KATOLIČKI LIST.

CRKVENO-BOGOSLOVNI ČASOPIS.

TEČAJ DVADESET DEVETI.

1878.

UREDIO

DR. ANDRIJA JAGATIĆ.

U ZAGREBU.

TISKARSKI I LITOGRAFIČKI ZAVOD C. ALBRECHTA.

Gdje je što?

(Cifra znači broj lista.)

Članci.

Dopisi.

Viestnik.

Zagreb.

Cislajtanija.

Njemačka.

Rim i Italija.

Franeezka.

Englezka i Irska.

Druge zemlje.

KATOLIČKI LIST.

Broj 1. U Zagrebu, 3. siečnja 1878. **Tečaj XXIX.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Istinita poviest sabora vatikanskoga.

Napisao kardinal Manning, nadbiskup Westminsterski.

VI.

10. Vidjeli smo, da je Pio IX. 26. lipnja 1867. priobćio biskupom svoj naum, sazvati sabor. Vrieme, kada da se ima otvoriti, bijaše ipak još neizvjestno. O tom bje odlučeno sljedeće godine. U tajnom konsistoriju držanom 22. lipnja 1868. zapita Pio IX. kardinale, smatraju-li oni za dobro, da se sazov obćenitoga sabora na budući blagdan sv. Petra i Pavla t. j. 29. istoga mjeseca obznani, otvor pako njegov da se ustanovi za 8. prosinac 1869. Kardinali odgovoriše jednoglasno u potvrdnom smislu. Tada ih pozove papa, da od sada gorljivo mole osobitu pomoć Duha sv.

Jer se razlozi, s kojih je Pio IX. sazvao obćeniti sabor, najbolje uvidjeti mogu iz njegovih rieči i spisa, zato će biti dobro razmatrati bulu, kojom se sabor obznanjuje. Ova bula izdana je 29. lipnja 1868. te glasi ovako:

„Pio, Biskup, sluga slugâ božjih, na vječnu spomen! Jedinorodjeni sin Vječnoga Otca je iz neizmjerne ljubavi te u svrhu, da čovječanstvo od jarma griešnoga, iz verigâ vražjih i tminâ bludnje, u čem je ovo usljed grieha naših praroditeljâ tako dugo te biedno čamilo, oslobodi, s nebeskoga priestolja svoga snišao nu neodrekav se ipak slave Otčeve te je zaodjenut prolaznim tielom, što ga od neoskvrnute te presvete djevice Marije uze, objavio donešenu s neba istinu i pokazao put života, pa je, poslje kako mnogimi čudesi istinu njihovu zasvjedoči, sama sebe kao miomirisnu žrtvu za nas Bogu prikazao."

Spomenuv tada vlast, koju on apoštolom dade, da crkvom, vlastitom krvi odkupljenom vladaju, veli se u buli dalje:

„A da oni, kojim je vlada u crkvi povjerena vazda uredno i valjano djelovati, te da puk kršćanski u jednoj vjeri, u jednom nauku, u jednoj ljubavi i jednom zajedničtvu uvjek ostati uzmogne, ne samo da je obećao, da će on vazda do konca svieta š njimi ostati, nego je takodjer iz njihove sredine izabrao apoštola Petra te ga postavio za glavara apoštolom, za svoga ovdje na zemlji namjestnika, za glavu, temelj i središte crkvi. . . . Pa jer jedinstvo i cjelovitost crkve te ona za upravljanje njezino ustanovljena vlast trajna i čvrsta biti mora, zato imaju rimski biskupi, nasljednici sv. Petra na stolicu rimsku postavljeni, istu najvišu vlast i jurisdikciju te isti primat nad ukupnom crkvom u onoj punoći i kriepósti, kakogod i sv. Petar."

Bula tada nastavlja:

„Svi ljudi znadu, kojom su neumornom brižljivošću rimski biskupi nastojali, da poklad (depositum) vjere sačuvaju, da uzdrže stegu u kleru te se brinu, da bude u čistoći i znanosti odgojen, kako su se oni vazda trsili, da zaštite svetost i dostojanstvo braka, da sve više unapriede kršćanski uzgoj obojega spola, da njeguju religioznost, nabožnost, čistoću običaja, da brane pravednost pa da takodjer za mir red i napriedak ljudskoga družtva djeluju.

Nisu takodjer propustili, čim su uvidjeli da je svrsi shodno, prije svega u vremenih meteža te kada se sveta vjera te gradjansko družtvo u stisci nahodilo, sazivat obćenite sabore s namjerom, da se pomoćju savjeta te sjedinjenimi silami biskupa svega svieta, koje postavi Duh sv., da upravljaju crkvom, oprezno i mudro obskrbe sa svim, što je nuždno, da se vjerske istine definiraju, vladajuće bludnje odsude, nauke razjasne i razvijaju, da se stega uzdrži te uzpostavi i da se pokvareni običaji narodâ opet poprave.

Svim je ljudem u sadašnje vrieme poznato i jasno, koli strašna bura je sada crkvom po-

tresla te koli su grozna zla snašla iste svjetovne države. Katoličku bo crkvu, njezin spasonosni nauk, njezinu častnu vlast, kaošto i najviši ugled apoštolske stolice napadaju i gaze najljući neprijatelji božji i ljudski; sve što je sveto prezire se, crkvena imovina otima se a službenici svetišta, muževi uzvišena i kriepostna života, koji su se službi božjoj posvetili te muževi najvišega katoličkoga plemstva bivaju na svaki način pritiskani, vjerski redovi se ugnjetavaju a posvuda se šire svake vrsti bezbožne knjige, ubitačni spisi te prerazne i najpogubnije sekte. Uzgoj nesretne mladeži uzima se posvud svećenstvu, a što je još gore povjerava se na neriedkih mjestih učiteljem bezbožnosti i bludnje.

Stoga smo mi sliedeći stope naših predšastnika za vremena shodno scienili, da svu našu častnu braću, službenike svetišta na čitavom katoličkom svietu, kojino su pozvani dielit snama pastirsku brigu na obćeniti sabor saberemo. . .

. . . Jer na tom obćenitom saboru mora se s najvećom brigom viećati i zaključivati, što osobito u ova težka vremena smiera na veću slavu božju, na cjelovitost vjere, na dostojnu svečanost službe božje, na spas dušâ, na stegu svjetovnoga i redovnoga svećenstva, na njegov valjan te koristan uzgoj, na obdržavanje crkvenih zakona, na popravak običaja te uzgoj kršćanske mladeži. . . . Velikom znanošću i brigom morati će se nastojati takodjer, da se sve zlo iz crkve i gradjanskoga družtva ukloni. Jer nitko ne može tajiti, da moć katoličke crkve i njezinoga nauka neima upliv samo na vječni spas ljudi, nego da ona takodjer radja vremenito dobro ljudi, pravu njihovu sreću i mir, kao što i napriedak te vrstnoću ljudskih znanosti, kako to sveta i svjetovna povjest činjenicami jasno i očito svjedoči, te postojanom očevidnošću pokazuje."

Kad je Pio IX. ovako zadatak sabora nacrtao te naveo razloge njegovu sazovu, sazove ga on najsvečanije sliedećimi riečmi:

„Oslanjajući se na ugled svemožnoga Boga, Otca i Sina i Duha sv. i svetih apoštola Petra i Pavla, koj Mi na zemlji vršimo te na savjet i pristajanje naše častne braće kardinala sv. rimske crkve, navješćujemo ovim pismom, obznanjujemo, sazivljemo te naredjujemo, da se sveti ekumenski i obćenti sabor u našoj metropoli u Rimu buduće godine 1869. ima obdržavati, a 8. prosinca, koj dan je posvećen neoskvrnutomu začeću djevice Marije i majke božje, da se ima otvoriti, nastaviti i s božjom pomoćju dokončati te na slavu božju i spas svih kršćanâ dovršiti."

Tada sliedi mjesto vrlo znamenito:

„Ovim zaufanjem nadamo se Mi, da će Bog, u čijoj vlasti su srca svih ljudi, tako sve udesiti, te će vladari i upravitelji ljudi, prije svega pako katolički svakim danom sve jasnije uvidjati, da se iz crkve katoličke izlievaju najveće blagodati za ljudsko družtvo, te da je ona podloga carstvom i kraljestvom, pa da stoga razloga ne samo neće priečiti našu častnu braću, da na sabor dodju, nego da će ih još ozbiljno štititi, podupirati, te kako katoličkim vladarom dolikuje, u svih stvarih revno sudjelovati, koje služiti mogu na veću čast božju i dobar uspjeh sabora.

Dano u Rimu kod sv. Petra, godine upućenja našega Gospoda 1868., 29. lipnja dvadeset treće godine našega pontifikata."

Mi smo scienili, da bi dobro bilo toliko ovdje navesti iz bule, kojom se sabor obznanjuje. Pita-li tko, zašto je sabor sazvan bio, tu će naći odgovor. Ako tko misli, da je Pio IX. za tim težio, da svoju najvišu vlast osjeguranu vidi, tada mu je dosta vidjeti, kojom čvrstoćom on nju ovdje naglašuje i kojim ugledom ju nad episkopatom čitave crkve vrši.

Sada ćemo nadovezati pripovjedanje svoje o dogodjajih pred saborom.

11. Od godine 1833, kada je Grgur XVI. stanovite političke spise u Francezkoj cenzurirao te od godine one, kada je Pio IX. snovanje nekih profesora u Njemačkoj politiku i znanost od vodstva objave odtrgnuti, odsudio, obstojala je u tih zemljah neka rimskomu ugledu neprijateljska škola. Stoga se nesmijemo čuditi, što su dogodjaji pri svečanosti stogodišnjice, te izjava pape i biskupa takve protivnike potaknule na veću djelatnost. U Francezkoj pojavi se više nu manje znamenitih ili obsežnih spisâ, koji se ovdje poimence navadjati netrebaju. U Njemačkoj izadje godine 1868. djelo pod naslovom „Janus", u kojem se mnogo rukû izabranim načinom trudilo uništiti raznim izkrivljivanjem povjesti ugled papin, te izazvati ogorčenost proti budućemu saboru. Bajku, da će nepogrešivost papinu aklamacijom definirati, donese prvi „Janus." Djelo bje odmah prevedeno na englezki, talijanski i francezki jezik. Reklo se je, da je nekoliko spisatelja u Englezkoj i Francezkoj porazdielilo medju sobom stanovite česti povjestnih razprâ za obradjivanje, kojimi se je namjeravalo proglas nepogrešivosti nemogućim učiniti. Medju crkvenimi, raznim narodnostim pripadajućimi osobami vodilo se je živo dopisivanje poradi toga, da se postigne ta svrha. U Francezkoj, Belgiji i Njemačkoj držale su se skupštine, da se opozicija ustroji. Neposredno prije sastanka biskupa pisale su se bro-

šire i razprave. Nu to nebijaše još dosta. Godine 1869. dala se je bavarska vlada sklonuti na to, da se obrati na sve Evropejske vlade, te ih pozove, neka se sdruže u opoziciju proti saboru, koj se je imao sastati 8. prosinca one godine. Spis, izdan 9. travnja 1869. t. j. osam mjeseci pred onim danom, providjen podpisom tadanjega bavarskoga ministra kneza Hohenloha — a tko ga je sastavio, to pokazuje nutarnji sadržaj onoga dokumenta — razposlan bje na sve vlade. Svrha tomu spisu bijaše pobuditi kod svih svjetovnih vladâ sumnju i brigu ter ih sjediniti na aktivni postupak, kojim bi se imala zapriečiti definicija nepogrešivosti vrhovne glave crkve. Knez Hohenlohe reče u svojoj depeši: „Jedina dogmatička teza, za koju Rim želi, da ju sabor definira i za koju jezuiti po Italiji i Nemačkoj agitiraju, jest pitanje o nepogrešivosti papinoj.“ Kako je mogao knez Hohenlohe saznati tako izključivom točnošću namjere Rima, toga nam on ne kaza. On nastavlja tada: „Ja sam bio mislio, da bi u toli važnom poslu koja god od velevlasti morala latiti se inicijative; pošto mi pako ništa o tom predmetu do sada priobćeno nije bilo, zato sam ja smatrao nuždnim o tom nastojati, da se stvori medjusobni sporazumak za stićenje naših medjusobnih interesâ.“ Iza toga bje čitav niz pitanja predložen bogoslovnomu fakultetu u Monakovu s namjerom osujetiti definiciju tim, da se podigne graja med europejskimi vlastmi. Odgovori na to izadjoše u povoljnom smislu. Nu pitanja i odgovori izgubiše mnogo od svoje znamenitosti stoga, jer se je obćenito vjerovalo, da polaze od jedne te iste ruke. Nu svejedno bje osnovana na daleko prostiruća se politička i diplomatička stranačka urota, koja si je učinila zadaćom zapriečiti očekivanu definiciju. Nastavšega lipnja upravi knez Hohenlohe drugo pismo na Europejske vlade. Španjolski ministar Olozaga grozio se je crkvi neprijateljskom ligom Francezke, Italije, Portugala i Bavarske. — Neki talijanski ministar izda okružnicu na svoje diplomatičke agente kod dvorova europskih te pozove vlasti, neka bi prepriečile sastanak sabora. Zajednički spis poslaše Bavarska i Italija vladi Francezkoj kušajući ju nagovoriti, da svoje čete za vrieme, dok će sabor zasjedati, ukloni iz Rima, da se tobože osjegura sloboda viećanja, drugimi riečmi, da se čim prije pospješi 20. rujan 1870.

Bezimeni spis, koj istodobno izadje u francezkom, englezkom, njemačkom, talijanskom i španjolskom jeziku te vješto dokazivaše, da je sadanje doba nezgodno za definiranje nepogrešivosti rimskoga biskupa, priposlan bje biskupom. U stanovitih zemljah podhvatiše se dapače i vlade dielit ga medju biskupe. Takva dakle djelotvornost razvi se u crkvenih i diplomatskih krugovih. Nu i druge sile sudjelovale su pri tom djelu. Novine svih zemalja Europskih počeše budući sabor napadati. Ljudi svake vjeroizpovjesti te svake vrsti bezvjerstva uzeše svakom vrsti opozicije počev od dokazivanja pa do podrugivanja ugled budućega sabora već unapried podkapati. Rekoše, da sabor neće biti oekumenski, jer da protestanti neće imati mjesta u njem; da neće biti slobodan, jer da će papa biskupe silovati. Još se je reklo, da biskupi neće moći razprave voditi u latinskom jeziku; da će sabor nove u objavi nesadržane dogme stvoriti; da njegove definicije nitko vjerovati neće, niti da će se tko na njegove odluke osvrtati. „Janus“ je providio sve protivnike katoličke vjere i katoličke crkve vrlo obsežnim riečnikom psovaka, koje su se proti oboj obilato rabile.

12. Učinak toga dobro proračunanoga, na daleko razgranjenoga te vješto nastavljenoga podhvata, kojim se je mislilo definiciju nepogrešivosti vrhovne glave crkve tim prepriečiti, što se je sabor podvrgao nadzoru te mu se sloboda uništila, bijaše, kako se je doista očekivati moglo, taj: osjeguralo se je to, da je proglas nepogrešivosti predložen i izveden bio. Odmah se je uvidjelo, da na kocki stojaše ne samo istina nauke, nego i neodvisnost crkve. Kada bi sabor krzmao ili ća popustio opoziciji novinâ i vlada, tada bi bila uzdrmana njegova služba, koja jest, da bude svjedok i učitelj objave. Sredstva upotrebljena, da osujete definiciju one nauke, učiniše te ona nije izostat mogla; jer ona upravo razjasniše njezinu potrebu. Nebijaše više želja niti uvjerenje pojedinacâ, već čuvstvo dužnosti u velikoj većini biskupa, da se nepogrešivost pape mora proglasiti dogmom. Nu mi ćemo se kašnje opet na to povratiti.

(Dalje će sliediti.)

Kakve svieće imadu goriti pod službom božjom?

Crkva se od postanka svoga u bogoslužju osim uljenjaka služi samo voštenicami. Odatle i ime sviećnjakom, na kojih su takve svieće gorile: cereophala, cereostata, cereostataria itd.; a onim, koji su je nosili: ceroferarii. Već sv. Jeronim u poslanici na Vigilancija, koji se je tobož rugao kršćanom, što poput pogana danju pale u crkvi velike voštenice (moles

cereorum), kaže da je u svih iztočnih i zapadnih liturgijah običaj paliti takve svieće na evangjelje, ne da se tmine razsvietle već u znak veselja. Voštenice spominju najstariji sv. otci, kao sv. Atanasij u poslanici ad Orthodoxos, sv. Prudencij u hvalospjevu u slavu sv. Lovri, sv. Paulin: „Ast alii pictis accendat lumina ceris“ i mnogi drugi. U najstarijoj liturgijskoj knjizi „Ordo romanus II.“ čita se: „et continuo acolythi ponunt cereostata in pavimento ecclesiae.“ Drži se pako crkva strogo voštenih svieća u svih liturgičkih činih sbog simboličkih znamenovanja. Svieća znači čovječju narav Isusovu. Nu buduć je Isus ujedno i Bog, svieća treba da bude od one tvari, koja odgovara obojoj njegovoj naravi, a to najbolje izrazuje vosak. Vosak djela se od meda, što ga velikim trudom prave pčele od najčišćega cvieta. Pčele dakle, kao simbol najveće čistoće znamenuju prečistu djevicu Mariju, od koje uze Isus presveto svoje tielo. Vosak sbog svoje čistoće najbolje dolikuje presvetomu i prečistomu oltarskomu sakramentu, u kojem se nalazi onaj isti Isus, koga prečista dieva porodi. S toga su strogo zapovjedane voštenice pod sv. misom, kad se izlaže presv. oltarski sakramenat, nosi u procesiji ili bolestnikom, dieli sv. pričest itd. Nu rubrike misala, rimskoga i diecezanskoga obrednika, rimskoga pontifikala i biskupskoga ceremonijala i u drugih liturgičkih činih neznadu za druge svieće nego samo za voštenice. Po tom svieće, koje se blagoslivljaju na blagdan očišćenja b. d. Marije, uzkrsna svieća (cereus paschalis), tri svieće, koje se na veliku subotu pale na trorožnom i petnaest što u velikom tjednu gore na trokutnom sviećnjaku, zatim svieća, koja rabi kod krštenja, blagoslova žene poslie poroda, svieća, koja se pruža umirajućemu, svieće kod zadušnica, blagoslova groblja, posvetbe žrtvenika i crkve itd. imadu biti od čistoga voska, jerbo u svih ovih činih znamenovan je Isus, a voštenica je jedina pravi simbol Isusa[1]). Činilo se dakle komu sto puta, da su n. p. stearinke ili Millyeve svieće ljepše od voštenica, da se njimi tobož manje mrlja žrtvenik, da jače svietle, dulje traju, ravnije stoje itd., nesmije po svojoj volji rabiti druge osim voštenica crkvom propisanih. Sv. sbor za obrede odgovorio je nedavno nekojim biskupom i mnogim voštarom, koji su molili, da bi isti sv. sbor dopustio u crkvi paliti stearinke ovako: „Instantibus nonnullis episcopis, permultisque cereorum fabricatoribus, cum reverendissimo episcopo Massiliensi; ac referente eminentissimo et reverendissimo D. Cardinale Cosimo de Corsi Ponente, S. R. C. 16. Sept. 1843. rescripsit: Consulantur rubricae.“ Nu još mnogo prije odgovori tako i drugim biskupom, pa i Zagrebačkomu: „Itaque Sacra Congregatio, proposita ab episcopis Massiliensi, Zagrabiensi in Liburnia et archiepiscopo Colocensi dubia ea ratione resolvit: quod rubricas observandas fore praeceperit“[2]). Rubrike pako nalažu, da pod bogoslužjem imadu goriti voštenice. I ako je gdjegod navadom upeljano rabiti stearinke ili millyeve svieće, uslied odluke spomenutoga sbora, takva navada se nesmije sliediti „An licitum sit perseverare in usu novarum candelarum ex stearina confectarum? S. R. C. 7. Septembris 1850. respondit: Nihil innovetur, t. j. da se ništa nesmije uvadjati proti rubrikam i liturgičkim propisom; (sravni Gury II. 401.) I Siksto V. u konstituciji „Immensa“ (22. sieč. 1587.), kojom osnova sv. sbor za obrede, nalaže: „ut veteres ritus sacri ubivis locorum in omnibus urbis orbisque ecclesiis ... diligenter observentur ... ut omnia rite et sancte .. et ex Patrum traditione fiant.“ Strogo uzamši, u crkvi pod kojom god službom božjom, imenito na žrtveniku pod sv. misom, nebi smjele goriti druge svieće nego samo voštenice: „An permitti possit, ut ante imagines in medio altaris positas, apponantur lumina ex oleo, quae immineant mensae, et ardeant etiam tempore SS. missae sacrificii? S. R. C. 31. Martii 1821. respondit: Negative in omnibus, nec lumina nisi cerea, vel supra mensam altaris, vel eidem quomodocumque imminentia adhibeantur“ Decretum generale approbatum et confirmatum a Pio VII. die 3. April. 1821. et 31. Martii 1834. Nu noviji rubriciste i pastoraliste kano Gardellini[1]), De Herdt[2]), Gassner[3]) itd. dopuštaju za prostu razsvjetu crkve, pače i za jaču razsvjetu liturgičkih čina servatis servandis rabiti i drugo gorivo. Amberger ipak veli[4]), da je pogibeljno, pače po neki način i nepristojno, razsvietljivat kuću božju plinom. Medjutim je Pio IX. na opetovne molbe, po sv. sboru za obrede dopustio nekojim biskupom, kano divionskomu i jegarskomu sbog važnih razloga, navlastito pako sbog siromaštva crkava rabiti pod službom božjom i stearinke, tako ipak, da dvie pod malom misom, barem četiri kad je presv. oltarski sakrament javno izložen i šest pod svečanom misom, imadu biti svakako od voska. „In Divion. et Agrien. S. R. C. permittit usum cerae stearinae; sed ita duntaxat, ut omnino excipiantur duae candelae pro missa privata; ac saltem quatuor ante Sanctissimum Sacramentum publice expositum; nec non sex in missa solenni, quae debent esse ex cera consueta (i. e. communi).“ Die 30. Sept. 1852. (sravni Kozma de Papi l. c. 35.) Nu ovom povlasticom smiju se služiti svećenici samo u dotičnih biskupijah, podnipošto pako i u drugih. Benedikt XIV.[5]) samo u velikoj nuždi i kad neima voštenica, dopušta rabiti lojenice.

Ovdje nam je poimence reći koju o dvih potrebitih voštenicah pod malom misom. Rubrike misala broje medju pomanjkanja mise, ako neima svieća od voska. „Possunt etiam defectus occurrere in ministerio ipso. . . ut

[1]) Gassner Handbuch der Pastoral B. I. S. 499.

[2]) Sr. Carolus Kozma de Papi, Liturgica sacra catholica. Agriae 1861. pag. 34.

[1]) Commentar. in instruct. Clement. §. 6. n. 2.

[2]) Sacrae liturgiae praxis tom. I. n. 183. not.

[3]) Handbuch der Pastoral I. 497.

[4]) Pastoraltheologie II. 921. op. 10.

[5]) De sacrif. miss. libr. 3. c. 7. n. 2.

si non adsint luminaria cerea." Rubr. miss. de defect. lit. X. n. 1. Da je ova rubrika zapovjedajuća (rubrica praeceptiva) t. j. takva, koja pod grieh veže, o tom nitko nedvoji, jerbo je obćenito pravilo, da su rubrike, koje kažu, da se nešto imade obdržavati pod misom, zapovjedajuće. Nego pita se, pod kakav grieh veže ova rubrika. Obće uče bogoslovi, da je smrtni grieh misiti s lojenicami ili s uljenicami. „Communiter DD. docent id (celebrare cum candelis ex sebo vel oleo) esse mortale, quia talis usus est indecentissimus et prorsus alienus ab universali ecclesiae consuetudine." Sv. Alf. 6. 394. Što ovdje valja o lojenicah i uljenicah, to isto valja i o stearinkah Millyevih i svih ovakvih novijega izuma svieća, koje je sv. sbor za obrede, kako smo gore vidili, zabranio. Nego nevežu obedvie vošćenice pod smrtni grieh. Tko bi samo s jednom vošćenicom misio, lahko bi sagriešio[1]) nu i od ovoga grieha izpričaje svaki razložan uzrok, tako da svećenik smije iz same pobožnosti bez svakoga grieha s jednom samo vošćenicom misiti, kad druge dobiti nemože, ili ako bi onu prepolovio, ni jedna nebi dotekla. Medjutim da misnik koga nesmuti, neka se, ako može, poskrbi još za jednu svieću, od česa god ona bila. Samo u velikoj nuždi smije svećenik misiti i s lojenicami, stearinkami uljenicami itd., pače i s jednom samo n. p. s uljenkom, koja gori pred presv. oltarskim otajstvom.[2]) Takva nužda jest, kad neima vošćenica, a mora se služiti misa n. p. nedjeljom ili zapovjedanim blagdanom, da puk može poslušati sv. misu, ili da svećenik može posvetiti česticu za umirajućega, koje neima, niti ju može lahko dobiti.[3]) S lojenicami, s uljenicami, dakle i stearinkami i Millyevimi sviećami dopuštaju nekoji misiti i iz same pobožnosti, kad neima vošćenica[4]); nu sv. Alfonso Liguori mnienje ovih bogoslova neodobrava, te veli, da sama pobožnost nije dovoljan uzrok, sbog kojega bi tkogod u tom pogledu mogao biti izpričan od smrtnoga grieha. „Non approbo id quod dicunt Pasqualigo, Gob et alii (quibus consentit Suarez, loquendo de lumine ex oleo), nempe non esse illicitum celebrare cum candelis ex oleo vel sebo, etiam ex sola devotione, si aliae haberi non possint; nam haec non videtur causa gravis sufficiens ad excusandum a mortali." (Theol. mor. l. c.) Uz sv. Alfonsa pristaju skoro svi noviji bogoslovi kao: Scavini, „Sub gravi prohibetur adhibere candelam ex sebo vel oleo, nisi celebrandum sit ex necesitate, ut dicunt communiter, unde sic non liceret, si celebrandum sit ex sola devotione." (Theol. moral. univ. III. 189. 8.); Gousset, „On ne doit se servir à l' autel que de cire; cependant, on peut se servir d' huile ou de suif, dan un cas de nécessité." (Théol. moral II. 322.) Gury, „An liceat celebrare cum candelis ex sebo? Resp. Neg. excepto casu necessitatis." (Compend. theol. mor. II. 400. srav. takodjer Casus conscientiae II. 366.); Varceno, „Sub gravi prohibetur adhibere candelam ex sebo vel oleo nisi celebrandum sit ex necessitate. Ita communiter." (Compend. theol. mor. pag. 669.) Benger, „Die Vorschrift ist streng, so dass man allgemein es für schwere Sünde hält z. B. die heilige Messe ohne Noth mit Kerzen aus Unschlitt oder mit Oellicht zu lesen." (Pastoraltheologie II. S. 184.); Gassner, „Die Rubricisten bezeichnen es als eine Verpflichtung sub gravi, zur hl. Messe Kerzen aus reinem Wachs zu gebrauchen, un lassen nur den Nothfall al Entschuldigungsgrund gelten." (Handbuch der Pastoral I. 498.); De Herdt, „Haec obligatio cereos in sacrificio missae adhibendi, communiter dicitur esse gravis; ita ut sub mortali illicitum sit lumine ex sebo aut oleo uti. . . Communiter tamen etiam dicitur in necessitate licitum esse celebrare cum lumine ex sebo aut oleo, modo absit scandalum et celebrandi detur necessitas sufficiens ad excusandum a mortali." (Sacrae liturgiae praxis I. 183.); Schüch, „Ohne Noth darf die heilige Messe mit Kerzen aus Unschlitt (oder Stearin) oder mit Oellicht nicht gelesen werden." (Handbuch der Pastoral-Teologie 375.); i ostali. Svakako ipak kažu drugi, da smije svećenik misiti s lojenicami ili s uljenicami (dakle i stearinkami itd.), kad neima vošćenica, ako od misne nagrade živi, ili treba misne okriepe, da može svladati koju žestoku napast[1]). Samo vjerovjestnikom (misionarom) dopušteno je misiti s uljenicami ili s drugimi sviećami, kad neimaju vošćenica, pače kadkada i bez svjetla, kad ovoga nikako dobiti nemogu.[2])

Nekoja braća pozivaju se na blage uspomene pokojnoga kardinala Haulika, kan da je on tobož dopustio siromašnim crkvam paliti stearinke. Ja sam župni arkiv sav premetao, pa nisam mogao naći te okružnice. Pače on toga nije niti mogao niti smio dopustiti, jer to spada na sv. rimsku stolicu, odnosno na sv. sbor za obrede. Nu postavimo, da je on to i dopustio, taj svoj dopust je kašnje bezuvjetno opozvao mnogimi direktoriji, u kojih se je u tako zvanih „notata liturgica" pozivom na odluke sv. sbora za obrede uviek protivno nalagalo, t. j. da na žrtveniku nesmiju goriti novijega izuma svieće kakvim se god imenom nazivale kao lojenice, stearinke, Millyeve itd. već samo vošćenice. Nalaže to isto bezuvjetno svake godine i sadašnji uzoriti g. kardinal u direktorijih odnosno u „notata liturgica", pa i u najnovijoj knjizi „Proprium dioecesanum ecclesiae metropolitanae et archidioecesis zagrabiensis" Zagrabiae 1877., u kojoj se inter notata liturgica na str. 504. ovako veli: „Lumina supra mensam altaris vel eidem quomodocumque imminentia, non adhibeantur nisi cerea. S. R. C. 31. Maji 1821. „Hinc candelae novae inventionis, quomodocumque nuncupatae, supra mensam altaris accendi prohibentur. S. R. C. 19. Sept. 1843." Nema dakle dvojbe, da ovaj zakon veže sve crkve. „Lex posterior derogat priori."

[1]) Gury II. 400. [2]) Sv. Alf. ondje; Gury, ondje; Gassner I. 504. [3]) De Herdt I. 183. [4]) Sravni Ballerini — Gury, ondje opaz. a.

[1]) Srav. Collet, Traité des saints Mystères, ch. 8. n. 18. Quarti, ondje. [2]) S. R. C. 7. rujna 1850.

Iz svega ovoga što rekoh, vidi se, da se pod bogoslužjem, imenito pod sv. misom imadu paliti voštenice, i da se samo u riedkih slučajih smiju upotrebljavati druge svieće. Dopustimo, da se i iz same pobožnosti smije sa stearinkami ili drugimi ovakvimi svie ćami misiti; nu to valja samo onda, kad neima voštenica. U nas pako, jedva će biti gdje tako zabitno mjesto, gdje župnik nebi mogao dobiti voštenica, samo ako se za nje ozbiljno pobrine. (I puk će rado darivati voštenice samo kad se pouči. Ured.)

Istina je, da voštenice stoje nešto skuplje; nu za službu božju ništa nesmije biti preskupo. Možda bi se moglo manje trošiti na manje potrebite stvari, da se za ovo smogne; ili kad bi se voštenica samo toliko palilo, koliko se neobhodno zahtieva (pod malom misom nesmiju goriti van 2, pod pjevanom dosta su 4, a pred izloženim presv. oltarskim sakramentom barem 6), mjesto 6, 8, 10 ili više stearinka, kojimi su žrtvenici kadkada upravo prenatrpani, možda bi se tako jošte i prištedilo. Nekada su, kako nam svjedoči sv. Pudencij, brigom i žrtvami svećenika i vjernika na zlatnih sviećnjacih gorile debele voštenice; nesmogne-li se to sada, možda bi se mogle na drvenih sviećnjacih paliti pa makar tanke i od prostoga žutoga voska sviećice. — Istina je i to, da su voštenice čestoputa tako nevaljane, da se ne samo od topline svijaju, nego i brzo izgore, pa i žrtvenik ružno mrljaju. Pače, kako u svem, tako i u tom imade i prevare. Dan danas se vosak kvari i drugimi primjesi navlastito parafinom. Često se svieće od $^2/_3$ parafina s $^1/_3$ voska prodavaju pod imenom voštenica za skup novac. I ja sam se već višeputa na takve svieće namjerio. Nu to sve neizpričuje od zakona. Pače uprav za to, jerbo imade tako nevaljanih svieća i tolikih prevara, imali bismo se mi župnici pobrinuti i dogovarati kako i gdje bismo mogli s lakšega dobiti dobre i prave voštenice; a nedvojimo, da će nam u tom i prečastni naš duhovni stol ići na ruku. Ja kadgod dodjem u Zagreb najradje misim u crkvi milosrdnih sestara, jerbo je tamo sbilja sve tako čisto i u redu, da nemože biti bolje. Poimence nigdje nisam našao tako dobrih i liepih voštenica kao tamo. One nit se svijaju, nit kaplju, nit netale, nit mrljaju žrtvenik. Što sam ih ja tamo kupio, nemogu se s njimi nego pohvalit. S toga bih svakomu preporučio, da se u tom pogledu obrati na pomenuti samostan ili na P e s c i-evu voštanicu na Rieci, odakle je isti dobiva. Bilo bi vrlo dobro, kako je već to bio jedan moj brat u „Kat. listu“ od g. 1876. br. 6. predložio, da duhovna oblast učini ugovor s kojim prodavalcem takovih svieća, koj bi ga vezao crkvam prodavati prave voštenice. Njegovo ime moglo bi se preko toga lista priobćiti župnikom, koji bi onda mogli, da bude trošak manji, preko vicearhidjakona nabavljati si u stalno vrieme potreban broj svieća. Osvjedočen sam, da bi u tom najbolje poslužio samostan milosrdnih sestara u Zagrebu, kad bi taj teret hotio na se uzeti.

Da to nije malena stvar, već takva, koja zaslužuje ozbiljnu pažnju, vidi se iz sliedeće naredbe. Zadnji baltimorski pokrajinski sabor u Americi strogo naloži svim župnikom i ravnateljem crkvâ, da za bogoslužje kupuju voštenice samo u odredjenih za to samostanih. Voštenice ove imadu od čistoga voska praviti sami redovnici (regulares) svojimi vlastitimi rukami[1]). Tako biva u Americi!

Jedan župnik.

Današnja štampa.

(*Gruber.*)

Štampa je danas velike znamenitosti i važnosti, jer ona zastupa javno mnienje, a zovu je velesilom, koja drma svietom. To i nebi bilo zlo u sebi, ali ona je postala sveobćim potopom, koj što ne može da proguta, ono svojim isparivanjem truje, te gdje ne može silom da prodre, a on si potajno šuljajuć put otvara, i gdje ne može da odmah smrt zada, a on manjimi napadaji slabi sile, dok posve popuste. — To nam je dar slobode tiska. Proti slobodi nitko slobodan nije, ali zlatnom slobodom igrati se na izvrgnuće istine i ruglo narodne svetosti, mislim da slobodno nije, i nebi smjelo biti slobodno. Uh koli se zlo tumači sveta rieč slobode svagdje, pa i ovdje; kao da bi ga u tom sloboda bila činiti zlo i širiti laž, a tim unesrećiti sebe i narod. To onda nije sloboda, nego najcrnije robstvo cielomu narodu na sramotnu propast. Ocrnjivanjem, zlobnimi izmišljotinami, nemoralnimi slikami, nečistimi dosjetkami, izvrnućem istine i svetonostnih čina kršćanstva, a lagodom, poljepšivanjem i preporukom ljudskih strasti, i raznih pakosti: nebistri se um, neplemeni se srce, nekoristi se narodu, ali mu se nanaša golema uvrieda, i baca ga se daleko u nazadak. — Bacite svoja pera, polomite svoja kola i izgorite svoja pisma, koji taj nečisti pogubni posao tjerate, a sve u slavno ime napredka, prosvjete i blagostanja; pa se posvetite drugoj radnji, kojom čisto i pošteno narodu bar koristili budete.

Dan na dan tiskaju se i na svjetlo dolaze zlobne laži i bludnje svake vrsti i ruke bacajuć u blato sve, što je sveto, a kršćanu-Hrvatu najveća svetost na zemlji jest vjera; što mi ne može u glavu jest, da ljudi, koji se baš učenimi i posve naobraženimi drže, te se boljku svoga naroda imaju da posvete, takve zlokobne spise podupiru, i krvavim novcem plaćaju.

„Polako ali sjegurno uvlači se u hrv. katolički narod nemar za vjeru: Indiferentizmom uporedo izčezava čistoća ćudorednosti, temelj svetosti i obstanku obitelji. Ugled oblasti duhovne i svjetovne danomice se snizava. Goli materijalizam obujimlje srca, lišava ljude sviesti njihova plemenita dostojanstva, zatvorivši nebo skriva jim od očiju providnoga Boga, na zemlji pako kida sve naravske sveze krvi i roda, učeći da najmudrije živi, koj se najbezobzirnije bori za vlastiti obstanak. Jednom riečju:

[1]) Sr. Schüch 424.

temelji crkve i države gibaju se u svojih stožerih, razori su duboki, što no je nazovi slobodoumje novijega doba zaoralo na njivi hrvatskoga puka. Hoćemo-li dulje gledati skrštenih ruku, kako nebraća i starozavjetski lihvari raku spremaju narodu, koj se toli junački obranio od divlje sile turstva? Zar da ljudi, koji neumiju proniknuti niti u jednostavan stroj vijače, pod cimerom prosvjete u narodu utrnjuju sviest njegova dostojanstva i pozvanja na višji život? da mu otmu sladke utjehe, što jih crpi iz otajstva svoje božanstvene vjere? da otupe u njem, ćut pravice i ljubav svoje rodjene krvi pridošlice, zlorabeći gostoljubivost njegovu? Tko neore tomu se odara. Doba je, da se prenemo od driema, kojim snivamo nesjegurnu sjegurnost. Svaki prosvjetljeni vierni sin katoličke crkve i hrvatske domovine pozvan je iz ljubavi pram Bogu i svomu narodu ovoj struji suprotstati."

Ovako sam uzčitao u jednom pozivu u družtvo hrv. katoličke tiskarne veseo u srcu, što jošte imade Hrvatska ljudi, koji uvidivši propastnu smier nevaljane i zle štampe, pružaju ruke na izbavljenje i spas svoje domovine.

Kako dakle, pogubnu struju zle štampe zapriečiti? U kratko ću ovdje na to pitanje po svojih slabih sila odgovoriti. Izraelci vraćajući se iz babilonskoga sužanjstva podigoše zid grada Jeruzalema u jednoj ruci držeći mač proti neprijateljskoj navali, a drugom zidjahu gradsko platno; tako i hrvatski narod imade danas na braniku svojih kršćanskih i hrvatskih prava s jedne strane zlu štampu, neprijateljicu svoju udušujući, a s druge strane podižući i podupirajući svoju kršćansku i hrvatsku štampu, te dobrom štampom pobijati štampu zlu. Noli vinci a malo, sed vince in bono malum — dobro ju reče sv. Pavao.

Ako je hrvatskomu narodu stalo do svoje časti i budućnosti, to on nesmije pustiti dalje, da mu nekršćanska, odnosno nekatolička i nehrvatska štampa huli najveću svetost vjere i narodnosti, za koju je krv i život svoj dao braneći ju proti biesnomu svomu neprijatelju. Zar da nisi sad mili kršćanski i hrvatski narode onaj isti hrabri i junački narod? Zar da mirnom dušom i hladnokrvnim srcem gledaš i pustiš, da ti nekrst gazi svetost, kao što ti ju jednom htjeo pogaziti? Ne — već kroči jednom odlučno na svoj kršćanski i hrvatski prag braneći svoje.

U toj duhovnoj borbi i radnji imaju prednjačiti vodje naroda, a to su svećenici naroda i rodoljubi, pred kojimi imade da ide hrv. vladarstvo, jer ako glavni vodje nevaljaju, i nisu na svom mjestu, slabomu se je nadat uspjehu. Uzdajuć se u tu kršćansku i hrvatsku podporu naših narodnjaka i upravitelja, od kojih kršćanski i hrvatski narod punim pravom svaku pomoć u ovoj svojoj borbi očekuje, reći ću samo nješto o hrv. svećenstvu u toj zgodi. Zli spisi i zla štampa što su drugo, nego lupi rapaces non parcentes gregi, viri loquentes perversa, ut abducant discipulos post se? Mnogo vriedi ovdje ona Isusova i Apoštolova: Vigilate, jer o njih može se reći, da sanam doctrinam non sustinebunt, a veritate auditum avertent, ad fabulas autem convertentur, proti kojim viče apoštol: insta oportune, inportune, argue, obsecra, increpa.

Kako tu postupat, daje nam liepi i uzvišeni primjer vrhovni naš vidivi pastir sv. otac Pio IX. Da samo nješto napomenem. Ovako piše taj živi mučenik 8. pros. 1849. u svojoj enciklici „Nostis et nobiscum." Inter diversa insidiarum genera, quibus vaferrimi ecclesiae humanaeque societatis inimici populos seducere annituntur, illud certe in praecipuis est, quod nefariis consiliis suis jamdiu paratum in novae artis librariae pravo usu invenerunt. Itaque in eo toti sunt, ut im pios libellos et ephemerides ac pagellas mendacii, calumniarum et seductionis plenas edere in vulgus ac multiplicare quotidie non intermittant. . . ." Kralju Viktoru Emanuelu sv. otac g. 1852. ovako na srce govori: „Rogamus Majestatem tuam, ut scriptis quibuscumque pro lubitu publicandis frenos injicere jubeas. Peccata, quae ex effrenata hac loquendi et scribendi licentia nascuntur, omnem numerum superant. Faxit Deus, ut haec peccata nunquam in eum redundent, qui, cum potuerit, eorum causam non compescuit." . . Da bi brajne dobro čuli ovo i uvažili naše glave oko Markova trga u Zagrebu! — Kad je sv. otac slavio kanonizaciju japanskih mučenika g. 1862., ovako reče svojim sabranim biskupom: „Vos autem, Venerabiles fratres, qui estis sal terrae et dominici gregis custodes ac pastores, etiam atque etiam excitamus et obtestamur, ut pro eximia Vestra religione et episcopali zelo pergatis, veluti adhuc cum summa Vestri ordinis laude fecistis, omni cura, sedulitate et studio fideles Vobis traditos ab hisce venenatis pascuis arcere, et qua voce, qua oportunis scriptis tot perversarum opinionum monstra refellere et profligare. Optime enim scitis de summa re agi, cum agatur de sanctissimae fidei nostrae ac de catholicae ecclesiae ejusque doctrinae causa, de populorum salute et humanae societatis bono ac tranquilitate. Itaque quantum in vobis est, ne desinatis unquam a fidelibus avertere tam dirae pestis contagia, id est ab eorum oculis manibusque perniciosos libros et ephemerides eripere, ipsosque fideles sanctissimis, augustae nostrae religionis praeceptionibus assidue imbuere et erudire, ac monere et exhortari, ut ab hisce iniquitatis magistris tamquam a facie colubri effugiant." Za cielo su ovako biskupi posluhnuli sv. otca, pa svaki u svojoj biskupiji neprestance dizali svoj glas proti zlokobnoj zmiji zle štampe; a da su i naši hrv. biskupi otčinskom i pastirskom brigom uvjek odvraćali narod svojimi pastiricami od zlih i pogubnih spisa, to će znati svaki u svojoj biskupiji. Nu budi mi dopušteno reći, da bi osobito danas naši hrv. biskupi imali podignuti jaki svoj glas i složno sporazumkom vrhovne svjetske vlasti sva moguća uraditi, kako ovoj kletoj zmiji satrti glavu, što je nakanila duboko raniti srca kršćansko-hrvatska. Nije ovo tobož opomena našim biskupom, koji Duhom sv.

postavljeni znaju što jim je raditi, nego samo izljev je vrućega kršćansko-hrvatskoga srca.

(Konac će sliediti.)

Viestnik.

Zagreb. Na novu godinu slavio je koralista g. Ignjat Lichteneger petdesetgodišnjicu svoga pjevanja u stolnoj crkvi. Na čast tomu odpjevao je toga dana mužki sbor prekrasnu misu Horakovu, a uzor. g. kardinal, preč. kaptol, njegovi prijatelji i štovatelji sjetili su se svečara liepimi darovi, dočim mu je preuzv. g. ban praesidijalnim pismom izrazio priznanje za zasluge, što si je kroz 50godišnje službovanje svoje stekao u glasbenom zavodu.

— Umrli su: Josip Mikec, kanonik kaptola čazmanskoga, svećenik jubilarac i Matej Vojvodić, Starogradiški župnik u miru.

— Postali su župnici: Armin Haladi, do sada upravitelj, u Gjurgjicu; Josip Grdašić, župnik cvetlinski u Lepoglavi; Vjekoslav Pavlović, kapelan sisački u Maloj Gorici i Josip Peković, kapelan gjelekovački u Imbriovcu.

— Veleč. g. Josip Maršić, župnik Grubišnopoljski imenovan je zač. prisjednikom duh. stola.

— G. Ljudevit Ivančan, vjeroučitelj na obćoj pučkoj dječačkoj i djevojačkoj školi u Belovaru imenovan je učiteljem vjere na obćoj pučkoj školi kaptolskoj i kod sv. Duha u Zagrebu.

— Preporučamo štiocem našim, da i ljetos podupru „Pučke Novine“, koje obećavaju, da će nastojati „naobrazivati narod, krepiti u njem ljubav do plemenita i uzvišena, te ga upoznavati svim, što mu je u gospodarskom i u obće praktičnom životu znati potrebno.“ Ciena mu je na cielu godinu 4 for. 60 nč., a predplatu prima knjižara Mučnjaka i Senftlebena.

— Izašao je prvi broj „Hrv. Učit.“, koj je već lani onako odvažno zastupao kršćanska načela u školi. On će to i ljetos isto tako odvažno zastupati, pa ga mi toplo preporučamo svim pravim prijateljem zdravoga napredka.

— Rado se vraćamo opet na veselu viest, koju već priobćismo na kratko štiocem, na promociju prvih doktorâ na našem sveučilištu. Vesela je viest, jer na 23. prosinca 1877. ubra hrvatski narod prve plodove muke svoje i žuljeva svojih. Pa je stoga posve naravno, da se je toga dana našlo u akademičkoj dvorani puno otmena obćinstva, medju koje u 12 sati dodje svietli ban Ivan Mažuranić, praćen sveučilištnim rektorom drom Konstantinom knezom Vojnovićem i kr. savjetnikom Mihalićem. Malo za tim unidje u dvoranu iz bližnje sobe rektor s dekanom jur. fak. drom Hanělom i promotorom drom Spevcem da započme promocija drda. R. pl. Vernića. Nu prije toga progovori rektor svietlomu banu: „Svietli bane! I današnji dan zasieca novu dobu u povjestnici našega sveučilišta, koje daje danas na svjetlo prve odlikovane sinove. Kad ste Vi, preuzv. gospodine, otvorili naš najveći naukovni zavod, naznačili ste prvomu rektoru Rimkinju Korneliju, te izrazili nadu, da bismo na isti način jednoč naše blago u našoj mladeži uzmogli pokazati. Dopala me sreća, da Vam mogu prve bisere toga blaga, prve odlikovane naše almae matris predstaviti, a njih, da jim Vi, svietli bane kumujete. Ugledali se oni u takog kuma, a ne zaboravili nigda, koliko truda i znoja stalo je hrvatskoj majci, dok jih je porodila.“ Poslie toga reče rektor doktorandu: „Noli oblivisci, te nunc fieri utriusque juris doctorem ut omne divinum et humanum jus defendas. Quod alma haec croatica mater conjunxit noli ergo unquam separare. Quod tibi felix faustumque sit.“ Nakon formalnosti promocije progovori rektor prvomu hrvatskomu doktoru: „Veleučeni gospodine! Vas je dopala riedka sreća, da se ovienčate najvećom akademičkom časti na hrvatskom sveučilištu. Svi mi profesori, koji se danas s vami veselimo, te Vam okolo stojimo, na tudjoj zemlji ili kod tudjeg naroda ili pod tudjim uplivom doprli smo do iste časti. Znam da znanost nepoznaje granicâ ni narodnosti: ali niče-li ona na narodnom stablu, uspješnije naplodjuje zemlju, te uzima na njeki način ljubljeno lice roda svoga. Veleučeni gospodine! Postavši doktorom prava ne zaboravite, u kojemgod se položaju našli, krojiti pravicu svomu narodu, koji za njom čeznuje kao ozebo za suncem: ne zaboravite u javnom Vašem životu, da Vas je naša alma mater ovjenčala prvim svojim uglednim sinom, da biste svud i vazda bili zatočnikom hrvatskoga prava.“ — Poslie njega započe promocija doktoranda bogoslovja Aleksandra Šmita uz dekana dra. J. Stadlera i promotora dra. A. Kržana. Njemu reče rektor: „Didicisti Deum esse scientiarum Dominum: coles igitur primogenitam ancillam ejus, sacram theologiam, cujus nunc fies doctor. Neque scinde cultum fidei a cultu verae scientiae, nec amorem religionis et ecclesiae, cujus es dignus sacerdos ab amore croaticae gentis, cujus eris doctus et fidelis filius. Quod tibi felix faustumque sit!“ — Napokon unidje doktorand prava g. Franjo Slama, komu bje promotorom veleuč. g. dr. A. pl. Bresztyensky. Ovomu doktorandu reče rektor: „Laetamur, te non Croatam primum inter slavicas gentes summum honorem apud hanc almam matrem obtinere. Illustri bohemicae genti, cujus es filius, decanus tuus, vir doctus, pertinet, et haec universitas quinque Bohemos inter suos illustres profesores numerat. Quando redieris ad populum tuum, noli oblivisci croaticam almam matrem te doctorem fecisse: defende ejus jura et honores et dic genti tuae, Croatas non dictis sed factis demonstrasse quanto illam amore et aestimatione persequantur. Quod tibi felix faustumque sit!“ Poslie toga progovori rektor još njekoliko rieči, kojimi pozva prisutne, da uzkliknu srdačan živio Nj. vel. caru i kralju, presv. banu, preuzv. utemeljitelju i ostalim dobročiniteljem te Hrvatskoj našoj.

Dopisnica urednička.

Gg. J. P. u Ost., G. H. u Vis., D. J. u P., Fr. B. u C., L. U. u P. Čit. u R. S. J. u N. M. Odračunasmo 3 for. za lanjski dug; G. J. V. u Drež. Odračunav 2 for. za lanjskî dug uračunasmo za buduću godinu 1 for.; G. A. R. u P. Za prošlu godinu ne dugujete ništa; G. Ad. P. u Z. Dignusmo 6 for. 29 n. Od toga uračunasmo 3 for. za lani a 3 f. 29 nč. za buduću godinu. Gg. kapel. M. G. u M. i F. J. u M. Podporu ubogim pomoćnikom dižu gg. podjašprišti, te vam mi ne možemo u tom biti na uslugu. G. H. H. Budući put. A. J. u G. P. Za lani ne primismo još ništa.

Urednik Andrija Jagatić. Tiskom Dragutina Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 2. U Zagrebu, 10. siečnja 1878. Tečaj XXIX.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom. 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Istinita poviest sabora vatikanskoga.

Napisao kardinal Manning, nadbiskup Westminsterski.

VII.

(Dalje.)

II. Pošto smo orisali vanjske dogodjaje od stogodišnjice, pa do predvečerja sabora, valja da se vratimo na pripoviedanje o pripravah zanj u Rimu upriličenih. Vidjeli smo, da su pripravne radnje obustavljene bile radi meteža u Europi, navlastito u Italiji god. 1866. One su bile opet preduzete te bez prekidanja nastavljene, dok su napokon upravo pred sastanak sabora dovršene bile.

1. Ravnajuća kongregacija sastojaše od pet kardinalâ kao predsjednikâ pojedinih odsjeka i od osam biskupa te nadbiskupa Sardeskoga kao tajnika. Dvadeset i četiri konsultora bješe imenovana za odsjek, koj se je baviti imao naučnimi pitanji; devetnaest za onaj, koj je imao riešavati pitanja discipline; dvanaest za odsjek, koj je imao razpravljati sve na religiozne redove spadajuće poslove; sedamnaest za odsjek za izvanjske misije i iztočne crkve, te dvadeset i šest za odsjek za mješovita crkvenopolitička pitanja. Ukupno bila su konsultora sto i dva; medju timi bijaše deset biskupa, šestdeset i devet svjetovnih svećenikâ i dvadeset i tri redovnika. Medju posljednjimi bijaše osam jezuita, četiri dominikanca, dva augustinca, jedan barnabit, jedan franjevac konventualni, jedan minorit, jedan benediktinac, jedan karmelit, jedan servit, jedan poslužnik bolestnikâ i jedan oratorijanac. Medju tom sto i dvojicom bijaše ih trideset, koji bješe od raznih narodnosti u Rim pozvani.

Prvo pitanje, o kojem je imao ravnajući odbor odlučiti bijaše tko ima pravo doći na sabor. O tom nije nikakve dvojbe moglo biti, da to pravo ima episkopat. Ovo pitanje bje potaknuto poradi biskupâ, koji nisu imali *jurisdictionem ordinariam*, kao što n. pr. apoštolski vikari. O tom se dakako dvojiti nije moglo, da bi se isti mogli pustiti na sabor, kad bi bili pozvani, te da bi, bivši pripušteni, mogli imati odlučujući glas. Nu pitanje nastade, imadu-li oni kakvo pravo, na temelju kojega bi pozvani morali biti. Odlučeno bje, da ih valja pozvati, jer je tako praksa sv. stolice, te jer je prije mnogo ovakvih slučajeva bilo, kao što i zato, da se radi njihove izključbe ne nametne pitanje, da-li je sabor oekumenski. Načelo, na koje se ta odluka upiraše, bijaše to, što bule, kojimi su se prijašnji sabori sazivali, pozivahu nadbiskupe, biskupe itd.; stoga da valja pravilo: *„ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus.“*

Zatim bje upravljen ozbiljan i ljubezan poziv na sve biskupe iztočnoga obreda, koji ne bijahu u svezi s rimskom stolicom. Ovaj bje predan patriarhu ortodoxne grčke crkve, nu taj ne uvaži pismo baš ni toliko, da ga bar otvori. To se dogodi isti dan, kako se pripovieda, kada je do četiri milijuna Bugara istomu patriarhi naviestilo, da nisu više voljni pokoravati se njegovoj jurisdikciji.

I na protestante te druge nekatolike bje upravljeno pozivno pismo. Za vrieme sabora tridentinskoga bio je isto takvi poziv na protestante izdan, ali posljedak nije bio ništa bolji. Julio II. stavi kao uvjet, pod kojim bi pozvani bili, da priznadu božanstveni ugled crkve. Pod drugim kakvim uvjetom pozvat ih crkva nije mogla, a da se neodreče božanskoga svoga poslanstva.

2. Kašnje će se uvidjeti, kako je važno, što je ravnajuća kongregacija onda još jedno drugo pitanje riešila, na koga naime spada ustanoviti red i način, po kojem će se na saboru imati postupati. Poslje potankoga pretresanja i brižnoga izpitivanja predjašnjih slučajeva na pri-

jašnjih saborih bje zaključeno, da izdati takvu naredbu na kraju konca ne može nikoja druga vlast, van ona, koja takodjer jedina može sabore sazivati, odgadjati, obustavljati, njihove zaključke potvrditi ili pako potvrdu bud jednomu bud drugomu ili baš svim zaključkom uzkratiti. Ako i je vrhovna glava crkve pozvala biskupe na kojem saboru, neka izjave želje svoje u pogledu reda, koj bi se na saboru držati imao, to bijaše ipak očito, da je to ona učinila samo s obzirnosti te s tom namjerom, da se svim razboritim željam zadovolji. Izkustvo kod mnogobrojnih skupština te i kod istih obćenitih sabora pokazalo je, da je potrebita najviša ravnajuća vlast, pa kada to već valja za kakvu narodnu skupštinu, koje članovi ipak imaju iste običaje te iste interese, koliko više treba to na oekumenskom saboru, gdje su zastupane tolike narodnosti, te medju čijimi članovi, ako ih i veže jedna vjera, ipak često, baš zato jer su ljudi, može biti velikih narodnih simpatijâ i antipatijâ. Stoga bijaše 22. lipnja 1869. odlučeno, da pravo ravnati saborom ima takodjer ona vlast, koja ga je sazvala, te da je vrlo razborito, da ostane to u ruci onoga, koj je vrhovna glava ne samo saboru nego i crkvi. Važnost ove odluke, za koju se mora kazati, da je bitni zakon crkve, pokazati će se tekom našega pripoviedanja.

3. Glavne točke, o kojih se je pri sastavljanju toga reda odlučivalo, jesu sliedeće: *a*) Predlaganje predmeta o kojih se je imalo razpravljati: *b*) način pretresanja i glasovanja; *c*) prisutnost biskupâ; *d*) opravdavanje njihova odsuća; *e*) praecedencija u sjednicah; *f*) mogućnost zavadnjâ; *g*) način života biskupâ; *h*) vlastitosti, broj i zadatak činovnika saborskih; *i*) zakletva ili dužnost sve, što se na saboru sbiva tajno držati. Ove točke bijahu iza duljega viećanja od konsultora riešene te u formi apoštolske konštitucije objelodanjene. Izuzev dvie prve kao što i posljednju mi ćemo ih mučanjem proći. Što se pako tiče prava predlagati, načina razpravljanja te tajne, bilo bi dobro u povjesti vatikanskoga sabora navesti u kratko ustanove, koje su u tom pogledu izdane bile.

Mi smo već vidjeli, da po ustavu Bogom crkvi podieljenu nije absolutno potrebito držati sabore, i ako se svi biskupi na jednom mjestu na viećanje saberu, da je to samo čin mudrosti, o kojega hasnovitosti napokon jedino i samo onaj auktoritet odlučiti ima, koj sve vodi. Nitko, osim vrhovne glave čitave crkve, ne može naložiti biskupom ciele crkve dužnost, da se skupe. Nadbiskup može biskupe svoje provincije sazvati, patriarh pako biskupe svojoj jurisdikciji podložnih provincijâ, ali nikakva mjestna vlast ne može sazvati sav episkopat. Odtud sliedi i to, da nitko ne može siliti vrhovnu glavu crkve, da sazivlje sabor. To je čin slobodne volje, koj se upire na razloge razboritosti, te biva u svrhu, da se čuju savjeti, kako se doskočiti može potrebam čitave crkve. Papa može, kakono vidjesmo kod Pia IX. najbrojniju skupštinu sazvati, te unapried opredieliti predmete, koji se imadu uvrstiti, te na pretresivanje predložiti. Kada je to gotovo, onda se samo sobom kaže, a početna pravila mudrosti nalažu, da se sastavi program predmetâ, o kojih valja razpravljati a da taj program mora biti odmjeren te ograničen; ograničit ga pako ne može nitko osim onaj, u koga je najviša vlast.

Buduć bi se pako moglo tekom razpravljanja i uz dulje trajanje sabora pokazati, da su se važni predmeti mimoišli, ili da bi nova te znamenita pitanja nastati mogla, zato bje ustanovljen posebni odbor, kojega članove imenova papa izmedj saborskih otaca, da ga savjetom svojim podupiru u pogledu podnašanja predmeta, kojih ne ima u izvornom programu. Ovako bje svakomu biskupu omogućeno, nekoj predmet, za koj bi želio da bude predložen saboru za razpravljanje, podastrti ovomu odboru u obliku na papu upravljene peticije. Odbor za predloge, kako je bio prozvan, predloži, pošto je peticiju izpitao svoj sud o njoj papi, koj tada odluči onako, kako je za dobro pronašao. Svaki, koj iskreno ljubi pravednost, prosudjujuć ovu uredbu, neće moći na ino, nego priznati, da bi bez ovakvoga ograničenja dotle doći moglo, da bi razprave saborske svaki po volji otegnuti mogao, da bi svako ma kako bezkoristno i škodljivo pitanje u pretres došlo, da bi se razprave o potrebitih predmetih zavlačile, na neizvjestno vrieme odgadjale te dapače da bi posve nemoguće postale; da bi biskupi čitave mjesece dâ i čitave godine daleko od svojih dieceza bili zadržavani ili da bi redovi saborskih otaca po odlazku biskupa tako proriedjeni bili, te bi preostavši sačinjavali manjinu i to manjinu — ta moguće je i to — sastavljenu od najtvrdokornijih te ništa manje nego gorljivošću za spas duša proniknutih biskupâ. Toliko neka je rečeno samo o razboritosti ove uredbe. Što se pako tiče njezine dostatnosti, jasno je da sigurno ona peticija nije bila odbita, koja toliko razlogâ za sebe imadjaše, da se s njom odbor od dvadeset i pet biskupa, radi razboritosti te izkustva svoga unj izabranih, složnim izjavio; s druge pako strane, da jamačno nijedna peti-

cija, koja te kušnje proći ne mogaše, ne bi bila podnešena. Ograničenje prava predloge stavljati i ustanovljenje odbora za predloge to bijahu dva braništa, koja štićahu sabor proti svakomu bezumnomu te nerazboritomu zahtjevu ikojega njegovih sučlanova. Protivnici vatikanskoga sabora neće tajiti da po mnienju, kakovo oni o članovih istoga imadjahu, nije bilo bezkoristno takve naredbe učiniti, prijatelji pako sabora jamačno će se složiti s tim, da se u korporaciji od sedamsto muževa svakako i takvi naći mogahu, proti kojim su takve umjerene stege na svom mjestu bile.

4. Druga vrlo znamenita točka jest način, koj je kod razpravljanja sliediti valjalo. Nije nuždno, pa ne bi niti moguće bilo u ovoj kratkoj pripovjesti nabrojiti sve one dokaze, koji su u odboru ravnajućem o tom, koj način bi za vodjenje razpravâ najbolji bio, navedeni te od nje bud odobreni bud zabačeni bili. Rečeno budi samo to, da se je to kritično i težko pitanje razsudjivalo tolikom točnošću i podpunošću, da se ništa više ni željeti moglo nije. Mi ćemo te razloge ostaviti, pa razložiti samo metodu. — Odlučeno bje, da se od pripravnih radnja sto i dvojice theologâ te kanonistâ sastave osnove poput schemata ili dekreta, koje imaju podati u positivnoj i točnoj formi posljedke naporna rada onih muževâ, koji bijahu radi svoga znanja i izkustva iz svih naroda izabrani.

Ova schemata bijahu do mrvice djelo biskupâ i bogoslovâ, koji ih pripravljahu. Ona ne imadjahu na sebi niti sjenke najvišega ugleda. Sloboda sabora bila je posve osjegurana, da ih poprimi ili odbaci ili preustroji. Papa reče u konstituciji na početku sabora izdanoj biskupom, da schemata nisu dobila od njega nikakve sankcije, te da ih svom slobodom razpravljati smiju.

Ova schemata bila su za porabu saborskih otacâ tiskana. Način izpitivat ih bio je sliedeći:

1. Sabor je imao tajnim glasovanjem izabrati pet odborâ ili deputacijâ i to: 1) za vjerske stvari: 2) za disciplinu; 3) za misije; 4) za mješovita pitanja; 5) za obrede.

2. Schemata morala su se podieliti medju sve članove sabora bar deset dana prije nego je počela razprava o njih.

3. Prvo viećanje držalo se je u skupnoj sjednici čitavoga sabora. Prva razprava odgovaraše prvomu i drugomu čitanju zakonske osnove u našem zakonodavstvu. Ako su biskupi načelo schemata prihvatili, onda se je prešlo na drugo viećanje o pojedinostih osnove, a to je bivalo redom po paragrafih kao u kakvom odboru čitave kuće.

4. Podiže-li se kakvi prigovor, tada bje čitava razprava, koja je stenografski bilježena bila, povraćena prema svomu predmetu odnosnoj komisiji za vjerske stvari ili disciplinu itd.

5. Čitav schema bijaše u odboru iznova razglaban. Ako je trebalo bje popravljen i promienjen, onda na novo tiskan, te medju biskupe razdieljen, pa opet podastrt generalnoj skupštini po jednom od odbora postavljenom izvjestitelju.

6. Poslje novoga pretresivanja bilo je naredjeno glasovanje. Ovo se je sbivalo na tri načina: 1) *placet*, ili *dà*; 2) *non placet* ili *ne*; 3) *placet juxta modum* t. j. *dà* s odnosnom promjenom. Posljednje znamenuje isto, što glasovanje o zakonskoj osnovi kod drugoga čitanja, ako je ista u odboru popravljana bila. Oni, koji su glasovali s *placet juxta modum*, morali su svoje izpravke pismeno podnesti, koji su tada bili tiskani, predloženi odboru te podastrti glavnoj skupštini u svrhu novoga glasovanja.

7. Ako su za ova ovako promienjena schemata podnešeni bili opet novi izpravci, tada se je isti postupak ponovio. Nu prihvatila-li ih je većina sabora, tada se je o schemi glasovalo, dočim se je konačno glasovanje pridržalo za javnu sjednicu, na kojoj je sam papa predsiedao. Glasovanje na sjednici javnoj, pošto je svaka razprava prestala, vršilo se je samo sa dà ili ne, *placet* ili *non placet*.

Ova metoda za razprave bje objelodanjena u predskupštini saborskih otaca 6. pros. 1869. u konstituciji „*Multiplices inter.*“ Ona bje kašnje u nekih točkah promienjena. Svestrano pretresivanje svakoga predmeta bilo je tim još podpunije osjegurano. Obzirom na metodu opaziti nam je ovdje, da je tako podpuno osjegurana bila sloboda govora kao u našem parlamentu, dapače da se je za brižljivo pretresanje još više brinulo tim, što su izpravci podpuno i brižno tiskani bili, a schemata se u odboru iznovice mienjala, prije nego-li su se saboru t. j. odboru čitave kuće podastirala.

8. Posljednja točka, o kojoj nam je još sad progovoriti, tiče se dužnosti o dogodjajih saborskih posve šutiti. Na saboru tridentinskom se je s početka ta naredba posve iz vida pustila, stoga nadjoše se legati prisiljeni 17. veljače 1562. biskupom tu dužnost naložiti. Ako je to od nužde bilo u šestnaestom stoljeću, kad je umjetnost tiskarska istom niknula, koliko više valjalo je to uvesti u devetnaestom stoljeću kada je sve, što se danas na svietu rekne sutra natiskano. Jasno je, da za razprave o takvih predmetih, kakvi su oni vatikanskomu saboru pred-

loženi, treba podpuna neodvisnost i duševni mir. To je pako nemoguće sačuvati uz neprestane navale neprijateljskih vladâ, te posvud prisutne štampe, uz neprestani pritisak poluobavještenih prijatelja te uz neprestane lažne predstave neprijatelja. Toliko budi rečeno o metodi i o ustanovah, u kojih se je odbor 8. studenoga 1869. složio, te koje su kašnje najvišim ugledom potvrdjene bile.

Sada dolazimo k posljednjoj česti svoje pripovjesti ob onom, što se je pred saborom sbivalo — naime k predmetom, o kojih se je imalo razpravljati. Neka bude dosta, da iste samo jednostavno nabrojimo. Predmeta bijaše šest: 1) schema o nauku katoličke crkve u oprieci proti raznim iz racionalizma proiztičućim bludnjam; 2) schema o crkvi Kristovoj; 3) schema o službi biskupa; 4) schema o izpražnjenoj stolici; 5) schema o načinu života i ćudoredju klera; 6) schema o malom katekizmu. Mi ćemo o tih točkah ili bar o nekojih od istih govoriti morati. Ovdje ćemo stoga samo na jedan faktum upozoriti.

9. Pri pripravljanju scheme o crkvi Kristovoj, koja sastojaše iz petnaest poglavjâ, morade odbor, poslje kako je obširno radio o tielu crkve nuždno doći do toga, da radi i o njezinoj glavi. Dva poglavja bijahu pripravljena: u jednom radilo se je o primatu rimskoga biskupa, u drugom o njegovoj svjetovnoj vlasti. Razpravljajuć o primatu odbor nije nikako mogao izbjeći, a da neprogovori takodjer o darovih toga primata, te je trebalo prozboriti i o božjoj primoći, koja je Petru i njegovim nasljednikom obećana bila u stvarih vjere ili drugimi riečmi o nepogrešivosti. Na 14. i 21. siečnja 1869. radio je odbor o naravi primata; 11. veljače dospije do pitanja o nepogrešivosti. Pretresala su se sliedeća dva pitanja: 1) da-li se nepogrešivost rimskoga biskupa može proglasiti članko m vjere. 2) Je-li se članko m vjere proglasiti mora. Na prvo pitanje odgovori čitavi odbor jednoglasno jestno; gledom na drugo pitanje složiše se s jednom jedincatom iznimkom svi u tom, da se taj predmet ne ima saboru predložiti, ako to biskupi ne budu zahtievali. Zaključak taj glasi ovako: *sententia commissionis est, nonnisi ad postulationem episcoporum rei hujus propositionem ab apostolica sede faciendam esse* (mnienje povjerenstva jest, da ovaj predmet apostolska stolica ne podnese osim na molbu biskupa). Jedan konsultor, koj se nije slagao s ovim zaključkom, bijaše inoportunista. Prema tomu nije povjerenstvo poglavje o nepogrešivosti nikad svršilo.

Odbor za pitanja o nauci radio je čitavih dvadeset i sedam mjeseci, a držao je petdeset i šest sjednicâ. U sve ovo vrieme dogotovi samo tri scheme. Pošto se je otvorio sabor sastade se samo još jedanput i tim su se radnje dokončale. O toj činjenici valja dvie opazke tuj učiniti. Prvo, da je sad već po drugiput namjerice odstranjeno bilo pitanje o nepogrešivosti, kad bi se imalo po shvaćanju protivnika sabora očekivati, da će isto pitanje prvo mjesto zauzimati. Drugo, da Pio IX. niti je želio, niti mu je nužda bila, da definiciju svoje nepogrešivosti predloži. Kao što svi njegovi predšastnici, tako si je i on podpuno svjestan bio svoga primata. On ga je vršio uz podpunu sigurnost, da kršćanstvo neće vjere uzkratiti u izreke njegovoga nepogrešivoga ugleda. U tom pogledu nije on ćutio nikakve potrebe kakove definicije. Niti je vrhovna glava crkve trebala niti sva ukupna crkva ovu definiciju. Biskupi su jasno izjavili svoju vjeru u nepogrešivost pape u godinah 1854., 1862. i 1867. Samo je mali broj bio disputantâ, koji dvojahu, a još manji broj ljudi, koji niejekahu, da vrhovna glava crkve u stvarih vjere i ćudoredja pogriešiti i stoga crkvu, kojoj je vrhovni učitelj, u bludnju zavesti ne može proti kojim je potrebit bio auktoritativni proglas ove istine.

O radnjah drugih odsjeka za disciplinu, za religiozne redove, za misije i orientalne crkve i za obrede netrebamo ništa kazati. Sviet se malo tim zanima te ne uzima toga na znanje. Jedini uzrok njegova neprijateljstva proti saboru je definicija, koja osjegurava božanstveni ugled vrhovne crkvene glave.

(Dalje će sliediti.)

„Slava u višnjih Bogu, i na zemlji mir ljudem dobre volje.“ (Luk. 2, 14.)

(Propovied, koju je presvietli g. biskup Juraj ***Posilović*** *u prvostolnici senjskoj na božić govorio.)*

Svaki put skoro govori te krasne rieči svećenik u svetoj misi, pjevaju se gotovo u svakoj svetčanoj službi božjoj; al danas rekao bih jest jim rodjendan: kod Narodjenja bo Gospodnjega, koje danas slavimo, rodiše se i one na usta angjeoska i zaoriše na zemlji prviput. Divne doista i velike rieči, vriedne da jih pjevaju angjeli, dostojne da se njimi proslavi narodjenje spasitelja svieta! Niste toga morda dosta opazili, kršćani dragi, premda Vam je bez dvojbe uzigralo u grudih kršćansko srdce, kad su se god zapjevale one rieči, a navlastito u božićne blagdane. Toga radi mislim, da ću Vam danas učiniti po srdcu i po želji, ako Vam ove svete rieči protumačim. Nego zato će biti dobro, da se duhom i pameću malo zanesete u ono doba i onaj čas, kad su se one rieči prvi put na zemlji čule; tada bo razumjet ćete

podpunije njihovu znamenitost. Doista i sami oni, koji, prem da po Krstu i svetom krštenju kršćani, neimaju srdca za ništa što je kršćansko, već se svojom nevjerom ponose, kano da su oni jedini mudraci; da i takovi malo pomisle, što je bilo jučer i prekjučer, što je bilo prije nego-li je svanulo liepo sunce kršćanstva: nebi na bielu dana zatvarali očiju i vikali na tmine, i ponosili se onim, što svaki pravi kršćanin zove sljepoćom, već bi progledali i vidivši novo spasenje, slavu dali Bogu Spasitelju. Bilo je ono vrieme prama vremenu kršćanskomu kano noć prama danu; sbilja u noć ne samo naravnu nego i u duhovnu noć zaorile su one angjeoske rieči: Slava u višnjih Bogu, i na zemlji mir ljudem dobre volje! Šest je upravo tu rieči: Slava — u Višnjih — Bogu; i na zemlji — mir — ljudem dobre volje. Prvim trim odgovaraju tri druge: slavi božjoj odgovara mir ljudski. I jedno visi o drugom: neima na zemlji ljudem mira, kad neima Bogu u višnjih slave. Uvidit ćete to jasno s pomoćju božjom, dragi moji!

Slava u višnjih Bogu! Počmimo s riečju Bog. Što je bio Bog poganom? Nisu znali ni najveći njihovi mudraci, što bi sa sjegurnošću o njem misliti i reći. Obično bio jim je Bog biće razumno bezsmrtno i blaženo i veće i jače od čovjeka. O svem, što je preko toga bijahu sumnje i dvojbe. Pogani su vjerovali u više bogova; a zašto? To nam je liepo protumačio već sveti apostol Pavao, u svojem listu na Rimljane (1, 20.). Čovjek veli on, može Boga spoznati po njegovih djelih: po ljepoti, veličini i jakosti stvorova može se razumjeti veličanstvo i mogućnost Onoga, koji je to tako načinio, može se poznati njegovo božanstvo. Koliko je n. pr. krasno, koliko veliko i blagotvorno sunce; no onda koliko je tek mudar i umjetan i koliko moguć Onaj, koji ga takova stvorio! Ali pogani u mjesto da se poklone onomu, koj je suncu dao ovu divnu i životvornu svjetlost i toplinu, počeše se klanjati suncu. U obće u svietu ovom ima za čovjeka i stvari i slučaja, koje mu se čine dobri, a opet drugih, koji mu se čine zli; u tom su pogani odmah vidjeli dva Boga: dobroga i zloga, ili bieloga i crnoga. Pače u svem, gdje se je vidjela njeka jakost jača od obične čovječje, pogani su nalazili posebna Boga. Pa to ne samo oni, koji bijahu sirovi i divlji, nego i oni, koji biahu najfiniji i najnaobraženiji: Grci i Rimljani. Strašno je doista kad zatamni zrak tmastimi oblaci, te stane grmjeti i strieljati. Tko će zapriečiti silu groma, tko-li joj odoljeti? Eto u tom nadjoše pogani svoga največega boga, koji se na svoje protivnike nabacuje ognjenimi strielami. — Grozovito je i more, kad mu uzbjesne valovi. Striepe često i najhrabriji mornari i na dobru brodu, hoće-li se moći odhrvati udarcem silnim i neprekidnim i mora i vjetra. Eto u tom za pogane drugoga velikoga boga, koji tobože silnimi ostmi valove morske i uzbunjuje i miri. No ima i druge manje sile, koja znade savladati ljude. Vino i drugo opojno piće, ako ga preko mjere piješ, može te učiniti slabijim i bedastijim od luda djeteta, može te oboriti, može ubiti. Eto i pijancem boga! Nekoje na toliko zatravljuje spolna ljubav, da joj se nikako oteti nemogu, da joj žrtvuju često puta istu pamet i poštenje. I bludnost imala je kod pogana svoju boginju. No što ću Vam dalje propoviedati takove sanjarije. Slušajte radje, što pjevaju angjeli: Slava u višnjih Bogu! Jedan jest on, i kraj njega neima drugoga. On sám jest, i bez njega neima ničesa. On je stvorio sve, on redi i uzdržava sve. Njegova dobrota zrcali se u djelih njegovih, i po tom su ta djela veličanstvena i krasna i blagotvorna. I zato njega jedinoga ide sva čast i slava i klanjanje.

„U višnjih“ Bogu, vele angjeli. Pazite znamenitost te rieči! Kad se veli da je Bog u Višnjih, tim se kaže, da on nadvisuje svaku visinu. On je nad oblaci, nad suncem i zviezdami, nada svim, što je stvoreno. Jur u proroka Izaije u starom zavjetu veli Bog: „Stolica mi je nebo, a zemlja podnožje mojim nogama“ (Isai). No on je nad svim, što se i inače med ljudmi zove visoko: nad vlastmi i carstvi, nad svimi duhovi, nad svom njihovom snagom. On sve presiže, sve izpunjuje, a njega neobuzima ništa. I zato je u starom zavjetu, kad su med svim ostalim poganstvom jedini židovi imali pravo poznavanje Boga Bog zabranio, da se ga slika ili upodobi ma kakovom stvorenom podobom. Evo preko krajeva ovoga mojega živoga tiela, koje je hram i duhu momu, neima sada ni dalje ni više bića mojega. Tako bi tko mogao pomisliti, kad bi se Bog slikao kano čovjek, da je i on ovako ograničen kano čovjek. Zato je Bog židovom zabranio, da ga nesmiju slikati nikakvom slikom. — A sad gledjte šta su činili pogani rimski i grčki! Jednoga svoga velikoga boga metnuli su u oblake, drugoga u more, trećega pod zemlju, i rekli da se nemože i nesmije pačati jedan u vlast drugoga, na priliku: onaj pod zemljom da zapovieda neumoljivom moći nad mrtvimi, no živim da neima ništa gospodovati. Tako ograničene svoje bogove stezali su u svakojake podobe: još je najpriličnija bila podoba ljudska; no pogani su si svoje bogove mislili i u zvierskoj i ribjoj i ptičjoj i zmijskoj podobi. Strašne su upravo nakaze i nagrde bogovi manje naobraženih naroda, kan da je grozovitost najprvo i najdivnije božje svojstvo.

Po tom si možete misliti, kakva biaše tek slava takvim bogovom! Kakovi bogovi, takova jim i slava. Ako su si boga mislili kano grozna, to su ga i častili grozotami. Neki narodi u susjedstvu Židova, za kojimi su se u pokvareno doba poveli bili i neki židovski kralji, tako su slavili svoga boga, da su vatrom razbielili mjeden ili gvozden kip toga boga i u usijane mu ruke metali nejaku djetcu, a da se nečuje tužni vrisak prlećega se nesretnoga stvora, uz silnu buku piščala i talambasa izvodili bi divlje igre. To je dakako užasno, no bilo je i kod finijih Rimljana i Grka, makar drugačijih, ali zato ne manje užasnih strahota. Boga pijanačkoga slavili su i muži i žene svimi sramotami pijanstva. Krasna slava!

Ali i najgadnije razputane nesramnosti koje se pred čednim licem nikako ni spomenuti nesmiju, spadale su takodjer u slavu bogova. A šta sve nisu o svojih bogovih pogani pripoviedali! Ta svoga najvećega boga učinili su skvrniteljem djevojačke čistoće, skvrniteljem ženitbene svetosti, pače skvrniteljem same ljudske naravi! — Neću da dalje govorim o takovoj neslavnoj slavi, nego ću Vam samo pripomenuti: ono što se je u bogova hvalilo, to nije ni med ljudmi imao biti grieh. Zato, hoćete-li mi vjerovati, o svojih velikih i znamenitih muževih, slaveći jih u pjesmah, pjevali su pjesnici takovih stvari, koje bi danas i najobičniji smatrao najvećom pogrdom svoga poštenja, te bi onakova tobožnjega slavitelja sudbeno progonio. *)

Danas je to, hvala Bogu, dakako drugačije, premda žalibože premnogi kršćani zaboravljaju, da podignuće ljudske naravi, da naše čovječje dostojanstvo, da naše blažije i čišće običaje imamo zahvaliti onoj slavi božjoj, koju nas je naučio Isus Krst. Isus Gospodin nas je naučio, da je Bog duh, i onaj koji mu se klanja, da mu se pokloni u duhu i istini. Isus nas je naučio, da je Bog svet, i za to ne samo da se njega nemože taknuti nikakova ljaga, nego da je on netrpi ni na svojem stvoru, koji hoće, da mu se približi. Isus nas je naučio, da je Bog neizmjerno savršen, i onaj, koji mu služi, da mora ići za što većom savršenosti. „Budite, veli, savršeni, kako vam je savršen otac na nebesih." (Mat. 5, 48.) Isus nas je naučio, da je Bogu najmilija ona molitva, koja teče iz čista i ponizna srdca; da su mu najdraža dobra djela, napose djela ljubavi naprama Bogu i naprama bližnjemu. Isus nas je napokon naučio, da je Boga dostojna jedna jedina žrtva, i to žrtva Sina njegova preljubljenoga. Može-li se i pomisliti što uzvišenijega, što dostojnijega slave božje. Što bo je slava? Slava je ono, što se o njekom slovi ili govori, ako je to što se govori, krasno, izvrstno, i vanredno dobro; a o Bogu neslove kršćanska usta ništa manjkava, ništa nedostojna: sve je veliko, sve savršeno, sve upravo božanstveno. Slava je tada kada mnoga usta čiju hvalu slove: a evo složiše se vjekovi i narodi, kako nikad nigdje prije, a složiše se svi jednodušno u onoj slavi, koju su angjeli zapjevali. To je doista prava božja slava, i po toj slavi tekar došao je na zemlju mir medju ljude dobre volje — što je druga čest spjeva angjeoskoga.

Mir, liepa i blažena rieč! Tko neželi mira? Ima istina ljudi, koji ni sebi ni drugomu neznaju ni neće da dadu mira, ali ne zato što i njim nebi bio drag mir, već zato, što se nemogu da smire njihove neuredne želje i strasti: tražeći namirenje svojih strasti, dakle svoj njeki posebni mir, prave sebi i drugomu nemir. Kako je jedan samo član zadruge dobro stojeće, kadar kadšto sve blagostanje raztepsti, svim neprilike stvoriti samo zato, što svoj mir nalazi u gnjilu nerádu, u lienosti. Koliko put opet namirenje kakve jedne nepoštene i gadne strasti baci u nemir i razdor i razsap čestite i tvrdo osnovane obitelji. A ti pohlepo za vlašću nad ljudmi! tko će izpripoviedati, koliko si ti nemira i plača stvorila na zemlji samo zato, što njetko traži svoj mir u tom, ako mu se ljudi i narodi kano crvi svijaju pod nogama. Kako opet pohlepa za blagom njekih ljudi mnoge druge meće u crnu nevolju, u sdvojnost, da jim se nemili ni živjeti; a to zato, što bi oni njeki rado skupili u svoje šake sve blago, i u tom samo ištu svoj mir, ako svi drugi moraju samo u njih izprositi si kakvu suvu koru crna kruha. Takova mira, „koji sviet daje", ili bolje nemira bilo je premnogo prije narodjenja Isusova. Od obćenite razputnosti nestalo je bilo čistoće, stege i mira u obiteljih. Rimljani si silom oružja poklopiše mnoge zemlje. Medju narodi bila je mržnja i preziranje. U družtvu ljudskom obstojala je razlika medju gospodarom i robom. Znate-li, što je rob? Rob je čovjek bez čovječjih prava; rob je čovjek, s kim se tako postupa, kano da je marše, koje gospodar može po volji naprezati, tući, prodati ili ubiti; rob je čovjek, koji što služi, nesluži sebi nego gospodaru, pače i što radja i to gospodaru radja. Pa takovih jadnih robova bijaše na tisuće tisuća u svih narodih. Državni zakoni najnaobraženijih tadanjih naroda podržavali su takovo robstvo; našlo se je takodjer mudraca, koji su dokazivali, da rob ni nije od onoga mesa i kosti, kako drugi slobodni ljudi. Liepa nauka, liepih zakona i krasna mira, gdje gospodar gvozdenom šibikom drži u strahu čete robova, kano da su psi!

(Konac će sliediti.)

Dopisi.

U Senju na Ivanje. Odkako je biskup Posilović sio na stolicu biskupije senjske, za žiteljstvo je grada Senja pravi blagdan, kad on u prvostolnoj crkvi obavlja biskupsku svoju službu — kad služi sv. misu i propovieda. Tada se već nekoliko dana unapred pita i propitkuje, hoće-li biskup služiti, hoće-li propoviedati. Jer odkako su Senjani slušali na lanjski božić rieč njegovu, od onda su počeli pojimati, da izvan dosadanjega načina ima drugi, koj velikim mirom i uzvišenom prostotom umije najuzvišenije nauke sv. katoličke vjere učiniti shvatljivimi naučnu i neuku — u čem se upravo očituje pravi apostolski duh. Non in doctis fabulis. . . I ove je godine senjski katedral bio mal ne dubkom pun odličnijega žiteljstva, a da se nisu pronosile dvojbe, hoće li biskup zbog svoga krhkoga zdravlja doista služiti, bilo bi ono malo praznine potrpano. Bilo je dakle na taj dan u crkvi vidjeti i takovih pobožnika, koji jur od dvie tri godine pobožnost svoju ovršuju u sv. Francisku; htjeli su oni čuti mudru a pravom evangjeoskom prostotom zadahnutu besjedu duhovnoga svoga nadpastira. Koji su ju slušali, razstadoše se zadovoljni s hramom božjim; ova-

*) Paederastija.

kova jedna propovied hrani dušu duže, nego cieli niz svakakvim govorničkim cviećem i umjećem napirlitanih, suzami i jaukom, vikom i piskutom začinjenih pače izobličenih govora. Ali sad se čuje žalba: nisam znao, da će biskup propoviedati, ili bio sam odviše daleko ili na nezgodnu mjestu, pa mi je ovdje ondje pukla nit u svezi misli, koje su strogom logičnom suvislosti tekle iz ustiju biskupovih.

Da se tomu doskoči, padoše mi najprije na um rieči sv. Pavla: insta opportune importune. Odem kao onaj evangjeoski potrebnik susjedu svomu, nebih-li se dokopao duhovnoga hljeba. Bilo je protivštine i prigovora, ali sam najposlje uztrajnošću svojom „propter importunitatem meam" izhrvao izpod ključa biskupova liepu njegovu blagovjestnicu, kojom se sada mogu nasladjivati i koristovati i oni, koji su ju živu čuli iz ustiju i koji će ju tek sada tiskanu presadjivati u srca svoja. Ja mislim, da sam tim Vam i listu Vašemu veću uslugu učinio, nego da sam ma kako učenu razpravu od kojekuda skrpio. Jer koji ovu propovied uzčita, uglavit će se o istini moje s prieda rečene tvrdnje, da se o najuzvišenijih i najdubljih istinah kršćanskih dade govoriti takovom prostotom, koja poučava prostaka i osvaja učenjaka. Omnia omnibus factus est. — Drugom sam zgodom pisao Vašemu listu, da je grad Senj od svih hrvatskih gradova još najviše sačuvao duha kršćanskoga. Da nije posljednje desetljeće slaboćom ljudskom ponešto opurilo cvatnju duhovnoga voća, još bi se više vidjelo dandanas ploda u kršćanskom životu. Ali i u tom se jur opaža boljak. Poživi-li Bog sadanjega glavara naše biskupije, napredovat će duhovni život njegovih biskupljana svakom godinom sve to više. Neću ovdje da iztičem njegov čovjekoljubivi i požrtvovni rad za vremenito blagostanje župnika senjske biskupije, koj je bez dvojbe u tiesnu savezu s njihovom gorljivošću u duhovnoj pastvi i po tom s duhovnim usavršivanjem njihovih ovaca: — ja ću Vam ovaj put priobćiti samo tu za sve kršćanski iole ćuteće Senjane radostnu viest, da će nastajuće korizme ovdje propoviedati Isusovac conte Ayala, koj si je kako po svoj našoj domovini tako i u tom gradu sagradio nerazorivi spomenik. I tako Vam mi već unapred sa slašću izčekujemo sveto vrieme korizmeno, iza kojega se dopisnik Vaš nada, da će Vam moći priobćiti utješivu viest, kako su crkve vrvile pobožnimi pohadjači propoviedi i skrušenimi pokornici, koji su više tudjom nego svojom krivnjom neko vrieme prestali pojimati istinu spasiteljevih rieči: Jaram moj je sladak i trh lagan. Daj Bog, bilo tako!

Iz Vrbovca. Svaki čovjek ima pogrešku; tko je bez grieha, neka baci prvi kamen. . . . Takove pogreške pojedinih ljudi u javnosti raznašati, značilo bi ogovarati. Nu dogodi-li se javni škandal, to će mi svaki oprostiti, ako koju javno napišem. Budi indi bez uvriede i osobne mržnje. Plesovi su zabranjeni u vrieme adventa, pa sve do 6. siečnja. Gospodin načelnik Vrbovački znajući za tu prepovjed zabranio je plesnu zabavu jednomu izraelićanu krčmaru. Ta plesna zabava, budući u krčmi zabranjena, bila je prenesena g. učitelju. Kod toga fakta opaziti mi je sliedeće: 1) Gosp. načelnik brani ples; 2) G. učitelj ga dopušta u svojih prostorijah; 3) gospodična učiteljka pomaže dajući svoju sobu za porabu gostom (garderobe). 4) G. učitelj i gdčna učiteljka neimaju svojega stana, već stanuju u obćinskoj kući; u istoj je zgradi i škola. 5) U gornjih prostorijah pripovjedam djeci o adventu, o božićnih svetkovinah, u dolnjih se prostorijah pleše do 5 sati u jutro. 6) Neudara se u glasovir, već su bila tu četvorica muzikaša. 7) Židov toči vino i prigotavlja jela gostom za plaću kaošto u krčmi. Tko ovih sedam točaka skupi, viditi će, da je ta zabava bila javni škandal. Da-li je zamjenik mjest. školsk. nadzornika štogod učinio, da se zadovolji javno povriedjenomu moralu, neznam.

Iz Špišić-Bukovice. Akoprem nas prošla godina nije nadarila pa zato niti oduševila svojimi pridodninami; jer kad ovdje pofali kukuruz, kano ove godine, mnoge kuće već o božiću kruh kupovati moraju; i akoprem ni orguljaša imali nismo, težko, da su se ikada u ovoj župnoj crkvi oduševljenije odpjevale umiljne božićne pjesme kao ove godine. A zašto? Zato, što je i ova župa usrećena bila liepimi božićnicami, koje joj sa strane stigoše. Tu ponajprije prispije dar od nabožnoga družtva za sveudiljno klanjanje presvetomu oltarnomu otajstvu: jedna preliepa kazula ljubičaste boje, 1 alba, 1 humeral, 6 purificatorija, 3. korporala, 1 štola, i 1 vrlo liepi velum. Zatim nam posla prevriedni zvonolievac Alberto Samassa iz Ljubljane naručeno zvono 395 k. težko, za koje se prinosci već od više godina skupljaju; i premda još nisu bili dosegli onu visinu, koja je potrebna, da zvono svojom težinom odnosno glasom sa starimi zvonovi u sklad stupiti može, to je ipak zvonolievac, želeći zadovoljiti gorućoj želji župljanâ, koji već nikako nemogahu očekivati to sretno vrieme, da jednoć novo zvono ugledju, bio tako dobar, te je pristao na jedan dio veresije. Pojmiti radost župljanâ nad takovimi novinami može samo onaj, koj znade kakovim je djetinim žarom njihovo srce za svetinjom vjere i uveličavanjem svoje župne crkve prepuno. Ne samo majke, nego i otci svoju nejaku dječicu uzprkos studeni nošahu van, kada se imalo zvono na toranj dizati, da im pokažu preliepo zvono. A kad je stalo zvono svojimi prvimi umiljnimi zvuci odjekivati, malo koje oko ostade suho od suzâ radostnicâ. Ovo kano i promjena u novom ruhu kod službe božje nadahnu im dušu njekom utjehom kano da im ima odsele svanuti sretnija budućnost. Zato nikako propustiti nemogu, da se ponajprije nabožnomu družtvu za sveudiljno klanjanje presv. oltarnomu otajstvu tako u ime svoje, kano i u ime ubogih župljanâ na preliepom daru javno nezahvalim; zatim, da vrlog zvonolievca Alberta Samassu kako vrlo zdušna i u svojoj struci preizvrstna svakomu najtoplije nepreporučim.

Dragutin Dauer, župnik.

Viestnik.

Zagreb. Presvietli gospodin dr. Juraj Posilović, biskup senjski boravi već njekoliko dana kod uzoritoga gospodina kardinala-nadbiskupa, pa će ostati dulje vremena u Zagrebu, da uzmogne prisustvovat sjednicam hrvatskoga sabora, osobito razpravi o proračunu, u koj on nastoji uvrstit veću dotaciju svoga svećenstva,

— G. Vid Jakševac, upravitelj u Hrastovici postao je ondje župnikom.

— Premješteni su duh. pomoćnici: Štefanac Mato iz Varažd. Toplica u Sisak, Ožegović Mato iz Gornje Rieke u Voloder, Danko Franjo iz Volodera na Gornju Rieku, Kendjelić Ivan iz Feričanacâ u Ruševo.

— Nadbiskupski duhovni stol razpisuje za vjeroučiteljsko mjesto na obćoj pučkoj dječačkoj i djevojačkoj školi u Belovaru natječaj do 18. veljače o. god. Plaća je 500 for. i 100 for. u ime stanarine. Taj vjeroučitelj ima sada i na tamošnjem kr. malom realnom gimnaziju predavati vjeronauk, te mladeži davati posebne propovjedi, a za to dobiva nagradu od 262 for. 50 nč. Natjecatelji, koji još nisu položili katehetičkoga izpita, imati će taj izpit običnim načinom dne 19. i 20. veljače o. g.

— Budući da se župne matice usljed naredbe, sporazumno sa preč. ordinarijati izdane, od ove godine imaju voditi hrvatskim jezikom, nadbiskupski duhovni stol dao je dotične tiskanice štampati u tiskari Dragutina Albrechta, komu već dolaze naručbe za te tiskanice, nu on ih samo zato još ne može obaviti, jer papir, posebno za te matice naručen, još nije prispjeo. Zato nas rečeni štampar umoljava, da to p. n. svećenstvu za ravnanje priobćimo.

— Kako je bujan katolički život u našoj Dalmaciji liepo se pokaza mienjom godine. Do sada su imali u Zadru list „Dalm. cath.", koja je izlazila jednom na tjedan jezikom talijanskim i hrvatskim. Od nove godine počeo je list izlaziti dvaput na tjedan, a u drugom obliku. Uz to dobit će „Dalm. cath." družicu. Spljetski ordinarijat izdavat će „List Biškupije Spljetske i Makarske" jednom na mjesec s veće strane hrvatskim jezikom, a u svrhu „da budno uzdrži u misničtvu ono jedinstvo namjera i djelovanja kojemu samomu u ovršivanju njegovih pastirskih dužnostî, dokončati je zadnju onu prošnju otcu Isukrstom upravljenu: „ut omnes unum sint, sicut tu pater in me et ego in te, ut et ipsi in nobis unum sint." (Iv. XVII. 21.) Ovoj se budnosti, i radujemo i želimo joj božji blagoslov.

— Gospodin Hinko Hladáček posla nam sliedeće pisamce: Veleštovani prijatelju! U br. 51. K. lista pr. g. učinio je g. Skender Mandt, kat. gimnazije osječke, njeke primjetbe glede moje razsudbe o dan. stanju crkvenoga pjevanja, na koje nalazim ovo odgovoriti. G. M. prvo tvrdi, da za gimnazije nije posebna naredba izdana glede Jaićeva vienca, i da takove neima u arkivu gimnazijalnom. Ja vjerujem, da neima takove naredbe u arkivu, nu budemo-li samo ono činili, što nadjemo u arkivu? Bog nas neće pitati za arkive, samo ako je bilo načina saznat svoje dužnosti. Odkako izlazi Glasnik biskupije Djak.-Sriemske nedobiva nitko posebne naredbe, nego se za sve tiskaju u Glasniku, a mi s Glasnikom u arkiv. U tom Glasniku ima tri naredbe glede Jaićeva vienca i biskupijske pjesmarice i to br. 1351—1873., i br. 705—1874. napokon 1099—1874., u kojoj zadnjoj čitati je od rieči do rieči da „duh. ovaj stol nalazi opetovano u savezu s ovostranimi okružnicami od dana 12. prosinca 1873. br. 1351., zatim od dana 20. lipnja t. g. br. 705. p. n. biskupijsko svećenstvo (*Katekete nisu od svećenstva iznimljeni*) upozoriti, da je za crkvenu porabu kao pjesmarica jedini **„Kratki nauk"** dozvoljen i propisan, dosljedno da se samo takovi kako za školsku, tako i za odraslu mladež i ine pravovjerne nabavljati imade." Nebi-li shodnije bilo latinske i grčke klasike tjerati propisanom pjesmaricom nego-li zabranjenom, počem i tako duh. stol naročito opažava u okružnici od 12. XII. 1873., da svojski oko toga nastojati valja, da se Jaićev vienac . . . . . u crkvi kao pjesmarica nerabi, već da se svagdje i izključivo sa „Kratkim naukom" zamieni? Da g. Mandt proti tom radi, sam priznaje, što dakle hoće? Nepristrani čitatelji vidili su u spomenutoj mojoj razsudbi ništa drugo nego odkrivanje naših rana, čim htjedoh sklonuti koju toju voljnu dušu, da bude svojemu narodu milosrdni samarićanin i predplati na sv. Ceciliju, i po njoj se vremenom izcieli bolest. S gimnazija pako dolazi nam sve dobro kano i sve zlo; jer gimnazialci napunjuju sjemeništa i preparandije i što se naviknu na gimnaziji, prenesu poslje i u narod. Svaka reformacija ima se dakle ondje dvostrukim trudom provesti. Na neumjestne lekcije, koje mi g. Mandt ex cathedra dovikuje, suvišno je odgovoriti. Dobro bi mi bilo, da imam malo više ne samo ljubavi kršćanske nego baš i drugih krieposti, jer in multis offendimus omnes. — Primite itd.

Književo. *Schematismus cleri archi-dioecesis zagrabiensis* za g. 1878. izašao je, te vezan stoji 1 fr. 10 nč., nevezan 1 fr.

— Veseo monak. Seoska pripoviest. Norvežki napisao Björnstjerne Björnson. Preveo Milan Grlović.

Dopisnica urednička.

G. M. P. kap. u D. Odračunasmo 3 for. za lani a 3 za ljetos; G. A. P. žup. u L. a lanjski Zdug odračunasmo 4 for. 50 nč., a 1 for. 50 nč. za prvi četvrt ljetošnjega tečaja; o. J. M. St. u S. u Dalm. Ona 3 for. idu u lanjski račun i po tom je za lani sve u redu. M. Z. u G., o. B. H. u S. Lani je drugo polugodište neplaćeno, pa stoga onamo uračunasmo ona 3 for. Dr. J. Ž. žup. u B. Za vanjske predplatnike predplata je 6 for. na godinu, stoga očekujemo još 1 f.

Urednik Andrija Jagatić. Tiskom Dragutina Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 3. U Zagrebu, 17. siečnja 1878. Tečaj XXIX.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Jedan neznani biskup zagrebački iz Trakošćana.

U blagajni naše prvostolne crkve u Zagrebu čuva se medju inimi stvarmi jedna dragocjena biskupska kapa, kojom se glava našeg vrhovnog pastira samo prigodom največih svečanosti resi, gdje se sjaji kao kakav diadem. Samo popravak ove kape stajao je pokojnoga kardinala Haulika do 7000 for. Koliko sama kapa danas vriedi, toga ja kazat neznam. Nu svakako je vriedno da se zna, tko je onaj koj je takav dar crkvi našoj prvostolnoj načinio, koje mu je ime, kakvog-li je poriekla.

Na kapi samoj urezano je godište 1549. i pismena: W. G. E. Z. Ako se pogleda u schematizmu red biskupâ zagrebačkih oko gore naznačene godine, nadje se napisano: Wolfgangus ex nobilissima Gyulayorum familia. I svaki uslied „nobilissima“ odmah pomisli grofovsku magjarsku obitelj, od koje jedan član pred nekoliko desetak godinâ bijaše banom hrvatskim, a drugi u najnovije vrieme nesretni vrhovni vojvoda u talijanskom ratu. Nu da bi taj darežljivi biskup zagrebački bio član grofovske obitelji Gyulayâ, skroz je neistinito tvrdjenje i svaka misao netemeljita. Evo stvar se ovako ima.

Ivan Korvin sin Matije Korvina imao je dobra prijatelja, koj se zvaše Ivan Gyula, te bje podban hrvatski i kapetan grada Jaica u Bosni. Po smrti Ivana Korvina god. 1504., a kašnje i njegove supruge, već udate za Jurja kneza Brandenburžkog, oko god. 1513. dobi na dar isti Gyula grad Trakošćan, prije vlastničtvo Ivana Korvina, i to per donationem regiam, buduć grad Trakošćan, za ona vremena i ondašnje pravice, spadao je pod „bona fiscalia regia.“ Ivan ovaj umro je god. 1519. i ostavio dva sina Štefana i Vuka (Wolfgangus). Štefan ovaj umro je god. 1542. i ostavio sina Ivana, ovaj umrie god. 1567. bez djece, i š njim izumrieše Gyule vlastnici Trakošćana. Vuk pako, brat Štefana bio je sveštenik i postade biskup zagrebački. To je taj naš Wolfgangus de Gyula Episcopus Zagrabiensis, kojeg početna pismena urezana su na spomenutoj dragocjenoj kapi. Isti Gyula nebijaše aristokrat, već jedino plemić „de Gjula.“ — Ove istine povadio sam iz „Liber memorabilium“, ili kako se ondje piše: „Synopsis Historico-Chronologica Monasterii Lepoglavensis, authore R. P. Nicolao Benger.“ I isti Benger piše pogriešno sveudilj istu obitelj „Gyulaj i Gyulay.“ Nu dva su nepobitna dokumenta u istoj knjizi, koji dokazuju da je pravo ime spomenute obitelji Gyula. Nadgrobni kamen svome priatelju Ivanu Korvinu u crkvi lepoglavskoj dao je načiniti Ivan Gyula, te na kamenu istom bi urezano na koncu nadpisa: Joannes de Gyula fieri fecit. Nadalje navadja se u istom Bengerovom rukopisu i jedna povelja Ivana Korvina, s koje je snimit pečat tog Korvina i nacrtan u istom rukopisu. Povelja pako spominje se da se je ovako počimala: „Joannes Corvinus Opaviae, Lyptoviaeque Dux etc. Regnorum Slavoniae Croatiae Banus de dato 1495. ad Bernardinum de Thurocz et Joannem de Gyula V. Banos.“ To bi bila ta dva dokumenta A imam još i treći dokaz. U Trakošćanu sačuvana je slika starijeg Ivana Gyule, koj dobi na poklon Trakošćan. Ovu sliku i danas grofovi Draškovići visoko ciene. Na njoj je starinskimi pismeni po slikaru napisano: Joannes de Gyula Capitaneus de Jaycza, qui obiit Budae Anno Domini 1519.

To bi sad dobro bilo. Al eto diže se čitava klisurina od prigovora, na koj bi se lasno razbit mogla ciela moja zgradica od tvrdnje: da je biskup onaj Gyula a ne Gyulay bio. Nit Bengerov rukopis, nit slika u Trakošćanu nekaže

da Wolfgangus nije mogao i drugi tko biti nego uprav sin Ivana Gyule. Ta baš, kako rekoh, Benger biskupa sveudilj piše Gyulaj, uprav kao i schematizam biskupski. Kapa ima samo W. G. urezano. Pak je ipak tako: biskup isti je Wolfgangus de Gyula!

Oko god. 1844. bje izložena u Trieru haljina koju bi imao bio nosit Spasitelj naš na sebi onaj dan kad je propet bio. Tu se sgrnula množina svieta od svih krajevâ. Bijaše ih tja sa iztoka pravih Hebrejacâ nekoliko. Na haljini da se dobro vide i tragovi krvi jošte. Na pogled iste haljine, dakako, množtvo pade čameć na koljena i uzdignu se silan vapaj, plač i dizanje rukû pram nebu, kako kod kog već prodirahu čuvstva nutarnja na javu. Videći spomenuti inostranci hebrejci ove nedvojbene znakove nutarnjeg velikog počitanja i pobožnosti napram istom odielu, dospomenuše se i zatražiše pristup do biskupa. Došav pred njega izjaviše: ako je to prava, istinska haljina ona za koju se izdaje, mora imat na sebi jedan znak. U naših starih knjigah upisano stoji, da su ona vremena svakomu, koj bijaše na smrt odsudjen, haljinu na ramenu na križ malo razdrapili, taj drapež mora se vidjet i na ovoj haljini ako-li je ona prava Isusova, kako vi tvrdite Biskup je uvidio važnost rieči i skinuo je s oltara pred inostranci istimi haljinu, i ovi razgledav ju najdoše zbilja spomenuti znak na njoj. Uzdrmani popadoše i oni na zemlju i počeše ju suzami natapat, vidješe bo komad odjeće, koji je nedvojbeno iz onih vremenâ — po njih slavnih, dok još stajaše dični hram i veliki sveštenik prinosio bi žrtvu u njem. — Ako je velikim stvarim smeti prispodabljati male, to bi i. ja sada u svom poslu svakog pozvao da razgleda kapu u stolnoj crkvi; ako je darovatelj iste kape član one obitelji, koja je posjedovala Trakošćan od 1513. do 1567. to se moraju onda i grbovi sudarati. Na slici u Trakošćanu je naslikan grb obitelji Gyula: odzdo liljan, odzgô nad njim s jedne strani mladi mjesec, s druge zviezda. A takav isti grb bit će urezan i na kapi biskupskoj u prvostolnoj crkvi, dakle nedvojbeno je, da je darovatelj iste kape član obitelji Gyula iz Trakošćana, i po tom: Wolfgangus de Gyula Epp. Zagrab. a podnipošto Gyulay.

Toliko sam znao kazati o istom biskupu.

Mnogo teže će biti za izvjestno reći kad je biskupovao isti biskup u Zagrebu. Izmedju Nikole Olaha, koj je god. 1548. prošao sa zagrebačke na jegarsku stolicu do 1563. bijahu biskupi po schematizmu zagrebačke biskupije: Vuk Gyula, Pavao Gregoranci i Matija Bruman. — Uslied rukopisa Bengerovog postade 1549. Pavao Gregoranci biskupom zagreb., te istom god. 1554. postade naš Vuk Gyula nasliednikom mu, komu god. 1558. „neposredno" sledijaše Matia Bruman. Ovim redom po prilici navadja ih i vrli naš starina pisac B. Š. u članku „Kratka povjestnica nadbiskupije zagrebačke." v. Neven god. 1853. br. 18. — Učeni i obzirni g. B. Š. nije ništa netemeljita navadjao. Ali kapa, kapa! ona viče da je 1549. biskupom bio naš Wolf. Gyula! Ja sam ovimi riečmi htio samo pozornost probuditi, jer mnijem da će i vrstnijim historikom naše domaće povjestnice, kojim su bolje pri rukuh razni izvori i listine starinske dati posla kronologički red ovih triuh biskupâ. Riešenje ovog zadatka imamo već dugo obećano u Kat. listu od god. 1856. br. 5., gdje presv. g. Ivan Kukuljević obeća o kronologičkom redu sviuh biskupâ zagrebačkih prosboriti. Nebi-li presvietlomu gospodinu ovi redci, a š njima i moja smierna molba do znanja došla! Medjutim želim i tu prošnju ovdje izrazit, da bi koji od gospode, koji su bliže stolne crkve, kojom zgodom točno, ma i povećajućim staklom razgledao kapu višeput spominjanu, da-li nije na njoj ipak drugo koje godište urezano. — Otci Paulini lepoglavski dobiše od udove Korvinove Beatrice medju inimi i Kamenicu na dar, koja je bila čestica dobra Trakošćan. Radi ove Kamenice prepirahu se otci Paulini preko dva stoljeća sa obitelji Gyula i Drašković, dok napokon god. 1730. pred banskim sudom neizgubiše redovnici parnicu, budući je Kamenica zbilja kao i Trakošćan spadala u kategoriju fiskalnih dobara kraljevskih i sačinjavala čest Trakošćana, te tako onaj, komu je Trakošćan pripadao, bio ujedno vlastnik i Kamenice. Stog indi razloga motrili su o. Paulini tečajem tih vremena pozorno članove obitelji spomenutih i po tom mnijem da bi se pouzdati moći u navode rukopisa Bengerovog, a ovaj izrično kaže da je W. Gyula god. 1554. postao, ili bolje: primio episcopat zagreb.; godine pako 1558. da je umro, primjetbom: „cui ad Thronum Praesuleum subrogatur Mathias Brumanus."

K. Vrančić, župnik na Bednji.

„Slava u višnjih Bogu, i na zemlji mir ljudem dobre volje." (Luk. 2, 14.)

(Propovied, koju je presvietli g. biskup Juraj Posilović u prvostolnici senjskoj na božić govorio.)

(Konac.)

Kršćani dragi, te sramote nestalo je tek usliied narodjenja Isusa Krista, komu angjeli pjevaju slavu. On bo

je naučio ljude, da svi ljudi, bili gospoda ili robovi imaju jedinoga Gospodara Boga, pred kojim su svi jednaki. On je dalje učio, da je Bog takodjer otac svih ljudi, i zato da su u Bogu svi ljudi braća. On je napokon kroz svoje apostole učio, da su svi kršćani i jedno jedino tielo, komu je glava sám sin božji Isus Krst, dočim smo mi medju sobom udi Isusova tiela. Braćo moja kršćanska, kraj takova nauka, čim ga ljudi prihvatiše, morade nestati robstva. No ne samo to, već kraj takova nauka moralo bi prestati sve što ljude medju sobom razdire i ciepa. Čujte nikad prije čuvene rieči velikoga apostola naroda, sv. Pavla! „Neima veli, medju onimi, koji su se u Kristu ponovili, neima Židova ni Grka — narodnost dakle neima razstavljati ljude; neima barbara ili Skite — naobraženost nedaje nikomu prava gaziti one, koji nisu naobraženi; neima slobodna ni roba — ni družtveni odnošaji, postali oni odkuda mu drago, n. pr. što je njetko grof po plemenu, ili baron po novcu nesmije to smetati bitne ravnopravnosti svih ljudi; neima veli napokon, čujte! neima mužkraca i ženske, ni spol nečini više bitne razlike. Dakle što? Svi su u Isusu Krstu jedno, a medju sobom udi. Kad je tako, onda se neima ponositi jedan ud nad drugim, jer je svim jedna samo glava, Isus Krst; jošte manje smije mrziti i odbijati jedan drugoga: ta zar na zdravu tielu može-li biti rat medju udovi, da ustane oko proti oku, da jedan prst odbija drugi! Ne! već ima podupirati jedan drugoga, kako ruka pritiče ruci, i noga nozi. Mir dakle, sklad, ljubav, jedinstvo ima vladati medju udovi tiela Isusa Krsta. Taj je nauk preobrazio sviet.

Sviet rekoh, a to je ono, što su angjeli zapjevali: mir na zemlji. Ali samo angjeli, a pri narodjenju Sina božjega mogli su izustiti tu veliku rieč: mir na zemlji! Bilo je mogućih careva i kraljeva, koji su htjeli gospodovati svietu, ali gdje je kada koji njih toli preuzetan bio, da bi smio reći: Mir na zemlji?! To je samo mogao izreći na usta angjeoska Bog, i Bog jedini kadar je to izvesti. Pa je on i izveo u Isusu Krstu. Njegovi apostoli i drugi poslanici skupili su u jedno carstvo sve vjekove i sve narode, naime u njegovu crkvu, koja je carstvo božje, i to carstvo, koje se je razširilo po svoj golemoj zemlji, jest carstvo mira. Gledajte i pokažite, kada i gdje je bilo carstvo, kako ovo, koje se na svu zemlju proteglo, koje traje 19. stoljeća, i koje će trajati po neprevarljivoj rieči Isusovoj do konca svieta. Tko je kada osnovao makar kamo-li manje, kamo-li kratkovječnije carstvo, u kojem bi bio kako ovdje Niemac Francezu, Amerikanac Kinezu, bjeloputni crncu, dragi i ljubezni brat?

Ali prigovorit će mi morda tko Vas, da kraj svega ovoga, što sam reko, ipak ima ratova i medju kršćanskimi narodi, ima svadja i parnica medju pojedinimi kršćani, ima pače razdora i u mnogoj kršćanskoj obitelji medju mužem i ženom, medju roditelji i djetcom. Ima žalibože, priznajem i ja, ima, ali ne zato, što nebi bio sašao božanski mir na zemlju, nego za to, što taj mir odbijaju mnogi i od onih, koji su ga na sv. kršćenju prihvatili. Pak ni angjeli nevele naprosto: „mir ljudem“, nego „mir ljudem dobre volje.“ A koji su to? To su oni, koji su Bogu u dobroj volji, koji su mu mili i dragi. A zar to nisu svi ljudi? Nisu. Bog je istina na toliko ljubio sviet, da je poslao svoga jedinorodjenoga sina, neka nitko, tko u njega vjeruje nepropadne, nego da ima vječni život (Ivan 3, 16.), i on hoće i želi, da svatko vjeruje u Isusa Krsta, sina božjega i da se spasi: no od svoje zloće ili krivnje mnogi nevjeruju, a drugi neživu po pravoj vjeri, i tako Bogu nisu mili, nisu mu u volji. Pače, slušajte! jedan je samo koji je Bogu svojom vrednoćom podpuno i savršeno mio i drag, a to je jedinorodjeni mu sin, Isus Krst, a porad njega dragi su mu još i oni, koji su sbilja Isusovi. To su oni, koji su na ime Isusa Krsta kršteni, koji su po tom očišćeni od grieha, i primivši u sebe duha sina božjega preporodili se na novi život, te sada živu duhom Isusa Krsta onako, kako je on živio. Hoćete-li još bolje to razumjeti? Slušajte, što za sebe govori sv. apostol Pavao: „Živem, ali ne više ja, nego žive u meni Krist.“ (Galat. 2, 20.) Kršćani! tako živite, da si čistom dušom uzmognete sami posvjedočiti, da sbilja u vas žive samo Isus Krst, tad ćete bez dvojbe biti Bogu „ljudi dobre volje.“ A takov život bit će onda, ako budete mislili kano Isus Krst, ako govorili i činili kako Isus Krst, ako umrli kano Isus Krst, jednom rieči, ako budete Bogu i njegovoj volji pokorni, u svako doba, u svakoj sgodi i nesgodi, u dobru i nevolji, pokorni do smrti, pa makar ta smrt bila smrt na križu. — To dakako nisu svi ljudi, to nisu ni svi kršćani, to nismo, uzdahnimo i priznajmo, to nismo ni mi: pa se onda nečudimo, da neima ni med nami podpuno onoga mira, koji je Isus donio na zemlju!

Pa ipak, ima-li pravi mir zavladati medju ljudmi na zemlji, neima drugoga načina, van živjeti po duhu i nauku Isusa Krsta. Mnogi sve očekuju samo od njeke višje i obćenitije ljudske kulture ili naobrazbe. Ja velim, da to valja samo onda, ako se ta naobrazba bude gradila na temelju Isusa Krsta. Stožer ljudskoga družtva jest bez dvojbe obitelj iliti familija. No tko je u taj stožer, pošto bijaše med pogani i židovi razkliman, usadio tvrdoću i mir, van onaj, koji je rekao, da ženitba postoji samo medju jednim mužem i jednom ženom, da muž i žena postaju jedno tielo, to tielo da je sastavio Bog, a što je Bog sastavio, čovjek da nerazstavlja. Ali gle! danas upravo onuda, kuda tobože napreduje naobrazba, strasti ljudske uznemiruju, sramote i razkidavaju onaj sveti vez, koji mora biti jamstvo željenomu miru i ljudskomu družtvu. To je zato, što se ti ljudi vraćaju opet u poganstvo; u mjesto da se vrate onomu, od kojega su postali i čije ime nose, Isusu Krstu. — Tko je u ljudsko družtvo uveo jednakost, van onaj, koji je rekao: da su pred Bogom svi ljudi jednaki, i da su braća, te da se imaju paziti i podupirati kano braća. Ali gle! baš

*

medju onimi narodi, koji slove s naobrazbe i napredka, vraća se medju gospodari i težaci njeki nemili odnošaj, koji više zaudara po gospodstvu i robstvu, nego-li po bratinstvu. A to zato bez dvojbe što ni jedni ni drugi neće više da budu Isusovi, pa se tako više ni nećute kano braća u Isusu Krstu. — Slavi se samo kultura i uznose iznašašća novijega vremena! Bez dvojbe velika i dobra su iznašašća parobrodi, željeznice, telegrafi i što je tomu slično, jer se tim zemlje i narodi medjusobno približuju, medjusobno vežu, te bi mogli lašnje sastaviti jedno veliko družtvo, u kojem bi vladalo blagostanje i mir. Ali bez svega ovoga, i prije svega ovoga, ljubav ona, koja je potekla od Isusa Krsta, spojila je zemlje i narode u jedno veliko carstvo, crkvu Isusovu. Pak je i danas ljubav kršćanska jači i sladji vez medju ljudmi, nego-li su željezne pruge i željezne niti. Doista željeznice i telegrafi, služeć često puta nepravdi i silovitosti, pronose strielovito užas i zator u sretne prije zemlje, dočim kršćanska ljubav štedi i neprijatelja. Željeznice i telegrafi odnose često puta blagostanje i mir iz čitavih krajeva, te dočim na jednu stranu gomilaju blago, stvaraju na drugoj golotinju i sirotinju, a kršćanska ljubav vraća nježno umiljato sirotinji ono, što joj je odniela, morda baš željeznicom i telegrafi, tudja vještina, okretnost, marljivost. Da nerečem ono, čega med ljudmi nebi smjelo biti i što je skroz protivno ne samo ljubavi nego i pravdi, premda danas žalibože najčešće biva, što je sirotinji otela lukavština, prevara, otimačina, i željeznicom odniela, i to joj nastoji, koliko može, nadoknaditi kršćanska ljubav. Zato mi se neponosite ni željeznicami ni telegrafi, ni parobrodi, ni ničim takovim, nit nemećite u to slavu i pobjedu ovoga vieka i današnje naobrazbe; nego hvalite mi ljubav kršćansku, pomozite joj do pobjede, pak njoj stavite na službu željeznice i telegrafe, pače nastojte da izumite još šta jačega i bržega, neka sve zemlje i narode spoji u jedno i svuda prospe i razširi blagostanje i mir!

Tako, dragi moji, nit je bilo na zemlji medju ljudmi pravoga mira prije, nego-li su kod narodjenja Spasa, našega Isusa Krsta angjeli zapjevali: „Slava u Višnjih Bogu“ niti će ga biti podpunoma, dok god svi ljudi cielim srdcem i svom dušom onaj sveti spiev neprihvate. Čitam u svetom evangjelju, da su angjeli pripjevavši pastirom svoju pjesmu, vratili se u nebo. Učinili su svoje; a sad je nas ljudih da onu nebesku pjesmu dalje pjevamo na zemlji. Pjevajmo ju isto tako složnim duhom i srdcem, kako skladnim glasom, pjevajmo veselo, pjevajmo pouzdano! Istina je, mnogi od naše braće, morda ni danas, na božić, neće ni da dodju ovamo, da samo čuju našu pjesmu, pa nam to nekako prsa steže, te se naša pjesma sasma slobodno i silno nerazliega; ali pjevajmo ipak veselo, pjevajmo tu divnu pjesmu: „Slava u Višnjih Bogu, i na zemlji mir ljudem dobre volje.“ Ta kad su ju angjeli prvi put zapjevali, onda je mnogo manje slušalo nego-li danas — tek nekoliko pastira. Pak se je ipak ta pjesma na brzo pjevala i orila po svem svietu, i po svem svietu nosila utjehu i mir. Tako će i sada, ako svi kršćani složno budu radili za slavu božju. Doći će tada k nam i oni, koji jošte stoje na daleko; a molimo se dragomu Isusu, da dodju i oni, koji su se od nas odielili, da zapjevaju Slava u Višnjih Bogu, te nadju mir kano ljudi dobre volje. Amen.

Današnja štampa.

(Gruber.)

(Konac.)

Hrvatsko dakle svećenstvo, ako ljubi Boga i svoj narod, dužno je, navlast sad, svimi silami i cielim uplivom raditi proti zloj štampi, da rana što manje bude smrtonosna, a opet svimi silami raditi na razprostranjenju dobrih spisa. Ne samo iz propovjedaonice, u kršćanskom nauku i u ispovjedaonici imade svećenik udarati proti zlokobnoj i nevaljanoj štampi, a vruće preporučivati dobre spise, nego i u privatnom ili svagdanjem životu imade on dužnost prošnjom, nagovorom, ili svakim shodnim načinom odgovarati ljude i svoj narod od čitanja i podupiranja zlih i pogubnih listova i spisa, koji poput otrovne biljke kvare zdravu pašu; a ujedno širiti medju nje dobre i valjane spise. To svećenik može lahko uraditi, jer su mu kao otcu i pastiru svoga naroda svagdje vrata otvorena; te vidi-li on u kojoj obitelji, da se takva zlorica drži i čita, to može on svojim uplivom i ljubljenim nagovorom mnogo doprinieti, da se taj kužni otrov iz kuće odstrani. I kod izpita zaručnika imade on liepu prigodu dojduće ženike odvratiti od zle štampe, a na ruku jim preporučiti svako dobro i koristno štivo. Ovako može svećenik svoga naroda i krčmare i gostioničare u svojem mjestu liepom rieči predobiti, kako držati samo dobre i valjane spise, a pogubne odstraniti i zapustiti. Ovdje treba osobite pozornosti i velikoga napora, jer često što svećenik u crkvi riečju božjom zida, to zla štampa u krčmi vražjom rieči ruši.

Hoće-li svećenik, da to željno poluči, to nesmije da on drži ili čita nevaljane i nekršćanske spise. No to bi bilo tek pravo čudo, da bi svećenstvo plaćalo i podupiralo ono pero, koje ga bije i psuje, a tim koje istu božju stvar pogrdjuje. Ništa nevriedi onaj izgovor, da se mora znati, što protivnik veli, jer to ćeš čuti il čitati u valjanom spisu, koj jurve oprovrgava dušmanske napadaje; pa što će nam švabske i nehrvatske sofisterije pomoći, kad imamo dosti kod kuće svoje tuge i žalosti. Danas treba da je čovjek ozbiljan u svakom poslu, a osobito gdje se tiče naroda i domovine.

Po njekih gradovih i većih mjestih nalaze se čitaonice, u kojih imade većinom dosti nekršćanskoga i nehrvatskoga smeća. Ovakovih čitaonica nije za svećenika što biti članom. Nisam ja proti zadružnomu životu naših čitaonica, al sam naroda svoga takvi prijatelj, da mi je više stalo do zdrave hrane i pravoga napredka svoga naroda, nego do

svih nekršćanskih — i nehrvatskih lažica, moga naroda neprijateljica. Dobro bi dakle bilo utemeljivati i uvadjati društva ili čitaonice čistoga kršćanskoga i hrvatskoga značaja, u kojih bi se mogla držati shodna predavanja, davati dostojne zabavice, uvesti pučke biblioteke u smjeru, kako rekoh, i sve tako liepo udesit, da bi i ostali dobili želju i volju stupiti u takva društva. Dakako da je to veoma teška stvar, ali ja ipak velim i tvrdim, da bi tako posve dobro bilo. Stoga uvidi-li koj svećenik, da bi mogao prodrieti takvim družtvom, neka nežali truda i nesluša prigovora, jer znamo, da što guju bolje gaziš, ona se sve to više vijuga, kako da se otisne, pa bilo da te ujede, nego neka radi što može bolje, da tom stvari pokrene. Početak je doista svaki težak, nu blagoslovom božjim sve ide, samo kad je prave volje, a obćinstvo dotično neće se toliko protivit, jer i ono se valjda nesrami, što kršćansko i hrvatsko ime nosi. Ali čujem i u duhu vidim, kako mnogi već sada na taj problem mrmori, te trese glavom, nu liepo ga prosim, neka stvar pomisli, kako stojimo danas u pitanju kršćanske Hrvatske, pa će uvidjeti, da negovorim zlo.

Čim svećenik il naroda svoga čovjek čuje il uzčita, da se u blato baca kršćanska vjera, hrvatska svetost, imade odmah dužnost ustati na branik uviredjene svetosti, tà imamo zakon, koj kazni svaki zločin huljenja i smetanja vjerozakona. Pa kakvi bi mi bili kršćani-Hrvati, kad nebi tako radili? Il hoćemo-li, da nam se svaki bies ruga na sramotu kršćanstva i Hrvatstva? Onda nismo vriedni zvati se, da smo kršćani, i da smo Hrvati. — Jedan ili dva krat na red povući dotičnike, učinilo bi jih jamačno oprezne i pametnije, pa jim nebi tako šalom palo na um vriedjati svetosti kršćanske Hrvatske. Tu treba odvažnosti i srčanosti od strane naše, kao što si prisvojiše neprijatelji drzovitost i bezobzirnost. Netreba se bojati ni uzmicati, jer to nije stvar pojedinca, nego stvar Boga i naroda, komu svaki mora vierno živjeti. Tà ako se pustimo, zlo i naopako, jer eto vidimo, što se spravlja, a da na njihovu, brzo bi bili dani izbrojeni kršćanstva i Hrvatskoj. — Nisu ovo strašila mašte il utvare, već su prave božje istine, koje je lahko uvidit i upoznat, samo treba dobro otvoriti oči i vidjeti, što se radi.

Prije nego svršim, ajde da otvoreno rečem, kako bi se dalo u stvari katoličkim duhom dišućega dnevnika pomoći. U Hrvatskoj digoše se tmasti oblaci zle štampe prieteći strahovitom olujom bezbožtva i nevjere uništiti sve što je Hrvatu sveto na zemlji, a mi nemamo dnevnika, koj bi zastupao i branio čisto kršćanska i hrvatska načela. — Ej prijatelju — govore mi njeki to tako lahko neide: našto se ciepkat i posebni list izdavat, kad i onako slabo kod nas listovi stoje. Nu i ja pitam: našto hladnokrvno pustit, da nam se drzovito gazi i u blato baca najveća svetost u Hrvatskoj? Našto nema drugud srca ni duha hrabro i otvoreno ustati proti napadajem na kršćanstvo? Zar da u volju ma komu i ma čemu pustimo huliti svoju najveću svetost? Tuj prestaje svaka sloga, jer quae communio Christi cum Belial? Nema ništa, tu treba bojom na vidjelo, jer je najveća svetinja Hrvatske u pogibelji; ili s Bogom za Hrvatsku, ili bez Boga proti Hrvatskoj. Medium non datur. Ja sam dakle toga smiernoga nazora, da bi se naš Katolički list pretvorio u dnevnik vjerno zastupajuć i braneć kršćanske interese Hrvatske, jer bez takvoga lista nikad se neće kršćanski interesi u Hrvatskoj pravo obezbiediti. Samo već hrv. svećenstvo trojedne kraljevine i ostalih djelova moglo bi taj list dovoljno podupirati i uzdržavati, a našlo bi se i mnogo lajka, koji bi prionuli uz ono. što je kršćansko i hrvatsko, jer hvala Bogu jošte nije ugasnula iskra kršćanske i hrvatske ljubavi u srcu našega naroda. Znadem, da se je o tom već prije mislilo i govorilo o toj stvari, nu opet se je zašutjelo, kao što je golema pogreška kod nas, da prerado šutimo, gdje bi imali glasno govorit, i neprestat; kao da se previše bojimo, a ja neznam koga. Preporučujem dakle to sveto poduzeće opet na razmišljanje i uvaženje: macte animo! U tom listu dalo bi se svojski i svestrano branit, što je naše. Za Zagrebačku biskupiju moglo bi se onda lahko pokrenuti pastoralnim listom, kao što ga imade i Djakovačka biskupija, a tim nebi ništa nazadovali. Da bi se na osobiti način proti zloj štampi obezbiedila vjera i prepriečilo dalnje odaranje hrvatskoga katoličtva složnom radnjom na polju hrvatske katoličke štampe, razumje se samo po sebi; stoga se svojski o tom u jednoj naših biskupija radi; a dade-li Bog i sreća junačka, da taj podhvat sretno prodre, nadati se je od onih tamo valjanih i vrstnih sila, da će pokrenuti kršćansko-hrvatska stvar na bolje. — Ovako u kratko nanizao sam svoje misli otvorenim srcem, a tom nakanom, da ako bi mogao što doprinieti koristi miloj mi domovini, oviem svoju po mogućnosti pružim; a do koga stoji uraditi i ustvariti, što rekoh, budi mu polje otvoreno — u dobri čas. *)

*) Glede kat. dnevnika s Vami se slažemo i mi podpuno. Mi se višeput pitasmo: je-li potrebno takav list izdavat, i je-li ga izdavat moguće? O potrebi će danas jedva tko i podvojiti. Dogorilo nam do nokata. Kad se već javno piše, da ne ima Boga, ni duše, ni vječnosti, kad se svećenstvo katoličko okrivljuje s laži, prevare i gluposti, kad država prema crkvi svuda uzima drugi i nov položaj, nije-li potrebno odvažno stati na branik naših svetinja? Il ćemo se domišljat radu i obrani, kad zajekne Hrvatskom: doli s popovi, amo ta dobra „mrtve ruke!“ A je-li moguće izdavat takav list? Glede toga pitasmo se, ima-li k tomu vještih sila i bili se smoglo za to novaca? Poznamo muža čuvena ne samo po svih zemljah Hrvatske, nego i u daleku inozemstvu, koj je bio, a i sada je bez dvojbe voljan stati na čelo tomu podhvatu. Njemu u pomoć dajte njekolike mladje sile, pak se glede toga ne plašite ničega. A da novaca neimamo to bismo jedva smjeli i spomenuti. Hrvatsko svećenstvo da za to ne ima novaca, koje je s veće strane podiglo Hrvatskoj akademiju, sveučilište, galeriju slika, maticu i sva druga brojna družtva; koje hvale vriednom darežljivošću daje svuda, gdjegod se pokuca, koje — budi rečeno bez zamjere — materijalno s veće strane tako stoji, te bi mu svećenstvo po mnogih drugih zemljah moglo zaviditi. Kad je dakle takav list i potreban i moguć, što je treba?

Središnje (centralno) sjemenište u Zagrebu.

Čujem, da je u proračunskom odboru pri razpravi bogoštovno-nastavnoga budgeta bilo govora i o tom, da se u Zagrebu ustroji središnje sjemenište za kandidate bogoslovja iz svih naših biskupija, napose, da se je pitalo, nebi-li naša visoka zemaljska vlada u tom pogledu inicijativu poprimila, te sporazumno sa dotičnimi ordinarijati, ovakovo sjemenište što prije oživotvorila. Vlada, čujem, da se je na to izjavila, da i ona uvidja korist i potrebu ovakovoga sjemeništa i to ponajvećma sa financijalnoga gledišta, nu da misli, da inicijativa u tom pitanju pripada svakako dotičnim ordinarijatom.

Pošto je ovo pitanje velevažno za crkveni razvoj i život u našoj domovini, dopustite mi, g. uredniče, da o tom pitanju u vašem štovanom listu nekoliko rieči progovorim.

Po mojem mnienju pravo je odgovorila vlada, da inicijativa u toj stvari pripada dotičnim biskupom, jer se ovi u prvom redu za to skrbiti imaju, da se svećenički kandidati tako odhranjivaju, kako bi i učenošću i izvrstnošću odgovarali svomu uzvišenomu zvanju. Da-li su naši vrhovni duhovni pastiri ovo pitanje medjusobno razpravljali, nije mi poznato, ali poznato mi je, da je preuzv. g. biskup djakovački prošle godine u „Obzoru“ (br. 84.) ovo pitanje potaknuo, i o njem svoje mnienje očitovao. U tom članku zagovarao je visoki pisac odriješito, da bi se bogoslovija za kandidate svećeničke svih naših biskupija usredotočiti imala u Zagrebu, a taj svoj predlog i to svoje mnienje obrazložio je tako temeljito, da bi se jedva tko našao u našoj domovini, koji bi se samoj ideji, samoj stvari u načelu protiviti mogao. Poznato mi je nadalje i to, da i sadanji senjski biskup, presvietli g. Posilović, bivši jošte profesorom na našem bogoslovnom fakultetu, pristajao je uz ovu ideu, pače čuo sam, da je i sada za nju zauzet. A mislim, da se neću prevariti, ako reknem, da ovoj ideji i sam uzoriti g. kardinal i nadbiskup zagrebački protivan nije.

Domaći dakle biskupi uvidjaju korist i potrebu, da se bogoslovija za kandidate svećenika svih naših biskupija usredotoči u Zagrebu; a pošto njim u toj stvari pripada inicijativa. to bi po mojem mnienju uzoriti gospodin kardinal i nadbiskup zagrebački, kao glava crkvene pokrajine u našoj domovini, mogao ostale naše biskupe pozvati na konferenciju, u kojoj bi oni medjusobno, a i sa visokom vladom viećali, kako bi se ova idea što prije uspješnim načinom u život privesti dala. Toliko ob ovoj stvari u načelu. Što se pako tiče materijalne strane ovoga pitanja, mislim, da će biti lahko i nju riešiti. Prije svega dolazi u pitanje sgrada, gdje bi se pitomci biskupije djakovačke i senjske smjestiti imali? Po mojem mnienju: u sadanjem zagrebačkom nadbupskom sjemeništu, što bi i s financijalnoga, a i s pedagogičkoga gledišta najbolje bilo.

U sjemeništnoj sgradi, u koliko je meni poznato, lahko bi se našlo prostorija, za klerike djakovačke i senjske. Ima tu do kakovih 12 sobica praznih, koje bi se dale preustrojiti u shodna obitavališta klerika. Preustroji-li se nadalje ovdašnje nadbiskupsko sirotište u dječačko sjemenište, što bi se imalo, a i moglo učiniti, te bi se u njem smjestiti mogli pitomci sjemeništni 7. i 8. razreda, koji bi se u tom dječačkom sjemeništu, odnosno sirotištu, isto tako dobro za buduće svoje zvanje odgojivati mogli, kao i u sjemeništu, pače to bilo s pedagogičkoga gledišta veoma važno i uplivno sredstvo na odgoj mladeži nižih razreda.

Tim bi se postiglo u sjemeništnoj sgradi toliko prostorija, koliko ih je nuždno za bogoslove djakovačke i senjske biskupije, kojih svega skupa neima ni toliko, koliko je klerika gimnazijalaca nadbiskupije zagrebačke. U ostalom bilo je vrieme kada je u zagrebačkom nadbiskupskom sjemeništu bivalo do 140 pitomaca a sada ih ima jedva i 90, uz kojih bi se jamačno prostora našlo i za djakovačke i senjske bogoslove. Medjutim uzmimo, da neima dostatnih prostorija u sjemeništnoj sgradi, pošto je u njoj za sada smješten i bogoslovni fakultet našega sveučilišta, to bi se sporazumno sa dotičnimi faktori za to nuždnih prostorija našlo u sgradi ovdašnjih Franjevaca, koji i onako jednu stranu svoje sgrade privatnim strankam u najam daju. Toliko o prostorijah, a što se tiče nuždnih sredstva za uzdržavanje bogoslova djakovačke i senjske biskupije, mislim, da bi i tih bilo, samo ako je dobre volje. Na uzdržavanje i obučavanje bogoslova u Djakovu i u Senju troši se i sada dosta znamenita svota, kojom bi se ovi bez dvojbe uzdržavati mogli i u Zagrebu, gdje nije bog zna koliko skuplje življenje nego u Djakovu i Senju. Pače ova svota bila bi i veća, kad bi se bogoslovi djakovački i senjski amo preselili, jer bi odpala plaća bogoslovnih profesora u Djakovu i u Senju.

To su moje misli glede ove stvari. Svakako trebalo bi u tom pogledu nješto učiniti, da se bogoslovnim fakultetom na našem sveučilištu okoriste i druge biskupije u našoj domovini, jer ovako, kako sada stvari stoje, naš bogoslovni fakultet na uhar je samo nadbiskupiji zagrebačkoj, a ipak je narod dotirao taj fakultet ne samo za nadbiskupiju zagrebačku, nego za cielu zemlju. (Na ovaj članak povratit ćemo se u svoje vrieme. Ur.)

K. (Obzor.)

Viestnik.

Zagreb. Presvietli gospodin biskup Ivan **Kralj** podielio je i ljetos o novoj godini siromašnim nu marljivim učenikom naših naučnih zavoda znamenite svote: sveučilištu 100 for.; gimnaziju zagreb. 100 for., gimnaz. varažd. 100 for., karlovačkomu 50 fr., požežkomu 50 fr.

Volje. Volje u nas svih. Kad uzhtjednemo i biti će list, koj će se, jedini na jugu, na daleko razširiti, i komu su možda baš sada najsgodnije političke konstelacije. Uredničtvo.

kr. mužkoj praeparandiji u Zagrebu 50 for., kr. velikoj realci u Zagrebu 50 for., realci u Varaždinu 50 for.

— Dne 13. o. mj. umro je Janko Galović, duh. pomoćnik u Vidovcu kraj Varaždina. S njim gubi naša nadbiskupija jednoga od najboljih mladjih svećenika, kojoj bi on svojim uzornim životom, svojim neumornim radom mnogo mogao privrieditî, da ga providnost božja nije pozvala k sebi. Pokoj mu vječni!

— Naredbom od 14. siečnja t. g. zabranilo je vojno zapovjedničtvo skupštinu hrvatskih katolika, koja se je imala sastati jučer u Vinkovcih. Skupština ta držat će se ipak skorih dana u Vukovaru, a dan će se objavit brzojavno u „Obzoru."

— G. Tomo Sataić ide za duh. pomoćnika iz Martijanca u Gjelekovec.

— Ovogodišnja glavna skupština i ujedno desetgodišnjica družtva svetojeronimskoga obdržavati će se dne 24. siečnja o. g. u jednoj dvorani nadbiskupskoga sjemeništa sa sliedećim programom: 1. u 9½ satih biti će u sjemeništnoj crkvici sv. misa za sve živuće i pokojne dobročince družtvene; 2. predsjednik otvorit će skupštinu svečanim govorom; 3. čitati će godišnje izviešće urednik, bilježnik i blagajnik družtveni; 4. razpravljati će se o predlozih pojedinih članova; 5. birati će se upravljajući odbor.

— Kako blagotvorno djeluje „družtvo za sveudiljno klanjanje presv. olt. otajstvu" pokazuju mnoge zahvalnice, koje nam stižu s raznih strana naše nadbiskupije. Budući ih pojedinih priobćit ne možemo spominjemo, da je to družtvo darovalo crkvi u Hraščini već po drugiput: 1 preliepu bielu kazulu, 3 corporala, 6 purifikatorija; crkvi u Bučju krasnu albu; crkvi u Solini liepu crvenu kazulu; kapeli sv. Jelisave u Čepelovcu 1 oltarni stolnjak, 6 purif., 3. corporala. Na ovih darovih preliepo hvale dotični dušobrižnici sa svojim pukom tomu družtvu želeć mu božji blagoslov i što više članova u nadbiskupiji.

— Već od njekoliko mjeseci javljala je svaki čas žica iz Rima, da je sv. otac bud na umoru, bud već i umro. Ali božjoj providnosti svidjelo se dojavit žicom 9. o. mj. vrlo nenadanu viest: Viktora Emanuela, kralja sjedinjenoj Italiji više ne ima! Ne ima tomu davno, što je noćju pošao u vatikan, da se pred smrću sv. otca s njim izmiri, a evo ode on na istinu baš isti dan kad je pred 5 godina usnuo Napoleon III., komu je on bio u mnogom puko oružje. Pokojnik rodjen 14. ožujka 1820., posta kraljem Sardinije 23. ožujka 1849., a kraljem Italije 17. ožujka 1861. S prvom ženom, nadvojvodkinjom Adelhajdom rodio je: Klotildu, suprugu princa Napoleona (rodj. 2. ož. 1843.), Humberta (14. ož. 1844.), Amadeja (30. svib. 1845.), Piu, suprugu portugalskoga kralja Ludovika. S drugom ženom Rosinom, groficom Mirafiore živio je u morganatičkoj ženitbi. Pred smrt izmirio se je pokojnik s Bogom. Izpoviedio ga je sacristan apostol. palais-a, mnsgr. Marinelli a pričestio dvorski kapelan Arzino. Osim Marinellia poslao je sv. otac k njemu i svoga kućnoga prelata Cenni-a. Kako „Fanfulla" pripovieda rekao je kralj pred smrt; „Ja umirem kao katolik, osobi Nj. Svetosti bio sam uviek sklon i štovao sam ga. Ako sam ikad sv. otca uvriedio izjavljam, da to žalim. U svem pako, što sam činio bio sam si svjestan da činim dužnost svoju kao gradjanin i kralj, a da ništa ne radim proti vjeri svojih pradjedova." Kraj mrtva tiela njegova mole sada opatice i monasi, kojim je pokojnik dao oteti i ono, što su si vlastitimi žuljevi bili privriedili. Pokop mu je danas.

— U posliednjoj allokuciji držanoj u konsistoriju gdje je imenovao kardinale Pellegrinia i Morinia hvalio je sv. otac kat. svietu, što se za njegovo zdravlje vruće moli, pak mu se preporučio, neka i od sada moli, da u njegovu slabu tielu sačuva jak i zdrav duh. Dobri Bog evo vraća i tielu njegovu svaki dan sve veću jakost. Kašalj mu je već mnogo popustio, u prsih ga ne steže kako prije. Istina još se s postelje ne diže radi rane na nogi, nu liečnici se nadaju, da će i ona zacieliti. Veći dio dana sprovodi u svojoj privatnoj biblioteci, koja je zračnija i tu oko podne prima svaki dan kardinale. U večer pako skuplja se dvor na svoj način u spavalnici njegovoj, da se o potrebah porazgovore i dobe sgodne naputke.

— Kako napredna stranka u Njemačkoj misli o kult. boju rekao je zastupnik Virchov: „Meni kulturnoga boja nije dosta. . . Mi bijemo danas boj proti Rimu. . Mi hoćemo osnovati naravno pravo obćina bez biskupa i bez Rima. . Uzprkos mnogim manjkavim pojedinim ustanovam zakona ne ima sada druge za čovjeka narodnjaka van da u toj politici vjerno stoji uz vladu te dosadanju zastavu visoko uzdrži. Da-li je sadanja vlada mogla promieniti crkvenu politiku dvojbeno je. Nu konservativci zaboravljaju tu na politički položaj. Mi smo proti Nj. veličanstvu u opoziciji. Mi nismo ovisni od osoba sadanjih ministara, ali u toj politici uviek ćemo biti na njihovoj obrani. Zahtieva-li konservativna stranka od ministara da se vrate, tko će izvesti taj put u Kanosu? Sadanja vlada privezala se je o tu politiku, odatlje ne može ona ni ugovaranjem, ni onda ne, kad bi ona mislila, da se svibanjski zakoni moraju povratiti." Učeni je profesor, kako se vidi, sam pregledao pravi položaj. On se hoće brinuti za obćine, a zar ne zna, da obćine smatraju to svojim pravom, da su u svezi s biskupi i s Rimom? — Tako je izjavila i stranka slobodna, novo-konservativna i narodno-liberalna. Znamenito je u svem to, što su svi priznali, da su svibanjski zakoni uzrok mnogomu žalostnomu zlu, koje bi valjalo odstraniti. Konac svemu tomu ovisit će dakle o tom, što-li će prije malaksat, il revnost kulturnih boraca, uslied koje i po njihovu priznanju kat. puk

mora mnogo trpiti ili strpljivost katolika, kojom sve muke podnose.

— U Ecuadoru ne može se domoći slobode katol. crkva. Poznato je, kako su nevjernici na sam veliki petak u crkvi ubili biskupa. I poslie traje progonstvo uviek. Svećenstvo ne smije ondje ni boraviti, pa odlazi u druge susjedne države, najviše u Chili. Njekolike višje svećenike, koji su ovamo pribjegli pozdravio je liepo republikanac M. Mariano Casanova. Spomenuo je, kako se domovina njegova srećnom scieni, što im može podati onu slobodu, koje im vlastita njihova domovina ne daje. Prelazeć za tim na žalostne dogodjaje u Ecuadoru reče, da im nije uzrok narod, nego da ubija, truje, zatvara i progoni mala frakcija, koja zaboravlja dužnosti svoje tako prama Bogu, kako prama sugradjanom svojim. Krivci su oni, koji tlače katol. sviest, a tim ubijaju pravu slobodu. Katolicizam ne da se razdieliti od slobode, i katolici ne mogu socijalne slobode uživati nisu-li slobodni u vjeri svojoj. Oni koji su zaboravili ovu istinu bi reći uništiše stari Mexiko, Venezuelu, Novu Granadu, u samom Ecuadoru poništiše njegovanje kulture, trgovinu, industriju i začepiše svaki izvor bogatstvu, pa će naskoro svakomu pružiti nov dokaz, kako je narod, koj zaboravlja na vjeru i Boga, vriedan da bude uništen. On ne može pojmiti, kako bi republika mogla srećnija biti bez Isusa Krista. Sjeća na to, kako se takove republike mogu pretvorit u najdespotičnije države. Ta nije-li Robespierre kazao, da je sloboda despotizam razuma, a pravo je ono, što on il odbor zapovieda i čemu se svaki pokoriti mora. A drugi opet prorok liberalizma reče, da je sloboda despotizam zakona, a zakon je ono, što naloži on s većinom saborskom. To je pako još gore, nego-li je bio poganski despotizam, jer se krije za neodgovornost parlamenta. Posve drugčije uči evangjelje, kad kaže da vladati znači služiti i da će Bogu više odgovarati onaj, koj zapovieda, nego-li onaj, koj sluša. Kolika-li nije to garancija za republiku, kad znade, da ništa ne može biti zakonom, što je proti saviesti. I zato katolik ne može nikada dopustiti, da ikoja sila vlada njegovom savješću; sama pako sila ne može se nikada gorje rabiti, nego-li onda, kad se njom hoće potlačiti vjeru, te stvarat zakone, koji su proti kat. savjesti, kako se to čini u Ecuadoru, Novoj Granadi i Mexiku.

*) Pišu iz Krakova: Za malo, pa bismo skoro bili doživili drugo izdanje Barbare Ubryk, i to opet kod karmelićanka, nego za izmjenu kod onih, koje su protjerane iz Poznanjske utemeljile ovdje novu kuću. Prošloga ljeta povećale su opatice svoj stan. Njekoga liepoga dana začuju tri zidara, koji su preko podne na gradilištu odpočivali, viku i pomaganje na samostanskom plotu u vrtu. Otaru si oči, skoče i vide, kako opaticu jednu, koja je preko plota hotjela na slobodu, pobožne njene sestre pridržavaju, te ju nježne ruke i zlostavljaju, da ju osvjedoče, kako se samo u samostanu nadje mir i pokoj, a ne u zločestu svietu, u koj je ona preko plota uteći htjela. Zidari dadoše izjave svoje u zapisnik. Lemberski prevratni listovi počmu odmah ružiti pritisak, despotizam, fanatizam, nekršćanski duh itd. Biskup pošalje komisiju, da iztraži stvar, nu ta temeljitost bila je od zla, ona razruši svu poeziju ili učini sve još više poetičnim. U stvari je u istinu tako, kako su zidari kazali, samo se je ta malena razlika pronašla, da je mjesto opatice bio veliki bieli pas, koj je od želje za slobodom hotio ostaviti samostansku samoću, nu opatice da su ga na plotu uhvatile, natrag povukle i u kućicu prenesle, pri čem je dobio pouke, a i koža mu se izprašila.

Poziv!

Častnomu svećenstvu metropolije zagrebačke.

Uvidjajuć veliki mar i zauzimanje našega svećenstva za stvar božju, te da naše crkveno govorničtvo i u tom pogledu po korak napried stupa, odlučio sam tečajem god. 1878. izdati: „Vienac Marijin“ i „Razne prigodne govore.“ — U tu svrhu obraćam se na naše častno svećenstvo sljedećom molbom: 1. Da mi izvolji priposlati govora rečenih u raznih svetkovinah na čast majci božjoj. 2. Raznih prigodnih govora. — Bude-li u nas prave i ozbiljne volje kako se pokazuje, to dok sakupim material i izhodim potrebnu dozvolu, pozvati ću što prije na najjeftiniju predplatu. Svi dopisi neka se šalju u Dubicu; — a slavna uredničtva naših domaćih listova najsmiernije se umoljavaju, da ov poziv u svojih listovih objelodaniti blagoizvolje. —

U Dubici mjeseca prosinca 1877.

Josip Kolarić,
namjestni podarcidj. kot. Petrinjskoga
i župnik Dubički.

Dopisnica urednička.

G. F. M-i u M-G. Onim je namireno lanjsko II. polugodište, a za letošnji tečaj očekujemo; N. Š-r. Za lani 3, za ljetos 3; S. M-ć. Primismo vašu pošiljku za IV. četvrt lanjski, nu kako nam triput poslaste po 25. n. više na ljetos uračunasmo 75. n. viška lanjskoga, te nam za ovaj novi četvrt pošaljite još toliko; o. S. V. u V. Onolike vam brojeve ne možemo poslati; Bl. T-ć. u Gj. Do sada smo Vam slali na poštu Drnje. Izvolite ondje reklamovati, a ne dobijete-li javite nam se; dr. J. M. u Tr. Za lani, stoga i za ljetos predplata je posve namirena.

Izpravak. Posliednjiput oglašenoj knjizi naslov je: Veseo momak.

Urednik Andrija Jagatić.

Tiskom Dragutina Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 4. U Zagrebu, 24. siečnja 1878. Tečaj XXIX.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Moderno-pravna država.

(Iz govora narod. zast. *Josipa Berute.*)

Kad je ono prije nekoliko godinah absolutna vladavina zamienjena ustavnom u našoj monarkiji, pravedno se poradovaše narodi, postavši gospodari svoje sudbine, suvlastnici suvereno moći. Do tad se je sav uzrok pravih i izmišljenih nevoljah, sva mržnja radi njih obarala na vladavinski sustav, ter se je moralo misliti, da novi, ustavni predstavnici vlasti i zakonodavne i upravne, olakšat će ili bar ne otešćati breme jadah, izmiriti narodnosti, blagostanje naroda povisiti, pravnu sviest i moralno čuvstvo pojačati pravednimi, medjusobno ugovorenimi načini, sglobove državnih udovah iznutra čvršće pripojiti, a izvana moć i ugled monarkije podići. Kako su ovi zahtjevi bili u sebi opravdani, tako i vladavinski sustav i njegovi predstavnici imali su samo izpunjenjem ovih zahtjevah dokazati svoju sposobnost, vriednost i čistoću svojih namjerah. Tko je smio o tom i podvojiti? Ta novi vlastnici bili su pretežno, i sami se nazivali prijatelji puka, i je-li se koji po rodu i stališu medju njimi lučio, po duhu i težnji bili su jedni.

Jesu-li ove nade izpunjene drugdje, jesu-li izpunjene kod nas?

Gospodo! jedan osvrt na monarkiju i njezine narode, jedan pogled na državno gospodarstvo, jedan pomišljaj na odnošaje unutarnje i vanjske, i mi ćemo si morati odgovoriti — ne. Parlamentarizam naš, ili da bolje reknem zastupnici toga parlamentarizma ne samo da nisu medjunarodnih oprekah izravnali, pomirbu i slogu stvorili, ne samo da nisu narodnoga blagostanja podigli, unutarnje odnošaje utvrdili, a vanjskim poštovanje pribavili, nego su u svem tom protivno polučili. Vi znate, da ima visokih i najviših parlamentarnih viećah, u kojih starodavne, ugledne i po monarkiju vrlo zaslužne kraljevine nisu zastupane, u kojih i jedna polovina našega naroda neučestvuje, a neke zemlje u tih slobodoumnih, ustavnih institucijah samo svoje vapaje odavaju; vi znate, da su novčane potrebe u državnih proračunih u ovo kratko i mirno vrieme mal ne još za jedan put povišene, podanci u naših poreznih knjižicah za toliko pomnožani; vi znate, da se dugovom već za brojeve nezna, da poimence u monarkijskoj poli, kojoj smo mi privaljeni, narasli su u isto vrieme ti dugovi pored svih povišenih porezah, pored prodanih državnih dobarah, do više stotin milijunah: vi znate, da socialni i materialni odnošaji osobito u našoj zemlji udarili su jako natražke; vi znate, da u sklapanju medjunarodnih ugovorah slabo se pazi na volju i potrebe nekoč ugledne monarkije, da u obće naš ured za vanjske poslove vrlo je stegnut u svom djelovanju, stegnut izvanjskimi silami, stegnut unutarnjimi faktori uslied jednostavnih shvaćanjah, uslied krivih podlogah, na kojih je podignut i osnovan vladajući politički sustav; vi znate, da je susjedna jedna vlast, ako ju mogu tako nazvati, po više putah silovitim načinom, a nekažnjeno i bez svake zadovoljštine prekoračila našu granicu, poharala imetak i poubijala naše ljude, premda naš narod za vanjsku sigurnost daje mnogo hiljadah svojih najboljih sinovah i bar dva put toliko milijunah novca godišnje, koliko ih ovaj proračun za sve potrebštine naše zemlje izkazuje; vi znate, da u ovoj nevolji, da nebude bilo osobne milosti i blagodarne desnice našega prevedroga vladara, bio bi jauk i lelek naše sirotinje skroz neutaživ.

Istina, gospodo, da se ob ovih nevoljah rado i navlaš šuti, ili se stanje još dobro i povoljno predstavlja, za što se uviek nadje vrstnih govornikah i pisacah, službenih i neslužbenih. Tako biva u Cis- tako u Translajtaniji. Podkupljeno novinstvo, koliko od njega visi, pomaže izvra-

ćati pojmove, prikrivati istinu, uviek svježimi frazami obmanjivati obćinstvo. Dodju-li gospoda kad u tjesnac, gdje ipak moraju priznati istinu, tad „nužda“ i „prisilni položaji“ opravdaju opet sve. Pravo govoreć, naš parlamentarizam znači: imati narodna zastupstva i narodne vlade, a neimati narodnih milovateljah, govoriti mnogo o napredku, a gledati divljanje socialnih odnošajah, slušati neprestano liepe govore o slobodi, a vidjeti robove svojih i tudjih strastih, biti sve više stezan u opravdanom užitku, u posjedu, u vlastničtvu, pravdati se vjekovito i nagadjati u ime naroda, a proti volji i pravim potrebam naroda griešiti, plaćati mnogo, a nepitati zašto, stvarati nužde, pak nuždami opravdati nove nužde.

To su plodovi moderno-liberalne ere, to prokletstvo našega vremena, to plaća odmetničtvu od vječnih, bogom posvećenih i svietu darovanih istinah. Gospodo zakonodavci! Zakona i duha evangjeoskoga to u gospodarstvu, to u zakonodavstvu državnom nikad i ničim nenaknadiste. Sreća po sadanje vlastodržce, da su još prilično dosta našli u narodah tudje priskrbe, stare glavnice i moralne i materialne, mislim vjere i podaničkih kriepostih, pak drugoga dobra. Da toga nije, neznam, kako bi im se godilo, te bi-li mogli i ovako vladati?

Ima još jedna rieč, kojom moderni vlastodržci prave mnogo dima. Da se tim manje bude moglo sumnjati ob izvrstnosti svega, što oni rade, i množine milijunah, koje oni svojimi proračuni za taj rad traže, da tim laglje dobe sankciju, oni svoju državu nazivlju „pravnom“, što se i u našoj sabornici dosta put čuje. Razgledav ipak pomno i nepristrano sve pojave našega državnoga života, neće biti i nepravniku težko, pravedno ocieniti ovaj naziv države.

Što se mene tiče, ja scienim, da svaka država po svom postanku, pojmu i zadaći ima biti pravna, osobito što se tiče unutarnjega njezina djelovanja, po ciljevih i po sredstvih strogo pravna, to jest ravnana po absolutnoj ideji istine i prava, po neumoljivoj logici moralnoga zakona. Koja to nebi bila, ona nezaslužuje ni imena države; ona je čopor ljudstva i hrpa blaga miešana po samovolji i pravu jačega. Naziv „pravna“ bio bi po tom za razliku samo u toliko opravdan, u koliko ima i takovih državah, koje svojoj zadaći neodgovaraju. Ali kako se u naše doba običavaju žalibože stvari krstiti nepravim imenom, tako biva i ovdje; hoće se naime pukim pridjevkom dati i naknaditi ono, čega u istinu nema.

Ova razmatranja, visoki sabore, nespadaju strogo simo, a bila bi od mene i nemala preuzetnost, toli ugledni skup narodnih zastupnikah i prosvietljenih dostojanstvenikah poučavati o svojstvih i ciljevih države. Ali kad se pita za ovaj naš makar i vrlo čedni proračun i za milijune znoja i žuljevah, koje naš narod daje ne samo za naše, nego i zajedničke poslove, tad ćete, gospodo, i vi opravdanim priznati nastojanje vašega druga, da pobliže potražuje, kako ta država vrši svoju zadaću u obće, a napose prama našemu narodu. Jer ako igdje, to je ovdje na pravom mjestu ono: „do ut des.“ Tko nevrši dužnosti, gubi pravo tražiti vršenje dužnostih.

I u tom potraživanju na kakve ćemo pojave naići? Nam je poznato, kako bi od prilike narodi prostrane naše monarkije i po individualnoj svojoj posebnosti, i po dvostranih ugovorih, i po historičnom pravu, stranom i po najnovijih ustavnih zakonih imali biti ravnopravno u jednu organičku cielost u najvišjih državnih zadatcih uskladjeni. Je-li u „pravnoj“ državi tomu udovoljeno, ili se nastoji udovoljiti? Nisu-li tuj protupravni odnošaji, podredjeni položaji, znaćeći gospodovanje na jednoj, službovanje na drugoj strani? Mi imamo najnovijih svetčanih zakonah, gdje nam se je puno toga stranom zajamčilo, što imasmo, stranom obećalo, što nemasmo. Što je od tih jamstvah i obećanjah u „pravnoj“ državi? Ja bih mogao na dulje govoriti, što je od zajamčenoga nestalo, ali ne, što je od obećanoga postalo.

„Pravna“ država je dokinula stare povlastice, ali ona neprestano uvadja nove. Ima u njoj porezah, koji su samo za neke izmišljeni: ima drugih, koji se od dohodka ma kakova traže, ali ne od svakoga; ima opet trećih, koje svatko plaća, ali ne jednako, već prema milosti jedan manje, prema nemilosti drugi više. Govoreć o novih povlasticah, reći mi je još, da si pravna država po svojih financijalnih organih i dosudjuje i utjeruje mnogovrstne pristojbe i globe, pak i u slučajih dvojbe, priepora ili još očite nepravde, nema ona sudca, već sam tužitelj i sudi. Tko bi znao sve suze i prokletstva, što tom povlasticom odplove u njezine blagajne. Oštećenik, kad bi se i mogao drugomu redovitomu sudcu, osim tužitelju pritužiti, kad bi se napokon i od ovoga mogao nadati skoroj i pravednoj riešitbi, odriče se u mnogih slučajih utoka, radi dangube i troškovah s utokom skopčanih. Tužac bo u nijednom slučaju nije dužan naknaditi te troškove i dangubu oštećeniku. Ovako se, gospodo, sbiva nam, koji znamo nešto reći i napisati, a što neukoj prostoti? Ovdje još nije kraj povlasticam. Mjesto starih privilegiranih stališah zar se neuvadjaju pomalo novi — samo

s manjim pravom, s većim poniženjem ljudskoga dostojanstva — ne radi osobnih vrlinah, ne radi vitežtva i junačtva, ne radi osobito važna zvanja, već radi težine novčane vriednosti. Uz stvaranje ovakovih povlasticah na jednoj, lišeni su na drugoj strani i kane se još dalje lišiti neki stališi obćenitih polit. pravah, makar da su članovi tih stališah visoke škole izučili, makar da zauzimlju u ljudskom družtvu važna mjesta, makar da ljube svoju domovinu, te su voljni i uz bogato izkustvo vrstni, usluge joj u zakonodavnom radu učiniti. Ali su oni zakonom iz toga rada izključeni. „Pravna" država smatra neke svoje državljane a priori podkupljive, nesdušne, do nepravde sebične. „Pravna" država očito se odriče — ona zna zašto — svake vjere i savjesti, ali njezini državljani, kad joj imaju očitovati svoje dohodke, imaju biti „vjerni i savjestni"; pravna država, koliko do nje stoji, triebi pozitivnu vjeru i njezin upliv iz svojih učilištah i uredah, ali prisegu traži za sebe i od svojih urednikah i od drugih; u svojih zakonih, premda sama bezsavjestna, ona ipak s tudjom savjesti računa, dokidajuć u važnih kaznenih slučajih positivno propisani postupak, te prepuštajuć sudcem, a osobito državnim odvjetnikom, da po svojoj uvidjavnosti i savjesti rade, dočim opet drugimi zakoni hoće da redi javne odnošaje vjerske i poslove savjestne. Pravna država brižno se skrbi za splendidnu dotaciju jednih javnih službenikah, dočim druge, kojih zvanje je možda važnije i osposobljenje skupocjenije, tare nevoljom i stradanjem. Pod egidom pravne države vriedjaju ili stežu se prava ovlašćenih, i od nje starijih organizamah — u stvarih, u kojih ista zakonodavna vlast nije vlastna sama i naprečac razpolagati. Tako su i najnovijim šk. zakonom u pravnoj državi povriedjena prava obitelji, obćine i crkve, te od naših pučkih školah postalo je preko noći nešto drugo, nego što su one po misli i volji njihovih osnovateljah bile, i imale biti. Mnoge obćine, a mislim i neki tadanji zakonodavci, neznajući s prvine same, što znači taj zakon, sad bi mu se rado obranile, ili bar gdjekoje mu rtove odkinule.

U pravnoj državi nastaju sve više odnošaji, u kojih ljudi čistih rukuh sve mučnije živu, svoje pravo sve težje stiču i hrane, u kojih marnici i kriepostnici potežu se iz javnoga djelotvornoga života natrag, jer se stvaraju zakoni, koji zlotvore miluju, jer se rokovi za utoke proti njim na cigla tri dana skraćuju, kao što n. p. naš novi kazneni postupnik za privatne učestnike propisuje, jer se n. p. u maličnom postupku prisege dozvoljavaju proti prisegam, makar su jedne očito krive, jer se tvrda prava i običajem uživane blagodati naprosto dokidaju, kano što je u razvojačenoj krajini učinjeno župnikom i gradskim žiteljem glede drvah, jer se odgovornost na obćinska zastupstva svaljuje na kradje i pronevjerenja onih dapače novaca, koje naše obćine po nagodbenom zakonu nisu dužne ni pobirati ni čuvati. Pače da pravna i slobodoumna država, koja je pomogla moralne veze svud porazkidati, ter sad sve veću nesigurnost gledati mora, sama sebe od nesigurnosti i gubitakah obrani, ona ne samo svaljuje odgovornost za rečene kradje i pronevjerenja na obćinska zastupstva, nego udara i nemalene globe na one ljude, koji nisu voljni u ta obćinska zastupstva i svakojaka odborničtva stupiti, te svojim imetkom za nju jamčiti. Ali za zakone i uredbe, po kojih bi država svojim državljanom na ime velikih njihovih porezah i drugih teretah morala jamčiti za njihove štete i gubitke, za zakone i uredbe, po kojih bi i siromak, nemogući parbenih troškovah unapried namaknuti, došao do svoga prava — za takove zakone i uredbe nestara se pravna država.

Spomenuv ovdje naše obćine i nametnute im poslove, reći mi je, da ovu jedinu anomaliju, po kojoj naš narod služi nekomu, tko ni po prirodnom pravu, ni po pisanom nagodbenom zakonu nije vlastan od njega službe tražiti, a uz to sebe zatire, smatrao bih ja dovoljnim razlogom, neglasovati za proračun. Vam, gospodo, neće biti nepoznato, da rečena anomalija siže daleko i preko obćinskih oblastih. I višji autonomni činovnici naše zemlje nadjoše se na jednoč u vlasti i službi ugarskoga financministra. Organi njegovi zadavaju i njim posla, diele im grožnje, ukore i pouke, da njihova vriednost i lojalnost mjerit će se visinom utjerana u njihovih područjih poreza.

Jest, gospodo, moderno-pravna država pomoćju narodnih zastupstvah i narodnih vladah, pretvara se u nešto absolutna, čega radi je sve drugo tuj. Nekad je ona bila radi državljanah, ili su bar ovi i pojedince i u korporacijah uz nju mogli dobro obastati. Ali eno, siromašnu fratru, novinaru, djaku, duhovniku, doktoru, počima biti tiesno uz pravnu državu. A i vlastelin je taj, kojega zakonite tražbine imaju se takodjer još podmiriti, a napokon i sam narod bi rado živio.

Ali se „pravna" država diči uzdarji, što ih od nje narodi primaju, te će se možda meni prigovoriti, da ja prikazujem uviek samo nepovoljnu stran državnih teretah, a ob onih uzdarjih šutim.

*

Ah, gospodo moja, da nismo, gdje jesmo, da je meni do čega drugoga, nego do sreće i časti našega naroda, ja bih ova uzdarja, počamši od ustava, od naše samostalnosti, od naše cjelokupnosti, od naše slobode potanko oveličao, poimence bih naslikao, kako sretan posta naš narod po slobodi dieliti se medju zadrugari, dieliti se medju ženom i mužem, po slobodi u školi, po slobodi u crkvi, po slobodi u obćini, po slobodoumnosti u naših zakonih Ali ovako se toga posla odričem, moleći vas, da mjesto slike gledate živi predmet u naravi.

(Konac će sliediti.)

Sadašnji griesi katolika. *)

(Čitao u „Sboru duh. mlad. zagr." Vj. R. Homotarić, II. g. bog.)

I.

Sa svakoga zakutka Evrope, s visoka i nizka, sa kraljevskih dvorova i sabornica zemaljskih, danas se ori i odjekuje grozna vika na katoličtvo. To nas sjeća na onu slavnu Christiani ad bestias, po kojoj je Rim za careva postao svietu ruglom. Po tom, što slušamo i gledamo, čini nam se, kao da crkva živi sada u posljednje dane svoga božanskoga utemeljitelja, kadno je ustala na nj svom nevjerom i silom sinagoga, da ga ubije, jer da on tobože sprema narodu groznu nesreću i propast. — Što ćemo činiti? pitaše sinedrij; čovjek ovaj čini mnoga čudesa. Ako ga ostavimo tako, svi će povjerovati u nj; pa će doći Rimljani i uzeti nam zemlju i narod. Na to odluči Kajfa, koji bješe one godine poglavar svećenički: I ne mislite, da je nam bolje da jedan čovjek umre za narod, nego-li da narod sav propadne. (Ioan. XI. 47—50.)

Čini se kao da isto dovikuju i danas sve vlasti evropejske, preplašene burom zlobno počinjenih zala, koja se i s njimi i s narodi titra. — Što ćemo činiti s katoličtvom? Ono nam spočitaje naša nedjela, podkapa nam ugled i vjeru. Ostavimo-li ga slobodnim, žalostna nam majka! Njegove nauke uništuju naše: njihov Silab ruši naš; srednji se viek silnije preporadja no igda; i najbolje klice naše prosvjete vehnu. Boj, krvav boj neka bukne! Katoličtvu se pripisuju sve biede i nevolje prošle, sadanje i buduće, a za osvetu umišljenih zala bacaju ga u okove i iztiskuju ga iz zakona. Osloviše ga neprijateljem obćemu spasu i koristi. Kad se Crkva ozloglasi i sputa okovi težkoga robstva, tada će zasjati čast i sloboda državi. Expedit ut unus moriatur homo, et non tota gens pereat.

Ta politika Kajfina, nije-li valjda ona, koje se većina vladara evropejskih drži proti crkvi i katolikom? Odatle laži i ogovaranja, da se opravdaju protukatolički zakoni, odatle protukatolički zakoni opravdani lažju i ogovaranjem. Da oćutimo gospodstvo liberalisma, drznuo se je on slobodno kršiti najsvetije zakone slobode i nogama gaziti najplemenitija prava saviesti, nebi-li tobože obuzdao moćnu početnicu nutarnjih nesloga, prevratnih saveza, gradjanskih buna i medjunarodnih pogibelji za svaku državu; a ta premoćna početnica svim tim nevoljam jest crkva katolička, koja se krije koprenom ultramontanisma, romanisma, jesuitisma, klerikalisma itd. U Njemačkoj, kako oni vele, uzpiruje i buni podanike proti čestitomu vladaru Otonu Bismarku; u Francezkoj brani katolikom pristajati uz poštenu republiku Leona Gambette; u Španjolskoj osudjuje zdravu monarkiju gos. Canovas del Castillo; u Italiji kvari jedinstvo, koje unapredjuje Augustin Depretis; u Belgiji se opire slavju prosjaka Frère i Bara. U obće nema zemlje, gdje ne bi ona imala svojih zlokobnih prsta. Eto vam razloga, dovikuju napokon, zašto joj vlada u svakoj zemlji nastoji glavom zakrenuti i ako je moguće, posvema ju izkoreniti.

Tako. Poslije tolika napredka moderna je prosvjeta napokon okrenula natrag na politiku Kajfinu i Neronovu, od kojih je jedan u Isusu Kristu, sinu božjem koji je postao za nas čovjekom, uzrok svih zala i nevolja židovske sinagoge, a drugi u njegovih sljedbenicih nazirao uzrok svih bieda i nesreća, koje su Rim stigle. Zato je jedan pobunio na učitelja vikače — crucifige — pred sudnicom, a drugi uzpalio ludu svjetinu proti učenikom — ad bestias — u amfiteatrih.

Nu sa svim tim moramo dopustiti, da moderni liberalisam ne navaljuje, ne biedi i ne opada jednako katolike. Drugi su griesi, koje im upisuju radikalci, a drugi, koje im spočituju umjereni svake vrsti.

II.

Radikalisam, ma kakov bio, nema ravnih premaca niti u mržnji na kraljestvo Kristovo na zemlji, niti u progonu viernika. Toliko progoni, koliko mrzi, a što ne dostiže djelo, ono dokuči želja. Za nj je katoličtvo, ma kako se shvaćalo, ipak zlo, a katolici, u koliko ih skupno shvaćamo kao takove, najveći i najgadniji zločinci na svietu. Pred njihovim sudištem sva se nedjela katolika stežu na jedno jedino na što je i Kajfa svraćao nedjela Kristova — jer još svedjer živu i bitišu. Po njihovih nazorih ne može nikako današnja sloboda obstojati uz katoličtvo, kao što po mnienju Kajfinu nije mogla biti Judeja sretna uz Isusa Nazarećanina. Po tom je bio najveći grieh Isusov samo to, što je živio; a i sada je najveća grjehota katolika to jedino, što živu. U tom se podpuno obistinjuje ona u sv. evangjelju (Luk. 6, 40.) non est discipulus super magistrum.

Stoga se nemamo čuditi ni najmanje, što ta rulja podle čeljadi katolikom pripisuje sva zla javna, a svoja nedjela i opačine zaboravlja. Niesmo-li n. pr. čuli nedavno iz skupštine u Versailles-u, kako je Jeronim Bo-

---

*) Pohrvatio sam taj članak po talijanskom: „delle colpe dei cattolici nei mali presenti" — Civiltà cat. ser. X. vol. I. quad. 637. an. 1877.

naparte svečano tuj okrivio katolike i crkvu, da je ona kriva francezkomu porazu 1870. i padu vladavine napoleonske, kojoj je baš on bio najdosadniji parasit? A nijesmo-li malko prije toga slušali vike i prokletstva i druge slične zvjeradi, kadno je po pučkih sastancih rogoborila proti katolikom i biedila ih gadnom izdajom, da tobože rade o savezu s Turci na propast kršćana Bugara, Srba, Bosanaca i Hercegovaca?

Tu je rulju bies djavolski posvema zaludio; nu katolici se mogu punim pravom ponositi i radovati. što ih takova čeljad mrzi i progoni. Ozloglašivanje i opadanje te bagre u velike uzveličaje one, kojim su namienjena. Zato blago si ga katolikom, koji danas nemaju drugih grieha, van onih, kojimi ih biede radikalci!

III.

Umjereni tuže se na nas mnogo razboritije i blaže. Oni priznaju rado, da crkva pravo i dobro radi, nu primjećuju, da bi i bolje radila, kad bi njih slušala. Katolici, vele oni, zaveli su crkvu u veliku bludnju, koja prieti porazom i propašću crkvi i državi. A koja je to bludnja? Zabacivanje moderne prosvjete, koju je crkva proklela, jer stavlja u protimbu dužnosti i prava gradjana s onimi viernika. A posljedica tomu u principih i djelih jest nesloga, koja je zarodila većinu nevolja i bieda socijalnih, političkih i moralnih, koje tište i biju Evropu.

Po toj obtužbi bili bi katolici krivci dvama groznima griesima, što su zaveli crkvu Isusa Krista i narušili zlobno red družtveni. Nu prvo je adsurdno, a drugo je bajka.

Tko vjeruje u Isusa Krista, znade i predobro, da crkva njegova nuždno ne može pogriešiti niti proti istini niti proti pravdi, jer je od samoga njega utemeljena, da bude do konca vieka infallibilis magistra in rebus fidei et morum. Predpostavimo-li po tom sa liberalnimi bezvjerci, da je crkva katolička po svojih članovih u bludnju zavedena, to predpostavismo fakat, koji uništuje i nieče samu crkvu Kristovu, jer se ona ne može prevariti niti biti prevarena. Odatle absurd htjeti prikazati katolike zavodnike nezavodiva učiteljstva crkvena. Istina liberalci bacaju krivnju na jezuite, ultramontance i klerikalce; nu svatko znade, da te rieči u njihovom rječniku glase, katolički, apostolski, rimski.

Drugo je rekosmo bajka. I pravom rekosmo; jer razpra i nesloga medj liberalnom prosvjetom i crkvom rodi se u istinu ne od crkve, koja nepovredjen čuva red od Boga ustanovljen, nego od liberalisma, koji joj radi o životu. Crkva, danas košto i uvjek, nauča, da se valja najprije pokoriti Bogu, a onda ljudem, i ne više čovjeku nego-li Bogu; dočim liberalisam naprotiv zahtieva, neka bude prva dužnost gradjanu, da se pokori državi, koja ne zna drugoga Boga do sebe same. Crkva, danas kao uvjek, nauča, da je jedina i nepromjenljiva pravica pravo naravno, kao što za pojedinca tako i za vlade; a liberalisam naprotiv izpovieda pogubnu nauku o dvieh pravicah, jedna javna a druga privatna i o factis completis, koja stavlja namjesto prava. Crkva, danas kao uvjek, nauča, da je ona neovisna od svake premoći ljudske u tom, da vodi ljude k posljednjemu cilju i k pravu od Boga d. nu; dočim si naprotiv liberalisam prisvaja pravo, da crkvu učini ovisnom i podložnom državi, jer negovori ni ne radi van o svojevoljnom pravu. Tko je po tom nametnuo gradjanom strahovite dužnosti, protivne svetim dužnostim kršćanskim? Tko buni mir saviesti, mir u obitelji i red u družtvu? Valjda bi trebali katolici, da se izmire sa modernom prosvjetom, postati racionalisti u Njemačkoj, slobodoumnici u Švicarskoj, volterovci u Francezkoj i ateisti u Italiji?

Zastarela je već danas ona licumjerna i drzka osvada, da katolici tobože zabacuju prevelika dobra prosvjete i nitko se više neda njom zasliepiti. To je kleto oružje, kojega se je mašio liberalisam, trubeć na sve četiri strane svieta, da je svrha modernoj prosvjeti srušiti katoličtvo. „Na život i na smrt (tako se izjavljuje odlučno jedan od premnogih dnevnika belgijskih; a kako taj jedan, tako su prečesto govorili i mnogi drugi) na život i na smrt zametnula se je borba med liberalismom i ultramontanismom (čitaj crkvom katoličkom, apostolskom i rimskom). Sklad i pomirba je medj njimi ne moguća, van da napuste bitne principe. Logika je medj njimi jedino rat. Zato nam katolici često dovikuju i spočituju: — vi želite uništiti vjeru — nu mi im odvraćamo: — Dà, želimo uništiti vjeru vašu, nu prijatelji smo svemu onomu, što ne ruši naših temelja.“

Kad bi se svi umjereni služili timi riečmi, griesi bi katolika, što se opiru zavodljivim naukam liberalaca, bili častni i zavidni.

IV.

Kao prirepina umjerenim liberalcem jest neka vrst ljudi, kojim su puna usta katoličtva. Oni se i sami drže katolici, nu ne poput drugih, jer se ne pokoravaju sv. Stolici i njezinim osudam, kojimi je zabacila takozvanu slobodu. Ove obično zovemo liberalni katolici, a ima ih preraznih prema položaju, sviesti i njihovu shvaćanju. Oni se razlikuju od čistih katolika i sami se od njih diele, nazivljuć ih klerikalci, riečju, koju su pozajmili iz liberalnoga rječnika; pače oni krive katolike sa svih nevolja, koje je rodila revolucija, jer se neće s njom smiriti. U Italiji n. p. biede ovi katolike sa četiri glavna grieha, dva vanjska i dva nutrnja, koji su bili i jesu još danas većim dielom uzrokom jadom u Italiji.

Vanjski su griesi: da su se katolici pokazali neprijatelji domovine, usvojivši si tobože nevaljao pojam, da se katoličtvo i domovina ne dadu spojiti; da su se tvrdokorno uztegnuli od glasovanja političkoga, koje je imalo poluotok osloboditi svih strančarstva. Nutarnji se griesi svadjaju na preveliku ljubav prema prošlosti, za koju vele, da se lje ne vrati nikada (ili ju elegantije zovu passato impossibile); i na vratolomnu nadu, da će

crkva tobože doživiti slavje, u što je ludost vjerovati malko manje od herese. Da nema tih grieha klerikalnih, Italija bi bila najsretnija, ako ne i najbogatija zemlja medj svimi.

Kako svatko uvidja tuj smo inter domesticos parietes, jer se i sami tužitelji pribrajaju istoj obitelji sa tuženici, a drže se prema njim kao neizkusna snaha prema punici, kojoj se u svem pokorava, samo neće slušati njezinih mušica dosadnih. U obće ta mila braća naša, za ljubav dobra, koje oni sami vide, htjela bi i nam namaći slobode, da činimo ono, što u saviesti vjerujemo, da nam je činiti i uvidjati. Mi svjestno vjerujemo, da ne valja pomiešati domovine s varalicami, koji su joj prije 17 godina ugrabili ime i da ne valja učestvovati u njihovom lupežtvu političkom ili ne političkom. Pak ta mila braća od prevelike ljubavi do dobra, koje tek oni sami uvidjaju, nastoje da se i mi žrtvujemo toj saviesti i slobodi, da oposljedujemo njih, a ne skrbimo se za non licet ili non expedit, što nam iz vatikana dovikuju, već da se odreknemo našega naravnoga i dobroga mnienja i sliedimo njihovomu licet i expedit, te prihvatimo njihove ideje. Nu budući ih ne slušamo, zato nas časte liepimi imeni, drznici, ludjaci itd., spočituju nam neoprostivu grjehotu, što ne ljubimo toga vremena sadanjega, gdje se poniznici preziru, a ne povisuju na visoke službe državne, već se nadamo pouzdano ut destructis adversitatibus et erroribus universis secura illi serviat libertate.

Ta braća naša hine tobožnju zajednicu s nami u vjeri, koje nemaju, ali najednoč prestanu se zvati katolici, preskoče jarak i eto ih u taboru neprijateljskom. Eda imadu (a to držimo o mnogih sigurnim) zajedničku bitno s nami vjeru, nu u tom obliku i takovimi razlozi, prikazuju nam se odviše dječinski.

V.

Pobiv grjehote, koje se krivo pripisuju katolikom, valja nam sada prerešetati prava, koja se ne usvajaju katolikom nipošto stoga, što su katolici, nego jerbo niesu dosta katolici, kako bi imali biti.

Prevelike, i bi reći, nesnosljive su nevolje silne, kojimi od više godina šiba Bog sviet, a napose svoju crkvu. Mnogo ih laglje vidjeti, nego izmjeriti i prebrojiti. U njegovoj providnosti viečnoj niesu to same kazne njegove pravde, već i darovi njegove milosrdnosti. I tkogodj vjeruje, mora spoznati, da ako njegov bič ne popušta, već sve ljuće udara, da je to kazna za griehe. Nema katolika, koji ne bi morao uzdahnuti mea culpa, a razmišljajuć o postojanih i zlobnih navalah na kraljestvo Kristovo, mora ponoviti one rieči sv. Jeronima: Peccatis nostris barbari fortes sunt. Kakove su namjere i ciljevi neizmjerne dobrote božje, što pripušta toli dugotrajne i strašne nevolje na crkvu, ne valja nam iztraživati, nu bez dvojbe je medj njegovimi namjerami i ta da kazni griehe svojih viernih katolika.

Baš griesi, kojih se mi bojimo, izazivlju mnogo jače gniev Gospodnji, nego-li drugi, stoga ne će biti od škode, ako ih tuj malko proberemo. Spomenimo bar nekoje. —

VI.

Prva je grjehota, što su se premnogi katolici, zavedeni spomenutimi sofismi i zasljepljeni interesi, u toliko pomješali s liberalci, da su ih ovi posve okužili. Kako sada misle, govore i rade, sve je više na liberalačku, nego-li na katoličku, a videć crkvu grozno stisnutu, okrivljuju nju, njezine službenike, a ne oziru se na propalice i strančare, koji su većinom tomu povod.

Druga je, što premnogi katolici novcem i prijatnošću podržavaju u životu dnevnike i kazališta, koja su ruglo toga svieta: lažci, varalice, bezsramnici, zlobnici, koji nište svaku vjeru i ćudoredje. Da oko razširenja tih zala i bezbožtva uznastojaše svom silom bezvjerci, nije nam se čuditi, nu da tuj učestvuju ljudi, koji se nazivlju i hvastaju katolici, jest tolika sramota i gadna uvreda časti božanske, da zaslužuje svaku kazan.

Treća je, što premnogi katolici, zavedavši ih strasti, koje se u njih uzbudjuju, krivo sude u vrlo znatnih stvarih, pak se nekako nježniji i skloniji prikazuju prema napadačem, nego-li braniocem sv. vjere katoličke. — Zato su prema onim uvjek nekako obzirni, sućutljivi, sladki i ljubežljivi, pače često i darežljivi, dočim na ove kao da misle svaliti i oboriti sve gromove javne uvrede. Zato i zovu oduševljene katolike, koji za crkvu, papu i bližnjega i život bacaju na kocku, gorljive, nerazborite, lahkoumne i ništitelje vjere, pa da ih ponize, poruže i oduzmu povjerenje, ne uztežu se laćati i najgadnijih sredstva. U srcu su ovi prijatelji neprijatelja i neprijatelji prijatelja Kristovih u istinu takovi, kakovi jesu, nu svana, neka nam vjeruju, prikazuju se kao prave izdajice one svete stvari, koju oni tobože misle sačuvati. Tako gadna nedjela mjesto da ublaže srčbu božju, ona ju još uzpiruju, jer Bog ne može gledati mjesto podložnosti podsmievanje i podrugivanje.

Červrta je, što premnogi katolici, prem činom i riečju izkazuju namjestniku Kristovu počast, u srcu mu uzkraćuju dužnu pokornost u svem onom, što se ne slaže s njihovom ohološću i slavičnošću. Štogodj ne spada, kako oni misle, na bitnost vjere, to bismo mogli za volju sloge žrtvovati. Stoga se neoziru na posebnu milost striša, koju imade papa od Boga, da uzmogne ravnati crkvu, niti nepriznaju prednosti sv. reda, stoga i sude o papi, kao da je njihov podanik ili bar kralj, koj nema nikakove vlasti na svoje podložnike. Što više? Oni se katolici pače osmjeliše i tumačiti javno svoje slobodne nauke, stadoše tražiti učitelje, koji će ih braniti, umanjivati po mogućnosti ugled odluka papinih, a grditi sve one, koji pobožnije, viernije i bolje tumače rieč božju od njih. Naidju-li ma samo na što, što bi jim moglo biti u prilog, kako-li tada hrabro i silno udare na viernike piu papali del Papa; i na učiteljstvo crkveno, kao da žele

privatnoj čeljadi namaknuti nepogrešivost, koju jedva priznaju vrhovnoj glavi u crkvi Kristovoj! To je najgadniji grieh farizeismà, koji je tim veći, čim je više zahvatio katolike, koji si tako okaljaše duše progonstvom sv. crkve.

VII.

Ne smijemo mukom mimoići najmrži grieh proti Bogu u onih katolika, koji se ne pokazuju u svem kao drugi. Taj grieh udara na Boga t. j. njegovu providnost.

Ne mislimo tuj nevolja i jada, lako oprostivih, koji su i pobožnih i kriepostnih katolika dopali u tih dugih godinah kušnje. Take slaboće nam najbolje pokazuju, kako vjera ima biti prokušana, a tomu se hoće milosti; Bog medjuto spoznaje našu slabost i znade koli smo krhljivi. Već naprotiv mislimo biesnu i ludu sdvojnost, koju se čini, da su ti katolici pozajmili od Betuljana za vrieme Holoferna. Poznato je, da su ovi, bivši obsjednuti i pomanjkav im vode, stavili Bogu rok od pet dana: ako im dotle, rekoše, ne stigne božja pomoć, da će se tada predati u ruke neprijateljske (Judit. gl. 7.).

Ta gospoda bi htjela, da isto tako učine i papa, biskupi i svi katolici, pokle su ih toli nemilo stisnuli neprijatelji. Hoće oni, da se občuvaju prava, ali ipak da se predademo; jer vele, da je prošlo ono vrieme, kadno se je mogla očekivati uredna pomoć božja, a zatezanje ne pomaže, već samo povećaje jade i nesreće. — Ne vidite li, dovikuju nam kako se Bog ruga vam, i vašim nadam? Vi se uzdate od njega čudo doživjeti, a on umnaža poraze nad glavami vašimi. Vi se nadate svjetskomu slavju, a on vam dovikuje, da slavje, koje očekujete, jest tek duhovno na Kalvariji. Stoga se obratite, pomirite i sprijateljite; manite se onih skrupoloznih non licet i non expedit, pak uzmite nas za svoje vodje duhovne i bogoslovce. Mi vas dovedosmo u istinu na strmiju Kalvariju i spasismo papinstvo i crkvu.

Na stranputice, prijatelji, a ne na Kalvariju, dovedoste vi vašom predajom papinstvo i crkvu, kad bi bilo moguće, da Bog vašoj ludosti povjeri zjenicu oka svoga. — A tko ste vi, odgovaramo vam uzvišenimi riečmi Juditinimi, tko ste vi, te kušate Gospodina? Nije to govor, koj uzbudjuje milosrdje, nego budi srčbu i jari bies. Vi staviste rok dobroti Gospodnjoj i po mislih vaših propisaste mu dan. — (Judit. 8, 11—13.) Tko vam je rekao, gospodo, da je vrieme pomoći božje izteklo? Vaša strašljivost i malovjernost. Da imadete vjeru u Boga, kakovu on od vas zaslužuje i njoj primjerno srce, nikada ne podvojiste, hoće-li on pružiti svojoj crkvi ruku pomoćnicu, kao što nikada ne posumnjaste, hoće-li sutra sunce izaći. Vi se rugate, što se vaša braća pouzdavaju u čudo — zašto? Ne zato, što biste mislili, da oni žele i mole čudo, ili da se je Bog promienio ili da je u njega nestalo moći čudotvorne, kad su čudesa nuždno potrebita; nego zato, što se bojite, da bi još dugo trebalo čekati pomoć božju, a vam je dodijala popustljivost, uztrpljivost, poniznost, požrtvovnost. Vi izgubiste srce, a obuze vas strah smrtan i to vam je sva tajna i gorljivost, kojom tobože nastojite spasiti crkvu. Vi se grozno bojite katoličkoga slavja na Kalvariji i groza vas hvata, kada pomislite, da vas: ponize, opliene, unesreće, proždenu i život skrše. A buduć scienite, da se i drugi straše Kalvarije ko i vi, opominjete i druge, da se kukavno predadu poput vas, pak će se domoći liepe slave kao i vi. Oj, dobri ljudi, koji nam navještate sklad savjesti kršćanske sa svietom! Vi ne tražite drugova Kristu, već tražite sebi pristaše. Zastave potius mori quam foedari, koja se ponosno vije na Vatikanu, grozno se žacaju. Dakako, pravo radite, gospodo, kad se zovete katolici različiti od drugih, kao što se je i onaj u evangjelju smatrao drugim, nego-li ostali ljudi: non sum sicut ceteri hominum (Luk. 18, 11.). Vi se opazice razlikujete od ostalih katolika ponajpače u dvijuh stvarih: u bojazljivosti, koje je i odviše u vas i u vjeri, koje imade premalo.

Mi tu prestajemo, scieneć, da nam nije potrebito iz nova pobijati nazora tih katolika.

VIII.

Vraćajuć se k svomu predmetu, zaključujemo, da pravi katolici, kao takovi, u današnjih nevoljah nemaju grieha, koji bi im se mogao upisati. E dakako, svaki od njih imade osobnih grjehota, jer je sin Adamov, kojih još dovoljno oplakao i okajao nije. Ne ćemo sada mjeriti, koliko je tko zaslužio kazne, kojimi danas Bog šiba sviet, nu ipak možemo punim pravom uztvrditi, da su ponajglavnije dva grieha najmrža Bogu u katolika, a ti jesu — prkos sv. crkvi i papi, božjemu namjestniku i nepouzdanje u njegovu jaku pomoć i providnost božansku.

U tamnoj noći zlobe i zabluda, koja nas je sasviem zaokupila, upirajmo svedj bodro oko na svjetionik, koji nam svjetli sa visoka Vatikana, a traci njegove svjetlosti blage pokriepili nas i ojačali na vatren i uztrajan rad. Ne dajmo se prevariti, da imade jasnijega svjetla, bilo u nas samih, bilo u drugih, komu bi se mogli sjegurnije pouzdati. Rieči života vječnoga ne teku od drugda van od Petra ili od onoga, koji kao Petar i pod njegovom zaštitom govori i nauča. Bog nas dakle čuva i dariva većimi darovi, čineć od učitelja učitelja vjere svoje, a od jednostavna i priprosta čovjeka glasnika sv. ćudoredja. Tako ćemo i kao viernici i kao gradjani podložiti se ne samo njegovim zapoviestim, nego i savjetom, poslušati ne samo njegov non licet, van i non expedit, da uzmognemo slobodni i neoprljani ljagami i griesi svieta putovati stazom života. Utisnimo si i vatrenimi slovi pripalimo duboko u srce, da je za nas katolike i kao gradjane najbolje i najsjegurnije stojati u svem uz papu; jer stojeć uz papu, stojimo uz Isusa Krista, Boga i gospodina našega, ne samo u koliko smo njegovi vjernici, nego i u koliko smo gradjani ove ili one države.

Zato gledeć na providnost božju, koja i nevolje i biede pripušta, da tište kršćanstvo, ne dajmo se smesti ni smutiti niti naklapanji malodušnika, niti kletvami bied-

nika. Znajmo čekati čas gospodnji; čas taj može se za tegnuti, nu nikada nas lje ne prevari. Papa i crkva, koji danas slave toli veličajno slavje u težkih bolih i mukah grozne Kalvarije, moraju slaviti doskora isto tako sjajno slavje pobiediv svoje progonitelje i domogav se opet svojih starih prava. Znaj svatko, da će to slavje biti vidivo, stvarno, zemaljsko, upravo tako košto je kraljestvo Isusa Krista ovdje vidivo, stvarno i zemaljsko. Tim čvrstim i neoborivim uhvanjem u duši, molimo sažgano, obavljajmo neumorno djela pobožnosti, ljubavi i revnosti.

Nu vedra oka gledajmo u budućnost, sjećajuć se uvjek bezsmrtne besjede Krista Gospodina, da nam se valja u nj pouzdati, jer je on savladao sviet: confidite, ego vici mundum. (Joan. 16, 33.)

Viestnik.

Zagreb. Presvietli gospodin biskup Ivan Kralj zahvalio se je na časti predsjednika u povjerenstvu za župničke izpite, koju je čast obavljao kroz mnogo godina. Na njegovo mjesto imenovao je uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup predsjednikom presvietloga gospodina biskupa Janka Pavlešića.

— Presvietli gospodin biskup dr. Juraj Posilović uspio je u svom nastojanju glede poboljšanja kongrue svoga svećenstva. Njegov je predlog sabor prihvatio, i mi ćemo tu razpravu budući put priobćiti.

— Skupština katolika, koju je vojno zapvjedničtvo u Vinkovcih zabranilo sbog tobožnjih političkih namjera vieća danas u Vukovaru.

— G. Ignjat Vukmanić, novomisnik pošao je u Svibovec za duh. pomoćnika.

— C. kr. ministarstvo nutarnjih poslova zabranilo je naredbom od 10. o. m. na temelju §. 26. tiskovnoga zakona list „Agramer Presse“ za kraljevine i zemlje, zastupane u carevinskom vieću, oduzev mu poštanski debit.

— G. Ivan Tkalčić, kaptolski arkivar priposlao nam je sliedeći: Dodatak na članak *„Jedan neznani biskup zagreb. iz Trakošćana.“* Moj prijatelj bednjanski župnik g. K. Vrančić izvoljio je u prošlom broju „Kat. lista“ priobćiti crticu o Vuku Gjuli, biskupu zagrebačkomu. Isti g. dokazao je, u koliko su mu vrela pri ruci bila, da rečeni biskup nebijaše „ex nobilissima Gyulayorum familia“, već da bijaše on sin Ivana Gjule, jajačkoga kapetana. Nu buduć da se g. piscu težko čini za izvjestno reći, kada je biskupovao isti biskup u Zagrebu, te moli „da bi koji su bliže stolne crkve“ razgledali biskupsku kapu, je-li je doisto na njoj grb obitelji Gjuline i monogram: W. G. E. Z. i godina 1549.; to mu kao kaptolski arkivar radostno se odazivam, te ga uvjeravam, da je na istoj kapi grb Gjuline obitelji t. j. odozdo liljan, a nad njim s jedne strane mladi mjesec, a s druge zviezda danica; i da je nakon odlazka Olahovoga na jegarsku biskupiju, g 1548. postao biskupom zagrebačkim, a već g. 1550. na 24. siečnja umro u Požunu, gdje je prisustvovao tamošnjemu saboru, a odavde mu lješina dopraćena bila u Zagreb i pokopana u stolnoj crkvi s traga glavnoga žrtvenika, koj podignuo bijaše biskup Luka, kako o tom pripovieda nam i suvremena bilježka u zapisniku kaptola zagreb. koja ovako glasi: 1550. Die vigesima quarta, mensis Januarii, Reverendissimus olim in Christo pater, Wolffgangus Gywla, episcopus ecclesie zagrabiensis, diem clausit ultimum Posonij, in dieta generali per regentem dominum nostrum clementissimum edicta. Illinque reductus, deinde Zagrabie in ecclesia cathedrali, retro aram Luce episcopi sub saxo marmoreo die decima mensis Februarii sepultus est cum funeralibus ceremonijs. Equi curriferi eiusdem, sex primarij et electissimi, quibus in vita ferebatur, qui funus eius duxerant, iuxta veterem ecclesie consvetudinem simul cum curru et coopertorio eiusdem, dati sunt capitulo zagrabiensi; itidem data est capitulo vestis eiusdem optima de panno nigro et rocheto, que posita fuerant super feretrum. Eodem die tumulationis oblati fuerunt ad offertorium maioris misse plurimi grossi, divisi postea inter dominos interessentes tumulationi.“ — Ovoliko suvremeni kaptolski zapisnik, iz kojega nepobitno doznajemo, da se biskup Vuk zvao „Gjula“, a ne Gjulay, i da je umro na 24. siečnja g. 1550.; prema tomu daklje, da svi oni grieše koji biskupovanje Vukovo spominju jošte poslie g. 1550. Hvala iskrena g. piscu na njegovom trudu, a od srca mu želim, da mu g. bog podkriepi slabo zdravlje, da nas opet oveseli kojim člankom iz obilnoga trakošćanskoga arkiva, a naročito da nam koju uzpiše o velikom biskupu Gjuri Draškoviću.

— Svakomu, koj pozorno promatra pojave u sadanjem družtvu, mora njeko bolno čuvstvo obuzeti srce, kad vidi, kako se sve više množi zlo i nevolje svake ruke. Te pojave dobro vide, niti ih niekati mogu i oni, koji se rado nazivlju liberalnimi, ali kad im se upita za uzrok, onda oni il pokupe svakojakih fraza, kojimi misle slaboumne osvjedočiti, ili šute ili napokon udare u psovanje na konservativne ustanove u ljudskom družtvu. A ipak je nuždno tomu nimbusu pogledati u oko. Narodni zastupnik na hrv. saboru g. Jos. Beruta učinio je to već lani u proračunskoj razpri. Istom takovom prigodom poslužio se je on i ljetos, te orisao sadanji sustav državni tako sgodno i umno, da mi mislimo ugoditi štiocem, kad im počesmo doslovce priobćivat I. i II. dio njegove besjede, koji o tom rade.

Koji nam ne vratiše brojeva, a ni predplate ne poslaše, molimo, da to učine što prije.

Urednik Andrija Jagatić.

Tiskom Dragutina Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 5. U Zagrebu, 31. siečnja 1878. Tečaj XXIX.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Moderno-pravna država.

(Iz govora narod. zast. *Josipa Berute.*)

(Konac.)

Ja rado priznajem, da ste vi u novije vrieme stvorili i pomogli stvoriti zavodah i uredabah, koje svemu narodu služe na čast, koje su same sobom vrlo dobre Vi mi s ponosom kažete na naše sveučilište i druge stranom nove, stranom razširene i usavršene učevne zavode, po kojih se ufate pomnožiti broj narodne inteligencije i po tom broj učenih upravnikah, sudacah, učiteljah i književnikah. Ali mi dopustite opaziti, da inteligencija, ako i jest neobhodno potrebita za dobrobit i moć naroda, ipak ga ona sama neusrećuje. Znanost ima dva kraja, te je kadšto znanje pogubnije od neznanja. Bar sadanja era obiluje učenjaci, ali ne muževi, ne značaji, ne dobrotvori čovječanstva. Inteligencija još nije nesebičnost, vjernost, požrtvovnost, čista ljubav, nego zna biti i protivno. Nevjerojatno je, gospodo, ali ipak žalostnimi primjeri našega vremena dokazano, kako inteligencija, sdružena još s visokim dostojanstvom i vlasti, okaljala je sebe, dostojanstvo i vlast. I tako pored sve velike svietlosti našega vieka još uviek i njemu dobro pristaju rieči absolutne istine: „Hoc est judicium: quia lux venit in mundum, et dilexerunt homines magis tenebras, quam lucem; erant enim eorum mala opera. (Joan. 3. 19.) *)

Želite-li tomu još jačih dokazah, eno ih u većini današnje štampe, toli one, koju disposicionsfondi hrane, koli druge, tako zvane neodvisne. U 19. vieku napredka i slobode kako sude o napredku i slobodi, kojim su te rieči uviek na jeziku? U čas, gdje nad velikom grobnicom u iztoku imao bi sinuti život i svjetlo, gdje velika pitanja čovječnosti, pravice i ljudske časti imala bi se riešiti privedenjem milijunah robovah na dostojan ljudih život, kako se je poniela osobito u našoj monarkiji inteligencija, njezini zastupnici u štampi, u parlamentih, na sveučilištih? Pozna-li ona kakova kriterija istine i prava, dobrote i vrline? Vriedi-li njoj što historija? Pita-li ona za izvore svjetla, za puteve, na kojih je Europa dostala, što dobra i plemenita ima? Razmišlja-li što o položaju, zadaći i tradiciji habsburžke monarkije? Ima-li srca za suze potištenih ljudskih stvorovah? U obće svojimi simpatijami i antipatijami, svojimi razpravami i osudami, svojim ravnanjem i zavadjanjem, svojimi utisci i pritisci, svojom finoćom i prostotom, svojimi zasadami i predsudami, kakav sud zaslužuje ova inteligencija? I dočim u drugih takodjer najvažnijih životnih pitanjih toliku smjesu pojmovah, toliku gomilu protuslovjah, toliku borbu za zlo na vidik iznosi inteligencija, očito je, da to nebiva s toga, jer istinu i pravdu nebi ona jasno poznavala, nego jer ih spoznati neće, jer ih ona mrzi, a po tom jest zajedno očito, da ta inteligencija nije nedvojbene vriednosti.

Naš narod, gospodo, u velikoj svojoj većini posve dobro pojima razliku medju pravom i krivom znanosti, ter vriednost prve i pogubnost druge. On po svojoj dobroj naravi i izkustvu zazire od nadriinteligencije, on zazire od školah, u kojih bi se ona širila, te ćemo mi uzalud u zakonih izticati tu inteligenciju i rabiti silu, da ga s njom sprijateljimo, dok mu nedamo jamstva, da će njegova djeca i njegovi poglavari po školah bivati ne samo učeniji, nego i bolji i sdušniji, i plemenitiji i poslušniji. On istina ima mnogo predsudah, kako mu se toli gusto i nemilo u javnosti spočitava; ali su te njegove predsude možda manje škodljive, nego li predsude mnoge inteligencije. Njemu godi,

*) To je osuda: jer je svjetlo došlo na sviet, a ljudi su više ljubili tminu, nego-li svjetlo; njihova bo djela bila su zla

kad mu se po blagdanih dostojno naviešća istina i pravda božja. On ima rado skladno orguljanje i pjevanje u crkvi, i tuj pribire snagu u svojih nevoljah, vedrinu u pomrčinah, radost u jadih; kazališnih predstavah, koncertah i drugoga on se neuživa. Ali po nekih znacih bi reći, da nastavni odjel naše vlade ni ono mu dobro neušti, da on crkvu, orgulje i pjevanje nedrži kulturnimi elementi.

On bo na ovo zvanje učiteljskih pripravnikah malo pazi, ter mladi učitelji iz preparandijah niti ponesu znanja niti volje, da u tom obziru opravdanim zahtjevom naroda zadovolje. Po novom zakonu ovoga odjela i prijašnjega sabora, mogli su pače neki pučki učitelji doći na misao, da niti su oni u ime svoje plaće dužni, niti im dolikuje, služiti u crkvi kulturi naroda, premda je taj narod, osnivajuć učiteljske dotacije, ovu stran zvanja ne manje, ako ne više na umu držao, ter bi-li se njegove želje i nadalje ovako nemarno ocjenivale, nebi se moglo ni zamjeriti, ni zapriečiti, da obćine one najnovije dotacionalne zakladnice reviziji podvrgnu. Poznato je i onako, i ja ovdje konštatujem da pri sastavljanju tih zakladnicah nisu organi vlade svud pravedno i korektno postupali, a dopustili su takodjer, da je neuki narod bio po drugih kojegdje zaveden. O tom se je, mislim, mogla visoka vlada iz naknadnih molbah, pritužbah, možda i protivštinah osvjedočiti.

Hotio sam svim ovim jedino to reći, da učevni naši zavodi, za koje se od naroda velike žrtve traže, bit će po njega samo pod stanovitimi uvjeti koristni, a ja se bojim, da za te uvjete s kompetentne strane nije se dosta poskrbilo; bojim se, da u tih zavodih nebi se rodila inteligencija, koja bi domovinu tražila u sebi, istinu na zemlji, pravo u sili, čovječje dostojanstvo u visokih službah, slobodu u neredu.

Žalio bih, kad bi se ove moje dobrohotne rieči gdjekud krivo razumile ili zlo tumačile. Premda znanost i napredak ljudskoga duha ma u kojem pravcu visoko cienim, držim ipak, oslanjajuć se i na vaše priznanje, da ima puno razloga onako govoriti o današnjoj inteligenciji obzirom na praktične njezine rezultate u životu narodah. Kad bi ova inteligencija uz svoje znanje imala onoliko dobre volje, koliko je ima narodna inteligencija, kad bi ona umjela svoju tobožnju liberalnost i slične fraze zamieniti s onim, što se zove pravdoljubje, sdušnost i ljubav iskrnja, pa kad bi za vršenje ovoga mogla si ili sama dati potrebitu snagu, ili tu snagu htjela tamo tražiti, gdje je ima, — ja sam osvjedočen, da bi narodi napolak manje stradali, kao što stradaju. Ali stoji pisano: „Abscondisti haec a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis.“ *) (Mat. 11. 25.)

Živa je istina, da je sviet nekad radi neznanja oskudievao na ovom i onom dobru, na ovoj i onoj privredi, ovoj i onoj udobnosti i ljepoti; ali je nemanje živa istina, da sad mnogo trpi uprav radi znanja. Čitao sam ovih danah statistiku zločinstvah od prosvjetljenijega naroda njemačkoga, ali oni brojevi, rastući od godine u veliko, nesluže inteligenciji na čast; oni opravdavaju moju bojazan pogledom na naš narod, kojemu se hoće samim znanjem osjegurati sretna budućnost.

Vi ćete, gospodo, nadalje pokazati mi s ponosom, što za napredak materialnoga dobra u narodu učiniste, pokazat ćete na razšireno gospodarsko učilište u Križevcih, pokazat ćete na novo kulturno vieće, pokazat ćete na blagodatni po narod, premda možda ne u svih obzirih pravedni zakon o razterećenju izvanselištnih, gornih i činženih zemaljah, zatim na neke zakone, što ih radini pravosudni odjel vladi n takodjer u blagohotnoj nakani priredi; pokazali biste i na novu cestovnu mrežu, da nije druga jedna vlast dobar dio naših cestah skratila, a i vas prisilila skratiti, da nam nadalje uslied nevaljanoga gospodarstva, skupocjenoga upravnoga aparata i svakojakoga tumačenja ključa naših dohodakah nemanjkaju potrebita sredstva za izvedenje i one pokraćene cestovne mreže.

Ali kako dobro gospodarstvo i materialno blagostanje u obće može samo uz stanovite preduvjete i stalne podloge uspievati, tako i one u sebi dobre uredbe, za koje se vi u tom smieru pobrinuste, bez onih preduvjetah gube mnogo od svoje vriednosti.

Medju takove preduvjete brojio bih ja dobru družinčad. A gdje je ta danas, kako i čim se za nju skrbi? Brojio bih točnu i jeftinu upravu i sudstvo, svakamo dopiruću i sve proničuću skrb državnih oblastih. Brojio bih takav razmjer medju priskrbom i potroškom, medju podanci, državi davanimi, i dobročinstvi od nje primanimi, koji snosljiv fizični i moralni obstanak omogućuje individuu i narodu. Brojio bih sigurnost privatnu i javnu, te opet na ovoj sigurnosti osnovanu vjeresiju. Napokon uvrstio bih simo brojno množanje naroda i po tom potrebitih radinih silah. A kako glede svega toga stojimo?

Ja sam jur gori opisao, kako je „pravna“ država u svih tih obzirih svojimi zakoni i primjeri, svojom štampom i gospodarstvom stvorila

*) Sakrio je to mudrim i učenim, a objavio neukim.

takove razmjere, ili bolje nerazmjere, koji znače negaciju onih uvjetah. Ovdje si dopuštam još nešta dodati.

Mi smo po naših gradovih imali jednu instituciju, koju bi možda bilo trebalo gdje što preustrojiti; ali i kakova je bila, mnogo je dobru služila, ubožtvo za života i pri smrti podupirala, gradjanskomu osjećanju izraz davala to u radostnih, to u žalostnih sgodah dobre običaje i kriepost njegovala, a tim jamačno i dobro gospodarstvo pomagala. Mislim naše cehove. Ali novoj eri pripada zasluga, da je tu uredbu dovela u razsulo. Premda ta era slavi i zagovara udruživanje na svakom polju javnoga rada, ovdje je ipak gotove zadruge raztepla. Posljedice toga očite su; zakloništa umjerenosti i marljivosti, dobre discipline i poredka razorena su, a golotinja materijalna i moralna iz njihovih ruševinah pomalja se na vidik. Obrtničtvo samo, njegovi djetići i šegerti, premda napućeni jedan na drugoga, nepoznaje ipak jedan drugoga, nepoštuje, neskrbi se jedan za drugoga. Komore obrtničke, dapače i škole, nedostaju tudier svojim uplivom. Ja dvojim, hoće-li te škole za praktični život, za buduću sudbinu i značaj šegerta moći ikad onoliko polučiti, koliko je valjan majstor uz postojeću instituciju cehovah mogao učiniti. A željeti se mora, da se više postigne, da se školami ne nadomiesti, već povisi dobar uzgoj obrtničtva.

Poboljšanje kongrue svećenstvu senjske biskupije.

Mi smo već spomenuli nastojanje presv. g. biskupa Posilovića oko poboljšanja kongrue svoga svećenstva. U klubu narodne stranke od 16. o. m. progovorio je on o tom, te orisao živahno oskudno stanje svoga svećenstva. Klub bijaše zaključio pozvat vladu, da u proračun za buduću godinu uvrsti svotu odgovarajuću onoj dotaciji dušobrižnoga svećenstva u biskupiji senjskoj, koja će se dotacija propisanim putem utanačiti. Ujedno je klub zaključio, da se proglasi prešnost predloga biskupova. Zaključak kluba prihvatio je i sabor jednoglasno, te je predlog presv. biskupa bio razpravljan u sjednici od 10. siečnja. Predlog glasi: Poziva se kr. zem. vlada, da se dotacija dušobrižnoga svećenstva provincijalne biskupije senjske propisanim putem uredi, te svota, odgovarajuća ustanovljenoj dotaciji, uvrsti u proračun za g. 1879. Obrazlažuć svoj predlog reče presvietli gospodin:

„Vis. sabore! Predlog, koji sam imao čast staviti u ovoj vis. kući prije njekoliko dana, prešnim je proglašen, i to jednodušno. Visoki je sabor time pokazao, da mu je poznata — bar stranom — nevolja onoga svećenstva, kojega se moj predlog tiče, i da mu je volja onoj biedi učiniti kraj. Sa svim tim držim si za dužnost, da ovaj svoj predlog obrazložim. Držim, istina, da će mi pova vis. kuća toliko patriotičnosti priznavati, da ja, poznajući potrebe zemlje, i slabost našu, osobito glede pokrića tih velikih potreba, nisam voljan možda kakve potrebe fingirati, pa ih ovdje vis. kući predlagati. Ali ako imade kakva prava potreba zemlje, ako je ta potreba prešna, ako je takova, da namirenje iste visi sa prvimi uvjeti blagostanja i napredka našega naroda: držim isto tako, da je onda patriotička dužnost moja takovu potrebu iznieti na vidjelo i zamoliti, da joj se nadje lieka. Takova potreba je bolja dotacija svećenstva biskupije senjske u nekadanjoj riečkoj županiji. Potreba bolje dotacije priznata je jošte prije 23 godine. A to nije ni čudo, da se je to već odavna uvidilo, jer ja mogu vis. kući kazati, da imade ondje župa, kaošto su Prezid i Torke, gdje neima župnik ni 150 for. sigurne dotacije; da imade župa, kaošto su Selce, Brod, Kostrena, gdje neima ni 300 for. na godinu; da niti u župah, kaošto n. pr. Fužine, Kraljevica, gdje bi čovjek očekivao, da su bolje stojeći župnici, neima sigurnih 400 for. godišnje dotacije; u obće da imade samo 7 župa, kojim dohodak iznosi nešto preko 600 for. — Već prije 23 god. — kako rekoh — poznata je bila ova oskudica, pa je u ono vrieme absolutistička vlada sa hvale vriednom energijom i izvrstnom točnošću bila strogo izpitala kod svih pojedinih župa, kakve su ondje potrebe i koliko bi trebalo dotičnomu dušobrižniku, da može bar prilično eksistirati. Uzeli su u obzir ne samo sobom malenu dotaciju, koju sam prije u kratko razložio, naime da neima nekoji župnik niti 300 for. na godinu, a nekoji samo nešto više, već su uzeli u obzir i siromaštvo ovoga pučanstva. Poznato je, gospodo, da ide to pučanstvo daleko i široko, da si što zasluži; ono je n. pr. i Suezki kanal pomoglo kopati. Ide u Transsilvaniju sjeći šume itd. Kod kuće neima zaslužbe; trudi se dakle velikom marljivošću i požrtvovanjem, da ju drugdje nadje. Siromaštvo je jur tim konstatirano. Što se tiče zemlje, tako je neplodna, da u obće, osobito u gorskih kotarih, nemožeš na ništa računati, van ako nešta koruna priraste. U Primorju nose nešto vinogradi, al žalibože već odavna vlada, te je i g. 1856. vladala ondje nevolja, koja i sada postoji, naime bolest na groždju, tako, da Primorje svoju potrebu na vinu iz Dalmacije ili od drugdje vuče; sama zemlja nedonosi ništa. Uzeli su nadalje u obzir, kako je u onih krajih dovoz živeža teretan, kako se iz Kočevja, iz Karlovca i Rieke mora živež pribavljati. I uslied svih ovih momenata uzeli su obzir i skupljinu života, koja je naravna posljedica svemu tomu, pa su sudili, da se župe moraju tako dotirati, da bude najmanja dotacija 600 fr., i postupno da raste do 1000 for. Ali uvrštene su bile samo jedna ili dvie župe u 600 for., većinu uvrstili su u 800 for., 900 for. i 1000 for. Ali premda je bilo dokazano, da to nije previše prema faktičnim potrebam, našlo se je ipak, da je pretežko prema javnomu

*

eraru, te se je onda nastojalo, nebi-li se to dalò nekako sniziti, da naime na javni erar padne manji teret, a to tako, da se svi mogući dohodci župnički popišu, a za tim da se i skala smanji. Pa tako je bilo i učinjeno, pod podžupanom g. Vončinom god. 1865. Učinjen je naime tada nov predlog zem. vladi, gdje se je sbilja smanjila skala na 700, 800, najviše 900 for.; isto tako uvršteni su svakojaki dohodci, koje je prije županija pod absolutističkom vladom bila iz popisa dohodaka izpustila, jer ih je smatrala vrlo neznatnimi. N. pr. prihod od zemalja, ili prihod od zakladnih misa, ili prihod od školarine. Sve to bila je tadašnja županija izpustila, a sada se je uvrstilo. Sa svim tim prošlo je i opet više nego 10 godina, da nije učinjeno za ono dušobrižno svećenstvo ništa. Napokon g. 1876. opet je podžupanija riečka taj posao uzela u ruke, te ga donekle i dovršila. Učinila je ona što je više mogla, ne da morda digne dotaciju, već da ju smanji, te je došlo do toga, da se je uzelo samo 600 for. kao dotacija župnička. Samo ako ima župnik jednoga kapelana, da dobije 700, 2 kapelana 800 for., a kapelan sam da dobije 300 for. Dosljedno, ako župniku za uzdržavanje kapelan dade polovicu toga, molim vas, da prosudite, kakav je to položaj: niti ima župnik toliko, da može uzdržavati kapelana, niti ima kapelan za one prve potrebe, koje kao čovjek, i to čovjek naobražen namiriti treba.

Sa svim tim, premda je tako na malo sve to opredieljeno bilo, nije moglo uspjeti dosada do toga stadija, da bi već u ovom proračunu, koji je upravo malo prije bio primljen, bila uvrštena svota dotacije. Nadalo se je svećenstvo, da će napokon bar sada poslie toliko vremena biti kraj toj biedi; sveudilj nije. Ja sam za to mislio, ako se već nemože uvrstiti nikako u ovaj budget, da bude osigurana — koliko se dade — od strane ove vis. kuće bar u buduću godinu barem i ova i onako kukavna dotacija, naime 600 for. za župnika, odnosno 700 i 800, ako imade kapelana, a za kapelana 400 for. Vis. vlada — moram priznati i rado priznajem pred vis. kućom — velikom je prijaznošću susrela u tom pogledu moj predlog, koji sam kao biskup učinio, te se tako nadam, da ako i vis. kuća bude istoga mnienja, i ako ona istu prijaznost pokaže prama mojemu svećenstvu, da će bar koncem ove godine svim tim nevoljam biti kraj. To nalazim za nuždno tim više, gospodo, što baš ovih zadnjih godina život postaje sve mučniji. Dok si je narod mogao steći laglje zaslužbe, dok se je željeznica gradila od Karlovca na Rieku, dok je bilo još u Slavoniji šuma, koje su se sjekle, — u obće dok je bilo dobre zaslužbe tomu narodu: dotle nije ondje svećenik toliko oskudjevao, jerbo ga je bar po nekoj mogućnosti narod podupirao; bar mu je štolarinu plaćao. Ali, gospodo, sada niti toga učiniti nemože; naročito zadnjih godina je upravo dogorjelo do skrajnosti. Ima župnika, koji su u dugovih do vrata, — ali hoćete — li im zamjeriti? Krivi su, što su živi. Jesti mora, župnik raditi mora, al nema sredstva, od kuda bi si za rád pribavio potrebitih sila!

Gospodo! Ja mislim, da je ovim, što sam kazao, oskudno stanje onoga svećenstva dovoljno obrazloženo. Neću da idem tuj prispodabljati ovo, što se sada predlaže, naime ovu malenu dotaciju, sa plaćom činovnika ili drugih javnih službenika, koji po prilici zauzimlju u zemlji i u družtvu onaj položaj, koji svećenstvo. Neću toga činiti, jer bi možda stvar izašla odiozna; a to mi sigurno nije nakana. No nemogu ipak propustiti, da nešto nekažem. Svećenik po svom zvanju nije zvan, da uživa blago i bogatstvo ovoga svieta; on mora biti pripravan, ako treba, nešto i trpiti, naročito za svoj narod, kod kojega vrši veliku zadaću. Al i svećenik je čovjek, pa mu se i nehotice namiče više puta misao, jer se na njega nemisli, kad se plaće odmjeruju, da se možda on prezire, da se njegova služba i zadaća možda neuzimlje u obzir, ili ne u onakav obzir, kakav bi sbilja zaslužila. Pa ako i on uzmogne to preboljeti; ali roditelji i djaci možda drugčije misle. Svatko si hoće u ovom svietu nekakav udobniji položaj stvoriti, pa ako vidi u nekom stališu, da će moći doći glede časti na više i glede materijalnosti na udobnije, rado će se onamo požuriti. To vidimo i u našoj zemlji. Ja nedržim, da je to sreća naše zemlje, da naime mladići grnu samo na jedno polje, a zapuštaju druge strane i struke, koje su isto tako — možda gdješta i više — narodu vriedne i potrebne. U svećenstvo dan danas u obće malo mladića ide, poglavito mislim poradi onoga, što sam malo prije rekao. A što se tiče napose svećenstva biskupije senjske, ja našim mladićem skoro ni zamjeriti nemogu, ako se mnogi za ovaj stališ nejavljaju. Pogledajmo, kako stvar tu stoji: U klerikat senjski većinom iz drugih krajeva mladići dolaze, budi takovi, koji su tamo lošije uspjevali, budi takovi, koji su na drugih krajevih štogod skrivili, pa se ovamo uteku, ako hoće, da postanu svećenici. Gospodo moja, to nije zdravo stanje, niti će biti od toga sreće i koristi našemu narodu. Ja bih doista rado, da Bog dade, da stanje novčano i gospodarstveno u svem našem narodu na bolje okrene, te se uzmogne svećenstvu dati još mnogo bolja dotacija; ili da u našem čitavom narodu, a osobito u naše mladeži bude u obće veći duh samozataje i požrtvovanja. Naš narod, kako je siromašan, nemože svagdje službe, neznam koliko nadoknadjivati; no mislim, da muž našega naroda i pravi rodoljub ni neima tražiti, da mu se služba skroz prama vriednosti, na dlaku, novcem naplati; nego on mora imati i u tom nekakvu nagradu, ako si može kazati: ja sam radio za svoj narod. (Živio!)

Gospodo, dozvolite, da se i na nešto drugo obazrem, premda nisam našao u ovoj visokoj kući razloga na to se obazirati. U najnovije vrieme dolaze u zemlju svakojake ideje i glede države i glede družtva u obće, pa nije čudo, da i glede vjere, te imade mnogo ljudi, koji misle, da je vjera suvišna, da je netreba, da je

možda u ono vrieme, kada su još narodi bili barbarski imala još vriednost; nu kad se je narod izvio iz barbarstva, već da netreba religije i svećenstva, neka se samo škole grade. Ja to ne kažem, kao da mislim predbacivati komu ovdje, ja sám držim, da su škole nuždne, nego samo to velim, da jih ima, koji drže, da više svećenstva niti vjere netreba, a i u javnih glasovih nadje se gdješto takova. Ali ja sam opazio u ovoj visokoj kući, da se i sa stolica narodnih zastupnika i sa stolica vladinih apelira na prodikaonice, da se u obće apelira na djelovanje svećenstva gledć nekojih prvih uvjeta svakomu napredku i blagostanju. I to mi je najboljim dokazom, da netrebam ići dokazivati potrebu religije i svećenstva njezinoga u ovom narodu. Dopustite ipak, gospodo, da spomenem, kako u tom stojimo u Primorju. U ovoj strani Hrvatske, ako igdje, svećenik i puk jesu zbilja jedno: Svećenik je pravi prijatelj puka, a puk ljubi svoga svećenika. Gospodo, kada velikom stranom godine odu svi mužkarci od kuće, pa ostanu samo žene i djeca, dajte mi kažite, što je ono, što čini, da mužkarac toliko truda podnosi, da slabo jede, vodu pije, da ono, što zasluži, nerazteplje, a s druge strane kod kuće, da žena drži čistoću i čast u kući, djeca da su čedna, poštena i valjana — molim vas, što je ono, što to sve prouzročuje? Ja sam osvjedočen, da je to religija, koja je usadjena u srce onomu narodu. A to onaj narod svakim mogućim načinom i pokazuje, pa i tim, da se svećenik smatra kao nekakav javni bureau, preko kojega piše muž kući, a preko kojega kuća, što ima mužu poručiti, javlja. Svećenik je otac i majka i sve. Taj narod kad bi imao novaca, s ovakovim čuvstvom, koje ga nadahnjuje, ja, gospodo, ovdje nebih trebao stavljati nikakva zahtjeva na budget zemlje; ja sam siguran, da bi ovaj narod smogao ono, što je svećenstvu treba za njegovo uzdržanje; ali ovako, kad je narodu zaslužba slaba, a u najnovije vrieme skoro nikakva, gospodo moja, kamo ćemo se uteći? U istinu mislim, da je i po naravi i po zakonu, ako nemože pojedinac niti pojedini kraj pomoći, da pripomogne ciela zemlja. Imade sretnih krajeva, koji mogu više smoći, pa neka onamo dometnu, gdje si dotični kraj sám pomoći nemože. Da stavljam na budget ovakov zahtjev, imam i taj razlog, gospodo, što su svećenici činovnici zemlje. Poznato vam je, gospodo, da svećenik vodi knjige, što se zovu matice, s timi knjigami da ima svake godine mnogo posla, štatistički ured u našoj zemlji, kad nebi ovih ureda imao, neznam, kako bi stajao. Što se tiče vojničtva, ima takodjer prvu brigu i nepriliku svećenik, upravo poradi toga, što ima upravljati onimi knjigami. Pa taj svećenik za tu službu niti paušala neima; ima pako takovu odgovornost, da je podvrgnut i kazni, ako joj nezadovoljava. Kaznam je dakle podvrgnut onaj, koj neima dovoljnih sredstva ni za svoju eksistenciju. Tim mislim, da sam dovoljno opravdao onaj predlog, što sam ga imao čast staviti na stol visoke kuće. Ja vas molim, gospodo, da onaj, koj odgovornost imade, imade i dovoljnu odštetu; ako nalazite za pravedno, da oni, koji su u prvom redu pozvani, da se za napredak i kulturu našega naroda brinu i djeluju, nebudu u težkoj neprilici za svoje vlastito uzdržanje: onda votirajte za ovaj moj predlog, da barem koncem ove godine kraj bude onoj nevolji i biedi. (Živio! sa svih strana sabornice!)

Pošto je presv. g. biskup dovršio uzme zast. Crnadak podupirat predlog s toga, što je sadanja kongrua od 300 for. ustanovljena u vrieme, kad je 1 for. vriedio koliko danas 5 for., pa da se je za to i s manjom svotom moglo laglje izlaziti, nego-li se može danas. Odjelni predstojnik dr. Pavao Muhić priobćuje čitav razvoj toga pitanja. Ono je potaknuto 1857. godine predstavkom kod c. kr. ministarstva za bogoštovlje i nastavu. Stvar dodje glavnomu računarskomu uredu na izjavu i ostade neriešena do 1861. godine. Tadanja dvorska oblast posla čitav spis obstojalomu namjestničkomu vieću, da uvaži opazke računarskoga onoga ureda i da izvede nov popis dohodaka. Taj popis odredjen je 1862. a dogotovljen 1865. godine. Kada on dodje računarskomu uredu na obredjenje, izjavi isti, da ga nemože obrediti, pošto nisu riešena pitanja o odšteti za činžene i gorne zemlje te desetine. Stvar je tako počekala do 1872. godine. Te godine potaknuta je u saboru, i to najprije u proračunskom odboru, u kom se naime stadiju nalazi. Vlada je potražila spise i našla, da su vraćeni županiji riečkoj. Godine 1873. pozvana je županija, da dogotovi popise. Na dvie tri požurke odgovarala je ona, da nemože popisa dovršiti, dok nedobije od poreznih ureda potrebnih podataka, te se je vlada morala sbog tih podataka obratiti na financijalno ravnateljstvo. Godine 1877. podnešen je napokon popis i poslan na obredjenje. Jedva što je obredjen, zamoli ordinarijat spise na proučenje i da stavi možebitne opazke. Vlada je molbi udovoljila i koncem rujna dobila sve spise natrag od ordinarijata. On je izpravio mnogo, mnogomu je prigovorio te stavio razne predloge. Vlada morade i opet čitav operat poslati računarskomu svomu uredu, koji ga je obredio i mnienje o njem dao. Svi spisi izručeni su izvjestitelju, koji će vrlo obsežan materijal proučiti i predlog staviti. Vlada će nastojati, da se stvar čim moguće prije rieši, nu kategorički nemože odreći, da će se u proračun za 1879. godine uvrstiti doplatci, premda uvidja oskudno stanje svećeničtva te mu želi čim prije izdašnije pomoći. Moli sabor, neka uzme ovo očitovanje na znanje. Pošto je još i zast. Kamenar za predlog govorio, nakon opazke odjelna savjetnika dra. Muhića glede gospodarenja s vjerozakonskimi dobri prihvatio je sabor jednoglasno predlog presvietloga gospodina biskupa. Ako ovim predlogom i nije odmah pomoženo oskudici mnogo vriedi s toga, što se je njim vrlo primaklo vrieme pomoći. Kako vlada sama uvidja da je to poboljšanje nuždno, ona će, mi se tvrdo nadamo, svladat sve težkoće, kojih se ponjekle plaši, te će već u budući proračun uvrstit tu veću kongruu.

Dopisi.

Ladjevac. Da religiozno-moralni život u narodu sve to više šireći se kužni duh vremena truje, opažamo posve jasno, a da i kršćanskim naukom u narodu dobro nestoji, uvidjamo mislim svi. Stoga za spas svoga naroda vruće zauzeto svećenstvo stalo se je putem K..t. Lista medjusobno sporazumjeti, kako bi bilo najshodnije krenuti kršć. naukom u ovakovih teških i po spas naroda pogibeljnih vremenih, i to je hvalevriedno pregnuće našega svećenstva, koje se vjek miče na radnju, kad je njegova hora. — Do sada što sam uzčitao takovih dopisa, sviknuše mi više manje svi, jer iz svake rieči provirkuje vruća želja i čista misao na bolje. Nu uzčitah u Kat. Listu br. 51. pr. g. dopis iz srednje Posavine, kakvomu se nadao nisam, na koj ću što no rieč sine ira et studio držeči se same stvari bratskim duhom njekoliko nadovezati rieči. G. dopisnik nikako neće, nego da bi po nedjeljah i blagdanih na župah nauk kršćanski poslje podne i to od 2—3. obdržavao. Dokazali smo dosti jasno, da je skoro nemoguća danas stvar, željnim uspjehom preduzeti kršć. nauk poslje podne, navlaš u onih župah, gdje je jedan dušobrižnik, a kuće naroda veoma raztrešene i odaljene, kakvih ponajviše imamo, u koliko su barem meni okolnosti poznate. Neizriče se ovdje ova misao možda nakanom, da bi htjeli otresti se pučke katekizacije poslje podne, dapače, koj sretniji od dušobrižnika na selu, kad bi željnim plodom mogao raditi cieli dan u nedelju i blagdan u crkvi na spas povjerenih mu duša; već što se razpravlja i govori, biva jedino i lih u to ime, kako shodnije udesiti kršć. nauk; a da je u ovih okolnostih, u kojih jesmo, shodnije preduzeti kršć. nauk pod sv. misom po nedeljah, to će mi dopustiti svaki, koj znade, što je dušobrižničtvo na selu, gdje svećenik i prosi i moli, i zove i opominje, da narod ostane ili nadodje večernici, al slabim uspjehom. Sretan onaj, koj željno uspieva, al neka se svi takvi jave, pa ćemo vidjeti, koliko jih imade. Nevalja to samo govorit, nego istinu je ispovjediti, da se rana zacieli.

Nu zašto je g. dopisnik za popoldašnji nauk? Zato jer mora opetovničare katekizirati u školi. Ako su dva dušobrižnika u mjestu, onda tu nema nikakove zaprieke, a nebi-li se moglo opetovničare liepo sobom u crkvu povesti k sv. misi, da tamo čuju nauk, kao i ostali narod? Nije-li to bolje?

Puk dolazi k svojemu župniku prije sv. mise, veli g. dopisnik. Al što stoga? Neka dolazi, to je svakomu od nas drago, i to mora da bude; nu u tom nevidim ja nikakove zaprieke, zašto se nebi kršćan. nauk pod sv. misom preduzeo, kao što sam u prednjih dopisih dovoljno razložio, kad vidimo, da jih nebude poslje podne toliko u crkvi, koliko jih je kod sv. mise; a moramo upotrebiti priliku, gdje možemo bolju. — Pita g. dopisnik, tko će onda katekizirati prije podne u crkvi, gdje su dva dušobrižnika u župi? To mi se pitanje čini čudno, jer može se isto tako upitati, a tko će onda katekizirati poslje podne? To je stvar župnikova kao redovitoga duhovnoga pastira svoga stada, izuzem dakako slučaj bolesti. Ako dosadnim predavanjem prije podne pod sv. misom — kao što misli g. dopisnik, posve pravo duševno omalakše narod, to će takvim predavanjem i poslje podne omalakšati, pa ga nećeš imati ni kod sv. mise, ni kod večernje. Al tu se baš o tom i radi, da netjeramo narod iz crkve dosadnim predavanjem, nego da ga vučemo u crkvu predavanjem toli sv. stvari dolikujućim, navlaš popularnim razlaganjem kršć. nauka. Ako puk radostno ide k sv. misi, da čuje sv. nauk, te vidim-li punu crkvu naroda, onda sam barem siguran, da što uradim, nebude badava; ali nisam siguran, da-li bi mogao tolikom koristi raditi poslje podne, kad jih jamačno nebude toliko, sve da jih njekoliko dodje k večernji. Nije-li to posve zdrava misao? Žalostna je istina, što opaža g. dopisnik o crkvenom pjevanju, da se novovieki učitelji takovimi stvari i nebave. Uvažimo-li što g. brat iz Siska u istom broju Kat. Lista piše, pa g. Dr. Stadler u hrv. učitelju, i nemožemo se nikad dosti prečuditi, što naše oblasti rade, da puštaju svetost kršćanske Hrvatske pod noge bacat; te bi bilo već skranje vrieme, da se zabrani taj nečisti posao, jer do mala može zahvatit korien tako duboko u narodu, da će dati svim posla. Neostaje dakle druge za ovaj čas, nego da dušobrižnik podučava u crkv. pjevanju. Reći mi je, da je u crkvi, navlaš gdje orgulja nema, najbolje, da pjeva cieli puk, a ne samo mladež; dakle cieli puk imao bi se podučavati u crkv. pjevanju, nu kad je cieli puk u crkvi najbolje sakupljen? Poslje podne riedko kad. Dakako da bi bilo tegotno i predugo preduzeti to pjevanje pod sv. misom, prem praktični svećenik zna sve tako liepo udesiti, da na sve dospije, a narodu nimalo da nebude dosadan, stoga bi se moglo podučavanje u crkven. pjevanju preduzeti poslje podne, navlaš onda, kad narod u većem broju dolazi k večernji, a to bi bilo u veće blagdane. Školskom mladeži preduzelo bi se to u školi, i tako bi se doskočilo jednoj i drugoj potrebi. — G. kapelan, o kojem g. dopisnik piše, nije ništa drugo uradio, nego svoju dužnost, prem bi bolje bilo, da je tako radio g. njegov župnik, a kapelan neka sluša, i neka se uči, kako će kasnije raditi, kad bude župnikom. I ovdje mi je bez zamjere to napomenuti, da se gg. župnici previše oslanjaju na svoje kapelane; stoga i opažamo danas, da i stvar zapinje, i mlada gospoda kapelani slabo se uprakticiraju u duhovnoj pastvi, jer nevide i nečuju od svojih, koji bi morali već biti dosti praktični — župnika, što bi imali vidjeti i čuti, da jim bude kasnije od koristi u samostalnom službovanju. Sapienti pauca. — Postupak g. Stražimira mislim da nebi imao baš najbolji uspjeh, sve kad i jednom dobijemo u šake — što g. dopisnik veli — nesretno diete diecezanski katekizam, a zašto nesretno, dokazao sam u prvašnjih dopisih. Ako sám dušobrižnik živom svojom rieči, a vrućim svojim srcem svoj narod nepodučava, pa

ovako i onako, i svakako neradi, da ili ga uglavi narodu, ili mu ga u srce usadi, nema izgleda na željni uspjeh. U ostalom ja g. Stražimira poznatoga našega radnika cienim, i njemu ovdje nimalo neprigovaram, samo u korist naše stvari svoju navadjam, što mi g. Stražimir neće zamjeriti. Posve dobro opaža g. dopisnik, da bi se imalo kod upisivanja u brak ili kod izpita zaručnika strogo na znanje kršć. nauka paziti, jer onda su dotičnici svećeniku baš u ruci, te će, ako i ne za volju svoga spasa, a ono bar za volju svoga braka, sve moguće naučiti i uraditi, da nebude sramote. Prem nije zabašuriti ni ono mnienje, da ako bi nategli previše žice u tom postupku, mogli bi u po kojem slučaju više škoditi nego koristiti, jer da bi se mogli dotični zaručnici naputkom iz vana, onako po staroj ili novoj modi i bez sv. zakona združiti, pa eto gorega zla; a koliko nam svjetske vlasti na ruku idu, to svaki najbolje osjećamo. Po ovoj logici valja biti i tu dobro opreznim, te zahtievati znanje kršć. nauka, što se god više dade. Da mi dopis nebude predug ovdje na koncu prosim gg. dopisnike, svoju svećeničku braću, da se valjano same stvari držimo, kako da što blagoslovljeniji uspjeh polučimo u našem pitanju — kršćanskoga nauka.

Gruber.

Iz Vrbovca. Hitim, da na dopis u br. 2. toga cienjenoga lista svoju rečem: Mi na selu ne imamo kazališta, niti zabava kakovih, koje bi se redovito priredjivale, pa kada kakova glasba, ma i loša dodje, onda priliku upotrebimo, da se onu večer malo razveselimo. Tako bilo i na Silvestrovo. Osim toga se na taj dan svagdje zabave priredjuju, pa neznam, zašto to baš u Vrbovcu nebi smjelo biti. Ako načelnik brani ples u javnoj gostioni, to nemože zabraniti niti meni niti učiteljki, da odstupimo prostorije svoje svojim prijateljem, da staru godinu veselo završimo, a novu tako dočekamo, premda je škola obć. stanje, jer dok ja unutri stanujem, po volji mogu s prostorijami razpolagati, pa sam i za svaku škodu odgovoran. G. dopisnik pripovjeda o adventu u gornjih prostorijah, a dolje se pleše. Možda u istinu većerom u gornjih pripovjeda, a dolje se pleše; nu ja se nesjećam, da bi se predavalo na ovoj školi po noći! Da su igrali muzikaši mjesto na glasoviru, to je samo naša šteta bila, jer smo ih dobro platili, a loše su igrali. Da nas je židov dvorio, bilo je svim prisutnim po volji, dakle mora i njemu biti. Zabava je bila sasvim čedna i pristojna, te nikakovih škandala nije bilo, osim toga prisustvovalo je tuj i odličnih članova. Neka bude žao dopisniku, da i sam nije prisutan bio, jer bi se u istinu dobro zabavljao! Što konačno apelira na zamjenika mjest. škol. nadzornika o nekakovu javno povriedjenom moralu, tuj mislim, da ga je proti meni badava podpaljivao, jer ja škol. prostorija rabio nisam, a kao privatan čovjek u granicah pristojnosti i ako nije moj čin puku na sablazan, mogu činiti sve i bez zamjenika mjest. nadzornika. U ostalom mislim, da nije zamjenik mjest. nadzornika nikakav despot, kojemu bi zadaća bila stezati učiteljevu slobodu.

Onaj koga se tiče.

Viestnik.

Zagreb. Presvietli gospodin biskup dr. J. Posilović vratio se je u ponedeljak u svoju biskupiju.

— Presvietli g. biskup Ivan Kralj posla predsjedničtvu družtva sv. Jeronima dviesta forinti u glavnicu za nagradu pisaca. Sretna kob za sliedeće desetgodište! Darežljiva ruka plemenitoga starine sagradila si je u svakom našem narodnjem zavodu nerazrušiv spomen, i u družtvu sv. Jeronima; pa baš toga radi i više si čestita ovo družtvo, da će na čelu dobročinaca u drugom svojem desetgodištu moći na novo ubilježiti častno i štovano ime biskupa Ivana Kralja. Budi mu zato ovdje od predsjedničtva pomenutoga družtva izrečena smierna hvala.

— U skupštinu hrvatskih katolika, koja je 24. o. mj. držana u Vukovaru sabralo se preko dviesto osoba. Predstavnik Antun Matić otvori skupštinu srdačnim pozdravom, zahvaljujuć prisutnim na mnogobrojnom odzivu. On je upozorio skupštinu na važnost i težkoću zadaće, koja je skopčana s ovim podhvatom i nazvao pomoć božju za sretan uspjeh. Na njegov predlog, pošto ga skupština izabra predsjednikom ove sjednice, bude podpredsjednikom izabran Dragutin Alth, izvjestiteljem Ivan Mihaljević, perovodjom Ferdinand Ketig. Pošto se je predsjednik zahvalio na udieljenu mu povjerenju, otvori se razprava o pravilih „hrvatske katoličke tiskarne.“ Izvjestitelj opravdavao je u poduljem govoru naslov hrvatske katoličke tiskovne zadruge. Naslov da naime odgovara smjeru cieloga poduzeća, koje nesmije biti čisto lukrativno, već sredstvom služiti višjoj svrsi, naime probudjenju sviesti katoličtva i hrvatstva u Slavoniji; iztaknuo je žalostne posljedice dosadanje naše nehajnosti i apatije, koja hrvatski katolički živalj u mnogih predjelih domovine, a najviše u Sriemu iz svih zastupstva izrinu. Preporučio je, da hrvatski katolici bez razlike plemena u sbliženju katoličtva sa hrvatskim državljanstvom traže svoje uporište proti nenaravnomu nadmoćju pravoslavnoga življa, koji prem u brojnoj manjini, ipak u svih javnih poslovih odlučnu rieč vodi. Spomenuo je primjerice abnormalnost, kako je u zastupstvu podžupanijske skupštine u Vukovaru katolički živalj u veleposjedu posve istisnut, dapače kako eminentno katolički grad Vukovar na istom saboru nije se uhvao, da će prodrieti moći katoličkim kandidatom. Gospodin Najpar iztaknu žalostne posljedice današnjega nehajstva i pozva gradjane vukovarske u slogu uz vjeru katoličku i hrvatsko državljanstvo. Dalnja razprava obavila se je u najvećem redu, i predložena pravila su prihvaćena uz malu promjenu.

— Primili smo prvi broj „Lista Biskupije Spljetske i Makarkarske“, koga uredjuje pop Toma Morović. Na

čelu je poslanica biskupa Marka Kalogjere, u kojoj svećenstvu svomu izriče radost svoju i zadovoljstvo, što se je lani onako radostno i mnogobrojno odazvalo pozivu njegovu na duh. vježbanja, te spominje da će prema ovoj okružnici takva vježbanja biti „i u ovoj godini i sljedećih nastavljena, tako da dojedan dušobrižnik učestvuje svake treće godine, a bude nagodjeno revnijim vježbati se i svake druge ili još i prve godine. Tako sveti ovaj oganj medju nami uviek plamteći, bude prosvietlit i ražeći nas sve to veće u poznanju i ljubavi naših velikih dužnosti, odsievajuć po taj način na narode povjerene našim brigam, kojim tada budemo prava luč nauka i spasenja." Kako se iz drugoga mjesta toga lista vidi ravnaju timi vježbanji otci družbe Isusove Tito Vaccari, Ivan Dionisi, Ante Ayala, Juraj Jeramaz i Josip Lombardini.

— 2. veljače o. g. biti će 75 godina što je sv. otac papa primio prvu sv. pričest. Družtvo katol. mladeži u Italiji stavlja svim katolikom po svietu liepu misao na srce, neka bi toga dana primili presv. pričest i žrtvovali ju za sv. otca, eda bi Bog još dugo uzdržao namjestnika svoga na zemlji, a našega otca i vrhovnoga pastira, neka bi ga napunio novom silom, srećnim ga učinio već na ovoj zemlji, te ga oslobodio njegovih neprijatelja. Ne treba ni spomenuti, da mi ovu misao kat. mladosti toplo preporučamo.

— Medju sv. stolicom i Ruskom prekinuto je diplomatsko občenje. O proganjanju katolika u Ruskoj pisalo se je i u našem listu. Nu, kako se čini i ono je samo sjena muka, što ih katolici ondje trpe. Sv. stolici dopire već odavno jauk ovih biednika, i otčinsko srce sv. otca hotjelo im je i nastojalo na svaki način pomoći. Bilo je glede toga diplomatskoga pregovaranja mnogo. Nu slabo je sve pomoglo. Sv. otac odluči stoga podići javno glas proti nepodobštinam, što se tu sgadjaju. Bilo je tomu liepe sgode, kad je prigodom posljednjega svoga slavja sv. otac imao primati i Poljake. Nu u vatikan dodje ruski poslanik Urusov i zaprosi, neka sv. otac u svojoj allokuciji Poljakom ne bi toga spominjao. I sv. otac nije u istinu te stvari u svom govoru dirnuo, nego je odlučio i opet diplomatskim putem zatražit pravicu za katolike. S toga naloži kardinalu-tajniku, da sastavi promemoria na kneza Gorčakova, u kojih će spomenuti najljuće boli, što ih trpi crkva katolička u Ruskoj i Poljskoj. Kardinal skupi ih sve u 15 točaka. Potužio se je *a*) što se brani biskupom i vjernikom tih zemalja občit sa sv. otcem; *b*) što su sjemeništa opet prema ukazu od 20. studen. 1843. oduzeta vlasti biskupa, a podvrgnuta vladinim uredbam toli glede stege koli glede obuke; *c*) što je religiozna obuka biskupom posve oduzeta, i u obće je posve izključena iz škole, te samo na crkvu ograničena; *d*) što je u kraljevini Poljskoj proti temeljnim načelom kat. crkve i proti svetčanim obostranim obvezam ustanovljen odbor za bogoštovje i javnu nastavu; *e*) što je uprava dioeceza i jurisdikcijonalna vlast posve pomršena ukazom od 14. (26.) pros. 1865.; *f*) što vjernici ne smiju procesije vodit izvan crkve, što svećenici ne mogu svojih duhovnih vježba svagdje obavljat gdje im je volja, nego u stalnih mjestih i s dozvolom vojnoga upravitelja onoga mjesta, što svećenici vlastitih župa ne smiju ostaviti bez pismene dozvole svjetovne vlasti, pa ni onda, ako se sami hoće izpoviediti; *g*) što se propoviedanju stavljaju velike težkoće: izvan crkve nije slobodno propoviedati, pod oštrom kaznom ne smije se govoriti ob onih dogmah katol. vjere, koje je vladina cenzura izbrisala iz katekizma; *h*) što svećenici ne smiju izpoviedati osoba nepoznatih ili onih s drugih župa, ako one nedonesu svjedočbe, da su katoličke, i što to moraju učiniti svakiput, kad idu k slugi božjemu, a svjedočbu tu moraju sada davati državne oblasti; *i*) što se svećenikom brani krstit djecu mješovitih ženitba i onda, kad to roditelji traže, ili k pričesti pripustiti onoga, koj se je ma jedanput samo na razkolničku pričestio; *k*) što su još njeki kat. biskupi u progonstvu samo stoga, što su občili sa sv. stolicom ili što nisu poslušali svjetovnu vlast, gdje se je radilo o njihovoj vjeri i savjesti; *l*) što se mnoge biskupske stolice i druga crkvena mjesta ostavljaju prazna, njeke se dioeceze samovoljno ukidaju; *m*) što je chelmska sjedinjena dioeceza ukinuta i u schizmatičku eksarhiju pretvorena; *n*) što se velike zapreke stavljaju redovničkomu životu; redovnikom se prieči sveza s njihovimi poglavari, samostani se ukidaju, redovnici razćeruju, dobra se grabe; *o*) što se ruski jezik uvadja u mnoge obrede; *p*) što se rimo-katolički kolegij u Petrogradu mieša u posle, koji su izvan njegova djelokruga, u granicah kojega je sv. otac odobrio ga. Sve ove točke razlažu se u memorandumu temeljito. Memorandum poslao je kardinal-tajnik knezu Urusovu uz popratnicu i zamolio ga je, da to pripošalje svojoj vladi. Dvie nedelje prošle su, a da ruski poslanik ni potvrdio nije, da je memorandum primio. Kad na jednoć iza dvie nedelje eto ga natrag s pismi te ih preda kardinalu-tajniku izjaviv, da ih svojoj vladi slati neće, a sv. stolica „ako hoće imati rat, da čega imati." Uslied toga nečuvenoga koraka ruskoga poslanika sv. otac naložio je kardinalu, neka javi Urusovu, da je medju njim i sv. stolicom svako občenje prekinuto, i da ga niti on, niti kardinal-tajnik neće moći primiti, dok ne dade zadovoljštine. Memorandum pako da će se dostaviti ruskoj vladi preko druge katol. vlasti. Ovo je cieli tečaj toga žalostnoga dogadjaja, koga priobćujemo štiocem bez ikakva tumačenja.

☛ **Ovomu broju priložene su tri četvrt arka.**

Urednik Andrija Jagatić. Tiskom Dragutina Albrechta.

Glavna skupština družtva sv. Jeronima,

obdržavana dne 24. siečnja 1878.

Na urečeni dan sastalo se je preko 50 družtvenih članova. Kod ove je skupštine svim članovom osobito milo bilo vidjeti bivšega bilježnika družtvenoga, presvietloga gosp. biskupa Dr. Juraja Posilovića, koji je odmah došav u Zagreb na sabor, očitovao vruću svoju želju, da bude kod ovogodišnje glavne skupštine.

Po ustanovljenom programu bila je najprije u $\frac{1}{2}$10 sati u sjemeništnoj crkvici sv. misa za sve živuće i pokojne družtvene dobročince i u zahvalnost Bogu za razvitak družtveni, a poslje mise „Te Deum“. Pitomci su sjemeništni kod sv. mise liepo pjevali.

Skupština je bila u jednoj sjemeništnoj dvorani. Osim ukupnoga upravljajućega odbora bio je tu medju ostalimi: p. n. gg. Dr. Fr. Rački, J. Lehpamer, sveuč. prof. Dr. Bresztyensky, sveučil. bibliotekar Kostrenčić, svi profesori bogoslovnoga fakulteta, ravnatelj kr. gimnazija zagrebačkoga Bradaška, umirov. šk. nadzornik Mijat Stojanović, ravnatelj preparandija Modec sa učitelji: Basaričkom, Hajdenakom, Tomšićem, zač. kanonik Haukovec, podarhidjakoni: Barabaš, Bošnjak, Cerovski, župnici: Bučar, Kučenjak, Krempler i Kuček, katehete srednjih i pučkih učiona zagrebačkih itd.

Skupštinu je predsjednik, prečastni gosp. prepošt i kanonik Tomo Gajdek otvorio ovim govorom:

„Slavna skupštino! Velecienjena Gospodo! Otvaram desetu godišnju skupštinu družtva svetojeronimskoga i tim naglašujem, da je evo deset godina obstanku ovoga družtva. Nije to sobom dugo vrieme; ali kad se gleda na razvitak družtva u ovo prvih deset godina, a napose na obilate i krasne mu plodove: čini mi se da je vriedno da malo postanemo i ogledavši se na ono, što je bilo do sada, odmjerimo, kako ćemo unapried, da družtvu i bolje obezbiedimo život i ràd. Gospodo moja, družtvo ovo osnovalo se na tako slabašnoj i nedostatnoj materijalnoj podlozi, da bis mislio, da neće doći ni do kakva razvitka nekmo li ploda; al ono, zadahnuto jakim duhom i kršćanskim i narodnim otreslo se brzo djetinih povoja, te postupilo kano mladić zdrav, krepak i plodovit na liepu radost svih prijatelja našega naroda, na ugledun korist našega puka. Ima li poslie toli nenadana pače poslie toli nadepuna početka izjaloviti se? Nedao toga Bog, nedajmo toga mi, pa neće toga dati ni narod koji je ovo družtvo prigrlio kano jedino družtvo za pravu i zdravu pučku književnost.

Evo plodova našega družtva tečajem prvih deset godina. Izdalo je 26 pučkih knjiga sa tiskanih araka 271, u 155.500 komada. — A te knjige nisu morda istom kakve god; zato jamče već imena pisaca, kakov je: Trnski, Šulek, Fiamin, Iveković, Bučar, Balenović, Kišpatić, Stojanović, Kučenjak, da neizbrajam svih, a napose onih, koji su nam Danicu nakitili vrstnimi te izvrstnimi članci. Nije hvalisanje, već je istina, da nam je „Danica“ toliko vriedna, kad nebismo ništa van nju bili izdali, da bismo se članovom za njihov prinos podpunoma, a narodu dosta prilično odužili bili. Kako je družtvu zadaća, da izdaje knjige puku za pouku i zabavu, ima u naših knjigah pouke religiozno-moralne, poviestne, gospodarstvene, zdravstvene; ima pouke u fizici i naravopisju u narodnom gospodarstvu i drugih uvjetih pučkomu i narodnomu napredku i blagostanju. Ima u naših knjigah i liepe zabave, ne prazne već takove, koja bistri um, plemeni srdce, diže i uznosi duh. Uzmi u ruke Dobrašina od Trnskoga, Selske pripovjesti od Bučara, Život svetaca od Ivekovića; uzmi „Danicu“ od koje ti drago godine pa ćeš se o tom radostno osvjedočiti. S utjehom dakle možemo reći, da je družtvo svojoj zadaći podpuno zadovoljilo naprama puku; ali mi smijemo s ponosom i to dodati, da je naše družtvo temelj položilo **pučkoj književnosti** našega naroda. Držim za potrebno i taj momenat napose iztaknuti, jer čim je ovo družtvo više vriedno svemu narodu, tim ima više razloga nadi, da će ga držati i nositi sav narod.

Ako napokon još izjavim, da družtvo ima do 4000 članova, i to po svih zemljah, kuda ima hrvatskoga naroda: po Bosni i Hercegovini, po Dalmaciji i Istri, po Ugarskoj, dakako po Hrvatskoj i Slavoniji, i da je tuda raširilo svoje knjige, tim sam mu u kratko naznačio razgranjenost i plodove. A kakva bijaše svemu tomu „po pravilih“ materijalna podloga? Pet forinti plati jedanput za uvjek svaki član, te u to ime dobije po jedan primjerak svake od družtva izdane knjige. No pet forinti daje na godinu 25, najviše 30 novčića koristi: što se može dati za taj novac? Niti „Danica“ onakova kakova jest, svojim obsegom, svojim sadržajem, svojimi illustracijami. Pak ipak je družtvo osim ovakove Danice izdalo i drugih valjanih i izvrstnih knjiga, te je onaj, koji je od početka član družtvu, za šest postotaka svoga prinosa, to jest za trideset krajcara, u devet godina, dakle za 270 novčića dobio 271 tiskani arak, to jest jedan tiskani arak, za manje nego li jedan krajcar. Ali taj račun čini se još čudnovatiji, ako se uzme na um, da družtvo neima šest postotaka koristi od glavnice; da družtvo, i sada kadšto, ali u prvih godinah da obćenito ni nije čekalo da izteče jedna godina, dok naime prinos jednoga člana donese družtvu pet postotaka koristi, već upiši se danas za člana pa primi odmah knjige. Hoću li i to reći, jer se i toga dogodilo: gdje koji, da nerečem mnogi, samo bi se upisao, te bi prije knjige dobio, nego li svoj prinos položio, kako pokazuju računi prvih godina gdje se navode vrlo znamenite svote od zaostataka u prinosih članova. Kako je to moguće? I nije li morda

do sada s' kamatami otišla i glavnica? Gospodo moja, morda će nam tko po onom što sam malo prije reko, prigovoriti, da nismo bili najbolji gospodari, no toga nam lje nesmije nitko reći, da smo potrošili glavnicu. Prinosi članova u glavnicu ostali su čitavi, netaknuti sama glavnica iznosi više, nego li je svota svih prinosa od članova: naša glavnica iznosi danas do 46.000 for., a sva imovina preko 50.000 forinti, dočim je passivni dug jedva kakvih 600 forinti.

Kako je to moguće? Nije tajna za nikoga, koji se iole zanimao našim družtvom. Od početka bo smatrao je upraviteljni odbor svetom dužnosti ništa neskrivati, što se tiče stanja i napredka ovoga družtva. Ljetopis opisuje istinito i vjerno sve kako je družtvo postalo i živilo i radilo do sada, računski izkazi predstavljaju uviek vjerno i istinito novčano i imovinsko stanje. Ništa se tu neskriva, van ako morda — oprostite mi gospodo, tu primietbu, ako za ništa barem zato, da se odkrije pred vami i ova jedina tajna — dakle velim, ništa se nije sakrilo, van ako morda gdjekoja posebna briga i neprilika i žrtva upravljajućega odbora. Kad bi se s' orijaškim djelom velikoga apostola naroda smio usporediti naš maleni rád rekli bismo: da smo u tom polagali svoj najveći ponos, da radeći i žrtvujući se za svoj narod netražimo i neuzmemo nikakve nagrade od njega, . pače ni zahvale; jer što smo god radili smatrali smo lih svojom dužnosti! Sretnih nas, ako smo toj svojoj dužnosti zadovoljili, jer smo onda sbilja i mi nešto doprimogli k razvitku i uspjehu našega družtva; al glavno učiniše, što znade sav narod, te će naši ljetopisi svjedočiti i kašnijim potomkom: glavno učiniše poznati dobročinci i poznati pisci našega naroda. Dobročinci darovaše ili pribaviše družtvu znamenite novčane svote, a pisci pokloniše mu znamenite plodove svoga uma i pera — tako je družtvo moglo izdati onoliko, i onako liepih knjiga, i još skupiti priličnu glavnicu.

Netrebam spominjati napose svih onih častnih imena, koja su se u svoje vrieme sa zahvalnošću spominjala na godišnjih skupštinah i priobćivala u javnih glasilih, koja se nose na srdcu i ustijuh svakoga člana revno se zanimajućega za ovo družtvo napose pako odbornika i koja će vjekovati u naših ljetopisih. Sasvim tim nemogu odoljeti srdcu, da nespomenem blagopokojnoga kardinala nadpiskupa Haulika, koji je ovo družtvo zasnovao, te mu bio prvim pokroviteljem; nemogu nadalje, da se i sada s dubokom zahvalnosti nesjetim barem onih, koji nam nikada neprestaju pružati svoju pomoć. A to su biskupi: Kardinal Mihalović, Strossmayer, Dobrila; to je visoka General Commanda i napose njezini načelnici: barun Mollinary i barun Filipović; to je visoka vlada i visoki sabor hrvatsko-slavonski, koji je u zemaljski proračun evo četvrtu godinu uvrstio na korist našemu družtvu pripomoći 200 for. a osim toga evo jur drugu godinu jošte izvanredne podpore tisuću forinti. Po tri puta bješe ovo družtvo došlo u ozbiljnu novčanu krizu, svaki put tim, što je izdalo knjiga, mnogo preko svojih sila. Nije upravljajući odbor toga učinio od kakve lahkoumnosti, nego zato da čim prije i čim više digne cienu družtvu; pa mu poštena nakana nije osramoćena. Već godine 1870 bijaše nastao velik nerazmjer izmedju potroška i dohodka družtva, kako se vidi iz računa za onu godinu. Al pokrovitelj družtva nadbiskup Mihalović dade 300 for., biskupi Strossmayer i Dobrila ujedno 300 for., vitez Trnski napisà „Dobrašina“, koji družtvu donese i liepe preporuke i novca, jer se knjiga u brzo upravo razgrabila, malo prije pomenuta dva biskupa uzeše ga svaki odmah sto komada, Visoka General kommanda razpača 664 komada naših knjiga, — tako se družtvu pomoglo na noge. Druga ozbiljna novčana kriza nasta godine 1872. i 1873., al i tu pomože Bog i blagodatna ruka biskupa Strossmayera. On bijaše najme družtvu poklonio sve svoje dnevnice kano član regnikolarne deputacije, koje su dnevnice izniele znamenitu svotu od 2.440 for. Tim se družtvo ne samo opet diglo, nego i na toliko osokolilo, te smjelo izdati „Mehaniku“ Šulekovu od 32 arka u 5000 komada. Po treći put nastade novčana neprilika godine 1876. Al tu družtvu jurve u zemlji mnogo cienjenu priskoči zemlja u pomoć kroz svoju vladu i sabor, davši mu osim redovite pomoći od 200 for. još izvanrednu od 1000 for.

Sasvim tim što se tako priticalo družtvu glede novca, nebi ipak nipošto doteklo da smo pisce nagradjivali. Gospodo moja, u nas upravo oni, koji bi vrstni bili koju sgodnu i valjanu napisati na pouku našemu puku, nenahode se žalibože u najpovoljnijih materijalnih okolnostih. Dobro bi jim došla kakova, makar i ne sasvim primjerena nagrada. Zato je družtvo jur godine 1874. ozbiljno nastojalo stvoriti glavnicu za nagradu pisaca. Doprinesoše ugledne svote ban Mažuranić, barun Mollinary, baruni Nikola i Ljudevit Vranicani, knjeginja Thurn Taxis, biskupi Dobrila i Vitezić i drugi; ali je zaklada još i sada premalena, imajući glavnice 3150 for. Nismo dakle mogli nagradjivati pisaca; jedino Šulek, Kišpatić, Iveković i Kučenjak dobiše njeke neznatne, što bih reko? nagrade ili odštete. Pisci ni nisu tražili nagrade od nas, znajući da je nemožemo dati, već su ju tražili u svojoj poštenoj rodoljubnoj sviesti.

Muku i trud upravljajućega odbora i pojedinih mu članova neidem ocienjivat, al to si svakako smatram dužnošću, da mûkom nemimoidjem onih odbornika, kojih više medju nami neima. Vriedni kateketa Šic umre prije nego li je družtvo počelo djelovati. Prebrzo iza toga odieli se od nas plemenita duša Šimun Balenović, zatim župnik Vranić, napokon profesor Zoričić. Za njihovo plemenito, neutrudivo, valjano djelovanje dozvolite da pred Vami samo to rečem: izpunili su veselo i savjestno svoju dužnost!

Još želim, da spomenem jednoga odbornika, koji bijaše odbornikom od početka, koji hvala Bogu živ i krepak i voljan i vriedan raditi za svoj narod, no želi, da ga u odbor nebiramo. To je bivši urednik družtvom

izdavanih knjiga profesor Iveković. Velikom marljivošću i postojanošću sabirao je rukopise, uredjivao, korekturu obavljao, i da nebude ništa više učinio, i ono bi bilo doista vrlo mnogo. Nu pisci sami onih djela, koja su od družtva izdana, priznat će vrlo rado, da se vrstnoća onih djela mnogo ima zahvaliti takodjer tankomu umu i divnomu trudu i točnosti urednika Ivekovića. Za njegovu toliku revnost i požrtvovanje neka mu je barem priznanje našega družtva!

Imao bih, gospodo, jošte iztaknuti krasnu darežljivost osobito jednoga biskupa, koji je mnogu stotinu izdao, da upiše u članove družtva mnogu sirotinju, koji je opet druge stotine izdao, da sirotinji dieli knjige izdane od našega družtva; al mu nesmijem izjaviti poštenoga imena, jer to tako hoće njegova divna čednost. Imao bih pohvaliti i mnoge povjerenike, jedne što skupiše veći broj članova, druge što razprodaše liep broj naših knjiga; al mi nedotiče vremena.

Ovoliko ipak, koliko sam rekao, trebalo je da rečem, neka se jasno vidi i dobro promotri na kakvu nam je temelju, kojom pomoćju i kojim duhom družtvo do sada stojalo, cvalo i radilo. Što će biti od sada? Evo što će biti. Ako napredku i djelovanju družtva pomanjkaju dosadanji povoljni uvjeti, družtvo će tek vegetirati, jer lih na temelju od pet forinti prinosa neda se učiniti mnogo. Hoćete li, da se sada poveća prinos pojedinoga člana ili ciena Danici? Ja se barem u ovaj par nebih usudio toga predlagati znajući, kako je na daleko i široko zahvatilo siromaštvo po našem narodu; a opet moramo željeti i nastojati, da se upravo prostije pučanstvo upiše u članove družtva. Smijemo li se i nadalje pouzdati u zakrilje prvaka naše zemlje, u prijaznost pisaca i požrtvovnost odbornika i povjerenika družtvenih? Ja mislim, da se i možemo i imamo pouzdati, jer jao si ga našemu narodu, ako u njem nestane požrtvovnosti, ako u njem nebude jakosti i žilavosti, da uzdržava ono što mu je na korist.

Moje pouzdanje jest obćenito, te se proteže na sve razrede našega naroda. Posvuda je našlo družtvo članova i prijatelja. Ako ipak ovdje napose na svećenstvo upravim svoju molbu, to će biti zato, što je svećenstvu zadaća Bogom nametnuta, da prednjači u ljubavi prama svomu puku. Svećenici su zamislili i zametnuli ovo družtvo; dobra četvrtina svih do sada upisanih članova jesu svećenici; svećenici naročito biskupi, bijahu mu glavni nosioci; svećenici kano Kalabar, Tumpić i župnik Mračić učiniše naše družtvo svojim legatarom, a župnik Herceg i kanonik Beloberk takodjer baštinici nekoga diela svoje ostavštine. Ja nemogu misliti, da će svećenici baš sada, kad žalibože sve većma raste bieda u našem puku postati hladniji i zanemariti ono vrelo odkuda će našemu jadnomu puku priticati utjehe i pouke. Bilo je jedno vrieme, no to hvala Bogu vrlo kratko, gdje su njeki zazirali od ovoga družtva, jer da je popovsko. U tom se je javljao njeki duh, koji je došao iz vana, koji se nije rodio u našem narodu, nit neće, ako Bog da, pokrenuti zdravom njegovom pameću i mišlju. U našem narodu nije se nikada svećenik dielio i tudjio od svojega puka, nit je puk odbijao svoga svećenika. Svećenik i puk su jedno u svem, što se tiče napredka, sreće i blagostanja narodnjega. Pak o tom kako mislim, u nas nitko pametan i pravedan nedvoji. Zato u ovo družtvo premda poglavito od svećenika zasnovano, stupili su muževi svih slojeva naroda, tako da mislim, da danas neima više nikoga, koji bi se usudio ovomu družtvu stezati razvitak i podporu, vičuć da je samo popovsko. Ono je sbilja družtvo narodno, družtvo prvo i jedino za pouku i zabavu prostijemu puku.

Rekavši, da je jedino, želim da jedino i ostane barem još dosta dugo vremena. Razlog je tomu jednostavan i istinit; ni mi ni naš puk neobilujemo ni novcem, ni pučkimi pisci nit čitateljstvom. Ako sastavimo sve sile, nadam se, da ćemo ne samo moći uztrajati nego i liepo unaprediti i družtvo i pučku knjigu i zdravu pučku naobraženost. Budemo li se ciepali i svaki svojim putem išli, bojim se, da će nam se dogoditi kano mnogim kućnim zadrugam u našem narodu. Dok su svi članovi kuće bili zajedno, obilovali su svakim dobrom, kad su se pako razrešili, svi su spali u biedu i neimaju ništa. Moja je dakle silna želja: držmo se, pomnožimo se i radimo skupa!

S takovom željom i pouzdanjem stupamo u drugo desetgodište života našemu družtvu. Bilo od prvoga mnogo sretnije, i daleko naprednije. A to će biti uz visoku zaštitu našega uzoritoga pokrovitelja i revnu pomoć svih prijatelja našega naroda, uz molitvu svetoga zaštitnika našega Jeronima te uz blagoslov velikoga Boga.“

Govor predsjednikov skupština je po višekrat povladjivala, a kada ga je predsjednik svršio, mogao si na svakom licu vidjeti zadovoljstvo i želju, da se nade predsjednikove u istinu izpune.

Poslje ovoga govora čitao je družtveni bilježnik, Ivan Pliverić, izvještaj o radu družtvenom tečajem godine 1877. Spomenuo je prije svega, da družtvo sada ima upisanih članova do 4100, a od tih da po stališih ima:

svećenika zagreb. nadbiskupije	580
„ biskupije djakovačke	202
„ „ senjske i modruške	113
„ „ tršćanske	94
drugih biskupijâ: u Istriji, Dalmaciji, Hercegovini, Bosni i Ugarskoj	241
profesora: sveučilištnih i srednjih učiona, te učitelja i učiteljica pučkih učiona	444
obćina seljskih i gradskih	105
činovnika državnih i obćinskih	340
vlastelina i posjednika	114
vojnika i vojničkih častnika	152
trgovaca	156
učiona, pučkih i srednjih	232
učenika pučkih i srednjih učiona	270

*

gradjana i gradjanka	113
zanatnika	118
seljaka	450
odvjetnika	23
liečnika i ljekara	30
župâ	112
mjernika	16

— što preostaje, to su neka družtva, čitaonice, knjižnice, zavodi, župne crkve, samostani itd.

To je izvjestitelj povodom desetgodišnjega obstanka družtvenoga zato spomenuo, da skupštini predoči, kako u ovom družtvu, komu je upravo svrha prostijemu puku dati valjanih knjiga, — ima malo članova iz toga razreda našega naroda, pa da zato skupština o tom razmišlja te upravljajućemu odboru savjetuje, što da uradi, da se družtvu što više članova iz nižih razreda našega naroda pribavi. Skupština je ove podatke o statistici članova družtvenih očevidnim zanimanjem slušala.

U prošloj godini 1877. narasla je družtvena glavnica: u obćoj blagajni za 2940 for. a. vr., te je ova koncem g. 1877. iznosila 42.806 for. 25 novč., u zakladi za nagradu pisaca za 488 for., 39 novč. a. vr., ter ova po tom sada ima 3150 for. — obje dakle ukupno iznose 45,956 for. 25 novč. a. vr., a računajuć ovamo još u inventaru, knjigah i aktivnih tražbinah, ciela družtvena imovina koncem god. 1877. iznosi 50 hiljada i još koja stotina, dočim pasivnoga duga dioničkoj tiskari družtvo ima 600 for.

Godine 1877. izdalo je družtvo: „Danicu“ za 1878. u 15.000, „Život svetaca“ za mjesec travanj u 5.500, i „pčelarstvo“ u 5.500 komada, ukupno 26.000 otisaka. „Danica“ i „pčelarstvo“ je već razpačano. Troška je na te knjige bilo 5916 for.

Računi družtvene blagajne za god. 1876. pregledani su te u redu nadjeni, a usljed toga je blagajniku Dr. Josipu Stadleru dan absolutorij glede tih računa. Dug dioničkoj tiskari, koji je koncem g. 1876. iznosio 2012 forinta tečajem g. 1877. sav je izplaćen.

Glede baštine od pokojnoga župnika Bosiljevačkoga, Dragutina Hercega i kanonika zagreb. Mate Belobrka, družtvu oporučno ostavljene izviešće je bilježnikovo skupštini dalo ovu ubaviest. Župnik Herceg odredio je oporukom svojom od 6. ožujka 1874. svoju majku Klaru Herceg i Josipu Demetrović svojima baštinicama, nu tako, da one od njegove kuće u Zagrebu (u gornjoj Ilici br. 727.) imadu samo uživanje, dočim vlastnost ima ostati netaknuta sve do smrti obajuh zapisovnica; a kada one umru, da onda utržak od prodane kuće ima pripast kao zapis jugoslavenskoj akademiji i svetojeronimskomu družtvu u jednakih dielovih, izuzam ipak 6000 for., s kojimi mogu instituirane zapisovnice svaka u polovini po slobodnoj volji oporučno razpolagati. Družtvo je zapis prihvatilo, te se je sporazumno sa jugoslavenskom akademijom dogovaralo sa baštinicama, koje su njima bile ponudile nagodbu, na koju nije moglo nijedno pristati, jer je ponudjena svota bila premalena. Po tom naše družtvo i jugoslavenska akademija ima čekati, dok obje napomenute zapisovnice umru, a po njihovoj smrti će se kuća prodati, te utržak po odbitku onih 6000 for. razdieliti medju jugoslavensku akademiju i naše družtvo. Kuća je procienjena na 10.006 for. 17 novč.

Kanonik Matija Belobrk ostavio je zadnjom oporukom svojom od 7. lipnja 1876. družtvu svetojeronimskomu zajedno sa družtvom za podporu ubogih pravnika i gimnazijalaca u Zagrebu svakomu jednaki dio od dvie dvanajstine čiste svoje imovine. Rodjaci pokojnikovi na temelju druge oporuke rečenoga pokojnika od 9. siečnja 1862. napali su zadnju njegovu oporuku, očitovavši, da će podnieti tužbu na uništenje one zadnje oporuke. Usljed toga je kr. sudbeni stol zagrebački pomenute rodjake proti ostalim baštinikom dakle i proti družtvu svetojeronimskomu odpravio na put redovite pravde. Tužba za uništenje zadnje oporuke je podnesena.

Iznos ciele ostavštine, koja bi se imala razdieliti na 12 jednakih dielova, iznosi oko 30.000 for., od kojih, kada bi se pravda dobila, kako se družtvo naše nada, dopalo bi njega preko tisuću for.

I prošle godine našao se je družtvu dobročinac, koji ga se je u oporuci sjetio: dne 6. studenoga 1877. u Novojgradiški preminuli ranarnik Gjuro Filić, zapisav družtvu 200 for.

Utok družtva našega proti odmjerenoj i već uplaćenoj erarialnoj pristojbi od 100 for. za zapis pokojnoga opata bistričkoga Mirka Tumpića, kr. zemalj. finan. ravnateljstvo je riešilo nepovoljno; nu upravljajući je odbor, sudeć, da se i na naše družtvo ima protegnuti ustanova §. 21 zak. čl. XXIII. g. 1868., po kojoj su „darovi i zapisi namienjeni svrham znanstvenim, javne obuke i javnoga dobrotvorstva prosti od pristojbe“ — i proti toj odluci podnesao utok kr. financ. ministarstvu. Kako taj utok bude riešen, time će biti riešeno i načelno ono pitanje, da li naše družtvo od zapisa i darova njemu učinjenih pristojbu ima ili neima plaćati. Tečajem god. 1877. dogodilo se je u upravljajućem odboru više promiena: Odbornik profesor Petar Zoričić preminuo je dne 25. travnja 1877. Mjesto njegovo popunio je odbor izbor velem. g. Dr. Koste Vojnovića, sveučil. rektora i profesora.

Prof. Dr. Franjo Iveković zahvalio se je na časti odbornika i urednika, a Dr. Josip Stadler isto tako na časti odbornika i blagajnika družtvenoga. Mjesto njih izabrao je odbor vjeroučitelja kr. velike realke u Zagrebu, Cvjetka Rubetića, za urednika, a Franju Vojakovića, nadstojnika nauka u nadbiskupskom sjemeništu za blagajnika.

Izviešće nadalje spominje, kako se je upravljajući odbor pobrinuo, da se novi zapovjedajući general vojne krajine, barun Filipović, sa svrhom i djelovanjem našega družtva upozna, te da mu kano glavar vojne krajine bude zaštitnikom. Odbor se od toga koraka svemu dobru nada tim većma, što je barun Filipović sin naše domovine.

Spominje se zatim u izviešću, kako je c. kr. general komanda kano što i prije tako i prošle godine bila družtvu prijazna: njezinom preporukom političke su oblasti u vojnoj krajini odmah razpačale do 800 kom. Danice; ona je dne 15. studenoga 1877. br. 3530. izdala liepu naredbu, da se iz školskih zaklada pojedinih obćina imade nabaviti knjiga našim družtvom izdanih, te knjige da se imadu bezplatno razdieliti medju mladež, koja je prošle godine pučku učionu dobrim uspjehom svršila, te neće više učionu polaziti; svrha tomu da jest: neka se time u zrelije mladeži volja za čitanje knjiga uzdrži i podkriepi, pa da se tim načinom domaći pučki spisi u prostom puku što više udomaće. To nadieljivanje knjigami imalo se je obaviti na sam badnjak u prisuću svih organa mjestne učione, jer da župnik i učitelj upravo taj dan imadu sgodnu priliku mladeži upravo k srdcu govoriti, da ovakvu svetčanost po njezinoj vriednosti cieni i korist onakvih darova uvidi. Tom naredbom liepo se je družtvo okoristilo, jer je usljed nje nabavljeno knjiga za 300 for., a biti će koristi i u buduće, jer c. kr. general-komanda želi, da se to nadieljivanje knjigami i u buduće svake godine obavlja.

Bilježnik sa liepom zahvalnošću ubaviešćuje po tom skupštinu, da je i presv. g. biskup Dr. Posilović družtvo naše kleru svojih biskupija posebnom liepom okružnicom preporučio, naročito da ga u pučanstvu širi preuzimajuć i revno vršeć povjereničtvo.

O radu upravljajućega odbora u prošloj godini bilježnikov izvještaj još dvoje spominje. Lanjska je glavna skupština bila zaključila, da se imena dobrotvora družtvenih svake godine u „Danici" štampaju. Upravljajući se je odbor osvjedočio, da bi se kod izvadjanja toga zaključka moglo poroditi težkoća a i prepiraka o tom: tko je sve družtvu dobrotvor? pa je zato mislio, da ima temeljita razloga taj skupštinski zaključak ne izvadjati. Isto tako je lanjska gl. skupština mislila, da bi se kućarenjem moglo mnogo više družtvenih knjiga razpačati. Odbor je prema želji i zaključku skupštine učinio pokušaj, te je knjiga na razprodaju davao onoj osobi, koja je kućarila sa knjigami „hrvatske matice", nu uspjeh je pokazao, da je družtvu za sada bar od toga malo ili nikakove koristi.

Izviestiv tako skupštinu o radu družtvenom u prošloj godini, bilježnik je spomenuo, još književni rad družtveni za ovu godinu, te kazao, da će se prema ustanovljenom programu svakako izdati: „Danica" za g. 1879. i „život svetaca" za mjesec svibanj od pisca prijašnih četiriuh svezaka, prof. Dr. Ivekovića, koji da je sa svom pripravnošću obećao, da će „život svetaca" i nadalje pisati te i dovršiti. Što i koliko će se drugoga još izdati, odbor za sada još nemože reći, nu misli, da će svakako u štampu doći „dobra majka" od župnika Bošnjaka; a u ostalom da se je pobrinuo i brine se, kako da dobije i pisaca i spisa razne struke, naročito da je u dogovoru sa jednim kod nas dobro poznatim piscem, koji je voljan i vrstan napisati „slike iz poviesti hrvatske", za koje odbor misli, da su našemu narodu osobito potrebne, jer i Balenovićeve hrvatske poviesti, našim družtvom izdane više neima.

Poslje bilježnikova izvještaja dao je blagajnik Dr. Josip Stadler izvještaj o blagajni družtvenoj koncem g. 1877. Kakvo je stanje imovine družtvene, već smo gore spomenuli. Za pregledanje računa za g. 1877. izabran je odbor sastojeći od gg., kanonika Josipa Lehpamera, katekete Stjepana Niemčića i Andrije Jagatića, urednika „Kat. lista".

Pošto je to bilo obavljeno, ustane presv. g. biskup Posilović, umoliv za dozvolu, da govor predsjednikov u nečem popuni. Spomenu, kako je preč. g. predsjednik u svom govoru mnoge i mnoge pohvalio i zahvalio jim se, što su napredak družtveni u svakom obziru promicali, a samo je sebe izostavio, dočim upravo njega ide ponajveća hvala za razvitak družtveni. Presv. g. govornik iztaknu, kako je on s onimi muževi, koji su prvi radili za osnovanje ovoga našega družtva, odmah u početku uvidio, da se družtvo neće moći željenim uspjehom razvijati, ako mu na čelu nebude muž, za njega svom dušom zauzet. Zato su odmah pozornost svoju svratili na sadanjega družtvenoga predsjednika, preč. g. Tomu Gajdeka, pa se nisu prevarili. On je družtvu upravo duša, on je polag sv. Pavla radio: insta opportune, importune, a sve sa velikom ljubežljivosti, njemu se upravo ima pripisati mnoga i mnoga moralna i materijalna stečevina našega družtva, da se nespomenu materijalne žrtve za družtvo, za koje svi neznamo, ali su one znatne. Sve to imajuć pred očima, presv. se g. biskup zato predsjedniku u ime cieloga družtva zahvali, a skupštinari s oduševljenjem upravo pristaše uz njega.

Po tom je skupština prešla na razpravljanje pitanja u bilježnikovu izviešću spomenutoga: kako da se naime družtvu pribavi što više članova. Razpravljalo se je o tom živahno, te si mogao vidjti, kako je svim upravo članovom do toga stalo, da se družtvu što više članova ne samo od prostoga puka, nego i iz drugih razreda našega naroda pribavi. Bilo je u tom pogledu više predloga.

Jedan član skupštine mislio je, da bi se uzprkos tomu, što je siromaštvo u prostom puku zavladalo, ipak iz toga stališa moglo više članova za naše družtvo dobiti, kada bi svećenici i učitelji svaki i najmanji prinesak od takvih ljudi za upisninu u družtvo primali, točno si jih bilježili, a dotičniku vrhu primljenoga svakoga i najmanjega prineska potvrdu dali. Drugi je član mislio, da kod nas nije dosta u ovakova družtva samo pozivati, i družtva preporučivati, već da bi se tu upravo moralo nalagati od višjih, od duhovnih i svjetskih oblasti; pa zato on mnije, kako bi potrebno bilo, da se družtvo obrati sa molbom na naše biskupe, neka svomu svećenstvu nalože, da za družtvo naše članove marljivo kupe itd. Bilo je opet i to mnenje izjavljeno, kako bi bilo shodno pisati i svjetovnim oblastim, da n. pr. učionam i obćinam upravo

nalože, neka budu članovi družtva. Proti ovomu mnenju, da se zapoviedmi i nalozi družtvu traže članovi, više se je članova izjavilo, koji su mislili, da su družtvu glavna podpora dobri povjerenici njegovi, te da bi se zato družtvo za takve imalo pobrinuti po svih stranah naše domovine, pa makar one, koji su do sada bili povjerenici ali ne marljivi, moralo skinuti te druge postaviti. Govoreć ob ovom predmetu, jedan je član mislio, da je glavni uzrok malomu broju članova iz prostoga puka to, što naš prosti puk još premalo u obće čita, a kad bude više čitao, da će i u družtvo naše više pristupljivati. Kada se je o čitanju knjiga kod nas govorilo, više je članova izrazilo mnenje svoje: kako oni misle, da bi se u prostom puku više čitalo, kad bi mu se davali spisi kraći, koje da puk radje i u ruke uzme i čita, nego li obširne i pripoviedke i razprave, pa zato da se upravljajućemu odboru preporuča, neka o tom nastoji, da spisi družtveni obsegom svojim budu manji. Povukla se je kod te razprave i paralela sa družtvom sv. Mohora, kako se je ondje radilo i radi osobito glede godišnjih članova. Na to se je odvratilo, da su kod nas drugi odnošaji, nego li kod braće Slovenaca, a naročito da sa godišnjimi članovi kod nas nikako neide, kako je uspjeh prošlih godina pokazao, kada je družtvo godišnje članove primalo najprije sa 50 novč., nu jer je po tom štetovalo, godišnji prinosak povisilo na 1 for., čime takodjer nije uspjelo, jer je n. p. lanjske godine imalo samo 300 takvih članova. Napokon je skupština, saslušav sva ta mnenja i predloge, cielu stvar prepustila upravljajućemu odboru, da on sam u navedenom obziru učini, što za najshodnije bude pronašao. Neimajuć nikakvih drugih predloga, skupštinari su na predlog presv. g. biskupa Posilovića dosadanji upravljajući odbor bez biranja i za god. 1878. jednoglasno potvrdili. U odboru su dakle sada: preč. g. Tomo Gajdek, prepošt i kanonik, kano predsjednik, profesor Cvjetko Rubetić kano urednik, tajnik duhov. stola Ivan Pliverić kano bilježnik, nadstojnik nauka u nadbiskup. sjem. Franjo Vojaković kano blagajnik, te gg. vitez Ivan Trnski, c. kr. pukovnik, knez Dr. Kosta Vojnović, sveuč. rektor i profesor, Dane Rašić, ravnatelj računarskog ureda, i sveučil. profesor Dr. Janko Koharić.

Dao dobri Bog, da družtvo ovo, namienjeno pravoj prosvjeti našega naroda, u drugom desetgodištu, koje sada nastupljuje, bujno napreduje i narodu što više koristi!

Tisak C. Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 6. U Zagrebu, 7. veljače 1878. Tečaj XXIX.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Istinita poviest sabora vatikanskoga.

Napisao kardinal Manning, nadbiskup Westminsterski.

VIII.

(Dalje.)

III. Od nadbiskupa florentinskoga napisana poviest Vatikanskoga sabora dosiže do ono doba, kada se je sabor sastao. Za dogodjaje od toga vremena dalje imamo, ako je u obće moguće, još vjerodostojnijega svjedoka. Biskup od St. Pöltena u Austriji Monsignor Fessler bje od Pia IX. imenovan tajnikom vatikanskoga sabora. Svaki auktoritativni dokumenat prošao je kroz njegove ruke, od njega bje supodpisan te razdieljen med saborske otce. On je nuždno prisustvovao svakoj javnoj sjednici te svakoj glavnoj skupštini On je poznavao spise i odluke kardinala, koji u odborih predsjedahu. Nitko od saborskih otaca nije tako točno i sigurno znao sve, o čem se je radilo. Priča se u St. Pöltenu, da nijedan biskup na stolici onoga grada nesjedi dulje od deset godina. Monsignor Fessler nije od toga nikakvu iznimku učinio. On nastupi biskupsku stolicu od St. Pöltena godine 1865., četiri godine pred otvorom sabora, a umre četiri godine poslje njegova sastanka. On je ostavio iza sebe kratku razpravu o saboru, koja bi se nazvati mogla dnevnikom sabora. On je tu posve točno pobilježio broj glasujućih i broj glasovâ, kojimi je koj dekret prihvaćen bio. Mi stoga u tih crticah imademo sigurno uporište te vodju, koj nas neće na stranputice zavesti.

1. Na početku prosinca 1869. šest dana pred otvorom sabora bijaše u Sixtinskoj kapeli u prisustvu pape držana praeliminarna skupština. Papa izrazi svoju radost, što vidi oko sebe sjedinjene tolike biskupe, koji su na njegov poziv sa svih strana svieta pohrlili u Rim. Dočim se je tada svratio na sabor, zaiska od biskupa osobito ljubav, strpljivost i uztrajnost u molitvi. Poslje allokucije oglašena bješe imena kardinala, koji imadoše preuzeti predsjedničtvo i drugih činovnika saborskih. I konstitucija sadržavajuća poslovnik saborski razdieljena bje medju biskupe.

Na 8. prosinca, blagdan neoskvrnutoga začeća, bje držana prva javna sjednica u auli saborskoj t j. u razkrižju na desnoj strani Basilike sv. Petra ili na evangjelskoj strani velikoga žrtvenika te blizu kod groba apoštola. Poslje odpjevanoga Veni creator započe sjednica svečanom misom, na svrhi koje stavi tajnik sabora evangjelje na oltar, gdje je za vrieme čitave sjednice otvoreno ležalo. Tada bijaše držana propovjed na kraju koje započe sv. otac sinodalne molitve, kojim se pridružiše litanije svih svetih. Poslje kako se je na to izpjevalo evangjelje, upravi papa sliedeći govor na saborske otce:

„Vi ste se sada, častna braćo, sastali ovdje u ime Isusa Krista, da zajedno s nami položite svjedočanstvo rieči božjoj, da zajedno s nami svim ljudem istinu naviestite, koja je put k Bogu, da s nami pod ravnanjem Duha sv. odsudite nauke krive znanosti. Bog je nazočan na ovom svetom mjestu, on prisustvuje našemu viećanju i radnjam, on nas izabra za svoje sluge i suradnike pri velikom djelu svoga odkupljenja. Stoga svjestni vlastite svoje slabosti i puni nepouzdanja u nas same podižemo svoje oči k Tebi te upravljamo svoje molbe k Tebi o Duše sveti, k izvoru pravoga svjetla i prave mudrosti.“

Pošto se je Veni creator još jednom izpjevalo, pročita biskup fabrijanski s ambona dekret za otvor sabora. Glavno mjesto u njem jest sliedeće: „Je-li želja otaca, da se oekumenski sabor Vatikanski otvoriti te otvorenim proglasiti ima na čast presvetoga Trojstva a u svrhu, da se sačuva i razjasni vjera i katolička

religija, da se odsude dalekorazširene krive nauke, te da se popravi ćudoredje klera i puka?" Saborski otci odgovoriše jednoglasno: *placet*. Tada proglasi papa sabor otvorenim, te odredi drugu javnu sjednicu na svetkovinu bogojavljenja 6. siečnja 1870. Sjednica se svrši s Te Deum i s papinskim blagoslovom. Mi smo izviestili o toj sjednici tako obširno zato, jer su u njoj nacrtane i ostale javne sjednice, koje se osim malih razlika na isti način obdržavahu.

2. Na 10. prosinca bje držana pod ravnanjem kardinala predsjednika prva poslovna glavna skupština. Predsjedaše kardinal de Luca na mjesto kardinala Reisacha, koj bje prije imenovan prvim predsjednikom saborskim. On ležaše tada u bolesti, koja mu na svetkovinu božićnu dokonča život. U kardinala Reisacha bilo je toliko i toli mnogovrstno znanje, visoka te ugladjena naobrazba, da bi on na posve osobit način sposoban bio shvaćati razne nazore, koji se na saboru pojavljivahu. Smrt njegova, koja bi u svako drugo vrieme bila veliki gubitak za sv. stolicu ćutila se je osobito za vrieme sabora, pri kojega pripravnih radnja je on odlični suradnik bio. Kardinal Reisach bijaše ne samo jedan od najodličnijih članova sv. kolegija i u javnoj službi crkve, nego on bijaše i u sukromnom životu vrlo i pravom obljubljen radi svoga veseloga i privlačivoga značaja.

Poslje pri otvaranju sjednice običnih molitava bješe obznanjena imena članova odbora za predloge, koje je papa imenovao bio. Odbor sastojaše od kardinala, koji kaošto radi svoga boravka u Rimu, tako i radi svojih prijašnjih položaja kao nunciji na stranih dvorovih imadjahu bogato iskustvo, te od nadbiskupa i biskupa po kojih je svaki odličan narod zastupan bio. U popisu bila su sliedeća imena: *Dvanaest kardinalâ:* Patrizi, Antonelli, de Pietro, de Angelis, Barilli i Monaco, kardinal Corsi nadbiskup Pisanski, Riario Sforza nadbiskup napuljski, Rauscher nadbiskup bečki, de Bonnechose nadbiskup Rouenski, Cullen nadbiskup dublinski, Moremo nadbiskup Valladolidski. *Dva patriarhe:* antiohenski i jerusolimski. *Deset nadbiskupâ:* tesalonički, sardiski, turinski, sorrentski, tourski, westminsterski, mechelnski, santjagoski Chilski i Baltimorski. *Dva biskupa:* paderbornski i messinski.

Članovi ostalih odbora imali su se birati obćenitim glasovanjem saborskih otaca. Odbor za stvari vjere, koj imadjaše dvadeset i pet članova, bje u trećoj glavnoj skupštini 20. prosinca izabran. On sastojaše od sliedećih osoba: nadbiskupa Edesskoga (Rim), nadbiskupa modenskoga te biskupâ treviskoga i calviskoga (Italija), primasa i nadbiskuga gjurskoga (Ugarska), biskupa brixenskoga (Austrija), biskupâ paderbornskoga te regensburžkoga (Njemačka), nadbiskupa Cambraiskoga te biskupa poitierskoga (Francezka), nadbiskupa Saragoskoga te biskupa janeskoga (Španija), nadbiskupa westminsterskoga (Englezka), Cashelskoga (Irlandija), utrehtskoga (Holandija), mehelnskoga (Belgija), poznanjsko-gnieździanskoga (crkvena provincija Poljska), biskupa sionskoga (Švajca), armenskoga patriarhe u Ciliciji, nadbiskupa bostranskoga (Azija), baltimorskoga i san franceskoga (Sjev. Amerika), santjagoskoga u Chilu, te biskupa riograndeskoga (južna Amerika). Papa imenova kardinala Bilia predsjednikom ovoga odbora.

Odbor za pitanja discipline sastojaše od dvadeset i četiri člana, koji su takodjer iz svih naroda izabrani bili. Članovi odbora za religiozne redove bijahu izabrani na isti način. Izbor članova drugih odbora bje odgodjen na kašnje.

3. Druga javna sjednica bila je na svetkovinu bogojavljenja. Taj dan položiše svi članovi sabora, primjereno tradiciji crkve, vjeroizpovjed. Na drugom saboru carigradskom (381.) moljahu otci nicejsku vjeroizpovjed, na saboru Chalcedonskom (451.) nicejsku uz dodatak carigradskoga sabora. Na isti način molila se je na saboru tridentskom od prijašnjih sabora sastavljena vjeroizpovjed; to isto bje učinjeno i na vatikanskom saboru: osim toga bješe ovdje recitovane definicije sabora tridentinskoga, koje se zovu vjeroizpovjed Pia IV. Najprije podiže se papa te moljaše *professio fidei* glasno; zatim ju je biskup Cabrijanski s ambona govorio, našto su kardinali, patriarhe, primati, nadbiskupi, biskupi i drugi saborski otci svoje suglasje s tim tako posvjedočili, da su poljubili evangjelje na priestolju vrhovne crkvene glave. Ova svečanost trajaše dva sata. Sedamsto biskupa crkve od svih strana svieta, zastupnika od više nego trideset narodâ i dviesto milijuna katolika položiše ovdje jednim srcem te istimi riečmi izpovjed iste vjere. Ako tko može vjerovati, da je ovo duševno jedinstvo vjere, koje je osamnaeststo godina usuprot svim mienjam na ovom svietu nepromienjeno obstojalo, nešto samo ljudskoga ili naravskoga, onda zaista njegova lahkovjernost mora biti velika. Oni, koji su bili vidoci ove svečanosti, a još više oni, koji su pri njoj učestvovali, neće taj trenutak nikada zaboraviti. Nikada u nijedno vrieme ne bje položeno takvo svjedočanstvo za sveobćenitost i jedinstvo katoličke vjere. Tim bje zaključena druga javna sjednica.

4. Prvi schema ili osnovu dekreta o katoličkoj vjeri i o bludnjah iz racionalizma izvirućih, koja sadržavaše osamnaest poglavjâ, pretresivalo je trideset i pet biskupa u glavnih skupštinah izmedju 18. prosinca i 10. siečnja držanih. Tada bje povraćena odboru za vjerske stvari, da se posve preradi. Izvorni schema bijaše jedan od najvećih bogoslovnih dokumenata, sastavljen bijaše u tradicijonalnom obliku saborskih dekreta te započe poput onih, s bludnjami, koje je trebalo odsuditi. Što se tiče jezika možebiti je nešto zastarjeo, nu mogao bi se posve dostojno staviti uz dekrete sabora toledskoga i lateranskoga. Kako rekosmo, bila je ta osnova povraćena odboru za vjerske stvari, pa kad ju je ovaj podpuno preradio, razdieljena bje 14. svibnja medju saborske otce te obćenitim skladom prihvaćena. Taj novi dokument bijaše izvrstno djelo, te se sa svojimi prednjaci podnipošto nemogaše prispodobiti. Mjesto osamnaest poglavjâ sastojaše on samo iz uvoda i četiri poglavja; svaka izreka u njem sadržava obilje istinâ u malo samo rieči, svekoliko u cielosti bijaše divne krasote i sjaj božanstvene istine bio je na njem utisnut. Odbor imao je posla s preradjivanjem ove osnove sve do konca veljače.

5. Da pokažemo, kakvom se je izvanrednom brižljivošću i točnošću na saboru radilo te da iz srdaca istinu ljubećih i pošteno mislećih pretjeramo misao, kao da se je na saboru sva briga upotrebila samo na jedan predmet, biti će dobro da opišemo način, kako je ova nova osnova izradjena i napokon prihvaćena bila. Mi ćemo kašnje sadržaj ove prve osnove o katoličkoj vjeri t. j. u obliku, kako je konačno prihvaćena bila nešto obširnije razložiti. Za sada neka bude dovoljno reći, da ona sadržavaše temeljna načela naravske i objavljene religije, naime nauke o bitisanju i savršenostih božjih, o stvaranju svieta, o vlastitotih i zadatku ljudskoga uma, o objavi, o vjeri te ob odnošaju uma napram vjeri a vjere napram zvanju. Iz ovih istina sliedjaše odsuda ateizma, materializma, panteizma, naturalizma i rationalizma. Kada bi se htjeli na to svrnuti ovdje, pretrgla bi se nit naše pripovjesti. Nu kašnje ćemo ipak to razložiti.

Drugo pretresivanje bilo je na 18. ožujka držanoj glavnoj skupštini. Započe ga pako primas ugarski kao izvjestitelj odbora. Zatim nastade glavna razprava, na kojoj govoraše devet biskupa. Pošto se nitko više nije za rieč javio, stoga bude glavna razprava zaključena, te započe specialni pretres o prvom poglavju. Kod razprave o njem učestvovaše šestnaest biskupa; pri onoj o drugom poglavju dvanaest, o trećem dvadeset i dva, o četvrtom dvanaest, ukupno dakle sedamdeset i devet saborskih otaca. Ova razprava protegla se je kroz devet sjednica, te bje onda istom zaključena, kad se nitko više za rieč nejavi. Osnova bje zajedno s izpravci biskupâ povraćena odboru. Posljednji bješe tiskani i opet razdieljeni te se je, poslje kako ih odbor izpita, na široko izvješćivalo o uvodu k onoj osnovi i glasovalo o izpravcih. Kada je to gotovo bilo, razpravljalo se je o tekstu toga uvoda. To isto bje učinjeno redomice s četiri poglavja osnove. K prvomu poglavju bilo je podnešeno četrdeset i sedam izpravakâ, koji bješe tiskani i razdieljeni, našto odbor o njih izviesti te dade glasovati. Druga revizija prvoga poglavja bijaše 1 travnja skoro jednoglasno zaključena. K drugomu poglavju bila su predložena dvadeset i dva izpravka, s kojima se je postupalo isto tako, kako je gore rečeno. Za treće poglavje bila su podnešena sto dvadeset i dva izpravka. Ovi bješe opet upućeni na odbor, tiskani, porazdieljeni, o njih se je dalo izvješće te bijahu ili prihvaćeni ili odbačeni, a odboru bijaše naložena konačna redakcija teksta. Ove razprave trajale su dva dana.

Za četvrto poglavje podnešeno bijaše pedeset izpravaka, na što se je radilo na gore spomenuti način. Isti dan kad su ti izpravci odpravljeni bili na odbor, prihvaćeno je popravljeno drugo poglavje. Treće i četvrto poglavje bje svršeno 12. travnja, prvo sa svimi glasovi, drugo sa svimi proti jednomu. Tada se je glasovalo o čitavoj osnovi. Nijedan *non placet* nije predan bio, nu *placet juxta modum* bilo je osamdeset i tri. Postupalo se je s timi izpravci kao i prijašnjimi, odbor dade ih tiskati; oni obsizahu svezak u četvrtini od pedeset i jedne strane. 19. travnja se je podneslo izvješće te bje popravljeni tekst jednoglasno prihvaćen. Razprave ob ovoj jednoj osnovi zauzeše vrieme od 14. ožujka do 19. travnja; šestdeset i devet saborskih otaca učestvova kod razprave; tri sto šestdeset i četiri izpravka bješe podnešena, izpitana i na glasovanje predložena; šest put bje dano izvješće o tekstu, a ovaj bje poslje svoje izvorne redakcije šest put popravljan.

Dekret bje konačno u trećoj javnoj sjednici na bielu nedelju (24. travnja) držanoj jednoglasno i to sa šeststo šestdeset i sedam glasova prihvaćen i od pape potvrdjen. Isti upravi tom zgodom na saborske otce sliedeće rieči: „Dekrete i kanone, sadržane u taj čas pročitanoj konstituciji prihvatiše svi otci, a da niti jedan nije proti njim glasovao, te dočim Mi izjavljujemo, da se šnjimi slažemo, definiramo i

potvrdjujemo Mi iste kriepošću Našega apoštolskoga ugleda." Tada nastavi: „Vi vidite, ljubezna braćo, kako je dobro i liepo, živiti u kući božjoj u miru i jedinstvu. Kako naš Gospod svojim apoštolom, tako i Mi, njegov nevriedni namjestnik, dajemo vam u njegovo ime mir. Kako vam je znano, ovaj mir iztjeruje strah, ovaj mir zatvara svoje uho proti nemudrim riečim. Pratio vas taj mir po sve dane vašega žića, bio on s vama na času smrti vaše; bio taj mir vaše bezkrajno blaženstvo na nebu." Mi smo to razlagali obširno, jer se od tuda vidi, uz kako brižno viećanje nastadoše dekreti sabora vatikanskoga.

6. Iza treće javne sjednice sliedjaše razprava o pitanjih disciplinarnih u pogledu biskupâ, koja bijaše vodjena u sedam sjednica, pri čem je trideset i sedam otaca govorilo. Tada dodje na red razprava o istotakvih pitanjih u pogledu klera, koja isto tako zauze sedam sjednicâ. Kod ove razprave učestvova četrdeset i jedan govornik. Onda sliedjaše viećanje o malom katekismu, koje se je vodilo kroz šest sjednica, pri kojem se podiže četrdeset i jedan govornik. Sve razprave, mi ponavljamo, bješe zaključene istom onda, kada se već nitko za rieč nije javio. Odtuda može svatko uvidjeti, da je na saboru u početku za obširnu razpravu svaka mogućnost pružena bila. Viditi ćemo u nastavku, da se je isto činilo i kašnje. Sve gore spomenute osnove bijahu vazda poslje pretresivanja na odnosne odbore upućivane, da ih ovi prema gledištom od biskupa u njihovih govorih naznačenim te prema priposlanim izpravkom poprave.

Druga osnova (schema) o vjerskih stvarih, koja o crkvi radi, bje u to vrieme razdieljena. Ista sadržavaše petnaest poglavjâ i dvadeset jedan kanon. Prvih deset poglavja radi o tielu crkve; jedanaesto i dvanaesto o primatu vrhovne crkvene glave, a posljednja tri o odnošaju crkve napram svjetovnim vlastim. Za proučavanje iste kaošto i zato, da se o njoj pismene opazke priposlati uzmognu, dozvoljeno bje deset dana. Sto dvadeset izpravaka bilo je poslano. Medju timi bijaše takovih, koje nije možda samo jedna osoba podpisala, nego veliki broj saborskih otaca. Tako je n. pr imao jedan dvadeset podpisâ, drugi trinaest, treći jedanaest, četvrti osam, peti sedamnaest, šesti deset, sedmi dvadeset i četiri. Ovi spisi zastupaju na taj način ne manje nego dvie sto saborskih članova t. j. malone trećinu čitavoga broja.

Ovako dodjosmo k odsjeku povjesti vatikanskoga sabora, kojim se moramo potanje baviti.

(Dalje će sliediti.)

Katolička skupština u Vukovaru.

Prva skupština konstituirajuća „katoličke hrvatske tiskovne zadruge" obdržavana je kao što je po osnovateljih uručena dana 24. siečnja 1878. kod „crnog konja" u Vukovaru!

Akoprem bijaše zločest put, vrieme kišovito, ipak sakupilo se je do 200 učestnika iz Vukovara i iz svih obljižnih mjesta koli gradjanske Hrvatske toli i iz razvojačene krajine!

Preč. g. Antun Matić predstavnik otvori skupštinu, zahvalivši se svim učestnikom, da su se odazvali pozivu osnovateljâ „katoličke hrvatske tiskovne zadruge." Predloži da si skupština izabere predsjednika, podpredsjednika, izvjestitelja i perovodju. Jednoglasno budu izabrani za predsjednika preč. g. Antun Matić, za podpredsjednika g. Dr. Alt odvjetnik, za izvjestitelja g. Ivan Mihaljević, za perovodju g. Kettig umir. kr. tajnik.

Pošto skupštini predložena bijahu pravila „zadruge" uze rieč izvjestitelj, te razloži smjer stavljen zadruzi u sljedećem govoru: „Cienjena Gospodo! Dočim smo zadruzi svojoj tiskovnoj, koju utemeljiti želimo, nadjenuli ime „katolička hrvatska tiskovna zadruga" za potrebno scienim častna gospodo razložiti vam smjer ove utemeljiti se imajuće zadruge, koji iztaknuti smjer opravdati će i naslov zadruzi! Zadruga ova nije niti more biti nam zadrugarom kakav poslovni osnutak, po čemu i tiskara koju na dionice utemeljiti hoćemo, nesmije biti kakav obrtničko lukrativni podhvat, gdje bi pojedini upisav po gdjekoju dionicu o tome nastojali, da jim uložena u dionice glavnica što obilatijih kamata unaša! Prama smjeru zadruge ima tiskara biti samo sredstvom, da književnim svojim radom, koji će se u našoj štampari tiskati polučimo uzvišene svrhe ovoj zadruzi stavljene naime: probudjenje i ukriepljenje katoličko-vjeroizpovjestne i hrvatske državljanske samosvjesti. Neobziruć se mlogo na materijalnu unosljivost same tiskarne, hoćemo da složnimi silami djelujemo književnim svojim radom u pravcu, da se prenemo iz driemeža, komu smo se podali i koji je za nas katolike i Hrvate osobito u njekih gradovih, a napose u Vukovaru od toli štetonostnih posljedica pokazao se. Pogreškami svojimi, koje smo propustom počinili, izgubili smo onu važnost, koja bi nas katolike po naravnome našemu položaju išla. Spali smo na faktor ništa neznačeći, preko koga se je u riešavanju svih važnih i po nas životnih pitanja prelazilo na dnevni red. Tudja bujica nutarnjim osjećajem našim protivna poplavila nas je, a mi bez sredotočja i razpršeni neumjesmo joj odoleti. Nigdi se skoro štetne posljedice ovake letargije nisu tako drastično pokazale i osvetile, kao u Vukovaru ovomu eminentno katoličkome gradu. Osam hiljada katoličkih stanovnika pripustilo je da protivni živalj do premoći dojde. Iz gradskog zastupstva bijaše izključavan katolički živalj. U podžupanijskom zastupstvu izčezava katolički živalj. U zastupstvu podžupanijskom kod vele-

posjeda jedva je jedan katolik po milosti uvršten. Koliko je svemu tomu kriva naša apatija, toliko je kriva ona varava nada, koja nas je kroz decenije obmanjivala, da ćemo popustljivosti svojom pripomoći do bratske sloge. Neoboriva logika čina poučila nas je, da smo tako radeć, krivo predmnievali; polučismo mjesto bratske sloge to, da smo u svih zastupstvih izključeni, da ni na državnome saboru katolički grad Vukovar nezastupa katolički zastupnik. Cienjena gospodo! kada smo ovu zadrugu zasnovali, kada smo vas u ovu skupštinu pozvali, tražismo sredotočje oko kojeg bi se sakupljati mogli i razpršene sile slagali. Tražili smo i našli svim nam nješto zajedničkog, a to je naša katolička vjeroizpovjed, naše zajedničko hrvatsko državljanstvo. Moremo biti po plemenskom shvaćenju Slavonci i Sriemci, ali priznajmo svi da smo pripadnici katoličke vjere, da smo državljani hrvatski. Pa kad se, slavna gospodo! sljedbenici drugi vjeroizpovjesti oko svoje crkve sakupljaju, kad tamo slogu i snagu svoju traže i najdu, zašto bi se jedini mi katolici ustručavali svagdje i muževnom odvažnosti iztaknuti se kao sliedbenici vjere svojih praotaca. Cienjena gospodo! Kako je u stanju vjera narod složnim i uplivnim učiniti, živim su nam primjerom medju nami živeći sliedbenici grčko-iztočne vjeroizpovjesti, koji se toli rado pravoslavni nazivlju. Oni su plemenski živalj svoj istovjetili sa crkvom svojom. Crkva im je narodna svetinja. Crkvena svečanost jest njim narodna svečanost, svjetska inteligencija njihova rado sudjeluje kod svih njihovih crkvenih obreda. Crkvene njihove Sinode zanimaju sve slojeve pučanstva. Izbor njihovih crkvenih dostojanstvenika u brigu stavlja sav narod. Oni se rado sakupljaju ako svojih prosvjetnih zavoda, oko svojih vjeroizpovjestnih svetinja. Utemeljite gospodo! u našoj domovini ma koji prosvjetni zavod, nije-li iztaknut njihov vjeroizpovjestni značaj, on kod njih odziva nenalazi. Jeli tako gospodo kod nas katolika! Nedrži li se kod nas, da je vjeroizpovjest predmet, kojim se baviti imadu izključivo svećenici i najniži slojevi pučanstva. Mi grčko-iztočnjake nekorimo, mi jim se divimo, mi jih hoćemo da nasljedujemo, književnim svojim radom hoćemo da razpršimo bludnju i obmanu kano da je vjera stvar, kojom se baviti imadu samo svećenici. Nu ako se mi našoj braći divimo, nesmijemo ipak dopustiti da njihov u crkvi okriepljeni plemenski živalj bude na uštrb našoj vjeroizpovjesti, našemu hrvatskomu državljanstvu. Nesmijemo dopustiti da nam se nameće ime nepoznato našoj povjesti, protivno našoj kulturi, našoj prosvjeti. Nesmijemo dopustiti, da ovi živalj nad nami dobije nenaravnu nadmoć. Ovo ćemo polučiti književnim svojim radom, izdavanjem pučkih tiskopisa, nedeljnikom, dnevnikom kojim će svim smjer biti narod prosvjetliti, u njemu buditi katoličku vjeroizpovjestnu i hrvatsku državljansku samosvjest. Na temelju istina svete nam vjere odbijat ćemo sve poruge na našu svetu vjeru, na temeljih državnih prava hrvatske nam kraljevine branit ćemo se proti svakoj nenaravnoj nadmoći. U bratsko kolo pozvati ćemo svu našu inteligenciju bez razlike stališa, a ponajviše očekujemo kriepku i izdašnu podporu u našem katoličkom učiteljstvu. Ovo je cienjena gospodo smjer našemu poduzeću, po čemu držim da je naslov „katolička hrvatska tiskovna zadruga“, koji smo našemu zavodu nadjenuli, smjeru podpuno odgovarajući, i tako po svema opravdan!“ Skupština prihvati jednoglasno naslov zadrugi. Isto tako bijahu malom promjenom prihvaćena sva pravila zadruge! Skupština je tekla u najboljem redu!

Nakon dokončana viećanja o pravilih družtvenih, zaključi skupština jednoglasno najvećim uzhićenjem pozdraviti iz skupštine sv. otca papu, vidivu glavu crkve, te je ovakov brzojavnim putem neposredno Nj. svetosti odaslan, u kojem pozdravu moli skupština, da joj sv. otac blagosov svoj udieli.

Nakon dovršene skupštine ostadoše skupštinari pri bratskom objedu! I tu opet vrli starina g. Gmaz predsjednik sudbenog stola nazdravi vidivoj glavi naše crkve, našemu vrhovnomu pastiru sv. otcu papi! Skupštinari su se urnebesnim živio odazvali srčanomu pozdravu vrloga starine! Zatim sledjaše niz zdravica: Nj. Veličanstvu katol. i apoštolskomu kralju! Preuzv. banu Mažuraniću, pod kojeg dičnom upravom stvoren je zakon o sakupljanju! Preuzv. g. Josipu Jurju biskupu! Kao pr. banu, tako i pr. g. biskupu odaslan je brzojavno pozdrav. Isto tako bude nazdravljeno hrv. ministru, pr. g Bedekoviću! zatim sljedjahu zdravice bez kraja i konca.

Mi pozdravljamo rado ovakovo poduzeće, radujemo se da se začima buditi vjeroizpovjestna samosvjest u katoličkih Hrvatah! Od ovoga poduzeća očekujemo najbolji uspjeh za promicanje ćudorednosti i nabožnosti, ova će zadruga doskočiti oskudici, koju težko osjećamo, da ćemo ne samo crkvene nego i zabavne i poučne spise imati sve pisane u duhu katoličke crkve! Ovo će družtvo biti posve katoličko! Pa tko je mislio, da je u našem gradjanstvu izčeznula vjera, taj se je prigodom skupštine obdržavane osvjedočiti mogao, kako je krivo predmnievao! Vrlo se radujemo, da je u istoj katol. skupštini vidjeti bilo veliki broj kat. inteligencije!

Tugom se sjećasmo, kako je ovu posve nevinu skupštinu c. kr. vojno zapovjedničtvo zabranilo u Vinkovcih obdržavati radi tobož iz pravila proizviruće političke tendencije! Osjećali smo, kako je njekako ljepše živiti u zemlji gdje zakon vlada, nego gdje samovolja more i najplemenitije težnje osujetiti. Neka nebude u brizi visoko vojno zapovjedničtvo! Katolici će zaoto opet naći svoje sredotočje gdje će se sakupljati, i u svih važnih pitanjih složno djelovati. Dao premilostivi bog, da ovo družtvo bude blagosovno za prosvjetu i probudjenje katoličke samosvjesti u Hrvatah.

Dopisi.

Iz dolnje Like 1. siečnja. U koliko razabrah iz dopisa namienjenih uspješnomu predavanju kršćanskoga nauka, uglavih se, da se glede vremena, kada bi se isti imao predavati, bez konferencija tako lasno ne složismo. Jedni brane nauk popodnevni, zazirući od jutrnjega iz razlikih obzira radi zdravlja, preparacije, ekskursije, glada i žedje; i ovih je bi reć većina. Drugi pako tvrde, da predpodnevni nauk najuspješnije djeluje na razum; a s ovimi se ja posve slažem. Neobhodni uvjet, pod kojim može razum usvojiti ono, što mu se izkazuje, je napeta pozornost, koja se kod toli osbiljna nauka najbolje uzdrži u jutro, a ne poslje podne, kad pun želudac san na oči vabi. Pa kad se u školah vjeronauk predaje pred podne, zašto da ne bude to i u crkvi, tim više, što je puk na okupu; dočim poslje podne on se razidje, jer ga goni glad, pa stoga i ne vidiš nikoga na blagoslovu. — Ja bih se usudio uztvrditi, da kad bi svaki dušobrižnik samo po ure svake nedelje pod misom, ne izuzamši zornice i korizmeni nauk, propovjed držao, da bismo već tim polučili svrhu. Ima župa, — ja ih znadem, na kojih tekom čitave godine ne čuješ pet propovjedi ili kršćan skih nauka. — Pa da se osim kratke propovjedi za mise, koja bi se zato imala ranije početi, drži neposredno poslje nje kršćanski nauk, bi-li zato revan dušobrižnik morao sustati ili narušit si zdravlje? A zašto predati pred malo napornijom nedjeljnom predpodnevnom službom, kad se može inače često čitave dane plandovati? Ili zar se ne gubi kadkad znatan dio noći uprav u oči onoga dana, za koji bi se valjalo resignaciom pripraviti? U ostalom vrieme za kršćanski nauk ne može se nikako — bar u obće — točno opredieliti, jer o tom odlučuju ciglo okolnosti mjesta; nu moglo bi se za pojedine priedelje što stalnijega ustanoviti, i to putem konferencija. — Ali za uspješno predavanje kršćanskoga nauka ne dostaje tek fiksirati vrieme, nu treba imati i načina u predavanju. Koliko dušobrižnika ne mora kod sve svoje vještine promašiti cilj, jer ne nastoje pribavit si valjani način predavanja, koj je glede toga pitanja ne malo važan faktor. Naučao napokon svećenik prije ili poslje podne, ako mu nije predavanje jedro i začinjeno, on se ne dovinu svrhi. Mnogi dušobrižnik u naučanju pretjeruje, odbijajući od sebe mladež prietnjami i ljutitošću. Nu znam svećenika, što je radi blagog i uljudnog postupka s djecom i odraslimi, i radi jezgrovita predavanja polag valjane osnove imao uvjek punu crkvu. Ovoliko mi bijaše reći, ne imajuć nikoju sebičnu svrhu, nu govoreć iz osvjedočenja i vlastitoga izkustva. *A. J.*

Osiek 21. siečnja. (Još jedna g. Hinki Hladačeku, piscu članka: „Njekoliko rieči o crkvenoj glasbi u nas i o sv. Ceciliji.“) Psyhologična je istina, da mnogi čovjek uslied prirodjena si samoljublja nerado, osobito kada to javno biti ima, priznaje, da je pogriešio, i da mu pogriešku kršćanskom sebezatajom popraviti valja. Ova se istina g. pisće i na Vas doslovice potvrdjuje. Ja sam svojim dopisom, u 51. broju „Katoličkoga lista“ od proš. godine naštampanom, zakonitimi navodi, koje i Vi priznaste, jasno dokazao bio, da ni ste imali pravo, kad ste me ono javno putem štampe kršiteljem izdane po nadležnoj mi duh. oblasti naredbe žigosali, te me svietu kano tirana predstavili, koji povjerenu si gimnazijalnu mladež sili iz takove pjesmarice pjevati, koja je u oprieci sa izdanom od preč. duh. stola naredbom. Povodom ovim nadao sam se bio temeljito, da ćete pogriešku, pošto ste mojim dopisom u upitnom predmetu o boljem upućeni, ili mučeć priznati, ili ako već na moj dopis odgovarali budete, javnu mi zadovoljštinu dati, ali sam se i glede jednog i drugog ljuto prevario. Mjesto ovoga dvojega, poslaste Vi slav. uredničtvu „Katoličkoga lista“ svoje pisamce, štampano u 2. ovogodišnjem broju pomenutoga cienjenoga lista, u kojem nastojite svoj postupak prema meni opravdati, i moje stanovište oboriti, navadjajuć mi iz našega „Glasnika“ tri naredbe glede Jaićeva vienca i biskupijske pjesmarice, koje i mene, pošto od svećenstva tobože nisam iznimljen, zakonito vežu, a kojim sam ja po Vašem mnienju unatoč radio. Da vidite, na kakvom se temelju Vaše opravdanje temelji, evo Vam izmedju mnogih samo ovaj dokaz. Da ste u osnovni nacrt za gimnazije zavirili bili, i s njim u suglasju izdane školske zakone proučili, bili bi ste se uvjerili, da gimnazijalnoga kateketu na hrvatskih gimnazijah samo oni bogoštovni i nastavni zakoni, naredbe, propisi itd. obvezuju, koje visoka zemaljska oblast sporazumno sa onimi duhov. stolovi, u kojih se području koja gimnazija nalazi, na gimnazijalnoga ravnatelja šalje, i da nije niti gimnaz. vjeroučitelj niti ravnatelj vlastan postojeće u tom pogledu zakone, naredbe, propise itd. samovlastno ni u čemugod promienjivati ili drugimi kojimi zamienjivati. Ovako glasi previšnje riešenje od 6. travnja i 7. srpnja 1856., ono previšnje riešenje, koje još i danas u cielom svom obsegu u kriepostі postoji, i koje Vam onaj stožerni zakon za naše gimnazije sadržaje, oko kojega se sve kasnije u tom pogledu izdane naredbe i propisi kreću, nanj zavraćaju ili neposredno nanizuju. Iz ovoga možete jasno vidjeti, da glavni dokaz Vašega pisamca, na koji se oslanjate, i koji ovako glasi: „odkako izlazi Glasnik biskupije Djakovačko-Sriemske, ne dobiva nitko posebne naredbe, nego se za sve tiskaju u Glasniku, a mi s Glasnikom u arkiv“ — nikakova zakonita temelja glede naših gimnazija ne ima. Sve Vaše mudrovanje ne pomaže Vam ništa, jer ne možete Vi moga zakonitoga stanovišta oboriti. Da sam se ja onda, kad su pomenute tri naredbe po preč. duh. stolu izdane bile, Vašega naputka držao bio, i Jaićevu zakonito uvedenu pjesmaricu „Kratkim naukom“ zamjenio, povriedio bih bio temeljni u kriepostі postojeći zakon, i sve moje predstavljene oblasti mogle bi me bile

stoga na odgovor pozvati. Tada mi ne bi pomogli svi „Glasnici“, da sam ih u gimnazijalni arkiv pomećo, a ni pomenute tri naredbe, koje su po sebi hvale vriedne, al za mene kano kateketu gimnazijalnog ni su pravomoćne. Ovako se ima stvar sa zakonitoga gledišta, i tuj svako mudrovanje prestaje.

Pošto glavni dokaz Vašega pisamca nikakova zakonita temelja glede naših gimnasija ne ima, to padaju po sebi i one druge dvie primjetbe Vaše, koje ste u svoje pisamce upleli, i to prva: „Hoćemo-li samo ono činiti, što nadjemo u arkivu?“ — koja je obzirom na postojeći u krieposti zakon bez pravoga smisla; zatim druga: „Bog nas neće pitati za arkive, samo ako je bilo načina saznat svoje dužnosti“ — glede koje bi se punim pravom reći moglo, da to pri ovih okolnostih znači ime božje izprazno uzimati u usta svoja — i zato svaki daljnji komentar puštam. Ovoliko sam držao nuždnim na Vaše pisamce odgovoriti, da ocienim Vaše dokaze, na koje se oslanjate, i da cielu prieporau stvar i onomu čitajućemu obćinstvu razjasnim, koje ni je u nutarnju organizaciju naših gimnazija i njenih zakona posvećeno.

Napokon da mi odgovor bude podpun, čast mi Vas je povodom one dosjetke, koju ste u 2. broju ovogodišnjeg „Katoličkog propoviednika“, u dopisnici uredničtva, kao odgovor gospodinu P. Ž. u O., naštampati dali: „Da nije agitacija Sk. M-ta kriva, što su J. J. kan. Sk. M. gim. kat. J. B. Mat. i Ober. kat. Joso H. i M. kapelani „Propoviednika“ Vam natrag poslali, jer da zato neima (tobože) naredbe u archivu“ — oviem izviestiti, da to ne stoji pošto pomenuta p. n. gospoda i sama znadu, što imadu činiti, i svaku takovu agitaciju punim pravom zabacuju. (Ovo je posliednja, koju smo od g. katekete u ovoj prepirci primili. Ur.) *Skender Mandt*, kateketa gimnazije osječke.

U Dubravi dne 27. siečnja. Osvjedočen od kolike važnosti je za svakoga kršćenika u obće razmatranje gorke muke i smrti našega Odkupitelja, a napose znajući kako rado pobožni narod polazi pobožnost križnoga puta, bijaše mi već godinu danâ velika briga, odkuda da se za župnu crkvu u Dubravi nabave kipovi križnoga puta. Crkvena blagajna slaba, dobrovoljnimi prinesci i onako siromašnih župljanâ nebijaše moguće niti polovicu troška namiriti za liepe ukusne kipove dolikujuće župnoj crkvi. U toj brizi, odkud da se za to potrebni novac namakne stiže mi u dobri čas liepi dar od preč. gospodina kanonika dra. Adama Luke Rumpler-a u iznosu od 50 stot. a. v. Prečastni gospodin Rumpler ostavio je još od svoga župnikovanja u Dubravi liepu uspomenu, a taj liepi dar pobudi još živahnije dobre župljane Dubravske na duboku zahvalnost prama svomu bivšemu revnomu duh. pastiru. Neću da ovdje nabrajam sve velike zasluge, koje si je za svoga višegodišnjega župnikovanja u Dubravi stekao, jer znam da preč. gospodin u svojoj velikoj čednosti netraži hvale ljudske, nego očekuje za sva dobra djela plaću od Višnjega, koji svako dobro djelo u skrovnosti učinjeno u vječnosti obilno naplaćuje. — Kipovi križnoga puta, koji će se pomoćju darežljive ruke preč. gospodina čim prije nabaviti, biti će župljanom i župniku najljepši spomen dobroga bivšega duh. pastira do najkasnijih vremena. Župnik si drži za ugodnu dužnost, da se preč. gospodinu Rumpleru tako u svoje kao u ime svojih župljana na tom liepom daru ovim najsrdačnije zahvali. Zahvalnost našu pokazati ćemo najbolje tim, da ćemo se Višnjemu moliti za vječnu i vremenitu sreću nj. prečastnosti, a osobito da mu poremećeno žalibože zdravlje očinje što prije na bolje okrene.

U ime župljanâ:
Ivan Lisac, župnik.

Viestnik.

Zagreb. Katol. skupština u Vukovaru o kojoj na drugom mjestu izvještujemo izabrala je u eksekutivni odbor p. n. gospodu: dra. Altha, odvjetnika za predsjednika, Mihaljevića i Mihića za blagajnike, dra. A. Jakševca, Hladačeka i Najpara za ostale odbornike. Na skupštinu stiglo je mnogo brzojavka. Spominjemo samo njeke. Sv. otac na pozdrav odzdravi: „Il santo padre ringrazia et benedice con effusione di cuore i cattolici uniti in cotesta citta.“ Preuzvišeni g. biskup Strosmayer brzojavi: „Hvala liepa na spomenu Bog blagoslovio djelovanje zadruge, da prema smjeru svom vazda uspješno djelovati uzmože.“ Sličnih pozdrava dobila je i od drugud. Počelo se liepo, bio dobar i konac.

— Uprava sv. Cecilije javlja, da sbog urednikove bolesti nije mogao 2. broj lista u vrieme izaći, nego će ovih dana biti razposlan.

— Družtvo sv. Vinka Pavlova izdalo svoje 21. godišnje izvješće za godinu 1877. Iz toga izvješća s veseljem razabiremo, da to blagotvorno družtvo sve ljepše napreduje. Podupiratelja našlo je ono kod naših najvećih dostojanstvenika, uzoritoga gospodina kardinala nadbiskupa, preuzv. gospode ministra Bedekovića, bana Mažuranića, preč. kaptola, mnogih narodnih zastupnika. Družtvo je dobilo 1207 for. 78 novč., a izdalo 959 for. 16 n. Dobilo je dakle više od g. 1876. 283 for. 33 n., a potrošilo je više od g. 1876. 348 for. 50 n. Družtvo je podupiralo 48 raznih obitelji, koje broje 221 osobu, i to 17 obitelji podupiralo je cielu godinu, a ostalu 31 obitelj kroz dulje ili kraće vrieme prema potrebi. Nu družtvo ovo ne meće s uma, da mu je i moralno djelovati. Članovi njegovi pohadjaju siromake, tješe ih u žalosti, bodre u nevolji, svjetuju u dvojbi. Ono je lani spremilo jednu sirotu u ubožnicu, troje male djece u zabavište, a dva siromašna dječaka dalo je dobrim meštrom u nauk. Kako je družtvo lani liepo napredovalo, dao mu dobri Bog i ljetos svoj sveti blagoslov.

— Luka Ilić, prisjednik duh. stolovâ zadarskoga i čanadskoga, te župnik u Novskoj, preminuo je 5. o. m.

— Postali su župnici: Petar Zubanović u Gjurgjevcu a Vjekoslav Pevec u Cvietlinu. Ivan Martinčić, duh. pom. premješten je iz Križovljana u Vrbovec.

— Kako katolička crkva uspieva ondje, gdje joj se dade prava sloboda živ je svjedok Englezka. Nigdje nisu bile veće predsude proti katol. crkvi sve do najnovijega doba, nego-li baš u Velikoj Britaniji; nigdje nije bilo oštrijih zakona proti katolikom; nigdje im nisu bila tako stegnuta prava politička i družtvena — pa ipak kroz malo decenija, što je katol. crkvi nješto slobode priušteno krasno se je ona razvila. To liepo pokazuje ovaj pregled. U velikoj Britaniji bilo je

	god.	1857.	i god.	1877.
crkva i kapela	„	894	„	1315
sveć. svjetovnih i redovnih	„	1115	„	2088
vjerozak. zavoda . . .	„	120	„	316
zaklada kršć. ljubavi . .	„	23	„	108
ženskih samostana . . .	„	97	„	235
mužkih „ . . .	„	23	„	73

Pučke škole obstoje tek od njekoliko godina, a već je u njih 17.000 učenika; kollegija i sjemeništa ima 23. Da uvažimo valjano ove podatke valja nam na oko uzeti, da je većina englezkih katolika siromašna, a da je crkv. zavodom, osobito samostanom ta svrha, da pomognu nevoljnikom, a povrh toga da siromašne katol. družbe ne imaju nikakve državne polakšice, kakvu imaju bogate družbe protestantske. — I dočim po svih drugih zemljah Europe progoni katolika bivaju sve veći i češći, englezka vlada misli ukinuti još i one priečke, koje su podpunoj slobodi katolika bile na putu. U posljednjem prestolnomu govoru obećaje englez. vlada, da će u svoje ruke uzeti odgoj u Iskoj. Tim je dano nade irskim katolikom, da će im sama vlada dati ono, za čim su do sada toliko išli. Kako pako u najviših krugovih misle razabire se iz rieči podkralja indijskoga lorda Lyttona. U zavodu Isusovaca bio je on prisutan, kad su se dielile nagrade. Govoreć pitomcem reče: „Um je u istinu moć i za to dobro činite, što si ga za dobe razvijate. Nu kako sve ljudske moći tako i um ima svoje prilizavce i udvorice. Vjera i ćudoredje najbolji su mu prijatelji; smrtni pako neprijatelji jesu oni, koji ga osvjedočavaju, da se ovoga dvostrukoga ugleda bez kazne osloboditi može. Vi ste bez dvojbe čitali poviest Francezke. Sjećate se, kako je narod francezki, kad ga je nerazum spopao uzdigao razum na božtvo, ter mu se kao takovu klanjao. Nu čim je božtvom proglašen pane razum u ludovanje, i pošto je obožavatelje svoje učinio vriednimi stanovnici ludnica, posla ih na stratište.“

— Zanimivu viest donese ovih dana u Europu „New-York-Herald.“ Pastor David Rosenberg sazvao je sa svojimi drugovi na 28. veljače o. g. u Baltimore takav internacijonalni kongres, kakva još nikada bilo nije. Taj dan najme imali bi se u Baltimoru sakupiti svi pokršteni židovi iz cieloga svieta. Svrha tomu sastanku jest prvo skupnom molitvom izprositi, da se nepokršteni još židovi što prije pokrste, drugo: zatražiti sve vlade, neka kupe Palestinu, pa tamo odpreme sve one židove iz svojih država, koji se nikako pokrstiti neće.

* Po svojoj starosti sv. otac je dekan svih souveraina, koji sada vladaju u Europi. Najmladji je kralj španjolski Alfonso XII. To će se najbolje vidjeti iz ovoga pregleda:

	god.	mj.	dan.
Nj. svetost papa Pio IX.	85	9	9
Vilhelm I., car Njemačke	80	11	—
Vilhem III., kralj Holandije	61	—	2
Kristijan IX., kralj Danske	60	—	14
Aleksander II., car Ruske	59	11	23
Viktorija, kraljica Englezke	58	8	28
Karlo I., kralj Würtemberžki	54	11	16
Petar II., car Brazilije	52	2	20
Albert, kralj Saske	49	9	29
Oskar II., kralj Švedske	49	1	—
Franjo Josip I., car Austrije	47	5	24
Leopold II., kralj Belgije	42	10	13
Ludovik I., kralj Portugalske	39	3	22
Abdul Hamid, car Turske	35	5	—
Ludovik II., kralj Bavarske	32	5	27
Georg I., kralj Grčke	32	1	28
Alfonso II., kralj Španjolske	20	2	24.

Knjižtvo. Izašlo je djelo: „**Katoličko Ženitbeno Pravo obzirom na gradj. zakone.**“ Knjiga 15 araka jaka može se dobiti kod podpisanoga s poštovnim pouzećem po 1 for. 40 novč., koji pako pošalje unapried 1 for. 45 novč., tomu se knjiga dostavlja na trošak piščev. — Bošnjaci 25/1. 1878. Dr. J. Liebald-Ljubojević, župnik.

— **Govor** što ga 14. siečnja 1878. u hrvatskom saboru prigodom glavne razprave o zemaljskom proračunu za godinu 1878. reče Josip Beruta, župnik i narodni zastupnik. Prodaje ga knjižara Mučnjak-Senftlebenova po 10 novč.

Dopisnica urednička.

O. Z. B. u P. Ne dugujete ništa; Fr. L. u O., B. T. u G., M. Š. u J. Lanjsko II. polugodište sada je tek namireno; V. Z. u O. Cielogodišnja predplata je 6 for., a vi nam za lani u svem poslaste 5 for.; J. B. Primili smo i hvala vam, samo se malo potrpite; S. M. u O. Kako danas vidite primili smo, al nismo mogli prije uvrstiti. Žalimo, što „priposlana“ ne možemo priobćiti, jer je stvar osobna, kojoj u našem listu nikakva povoda nije bilo, pa nismo voljni da se osobne razpre unašaju u list; J. K. u D. Onim je namireno lanjsko II. polugodište, a 2 for. uračunali smo za ljetos.

Urednik Andrija Jagatić. Tiskom Dragutina Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 7. U Zagrebu, 14. veljače 1878. Tečaj XXIX.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

PAPA PIO IX.

Još nije pošta ni raznesla bila naš posliednji broj, gdje smo spomenuli starost sv. otca, kad al Zagrebom mune glas: papa je umro! Vikli takvim glasovom u novije doba, nam se steglo malo srce, nadali smo se ipak, da ćemo se sutra dan osvjedočiti, kako je i ovo tek glas, koj su mnogi već davno željeli čuti. Al noćju eto i službene viesti, da je u istinu 7. o. m. oko 5 sati i 40 časova blaženo u Gospodu usnuo veliki papa Pio IX. Zvona po Rimu stala kao obično zvonit na pozdrav bl. Gospi, a sv. otac u isti čas ode, da naustice pozdravi u nebeskih dvorih onu, koju je kroz cieli svoj život onako djetinski i nježno ljubio.

Ako smo se tomu gledom na njegovu starost skorom i nadat mogli ponjekle nas je ipak iznenadila ta viest tim više, što smo čitali, da je 2. o. m. i ustao iz kreveta, da primi kao svake godine blagoslovljenu veliku voštenicu, te je tom sgodom prisutnim i progovorio njekoliko rieči glasom još jakim. Kako je pošta ovih dana opet prekinuta bila to nam je o njem bila posliednja viest sve do brzojava, da je umro!

Pod prvim utiskom ove viesti pisat nam je o velikom papi, o ljubeznom otcu cieloga kršćanstva Kako mu je. život i buran i preobilan dogodjaji svake ruke, to su knjige potrebne, koje bi valjano mogle ocieniti svaki čin dugoga njegova vladanja. Ovdje smo mi to tim manje voljni učiniti, što je štiocem našim još dobro u pameti život njegov, kojega im lani priobćismo u brojevih 19—24. Kratak ipak pogled na djelovanje njegovo ne možemo propustiti.

Oggi comincia la persecuzione reče veliki pokojnik odmah čim je zasjeo svetu stolicu. Njegova žalostna rieč izpunila se doslovce. Progonilo ga od svuda: na polju vjerskom bezbožna i materijalistična struja; na polju političkom revolucija.

Na polju religioznom, kako liepo rekoše biskupi baš na njegov poziv, pokazalo se u najnovije doba pojava, kakvim u starini jednakih ne ima. Prije se o vjerskih istinah bar dvojilo, sad se u nje ne vjeruje, pače ih napadaju. Sada se nieče da bitiše Bog i obstoji duša; sad se neslуša više glas savjesti, sad su pomućeni pojmi o pravu i nepravu, sad se više ni na prirodni zakon ne pazi. Prema tomu je posve naravno, da se nieče nadnaravni poredak, dakle i objava; da se znanost na uštrb vjere toliko iztiče,

a um se postavlja na mjesto, gdje bi imao biti Bog i vjera. I taj duh pod imeni panteizma, racionalizma, naturalizma, socijalizma, komunizma, indiferentizma, cezarizma, deizma i tako dalje, osobito se je razgranio zadnjih decenija. Boriti se je dakle bilo Piu IX. proti takvomu i tolikomu zlu. I on se je u tom boju tako ponesao, da mu se danas i najveći neprijatelji njegovi moraju diviti. U tom će prekrasno za nj svjedočiti njegove premnoge enciklike, njegove bezbrojne allokucije, ponajpače sylab i vatikanski sabor.

Znajuć, da će se toj bujici snažno moći oprieti samo složna i jaka crkva, ta čuvarica božjega blaga, on ju je s jedne strane gledao obsegom razširiti, a s druge s nutra ju ojačati. I krasno je uspio u jednom i drugom. Razširio je crkvu u onih predjelih, gdje je ni bilo nije, kako po Americi. Uzpostavio ju ondje, gdje je nesgodom vremena uredno djelovanje njezino kroz stoljeća prekinuto bilo, kao u Jeruzalemu, a osobito u Englezkoj. U svih pako skoro državah izhodio joj je bio zakonitimi ugovori povoljnije bitisanje: u Rusiji (1847.), Toskani i Španiji (1851.), Costarici Guatemali (1852), Austriji (1855.), Würtemberžkoj (1857.), Badenskoj (1859.), Nicaraguu i San Salvadoru (1861.).

Uvjeren, da živ kat. život u pojedinih kat. zemljah bujit može tek uz što uži i srdačniji vez sa sv. stolicom, on je gledao, da taj vez bude što čvršći i iskreniji. Kako je taj vez bio čvrst medju njim i cielokupnim episkopatom liepo se je za njega živa po 4 puta pokazalo: g. 1854. kad se je oko njega skupilo dviesto i šest kardinalala i biskupa, da budu prisutni proglašivanju dogme o neoskvrnutom začeću bl. Gospe; g. 1862., kad ih je ka kanonizaciji japanskih mučenika došlo dviesto šestdeset i pet; g. 1867., kad ih je pet sto došlo slavit osamnaestu stogodišnjicu mučeničke smrti sv. apoštola i g. 1869. kad ih se je sedamsto skupilo na vatikanski sabor. Svaku ovu sgodu upotrebio je episkopat, da izrazi sv. otcu svoju ljubav, svoj poklon i priznanje vlasti i ugleda njegova. Čvrstoća ovoga veza pokazala se je u jednodušnosti, kojom je sav episkopat primio ponajprije dogmu o neoskvrnutom začeću bl. djevice Marije, a poslje definiciju o nepogrešivosti papinoj i ostale zaključke sabora vatikanskoga. Prevratnici na ovom polju ni toliko uspjeli nisu, da bi jednoga samo biskupa na svoju ruku bili dobit mogli.

Kako su pako kat. vjernici prijanjali uz njega, koliko su ga ljubili i štovali očito pokazaše u nebrojenih sgodah, u kojih mu jasno i glasno izrekoše svoju ljubav, svoje počitanje, svoj posluh. Iz ove prama njemu ljubavi, i odanosti odkidali su milijuni vjernika sebi od ustiju, da mu osobito u posljednje vrieme mogućim učine bez zaprieka upravljat crkvom. Iz ljubavi prama njemu milijuni su grnuli u Rim, da vide njegovo milo lice, da slušaju njegovu krasnu rieč, da poljube njegove ruke i noge. Iz ljubavi prama njemu kat. vjernici još su lani zadivili cieli sviet, kad su bi reć listom ustali, da mu bud osobno podju čestitat petdesetgodišnjicu njegova biskupovanja, bud da mu obilnimi i dragocjenimi darovi čestitku svoju izkažu. Tom sgodom kat. vjernici pribavili su sv. otcu slavje, kakvim se jedva koj njegovih predšastnika pokazat može.

Nu koliko mu je uspjeh na polju vjerskom upravljanje prem teško i naporno učinio ipak sladkim i ugodnim u toliko mu je srce plakat moralo sbog nesgoda, koje su ga stizale u djelovanju njegovu političkom. Od početka njegova papinstva, pa do konca stizala ga nesreća za nesrećom. Tu su njegove najbolje namjere, najljepši čini radjali gorkim plodom. Amnestija, što ju odmah u nastupu svom podieli hiljadam političnih krivaca, dade državi njegovoj hiljade rovara, koji su stali bunit i dizat i proti osloboditelju svomu. Sloboštine, što ih je s početka podielio, razni odbori, što ih je ustanovio, da razpitavaju, u čem bi se uprava mogla i morala popraviti, kakvi-li bi se zakoni imali stvorit, lajci, što ih je u službe prizvao, sve to je prevratnike još smjelijimi činilo, tako da je bio prisiljen g. 1848. dati ustav, i primit nametnuto si ministarsvo Mamijevo. I kad se je poslje tomu hotio oprieti, novi mu ministar Rossi pade od ubojite ruke, a on morade u Gaetu. Otud je morao promatrat, kako u Rimu

Garibaldovci i Mazzinijevci pljačkaju crkvu i posebnike, ruže vjeru i svećenike, kako dapače njega skidaju sa svjetovnoga gospodstva, a crkvena dobra proglasuju dobri državnimi. Ako se i jest poslie vratio u Rim uslied pobjede Radeckijeve kad Novarre, a pomoćju vojske francezke republike — njegov boj s prevratom nije bio svršen. Dapače taj boj postao je sada još žešći, jer mu je na čelo stao ministar piemontezki Cavour, koj si je još na ruku dobio Napoleona III. Uslied ovoga saveza papa je sve po malo gubio dielove svoje države. Kad se je uslied bitaka kod Magente i Solferina austrijska vojska potegnuti morala iz Bologne, Ancone i Romagne na Mincio, morali su odmah te prediele napustit i papinski činovnici. Poslie je revolucija krnjila papinsku državu sve više, dok bitkom kod Castelfidarda ne izgubi je već do $^4/_5$. Sv. otcu ostao je tek Rim s okolišem sa 700.000 ljudi. Al sad zaori jasno, što se prije govorkalo potiho: Rim ili smrt! Napoleon III. pomogne prevratnikom, te oni na 20. rujna dobiše u istinu Rim. I tim mu oteše sve. U kvirinalu uzeše mu i ono pokućtvo, što ga on sam osobno primi na dar.

Koliko je sve ovo veliko srce pokojnikovo bolit moralo, taj bi morao na svoje oči gledat, što sve učini prevrat po Italiji, napose u crkvenoj državi. Morao bi znati, kako su samostani izpražnjeni, samostanci raztjerani i razpršeni, pošto im se otelo što bud dobiše, bud si vlastitima rukama privriediše; morao bi gledat, kako su mnoge krasne crkve zatvorene, jer je u njih zabranjeno misit; kako su druge opet pretvorene u svakojake magazine, u škole za gombanje i slične svrhe; morao bi gledati, kako se po mnogih mjestih skidaju znakovi, koji sjećaju na kršćanski značaj, a pri svem tom morao bi se sjetiti, kako je talijanski puk nabožan i kako je baš taj puk sv. otac vruće ljubio kao Jakov, kako lani sam reče, najmladjega svojega sina. Talijanski puk, mnogimi koraci prevratnika ljuto uviedjen u vjerozakonsko svoje čustvo, u mnogih je sgodah u srcu svom plakao, zar neće nad tim plakat milo srce Pia IX.?

A što-li sve ne pretrpi pokojnik, kad su isto takvi bolni vapaji tlačenih katolika stizali iz Njemačke, iz Poljske, iz Švicarske, iz mnogih drugih mjesta, navlastito Amerike i Azije. Skoro svuda se državne vlasti dizale, da stvaraju zakone proti vjeri i svjesti katoličkoj, uslied kojih zakona katolici su njekih država već sada bi reć lišeni vjerozakonskih utjeha. Na te bolne vapaje odzivao se je on to sokoleć i tješeć one, što su morali trpiti, to radeć diplomatskim putem kod dotičnih vlada, da stanu na zlu putu, kojim pojdoše, to opet javno dižuć glas proti ovakvim nedjelom ondje, gdje drugo ništa koristilo nije. Al ploda u ovom svojem djelovanju, i polakšice potlačenim katolikom izposlovat mogao nije.

Istina je on nije mogao ponesti sa sobom na drugi sviet utješne misli, da je crkva svladala sve svoje velike neprijatelje i da živi u miru. Al umriet je mogao blago i pokojno s tom utjehom, da je uslied ove borbe život crkveni na novo osobitim načinom probujao, a to je stalan zalog boljoj budućnosti; povrh toga pako tješit ga je moglo i to što se je on u toj borbi pokazao velikim, vrlo velikim. U svih ovih borbah stajao je on čvrst i nepomičan kao pećina, i na svaki predlog o pomirenju odgovarao je on onom poznatom: *Non possumus.* U vrieme kad se sve okreće poput kakve trske on pokaza kako svjetle, kako čelik-značaje radja kat. crkva. I kao što nije poznavao nikakve pomirbe s bludnjom, tako je opet odmah čim se je tko pokajao isto onako ljubežljivim srcem podavao ruku pomirnicu. I tako stalan u borbi pokazivao se je velik u ljubavi kršćanskoj.

Takav nam se eto pokazuje u navali raznih čuvstva pokojni Pio IX. Kad se utiša srce sudit će velikoga pokojnika sviet i divit će se veličini njegovoj. Sud ovaj stavit će pokojnika u broj najvećih papa, što ih je do sada bilo, jer je više no ikoj drugi kroz dugo svoje vladanje segnuo u život crkve. A liepomu sudu o velikom pokojniku pridužiti će se i narod hrvatski, jer njemu ima zahvaliti crkvenu svoju autonomiju. On je najme 4. ožujka 1853. odielio biskupiju zagrebačku od biskupije kaločke.

*

povisio ju na nadbiskupiju i učinio ju metropolijom hrvatsko-slavonskom, pridruživ joj biskupije senjsko-modrušku, djakovačko-sriemsku i grčko-sjedinjenu biskupiju križevačku. Poslie je svoju ljubav prama narodu hrvatskomu još više pokazao, kad je prvoga nadbiskupa hrvatskoga imenovao ujedno i kardinalom. Komu pako nije još sada živo u pameti ona čast, koju izkaza lani narodu hrvatskomu, kad je onako liepo i primio i pozdravio hrvatsku deputaciju, kad mu je crkvenu glavu onako dično odlikovao i svoj mu apoštolski blagoslov podielio. Taj blagoslov čuvat će si narod hrvatski kao najljepši spomen, kako si je sve do sada sačuvao blagoslov Ivana VIII. i Grgur VII., velikih predšastnika velikoga pokojnika.

A što će biti sada? Tko će ga nasliediti? Ova se pitanja sama sobom namiću, a vjerujuće srce katolika na nje si pouzdano odgovara. Mi znamo, da crkvom svojom ravna božanski njezin utemeljitelj, da nad njom bdije obećani tješitelj. On, koj je svojoj crkvi kroz tolika stoljeća, u tolikih burah uviek bio u pomoći, on će znati, kako će zaručnici svojoj pomoći i u ovo vrlo kritično vrieme. U tom pogledu ne moramo biti plašljivi i zabrinuti. Duh, koj je oživljavao sva djela Pijeva, taj isti duh oživljavat će i djela njegova nasljednika: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi.

O preustroju obuke u nauku kršćanskom gledom na vrieme i način.

(Piše *Iv. Krapac.*)

Mnogo se o tom predmetu jur pisalo i govorilo, nu ne će biti s gorega ako se i s ove strane naše nadbiskupije pročuje glas svećenstva, koje istom željom i nastojanjem odiše, da se obuka u kršćanskom nauku većom brigom i uztrajnošću mladeži kršćanskoj u buduće predavati ima, ne ćemo-li da nam puk kršćanski s neznabožtva i razkalašenosti moralno i materijalno propane.

Hvala Bogu! svi uvidjamo golemu korist, dà rekao bi prieku nuždu, da se obuka u kršćanskom nauku jednom što savjestnije vršiti mora. Ne plašimo se truda, niti se izgovarajmo koje kakovimi prividnimi zapriekami: Labor improbus omnia vincit. Do nas stoji, da vanrednom revnošću i pastirskom ljubavju malenim lomimo kruh nebeske hrane, te ih napajamo za rana mliekom jedino spasonosne vjere, kojom zadojeni moći će kasnije nadbiti sve nepodobštine izkvarena svieta. A budemo-li u tom poslu nemarni i mlitavi nam će se u grieh upisati, veli bo Gospod: Ecce ego ipse super pastores requiram gregem meum de manu eorum. (Ezech. 34, 10.)

Sveta je dakle naša dužnost, da mladež za rana u sv. vjeri što bolje poučimo, s Bogom i njegovom svetom voljom upoznamo. Osobito pako u današnje bezvjerno materijalističko doba, gdje se zakon sv. vjere nogami gazi, bez srama i svakog stida mrzke i bogopsovne rieči kako svagdje tako i pred drobnom djecom govore. — Već u mladjahnom srcu leži klica grieha i zločeste sklonosti: Već od mladosti sklono je srce čovječje na zlo veli sv. pismo. Oganj je dakle sakriven pod pepelom, treba mu samo tihanoga vjetrića, te će buknuti cielim plamenom strasti i opakosti. Posui vos ut eatis et fructum afferatis et fructus vester maneat reče božanski spasitelj. To bje u apoštolih i nam rečeno, koji smo gens electa, regale sacerdotium ne samo u pogledu odraslih već i malenih. Roditelji žalibože većinom polovično vrše svoje dužnosti, hrane bo i njeguju djetinje tielo, što i niema zvjerad tjerana svojim nagonom čini, dočim na dušu, koja je stvorena na sliku božju i ne misle. Sve ustanove crkvene od početka kršćanstva, a naročito crkvenoga sabora tridentinskoga, koji je i poseban katekizam za župnike uredio, tamo smieraju, da se mladeži obukom kršćanskoga nauka um prosvietli, srce oplemeni, a volja sklone na dobro. Te kao što od dobra sjemena ovisi obilna i dobra žetva, tako od mladoga naraštaja duhom Kristovim uzgojena i preobražena zavisi ciela budućnost vremenita i vječna pojedinih obitelji, obćina, gradova i država. Jer temelj svakomu blagostanju mora da bude vjera Bogom objavljena. Obuka dakle u nauku kršćanskom mora biti duhovnomu pastiru: unum ex praecipuis officiis boni et soliciti pastoris (Sinoda dioeces. g. 1803. držana).

Što se tiče vremena kada bi se imala obuka u kršćanskom nauku držati, to bijahu u tom pogledu dosele razna mnienja u „Katoličkom listu“ saobćena, budi i meni indi dopušteno, da i ja u svojoj čednosti napomenem što misli njekolicina sa mnom glede obuke u kršćankom nauku.

1) Ništa ne prieči, da se ne bi obuka u kršćanskom nauku prije i poslie podne nedjeljom i manjim svetkom mogla uvesti. Sve zavisi od dobre volje i uztrajne revnosti duhovnoga pastira, koji je kadar svojim uplivom sve prividne zaprieke ukloniti i liepi sklad i točnost uvesti. 2) U briegovitih okolicah poradi ne prikladna tegotna i udaljena pristupa osobito zimno doba, neka bi se obuka u kršćanskom nauku držala prije podne i to pred poldnevnom misom. 3) Ja sam toga mnienja, da bi se na jednostavne nedjelje pjevanje poldanice mise porad većega napora moglo izostaviti, te neka bi dotični župnik ili duhovni pomoćnik po dovršenoj obuci nauka kršćanskoga tihu misu čitao uz svirku orgulja i skladno pjevanje mladeži. 4) Na veće blagdane kô što su na primjer: Uzkrs, Duhovi, Tielovo, Božić itd. neka bi se obuka u kršćanskom nauku za taj dan obustavila. Duhovni pastir propoviedao bi taj dan lahkim i razumljivim načinom svomu puku, razloživ mu uzvišeno otajstvo sv. vjere, što ga sv. crkva ta vjerna zaručnica Kristova sa pravovjernim pukom po vasionom svietu taj dan slavi. Po dovršenoj propovjedi neka pjeva sv. misu i svečanim načinom neka obavi obrede za taj dan propisane. Tim bi načinom bila neka razlika medju većimi blagdani i jednostavnimi nedjeljami. 5) Kod same obuke u kršćanskom nauku neka bi duhovni pastir u mjesto kitnastih, visokih i prostu puku ne razumljivih govora rabio kateketička predavanja i propovjedi. Koja-li korist prostomu puku od visokih izabranih rieči i frazâ? Et ego cum venissem ad vos fratres, veni non in sublimitate sermonis et sapientiae. Non enim judicavi me scire aliquid inter vos, nisi Jesum et hunc crucifixum. Et sermo meus et praedicatio mea non in persuasilibus humanae sapientiae verbis, sed in ostensione spiritus et virtutis, tako reče o sebi onaj veliki apoštol, komu bijaše dobitak umrieti, raztaviti se s tielom i sdružiti s Isusom.

Takovih kateketičkih propovjedi imade hvala Bogu dosta, medju ostalimi napominjem Zollnerovo djelo u 4 i 8 svezaka, kojimi se ciela obuka u nauku kršćanskom na temelju katekizma, tečajem jedne ili dvaju godina proći može. 6) Prelazim na točku, koja će morda mnogim zazorna biti, ali za volju same uzvišene stvari imala bi svakako u život stupiti, ako želimo svrhu polučiti. Godišnja izviešća, što ih dosele gg. župnici prečastnomu duhovnomu stolu o kršćanskoj obuci i njezinu uspjehu podavahu, budi mi dozvoljeno reći, ne smatram za dostatna i svrsi shodna, jerbo se njimi nije ništa polučilo. Skojega razloga, exempla sunt odiosa, mislim da mi nije vriedno napomenuti buduć je svatko o tom u duši osvjedočen kako se površno pače ne temeljito godimice izviešćivalo o radu i ob uspjehu u kršćanskoj obuci. U mjesto tih izviešća neka bi dotična gg. kotarski podarcidjakoni zaredili svojim kotarom po pojedinih župah prijaviv svoje došašće dotičnomu g. župniku, da želi stanoviti dan prisustvovati obuci iz kršćanskoga nauka u crkvi i da se osvjedoči stranom o napredku župljana, a stranom absque ira et studio o načinu, revnosti i vještini dotičnoga duhovnoga pastira, jer više očiju više vidi, više ruku više može. Tom prigodom mogao bi dotični podarcidjakon sam označiti predmet kateketičkoga predavanja i uvjerio bi se kolikom vještinom i okretnošću, kakovim načinom predaje duhovni pastir kršćanski nauk. O svem tom izviešćivali bi gg. podarcidjakoni kao kotarski nadzornici savjestno prečastnomu duhovnomu stolu, pa bi time samoj obuci u kršćanskom nauku više pomoženo bilo. 7) A kada jednom dobijemo žudjeni katekizam, odtisci toga propisanoga katekizma mogli bi se siromašnijoj mladeži izstupivšoj iz škole dieliti, a imućniji zadrugari ili obitelji mogle bi si ga i same na preporuku duhovnoga pastira nabaviti, te tako bi se memorisanje ujedno sa kateketičnim predavanjem veoma koristno spojiti moglo. — Uvjeren sam, da bi stvar tim načinom na bolje okrenula, jerbo bi mladež znajuća čitati obuku u kršćanskom nauku propisanu nedjeljom i svetkom kod kuće i po dugih zimskih večerih kod siela i prela zadrugarom i dotičnoj obitelji čitajuć razlagala; a napokon bi se i u samoj mladeži porodilo njeko pohvalno natjecanje i revnost glede znanja u kršćanskom nauku

Ovoliko sam naveo, da nam se pojmovi i nazori u toj struci bistre, pa koji nam se najbolji pričine usvojimo je ne gledeći quis sed quid; a prečastni duhovni stol neka izvoli odrediti odbor ad hoc, koji će cielu stvar u pretres uzeti i konačno urediti. Nije nam krzmati te stvar toli važnu odlagati od dana do dana, jer: cum dormirent homines venit inimicus et superseminavit zizania in medio tritici veli sv. pismo (Mat. 13, 25.), a znamo dobro, da na neobdjelanu polju raste trnje i kupinje sa korovom, tako biva i sa duševno zanemarenim poljem; a tko sadi trnje i kupinje neće lje brati grožđja ni sladkog voća. —

Crkvene ustanove za vrieme prazne sv. stolice.

Nad odrom mrtvoga sv. otca i u oči konklava mi mislimo ugodit štiocem ako im priobćimo, kakvi su sve obredi propisani i za sprovod i za konklave.

Svi obredi, koji se vršit imadu temeljeni su i na navadi i na zakonu. Mudro zakonodavstvo crkveno nije propustilo prihvatit svih mjera, kojimi se može na put stati svakomu neredu, što bi se pri tako znamenitu i važnu dogodjaju dogoditi mogli. Mnogi od tih propisa idu i na onaj čas, kad papa nije još umro, al je na umoru. Ti su propisi točno pobilježeni u knjizi *Ordo romanus*, što ju izda Petar Amelij, poenitenciar Grgura XI., a poslie nadbiskup tarentski i patrijarka aleksandrijski. Tu se iztiče najprije, kako su liečnici dužni izviestiti i samoga papu i njegov dvor, da je pogibelj blizu. Ništa se propustiti ne smije, što bi umirućega utješiti moglo. I na samrti mora sv. otac dati dobar primjer kršćanskomu

svietu. Izpovjedi se još za vremena i primi otajstva umirućih. Ordo romanus spominje, kako on, koj će na skoro doći pred sud Gospodnji, mora milostiv biti, oso bito prama družini svojoj. On im dieli proštenje i daje druge milošte. Nu da u tom ne bude zloraba odredi Inocent XII. bullom: *Romanum decet*, da samo one papine milošte vriede, koje su supodpisala dva imenovana kardinala.

Nadalje spominje *Ordo romanus*, da bolestni papa mora još za dobe prizvati k sebi kardinale i moliti pred njimi Credo. Uredi za tim svoju oporuku, a kardinalom i naloži i zapoviedi što se tiče bud dobra sveukupne crkve, bud pojedinih osoba, poimence njegove služinčadi. Poslie ponizno moli, neka mu oproste svi oni, koje je možda razžalostio. Zadnje časove upotrebi, da prisutne opomene, neka se medjusobno ljube, kardinalom pako na srce stavi, neka im je poglavito na pameti dobro crkve. Što dalje propisuje *Ordo romanus* tiče se vječnoga spasa pokojnikova.

Posebne svečanosti priredjivati morala je s prvine bratovština, prozvana *plumbatores* ili *fratres de bulla. Ordo romanus* spominje na dalje, što se i kako s truplom ima činiti i kako katafalk namjestiti. Sada je običaj, da se mrtvo tielo u podpunom uresu izloži kroz tri dana u kojoj kapelici crkve sv. Petra. Ono leži na svečanih skolkih pod nebnicom. Poslie se stavi u trostruki lies, od kojih je jedan iz čempresovine, drugi iz olova, na kom je urezano pokojnikovo ime, koliko je godina vladao i kada je umro; treći je lies pako od obična drva. Kad je tielo pokopano počimaju exequia. To rukovode sami kardinali. Prvi dan exequija čita se u crkvi sv. Petra 200 misa, svaki drugi dan 100. Dekretom Pia IV. *In eligendis* poskrbljeno je, da ove svečanosti u ničem ne naškode obćemu dobru, i u §. 2. nalaže se, da troškovi pri tom ne smiju nadmašiti 10.000 dukata. Nije-li papa još za sebe živa odredio, gdje želi biti pokopan, onda se pokapa u basiliki sv. Petra. Umre-li izvan Rima pokapa se u stolnoj crkvi one dioeceze u kojoj je umro. Od do sada umrlih u Rimu njekoliko ih je pokopano u Lateranu. Pokojni Pio IX. dao si je krasnu konfessiju načiniti u St. Maria Magiore.

Za izpražnjene stolice upravlja crkvom kardinalkomornik (sada Pecci), a njemu su po boku tri najstarija kardinala iz svakoga razreda po jedan (sada bi bili Amat, nu on boluje, Schwarzenberg, on je bio odsutan i Caterini, koj je takodjer slab). Kakve obveznosti ima sv. kollegij *sede vacante* odredjeno je u dekretu Klementa XII.: *Apostolatus officium*. Medju ostalim nalaže se tu, da se kardinali prvih devet dana poslie smrti imadu deset puta sastati, da viećaju o raznih pitanjih. Odmah spočetka razbiju ribarski prsten, kojim je pokojnik pečatio breve, i njegov službeni pečat u znak, da je njegova vlast prestala.

Kako smo spomenuli vrši se žalobna svečanost kroz devet dana. Deseti dan sakupi se sbor kardinala u basiliki sv. Petra. Tu čita sv. misu *de spiritu sancto* kardinal-dekan, da srećno započme izbor novoga pape. Poslie govori drugi papa latinsko slovo, gdje opominje sv. kollegij, neka bi izabrao za papu muža posve vriedna tako visoka zvanja. Zatim u svečanu obhodu podju kardinali u conclave.

Rieč conclave ima dvoje značenje. Znači ona i skupštinu svih, koji pravo imadu birati budućega papu, a za tim znači ono mjesto, gdje su dotičnici sakupili, da biraju glavu crkvi katoličkoj. Važno je pitanje, tko ima pravo birati papu?

Odkad crkva postoji nije uviek jednak sbor imao to pravo, jer je crkva prema raznim okolnostim broj sudjelujućih sad razširila, a sad suzila. Uviek je pako sva crkva osvjedočena bila, da si namjestnika na zemlji bira Gospodin sam, ali da ipak povjerava taj posao *bonis sacerdotibus*, kako se štije u jednom starom crkvenom dekretu. Bio dakle izabran ma tko, izabrao ga je duh sveti. To djelovanje duha svetoga već se je višeputa očito pokazalo. Ta koliko puta izabran je onaj o kom se s daleka ni mislilo nije.

Od davne davnine kler je imao tu osobitu prednost, da si bira biskupa. A jer je papa i biskup rimski, to je kler rimski birao ujedno i papu. U žalostnih okolnostih, u kojih je crkva prva stoljeća živila drugčije nije to moglo ni biti. Crkve tadanje, buduć prisiljene živjet tek u katakombah bile su doduše vezane vezom ljubavi — nu to je bilo sve. Vanjskoga saveza medju njimi nije bilo, s vana bila je svaka za sebe. Poslie su njeki upliv na izbor dobili oni obližnji biskupi, koji su prigodom izbora boravili u Rimu.

Ako su spočetka izbori ovi i bili posve uredni, jer su svi sudjelujući bili cor unum et anima una, poslie se je ipak znalo dogadjati nereda. Naročito bilo je spačka od strane puka. Proti tomu stao je raditi već papa Symah. Kad se je pako poslie i državna vlast počela sve više u izbor miešati, preduze si Nikola II. urediti valjanije taj izbor. Dekretom In nomine od g. 1059. dade pravo izbora jedino i izključivo kardinalom Sklonilo ga je pako na to i to, što je isti kler simonijom veliko zlo nanašao crkvi. Tim je hotio papa izvinuti sv. sbor od svakoga tudjega upliva. Ova odredba i danas pravno postoji. Potlašnje odredbe pape Aleksandra III., Grgura X., Grgura XV. samo su ju bud izrično bud mukom potvrdile.

Kako štioci znadu tri su razreda kardinala: kardinali-biskupi, svećeni i djakoni. Može se dogoditi, da je imenovan tko kardinalom, koj još ne ima ni viših redova. Nu takav mora onda primiti barem djakonat. Kardinali, koji još ni djakoni nisu ne imaju izbornoga prava, osim da imadu poseban privilegij ad hoc. Oni pako kardinali, koji su doduše već imenovani, ali još nisu primili kardinalskih znakova imadu izborno pravo. Dapače to pravo imadu i oni kardinali, koji su kažnjeni kakvom crkvenom cenzurom, jer se ove kazne smatraju kao ukinutimi, dok

traje izbor, a vraćaju se opet, čim se izbor obavi. To je učinjeno stoga, da nebude u burnijih vremenih nikakav prigovor moguć proti valjanosti izbora.

Pravo pako biranja imadu samo oni kardinali, koji su u konklavu prisutni. Oni, kojih ne ima, ne mogu to pravo vršit preko treće osobe, pa makar ih ne ima sbog bolesti ili sbog jako udaljena puta. A pravo ovo kardinala je absolutno t. j. oni ga vrše i onda, kad papa svoje volje sadje sa sv. stolice, jer si papa u nijednom slučaju ne može nasljednika odabrat, kako uči večina pranika.

Tko može biti izabran papom, u tom crkveni propisi nisu bili uviek isti. Barem je crkvenim običajem krug onih, koji bi mogli biti izabrani, višeput sužen bio. Ima papinskih bulla, u kojih se kaže, neka se bira papa izmedju kardinala. Tako je hotio Sixto V. (1585.—1590.) u bulli *Postquam verus*, a još prije Nikola II. i Stjepan III. Ima i takvih ustanova, po kojih da lajk ne bi mogao biti izabran. (c. 4. Dist. XXIII.) Nego pravnici skoro svi uče, da se ove ustanove ne smiju posve juridički strogo uzimati. Pa su i njeki pape javno izjavili, da papom može biti i vriedan muž izvan sbora kardinalskoga, a i poviest svjedoči, da je tako po više put bilo. Urban IV. nije bio kardinal, nego samo biskupu Verdunu, Grgur X. izabran je kao archidjakon u Lüttichu, a Coelestin V. nije bio ni svećenik, nego pobožni pustinjak. Jasno je dakle iz života crkvenoga, da papom može biti izabran i ne- kardinal, dapače i svjetovnjak, koj onda u propisanom roku mora primiti sv. redove, jurisdikciju pako može vršiti još i prije, nego-li je primio sv. redove.

Za starost onoga, koj bi mogao biti izabran, ne govore crkveni propisi ništa. Nu već samo naravno pravo kaže, da namjestnik Kristov na zemlji mora biti takve dobe, u kojoj će dostojno moći vršiti ovo visoko dostojanstvo. Uzme-li se pako na um, da je papa i biskup rimski, a po propisih crkvenih biskup mora biti 30 godina star. to se može reći, da i papa mora biti najmanje u toj starosti. Nu poviest nam ne podaje primjera, da bi se radi dobe papine ikad radilo proti valjanosti njegova izbora.

Jedva treba i spomenuti, da oni ne mogu biti izabrani, koji su izvan crkve. Za one pako, koji bi simonijom htjeli doći na sv. stolicu reče Nikola II., da su ne apostolici, nego apostatici. Zato naredi Julio II. g. 1505. u bulli *Cum tam divino*, da je takav izbor nevaljan, i da proti takvim valja postupati kao proti krivovjernikom: imadu se skinuti sa svih svojih časti i služba, te oštrimi kaznami kazniti.

(Konac će sliediti.)

Viestnik.

Zagreb. Uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup Jos. Mihalović odputovao je u nedjelju u Rim, da bude pri sprovodu svetoga otca, a poslie u konklavu. S njim je odputovao preč. g. kanonik-pobočnik N. Horvat. — U znak žalosti za sv. otcem izvješene su po Kaptolu crne zastave. Svetčane zadušnice obdržavat će se u stolnoj crkvi 20. o. m. u 10 satih prije podne.

— Povodom smrti sv. otca izdao je preč. nadb. duh. stol po nalogu uzoritoga gospodina kardinala okružnicu na biskupijsko svećenstvo. Nalaže se u okružnici, da se po svih crkvah kroz osam dana, na dan po dvaput zvoni, jutrom u 7 sati a u večer u 4 sata.. U toj osmini imade se pjevat svetčani Requiem sa „Libera“ i „Resp.“ Uz to imade svaki svećenik odčitati 3 sv. mise za sv. otca; oni pako, koji su već onu svetčanu pjevali imadu još odčitati dvie. Da srećno uspije izbor novoga pape nalaže se, da svaki svećenik odmah u to ime uzme collectu iz mise de electione novi Pontificis i to dotlje, dok se ne oglasi, da je novi papa izabran; osim toga nedjeljom i po svetcih poslie pjevane sv. mise župnici će pred izloženim sv. otajstvom moliti pet „otče naša“ i pet „zdr. Mar.“ s molitvom de spiritu sancto „Deus qui corda fidelium“ i s onom iz mise de eligendo novo Pontifice, i to jezikom hrvatskim. Napokon svi svećenici imadu u sv. misi uzeti collectu iz vot. mise „pro peregrinantibus“ za uzoritoga gospodina sve dok se povrati. — Okružnicu preuzv. g. biskupa Strossmajera glede toga donesti ćemo budućiput.

— O zadnjih časovih sv. otca donose nam razne brzojavke iz Rima sliedeće potankosti. Do 6. o. m. nije sv. otac osjećao nikakve težje boli, nego-li obično, dapače činilo se je, da mu je počam od 2. nješto bolje, te je 6. njekoliko puta i koračio u svojih sobah. Kad je 6. u večer došao dr. Ceccarelli kao obično u 10 sati, da bolestnika posjeti nadje, da je visokomu bolestniku kako i u jutro, samo bilo da je nješto slabije. Visoki bolestnik bio je vesel kao obično, te jeo malo kuhana pileta i pio nješto bordeaux-a. Sv. otac pozdravi doktora i rekne mu, da ide spavat. Oko ponoći pozlilo je sv. otcu, te prisutni pozovu odmah liečnika. On opazi, da je sv. otca poprimila groznica, da mu je bilo neuredno, dah slab. Oko 4. ure zlo se je povećalo, te još pred zoru ode nalog u sve župe rimske, neka se izloži sv. otajstvo i moli za sv. otca. Ujedno su pozvani odmah u vatikan svi kardinali, koji su u Rimu. Tim je sav grad saznao, da je sv. otac na umoru. Tisuće ljudi stane grnuti u crkve, da se moli Svevišnjemu za ljubeznoga bolestnika. Kralj talijanski i sve druge vlasti dale se svaki čas izvieščivat o stanju bolestnikovu. Oko 8 sati bilo poče prestajat. Sv. otac se pričesti, a oko 9 sati primi posliednju pomast. Kardinal Bilio i monsignor Marinelli molili su kod postelje. Sv. otac pokuša govoriti „Tvojom svetom pomoćju . .“, nu ne dovrši, jer stane hripat — tek podigne ruke, da blagoslovi prisutne. Poslie 4 sata započe agonija. Kardinal Bilio i svi prisutni molili su čislo sa žalostnimi tajnami. Kad su došli do 4 tajne, a vani zazvonila zvona na pozdrav Gospi, umre sv. otac. U pred-

soblju bili su praelati i zastupnici diplomacije i aristokracije. Kad je kardinal Pecci, kao komornik dojavio, da je sv. otac umro, množtvo sakupljeno u predsoblju i po cielom vatikanu klekne te počme uz naricanje molit de profundis. Službeni list vatikanski nije ni izašao taj dan, nego je tek sutra u petak javio tu viest. Isti dan izašli su svi listovi, pa i liberalni u crnu okviru govoreć o velikom pokojniku s velikim počitanjem. Sve do petka u večer ostalo je tielo u sobici na sjevernoj strani. Stražu je stražila plemićka garda. U petak otvorene su i oporuke pokojnikove. U oporuci, koju je načinio kao papa ostavio je svomu nasljedniku za trošak sv. stolice 3·5 god. rente; u privatnoj pako oporuci učini baštinici svoje nećake. Siromakom Rima zapisa 300.000 fran. Utisak je oporuka na sve vrlo povoljan. Petak u večer balzamovano je mrtvo tielo, te je u subotu na večer preneseno u sikstinsku kapelu. Tu je predano vatikanskomu kaptolu, koj ga prenese nutarnjim prolazom u basiliku sv. Petra. U kapelici presv. otajstva bilo je tielo izloženo nedeljom, ponedeljkom i utorkom tako, da su mu posjetnici mogli ljubiti noge. Nebrojno množtvo hrlilo je u crkvu, da još jednom vidi milo lice ljubljenoga pokojnika, koje je i sada vilo blago, ter se pričinja kao da se smieši.

— Čim je sv. otac umro izjavila je talijanska vlada, da je sve poduzela, kako da privremena vlada crkvena koju vrše pro tempore kardinali di Pietro, Pecci i Bilio, bude imala podpunu slobodu, a viećanje u conclavu podpunu nezavisnost. Tu izjavu primila je austro-ugarska vlada s velikim zadovoljstvom, te je tom sgodom izrekla talijanskoj vladi, kako se ona pouzdano nada, da će ona imati i toliko sile, te će to obećanje svoje i izvršiti moći. Koliko se do sada razabire iz brzojavnih viesti biti će konklave u Rimu, jer da je tako svjetovao i sam veliki pokojnik u oporuci, a i većina kardinala da je te misli. Dapače kardinal Simeoni javno je to rekao zastupnikom stranih vlasti, koji su mu izjavili želje svojih vlada, da sv. sbor u Rimu bira novoga papu. Mislilo se je s početka, da bi se conclave držao u samom vatikanu, al se je pronašlo, da te prostorije nisu najsgodnije. Stoga se je pomislilo na kaptolsku kuću, koja je za bazilikom sv. Petra. Sv. sbor da se je već kod talijanske vlade popitao, može-li obećati, da tu sborovanja nitko neće buniti. A koliko se opaža tal. vlada odlučila je čuvat nezavisnost i slobodu viećanja, jer je pozvala u Rim mnogo vojske, koja će za vrieme conclava službu tu vršit. Čim se kardinali saberu proglasit će se permanentnom kongregacijom. Pio IX. opunovlastio je sbor, da može stare ustanove promieniti, nu sam nije ustanovio ništa. Mons. Lasagni, koj je preuzeo tajničke posle poslao je na nuncijature notu, u kojoj opisuje stanje sv. stolice u oči konklava, odklanja miešanje vlasti u sborovanje, dokazuje, da je nezavisnost conclavu zajamčena u Rimu, ter prosvjeduje proti vetu.

— Nj. svetost papa Pij IX. želeć javno priznati zasluge doktora Stjepana Magjarevića, dana 8. siečnja o. g. odlikova ga komanderskim krstom sv. Silvestra pape, s lancem i vrpcom.

— G. A. Žugčić ide za pr. uprav. u Novsku, a O. Kumpf za kapelana u Feričance.

* Sveti otac papa Pio IX., u redu papa 262., u godini svoga križnoga života 85. mj. 9. dana 9., vladanja svoga kao vrhovna glava sv. katoličke crkve 31 god. 7 mjes. 25 dan. umro je 7. veljače o 5. ura 40 časova po podne. Dakle vrhovne glave sv. katoličke crkve neima. Papa Pio IX., Crux de cruce zvani, prestade ovoga svieta progone i muke podnositi. Za koj dan će električna žica na sve krajeve svieta najaviti novo izabranoga otca papu kao vrhovnu glavu sv. katoličke crkve — a taj će se zvati Lumen de coelo (nebeska svjetlost). Dopustite gospodine, da nekoje crtice iz života pape Pia IX. u Katoličkom listu vašim čitaocem priobćim u pogledu Hierarhie pod sv. otcem papom Piom IX. Polag Šematisma (La Gerrachia Cattolica e la famiglia pontificia) za godinu 1878. svete rimske prestolnice, počam od svetoga Petra apostola, koji stolovahu na rimskoj sv. stolici kao vrhovne glave crkve katoličke bilo je ukupno do danas sv. otca papa 262. Papa Pio IX. kao vrhovna glava stolovao je na rimskoj stolici za svetim Petrom najdulje, a najkraće vrieme Stjepan III. oko godine 757., samo tri dana. Polag narodnosti bilo je papa, i to: Talijana, najviše rimljana 205; Franceza 13; Grka 13; Njemaca 5; Sirianaca 5; Španjolaca 4; Dalmatinca 2; Afrikanaca 3; Engleza 2; Antiokenac 1; Galileac: sv. Petar 1; Tracianac 1; Švecianac 1; Portugalac 1; kojim se narodnost nezna 5. Stožernika imade za sada živih 64, 6. mjesta je nepopunjeno. Najstariji stožernik imade 84. god., zove se Renato Francesco Régnier, nadbiskup Chambersky u Francezkoj, a najmladji Lucido Maria Parocchi, nadbiskup Bolognski, imade 44. god. Od Grgura XVI. naimenovana živu 4. stožernika. Pod papom Piom IX. umrlo je 120 stožernika. Na čitavom katoličkom svietu imade: patriarka 12, nadbiskupa ritus latini & orientalis 172, biskupa ritus latini & orientalis 709, biskupa in partibus infidelium 402, sedis nullius Dioeceseos 18, delegacija i vikariata 154. Pod sv. otcem papom Piom IX. uzvišeno na metropolite sa stolicom 24, bez stolice 5, biskupa sa stolicom 132, nullius Dioeceseos 3, delegacije apostolske 3, vikariata 33, prefektura apostolskih 15. Prošle godine 1877. umrlo je 6 stožernika, patriarka 1, nadbiskupa 7, biskupa 45. Prelata assistenti al solio pontificio imade: patriarka 9, nadbiskupa 103, biskupa 221, protonotara apostolskih 175, prelata tako zvani domestici 276, komornika tajnih 273, komornika d' onore in habito Paonazzo 379, komornika d' onore extra urbem 119, kapelana tajnih 103, kapelana d' onore extra urbem 109. St. Matković, k. z.

Urednik Andrija Jagatić.

Tiskom Dragutina Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 8. U Zagrebu, 21. veljače 1878. Tečaj XXIX.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Istinita poviest sabora vatikanskoga.

Napisao kardinal Manning, nadbiskup Westminsterski.

IX.

(Dalje.)

7. Kada se je opazilo, da schema *de ecclesia* sadržaje samo dva poglavja o vrhovnoj glavi crkve, o kojih prvo radi o primatu a drugo o svjetovnoj vlasti, izrazi veliki broj biskupa želju, neka bi se dodalo k ovim poglavje jedno o nepogrešivosti pape, da tako nauk o crkvi sačinjava podpunu cielost, što nebi bilo, da se ono izpusti. Mi smo u jednom prediducem članku vidjeli, da je ravnajuće povjerenstvo, koje pripravljaše osnove, prispjevši u razpravah do ovoga predmeta, svoju radnju obustavilo, te nije nikakvu osnovu o tom predmetu izradilo.

Propisani ili ustavni put, kojim su morali udariti biskupi želeći, da se predloži nepogrešivost papina, bijaše taj, da predadu povjerenstvu za predloge peticiju, u kojoj bi umolili, da se osnovi o crkvi dodade jedno poglavje, koje bi radilo o nepogrešivosti papinoj. Stoga bje potrebito, takvu peticiju sastaviti, te za nju kupiti podpise onih saborskih članova, koji su takvi dodatak želili. Dok se je o tom radilo, nebijahu biskupi, koji mnijahu da je razprava nepogrešivosti, kako no rekoše, inoportuna (neshodna) bezposleni. Sto biskupa po prilici podpisaše peticiju, u kojoj moljahu, neka se pitanje o nepogrešivosti saboru nepredloži. Pravednost napram podpisateljem obojih peticija nalaže nam dužnost, da navedemo razloge, zašto su jedni smatrali neshodnim, drugi pako scienili, ne samo da nije neshodno nego dapače da je nuždno, nepogrešivost papinu proglasiti dogmom.

8. Velika nepravda bje učinjena onim biskupom, koji bijahu proti definiciji ove dogme; izvan crkve stojeći sviet, koj u nepogrešivost pape nevjerovaše stade ih svojatati kao strančare i svoje pristaše. Tako se je napram njim ponašalo, kao da su sam nauk zaniekali. Nu njihova opozicija nije vojevala proti nauku, nego samo proti tomu da se on proglasi dogmom, pa i tu nisu oponirali proti definiciji u obće, nego definiciji u ono vrieme. Najodličnije osobe, vodje opozicije proti proglasu nepogrešivosti na vatikanskom saboru, podpisaše prigodom stogodišnjice adresu, sadržavajuću, kako vidjesmo, na saborih chalcedonskom i carigradskom upotrebljene izraze. I oni se pridružiše izjavi, da je Petar kroz Pia govorio. Kako dakle može tkogod ove muževe okriviti pa reći, da su se protivili definiciji nepogrešivosti zato, jer su taj nauk niekali? Neka oni, koji na saboru učestvovahu, dadu svjedočanstvo ob onom, što su u tom pogledu čuli i što znadu o tom. Pa baš niti petorica biskupa, izmedju svih saborskih otaca nemože se pravedno smatrati oponenti proti nauku. To je svjedočanstvo muža, koj je svojima ušima slušao cielu razpravu o tom pitanju, pa koj ipak nikada čuo nije, da je ova istinita tvrdnja oprovrgnuta bila. Navadjani doduše bijahu dokazi, po kojih bi se, da se iz njih logični posljedci izvadjaju, moglo pričinjati, kao da su oni, koji ih navedoše, bili proti nauku; prigovaralo se je takodjer na temelju povjestnih dogodjaja, da se vjera u nepogrešivost s ovimi nesklada. Ali takva što bje samo od dva ili tri biskupa na saboru izrečeno; dva od njih podpisaše adresu prigodom stogodišnjice, a jedan je dapače taj nauk kao nekadanji učitelj bogoslovja u sjemeništu predavao. Buduć da ovo pitanje mnoge vrlo duboko zahvaća, zato držimo za pristojno i pravedno, da o njem obširno radimo.

Jedanput za svakiput ovdje opažamo, da pitanje, je-li nauk o nepogrešivosti vrhovne crkvene glave istinit nauk, nije bilo na saboru razpravljano, niti da nije u obće istomu za rie-

šavanje predloženo bilo. Pitanje se je jednostavno vrtilo o tom, da-li je obzirom na stanje svieta i narodâ Europe te gledom na kršćansku od crkve razstavljenu braću probitačno, mudro svrsi te vremenu shodno, da se ova istina u obliku saborskoga zaključka proglasi. Nepogrešivost crkve nije nikada izjavljena bila dogmom. Zašto, pitalo se je dakle, da bude ovaj nauk sada definiran? Ili bar zašto da se nepogrešivost njezine vrhovne glave dogmom proglasi?

Buduć dokazi od biskupa za ili proti oportunitetu definicije toga nauka navedeni nisu, kakošto protivnički spisatelji, politici, novine i neprijatelji katoličke crkve, ljude uvjeriti htjedoše, proizvod samovolje, strančarstva, svadljivosti i spletaka, jer nisu proizašli iz robske pokornosti ili iz pomanjkanja zdravoga suda, stoga biti će dobro, da glavni sadržaj razloga od obijuh stranaka navedenih ovdje nabrojimo. Oni, koji bijahu navadjani proti oportunitetu potiču iz visoko štovanoga te vjerodostojnoga vrela, a sastavljeni bješe po jednom od sto dvojice bogoslovâ, koji su osnove pripravljali. Isti smatra nauk o nepogrešivosti papinoj za istinu božanstvenu u najširem obsegu.

9. Razlozi proti definiciji nepogrešivosti bijahu sliedeći:

a) Nikakva nužda niti ikakvi silni razlog za ovaku definiciju neobstoji, jer smalo samo iznimaka sav episkopat, cieli kler, svi vjernici crkve naučne odluke papine vazda ća do naših dneva sa strahopočitanjem i poslušnošću prihvaćahu.

b) Da se poravnaju sva prieporna pitanja, te rieše sve dvojbe, dovoljan je dekret sabora florentinskoga, koj o najvišem ugledu rimskoga biskupa kao učitelja ukupne crkve radi, u savezu s vjeroizpovješću od Pia IV. na svrhi tridentinskoga sabora izdanom.

c) Da se pitanje o nepogrešivosti papinoj, kako valja, odluči i rieši, nebi bilo dosta jednostavno izjaviti, da je papa nepogrešiv. Potrebno bi bilo još razložiti i to saborskim dekretom, na kakvi način da se nepogrešivost papina vrši i kako da se njegove izjave obznanjuju; to je pako pitanje težko te će njegovo riešavanje ugledu sv. stolice nove i znamenite zapletaje pripraviti.

d) Definicija toga pitanja spojena će biti s drugom još velikom pogibelju. Uzmimo, da nisu biskupi u toj točki složni, što da se radi u tom slučaju? A izjave-li jednoglasno, da je nepogrešivost papina objavljena istina, nebi-li se tada činilo, kao da su upravo definicijom ove dogme izjavili, da episkopat nikakva ugleda neima u vjerskih odlukah?

e) Korist pritičuća iz te definicije biti će samo dvojbene naravi. Ona će kako se iz svega vidi uništiti nadu, da će se iztočne crkve ikada opet sjediniti s apoštolskom stolicom, pošto Grci i iztočnjaci od svake nove rieči zaziru. Dobro je poznato, kakve ozbiljne i bezkrajne razpre izazva jedna rieč *filioque*. S kojega razloga bijahu u vjeroizpovjesti, koju Grgur XIII. za Grke, a Urban VIII. te Benedikt XIV. za ostale iztočnjake izdade pridržane rieči florentinskoga dekreta bez promjene ili dodatka?

f) Ova definicija može takodjer toli vruće žudjen povratak protestantâ k jedinstvu zategnuti, jer će nova dogma pobuditi u premnogih predsude proti katoličkoj crkvi, a osobito proti rimskomu biskupu ili će jur postojeće još više umnožati te istim još više otegotiti razumievanje i prihvat istinâ katoličke vjere, jer to će sigurno u njih potaknuti sumnju kao da je nepogrešivost papina nekakva novotarija, koja u staro doba nepoznata bijaše.

g) Moguće je, da će ovo pitanje i medju biskupi, koji su sada u svojem počitanju i posluhu napram sv. stolici jednoga srca i duše, izazvati razlike mnienjâ. Takav pako posljedak bio bi vrlo ubitačan.

h) Definicija papine nepogrešivosti može takodjer i u katolicih, koji su inače pravovierni te iz uvjerenja radostno se podlažu ugledu crkve pobuditi dvojbu ili što je još gore izazvati medju njimi razkol i to s toga razloga, jer se stanoviti povjestni dogodjaji te razni akti još do sada dostatno razsvietliti nemogahu; da u mnogih krajevih ljudski duhovi nisu još za takvu definiciju dostatno pripravljeni.

i) Definicija takva neće takodjer proti opakosti nekolicine katolikâ, koji odluke rimskoga biskupa neprihvaćaju te se od njega na obćenite sabore kao višjega sudca u prieporníh pitanjih pozivlju, nikakvi liek pružiti, jer njihova bludnja nestoji u umu nego u opakosti volje. Postoji takodjer u istinu razlika medju definicijom nepogrešivosti i proglasom drugoga kojega kršćanskoga nauka. U posljednjem slučaju može dovoljan biti ugled crkve, da se kojagod dvojba ukloni, u drugom nasuprot stavlja se u pitanje sam ugled, princip svake izvjestnosti u stvarih vjere. Nebili stoga bolje bilo, obazrieti se na slabost onih, koji još nisu snažni toli, da onu definiciju prihvate?

k) Temeljit je takodjer strah, da bi gdjekoji zavedeni usljed izkrivljivanja pravoga smisla takvoga dekreta, prezirali od našega Gospoda

biskupom podieljenu vlast osobito onu za odsudjivanje nezdravih te pogubnih filosofičkih i teologičkih naukâ.

l) Bojati se valja nadalje, da će biskupi istom pred nekoliko godina od sv. stolice postavljeni po ovakoj definiciji zapustiti i zanemariti izvršivanje svoje službe u koliko su naime sudci u naučnih pitanjih, i to zato, što će tada imati povod, da sve sumnje o razvikanih knjigah te poslovih, koje bi riešavati sami morali, već u prvoj molbi u Rim pošiljaju.

m) Definicijom toga nauka, sudeć po čovječjoj naravi, doći će vjerojatno doskora dotlje, da će se željeti vrhovna odluka crkve ne samo u stvarih nauka, nego da će se takodjer u svakojakih poslovnih zgodah obraćati radi odluke na Rim, te da će tako središte jedinstva svimi mogućimi pitanji reć bi jurišano biti. Ako se takva što dogodi, to sigurno neće služiti na boljak ukupne crkve, ako i imadu rimske kongregacije preobiljno izkustvo te mudrost i ugled najviši. Crkva bo je, po riečih samoga Duha sv., tielo; zdravlje pako tiela stoji o snagi i djelatnosti svih uda ukupno te svakoga pojedinoga uda napose. „Ako su svi jedno udo, gdje je onda tielo?“ (II. Kor. XII. 19.) Nitko nemože o tom dvojiti, da je najodličnije udo tiela glava, da u njoj životna snaga svoje središte i sielo ima i da glava cieli ustroj ravna. Ali svejedno nitko neće kazati, da duša stoji samo u glavi; dapače ona je kao forma tiela razprostranjena po svih udih.

Ovdje smo naveli nekoje točke, radi kojih je nekoliko biskupa mislilo, da je definicija nepogrešivosti vrhovne crkvene glave neshodna. Koji su zastupali ove nazore, izjaviše stoga: „Zadovoljimo se s onim, što se je već proglasilo i vjerovalo; naime, da je crkva, bila ona na saboru sabrana ili pako po svietu razpršena; vazda nepogrešiva i da je najviši biskup po riečih sabora florentinskoga „učitelj čitave crkve i svih kršćana.“ Što se pako tiče tajinstvenoga dara nepogrešivosti što ga je bog s papom sjedinjenomu episkopatu te ujedno po osobitoj posveti najvišemu biskupu podielio, neka glede toga nauk crkve ostane onakvi, kakvi je do sada bio. Kako svi katolici vjeruju, tumači i čuva istine objavljene crkva i to ili na obćenitih saborih ili po samom papi. Nije koristno niti vremenu shodno, u tom pogledu više štogod proglašivati, ako očita nužda toga nezahtieva; čini se pako, da takve nužde za sada neima.“

(Dalje će sliediti.)

Crkvene ustanove za vrieme prazne sv. stolice.

(Konac.)

Spomenuli smo već posliednjiput, što je to conclave. Danas ćemo pogledati, kakve su ustanove crkvene glede toga. Rekli smo posliednjiput i to, da se poslie smrti papine imadu kardinali deset puta sastati, da viećaju o raznih pitanjih. Ponajvažniji dogovori idu na priprave za budući izbor novoga pape. Odmah s početka čitaju se razni zakoni koji o tom izboru rade, da se kardinali opet i opet sjete koli je težka i važna sada njihova zadaća. Tu znamenitost razabrat mogu kardinali, kad čuju ove ozbiljne rieči Grgura X.: „Zaklinjemo kardinale milosrdjem božjim, i vruće ih molimo, tako im dragocjene krvi njegove, neka dobro razmisle, o čem se sada radi. Izabrat se ima namjestnik Isusu Kristu, nasljednik sv. Petru, vrhovna glava cieloj crkvi, pastir kršćanskomu stadu. Zato neka oni takodjer odlože sve osobne obzire i neka ne traže svoju vlastitu korist. Neka gledju na Boga i tako čistom sviesti i podpuno slobodni neka obave izbor pazeć jedino i samo na dobro crkve božje.“ Pošto se proštiju svi zakoni i dekreti o izboru, a kardinali se na to zakunu, biraju se njeke osobe, koje se moraju za konklave skrbiti. Izaberu se i njeki prelati, koji nadziru konklave, kojim se mogu pridieliti uz dozvolu kardinala i svjetovni dostojanstvenici. Do šestoga dana moraju prostorije za konklave biti priredjene. Prostorije ove podiele se u ćelice, koje su od vanjskoga svieta posve odieljene. Medju sobom razlikuju se samo po tapetah, jer u onih, gdje su kardinali, što ih je pokojnik imenovao, tapeti su ljubičasti, dočim su u drugih zeleni ili crveni! Prozori su do gornjega krila zazidani, tako da je u ćelicah dosta tamno. Nad svakom ćelicom jest grb dotičnoga kardinala. Ćelice su tako malene, da je u njih mjesta za postelj, stol i njekoliko stolaca. Uz ćelicu kardinalom odmah je ćelica za konklaviste.

Višeput je crkva mnogo trpila stoga, što se sv. stolica nije brzo popunila. Stoga su vriedni namjestnici Kristovi mnogo razmišljali, kako bi se tomu zlu doskočiti moglo. Grgur X. mislio je da će to postići, ako uvede konklave t. j. ako kardinale posve odieli od svieta. U tu svrhu je u bulli svojoj *Ubi periculum* (1274.) ustanovio i ovo: „Svi kardinali neka se deseti dan poslie smrti papine sastanu u onoj palači, gdje je on umro. Ako je potrebno može svaki imati uza se dva sluge. Nu u toj palači ne smije se nikada podići conclave. Svi moraju skupa stanovati i jedan od drugoga nesmije biti odieljen ni kakvom stienom, ni zavjesom. Taj conclave mora tako biti zatvoren sa svih strana, da nitko ne može ni unići, ni izaći, i da nikomu ne bude moguće na tajno govoriti s kardinali. Ne smiju nikoga ni u nutar pustiti; van ako su svi birači za to, a smiju se pripustiti samo takovi, koji su za izbor neobhodno potrebni. Nikomu neka ne bude dopušteno, da kardinalom dade kakvu poruku ili papirić. Prkrši-li tko ovaj zakon izobćen je iz crkve.“ Ipak se ostavi jedan prozor nezazidan,

preko kojega mogu kardinali dobivati hranu. Kako se je ovom ustanovom pobrinuo papa, da izbor bude slobodan i neovisan, tako se je i za to poskrbio, da kardinali biraju odmah, što se prije može, te je odredio da živu samo o kruhu i vodi, ako do stalnoga vremena neizaberu. Osim ove bulle Grgurove govori o konklavu i bulla Pia IV. *In eligendis.* Tu se u obće potvrdjuju propisi prijašnji, a gdjegdje se razjasnjuju ili popunjuju.

Čelice se žriebom podiele medju kardinale, te nitko ne smije o svojoj domisli promieniti si ćelicu ili ju što razširiti, ma ni pod izlikom bolesti. Srećke vuče najmladji kardinal-djakon. Ustanove se za tim njeki kardinali, koje će češće pregledavati konklave, zaviriti u svaki kutić, te gledati, nisu-li gdje u stieni kakva tajna vrata. Kad je sve ovo uredjeno onda, kako već spomenusmo, pjeva kardinal-dekan u basiliki sv. Petra misu *de spiritu sancto*, jedan praelat besjedi sboru i za tim se svi u obhodu upute u conclave kako propisuje bulla Grgura XV.: *Decet Romanum Pontificem.* Klerik jedan uzme păpinski križ i ide naprvo, za njim kardinali, najprije biskupi, onda svećenici, pa djakoni i to svi u ljubičastoj cappi. Pred križem ide družinčad kardinalâ i pjevači, a za kardinali idu praelati. Kad dodju do kapele u konklavu moli dekan: *Deus qui corda fidelium.* Onda se čitaju crkveni dekreti o izboru pape i svaki se kardinal na nje zapriseže. Dekan za tim govori biračem, stavlja im opet na srce svu važnost toga izbora, a poslie odu kardinali u svoje ćelice. Kardinali, koji su prisutni moraju ići u konklave, jer inače su kažnjeni crkvenimi kaznami. Kad su pako već unišli ne smiju izaći, jedino ako su u istinu bolestni, što mora liečnik zakletvom potvrditi, i većina kardinala dopustiti. S kardinali idu u conclave i conclavisti. Zovu se tako tajnici i one osobe, koje su nuždne kardinalom za poslugu. Pio IV. u onoj bulli kaže, da se svaki kardinal mora zadovoljit s dva sluge, bili klerici ili svjetovnjaci. Ako pako koj kardinal znatno oboli može mu sv. sbor dopustiti i trećega slugu. Nu ti conclavisti moraju biti bar od jedne godine u službi dotičnih kardinala, ne smiju biti trgovci, sluge drugih knezova, ni rodjaci kardinalom. O svem ovom odredjeni se kardinali još prije točno izvieste. Osim ovih kao conclavisti idu u conclave jedan sakrista, dva obrednika i jedan redovnik, koj će izpoviedat kardinale i koga tajnim glasovanjem sv. sbor odabere. Tu je još tajnik sv. sbora, dva liečnika, jedan chirurg i jedan ljekarnik. Dapače poskrbljeno je i za brijače, zanatnike i sluge, koji će osobito čistiti conclave.

Kad unidju svi u conclave ne smiju ga više ostavljat. Vrieme k tomu označuje kardinal-dekan zvoneć triput zvoncem jednim, u jedan, dva i tri sata po polnoći. Poslie toga zatvori se conclave s vana i s nutra. Još jednom idu, da ga razgledaju kardinal-komornik, najstariji kardinal-biskup, svećenik i djakon, nije-li možda koj nepozvani ondje. Koj bi pogriešio proti strogomu zakonu clausure bio bi vrlo oštro kažnjen. A da se clausura točno vrši skrbe se kardinali, koji su još prije u tu svrhu odabrani.

Kad se kardinali već zatvore nitko s njimi ne može više obćiti. Ne mogu toga ni vladari. Jedino može to dopustiti većina kardinala, ako je za to vrlo važnih razloga. Ako bi se pako tko potajno ušuljao, postao bi infaman, te bi izgubio sve svoje časti i službe. Izuzimlju se od toga jedino oni kardinali, koji bi s važnih razloga prispjeli kasnije. Kardinali ne smiju ni primati ni davati nikakvih listova, nikakvih pismenih ubavjesti ni bilježaka. Dapače su sv. otci tako nastojali izvinuti kardinale od tudjega upliva, da su zapovjedili točno pregledati i ono jelo, koje im se donosi.

Po pravilu nitko se ne bi imao ni izpustiti iz conclava. Jedino bi dopušteno bilo, kad bi tko težko obolio, što bi liječnik prisegom morao posvjedočiti. Ako je to bio kardinal, može se natrag vratiti, nu ne može tako conclavist.

A gdje bi se imao obaviti izbor? Ako je bolestnik umro u Rimu, conclave je obično tuj, i to pravilno u palači, gdje je predšastnik živio. Ali mjesto izbora ne ide u bitnost izbora, te se na tom temelju ne može raditi proti valjanosti izbora. Ako je pako umro papa u drugom gradu, onda nalaže Grgur X., da se ondje obavi izbor, gdje je umro. O mjestu, gdje bi se imao obaviti izbor govori dekret *Ne Romani* u sbirci Klemen. Kaže se tuj, ako papa ne bi umro u onom mjestu, gdje stoluje, neka se najprije razgleda, nije-li u mjestu, gdje stoluje ostavio vlast kakvu, koja će tekuće posle vršiti. Ako je to učinio, onda će se birati u stolnom gradu, ako nije, birat će se u mjestu gdje je umro. A da se u svakom slučaju conclave držati mora jasno je rekao Grgur XV. u bulli *Aeterni patris*: Odredjujemo, da se u buduće izbor pape ne poduzme, van u zatvorenom conclavu.

Drugi dan pošto unidju kardinali u conclave čita kardinal dekan u sikstinskoj kapeli misu de spiritu sancto, a svi kardinali primu presv. pričest. U ovoj kapeli i glasuju svaki dan jutrom u 6 sati, a poslje podne u 2 sata. Prije glasovanja čita se u jutro sv. misa de spiritu sancto, a poslje podne moli se *Veni creator spiritus.* Kad je doba poći u kapelu ide obrednik po cielom conclavu zvoneć i zoveć: *ad capellam Domini.*

Birat mogu na tri načina: *per quasi-inspirationem, per compromissum i per scrutinium.* Na prvi način riedko biraju, prem ima papa, koji su tako izabrani bili (Grgur XIII., Siksto V.) U takvu slučaju morali bi svi jednoglasno izklicat koga papom. Kad bi jedan samo protislovio izbor ne bi bio valjan. I ovaj izbor mora biti u conclavu.

Kad biraju *per compromissum* onda kardinali odaberu njeke izmedju sebe, da u ime njihovo samo oni biraju. Ovim odabranim dadu njeke naputke, da-li moraju jednoglasno izabrati ili većinom glasova, dokle im traje punovlast itd. Nu i ovaj način samo je onda moguć, ako privole u to svi kardinali do jednoga. Opuno-

vlašteni odu onda na posebno mjesto, te ponajprije jasno izjave, da će im izbor tek onda biti valjan, ako pismeno budu birali i prisegnu, da će birati prema najboljemu znanju svomu. Sama sebe ne smije ni jedan birati, nu mogu izabrat i nekardinala. Re integra može sv. sbor opozvat ovu punomoć. Ovako je izabran Klement V.

Najobičnije se bira *per scrutinium cum accessu* ili *sine accessu*. Pri takvu izboru prirede se najprije ceduljice. One se ili tiskaju, ili ih napiše jedna te ista ruka. Trimi crtami razdieljene su ceduljice u tri polja. U prvom napisano je *Ego . . . Card.*, a to popuni birač imenom svojim. Na drugom je napisano: *Eligo in Summum Pontificem R. D. meum D. Cardin.* Treće polje je prazno. Za tim biraju se *scrutatores* i *infirmarii*, koji donose glasove bolestnih kardinala. Kad je to gotovo pišu se ceduljice. U tu svrhu namještena su u kapelici dva tri stolića, nu tako da se ne može razabrat što koj kardinal piše. Ovamo dolaze kardinali redom i popunjuju one ceduljice, nu takvim pismom, da se ne može razpoznat što tko piše. Na trećem praznom polju napiše kardinal kakav broj ili kakve rieči. Onda se ceduljice tako sviju, da se ime birača i njegov znak prikrije, a ime izabrana ostane otvoreno. Za tim se zapečati ceduljica, u koju svrhu ima ondje mekana voska, a svaki kardinal pečati samo sebi poznatim pečatom.

Sad počme pravi *scrutinium*. Kardinali redomice uzimaju ceduljice, drže ih visoko, idu k žrtveviku, na kom je velik kalež s patenom. Tu svaki klekne i moli malo. Kad se digne počme glasno govoriti ovu prisegu: „Svjedočim pred Isusom Kristom, koj će me jednoć suditi, da biram onoga, koj po volji božjoj izabran biti mora, na što ću pazit i kod pristupa (accessus).“ Poslie toga metne cedulju na pliticu, a s njom ju spusti u kalež. Pokloniv se vrati se natrag na svoje mjesto. Bolestne zastupa posliednji *scrutator*. K onim, koji ne mogu doći u kapelicu idu *infirmarii* s ormarićem, na kom je s gora otvor, kud se cedulja spušta u nutra. Tako ih donesu u kapelicu.

Kad su ceduljice sve u kaležu strese se kalež, da se cedulje pomiešaju, pa se onda broje. Posliednji *scrutator* uzima ih jednu po jednu iz kaleža i stavlja ih u drugi kalež. Nije-li ceduljica toliko, koliko kardinala, spale se te *scrutinium* mora s nova početi. Ako-li ih je pako podpun broj onda to scrutatori javno proglase, te se počmu ceduljice pregledavat. Svaki ih scrutator dobije, da ih razgledje. Pročita se glasno ime odabrana, i točno pobilježe glasovi. Poslie scrutinija probuši se ceduljica na onom mjestu, gdje je rieč *eligo*, nanižu se na vrpcu i stave na posebni stolić. Onda se broje, te se gleda, koj ima najmanje dvie trećine glasova, jer kako se iz dekreta Grgurova: *Ubi periculum* vidi nije dostatna većina glasova. Ako tko ima dvie trećine onda se gledje njegova vlastita ceduljica, da se vidi, nije-li on sama sebe birao, jer bi onda izbor bio nevaljan. Ako bi se podiglo prigovora proti komu, kan' da nije imao pravo birati, onda se to iztražuje, i ako se to dokaže, odbiju se glasovi tih protipravno glasujućih i gleda, ima-li tko sada dvie trećine. Na koncu se pred svimi ceduljice spale.

Ako scrutinium nije uspio onda kardinali gledju obaviti izbor *per accessum*. Kardinali najme opet glasuju zatvorenimi ceduljami i pristupe k onomu koj je u scrutiniju dobio valjan glas. Od prvašnjih cedulja razlikuju se ove samo tim, što je napisano mjesto eligo *accedo*. Obrednica Grgura XV. kaže, da nijedan birač ne smije pristupit k onomu, komu je kod scrutinija dao glas. Neće-li pristupiti k nikomu napiše: *accedo nemini*. Accessus smije sam jedanput biti. Ako ni sad nitko nije izabran, scrutinium mora na novo početi u budućoj skupštini. U svakom se slučaju opet ceduljice broje, kako i u scrutiniju, a pošto ih scrutatori razgledju spale se. Ako per accessum dobije tko dvie trećine onda je on, samo ako primi, zakoniti papa.

Viestnik.

Zagreb. Povodom smrti sv. otca pape izdao je preuzv. g. biskup Strossmajer svomu kleru sliedeću okružnicu: Poljubljena u Isusu braćo! Ovaj čas dobih žalostnu viest iz Rima, da je sv. otac papa Pio IX. sinoć u Gospodu preminuo. Ovaj se pretužni dogodjaj dvojakim načinom nas i cieloga puka kršćanskoga tiče. Žaliti nam je za vrhovnim pastirom i otcem našim, koji nam je svim tečajem dugotrajna papata svoga toliko sjajnih dokaza svoje pastirske i otčinske brige i ljubavi pružio. Svim nam je na očigled njegova smrtnoga odra iz dna srca zavapiti: Bog Ti sv. otče brigu i ljubav za nas stostrukim načinom naplatio! Sv. otac papa Pio IX. bio je vrhovni pastir i naučitelj stada božjega; bio je namjestnik Isusov na zemlji i vidjena glava crkve; bio je središte i stožer jedinstva crkvenoga; bio je zatočnik i branitelj božji; slobode sviesti i crkve, na koju se danas sa svih strana navaljiva. Ti nas svi naslovi obvezuju, da ga u svetoj i slavnoj uspomeni uviek zadržimo i to tim više budući je sv. otac papa Pio IX. sve te božje naslove dično nosio i dužnosti njihove divno uprav vršio. Njegova dobrota i ljubav prama svakomu bila je neograničena. Svatko tko bi samo sreću imao približiti mu se očaran bi upravo ostao njegovom dobrotom i umiljatošću. Njegova darežljivost bila je vanredna tako, da je upravo sve što je posjedovao na pobožne i više svrhe obraćao. Zato nitko ni pomisliti nemože, da bi on iz ikakvih drugih razloga posjed svoj branio, nego što je na to sv. prisegom obvezan bio i što je u posjedu svomu jedini zalog smatrao onoj slobodi i neodvisnosti bez koje crkva nemože biti niti uspješno djelovati. Neporočnost njegova života i kriepost njegova tako je sjajna bila, da je morala pasti u oči protivnikom njegovim, koji mu se s te strane duboko klanjahu, prem su s druge nanj ljuto navaljivali, odlučnosti i postojanosti njegovoj divio se punim pravom sav sviet. A može se reći: da prem je vanjskim

načinom podlegao moralnim je načinom ipak divno pobjedio i cielomu svietu primjer ostavio, kako valja pravo sv. vjere i osvjedočenja svoga, pravo istine i pravde božje braniti. U uztrpljivosti pako i podnašanju raznih muka i nevolja sličan je Pio IX. prvomu svomu predšastniku sv. Petru i svim onim velikim papam, koji su zaslužili, da se cienom njihove uztrpljivosti crkva božja od progonstva odkupi i neumrlomu svomu zvanju u svojoj svoj slobodi i miru povrati; za to nije dvojbe da će slavni pokojnik Pio IX. dično mjesto u povjesti crkvenoj i u redu svojih predšastnika rimskih papa zauzeti. Nadamo se pako svi, da je sv. i neporočna duša njegova u onaj isti čas oči svoje otvorila na vidjenje i uživanje božje, kad joj svjetlost ovoga svieta na uviek ugasne, jer ako je i bilo možda štogodj omanjih ljaga one su sve cienom križa, koga je uztrpljivo podnosio dovoljno okajane i očišćene. Ovo poljubljena braćo ovim ili sličnim načinom odmah kad ovaj list primite puku svomu obznanite i pozovite ga, da se na urečeni po Vami dan sad koliko je moguće svečanoj crnoj misi za dušu velikoga pokojnika prisustvuje. Ako je u župah Vaših jurisdikcija sve uljudnim i pismenim načinom pozovite da svečanome rekviemu prisustvuje. Samo se po sebi razumije, da se u predvečerje toga dana kao i sliedećih osam dana po tri put jutrom, podnevom i večerom svimi zvoni ima zvoniti.

— Ali još i drugim načinom se ovaj dogodjaj nas i svega puka kršćanskoga tiče. Crkva je božja svuda po svietu današnjim danim slična i prilična onoj ladji na kojoj je naš Gospodin usnuo, da vjeru i pouzdanje svojih učenika okuša. Svuda po svietu bura i vjetrovi vladaju, a ladja u kojoj nam je svim do sretne i mirne luke prebroditi još je na pučini morskoj sred opasnih grebena i štrbova. Ako igda a ono danas treba krmilara neizmjerno vješta, da se ne prelomi i neošteti. Ako su kršćani negda kada je okrutni Irud sv. Petru o glavi radio i u tamnici ga okovao dan i noć svi se bogu molili, da sv. Petra oslobodi; ako smo i mi svi u sv. misi i s pukom svojim za neumrloga pokojnika sveudilj molili, da u ljutoj borbi nepodlegne — ili barem da sjegurnoj pobjedi put utre: onda nam je mila braćo danas podvostručiti skupa s pukom našim molitve naše: da Bog da, da se ovaj osobito put sv. otac papa posve slobodnim i sretnim načinom izbere, tako da svemu svietu očevidno bude, da izbor papin nije nikakvo djelo ljudskih ruku, nego jedino djelo Duha svetoga, koji sa svojim odabranikom u crkvi božjoj prebivati i njoj staru slavu i plodovitost povratiti želi. Zato moja braćo od dana kad ovaj list primite svake nedjelje i sveca poslije svečane župske mise izpostavite presv. otajstvo i pred njim izpjevajte ili izmolite „Dodji duše“ etc., a k tomu 5 otčenaša i 5 zdravih Marija sa vjerovanjem nadodajte, da Bog crkvi svojoj u ovo vrlo ozbiljno doba u pomoći bude i da joj pokloni crkv. pastira i otca po srcu Isusovu, koji bi joj svom mudrošću i odvažnošću, dobrotom, ljubavju i umiljatošću staru slobodu i mir, staru slavu i plodovitost opet povratio i cio sviet uvjerio, da sve plemenite želje i osnove ovoga svieta valja osloniti na onu stienu, koju je Bog u sv. Petru i u nasljednicih njegovih temeljem crkve svoje i svake sreće i svake prave obrazovanosti učinio. Za to mjesto dosadanje kollecte „Pro papa“ u sv. misi nek se za to vrieme uzimlje kollecta „p r o f e l i c i e l e c t i o n e p a p a e.“ Kako pako stigne viest, da je crkva sretnim izborom vrhovnoga pastira i zaručnika svoga stekla imati će se najsvečanijim načinom misa zahvalnica sa „Te Deum“ odpjevati. Na službenih spisih ima se sve do izbora novoga pape rabiti crn pečat. Bog s nami u vieke. Amen.

U Djakovu dne 8. veljače 1878.

Josip Juraj.

— Presvietli gospodin biskup senjski poslao je svomu kleru povodom smrti sv. otca sliedeću okružnicu: *Pio papa IX. umro.* Čitavim svietom, kuda ima pravih kršćanskih srdaca, bolno će jih se kosnuti tužna viest, da nam se je zajednički otac, sveti otac papa Pio IX., dne 7. veljače u pet i pol sati poslie podne prestavio u vječnost. Nadošao napokon kraj njegovim dugotrajnim i težkim borbam. Umirući smio je istinito reći s velikim boriocem i apostolom svetim Pavlom: „Dobar sam bojak bio, tečaj dotekao, vjeru održao.“ (1. Tim. 2, 7.) Dug biaše tečaj Piu. Nikad nije prije njega nijedan papa sjedio na stolici Petrovoj 25 godina; no Pio IX. pretekao je najdugovječnijega papu za čitavih osam godina, budući sjedio mal da ne pune trideset i dvie godine. Ali to biahu godine težke i neprestane borbe. Kako se pristojalo prvomu vojvodi jedinoga gospodara i kralja Isusa Krsta, u toj dugoj borbi pokaza se Pio velik, jak i nepredobiv. Dvie vrsti neprijatelja jurišahu bez prestanka na Kristovu crkvu, a najpače na onu stienu, za koju je rekao Gospodin, da će na njoj sagraditi cvrkvu svoju, i paklena vrata da je neće nadjačati. Rekao bi, da se je upeo vrag, da u vrieme vladanja Pijevoga osramoti onu božansku rieč. Jedni se napinjahu, da što tobožnjom znanošću, što crnimi klevetami, što otrovnimi dosjetkami i porugami podkopaju sámu vjeru Isusa Krsta, ili da ju barem izkopaju iz kršćanskih srdaca. Stvar je žalibože došla tako daleko, te je druga vrst neprijatelja mislila, da je hora navaliti i krutom materijalnom silom. Papa je morao ne samo gledati, gdje se u raznih kršćanskih zemljah tobožnjimi zakoni, no u istinu silom otimlju katoličkoj crkvi uvjeti života: on vidje, gdje njemu samu oteše njegove pokrajine, oteše isti Rim, baštinu sv. Petra, te ga sagnaše u Vatikan kano sužnja. Pio IX. nikad se prepao, nikada ništa zanemario nije. Osudjivaše jasno, odrešito isto tako bludnje ljudskoga uma, koje se dizahu proti vjeri Isusa Krsta, koliko nepravdu i silovitost najmogućnijih vladara, koja nastojaše ne samo stepsti sav ures, nego i srušiti temelj i stupove i zidine, i potrgati sve spone crkvene sgrade. Koliko ljudi vidjeti mogu, Pio IX. u najopasnije vrieme „održao je vjeru“ svomu Gospodaru na najsjajniji način s podpunim požrtvovanjem sáma sebe. Zato je takodjer vidio vjernost i ljubav puka

božjega u svih narodih naprama sebi i naprama stolici Petrovoj toliku, te se ona može natjecati s vjernošću i ljubavlju kršćana prvih vjekova. Što su ga više neprijatelji mrazili i crnili, to su više hrlili pravi katolici, da mu osobno donesu svoj poklon, svoju odanost; što su mu više dušmani njegovo otimali, tim brižnije i nježnije nosila mu je svoje darove ljubav njegove djetce. Nikada nije papa dočekivao u Rimu tolike čete odanih kršćana, nikada jih ohrabrio i tješio onako kako Pio — pravi odsjev temeljitelja Rimske crkve, svetih apostola Petra i Pavla. Je-li čudo, da je u tolikom zanosu katolički sviet na usta svojih učitelja u sv. obćenitom vatikanskom sboru, jasnije i odlučnije nego-li prije, izjavio da sám sv. Petar nauča na usta svojih nasljednikâ i zato da je iz ustiju nauk Isusa Krsta uviek čist, podpun, nepogrešan. To nas sada malo uznemiruje, što je tolik junak i apostol, što je sama vidiva glava katoličke crkve odazvana upravo u onaj čas, kad dvie velike sile, koje se pokazaše crkvi i sv. stolici najljućimi neprijatelji, slave svoje pobjede. Ali nezaboravimo, već se tješimo, da se je i sužanj vatikanski onamo podigao, gdje ga nemože više sastići ničija sila; gdje je našao, uzdajmo se i nadajmo, gdje je našao „krunu pravde.“

Sasvim tim nesmijemo zaboraviti, što kaže veliki apostol Pavao: „nisam si ničega sviestan, ali tim nisam opravdan, sudac mi je Gospodin.“ 1. Kor. 4, 4. Pa valja takodjer da svomu otcu i poslie smrti dademo znakova svoje ljubavi.

Zato naredjujemo:

1. U katedralnih i kolegiatnih crkvah ima biti svetčana zvonjava kroz osam dana, te se završiti svetčanom zadušnicom i absolucijom.

2. U ostalih župnih crkvah Naših dieceza valja da se obavi svetčana zvonjava najmanje kroz tri dana, i završi pjevanom zadušnicom i absolucijom.

3. Početak zvonjavi može biti odmah, čim dodje u ruke ovo Naše pismo; no želimo svakako, da vjerni puk dovoljno sazna za znamenitost ovoga dogodjaja, te velikom množinom dodje k zadušnici. Zato držimo za shodno, da se zadušnica služi iza nedjelje, te u nedjelju bude vjerni puk u kratko obučen i pozvan.

4. Župnici imaju k zadušnici pismeno pozvati sve oblasti, koje se u dotičnoj župi nahode.

5. Župnici, koliko mogu, neka nastoje liepim načinom uputiti vjerne katolike, da se u one dane, kad traje svetčana zvonjava, uzdržavaju od bučna veselja.

. Tako bismo ovršili svoju dužnost naprama velikomu i dragomu pokojniku.

Ali u isto vrieme valja da mislimo i na udes svete crkve naše, gdje joj vidive glave neima u težko doba. Neprijatelj će i željeti i raditi, da Piu nebude nasljednika, ili da ga nebude „po srdcu božjem“, nego po volji čovječjoj. Već dugo govorilo se je o osnovah njekih mogućnika ove zemlje, koje su kadre prostodušno kršćansko srdce napuniti užasom. Ruka Gospodnja, istina, nije prikraćena, to možemo biti sjegurni; ali to nismo sjegurni da-li neće Gospodin dopustiti, da njegova crkva, da mi s našom slabašnom i malašnom vjerom dodjemo u kušnju. Toga radi držimo se svjestno i iskreno one opomene Gospodnje, dane za težko doba, dane navlastito u onaj čas, kad je Gospodin ostavljao svoje učenike, predajuć se on, glava njihova, u ruke neprijateljske. „Bdijte, reče, i molite se, da neunidete u napast.“ (Mat. 26. 41) I ako bi se već moralo dogoditi ono, što reče Gospodin Petru: „evo sotona je zatražila, da bi vas činila kano pšenicu:“ neka nam barem nepomanjka ono drugo, što dalje reče Petru Gospodin: „ali ti utvrdi svoju braću“ — neka dade Gospodin, da se čim prije izabere pravi nedvojben nasljednik sv. Petra, i glava vidiva kršćanskoj crkvi. Zato naredjujemo: 1. da svi svećenici odmah, čim saznaju za ovo Naše pismo, uzimlju u misi kolektu iz mise: pro eligendo Summo Pontifice (na kraju rimskoga misala); 2. da se u svih župnih crkvah svaku nedjelju i svetak poslie glavne mise pred izloženim ciborijem izmoli pet put otče naš i zdrava Marija s molitvom iz mise za izbor pape (u sćavetu str. XXX.); 3. prestati se može s jednim i s drugim, čim se sjegurno dozna, da je izabran novi namjestnik Isusa Krsta. Tada će sliediti nova naredba ovoga ordinarijata. U Senju 10. veljače 1878.

Juraj.

— Jučer je glavni grad Hrvatske dostojnim načinom izkazao posliednju počast velikomu pokojniku Piu IX. U prvostolnici zagrebačkoj bio je podignut veleliep katafalk, naresen crnimi barjaci i papinskimi znakovi, ukrašen stotinami voštenica. U svetištu osim preč. svećenstva našle se glave obijuh naših vlada, preuzv. g. ban Iv. Mažuranić i preuzv. g. barun Filipović, našli su se presvietli predstojnici raznih odsjeka jedne i druge vlade sa podčinjenim osobljem, velem. rektor sveučilištni na čelu sveučilištnih profesora, zastupstvo grada Zagreba s načelnikom, svi prof. sborovi sa svojimi rektori itd. Po sriedini poredali se gradjani sveučilištni svih trih fakulteta, koji se odazvaše liepomu pozivu prevriednoga rektora svoga, da po slobodi svojoj ukupno prisustvuju zadušnicam „velikoga muža, neoboriva značaja, kojega divnim kriepostim klanja se pred grobom vas sviet, a i sami neprijatelji.“ Ostalu crkvu dubkom je napunilo občinstvo i odličnijih stališa. Sv. misu pjevao je presvietli gospodin biskup Ivan Pavlešić, a na koru pjevao je mješoviti sbor veliki *Requiem* Cherubinijev, u kojem ima prekrasnih dielova, kao *Dies irae* i dr. Absoluciju odpjevali su preč. gg. opati Jandrić, Gugler, Gašparić i Gajdek, dočim su na koru *Libera* i druge žalobne pjesme prekrasno odpjevali pjevači stolne crkve. Sve u svem liepo je pokazalo, da Hrvati znadu cieniti glavu svoje svete kat. crkve, da se oni živo sjećaju, što im sve pritiče, a i priticalo im je od toga vrutka i zemaljske sreće te blagostanja. Bila ova žalostna počast, izkazana velikomu pokojniku, ujedno klica, iz koje će proklijati sve uži vez sa sv. stolicom i sve veća ljubav prema istinam vjere i odlukam namjestnika Kristova.

— U sriedu 13. o. m. pokopan je sv. otac Pio IX. O tom izvješćuje službeni list vatikanski: U sriedu nješto prije 7. sati u večer sakupe se kardinali u sali konsistorijalnoj, da odu odatlje u kapelicu presv. otajstva u sv. Petar i da zadnju počast izkažu tielu Pia IX. Otuda, gdje je bio i nadžupnik, kaptol i kler vatikanske basilike, odu preč. kardinali, komornik crkve itd., pošto su s počitanjem sv. nogu poljubili, u obhodu van, dočim su pjevači kapele Guillia tužno zapjevali *Miserere*. U to uzmu plemićkom gardom čuvano tielo, kapelani vatikanske bazilike na ledja; plem. garda poreda se oko tiela, te ga je izmjenice s kapelani nosila. Sprovod krene na desno, kod kipa prvaka apoštola skrene iz glavne ladje u kapelu za chor. Tu usried kapele stave tielo na zemlju, a mon. Folicaldi, kanonik vatikanske bazilike, blagoslovi, dočim su pjevači pjevali obične molitve, lies od čempresovine, poškropi ga sv. vodom i pokadi ga. Mnogi prisutni plačuć pobrzaju, da još jednom poljube noge dragoga pokojnika. Posliednjiput! Mons. Ricci, majordomus Nj. svetosti, stupi za tim polagano i pokrije drhćućom rukom lice Pia IX. bielim plaštem, kapelani i gardisti uzmu krajeve plašta, na kom je tielo počivalo i metnu tielo u pripravljen lies. Lies od čempresovine, u koj se je stavilo tielo sv. otca, metnut je odmah u lies od olova, na kom je sliedeći napis:

CORPUS
PII IX. P. M.
VIXIT. AN. LXXXV. M. VIII. D. XXVI.
ECCLES. UNIVER. PRAEFUIT
AN. XXXI. M. VII. D. XXIII.
OBIIT. DIE. VII. FEBR. AN. MDCCCLXXVIII.

Pošto su izkazane velikomu pokojniku propisane počasti, stavi papinski dvorski nadmeštar, podupiran jednim obrednikom, k nogam papinim tri kesice, u svakoj po 32 spomenice od zlata, srebra i tuča, što odgovaraju godinam slavnoga vladanja Pia IX. ujedno sa škatuljicom od mjedi, u kojoj je na pergameni pisana pokojnomu papi u slavu govorena besjeda. Dva papinska obrednika razkrile tada plašt od crvene svile nad tielom; pontificant reče posliednju absoluciju, i na to se zatvori pokrov od liesa za uviek nad umrlimi ostanci jednoga od najvećih papa naše sv. crkve. Lies od čempresovine prevežu odmah unakrst ljubičastim vezom, na koj stave papinski nadmeštar i kardinal-komornik sve po dva pečata u crnu vosku, a nadžupnik basilike i preč. vatikanski kaptol po jedan pečat. Tad se zatvori lies od olova, a za toga čitao se točan izvještaj o žalobnih i pogrebnih svečanostih, što ga je sastavio propovjednik vatikanskoga kaptola. Pri tom su bili kao svjedoci kanonici Milela i Pericoli. Na lies od olova stavilo se isto toliko pečata, kao i na onaj od čempresovine. Pošto je i ta posliednja formalnost dovršena, donesen je lies od kestenjeva drva, kamo je stavljeno u prijašnje liesove zatvoreno tielo pokojnoga pape, te je poneseno na pripravljeno već mjesto na lievoj strani kapelice za chor, gdje je prema običaju smješteno. Svi ovi čini obavljeni su uz dubok múk, koj su prekinuli od vremena do vremena psalmi pjevača. Užeti podignu lies polagano sve do otvora, gdje ga je malo po malo ne stalo. Zidari se primu odmah posla, te na brzo podignu zid, koj je grob posve zatvorio. Pred otvorom stavljen je kamen, na kom su urezane ove jednostavne rieči:

PIUS IX. P. O. M.

Sve ovo obavilo se je privatno u zatvorenoj crkvi, kamo su pripuštene samo službene osobe i njeke druge iz najvećih krugova.

— U ponedeljak na večer (18. o. m.) započeo je konklave u vatikanu. U nj je unišao 61 kardinal, new-yorški Mac-Closkley nije još preplovio oceana, a Garcia Gil, nadbiskup saragoski i Brossait Saint Marc nadbiskup u Rennesu nisu mogli radi težje bolesti poći. Liberalni listovi javljaju koješta o neslogi kardinala, nu pouzdani kat. izvjestitelji javljaju, da je sv. sbor posve složan, te se je nadati brzomu izboru. **Baš sada stigla je brzojavna viest, da je izabran Pecci, pod imenom Leona XIII.**

— Družtvo kat. mladeži u Italiji poslalo nam je ovaj proglas: **Pio IX.** je mrtav! Ovo malo rieči naviešta najgorči gubitak, koj je mogao zastići katoličku crkvu i sviet. Krasnu ovu i veličanstvenu spodobu ovila je njekim sjajem neumrlosti oduševljena ljubav djece njegove i njegova za čudo velika starost. Nitko ni mislit nije mogao, da će i njemu kucnuti zadnji čas, čas kad će nas ovdje na zemlji ostaviti, te iz bura ovoga života poći na nebo, da primi vječnu plaću. — Izvanredne zasluge ovoga velikoga pape, komu će crkva i poviest dostojno mjesto namieniti, traže od katolika nješto više nego-li djetinje nutarnje tugovanje. Sadanje pokoljenje, koje se je divilo vanrednim kriepostim toga providnošću poslana muža, te je okušalo plodove njegove neizcrpive ljubavi prama crkvi i čovječanstvu, neka potonjemu svietu dade trajan i svetčan dokaz zahvalnosti, kojom je proniknuto. Po višeput je družtvo kat. mladeži Italske zaprosilo katolike milostinju za živoga **Pia IX.**; danas suznih očiju i bolna srca traži od njih milostinju za pokojnoga **Pia IX.** Tad je milostinja bila, da podupre njegovo uzvišeno siromaštvo i pribavi mu sredstva, da ovrši tolika i takva čudesa ljubavi i veledušja, čemu se sav sviet divi. Danas neka bude za to, da mu se, načinom koj će se najvriednijim pokazati, podigne spomenik, koj će pokazivat potonjemu svietu našu neugasivu zahvalnost prama neumrlomu papi, koj je toliko trpio, da brani posvećena prava crkve, naše savjesti i naše vjere. Prihvaćajuć ovu inicijativu osvjedočeno je naše družtvo, da izrazuje misli svih vjernih katolika, te da će ovaj poziv naći velедušan odziv u srcih onih, koji se diče imenom djece **Pia IX.** Bologna 8. veljače 1878. Ivan Acquaderni, predsjednik družtva kat. mladosti u Italiji; Hugo Flandoli, bilježnik. (Mi ćemo rado primiti svaki dar, koj nam u to ime stigne, te ga na svoje mjesto odposlati. Ured.)

— † Baš kad smo dogotovili list začuli smo, da je jutros oko 5 sati blaženo u Gospodinu preminuo presv. g. biskup Ivan Kralj. Stariji od sv. otca 1 dan, nije ga preživio ni puna 2 tjedna. S njim izgubismo uzor svećenika, vatrena rodoljuba, darežljiva podupiratelja svakoga dobra. Na njegov dugotrajni i blagoslovljeni život povratit ćemo se budući put. Bio mu dobri Bog blagi sudac.

Urednik Andrija Jagatić. Tiskom Dragutina Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 9. U Zagrebu, 28. veljače 1878. **Tečaj XXIX.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Sveti otac Leo XIII.

Koliko nas je žalostno iznenadila viest o smrti Pia IX., toliko nas je radostnije zatekla ona, da mu je već izabran nasljednik. U vrlo kratku vremenu, već u trećem skrutiniju dobi nadbiskup Perugie, kardinal-komornik **Joachim Pecci** propisani broj glasova, te zasjedne na nedavno izpražnje nustolicu kao **Leo XIII**.

Oduševljeno pozdravio je novoga namjestnika Kristova sbor kardinala; oduševljeno mu je zaklicalo pučanstvo u Rimu, kad mu je prvi svoj apoštolski blagoslov davao; a ovomu oduševljenju odazvati će se cieli katol. sviet, kud će doprieti ova vesela viest!

Oduševlenje ovo biti će sada tim veće, što su se i katolici pobojevali, neće-li neprijatelj gledat, da sv. posao zaprieči; što je i kod nas bilo glasova, koji su pitali, hoće-li biti već ikad izabran nasljednik Piu IX., što se je i kod nas pisalo, da se crkva katol. može nadati novomu razkolu, jer je sbor kardinala nesložan, pociepan.

Sva ova nagadjanja i zla gukanja osramotio je gotov čin: duhom svetim nadahnuti sv. sbor dao je crkvi katol. glavu, koja će ju neustrašivo i sigurno provoditi po pogibeljnih putevih, kojimi joj je u ovo vrieme hodati.

Tomu se mi katolici posve čvrsto nadamo, jer znamo, da je i uz **Leona** Onaj, koj crkve svoje nikad ne ostavlja; da i kroz **Leonova** usta govori prvak apoštolâ sv. Petar. A daju nam tu čvrstu nadu i velike sposobnosti novoga pape, koje je od mladosti svoje uviek razvijao.

Rodjen je 2. ožujka 1810. u Carpinettu u crkvenoj državi od stare patricijske obitelji. Nauke je svršio u rimskom kollegiju, odkale je prešao u akademiju plemenitih

klerika, gdje je učio pravo i bogosloviju. Uman, a ponizan, ljubežljiv i prijazan bude 16. ožujka 1837. imenovan kućnim prelatom Grgura XVI. i referendarom signature. Ne dugo za tim pošalje ga papa za delegata u Benevent. Bila mu je tu težka zadaća, jer se je pokrajinom ovom silno razmahalo bilo razbojstvo. I jedva je papa mogao sposobnijega onamo poslati; tako se je u upravi pokazao vještim! Blagost spajajuć sa strogošću i divnom odvažnošću izkoreni on to zlo bi reći posve. Vještina njegova u upravi pokaza se još jasnije, kad je bio delegatom u Spoletu i Perugii. U ovom posliednjem gradu upravljao je tako vješto, da su kroz dulje vremena svi zatvori prazni bili! Sbog ovih njegovih sposobnosti imenovao ga je Grgur XVI. g. 1843. nadbiskupom od Damiette i. p. i., a ujedno nuncijem u Briselju. Kako je tu s jedne strane zastupao katol. interesse,a s druge strane mudro se vladao prema kraljevskoj vladi zaprosi kralj Leopold I. papu, da ga imenuje kardinalom. Grgur XVI. imeva ga in *petto*, davši mu nadbiskupiju Perugijsku 14. siečnja 1846.

Tu stane on razvijati sva svoja liepa svojstva. Blag, pravedan, uztrajan i uzoran upravljao je povjerenim si stadom, te ga je Pio IX. za sve to nagradio i[illegible]av ga 9. prosinca 1853. kardinalom. Što mu je preostalo vremena od upravlanja [illegible] je nauku i pribavio si svestrano naobraženje. Željeć da i njegovo svećenstvo bude zadojeno i duhom Kristovom i dubokim znanjem osnovao je akademiju sv. Tome, te je marljivo predsiedao svim bogoslovnim razpram, što su se držale u toj akademiji. U neumornu poslovanju zateče ga žalostan dogodjaj, da su crkvi oteli svojinu, a njemu samomu sgradu sjemeništnu, gdje se je pod budnim njegovim okom bujno razvijao mlad svećenički naraštaj. Mladice ove presadio je on u svoj dvor, medju nje je za dokolice dolazio, k svojemu ih je stolu prizivao, i duhom ih Kristovim sam zadahnjivao. Za to je i poplavljena nadbiskupija Perugijska uzornimi svećenici, za to je i dopro glas o njem još više u vatikan, a za to ga i imenova pokojni Pio IX. kardinalom-komornikom, najvažnijim udom u sboru kardinala.

Cieli njegov život tako je uzoran, ter se još za živa Pia, kadgod bi se rieč povela o njegovu nasljedniku, na prvom mjestu pomišljalo na Peccija. Dapače govorka se, da ga je i sam Pio IX. preporučio sboru kardinala. Obzirno njegovo ponašanje u svih okolnostih i prema svakomu pribavilo mu je štovanje i svjetske vlašti, pa se je s toga zaključivalo, da je on „umjereni" kardinal. Nu odvažnost njegova, koju je kroz cieli svoj život pokazivao daje naslućivati, kakva-li je to „umjerenost." Nasljednik Pia IX., mi već rekosmo, ići će, kako je posve naravno u stvarih vjere i ćudoredja onimi stopami, kojimi je išao i njegov veliki predšastnik. Pa mi onim iskrenim počitanjem, kojim smo se klanjali Piu IX., klanjamo se i **Leonu XIII.**; onako voljno, kako slušasmo Pia IX., poslušamo i **Leona XIII.**; onako djetinski, kako ljubismo Pia IX., ljubimo i **Leona XIII.**; i onako srdačno, kako još lani klicasmo Piu IX., sada kad je prviput i narod hrvatski po svom kardinalu birao glavu našoj sv. crkvi kličemo i **Leonu XIII.** onu poznatu starih Hrvata: . . . *Vivat summus Pontifex!*

Istinita poviest sabora vatikanskoga.

Napisao kardinal Manning, nadbiskup Westminsterski.

IX.

(Dalje.)

10. S druge strane oni, kojim se je činilo, da ti dokazi ne dokazuju dosta, naglašivahu:

a) Ako episkopat, kler i svjetovnjaci samo s malimi iznimkami odluke papine jednoglasno i pokorno prihvaćaju te se s njimi slažu, onda da ova definicija ne samo neće nikakvom pogibelju uroditi, nego da će se isti dapače veseliti videći, da je njihova podložnost pod naučne odluke papine po auktoritativnoj izjavi opravdanom proglašena; ako-li je pako onih više, koji se suztežu slagat se s njimi nego-li onih, koji ih prihvaćaju, to upravo da dokazuje potrebu, da se istina proglasi.

b) Dekret sabora florentinskoga da bi jamačno dovoljan morao biti, te da bi dostatan i bio, da ga oni, koji nepogrešivost *ex cathedra* učećega najvišega biskupa nieču, krivo netumače. Ta pako okolnost, što se je to dogodilo od strane Galikanaca i Anglikanaca, pokazuje najjasnije da taj dekret nije dostatan.

c) Kada bi se nepogrešivost papina, za koju se tvrdi, da ju s malimi iznimkami svi čvrsto drže, proglasila dogmom, da bi svakako moralo nastati pitanje, kako da se ona izvršuje. To pako pitanje nebi bilo manje jasno, ako se onaj nauk definira t. j. ako se ono definicijom ovoga nauka više razsvieti. Težkoće, koje u tom po-

gledu sada obstoje upravo zato, jer neima nikakve jasne definicije bile bi u tom slučaju uklonjene. Krivi i dvojbeni nazori da prouzrokuju težkoće, istina pako da izključuje dvojbu i nejasnost u onoj mjeri, kako je točno definirana.

d) Ako se biskupi nebi u tom složili, da se takva definicija stvori, sabor da će bez dvojbe tako mudar biti te znati, kojim mu putem valja udariti. Ta i tridentinski sabor nije neoskvrnuto začeće proglasio dogmom, on da se je samo na taj proglas spremao, ali nije išao dalje. Ako bi biskupi jednoglasno definirali praerogativu vrhovne crkvene glave, oni da se nebi tim još odrekli kojega privilegija ili dara, što ga Bog episkopatu dade, a još manje bi se ga lišili. Božanstveni darovi crkve nisu u oprieci jedan s drugim. Apoštoli nisu prestali biti nepogrešivi zato, jer je i njihov glavar takav bio. I praerogative glave dar su tielu. Oboje da ima svoju posebnu sferu, te jedno i drugo da djeluje unutar svojih granica. Kakogod nije jedan biskup sam za sebe nepogrešiv, tako da nisu ni biskupi svi ujedno uzeti nepogrešivi bez svoje glave. Čega bi se dakle mogli biskupi lišiti izjaviv da je njihova glava nepogrešiva?

e) Nada u sjedinjenje iztočnih crkvâ s Rimom da se temeljiti ima jedino i samo na naročitoj priznaji božanske praerogative crkve. Sdruženje na temelju sporazumka, koj toga nepredpostavlja ili na temelju nejasnoga dvoličnoga principa da nebi niti jedan dan obstojalo. Dekret Floretinskoga sabora, za koj se veli da je dostatan, za Grke da nije dovoljan. Oni su ga u Florenci primili, ali čim se vratiše u Carigrad, odmetnuše se od njega opet. Danas da se nebi smjelo nastojati o sdruženju na temelju tom, da se umanje tada postavljeni uvjeti, nego na temelju izričnoga prihvata istine. Grgur XII. Urban VIII. Benedikt XIV. da su se zato tako strogo držali dekreta florentinskoga, jer za onda drugoga nebijaše. Nepostoji doduše niti danas koj drugi, nu da pitati valja svakako, nisu-li dogodjaji posljednjih trijuh vjekova nuždnom učinili točniju razložbu istine.

f) Sada medju katolici očito postojeća protuslovja u pogledu papine nepogrešivosti da su veća zaprieka povratku protestanta k crkvi katoličkoj, nego-li bi ikad bio proglas toga nauka dogmom. Oni zabacuju s toga nepogrešivost crkve u obće, jer drže da mi katolici, ako i ne glede nepogrešivosti crkve, a to bar glede nepogrešivosti njezine vrhovne glave razne nazore gojimo. Dotle, dok se nepogrešivost papina auktoritativnim načinom neproglasi, da će se moći protestanti sakrivati za ledja onih katolikâ, koji ju nieču. A na našu vlastitu sramotu mora se reći, da su svoju vjeru, kojom smatraju nepogrešivost novotarijom uzeli od ljudi koji nam pripadaju; Galikanci da su im dali oružje u ruke, koje oni sada proti svakoj nepogrešivosti upotrebljavaju.

g) Razlike mnienja medju biskupi da se bojati netreba, ta za to jamči vlastita njihova tvrdnja, da su naime biskupi svojom vjerom u taj nauk složni. Nu da one ipak nastanu, to da nebi u tom slučaju danas gorje bilo, nego za vrieme sabora tridentinskoga, kada su se biskupi razilazili u svojih nazorih o neoskvrnutom začeću Sabor da bi uz svoju mudrost u obziru i naravskom i nadnaravskom znao, što mu u tom slučaju činiti valja; pa kada bi zbilja došlo do toga, onda da nebi odtuda sliedilo, kao da će se umanjiti djetinja i srdačna privrženost biskupâ napram sv. stolici u pitanjih onih, u kojih su skladni.

h) Uz jednodušne pastire crkve da se netreba niti medju vjernici bojati nikakva razdora niti dvojbe. Obstoji-li to, onda je tomu razlog što se veli, da su i biskupi u pitanju o nepogrešivosti nesložni. Već je skranje vrieme, da se ovoj lažnoj tvrdnji drzovitih i zloradih akatolika učini kraj. Već s toga jedinoga razloga bilo bi za istinu i spas dušâ bolje, da se čim prije suglasje crkvenih pastira javno dokaže. To isto valja reći o tobožnjih povjestnih težkoća. One bijahu opet te opet izpitivane i razjašnjivane, nu one da će se vazda iznova sve većom preuzetnošću navoditi, dok pitanje o nepogrešivosti papinoj neodlučeno ostane. Kada crkva progovori, onda da neće više vjernici pristupni biti kakvomu zavadjanju, — protivnici da će, dok crkva šuti, silnu graju podizati te vješto vojevati. Definicija pako da će sve glasove ušutkati te će se tada još samo jedini glas crkve čuti.

i) Netreba očekivati, da će ikoj dekret one zadovoljiti, koji se pozivajući se od pape na obćenite sabore, protive vjeri te tim sami sebe iz crkve izključuju. Nu ako još ikakve nade ima za ove, da će se ona naći u tom ako se izvjestnost vjerska uzvišena nad svaku dvojbu osjegura. To pako da je s božanstvenim ugledom vrhovne crkvene glave u najužem savezu. Tu nehasni ništa pokazivati na primjer Spasiteljev; jer on je štedio slabost onih, koji nisu mogli snositi tajne još neobjavljene, tu se pako radi o istini objavljenoj, koje proglas bi se imao obustaviti zato, jer mnogi neće vjerovati, da je to objavljena istina. Tom šutnjom učvrstilo bi

se mnienje, da nepogrešivost vrhovne crkvene glave nije nikakva objavljena istina. Ako je dakle to objavljena istina, onda se nemože ovdje upozorivati na primjer Spasiteljev, a još manje na primjer apoštolâ; „koji se nisu uzprezali“, nego „vjernikom sve božje odluke navješćivali.“ (Djela apošt. 20, 20 i 27.)

k) Krivo tumačenje saborskoga dekreta može biti djelo samo jedne stranke te da se stoga niti daleko širilo niti dugo trajalo nebi. Zato se strah pred takvim krivim tumačenjem nemože navadjati za razlog proti definiciji. Proglas nepogrešivosti rimskoga biskupa nemože takodjer na nikoj način smanjiti ugled biskupâ kao sudaca nauka u njihovih vlastitih biskupijah, nasuprot ona bi bila svim njihovim zakonitim činom u tom smjeru jaka podpora. Nikako da se razumjeti nemože to, u koliko bi mogli biskupi veći ugled imati zato jer bi se vjerovalo, da je ugled njihove glave manji.

l) S istoga razloga nije vjerojatno, da bi biskupi kao pastiri i sudci u svojih diecezah manje tvorni bili, jer bi nauk, koj već svi bez iznimke vjeruju, konačno definicijom za dogmu proglašen bio. Ako vjera u istinu onoga nauka nije gore spomenute posljedke proizvela, kako se može onda uzeti, da će ih definicija proizvesti?

m) Napokon, da centralizaciji obične diecezanske uprave, kako ona upravo u svoj crkvi obstoji, nemože i nemora prokrčiti put definicija nauka, da je namjestnik Isusa Krista, kada on u stvarih vjere i ćudoredja *ex cathedra* odlučuje, nepogrešiv. Jer takva definicija spada na višji red tako, da obična pastirska služba s njom jako riedko u dodir doći može. Riedko da nastaju u diecezah pitanja o vjeri i ćudoredju, koja nebi crkva već jedanput riešila. S ostalimi strukami diecezanske uprave neima nepogrešivost papina nikakva posla. Najviše mogla bi ona sudačkim odsudam biskupskim dati veću sigurnost.

S tih razlogâ bijahu drugi biskupi toga mnienja, da primjetbe proti takovoj definiciji nisu toli silne i kriepke, te bi mogle sabor potaknuti, da odustane od te definicije.

(Dalje će sliediti.)

---

† Biskup Ivan Kralj.

Znamo, da je Hrvatskom tužno prozujila viest, koju i mi posliednjiput u kratko spomenusmo: da biskupa Ivana Kralja ne ima više medju živimi. Ne ima više miloga onoga starca, koga tolikoput s veseljem promatrasmo, kako poput mladića kakova ulicom šeće, štapićem maše. Već od više mjeseci privezala ga bolest na krevet, dok evo 21. ranim jutrom ne jeknu: umro je, pošto nam se baš dan prije reklo, da mu je dobro odlahnulo! Otišao je gori, da primi plaću za premnoga svoja djela, što ih je kroz svoj dugi život učinio.

Dug mu je u istinu život. Dug godinami, a još dulji dobrimi djeli. Rodio se 12. svibnja 1792. u Varaždinu od poštovanih gradjana Andrije i Jelene Kralj. Dobro kod kuće uzgojen, učeć pod brižnim roditeljskim okom srednje nauke u rodnom si mjestu, došao je Ivan u biskup. sjemenište zagrebsko kao nevini cvietak, pun oduševljenja za stvar svetu, kojoj se je nakanio posvetiti. Bogoslovni nauci, koje je izvrstno učio, duhovni naputci njegovih poglavara oganj su sveti u duši njegovoj još više podpaljivali. I tako naobražena uma, a plemenita i žarka srca srca rekne naš Ivan prvu svoju sv. misu u prvostolnici zagrebačkoj na dan presv. Trojstva, 4. lipnja 1815.

Krasne njegove sposobnosti nisu izmakle brižnu oku njegovih poglavara. Biskup Vrhovac uzme ga odmah za svoga obrednika, a još 5. kolovoza 1814, dok je mlad čekao na sv. redove, pridieli ga pisarni. Sposobnošću se svojom iztičuć postane na brzo protokolistom, koju je službu vršio sve do godine 1821. Te godine postane župnikom u Pokupskom. Što je sve mladi župnik ondje učinio, to se opisat neda, nu Pokupčani spominju to još i danas, a spominjati će do vieka, jer se ta djela izbrisat ne dadu. Revnost u pastvi, prijaznost i ljubežljivost prema svakomu stavi ga na skoro na mjesto podarchidjakona kotara Pokupskoga. Opominjajuć, gdje je opomenuti trebalo, a hvaleć što se je hvaliti moglo pokojnik je svoju težku zadaću vršio tako, te je s njim sve zadovoljno bilo. Nakon četernaestgodišnjega neumornoga djelovanja bilo se je pokojniku razstati s Pokupskim krajem. Njegovih krasnih sposobnosti bilo je potrebno poglavarom njegovim. Da uzmogne laglje pripomoći u svakoj sgodi biskup Alagović premjesti ga u Vugrovac god. 1835., a već sliedeće godine pozove ga u Zagreb kao svoga tajnika, imenovav ga ujedno ravnateljem biskupske pisarne. Kako je u obće bio vrlo radin, a obogaćen izkustvom, što si ga steče bivši već prije u pisarni on je pisarnom ravnao vrlo vješto i revno. Pa ga je ta revnost dizala sve više i više po častih. Godine 1837. postane kanonikom zagrebačkim, te si ga Alagović uzme za pobočnika. Na tom mjestu ostao je i za Haulika sve do god. 1846. Dižuć se sve više postane kanonikom-čuvarom, g. 1854. velikim prepoštom zagrebačkim i priorom vranskim, te je g. 1855. posvećen za biskupa likopoljskoga. Bivši za Haulika njegov suffraganeus in pontificalibus, izabran je poslje njegove smrti generalnim vikarom, te je prem već u godinah mladjahnom revnošću tu službu vršio. Sadanjemu uzoritom gospodinu bio je suffraganeus in pontificalibus, a vicarius in spiritualibus, te je još u većoj starosti pripomogao gdjegod je mogao.

Nagradjivan ovako častmi i ugodnim položajem za svoje revnovanje, on se je nastojao crkvi donjekle odužiti ostavljajuć razne zaklade. Već god. 1862. predao je preč. duh. stolu 1) 500 for. za siromake u župi Pokupskoj; 2) 300 for. za siromake župe Vugrovačke; 3) župnoj cvkvi Pokupskoj 300 for., a tamošnjim kapelam 300 fr.; 4) župnoj crkvi u Vugrovcu 100 for., a kapeli sv. Mihaila 50 for.; 5) prvostolnoj crkvi zagreb. 300 for.; 6) zavodom milosrdnih sestara 600 fr. i mil. braće 600 fr.; 7) u ime altarije za sebe i tamošnje župljane župniku Pokupskomu 500, a kapelanom Pokupskim 300 for.; 8) u istu svrhu župniku Vugrovačkomu 100. a kapelenom 100 for.; 9) župnikom dolnje Stubice 100, for, a tamošnjim kapelanom 100 for. u ime altarije; 10) u isto ime preč. prvostol. kaptolu 400 for.; 11) u ime godišnjice preč. kaptolu 600 for.; 12) u isto ime sboru praebendara u Zagrebu 400 for.; 13) beneficijatu sv. Vida u Varaždinu ime altarije za pokojne si roditelje 200 for.; 14) školi u Pokupskom 300 fr.; 15) vicearchidjakonom archidjakonata Zagorskoga i Gorskoga po 300 for. u ime altarije; 16) za misije u Americi 100 for.; 17) za misije u Africi 100 fr.; 18) ubožnici kaptolskoj 200 fr. Oporučno pako zapisao je: 1) Prigodom sprovoda neka se razdieli medju siromake 300 for. 2) Po 200 for. ubožnici prvostolne crkve, gornjega grada Zagreba i grada Varaždina; po 100 for. ubogim grada Karlovca, Križevca, Koprivnice i Požege; 3) Franjevcem u Zagrebu i Varaždinu, Kapucinom u Varaždinu u ime altarije po 200 for.; 4) nadb. sjemeništu i nemoćnim svećenikom po 100 for., a prvostolnoj crkvi 200 for.; 5) Po 1000 for. praeparandiji u Zagrebu, realki zagreb. i varažd., gimnaziji zagreb. i varažd., narodn. muzeju u Zagrebu; 6) Učioni na Voči 300 for., a tamošnjim ubogim 100 for.; 7) Ubogim župe Polstrau u Štajerskoj 200 for.; 8) župniku sv. Petra u Zagrebu u ime altarije 300 for., 9) župnoj crkvi u Vrani u Dalmaciji 500 for.; 10) za mladiće župe pokupske, koji bi išli zanat učiti 500 for.; 11) zavodu invalida 500 for.; 12) Kat. misiji u Americi i Africi po 100 for. Imetak, koj preostaje pošto se namire ovi legati ima se podieliti na dvoje, jedna polovina ide rodjakom, a druga: *a*) za jedno mjesto u kr. konviktu u Zagrebu; *b*) za jednu djevojčicu u samostanu Uršulinka u Varaždinu; *c*) za jednoga mladića u gospod. učilištu u Križevcu. Što preostane ima se obratiti na štipendija po 200 for. godišnjih za učevnu mladež od rodbine. Uz to je i drugdje podupirao svaku dobru svrhu. Tako je godimice čije podupirao svaku dobru svrhu. Tako je godimice mnogo davao raznim zavodom, a da se izda Škarićevo sv. pismo dao je 2000 for.

Nu radeć revno na crkvenom polju biskup Kralj nikad nije smetnuo s uma, da mu je vruće ljubiti domovinu, koja ga je na noge podigla, da mu je i u tom nasliedovati božanskoga spasitelja, koj je nad nesrećom naroda svoga gorke suze lievao. Prem je dobar dio mladoga života proživio u doba, kad se je nad Hrvatskom tamna noć razkrila bila, nije ga ipak hladnim ostavilo ono sunce, koje se je trećim desetkom ovoga vieka stalo radjati narodu hrvatskomu. Vruće iskre, što ih je stao bacati pokojni Gaj sa svojimi prijatelji primile su se i Kralja. U narodno kolo uhvatio se je i on, da pomaže, jer je više premogao; da svjetuje, jer je bio vremešniji; da sokoli, jer je bio uplivniji. U borbah, što su se uslied toga preporodjaja zametnule Kralj je stajao u prvih redovih. I kad je domorodna četa za čas uzmaknut morala, kad je nad cielom Hrvatskom visio Damoklesov mač, onda je kuća Kraljeva mnogiput bila spravištem, gdje su se zabrinuti rodoljubi svjetovali, što bi što-li ne bi u onako ozbiljnih okolnostih. Nu ne stalo je one môre s prsiju Hrvatske, i kad je ona na novo slobodnije uzdahnula, eto Kralja opet medju prvimi gdje stoji na braniku pravica hrvatskih. Ako je trebalo pomoći savjetom, evo Kralja; ako glasom, evo ga opet; ako novcem, punom šakom daje. Gdje se domovini može pokoristiti njega neće ni bolest prepriečiti. Velik i vatren rodoljub bio je biskup Kralj!

Nu što bismo tek rekli o Kralju, kad bi nam bila njegova ljevica kazivala, što-li je sve i kamo namicala njegova desnica! Kad bismo za nj popitali onu sirotinju, koje se je svaki dan po više znalo naći pred njegovim dvorom nješto pred deseti i dvanaesti sat. To zna onaj gori, koj će sve to tegnut na tezulji života. I kad ga je za velika njegova djela kralj na zemlji imenovao svojim savjetnikom, odlikovao i opatijom bl. dj. Marije de Uhod i sv. Margarite de Bela te vitežtvom reda željezne krune, molimo, da ga sbog njih vječni kralj na nebu daruje slavom nebeskom. Velikomu pokojniku za velika njegova djela tim se najviše odužismo!

Crkvene ustanove poslie izbora pape.

U prijašnjem članku nacrtali smo sav tečaj izbora. Ako je dotičnik, koga sv. sbor odabere takodjer u konklavu, odmaknu se od njega bližnji kardinali u znak poklona. Ako ga pako tu ne ima pošalju k njemu deputaciju. Za tim podju k njemu kardinal-dekan s prvim kardinalom-svećenikom i djakonom i zapitaju ga, prima-li izbor. Ako na izbor pristane pitaju ga, koje će si ime uzeti, jer ako promjena i nije bila u običaju prvih viekova, ipak je temeljena na tom, što je i Isus promienio Simonu ime u Petar, a od Grgura V. počam sve do sada se osim dvie iznimke mienjalo papi prvobitno ime. O tom jednom i drugom sastave se izprave.

Po tom se uputi sv. otac u sakristiju, da obuče papinsko odielo, haljinu od biele svile, biele cipele, u koje je uvezen zlatni križ, barret od sameta, rochetu, ovratnik, pojas, stolu, plašt i mitru. Dok se oblači pripravi se *sedia gestatoria*, kamo sjedne, da primi od kardinala p r v i p o k l o n (adoratio). Pojedinac dolazi redomice k njemu, klekne, poljubi mu križ na cipeli i ruke, na što njega papa poljubi. Kad se svrši poklon dodje k njemu

kardinal-komornik, duboko mu se nakloni i natakne mu na desnu ruku zlatni ribarski prsten.

Za tim se javno proglasi izbor. Prvi kardinal-djakon, praćen obrednikom stupi na balkon, kamo je već spremljen put iz konklava. Naprvo se nosi križ, a papini pjevači pjevaju *Ecce sacerdos magnus.* Na to javi puku kardinal-djakon: *Anuntio vobis gaudium magnum. Habemus Papam, emin. et reverend. Dom. . . . qui sibi nomen imposuit. . .*

Kad je i ovo gotovo nose papu u sikstinsku kapelu, gdje poslie male molitve sjedne posried oltara, da primi drugi poklon kardinala, koj se obavlja kao i prvi. Za tim je u Petrovoj crkvi treći poklon, poslie kojega dieli papa prviput svečanim načinom apostolski blagoslov. Poslie toga svuče papinsko odielo i otide u spremljenu si već palaču, koju mu pokaže kardinal-komornik.

Ako izabrani nije do sada bio biskup, buduć kao papa mora biti biskup rimski onda je za biskupa redjen. Ako već jest biskup, samo se kruni. Za krunitbu odabere se obično bližnja nedelja ili svetac. Taj dan donesu papu u svetčanu obhodu u crkvu sv. Petra, pjevajuć uz put *Tu es Petrus.* Na glavnom ulazu sidje papa sa stolca i stupi na priestol, koj je pri ulazu podignut. Jedan kardinal slovi kratko slovo, a kler ljubi papi nogu. Onda papu nose po crkvi sve do žrtvenika presv. otajstva, koje je izloženo za klanjanje. Pošto se tu papa pomoli ode obhod u kapelu sv. Grgura, gdje mu se zavjeri pokornost. Pošto je papa blagoslovio puk moli se treći čas, a poslie oblače papi misno odielo. Sad krenu k velikomu žrtveniku. Putem po triput upali obrednik nješto kučine i reče papi: „Sancte Pater, sic transit gloria mundi.“ Tim ga sjeća, kako je na zemlji sve prolazno.

Kad dodju k žrtveniku započme svetčana misa, a poslie nje krunitba. U tu svrhu započme obhod uprav onako, kako i prije kad se je unišlo u Petrovu crkvu. Sv. otca nose pod baldachinom k velikomu žrtveniku. Kad sjedne na priestol uzme mu drugi kardinal-djakon s glave mitru, a kardinal-dekan i prvi kardinal-djakon stave mu na glavu tiaru govoreć: „Primi trimi krunami naresenu tiaru i znaj, da si ti otac kraljeva i knezova, upravljatelj kruga zemaljskoga, na zemlji namjestnik našega Spasitelja Isusa Krista, komu slava i čast od vieka do vieka. Amen.“ Kad je okrunjen blagoslovi puk i proglasi se podpuno proštenje. Sidje za tim iz priestolja, te ga na stolcu odnesu u sakristiju, gdje svuče papinsko odielo.

Buduć je basilika sv. Ivana Lateranskoga mati svih crkva u Rimu, stari je običaj, da novi papa preuzme i ovu crkvu. Višeput se je dogodilo, da ju je preuzeo koj mjesec poslie krunitbe. Na odredjen dan ponesli bi papu preko angjeoskoga mosta na Kapitolij, a otuda preko slavoluka Titova u rečenu baziliku. Prije je papa pri takvih sgodah na bielom, liepo naresenom konju jašio; a kraj Titova slavoluka dočekali bi ga židovi, predali mu stari zavjet i zaprosili ga, da ga štuje i časti. Ovo posliednje je pokojni Pio IX. ukinuo. Kad je došao do basilike ljube mu klér i kaptol tamošnji noge i predadu mu ključe od crkve. Po tom ode k velikomu žrtveniku, pjevaju se litanije i on daje apoštolski blagoslov. Kad je papi prvi kardinal-djakon stavio na glavu tiaru, ponesu ga na altanu basilike, odkle opet vanjskomu puku podieli blagoslov. Poslie toga, vrati se u svoju palaču.

Buduć su se poslie g. 1870. u samom Rimu odnošaji mnogo promienili, te papa bi reć zatvoren u samom vatikanu, to se ovaj put novi papa nije vani pokazivao, ni blagoslova davao, van u crkvi sv. Petra, s nutarnje loggie. S istoga uzroka neće valjda ni poći u basiliku sv. Ivana, dok bude ovako, kako jest.

Viestnik.

Zagreb. U ponedeljak pokopali smo presvietloga biskupa Kralja u raku prvostolne crkve prisustvujuć ujedno zadušnicam praesente cadavere. Što se je Zagreba iz svih starliša moglo sakupiti i na Kaptolski trg smjestiti se bilo je tu. A došlo je pokojnikovih štovatelja i s vana, naročito iz Karlovca pjevačko družtvo „Zora“, kojoj je on bio pokroviteljem, pa više obližnjih župnika i iz onih kotara, kojim je pokojnik bio archidjakonom. Poslie $^1/_2$10 krene sprovod. Naprvo išli su svi učevni zavodi zagrebački sa svojimi učitelji, družtvo veterana i dr., koje je pokojnik svake godine darivao, a za njimi svećenstvo s gorućimi voštenicami. Za mrtvačkimi koli poslie rodjaka stupali su preuzv. gg. ban Ivan Mažuranić i barun Filipović, za njimi predstojnici raznih odsjeka, častnički sbor, sveučilištni profesori s rektorom, predstojnik sabora, načelnik grada Zagreba pa mnogobrojno ljudstvo. Na liesu bilo je više vienaca od rodbine, kaptola i hrv. sabora, komu je pokojnik bio najstariji član. Nad viencem znakovi svećenički i biskupski štap te mitra, dočim je pred liesom nosen vienac i red željezne krune, kojim je pokojnik odlikovan bio. Sprovod vodio je presvietli gospodin biskup Janko Pavlešić, koj je i odpjevao sv. misu, a za tim i absoluciju poslie koje je karlovačka „Zora“ odpjevala nadgrobnu pjesmu. Oko 11 sati dovrše se obredi i vratismo se tronuti iz crkve ostaviv u njoj vrloga starinu.

— O izboru sv. otca piše „Osservatore rom.“ 21. o. mj.: „Skoro je jedina činjenica u poviesti konklava, da su dovoljna tri skrutinija, te bi se nuždni broj glasova sjedinio u kandidatu. Čim je skrutinij bio gotov, dozove uzoriti gosp. kardinal di Pietro, subdekan sv. kollegija, prefekta obreda, koji je pomoćju obrednika dao spustiti sve baldachine osim izabranikova. Tada popitaju tri *capi d' ordine* kardinala Pecci-a: *Acceptasne electionem in summum Pontificem?* Kad je on primio upita ga kardinal-dekan: *Quomodo vis vocari?* Sv. otac, odgovori: Leo XIII. na uspomenu Leona XII., kojega je uviek vrlo štovao.

Na to sastavi mons. Martinucci kao apoštolski protonotar izpravu o prihvatu papinske časti; svjedoci bili su monsignori Lasagni i Martinelli. Tada uz pomoć djakonâ Mertela i Consolinija obuku papu u papinsko odielo. Za tim pošav u kapelu dade papa kardinalom svoj prvi apoštolski blagoslov i primi, sjedeć na priestolju, prvu adoracju, kad mu poljubiše ruku i ogrliše ga. Kardinal Schwarzenberg imenovan prokamerlengom natakne papi ribarski prsten na prst. Kad je to učinjeno pripušteni su ostali konklavisti, da ljube noge. Tada dade Leo XIII. još jedanput blagoslov i povuče se u svoju sobicu. Oko $^1/_2$5 sati dodje opet van i podieli na nutarnjoj loggii vatikanske basilike blagoslov. U isto vrieme uputi se maršal Chigi, koj je vrieme konklava upotrebio, da dade kovat spomenice, s pratnjom k vratam konklava. Pod pratnjom dekana i protonorata potvrdilo se je, da je sve pravilno zatvoreno, a na to se otvori s vana i s nutra. Najprije unidju maršal i gouverneur konklava, Ricci, i kad su na putu u Sistinu sastali papu, odmah su mu se poklonili. Na to se upute svi u Sistinu, gdje je papa najprije na oltaru molio, za tim primio drugi poklon, slušao molitve dekana *super eligendum Pontificem* i konačno se opet natrag povukao. U to dade maršal sastaviti izpravu ob otvoru konklava. Na 21. o. m. jutrom primi sv. otac u svojih sobah njekolike kardinale, kojih je većina na njegovu molbu ostala u vatikanu, sidje onda doli u Sistinu, gdje se je sv. kollegij sakupio za treći poklon, za kojega se je pjevao *Te Deum.* Pošto se je Leo XIII. vratio u svoje sobe primi ondje mnoge kardinale, a zatim poslanike austrijskoga, francezkoga, španjolskoga i portugalskoga, koji su u velikoj uniformi pojedince sv. otcu čestitali. Na 22. o. m. primi Leo XIII., vanredne poslanike i punomoćnike ministra Brazilije, Bavarske, Belgije, Bolivije, Costarice i Monaca; osim toga još mnoge odlične osobe i članove rimske aristokracije.

— Sbog sretno i brzo uspjela izbora sv. otca Leona XIII. veliko je veselje po cielom kat. svietu. U Rim stižu sa svih strana silne čestitke od souveraina, biskupa, klera, odličnih osoba, katol. družtva itd. Svuda se hvali Bogu svetčanim „Te Deum", a po svih katol. zemljah spremaju se mnogobrojne deputacije, da se novomu sv. otcu poklone i svoju mu djetinju ljubav i odanost naustice pokažu. — Kako je u samom konklavu došlo do izbora kardinala Peccia pouzdana se još ništa ne zna. Brzojavi, što su o tom stizali u mnogom su se dokazali lažnimi. Ne možemo im dakle pouzdano ni u tom povjerovati, da je Pecci u prvom skrutiniju imao vrlo malo glasova, a u drugom, da je već dobio 36, k čemu je u trećem priraslo još 8, te je on odabran sa 44 glasa od 63 prisutna kardinala. Kako je vanjski sviet doznao za izbor piše službeni list vatikanski: Prva tradicijonalna *sfumata* opazila se je oko 12 sati i 30 časova, a Petrov trg bio je skoro prazan, kad se na jednoć oko 1 sat otvore vrata velike loggie nad glavnim ulazom basilike vatikanske. Slučajno bili smo mi na trgu. Kad smo vidjeli, da na papinsku i obližnje loggie dolaze ljudi potrčasmo po stubah hrama, kamo su pohrzali svi oni, koji su, kako i mi opazili vanrednu ovu okolnost. I odmah za tim pokaže se križ, a kardinal Caterini, prvi iz reda djakona, koj se prem bolestan nije hotio odreći prava, da prvi ne najavi svietu presrećni dogodjaj, stupi s obrednikom u sredinu loggie i oglasi: *Annuntio vobis gaudium magnum: Habemus Papam, Emin. et Rever. D. Pecci, qui sibi nomen imposuit Leonis XIII.* Veselu ovu viest primu dugotrajnimi veselimi uzklici, u koje se umieša svetčani zvuk posvećenih zvonova vatikanske arci-basilike. Kod svetčanoga toga zvuka podju preuzv. knez-gouverneur, preuzv. knez-marechal i osobe pridieljene da čuvaju konklave, prema glavnim vratam konklava, gdje im uzklici s nutra potvrde veselu viest. Pošto su na pomenutih vratih pokucali, pozovu ih s nutra, neka idu u ruotu sv. kollegija, gdje je mons. Lasagni, tajnik sv. kollegija, kapetanu Tommasi Tosi-u službeno doglasio izbor novoga pape i dodao, da je Nj. svetost iz razloga shodnosti naredila, da klausura ostane do 4 sata poslie podne, u koj sat će se glavna vrata konklava otvoriti preuzvišenoj gospodi gouverneuru i knezu-marechalu uz obične folmalnosti. Oko pol 5 sati nagrne se neizmjerno množtvo ljudi na Petrov trg, nadajuć se, da će primiti prvi apoštolski blagoslov novoga pastira crkve, pa u istinu za malo časova pokaže se Nj. svetost papa Leo XIII. za križem u nutarnjoj loggii basilike i pošto je odpjevao propisane molitve podieli skupljenomu množtvu trostruki blagoslov. Nemoguće bi bilo opisati oduševlenje ovoga bezbrojnoga puka. Bio je to čas čudan, uzvišen, divan. Jednodušan, oduševljen pozdrav rimskoga puka odjeknuti će po cielom kat. svietu, da naviesti, da je papinstvo neumrlo.

— Kako se naknadno doznaje u konklavu bili su osim jednoga svi kardinali. New-yorški došao je baš isti dan u Rim, kad je konklave počimao, a 19. u večer došao je lisabonski patrijarka Moraes Cardoso, te je 20. u jutro pripušten u konklave i glasovao u skrutiniju, gdje je izabran papa. Kod toga skrutinija bio je skrutatorom naš uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup Mihalović, komu je sv. otac pri trećem poklonu kazao: *Amplector et osculor Te, atque benedico Te et Tuam dioecesim Agram.*

— U subotu je rodjendan sv. otca Leona XIII., te će on toga dana navršiti 68 godina. Buduć je krunitba nješto odgodjena čini se, kan da bi se on toga dana dao kruniti. Preporučimo ga dakle predobromu Bogu, da nam ga dugo uzdrži krepka.

— Utorak na večer umro je glasoviti astronom Isusovac Secchi.

— Na posliednji kateketički izpit bila su došla dva kandidata.

— Ljetos kroz korizmu propoviedaju: utorkom u stolnoj crkvi preč. g. Adolfo Veber; sriedom kod sv. Katarine (njem). dr. Feliks Suk; četvrtkom kod sv. Vinka (njem.) o. grof Brandis; petkom kod sv. Marka Stjep. Kućas;

subotom kod sv. Marije Antun Lukić; nedeljom kod sv. Ivana o. Alojzij Zabavnik.

— Dugo već izčekivani diecez. katekizam odtisnut je. Udesen je za 3. i 4. razred pučkih učiona i za crkvenu porabu. Na koncu dodane su razne molitve i dvie pjesme: duhu svetomu i božićna.

— Sutra biti će u stolnoj crkvi svetčani *requiem* za pokojnoga cara Franju; a u nedelju, u 9 sati svetčani *Te Deum* sbog srećno uspjela izbora sv. otca pape.

— Pokojni nadranarnik Filić, kojega smo njeke zapise već priobćili ostavio je oporučno ove zapise: 1) Samostanu otaca Franjevaca u Zagrebu 200 for.; 2) Ubožkomu zavodu u Zagrebu 200 for.; 3) Samostanu otaca Franjevaca u Cerniku 500 for.; 4) Župnoj crkvi sv. Nikole u Pleternici 500 for.; 5) Crkvi sv. Nikole u Pleternici 1000 fr.; 6) Družtvu sv. Vinka u Zagrebu 300 fr.; 7) Družtvu sv. Jeronima u Zagrebu 200 fr.; 8) bogosl' fakultetu u Zagr. 500 fr.; 9) Siromašnim stanovnikom obćine Pleterničke za pokućtvo, haljine i rubenine utrženu svotu u čistom iznosu od 142 for. 78 novč.; 10) Zavodu milosrdnih sestara u Zagrebu za uzgojenje jedne siromaške djevojke 1000 for. Ovaj krasni primjer pokojnikov, komu od dna srca želimo raj nebeski, dobro da se upamti na mnogom mjestu.

— **Žiće pape Pia IX.**, što ga je lani izdao sbor duh. mladeži zagrebske dobro će doći svim, koji se pobliže žele upoznati s velikim pokojnikom. S toga mi to djelce ovom sgodom opet toplo preporučamo. Knjizi jakoj do 10 araka ciena je 50 novč., a može se dobiti kod samoga sbora u nadb. sjemeništu.

— 15. o. mj. otvorena je i pročitana oporuka Pia IX. pred kardinalom-komornikom, dekanom, protonotari i njekimi rodjaci pokojnikovimi. Napisao ju je još godine 1875. sam pokojnik, k čemu je koješta još naknadno pridodano. Gdje da se smjeste konačno njegovi umrli ostanci, o tom napisa u oporuci ovo: „Tielo moje neka se pokopa u crkvi sv. Lovrinca *fuori le mura* uprav pod onim lukom, koj se diže nad takozvanom graticolom ili kamenom, na kom se vide još tragovi, koje je ostavilo mučeničtvo glasovitoga levite. Troškovi nesmiju nadvisiti 400 škuda (800 for.).“ Na dalje kaže pokojnik, na nadgrobnu kamenu neka bude ovaj napis: *Ossa et cineres Pii P. IX. — Summ. Pont. Vixit ann. . . — In Pontificatu ann. . . . — Orate pro eo.* Mjesto plemićkoga njegova grba neka na kamenu bude mrtvačka glava, a nad njom dvie prekrižene mrtvačke kosti.

— Kako je na dogodjaje u Rimu sve napeto ljudi bez srca upotrebljuju to, da lažne viesti razglasuju žicom. S toga valja oprezno primati sve viesti odanlje. Tako se je nedavno javilo, da je pokojni Pio IX. ostavio silne novce. Sada se pod izvjestno s posve pouzdane strane doglašuje, da „o velikom imetku, što bi ga imao Pio IX. ostaviti ne znadu u Rimu ništa.“

— Predsjednik družtva odvjetnikâ svetoga Petra grof Agnelli dei Malharti poziva sve odvjetnike sv. Petra, bili ma gdje, neka i sami kupe i dadu kupiti podpise, da se Piu IX. dade naslov Veliki, pa da to sv. otac Leo XIII. potvrdi.

— Počam od Sixta V. uviek se je utroba umrloga pape noćju svetčanim načinom uz baklje nosila u crkvu sv. Vinka i Anastazije. Utroba pokojnoga Pia IX. smještena je već u souterrainsu sv. Petra, Nu na vruću molbu župnika one crkve dopustio je još onda kardinal Pecci, da se utroba privatno posve tamo prenese.

* Zanimati će štioce, ako im ovom sgodom dozovemo u pamet proročanstva Malachijeva glede papa. Malachia živio je u 12. vieku, bio je nadbiskup u Armaghu i metropolita irski. Proročanstva počimaju s Coelestinom II. Pape označuje s malo rieči, al su se ove oznake kod mnogih očito izpunile. Tako se o Piu VI. kaže, da će se zvati „apoštolski hodočastnik“, a poviest mu i daje to ime. Pia VII. zove „slavnom žrtvom grabežljiva orla“, a svatko zna, što je taj papa pretrpio od Napoleona I.; Leo XII. bio je *canis et coluber*, a to je odmah protumačeno, da će biti „vjerni čuvar crkve i neprijatelj prevrata“; Pio VIII. zove se *vir religionis*, što se o svakom papi može reći; Grgura XVI. zove *de balneis Etruriae*, što se može upravit na poriekIo obitelji njegove (Cappellari) iz Belluna u Etruriji; Pio IX. da će biti, *crux de cruce*, što tumače tako, da će k crkvenomu križu njegovomu dodan biti križ, što ga nosi kraljevska obitelj savojska u grbu. Sadanji sv. otac Leo XIII. imao bi se zvati *lumen de coelo*, pa se odista u gornjem polju njegovoga grba vidi zviezda, a sliedeći pape zvali bi se *ignis ardens, religio depopulata, fides intrepida, pastor angelicus, pastor et nauta, flos florum.* Poslie ovih tajinstvena su proročanstva. Čini se kan da je blizu konac svieta. Još će biti samo četiri pape: *de medietate lunae, de labore solis, gloria olivae.* Posliednji zvati će se Petar kao i prvi: *In persecutione extrema Sanctae Romanae Ecclesiae sedebit Petrus Romanus* (ili P. *secundus*), *qui pascet oves in multis tribulationibus, quibus transactis civitas septicollis diruetur et iudex tremendus iudicabit* (ili *vindicabit*) *populum suum.*“

Dopisnica urednička.

G. I. T. u P. Sada je namireno za cielu lanjsku godinu i do konca kolovoza ove godine; I. K. u Sv. Kad bude sve gotovo onda nam pošaljite; P. V. u O. Uračunali smo za II. polugodište lanjsko. — Gospodu dopisnike molimo neka se uztrpe, dok priobćimo nuždnije gradivo; onda ćemo i njihove dopise.

Urednik Andrija Jagatić. Tiskom Dragutina Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 10. U Zagrebu, 7. ožujka 1878. Tečaj XXIX.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Istinita poviest sabora vatikanskoga.

Napisao kardinal **Manning**, nadbiskup Westminsterski.

X.

(Dalje.)

11. Do sada smo samo pobijali prigovore. Sada ćemo pako navesti pozitivne dokaze, koji su većinu saborskih otaca potakli, da podpišu peticiju u kojoj izrazište molbu, da se pitanje o nepogrešivosti na razpravu predloži i konačno rieši.

a) Oni smatrahu, da je definicija papine nepogrešivosti shodna, budući je taj nauk istinit; jer ako je taj nauk istinit, kako se onda može reći da je neshodno definirati ga. Nije-li to pitanje već tim riešeno, što je bog držao za shodno objaviti ga? Može-li slobodno biti misliti da je za nas neshodno ono proglasiti, što je On za shodno držao objaviti? Istina je doduše, da je bog objavljujuć istine vjerske polagano, obzirno i malo po malo napried išao, te je poslao samo onoliko, koliko mogaše slab ljudski um podnesti, a duhove ljudske za podpunu objavu svoje osobe i svoga kraljestva istom je pripravljao. Nu takvi postupak božji, koj mi sliediti moramo kada imamo posla s poganskimi narodi, koji njegova imena nikad nečuše, nemože za nas, kada posla imamo s kršćenimi t. j. s ljudmi, koji staro svjetlo vjere imaju, nikakvo ravnalo biti, a još manje obvezna dužnost. Napram ovim nesmije se ništa zašutiti. Pred ovimi sakrivati božje istine sigurno nebi bilo umjestno. Za članove mističnoga tiela Kristova ne obstoji dan danas više *„disciplina arcana.“* „Što ste svojima ušima čuli, to navještajte povrh krovova.“ (Mat. 10. 27.)

Pod „shodnim“ mora se s toga u smislu oponentâ razumievati nešto političkoga ili diplomatičkoga, nešto što se obzirom na narode i vlade smatra koristnim samo za stanovite krugove. „Shodnost“ u tom smislu može vriediti kod zakonodavnih korporacija i kabineta, koji imaju viećati o javnom blagostanju ili o javnih mnienjih. U crkvi pako i ondje, gdje se radi o objavljenih istina uviek je shodno ono proglasiti, što po božjoj volji ljudi znati moraju. Ako je nepogrešivost vrhovne glave crkve istina objavljena, onda je naša dužnost, nju proglasiti, te jao nama, ako nećemo Evangjelje navieštati. (I. Kor. 9. 16.)

Ovdje se može prigovoriti, da ima mnogo obavljenih istina, koje do danas još nisu proglašene bile, i da netreba nekoj nauk već stoga definirati, jer je taj nauk istinit ili jer je on objavljen

b) Ovaj prigovor bio bi posve valjan te bi i u našem slučaju jamačno vriedio kada ovaj objavljeni nauk nebi nikad bio niekan. Crkva je u početku s dva razloga vjerske istine definirala: da budu jasne, opredjeljene i odmjerene, drugo, da ih brani i izvan sumnje stavi, ako bi se o njih dvojilo. Da nepogrešivost vrhovne vidljive crkvene glave nikad nije niekana bila, onda nebi bilo postalo nuždno, proglasiti ju vjerskom istinom. Nauk ob opravdanju nije nikad dotle definiran bio, dok ga nepočeše niekati. Do današnjega dana nije još izdana bila definicija o naravi inspiracije, nu jer se stalo širiti u sadašnjosti niekanje iste, doći će do toga, da će biti nuždno definirat ju. Isto tako se i nepogrešivost papina javno nieče. S toga postade potrebno proglasiti ju dogmom. Za vrieme prije sabora u Konstanzi nije taj nauk nikada formalno niekan bio; nu okolnost ta, da se u novije vrieme nieče učini njegovu definiciju nuždnom. Nasuprot ovim dokazom izjavljuju oponenti, da je niekanje toga nauka mnogo prije započelo i da je daleko razšireno. Kada bi to istina bila, onda bi potreba, ovaj nauk definirati, još jasnija postala. Oni koji

žele dvojbenost ili dapače lažnost ovoga nauka tim dokazati, što upozoruju na to, da se isti već odavna na daleko nieče, dokazuju upravo tim veću nuždu, da se isti auktoritativnim načinom definira. Već samo niekanje toga nauka na takvi način, kako se je to dogodilo u francezkoj narodnoj skupštini god. 1682., dostatno bi razjasnilo, da je definicija ovoga nauka više nego shodna.

c) Niekanje nepogrešivosti vrhovne crkvene glave je nadalje već i u onih pobudilo dvojbu o istinitosti ovoga nauka, koji o tom nikada prije nebijahu dvojili. Nas pita nekatolik: „ako je ovaj nauk objavljena istina, odkuda je to, te vi dopuštate, da se nieče? Ako vi o njoj nedvojite, zašto ju nestavite izvan dvojbe tim, da ju vjerskom istinom proglasite?" Sigurno ne samo protestanti drže, da je ovaj nauk otvoreno pitanje medju katolici, nego da i sami katolici dolaze u napast vjerovati, da je on dvojben i stoga ne objavljen; isti slušaju gdje se govori, ovaj se nauk neda s povješću u sklad svesti, on je novotarija, koja svoj izvor ima u robskoj podlosti udvorica rimskih te u slavohljeplju papâ. U Francezkoj se je mislilo, da je to znak političke samostalnosti, ako se taj nauk nieče. U Englezkoj ima katolikâ, koji se od bezimenih pisacâ, gradećih se vještimi u patristici te kritičnimi ocienitelji povjesti, dadoše zastrašiti tako, da ob onom nauku, za koj su njihovi otci umrli, dvoje ili ga ća iz lažnoga stida vjerovati neće. Misao, da je dvojbeno, da-li je taj nauk objavljena istina, vrlo je za vjeru u isti nauk pogubna.

d) Nu nije samo shodno, da se taj nauk definicijom visoko nad svaku dvojbu stavi, nego je takodjer shodno, da to sada bude i to s razloga, jer se spomenuta istina počev od posljednjega obćenitoga sabora sustavno i formalno nieče.

Na prvi mah moglo bi se pričiniti, kao da je ova tvrdnja u protuslovju s obćenitim mnienjem smatrajućim, da je nepogrešivost rimskoga biskupa prvi put zaniekana bila za vrieme sabora u Konstanci usljed tadanjih dogadjajâ. Svakako je pravo to, da se je od sabora u Konstanci takvo krivo mnienje osamljeno pojavljivalo. De Marca zove ga mnienjem „stare Sorbone" za razliku od onoga, što ga Sorbona za njegovo vrieme zastupaše. Nu sigurno je, da to mnienje prije sabora tridentiskoga nije imalo toli opredjeljen te izražen oblik, kakvi joj dade godine 1682. francezka narodna skupština i oni, koji kroz dva stoljeća četiri članka branjahu. Način, kako se nepogrešivost papinih odlukâ iz katedre danas nieče, potiče iz sedamnaestoga vieka, to jest iz dobe poslje posljednjega obćenitoga sabora; on je izazvao daleko raširenu i pogubnu razpru.

e) S toga je jasno, da će se, ako bi obćeniti sabor zasjedao i razišao se ne uzev na znanje niekanje toga nauka, dva posljedka odtud izvadjati. Reklo bi se, da je gallikanizam dobio mjesto medju trpljenimi mnienji, ili bar da se može tkogod držati njegovih načela, a da ne podpadne pod cenzure. Nebi bilo lahko na to odgovoriti. Jedva bi zadovoljavalo, kada bi se reklo, da se nije držalo za shodno baviti se niekanjem nauka, koj se obćenito vjeruje i osim u Francezkoj posvud nauča, ili da se je smatralo neshodnim, poslje postupka trojice papa, koji su niekanje toga nauka auktoritativno cenzurirali, isto to činiti. Poviest bi u tom slučaju kazala: „*qui tacet consentire videtur.*"

f) Nemože se kazati da je niekanje nepogrešivosti rimskoga biskupa samo skromna i neškodljiva bludnja. Ona je notorna i djeluje štetonosno. Mnogi protivnici katoličke crkve nečeznu za ničim toliko, nego da izazovu razdor medju katolici. Da to postignu oni nastoje i rade o tom, da se iz najmanje razlike mnienjâ, koja je medju njima, razvije zavadnja. S toga neima dvojbe o tom, da im ovo prepiranje daje najljepšu priliku za uspješan nasrtaj. Katolici su očevidno u svih vjerskih naucih jedinstveni, samo o nepogrešivosti papinoj obstoji medju njima razlika mnienja, sad mniju protivnici, da se u tom očituje protuslovje u vjeri. Ponašanje neke stanovite škole unutar crkve katoličke u zadruzi s djelovanjem protestantâ izvan nje, je tomu lažnomu mnienju pribavila veliku notornost; ova okolnost zajedno sama sobom donosi, da ono nespada više u razred neškodljivih bludnjâ, koje same sobom izčezavaju i prolaze. Ovo lažno mnienje pribavilo si je ulaz u crkvu, pa će dotle obstojati, dok ga crkva konačno neodsudi.

g) Nu stavimo takodjer, da nekoja bludnja još nikakve štete počinila nije, to bi se ona morala, ako postoji opasnost, da bi mogla kašnje zle posljedice imati, ipak odsuditi i to već po pravilih razboritosti. Niekanje nepogrešivosti je pako već urodilo zlimi posljedicami. Svejedno bi se ta bludnja, dok ju crkva nije odsudila, smatrala snošenim mnienjem, jer ljudi neće nikada smatrati, da je nepravo činit ono, što se, kako vide, svaki dan bezkažnjeno vrši. Gdje neima zakona, tu nemože biti niti prekršaja toga zakona.

h) Posljednji ipak i pravi razlog, koj potaknu većinu biskupa, da nepogrešivost vrhovne

crkvene glave dogmom proglase, bijaše želja proti svakomu niekanju i proti svakoj dvojbi braniti istinu tu, da se istine kršćanske objave nam priobćuju božanskom sigurnošću. Mi vjerujemo u nauke objave, jer ju bog očitova. Mi znamo takodjer, što je on objavio, jer crkva uz njegovu pomoć objavljene istine čuva. On je mogao za čuvanje i tumačenje svoje istine na drugi način pobrinut se, u istinu pako on je u tu svrhu postavio vidive svjedoke istine, koji neprekidno jedan drugoga naslieduju te uz njegovu osobitu pomoć i pod njegovim osobitim vodstvom istu čuvaju i navieštaju. Svi katolici vjeruju, da je crkva radi osobite pomoći duha sv. nepogrešiva, te da su stoga svi nauci, koje za vjerovanje predlaže, božje istine i stoga razloga sigurno istinite. Ako pako vrhovna glava crkve u svojih naucih pogriešiti može, onda je moguće, da ona izda nauke, koji nisu božanstvene istine, odkuda sliedi, da se u obće dvojiti može o božjem izvoru ovih naukâ. Ako dakle nikakva jamstva neima zato, da je vrhovna glava crkve, kada naviešta nauk, zaštićena proti mogućnosti zablude, onda ono, što ona uči nemože biti predmetom vjere. Gdje je vjera, ondje je dvojba nemoguća; nu gdje postoji dvojba, ondje prestaje vjera. Stoga dok dvojbeno ostane, da-li vrhovna glava crkve istine sa sigurnošću uči, dotle mogu, koji misle, da on može u tom pogriešiti, protusloviti njegovu nauku. Pogrešna vrhovna glava a nepogrešno tielo, to je nauk, koj pred sudom zdrava uma obstati nemože. Niekanje nepogrešivosti vrhovne glave crkve je na taj način prvi važni položaj, s kojega se nepogrešivost crkve u obće jurišati može. A dogodi-li se to, onda se upravo tim podkapa božanstvena izvjestnost kršćanstva

i) Nepogrešivost crkve, bud po svem svietu razpršene, bud na obćenitom saboru sabrane, jest bitni predmet vjere. Nadalje nuždno mora se vjerovati, da osamnaest obćenitih saborâ, na kojih je bila crkva sabrana, bijaše nepogrešivih. Nu crkva je tečajem prošlih osamnaest vjekova izdala takodjer po samoj glavi svojoj mnoge vrlo važne odluke. Nastaje sada pitanje, jesu-li te odluke nepogrešive ili pako ne? n. pr. odluka nauka o iztočnom griehu od Inocenta I., i nauk o kanonu sv. pisma, koj postavi papa Gelasij. Jesu-li ti nauci bili nepogrešivi ili ne? Jesu-li njihove odluke dvojbene ili ne? Ovo je pitanje najformalnijim načinom postavljeno, i ono se mora božjoj istini za volju najformalnije riešiti. Za cielo ovo pitanje nesmije ostati *in suspenso.* Crkva mora odlučiti, što njezini članovi vjerovati moraju ili se je kanila svoje službe učiti istinu."

k) To bijahu razlozi, koji potakoše četiri sto i pedeset saborskih otaca, da na odbor za predloge uprave peticiju sadržavajuću molbu, neka bi se nepogrešivost vrhovne crkvene glave saboru na razpravu predložila. Do te peticije došlo se je na sliedeći način: Sastade se nekoliko biskupa iz svih narodnosti na dogovor, kako da glasi peticija. Poslje jedno ili dvokratne revizije bje napokon u sliedećoj formi prihvaćena: „Podpisani otci mole ponizno i ozbiljno, da sveti oekumenski sabor vatikansiki jasno i riečima, koje se nemogu krivo shvatiti, definira, da rimski biskup uima najviši gled, te da stoga nemože pogriešiti, ako u stvarih vjere i ćudo redja nešto izjavlja i odlučuje, što svi vjernic vjerovati i čvrsto držati a što zabaciti i odsuditi moraju." Ova peticija bje na to tiskana. Odlučeno bje, da se ista poput okružnice razpošalje na sve biskupe izuzev samo one, za koje se je znalo, da spadaju u opoziciju, napram kojim pristojnost i poštovanje zahtievaše izbjegavati sve po čem bi se činilo, kao da im se hoće nametnuti. Kašnje odlučiše ovoj kratkoj peticiji dodati u apendiksu niz razlogâ i auktoritativnih izrekâ provincijalnih saborâ obrazlagajućih peticiju. Stoga se morade sve još jedanput tiskati. Odtuda potiče valjda ona kriva tvrdnja, da su obstojale dvie takve peticije, od kojih jedna propade, druga pako sretno uspje. U obće bijaše samo jedna peticija — ona obćenita gore navedena, ona bje drugiput tiskana, ali oba puta glasila je jednako.

Taj dogodjaj predstavljao se je tako, kao da je tu bilo spletkarije, kovarstva i urote, kao da je to sve bivalo u gluhoj noći da iznenadi i u čudo natjera sve. Pa ipak radilo se je sve po bielom danu. Peticija bje tiskana i medju sve podieljena, koji su ju imati zaželili. Jedva izadje izpod tiska kada dodje neki nadbiskup, za kojega se je znalo, da spada u opoziciju, te zamoli jedan eksemplar iste. On dobije odmah tri mjesto jednoga, a na kraju ćedna dodje natrag u Rim njemački prevod ove peticije u augsburžkoj „Allgemeine Zeitung." Ona izadje odmah u novinah Francezke, Italije, Englezke i Švicarske. Toliko budi odvraćeno na tvrdnju, da se je sastavak peticije potajno spremao. Sastavitelji njezini željahu, da ona kola na daleko i široko, pa bijahu zahvalni ne samo svojim prijateljem, koji k tomu doprinesoše, nego i protivnikom, koji pomogoše, da bude ona još obćenitije poznata.

(Dalje će sliediti.)

---

*

Njekoliko misli o shodnosti ili neshodnosti centralnoga sjemeništa za sve hrvatske biskupije u Zagrebu.*

Donesao je „Obzor" o ovom predmetu dva članka: jedan je pretiskan u broju 3. „Kat. Lista", drugi, pisan poslie, nalazi se u 24. broju „Obzora." Prvi je pisan u Zagrebu, drugi u Djakovu. Jedan i drugi zagovara i što življe na srdce stavlja svim, na koje spada, da se sjemeništa Djakovačko i Senjsko prenesu i smjeste u Zagrebu uz bogoslovni fakultet, najbolje će biti, misle, u sadanjem nadbiskupskom sjemeništu. K tomu tvrdi pisac prvoga članka, otisnuta u „Kat. Listu," da „domaći biskupi uvidjaju korist i potrebu, da se bogoslovija za kandidate svećenika svih naših biskupija usredotoči u Zagrebu." To isto tvrdi, — oslanjajući se u tom na rieči pisca prvoga Djakovački dopisnik. Napokon bi to i visoka zemaljska vlada željela, nu ostavlja initiativu dotičnim ordinarijatom. — Toliko i mi možemo reći, da je preuzvišeni g. biskup Djakovački sjegurno za to; nu da li su metropolita i drugi sufragan te iste misli, toga mislimo, nitko neće moći za izvjestno tvrditi. Katolički List je obećao, da će se na prvi članak u svoje vrieme povratiti. Medjuto nadošao je i drugi. Pošto je dakle još stvar neodlučena, ter joj se smije i prigovarati, navesti ćemo nekoliko prigovora proti predlagaocem i braniocem te ideje. Prigovori svi skupa, mislimo, da mnogo vriede. No razumieva se takodjer, da nismo voljni poricati sve valjanosti toj ideji. Samo to želimo: veritas pateat; neka se nesudi jednostrano.

Ponajprije bit će, izvede li se zbilja prenos napomenutih sjemeništa u Zagreb lišene stolne crkve Djakovačka i Senjska svoga mladoga klera kod službe Božje. A to je po našem mnienju stvar, koja se bez velikih razloga nikako nebi smjela mimoići. Djeluje naime pobožna čednost mladjahne kleričke dobe i na starije svećenike i osobito na kršćanski puk veoma dobro i spasonosno, te se stolne crkve nebi smjele te koristne stvari odreći. Dapače dolazi čovjek na misao, da bi dotični biskupi barem na veće blagdane ipak željeli, da dodje toliko klerika kući iz Zagreba, koliko jih je ex convenientia nuždno za svečanu pontifikalnu službu. No to je uštrbno za nauke i disciplinu te skopčano s troškovi ne malenimi. Ovdje mi je takodjer napomenuti veliko nerazmjerje izmedju troška, što ga imaju klerici Djakovački u Djakovo i iz Djakova, Senjski u Senj i iz Senja, dolazeći s praznika i odilazeći na praznike, s onim troškom, što će ga imati idući u Zagreb i iz Zagreba. Nametne-li se taj novi teret na ledja samih klerika, to jest njihovih roditelja i skrbnika, bit će jim zadana nova rana, koja će slabo vabiti u bogosloviju. Kod siromaka, kamo spada većina klerika, velika je i malena svota i često odlučuje mnogo. Ako pako biskupi uzmu na sebe novo to breme, što će svakako morati vjeri i dobru diecoza svojih za volju učiniti, to će biskupije imati u tom nove dosad neobstojeće troškove. — Zatim s prenosom napomenutih sjemeništa gubi jedna i druga biskupija barem četiri mjesta, na kojih su se nalazili svećenici baveći se izključno naukom bogoslovnim. Po tome dakle bit će naša domovina prikraćena za osam sila, koje su dosad radile na polju bogoslovnom. Ali gdje je sve u liepoj harmoniji, kako ima biti, tko nezna, kakovu liepu pripomoć mogu u teologiji izvježbane sile pružiti i samim ordinarijatom, recimo u konzistorijih, kod cenzure knjiga itd. Primjer tomu vidimo i u Zagrebu, gdje su dva profesora svaki petak u konsistoriju, tri od njih prosynodalni izpitatelji, a skoro svi u komisiji za katekettičke izpite. Pobožno i učeno svećenstvo je ne samo pred Bogom nego i pred ljudi prava dika za biskupa; nu opet se jedva izreći dade, kako spasonosno djeluje na sav život dieceze, kad se zna, da su kraj biskupa sabrane vrstne sile. Toga dičnoga pomagala bit će lišene dieceze Djakovačka i Senjska, kad se sjemeništa prenesu u Zagreb. No tim neću podnipošto da naprosto predjem preko razloga, koji su osobito Djakovačkoga dopisnika sklonuli, da tu ideju toli živo brani i zagovara. Tuži se naime g. dopisnik St—ć, da „ondješnji fakultet ima samo četiri profesora"; radi toga, da je svaki odviše zaokupljen raznimi predmeti, koji se nemogu dostojno obuhvatiti od jedne glave. Odatle onda i to dolazi da nemože biti tako jasan u tumačenju i za učenike tako shvatljiv; pa to da je očita šteta za učenike i za njihovo dalnje djelovanje u pastvi. Gledom na učenike, jest i ta neprilika, što „ondje bogoslovi prve i druge godine uče i slušaju zajedno predavanja; isto tako zajedno bogoslovi treće i četvrte godine. . . Odtud biva, da bogoslov ni saveza ni pregleda u pojedinih strukah pribavit si nemože . . usljed toga predavan nauk obično nerazumije; s toga mu isti dosadnim postane, pa zato ni volje k njemu neima, nit ga pamti, nit u životu upotrebljava, nit ploda donosi." Još k svemu tomu dolazi težkoća latinskoga jezika za današnje kandidate bogoslovije; „a dotični profesor neima uvjek vremena, da poslie latinskoga tumačenja i hrvatski tumači." Nadalje „poznato je u obće, da bogoslovi za vrieme odgoja odieljeni od svieta žive i malo s njim u doticaj dolaze. S toga lahko bi se dogoditi moglo, da boraveć u sjemeništu, sviknu na ideje, običaje i osjećanja, koja su onim u svietu sasvim protivna, te izašavši u sviet neumiju se tu s naći, neumiju nit sobom ravnati, a još manje s drugim. Tomu moglo bi se doskočiti jedino vještim i shodno udešenim odgojem, po kojem bi bogoslovci s jedne strane duhom evangjeoskim zadojeni i život svoj po njem urediti imali, a s druge imali bi i duh vremena proučiti, da one, kojim će danas sutra služiti, uspješno ravnati uzmognu. Tu dakle valjalo bi profesoru poznavati svoga naroda duh, život, jezik, običaje, želje, potrebe, težnje, za tim vrline, sposobnosti, mane, slabosti, njegovu prošlost i sa-

*) Radi nenadanih dogodjaja, koje smo pratiti morali, nismo mogli priobćit članka odmah, kad nam je uručen. Ur.

dašnjost, napredak i nazadak i uzrok svega toga i to ne samo onih nižjih slojeva pučanstva, nego i srednjih i viših naobrazovanih. Sve to bi trebalo profesoru znati, da uzmogne učenikom svojim shodan naputak dati, kako će došavši medju narod prema svemu tomu vladati se i raditi moći; pamteć uvjek, da medju pravom prosvjetom razuma i bezazlenošću srca protuslovja neima, da su si prava znanost i istina rodjene sestrice, da pravi svećenik može pozorno i duh vremena motriti i život naroda oplemenjivati, a uz to čiste ruke i neozledjenu sviest čuvati. Svemu tomu treba mnogo truda i mnogo godina." No toga profesor, razlaže dalje dopisnik, u Djakovu postići nemože; prvo zato, „što si jedan mora „po dvie tri struke prisvojiti;" drugo zato, što svećenik, pošto je koju godinu kapelanovao, došao na profesuru, mora se nekoliko godina sa predmetom svojim upravo trudit se i učit ga, a kad je kroz te godine u svom predmetu izvieštio se i usavršio i baš za profesora se osposobio, onda po'rad nedostatne u naše vrieme dotacije profesorske traži se i moli za župu. Iza njega dodje drugi, koj se opet tek vježbati i osposobiti ima." Ima i „drugih zaprieka obrazovanju naših (Djak.) bogoslova, kojih se g. dopisniku neće nabrajati." Napokon svim nabrojenim manam ima se pripisati „ona nevolja u našem svećenstvu, da s riedkom iznimkom, čim iz sjemeništa izadju, knjige bogoslovne slabo čitaju; pak zaboravivši u brzo ono, što su učili, naravno je, da zvanje svoje dostojno vršiti neumiju. A žalost je živa, gledati mlada svećenika, koj ni u bogoslovnih nit u drugih strukah ništa nezna, i koga zato svietovnjaci kadšto preziru i sažaljuju. . . Preustrojstvo dakle našeg (Djak.) bogoslovnog fakulteta jako je nuždno. . . A buduć bi takovo preustrojstvo sa silnim troškom skopčano bilo, koj se od nikud podmirit neda, i kog radi toli neznatna broja bogoslova (10—12.) poduzimat nije, a k tomu pripomanjkanju svećenstva i u našoj (Djak.) biskupiji niti dostatnih sposobnih individua lahko naći nije; s toga bi najshodnije bilo, da se ovdješnji fakultet sjedini sa onim u Zagrebu, koji je narodom našim utemeljen i uzdržavan, da se njim okoriste sve biskupije u našoj domovini." To su razlozi, koji sile ga St—ća, da zagovara prenos sjemeništa Djakovačkoga naročito u Zagreb. Svatko vidi, čitajuć jih pazljivo, da nisu razlozi tek kakvi god. Ali vidi se i to, da je g. dopisnik takodjer vatren govornik, na koga idu rieči sv. Augustina: „Plus dixit, quam intelligi voluit." To se bezdvojbeno opaža malo ne u svih njegovih razlozih; dapače neke su mu izreke skoro i nejasne. Nam se čini ovaj predmet odviše važan, da ga samo na brzu obavimo. Upustit ćemo se dakle u malo potanje razmatranje tih razloga.

Ponajprije indi ima profesor na Djak. bog. fakultetu dvie tri struke; nu ipak, ako dopisnika i čitavu stvar dobro shvaćamo, više sati predavanja neima, nego i profesor na bogoslovnom fakultetu u Zagrebu. Jest ipak kod toga osobita dvostruka šteta: prvo, što svake druge godine jedan predmet nepredaje i tako u velikom manjka glede njegove vlastite naobrazbe u tom predmetu ono: „Nulla dies sine linea"; druga je šteta još veća, kako pravo veli dopisnik, glede učenika. Ova bi se mogla najviše tim popraviti, da dodju kandidati u bogoslovje s dobrim znanjem kršćanskoga nauka; tad jim naime nebi toliko sama stvar uvjek nova bila, koliko samo tanje dokazivanje. S toga i ste strane već otac i mati, zatim katekete i vjeroučitelji imaju svoj meritum i demeritum kod uspjeha u bogoslovju. — Nešto slična imade u zavodih bogoslovnih kod Isusovaca; običaje se bo ondje cursus dogmaticus tjerati kroz četiri godine; i tu dakle često sluša bogoslov ne samo prve i druge nego čak prve i četvrte godine jednu te istu stvar. Dakako i tu je najsretniji onaj, koji dodje one godine, kad se prvi traktati počmu. Pomaže se slabijim stranom vještinom obično velikom u samom predavanju, stranom tako zvanimi disputacijami i medjusobnim domaćim razgovorom, napokon tim, što mogu učenici u opredieljeno vrieme dolaziti k profesoru ter mu predlagati ono, česa nerazumiju. — Nego ima barem i to nešto za sebe, što jedan profesor više predmeta predaje, samo ako se spoje medju sobom najsrodniji. Tim si barem s jedne strane širi obseg znanja, komu je g. dopisnik za profesora bogoslovnoga raztegnuo i onako granice vrlo na široko i daleko.

Onomu pako, što kandidati dolaze sa slabim znanjem jezika latinskoga, a profesoru u Djakovu nedopušta vrieme, da i hrvatski tumači, neće s prenosom u Zagreb barem kod onih predmeta, koji se latinski predavaju, ništa pomoženo biti: profesor ovdje ima tako malo vremena, kako i ondje. Nu tumači se, gdje je potreba, ipak i hrvatski; pa to se mora činiti i Djakovu, drugčije dakako neće tumačenje nositi ploda. Ovo su novi razlozi, kako bi nam dobro došla seminaria puerorum, kamo bi se primali čestiti, daroviti dječaci i gdje bi se dobro pazilo, da se svaka pojedina zadaća iz svih predmeta dobro nauči. Iz onoga nadalje, što o sjemeništnom odgoju govori, skoro bi čovjek mogao zaključiti, da bi profesori na bogoslovnom fakultetu imali biti superintendenti poglavarstvu sjemeništnomu. Osim toga moglo bi biti i za dotičnoga biskupa uvredljivo, jer da dopušta ter se neodgaja u njegovu sjemeništu shodno za pastvu i duhovni napredak naroda. Nekažem, da je g. dopisnik i izdaleka na to mislio; nu lahko čitaoc na to dodje te jih morda većma do toga zbilja dolazi. Dodajem ovdje, da ovaj passus po mojem mnienju spada medju slabe strane članka g. St—ća. Mogao bi naime čovjek pitati, kakova vendar neprilika sliedit će za vjeru, crkvu i kršćanski život našega naroda, ako „bogoslovi boraveć u sjemeništu sviknu na ideje, običaje i osjećanja, koja su onim u svietu sasvim protivna." Dakako g. St—ć. navadja namah iza ovih rieči kao posljedicu toga riečmi: „te izašavši u sviet, neumiju se tu snaći, neumiju nit sobom ravnati, a još manje s drugim." Sve se to brže bolje reče i rado primi, jer se čini, da je posljedak velikoga

ne samo znanja, nego i izkustva. Nu pitat ćemo dopisnika, da-li ipak ima Pavao pravo opominjati kršćane, dakle in prima linea svećenike i klerike: „Nolite conformari huic seculo, sed reformamini in novitate sensus vestri, ut probetis, quae sit voluntas Dei bona et beneplacens et perfecta.“ (Rom. 12, 2.) Dà; ali mi imamo biti zadojeni takvim duhom evangjeoskim, koji će biti nešto ipak neevangjeoskoga! Pa da me nebi tko krivo shvatio, nesmijemo si misliti, da je: „sviknuti na ideje, običaje i osjećanja protivna onim u svietu“ stvar jedna te ista sa: „ništa o svietu neznati i neumjeti se u njem ravnati.“ Statuta katoličkih kleričkih sjemeništa smieraju tamo, da se klerici napune duhom Kristovim u miru i tihoći, po onoj opomeni, koju je Spasitelj dao apoštolom odilazeći u nebo: „Vos autem sedete in civitate, quoadusque induamini virtute ex alto.“ (Luc. 24, 49.) Kako se pako imade duh Isusov napram duhu svieta i vremena, uče djeca u četvrtom razredu kod pitanja: „Pak je-li duh svieta protivan duhu Isusovu? Stoji bo tudjer evo ovakov odgovor: „Jest protivan, kao što razgovjetno vidimo iz izreka Isusovih, zvanih osam blaženstva.“ (Kat. za 4. raz. krep. i kršć. sav. pit. 23.) Nu zajedno je već samo upijanje duha Isusova najbolje jamstvo, da-li će tko u pastvi biti čestit svećenik. S toga vrhovni pastir isti Isus Krist nije ništa više zahtievao od Petra, hoteći ga učiniti svojim namjestnikom, van ljubav napram sebi (Isusa): „Simon Joannis: Diligis me? Etiam, domine: Tu scis, quia amo te . . Pasce agnos meos, . . . Pasce oves meas.“ (Jo. 21, 15. ss.) Gdje naime u svećeniku ima žarke ljubavi napram svomu Spasitelju, bit će je i napram svomu bližnjemu, napram svomu narodu, osobito vjernikom svojoj skrbi izručenim. A prava ljubav ima one oči i one ruke, koje nabraja Pavao 1. Cor. 13, 4. ss. medju kojimi dolazi takodjer: „non agit perperam, non est ambitiosa.“ Neka samo klerik upije „ideje, običaje i osjećanja protivna onim u svietu“ čim čvršće; tim bo će biti sposobniji pastir ovaca Isusovih, te čim bude više toga u njem, tim će biti razboritiji i ponizniji, da pita starije i pametnije, česa sam nerazumije. Navesti ću jedan primjer glede toga pitanja. Sveti Karlo Borromeo, kardinal i nadbiskup Milanski (1584.) spada medju najveće, najrevnije i najrazboritije pastire u katol. crkvi. Veli mu dvadeset šest godina iza svete mu smrti bulla canonizationis evo ove rieči u slavu: bio je „vjeran svećenik, dobar sluga, primjer stadu, uzor pastirom. Bog ga je odabrao, da resi svu crkvu mnogostrukim sjajem svetih djela, da razsvjetljuje put svećenikom i vjernikom: bio je nedužnošću Abel, čistoćom Henoch, strpljivošću u trudu i težkoćah Jakob, krotkošću Mojsija, revnošću Ilija; on je imao pokazati, da se posred veselja svjetskih dade posljedovati oštra pokora Jeronimova, viši stepeni poniznosti Martinove, pastirska brižljivost Grgurova, otvorena neustrašivost Ambrozijeva, ljubav napram bližnjemu Paulinova.“ (Geist des h. Karl Borr. von J. P. Kroeffges, Mainz 1873. str. 28.) Pa ipak je on scienio, da nije od potrebe te svećenik, naročito klerik ex professo proučava duh vremena u tu svrhu, da bude dobar pastir. Gle, što je odgovorio nekomu Milanskomu plemiću na njegovu primjetbu, da bi za njegovo djelovanje i upravljanje tolikom diecezom (sam Milan imao je tada 300 tis. duša) veoma koristno bilo poznavanje vanjskih novosti: meni sve to nadomješćuje razmatranje Božjih zapovjedi, pa nit neznam, što bih ja počeo s timi novostmi (G. d. h. K. B. l. c. str. 47.) Nego uza sve to poznavao je Karlo sviet i njegov duh mnogo bolje, nego ga mnogi poznaju, koji ga pozorno i od srca studiraju, zanemarivši medjuto razmatranje svetoga Božjega zakona. Mnogo je takodjer o svietu studirao, što je svoju savjest točno i često na račun pobirao. Idu ovamo one rieči Duha svetoga: „Anima viri sancti enuntiat aliquando vera, quam septem circumspectores sedentes in excelso ad speculandum.“ (Ecclus 37, 18.) S toga je bio kako i apoštol Pavao svim sve i znao proniknuti u sve odnošaje života; s toga su ćutili naročito siromasi namah trag, kuda je Karlo prolazio: namah mesari davali bolju vagu uz jevtiniju cienu, pekari bolji hruh i bolju mjeru, krčmari bolje vino i hranu i t. d., dočim se mi samo u visokih frazah bez života gubimo. — Nego i „odieljenje od svieta“ glede bogoslova za vrieme njihova odgoja treba da čovjek onako shvaća, kako zbilja jest. Ponajprije dakle znamo svi, da su klerici sadanji rodjeni u devetnaestom vieku; da se zatim bave svjetskimi nauci do osmoga gimnazijalnoga razreda uključno i to da polaze svjetske zavode, koje rukovode i u kojih podučavaju svjetski obično učitelji, ili do šestoga ili do osmoga razreda uključno; napokon da klerici imaju svake godine dva mjeseca praznike, gdje su opet u svietu. Odatle pako sliedi, prvo da kandidati bogoslovja nedolaze u sjemenište kao tabula rasa gledom na znanje onoga, što biva u svietu. Kud sreća, da ide jednakim korakom kod takovih budućih bogoslovnih kandidata i znanje onoga, što se zove kršćanski život i vjera! Sliedi za tim i to, da se to znanje barem na praznike opet renovira. Klerici najbolje znaju, za tim i sjemeništni poglavari, da-li i kolika je korist od toga renoviranja. Napokon sliedi odavle treće, da tudjer zbilja neima tolike pogibelji ter će klerici zaboraviti na vrieme, u koje živu. Ako još k tomu dodamo, da klerici slobodno čitaju u svoje vrieme dobre novine, da medjusobno obće i (morda prije odviše nego premalo) saobćuju, što koji o svietu zna, da je poglavarstvo sjemeništno sastavljeno opet od ljudi ovoga vieka i to po onih sastavljeno, koje je „postavio Duh sveti, da ravnaju crkvom“, (Act. 20, 28.); da ima tuj ako mladjih, a to opet i starijih ljudi: onda sigurno nećemo imati mnogo uzroka tužiti se na odieljenost sjemeništnih stanovnika od svieta. Ali ima još osobita jedna vrlo važna stvar, koje nesmijemo pri svem ovom s pameti metnuti, ta jest, da mladi svećenici, ostavljajući sjemenište nedobivaju službe generalnoga vikara biskupova dapače tri godine moraju prije vani biti, nego mogu

župnici postati. Po tom nespada na nje kakovo samostalno ravnanje. Tako dakle Bog nit crkva nezahtieva od mladoga svećenika, da bude namah u svem tako vješt i izkusan, kako bi imali biti stariji, koji su već dugo u svietu. I morda bi više griešio i proti naravi čovječjoj i proti duhu crkve, tko bi od klerika htio stvoriti velike praktikuše, nego tko bi se uz teoriju zadovoljio za vrieme odgoja s malenom praksom. Ovim pako neću da rečem, kao da nisu koristne i potrebne upute praktične, koje mogu dati bogoslovom njihovi profesori; dapače neki predmeti, osobito pastirica, i ide neposredno za tim. Nego svakomu svećeniku, davajući drugomu praktičan naputak bio on profesor ili župnik ili tkogod drugi, pazit je, da-li njegov naputak i savjet stoji u skladu sa teorijom i načeli priznanimi od crkve. Jer ako je istina, da je „theoria sine praxi, rota sine axi", to je i ono istina, da je „praxis sine theoria, caecus in via." Osim toga nam je svim pazit, da hoteći koristiti, neškodimo; što bi se sbilo, čim bi se nesmotrenom riečju smanjivalo pouzdanje budi u profesore, budi u one, koji bdiju pod nadzorom biskupovim nad disciplinom i neposredno nad odgojem. Pisac ovoga motri već nekoliko godina uzajamnost profesora bogoslovnih u Zagrebu i poglavarstva nadbisk. sjemeništa. Do Boga bi sagriešio, kad bi se na to tužio. S toga jedno želi i za budućnost: da tako ostane. Nu kad bi se mladim slušateljem reklo: „nesviknite iz sjemeništa na ideje, običaje i osjećanja protivna onim u svietu", neznam, bi-li se iole poslužilo dobroj stvari. Neka pako primi i g. St—ć ovo onako bezazleno, kako je bezazlena moja nakana, dočim ovo pišem. Ja mislim, da se mi dva posve slažemo; samo su kod njega, po mojem mnienju, izrazi nesmotreni. Pripominjem još i to, da mi je baš o ovoj točki skoro dosadno pisati; nu jer se je već češće u nju dirnulo, mislim, da je bilo od potrebe nešto obširnije reći. Nerado pako o tom govorim toga radi, što je razmjerno veoma malo ljudi u našoj domovini, koji bi bili kadri išto o tih stvarih suditi. Ovakova namigavanja, da bi klerici imali biti opojeni i evangjeoskim i svjetskim duhom, mogu za čas pribaviti neku svjetsku blagonaklonost; nu tim se vjeri, kršćanskomu životu i odgoju našega naroda nekoristi. Tim se postigava, da se namiću za sudce najnježnijih kršćanskih stvari i takvi kršćani, koji morda već više godina nit otče naša molili nisu. Pak i u našem stališu moći je naći neke tobožnje liberalnosti, koja bezobzirce kritizira; to je obično posljedica onoga: „bonam conscientiam repellentes" (1. Tim. 1, 19.).

(Konac će sliediti.)

Dopisi.

Varaždin. Prije osam mjeseci orilo se i razliegalo širom cieloga katoličkoga svieta neizrečeno veselje i vladala je neopisiva radost u srcu svakoga pravoga katolika, što je Bog dopustio bio namjestniku svomu Piu IX. doživjeti pedesetgodišnjicu biskupovanja njegova; sav je katolički sviet planuo tada sjajem onoga slavja, što ga je Pio IX. slavio u velegradu i priestolnici cieloga kršćanstva, u starodrevnom Rimu a u sriedi kićenih poslanika iz cieloga svieta, koji ni iz daleka slutio nije, da se za kratko vrieme ima radost promieniti u žalost i da ima zaći ono sunce, koje je sjajem svojim razsvietljivalo crkvu Božju i grijalo sav katolički sviet, ostavivši za sobom crkvu u crno zavitu i polutamnu sjenu tuge i žalosti, koja je poklopila sve sinove njezine. Što tada nitko ni slutio nije, to danas svaki katolik gorko u duši i srcu svom oplakuje. Danas ne ima više onoga, koji je mudro ravnao ladjicom Petrovom sried uzburkanih valova nevjerstva novovjekoga; Onoga, koji je žarkim svjetlom svojim razpršivao tmine novovjekih zabluda uma ljudskoga; Onoga, o kojem su se, kao o čvrstoj klisuri tupile ubojite strieljice neprijatelja Božjih i crkve božje; danas neima više Pia IX. — On mrtav leži u grobu, što mu ga suzami žalostnicami rose oni isti zahvalni sinovi, koji su mu se prije osam mjeseci živu klanjali i obsipavali ga vienci i skupocjenimi darovi, timi svjedoci njihove sinovske ljubavi i odanosti. Pa kao što mu je tada i grad Varaždin, ponoseći se religioznošću svoga pučanstva izkazao dolikujuću se čast i štovanje razvivši kod kuće liepo slavje, tako se i sada može takmiti s inimi gradovi, obavivši posljednju dužnost svoju i izkazavši mu posljednju čast dolikujućim načinom. Osam dana počamši od 13. velj. razliegao se je tutanj ugodnih zvonova varaždinskih, pronoseći u sve strane i krajeve svieta tužnu i žalostnu viest, da je usnuo u Gospodinu sluga sluga božjih. Osmi je pako dan najbolje dokao, kako se pojima udarac zadan crkvi božjoj, kako su djeca vruće ljubila oca i kako se je sve takmilo, da mu izkaže što dostojnije posljednju čast. Crkva župna i kolegiatna, u kojoj bijaše mrtvački odar prekrasno načinjen i urešen, razlievajući crkvom u crno zavitom svjetlo osamdeset svieća, bijaše dubkom puna i u njoj bijahu zastupane sve oblasti: crkovna, svjetovna i vojnička, gradsko zastupstvo, učiteljski sborovi sa školskom mladeži i množtvo pobožna puka. Sve je sakupljeno čekalo, kad najednoć kucne 9. sat i odpoče služba božja, koju je obavio prečastni gospodin Iliašević, opat i kanonik štioc kapitula čazmanskoga, uz podvorbu mjestnoga svećenstva. Govoreć o službi božjoj, ne znaš što bi više pohvalio ili prekrasan govor, što ga osobitom rečitošću držao napetomu slušateljstvu pomenuti prečastni g. ili njegovu prvu abatialnu misu, koju je dostojanstveno Bogu prikazao ili divno i zanosito pjevanje i glasbu na koru: sve bijaše u istinu dostojno velikoga muža, kakov bijaše Pio IX. Ganuto i tronuto slušateljstvo ostavilo je crkvu, vapijući k nebu iz dna duše svoje: Pokoj vječni daruj Gospodine velikoj i mukotrpnoj duši Pia IX. *M. V.*

U Senju 20. veljače. Kao što je Kat. list za života velikoga pape Pija IX. živom simpatijom pratio sjajna njegova djela, tako nema dvojbe, da će mu biti

mila svaka viest, odnoseća se nanj po njegovoj smrti. Slavi se ona po cielom katol. svietu, proslavila se ona danas i u prvostolnoj crkvi senjskoj. Na sried crkve podignut je veoma visok odar zgodnih napisa, komu na tjemenu sjaji zlatnom trokrunom ovjenčana tiara. Presv. g. biskup uz mnogobrojnu podvorbu obavljao žalobnu službu, za koje se pjevala za tu svečanost uskladana liepa misa našega mladoga nadobudnoga skladaoca, g. prvostolnoga kapelana Gjure Ibela. Iza odslužene mise pope se na propovjedaonicu preč. g. Kajetan Bedini, komu je kao papinskomu prelatu i najviše pristao ovaj zadatak. On ga je toplo i u pravom smislu rieči dostojno riešio, nadkriliv mnogim očekivanje. U razmjerno dosta kratku govoru izvede vrlo krepkimi crtami temu, „da papa umire ali papinstvo nikada.“ Spomenu veliku Pijinu ljubav prama Bogu i iskrnjemu, iztaknuv ponajglavnije sjajne točke njegova predpapinskoga i papinskoga djelovanja; naglasi veliku njegovu pobožnost i brigu za strogost i čistoću crkvenoga života, pravo apoštolsko revnovanje za što uži spoj crkvene hierarhije s rimskim središtem; pa veliku smjernost i poniznost, koja se riedkom srećom i skladom sljubila s energijom, odvažnošću i neustrašivošću u obrani crkvenih prava i probitaka. U drugom dielu dokaza primjeri iz raznih stolieća, kad su vladari i narodi silnici već mislili, da mogu slaviti opielo nad papinstvom, kako je ovo uviek pomladjenom snagom očitovalo neumrlost svoju. Nekoje antiteze bile su upravo jezgrovite i zanosite, koje su morali i protivnici same stvari i osobe govornikove povladjivati. Jedino smo uz sasvim shodnu pripomenu hrv. kralja Branimira, koj je hrv. narod uže spojio s papinskom stolicom i katol. crkvom, željeli, da su se iztaknule neumrle zasluge Pijine za hrv. narod, kojemu je on zagr. bisk. stolicu podigo na nadbiskupiju i metropoliju, pa joj darovao dva kardinala, od kojih jedan sada i to prvi hrvatski bira glavu katol. crkvi. Iza svršena govora okropiše i okadiše dva opata i tri kanonika a napokon i presv. g. biskup odar. Mala se disonacija, koju su i laici umah zamietili, dogodila pri tom tim, što je nekoje starce kanonike, kojim bi starački glas upravo najviše pomoći trebao, asistencija ostavila, da pjevaju sami kao onaj psalamski „nycticorax“ ili „passer solitarius in tecto“, dočim su njihovi mladji pojnih grla drugovi vrlo izdašne i skladnoglasne pomoći udostojeni bili. Bilo bi svakako barem kod ove uzvišene žalobnice shodnije bilo, da se pobožni narod nemora s uzdahom sjećati, kako je David liepo zapjevao svojim suvremenikom i svim budućim psalmopojcem: Quam bonum et jucundum habitare fratres in unum! Svieta i to odlična bješe puna crkva, kojemu je cielo držanje dokazivalo, da ga nije dovela puka čuvidnost već i iskreno odanje naprama blaženo usnulomu namjestniku Isukrstovu i ovoj stolici, na kojoj je preko 31 godinu s nedoživljenom slavom i korišću duhovnom stolovao.

Viestnik.

Zagreb. Svetčani *Te Deum* za srećno uspjeli izbor sv. otca Leona XIII. odpjevao je prošle nedelje u stolnoj crkvi presv. gospodin biskup Janko Pavlešić. Prisustvovali su sv. misi preuzv. gg. ban Ivan Mažuranić i barun Filipović, predstojnici odsjeka jedne i druge vlade s podčinjenim si osobljem, sveučilište s rektorom, ravnatelji raznih učilišta i množtvo puka. Na koru pjevao je je mješoviti sbor.

— Jučer u jutro povratio se je uzoriti g. kardinal-nadbiskup Mihalović iz Rima u povoljnu zdravlju, te mu se je danas poklonio preč. kaptol i drugo zag. svećenstvo.

— Umro je 3. o. m. Iv. Katanec, žup. vrbovečki.

— Sv. otac Leo XIII. okrunjen je prošle nedelje u sikstinskoj kapeli uz obične obrede. Svetčanost započela je u 10 sati, a svršila se je u 2 sata u prisutnosti diplomatskoga corpsa i njekih drugih pozvanih osoba. Na večer bilo je više kuća razsvietljeno. Koliko slobode uživa papa u Rimu i što bi mu se godilo, da se na javi pokaže vidilo se i te večeri, kad je do stotine proste čeljadi stala razbijat prozore na palači Theodosijevoj. — Bivšega držav. tajnika kardin. Simeonia imenovao je sv. otac Leo XIII. predsjednikom sbora *de propaganda fide*, kard. Franchia državnim tajnikom a kard. Morichinia komornikom.

— Prema zaključku hrvat. sabora glede poboljšanja kongrue svećenstva senjske biskupije pozvala je kr. zem. vlada tamošnji ordinarijat, da sve molbenice dušobrižničkoga svećenstva riečke županije sabere, te najduže do konca ožujka predloži.

— Posliednju viest o zapisih biskupa Kralja mil. sestram i mil. braći popunjujemo tim, da se kamati tih zapisa imadu dieliti medju one siromake, koji prizdravljeni polaze iz bolnice, a ne mogu si još čim privriediti živeža.

— Kako smo posliednjiput spomenuli umro je 26. pr. m. na večer o. Angelo Secchi, najglasovitiji astronom novijega doba. Rodio se je 29. srpnja 1819. u Reggiu. Za mlada već stupio je u red Isusovaca. Temelje obsežnomu znanju svomu u matematici i astronomiji stavljao si je u collegiu illirico-lauretanskom kraj Loreta i u Georgetown-college kod Washingtona. Na ovom posljednjem zavodu bio je njeko vrieme profesorom fizike i matematike. Vrativ se u domovinu postane profesorom fizike u collegiju rimskom u Rimu. Kad su g. 1848. Isusovci iz ovoga zavoda protjerani bili zaputi se Secchi u daleke krajeve. Došao je u Francezku, Englezku i u Ameriku. Kad se je papa vratio u Rim poprimio je i on opet profesuru u Rimu, te je na crkvi sv. Ignacija, koja spada na kollegij rimski utemeljio onu zviezdarnu, koja je pod njegovim rukovodstvom postala naskoro najznamenitijom u Europi. God. 1870. i 1872. poslao je sv. otac Secchia u Pariz kao zastupnika u medjunarodni odbor za mjere i uteze. Posliednjiput prosvjedovali su proti tomu zastupnici „kraljevine Italije“, nu francezka je vlada prosvjed odbila, jer skupština nije imala značaja političkoga. Na književnom polju radio je pokojnik takodjer mnogo, najviše iztraživao je metereologijski, magnetijski i spectral-analitički sunce i stajačice. Glavno mu je djelo „Le soleil“ od g. 1870. Napisao je djelo francezki, jer su u njem ona znamenita predavanja, koje je g. 1867. držao pitomcem *ecole St. Geneviene* u Parizu o mrljah na suncu, o pomrčini sunca itd. Dogotavljao je djelo o chemiji sunca, nu u tom ga je zatekla smrt. U doba, gdje se na sva usta viče, da se vjera ne može slagat sa znanošću, pokojnik je na sjajan način pokazao, kako je to naklapanje lažno. Duboko učen bio je uz to od srca pobožan i revan u vršenje redovničke stege.

Urednik Andrija Jagatić. Tiskom Dragutina Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 11. U Zagrebu, 14. ožujka 1878. Tečaj XXIX.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Nadvojvoda Franjo Karlo.

U petak (8. o. m.) raznesla je žica s Beča žalostnu viest, da je nješto poslie 12 sati umro: Nj. visost *Franjo Karlo*, carski princ i austrijski nadvojvoda, kraljevski princ ugarsko-hrvatski i česki, vitez zlatnoga runa i posjednik velekrsta mnogih drugih redova, vlastnik c. kr. pješ. puk. br. 52. i ruske grenadirske pukovnije samogitske br. 3., c. kr. podmaršal itd. Visoki pokojnik rodjen je 7. prosinca 1802., te je bio treći sin cara Franje i carice Marije Terezije. 4. studenoga god. 1824. oženi se s princesom Sofijom, kćerju bavarskoga kralja Maksimilijana I. U toj ženitbi rode mu se četiri sina, od kojih je najstariji sada slavno vladajući car i kralj *Franjo Josip I.* Prem nije voljan bio osobitim se načinom bavit polit. pitanji, ipak ga dogodjaji od g. 1848. nisu mogli posve mimoići Na glasovitoj skupštini doljno-austrijskih obrtnih zadruga, gdje je sastavljena adresa na cara Ferdinanda, koja je početak „reformatornoga“ pokreta bio je i visoki pokojnik; kasnije pošao je sa svojom obitelju u Insbruck, kamo je car prenesao svoj stan, a poslie u Olmuc. A kad se je ovdje 2. prosinca 1848. car Ferdinand odrekao prestolja odreče se ga i pokojni nadvojvoda na korist svoga najstarijega sina. Odtad živio je nadvojvoda posve samotno tvoreć mnogo dobra djela, kako mu je donosilo njegovo blago srce, puno ljubavi prama sirotinji i svakoj drugoj plemenštini. U toj tihoći duboka ga je bol stigla 19. lipnja 1867. s nesrećna udesa drugoga mu sina, nj. vel. cara meksikanskoga Maksimilijana, i 28. svibnja 1872., kad mu je preminula obljubljena supruga, s kojom je skoro kroz 48 godina u srećnom i blagoslovljenom braku proživio. Nu i sada je, kako i uviek utjehu tražio kod onoga, koj jedino tješit može. Svojoj kat. vjeri od srca odan on je svaki dan slušao sv. misu, svake skoro nedjelje slušao propovied, a svake godine hodočastio u Maria-Zell. S toga je i njega smrt velikoga pape Pia IX. duboko raztužila, a vesela viest o brzom i srećnom izboru Leona XIII. vrlo uzradovala, te se je sbog toga osobno potrudio do apost. nuncija u Beču i svoju mu radost nad tim izrekao. Al se dugo veselja naužio nije, jer providjen svetimi tajnami ode, da primi vječnu plaću za mnoga svoja dobra djela. Nad njegovim grobom carskoj kući uviek vjerni Hrvati od srca će molit: Pokoj mu vječni!

Istinita poviest sabora vatikanskoga.

Napisao kardinal Manning, nadbiskup Westminsterski.

X.

(Dalje.)

13. K peticiji pridodani razlozi te apendiks glase ovako:

Razlozi, s kojih se ova definicija shodnom i potrebitom smatra.

Sveto pismo uči najjasnije primat i jurisdikciju rimskoga biskupa, nasljednika sv. Petra, nad ukupnom crkvom Kristovom i stoga takodjer primat njegovoga najvišega ugleda.

Sva i postojana tradicija crkve, kako se ona očituje u ponašanju i spisih sv. otaca, kao što i u načinu, kojim su sabori, medju njimi neki oekumenski, govorili i radili — uči nas, da odluke rimskih biskupa u stvarih vjere i ćudoredja bijahu nepromjenjive.

Na drugom saboru Lionskom bje uz suglasje Grka i Latinaca sastavljena vjeroizpovjed, u kojoj se izjavljuje: „Ako nastanu razpre u stvarih vjere, one se moraju riešiti po rimskom biskupu.“ Osim toga bje na saboru u Florenci definirano, da je rimski biskup pravi namjestnik Isusa Krista, glava čitave crkve, otac i učitelj svih kršćana, i da je njemu po sv. Petru Krist predao punoću vlasti, da ukupnom crkvom upravlja i vlada.“ Ta sam zdrav razum uči nas, da nitko nemože ostati u zajednici vjerskoj s crkvom, koj nije jednodušan s njezinom glavom,

pošto se crkva ma niti u misli od svoje glave razstaviti neda.

Nu uzprkos svemu tomu ima danas još ljudi, koji se ponose što su katolici, a rieč katolik upotrebljavaju zato, da pokvare u vjeri slabe, te su drzoviti dosta učiti, da se ugledu rimskoga biskupa podložnost pokazuje u dovoljnoj mjeri, ako tko njegove odluke u stvarih vjere i ćudoredja pokornom šutnjom prima — kako oni kažu — pa ako u duši uz nje nepristaje bar provisorno t. j. dotle, dok se suglasje ili nesuglasje crkve š njimi ne sazna. Svatko uvidja, da se ovakvim lažnim naukom podkapa ugled rimskoga biskupa, da se ruši svako jedinstvo vjere, da se široko polje bludnjam otvara, a protivnikom daje vrieme i zgoda, da ih daleko i široko medju ljude razprostrane.

S toga razloga su biskupi, stražari i čuvari katoličke istine osobitim načinom u današnje dneve nastojali u svojih sinodalnih zaključcih i svojim skladnim svjedočanstvom braniti najviši ugled sv. stolice.

Nu čim jasnije bijaše tumačena katolička istina, tim žešće bila je u spisih i novinah napadana u svrhu, da se katolici proti zdravomu nauku razdraže, te da se vatikanskomu saboru zaprieči definirati ga.

Ako su već dosele gdjekoji o tom dvojili, da nebi bilo shodno ovaj nauk na saboru sada zasjedajućem definirati, to se je moralo bar sada pokazati upravo kano absolutno potrebito da se definira. Jer se katolički nauk dandanas opeta istimi dokazi napada, kojimi se je već u staro doba proti njemu vojevalo; s dokazi koji bi, da se iz njih izvode posljednji posljedci, uništili primat rimskoga biskupa i nepogrešivost crkve. Ovim dokazom dodavaju se tad često još najljući nasrtaji i pogrde na apoštolsku stolicu. Ali još više; najžešći neprijatelji katoličkoga nauka nestide se, unatoč tomu što se katolici zovu, tvrditi, da sabor u Florenci, koj je jasnimi riečmi definirao, da rimski biskup ima najvišu vlast, nije bio nikakvi oekumenski sabor.

Kada bi radi toga sabor vatikanski, koj je na takvi način izazvan, šutio i propustio položiti svjedočanstvo o toj točki katoličkoga nauka, tada bi u istinu katolici počeli dvojiti o pravom nauku, a pristaši novotarije bi slavodobitno tvrdili, da su dokazi, koje oni navedoše, prisilili sabor da šuti. Osim toga bi tu šutnju svakom zgodom zlorabili te javno niekali, da je dužnost pokoriti se odlukam i dekretom apoštolske stolice u stvarih vjere i ćudoredja i to tobože stoga, jer rimski biskup može pogriešiti u svojih odlukah o takvih predmetih.

Stih razloga čini se, da obće dobro kršćanstva zahtieva, da sveti sabor vatikanski još jedanput izdade florentinski dekret, da ga najjasnije protumači i zajedno razumljivo te riečmi, koje dvojbe nedopuštaju, definira, da rimski biskup ima najveći ugled, te je stoga nepogrešiv, kada u stvarih vjere i ćudoredja izjavljuje i odredjuje, što članovi crkve Kristove vjerovati i čvrsto držati, što pako zabaciti i odsuditi moraju.

Ima doduše ljudi, koji misle, da se ova katolička istina nesmje definirati, da se nebi schismatici i heretici još dalje od crkve udaljili. Nu neosvrtajuć se na sve druge razloge, katolici imadu pravo zahtievati, da ih oekumenski sabor poduči, što oni moraju u toli znamenitom i još k tomu toli nedostojno napadnutom predmetu vjerovati, da ova pogubna bludnja na svrhi i bezazlene duhove i množtvo naroda još ništa o tom neslutećega neokuži. S tih razloga su otci saborâ lionskoga i tridentinskoga smatrali svojom dužnosti istinite nauke utvrditi uzprkos tomu, da bi to heretike i schismatike smutiti moglo. Idu-li ovi naime iskreno za istinom, tada ih to odbijati nemože, nasuprot, kada vide koja je podloga, na kojoj poglavito jedinstvo i jakost katoličke crkve počiva, to ih nasuprot mora k nam privlačiti. Hoće-li gdjekoji stoga, jer je sabor oekumenski definirao istinit nauk, ostaviti crkvu, to će njihov broj samo neznatan biti, a biti će to samo takovi, kojih je vjera već trpila brodolomje, ljudi, koji traže samo nekakvu izliku, da uzmognu crkvu javno ostaviti, pošto su ju, kako pokazuju, srcem već ostavili. To su takovi, koji se nisu nikada žacali, naš katolički narod buniti, a proti mrežam takovih ljudi valja da sabor vatikanski štiti crkvi vjernu djetcu. Svi bo pravi katolici, koji su naučili i stoga privikli iznutra i izvana apoštolskim odlukam rimskoga biskupa nadpodpuniju pokornost izkazivati, radostno će i odanim srcem prihvatiti definiciju vatikanskoga sabora o njegovom najvišem i nepogrešivom ugledu.

XI.

Dodatak.

Odluke provincijalnih sinoda novijega vremena, koje pokazuju obćeniti nazor biskupâ o najvišem i nepogrešivom „ugledu“ rimskoga biskupa u stvarih vjere i ćudoredja.

1. Godine 1860. u Kolonji držani pokrajinski sabor, kojega zaključke je osim uzoritoga kardinala Geissela nadbiskupa kolonjskoga, još pet biskupâ podpisalo, izjavlja izrično:

„On (rimski biskup) je otac i učitelj svih kršćana, *čije su odluke u stvarih vjere i ćudoredja same po sebi nepromjenive*."

2. Na pokrajinskom saboru u *Utrechtu* god. 1865. sabrani biskupi izjaviše javno: „Mi nimalo nekrzmamo vjerovati, da su odluke papine u stvarih vjere i ćudoredja *nepogrešive*."

3. Pokrajinski sabor u Pragu god. 1860., kojega zaključke uzoriti kardinal i nadbiskup Fridrik pl. Schvarzenberg i četiri druga biskupa podpisaše, izjavi u poglavju „o primatu rimskoga biskupa" sliedeće: „Osim toga zabacujemo mi bludnju onih, koji tvrde, da može igdje crkva obstojati, a da nije spojena u jedinstvu s crkvom u Rimu, „u kojoj su od apoštola primitu tradiciju sačuvali oni, koji su odsvuda."*)

„Mi znamo, da se nitko nemože smatrati članom tiela crkve, koju Krist na Petru sagradi a na svom ugledu osnova, koj nije s njezinom glavom u svezi. Podignite se dakle svi i u savezu s nami te svimi pravovjernimi, koji po svem svietu razpršeni živu priznajmo vjeru u vojvodstvo rimske crkve i primat rimskoga biskupa; treba da svi, kako se pristoji, s nami našega najsvetijega otca Pia IX. dužnom privrženošću visoko poštuju i časte. On je po božjoj providnosti papa, zakoniti nasljednik glavara apoštolâ, namjestnik Kristov na zemlji, prvi učitelj vjere, kormilar ladjice Kristove, *komu svi, koji žele spadati u ovčarnu Kristovu, moraju najspremnije i s nutarnjim uvjerenjem poslušni biti*. Mi izjavljujemo i učimo, da ugled rimskoga biskupa potiče od Krista našega Gospoda i da stoga na nikakvoj ljudskoj sili ili milosti nepočiva, da je u sva vremena neprikraćena ostala, dapače i onda, kada su na crkvu rimsku navalila najgroznija progonstva, kako se je to dogodilo za vrieme zatvora i mučeničke smrti sv. Petra.

4. Pokrajinski sabor u *Kaloči* (1863.) izjavi: „Kaošto je Petar, za kojega je Gospod sam molio, da njegova vjera nekoleba, bio nepogrešiv učitelj vjerskih istinâ, tako isto čuvaju i njegovi zakoniti nasljednici, koji na uzvišenoj stolici rimskoj sjede, poklad (depositum) vjere s najvišom i nepobitnom punomoćju, da istine nepogrešivo navješćuju. . . . Zato zabacujemo i odsudjujemo i mi od galikanskoga klera god. 1682. objelodanjene propozicije, kakono što već učiniše nadbiskup Gjurski častne uspomene i ostali biskupi Ugarski tekom ove godine, te zabranjujemo svim vjernikom ove crkvene pokrajine ove iste čitati, braniti, ili ća naučati."

*) Sv. Irenej. Adversus Haer. L. 3 C. 3 Nr. 2.

5. Plenarni sabor *baltimorski*, koj je zasjedao godine 1866., te kojega zaključke podpisaše četrdeset i četiri nadbiskupa i biskupa izjavi: „Živ i nepogrešiv ugled nahodi se samo u crkvi, koju je Krist sagradio na sv. Petru, koj je glava, vodja i pastir čitave crkve, čija vjera po obećanju Kristovu nikad kolebat nesmije; u onoj crkvi, koja je uvjek imala zakonite nadpastire, koji u neprekidnoj povorci svoj početak od samoga Petra izvode, koji su na njegovoj stolici sjedili te koji su baštinici i branitelji istoga nauka, časti i vlasti i iste službe. I jer je ondje, gdje je Petar, takodjer i crkva i jer Petar vazda govori u osobi rimskoga biskupa, uvjek u svom nasljedniku živi, kroz njega odlučuje i kroz njega vjerske istine onim, koji ih traže, navješćuje, *stoga se proglasi božje istine u onom smislu moraju prihvatiti, u kojem su vjerovane bile i još se vjeruju od apoštolske stolice sv. Petra*, koja je izvor i učitelj svim crkvam, koja je uvjek ciel i podpun od Isusa predan nauk čuvala i *vjernike naučala, koja je svim ljudem put k vječnomu životu pokazivala, te nauke vječne istine objavljivala*."

6. Prvi pokrajinski sabor *Westminsterski* držan godine 1852. izjavi: „Kada nas naš božanstveni spasitelj opominje i veli: gledajte na pećinu, od koje ste vi izklesani, gledajte na Abrahama svoga otca, onda dolikuje, da mi, koji smo vjeru, svećeničtvo i pravo bogoštovje neposredno od sv. stolice primili, budemo užje od drugih s istom svezani vezom ljubavi i vjernosti. *Stoga držimo se mi čvrsto temelja istine i pravovjerja*, koj po volji *Kristovoj nerazoriv ostati ima, naime stolice sv. Petra, učitelja svega svieta i svete rimske crkve. Bilo od nje definirano ma što, to ćemo mi stoga jedinoga razloga odlučenim i izvjestnim smatrati*. Gledajmo na predaje ove crkve, na njezine obrede, na njezine pobožne običaje, na njezinu disciplinu, na njezine apoštolske institucije, te ju sliedimo i ljubimo svom snagom srca svoga. Napokon izjavljujemo javno, da mi papu kao namjestnika Kristova poštujemo, da mu hoćemo pokorni biti, te s njim najužim vezom katoličkoga jedinstva združeni biti.

7. Malone petsto od biskupâ, koji se god. 1867. u Rimu sastadoše, da proslave stogodišnjicu mučeničke smrti sv. apoštola Petra i Pavla, neoklevahu nimalo u adresi na Pia IX. upravljenoj sliedeće rieči upotrebiti: „Jer mi vjerujemo, da je Petar kroz Piova usta govorio,

stoga izjavljujemo, da mi sve ono, što si Ti u svrhu, da se sigurno sačuva poklad vjere, govorio, potvrdio i proglasio, i mi na isti način govorimo, potvrdjujemo i proglasujemo; i da mi jednodušno te jednoglasno sve ono, što si ti za dobro pronašao ožigosati i odsuditi, jer je protivno vjeri, jer je zaprieka spasu dušâ te napriedku blagostanja ljudskoga družtva, i mi na isti način ožigosujemo i odsudjujemo. Jer duboko je zasadjeno u našoj sviesti, što su otci sabora florentinskoga u dekretu za sjedinjenje izjavili, da je rimski biskup namjestnik Isusa Krista, vrhovna glava ukupne crkve, otac i učitelj svih kršćanâ."

Biskupi talijanski i članovi reda franjevačkoga poslaše posebne peticije u istu svrhu.

14. 9. veljače bje od pape imenovani odbor za predloge sazvan, da odluči, ima-li se ta peticija saboru predložiti. Jedva se je čulo kakvo protuslovje i tako bude zaključeno u smislu jestnom. Prema tomu bje 7. ožujka podieljeno saborskim otcem novo poglavje pod naslovom: „Dekretu o primatu rimskoga biskupa dodati se imajuće poglavje, koje sadržava, da rimski biskup, kada odlučuje nauke u stvarih vjere i ćudoredja, nemože pogriešiti."

Biskupom bje dozvoljeno osamnaest dana, da proučavaju ovu osnovu i da pismeno pripošalju možebitne izpravke.

(Dalje će sliediti.)

Njekoliko misli o shodnosti ili neshodnosti centralnoga sjemeništa za sve hrvatske biskupije u Zagrebu.

(Konac.)

Nadalje ono, što dopisnik (Djak.) govori, da profesoru bogoslovnomu valja poznavati svoga naroda duh, život itd., a toga da profesor u Djakovu postići nemože radi navedenih ondje razloga; to se takodjer mora onako razumjeti, kako zbilja obstojati i uz ove okolnosti može, koje su sada. Prvo naime jest istina, da u poznavanju svih napomenutih stvari može biti više i manje. Nu opet je istina, da neko čedno i dostatno znanjice svega toga neće toliko onomu manjkati, tko je u hrvatskoj našoj domovini rodjen, odgojen, proučio u njoj gimnazialne predmete i koga biskup za vrstna drži, da predaje budi koji bogoslovni predmet. A medju takove spadaju, mislim, bez iznimke profesori bogoslovni kako Zagrebački tako i Djakovački te Senjski. Jedino je, što jih je dosada bogoslovje većina drugdje učila. Nego to neće biti dobro, ako se prestane i u buduće barem nekolicinu klerika slati na druga sveučilišta. — No mogao bih ovdje reći barem stranom dosta praktički i istinito: retorqueo argumentum; zar će profesor u Zagrebu moći dati kleriku Djakovačke dieceze praktičniji naputak, nego onaj u Djakovu, koji je bliži svim odnošajem, u kojih će živjeti njegov slušatelj? Nego onoga nemogu oporeći, da sveučilištni profesor može obširnošću u tih stvarih osobito s toga nadkriljivati onoga u Djakovu ili Senju, što nije prinukan tražiti župe porad slabe dotacije te može zbilja ostati profesorom cieli život, a tim se usavršiti ne samo znanstveno u svojem predmetu, nego i sve uvidjati, kako će moći učenici učeno udesiti prema potrebam naroda u obće. Pa to što je Djak. profesor jako siljen, da traži župu, jest ona njежna točka, gdje bi morao čovjek rtom od noža pisati, to jest svako nepotrebito slovo odsjeći. Ali kad razlažemo stvar, recimo ipak što mislimo otvoreno i čedno. Pisac ovoga nemože zamjeriti, što profesori bogoslovni, slabo dotirani žele ići na župe; nit nemisli, da je u tom manjak kreposti. Preblage i predrage uspomene pokojni sveti otac Pio IX. bio je zašao radi velike blagosti i milosrdja kao nadbiskup Spoletski u dug; s toga je, da se izkopa iz duga, rado prešao na biskupiju Imolsku. To nije bilo djelo neuredno nego djelo kreposti: actus virtutis. Tako može profesor cum merito tražiti bolji dohodak, te može sve to liepo svesti u sklad s onom dubokom svetoga Pavla: „Nihil enim intulimus in hunc mundum: haud dubium quod nec auferre quid possumus. Habentes autem alimenta et quibus tegamur, his contenti sumus." (1. Tim. 6, 7. s.) Traži naime i zdrav razum i Božja objava, da prema mjestu, trudu i sposobnostim svećenika bude, gdje se ikako dade, odmjereno i materijalno stanje. To razmjerje liepo djeluje na organizam dieceze. S toga i opet veli Pavao: „Qui bene praesunt presbyteri, duplici honore digni habeantur: maxime qui laborant in verbo et doctrina." (1. Tim. 5, 17.) Znači pako ovdje „honor" ne samo kakovo pokazivanje časti i štovanja u rieči, nego takodjer u nagradi. „In dem Ausdrucke „Ehre" ist auch hier sowohl die den eifrigen Dienern der Kirche gebührende Hochachtung im Allgemeinen, als insbesondere deren Anspruch auf Ehrenlohn einbegriefen." (Reischl). Po tom je dakako nešto veoma dražestna i mila, vidjeti svećenika zadovoljna s malenim; no opet je, skoro bih rekao, nešto odurna, kad se hoće da se njegova čednost i kriepost kano izsisa; i bezdvojbeno je, da vjernici, videći, gdje dušobrižnik čestit oskudjeva, ako mu mogu, a neće pomoći, ili neznaju, što je kršćanska vjera i život, ili su pako vrlo nezahvalni za blagodati svete vjere. Zato i opet kori apoštol neke ovim pitanjem: „Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est, si nos carnalia vestra metamus?" (1. Cor. 9, 11.). Tako govori apoštol, koji se je naročito u Korintu odrekao bio podpore sa strane vjernika; štiti pravo, da dobivaju „carnalia" t. j. vremenit živeš oni, koji diele „spiritualia", t. j. svećenici. Što pako valja o jednostavnih vjernicih, to razmjerno valja o svih, na koje stvari ote spadaju. Gdje spada na državu, da podupire, imala bi na sve to savjestno paziti. No današnje su države skoro posvud glede crkve katol. i njezinih službenika

hladne; jer obično samo trpe crkvu, kad je odstraniti nemogu. Za to bi onda in prima linea spadalo to na one barem ex caritate premda morda i ex jure više nego se to obično misli, koje je Bog po kršćanih i kršćanskih državah nekadašnjih nadario crkvenimi dobri. To nam, čini mi se, dosta glasno diktira sve žiće i biće kršćanske vjere. Te stvari možemo češće čuti i od laika, koji su dobri kršćani. „Nekoć su", rekao je meni prije nekoliko dana jedan vriedan laik i čestit kršćanin, „i svjetovnjaci darivali preobilno crkvu, sad nit svećenici nemare za svoje." Žaloste naime vjernike ovdje ondje kojekakvi pojavi, gdje n. pr. neki župnik može ostaviti liepe legate za kojekakve stvari svjetske, nu crkvi svojoj, koja mu je pred nosom, koja ga je hranila i gdje je novac sabrao, nemože ostaviti nit novčića, premda neima nit propovjedaonice; a to sve držeći se strogo jusa: Collator je dužan crkvu uzdržavati. Dobro bi bilo sve, samo da nije ljubav napram Bogu i svemu, što je Božje, osobito u svećenika prva kriepost, bez koje je sve drugo prazna slama! Prema tomu se je i vam, Djakovčani, bojati, ako si s razloga siromaštva prenesete sjemenište i bogoslovni fakultet dokinete, da vam nebude potomstvo spočitavalo: „Parentes debent filiis thesaurizare" (2. Cor. 12, 14.), nu naši su otci svemu mogli pomoći, samo sebe i nas su zanemarili. Dao Bog, da nas se nebudu kršćanska srca u Hrvatskoj spominjala u dalekoj budućnosti onimi žalostnimi riečmi iz Jeremije proroka: „Patres comederunt uvam acerbam et dentes filiorum obstupuerunt." (Jer. 31, 29.) A to i porad toga, što si utvaramo, da razumijemo duh vremena ter umijemo spojiti, česa Pavao nemogaše veleći: „Nolite jugum ducere cum infidelibus. . . Quae autem conventio Christi ad Belial?" (2. Cor. 6, 14. 15.). I tako će nam se moći potomstvo narugati riečmi nekoga velikoga svetca: „Foris linces intus talpae;" naši otci bijahu dalekovidi, nu u blizini slabovidi. Zašto si dakle nebi imućna Djakovačka biskupija uz pripomoć imućnih župa i drugih kršćanskih darovnika mogla urediti bogoslovnoga fakulteta prema svim pravednim zahtjevom vremena. Eno podigla je dieceza Briksenska dječačko sjemenište svotom od petsto hiljada; sve se je moglo učiniti u dvanaest godina i većinom malenimi pojedince darovi. To se je moglo učiniti i u Eichstetu u Bavarskoj; zar da mi Hrvati baš ništa nemožemo? Neće-li biti nečastno govoriti: „Preustrojstvo je sa silnim troškom skopčano, koj se od nikud podmiriti neda?"

No čemu radi 10—12 bogoslova poduzimati toli silan trošak? I to mora čovjek dobro razumjeti. Prvo dopušta i sam g. dopisnik, da je i ondje pomanjkanje svećenstva. Dakle bi bilo nuždno, da je više od 10—12 bogoslova u Djakovačkom sjemeništu. K tomu znamo svi, da sve više nastaje kateketičkih mjesta, gdje treba opet svećenika. To je drugi glas: treba više bogoslova u hrvatska sjemeništa. Napokon bi se moralo kako u Zagrebačkoj tako i Djakovačkoj biskupiji misliti, kako će se mnoge župe dieliti, jer jih uz najbolju volju nije moguće dobro svom kršćanskom obukom i utjehom, osobito gledom na bolestnike, providirati. Dakako mnogi župnici toga neuvidjaju, jer se je na premnogih mjestih i zaboravilo, što znači strpljivo izpoviedati i umiruće dobro za vječnost pripravljati, jednom riečju, što znači duhovna pastva. Nu duhovne oblasti valja da na to nezaborave, sjećajući se, što ono Gospodin govori o vriednosti i jedne duše. Tako dakle viču maleni: dajte nam više učitelja duhovnih, više pastira, više svećenika. A svećenik mora prije biti bogoslov i pitomac u sjemeništu. Gledajmo dakle, da nam se broj umnoži; a ne da nam malen broj bude povodom odstranjenja zavoda. I morda bi, kad bi nam u Hrvatskoj imala postati pastva uzornom, i za onolik broj duša, kolik je u Djakovačkoj biskupiji, trebalo da bude do 30 bogoslova u sjemeništu. A kad je 8 učenika u jednom razredu, to je već liep broj te neće biti profesoru dosadno predavati nit će biti uzalud bačen novac, što će se na to trošiti. Premda je čudno govoriti o trošku, ako se tim promakne bogoljubni kršćanski život. Nadat se je, da se neće nit visoka zemaljska vlada nit hrvatski sabor žacati, ako se na duhovne zavode koja forinta i više troši, samo ako se pomogne religiosno-moralnomu životu naroda našega. Pa uz to ja dvojim, premda nisam ekonom, da će prenos i smještenje napomenutih zavoda biti jeftiniji u Zagrebu nego-li je sada. Sarta tecta nedadu se i onako iz Senja i Djakova na ledjih prenesti. Ali ako je za napredak diecezâ bolje, da su joj klerici doma; to bi se morali biskupi radje odreći onoga dodatka, koji morda zahtieva uzgoj i nauci doma, nego si dati uzeti sjemenište. A kad bi to učinili, prestao bi takodjer razlog, da vlada nuka u Zagreb. Nego pisac ovoga neće da ovim reče, te sveučilištna predavanja neimaju nad onimi u liceju prednosti, i to osim drugih razloga već s toga, što se neke stvari, kano tri jezika: kaldejski, arapski i sirski, nepredavaju na licejih, dočim se na sveučilištu predavaju. Ali dodajem namah: sve to valja gledom na bolje i jače umove; dočim će obična licealna predavanja, držeći se profesor jednoga dobroga auktora, za slabije i srednje više koristi imati. Jezika napomenutih i onako nisu vezani svi slušati. Za to bi dobro bilo, da hrvatski biskupi imaju po dva tri ili takodjer više klerika i na sveučilištu. Takvi bi mogli s vremenom biti profesori na domaćih licejih, a neki na sveučilištu ili drugih njihovim sposobnostim dolikujućih mjestih. Pa te i toliko njih, kako sam čuo, bio bi uzoriti metropolita, pripravan uzeti u svoj seminar. Uzeti pako sve klerike jedne i druge dieceze težko bi išlo. Nu kad bi se i to dogodilo, morao bi se uvjek staviti uvjet, da je on u tom centralnom sjemeništu ono, što je sada u ovom, to jest: jedini vrhovni rektor. Jer zahtievati od njega, da napusti svoja prava, mislimo, da bi značilo odviše zahtievati, česa nebi, čini se nam, njegova savjest dopuštala, i česa nebi pravom nitko do vrhovne glave cielokupne crkve od njega tražiti mogao.

Gledom na onaj razlog, koji iztiču oba dopisnika, osobito pako g. K., pisac prvoga članka ovako: „Svakako trebalo bi nešto učiniti, da se bogoslovnim fakultetom okoriste i druge biskupije u našoj domovini, jer ovako, kako sada stvari stoje naš bogoslovni fakultet na uhar je samo nadbiskupiji Zagrebačkoj, a ipak je narod dotirao taj fakultet ne samo za nadbiskupiju zagrebačku nego za cielu zemlju“; već je stranom odgovoreno tim, što smo napomenuli, kako bi mogli neki bogoslovi iz svih dieceza biti ovdje. Osim toga mi nismo voljni boriti se proti toj ideji kano pro aris et focis, samo ako je zbilja za dieceze koristno. Da će pako drugčije zagrebačka nadbiskupija više koristi imati od narodom dotirana bogoslovnoga fakulteta nego Djakovačka i Senjska, tomu ona nije kriva; to je, rek bi, slučajno, što je njezino sielo u Zagrebu, u glavnom nam gradu Hrvatske, u kojem je sveučilište. Pronadje-li se, da će Djakovačka i Senjska dieceza više i boljih klerika i bogoslova moći imati u Zagrebu, t. j. da će Slavonci i Senjani radje dolaziti u Zagreb nego u Djakovo i Senj te će se opet, svršivši bogosloviju, rado vratiti kući; pronadje-li se, da su pretežniji razlozi g. St—ća i Ka nego moji; misli-li se, da će izpunivši se ovaj uvjet, bogoslovi izišavši u sviet hvatati rado za knjigom, drugimi riečmi: da su diecezanska sjemeništa toj nevolji razlog te joj se samo ovim sredstvom odpomoći može: to ja odstupljujem od svake dalnje obrane nazora, da se diecezanska sjemeništa sa svojimi bogoslovnimi fakulteti neprenašaju iz Djakova i Senja u Zagreb. Zagrebačka nadbiskupija gledat će sve to tako bezazleno, kako bezazleno gleda, što na katedrah bogoslovnih sjede profesori i iz drugih dieceza, sada iz Djakovačke i Senjske, a prije takodjer iz Križevačke. K tomu valja znati, da nadbiskupiji Zagrebačkoj nije s utjelovljenjem bogoslovnoga fakulteta u sveučilištu nastala najedanput kano u tmini svjetlost. Ona je imala i prije toga svoje bogoslovne nauke posve dobro uredjene: imala je osam profesora za bogoslovje, od kojih neposredno pred napomenutim utjelovljenjem bijaše samo jedan bez formalnoga doktora, ali uz to za svoj predmet prema svim zahtjevom posve vrstan; a predavali su se i tada svi predmeti, koji se i sada predavaju, samo ne tri prije napomenenuta iztočna jezika. Materijalno je nadbiskupija u toliko dobila, što je prije pet profesora sama plaćala; nu plaća tu dobit gubitkom onoga upliva, koji je imala u svojem nadbiskupu naročito na profesore i njihovo naimenovanje. Istina, upliv nije prestao; nu stegnut je vrlo. Država neće da igdje štetuje! Sve to mora čovjek na pameti imati te ništa jednostrano suditi. Još bih imao govoriti o onoj žalostnoj stvari, koju g. St—ć iztiče osobito glede „mlada svećenika, koj ni u bogoslovnoj ni u drugih strukah ništa nezna“; nu stvar bi nas odveć daleko odvela premda mislim da bi bilo i o tom vrlo koristno nešto obširnije govoriti. I ja se nadam, te bih mogao dokazati, kako tomu nit nije sjemenište sa svojim liceom toliko krivo, nit će mu sveučilište bez premnogih drugih pomagala pomoći, od kojih se neka imaju mnogo prije bogoslovne nauke rabiti, a druga neprestano i onda, kad je svećenik vani. — Vidimo tako žalostne stvari i u drugih stališih. Medjutim vidimo i kod nas češće i u mladom svećeniku obistinjeno ono: „A mandatis tuis intellexi: propterea odivi omnem viam inquitatis.“ (Ps. 118, 104.). Dapače vidimo i u samoj pastvi ne samo jedan primjer, gdje na mlada svećeniha idu rieči: „Cani autem sunt sensus hominis“ (Sap. 4, 8.); dočim opet ima ne jedan primjer gdje i na aetate physica senes ide prežalostna Danielova: „Species decepit te et concupiscentia subvertit cor tuum.“ (Dan. 13, 56.) Žalostno je, ali je istinito, van ako k svoj nevolji želimo još i sljepoću naravnih očiju. Stvar žalostna; jer česa se g. St—ć kod onih boji, koji „u sjemeništu sviknu na ideje, običaje i osjećanja, koja su onim u svietu sasvim protivna“, da naime „ni sobom neumiju ravnati, a još manje s drugim“; to je velim, u svoj strogosti smisla istina i kod ovih, gradili se oni ma još tako praktičnimi, izkusnimi i učenimi. Pa da se razumijemo, ja pod „ravnanjem sobom“ razumievam ono, o čem sveti Leo Veliki govori: „animus, quem sub Dei gubernaculis constitutum, corporis sui decet esse rectorem, dominationis suae obtineat dignitatem“; (Serm. 4. de Quadr.) to jest, da budemo uredjeni po naravnom moralnom zakonu kao ljudi, k tomu po kršćanskom kao kršćani, napokon po zahtjevih i kanonih katoličke crkve kao svećenici. Nu gdje nastane i dok ostane u nas žalostna „deceptio et subversio cordis“, tu nemože biti nit govora o takvom pravom „ravnanju samim sobom.“ Druga pako izvan toga kojekakva previjanja i prilagodjivanja nezaslužuju imena „ravnanja sobom“, već su varanje samoga sebe. Da-li je pako moguće „ravnanje s drugimi“ uz takovo stanje, na to bi valjda svi praktički psychologi odgovorili, da nije. Razumievam ovdje pod ravnanjem duhovno-pastirsko ravnanje, kojemu je temelj božja objava sa svojim naukom, svojimi nalozi i sakramenti. Dakako češće se može čuti: „moju dužnost (zvaničnu) vršim; moj pako privatni život na nikoga nespada.“ Nego to nije drugo van „ad excusandas excusationes in peccatis“; (Ps. 140, 4.) nu ono ide neumoljivo na svakoga duhovnoga pastira i glede privatnoga života: „forma facti gregis ex animo.“ (1. Pet. 5, 3) Isto tako neide nam ni malo glede toga u prilog ona rieč Spasiteljeva: „Omnia ergo, quaecunque dixerint vobis servate et facite: secundum opera vero eorum nolite facere.“ (Mt. 23, 3.) Te rieči smieraju na farizeje, od čijega se imena svaki pošten svećenik žaca. Svojim, dakle nam nalaže spasitelj: „Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum, qui in coelis est.“ (Mt. 5, 16.) Nego do zaključka, da neima pravoga i blagoslovnoga ravnanja drugimi bez svećeničkoga ravnanja samim sobom, dolazi svaki i bez mnogoga mudrovanja: bit će, misli se kao nuždno, ravnanje slično ravnanju onih, o kojih je prvi put rekao Daniel prije napomenute rieči. Ponajprije bo znamo, da ljudi obični

imaju bolje oči nego uši, te neće da i slušaju ono, proti čemu pastir grieši: „Qui ergo alium doces, teipsum non doces.“ (Rom. 2, 21.) Zatim je psychologička istina, da se i na propovjedaonici i u izpovjedaonici mnogo radje šuti nego govori i kori ono, proti čemu sam učitelj očito grieši. Pa tako se onda dogadja ono: „Qui veritatem Dei in injustitia detinent.“ (Rom. 1, 18.) Posljedica svega toga jest, ne samo da tuj neima dobra duhovno-pastirskoga ravnanja, već ta, da je na njekih mjestih za čitav naraštaj na gdjekoje zapovjedi i propovjedi dekaloga metnuta neprozračna koprena. To su pravi vaji, za koje neima čovječji jezik rieči. S tom posljedicom stoji i za sam duševni znanstveni napredak dušobrižnikov ta žalostna činjenica u savezu: da mrzne sve bogoslovno, sve duhovno; dočim srcu, kojim je zavladala „subversio“, opet psychologičkim vezom drugo godi, dà, u dalnjem razvitku te subversije može se dogoditi, te je mnogo ugodnije štivo, gdje se niječe neumrlost duše i čak božje bitisanje nego gdje se govori o coelibatu i drugih crkvenih stegah. Takve stvari su onda pravi diluvium ili mraz za mnoge zbilja vriedne i nadobudne biljke, koje se imaju iz sjemeništa drugamo presaditi. Tu se težko „iznadje“ i izvježban junak u svakoj krieposti, kamo-li da se nebi češće takova što moglo dogoditi kod „mlada svećenika.“ Pa tim stvarim nije seminar kriv, nego naša izkvarena narav, na koju si nepazimo, kako bi valjalo. Nit će se tim stvarim odmoći, van stranom ranijim kršćanskim uzgojem kod mladića, imajućih postati svećenici, pošto smo već vani osobito pako i tim da nam se pruži prilika duhovnih vježbanja i onda češćih izpovjedi: to vam je mnienje premnogih od mene kud i kamo učenijih i boljih svećenika. Bez toga nas nespasiše sva neznam kako visoka i duboka bogoslovna predavanja, kaogod što nam neće bez drugih sredstva napuniti ni sjemeništa. Bez toga ćemo sagnjiti mi i narod s nami. „Et erit sicut populus sic sacerdos.“ (Os. 4, 9.) Napokon su još neke stvari, koje ću samo natuknuti. Prvo je, da profesori na bogoslovnom fakultetu sveučilištnom ipak nečine votum perseverantiae, te će se i tuj dogadjati morda češće promjene nego se na prvi mah misli: jedni će postajati kanonici, drugi će, čemu u samoj Njemačkoj ima primjera, htjeti morda i župnici postati. A često duševni velik napor nekako i junačko zdravlje lomi. Slične stvari su evo u četiri godine činili, da su se na jednoj katedri i za jedan predmet tri profesora izmienila. Uzalud ćemo na zemlji tražiti savršenost bez nesavršenosti. Druga je stvar, da u Ugarskoj i Austriji biskupi imaju osim onih svojih klerika, koji su bud na ovom bud na onom sveučilištu, takodjer svoja domaća sjemeništa i nauke bogoslovne u njem. I baš u naše je vrieme primas oštrogonski, kako čujem, preustrojio svoj seminar prema svim potrebam vremena. Pa da nebudem pristran, dodajem, da je naročito po Dalmaciji i po Italiji takodjer opaziti centralnih sjemeništa; nu to s toga, što su zbiljam biskupije malene i siromašne. Ima u Austriji većih župa, nego su ondje neke biskupije.

Sada sam gotov. Što sam htio, to sam, nadam se, barem po nešto i postignuo. Želio sam pako samo to postići, da se stvar nesudi jednostrano, kako su po mojem sudu uradila gg. St—ć i K. Dapače stvar su predstavili u stadiju, u kojem još nije: hrvatski su biskupi za tu ideju, vlada je zato, svi dakle glavni faktori su za to; dočim ipak pisac ovoga ima temeljitih razloga misliti, da nije sav hrvatski episkopat za to. Dao Bog, da se ono glede toga učini, što je najbolje za katoličku vjeru i za hrvatski narod. Za svoju osobu ja s prenosom ništa negubim ništa nedobim; nit sam Djakovčanin nit Senjanin; nisam profesor nit aspirant za profesuru; nešelim nikomu zla, a nadam se svakomu dobro. Kod svega vodila me misao: veritas pateat. *M. St.*

Viestnik.

Zagreb. Kad se je posliednjega četvrtka preč. kaptol i zagr. svećenstvo poklonilo uzoritomu gospodinu kardinalu-nadbiskupu, pozdravio ga je presvietli gospodin Fr. Milašinović ovim kratkim slovom: Eminentissime, ac Reverendissime Domine Cardinalis, Archiepiscope, ac Praelate benignissime! Primum est in tota retroacta antiquitate apud nos exemplum, nationi nostrae imprimis honorificum, quod Ecclesia Croatica Zagrabiensis per suum Eminentissimum hierarcham et Archiepiscopum ad electionem Summi Pontificis concurrerit. Sive factum istud pro gloria et historia gentis nostrae percelebre attendimus: sive recens electum Ecclesiae Catholicae visibile Caput venerabundo et obtutu et animo respicimus: nemo nostrum est, qui non exultet in Deo laetitia singulari et poene triumphali. Nam quo acerbior ex inauspicata morte Papae immortalis Pii IX. nos dolor percussit: quo gravior perculit metus, ne universa respublica Christiana diuturno ac expertissimo gubernatore repente orbata irreligiosi seculi machinamentis periclitetur: quo inquam acrior fuit ista tribulatio: eo nunc magis superabundat consolatio et spes nostra in Illo, quem divina providentia humanis eminentissimorum cardinalium suffragiis ad clavum totius Ecclesiae admovit, deditque magno decessori successorem non imparem, videlicet Beatissimum Patrem Leonem XIII. Pontificem, eximiarum virtutum splendore et apostolico ardore omnibus, ipsis adeo inimicis gratum, exoptatum et usquequaque comprobatum. Et quoniam Vestra quoque Eminentia pro parte sua voce activa, nostris etiam conspirantibus animis, in hac electione collaboravit: nihil putamus congruentius ac aequius esse, quam Eminentiam Vestram impensissime exorare, ut nostram communem Cleri populique laetitiam, nostrum filialem erga Beatissimum Patrem amorem ac pietatem ad pedes Eiusdem benignus interpres perferre dignetur. Hoc cupimus, rogamus enixe, nec temere speramus. Unum

adhuc mihi commemorandum est intimius et plane domesticum gaudii nostri argumentum. Quod Eminentia Vestra iter romanum aspera hyeme ingressa, superatis quibusvis viae incommodis, insveti climatis periculis, arduaeque suae provinciae difficultatibus, prospera valetudine ad sua suosque feliciter rediverit, de eo laetamur magnopere, gratulamur sincere, Deoque protectori gratias agimus, assiduis porro quoque eumdem obsecraturi precibus: ut Eminetiam Vestram carum Caput et decus nostrum quam diutissime sanam et incolumem conservet.“ Odgovarajuć uzoriti gospodin spomenu, da je već izrazio sv. otcu od strane svećenstva i puka djetinje odanje i ljubav, što je sv. otac s osobitim zadovoljstvom primio, te blagoslov svoj podielio svim, osobito mladjemu kleru. Predje za tim plačnim glasom na udarac, koj je stignuo napose nadbiskupiju našu smrću prevriednoga starca biskupa Kralja. Pripoviedajuć poslie posve na uzdanu razne doživljaje svoje oprosti se srdačno s poklonstvom.

— Umro je Josip Mavretić, zač. kanonik, podarhidjakon i župnik u Vivodini.

— G. Stjepan Kos, kateketa u samostanu mil. sestara u Zagrebu postao je župnikom u Krašiću, a g. Ignjat Ivandija, upravitelj u Gjurgjevcu upraviteljem u Ferdinandovcu.

— Na katoličku vjeru prešao je 26. p. m. Muhamedanac Mejo Čizmić u Dubici, a 10. o. m. gospodična Eleonora Steiner u Krapini.

— Iz Zrinja javio nam je g. M. Razpra izmedju Unskoga katoličkoga svećenstva i Rennera, dopisnika „Deutsche Zeitunga“ sretno kraju privedena. Renner, radi uvrede katoličkomu svećenstvu nanešene, da tobože vjerski razdor sije, na mjesec dana zatvora odsudjen. Odvažni na peru junačina, biegom u Srbiju naumi svoju nevinost zasvjedočiti, nu srećom u Zemunu od detektiva uhićen da naplati dug. Kakav rad, takva nagrada!

— O tečaju glasovanja u konklavu javlja berlinskoj „Germanii“ pouzdani izvjestitelj ovo: Utorak u jutro: 1. sjednica, početak u 9 sati, konac u 2 sata. *Skrutinij*: kardinal Pecci 18 glasova, Bilio 6, Franchi 5, Panebianco 2. Svi ostali glasovi razpršili su se. Ovaj skrutinij bio je uništen, jer je jedan kardinal pečatio pečatom, na kom je bio njegov grb. Utorak na večer: 2 sjednica, početak u 3½ sata, konac u 7 sati. *Skrutinij*: kardinal Pecci 26 (u accessu 8, ukupno 34), Bilio 7 (accessus 2, ukupno 9), Monaco 4 (u accessu 1, ukupno 5), Panebianco 4 (u accessu 2, ukupno 6), Franchi 3, de Luca 3, Martinelli 2, Simeoni 2 (u accessu 3, ukpno 5), di Canossa 1, Caterini 1, Guidi 1, Ferrieri 1, Ledochowski 1, Manning 1, Mertel 1, Moretti 1, Parochi 1. U skrutiniju glasovalo je 60 kard., u accessu 16, a 44 neminini accesserunt. Od 60 glasujućih kardinala bilo ih je 59 u sikstinskoj kapeli, kardinal Amat bio je bolestan, to je dao svoj glas kard. infirmariis. U ovoj sjednici bili su infirmarii: kardinali Sacconi, Mihalović i Serafini. Skrutatori bili su: kardinali Berardi, Simeoni i Consolini. Kad su poslie accessa kardinali pošli iz sikstinske kapele, podju svi k ulaznim vratam konklava, da primu i pozdrave kardinala lisabonskoga, koj je sliedeći dan glasovao. Sriedu u jutro. Kardinali dodju u kapelu u 9½ sati. Poslie tihe sv. mise razpravljalo se je, gdje da bude poslie izbora proklamacija. *Skrutinij*: kardinal Pecci 44 glasa, Bilio 5, Monaco 2, Panebianco 2, Simeoni 2, di Canossa 1, Ferrieri 1, Martinelli 1, Moretti 1, Schwarzenberg 1. Tko je dobio još jedan glas izviestitelj ne zna. Pecci je izabran. Accessus nije ni nuždan. Samo tri kardinala nisu bila prisutna, najme kardinali Cullen, Mac-Closkey i Brossais-Saint-Marc. (Prema ovomu izpravljamo našu viest o broju prisutnih u konklavu kardinala, primjećujuć, da je posliednji od ove trojice u 75 godini umro 26. pr. mj.). U ovoj sjednici bili su: *infirmarii*: kardinali Garcia Gil, Mertel i Oreglia. *Scrutatores*: kar. Regnier, Mihalović i Franzelin. *Recognitores*: kardinali Caverot, Dechamps i Bonaparte.

— Katoličku znanost stiže velik gubitak 1. o. mj. Umre bo toga dana glasoviti povjestnik crkveni dr. Ivan Alzog u 70 godini. S njim gubi sveučilište Freiburžko vrstnu silu, znanost dubokoga učenjaka, a crkva, kojoj je i u posliednjem saboru vatikanskom mnogo privriedio, pobožnoga i vjernoga sina.

Javna zahvala.

I opet na Antunovo dne 17. siečnja t g. kao i lani vriedni gradjani i gradjanke petrinjske darivaše našu župnu crkvu sv. Antuna krasnimi darovi: uriesiše nam četiri žrtvenika krasnimi stolnjaci. Od župnika i župljana njim srdačna hvala, a od Boga plaća.

Čuntić u veljači 1878.

Vilim Majer, župnik.

Dopisnica urednička.

G. Gj. B. u Ž. Kako razabrat mogoste iz circulara od 22. veljače o. g. br. 714. vaš je člančić prekasno napisan, pa stoga ne bi imao nikakve svrhe, da ga priobćimo, sve da i niste s vrlo nizka gledišta svu stvar promatrali. G. J. V. u S. Budué ne ima prilike, da će se formulari na brzo s nova tiskati ne smatramo sgodnim vaših izpravaka tiskati, kad ih i onako preslabo podkriepiste, kao n. pr. da valja pisati „miesto“, a ne „mjesto“ itd.!

Prvi četvrt izmiče, pa stoga molimo, da nam pošalje tko nam šta duguje.

☞ Ovomu broju priloženo je pol arka.

Urednik Andrija Jagatić.

Tiskom Dragutina Albrechta.

Corpus Conditum Pii IX. P. M. *)

Hic die 13. Maii anni 1792. Senogalliae, quarto loco natus e coniugio Comitum Hieronimi Mastai-Ferretti et Catharinae Solazzi, Joannis Mariae nomen in baptismate sortitus est. Litteris excultus Voluterris apud Patres a Scholis Piis, et severioribus disciplinis Romae, ad presbyteratum promotus anno 1819 primum sacrum peregit die solemni Paschatis in templo S. Annae orphanotrophii, cui nomen a fundatore *Tata-Giovanni* et cui praefuit. — Deinde Praesuli Joanni Muzi, qui pro Chiliensi aliisque regionibus Americae meridionalis Delegatus et Vicarius Apostolicus constitutus fuerat, socius adjectus, anno 1823 Roma discessit. — Rediens vero anno 1825 a Leone XII. sa: me: praepositus fuit Hospitio Apostolico; ac biennio post renunciatus et consecratus Archiepiscopus Episcopus Spoletanus. — Omnibus ibi se praebuit instructum optimi Episcopi dotibus, et praesertim caritate et prudentia; quarum praeclara edidit exempla tum anno 1831, cum Delegatione extraordinaria in Spoletanam et Perusinam provinciam auctus ad compescendos rebelles, sola comitate et subsidiis ad discessum elargitis, eos adduxit ad arma sponte tradenda, quae Romam misit; tum anno insequenti, cum Umbria vehementibus quassata terrae motibus, afflictissimi populi levamini se totum impendit. — Eximia merita utilem suaserunt Gregorio XVI. ipsius translationem ad sedem Forocorneliensem, eo ipso anno vacantem; ubi se in universo pastoralis muneris exercitio sibi parem exhibuit. Primus ipse Italorum Praesulum in eam dioecesim pium opus Propagationis Fidei canonice invexit ac promovit; et praeclarum inter cetera edidit fortitudinis et caritatis Episcopalis exemplum anno 1846, cum solus per horas vespertinas orans in cathedrali templo hominem a tribus impetitum sicariis incolumem servavit. — Quocirca idem Pontifex eum in Consistorio diei 23. Decembris anni 1839 reservatum in pectore, die 14. Decembris insequentis anni Purpura decoravit. — Ut nuncium accepit decessus Gregorii XVI. Romam se contulit pro novi Pontificis electione; sed mira celeritate coeuntibus in eum suffragiis, ipse ad Petri Cathedram fuit evectus. — Laetitiam tamen omnibus ab insuetae rei nuncio inditam cito in luctum converterunt religionis et publici ordinis hostes; et, rebellione commota, sic Pontificem circumvenerunt, ut ipse vix, et non sine peculiari divino auxilio, ex eorum manibus elabi potuerit et Caietam petere. — Ibi humanissime et obsequentissime exceptus a Rege Neapolis, dum totius catholici orbis testimonia venerationis et munera excipiebat, animum adjiciens ad religionis detrimenta, ad accisa Sanctae Sedis jura, ad deceptos veteratorum machinationibus populos, per allocutiones et litteras Apostolicas, gratum animum suum testatus fuit, fidelibus miserrimam religiosarum rerum conditionem exposuit, opem imploravit catholicorum principum, veram consiliorum indolem hostium Ecclesiae populis aperuit; ac praeterea egit de restituenda deleta jamdiu in Anglia Ecclesiastica Hierarchia, et pro sua insigni in Deiparam pietate, toti nunciavit Episcopatui disquisitiones se mandante institutas ad definiendum immaculatum Illius conceptum, omnesque rogavit ut ad hoc secum orarent, ac quae traditio apud eos hac de re vigeret, referrent. — Romam vero christianorum armis reductus, urbe et orbe plaudentibus, non minorem Orientalis quam Occidentalis Ecclesiae curam egit. Et sicut jam anno 1847 restituerat jurisdictionem Hierosolymitani Patriarchae Latini, et insequenti anno electionem confirmaverat Babilonensis Patriarchae pro Chaldaeis; sic postea Orientales Ecclesias schismate, insectatione, interioribus dissidiis laborantes, novis initis rationibus, aucto Episcoporum numero, officiis omnibus, liberalitate, et misso etiam Apostolico Delegato, et Legato a Latere, tueri, relevare, conciliare inter se indefesso studio contendit. — Nihil pariter omisit ut Russicam catholicae religionis insectationem compesceret aut saltem leniret, sive per propositas conventiones, sive per illius Imperii Ministros, sive per publicas expostulationes, sive per peculiares ad Imperatorem litteras, sive per Delegatum ad eum missum, dum interim Ruthenos defendere et confirmare, Polonosque solari non desinebat. — Et quoniam ubique religiosae res affligebantur, omnem adhibuit diligentiam ut cum compluribus populorum moderatoribus conventiones iniret, quibus Ecclesiae jura et libertas custodirentur. — Errores, tot malorum causa ac nominatim *massonismi* machinamenta operire, refellere, damnare nunquam destitit per encyclicas litteras, allocutiones, publicos sermones, epistolas ad Episcopos vel privatos homines; et insignem illum edidit syllabum, qui perpetuus erit errorum omnium malleus; ac demum oecumenicum Concilium indixit et coegit, quo perspicue proposita confirmataque vera doctrina de Deo, de Ecclesia, deque Summi Pontificis auctoritate et infallibilitate, via cuicumque praecludatur sophismati. — Dum ita Satanae regnum subruere nisus est, pari zelo Christi regnum dilatare, Catholicorum fidem ac pietatem incendere novaque iis auxilia coelestia comparare curavit, Ecclesiasticam Hyerarchiam in Anglia et Hollandia instauravit, et de Scotica restituenda agebat, cum morte occupatus fuit. — Missiones ad extremos terrae fines provexit; permultas approbavit novas religiosas familias peculiaribus populi necessitatibus addictas,

---

*) Kad smo govorili o pokopu pokojnoga Pia IX. spomenuli smo, da je u škatuljicu iz mjedi stavljen latinski pisan život pokojnikov. Budući je tu iztaknuto na kratko sve, što se je važnijega dogodilo u pokojnikovu životu, za to taj važni dokumenat priobćujemo.

impense fovit catholicas consociationes in Ecclesiae subsidium et proximorum utilitatem institutas; Ecclesiam universam Smo Cordi Jesu arctius obstrinxit; Patronum ei dedit S. Josephum; e christianis heroibus, quorum gesta incitamento esse posse patebat et patrocinium auxilio, undecim Beatorum et quinquaginta duos albo Sanctorum adscripsit; auxit demum fiduciam et cultum in Deiparam per definitionem dogmaticam Immaculati Eius conceptus; quibus studiis sic amplificavit Ecclesiam, ut novem et viginti metropoliticas Sedes priscis addere debuerit, Episcopales centum et triginta duas, tres *Nullius dioecesis*, tres Apostolicas Delegationes, tres et triginta Vicariatus Apostolicos et quindecim Apostolicas Praefecturas. — Quamquam sub hostili potestate constitutus strenue semper propugnavit Ecclesiae jura et Sanctae Sedis, Apostolica libertate sacrilegum usurpationis facinus gravissime potentibus exprobravit, censurasque in eos latas indixit et renovavit. — Divini cultus splendori prospexit, refectis, expolitis, ornatis reregio sumptu templis, aut collata ad hoc domi forisque pecunia et sacris ornamentis. — In solidae scientiae provectum rationem studiorum proposuit, catholicas universitates instauravit, seminaria, gymnasia, scholas evexit; ubique demum munificentiae suae monumenta reliquit; eaque fuit liberalitate, ut quidquid ei obveniebat non sibi sed aliis habere videretur. — Quibus omnibus virtutibus cum accederent benignitas et facilitas vere singularis, sic advenientium animos alliciebat, ut observantiam et devotionem Jesu Christi Vicario debitam ad flagrantem erigeret amorem. Id publicae significationes ostenderunt, id crebra peregrinorum agmina, id praesertim jubilares anni presbyteratus, episcopatus, Pontificatu s ejus, qui insueta prorsus obtulerunt indicia filialis pietatis ac incensissimi amoris totius orbis catholici. — Unus ipse inter Pontifices sedit in Petri cathedra annos unum et triginta, menses septem, dies duos supra viginti: obiit sextum et octogesimum agens aetatis annum die septima Februarii anni 1878.

Katolička tiskovna zadruga.

U Vukovaru, 2. ožujka.

Kako pouzdano očekujemo konstituirati će se ova zadruga koncem ovoga, najkašnje početkom mjeseca travnja. Preko dvie trećine dionica jur je upisano! Što nas većma veseli, jest da imade preko sto dioničara iz tako rekuć svih staleža. Dioničari jesu sami katolici, pokliem se nekatolici iz upisivanja dionica u smislu pravila zadruge katoličke izključuju. Najveći broj dionica iz staliža svjetovnog upisao je svietli grof Dragutin Eltz, vlastelin u Vukovaru; on je na prvi poziv upisao odmah deset dionica obećavajuć zadruzi svaku moguću podporu. Pokliem nam je znana tvrda volja osnovatelja iste zadruge, smijemo unapred uztvrditi, da bude li koncem ožujka koja dionica neupisana ostala, da će ju osnovatelji sami upisati, da se družtvo što skorije konštituirati more! Dočim se dionice na obroke uplaćuju, te će tek koncem godine uplaćene biti, kano uplivni članovi zadruge katoličke nečekati uplatu dionica, nu nakon konštituiranja zadruge i nje protokoliranja odmah na rad poći, te podnieti molbu vis. kr. vladi za dozvolu izdavanja „tjednika“, koji će se medjutim — samo mimogred — politikom baviti. Koliko doznajemo, politička načela ove zadruge biti će načela narodne stranke! Sam „tjednik“ biti će vlastnost „hrvatske katoličke tiskovne zadruge“. A pokliem u Vukovaru obstoji tiskara „Wagnera“ tiskati će se tamo i „tjednik“. Za zadrugu je tiskara i onako posve nuzgredna stvar, i takova će se nabaviti moći tek koncem godine! Dotle zadrugari nemisle vrieme u neradu potratiti. Glavna će zadaća tjedniku biti prama smjeru same zadruge buditi i budnu držati katoličko-vjeroizpovjestnu i hrvatsko-narodnostnu samosvjest. Kako razumijemo, pridružio se je ovomu toli plemenitomu podhvatu i preuzvišeni gosp. biskup Djakovački upisom dvadeset dionica i izdanjem okružnice na biskupijsko svećenstvo sa pozivom, da zadrugu prama plemenitomu smjeru i duševno i financialno podupiru! Nam je ovakova podpora svakako od velike koristi, ne kao da bi se uzkratom takove podpore sama zamisao, osnovati katoličku zadrugu — izjalovila, nego što je katolikom a najpače svećeničkim članovom zadruge svakako milo u sredini svojoj viditi i nadpastira svoga, i što je ovim korakom Njegove Preuzvišenosti tlapnja „pravoslavnih“, kao da katolički biskup Strossmayer neprijanja uz katoličku zadrugu — od najkompetentnije strane, kao prava tlapnja i sumnjićenje žigosana! Mi nijedan časak nebjasmo ni pomisliti smjeli, da bi se tobož preuzv. gosp. biskup i — samo ravnodušan prama takovu poduzeću pokazati mogao! Milije bi nam dakako bilo, da preuzvišeni gosp. biskup — silnimi poslovi pastirskimi zaokupljen — nije mogao još ranije svoje okružnice izdati, jer bi tada sielo zadruge bilo u Djakovu osigurano, a ovako ako smo dobro ubavješteni opredjeljeno je mjesto za sielo zadruge — trgovište Vukovar. Vukovar se je u istinu prvi i u najvećem broju odazvao pozivu ustanoviti katoličku zadrugu! Te i sami iz puno razloga Vukovaru pred Djakovom pogledom na sjedište družtva — prednost dajemo! Željeti je samo da svećenički stališ dionicami u zadrugi dovoljno zastupan bude, da se zadruzi njen katolički značaj za uvjek zajamči.

Dopisi.

S Komarnice mjeseca veljače. Osvjedočen sam, da su se po mogućnosti čim svečanije obavile zadušnice za slavnoga pokojnika Pija IX. po čitavoj našoj nadbiskupiji, a i uvjeren sam da ga neima, koj bi o tom

podvojio. Nu uz sve to dopustit ćete mi gosp. uredniče, da ipak iznesem na javu kako su to obavile ovdje četiri susjedne župe: Virje, Miholjanci, Novigrad i Molve. Inicijativom preč. gosp. Ig. Klemenčića složiše se gg. župnici susjedi, da će svi u svakoj župi sa svojimi duh. pomoćnici ukrasiti tu žalobnu svečanost, da tako čim zornije i vanjskim načinom pokažu, koli su ljubili svoju glavu, koli su privrženi sv. stolici. I tako bijahu 18. u Virju, 19. Miholjancu, 20. Novigradu a 21. u Molvah obdržavane zadušnice. — Odar mrtvački okrasili su svagdje dostojno dičnoga pokojnika mlada gospoda kapelani, a osobito mi je ovdje pohvalno spomenuti gosp. Mirka Ivanića 1. virovskoga kapelana, koji nije žalio ni truda ni troška, da samo čim dublje ostane urezan ovaj dan u srcih vjernika. Crkve su uvjek bile pune naroda, a i otmenjaci liepo su bili zastupani, — osobito u Virju. Da se je i ne spomenuto obavilo sve po nalogu i propisu, mislim da ne trebam ni spominjati. —r.

Bosna mjeseca veljače. Dne 28. siečnja o. g. u varošici Busovači preminuo je od kaplje udaren ondešnji župnik V. Č. O. Mihovil Gujić, bivši Provincial bosanski u 58. godini dobi svoje. U njemu oplakuje bosansko katoličtvo hrabroga i nestrašivoga zaštitnika svoga pred nasilnim turskim sudom; oplakuje franjevačka bosanska država jednoga od najodličnijih svojih članovâ, koji se boriše za njen obstanak tja od godine 1844., koji je sa najvećom postojanošću i požrtvovanjem punih 19 mjeseci u Rimu prkoseći svim nepogodam neprijatna si zraka branio stare naše franjevačke povlastice, te sve neprijateljske klevete satarisao i uništio, tako, da mu vrhovni starješina reda dade ovo najljepše svjedočanstvo: Tua in hac Alma Urbe perspecta virtus, probata patientia, sincera erga Provinciam charitas ad hunc felicem causae editum assequendum mirifice conspirarunt; oplakuje u njemu sirotinja najmilostivijega svoga otca i podupiratelja u njegovih biedah i nevoljah, kojim je podielio sve što je imao, tako da mu jedva ostade pristojna odjeća; oplakuju u njem braća i prijatelji vjerna si druga i umna savjetnika u svih prigodah; oplakuju crkva i domovina vrstna sina, koji jim je u svakoj sgodi i struki pomagao; oplakuje vjerno stado njegovo neutrudiva si pastira; oplakuju crkve jednoga od najvrstnijih propovjednikâ: rieč u jednu, sve što ga poznaje oplakuje ga kao muža skroz na kroz vrstna i plemenita. Njegova će uspomena kroz vjekove medju nami ostati kao ostan, koji će nas nukati, da mu se prečesto sjetimo duše u svakoj struki vriedne i junačke. Najuljudnije i Vas molimo g. VČ., da ove redke blagoizvolite dati tiskati u vašem cienjenom listu, neka i njegovi prijatelji po Hrvatskoj i Slavoniji, Ugarskoj i Dalmaciji, gdje jih on mnogo imade i medju najodličnijimi lici, znadu to, neka mu duši pokoj pridadu i reknu: Laka mu zemljica!

o. J. V.

Gradište mjeseca veljače. (Zadnja o crkvenoj pjesmarici na osječkoj gimnaziji.) G. Sk. M. poziva se na zakonito uvedenje „Vienca“ na istom zavodu. Ova je knjiga bez uticaja vlade ili duh. stola uvedena po franjevcih iza narodnoga pokreta proti Ugarskoj. God. od prilike 1858., kad je niemština cvala po našoj domovini, zamienjena je ta knjiga bez ikakva uticaja vlade pjesmaricom, a pokle se je dalo iza 1860. slobodnije dihati, istim je putem opet „Vienac“ nepostavljen. Crkvena je pjesmarica zem. vladi po svoj prilici deveta briga, kao što se vidi ne samo odtale kao iz okolnosti, da su po raznih gimnazijah razne pjesmarice uvedene. U tom su pogledu kateketam uvjek bile prilično slobodne ruke osobito, ako im je bilo dobre volje i — vremena. Tim prekidam tu prepirku, koja za čitatelje neima nikakve zanimivosti, niti dalje ikakva smisla, osim da si tim odgovaranjem na dialektične vježbe g. M—ta uštrbim skupocieno vrieme, koje mi trebuje za osbiljnije poslove. *Hladaček* (Ovim je ova prepirka u našem listu svršena. Ur.)

Iz Varažd. Toplica. Idući iz Varažd. Toplica na jugozapad, doći ćeš po prilici za jedan sat na briežuljak, gdje stoji podosta veliko seoce, Ljubeščica sa svojom župnom crkvom. Tuj se na godinu do 13 puta veliki vašari obdržavaju, kojom sgodom u župnu crkvu mnogi inostrani trgovci dolaze, preporučajuć se zaštiti i blagoslovu božjemu te svoje molitve na žrtvenik Bl. D. Marije za dobru sreću polažu. Mnogomu će sada, kad stupi u crkvu zadrhtati srdce od radosti i miline, jer će uočiti prekrasni novi žrtvenik, liepu slikariju, prekrasne kipe, novi kor za školsku mladež i mnoge ine dragocjenosti. Mnogi će se diviti, a i mnogi će pitati, odkuda sav taj ures, poznavajući župu malenu, a i župljane podosta siromašne. Zbilja! nebi se crkva tako krasnim ruhom zaodjela, da tamošnji župnik g. Stjepan Lahonjek svojom neutrudivosću i neumornim nastojanjem tolike žrtve nedoprinese. Taj revni župnik sakupljajuć dobrovoljne darove, nestrašiv se u najuglednije i najbogatije, u najprostije i najsiromašnije, krsćanske i nekrsćanske kuće ulaziti, moleći dobrovoljan prinesak za nakit sebi povjerene crkve. A i njegovomu požrtvovanju odazvaše se blagohotna srdca, pokloniv mu liepu svotu, da se podigne žrtvenik i ini nakiti. Kod gradnje toga krasnoga žrtvenika sudjelovaše gg. N. Sottlošek, stolar i rezbar, već opisati iz Samoborskog kotara umjetnik Slavoljub Wagmeister pozlatar oba iz Zagreba, i Antun Tanušić slikar iz Varaždina, te sbilja, rad svoje vještine i umjetnosti, valja da se s veseljem spomenu, jer sva trojica svojim solidnim radom zaslužiše obću pozornost i pohvalu. Dne 9. prosinca 1877. bijaše svetčano slavlje posvećenja novog žrtvenika. Prečastni g. Stjepan Haukovec, začastni kanonik, podarcidjakon i župnik Madjerovečki prosbori obće poznatom vještinom i riečitosću krasno slovo božje, napomenu, da se novac najbolje ukamati, ako se na slavu božju obrati, te pri tome

*

nezaboravi rieč o domaćem župniku povesti, kako neumornim nastojanjem pribavi crkvi toliku krasotu, a sebi povjerenomu puku radost i veselje. Napokon odsluži domaći župnik uz dvorbu dvijuh svećenika svetčanu misu uz blagoglasan piev pjevača. Da ti je vidjeti bilo veselih lica zahvalnih župljana, a da si poviriti mogao u lice gosp. župnika, opazio bi niz muževno lice od radosti i veselje suze teći, a kako ne, kad uvidi, da neutrudivom revnošću svojom dotjera dotle, da se tako krasni žrtvenik na slavu Svevišnjeg u crkvi cakli. Neutrudivim nastojanjem prevredni župnik g. St. Lahonjek ukrasi si župnu crkvu tako, da župljani s ponosom pripoviedaju, da i njihova crkva može se natjecati sa sestrami svoga kotara. Velika slava i hvala svim darovateljem, a još veća slava onomu mužu, koji za slavu božju toliko uradi, te Svevišnji, koji sada u krasnom stanu novog žrtvenika stanuje, nadarit će ga još krasnijim stanom, slave neuvehle, u nebu.

S a r a j e v o 2. ožujka. Za najpustošnijom zabitnosti planine Vlašića kod Travnika u selu Koričani mala je katolička obćina od 30 obitelji, koja je budući udaljena od glavnih župa kršćanskih, a osobito u zimno doba zbog izvanredne veličine sniega nepristupno mjesto istom prošloga ljeta dobila duhovnoga pastira, koji će joj duhovne potrebe podmirivat i život svojim pastirskim svjetom sladit, vrlovriednoga O. Fra Matu D u i ć a. Došavši on u tu oskudnu pustinju pobrinuo se je mahom jedan kućarak praviti, pak neimavši snage puk toli s manjine brojem, koli oskudnim imajstvom prinužden je bio tražit dobrodušne podpore od počastnih znanaca izmedju kojih nabasa u najprvom redu našega župnika mnogopoštovanog O. fra G. M. i na veleposjedatelja Gospodina Petra F. P e t r o v i ć a, rodom Albaneza, koji mu se s' njekom podporom odmah odazvaše. Tak nuto s' kakvim jim se blagodanim osjećanjem taj vrli pustinjački dušobrižnik na njihovom malom podarenju izmedju ostalog obilatog blagosivljanja odaziva. „Velecjenjeni i mili Otče! Nisam moguć opisati onaj prizor, koji se je sbio na moje oči, i onu radost, koju je moja duša oćutila mjesto Vas, kad sam 17. t. m. po pučkoj misi mojemu ubogomu, ali do duše dobromu i zahvalnomu stadu, najavio Vašu pomoć, kojom pomažete njihovu sirotinju, i djelom želju Vašega srdca očitujete, da i oni već jednoć, ma i kasno božjih blagodati budu se uživat, i kruha vičnjega pastvom se pâsti sa ostalim stadom gospodnjim. Njihova zahvalnost u prvi mah, bilo je osobito njeko iznenadjenje, koje se opazi u svima, ovu izminuše česti uzdisahi i govor srdčani „Bogu hvala, kad i za nas znaju ljudi, Bog jih se nikad ne zaboravio, kao i oni nas“, jecanje, plač, i suze u starosjedih glava, ostali ćutila i dušê radosti bište, kao: dizanje očiju i ruku k nebu, i duboki uzdisaji. Kao ovce oko solila i janjci iz janjčaka oko majka blečući; tako i oni saletiše mene vraćajućeg se domu i svi do jednog i jedne ženske prisutni, suzama orošenog lica, okvasiše u meni Vaše blagodarne ruke, kojim jih ogrliste i obdariste, te na me natovariše dužnost moleći me u suzah zahvalnosti, da Vami mjesto njih srdačnu i najtopliju zahvalnost izrečem; obećavši mi da će Vičnjem otcu hvale slati i molit ga, da Vam i on mjesto njih naplati; a svoju ljubav i harnost napram Vami u hladni grob sa sobom ponjeti i uspomenu ljubavi na odvitcim i potomcim svojim vječitu prama Vami kao prčiu ostaviti. Gledanje očima duševnim ovog prizora u Crkvi, prid njom i pod noć u kući mojoj od onih, koji u Crkvi nebiše zbog pastirovanja i čuvši od domara veseli ovaj glas odmah i oni pohitiše svoju prostu ali srdčanu zahvalnost prikazat u meni k Vam, ćutit je moguće, ali ni izreći, nit izpisat ja moguć nisam. Indi Mnogoštovani i cienjeni Otče! dostojte se primit prostu, ali iz srdca izviruću nas svijuh zahvalnost; „Bog vječni za nas neka Vam plati na ovom svietu liepim zdravljem i uslišanjem želja srdca Vašeg prid pristoljem svojim, koje šaljete k njemu koli za se, toli za potribe onijuh, koje otčinskim srdcem ljubite i radi ste jih viditi sretne u uživanju podpunom blagodati Božje; neka se smiluje Vječni otac molit ćemo ga, da trud Vaš urodi plodom vičnjeg blaženstva; da sjeme koje bacate iz dobrog srdca u dobru i plodnu zemlju pade, ter plod ugodan i mio donese, poštenju Vičnjega, sreći i napredku Reda, slogi Braće, a na prisušenje suza ubogih; utjehu i okrepu biednih sužanja; Otačbina dobila onu sreću i napredak, koji joj želi svaki sin, koj ju ljubi kao Vi!! Kad se svidi Otcu Milosti, da Vam htjedne pružiti odmor i počinak, molit ćemo ga i molimo, da Vas pozove milostivo u onaj perivoj, gdje se on nalazi; te neuvehlim viencem da ovjenča glavu Vašu vienac trudâ i mukâ, koje u njemu trpiste i blagodati, koje činiste ubogim, bolestnim, gladnim, neumjetnim i u raznim oskudicama nalazećim se, i plaća vječna da Vam bude ljubav njegova“. Ovako ganutljive i toliko pobožne rieči pritegoše i ovu našu najmanju a i najsjeromašniju obćinu katoličku, da tomu oskudnomu i divjemu mjestancu s krsćanskom ljubavlju u pomoć priteče, te sredstvom skupljača M. K. od brata do brata sabrato je 310 groša i poslato tomu duhovnomu i patriotičnomu prosjaku; ovo se objavljuje u častnom „Katoličkom listu“ za potaknuće našim mnogobrojnim i mogućnijim obćinama u našoj otačbini, da bi jih Bog dao! na ovako rodoljubno i krsćansko djelo svakuda, kud potreba išće na bratsku krsćansku uzajamnost pokrenulo. Nemogu propustit ovu prigodu a da o patnjam i trudu toga pustinnjaka štogod ne spomenem, ali da nezauzimam prostora u ovom štovanom Listu budi za dosta samo ovo njekoliko rieči, koje iz njegova pisma prinosim. „Moje zdravlje umanjivanjem sniega, počima na bolje, i sada je snieg ovde 10 pedlji (t. j. 230—240 cm.), nikud nije moguće iz sobice; da mi nije još ovo dječice, i da me njihov napredak ne tješi i ne razgovara morao bi pamet promjenut, a zdravlju bi odzvonilo mom. Da mi Bog hoće pružit jedinu za me ovog svieta milost, da štogod priuba kuće prama našem stanju podignem, mom veselju kraja ni konca nebi bilo, ali u ovoj pribivati, toliko je kolik zdravlje očito ubijat; uzdam se u Boga a moje pouzdanje kriepi i želja drugih ljudih, narod ljubećih, da ću ščekat i tu radost. Nije moguće ocienit dobitak, koji se opaža kroz ova tri i pol mjeseca mog boravljenja ovdi bilo duševni, bilo svagdanji i tjelesni; ter koliko duša ječi u čovjeku kad se sjeti prošlosti? Mislite na 8. prosinca otvorio i počeo školu, 16. prosinca počeo podučavat i već moji dječaci liepo čitaju i 19. ožujka biti će veselje za Koričane neizkazano, jer će Koričanac u toliko stotina godina, izvadiv vriednog starinu Baltu, zapjevat pištolu u Crkvi svojoj“.

Tiskom C. Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 12. U Zagrebu, 21. ožujka 1878. Tečaj XXIX.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Istinita poviest sabora vatikanskoga.

Napisao kardinal Manning, nadbiskup Westminsterski.

XII.

(Dalje.)

15. Mi ćemo sada predmet o nepogrešivosti za neko kratko vrieme ostaviti, te ćemo se malo potanje upustiti u konstituciju o katoličkoj vjeri. U jednom od prediducih odsjekâ podali smo poviest ove konstitucije te smo vidjeli, kako je ona u trećoj javnoj sjednici jednoglasno i to sa šeststo šestdeset i sedam glasovâ prihvaćena bila. Sada ćemo u kratko o njezinom predmetu raditi. Ponajprije evo kratkoga sadržaja prve konstitucije o katoličkoj vjeri.

Ona počima s predgovorom ili uvodom, gdje se nabrajaju i razlažu zla, koja se poslie sabora tridentinskoga na svietu pojaviše te htjedoše, da i u crkvu prodru. Uzrokom svih ovih zala naznačuje sabor to, što je zabačen božanstveni i s toga nepogrešivi ugled crkve. Neizostaviva posljedica toga bijaše ta, da se je prepustilo odlučivanje svih pitanjâ vjerskih sudu pojedinca. To je pako opet uzrok postanku novih i mnogobrojnih sektâ, koje se medjusobno bore, a to sve proizvede, da je nestalo vjere i kršćanstva u premnogih ljudih. Pred tri sto godina reklo se je, da je sv. pismo jedini izvor kršćanske vjere. A danas zabacuju mnogi sv. pismo kao priče i bajke. Iz ovoga napuštanja božanskoga ugleda i objavljenih istinâ popošle su dvie glavne bludnje, koje su opet svaka za se obiljan izvor bludnje. Jedna je racionalizam, koj veli, da je ljudski um kamen-kušalac, mjerilo i izvor svim svojim istinam, druga je naturalizam, koj sasvim i posve nieče obstajanje nadnaravnoga reda milosti i istine: zakonita djeca racionalizma jesu pantheizam, atheizam i materializam. Ovi razaraju u ljudskom duhu isti naravski deizam t. j. vjeru u bitisanje boga i duše; u politiku pako uvedoše duh prevratni, koj ne poznaje zakona, koj današnji dan podloge ljudskoga družtva podkapa. Na taj način predstavlja konstitucija duševne zablude u svietu izvan crkve. Tada nastavlja i veli da su izgubili i mnogi katolici, usljed toga što su došli u doticaj s timi bludnjami, ako ne vjeru a to bar pobožnost i katoličko čuvstvo, ta dva u istinu tvorna uztuka proti indiferentizmu. Odtuda dolazi, da se je pojavilo krivo tumačenje nauka crkvenih i da se je stalo jedno s drugim miešati, red naravi i milosti, naravske znanosti i božanstvena vjera. Konstitucija radi tada u četiri poglavja: 1. o bogu stvoritelju svih stvarî; 2. o objavi; 3. o vjeri; 4. o odnošaju vjere napram umnoj spoznaji.

16. Može biti se pita, za što se je morao u devetnaestom stoljeću kršćanske ere obćeniti sabor sazvati, da ove nauke dogmami proglasi. Odgovaramo jednostavno ovo: jer su ovi nauci božje istine, istine koje u kršćanski sviet najdublje zasiecaju, pa jer su bili niekani. Od tristo godina bijahu ove temeljne istine, koje sačinjavaju podlogu svakoj istini, sustavno niekane, pa usljed toga došlo se je danas dotlje, da se u dalekih krugovih sve vjerske istine zabacuju. Oni, koji tako pitaju, sigurno slabo moraju poznavati poviest duha ili duševnoga stanja tako zvanoga kršćanskoga svieta. Doista čini se, kao da oni baš posve malo od toga znadu, da je Pio IX. za cielo vrieme svoga papinstva nastojao, da izpravlja duševne zablude naših dana. Svako doba sve do naših dana imalo je svoje osobite hereze. Devetnaesto stoljeće nije doduše nikakve posebne hereze imalo, nu kazati se može, da ima sve hereze zato, jer je stoljeće bezvjerstva. Ljudski um se je za vrieme od tri stoljeća odtrgnuo od svake vjere, još više, današnja hereza jest dapače hereza glede istina naravskoga reda; ona se očituje

tvrdeć, da je um samomu sebi dostatan. Mi, prispodobiv se s ljudmi, koji življahu u šestnaestom stoljeću, imamo tu prednost pred njimi, što vidimo, kako se iz cieloga duševnoga pokreta, koj tada započe, posljednji posljedci izvode. Oni vidješe samo prvi odvrat od pravoga puta, zabludu, koja je bila tada posve ocienjena. Ljudski um ili je samomu sebi dostatan ili nije. Ako stoji prvo, onda je u istinu s racionalismom postigao vrhunac svoje savršenosti. Ako pako nije dostatan, onda je potrebito još nešto više nego um. Drugimi riečmi um ili je sam svoj učitelj ili mora imati učitelja višega od sebe. Kršćanski sviet do šestnaestoga stoljeća vjerovao je, da je ljudskomu umu učitelj bog, nadalje da bog sveudiljno kroz sviet i u svietu kao učitelj djeluje i da je s toga razloga um ljudski napram bogu u onom odnošaju, u kom je učenik nampram svomu učitelju i vodji. Pokretu u šestnaestom stoljeću je, pravo-li uzmemo, temelj tvrdnja, da je ljudski um sam za sebe sudac i mjerilo istine. Ako se već reformacija poradi narodnoga i osobnoga značaja njezinih pristaša u Njemačkoj, Francezkoj, Englezkoj, Škotskoj i Švajci u raznom obliku prikazuje, ima ipak ona zajednički princip, a to je nauka, da se može od živoga ugleda crkve apelirati na inspirirano pismo ili bolje na pismo, u kojem su zabilježena izvješća o kršćanstvu, te o kojega autentičnosti i vjerodostojnosti ima um odlučiti i po volji ih tumačiti. Pobuna proti pojedinim naukom i običajem katoličke crkve bila je u toj prepirki samo nešto nuzgredna i slučajna. Bitnost reformacije stoji u zabacivanju učiteljskoga ugleda crkve. Reformatori niekahu, da je ona božanstvene naravi, te da ona stoga ima vlastitost nepogrešivosti sa sigurnošću. Poviest reformirane religije dokazuje posve jasno, da su istinite ove tvrdnje. Ona je imala tri periode. Prva perioda bijaše ona, kada vladaše dogmatički rigorizam. Luterov nauk bje nametavan ljudem kao rieč božja, pa ovi su ga kao takva vjerovali. Sljedbenici luterske religije vjerovahu u istu, kao što su to činili prije napram katoličkoj religiji; samo se je princip njihove vjere promienio. Nekoć vjerovahu, da je katolički nauk rieč božja, sada pako vjerovahu, da je luterski nauk rieč božja. Prije su vjerovali, što im je crkva razlagala, sada pako vjerovali su samo još ono, što im je biblija govorila. Prije toga nije pripadalo pojedincu kazati, što je glas crkve, Luter je pako dopustio svakomu kazati, što je glas biblije. Nu ova perioda nemogaše dugo trajati. Nepodpunost ovoga sustava izazove dvojbe. Prepirke i protuslovja reformatora potresoše ugledom reformacije. Ljudi, koji dosljedno mišljahu, stadoše vjeru u dogme napušćati i zadovoljavat se osobnim pobožnim životom. Druga doba bijaša ona, kada vladaše pietizam, te kada kršćanski nauci malo po malo izgubiše svoju izvjestnost i opredjeljenost. Nu pietizam, koj se neupire na pozitivne vjerske istine, nije podnipošto mogao dugo sam po sebi obstojati, on bijaše nalik na usjev, koj neima korjena, pa zato vene. Naskoro osvane treća perioda, perioda racionalizma. Pietizam držao je zaklopljene oći pred onimi istinami, proti kojim se porodi u njem napast dvojbe. Racionalizam nasuprot gledaše istim postojano i smjelo u oči, te tražaše razloge njihove nutarnje očevidnosti i ugleda, na kojem se osnivahu. Iztraga bje brzo gotova. Konačno neostade tu ništa više, nego knjiga, a ta knjiga temeljaše se na rezultatih čisto ljudskoga povjestnoga iztraživanja. Jednu knjigu sv. pisma za drugom iztraživao je kritički racionalizam i napokon zabacio, dok pri koncu nebude čitavo sv. pismo uvršteno u carstvo bajkâ. To pako zadade luterskoj reformaciji smrtni udarac. Sadašnji racionalisti u Njemačkoj su zakoniti sinovi onih Luteranâ pred tristo godinâ.

17. Isto, što se dogodi u religiji, nastade i u filosofiji. Pred tri sto godina stupi duševni svjetski sustav u filosofiji proti kršćanskoj školi. Filosofija bijaše duševna predškola, ulaz u školastičku theologiju i bez svake dvojbe je ova filosofija najčvršći i najoštroumniji sustav, što ga ljudski duh vlastitom snagom, bez pripomoći ikad izradi. Kao što školastičkoj theologiji, tako i školastičkoj fiolozofiji naviesti reformacija rat. Posljedice toga bijahu u filozofiji posve one iste, koje smo gore razložili: porodi se dvojba, koja u skepticizmu, pantheizmu, atheizmu i naturalizmu dokonča. Poviest filosofije od Leibniza, Wolfa i Kanta pa sve do Hegela, Fihtea, Schellinga i Strausa pokazuje najjasnije, kako se je i ovdje malo po malo ali neprekidce napried stupalo, dok se je napokon dotle došlo, da se je sve zabacilo, štogod je narav i um nadilazilo. Nu ipak smatraše se kasnija njemačka filosofija theologijom, pa ona je učila ipak, da um božjega bitisanja dokazati nemože i da se argumentum ex ordine rerum netiče eksistencije božje, nego samo bitisanja nekoga bića, koje bi dosta silno bilo, da svemir stvori. Ona uči nadalje, da je bog sviet a sviet da je bog, da su sve stvari manifestacije ili emanacije boga, da bog od nužde stvari stvara; da se on vanjskim ili bar kroz ćutila osjetljivim načinom objaviti nemože, da se svi predmeti umne dje-

latnosti samo kroz vanjski sviet podavaju, da je religiozna vjera i religiozno čuvstvo jedno te isto, da se vjera osniva na čuvstvu istinitosti onoga što se misli, da se ništa vjerovati ne mora, što se nemože dokazati i da se, gdje toga neima, vjera od čovjeka zahtievati nemože.

Na ove nauke valjalo je da se obazru muževi, koji su izradjivali prvu konstituciju o katoličkoj vjeri, jer te i slične bludnje bijahu već kroz mnogo naraštaja u njemačkom narodu razširivane. Istina je doduše, da one bijahu potomstvo Luterovo, te se stoga takodjer poglavito u akatoličkih školah izradjene u formalne naučne sisteme predavahu; nu dobro pamtiti treba, da su na bezkonfesionalnih sveučilištih katolici i protestanti zajedno učili, te da su vlade imenovale protestante za profesore, čijim predavanjem su i katolici prisustvovali. Okuživanje pako neda se na stanoviti predjel omedjašiti, niti se mogu priljepčive bolesti u stanovite granice stegnuti. Odtud dolazi, da su timi nazori i katolici obuzeti bili i da su one lažne theorije i katolički filosofi predavali. Pio IX. nadje se za vrieme svoga pontifikata tri il četiri puta prinuždenim odsuditi filosofske sisteme, koje su katolički filosofi predavali.

(Dalje će sliediti.)

Čistoća i red u crkvi.

Kad sam u Katoličkom listu čitao razne teoretične razprave, n. pr. liepu onu, kakove da propovjedi puku držimo, zauzetu za stvar, ali ipak manje praktičnu onu, koje da vrieme opredielimo za katehetizaciju u crkvi, temeljito dokazanu onu, da na oltarih voštenice rabimo, — uviek su mi neke stvari na umu bile, koje bi po mom mnienju dobro bilo iztaknuti.

Od „mnogih“ čuo sam, a na neki način jest i istina, da se naš Kat. list od neko doba pološao *). Neću kazati, da su gg. urednici tomu krivi, — ja bi radje na druge krivnju bacio. A u čem nam je Kat. list lošiji od prijašnjih godišta? Evo, nije samo moje, nego je mnienje i mnoge druge gg. župnika i inih svećenika: Kat. list danas prati Englezku, prati Francezku, Španjolsku, razlaže tužne dogodjaje, što se u Njemačkoj i Talijanskoj zbivaju, osvrće se kadkad na Ugarsku, baca poglede u Rusku, Poljsku, Tursku itd., ali premalo se obazire na domaće potrebe naše u Hrvatskoj i Slavoniji. Čuo sam, gdje su dobri župnici i čestiti svećenici kazali: Ta nismo ni mi bez svake ljage, imade i kod nas dosta toga, na što bi se moralo osvrtati, što bi se moralo izpravljati. Da to mnienje nije netemeljito, neda se pobijati. Ali zašto je tako? Rekao sam, neću krivnje bacati na urednike lista, već na nas svećenike, koji smo razpršeni po domovini, po nadbiskupiji našoj. Mi bi morali višeput zamočiti pero, nevolje, koje nas taru opisati, potrebe, koje nalazimo iztaknuti, te kao što dobro pohvalimo, isto tako mane pokuditi, svemu pako zdrava lieka iztraživati i naći; ali toga nečinimo. Pisali smo, istina, više toga, pisali ovo, pisali ono, ali o čem? — o nezahvalnoj politici. Toliko upravo borili smo se, da podignemo i uzdržimo narodnu stranku, pa kad smo to učinili, — a mogu reći, da smo mi učinili, — što smo dobili? dobili smo da zavapimo s Izaiom (1. 2.) Filios enutrivi et exaltavi, ipsi autem spreverunt me. Da smo u to vrieme bavili se stvarmi theologičkimi, da smo se brinuli za duhovni napredak našega naroda, da smo gledali, da si tolikim trudom „poljepšamo i ukrasimo crkve“, veću bismo korist bili imali. „Domum Dei decet sanctitudo.“ To je ona idea, za koju sam kazao, da mi je više put na umu bila, koja bi se morala u praktičnosti realizirati, a koju je ipak točno riedko tkogod spominjao. Stoga ću najprije u tom članku nešto o čistoći i redu, koj bi imao u crkvi biti, progovoriti.

Čistoća preporuča se svakomu. Drži ju župnik u svom dvoru, preporuča ju seljaku, pak i oku najvećma godi, kad vidi, kako je sve čisto, sve u svom redu. Čista i liepo uredjena crkva narodu je pol propovjedi. Ali žalibože imade kod nas mjesta, a da ih imade, to je istina, jer sam na svoje oči vidio, gdje ćeš svigdje ljepši red i veću čistoću naći, nego u — crkvi. Pastoralista Frassinetti kaže: Netraži se, da sve crkve budu bogato i krasno urešene; ali ipak se zahtieva, da sve čiste i pristojne budu, a to će se postignuti, ako će župnik imati pažnju nad crkvenimi službenici — šekutori i zvonari. Da je ovih dužnost crkvu mesti i čistiti, to oni dobro znadu, ali jer ne imaju nadzora, to višeput prodje i mjesec dana, a crkva ni pometena nije. Kako onda takova crkva izgledje, može si svaki misliti. Istina je, da se župnik mora brinuti, kako će mu u kući sve

*) Pustili smo i ovo u list, neka nam se nerekne, da hotice nećemo slušati prigovora; jer doista i sami smo čuli slične tužbe to onda, kad nas još pri listu bilo nije, to i sada, odkad radimo za list; a uvjereni smo, da kroz punih 28 godina, što ovaj list izlazi nije bio jedan samo, koj je ovako mudrovao. Prigovaralo se je uviek, prigovarali su mnogi, samo svaki drugčije i svi jednostrano. Jednim je list „loš“, što ne udara smjerom „liberalnim“, pak su o tom i u druge novine pisali, a drugim je „loš“, što je po njihovu premalo konservativan. Jedni su mrmorili proti dogmatikčim razpram, a drugim je bez njih list prenizak. Jedni hoće, da list prati kat. pokret po cielom svietu, a drugi mu hoće stegnut djelokrug u što uže domaće granice. Jedni žele da iztiče domaće rane (što on čini i sada, kako pisac prvimi redci dokazuje), a drugi su posve uzbunjeni, ako se ma u išto dirne. Kako se je ovdje il ondje želikovalo, po višeput je list i činio, a nikad svim ugodio nije, pače, što mi znamo, po dvaput morao se je pokajati za udaren pravac. Poznavajuć prošlost svoju, a i najnuždnije potrebe naše ovaj si je list svjestan sadanjega svoga pravca, te je osvjedočen, da će biti manje prigovaratelja, čim više bude marljivih i pazljivih čitatelja, pa onda, kako i pisac članka spominje, čim više pisaca iz vanjskoga svećenstva. Ured.

*

u redu, sve čisto biti, da ga tko, ako k njemu dodje, s nemarnosti neobiedi. No ako bi se ipak našao župnik, koj bi imao krasno, da nerečem sjajno uredjenu kuću, a u crkvi ne samo, da bi mu na tlu bilo smeća i blata, nego da bi mu svaki kip i svaka štatua bila paučinom zastrta, na oltarih da mu je prst debela prašina, sviećnjaci da su mu svi voskom zamačkani, razpela razpucana, što bez ruke, što bez noge, stolnjaci oltarni da su mu crni, kao da već tri godine nisu vode vidjeli, korporali isto takovi, kaleži i plitice zamazane, ako bi koj takav župnik i zbilja bio, svaki nas bi mu ozbiljno reći morao: Brate, nečiniš dobro; domum Dei decet sanctitudo. Rado priznajem, da župnik jedva dospije, da sve poslove, što jih ima, točno ovrši, to svaki nas znade. Ali evo, kako je lahko, i s nikakovim trudom skopčano, crkvu držati u redu: Hoćeš-li, da ti crkva uvjek čista bude, to bi ja svakomu župniku glede pometanja preporučio ovo: Ako zvonar crkvu pomeće, oštro mu zapovjedi, da i zbilja pomeće, jer zvonari nisu baš jako savjestni glede svojih dužnosti. Ako-li nije zvonarova dužnost crkve mesti, a ti si nadji kakovu staru baku, uz neznatnu nagradu držati će crkvu cielu godinu u redu. U obće jest običaj, da se crkva dan prije kakovog svetka, ili veće u crkvi svečanosti mete; to je jako nepraktično, jer tako je crkva samo kroz jednu noć čista. Hoćeš-li crkvu uvjeke čistu imati, a ti ju daj mesti uviek poslie svečanosti. U nedelju je mnogo puka u crkvi, dočim kroz tjedan malo ili ništa; ako ćeš dakle u ponedeljak dati mesti crkvu, imati ćeš ju cieli tjedan čistu; ako-li ćeš tekar subotu čekati, imaš ju cieli tjedan zamazanu. I koruš bilo bi dobro više, nego dva put na godinu pometati. Što se one debele prašine tiče, koja se na mnogom žrtveniku opaža, neću da vriedjam prava ikojeg zvonara, ili šekutora, već ću to njim na resoluciju ostaviti; župniku bi samo preporučio, da ga na svoju kazni kad to neizvrši. Ako su ti oltarnici (stolnjaci) zamazani, tomu je lako pomoći; voda, hvala Bogu, nije skupa. — Nadje se, priznajmo što je istina, nadje se, da je u gdjekoga purifikatorij ili korporal tako zamazan, da bi ga jedva u djep metnuti hotio. Kako se purifikatorij pere, svatko znade, da ga najme mora u dvie ili tri vode oprljužiti svećenik, (što isto ima biti i s korporalom) a onda ga može prati tko mu drago. Što se pako korporala tiče, ako si možda tkogod nebi znao u tom pomoći, napućujem ga na samostan milosrdnih sestara u Zagrebu. Pošalji onamo poštom gadne, zamazane korporale, oprat će ti ih i u red staviti uz nagradu ako se nevaram, od nešto preko 20 novč. za svakoga, pak će biti liepi, čisti, krasni. Ali, stavit će tko god objekciju: korporal se jako brzo zmaže. To mnogomu dopuštam; ali ću brzo riešiti tu kvestiju. Ja služim svaki dan, pak na godinu netrebam više, nego dva korporala, i mogu reći, da nijedan nije bio još tako zmazan, da ga nebi bio mogao rabiti. Koj je dakle uzrok, da se korporal tako brzo zmaže? Uzrokom je sam kalež. Kaleži drže se višeput — moguće da je zvonar tomu kriv — u ormarih, u kojih je prašina prst debela; noga takova kaleža hrdjava je i zmazana, pak je sasma naravno, kad se takav kalež metne na čisti korporal, da se korporal zmazati mora. Da su pako kaleži i plitice višeput jako zmazane, to je istina; i ako bi tkogod to obćenito zaniekao, kazao bi mu, da neima pravo, jer sam se ja o protivnom osvjedočio. Mnogi bi dao kaleže čistiti, ali veli, kako je danas sve nezdušno, zlatar će za čišćenje tražit bog zna koliko. Ali ako se kalež zamaže, nije potrebno, da umah s njim k zlataru bježiš. Ako nije zlato već posve s njega izglodano, to ću ti dati jako jevtino sredstvo, koje ja rabim, i kojim sam već stare, gadne, zamazane kaleže rekao bi u nove pretvorio. Sredstvo to sasma jest jednostavno. Uzmem velik lonac, napunim ga vodom i metnem za 5 novč. najprostijega sapuna, koj se u vodi razkuha; zatim uzmem dvie tri šake pepela, metnem ga u jedan canjčić, omotam i svežem, te takodjer u vodu stavim; a mogu jednu šaku pepela i onako u lonac bacit; kad to već dobro kipi, metnem kaleže i plitice u taj lonac, — kaleži se medjutim i razstavit mogu, prem nije nuždno — te onda lonac malko na stran od ognja povučem. Bio kalež ma i kako zmazan netreba više od 5—10 minuta da je u tom loncu, povučem ga van, uzmem slame, a da se neofurim, držim kalež sa canjkom, te namačuć ga u toj vrućoj vodi, onako vruć kalež ribam. Ribanje neuzme više od 5—10 minuta vremena, te je kalež već sasma drugi. Tad ga operem, otarem, ili ga na suncu posušim. Poslie, da dobije onu posve žarku boju, nastružem na nj malo krede, te to još kakovim suknom, ili ako je potrebno i kefom otarem, pa je kalež čist, ko da si ga od zlatara dobio. A vjeruj mi svaki, da sam uviek sa dvostrukom pobožnošću služio sv. misu, kad mi je kalež, plitica, korporal i sve čisto bilo, nego ako je sve to zamrljano. — I tako s malim ili nikakvim trudom dade se cieli oltar u liepom redu držati.

Mi običajemo resiti oltare raznim umjetnim cviećem, slikami, vrpcami; takovih vrpca, takovoga cvieća ima sila na mnogom oltaru, pa to takova, koje ne samo da neresi oltar, nego se upravo duri na njemu; da ga metneš u moju sobu, bacio bi ga kroz prozor. Za takovo cvieće preporučio bi svakomu župniku, da ga baci s oltara i slobodno u zvonarevu riznicu metne; mnogo bo je ljepše nikakovih suvišnih nakita na oltaru neimati, nego takova šta imati. Spomenuo sam nekakovu zvonarevu riznicu. Ta doduše nigdje propisana nije, pak možda neće ni svakomu pastoralisti poznata biti. Da ta obstoji, neda se oprovrgavati i da se kod svake crkve, ako gdjekoju izuzmeš, nalazi. Zauzima mjesto u sakristiji, i svakako jednu ili dvie poveće ladice, i nekoliko manjih. Tu se nadje u pravom smislu svakojake starine: starih čižama i papuča, prnjaka svake vrsti i mjere, ugljenja staroga, svakojakoga železja, voska, što od svieća pada, šibja, svakojake trave i drača, praha i pepela etc, a to sve imade tako ugodnu duhu, da, kad sam jednom slučajno

takovu riznicu negdje otvorio, da sam malko finijega nosa, bio bi ondje pao. K čemu u sakristiji ta riznica, toga nepojmim, i svakomu bi si subratu, u koga je imade, preporučio, da ju ili iz sakristije odstrani, ili ako neće, da nam njezinu vriednost iztakne. Bit će mu mnogo bolje i koristnije, ako će u ovih ladicah kazule i drugo crkv. ruho čuvati koje je i onako kadkad, sbog malena prostora, gdje se čuva, sve sgužvano. — Da će se i više toga u sakristiji naći, što bi se ili na polje baciti ili barem urediti moralo, svaki će najbolje opaziti, kad bude jedanput samo malko zornije promotrio si sakristiju. —

U kakovom su kadikad redu oltarni sviećnjaci, posudice, lampa, u kojoj bi imala vječna luč goriti, onda tako zvani „lusteri“, slike i razpela po crkvi, još k tomu i razne zastave, priznajmo, što je, da je, to bi se višeput samo vidjeti dalo, ali opisati bilo bi malko teže. — Osobito ako gledaš uljenicu, koja mjesto vječne luči pred oltarom visi, sva je preko i preko mastna, zamazana. blatna; — prem, da me nebi tkogod s nepravde biedio, inter parentheses mi je dodati, da imade hvala Bogu crkva, gdje je takova uljenica sasma u redu, i svjetlo uviek ili barem uviek gori; — neću niti ovdje toliko župnika kriviti, jerbo on onako u svojoj dobroti pak još drugimi brigami zaokupljen se i u tom na zvonara zanese. Ali ako je to istina, što je neki pobožan svećenik rekao, da su zvonari najgori ljudi u župi, možemo si misliti, kako zvonari i toj svojoj dužnosti zadovoljavaju. Budi i ovdje dodano, da za čudo vidio sam ipak gdjekojega dobroga, savjestnoga i dosta pobožnoga zvonara.

Da vidimo jošte, kakova je gdjegdje krstilnica, mjesto, gdje se prvi i najpotrebitiji sakramenat podjeljuje. Neću ovdje razlagati potrebu krstilnice, niti koje su glede nje obveznosti, jer smo si to i onako u lanjskih thematih razložiti imali. Prem sam vidio u dosta crkvah liepih i urednih krstilnica, spomenuti ću ipak, da sam vidio i takovih, koje nipošto nisu vriedne, da se kod njih tolika svetinja ovršuje. Sve je prašno i zamazano; tanjur i „ampulica“, kojom se polieva, budi s dopušćenjem rečeno, ko da si ju iz gnoja uzeo; — ako bi se komu ovo krivo rečeno vidjelo, ja žalim, ali ipak tako je. Po krstilnici razbacano je pamuka, komadića svieća i drugoga smeća; maleni ritual mastan je, ko da si ga u mašći pacao; štola prnjava i zamazana, mislio bi, da starinom čak u stari viek prodire; roketa ko drotarska rubača. Kakovo čuvstvo pobožnosti će takove stvari probuditi, neka svatko sam sudi. Pak se ipak time dieli prvi i najpotrebitiji sakramenat!

Mali dakle samo trud, kako se iz toga vidi treba uložiti, opomenuti i nadzor imati nad šekutori i zvonari, pak će biti crkva u redu. A kako je ipak liepo, kad se može kazati: crkva je duduše siromašna, ali ono, što ima, to je čisto i uredno; i ako to na čast služi, to je najviše na čast župniku. — Dodje-li još stranac u crkvu, on će ćud kršćansku i revnost župnikovu po čistoći i redu u crkvi suditi, — a rekao bi jedva će se prevariti. — Nisam ovo pisao, da možda koga nepravedno korim, jer nisam na to ni ovlašten a još manje da sebe iztičem, — nemo enim sine peccato; pisao sam, da se svagdje i u svem slavi sveto božje ime.

Iz kuta naše nadbiskupije priposlao:
Presbyter in cura.

Dopisi.

Krapina mjeseca veljače. I opeta nam nemila smrt ugrabi vriedna svećenika i jednoga od najstarijih pobornika hrvatstva. 18. o. mj. preminu ovdje u samostanu franjevaca „excustos“ otac Hinko Hrgović u 71. godini svoga vieka. Rodila se ta plemenita duša god. 1804. u Bukovici, virovitičkoj županiji. Osirotio za prvoga djetinstva. Kako je bio valjan i darovit dječak, školala ga ljubav i milostinja. Gimnasij je svršio u Varaždinu, bogosloviju u Zagrebu. Bio je punih 14 godina profesorom na varaždinskom gimnaziju. Kako je bio plamenit i odvažan rodoljub zaprietilo mu tuj jednoč i samom smrti. Nu sretno izvinu. Zadnje dneve života sproveo je u miru. Živio u ovom samostanu punih 11. godina. Tako liepa provoda ne vidje Krapina odavna. Sgrnulo se mnogo svieta i iz obližnjih miesta. Svećenstvo bilo obiljno zastupano. Sprovod je vodio g. viceašprišt Eduardo Fink; a na grobu mu progovori domaći upravitelj župe Jakovina. Reče od prilike: „Veleštovana gospodo! Ko što u jesensko doba list za listom pada sa stabarja, tako pada sa velikoga stabla čovječanstva čovjek za čovjekom u hladni grob. Pa tako eto i sa stabla hrvatskoga naroda pada evo u taj mračni grob dična grana otac Hinko Hrgović. U njem gubimo mi iskrena prijatelja, crkva kriepostna svećenika, a majka domovina vela sina, požrtvovna rodoljuba. Mi gubimo, rekoh, iskrena prijatelja. Komu, nije poznat tanahni ton, gladka ćud, fine maniere u družtvenom životu otca Hinka Hrgovića? Idite dvadeset i nešto godina natrag, upitajte u prvih varaždinskih kućah, tko je ljubimac družtva, tko mićenik gladkoćudna svieta, tko mio i vazda dobro došao gost u visoka i nizka? Na sto usta jedan će vam biti odgovor: otac Hinko Hrgović. U Hinka ne bilo himbe; on je bio muž staroga hrvatskoga kova. On je cienio i ljubio prijatelja svoga cielim žarom plemenite duše svoje; on je sviko u svakoga hrvata nazirati diete majke domovine svoje: dosljedno svatko mu bio rodjeni brat i sestra. S toga mu se svatko povjeravao, svatko bezuslovno odavao. Sve ga cienilo ljubilo i štovalo, što ga je ikada poznavalo. On je bio svakomu prijateljskomu sastanku sladka začinba. A manastirskoj subraći svojoj bio ne samo prijatelj i stariji brat, bio jim je u podpunom smislu rieči pravim otcem. Crkva gubi u njem valjana svećenika. Ova redovnička haljina resila kriepostna i uzorna redovnika. Drugdje je haljina na čast osobi, ovdje je osoba na čast haljini. Minulo je pedeset godina i nješto mje-

seci, odkako je vriedni ovaj pokojnik, kano neutrudiv mrav u vinogradu gospodnjem žilavom ustrajnosti i gvozdenom strpljivosti poslovao. Njemu nebilo težkoća, ni priepona ni zaprieka u vršenju zvaničnih dužnosti. Dogodilo se do dva puta u njegovom vieku, razmahala priljepčiva kužna boljetica smrtonosno krilo svoje. Bolestnika sve izbjegava. Ostavlja ga brat i sestra, ledja mu okreće otac, majka drhčuć s daleka obilazi. No naš Hinko ne uzmiče. On, svećenik „secundum ordinem Melchisedech“, pun ljubavi za nevoljnika i stradalnika, spreman poći za brata i u samu smrt, primiče se neustrašiv samrtnu odru okuženika, noseć mu utješivu poputbinu na daleki put bezkrajne vječitosti. Mi smo se divili, gledajući lomna, godinama duga vieka do tala skućena starca, gdje dnevice, reć bi do zadnjega daha života svoga velikomu Bogu veliku prikazuje žrtvu, moleć rosu nebeskoga blagoslova za rod i dom svoj. To vidilo njegovo poglavarstvo, pak ga i odlikovalo. Uvažujuć njegove vrline, priznavajuć njegove zasluge povjeravalo mu opetovano, koli težku toli častnu službu gvardijana, koju je na obće zadovoljstvo u raznih samostanih kroz mnogo godina obnašao; pripustilo ga na učiteljsku stolicu varaždinskoga gimnazija, gdje je mnogo godinâ koli častno toli uspiešno i blagopolučno poslovao. Pače resile ga sve najodličnije časti njegova reda; jer je bio redom sekretar, definitor i kustos provincije. Kad bi bilo, počitana gospodo, u Hinka toliko ambicije i slavičnosti, koliko je bilo dara i mara, krieposti i izvrstnosti, siedu bi glavu ovu opatska prikrivala kapa, a plemenitu grud njegovu zlatni krst zasluga. No u njega bila koli čedna duša, toliko bistar pogled. On umio razlikovati tielo od njegove sjene, istinu od obsjene i blistavila. Pa neka ga. Jedno ostaje istina neoboriva. Nikada ga nebi bila u nikojih prilika toplija ljubav, usrdnije učešće i veće poštovanje do hladnoga groba popratila, nego ga je danas u bielom ovom zaselku čarobnoga Zagorja, prem priprosta i skromna fratra. Jer ljubav i štovanje usvaja si kriepost i vrlina; unutarnja vriednost čovjeka, a ne toliko spoljašnji sjaj i blistavilo, jer ono je vlastničtvo trajne ciene, ovo danajski dar ovoga svieta; za koj uviek vriedi ona stara: „Timeo Danaios et dona ferentes.“ Dà bio je Hinko velik svećenik, skupocieni dragulj reda svoga. Dozvolite mi, velecienjena gospodo dva časka, da u tri rieči prikažem vriednog pokojnika u njegovom domorodnom djelovanju. Značajnost se čovjeka zrcali u dosliednom i ustrajnom, stanovitim pravcem odmjerenom djelovanju. No čistoća se duše i plemenitost srca ukazuje u onih osjećajih, koji su se u njoj poglavito udomili. Plemenita djela, odavaju plemeniti značaj, čista etična čuvstva, čistu dušu. A to bje značajka veloga pokojnika. Mnogi ga od vas, gospodo poznaje jošte iz njegove mlade muževne dobe, dobe, gdje je bujio životnom snagom, kako i sam kaza jesenos u govoru na svojih sekundicijah: „Bio u mene velik duh. Da mi bude tielo takovo, segnuo bih bio jednom rukom na iztok, drugom na zapad, da sav slavjanski rod privinem na svoju grud.“ Vi ste tada slušali njegovu rieč, vi ste motrili djela njegova, vi ste se grijali o suncu uzora njegova. Nu ne imade nikoga medju nami, a da nebi koj taj put bio napario oka svoga na vedrom čelu njegovom, a da nebi bio razdragao duše svoje u prijateljskom domienku njegovom. Mi smo dakle svikolici živi svjedoci vidoci, kako mu je svakoju rieč i svakoji korak zadahnjivala ljubav domovine, kako mu je svakoja rieč neodoljivom silom kresala u slušatelja sveti plamen rodoljublja. Vi ga, gospodo, koji ste mu bili učenici znadete, kako je ne samo prostranim svojim znanjem umove obogaćivao; već poglavito, kako je u mlada srca svojih učenika pokraj kršćanskih krieposti i gradjanskih vrlina ljubav doma i roda usadjivao. Vi znadete kako je naš dični Hinko medju prvimi probuditelji narodne sviesti, jošte u doba domorodnoga mraka važnu ulogu igrao. Bez njega se nijedna nezamislila, nijedna ne izvodila; njega rado u domoljubno vieće zvalo, u njega vazda saviet pitalo. Vi znadete, kolikim je on zanosom i oduševljenjem svetu stvar svoga roda branio, kojom postojanošću i odlučnošću, prkoseć svim vragovom, ne štedeć ni eksistencije ni istoga života, na svetom braniku domovinske zemlje svoje stajao! „Ljubio sam domovinu svoju, odkad sam spoznao narod svoj“, reče prigodom svojih sekundicija; „svakoji veseli glas o domovini bio je melem bolnoj duši mojoj, a žalostan glas o nesreći njezinoj razdirao mi srce.“ Svetomu tomu žaru ljubavi otačbine svoje osta on vjeran za cieloga dugoga vieka svoga, š njim u čvrstoj nadi, da će Bog doskora domovini njegovoj poslati spasitelja leže i u hladni grob. — Otče Hinko! milo naše spominjanje, sladko zazivanje, tebe više ne ima medju nami. Zakon vječnog Boga vršio se i na tebi. Žarko tvoje oko potamnilo, zlata usta tvoja, koja su nas po sto puta bodrila, umukla. Nu nam ostalo od tebe dvoje. Ovdje na zemlji od čista zlata tvojih krieposti i izvrstnosti kovan spomenik. Ti si ga sam podiže. Tvoj je to za nas sveti zapis. Bit će nam kompas na često uzburkanom moru života. Pa to i jest spomen za koj kaza rimljan „aere perennius“, spomen kog zub vremena ne glodje, jer dok se bude spominjao preporod Hrvata u 19. vieku, tak dugo će se pripominjati i tvoje, dični starče, ime. A ondje gori ostaje duh tvoj, koj je vinuo na brzu bezsmrtnosti krilu u eterične visove knezu mira, otcu vjekova, svetomu i pravednomu Bogu, k onomu, u koga si ti čvrsto vjerovao, stalno se pouzdavao, goruće ljubio, da ga u vjekove uživaš. Hinko, zemlja će ti ova biti lagana; jer to je krilo majke tvoje; Bog bit će ti blag i milostiv sudac; jer to je otac tvoj. Slava mu! Vam pako gospodo za izkazanu mu počast srdačna hvala.“

Zagreb. (Jedna opazka na dopis *„Ubi-ibi“* u Hrvatskom učitelju br. 6. t. g.) Mogu reći, da nisam u svom životu čitao slabijega članka do pomenutoga dopisa. Čitatelji toga dopisa mogli su se uvjeriti, da ga je napisala ruka katoličkoga kapelana*. Svakomu pravomu svećeniku sigurno je godilo, kad je čitao, kako

je uredničtvo „Hrvatskoga učitelja“ baš u redu pobilo mnoge krive nazore dopisnikove; nu za mnogo bilo bi ugodilo svim, da onakav dopis nije niti priobćilo u svom cienjenom listu. Nego ne škodi ni to, da, kako Spasitelj veli: „revelentur ex multis cordibus cogitationes“ (Luk. 2, 35.). Jedan je ipak „passus“, na koj je valjda slavno uredničtvo zaboravilo prigovoriti, te koj bi mogao mnoge u bludnju zavesti ili ih barem u ovoj potvrditi. Taj „passus“ glasi ovako: „Kateketa živi u gradu, pristupna su mu družtva, itd. Dopuštajuć dakako, da je posve u redu, da i u družtva zalazi, i zabave, kazalište itd. posjećuje.“ Ne znam, gdje je g. dopisnik što takvoga čitao i što razumieva pod onim „itd.“? Možda krčme? plesove itd.? Ako je njegova tvrdnja istinita, tada je dosliedno istinito i ovo: „nije nimalo u redu, ako kateketa ne zalazi u družtva, i ne posjećuje zabave, kazališta itd.“ Ja pako kažem protivno t. j. „da je posve u redu, ako kateketa ne posjećuje kazalište itd.“, ili „da nije nimalo u redu, ako kateketa posjećuje kazalište, itd.“ Čujte g. dopisniče o tom što veli: C. 3. dist. 23. „clerici spectaculis non intersint“; nadalje što kaže: pokrajinski sabor bečki od g. 1858. na str. 146. „Sacerdotibus, qui facultatem poenitentiae sacramentum administrandi habent, aut theologiam seu *religionis doctrinam docent* .... a theatrorum publicorum spectaculis omnino abstinendum esse“; pokr. sabor oštrogonski od g. 1858. (tit. VI. n. 1. p. 78.) „Comoediis aliisque profanis spectaculis (clerici) non intererunt, ne aures et oculi sacris officiis addicti, ludicris et impuris actionibus sermonibusque distracti polluantur“; pokr. sabor pražki od g. 1860. (tit. I. cp. 7. p. 24.) „Clerici, quos propter Christum spectaculum fieri oportet mundo et angelis et hominibus, maxime debent a spectaculis abstinere, quae Christum non sapiunt. Prohibemus deinde ne ludos scenicos aliaque spectacula profana frequentent“; Scavini (theologia moralis universa tom. I. n. 471.) „Publicis spectaculis interesse Clericos passim sub obedientiae praecepto prohibent post Tridentinum synodi omnes, ut notat Benedictus XIV., tum propter gravissimum damnum et status clericalis dedecus, quod inde solet exoriri, tum ob periculum, cui exponitur clericalis vitae sanctitas; Benedikt XIV. (de syn. dioec. l. XI. c. 10. n. 12.) „Nimis laxa, ne dicam aperte erronea, et scandalosa est doctrina .... quae a gravi culpa clericos absolvit, comoedias spectantes quantumvis turpes, atque obscoenas, dummodo ex illarum auditione nullum sibi imminere praevideant probabile periculum lapsus, eorumque praesentia nullum in populum ingerat scandalum“; itd. U nekih je biskupijah crkvenjakom zabranjeno dapače pod kaznom obustavljenja posjećivati kazališta[1]). U drugih pako nalaže se župnikom i izpovjednikom, da vjernike po mogućnosti nastoje od kazalištnih predstava odvraćati[2]). Od svih bogoslovnih knjiga, što sam ih dosele listao, nisam naišao ma niti na jednu samo, u kojoj bi se posjećivanje kazališta u obće preporučivalo, najmanje pak svećenikom, odgojiteljem mladeži i puka kršćanskoga; pače u svih sam protivno čitao, i to ne samo katoličkih već i protestantskih. Čujmo samo, što o tom veli protestant Palmer u svom pastoralu na str. 130. In der Stadt, in welcher der Geistliche angestellt ist, wird er sehr wohl thun, der richtige Takt wird ihn dazu nöthigen, das Theater nie zu besuchen. Wäre das, was dort dargeboten wird, ein reiner Kunstgenuss, würde nicht unter dessen Firma so unsäglich viel Heilloses, Gemeines, Anfläthiges importirt, an dem aber die Zahlenden, die grossen und kleinen Herren vorzugsweise Gefallen finden: Dann stünde die ganze Frage anders. Aber an einem Orte, an dem oft genug der Leichtsinn, die eitle Lust ihre Nahrung findet, ja wohl selbst schamlose Dinge dem Publikum zum Beklatschen vorgeführt werden, mich neben einem meiner Beichtkinder zu finden, was mich vielleicht am nächsten Sonntage von der Bewachung des Herzens reden hören wird, das wäre mir unerträglich; ich spürte es, dass dem Beichtkinde selber meine Anwesencheit als eine Art Legitimation — nicht des Schauspieles als poetischer Darstellung, sondern der dargestellten Schlechtigkeit erscheinen würde, und eben darum meine Stellung zu ihm zerstört wäre. Die Gefahr, ein Aergerniss zu geben, die in diesem Falle sehr gross ist, müsste mir auch den reichsten Genuss verbittern.“

Neznam dakle, kako se može tako bezuvjetno povladjivati posjećivanje kazališta i tako apodiktično kazati, „da je posve u redu, da kateketa posjećuje kazalište itd.“ Ili su morda pogriešili toliki sabori, pape, biskupi i učenjaci, koji to ne samo da u obće ne preporučuju, nego dapače svećenikom dakle i katehetom zabranjuju? Što će vidjeti i naučiti svećenik odnosno kateheta pohadjajuć kazališta? Čestoputa vidjeti će predstavljati stvari, koje svećenik gledati i slušati ne smije. Tu se ne riedko puta predstavljaju razne zloće, nečista ljubav, preljubi, itd., da se mnogo čedno lice mora od stida zarumeniti. Kolikim su kazalištne predstave pojmove pomutile i srce otrovale! Kako će moći svećenik ovakve osobe odvratiti od zla i odgovarati od griešnih prigodā, kad ih on sam svojom prisutnošću odobrava? Kako će moći u izpoviedi opominjati o počinjenih griesih u kazalištu one osobe, s kojimi je možda jučer u istom skupa sjedio? Kateheta treba da učenike svoje odgovara od posjećivanja kazalištnih predstava, koja ih žalibože dan danas odviše pohadjaju. Što će pako koristiti sve njegove opomene, kad znadu i vide, da i on posjećuje kazalište. Koli pogibeljne su kazalištne predstave za djecu svjedoči Marija Jambrišakova u „Hrvatskom učitelju“ od g. 1877. br. 1. gdje veli: „da najveća pogibelj leži upravo u tom, što se diete (u kazalištih) upozna raznimi zloćami, lažju, lukavošću itd. Upoznaje ljudske slaboće, o kojih ne bi smio pred djecom ma niti da pisneš.“ Navodeć zatim neke primjere kazalištnih predstava o ljubovnih spletkah, pre-

[1]) „Nec ea (spectacula) spectare audeant ecclesiastici, sub poena suspensionis.“ Sinod. Novariensis. [2]) Instructio pastor. Eystettensis 1854. pag. 408.

ljubu itd. tuži se: „kako su mnoge predstave pogibeljne za školsku mladež, a naročito učenice; kako jim se njihovim sadržajem truje srce. Može-li se mladjahnoj duši podati jačeg i sigurnijeg otrova? Nije-li to bogu plakati, što se djeci hotomice sgoda pruža, da se upoznaju sa zloćom i himbenošću odraslih? Nije-li se bojati, da se upravo time baca prva klica izkvarenosti u mladjahna i nevina srdašca?“ Kateheta treba da svoje vjersko osvjedočenje i pobožnost pretoči u mladenačka srca svojih pitomaca. Nu ako su mnoge kazalištne predstave za djecu otrov, kako mogu biti slast za njihovoga uzgojitelja pa to u vjeri i pobožnosti? Isus veli u obće svim vjernikom, kamo-li više svećenikom: „Estote vos perfecti, sicut et Pater vester coelestis perfectus est“ (Mat. 5, 48.); a sv. Pavao: „Qui Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitiis et concupiscentiis“ (Gal. 5, 24), i opet: „Vita vestra est abscondita cum Christo in Deo.“ (Kološ. 3, 3.); sabor pako tridentinski kaže, da život kršćana ima biti sveudiljna pokora. Može-li se pako sve to spojiti sa posjećivanjem kazalištâ, tada sam i ja svom dušom za ova. — Kateheta treba da reče svojim učenikom sa sv. Pavlom „Imitatores mei estote, sicut et ego Christi“ (I. Kor. 11, 1.). Katehete su po mom mnienju tako važne osobe, da bi se za ove, osobito u sadašnje po školu odviše kritično doba, imali postavljati najuzorniji svećenici u biskupiji, jerbo oni najviše uplivaju u religiosno-ćudoredni uzgoj budućega naraštaja, a i da se učitelji u nje ugledaju. Katehete imadu biti duša i slika škole, kako veli sv. Petar (I. 5, 3.) „forma facti gregis ex animo.“ Da-li jim pako treba posjećivati kazališta da budu drugim uzor života, ja dvojim. Napokon što se u obće tiče polaženja svećenika u kazalište, ja sam tvrdo o tom osvjedočen, da to ni malo nije na uhar vjeri i ćudorednosti; pače da to škodi. Ja sam uvjeren, da bi više vjernika pohadjalo crkve, kad bi se manje svećenika vidjalo u kazalištu, i da bi više pokornika klečalo u izpovjedaonicah, kad bi manje svećenika sjedilo u ložah i parterre-ih. Nemojmo si utvarati, da laici to tobož hladnokrvno gledaju. Nedavna mi je jedan ugledan laik začudjen kazivao, kako su se s jednoga mjesta, gdje se nije baš najljepše predstavljalo mnogi zastidjeni udaljivali, dočim su svećenici do kraja ostali. Ovih pako dana bijahu u Zagrebu neka gospoda iz Trsta, te su se kano čudila, što su u kazalištu vidjela više svećenika, dočim u Trstu nije nikad nijednoga vidjeti.

Toliko u kratko g. dopisniku o+g, da vidi, kako ima krivo kad uči „da je posve u redu, da kateketa živeć u gradu i u družtva zalazi, i zabave, kazalište itd. posjećuje“, preporučujuć mu da čita djelo sv. Ciprijana „de spectaculis“ i što o tom pišu sv. Ivan Zlatousti, Jerolim, Karlo Boromej itd. te da drugi put pazi, što u javnost piše.

(Prem smo i mi osvdjedočeni, da „nije posve u redu“, ako svećenik ide u kazalište, gdje bi se predstavljale „comoediae . . quantumvis turpes et obscoenae“, ne bismo ipak ovoga dopisa primili, da nas g. dopisnik nije naročito za to prosio, te i za sve sam na sebe odgovornost preuzeo, jerm islimo, da je praznim crkvam i izpovjedaonicam i kod nas, kako i po drugih zemljah mnogo drugih i žalostnijih uzroka! Ured).

Š.

Viestnik.

Zagreb. Uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup bio je pošao na kratko vrieme u Gradec odkle se je jučer u jutro povratio, te će u subotu u 10 sati pjevati u stolnoj crkvi svetčane zadušnice za pokojnoga nadvojvodu Franju Karla.

— Zašto sv. otac nije imenovao kard. Simeonia državnim tajnikom mnogo se je pisalo, nu većinom krivo. „Germanii“ javljaju s kompetentna mjesta u Rimu ovo: Još za prazne sv. stolice izjavio je kard. Simeoni, da će se zahvaliti na drž. tajničtvu, bude-li mu ponudjeno. Leo XIII. čim je izabran ponudi Simeoniu tu službu, ali on odmah zaprosi milost, da se smije zahvaliti. Stoga su tajnički poslovi privremeno bili povjereni mons. Lasagni-u. Dne 3. ožujka imenova sv. otac kard. Franchia drž. tajnikom, a kard. Simeonia prefektom propagande. Kard. Simeoni, bivši puno godina tajnikom propagande pozna vrlo dobre njene poslove. Nu valja znati, da će Leo XIII. polit. poslove u glavnom sam preuzeti u svoje ruke.

— „Agenzia Stefani“ raznosi u sviet svakojake glasove o radu i namjerah vatikana. Tako je odtud razglašeno, da je kard. Franchi na sve nuncije poslao okružnicu, u kojoj ih poziva, da mu točno orišu svoj odnošaj napram vladi, gdje su namješteni; pa da se točno izpitaju, kako bi se ta vlada ponesla prema promjeni politike u vatikanu, koja bi bila odlučna, ali manje napadna. Isto tako razneslo se je otuda, da je kralj talijanski papi na izboru čestitao, a ovaj mu odzdravio; da je Leo XIII. pisao pismo caru ruskomu o crkvenom pitanju u Poljskoj, pa da nastoji povesti pregovore i s Njemačkom. Službeni list vatikanski o prvoj viesti kaže, da je od prve do posliednje rieči neistinita, a o posliednjih, da ne imaju nikakva temelja.

Knjižtvo. *Balkan-divan* Gajev. Zanimljiva se ova knjiga priprema za svjetsku izložbu parižku, te će se o uzkršnjem pazaru razašiljati. Predbrojba se sveudilj prima.

— *Genoveva.* Pripoviest za matere i djetcu od Krištofa Šmida. Preveo i izdao sbor duh. mladeži zagrebske. Četvrto izdanje. Zagreb 1878. Stoji 23 novč. u običnu vezu, te se može dobiti kod sbora i u knjižarah.

Urednik Andrija Jagatić. Tiskom Dragutina Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 13. U Zagrebu, 28. ožujka 1878. **Tečaj XXIX.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Istinita poviest sabora vatikanskoga.

Napisao kardinal Manning, nadbiskup Westminsterski.

XII.

(Dalje.)

18. Podav ovako u kratko sadržaj uvoda, sad ćemo proći na poglavja konstitucije *de fide catholica*, te ćemo u njih sadržane istine što kraće ovdje navesti. Vatikanski sabor je u toj konstituciji definirao istine, o kojih nijedan sabor nije radio.

U prvom poglavju veli, da stvaranje svih stvarih uzrok ima u slobodnoj volji božjoj, te zabacuje i odsudjuje tada filosofske theorije o emanaciji i one o pantheističkoj istovjetnosti boga sa svietom — filosofske bludnje, koje se dosele nemogoše izkorjeniti.

U drugom poglavju uči, da se bitisanje boga iz djelâ vidivoga svieta sigurno upoznati može. Bog nam je tuj dao dovoljnu sjegurnost i um, da dodjemo do ove sjegurnosti. Ova sjegurnost naravskoga uma može se takodjer nazvati nepogrešivošću u naravskom redu. Bog se je u stvorenom svietu tako objavio, da um, ako je u redovitom stanju, može do toga doći da upozna njegovo bitisanje, njegovu svemožnost i božanstvo. Ova nepogrešiva sjegurnost podloga je moralnomu životu čovjeka. Sv. Pavao veli, da oni, koji iz stvorenih stvari boga nepoznaju, nikakove izprike neimaju. Oni pako nebi bili neizpričani, kad se bog svjetlom uma spoznati nebi mogao. I kada bi se u toj spoznaji mogao um prevariti, t. j. kada nebi bio siguran, onda nebi mogla biti savjest moralno obvezana da vjeruje. Atheist, pantheist i skeptik bili bi svi tada poradi svojih dvojbâ i nevjere izpričani. Obstoji-li pako dvojba o bitisanju i moralnom značaju božjem, tada je potresen i dvojben takodjer temelj čitavoga ćudorednoga zakona. *Lex dobia non obligat.*

Do sada nijedan sabor crkveni nije imao povoda, da istine gore razložene proglasi dogmami; jer još u nijedno doba nije se kršćanski sviet tako daleko odmaknuo i zastranio od deizma, koj se je od početka svieta uzprkos svoj razvraćenosti i pokvarenosti srca kod ljudih naći mogao. Moguće je, da se u Englezkoj čude nad takovim dekretom, ali svaki, koj pozna poviest Njemačke i Francezke, te u njih tečajem toga stoljeća kolajuće filosofske sisteme, jamačno će razumjeti razloge, s kojih je izdan takvi dekret, te će uvidjeti, da je to absolutno nuždno bilo.

Nu mora se ipak opaziti, da nije sabor uztvrdio, da ljudi pomoćju svoga vlastitoga uma do spoznaje boga doći moraju, ili da obično dolaze. To stoji da oni faktično tu spoznaju, čim postanu samosvjestni, dobivaju tako, da ih podučavaju drugi te im vjerske istine priobćuju. Dekret vatikanskoga sabora tvrdi dvie stvari: prvo, da stvorovi podavaju dovoljnu očevidnost o božjem bitisanju; drugo da um ima moć da u toj očevidnosti spozna logični dokaz božjega bitisanja. Ova propozicija izključuje dvie bludnje: prvu bludnju koja nieče, da samo vidljivi sviet dostatnu očevidnost o bitisanju boga pruža; drugu bludnju, koja poriče umu moć, da onu očevidnost bez tradicije i bez priobćivanja vjerskih istina shvati. Pošto su u drugom poglavju najprije razložene istine naravskoga reda, tada se dokazuje mogućnost i faktičnost objave. Veli se takodjer da je objava s dva gledišta potrebita: prvo za spoznaju svih istinâ, koje nadilaze red naravi, drugo, da se podigne čovjek na višji red spoznaje i savršenosti. Poriče se dakle ovdje, da se čovjek svojimi vlastitimi silami nemože popeti na takvi višji red i savršenost.

Treće poglavje počima riečmi: „Buduć je čovjek sasvim i posve odvisan od boga svoga

stvoritelja i gospodara i jer je stvoreni um sasvim i posve podložen nestvorenoj istini, stoga smo dužni objavi božjoj u vjeri najpodpuniju pokornost uma i volje." Ovim se nieču prva načela racionalizma. Ova se nemogu bolje izraziti nego riečmi druge i treće u silabu zabačene propozicije. „Svaki uticaj boga na čovjeka i na sviet valja zaniekati." To bi dakako izključilo objavu, milost, providnost i odvisnost ljudskoga uma od boga po vjeri.

Zatim: „Ljudski um je bez obzira na boga jedini sudac med istinom i bludnjom, med dobrim i zlim; on je sam sebi zakon, on je takodjer svojimi naravskimi silami dovoljno sposoban, da se za blagostanje ljudi i narodâ brine."

Temeljna načela racionalizma mogu se takodjer ovako označiti: 1) um je jedini sudac istine tako da je sve, što on zabacuje, nevjerojatno; 2) um je mjerilo istine tako, da je sve što njegov dohvat nadilazi, nevjerojatno; 3) um je jedini izvor istine tako, da je sve, što se njim upoznati i što se iz njega izvesti nemože, nevjerojatno. Ako su ova načela ili ako je bar jedno od njih istinito, onda je ljudski um od boga neodvisan, te mu bog nemože naložiti dužnosti da vjeruje.

Odtuda bi sliedilo, da je svaka objava bezkoristna te da izvan naravskih istina nikakvih drugih neima. Na taj pako način nieče se svaka objava i svaka nadnaravna istina, kao n. pr. istina o odkupljenju i odkupitelju i o nadnaravskom redu milosti. S toga je samo ova alternativa moguća: ili racionalizam ili vjera. Ljudski um ili je prosuditelj ili učenik, a da se ustanovi, što je od obojega, k tomu je dovoljna prva nuždna istina, bitisanje boga. Ako je sviet bog a bog sviet, ako neima od svieta različnoga osobnoga stvoritelja i ako mi nemožemo upoznati da on obstoji, onda je ljudski um prosuditelj svega, što izvan njega obstoji. Sva mu je narav podvrgnuta, premda on nije niti jedno zrnce pieska ili zrnce pšenično stvorio, on se ipak vlada tako, kao da je on gospodar i sudac svemu. To je etički karakter podpunoga absolutnoga racionalizma.

Nu ima još drugi oblik racionalizma, ali taj si nije dosljedan te varaka. Mnogi, koji se pred takovom tvrdnjom zgražaju, da je naime um jedini izvor istine te da ništa nije istinito, osim što um ljudski spoznati može, tvrde svejedno, da je ljudski um mjerilo istine i da je sve, što je njemu nedokučivo, nevjerojatno. Učitelji ove škole dopuštaju doduše, da nam je objava priobćila istine, koje um bez nje naći nebi mogao, nu tvrde ipak, da je um podpuno sposoban ove istine, pošto su jednom objavljene, shvatiti i čak dokazati, pa da po tom one nisu samo predmet vjere nego i znanosti. S toga se oni podhvatiše nauke o prsv. Trojstvu i upućenju dokazivati: nu poslje kako su oni dotjerali dotle, da je ljudski um one tajne mogao pojmiti, prestadoše one biti objavljene istine. To je razlog zašto su mnogi osobito u najnovijem vieku napustili vjeru u svu objavu.

Ako pako ima istinâ vjere, koje nisu zajedno istine znanja, t. j. istine, koje um adekvatno shvatiti te iste njihove prve i očevidne uzroke proučiti može, onda zbilja obstoji medju vjerom i znanjem razlika. Kod obojega doduše radi um: strogo uzev jedno i drugo je razumno, no ono se jedno od drugoga razlikuje poradi svoga predmeta i stoga radi svoga principa. Vjera je posluh, što ga ukazuje stvoreni um nestvorenomu razumu božjemu. Nu vjera nije čin sliep i nerazuman. Razlozi poticajući na vjeru upoznavaju se djelovanjem uma. On mjeri razloge, koji razlažu, da je umu primjereno i razborito ono vjerovati, što je nestvoren razum božji ljudem objavio. Vjera obsiže ovako i razloge, stoga je to uman čin ono vjerovati, što nedotiče odkriti um. Znanje stoji u tom, da se istine poznavaju u njihovu principu. To je ipak ljudem moguće samo u granicah naravskoga reda.

U četvrtom poglavju radi s toga sabor o odnošaju medju vjerom i znanjem. On izjavljuje, da imadu dvie vrsti spoznaje, koje su radi svoga principa i predmeta različite; radi svoga principa, jer jedna proizlazi iz uma, a druga iz božanstvene vjere; radi svoga predmeta, jer jedna se bavi samo naravskimi, druga pako nadnaravskimi istinami. Zatim se razlaže, da nemože biti protuslovja medju vjerom i znanjem. Vjera i znanje kreću se doduše na raznom polju, nu istina s istinom nemože nikada biti u protuslovju niti može istina samoj sebi protusloviti. Ako bi se stoga ikad pričinilo, kao da medju nauci vjere i onim, što je um upoznao, obstoji protuslovje, to protuslovje je samo prividno i prolazno, i dotle dok to protuslovje postoji, dužni smo vjerovati, da to nije istinito protuslovje, nego da je samo prividno protuslovje, pa to nam kaže i sam um, koj nas uči, da nauk vjere nemože biti neistinit.

Konstitucija razlaže tad nadalje, da se vjera i um medjusobno podupiru: „S toga daleko od toga" — veli se — „kao da crkva napriedku umjetnosti i znanosti ljudskih na putu stoji, pomaže ona baš te ga udjelotvara na mnogostruk način. Ona nezatvara oči pred blagodatmi iz znanostih za ljudski život proiztičućimi, niti ih

prezire; što više ona tvrdi, da, ako znanosti u bogu, koj je „bog znanosti“ (*Deus scientiarum*), izhodište svoje imaju te se kako valja goje, s njegovom milosti k bogu takodjer dovadjaju. Crkva takodjer nezabranjuje, da znanosti svoje vlastite principe i vlastitu metodu imaju u granicah svoga obsega; ali dočim ona tu slobodu pravedno priznaje, štiti ona brižno božje nauke, da ovi, dok se bludnji opiru, istu neprihvate, ili da znanosti prekoračiv svoje granice neprodru u polje vjersko te ondje neučine pometnje.“

Konstitucija izjavlja nadalje, da nauk vjerski nije filozofsko odkriće, nego božji poklad (depositum), koj ima crkva vierno čuvati i nepogrešivo razlagati.

Da je sabor izdao samo taj jedini dekret, on bi bio spremio izravni i uspješni liek proti duševnim zabludam devetnaestoga stoljeća. Dokaz za to može se upoznati u graji nevjere proti rieči sabora. Jer da nije on nevjeru u živac pogodio, ovaj se uzkrik nebi čuo.

(Dalje će sliediti.)

O prvoj sv. pričesti.

Po Schmittu priredio *Josip Broz.*

I.

U nas, osim gdjegje kod školske mladeži, nije običaj dieliti prvu sv. pričest svečanim načinom. Pojedino diete bude iz kršćanskoga nauka izpitano, dobije svoju cedulju, te tad može k pričesti, kad ga volja. Takovim postupkom djeca malo znadu za uzvišenost, svetost i važnost svoga koraka. Idu na pričest, jer im to roditelji vele; idu kašnje, jer idu i drugi.

A ipak nije dan prve sv. pričesti običní dan života našega, pače baš protivno, dan najvažniji, najsvetiji i najsretniji. Silni car Napoleon, dok je još u slavi sjao, bude jednom upitan, koj dan smatra najsretnijim svoga života, te davši pogadjati okružujućim ga gjeneralom, odgonetnu napokon sam, veleć: „najljepši i najsretniji dan za me bijaše, kad sam kao ubog, ali pobožan i nedužan dječak išao k prvoj sv. pričesti.“

Pa tko će o tom i dvojiti? Ta zar ne dolazi taj dan k djetetu Isus Krist, njegov mili Spasitelj? On dolazi k njemu, koj je tako neizmjerno velik i moguć, pred kojim se zemlja trese i angjeli kleče; on, koj je ipak tako neizmjerno ljubezan i blag! Kolikim veseljem hrlili su pastiri k štalici betlemskoj, da nadju diete povito u pelenice, položeno u jaslice, Krista Gospodina! Još većim čeznućem ima pristupiti diete k stolu gospodnjemu, jer ga veća sreća čeka. Ne samo poput pastira poklonit se, ne samo veselim okom promatrat, ne samo u naručaj uzeti, već u srce; tu želi počivati, kao što je nekoć u jaslicah.

Ali to veselje oćutjeti će diete samo tada, kada je valjano pripravljeno. Ako je nikako, najviše je, pristupi-li nekim strahom; ako je slabo, veselit će se više novu odielu, viencem i darovom, nego-li Spasitelju. Važnošću prve sv. pričesti važna je priprava za nju, te što dokazuje jedno, dokazuje i drugo. Prva sv. pričest tim je plodonosnija, čim je bolja bila priprava; tim neznatnija, čim slabija priprava.

Prva sv. pričest važna je, gledneš-li djecu novopričestnike, gledneš-li ostalu občinu, a i po sama dušobrižnika.

Djeca, na putu k prvoj pričesti, u dobi su, koja polaže temeljni kamen zgradi života. Bliža im se struja, struja vrienja. Tamna iskra njihovih tihanih čustva skorom će se plamenom razplamtjeti. Do sad vodjena, od sad bi se sama nad vodit; do sad pokorna, neodlučna, teže sada za odlučnošću, samostalnošću. Nije dakle svejedno, na koju će stranu udariti svoj put.

Što je cvietanje lozi i drvetu, to su mlade godinice ljudskomu životu. Mlade godinice s prvom sv. pričešću odlučuju navadno nad cielom budućnošću. Prvi su utisci nezaboravivi. Izkusio je to svatko sam; pjeva to naš pjesnik s narodom: „čemu čovjek mlad navikne, kroz dušu mu to pronikne“; pjevao je pjesnik davne davnine: „quo semel est imbuta, recens servabit odorem testa diu.“ Je-li dakle svejedno, da-li te čaške procvjetana netom cvieća, djetinje duše, pozdravi najprije nebesko svjetlo, da-li se najprije otvore rosi nebeske milosti ili otrovu svieta?! Je-li svejedno, da-li je onaj, koj prvi dolazi u ta mlada srca, belial ili ljubezni Spasitelj?!

Škola, a navlastito kršćanski nauk, ima sredstvom pravoga uzgoja svrhu, da djecu privede k Isusu. Prva sv. pričest prva je kruna toj svrsi; jer tu, ma i proleptički, dolaze djeca k svomu Spasitelju.

Prva sv. pričest mnogoj je djeci ljubezna zviezda, koja ih od sad svedj vodi putem spasa i nikad više negasne; koja im otvara vrata u vrhunaravni život, u život religioznog veselja i duševnog mira, koja ih tiesno veže s Isusom i čuva od od zabluda i pada. Ili ako olujom života koje diete bude i ponešeno protivnom strujom, još nije izgubljena prva sv. pričest dostojno primljena. Kako bo naputci ljubezne i pobožne majke u cielom životu blagoslovno djeluju, dozivljuć glasom s onoga svieta zabludjela sina k pameti, još više prva dostojna sv. pričest. Koli često probudi se u srcu zabludjela čovjeka poput one boli za ostavljenim zavičajem spomen na dan prve pričesti, na nevinost, na sveto veselje, na božanski onaj mir, koj je tada vladao u njegovoj duši! Koli često ugrizne ga crv savjesti, i on pokajan vapi rieči izgubljena sina: „surgam et ibo ad patrem meum!“ Jest, i sretan i nesretan život često se ozire na dan prve pričesti.

Dalje. Pripravljajući se novopričestnici navadno su tim skloniji i spremniji k svakomu naputku; a dobri Spa-

sitelj ne propusti osobito u to doba bogato darovi svoje milosti. Kano što sunce prije nego grane, navieštajuć pomol lica svoga, siplje čarobni svoj ružični sjaj tako i Spasitelj, to milosti nebesko sunce, prije nego svane u tih mladjanih srcih. Djeca su po tom pazljivija i marljivija, brižnija u zatiranju pogriešaka i gorljivija za kriepost. To vrieme valja dakle upotrebit, jer dva put ne dolazi.

Danas se mnogo viče na obću razvraćenost, na bezvjerstvo i nećudoredje. Ako je ta vika opravdana, nastojat je sa svimi mogućimi sredstvi, da se nevinoj još mladeži uciepi u srce čista vjera i volja prema volji božjoj. Najbolje je pako sredstvo prva sv. pričest; jer ako je dostojno primljena, te su ju djeca obljubila, opetovat će ju češće, a tako će se u njihovoj duši razvijati i procvietati sladosni život, koj će se izvana pokazati u liepom kršćanskom ponašanju.

Najveća kuga našega vremena jest materijalizam i naturalizam u svih mogućih oblicih. Proti njima treba uprieti svu snagu. Znanost neka im ne prestane dokazuje božanstvenost kršćanstva; a u svagdanjem životu, pokazav gnjusobu njihova slastohliepja, riši djeci, odraslim i starcem uzvišenost života po kršćanskih načelih, ljepotu života vjere i milosti. Taj je pako najjasnije izražen u presv. oltar. otajstvu, taj u sv. pričesti nalazi najobilatije hrane, najsigurnije podpore. Glavna nam je dakle zadaća, promicati, što možemo, časćenje presv. otajstva i primanje sv. pričesti. Otale bo teku potoci milosti; pa kad se oni razliju tielom svete crkve, kada bistri uzžamore u srcih i mladića i staraca, pobjedismo; te ondje, gdje je prije sliepilo varavo svjetlo ovoga svieta, upaliti ćemo svjetlo vrhunaravno; gdje do sad stolovao tjelesni užitak, probuditi život vrhunaravni. Ako pako čovjek ni kod prve pričesti nije naučio dostojno stupiti k stolu gospodnjemu; ako niti ovaj put nije naučio slasti sv. pričesti niti se razpalio ljubavju, je-li to bez osobite milosti božje moguće u kašnjem životu?

Po tom je prva sv. pričest važna i za cielu obćinu; da ni ne spominjemo, kako ta svečanost sveto dira, uzhićuje i razplamćuje srca, ostavljajuć tragova i kod onih, koji za takove stvari nisu baš zauzeti. Uz to su djeca čistom svojom vjerom i molitvom često apoštoli svojih obitelji.

Nu ne samo za djecu i obćinu, i za dušobrižnika prva je pričest od velike važnosti, i to koli za ostale pastirske mu poslove, toli i za spas vlastite mu duše. Ljubeć i njegujuć djecu, predobiva si srca roditelja, i tim utire put blagoslovnomu kod njih uplivu. A koliko je dobio, osvojiv si djecu, koja mu se poput mila cvieća vrtlaru predadu cielom dušom, ljube ga i štuju, otvaraju mu se svakom zgodom, svoje napasti i pogibelji izpoviedaju. Na takovu djecu uplivat će svećenik tim laglje i kad odrastu. Uvjek ima to veće pravo ukoriti ih i podržati, to veću nadu Spasitelju ih povratiti.

Njega će pako sviestna priprava noviti, bodriti, veseliti. Razlažuć djeci ljubav ljubeznoga im Spasitelja, sreću, koja ih čeka; gledajuć njihovu čvrstu vjeru i mila, žarka čustva, i njegova će vjera oživjeti, ljubav se razplamtjeti, ciela duša u djetinju iskrenost pretopiti. Kao što blagi dah proljetna povjetarca i topli traćak proljetna sunca led topi i budi cvieće i drveće, tako će dahnuti i njegovo srce blago i tiho, tako i kod njega otaliti se mnogi mraz, mnogi se hlad ugrijati, mnogi pupolj razpupati, mnogi cvietak ljubavi procvietati. Navale tuj proljetni vihrovi i oluje, savjest se probudi te pita: zašto nisi ti ostao poput one djece? zašto si dao smrznuti i povenuti prvomu cvietku? zašto si ohladnio u svećeničkoj gorljivosti? Gledaj koli nježno i savjestno pripravljaju se ovi maleni, a ti stojiš tuj ravnodušan i mlak! Zašto i ti ne ideš onako nevino, onako vruće ljubavi tamo k žrtveniku? — Takove su oluje spasonosne. Iza njih se vedri nebo, a sunce prosijava čistim sjajem.

Pa kad dušobrižnik tako gleda djecu okom vjere, kad ih tako ljubi ljubavju dobra pastira, promišljajuć, da ih ima privesti k Bogu ljubitelju dječjih duša, k vrhovnomu pastiru, da smije sladkomu Spasitelju pripravljati stan; kad gleda, kolikom su mu ljubavju djeca sklona i zafalna, kako se spremno i savjestno odazivlju njegovim opomenam; kad vidi, gdje se tim mladim vrtom, natapanim tajnobistrimi potoci nebeske milosti, sve više širi dah božanskoga duha, gdje po njem niču i rastu stabalca religiozne budućnosti, koliko je to razkošje njegovoj duši! Veća je i sladja od roditeljske: te tko je ma samo jednom s novopričestnici radio, sa Schmittom rad će priznati, da su mu ti časi najljepši njegova službovanja.

A zar da još napose spomenem, koliko si svećenik tim svetim djelom zasluga steče? Kako će Spasitelj onoga nagraditi, koj mu je njegove ljubimce priveo, koj je to mlado cvieće gojio, koj je taj hram njegov naresio, te ovčice, veliku cienu krvi njegove, spasio?! Kolika utjeha mora da je svećeniku u životu i na smrti, kad je ma samo nekoje tih mladjanih duša u nevinosti i čistoći sačuvao i blaženimi učinio! Naprotiv, koja grižnja savjesti, ako nije svojoj dužnosti zadovolio? koja odgovornost, koj strogi sud ga čeka, ako je njegov nemar kriv njihovoj vječnoj propasti? — O ganula nas ova i slična promatranja, te bismo, vjerni sluge Kristovi, obratili svaku njegu i skrb na pripravu za prvu sv. pričest.

II.

Sad ćemo progovorit o maru katekete u obuci novopričestnika; za tim, koju će djecu voditi k prvoj sv. pričesti; i napokon, gdje, kada i u čem će ih poučiti.

1. Iz važnosti stvari sliedi, da obuka novopričestnika mora imati sva svojstva dobra katekiziranja; te ako je u obće svaka suhoparnost zla, ovdje je još gora; ako svaki nemar zlih posljedica, ovdje je lucrum cessans i damnum emergens uvjek veći. Sad bo valja djeci duboko uciepiti odurnost i strah pred griehom, sad pobuditi sveto počitanje i žarku ljubav k otajstvenomu Spasitelju; sad prokrčiti put k poboljšanju, sad pospiešiti nabožni život

i vježbanje u kriepostih, sad uzidati bedem proti napastim. To se pako ne postigava mlakim načinom, već vrućom, živom riečju, koja srce gane i svega zafati. A u srce prodire, što iz srca izlazi. Samo kad je sam kateketa vruća srca i dirnut istinami, koje predaje; samo kad je on sam oduševljen, može dječja srca dirnuti, razvručiti, k Bogu upraviti. Samo kad se njemu samu gadi grieh, samo kad njega sama žari ljubav k Spasitelju, može razžariti srce djetinje i grieh mu ogaditi. S toga valja kateketi osobito u to doba revnovati oko krieposti; osobito sad neka razmišlja važnost, odgovornost i zaslužnost svoje zadaće; molitvom neka se podigne u ono duševno stanje, koje bi rad djeci uliti; dvostrukom gorljivošću neka časti presv. olt. otajstvo. Pa ne dvojeć, da uzalud ukućane spremamo, ako Gospod kuće ne sagradi, da je uzaludan bez njegovoga blagoslova naš napor, kateketa će često i vruće moliti rosu blagoslova svomu djelovanju, da nikne obilnim plodom. U svom časoslovu, u sv. misi ne će zaboraviti svojih malih gojenaca. A sigurno bi bilo umjestno i hvale vriedno, da na početku priprave namieni novopričestnikom sv. misu, upozoriv na to djecu i roditelje, neka se mole skupa s njim. Institutio pastoralis Eystettensis piše o tom, da ima župnik na početku priprave za prvu sv. pričest pozvati iz propovjedaonice svoje vjernike na molitvu, sjetit roditelje dužnosti, te da mu budu u predstojećem svetom poslu desna ruka.

2. Koju će djecu voditi k prvoj sv. pričesti? Četvrti lateranski sabor zapovieda, da se svi kršćani, čim dodju do razuma (ad annos discretionis), imaju svake godine barem jednom i to ob uzkrsu pričestiti. Sententia communissima et probabilior razumieva pod annos discretionis ne dobu, kad djeca mogu težko griešit i izpoviedat se, već kad mogu tielo gospodnje razlikovat od naravne hrane, te ga sveto i koristno primiti. A to je doba pravilno medj 10. i 14. godinom; iznimno i nešto prije i nešto kašnje. S toga bi pogriešno bilo, kod prve sv. pričesti gledat samo na dobu, te za svu djecu ustanovit istu. Isto tako ne bi valjalo, spojiti prvu sv. pričest s odpustom iz škole; moglo bi se bo naći roditelja, koji bi odpust smatrali glavnom, a sv. pričest nuzgrednom stvarju. Pogibeljno je i rad toga, što bi po tom djeca izmakla neposrednu nadzoru dušobrižnika baš onda, kad treba plod prve pričesti najviše čuvati; kad ju treba, tako rekuć, u praksu svesti. U pitanju dakle, koju će djecu vodit k prvoj pričesti, odlučuje, koju vidi sposobnom i znanjem vjere i životom, te je nade, da će ju primiti dostojno i plodonosno.

Slabiju djecu, treba-li, valja napose poučavati, da se pričeste barem u 14. godini. Zlu djecu, pa ako bi znanjem i sposobna bila, ne treba vodit, dok ne pokažu znakova poboljšanja. Posve je dobro, prikazati dobrim prvu sv. pričest kao nagradu, a zlim ju za kazan odgoditi.

Dobar kateketa uočiti će već dugo prije početka priprave djecu, koju smatra sposobnom za prvu sv. pričest, te ju pratiti tim pozornije u školi, u crkvi, vani; poticati ju po mogućnosti na češću dobrovoljnu izpovied; upotriebiti predstojeću sv. pričest na ponuku, opomenu, ukor, iztaknuv najme, kako ovaj ili onaj prestupak ne dolikuje djetetu, koje kani na skoro prvi put k stolu gospodnjemu.

3. Gdje, kada i u čem će novopričestnike poučiti? Gdje je škola, biti će ona najprikladnije mjesto za obuku novopričestnika; gdje nje ne ima, držat će se obuka ili u crkvi ili u župnom stanu. Dobro valja paziti, da za obuke nije djeci studeno, jer studen i smanjuje pazljivost i slabi dobru volju. Konačne ascetične priprave mogu i biti će u crkvi.

Gdje se prva sv. pričest obdržava na bielu nedjelju, valja obuku početi novom godinom. Pošto medjuto nekoje okolnosti, ko što studen, drugi mnogi korizmeni poslovi govore proti bieloj nedjelji, te se je kod škola već uobičajilo držati prvu pričest na Alojzijevo (samo je pogibeljno, kad padne izvan vazmenoga vremena) dosta je početi uskrsom; pa će kateketa kod škola, neprekinuv redovitu obuku u vjeri, sabirati novopričestnike, koji mogu biti iz raznih razreda, nedjeljno dva put; a župnik, ne imajući škole, župnu si djecu nedjeljom i blagdanom, ili morda po okolnostih i druge dane, pa zato tim dulje s njom ostati. Čim je priprava kraća, tim budi življa i bolja.

Ni za objam obuke ne može se ustanoviti obćenito pravilo. Svakako treba dobro i temeljito proći presv. olt otajstvo i otajstvo pokore; posljednje zato, da se novopričestnici mogu tim bolje izpoviediti. Nadji još vremena progovoriti o milosti, o griehu, o krstu, o crkvi, toj dobroj majci, koja se toli brižno brine za svoju djecu, te joj pripravlja nebeske časove već na ovoj zemlji. Neka ju djeca nikada ne zaborave, neka joj uvjek djetinjim srcem budu odana!

(Konac će sliediti.)

Viestnik.

Zagreb. U subotu (23. o. mj.) pjevao je uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup svetčane zadušnice za pokojnoga nadvojvodu Franju Karla. Na zadušnice došla su preuzv. gg. ban Ivan Mažuranić i fzm. barun Filipović, odjelni predstojnici, predsjednik sabora, predsjednik stola sedmorice, c. kr. generalitet sa častničtvom; profesorski sbor sveučilištni s rektorom i druge korporacije.

— 22. o. mj. umro je Josip Voga, župnik u Macincu.

— Našu opazku pod posliednji dopis iz Zagreba shvatili su njeki, kako ju mi ni izdaleka namislili nismo. Mi ne htjedosmo absolutno povladit a još manje preporučit, da svećenici polaze u kazališta, naročito onakva, o kakvih govori Benedikt XIV., čije rieči spomenusmo. Ne htjedosmo pako za dopis preuzeti odgovornosti, jer se pod konac spominje, da su nedavno njeki svećenici vrlo ružne predstave gledali,

čega mi nismo znali ni čuli, dok nam nije g. dopisnik kazao, a ni na njegovu rieč nismo mogli biti odgovorni, jer je i on tek čuo od lajka doista „ugledna", nu o kom smo mi baš zato, jer je „ugledan" držali, da ni sam nije bio tu prisutan. Mislili smo pako, da bi to onako obćenito izrečeno, ako je neistinito, moglo i moralo uvriedit one svećenike, koji kadkada zalaze slušat dobre komade i o kojih smo morali predmnievati, da onakva šta ni pod živu glavu ne bi pošli gledat; ako-li je pako istinito, da je takva moralna ljaga na dotičnicih, kojoj bi se imalo potražiti lieka drugčije, a ne javnošću. A što smo na koncu spomenuli, da je praznim crkvam i izpovjedaonicam mnogo drugih i žalostnijih uzroka, nismo htjeli poreći, niti to iz naših rieči sliedi, da nipošto i nigdje ne može biti tomu uzrokom i ono, što g. dopisnik spominje. Gledeć na druge zemlje, gdje svećenici ne polaze kazališta, a ipak znamo, da su prazne i crkve i izpovjedaonice, mi smo mislili, a mislimo to i sada: kad ni jedan svećenik ne bude išao u kazalište, i crkve i izpovjedaonice budu nam prazne, ne budemo-li nastojali uklanjati druge uzroke, za koje mi mislimo, da su žalostniji, i proti kojim bi morali prije i raditi i pisati. A kamo sreće, kad bismo ukloniv onaj uzrok mogli napunit crkve i izpovjedaonice! Mi bismo se tomu od srca radovali, kako to sada od srca želimo. To su razlozi opazci pod dopis, koga nam je težko bilo neprimiti iz štovanja prama g. piscu, koj ga je s kat. stanovišta pisao, a i inače je marljiv radnik za naš list.

— Budući nam prostor ne dopušta, da u cielosti priobćujemo razne vrlo liepe korizmene poslanice biskupâ zadovoljit će se štioci, ako im iz njekih od naših biskupa važnije misli priobćimo. — Preuzv. g. biskup Strossmayer izdao je oveću poslanicu o kršćanskom braku. U tri diela njena razpravlja *o svetosti, jedinstvenosti i nerazdruživosti* kršćanskoga braka. Razlažuć nauku katoličku ob ovih istina svraća se na razne rane, što zadobi brak u našoj domovini. Tako u I. dielu govori proti onim, koji se uklanjaju bračnomu životu, samo da uzmognu razbludnije živjeti, pa proti onim, koji s raznih uzroka rade o tom, da im brak ne bude plodovit. U II. dielu svraća se na priležničtvo, koje se u novije doba više nego prije ponavlja. Liepo kaže o tom biskup: „Nipošto trpjeti neimamo svojevoljne razdvojbe i smutljiva priležničtva. Odkad se kod nas strani življi u većoj mjeri u narod uvlače, paziti nam je pomnjivije nego prije, da nam pogubna načela, krivi nauci, i smutljiv život naroda nepokvare i neokuže. Da što, da nam je strani sviet dobro došao, i da mu svaku ljubav i skrb ukazati moramo; ali strani sviet nek zna i osjeća, da mu nije slobodno pošast u narod unašati; pače neka zna, da mu je dužnost u zemlji, koja ga ljubezno i gostoljubivo prima, dobrim primjerom u svakom obziru svietiti. Da što, da se od nas mudrost, uztrpljivost i ljubežljivost i tada zahtieva, kad s griešnici posla imamo, i kad se o tom radi, da se liepim griešnih navika svojih odreknu; ali ako sve to nekoristi, tada strogi i neumoljivi biti imamo, tada nam pred očima lebditi ima sv. Ivan Krstit., koj Irudu kralju sa svom odvažnošću svete duše svoje odvraća: non licet, nije ti slobodno ženom imati suprugu brata svoga, prem je znao, da će ga to glave stajati. Naš prosti puk rado se povadja za onimi, o kojih misli, da su učeniji, pametniji i odličniji od njega. Nedavno biahu kod mene proste dvie ženice, koje župnik iz tudjih kuća goni, i u vlastitu obitelj ćera. Pak na moju pouku i ponuku, da se svojim kućam povrate, makar je štogod i pretrpjeti, jer ili smo krivi, pak trpimo, onda trpjeti moramo u ime svete pokore, koju nam je činiti; ili smo nekrivi, i onda nam je dragovoljno trpjeti i Bogu hvaliti, da smo Isusu slični, koj je nevin za nas trpio, da nas od smrti vječne odkupi i da nam primjer ostavi, koga sliediti imamo; na svaki pako način da je sramotno i gnjusno, da se po tudjih kućah potipamo i u očevidnu se propast bacamo — odvratiše ženice: Gospodine, pravo imate, Bog sam iz vas govori, ali nam je zlo i nevolja dosadila; a u selu još ima dvie odlične kuće, u kojih to isto biva, što vi toliko kudite i odsudjujete, pak smo se mi sirote za tudjim primjerom povele. Pravo je, što nas župnik kori i goni, ali molimo i u ime nas samih, i u ime ostale sirotinje, da se to isto čini i s onimi, koji zao primjer daju. Kad sam jih uvjerio, da to biva, i da će to i u buduće biti, mirno se kući povratiše s namjerom, da bludnju svoju poprave. Ja vas još jednom, braćo, molim, da apoštolsko zvanje svoje vršite bez obzira na osobe. Pred Bogom i zakonom svi smo jedno, a tko više stoji, dužan je svojom kriepošću i svojim uzornim vladanjem to pred svietom potvrditi. Mi ovdje svaki takav slučaj, koj nam se javi, višjoj oblasti odmah prijavimo i liek tražimo, koj se po zakonu mora dati i dotle će se davati, dok država osvjedočena ostane, da se u temelj upravo države i družtva dira, kad se u moralni zakon dira. Odgovor medjutim kad što dugo izostane, a mi ovdje u mnogom poslu kad što na stvar zaboravimo. Zato molim vas, braćo, da slične slučajeve ne prešutite. Vam je smutnja svaki dan pred očima, ponovite dakle svoje starije prijave i znajte, da vam se to nikad neće u grieh upisati, nego u zaslugu." U III. dielu pako oštro šiba one, koji s pohote razrešuju nerazrešiv vez, „kojim je sveza ženitbena omrzla, odu u susjedne zemlje, i tamo vjeru, koju po svoj prilici nigda u duši i srcu oćutili nisu, promjene, i na nove griešne i razbludne sveze prelaze. To će reći u strogom smislu opačinu jednu s drugom još gorjom odkupiti, i smutnju veliku u puku prouzročiti. Braćo! ja vas molim i zaklinjem, da slične slučajeve u župah vaših netrpite. Bogogrdne take sveze kod nas još danas ne samo crkveni nego i civilni zakoni odsudjuju. Pozvati se dakle imaju svaki put oblasti, da potlačeni ugled zakona osvete, i smutnji kraj i konac učine. Ali da i nije civilni zakon za nas, u svakom slučaju, kao što ću malo kasnije starim doduše ali živim primjerom dokazati, imamo mi tim revnije i sviestnije

nauk svete majke crkve o nerazrešivosti braka kršćanskoga puku tumačiti i preporučivati, čim više današnja razpuštenost i današnje nevjerstvo na brak kršćanski navaljuje. U nikakvom slučaju nesmije puk kršćanski neznati, da slični brakovi ostaju uvjek pred Bogom i crkvom pravo bogogrdje na neizrečenu štetu obitelji i države." — Presvietli gospodin biskup dr. Juraj Posilović osnova svoju poslanicu na evangjelju od sedamdesetnice, gdje se govori o domaćinu, koji ide najimati poslanike za svoj vinograd. Prema tomu krasno govori najprije puku, koj da mora biti „liep i rodan vinograd", da od njega „bude sladka grožđja i jaka vina", jer u protivnom slučaju oborit će mu (Gospodin) ogradu, razvalit će me zid, uparložit će ga, da se ni ne reže, ni ne kopa, nego da po njem raste čkalj i trnje, kako se je već po Izaji zagrozio (5, 5—6.). Kako njeki znaci pokazuju, kao da je Bog već namislio vinograd svoj ovako kazniti: u njem je „sve manje svećenika Gospodnjih, malo koja župa ima kapelana, pače ima župa, koje ne imaju više nikakva svećenika." Za vjernike je to golema šteta, jer kraljestvo je božje vinograd, „koj se mora nastojati i gojiti, ako se hoće, da od njega bude dobra ploda", u kojem dakle mora biti radnika. Što ih ne ima bit će krivnje i u vjernika, koji „slabo mare za svoga Boga i za njegovu crkvu, pak baš ni njim Bog nedaje prave sreće ni pravoga blagoslova kod njihovih kućah. Napokon neće im šiljati ni svojih svećenika." Poučavajuć vjernike, kako da se vladaju prama svećeniku i nukajuć ih, da čine pokoru i mole se Bogu, neka pošalje poslanika u svoj vinograd — prelazi u drugom dielu, da progovori svećenikom. Na tanje im razlaže, da su poslenici u vinogradu božjem, kojemu zvanju ne mogu se ukloniti, koje zvanje vršit moraju. Nuka ih, da dobrim pouzdanjem i veselo idu vinograd gospodnji; tu neka im je rad valjan i podpun, niti ih neka neplaši, što je on dug i mučan. Pri svem tom osvrće se presv. biskup na posebne okolnosti svoje biskupije, govori „otvoreno i od srca puna ljubavi", te ih bodri, da „sveudilj svjestni svoje zadaće vrše ju velikim srdcem." — Presvietli gospodin biskup tršćansko-koparski Juraj Dobrila razlaže vrlo liepo skupocjene plodove našega odkupljenja na temelju uzvišene rieči sv. Ivana: „I rieč je postala put, i bivala je u nas puna istine, puna milosti." Vrlo su žalostne rieči, što ih dodaje na koncu presvietli g. biskup. Dokazav, da su svećenici po božjem odredjenju potrebni, da vjeru uzdržavaju i unapredjuju dodaje: „Ali u vinogradu Gospodinovu je u nas što dalje sve to manje težáka. Našoj biskupiji bi trebalo da ima u semeništu, jedno ljeto uz drugo najmanje petdeset bogoslovaca; ali mjesto 50 biaše ih g. 1873. samo 20, g. 1874. samo 18, g. 1875. samo 13, g. 1876. samo 11, lani 9, a ove godine samo 7, dakle ove godine 43 premalo! Iz toga se vidi, da je svako ljeto gore, i doskora nećemo imati nego po kojega, dočim nam mnogi svećenici umiru a drugi iznemagaju. Lani ih je umrlo 13, u mir ili penziju ih je 8 prešlo, jedan je ostavio svojevoljno službu: a mladih smo samo 3 dobili za službu. To je vrlo žalostno za svakoga, koji pravo ljubi sv. svoju vjeru. Ima tomu mnogo uzroka, izmed kojih nije najmanji nedovoljna plaća duhovnih pastira. Pošto je mladić učio u školah najmanje 16 godina, kad postane svećenik, dobije f. 210 plaće, i ako mu tko da što za milostinju, koje je sve manje, jer je u puku što dalje to veće siromaštvo. Mladež gradska ide za većim dobitkom u drugih stališih, a siromašni kmeti nimaju čim prehraniti sine u školah. Ako dijak dovrši latinske škole prvo nego ima ljeta za vojničtvo, i stupi u semenište, prost je od vojničtva, ako ne, mora u vojničtvo pored sve želje posvetiti se duhovničkomu stališu. Toga uprav boje se mnogi kmeti, pak za to i radi nedovoljne plaće svećeničke mnogi malo mare poslati sine u škole, da im budu svećenici, a ono malo što ih pojde u latinske škole, daleko od skrbnoga nadgledanja ljubavnih roditelja lahko se pokvare u pogibelih i napastih svake vrsti po gradih. Za to imaju druge biskupije uz semenište za bogoslovce još i malo semenište ili uzgojište za mladiće gimnazialnih škola, gdje se hrane za manji potrošak, zajedno se uče bez dangube i pogibeli za njihovu nedužnost pod ravnanjem razboritih i ljubavnih poglavara. Ako se neutemelji i u našoj biskupiji takovo semenište, i ako se i druge zaprjeke neodmaknu, ostat će nam doista crkve puste i bez službe božje, mladež u školah bez nauka kršćanskoga, i puk bez pomoći i utjehe u duhovnih svojih potrebah. U Trstu dobrotvorni gradjani podižu na svoje osebne troške trgovačke, zanatske i pjevačke škole, utemeljuju štipendije u pomoć djakom svake ruke, zapisuju na tisuće i stotine tisuća siromašnici, bolnici i drugim dobrotvornim zavodom. Sve to je liepo i pohvalno; ali vječna istina govori. „Neživi čovjek o samom kruhu" (Mat. 4.), — o samom zadovoljenju tjelesnih potreba; i pobožnost je koristna ne samo za vječni nego i za sadanji život (1. Tim. 4.). Ako budu u nas mnoge crkve puste i bez službe božje s pomanjkanja svećenika; ako se prestane pripoviedati u crkvah i školah u ime Boga svemogućega: „Poštuj otca i mater, neubij, neukradi" itd.: misli-li sbilja tko, da će biti onda bolje, da će biti manje siromaha i zločinaca? Do sada nije se znalo nigdje za koji narod bez vjere i bogoštovja, koji bi bio naprjedovao u dobru. Za to ako ove moje pastirsko pismo dodje komu od onih u ruke, koje je Bog obilato obdario zemaljskimi dobri, neka ih primi k srdcu, pak po izgledu pobožnih ljudi u drugih biskupijah neka priskoči na pomoć svomu duhovnomu poglavarstvu u tolikoj potrebi i stiski. Crkve, pobožnosti u njih, svetotajstva: sve to i ostalo nije odredjeno samo radi nas svećenika, nego na slavu božju i na duševnu korist svih vjernih, koji su zajedno sa svojimi svećenici: „Jedno tjelo u Isukrstu, a po sebi smo udi jedan drugomu" (Rimlj. 12.). Vrhu toga spominjimo se često u svojih molitvah ove silne nevolje, i prosimo Boga, da nam u svojoj neizmjernoj mudrosti i dobroti otvori koji

put, po kojem bi dobili prema potrebi njegovim duhom nadahnutih i vriednih duhovnih pastira.“ Kako je vidjeti biskupi senjski i tršćanski već jadikuju s prevelika pomanjkanja svećenstva. Biti će na skoro i kod nas uzroka ovakovu jadikovanju. Broj klerika i kod nas uprav orijaški pada. Svake ih je godine na desetke manje. Uzrok bez dvojbe takav, te bi se ozbiljno pomišljati moralo, da se zlu nadje lieka. Lani se je nješto o tom mislilo, pojavi, što se pojaviše ljetos silno nukaju, da se započme o tom i raditi.

— Dne 21. o. mj. umro je Dako Garapić, svećenik biskupije križevačke u 25. god. života svoga. Pokojnik, koj ni punu godinu dana nije djelovao u biskupiji, upravljao je grčko-kat. župom Dražkom u okružju žumberačkom, i u kratkom tom vremenu predobio srca svih ondješnjih susjeda i viernoga puka.

— G. Mirko Gažić postao je privremenim upraviteljem župe u Vivodini; Ivan Göszl, kapelan u Pakracu pridieljen je na službu samostanu mil. sestara u Zagrebu; Vilim Urner ide s Daruvara u Pakrac za duhov. pomoćnika.

— U Nišu bila je šačica katolika i imala tu svoju crkvicu, u kojoj je posve slobodno svoju pobožnost obavljala. U novije doba, kad se svim narodnostim na jugu stalo radjati sunce slobode njim je počelo zapadati. Odkad braća Srbi uljegoše u Niš — za katolike ne ima slobode. „Braća“ ostaviše u miru i turske džamije, nu kat. crkvicu sam patrijarka „srbski“ zatvorio i zapečatio. Pa da ne dodjemo već jednoć k sebi!

— O sadanjem državnom tajniku sv. otca Leona XIII. kardinalu Franchiu puno se govori. Sve ga hvali, jer da je u njega svih sposobnosti, koje imat mora čovjek na ovako važnu mjestu, pa još u sadanje vrieme. Mislimo s toga ugodit štiocem, ako ih upoznamo s njegovim životom. Rodjen je Franchi u Rimu 25. srpnja 1819. Tu je svršio i nauke, te je osobitom marljivošću proučavao poviest. Njegova povjestnička razprava na koncu nauka bila je tako duhovita, te je sbog nje popazila na mladoga svećenika mnoga velika osoba. Kad je svršio, predavao je na rimskom sveučilištu poviest kao zamjenik glasovitoga Palme. Videć kako se ovdje njegove liepe sposobnosti razvijaju kardinal Lambruschini pribere ga k službi sv. stolice i poda mu manje mjesto kod državnoga tajničtva. Poslie slao ga kao poslovodju u Španiju, gdje si je sposobnostmi svojimi pribavio štovanje i naklonost. Vrativ se u Italiju bio je imenovan nuncijem u Florenziji, a malo kasnije posveti ga sam pokojni Pio IX. za nadbiskupa od Tosalonike. Kad je u travnju 1859. pao Leopold VI. vrati se on u Rim, te je imenovan tajnikom za izvanredne crkvene sgode sv. stolice, a ujedno mu je naloženo da tumači diplomatski codex u duhov. akademiji u Rimu. Stečeno izkustvo tim si je još pomnožao. God. 1866. imenovan je ap. nuncijem za Španiju, gdje je braneć prava sv. stolice znao si steći štovanje španjolskih državnika. Radi revolucije od 28. rujna 1868. morao je iz Madrida opet u Rim. Tu je pokojnoga Pia IX. u mnogih težkih okolnostih podupirao. Kad se je pokrenulo armenskim pitanje poslao je Pio IX. njega u Carigrad, te bi i tu posve bio uspio, da nije bilo spletaka jedne vlasti. God. 1873., 22. prosinca imenovao ga je Pio IX. kardinalom, a na skoro predsjednikom u sboru de propaganda fide, a sadanji sv. otac uze si ga za državnoga tajnika. Svojim dosadanjim djelovanjem pokazao je Franchi, da je za stvar sv. stolice zauzet svom dušom; protivnici ga štuju, a podanici ljube. Mi se nadamo od takova muža uz pomoć božju svakomu dobru za crkvu božju.

Družtvo sv. Jeronima.

Stupiše u člane II. reda. Zorac Stjepan, kapel. u Podgoraču. Stupiše u člane III. reda. Pudjak Ivan, kapelan u Kašini. Knežević Mato, drvodelac u Vergorcu. Turić Luka, c. k. finan. stražar, u Vergorcu. Pierotić Šimun, u Vergorcu. Kumpf Otto, kap. u Feričancih. Težački Ivan, u V. Toplicah. Jambrečak Nikola, učenik II. raz. u Zagrebu. Marušić Jure, svećenik dušobrižnik u Podgradju. Učiona diečač. u Kruševici. Kombol Ivana u Bribiru. Sinčić Vjekoslav, u Trinajstići. Šimunović Kata, učenica u Hrastovici. Margetić Petar, seljak u Kobašu k. br. 27. Mirković Mato, dječak u Bebrini k. br. 55. Pučka škola sv. Janska. O. Janović Vicko franj., Novaković Vicko Jurjev, posj. u Sv. Martinu na Braču. Trutanić Jakob pok. Jurja, posj. u Gornjem Humcu na Braču. Glavna diječ. učiona u Petrinji. Miloslavić Luka, iz Župe kod Dubrovnika. Foško Josip Antun, biskup u Šibeniku. Gjentilica Josip, c. k. poštar. činovnik u Šibeniku. Lappena Franjo, posjed. u Šibeniku. Lokas Niko, poljod. u Šibeniku. Čičvara Vicko, mesar u Šibeniku. O. Vjekoslav Matijača, sv. bogosl. naučitelj, bivši držav. dalmat. reda propovjed. i nadstojnik samost. u Spljetu. O. Franjo Baldić, reda propovjednič. nadstojnik sv. križa do Trogiera. Sprljan Josip pok. Lovre, posjednik u Vodicah do Šibenika. Hiljadica Dume Perin, obrtnik i posjed. u Šibeniku. Bradaš Silvester u Šibeniku. Rajević Malko nar. učit. pučkih učiona. Rossini Uldrik, nar. učit. gradjan. učiona u Šibeniku. Tambača Grgo, djak učenik III. gimnaz. iz Doca do Šibenika. Bače Eliaš Matin poljod. u Varošu do Šibenika. O. Jerdan Zaninović, učitelj sv. bogoslov. reda propovj. državni tajnik u Šibeniku. O. Alfons Petrinčić, lektor sv. bogosl. i nadst. reda propovj. u Trogieru. Karadžole Vinko, uč. VI. gimnaz. iz Varoša do Šibenika. Ljubić Dinko, narod. učit. pučkih učiona u Šibeniku. Kovač Ivan, trg. u Šibeniku, Gabrić Petar, župnik u Zloselu do Šibenika. Mirić Ivan, župni pomoćnik u Zlarinu do Šibenika. Niemčović Jakob, župnik u Kaprijah. Narodna obćina Sibenska. O. Angjel Marija Miškov, reda propovj. samost. nadstojnik u Šibeniku. Jušić Juraj, kap. u Taborskom. Šabarić Ivan, kapel. u Babinojgredi. Ivić Mato, odvjet. u Zemunu. Spiess Dragutin, c. kr. kotarski sudac u Zemunu. Šot Petar, kr. carinarski i porezni nadzornik u Zemunu. Lucerna Ivan, c. kr. vjećnik sudb. stola u Zemunu. Šok Adalbert, c. kr. pristav kot. suda u Zamunu. Kovač Stj., klerik u Zagrebu.

Na koncu I. kvartala pozivamo na predplatu za II. kvartal moleć ujedno one, koji još ni za prijašnji ne poslaše, da to učine čim prije.

Urednik Andrija Jagatić. Tiskom Dragutina Albrechta.

PJESMA

NA SLAVU GODOVNOGA DANA

UZORITOGA I PREČASTNOGA GOSPODINA

JOSIPA pl. MIHALOVIĆA,

STOŽERNIKA I NADBISKUPA ZAGREBAČKOGA ITD. ITD.

j Josipovo — proljetni dáne!
Kako se nebi — radovo tebi;
Gledajuć lice — zorice ráne,
Kako se tebi — radovo nebi?

Kako se tebi — radovo nebi?
Kad ptice sele — u naše kraje,
Našim domarom — vrebcu i zebi,
Otvaraš tople — zelene raje.

Tobom sad kopnu — na gori sniezi,
Ledna se topi — na vodi kora;
Bacaju u vis — krapi i jezi,
I buji zelen — u vita bora.

Tobom se narav — sva sada mládi
Na novo živi — što mrtvo bilo,
I što bje u snu — bdije i radi,
I sav se život — razvija milo.

Kako da i ja — nepjevam sada,
I radost svoju — nekažem jávi,
Kada naš otac — dika i nada,
Drago nam svoje — godovno slavi?

Gospode bože — izvore vieka!
Moje te srdce — ponizno prosi:
Daj da mu život — gorskijah rieka'
Svojstva u zvanju — na sebi nosi:

Kad rieka zvanja — stazom koraci,
Pa joj se smetnja — poprieko stavi,
Silom il milom — na kraj ju baci
Da rodno polje — šljunak ne plavi.

I kad se hladnim — dolom proveze,
I ravnom kada — poljanom hodi,
Razkošno cvieće — u zelen veze
Mršavo polje — vlaži i plodi.

I ruku pruža — iz svoje stelje,
I mlinsko kolo — žurnije teče,
I tvrdo zrno — na brašno melje,
I gladan mlinar — pogaču peče.

Crvenopigi — ribi i raku,
Otvara kuću — u svojoj vodi,
Radom i žegom — znojnu težaku,
Hladjanom kupom — umilno godi.

U zraku sitna — prevrće ševa,
Rieka da složi — tiho žubori,
Kraj rieke pastir — u hladu pjeva,
Da se od jeke — dubrava ori:

„Oj teci rieko — mila mu žića
„Radostnim srdcem — dare raznosi:
„Gladjanu hrane — žedjanu píća,
„A zdvojnu dušu — nádom orosi!

„I neka tiek tvoj — sve dobro prati,
„Bez svakog muta — po tlu bistrome,
„Dok se svom bogu — opet nevrati,
„Móru sveg dobra — izvoru svome.

Josip Marić, k. z.

Tiskom C. Albrechta u Zagrebu.

KATOLIČKI LIST.

Broj 14. U Zagrebu, 4. travnja 1878. **Tečaj XXIX.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Jesu-li brakovi malolietnika bez privolje otca, dotično štitnika i nadštitničke oblasti sklopljeni, valjani?

(Piše *I. M.*)

Povodom okružnice preč. duh. stola Djakovačkoga od 12. veljače 1876. br. 140., proglažene u „Glasniku" biskupije Djakovačko-Sriemske br. 4. iz god. 1876, poradja se dvojba u svećenstvu biskupije djakovačke, jesu-li na gornji način sklopljeni brakovi malolietnika i sirota valjani ili ne?

Gornja okružnica izdana je povodom dopisa kr. zem. vladnoga odjela za bogoštovje od dana 14. siečnja 1876. br. 5772. iz 1875, odnosno kr. zem. vladnoga odjela za pravosudje od 27. studenoga 1875. br. 4569., u kojih dopisih spočituje se župnomu svećenstvu, što sirote bez skrbničke i nadštitničke oblastne privolje vjenčavaju!

Pomenuta okružnica u al. II. tako sklopljene brakove označuje kao brakove **nevaljane** — a to pozivom na §. 49. i 50. gradj. zakon. zatim §§. 5 i 6. ženitbenoga zakona za katolike, ne manje na ustanove carsk. pat. od 9. kolovoza 1854. §§. 190. i 191. Ova okružnica dovela je mnoge na misao, da brakovi sirota bez gore iztaknute privolje štitnika i nadštitničke oblasti sklopljeni u istinu nisu valjani, i da bi se takovi brakovi konvalidirati imali.

Odmah ćemo reći, da se sa nazori preč. duh. stola nećemo moći složiti, niti pomenutu tvrdnju preč. duh. stola glede valjanosti brakova sirota i bez štitničke i nadštitničke dozvole sklopljenih sa postojećimi zakoni kako crkvenimi tako i gradjanskimi u sklad dovesti; držimo bo da su tako sklopljeni brakovi samo nedopustivi (m. illicita) nikako pako nevaljani (m. invalida).

Carskim patentom od 8. listopada 1856., izdanim za provedbu članka X. konkordata, ukinute su člankom 13. sve ustanove gradjanskoga zakona, koje su u opreci sa 1. dodatkom rečenoga carskoga patenta, t. j. novim zakonom izdanim za brakove katolika u carevini austrijskoj.

Citirani u okružnici preč. duhov. stola §§. 49—50. gradjanskoga zakona, koji ustanovljuju da malolietnici nemogu bez privolje svojih roditelja, a sirote bez privolje štitnika i nadštitničke oblasti valjane brakove sklopiti stoje u opreci sa §§. 5—6. ženitbenoga zakona, izdana za katolike u carevini austrijskoj g. 1856., po čem u smislu gore navedenoga carskoga patenta za katolike neimadu važnosti — i ukidaju se tamo izložene i sadržane zakonske ustanove.

§§. 5—6. ženitbenoga zakona govori samo o nedopustljivosti takovih brakova, ne pako njihovoj nevaljanosti. §. 5. ustanovljuje, da „malolietnici **nesmiju** (a ne: nemogu) bez privolje njihova zakonita otca brak sklopiti." Za malolietnike, koji neimadu otca, ili jih takovi zastupati nemore, privoljuje mjesto njega u sklopljenje braka njihov zastupnik (štitnik) i nadštitnička oblast. — §. 6. ženit. zakona sadržaje iste ustanove glede malolietnika izvanbračno rodjenih.

Odovud bjelodano sliedi, da ustanove gradj. zakona od god. 1852. §§. 49—50. jesu potonjim zakonom od god. 1856. §. 5—6. dokinute za katolike!

Katolička crkva naprotiv josefinskomu zakonu, i staromu gradjanskomu zakonu od god. 1852. novim zakonom izdanim za ženitbe katolika u carevini austr. glede ustanova §§. 49. 50. kako dokazasmo promienjenomu vazda je držala i učila, da brakovi malolietnika i sirota bez dozvole otca odnosno štitničke i nadštit-

ničke oblasti sklopljeni jesu samo matrimonia illicita, nikako matrimonia invalida.

Prama ovomu nauku katol. crkve ustanovljuje §. 3. ženitbenoga zakona od god. 1856., da se „ustanove crkvenoga bračnoga zakona imaju crpiti iz naputka za duhovne sudove carevine ustanovljenoga i ovomu zakonu (u dodatku II.) priključenoga. Ovaj naputak za duhovne sudove nije pako ništa drugo van kratko i sustavno nabrajanje kanoničkih ženitbenih ustanova, ter dosljedno ovaj naputak uvršćuje malolietnost medju zaprieke dopustivosti (impedimenta impedientia), a ne zaprieke valjanosti (impedimenta dirimentia. Vidi §§. 68—69. Naputk. za ženitbenu sud). Tako držimo, da su u smislu kako crkvenih tako i gradjanskih zakonskih ženitbenih ustanova brakovi malolietnika i sirota sklopljenih bez privolje otca dotično štitničke i nadštitničke oblasti — brakovi doduše nedopustivi, nu nikako nevaljani, i da se tako sklopljeni brakovi neimadu convalidirati.

Preč. duhovni stol kano da jest protivnoga nazora! On kan da smatra takove brakove nevaljanimi! Mi želimo, da bi vještija od naše ruke ovaj predmet boljma nego nam za rukom pojde — razbistrila.

O prvoj sv. pričesti.

Po Schmittu priredio *Josip Broz.*

III.

(Konac.)

Progovorimo o načinu obuke. Ne ćemo podavati obćenitih pravila katekiziranju, već iztaknuti samo nekoliko posebnosti.

Savkoliki način katekete prema djeci treba da je ovdje pun ljubavi i izraz svete ozbiljnosti. Hladnoća i ravnodušnost, tvrdoća i strogost kako nikad cilja ne postignu, tude bi bile najštetonosnije. Tude bo je glavno, da se predobe srca malenih; a predobljena su, kad djeca uvide, da ih kateketa zbilja ljubi i da mu je obuka na svesrdno veselje. Kaznam je riedko mjesto. Te mladice treba tako udesiti, da im je dosta stroga opomena. Napose valja imati osobiti obzir sa slabijom djecom, izkazujuć joj svu blagost i strpljivost. Ne traži previše, već hrabri i bodri, da dobe pouzdanje.

Koliko ne ima mjesta tvrdoći i strogosti, isto bi tako velika pogrieška bila s djecom se titrat i dragat, ili obuku šalom i pošalicom začinjivat. Tim bi se ne samo dragocieno vrieme gubilo, već i sveta čustva osujećivala a neuredna izazivala. To podnipošto. Sveta ozbiljnost neka se čita kateketi u držanju, u rieči, na svakom pokretu; da djeca već po tom opaze, da se radi o nekoj velevažnoj stvari. Jeka obuke budi duboko strahopočitanje; pa ako je kateketa u pravom stanju, pogoditi će i pravi način; sam razpoložen razpoložit će i djecu.

Nastojat će dakle, da mu obuka ne bude suhoparna, koja bi samo um učila, a srce hladno ostavljala; već valja da zahvati i um i srce i volju. S toga, obrazloživ pojmove i istine pojedinih pitanja i odgovora, neka ne propusti vrućim slovom i liepimi primjeri pobuditi u djeci odgovarajuća čustva. Obuka bez toga kruh je bez soli, cviet bez mirisa, suho drvo. A razumije se samo sobom, da će s druge strane djecu pozvati na marljiv polazak i pazljivo slušanje. Kazati će im, kako bi ga jako žalostilo, kad bi se ma samo jedno našlo lieno i nesabrano, jer to mu je znak, da takovo diete ne ima veselja k prvoj sv. pričesti.

Dobru obuku treba da prate ascetična vježbanja. Bez njih ostaje obuka neukamaćena glavnica, zakopan novac. Medj ascetičnimi vježbami zauzima prvo mjesto posjećivanje presv. olt. otajstva poslje svakoga sata obuke. Ići će u crkvu dva a dva, najprije dječaci, za njimi djevojčice. Na ulazu neka se poškropo blagoslovljenom vodom, moleć Boga, da im srce pravo očisti, da mogu Isusa dostojno primiti. Prije nego se smjeste u klupe, neka se duboko poklone, sagnuv koljeno, presv. otajstvu; za tim će srcem pratiti liepu molitvicu, koju će kateketa pred njimi moliti: „Premili Isuse, koj si tu prisutan u presv. otajstvu! Ti si, dok si još na zemlji živio, djecu toli ljubezno oko sebe sakupljao i blagosivao. Pogledaj, i mi uboga djeca sakupljamo se ovdje oko Tebe, moleći Te smjerno, skrušeno, zafalno, iz svega srca za Tvoj blagoslov. Ti ćeš, milostan, skoro u naših srcih stanak uzeti. Usrdna Ti hvala na toj ljubavi. Ali jaoh! mi smo još puni pogriešaka, koje Ti mrziš; a tako ubozi na kriepostih, koje bi Tebe veselile. Nitko nas ne može očistiti, nitko dobrimi učiniti, van Ti jedini. S toga Te ponizno molimo: sadji k nam milošću svojom i pomozi nam, da svoja srca tako priredimo, te ćeš Ti rado u njih prebivati. Tvojom milošću, o Isuse, nastojat ćemo odbaciti pogrieške, i pobožna, dobra, Tebi mila djeca biti.“ Poslje te molitvice neka nekoliko časaka vlada tišina, za koje će djeca, naravski prije već napućena, uroniti u se, kajeć se za svoje griehe, i tvrdo odlučujuć čuvati se grieha. Sad neka obavi duhovnu pričest sliedećom molitvom: „O moj Isuse, ja tvrdo i živo vjerujem, da si Ti prisutan u presv. otajstvu; onaj isti Isus, koj je kao diete ležao u jaslicah, koj je na križu za nas umro i sad sjaji u nebeskom, veličanstvenom dvoru. . . . Ja Ti se klanjam u najdubljem strahopočitanju, a rado bi Ti se klanjat poput najpobožnijih ljudi, svetaca i angjela u nebu, poput Tvoje mile majke. . . . Najvećim čeznućem hlepim za Tobom. . . . Bole me svi moji griesi, kojimi sam Tebe, svoga premiloga, predobroga Boga i Spasitelja uvriedio, te žudim biti čist, kako je Tvoja draga majka Marija, da Te mogu dostojno primiti. Tvrdo Ti obećajem, da Te neću više uvriediti. . . . Dodji, Isuse, duhovnim načinom k meni, ostani u meni, i priredi moje srce tako,

da, kad sidješ i tielom svojim, rado sidješ. Za to Te molim ljubavju Tvoga božanskoga srca i zaslugami svih svetih. O Isuse, Tebi živim — o Isuse, Tebi umirem — o Isuse, Tvoj sam u životu i u smrti —." Poslje toga moliti će pet „oče-naša", ili litanije lauretanske ili drugu koju molitvicu za dostojnu prvu sv. pričest. Pomolit će se i za svu djecu, koja se ove godine prvi put pričešćuju; a za tim liepo tiho otići iz crkve.

Timi posjeti pruža se kateketi sgoda, čustvom, koja je u djeci probudio, dati izražaja i oduška; a i moliti se tako uče. „U naše doba", veli „Katholik", „koje se smatra tako izobraženim, opaža se kod ljudi veliko zlo, što ćeš ga najbolje prozvati duševnom i vjerskom sljepoćom. Kano što neizobražen čovjek ne zna u odličnu družtvu govoriti i ponašati se, te mu je stoga boravak u njem muka, tako je i mnogim kršćanom u vjerskom životu, u obćenju s Bogom. Bude im dosadno, težko, i kano da se plaše — sve zato, jer se u toj atmosferi ne znaju kretati. Ta se pako sljepoća, ta tupost duše za vrhunaravna i božanska pokazuje najjače kod sv. pričesti. Naravski, ovdje bo čovjek s Bogom najbliže obći; ovdje se zahtieva najčišća vjera i najtoplija pobožnost." I drugimi zgodami buditi će kateketa duh molitve u novopričestnika. Prikričati će im, da mole osobito sada, a jutarnjoj molitvi neka primetnu još jedan „oče-naš" s dodatkom „slava i hvala u vieke Isusu u presv. oltarskom otajstvu" za dostojnu prvu sv. pričest. Preporučiti će im osobito čašćenje prečiste djevice, da im izprosi onako čisto srce, u kakovo je ona Spasitelja primila. Neka se mole svomu angjelu čuvaru, sv. Josipu, sv. Alojziju, da lierom svoje nevinosti narese njihove duše.

Kateketa će nadalje nastojati, da mu se djeca izpoviede odma na početku priprave, a kašnje mjesečno. Valja bo upozoriti djecu, da sada počima novi odsjek u njihovom životu, da treba novoga čovjeka obući: tu će im biti na pomoć mili Spasitelj otajstvom pokore. Kod izpitivanja savjesti osobito dobro neka paze na griehe proti stidljivosti bilo mišlju, riečju ili činom. Jer kako može u ovo srce saći tielo Gospodnje, koje je malo prije nestidne želje imalo? Kako onaj jezik primiti Spasitelja, koj ga je malo prije nečednimi riečmi vriedjao? — Slušanje takovih izpoviedi zahtieva veliku mudrost, strpljivost, ljubav i gorljivost. Protivnosti bile bi vrlo zlih posljedica.

Brižan kateketa pozvati će napokon djecu, da im savkolik život takav bude, da svatko u njih odma upozna novopričestnike. Ne smije se tu istom pitat; tu moraju roditelji, braća, učitelji i sudruzi na prvi pogled reći: to su novopričestnici. Koje je diete do sad bilo srdljivo, od sad ne smije biti; koje do sad lažljivo, od sad lagat ne smije; koje do sad neposlušno, od sad mora slušat. Pa ako se o kojem čuje, da je nevaljano ko i prije, da se nepoboljšava, takovo diete nije vriedno, da ide k prvoj sv. pričesti.

I mrtvenju može biti mjesta. Obuzdavat znatiželjnost, ranije ustajat, što više šutjet, uvriede praštat, sve je to zaslužno, a i koristno za budući život. Napose će pako djeca vrlo ugoditi Spasitelju, ne budu-li mislila na odielo, što ga zgodom prve pričesti običavaju dobivati. Mili Spasitelj baš ništa ne gleda na odielo, već na srce. I on je, ubog, ubogo odielo nosio. K djetetu pobožnu i dobru, pa bilo ono još siromašnije Isus rad dolazi; k djetetu taštu i nepobožnu, pa imalo ono najsjajnije odielo, ne dolazi. S toga djeca neka ni ne pitaju, što će za prvu pričest dobiti; a još manje smiju tim roditelje mučiti. Roditelji će svakako gledat razveseliti svoje diete kojom novom haljinom, ali ne tako, da mu njom pobude ili povećaju taštinu, već da pokažu, koliko se i oni vesele radosti i sreći toga dana. Djeca dakle neka odielo ostave skrbi roditelja, zadovoljna, štogodj dobe; a roditelji prije svega neka urese diete svoje čistim srcem, koje je Bogu milije od kraljevskih haljina i zlatnih vienaca.

Nu ima siromašne djece, kojoj ne ima nitko ništa dati. Krasna bi bila zadušbina, da se bogatiji novopričestnici slože, te umole svoje roditelje, da takovu djecu daruju. A i naša gospojinska družtva mogla bi si ovdje liepih zasluga steći.

To bi po prilici bio način i put do konačne priprave. Morda se sve svagdje uporavit ne da, pa je kateketi prosuditi, što je pro hic et nunc najzgodnije.

IV.

Barem osam dana pred danom pričesti treba da bude obuka svršena, da se preostalo još vrieme upotriebi za pobožna vježbanja. Gdjegdje običaju držati javni izpit novopričestnika, ali može biti i bez njega. U Italiji i Francezkoj ima mnogo mjesta, gdje se djeca povuku u samotne za to priredjene kuće ili u samostane, pa tuj rade duhovne vježbe. Koli je to dobro svatko uvidja, ali je kod nas žalibože nemoguće, te si moramo pomoći, kako možemo. Zadnjih dana sakupljat će kateketa novopričestnike u crkvu, tuj im držat kratke ali srdačne nagovore, pripraviti za obćenitu izpovjed, razpoložiti za pričest, obodriti na uztrajnost, da nikada ne zaborave odluka, koje su si u ovo sveto vrieme stavili. Ako je moguće, posjetit će prohodom još koju crkvu.

Dvojim, ima-li dušobrižnika, koji bi bili proti obćenitoj izpovjedi. Ona je onoj djeci, koja su do sad koj grieh, ili u istinu ili samo po savjesti smrtni, zamučala; koja su uslјed bolje priprave počela sumnjati o valjanosti dosadanjih izpovjedi, upravo nuždna; a svekolikoj djeci je koristna, jer vodi do samospoznavanja, do poniznosti i pravoga kajanja.

Pošto od dobre izpovjedi sve zavisi, kateketa ne će štediti truda, da ju djeca zbilja valjano obave. Sazvav duha svetoga, pokazati će im, dakako mudro i oprezno, kako se izpituje savjest; dopustiti, da mogu griehe i popisati, samo neka cedulju dobro čuvaju, a poslje izpovjedi odma poderu. Nutarnjost pokajanja mora im živo predočiti. Nije dosta, da jezik samo zbori one rieči, mora je i srce ćutjeti. Iz dubine srca moraju teći; to

*

mora ih boljeti, što su Boga, najveće dobro, uvriedila. Takova valja da je i odluka. Priča o razsipnom sinu mnogo će ovdje doprinieti. K izpovjedaonici neka pristupaju ponizno, ali bez straha. Naći će tuj namjestnika Kristova, koj je djecu toli ljubio; otca, koj ih čeka razkriljenih ruku; sudca, koj će ih s Bogom pomiriti; učitelja, savjetnika i liečnika, koj će im pokazati put boljemu životu. Neka se vesele, jer će im kamen grieha sa srca se obaliti; jer će biti opeta Isusu mila, nevina poput svojih angjela čuvara. Dobro je pozvati još kojega izpovjednika. Pokora ne smije biti velika, ali smjerajuća na glavne pogrieške.

Pred danom prve sv. pričesti još će kateketa djeci kazati red sjutrašnje svečanosti; kako će se u veče kod kuće vladati, kojom mišlju usnuti i probuditi. I onda neka se s njimi najsrdačnije oprosti, do sjutra, do najsretnijeg dana njihovog života.

V.

Obredi prve sv. pričesti valja da su prema biskupskim naredbam, gdje obstoje (gdje ne obstoje, trebalo bi ih izdati); a svakako čim svečaniji i uzvišeniji.

Djeca će se sakupljat ili u župnom stanu ili u školi pod nadzorom, te otale svečanim prohodom povesti u crkvu na naznačena mjesta. Bilo bi pogriešno, dati djeci odličnjaka kakovu prednost. Tu su svi jednaki, a najbolje je, poredat ih po veličini. Svečanost počima obnovom krstnoga zavjeta. Za tiem je misa, pod kojom će svećenik poslje evangjelja reći kratko slovo na djecu i na druge prisutnike. Velju kratko, ali srdačno, koje može čeznuće djetinjih srdaca povečati, ljubav još više razžariti, sav puk uzbuditi. Kösterus dopušta držati to slovo tik pred pričešću pred izvadjenim već svetotajstvom. Pod sv. misom ne će novopričestnici pjevat, već tihano, pobožno moliti. Pjevat će ostala djeca i puk. Novopričestnici doći će i k popoldašnjoj službi božjoj, gdje će im kateketa podieliti kakove spomen-slike. Liep je običaj u Freiburžkoj nadbiskupiji, gdjeno novopričestnici kod te službe svečano stupaju u bratovštinu presv. olt. otajstva.

Kateketa će vruće preporučiti roditeljem, da nastoje, da im djeca taj cieli dan sveto sprovedu; ne po gostionah i krčmah, već liepo kršćanski u obitelji kod kuće. Liepo bi bilo, da imućniji siromašnije k sebi pozovu. A gdje je moguće, neka kateketa sam popodne s djecom sprovede ili posjetom koje susjedne crkve ili drugim načinom.

Nu svečanošću prve pričesti još nije skrb dušobrižnika svršena; taj plod treba još zalievat, gojit, u život prenašat. Con. prov. Colon. tit. 2. c. 23. piše o tom: Consuetudo salutaris in multis locis observata, qua per duos vel tres post primam communionem annos singulis, si fieri potest, vel alternis mensibus ad sacram Sinaxin recipiendam omnes congregantur, ubi viget retinenda, ubi desideratur introducenda est. Dakle ne samo da će novopričestnike češće u propovjedih i u drugih zgodah svraćati na dan prve pričesti, nego i prozivati na što češću zajedničku izpovjed i pričest. Kod škola i jest tako, a za župnu djecu trebalo bi uvesti.

Dobar pastir uvjek misli o svom stadu. Dobre podržava u dobrinji, zle privadja k njoj. Koj je, kako nacrtasmo, postupao oko novopričestnika, ne će ni u kašnjem životu svrnuti s njih budnoga svoga oka. Zabludjele će ovce potražiti, vjerne čuvati, a Bog će mu trud naplatiti.

Dodatak.

Naputak i obred kod prve pričesti.[1])

Biskup Strossmajer u uvodu dotičnoga obrednika ovako krasno piše o prvoj svetoj pričesti:

„U izobraženih naroda svagdje se prva izpovied i prva pričest svečanim načinom mladeži podjeliva tako, da joj uspomena na te slavne i svete čine vječita u srcu i duši ostane. Ja sam više put u Rimu, a jednom i u Parizu prvoj pričesti mladeži prisustvovao. Vjerujte mi, braćo, da sam svakom takvom sgodom tako ganut i uzhićen bio, da sam se oćutio kano s ovoga svieta prenešen u onaj bolji sviet, o kom Isus pri svetoj svojoj posljednjoj večeri govori, kad veli: „amodo non bibam amplius de hoc genimine vitis, donec illud novum bibam in regno patris mei.“ Činilo mi se zaisto, da se u raju nebeskom nalazim i skupa sa nevinom mladeži u licu i užiću božjem onaj divni i otajstveni napitak pijem, o kom Isus gore govori. Nikad mi s uma sići neće utisak, koji sam u crkvi parižkoj takvom sgodom oćutio. Crkva što može biti ljepše i ukusnije urešena. Oltar sav u cvietu. Mladež sa roditelji i prijatelji u svečanom ruhu. Crkva dubkom puna. Svećenici mnogobrojni. Najstariji i najdostojniji uzpe se na prodikaonicu, i poče govoriti o svetom otajstvu oltarskom i o sreći i slavi onih, koji vriedno i dostojno Isusa u dušu svoju primaju. Mogu reći, da sam se sit naplakao, slušajuć toga vriednoga svećenika, komu je duša očevidno od prve njegove pričesti pa sve do tada ostala biela kao snieg, ko što mu je biela bila i glava. Sto puta sam ja tada zavapio: Ah! zašto se i kod nas prva pričest tako svečanim načinom nedieli? Ta i naš je sviet istom cienom krvi Isusove odkupljen, a Isus ne samo da je danas, sutra i uviek, nego je svagdje jedan te isti, pun milosti, istine i ljubavi prama svakomu puku i narodu. Do nas je, braćo, da ovu pravednu želju svaki u svojoj župi uvedemo i sveto obdržavamo. Zato vas molim, i u gospodinu naredjujem, da se odsele svud po biskupiji našoj najsvečanijim, što samo u naših okolnostih biti može, načinom prva sv. pričest mladeži po-

[1]) Ovaj naputak i obred vadimo iz novoga „obrednika“ djakovačke biskupije. Isto tako nemožemo odoljeti srcu a da ovdje nepriobćimo apoštolskih upravo rieči biskupa Strossmajera, kojimi uvadja novi „obrednik“, jer ko što su se nas živo dojmile, nimalo nedvojimo, da ćemo mnogomu ugoditi, koj je bio svjedokom takovih svečanih prizora.

djeljuje. Svrsi će, mislim, najshodnije biti, ako se u okružnih koronah posavjetujete, kada i kakvim bi se to načinom najbolje obavilo. Da što pako, da takova svečanost samo onda svoju cienu ima, ako se prije mladež svom mogućom pomnjom poduči i uputi, što je sveta izpovied i kako ju valja obavljati, da nam bude u istinu zalog milosti i novoga života; što je nadalje sveta pričest, koga u njoj primamo, i kako bogu i spasu svomu mjesto u duši svojoj pripraviti imamo. Samo u ovom slučaju nastaje svečanost prve pričesti uspomena sveta, koja čovjeka do konca života prati i na dužnost opominje, da bogu svomu u čistoći i neporočnosti duše svoje ima vriedno prebivalište u sebi pripraviti."

Prva je pričest za svakoga kršćanina vrlo znamenita. S toga će duhovni pastiri (odnosno katehete) djecu za to sposobnu na dobu marljivo u tom podučiti i za to pripraviti. Pravilno neka se samo ona djeca puste k prvoj pričesti, koja su se već barem tri puta izpovjedala. U oči prve pričesti, ako je moguće, neka djeca izpovjede griehe cieloga svoga života. Prva pričest neka se drži obično u bielu nedjelju; što će župnici puku uviek prije u crkvi naviestiti. Da pako taj sveti čin ostane djeci kroz čitav njihov život u blagoj uspomeni, u odraslih pako uzbude se pobožna i spasonosna čustva, to po mogućnosti neka sami župnici čim dostojnije i svečanije ovaj čin obave, i to od prilike ovako: 1. Na sam dan prve pričesti neka se sakupe pričestnici na dobu u svečanom odielu u školi, gdje im medjutim kateheta ili učitelj ili tko drugi može čitati iz koje pobožne knjižice o sv. pričesti. 2. Na glas zvona idu pričestnici u provodu dvoje i dvoje (najprije mužkarci onda djevojčice) s katehetom i učitelji uz zvuk zvonova u crkvu, gdje se postave na opredieljeno mjesto, mužkarci na desno, a djevojčice na lievo, te svaki za se moli pobožno iz molitvenika. 3. Tada počme pjevana misa, pod kojom poslje evangjelja drži se kratak al shodan govor; poslje misnikove pako pričesti, pričeste se djeca, najprije mužka, onda ženska. 4. Nakon dovršene mise svećenik obučen u košuljici, kratkom besjedom (sa žrtvenika) sjeti svečare na riedku sreću, koja ih je dopala; preporuči im ljubav Isusa i nedužnost života, te probudi s njimi čin vjere, ufanja i ljubavi. 5. Zatim odvede ih u provodu ka krstionici, gdje poredavši ih naokolo, ponovi s njimi učinjene na krstu zavjete, ovako:

Draga djeco! čim dodjoste na ovaj sviet, znajte, da ste ovdje bili kršteni. Tom prigodom zavjetovali ste se, te obećali, da ćete vjerovati sve ono, što nam je bog objavio, i što nas katolička crkva uči, te da ćete svete božje zapoviedi savjestno obdržavati. Vi se toga doduše ne sjećate, jerba tada bijaste posvema maleni. Pače vi ovih zavjeta niti ne izrekoste svojimi vlastitimi ustmi, jerbo još ne mogoste govoriti; nu na mjesto vas učiniše ih vaši kumovi. Sad pako, kad ste ponarasli, te k razumu došli, ponovite sami ono, što su u vaše ime učinili vaši kumovi. Pazite na pitanja, koja ću vam stavljati, te na ova svi skupa glasno odgovarajte, da vas okolostojeći mogu čuti.

Svećen. Hoćete-li dakle djeco ponoviti zavjete na krstu učinjene?

Djeca. Hoćemo.

Sveć. Odričete-li se vraga?

Djeca. Odričemo.

Sveć. I svih njegovih djela?

Dj. Odričemo.

Sveć. I sve njegove gizdosti?

Dj. Odričemo.

Sveć. Vjerujete-li u boga otca svemožnoga, stvoritelja neba i zemlje?

Dj. Vjerujemo.

Sveć. Vjerujete-li u Isukrsta sina njegova jedinoga, gospoda našega, rodjenoga i mučenoga?

Dj. Vjerujemo.

Sveć. Vjerujete-li u duha svetoga, svetu katoličku crkvu, svetih občinu, odpuštenje grieha, pûti uzkrsnuće i život vječni?

Dj. Vjerujemo.

Tada podade im svećenik bielu košuljicu, ili u mjesto nje bieli rubac, da ga dotaknu, te im govori:

Ova biela haljina znači nedužnost ili čistoću života. Nedužni ste, ako još niste nikad smrtno sagriešili. Blažene vas, ako tu nedužnost svoju do smrti neokaljanu sačuvate; tada ćete sigurno i lahko doći u nebo. Primite dakle ovu bielu haljinu, te donesite ju neoskvrnjenu pred sudište gospoda našega Isukrsta, da imate život vječni.

Zatim predavši svakomu goruću svieću, veli:

Ova goruća svieća znamenuje Isukrsta, koji je svjetlost svieta, i koji je svojim svetim naukom razpršio tmine neznanstva i krivobožtva. Vi ste tako sretni, da ste u njegovo ime kršteni, i da poznate njegov sveti nauk. Izpoviedajte srčano ovaj Isusov nauk, te živite po njem, pak će vam Isus na smrtnom času sa svimi svetimi doći u susret, i uzeti vas k sebi, u svoje rajske dvorove. Primite dakle ovu goruću svieću, i neporočni čuvajte krštenje svoje: držite božje zapoviedi, da, kad dodje gospod na pir uzmognete ga susresti zajedno sa svimi svetimi u nebeskom dvoru, i da imate život vječni, i živite na vieke viekâ.

Dj. Amen.

(Ovdje bi se mogla dati svakomu djetetu koja sličica predstavljajuća prvu pričest, s podpisom njegova imena, dana i mjesta, kada i gdje se je prvi put pričestio. Podieliv jim tako sličice, neka jim rekne: Uzmite ovu sliku na uspomenu današnjega dana; čuvajte ju pomno, te kad god ju pogledate, pomislite na prvu svoju pričest, koju ste danas primili. Pričešćujte se često i pobožno kao danas.)

Napokon svećenik rekne: Znajte drago djeco! da je čovjeku mir božji najveća sreća i blagodat na ovom i na drugom svietu. Ovakav mir nadošao je danas i vrhu vas i uživat ćete ga tako dugo, dok bude bog vladao srcem

vašim. (Obavlja-li se prva pričest na bielu nedjelju, tada se može dodati: Na današnji dan reče Isus apostolom: Mir vam! To isto kažem danas i ja vam: Mir vam!) Mir božji pratio vas svuda i Isus, koga ste danas prvi put primili u svoje grudi budi uvjek s vami.

Dj. Amen.

(Prof. dr. M. Štiglić napisao je u „Hr. Učit." razpravicu o prvoj pričesti djece i dodao joj ovaj naputak; mi ga pako pretisnusmo, da ova razpravica bude podpunija Ured.)

Dopis.

Na Skočaju župe Zavaljske. Molimo slavno uredničtvo „Katoličkoga lista", da bi isto blagoizvolilo ovo njekoliko redaka u svoj cienjeni list uvrstiti. Od kada je naša rimo-katolička župa na Zavalju blizu Turskoga Bihaća ustanovljena, niesmo imali do sada revnijega, pobožnijega i poniznijega župnika, nego sadašnjega velečastnoga gospodina župe upravitelja Lovru Vidasa. Pokle je rečeni gospodin upravu ove župe primio ogrijalo nas je sunce. Kad dodjemo u crkvu u vrieme službe božje gledamo najbolji red i pobožnost u istoj. Svake svete nedjelje i blagdana prodiče nam i tumači sveto evangjelje i rieč božju. Takova čista govora našega hrvatskoga jezika nismo se nikada bolje naužili, nego slušajuć od 1. ožujka prošle godine vriednoga našega duhovnoga pastira. Pa kad bi ovakovih dosta revnih i marljivih svećenika imali, koji bi svoju pastirsku dužnost dragovoljno kao on izvršivali, sigurno bi se naša sveta vjera rimo-katolička i u današnje slobodno vrieme sve više i dalje razširivala. Gospodin Lovro Vidas svršio je hrv. gimnaziju god. 1871. na Rieki, a zatim bogosloviju u Senju sa najboljim uspjehom. Poslie bio je duhovni pomoćnik u Brinju 1 godinu i pol, a ujedno vjeroučitelj i mj. škol. nadzornik, te ne samo da ga je tamo narod pohvalio, nego i na predlog kotarske oblasti u Brinju i c. kr. zapovjedničtvo. Oni djaci, koje je on u vjeronauku u Brinju podučavao pišu mu više puta i nemogu njegova plemenita srca zaboraviti, pak zato mu i kažu djaci iz Brinja, da neima onakova reda kod njih kao dok je Vidas tamo bio. Prošlo proljeće svojim liepim nagovorom poslušao ga je sav puk, te se je nevaljal i star krov, koji je na crkvi i župničkom stanu od kiše curio na novo prepokrio i sada obadve su sgrade sasvim nove i u najboljem redu. Našao je rečeni gospodin svećenik i našu župu lani, kad je došao osobito zapisnike u neredu; jer tu pol godine nije se unutra zapisalo bilo, tko se je rodio niti krstio tako isto i vjenčao, ali rečeni gosp. pozvao je izpred oltara narod u župni stan, te je sve dobro uredio. Našao je rečeni gosp. i 22 para mužkih i ženskih, koji su nezakonito živjeli, sve ih on liepo u vrieme sv. mise izpred oltara svjetovao i u ime živoga Boga opominjao, da se što prije u sveti brak združe i sve do sada postigao, a uzto išla mu je i c. kr. kotarska oblast na Zavalji na ruku. Vjeronauk veoma marljivo preduzima i to: svake subote na Zavalji, a svakoga petka na Skočaju udaljenom 2 sata od Zavalja sa školskom mladežju, liepo on zna osobito i kod sjednice mj. škol. vieća koli učitelju toli i školi na ruku ići i svatko njega rado posluša, i tako bi naš puk sva dobra za volju svoga svećenika učinio. Zato je rečenoga g. svećenika sav puk pismeno pohvalio i istu pohvalnicu presvietlomu gosp. biskupu u Senj poslao, što jim je vriedna marljiva i krasna svećenika odpravio. *) Naša je župa dosta zapuštena, 4 godine nikada se nije rieč božja čula, jer sav prosti skoro, a osobito nepismen i neučen narod on nezna što je sv. misa, nezna što je to sv. evangjelje? nezna što je prikazanje? što je sv. pričest? van da mu marljivo svećenik ovo sve u vrieme svete mise dokaže i raztumači; za otim naš narod i gine. Neka slavno čitateljstvo prosuditi blagoizvoli, koliko i marljiv i dobar svećenik, a tako isto i učitelj medju narodom dobra učiniti mogu, pa kad bi ovako bilo, malo bi što dušmani naše svete vjere naškoditi mogli, jer i ovdje valja ona naša poslovica: Kada tko neore, komšija mu odorava. Za sada s Bogom ostajemo se štovanjem u ime puka.

Tomo *Klišanić*, † Joso *Pleša*,
pučani.

Viestnik.

Zagreb. Poštovani „Obzor" već nas je višeput na raznu ruku svjetovao, kako da bi pisali, i koj bi pravac listu dali. Ali ovako nas još nikada nitko počastio nije, kako „Obzor" u 75. br. u uvodu pod članak: „Bogoslovni fakultet i središnje sjemenište u Zagrebu." Naš „list propada očevidno od dana do dana, koji su tomu uzrok („Obzor") ne zna, ali je valjda dospio u takove spone, koje mu nedadu napried koracati. S toga i vidi („Obzor"), da su se sve bolje sile od njega odtudjile, da se u njem stvari najvažnije, aktualne i prešne vriednosti ili posvema zameću ili samo površno razpravljaju. Da čovjek stran iz „Kat. lista" sudi umno i moralno stanje svećenstva u Hrvatskoj, morao bi vrlo loš sud o njem izreći, a tim bi veliku uvrjedu i nepravdu hrvatskomu svećenstvu učinio. „Kat. list" onakov, kakov je sada ne odgovara ni koristi ni časti hrvatskoga svećenstva. Posljedica tomu jest i ta, da se ljudi bez dovoljnoga znanja i priprave upušćaju u pretresivanje vrlo zamašnih i upravo vitalnih pitanja." Ovako krupnu i prostu poruku mi smo zaslužili, sva je prilika, s toga,

*) Ne čini nam se sgodno, da pretičete odluku svoga preč. ordinarijata. Bude-li starijih, a isto tako valjanih — a kako da ih ne bude! — ordinarijat poslat će vam takova za sigurno, i vi ćete ga bez dvojbe otvorena i radostna srca primiti. Ne bude-li takovih, vaš vrli upravitelj ostat će kod vas. Izvinite nas dakle, što izostavismo ono njekoliko rieči.

Ured.

što smo na sve prijašnje šutili; jer mislimo, da ni isti „Obzor“ nije tako kratke pameti, te bi zaboravio, da je ono isto pitanje, koje je „velik rodoljub i crkveni pastir umnim shvaćanjem i jasnim razlaganjem“ potaknuo u „Obzoru“, onaj isti dan isti pisac potaknuo i u „Kat. listu“ (Prilog k br. 15. 1877.); da je o tom istom pitanju „Katol. list“ preštampao iz „Obzora“ članak g. K., koj to isto zagovara, pak bi bio ustupio mjesta i najnovijemu članku g. K., samo da se u istinu „vitalno“ pitanje što točnije i svestranije razpravi. Kako smo šutili na sve prijašnje poruke, šutili bi i na ovu, da nisu u njoj na obranu (!) „časti“ hrvatskoga svećenstva najprostijim načinom poniżene najizvrstnije sile hrv. svećenstva, kojim kovači onoga uvoda u nikojem obziru dorasli nisu. Poznavajuć mi posve dobro, odkle je taj vjetar popuhnuo, znamo i to, odkada da počima ono „od dana do dana.“ Nego „Obzoru“ ne budi žao, ako mu prišaptnemo, da su i od onoga „dana“ u ovaj list pisali koji više, koji manje: biskupi Strossmayer, Posilović i Dobrila; profesori dr. Kržan, dr. Iveković, dr. Štiglić, dr. Koharić, Jambrečak; župnici: Beruta, Bošnjak, Bučar, Budicki, Gruber, Hladaček, Krapac, Leber, Matosović, Mihaljević, Vrančić itd., spiritual Stepinac; katekete: Rubetić, Šimončić, Niemčić, Broz, i mnogi drugi stariji i mladji naši prijatelji, koji su nam slali raznih dopisa više, nego-li ih je i u prijašnjih tečajih bilo. Što mi znamo („Obzor“ kao da zna više!) većina ovih izrikom nam je obećala, da će list svojim perom pomagat i na dalje, da se dakle od njega „odielit“ neće, kaošto se ni prijašnji predplatnici od njega odielili nisu, dapače je njihov broj nješto i ponarasao. Da-li su pako ove prevriedne osobe „slabije“ sile hrvatskoga svećenstva, da-li „površno razpravljaju“, da-li se „bez dovoljnoga znanja upušćaju u pretresivanje vrlo zamašnih i vitalnih pitanja“, da-li su njihovi članci na sramotu hrvatskomu svećenstvu — neka sude štioci sami. Znamo mi doduše, da ovaj list nije posve savršen, kako ništa pod nebom savršena ne ima, pa od srca želimo, da uzmogne svim zahtjevom posve odgovarat. Nu znamo ujedno i to, da bi pod ravnanjem piskara onoga uvoda pogotovo bio na sramotu katoličke Hrvatske, koja nikada ne smije zaboraviti, što je hierarhija u kat. crkvi. „Obzoru“ pako doglasili bi samo to, da on ima najmanje prava korit ikoj list za slabu sadržinu il mu predbacivat, da pada „očevidno od dana do dana“; da je on po gotovu nevlastan pred „stranim“, zastupat ičiju „čast“, a kamo-l' naroda hrvatskoga. Najsmiešnije je pako to, što „Obzor“ ide sada zagovarat kat. ustanove, kad ih čestom sgodom baš i napada. Na to ga može sjetit nedavna prošlost, koju si je mnogo hrvatskoga svećenstva zapamtilo i po kojoj ono već sada mjeri svoj odnošaj prema „Obzoru“, a mjerit će ga sve to bolje.

— Sv. otac Leo XIII. držao je svoj prvi konsistorij 28. p. mj., te je tom sgodom na sbor kardinalski upravio sliedeću allokuciju: *Venerabiles Fratres*! Ubi primum superiori mense, Vobis suffragia ferentibus, ad suscipienda Ecclesiae universae gubernacula, et ad vices in terris gerendas Principis Pastorum Jesu Christi vocati fuimus, gravissima sane perturbatione, ac trepidatione, animum Nostrum sensimus commoveri. Nam ex una parte Nos maxime terrebat, tum intima de indignitate Nostra persuasio, tum virium Nostrarum infirmitas tanto oneri ferendo penitus impar, quae quidem tanto major videbatur, quanto clarior et celebrior Praedecessoris Nostri Pii IX. immortalis memoriae Pontificis, sese per Orbem fama diffuderat. Cum enim insignis ille catholici gregis rector pro veritate et justitia invicto semper animo certaverit, magnisque laboribus in Christiana Republica administranda fuerit in exemplum perfunctus, non modo virtutum suarum splendore hanc Apostolicam Sedem illustravit, sed etiam universam Ecclesiam amore et admiratione sui adeo complevit, ut quemadmodum omnes Romanos Antistites diuturnitate Pontificatus superavit, ita forte prae caeteris amplissima publici et constantis obsequii ac venerationis testimonia retulerit. Ex altera autem parte nos vehementer angebat asperrima conditio, in qua hisce temporibus paene ubique non modo civilis Societas, sed et Catholica Ecclesia, atque haec praesertim Apostolica Sedes versatur, quae sua per vim temporali dominatione spoliata eo adducta est, ut pleno, libero, nullique obnoxio suae potestatis usu, perfrui omnino non possit. At quamquam Venn. Fratres, hisce de causis ad delatum honorem recusandum movebamur, quo tamen animo obsistere divinae voluntati potuissemus quae tam luculenter nobis enituit, et in ea pientissima sollicitudine, qua Vos Catholicae Ecclesiae bonum unice spectantes, illud assecuti estis, ut quam citissime Summi Pontificis electio perficeretur? Oblatum itaque supremi Apostolatus munus nobis suscipiendum, et divinae voluntati parendum esse duximus, fiduciam nostram penitus in Domino collocantes, ac sperantes firmiter daturum humilitati Nostrae virtutem, qui contulerat dignitatem. Cum vero, Venn. Fratres, nunc primum ex hoc loco vestrum amplissimum ordinem alloqui nobis datum sit, illud imprimis solemniter coram vobis profitemur, nihil unquam Nobis in hoc Apostolicae servitutis officio antiquius fore, quam divina adjuvante gratia eo curas omnes intendere, ut Catholicae Fidei depositum sancte servemus, jura ac rationes Ecclesiae et Apostolicae Sedis fideliter custodiamus, parati in his omnibus nullum laborem defugere, nulla incommoda recusare, nec unquam committere, ut animam Nostram pretiosiorem quam nos facere videamur. In his autem partibus Ministerii Nostri obeundis, consilium, sapientiamque Vestram Nobis non defuturam confidimus, et ut numquam desit, vehementer exoptamus ac petimus; quod quidem ita a Vobis accipi volumus, ut non officii studio, sed pro solemni testificatione Nostrae voluntatis hoc dictum intelligatis. Alte enim insidet menti Nostrae quod in sacris litteris ex Dei jussu Moyses fecisse narratur, qui gravi pondere universum populum regendi

deterritus congregavit sibi septuaginta viros de senibus Israel, ut una cum eo onus ferrent, atque opera consilioque suo in gentis Israeliticae regimine curas ejus allevarent. Quod quidem exemplum, Nos, qui totius Christiani populi duces ac rectores, licet immerito, constituti sumus, prae oculis habentes, facere non possumus quin a Vobis, septuaginta virorum Israel in Ecclesia Dei locum obtinentibus, laboribus Nostris opem, animoque Nostro levamen conquiramus. Noscimus insuper, uti sacra eloquia declarant, *salutem esse, ubi multa consilia sunt,* noscimus, ut monet Tridentina Synodus, Cardinalium consilio apud Romanum Pontificem universalis Ecclesiae administrationem niti, noscimus denique a S. Bernardo Romani Pontificis collaterales et consiliarios Cardinales appellari, ac propterea Nos qui fere vigintiquinque annos honoris Collegii vestri compotes fuimus, in hanc supremam Sedem non modo animum attulimus plenum erga Vos dilectionis ac studii, sed etiam firmam eam mentem, ut quos olim consortes habuimus honoris, eis nunc laborum et consiliorum Nostrorum sociis ac adjutoribus, in expediendis Ecclesiae negotiis maxime utamur. Nunc autem illud Nobis jucundissimum et peropportunum accidit, Venn. Fratres, ut dulcem consolationis fructum Vobiscum communicemus, quem ex felici opere ad Religionis nostrae gloriam peracto, in Domino percepimus. Quod enim a Decessore Nostro Sanctae Memoriae Pio Nono pro eximio suo in rem catholicam zelo fuerat susceptum, et ex sententia eorum ex Vobis, qui in Sacro Concilio Christiano nomini propagando censentur, decretum fuerat, ut nempe Episcopali Hierarchia in illustri Scotiae Regno constituta, Ecclesia illa ad novum decus revocaretur, id Nobis feliciter implere, et ad exitum perducere, Deo juvante, datum est per Apostolicas litteras, quas die IV. hujus mensis hoc eodem anno vulgari mandavimus. Gavisi profecto sumus, Venn. Fratres, quod hac in re contigerit Nobis fervidissimis votis dilectorum in Christo filiorum, Cleri et fidelium Scotiae satisfacere, quos propensissimo in Catholicam Ecclesiam, et Petri Cathedram animo esse, multis iisque praeclarissimis argumentis comperimus; firmiterque confidimus fore, ut opus ab Apostolica Sede perfectum, laetis fructibus cumuletur, et coelestibus Scotiae Patronis suffragantibus, in ea regione in dies magis *suscipiant montes pacem populo, et colles justitiam.* Caeterum Venn. Fratres, nulla ratione dubitamus Vos, conjunctis Nobiscum studiis, ad tutelam et incolumitatem Religionis, ad praesidium hujus Apostolicae sedis, ad incrementum divinae gloriae alacriter esse adlaboraturos, animo reputantes communem futuram omnium nostrum in coelo mercedem, si in Ecclesiae rebus adjuvandis communis fuerit labor. Divitem porro in misericordia Deum, interposito etiam Deiparae Immaculatae, sancti Josephi Patroni coelestis Ecclesiae, ac SS. Apostolorum Petri et Pauli vallidissimo interventu humilibus Vobiscum votis obsecrate, ut Nobis jugiter praesens bonusque adsit, consilia actusque nostros dirigat ministerii Nostri tempora feliciter disponat, ac tandem Petri Navim, quam Nobis gubernandam mari saeviente commisit, domitis ventis fluctibusque compositis, ad optatum portum, tranquillitatis et pacis adducat.

— Uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup imenovao je presv. g. biskupa Janka Pavlešića vikarom in spiritualibus.

— Pošto se je g. Mijo Novosel, podarhidj., konzistor. prisjednik i župnik u Volođeru, službe podarhidj. kotara Moslavačkoga odrekao, to je duhovni stol župu Kutinsku opet utjelovio kotaru moslavačkomu, te podarhidjakonom ovoga kotara imenovao Dragutina Pavčeca, zač. kanonika, podarhidjakona i župnika u Kutini, a podarhidjakonom kotara Pakračkoga Stjepana Tadića, župnika u Daruvaru. — Ivan Krapac, župnik u Sveticah i namjestni podarhidjakon kotara lipničkoga imenovan je pravim podarhidjakonom istoga kotara. — Blaž Vrbanec, konzistor. prisjednik i župnik u Ivanskoj, te Matija Horvatinović, izsluženi podarhidjakon i župnik u Vrhovcu, primljeni su u stanje mira. — Janko Radočaj, duh. pomoćnik u Belovaru imenovan je kateketom obće dječačke i djevojačke pučke škole u Belovaru. Ferdo Körbler, duh. pomoćnik, premješten je iz Topolovca u Belovar.

— † Dne 2. o. mj. izgubismo opet jednoga od onih vriednih svećenika, kojega nitko nije mogao poznavat, a da ga od srca ne obljubi. Nakon kratkoga ležanja, komu je doduše klica već davno klijala, preseli se toga dana u krilo dobroga Boga Ambroz Grdić, kateketa na kr. ženskoj preparandiji i vježbaonici, te prefekt u pl. konviktu zagreb. Sveta crkva izgubi u njem revnoga svećenika, škola vrloga kateketu, starac otac svoju desnu ruku, drugovi iskrena prijatelja, a učenice miloga učitelja svoga. Sve što je Ambroza poznavalo šapće mu iskrena srca, a suzna oka: Pokoj ti Ambroze vječni! Sprovod biti će danas poslie podne, te će krenuti iz Zrinjskova trga, gdje pokojnik leži u školskoj kapelici na groblje sv. Petra, da počiva uz ostanke nezaboravnoga Šime Balenovića.

Knjižtvo. **Bisernica.** Sbirka popovieka za 4 mužka grla. Hrvatskoj prosvjeti upriličio „Vienac“: pjevačko družtvo u zagreb. sjemeništu. Cielo djelo stoji 2 for. Uz četiri svezčića za pojedine glasove na pose su otisnuti soli. Mi ovu liepu sbirku opetovno preporučamo. Može se dobiti kod samoga družtva u nadbiskup. sjemeništu.

Na koncu I. kvartala pozivamo na predplatu za II. kvartal moleć ujedno one, koji još ni za prijašnji ne poslaše, da to učine čim prije.

Urednik Andrija Jagatić. Tiskom Dragutina Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 15. U Zagrebu, 11. travnja 1878. **Tečaj XXIX.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Nješto o toleranciji.

U predposliednjem broju „Kat. lista" čitao sam krasan primjer „tolerancije", koj su „braća", naša pokazala prema katolikom u Nišu. Buduć takovih primjera ima kod nas i više, a uz sve to i kod nas se često iztiče „netolerantnost" katolika mislio sam ugodit štiocem ovoga lista, ako im priberem koju o toleranciji, kakve je naći kod inovjeraca, orisav najprije njen pojam, kakov joj davaju katolici.

Tolerancija nije ništa ino nego ljubav, koja sve trpi, sve podnosi. Čovjeka koj zaluta i griešnika valja jednako trpiti; jer jih trpi Bog. Još više. Zabludu i grieh valja podnositi, osobu ljubiti. Ako tko kakovo zlo počini, mrzi samo čin, ljubi i sažaljuj onoga, koj ga počini. Tako uči svaki katolički katekizam. Ljubiti valja bližnjega ne samo riečju i jezikom, nego činom i u istinu; ljubiti ga valja ljubavju, koja je vriedna toga imena i koja se u tom pokazuje, da čovjek izbilja bližnjemu dobro želi te iskreno nastoji njegovo dobro pospješiti. Nu čovjek nepospješuje još dobro zabludjeloga ili griešnika, ako se samo na očigled prema njemu ljubezno ponaša i liepo ga susreta, kano što nekoristi bolestnomu, gladnomu i golomu bratu svomu, ako ga pristojnimi i uljudnimi riečmi odpravi. Vanjska uljudnost i prijaznost je nješto liepa i svake hvale vriedna; nu ona nije niti iz daleka još sve.

Mnogi, koji o toleranciji govore, razumievaju pod tim imenom samo ovo izvanjsko pristojno i prijazno ponašanje; ovo na oko fino, no u srcu bez svake ćuti ponašanje, koje čovjeka licem u lice sa svom pristojnošću susreće a prema nesretnomu bratu tako je hladno, kao što su bili hladni prema evangj. Samarićaninu onaj svećenik i levita. Ovako tolerantnim biti, vrlo je lahko. I najveći mysanthrop znati će se tako ponašati. Pak ako je ovakova vrst tolerancije došla na tako zao glas, da je govornik neke katoličke skupštine zahtjevao, neka se izbriše iz katoličkoga riečnika, to se onda tomu netreba čuditi.

U katoličkoj crkvi sačuvala je rieč tolerancija svoje pravo podpuno značenje; jer za svakoga katolika jednako vriedi Spasiteljeva rieč: „Ljubi bližnjega svoga kano sama sebe." Negovoreć puno o toleranciji, mi smo tolerantni; jer ne samo da zabludjeloga brata na oko podnosimo, nego ga i srcem ljubimo. Mi se brinimo za nj, molimo Gospodina, da ga razsvietli, te bi se sretnimi scienili, kad bismo mu pomogli doći do istine, najljepšega i najdragocjenijega dobra.

Stoga i piše vrlo sgodno Hurter u svom spisu: „Geburt und Wiedergeburt": „Gdje je, neću reći istinit nauk, nego mila praksa? Ondje, gdje se javno moli za one, koji su se odciepili; ili ondje, gdje se pogrdjuju oni, od kojih se je čovjek odciepio? Gdje se na ruglo i smieh izvrgavaju, gdje se po onom gazi, što oni vjeruju, što štuju i u čem najveću utjehu nalaze? Ondje, gdje se nastoji druge smrviti tim, da se svetinja njihova nakazuje, izvraća i očitimi lažmi napada? Pak si još utvaraju da su oni jedini za to ne samo opunovlašćeni, nego dapače pozvani i odabrani, da je to njihova dužnost. A kada se brani onaj, koga su napali, to je on ne samo mračnjak, neprijatelj istine, ultramontanac, nego dapače on narušava mir, buntovnik je i fanatik."

Katolik mora mirno podnositi svaku i najgadniju porugu i izsmiehivanje onoga, što mu je častno i sveto; ako pako nekatolik odbija svaku rieč, koja mu se nemili, osvadami, porugami i prietnjami, to vrši samo svoje pravo i čini svoju dužnost!

Inovjerac je sklon, rekao bih, po svojoj naravi, smatrati sama sebe ako i ne uviek za boljega, a to sigurno za pametnijega nego smo mi katolici. Privikao tomu, da za sebe traži toleranciju u najvećem obsegu i da s njim svatko najnježnije postupa, ipak se riedko sjeti toga, da jednako jednakim vraća. Uzor-zemlje evangeličke tolerancije: Švedska, Holandezka, Englezka, Pruska, Meklenburška neleže hvala Bogu u mjesecu, kaošto nije daleko ni Ruska, pa naša Srbija.

Katolički svećenik nesmije napadati, a još manje odbijati! Njegovo je samo objavu božju navješćivati i braniti, a inovjerac mora napadati; jer bludnja je prinukana ustati proti istini, nju nijekati, proti njoj prosvjedovati, stanovišta mienjati i staviti se na mjesto istine. Sbog toga i slavi protestant kao svetkovinu svoga utemeljenja tako zvanu svetkovinu reformacije, dočim katolik slavi svetkovinu svoga utemeljenja na duhove. Odtuda se jasno vidi za što „službenikom čistoga evangjelja" nije skoro ništa preostalo do-li mutnoga taloga mržnje proti Rimu. I jer je kletva zla, da se iznovice zlo radjati mora, stoga niti kod njih neprestaje nikada mržnja proti Rimu. Deus vos impleat odio Papae, poviknuo je je jedan od njihovih početnika, saski reformator, i nikad nijedan poziv nije se tako točno sliedilo, kako se sliedi ovaj.

Ljudsko srce već je takovo da mrzi onoga, komu je kakovu nepravdu nanjelo. Već je rimski povjestnik Tacit sjećao sviet na ovu psychologijsku zagonetku; pak je istinita i danas, kao što je bila istinita u njegovo doba. Izkustvo bo nas uči, ako uvrieda nije možda slučajno nanešena i prolazna, nego ako je nanesena svjestno, promišljeno i hotomice, da se mržnja vraća u srca uvrieditelja i toga radi neprestano se drugomu nepravda nanaša. Čini se, kao da čovjeka obuzima neki tajni strah, te će se možda dati sklonuti, da nanešenu nepravdu izravna, a onda bi se osvjedočio, kako je nepravo radio. Proti tomu neima druge, nego i na dalje nepravo činiti, gdje je moguće nepravdu povećati, pa si onda utvarati, da svedudilj pravedno činimo. Nepravda rodi nepravdu, laž rodi laž.

Mi katolici — jedni za volju mira, drugi sbog straha, treći iz velikodušja i plemenita srca — privikli smo skoro sve nepravde mučeć podnositi. Pak ipak mi smo intolerantni. Koliko-li je slika i po naših tržištih, koje se rugaju ovoj il onoj katol. istini, ovomu il onomu kat. nauku! I šutimo na to. Nu izložite jednu samo sliku, koja će dirnut u živac ma koga inovjerca, da vidite graju, da čujete viku! I kad bi što takova naslikao kakav Führich, Schraudolph, Overbek, da čujete samo, kako bi se u sve grlo vikalo, da su katolici netolerantni. (Što bi naši izraelićani, da proti njim počini tko onakov škandal, kakov su ovi potaknuli ljetos o pokladah u Sisku? Ur.)

Da se nam katolikom nepravo čini nije liepo. Nu češće šutimo na potvore i poruge sjećajuć se onih rieči: „koj je takodjer šutio pred nepravednim sudcem." Ali ogradit nam se je proti tomu, da su katolici najveći buntovnici i narušitelji mira, a inovjerci da su mirne i krotke golubice. Ta i Spasitelj je rekao slugi, koj ga je zlostavljao: „Zašto me biješ?"

Zlatna je izreka, što ju izusti de Maistre: „Crkva potrebuje istinu i to samo istinu." Mnogi inovjerski pisci baštinili su mudrost od prijatelja Jobovih, te misle da smiju „za Boga lagati" (Job. 13, 7.) Oni dišu duhom laodicejske crkve; oni mniju, da su bogati i da jim ništa nemanjka.

Prva dakle svrha ovim mojim redkom jest ta, da dokažem, kako je mnienje, kojim misle naša od nas odciepljena braća, da su u obilju tolerantni, posve krivo; a druga jest ta, da katolikom pružim način, kako će se branit proti osvadi: „katolici su intolerantni" time, ako jim dokažem, da ni inovjerci nisu ništa manje intolerantni. — U svako uzrujano doba porodi se extrema s jedne i s druge strane. Ali izvikati kao intoleranciju samo nepodobštine s katoličke strane, viditi slamku a neopaziti brvna: ovakovomu postupanju valja se oprieti. Isti Zinzendorf reče, a mogla bi s njim ponavljati sva naša „braća": „Katolici nose proti svojim protivnikom istinabog anathema na jeziku i zastavi, nu u praksi su prema njim mnogo popustljiviji; mi pako protestanti trubimo na sav glas i pred sviet iznosimo „slobodu", nu imade medju nami u praksi — sa žalošću moram priznati — pravih ubojica savjesti."

Crkva tvrdi, da je svoj nauk dobila od Krista; a Krist je bio sin Božji. Stoga je njegov nauk absolutno istinit, te je svaki drugi, koj se s njim neslaže, nauk lažljiv. Istina tolerancije nepoznaje. Je-li $2 \times 2 = 4$; to neima zapovjedi tolerancije, koja bi dopušćala reći, da je $2 \times 2 = 5$. Stoga je posve jasno, zašto crkva iz tolerancije nemože priznati nutrnju ravnopravnost ostalih religija i religioznih obćina. Uza sve to ipak se protivi kršćanskomu duhu, koga silom goniti pod svoj jaram, protivi se kršćanskomu duhu nepodnositi onoga, koj je

zabludio. Kad su „sinovi groma“ htjeli izazvati vatru nad Samariju, jer jih ova nehtjede primiti, ukori jih Gospodin ovimi riečmi: „Vi neznadete kakvoga ste duha.“ Posve prema nauku svoga meštra, molio je sv. Martin tourški cara Maxima, da nekazni Priscilijanista mukami i smrću. Pa kad je Maxim ipak to činio, to su ga odlučno sbog toga korili Martin, Ambrozij, papa Siricij i drugi plemeniti representanti crkve.

(Dalje će sliediti.)

Odgovor na ocjenu moga članka o centralnom sjemeništu gospodinu M. St.

Prvo pravilo svakomu kritiku imalo bi biti: da prije nego drugog presudjivat uzme, mirne i hladne duše razgleda pojedine rieči, njihovo znamenovanje i savez, zatim pojedine slogove, njihov smisao i savez s drugimi; i napokon cielu razpravu sa svih strana i u svih čestih proučit valja. Vam gospodine bez dvojbe poznato je to pravilo, stoga se čudim, da ocjenjujuć moj članak o centralnom sjemeništu, uporavit ga niste htjeli. Nego ste moje slogove mjestimice kidali i iz njih izvodili ono, što ja nit sam mogao nit smjeo reći, pa zbilja ni rekao nisam. Ja ću nastojat odgovarajuć Vam pravedniji biti.

Prije svega oporičem onu svoju izreku: da su svi faktori glede sjedinjenja naših bogoslovnih fakulteta suglasni; te priznajem da sam i onda, kad sam povodeć se za štovanim dopisnikom iz Zagreba to suglasje tvrdio, više držao ga liepom željom, nego na izvjestnosti osnovanim sudom. Jer i ovdje već davno nagadjaju one skromne, al prave razloge zašto njeki faktori nisu suglasni.

Dalje kazuje ocjenitelj, da bi tim sjedinjenjem ovdješnja stolna crkva lišena bila mladog klera i podvorbe kod svečane službe božje. — Pišuć onaj članak ja sam mislio i uvjek se osvrtao, na često izrečenu odluku našeg biskupa, voljna što prije podići Seminarium puerorum sa podpunih osam razreda, i čim bi se to podiglo, mislim da bi služba božja shodnu podvorbu imala. I ako se kadgod to sjedinjenje izvede, mnijem da bi i ovdješnji filozofi za vrieme tu podvorbu vršiti mogli, kao što to i sad višeput biva. Pak mi se čini, da je podignuće ovdješnjeg Seminarija puerorum u dosta tiesnu savezu sa sjedinjenjem bogosl. fakulteta u Zagrebu. A svakako držim da bi tu brigu glede podvorbe ocjenitelj mogao mirne duše ostavit našem biskupu, koj i tak najbolje znade što će u tom pogledu činit, ako se kadgod to sjedinjenje izvede.

Po tom navodi ocjenitelj: biskupija izgubit će tim sjedinjenjem izkusne i vješte pomoćnike. — Ja nemislim tako. Ponajprije neradi se tu o četir vrstna pomoćnika, nego samo o trojici, jer četvrti profesor je kanonik, taj dakle i posle ostaje. Što se pako one trojice tiče, o njihovoj pomoći ordinarijatu konsistoriji i o uplivu njihovu na život dieceze, to je malo ex superabundanti rečeno, to se vam na daleku tamo tako pričinja pošto okolnosti ovdješnje nepoznajete. Mi ovdje na blizu te stvari nješto drugčije vidimo, pa zbilja drugčije i stoje. Pravi pomoćnici ordinarijata i konsistorije ovdje su preč. gg. kanonici, a profesori u obće ako gdješto i jesu pomoćnici, to su samo uzgredni, tim većma, što se ovdje za pomoćnike uzimlju profesori bez obzira jesu-li u filozofiji ili theologiji. Usljed toga mnijem, da dieceza nebi ni osjetila kad bi one trojice nestalo. — Al recimo da su ta trojica uprav nuždni pomoćnici; ako biskup uzhtjedne može ih oko sebe skupit i ima ih gdje smjestit, u dvor svoj, u kapitul, u samostan, i kao profesore na novom seminariju puerorum. A s druge strane nadat se je: da će nam sa sveučilišta više vrstnih pomoćnika doći, pa će se tim onaj tobožnji manjak naknadit, pače nadmašit. — Zatim kaže ocjenitelj, da bi se iz mojih njekih rieči dalo zaključit, kao da bi profesori bogoslovije imali biti superintendenti poglavarstvu seminarskom. — To gospodine može samo onaj zaključit, koji nepoznaje ovdješnje uredbe i okolnosti, a ipak o tih uredbah suditi uzima. Jer ovdje su mješovito i filozofije i theologije profesori poglavari sjemeništa, i do skora bila su trojica iz bogoslovije, a sad su dvojica poglavari sjemeništa. Tu je dakle superintendantura suvišna.

Uz to ocjenitelj mnije: da bi moje rieči i uvredljive mogle biti po biskupa. Vi gospodine i sami priznajete, da ja ni iz daleka nisam mislio vredjati, pak čemu onda iztičete tu tobožnju uvredljivost mojih rieči? Htjeli ste nješta reći, pa se neusudjujete. Ja pako koliko znam nisam uvriedio (Toga vam g. ocjenitelj nije ni kazao. Ur.), jer ako i jesam tamo spomenuo manjkav ustroj ovdješnjeg fakulteta, to ipak valja znati da je tomu nedostatku razlogom i ona stara želja na podignutom sveučilištu sjedinit ovdješnji fakultet, i tvrda namjera onda gradit Seminarium puerorum.

Ono pako što sam ob odgoju seminarskom rekao misli ocjenitelj, da medju slabe strane moga članka spada. Da vidimo jeli tako. Tamo u mom članku stoji. Poznato je u obće, da bogoslovi za vrieme odgoja odieljeni od svieta žive i malo s njim u doticaj dolaze. Stoga lahko bi se dogodit moglo da boraveć u sjemeništu sviknu na ideje običaje i osjećanja, koja su onim u svietu sasma protivna, te izišavši u sviet neumiju se tu snaći, neumiju ni sobom ravnati a još manje s drugim. Tomu moglo bi se doskočiti vješto i shodno udešenim odgojem po kom bi bogoslovci s jedne strane duhom evangjeoskim zadojeni i život svoj uredit imali, a s druge imali bi i duh vremena proučiti da one kojim će služiti uspješno i zaiskati uzmognu itd.“ Ja tud kao što je očevidno iz zadnjeg sloga tvrdim, da je potrebno bogoslovom i duhom evangjeoskim zadojit se t. j. struke bogoslovne dobro proučit i duhom Kristovim se, okriepit; i da nauk Isusov pravovjernim uspješnije naviešćivati te ih bolje ravnat uzmognu, još i duh vremena proučit valja. A g. ocjenitelj neosvrćuć se ni na taj jasni slog, ni na cielu perikopu

do 25 redi, koja o istoj stvari slovi, iztrgnuo je jednostavno iz svega samo onu točku: stoga lako bi se dogodit moglo da boraveć u sjemeništu sviknu na ideje običaje osjećanja protivna onim u svietu te izišavši otud neumiju ni sobom ni s drugim ravnati.“ Pak kidajuć tu izreku, stao je meni podmetati kao da ja tuj učim: quod oportet conformari huic saeculo, da netreba sviknut na ideje i osjećanja protivna onim u svietu, da se valja zadojit i evangjeoskim i svjetovnim duhom. Usljed takova kidanja naravno je gospodine, da Vam se moje rieči nesmotrene vide, al to je još malo, mogli ste ih po takvoj proizvolnoj hermeneutiki i za heretične proglasiti.

Nu pitam ja: zar proučiti duh vremena (t. j. ideje, bludnje, težnju), da nauk Isusov uspješnije propoviedat i sviet ravnat uzmognemo, zar će to reći: conformari saeculo, zar će to reći: sviknuti na ideje i osjećanja svietovna? Zar liečnik zato proučuje bolesti, da sam u nje padne? Zar mornar učeć i pamteć grebene zato ih pamti da brodove o nje razbija? Zar učenjaci crkveni i stariji i noviji zato što proučuju krive ideje i bludnje vieka svoga da ih laglje pobiju, zar se zato upodabljaju svietu i duhu svjetovnomu? To tvrditi može samo onaj, koj neće ili neumije misli jednu od druge razlikovat. Vi pako gospodine bez dvojbe te stvari dobro razlikujete, al stoga mi je uprav čudno, kako ste išli meni podmetati onakva šta, što znate da ja nit sam magao niti smjeo tvrditi. (Koliko razabiremo vam je ovdje „sviknuti“ isto što i „proučiti“, a na to će riedko tko i u vašem slogu doći. Ured.)

Pak još glede istog tog iztrgnutog sloga kazuje ocjenitelj, da ja iz onih rieči „lahko bi se dogodit moglo da sviknuv na ideje i osjećanja onim u svietu protivna“ kao posledicu izvodim ono „te izišavši u sviet neumiju ni sobom ni drugim ravnat.“ Al izim što se toj tvrdnji protivi smisao ciele perikope, ni u istom tom slogu nije uzročni savez nijednom rečcom iztaknut, tuj nestoje čestice r a d, p o r a d, u s l j e d, z a t o, nego stoji samo čestica t e, a ta neoznačuje uzročnog saveza. Pak zbilja ja nisam mislio u tom stoga uzrok i posledice spojene izreći, nego samo dva izkustvom potvrdjena fakta. Uzrok dakle zašto izišavši u sviet neumiju ni sobom ni drugim ravnati, nije ono što su svikli na ideje i čustva protivna svjetovnim, nego ono što odma u sliedećem slogu dolazi; naime jer prem su nauke bogoslovne proučili, duh vremena t. j. ideje, načela, bludnje dostatno proučili nisu, nit su dost poučeni kako će te ideje i bludnje pobijati i izpravljati. Ono je uzrokom, što izisavši u sviet i promatrajuć ga nješto dublje i potanje vide da je sviet mnogo drugčiji nego što su si ga oni u zidinah seminarskih predstavljali, vide tu drugčiji način življenja i mišljenja nego što bi kršćanstvu dolikovao, vide tu ideje i načela kršćanina upravo nedostojna; vide da na oko tobož njeki red obstoji al pogledav dublje nahode, da su tu odnošaji, na kojih red obstoji jako razklimani i raztrovani, i u obitelji i u zadrugi i u občini, te ni red na takvih odnošajih osnovan toga imena nezaslužuje. Vide tu kako sila ogrnuta sad ovim sad onim plaštom zakone stvara i pravdu mjeri, a mjesto ljubavi tog obilježja svakog kršćanina vide ono: homo homini lupus — pak sve to gledeć i neznajuć kako će s takovim svietom postupat, kako-li ga ravnati, stanu sami sobom borit se i želit, da iz seminarije ni izašli nisu, ili što je običnije stanu pomalo akomodirat se, pa se s te akomodacije često i sami u bludnjah i načelih svog vremena izgube. A dužnost i zvanje bi jim bilo na popriště snići te pobijajuć bludnje i trovne ideje vieka, nauk Isusov čist i riečju i djelom ma i takovu svietu naviešćivati. Stoga eto želio bi da prouče duh vremena, a još većma da sviknu na ideje i čustva protivna onim u svietu i nek ih čuvaju sveg života svoga kao drago kamenje i kao svetinju, jer one su u čestih kušnjah i borbah što ih u svietu podnosimo, ponajača okriepa uzkolebanoj duši našoj.

Iz onog pako što ocjenitelj kazuje: da bogoslovi na gimnazijah i o ferijah dostatno duh vremena proučit mogu, vidim da se mi glede tog duha neslažemo. Pod duhom vremena nerazumijem ja tek modu, galanthomiju manire i podobna, nego razumijem ideje, načela i razne nauke što pojedinim viekom vladaju. Ideje u obće jesu hrana duhova ljudskih, stoga one na mišljenje ljudsko, na volju, želje i djelovanje, a po tom na sve uredbe i odnošaje i na čitav život ljudski, silan upliv imaju. Koliko je takvih ideja, koje današnjim viekom kreću i vladaju, neda se pobrojiti. Materializam, naturalizam, rationalizam, ateizam, indiferentizam, liberalizam, humanizam, itd. to su samo glavni al neizcrpivi izvori, iz kojih je poplava modernih ideja u sve struke ljudskog znanja i umienja navalila. Do skora bijahu znanosti, umjetnosti i snjimi život ljudski, na osnovah i načelih kršćanskih utvrdjene, a sad usljed tih iz trovnih izvora potekavših ideja, prenosi se to sve na posve druge osnove i načela, na nekršćanske. Te ideje navaljuju od susjednih naroda i u naš narod i on ih koje s neznanja, koje što strastim gode prihvaća voljno, nerazbiruć zrno od pljeve, i nepazeć na otrov u njih skriven. Pače te ideje imaju i kod nas već svoje apoštole, koji ih i prostom svietu naviešćaju i ucjepljuju. Usljed toga i kod nas nastaje pomalo onaj babilonski metež pojmova: o Bogu i vjeri, o duši i neumrlosti njenoj, o slobodi, o zakonu pravdi i dužnosti, o mojem i tvojem, o ćudorednosti i razuzdanosti o ugledu i posluhu itd. te se je bojati, da taj metež svakim danom veći nebude. Posledice koje će iz tog meteža po crkvu i družtvo ljudsko nastati nije težko predvidjeti. Pa tko bi imao tu pomoći? tko je ponajpre zvan da taj metež ukloni i u te moderne bludnje svietlo istine donese? Mislite-li dosta je ako se te ideje i bludnje u sylab skupe i osude, pa smo onda sigurni? Rimska stolica kako znamo pomno ih je skupila i osudila, al to bje zaman, one se i uz to šire sve većma. Tu bi po mom mnienju uz pomoć kršćanskih roditelja, učitelja i starješina ponajprije pomoć mogli vješti i temeljito obra-

zovani propoviednici, izpovjednici i katehete. Nu pitam koliko ima naših propoviednika koji bi umjeli shodno i temeljito zavladavše ideje i bludnje vremena pobijati? koji bi umjeli istine kršćanske proti silnim navalam materijalizma, rationalizma uspješno i shodno braniti? Malo je toga u nas i posve naravno. Da to propovjednik i izpovjednik uzmogne, trebalo bi mu potanje poznavat one gore navedene izvore tih ideja i bludnja, i uz to sva sredstva što ih kršćanska filosofija i theologija proti njim pruža, uvjek na pameti držati. Jer da u borbi neprijatelja savladamo nuždno nam je i istog neprijatelja, njegovo stanište oružje i način vojevanja proučiti, pak postaviv se na njegovo stanište, te uzam njegovom slično oružje, i uzdajuć se uvjek u pomoć božju pustit se je u borbu. I tad nadajmo se da ćemo protivnika nadvladati i istini put otvoriti. Toga pako kako mi se čini manjka našim svećenikom, u tom valjalo bi ih temeljito poučiti. Nekažem tim da je svećenstvu sviknut ili prihvatit ideje· načela bludnje, koje viekom vladaju pošto mi to nit možemo nit smijemo, nego samo velim potrebno nam je znati, što kreće javnim mnienjem i duhom suvremenika, kakve ideje radjaju se i šire po narodu, da uzmognemo prihvatit se i spremit, kako ćemo ih ako su dobre i istinite prihvatit i razširiti, ako-li su krive i hude kako ćemo ih oprovrći i iztriebiti. Stoga uprav nam dostoji i nuždno je, toliko temeljita znanja u tih stvarih si pribaviti, da pred protivnikom nemoramo uzmicati, no da istina u nam vještije i sposobnije branitelje steče, nego što ih laž i bludnja u svojih pristaša nahodi; te da stojeć sa suvremenici ako ne na višjem ono bar na istom stupnju obrazovanja upliv i ugled svoj na sve slojeve ljudstva očuvati uzmognemo. Zanemarujuć pako temeljito znanje i okretnost u svojih strukah, i zanemarujuć proučit ideje i načela duha ljudskog jedva ćemo moći očuvati upliv na duh, sviest, razum t. j. namišljenje i djelovanje suvremenika naših, nego ćemo ga malo po malo sasma izgubiti. Gubeć upliv, lahko da i nuždan nam ugled izgubimo, tim pako i vjera koju naviešćujemo mnogo gubi. Jer uvaženje prostih a često i obrazovanih slojeva koje mu drago vjere, dosta zavisi od uvaženja koje si služitelji njeni steći umiju svojim neporočnim življenjem, znanjem i umienjem. Gdje pak uvaženja i ugleda svećenik neima, neumije steći, tu ma i zlatne njegove rieči slabo koriste. Pak zbilja i mi koje s inih razloga, al dost i s pomanjkanja temeljita obširna znanja i obrazovanja u svih potrebitih strukah, osjećamo kako nam upliv i uvaženje u višjih slojevih pada, pa buduć se za višjimi obično i nižji i prostiji povode, gubimo ga i u nižjih; a gubimo ga i u učećoj se mladeži pošto ih sve više sa učevnih zavoda dolazi bez religioznog tvrdog uvjerenja pače s načeli proti vjeri. Tomu mogu krivi biti ponješto vjeroučitelji i nadstojnici zavoda, a možda i ine okolnosti, al glavna krivnja, uzrok bit će skriven u istom družtvu ljudskom, u nedostatku religiozno-moralnog uvjerenja, i u pomanjkanju crkvenog upliva na život obćinstva. A tko je najvećma spodoban i zvan pobudit u obćinstvu religiozni duh i ćudoredje, tko je ponajpre zvan podići i uzdržavat moralni upliv crkve na ljudstvo — tko prije nego svećenici, propoviednici, izpovjednici, vjeroučitelji. To pako neda se postići nego samo temeljitim i svestranim obrazovanjem svećenstva.

Ja dopušćam da bi se takvo i toliko obrazovanje jedva za četir ljeta kursa bogoslovnoga sasvim postići dalo, al na sveučilištu uz dobru volju moglo bi se ipak dosta postići, ili bar čvrst temelj takvu obrazovanju mogao bi se tuj položiti uciepiv bogoslovom stalnu želju i odluku, da izišavši na polje oko svog temeljitog i svestranog obrazovanja neumorno nastoje. Nu će ocjenitelj možda i sada reći: čemu toliko znanje i vještina mladu svećeniku, da on neće odmah biti gener. vikar a ni župnik. Meni se čini gospodine vi ste sjajnošću te svoje primjetbe ili bolje dosjetke zasjenjeni, zaboravili na ono što će mlad bogoslov redjenjem zbilja postati. Istina on neće odma postati gener. vikarom ni župnikom, al on odma redjenjem postaje propovjednikom, izpoviednikom i katehetom, postaje dakle javnim učiteljem i braniteljem nauka Isusova i istina kršćanskih, postaje sudcem, liečnikom, savjetnikom i ravnateljem duhova ljudskih. Vi pojmite gospodine bez dvojbe kao i ja, što će to reći i koliko znači, pak ćete dopustit, da tomu temeljita i svestrana znanja treba, i osobito u današnje vrieme treba mu dobro poznavati ideje načela i bludnje vremena, da to zvanje svoje dostojno i uspješno vršiti uzmognu. Ja premišljajuć vrh tog trostrukog uzvišenog zvanja mladih svećenika iskreno priznajem, da neznam čemu se traži : treba više znanja i izkustva, biti gener. vikarom ili vrstnim izpovjednikom, propoviednikom. (U tom ste svakako optimista, jer nijedna škola ne može takva znanja podati učeniku. Ona mu stavlja tek temelje kasnijemu radu. Ur.)

Dopušćam da i na gimnazijah i izišavši na ferije bogoslovi upoznaju ideje i načela i bludnje koje viekom vladaju, al to biva površno i tud oni neuče, kako te ideje i bludnje pobijati i izkorjenivat valja, o tom umjestnije bi bilo potanje i obširno razlagati u Dogmatiki, moralu, jusu i u samoj metafiziki, gdje te struke u doticaj sa idejami i bludnjami vieka dolaze.

Iz svega je očevidno, da nam i mladim i starijim mnogo truda uložiti valja i mnogo znanja i izkustva si nabavit, ako mislimo ugled i upliv svoj sačuvati i zvanje svoje dostojno i uspješno u današnje vrieme vršiti. U starije doba kad su svetci prošavši samo kroz ulice grada, sviet poboljšavali i sviesti dozivali, onda je to valjda laglje bilo, onda smo mi mogli jezgru bogoslovije proučiti, pa ljubavju pram Isusu i bližnjemu zadojeni ljudstvom ravnati, danas bi se to težko dalo, danas valja rukave zasukati i uzdajuć se u pomoć božju posla se ozbiljno latiti.

Ljubiti Isusa i sliedit nauk njegov to nam je prvo i najpreče, to nam je temeljem bez kog ništa nemožemo. Al dužnost je naša brinut se ne samo za svoj spas, nego

i za spas bližnjega, dakle brinut nam se je i da duh suvremenika od bludnja i krivih nauka očuvamo i da ga zdravim i spasovitim naukom Isusovim nahranimo, pa će onda ako bog da, i misli i djela ljudska bolja i plemenitija biti, te će i ljudstvo k svom cilju i spasu sjegurnije stupati. *J. St-ć.*

Dopisi.

Zavalje 5. travnja. (Dopisnikom na Skočaju župe Zavaljske). Ne malo začudih se, kada primih broj 14. ovogodišnjega „Kat. lista." Uočih dopis „na Skočaju župe Zavaljske" sa podpisom Tomo Klišanić i Joso Pleša, koji je potresao mojom dušom, stoga da ga pobolje dopunim i razjasnim, odmah latih se pera, jer se govori o meni, a Vas veleč. g. uredniče umoljavam, odstupiti nešto prostora. Ponajprije odviše se hvali moja osoba, dočim mal ne ponizuju se svi moji predšastnici. Ja ovakve i slične hvale od sebe odbijam. — Kojim uspjehom svrših nauke, to dobro znaju moji poglavari, i da pohvalu stehoh po kot. oblasti u Brinju, to mi je mala prednost, jer pohvalu ovu stekoh samo naklonošću kot. predstojnika, pa da je slučajno bio kot. predstojnik osoba manje meni privržena, bio bi možda kod visokoga zapovjedničtva omražen. — To o mojoj prošlosti. G. dopisnik govoreć o sadašnjosti, oprostit će, ako rečem, da je na dvostruke naočnjake moja dobra djela gledao. Istina, da sam nastojao i danas nastojim o poboljšanju i crkve i župnoga stana, jer to je dužnost, al sam slabo uspjeo. Crkva se pokrila, nu župni stan i danas je loš. Ne krivnjom mojih predšastnika, već krivnjom osobe, koju dobro zna g. dopisnik, zanemarila se crkva i župni stan, pa i sve prosvjeti i pouki služeće sgrade u obćini ovoj, tako da su danas na rubu propasti. Potankosti one o matica, mogao je g. dopisnik izpustiti, a ne raniti zacieljenu ranu. — Kako me pomagala c. kr. mjestna kot. oblast proti konkubinatu, to ja najbolje znam, a opazit ćete i sami, ako oko sebe pomno razmotrite. Glede škole. Svećenik, komu Spasitelj veli, idi i uči, nastojat će svom revnosti o duhovnomu napredku povjerene si mladeži, tim više, bude-li učitelj krivudao krivimi nejasnimi stazami, a ne samo ja, nego svatko od nas pomagat će školu, podupirat će brata učitelja, bude-li učitelj, a protivno bude-li radio i trovao srca nevine mladeži, bit će postojan protivnik jedino unapredjivanju njegovih načela. Kako me puk hvali, da Vam rečem istinu, ja do tih hvala malo mislim. Dobar puk, hvalit će svakoga svećenika, jer mora uvidjeti, da mu je on najistinitiji, nu opet i svećenik mora znati, da iza cvjetnice brzo doleti crni petak, danas slava, sutra propni. Sve promenljivo, izim Svemogućega. Sjetite se nadalje one: koji pobožno žele živjeti, progonstvo trpit će. Ne dakle samo oni koji pobožno živu progonstvo trpe, već i oni koji samo žele. — Pomislimo, da sam ja poglavar, pa da meni puk pošalje ove vrsti molbenice, za kojega svećenika, prije nego bih ja udovoljio želji puka, stoput bih se promislio, pa da i u dušu poznam dotična svećenika. Napokon ne treba dirati u okrug tudjih prava, pa pustite duh. stolu, neka svoje sami ravnaju, pa ne samo Vama, nego zamjeravam i onim dopisnikom u raznih novinah, koji orišu dopis u slavu kojega svećenika uprav tada, kad se radi o postignuću koje časti. Misli se, da ja kujem po danu i noći, kako da ostanem u Zavalju, tako misle i njekoji izmed nas — pa bi se moglo misliti da sam ja i nabavio ovaj dopis. Stoga oprostite da Vam kroz javnost odgovaram, da se ne samo mi razumimo, nego i vriedni čitatelji „Kat. lista" istinitije shvate Vaš dopis.

Lovro Vidas,
administrator plovanije.

Iz kuta naše nadbiskupije. Buduć je „Obzor" počeo neke pamfletične člančiće donašati, kojimi bi rad pred svietom ruglu izvrgnuti naš Katol. list, brojeći ga po uvjeravanju nekoga „uvaženoga" dopisnika med „ulične listove", pa zatim med „praznu slamu", — držim, ako i ne potrebnim, ipak pravednim, da ovo nekoliko redaka iztaknem. Obzor, kako vidim, zahvatio je tu i moju izjavu u br. 12. Kat. lista u dopisu „Čistoća i red u crkvi." Vaša g. uredniče opazka na onaj moj, na neki način prigovor, „da se naš Kat. list od neko doba pološao", sasma mi se pravedna čini; istina bo jest i to, da je lahko prigovarati, ali je težko do savršenstva dotjerati; jedan hoće ovako, drugi onako, — pa kako vidim i Obzor i njegovi dopisnici drugčije, nego ja i mnogi drugi. — Ipak nisam ja rekao, da u „Vaših" rukuh Kat. list lošiji „biva"; rekao sam doduše, da „jest" lošiji, (moglo bi biti, da sam tu i falio), i to po mom neznatnom sudu s toga, jerbo donaša premalo onakovih upravo članaka, kakov je onaj moj. Ako bi se tkogod tomu nasmijao, pak bi rekao, da kao što su članci M. S-ta, tako da su i ovakovi članci „prazna slama", — to bi ja taj njegov sud njegovomu „oštromu umu" i „visokomu znanju" pustio, a ja bi ipak kod svoga uvjerenja ostao; što koristi theorizirati s raznimi filozofičkimi bogovi, a ono, što nam doma gnjie, pustiti da izgnije. Ja sam sjeguran, da taj članak nije vriedjao nikoga; pak ako je polag toga kakav mali uspjeh imao — a da ga je imao, već sam čuo iz drugih ustiju, pa se nadam, da ću i iz čina vidjeti, — to bila onda i ta prazna slama dragomu Bogu na hvalu. Zatim ja sam naročito iztaknuo, da nisu — po mom sudu, a ovdje se kako se vidi, moj sud i sud Obzora razilaze, — „gg. urednici" tomu krivi, a još manje „Vi, sadanji urednik"; tko znade misliti na ono, što čita, taj će lako uvidjeti, da sam ja ondje hotio potaknuti gdjekoga od svoje subraće, koj bi takodjer mogao vidjeti potrebe, koje nas tište, da ih na javu na ovakav liepi način iznese, nebi-li Bog i nama već bolja vremena poslao. Smiešno je uprav, — da tu malko finiji izraz nerabim, što Obzor veli, da „Katoličkomu listu" nezavidja neke njegove suradnike, kano medju ostalim ascetičnoga pisca Stepinca, o kojih baš najviše „tvrdi", da

se bez dovoljnoga znanja i bez dovoljne priprave upušćaju u pretresivanje ozbiljnih pitanja. Ako se komu članci M. S-ta čine „prazna slama", — neznam s koga razloga: za mene su oni prava naslada. A puka tvrdnja „uvaženoga" rodoljuba ne može tim člankom ciene umanjiti. Da bi se dosta toga na te duboke članke Obzorove napisati dalo, lahko je vidjeti; ali nisam se voljan u tu polemiku puštati. Radje ću, ako ćete ipak u list primiti, s vremenom vratiti se na kakav dopis onakovog po prilici sadržaja, kao što je ovaj prijašnji bio. (Biti će nam drago. Ur.) Dobro bi bilo, kad bi nam htio Obzor natiskat imena takovih uvaženih dopisnika, po kojih uvjeravanju Kat. list spada med ulične listove, a njegovi članci med praznu slamu. (Laglje je udarat iza busije nego-li otvorenim licem čedno prigovarat, il uzet pero, pak dizat list! Ur.)

Ladjevac. (Novo katoličko — hrvatsko glasilo.) Jamačno znadem, da se je svakoga svjestnoga katolika-Hrvata veselo dojmila preugodna viest o novom katoličko-hrvatskom glasilu, što će ga dioničko družtvo u Vukovaru izdavati. Prem se hoće tim listom doskočiti katoličko-hrvatskim interesom naše Slavonije, to se taj list ujedno i ciele naše katoličke Hrvatske tiče, i svi ćemo ga imati podupirati što perom, što novcem. Ja sam ne davno objelodanio svoje misli ob izdavanju katoličko-hrvatskoga dnevnika, a sad ču ovom zgodom o tom listu njekoliko opet reći.

Znamo svi, kako je — osobito kod nas — taj posao veoma težak, i mnogom neugodnosti skopčan, nu kad je prave volje, i složne radnje, sve će se božjom pomoći lagano postići. Dakako da se može odmah na prvi mah izaći dnevnikom na vidik, jer ima tu silnih zaprieka, ali upitni tjednik imati će se do skora svakako u dnevnik pretvoriti, pošto se tjednikom slabo dotiče na današnja toli ogromna i dnevna pitanja, kao i na svestrane katoličke i hrvatske interese naše domovine. I to znamo, da je medju ostalim najveća potežkoća u tom, kako i koga naći što valjanijega i vrstnijega urednik pomenutomu listu, nu da bi namišljena, Bogu i narodu mila radnja što vrstnije i blagonosnije uspjela, mogli bi uredjivati list dvojica ili trojica njih pod jednim ili više imeni, i tako bi posao bio lakši i radnja uspješnija, dok bi s vremenom stvar bolje okrenula. Medjutim znadu naši pregorci tamo sámi, što i kako jim uradi.

Što se tiče sámoga programa lista, to ja smierno mislim, da bi se list imao podignuti vrh svih političkih stranaka, pa jedino čisto katoličke i hrvatske interese naše domovine zastupati i negledeć ma na koju političku stranku (Ne razumijemo vas, kako pisat o politici, a nesačinjavat polit. stranku! Ur.). Ovako bi svaki radje uz list prionuo, i priljubio ga nevideć strastvenu borbu, nego pravu božju i hrvatsku istinu zastupanu. Oh! silno nam danas takovoga lista treba. Stoga zaključujem željom i prošnjom: Bože blagoslovi taj po našu katoličku Hrvatsku toli sveti naum!

Cvjetko Gruber, župnik.

Virje. 1. Ima ljudi, koji ništa nevjeruju, a to samo zato, jer je za sada tako moda, da se ništa nevjeruje. Oni bi rekli: Credo, kad bi danas moda bila vjerovati. Ima pak i muževa bistroga uma, ali nepostojanoga znanja, koji tako naklonjeni bivaju da ništa nevjeruju, pa i isto: Credo in Unum Deum samo pred svietom po nekad izpoviedaju, jer je sad drugi Modeartikel u običaju, materialna nauka naime, koja misao na višju božju nauku nemogućnom čini. I to baš dosliedno; jer dok na sveučilištu materialistične, pantheistične, atheistične, Darvinove itd. sustave izuči, a od preštimanih profesora preziranje objavljenoga vjerozakona svaki dan čuje, kako bi ovi učenici religiozni ljudi mogli biti? kako mogu na pr. zahtjevati, da vjera, ova od Boga izhodeća blagodat u meni plod svoj proizvodi, ako ja za njega se ne trudim; ako ja dan i noć u materialnoj prirodi uglibljen, i moja glava sa ovakim kojekakvim izmišljotinam prepuna divne istine o Bogu i o duhu nedokučuje, i njih dokučiti neželi. Kako može tad um moj sve ovo premisliti, i ono jedino, što potrebno jest izbrati! Mora on tad jednostran ostati pri onom, što sa svojimi čustvi primjećuje. Nijeli dužnost svakoga čovjeka svoje ograničeno, pogrešivo znanje, koje ovaj u materialnoj prirodi imade, onomu što od Boga i nepogrešivo jest podstaviti. Ali u našem nedozrjelom vremenu učimo se sve i samo ono što nepostoji; a samo ono jedino što postoji, što jedino potrebno jest: „Čovječe! poznaj sebe i misli na vječnost" zaboravljamo. Ljudstvo danas sve više dolazi u lahkoumstvo i nered, njegov pozor svakud motri polag i oko sebe; a u budućnost i vječnost nedopire njegov vid nipošto. Sad se trude da sve u svietu promozgaju, sve poprisvoje; ali u same sebe neulaze, od tud su tolike pogreške, ne — i krivovjerstva, prevare i druga zla djela, zato je sve redja istinitost, pravda i ljubav. Zaista je jaki značaj potreban, i jaka nebeska kriepost, da itko može tolike napasti nadvladati, i božanstvenoj slici Spasitelja podoban postati. 2. Prva vrst nevjernika, koji po modi vjeruju mislim da je dovoljno narisana, sad sliedi druga, naime lakoumni, lakomišljeni. Ovamo spadaju oni, koji drže: da je „Credo in unum Deum" dovoljno da čovjek pobožan bude; ovako vjeruju Čivuti, Mahomedanci, svi nekatolici, i zločesti katolici. Ovi vele, da su svi članci vjere svećenstvom satvoreni, da mogu prostake u škripcu držati, i nad njima gospodovati. Sredotočje svećenstva jest Rim, i u ovom stanujući biskup. papa; zato dole sa papom. „Credo in unum Deum" jest njina sva vjeroizpovied, sve ostalo je suvišno 3. Vrsta nevjernika jest slobodoumnih učenjaka. Ova ima dva odjelenja: Učitelje i učenike. Učitelji naduti od svoga uobraženoga znanja, preko istinitih i umjestnih pojava, koje su si oni trudnim učenjem nabavili zanimaju se i sa nezrelim i uobraženim pojmima, koji nisu iz fizičnih i matematičnih izobretenja, već samo iz njinog slavoželjnog uobraženja iznikli: A kukavni slušaoci njini prisvajaju sebi sve netemeljito kao i temeljito željno i jednako, samo

zato, jer su oni to od svoga profesora čuli; i premalo njih jesu tako duhoviti, izraze učitelja svog točno razsuditi, jer početnik neima svestrano izobraženje, koje i učitelju njegovom od strane vjeronauka nedostaje. Ali odkud tolika smjelost u tako važnom poslu? prevraćena čoviečja ćud, njegova oholost, gordost i nepriznanje bistrijeg uma od svojeg; ovaj razstavlja nadutog crva od svog Stvoritelja i u bezdno nevierstva utapa baš tako, kao što su negda oholi Angjeli zbog podobnog ponosa sa najvišjeg stupnja duševnog savršenstva i blaženstva u najveću propast ćudoredne zloće strmoglavljeni bili; baš tako propada i preuzeti učenjak u najsmešnije i mutnije misli, tu on ni vjere niti Boga nenalazi; tako i oni, koji njega slušaju i naslieduju. Ne dolazi njemu u nadutosti njegovoj na um, Boga, od koga svako dobro dolazi, za svietlost uma, i postojanstvo ćudoredja u poniznosti uma i čednosti srca moliti, da mu Svemogući vjeru tvrdu i pravo znanje udieli, to on nečini, već on naprotiv sebe za tako prosvietljenog štima, da on nikoga nepotrebuje. Po njegovom mnienju vjerovati, boga moliti jest posao starica i bezumne djece kao nedozrelih, ili prezrelih duhova; ali oni njemu ravni kao dozreli i veleučeni dusi, nepotrebuju ovakove lakrdije. Ovo su današnji visokoučeni, visokoumni, preizobraženi, slobodni duhi.

Promislimo sad, da se ovaj način učenja i mišlenja kroz 50 godina produži, i to ne samo kod mužkog, već i kod ženskog spola, svi zavodi će kod oba spola u tom istom smislu i još napredno rukovani biti, možemo previditi, posle 50 lieta kakav bezbožan naraštaj će zavladati. — Ali neplašimo se, jer kakogod kod pojedinih osoba poleg svih pogrešaka, razuzdanja i bezbožnih pokreta, kad se napuni mjera razuzdanosti, velika želja se pojavljuje za postojanim vjekovječnim blagom i blaženstvom, kad najme u spasonosno vrieme božje milosti trak obsja vremenitim promjenama prezasićen čovječji duh; i tad je ovaj duh za vekovečnost predobiven, tako isto će i ovom bezbožnom pokolenju dogoditi se: posle bezbrojnih sujetnih pokušaja tašti duh ljudski zaželjiti će nepromjenjivo vjekovječno blaženstvo, narodi će omrznuti na lažljive učitelje, potražiti će nebeskoga učitelja, kojega su narodi od vajkada očekivali, koji je u zrelosti vremena došao, tražiti i naići će gomilice na istinu, a i providnost božja naći će sredstva, da se dobrovoljni uvjeriti mogu o istinitosti puta onog, koga je Bog za spas ljudstva za najshodniji našao. Zato ne neplašimo se, nebudimo malovierni, kad bude tomu vrieme, On će zapovjediti uzburkanomu moru, i bit će tišina velika.

Dr. med. *A. J.*

Viestnik.

Zagreb. Mi smo posliednjiput spomenuli njeke vriedne osobe, koje su „pisale“ u ovaj list poslie onoga „dana“, od koga po „Obzorovu“ mnienju „list očevidno propada.“ „Obzorov *mi*“ (tako se zove u br. 80. onaj junačina) biedi nas s „očite neistine“, glede toga, jer da smo od biskupa priobćivali tek izvadke iz njihovih okružnica ili govore njihove, dočim drugi njeki, da od onoga „dana nisu ništa (za list) pisali.“ Da nam u obilju drugih prostota nije predbacio ovoga grieha, mi ni pera zamočili ne bi. Nego ovako izjavljujemo, da smo jedino od presv. g. biskupa Dobrile već naštampane misli tek pretisnuti dali, pošto su nam izravno baš u tu svrhu poslane bile. Svi ostali ondje spomenuti u istinu su u list i „pisali“, kako spomenusmo, jer smo od svakoga dobili baš rukopise bud neposredno, bud posredno. U kakvoj su formi priposlan nam rukopis napisali mi nismo, spomenuli, pa i sada mislimo da su barem oni „nadležni“ bili sami si odabrat formu svojim mislim. Da su posliednji naši navodi istiniti može se uvjeriti svaki štioc („Obzorov *mi*“ ne gleda „svakoga broja Katoličkoga lista“ a ipak apodiktički „očitu neistinu“ tvrdi), koj razgleda brojeve, što su izašli od br. 14. lanjske godine. A da smo baš od onih osoba, za koje nas „kritičkim duhom“ svojim tjera u laž „Obzorov *mi*“ dobili uprav rukopise, mi mislimo, da on sam posve dobro znade kaošto mu ni to ne može biti nepoznato, da je bilo slobodno pisati u list i njemu i svim onim „odličnim rodoljubom i svećenikom izvan Zagreba“, koji eto tako nedostojno a bez svakoga uzroka navališe na nas, a koji bi pripomogli ne samo svojoj stvari, nego i nam, kad bi uzoritomu poglavaru našemu pritekli savjetom, kako da spasi list od „očevidne propasti.“ Na prostote, da smo „zelen“, „nezrel“, „prost“, da pišemo „praznu slamu“, da su članci uzor-svećenika i u znanju i u životu (koj će u ostalom sam se povratiti na prigovore proti njemu i njegovim člankom naperene) učinili ovaj list „uličnim listom“ — neodgovaramo, pa glede toga ne „stojimo na razpoloženje“ ni „Obzoru“, ni „Obzorovu *mi*“, tim manje, što naše stanovište povladjuju svakako odličniji rodoljubi, svećenici i svjetovnjaci u Zagrebu i izvan njega.

— Franjo Mačečević, župnik u Mahičnom, imenovan je začastnim konzistor. prisjednikom. Stjepan Črnović, župnik u Prekrižju, metnut je u stanje mira.

— Dne 4. travnja preminuo je opat sv. Mihovila Arkangjela od Rudina, prisjednik duh. stola i župnik požežki Ivan Thaller. Stjepan Bešlić, župnik u Čagliću, postao je župnikom u Staroj-Gradiški.

— Konstituirajuća skupština katoličke hrvatske tiskovne zadruge urečena je za dan 29. travnja 1878. u Vukovaru u gostioni k „Crnomu Konju.“ Dioničari bit će dopisnicami ubavješteni.

— Jučer počeo je preč. g. kanonik dr. M. Matunci sa zagreb. svećenstvom duh. vježbanja.

— Za izpražnjeno smrću Ambroza Grdića vjeroučiteljsko mjesto na kr. zem. ženskoj preparandiji i vježb. u Zagrebu razpisuje duh. stol natječajni izpit za 3. i 4. srpnja o. g. Molbenice imadu se najkašnije jedan dan prije izpita predati u nadbiskupskoj pisari. Pismeni izpit će se držati iz dogmatike, moralke, pastoralke, katehetike i crkvene povjestnice. Beriva s tim mjestom: plaća 900 for., stanarina u iznosu od 15% plaće, i petgodišnji doplatci od 10% godišnje plaće.

Urednik Andrija Jagatić. Tiskom Dragutina Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 16. U Zagrebu, 18. travnja 1878. Tečaj XXIX.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Nješto o toleranciji.

(Dalje.)

Protestantizam nastao je tako, da su se ljudi odciepili od stare crkve. Mnogo toga što je stara crkva učila, protestantizam je nijekao, proti tomu prosvjedovao. I u tom leži upravo njegova bitnost. Protestantizam, veli pravnik Stahl, je neprestani nasrtaj iz svih sila proti Rimu. A Lord Clarendon rekao je oko 1660. god. o Škotih, da je sva njihova religija u mržnji proti papinstvu. Baš protestantizam pokazao je osobito proti katolikom svoju okrutnost, te se nije plašio niti ognja, niti mača, gdje se je samo njim poslužiti mogao.

Nedavno izdao je švicarski kalvinista Gallife djelo: „Neue Beiträge zur Geschichte der Reformation in Genf." U tom djelcu nalazi se statistika žrtava, koje su izmedju g. 1542—1546. pale sbog kalvinskoga systema. Premečuć državne spise našao je Gallife zabilježeno, da je 58 osoba smaknuto, a 76 prognano. Progonstvo izrečeno bi pod smrtnom kaznom, a prije nego je tko u progonstvo otišao morao je činiti pokoru u rubači, noseći u ruci baklju. Osim toga upotrebljavali su razne muke, bičevanja, željezo oko vrata, pokoru golom glavom i bosih nogû, zatvor o kruhu i vodi itd. Od 76 prognanih bilo jih je 27 odsudjeno sbog coprije, razprostranjenja kuge i saveza sa nečistim duhom. Od 58 smaknutih: 13 jih je obješeno, 10 odrubljena glava a 35 jih žive izpališe, pošto su jim prije desnu ruku odsjekli ili su jih prije razgrijanimi klješti trgali. Najgrozniji i najužasniji slučaj bio je onaj, gdje je sudac Jean Granjat, vlastitu si majku, koju su sbog coprije obtužili, na Kalvinovu zapovjed, morao živu izpaliti, pošto joj je prije sam desnu ruku odsjekao. Gallife dokazuje, da sav kriminalni postupak biskupskoga Genfa nemože smoći sličnih okrutnosti, kakove su bile pod Kalvinovom upravom na dnevnom redu. Ubijalo se je i proganjalo sbog dogmatičkih razloga oko god. 1550. „Kalvin gospodovao je neograničenom vlašću i silom, kaznio je svako protuslovje nesmiljenom okrutnošću, te je slobodu vjere i savjesti, što ju je veseljem opojeni protestantizam naviešćao, tako izvrnuo, da je genfska republika za njegova gospodovanja tyranijom bila tako potlačena, da sličnoga što od zamrznuloga papinstva nikada poćutila nebi. Silni ovaj reformator ustrojio je trajni inquisitorski sbor, koj je najtočnije pazio na korake osumnjičenih, te ih sbog svake manje nepovoljne im rieči zvao na odgovornost. Kao žrtve Kalvinove tolerancije pali su: glasoviti jezikoslovac i prevodioc biblije Sebastijan Castalio; lyonski liečnik Bolser; savjetnik Jakob Ameaux, Jakob Grüet i španjolski liečnik Michael Servet. Jakob Grüet, koga je Kalvin opetovano i po imenu iz propovjedaonice opsovao, sastavio je bio plakat, koj reformatoru nebijaše povoljan. Sbog toga ga uhvate, opetovano stave na muke, dok mu napokon 26. srpnja 1547. neodrube glavu. Antitrinitarca Ivana Val. Gentilis-a dade Kalvin u Genfu zatvoriti, te je mnogo doprineo k tomu, da su mu kašnje u Brnu odrubili glavu. Smrt Servetova još nam u sjajnijoj slici predstavlja Kalvinovu toleranciju. Servet, silni protivnik nauka o trojstvu, sukobio se je osobno s Kalvinom sbog nauka, što ga je ovaj naučao o praedestinaciji. Kalvin je od toga časa mislio samo na to i o tom snovao, kako da mu se osveti. U jednom listu, što ga pisa Viretu, veli o Servetu: „Ako još samo jednom u Genf dodje, to mu ja dobar stojim, da neće odnjeti čitave glave. To sam si čvrsto preduzeo." Putujuć u Italiju, odsjedne Servet izbilja u Genfu. Kalvinovi ga uhode nanjuše, uhvate. Kalvin dade sastaviti proti njemu

tužbu u 38 točkah. Vrlo okrutno su s njim postupali; jer je morao na truloj slami, u svom blatu ležati i na polak sagnjiti. Genfsko vieće bilo se sklonulo i uslišalo Servetovu prošnju, da mu barem dadu košulju i pokrivalo; nu Kalvin je bio proti tomu i zabrani uslišati mu prošnju Dne 24. listopada 1553. odsude kalvinski genfski sudci, koji nepriznavaju nepogrešivoga tribunala u tumačenju smisla sv. pisma, na lomaču učenjaka, koji je bibliji našao drugi smisao od Kalvinovoga. Dne 26. listopada priobće Servetu smrtnu osudu. On zajauče, zaplače i moli milost. Prosio je, da ga barem blažim načinom, odrubiv mu glavu, smaknu, nu tu mu prošnju posve hladnokrvno odbiju. „Privezan željeznim lancem za stup, pokriven po glavi krunom, nakvašenom u sumpor, molio je Servet krvnika, da mu smrt pospješi. Ali ne. Posve polagano — prilažuć mokre cjepanice — uzpinjao se plamen prema njegovoj glavi. Dugo se je vidjelo kroz dim i sumpor, kako drhću Servetove ustnice, dok napokon užasno hripanje nenavjesti, da će skoro izdahnuti.“ I sada istom zatvori Kalvin prozor „na kom je stojao, da bude prisutan kod zadnjega daha svoga neprijatelja.“ Osim „blagoga“ Melanchthona čestitao je Bucer, elsažki reformator reformatoru genfskomu, a Beza potrudio se je opravdati taj postupak Kalvinov.

Za tolerantnim Genfom nije zaostao tolerantni Basel. Ljudevit Hetzer, koj se je odciepio od Zwinglijeva nauka i pridružio anabaptistom, izgubi god. 1523. u Baselu glavu. Davida Georgsa ili Jorisa iz Delfta u Holandiji upoznali su istom god. 1556. poslje smrti, koja ga stiže u Baselu kano protivnika nauku o Trojstvu, sbog toga zaključi 1559. baselsko vieće, da mu se ostanci izkopaju i javno spale; što bi izbilja i učinjeno. —

I protestantska Njemačka progonila je druge sekte. Autitrinitarac Ivan Campanus umre u visokoj starosti u Cleve u tamnici. Anabaptista Mijat Sattler izgubi u Rothenburgu glavu. — Juraj Agricola, otac mineralogije i zemljopisa, držao je iz početka s Lutherom, nu kašnje obrati se opet svom dušom na staru vjeru. Kad je umro god. 1555. izjavi superintendant Zettelbach, da se Agricola kano papista ne smije pokopati na gradskom zemljištu; a zemaljski zapovjednik August potvrdi tu izjavu. I tako je ležalo njegovo tielo pet dana nepokopano, dok nedopusti biskup u Zeitzu, da se smije u njegovoj crkvi pokopati. Tako se je većinom sgadjalo svim onim, koji su u protestantskih zemljah umrli, da jim je ili pogreb uzkraćen, ili da su na sramotan način pokopani. Vid Dietrich, nürnberžki reformator, s velikim slavljem javlja Melanchthonu, da je 88 godišnji patricij Konrad Haller, nekoč najuglednija osoba u Nürnbergu, na zapovjed vieća u prisutnosti kralja Ferdinanda sramotno i ružno pokopan izvan groblja; jer je ostao u svojoj vjeri nepokolebiv sve do svoje smrti, te je ob uzkrsu svake godine izvan Nürnberga primao presvetu pričest. — Kad je god. 1547. grad Halle pustio da unidje Ivan Fridrik sa svojimi četami, napadnuše dva samostana, „redovnike iztjeraše, a s onimi, koje u svoje ruke dobiše, nesmiljeno su postupali; u crkvah sve polupaše i ništa na miru nepustiše.“ Zatim su navalili na gradjane katolike. Savjetnika Querhamera svukoše do gola i na vrlo ružan način spustiše ga u zdenac te mu sav imetak oteše.

Način, kojim se je Luther branio na theologičkom polju, neima u svoj crkvenoj povjesti premca. Opravdavali su taj način Lutherov tim da je to bio u obće običaj na literarnom polju onoga vieka, nu to ga slabo brani; jer su taj način borbe i u ono vrieme osudjivali, kao što ga svaki osudjuje i danas. Sve što je u staroj crkvi ma samo iz daleka bilo omrazno, to je Luther u najgorem smislu razlagao a crkveni nauk i zakonodavstvo čas je izsmiehavao i rugao mu se, a čas je ružno izvraćao i izopačivao. Kad je izdavao spise, koje je samo napunio ružnimi i gadnimi riečmi, kad je na crkvu sipao najprostije i najogavnije izraze, to je doista najmanje tolerantno I ovu okretnost u izsmiehavanju i ruženju sam je nazivao svojom rhetorikom. Da čujemo njeke izreke te njegove rhetorike. „To mi budi na čast i slavu, i ja to želim imati, neka se o meni sveudilj bude govorilo, da sam bio pun mrzkih rieči, psovaka i kleveta napram papinstvu. I ja ću i u buduće ove zločince proklinjati i ružiti sve do groba svoga, i oni neće od mene više nijedne liepe rieči čuti. Ja ću jim dakle svojimi gromovi i blieski ovakovim načinom na pogreb zvoniti. Jer ja nemogu moliti, a da nekunem. Hoću-li da reknem: „Sveti se ime Tvoje“ to moram odmah pridodati: „Prokleto budi ime papista.“ itd. Pak u istinu tako molim bez prestanka.“ (Walch. Ausg. XVI. 2085.)

Nu ne samo papiste u obće, nego svakoga, s kim je došao u opreku, ružio je Luther junački. Erazmo; vojvoda saski, Juraj; vojvoda braunschweiški, Hinko; kurfürst mogući, Albrecht; humanista Lemnius; englezki kralj Henrik; Karlstadt, prijašnji najbolji prijatelj Lutherov;

Zwingli i drugi, znali bi mnogo pripoviedati o toleranciji saskoga reformatora. Prije je Karlstadta kovao u zviezde; a kad ga je ovaj zapustio, rekao je o njem; da bi mu bio morao koj knez odrubiti glavu, da ga nevalja držati čovjekom, nego zločestim duhom. Za Zwingli-a i Oekolampadija veli Luther, da su imali uvraženo, provraženo, nadvraženo, opako srce i lažigubicu. Niti tudja smrt nije umirila tolerantnoga reformatora: „Prokleti kardinal“ (Albrecht mogućki) tako je u Halli propoviedao Luther, „zaveo je mnogo duša.“ Humanista Lemnius hvalio je u nekoliko epigramah, što su u Wittenbergu tiskani, pokojnoga kardinala; a sbog toga izposluje Luther, da je Lemnius iz Wittenberga prognan, te ga je do zla Boga izružio s propovjedaonice.

Na posliedku pokaza svoju toleranciju i napram Židovom. „Valja jim zapaliti“ tako je vikao, „sinagoge i škole, a što neće da izgori, valja zemljom zasipati, da više nikada nijedan čovjek nebude od toga vidio niti truna. Valja jim razlupati i razoriti kuće; sve molitvenice i talmudiste valja jim oteti. Pod smrtnom kaznom valja zabraniti njihovim rabbinom svaku poduku. Svake obrane i zaštite valja Židove lišiti; valja jim zabraniti lihvarenje i oteti svu gotovinu, dragocjenosti, srebro i zlato.“ (Döllinger Reformat. III. 272.) Luther dakle bio je posve tolerantan, to mu se mora priznati. —

(Dalje će sliediti.)

Odgovor piscu članka: „Bogoslovni fakultet i središnje sjemenište u Zagrebu“ i primjetba uvodu u isti članak. *)

Povodom moga članka: „Nekoliko misli o shodnosti ili neshodnosti centralnoga sjemeništa za sve hrvatske biskupije u Zagrebu“ u broju 10. i 11. „Ka la“, udario je „Obzor“ pomenutim člankom, naročito uvodom u taj članak, naumice i svrsi svojoj u prilog debelimi slovi natisnutim, na „Kat. list“ tako bezobzirno i tako žestoko, kako nikad prije. Potužio se na to ovaj list u svojem 14. broju. Ja cienjenomu uredničtvu čestitam, što je onako umno i dostojno „Obzor“ po prstih udarilo. — No pošto je moja malenkost povodom bila i ovoj nepoštenoj čuški i nekim prijašnjim sa strane „poštovanoga Obzora“; i pošto se je osobito ovom zadnjom naumilo mene odstraniti od svih pitanja, koja zahtievaju „znanja i priprave, ozbiljnosti i temeljitosti“: naumio sam, i to ne više od slavnoga uredničtva ovoga lista umoljen, kako prije, već posve dobrovoljno obazrieti se na rečenu zaušnicu. Nego barem sada želim pisati svom meni mogućom „ozbiljnošću i pripravom.“ A govoriti ću najprije, jesam li u obće zaslužio, da me „Obzor“ stavlja medju lahkoumnike, koji se „naduhnuto“ pačaju, zašto nisu i česa neće „valjda nikad znati kompetentnim načinom razpravljati“; za tim ću, koliko mogu, ocjeniti rečeni uvod i članak: napokon gledat ću, da svedem u kratko i kano u kiticu svoje „prigovore“ proti usredotočenju, o kom je govor; ne kao da kanim stvar, za koju sam zbilja inkompetentan, riešiti, već samo, da se bistre pojmovi i misli. No opozorujem slavno čitateljstvo izrično, da ću sada govoriti posve odriešito, ter će se mnogo jasnije u ovom članku zrcaliti „veritas“ nego-li „modestia“; premda mislim, da neću nit ove povriediti. Radim pako to s razloga, što „Obzor“ nezna čednosti poštivati, već mu je baš modestia kod mene sredstvom, da naškodi ne samo meni, nego i svim prevelikim interesom, koje „Kat. l.“, koliko ikad može, brani i zastupa.

I. Da se štovani čitaoci ovoga lista, koji nepoznaju osobno pisca, (glede drugih, koji ga poznavaju neboji se mnogo) neprestraše od „površnosti i lahkomišljenosti“ članaka u „Kat. l.“, pod kojimi stoji njegovo ime ili samo početna slova M. St., pa da se i „Obzor“, ako nije odviše tvrde kože, opameti, ter ga netjera još morda i na treću izpovjed pred sebe; reći će evo bezazleno da je on kroz sav svoj učenički život bio obično prvi djak, gdjegod je bila lokacija; da je on na sveučilištu svoje bogoslovne nauke posve savjestno i solidno svršio i da o svem tom može svakoga još danas svojimi svjedočbami osvjedočiti. Nadalje je stvar mnogim i sveučilištnim profesorom dobro poznata, da je tomu tako nedostojno traktiranu čovjeku još i sada neprestano najmilija solidna bogoslovna nauka i da se u meditacijah služi auktori, koji bi g. dra. K. i sve „Obzorove“ „uvažene dopisnike“ u teologiji što no je rieč pozobali. K tomu se može taj površan čovjek, ta neznalica ipak pozvati na preliepa svjedočanstva i samih sveučilištnih profesora gledom na svoje kakovo takovo znanjice. Tako je n. pr. g. dr. Rieger izrekao prije dvie tri-li godine pred jednim župnikom toliku hvalu na bogoslovno znanje M. St., da se je on zarumenio, kad je taj isti župnik kod svoga stola u prisutnosti i neke svjetske gospode to ponavljao. Bila je pretjerana hvala, to ja dobro znam; kao god i to znam, da je to bilo ne ljetos, nego illo tempore. No je-li vendar istini spodobno, da bi M. St., koji od onda uvjek duševno radi, najedanput kano čudom spao na stupanj kamo ga „Obzor“ meće. Nadalje je prije tri godine g. dr. Iveković u svojoj poznatoj obrani govorio nešto o „izvrstnom poznavaocu Vulgate“ t. j. svetoga pisma staroga i novoga zakona u prievodu kojim se crkva katol. služi. Tu je mislio M. Sta. Dakako tko nevidi, da je tu ljubav i štovanje primiešala mnogo poezije. No ipak je i ovo liep dokaz, kako se „Obzor“ slabo obavješćuje prije nego koga baca u blato. Napokon, da nenabrajam više, i ovih dana su mi tri sveučilištna profesora kazala,

*) Vidi broj 75. „Obzora.“

da više zna iz teologije M. St. nego „Obzorov“ dopisnik K.; naročito da se M. Sta. napadnut članak veoma razlikuje dostojnošću i temeljitošću od strastno i nedostojno pisana članka K-ova. Sad će M. St. nešto reći o svojih tiskanih radnjicah naročito o člancih u „Kat. l.“, koji no su, kako „neki uvaženi dopisnik Obzorov uvjerava (br. 80.) piskarenje usljed kojega je „Kat. l.“ pao med ulične listove.“ Sjećam se, da sam još za uredničtva presv. g. Posilovića biskupa Senjskoga nešto malo pisao u „K. l.“ Nego na to se sada nevraćam nit je to proti volji „Obzorovoj.“ Sjećam se osim toga da sam za uredničtva dra. Riegera pisao članak pod naslovom: „Primjetba članku: mističan život.“ To bijaše god. 1876. br. K. l. 20—23. Članak, na koji ide moja primjetba, gledom na sam predmet, uzeo je dr. Rieger urednik „Kat. lista“ tada vrlo rado u list ter se podnipošto nije tužio, kao da slične stvari nebi spadale u „K. l.“ Indj zašto nebi išla i moja primjetba, razpravljajuća istu stvar? Sasvim tim primila se u „K. l.“ s negodovanjem i to na opetovanu prošnju, koju je morao i moj u službi predšastnik i profesor iz pastirskoga bogoslovja i čak rieč, da ću se ordinarijatu potužiti podkriepiti. S početka ju ovdje ondje popraćivale opazke, nu pod konac prestadoše opazke jer se je i sam urednik sve više osvjedočavao, da u mojem članku neima površnosti. A nisam ga pisao od nikakve objesti, već s jedne strane (što sam i ondje rekao) žaleći, što neki mišljahu, da sam ja pisao onaj članak; s druge pako, videći, da se o preozbiljnoj stvari piše svakako, svašta i površno, s toga velim, razloga napisao sam poduži onaj članak, pripravivši se zanj velikim trudom i uz savjet drugih. Denique g. urednik morade zajedno sa svojim dopisnikom reterirati. I ako tko misli, da ja imam krivo; prevedimo dotične članke na latinski jezik, odpravimo jih u Rim, pa da vidimo tko imade pravo. Iza toga nisam više ništa za njegova uredničtva u „K. l.“ pisao. — Za uredničtva sadanjega pisao sam članak pod naslovom: „Fiet unum ovile et unus pastor.“ To bijaše g. 1877. br. „K, l.“ 19. 20. 21. 23. I tomu članku bio je povodom neki spis, čijega auktora nisam htio imenovati od ljubavi i štovanja. I tomu članku nitko van samo čovjek pun neugasive mržnje proti meni neće zanijekati velike zanj pripravе, kod izradjivanja velike marljivosti i logike. S toga su neki znalično izčekivali, tko će biti podpisan pod tim člankom. „To valjda piše gospodin profesor Iveković“ reče jedan član kaptola prvostolne crkve Zagrebačke. Jedno mi ipak prigovori g. dr. profesor Iveković: da nisam naime one poznate iznimke gledom na židovski narod negdje pod konac svieta napomenuo. Nu kad sam rekao, da sam ja na to mislio, ter samo jednom riečju tu iznimku natuknuo: „nijedan narod . . . osim židovskoga naroda . .,“ bio je udovoljen. Pa taj moj članak, komu je bio dostatan razlog povodom, koji je bio, što sam od mnogih čuo, vrlo praktičan i poučan, morao je ipak uzrokom biti vrlo trpkoj jednoj „Obzorovoj“ opazki. — Nekoliko mjeseci iza toga pisao sam članak: „Primjetba besjedi . . . .“ br. „K. l.“ 35. Tu sam se neznalica usudio dirnuti u nazore protestanta gr. Schl. gledom na katoličke stvari. Pa i za taj moj članak rekoše mi sudije poštoni i suditi o toj stvari posve kompetentni, da je posve dobro i solidno pisan i da je vrlo shodno i u horu došao. To njihovo svjedočanstvo sam obširnije naveo u sliedećem članku pod naslovom: „Odgovor na „Obzorov“ dopis od Varaždina . . . . .“ prilog k br. 39. K. l. Taj članak je obširan, priznajem, te iznosi punih 10 strana u „K. l.“ Nego nije pisan bez „znanja i priprave te površno.“ To mi je svjedočila ne samo moja savjest, nego premnoge sa svih strana čestitke i od Zagrebskih i od vanjskih svećenika, pače i laika. Od Zagrebačkih navesti ću samo jednoga izrično, komu neće moći nit „Obzor“ poreći, da zna svojom glavom suditi ter nespada medju one, koji kako „Obzor“ kaže „zazirući od svakoga napora u mišljenju i činjenju. rado takovim plaštom (mojim pisanjem) svoju mlitavost pokrivaju, premda se prozirnim plaštom ništa sakriti neda (t. j. golotinja mojih dokaza je očita), osobito u naše vrieme, gdje se kritički duh i odviše širi.“ Taj jest jedan od dvojice urednika od samoga Obzora pohvaljenih „Hrvat. učit.“ naime g. Stj. Kučas, koji je navlaš u tu svrhu imao dobrotu k meni doći i što srdačnije mi čestitati ne samo u svoje ime nego i mnogih drugih vanjskih svećenika. Neka se dakle „Obzor“ umiri od bojazni, da M. St. „malo po malo i sebe neprevari, pomisliv, da je uman, odličan pisac.“ M. St. moli se svaki dan Bogu, da ga neuvede u napast; pa se i nada toj božjoj pomoći. Još ovdje dodajem kano simplicianus, da. sudeći po onom, kako me „Obzor“ sa svojimi „uvaženimi dopisnici“ traktira, s razlogom mislim, da bi, velim, toj poštovanoj gospodi „prevara“ i zabluda u mene i napokon odstranjenje posvemašnje najbolje došlo. — Napokon sam izričnu želju uredničtva „K. l.“ napisao zadnji članak: „Nekoliko misli o shodnosti ili neshodnosti centralnoga sjemeništa za sve hrvatske biskupije u Zagrebu.“ Pa taj članak je kamenom tolike smutnje i povodom tolike hajke ne samo na „piskara“ njegova, već i na sam „Kat. l.“ — Dakako, samo kad bi bahatost, prostota i mržnja pametnim ljudem mogla biti dokazom. to bih ja bio ono, čim se glavni hajkar tako rado nedužnim ljudem grozi: moralno ubijen. Ali čekaj malo, prijane; malo dublje, čapljo, kljun u piesak, pa će lice stvarim biti po nešto drugo. Jer baš i ovaj moj članak odobrili su i meni izrično čestitajući njegovu praktičnost izrekli muževi i stariji i mladji, muževi, velim, neporočna života, velike nauke i trezne logike; naročito bi jedan od njih, koji i izkustvom daleko u prošlost siže, svojom logičnošću i klasičkom naobrazbom g. K. smotao ko djećarca; a k tomu bio je i on profesor bogoslovja. Nemojte, gospodo, samo sebi prisvajati sposobnosti u mišljenju. Što je pako u mojih člancih opaziti, da su „dugi“, to i predmeti i temeljitost sa sobom donosi. O da, laglje je „kompetentnim načinom“ nabacivati se fra-

zami ter u bahatosti i riečim svetoga pisma prezirno kazati „asketične fraze", nego stvar razgovjetno, bez strasti tumačiti i dokazivati. Napokon nisam ja nit dobom više diete, već svećenik, komu ide 38 godina; dakle sam ili tako doban ili dobniji nego je g. K. i drugi pomagač. Pa tako mislim, da sam dovoljno suzbio navalu na mene, jer da se puščam: „bez dovoljna znanja i bez dovoljne priprave u pretresivanje ozbiljnih stvari."

II. Sada ću, nadam se, pošteno, ocjeniti uvod i članak gore napomenuti. Ponajprije dakle nije se g. K. oteo onomu, što sam ja tvrdio: „da su stvar predstavili u stadiju, u kojem još nije." Kako sam napomenuo, tako i sada pozitivno znam, da uzoriti metropolita i Senjski biskup „neuvidjaju potrebe nit koristi toga sjedinjenja." Metropolita neće, to se po sebi razumieva ničemu druge zapreke stavljati, van samo svoga sjemeništa neće da u tu svrhu ustupi; tim više, što i onako kani do skora u njem uzpostaviti 7. i 8. g. r., jer će nas inače pohadjanje klerika gore na gimnaziju i druženje s vanjskimi lišiti posve klera. Dokaz kako nestoji tvrdnja u članku na koji se g. K. i „Obzor" u obće poziva: „Občenje dakle mladeži naše sa ostalom svjetskom mladeži salvis nonnullis cautelis — nije štetno, pače je koristno." Sve to u teoriji liepo teče: ali „contra experimentum non valet argumentum." To uvidjaju i sami gim. profesori te nam davaju savjet, da si uzmemo klerike u sjemenište; a klerikom samim ništa neće draže biti nego to. Senjski biskup, kako mi je na moju izričnu prošnju kazao tajnik njegove uzoritosti, izjavio se je, da on neće dobrovoljno svojih klerika i sjemeništa prenašati u Zagreb, s razloga, da jih morda svih neizgubi. Liepo i opet u teoriji teče, da će jih više dolaziti, kad se zamiene licealna predavanja sa sveučilištnimi; ali i opet: „contra experimentum non valet argumentum." Pa tako sam ja imao pravo kad sam rekao, da nisu svi hrvatski biskupi za tu ideju zauzeti. No g. K. neima pravo, kad nieče, da je on to u svojem članku, otisnutom u 3. br. K. l. tvrdio. Neka štovani čitatelj uzme rečeni broj K. l., pa si neka čita četvrti alinea, do kojega je g. K. mene pobijajuć fino došao, nego nije htio unj dirnuti. Dakle ću ga ja evo točno navesti: „Domaći dakle biskupi uvidjaju korist i potrebu, da se bogoslovija za kandidate svećenika svih naših biskupija usredotoči u Zagrebu." Što ne, prijane, da sam ti učinio veliku krivicu ili pako tebi manjka mrvica logike, sižući ti svojim zaključkom dalje nego ti premise dopuštaju, proti pravilu starih logika: „Aeque ac praemissae extendat conclusio voces!"

Za tim mi se spotiče, da nisam „pročitao" što no je preuzvišeni g. biskup Djakovački o tom pisao i što je otisnuto u 15. br. „K. l." 1877. Na to odgovaram: da sam već prošle godine sve to, morda točnije i pazljivije čitao, nego ijedan „Obzorov" dopisnik. Dokazom mi je tomu, što sam ljetos, uzamši taj spis u ruke, naišao na neka olovkom podvučena mjesta, što ja samo kod važnijih stvari činim; k tomu i to što sam već prošle godine u travnju citirao jedno osobito mjesto iz napomenuta spisa u privatnom listu na nekoga svoga staroga znanca, na kojega bih se mogao pozvati. No jer sam od moje mladosti pak do dana današnjega štovao ugled biskupâ, nisam htio toga spisa u javnosti i očito kritizirati; već fino postavivši ugled biskupâ uz ili proti auktoritetu biskupa, ocjenjivao sam po mogućnosti točno i savjestno one dokaze za sjedinjenje, koje je naveo g. St-ć i g. K. Pa se s malom iznimkom i izvadjaju ovi svi iz biskupovih. Tako uradiv mislio sam, da se neće toliko toga na mene i na „Kat. l." radi mene srušiti. Pripomenuo sam ovdje ondje kano mali corollarium, da bude stvar koristnija i blaže i čednije rečena. Gdje i gdje pala je trpka kruška; nu dok se je ta kruška u našoj Hrvatskoj nepregrizne, nećemo ništa postići, ma da se sve sjedini, da svi profesori postanu sveti Tome, a učenici da su sami ženiji. Savjestno sam, neizbjegavajući i netajeći sile kojega dokaza, posljedovao naročito Djakovačkoga dopisnika, da, hoteći biti kratak nebudem nepravedan. Pa s toga je moj članak: „o svem i svačem"; i onda: „duga i preduga meditacija." Ima u domovini našoj ljudi, to svatko zna, samo g. K. nezna, koji su gorki neprijatelji njegove preuzvišenosti. To je zlo. Nu ima jih, koji opet neznaju drugo, van thuribulum u ruke uzeti, da laskavo kade i dižu svaku njegovu rieč i svaki njegov čin nebu pod oblake. To je morda još gore. Kad bi se srednjim putem išlo, čini mi se, da bi se najdalje došlo: „medium tenuere beati", i da se nebi najviše njegova preuzvišenost gledom na svoja velika poduzeća morala zadovoljiti „s najboljom namjerom, ali slabim uspjehom."

Za tim bih morao pisca onoga uvoda i pisca članka zamoliti, da se blagoizvole sastati opet na znanstvenu konferenciju, ne kako će što nova napisati, nego kako će one rieči u uvodu: „O tom pitanju pisao je u zadnje doba i g. M. St. u „Kat. l." s najboljom namjerom, ali slabim uspjehom"; dovesti u sklad s onimi u članku: „A bude-li biskupu života i zdravlja, ustrojiti će on i dječačko sjemenište, a preustrojiti će on i svoj bogoslovni zavod." Je-li vidite protuslovje? M. St. protivnik sjedinjenju piše proti sjedinjenju bez uspjeha; dakle će Djakovački fakultet biti prenesen u Zagreb. Ako se pako u Zagreb prenese onda se neće preustrojiti već će se u Djakovu dokinuti. Što ne, gospodo, da „površni" i bahati jeste, ali logični niste! Osim toga činite vi meni krivicu, kad me nazivate bezuvjetno „protivnikom sjedinjenja." Nit naslov moga članka, nit razlaganje dopušta, da me jednostavno nazivate tako, dočim ja usuprot dva krat izrično iztičem nakanu svoju: „veritas pateat", neka se stvari gledaju i s druge strane.

Nego onaj moj passus, gdje govorim, da će se potomstvo moći tužiti, ako se radi siromaštva prenese sjemenište i fakultet iz Djakova, osobito je g. K. nastojao oprovrći ter je bez koristi i potrebe načinio pravi multiloquium, u kom se tako lahko pogrieši. I skoro bi čovjek došao na misao, da me želi i pred biskupom i pred

svećenstvom Djakovačkim i pred čitavim narodom učiniti omraznim. To pako nebi liepo stajalo profesoru crkvenoga prava. No gledat ću se i iz te mrežice izkopati. Prvo dakle, prijatelju, kazao sam ja „imućna", a ne „bogata"; drugo kazao sam: „biskupija", a ne: „biskup"; treće nisam niekao svega onoga, što dalje govorite o sjajnih svotah i darovih, koje je preuzv. Strossmajer dao za narodne svrhe; nisam bez razloga već svaku rieč promisliv dobro rekao ne: „biskupe" već „Djakovčani." Hotio sam naime izreći misao: da će sviet, koji čudesa govori o imetku, što ga je donesla šuma biskupijska, zamjeriti, ako se prenos izvede s razloga siromaštva. Tu sam misao onda želio tako izreći, da nebude „naduhnuto" rečeno. Za to sam rekao: „biskupija" jer je blaže nego: „biskup", što bi jedino na preuzv. Strossmajera išlo, dočim se oštrina, ako je imade, od onoga podieli, rek bi medju sve: ter se jedva opaža. Za to sam rekao: „imućna", što je blaže, nego: „bogata"; a da je blaže i čednije, to će svatko ćutiti, pa je mene nekoč moj profesor iz homiletike i izrično na to sjetio. S toga, kadgod kanim koga predstaviti, da samo blago sgrće i da ga nerabi po zakonu božjem, kažem: „bogat"; a kad govorim o čovjeku, koji mnogo ima, ali se tim rabi plemenito, velim: „imućan." Na to ja pazim u propovjedi ter neću nikad čestitim kršćanom kazati: „bogataši", na to sam pazio i u ovom napadnutom spisu. Isto tako uzalud troši rieči g. K., kad sve ono per longum et latum nabraja, što sam ja sve drage volje dopustio metnuvši potomkom u usta rieči: „svemu su mogli pomoći." I tako mislim, da će onaj njegov poziv na ustanak: „A čujte, Djakovčani, što vam dalje veli M. St. .", jedva naći toliko odziva, koliko g. K. misli. Ušuprot reći će gdjekoji: taj naš Zagrebski brat i simplicianus ima nešto od onoga, komu je rečeno: „Verus Israëlita, in quo non est dolus", jer gudi i Zagrebčanom, premda opet posve čedno, mnogo istine. — Napokon kad su bez potrebe dirali u stvar, pa pri tom se kano pile u kudelju zapleli, natuknut ću ovdje samo neke misli, ne radi sebe niti radi vas, nego da se drugi, ako uvide, da imam pravo, nepovedu za vami; jer su slične rieči već mnogo švindla kod nas proizvele. Velite dakle: „Bogati biskup Djakovački, koga ciela zemlja štuje i ljubi, smatrao si je prvom dužnošću, da od svoga bogatstva ponajprije pomogne sirotinji, svojemu narodu iz kojega je proizašao." Nije mi ni sdaleka na pameti, da poričem absolutnu vriednost koju svaki narod dobiva od akademije, galerije itd. Nu budi mi ipak dozvoljeno podvojiti, kako mnogi vrlo izkusni ljudi dvoje — hoće-li poteći stalna prava i kršćanska korist našemu narodu od zavoda, iz kojih se već sada čuje gdjekoja po kršćanstvo trpka, prem još živu oni, koji su zasnovali te zavode „s najboljom namjerom." I ja se s premnogimi pitam, što-li će biti, kad ovih prevriednih osoba ne stane, koje još jedine prieče, da protikršćanski valovi posve ne preuzmu mah? Osobito pako od galerije slika nada se g. K. nepresežnoj koristi, jer će ona biti „prava blagodat ne samo za napredak naroda našega u obće nego napose i za napredak crkvene umjetnosti u našoj domovini." Mnogim drugim čini se s menom skupa da je prepovjerljivo, kad se tko za procvat kršćanske vjere nada od galerije slika neznam čemu. Opozivanje pako na Rim u tom pogledu mene nit najmanje nesmeta. Jer da koješta drugoga mimoidjem, na što bi se uvjek imalo paziti, kad se o promicanju kulture govori, kažem, da su pape bili i svjetski vladari, ter kao takovi imali kojekakvih dužnosti, kojih drugi biskupi neimaju. K tomu valja znati, da nije ono sve baš najbolje, što je koji papa činio ovako u svjetskih stvarih. Neće biti, nadam se preuzetnost, ako rečem, da ja imam tolik pietet naprama svetoj stolici, kolik i g. K., pa vjerujem papinsku nepogrešivost u stvarih vjere i morala onako, kako i svaki vjerni katolik. Ali opet s druge strane znam, da izmedju svih papa bilo ih je veoma dobrih i pobožnih; ali takodjer takovih, koji su bili odviše veliki ljubitelji kojekakvih svjetskih milina. Pa da je svega toga bilo manje u njih i u mnogih n. p. tadanjih njemačkih biskupih, ne bi bilo toliko truleža došlo u kršćanski život nit bi bile tolike provincije od vjere katoličke odpale. Za to meni neide nikako u glavu, da bi se koji biskup prije bio imao brinuti za one stvari, nego za uzgoj svoga klera; jer tu se novci najbolje ulažu i to bolje ulažu, nego si mi i misliti možemo. Dapače sveti Jeronim predpostavlja njegu klera i samomu gradjenju i ukrašivanju crkava. „Multi aedificant parietes, et columnas Ecclesiae substruunt. marmora nitent: auro splendent laquearia: gemmis altare distinguitur: et ministrorum Christi nulla electio est." (Epist. 6. al. 52. ad Nepot. n. 10.). Tako se tuži učeni i sveti starac Jeronim. Dobar kler „sirotinji narodu" je pravi otac i prava mati. Njega valja množiti, uzgajati, nanj valja paziti, da vrši dužnosti i kanone, za to živi od crkve. Tko to čini, taj sirotinji narodu ponajprije dobro čini. Pa kad je to posve udovoljeno, onda se neka ide drugamo. Pošto pako g. K. drugčije misli. molio bih, neka mi navede kano profesor crkvenoga prava budi koji kanon, iz kojega se dade protivno izvesti. Samo ga molim neka nekuša čitateljstvo hraniti floskuli i prelaziti kano sofista na drugo polje i u prediele fantaziranja. To pako rekoh, ne kao da se komu namićem za savjetnika, nego jer nemogu proti kršćanskoj i katoličkoj sviesti govoriti, ako već što reći moram; a šutiti neda g. K. Napokon je g. K. osobito ozlovoljilo, što sam govoreć o razlikosti izmedju bivšeg nadb. liceja i sadanjega sveučilištnoga bogoslovnoga fakulteta spomenuo, da su iztočni jezici jedini predmet, koji se sada predaje na našem bogoslovnom fakultetu, a nije se predavao na nadb. liceju. S toga se isti g. K. stavlja za reformatora, te se osvječuje, ne meni, jer mi se slabo može. nego nedužnim iztočnim jezikom. „Da je na moju", veli on, „nebi se ovi jezici ni predavali. Koliko koriste današnjoj bogoslovnoj znanosti ovi iztočni jezici, kako se na naših austro-ugar-

skih sveučilištih predavaju, znati će najbolje prosuditi, koj se je njimi bavio, jer se je baviti morao.“ (Malo više logike bi i opet dobro došlo; mogao bi se bo naći bolji sudija od „podmoraš učenika“). — „A da je tomu tako, vidi se i od ovud, što se ti jezici u Rimu nit nepredavaju....“ Čudan-li je to pruritus reformandi, čudni li razlozi, na kojih se osniva ota mudra i sveučilišta dostojna reforma. Vjerujte, g. K., da bi vam pravi strukovnjak na ovo odbrusio: „ne sutor ultra crepidam.“ Ponajprije nije istina, da se iztočni ovi jezici nepredavaju u Rimu; jer znam od svjedoka očevidca, da se semitska linguistika predaje u Rimu. Ta češće i sami dogmatici Rimski n. pr. Perrone navode svjedočanstva ne samo u prievodu već u izvoru iz tih jezika. Da-li je pako način, kojim se ti jezici predavaju na austro-ugarskih sveučilištih koristan po znanost bogoslovnu, glede toga nam je sigurno veće jamstvo u sudu austro-ugarskih sveučilišta, koja goje semitsku linguistiku na bog. fakultetu, nego u sudu g. K., koji „naduhnuto“ ističe svoju premudrost nad osvjedočenje svih austro-ugarskih sveučilišta. K tomu neznam, da-li je tvrdnja g. K. pravedna za one katoličke bogoslove u Austro-Ugarskoj, koji su bogoslovnoj znanosti i tim mnogo koristili, što su se u radu svojem služili i istom semitskom linguistikom, koja jim se je predavala na kojem od austro-ugarskih sveučilišta. — Što jih pako mnogo imade, koji su slušali semitske jezike, a od njih neimaju koristi za bogosl. znanost, to nije za pametna čovjeka dostatan razlog, da se zato nebi imali nit predavati ti jezici. Istim bo pravom imao bi g. K. prestati koješta predavati o raznih kollekcijah kan. prava, jer se veći dio njegovih slušatelja u školi tim bavi zato, što se baviti mora, a kasnije neima od istih koristi, jer se baviti njimi više neima razloga. Na temelju takvih razloga bi se brže bolje ne jedna stvar sa sveučilišta odstranila, koja za svakoga neima očevidne koristi, ali je bogoslovnoj znanosti i crkvi sasvim tim koristna. Istina semitske lingvistike netreba svakomu svećeniku, dapače nit svakomu bogoslovnomu učenjaku; ali potrebna je ipak svakomu onomu bogoslovu, koji hoće da nekom samostalnošću radi u biblijskoj znanosti. — Mimoilazim puno toga, o čem će g. K. lahko osvjedočiti, ako se dade, u tih stvarih strukovnjaci. Napominjem samo, da njegovo osvjedočenje, po mojem mnienju nestoji u skladu s onim, što je nekim povodom preuzv. g. Strossmajer o tih jezicih govorio: „Hoće se (za prievod svetoga pisma) podpuno znanje semitičkih i klasičkih jezika.“ („K. l.“ 1877. br. 16.); premda su morda zahtievi za prievod sv. pisma na hrvatski jezik ondje zbilja malo odviše razšireni. Jeronim je u kat. crkvi jedan, te ako budemo na Jeronima čekali, vjerojatno neće Hrvati nikad dobiti prievoda. — Napokon uvidja korist i potrebu da se na sveučilištih semitski jezici predavaju, i sama kat. crkva. U tu svrhu mogli bismo navesti i kanona koncilskih i bulla papinskih; nu stvar bi se odveć raztegnula. Pa porad svega toga mudro je uredjeno, da se i na našem sveučilištu ti jezici predavaju, da nebude kano miserabilna iznimka i krnjotak gledom na druga sveučilišta. Ali opet je takodjer mudro uredjeno, da to nebude za svakoga obligatan predmet. Pa na to će se i u buduće morati paziti, ako se bude što nova uvadjalo. Treba na ime na umu imati, da nisu svi slušaoci kadri u vrieme od četiri godine svega i svačesa naučiti. U protivnom slučaju poć će ne obširnost nego žalostna površnost. — Nego sad mi kažite g. K., da-li se neopaža kod vas „neznanje, nepriprava, površnost“; dodajte još preuzetnost, kojom se i pisac uvoda u vaš članak (ako niste, kako sam pozitivno čuo, i toga vi pisali) i vi u samom članku, i opet pisac onoga pamfleta u br. 80. Obz. (koji ste, kako čujem i opet vi pisali) na mene a osobito na „K. l.“ oborio: pa ćete i opet vidjeti, kako je istina: prazna vlat diže glavu. Na koncu vas još samo sjećam, kako ste onim, što ste uplitali „meditaciju i askezu“, ter te stvari samo kano svojinu slabih glava predstavili, smutili ne samo mnoge od vas učenije i bolje svećenike nego i neke laike. —

III. Prigovori moji, kako se iz cieloga moga članka vidi, smierali su na to, da se stvar s obje strane gleda. S toga nit sam jih tako poredao, da jim se na okupu ukaže sva sila, nit sam mislio, da svaki za sebe ima neoborivu jakost. Ovu zadnju misao bio sam ja izrično metnuo u svoj manuscript; nu drugi jedan razborit čovjek reče: to može izostati. — Iza toga sam ja i sam mislio i slušao sud o toj stvari starijih, učenih i izkusnih ljudi; pa sve to me je još jače učvrstilo u mojem mnienju, da neće biti ta centralizacija koristna. Dakle prvo, kad misle g. St-ć i g. K., da neće štetovati stolne crkve, ako se prenese od njih mladji kler; to ja neostajem dalje tvrdokorno kod svoje tvrdnje. To sam i htio, da se stvari bistre; za to mi je s mnogih strana rečeno: da objektivno pišem. Sasvim tim bit će jih, koji se neće dati dokazi g. K. i g. St-ća oboriti. Drugo nemogu odustati od toga; da neće biti koristno za bogoslovnu knjigu u našoj domovini; ako se dokinu mjesta, na kojih su se do sada mogli čestiti muževi tom naukom baviti. Uvjet stavljam: samo ako sve ide, kako valja. Treće gledom na uzgoj klera biskupijskoga neima nigdje zgodnijega mjesta, nego-li je sjemenište blizu biskupa i njemu kano pred očima: „oči gospodarove čine vole debelimi.“ Četvrto, koristno je, da biskup imade upliv na profesore i njihovo predavanje. Toga upliva neima nit Djakovački nit Senjski biskup na profesore u Zagrebu. Netreba računati samo sa sadanjimi faktori bilo gledom na vlade bilo gledom na profesore; lahko bi bilo, kad se ljudske stvari nebi mienjale. Peto centralizacija ima nešto od onoga, proti čemu su se nekoč za Josefinskih vremena toliko biskupi borili. To se dakako s nijedne strane nenamjerava. Ali nije samo nakana u čovječjih djelih stvar odlučujuća, inače nebi meni uvodnik K-ova članka bio predbacio „slaba uspjeha“ uz „najbolju namjeru.“ Tuži se i sam preuzv. g. biskup Djakovački u češće spomenutom spisu: „ali je nesgoda, što je danas posvuda nadvladalo načelo držav-

noga svemogućtva i spojene s njim bezuvjetne neobzirnosti." Na to nesmijemo zaboraviti. S toga šesto vidimo, da kako sam u zadnjem članku kazao ugarski i austrijski biskupi imaju kod kuće svoja sjemeništa i u njih bogos. nauke. — To vidimo u Ljubljani, to vidimo u Mariboru, to vidimo i u Briksenu. Sedmo za svećenike, koji idu u pastvu, imaju sveučilištna predavanja pred licealnimi samo sobom jedva ikakvu prednost. Jer vrieme ostaje isto: četiri godine; sati isti, kojih radi slabijih nije smjeti množiti. Obširnost pako predavanja ima uz svoju dobru stranu ovaj dvovrstan incommodum: prvo da se nemože toliko pitati, koliko bi se pitalo, da nije te obširnosti; drugo, da se težko sva materia prodje. Ovo je pako jedno i drugo neprilika osobito za srednje talente i za one, koji neće u buduće imati vremena i zgode s nova neproučene stvari učiti. Jači umovi, osobito oni, koji će imati sreću, da polažu doktorat, imaju od obširnosti korist; ali većini bi koristnije bilo, da se kraće uzme, sve uzme i češće pita. — Pa tim pada i onaj razlog, da će sveučilište pružiti samo svestrano naobraženo i učeno svećenstvo, da će nam dati svećenstvo, kojega će svaki član biti „posve učenim čovjekom, da uspješno odbije udarce proti svetoj vjeri naperene." Istina „u pojmu sveučilišta leži, da se tuj znanosti temeljitije i obširnije predavaju"; ali korist te temeljitosti i obširnosti jest, kako sam prije napomenuo, uvjetovana koječim. Tko nebi želio, da bude bez iznimke svaki svećenik pravi portentum svakoga znanja i umienja, ele to nit je bilo do sada nit će biti od sada. Bilo je u crkvi u svako vrieme veoma dobrih i koristnih svećenika; nu za to nisu bili svi izbrušeni apologete. To je božja providnost htjela da ostane stvar po dosta stegnuta na ogromnu manjinu. S toga može biti obično posve dobar i propovjednik i izpovjednik i kateketa, premda nije neznam kako izbrušen apologeta. Ima propovjedaonica i vjeroučiteljskih miesta, gdje je to nuždno; nu toliko će nam Bog i takovih dati, ako ga budemo molili. Pobijanje bludnja nebi smjela biti stvar na običnih propovjedaonica van samo izvanredna i riedka; to bi se imalo obaviti u katoličkoj literaturi osobito dnevnoj. — Što pako g. J. St-ć reče u svojem „odgovoru . . ." u zadnjem br. „K. l.": „U starije doba, kad su svetci prošavši samo kroz ulice grada, sviet poboljšavali i sviesti dozivali, onda je to valjda laglje bilo, onda smo mi mogli jezgru bogoslovije proučiti, pa ljubavju pram Isusu i bližnjemu zadojeni ljudstvom ravnati, danas bi se to težko dalo, danas valja rukave zasukati i uzdajući se u pomoć božju posla se ozbiljno latiti", i opet moram vriednomu i učenomu dopisniku kazati, da po mojem mnienju po nešto neoprezno govori. Prvo naime bilo je i tada, kad su svetci to mogli proizvesti, učenih i veoma oštroumnih branitelja kat. vjere, drugo čini mi se zbilja vrlo nesmotreno rečeno: „danas valja rukave zasukati i uzdajuć se u pomoć božju posla se ozbiljno latiti"; kao da su oni svetci, n. p. sv. Franjo Asišanin bili ljudi dangube. Budimo čedni, pa ćemo više blagoslova imati. Pripominjem ovdje, da ima i u naše vrieme primjera, gdje su priprosti i podnipošto učeni, ali skroz pobožni i sveti svećenici čudesa u pastvi tvorili, ter zbilja premnoge čak i atheiste na vjeru obratili. Tamo spada n. p. Ivan Kr. Vianneg župnik u Arsu u Francezkoj († 1859.). Osmo laglje će, čini se mnogim i Senjski i Djakovački biskup dobivati dostatan broj klerika u svoja sjemeništa kod kuće nego u Zagrebu. Što se pako objicira, da će inače bogoslovni fakultet ostati krnjotak, to neće stojati, samo ako budemo imali dosta klerika. Zagrebačkoj biskupiji nebi bio odveć velik broj, da ima u svakom tečaju 30 bogoslova. Kad bi k tomu broju pridošli klerici iz drugih biskupija, bila bi prava radost pred tolikim brojem slušatelja predavati. Ako pako bude ovako išlo, kako je počelo, onda će biti krnjotak uz svu centralizaciju. — Napokon dodajem, da mi je drago, što je g. J. St-ć svoje misli pobliže razjasnio; samo dodajem, da i sada mislim, ter mu nisam nigdje krivice činio nit sam iztrgnuo njegovih rieči izvan konteksta. Ja sam tek kasnije saznao, da je on profesor iz hermenevtike; ali uza sve to nije dosta jasno govorio u svojem članku.

Matija Stepinac.

Viestnik.

Zagreb. Blagoslov ulja i ostale obrede posliednje večere obavlja danas sam uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup.

— Njegova Svetost papa Leo XIII. u posebnoj audienciji, koju je dao početkom ovoga mjeseca kardinalu Howardu, poznatomu prijatelju Hrvatâ, opunovlastio ga je da priobći hrvatskomu sveučilištu u Zagrebu i njegovomu rektoru apoštolski blagoslov.

— Uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup poklonio je i ljetos kako i drugih godina 300 for. družtvu sv. Vinka. Na tom veledušnom daru hvali mu smierno ovo družtvo.

— O pozlataru i slikaru E. Wagmeisteru donesli smo već više dopisa, u kojih ga gg. župnici pohvalno spominju. Taj vriedni gospodin preporuča se i opet velečastnomu svećenstvu za poljepšivanje starih, a ukrašivanje novih crkva u svakom stilu. Uz to ima u njegovu skladištu svakojakih slika u zlatnih okvirih, u svakojaku cienu, a za svaku svoju radnju jamči on. Navlastito može se kod njega dobiti i sliku sv. otca Leona XIII. u okviru za 15 for. i uz mjesečni odplatak.

— Viest o kat. crkvici u Nišu, koju smo mi donesli oprovrgava „oficiozno vrelo" iz Beograda. Izvor, iz koga smo ju crpili mi ne oprovrgava ju još.

Urednik Andrija Jagatić. Tiskom Dragutina Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 17. U Zagrebu, 25. travnja 1878. Tečaj XXIX.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Nješto o toleranciji.

(Dalje.)

Nu zar je „blagi“ Melanchthon bio manje tolerantan? On, koj je „osvjedočenje“ u bitnih točkah, „o slobodi volje“ i o „prisutnosti Isusovoj u presvetom oltarnom otajstvu“ toli bitno ili baš protivno promjenio? Opetovano je zahtjevao, da anabaptiste valja izkorieniti, a one, koji bi bili nepopustljivi, smaknuti. Kako je smaknuće Servet-ovo prozvao pobožnim i za sve potomstvo uspomene vriednim primjerom (pium et memorabile ad omnem posteritatem exemplum) čuli smo. Svjetskomu poglavarstvu naložio je, da mora Theobalda Thammera smaknuti; jer je tvrdio, da je moguće i poganom se spasiti! Sa Schwenfeldijanci imali bi knezovi tako strogi biti, kao da su parija; a za protivnike majorista tražio je od civilne oblasti, da jih tjeiesnimi kaznami kazni. Osiandrova jednoga privrženika dao je Botho Eilenburški smaknuti sbog njegovih posebnih theologičkih nazora. U svom pastirskom pismu na crkvu u Nürnbergu, Melanchthon je to odobrio i preporučio. (Döllinger a. a. D. l. 399.)

Kako su mnogi ovi zatočnici i branitelji čistoga evangjelja medju sobom tolerantni bili, možemo uviditi iz Melanchtonova pisma, što ga pisa landgrafu hesskomu Filipu, gdje sve druge nazivlje bezbožnimi i sofističkimi krvopijami. Pak u istinu ovim izrazom Melanchthon nije preveć rekao. Treba bo samo čitati prepirke medju glavami čistoga evangjelja, pak će se čovjek uvjeriti, kako je istinu rekao Melanchthon.

Wittenberg, malo prije rodno mjesto nove objave i na novo uzkrsnule crkve Kristove, doskora prozvaše Flacianci i Amsdorfijanci kolievkom svega krivovjerstva i bezbožtva, smradnom kloakom djavolskom, te se je javno propovjedalo, da će svaka majka bolje načiniti, ako svomu djetetu vratom zakrene, nego da ga u Wittenberg šalje. Propovjednik Brandis tuži se, da ga je neki drugi propovjenik Stössel izružio do manikejca, enthusiaste, magarca i još gore; a drug mu u službi Lindemann, da mu je zaprietio zatvorom, progonom i brnjicom. (Döllinger III. 467.) — Mladji Justo Jonas nazivlje „najviernijega“ pristašu Lutherova „nemirnom praznom tikvom, neukim i surovim magarcem.“ S druge strane odobrava Amsdorf u posebnom spisu, da su Heshusija i njegove pristaše gradski panduri iz grada izćerali. Heshusij usuprot nazivlje wittenberškoga propovjednika Amsdorfa sramotom theologa. — Jednoga od glavnih stupova čistoga evangjelja, Flacija Illyrika nazivlju Wittenberžani: „obešenjakom, illyričkom bestijom, ludovom, opakim Flacijem“; vele mu: „da ga valja objesiti ili da se sam objesi; on da je neprijatelj božji, orudje djavla, posuda srdjbe, ubojica, varalica, sykophant, prosto magare; on da je personificirani djavao, da je za svoje centurije pokrao novce iz sve Europe, da je provalio u pisaći stol Melanchthonov, iz njega da je izvadio listove i tom sgodom da je uhićen.“ (Dölling. II. 233. ss.) Niti u Jeni nije Flacij imao mira. On sam piše: „Ja sam u Jeni mnogo groznih nepravda pretrpio, kojih nebi mogao niti zadnji konjušar pače nikakov svinjar pretrpiti.“

Da svadljivi Flacij nije svojih protestantskih sudrugova ništa manje štedio, nego-li papiste, vidi se iz sliedećega: Jednoga svojih sudrugova, Viktorina Strigela nazivlje grabežljivim vukom, tatom, ubojicom. Lutherom izumljenu sliku, na kojoj se predstavlja papa, gdje jaši na prasici, te Niemcem, koji ga za koncil mole, svoj izmet nudja, tu „proročansku sliku trećega Ilije“ (Luthera) dade Flacij na novo otisnuti.

Da su papiste proti protestantskim propovjednikom manje intolerantni bili, nego-li ovi

medjusobno, to svjedoči nesumnjivi svjedok, oberruselski propovjednik Erazmo Alber, kad veli: „Ja nisam od papista toliko i takovih djećarija morao pretrpiti, koliko sam jih pretrpio od mojih evangjeoskih sudrugova.“

O toleranciji Henrika VIII., početnika razdora i razkola crkvenoga u Englezkoj netreba nam puno rieči trošiti; jer su njegove mušice, njegova razuzdanost i tyranija svemu svietu dosta znane. Henrik VIII. dade izpovjednika svoje supruge Katarine, Foresta, javno spaliti; učenoga kancelara Tomu Morusa, i plemenitoga worcesterskoga biskupa Fischera smaknuti. U kratko budi rečeno: Ovaj uzor tolerancije dade pogubiti: 2 kraljice, 2 kardinala, 2 nadbiskupa, 18 biskupa, 13 opata, 500 priora i monaka, 38 doktora bogoslovja i pravoslovja, 12 vojvoda i grofova, 164 plemića, 124 gradjanina i 110 žena.

Baš tako tolerantna bila je kći njegova „djevičanska“ kraljica Elisabeta. Katolikinju Margaretu Ward dade objesiti; jer je pomagala te je sretno umaknuo jedan katolički svećenik. Margareta Middleton sdrobljena bi težkim kamenom sbog toga, što je kod sebe nastanila jednoga katoličkoga svećenika. Knjigotržac Carter obtužen bi s veleizdaje, obješen i trbuh mu razporen; jer je u knjizi: „de schismate“ prispodobio pobjedu crkve nad krivovjerstvom s pobjedom, što ju održa Judita nad Holofernom. Drugoga nekoga knjižara stavili su na najgroznije muke; jer nije htio izdati onih gospoja, koje su kod njega kupovale knjige katoličkoga sadržaja. Drugim katolikom su živim parali trbuhe, te im srce i utrobu vadili. Misionarom Isusovcem ovezali bi užetom vrat, te jih tako dugo davili, dok jim nisu oči poskakale iz glave. Sudac, koj bi se usudio prosvjedovati proti ovakovomu postupku, bačen bi u Tower. Pjesnici tadanjega vremena, izuzam Shakespeare-a, pjevali su krvave drame, samo da puk priuče na krvoločnosti, koje su se sbivale; a te drame bile su pune mržnje i otrova proti svemu, što je katoličko. Krvnici carskoga Rima nisu imali takovih pomagača; jer niti je Seneka niti koj drugi tragički pjesnik poznati stavak „Christianos ad leones“ theatralnimi predstavami podpirivao. Netolerantni katolički misionari, kojim je tolerantna Elisabeta u Tyburnu dala razparati trbuhe, molili su još za svoju mučiteljicu. S toga valjda razloga i veli Shakespeare u Henriku XI. „Za neprijatelje mole svećenici, a knezovi jih ubijaju.“ Proti onim, koji su bili sumnjivi, da su katolici, rabili su bičeve, nakazali bi jih, palce jim odsiecali, uha rezali, mučili jih i ubijali. (Sravni Rio, Shakespeare str. 29. i 46. i Challoner: „Denwürdigkeiten der Missionspriester und anderer Katholiken, die in England ihrer Religion wegen den Tod erlitten haben von 1577—1684.)

Od god. 1577. kad je tolerantna „djevica“ najviše biesnila do njezine smrti 1603. nabraja Challoner 187 osoba, koje su radi svoje vjere trpile, a medju njimi 125 svećenika; pak dodaje k tomu, da taj broj podnipošto neizključuje većega broja. Jer Brigdewater računa samo do god. 1588. okruglim brojem 1200 katolika, koji su pali žrtvom tolerancije englezkih reformatora, pak dodaje, da je i to premalen broj. Po njegovu izkazu palo je do god. 1588. tri nadbiskupa, 18 biskupa, 4 ciela samostana, 13 dekana, 14 archidjakona, 60 kanonika, 130 svećenika, 49 doktora bogoslovja, 18 doktora prava, 15 profesora kolegija, 6 grofova, 10 lorda, 26 vitezova, 326 plemića i do 60 plemićkih gospoja.

Za Jakoba I. smaknut bi na zahtjev anglikanskoga episkopata jedan katolik samo sbog toga, što je kod sebe nastanio jednoga Isusovca. Odvažni neki gradjanin imenom Pound prosvjedovao je proti toj osudi; nu ministarsko vieće odgovori mu na taj prosvjed doživotnom tamnicom, koju je morao nastupiti, velikom novčanom globom, koju je morao platiti, i tim, da su mu dali oba uha odrezati. Za vladanja Jakoba I. nepazeć na opomenu francezkoga kralja Henrika IV. koj je opominjao, da valja sa protivnici blaže postupati, izdan bi zakon od 70 paragrafa, koj pogledom na toleranciju nebi bio izdao nikakov rimski prokonzul, niti ikakov orientalni despota. Ovim zakonom otvoreno je novo vrielo i fizičkih i moralnih muka za svu zemlju. Agenti velikoga crkvenoga vieća nanjušili su sve prekršaje katolika, na koje je bila udarena bud novčana globa, bud konfiskacija dobara. Tolerantni protestantski biskup Hexeford usudio se je time hvalisati, da je 400 katoličkih obitelji spravio na prosjački štap. Strogo su zahtjevali apostaziju svakom sgodom, i onda kad se je narodilo diete i onda kad se je sklapao brak. U ovakovih slučajevih morali su se roditelji prijaviti protestantskim svećenikom ili pak biti pripravni platiti novčanu globu od 100 f. šterlinga. Tako se je sbivalo i kod pogreba. Ako su katolici i ovoj fiškalskoj kazni uzprkos radili, to su onda morali biti spremni izgubiti jednu trećinu svoga gibivoga imetka i dvie trećine zemljištnoga i kućnoga posjeda. K tomu dolazili bi još sustavi proškripcije po kom nije nitko smio onoga primiti bud za gosta bud za slugu, koj je ostao vjeran staroj crkvi. Tko bi proti ovoj zabrani radio, morao je svakoga

mjeseca plaćati globu, koja je 20 puta toliko iznosila, kolika je bila plaća družinčeta. Sve ove potankosti najčovječnije protestantske tolerancije, točno su ubilježene u depeši francezkoga poslanika Borderie-a.

Za Cromwella i Vilima oranskoga i njegove supruge Marije ovi su tolerantni zakoni još pooštreni. Challoner veli, da je od g. 1604—1684. palo jih 92; a medju njimi 78 svećenika.

(Konac će sliediti.)

Vazmeni dar biskupa Dobrile.

„Velika nesreća preti našoj biskupiji: da joj naime ponestane svećenika! To već znadu Sloginí štioci iz pastirskoga lista presv. biskupa Dobrile od dne 2. febr. o. g., u kojem je dokazano kakvo je dobro vjera, i da su po božjoj naredbi svećenici potrebiti za uzdržanje i napredak vjere. Gdje nestaje svećenika, ondje nestaje i vjere. A kad je vjere nestalo u narodu, nije ga mogla zadjeti groznija nesreća. A da nam ta nesreća preti uprav hitrim korakom, pomislimo samo one žalostne brojeve iz napomenutoga pastirskoga lista. Našoj (trščanskoj) biskupiji bi trebalo, da ima u sjemeništu jedno ljeto s drugim najmanje petdeset bogoslovaca; ali mjesto 50, bijaše ih god. 1873. samo 20; god. 1874., nego 18; god. 1875. samo 13; god. 1876. samo 11, lani 9, a ove godine samo 7, dakle ove godine 43 premalo! Iz toga se vidi, da je svako ljeto gore, i doskora nećemo imati nego po kojega, dočim nam mnogi svećenici umiru, a drugi iznemagaju. Lani jih je umrlo 13, u mir ili penziju jih je prešlo 8, jedan je ostavio svojevoljno službu, a mladih smo samo trojicu dobili za službu. Žalostnim ovim brojevom, neće biti suviše ako se još i ovi dodaju: po prilici je svih kolikih svećenika spadajućih ovoj biskupiji 320. Od ovih jesu 3, koji imaju preko 80 g., 34 preko 70 god., 80 preko 60 god., 150, koji imaju preko 50 god., dakle starci preko polovice svih skupa! Uz najbolju volju, većina ovih malo će još godina moći upravljati svoje težke službe, osobito na polju. Već je sada po koje mjesto u biskupiji ostalo bez svećenika, a za čovječje pameti nije bilo bez njega. Svakdanja je tužba: Imali smo duhovnika, radi bolesti il starosti pošao je u mir, a nismo, i Bog zna do kad, a može bit ni nećemo dobiti drugoga; od bližnjega svećenika, koji već ima svoje stado, uz najbolju mu volju, slaba će nam biti pomoć! Tko će nam djetcu učit sveti zakon i strah božji? Tko nas podučavati, tko nas božjom besjedom tješiti, tko umiruće sv. Sakramenti kriepiti? Smiluj nam se, Bože i pomozi nam ti koji moreš! I tih tužba bit će svaki dan većma, i do najdalje deset godina neće biti kraja, da ne žaluje za svećenikom, kog neće imati.

Ako je čije žalovanje nad tom nevoljom, to je žalovanje presv. nam biskupa, koji više nego itko drugi ljubi nevoljnu si biskupiju i zna promjeriti strahotu te nesreće sa svimi grdimi posljedicami u duševnom i vremenitom obziru svojih biskupljana. Zna se, da je on već pred mnogimi godinami predvidio tu nesreću, pak već od onda skrbio kako da ju odstrani il barem umanji. A od kad nam ga Bog poslao u Trst, svakdanja mu je to i najglavnija skrb. Žalostno je za sv. vjeru sadašnje vrieme: posvuda joj neprijatelji i protivšćine; nu ipak se je on poprimio i najskrajnjega, česa se je mogo poprimiti, da očuva milu biskupiju od te smrtonosne nesreće. Dokazana je već istina, da ne tuguju nad pomanjkanjem svećenstva one biskupije, koje imaju svoj *konvikt ili malo sjemenište*, u kojem učenici već od prvih latinskih škola, uz mali ili nikakav trošak, pod samim nadziranjem biskupovim i ravnanjem pametnih osoba, pohadjaju potrebite škole, a odhranjeni u svetih načelih, koje su uz mlieko sisali od bogoljubnih majka, i u naklonosti da postanu jednom pravi božji svećenici. Od neizmjerne koristi bio bi takov konvikt za našu biskupiju. I gle presv. biskup Dobrila nakanio ga je pomoću Božjom i dobrih ljudi utemeljiti. Živo je dirnulo i raztužilo mnogo srce ono njegovo žalostno očitovanje u pastirskom listu o sve većem pomanjkanju svećenika; počelo se ozbiljno misliti, i to osobito u Trstu, da se zapreči ta nevolja. Njegovomu pastirskomu pozivu odazvalo se je više vjernih u Trstu, i koje je Bog bogatstvom nadario, pod biskupovim predsjedničtvom sastali se u zakoniti Odbor, a zadaća jim je, da sami po mogućnosti dadu novčanu podporu za konvikt i da idu od kuće po Trstu, moleć milostinju u tu svrhu. O Vazmu će se ova gospoda javit u posebnom proglasu Trstu i svoj biskupiji. U svoje vrieme i u „Našoj Slogi" bit će priobćen njihov proglas. Blagoslovi im Bog plemenito i častno požrtvovanje!

Nu ne samo gospoda nego već svaki biskupljan mora doprinieti svoj kamenčić, da se konvikt sagradi i utemelji. U tu je svrhu odredio presv. biskup ustanoviti u svoj biskupiji *bogoljubno družtvo imenom „Sveta Obitelj"*, postavljajuć ga i pod njeno pokroviteljstvo. Svrha je družtvu, da razširi bogoljubnost prama „Sv. Obitelji", koja bi morala biti svakoj kršćanskoj družini, pak da se sabiraju novci za podpirati već od sada siromašne djake u latinskih školah, i za gradjenje i utemeljenje biskupijskoga konvikta. Svaki može stupiti u družtvo „Sv. Obitelji." Članovi se obvezuju, da će plaćati po gradovih najmanje jedan forint na godinu na jedan put il u dva roka, svakoga Januara i Lulja po 50 novč.; a na polju po 50 novč. najmanje na godinu, koji se mogu platiti na jedan put il u 2 roka u istih mjesecih. Naredjene su i neke molitve u tu svrhu i zamoljen od sv. otca blagoslov. Što je forint il 50 novč. na godinu? Lahko jih prištedi svaki na kojoj nekoristnoj morda i škodljivoj stvari, da ih daruje Bogu na veliku čast a sebi i svojim na najveću korist. Istina je, puno, puno novaca hoće se za taj konvikt, ali božjom pomoću nać će se. Recimo, da se jih

upiše po gradovih u „Svetu Obitelj“ samo 10 tisuća, a po polju drugih 10 tisuća, to je već najmanje 15 tisuća for. na godinu. Ali ufanje je veliko da bude i više toga, Bog će nadahnuti dobre ljude, pak će biti. Razveseli se, narode, i daj Bogu hvale, koj je već pokazao da mu je mila ta osnova. Čuj! Sam presv. biskup Dobrila, od kad je biskup, počeo je pametno štediti da kako je već sebe, tako i sve svoje vjeri daruje i domovini. Koliko je on, dok je bio u Poreču, pomagao siromašnim djakom, to znade Bog, on i podupirani mladići. A vrh toga prištedi do šestdeset tisuća forinti. Od ovih, kad je bio premješćen u Trst, darovao je punih dvadeset tisuća porećkoj biskupiji, da se utemelji 8 štipendija za siromašne djake. A sad se, evo, lišio svega ter *je podario četrdeset tisuća za konvikt*. Takova ljubav do vjere i svoga naroda, nemore imati nego blagoslovljene posljedice. Neka pobožna gospa u Trstu sliedila mu plemeniti čin, pak i ona pokloni za konvikt *cielih petnajst tisuća forinti*. A dvie druge osobe po 1000 for. I neka bogoljubna francezkinja, kojoj je po sreći došao u ruke letošnji biskupov pastirski list, poslala je petdeset zlatnih napoleona, tamo iz daleke Odese, da mu ljubezno srce utješi.“

***

Timi rieči opisao nam je prijatelj u Trstu znamenitu nakanu biskupovu. Nemožemo, a da i od svoje strane još koju nedodamo.

Bilo bi bezumno vikati, a što će nam popovi? briga nas, bude-li jih, nebude-li jih. Nije tomu tako. Svećenika treba i kruto jih treba; i to treba takovih, koji će od prave nakane taj stališ odabrati. Današnje vrieme nekako sve za tim ide, da razum čovječji izoštri, a zaboravlja skoro posvema srce plemeniti. Još ćemo rado gledati vrieme, kad u čedne mantije zavijeni pokornici budu navješćivali nauk milostinje i treznosti, ter ga životom svojim svjedočili.

S te strane biskup Dobrila, zamisliv onu veliku misao, prikazuje nam se pravi apostol mira, pravi pastir svoga stada.

„Siromašna Istra mi je domovina, nevoljna podzemuljka mi je rodna kuća, od koje za cieloga školovanja ništa skoro nisam dobio; ljubav do roda i crkve kojoj pripadam moji su spomeni. . . . Prošle duge godine, i pročuo se glas, da je biskup Dobrila bogataš. Istina je. Evo prištedio sam četrdeset tisuća for. Ja jih dajem za konvikt, te opeta ostajem siromah!“ Tako je po prilici govorio biskup svojim crkvenim doglavnikom, kad jih je onomadne u zbor sakupio i svoju jim misao očitovao.

Tako se ufamo u ljepše dane, kad će opet naš puk imati dosti učitelja, koji će ga izgledom i riečju učiti kršćanskim kriepostim, koji će braniti *pravicu proti krivici* posvem i svuda.

Želeći, da se ovo dobročinstvo kako protegne i na porečku biskupiju i na krčku (ako joj ponestaje svećenika), kličemo spomenutomu sinu našega naroda: Desnica Ti cvietom cvala, a nebeski duša raj dopala! *)

(„Naša Sloga.“)

Izpravak

na članak g. J. M. „Jesu-li brakovi maloljetnika bez privolje otca, dotično štitnika i nadštitničke oblasti sklopljeni valjani?“ (Kat. List br. 14. 1878.)

Poznati g. J. M. polemizira u Katoličkom listu od 4. travnja t. g. br. 14. proti duhovnomu stolu djakovačko-sriemskomu, koji da je u svojoj okružnici od 12. veljače 1876. br. 140. tobože nevaljanim proglasio brak maloljetnika sklopljen bez privolje roditelja ili skrbnika. Ta polemika liće po zraku, jer udara na duhovni stol djakovačko-sriemski, komu nije nikad ni na um palo takove brakove nevaljanimi proglasiti.

Komu su poznate ustanove crkvene, a i državne u našoj domovini glede ženitbe, — a poznate imaju biti svakomu svećeniku, a imenito župniku, — taj nimalo nije podvojio, da se u iztaknutoj okružnici duhovnoga stola slučajno prikrala pogreška, koju je svaki čitalac na prvi mah i opaziti a i sam izpraviti mogao.

Bivši za ono vrieme bilježnik duhovnoga stola u premnožtvu poslova služio se je okružnicom visoke kr. zemaljske vlade od 14. siečnja 1876. br. 5772. koja je u obće bila povodom okružnici duhovnoga stola, i koja pogrešno brakove maloljetnika i sirota sklopljene bez privolje skrbničke i nadštitničke oblasti označuje nevaljanimi, dočim su ovi brakovi u tom slučaju samo nedopušćeni. Pokojni biskupov namjestnik, presv. gosp. biskup Josip Matić, vrlo učen i svjestan čovjek, u odsutnosti preuzvišenoga g. biskupa podpisao je okružnicu bona fide, ni nesluteć sigurno, da je pogrešku učinio ili da bi povoda dao u stvari toli jasnoj, da se svećenici zavedu na mnienje, kano da bi slični brakovi nevaljani bili. Samo se po sebi mislim, razumije, da kad bi svjetska oblast svojim zakonom slične brakove i nevaljanimi proglasila, da odtale još nebi sliedilo, da je takav brak i pod crkvenim vidom nevaljal, jer je crkvi Bogom dana oblast propisivati uvjete, pod kojimi se brak valjano sklopiti ima, t. j. ustanoviti tako zvana impedimenta matrimonia dirimentia. Ovo sliedi iz dogmatičke ustanove sv. Trident. sabora, koji je odsudio i anathematizovao mnienje, kao da neima crkva oblasti impedimenta dirimentia ustanovljivati.

U kancellariji dioecesanskoj odmah se je pogreška opazila, pak se je reklo: nije vriedno stvar izpravljati, jer je posve jasna i sigurno nitko se neće tom pogreškom zavesti dati na krivo mnienje.

I sbilja evo već dvie godine prodjoše, bez da je

---

*) Mi ne možemo izreći, koliko se je i nas i mnogih drugih ova viest ugodno dojmila. Apoštolski je ova doista čin, pa kako mu želimo, da skorom uzimade sjajan uspjeh, tako se nadamo, da će on dobro doći sboru, koj će i kod nas ovih dana o tom viećati. Ur.

komu na um palo podvojiti o valjanosti gore spomenutih brakova.

Nu da se i ova slučajna pogreška u okružnici preč. duhovnoga stola javno i pred stranim svietom konstatuje, smatrao si je g. J. M. za dužnost, da iza dvogodišnjega proučavanja o toj stvari u „Katoličkom Listu“ učenu razpravu priobći, neka sviet vidi, kako preč. duhovni stol djakovačko-sriemski po mnienju g. J. M. nešto uči i tvrdi, što se s postojećimi zakoni kako crkvenimi tako i gradjanskimi u sklad dovesti neda.

Gosp. J. M. bolje bi po mom mnienju bio učinio, da je svoju razpravu dao štampati u „Glasniku“ u kom je bila priobćena napadnuta okružnica preč. duhovnoga stola, ili pako, kad je opazio, da se krivo mnienje radja, da je to nadležnoj svojoj duhovnoj oblasti bio prijavio, koja bi za cielo tu slučajnu pogrešku odmah izpravila i svakoj bludnji povod oduzela. — Ovako se pako nevina posve bludnja pred stranim svietom i to na teret same duhovne oblasti bez ikakva razborita razloga na vidik iznaša.

U Djakovu dne 14. travnja 1878.

Josip Vallinger.
prisj. i bilјež. duh. stola i bisk. tajnik.

Dopisi.

Od Save. Slavno ured.! Razmišljajuć o članku, što ste ga naveli u cienjenom našem listu, u br. 14. sa nadpisom: „Jesu-li brakovi malolietnika bez privolje otca, dotično štitnika i nadštitničke oblasti sklopljeni, valjani?“ došao sam do osvjedočenja: da nećemo nikada doći na čisto, ako se nebudemo kod pretresivanja pitanja: da-li je koja kršćanska ženitba valjana? jedino držali crkvenih naredaba i odluka. Kršćanska ženitba neima značaj osebnopravne uredbe, nego je strana javnoga prava i kršćanska ženitba je sakramenat, te kao takav osniva se na božanskoj objavi. Ono, što se izvadja iz propisa božanske objave, nije podvrgnuto ljudskoj volji. Crkva je vidljiva božja uredba, da čuva vjerozakonsku slobodu. Katolik nemože biti druge misli, nego-li one, da je crkveno pravo neodvisno od svjetovnoga prava, i to u svom postanku, kao i u svom razvitku, i katolik nemože se primaći k onim, koji uče, da je crkveno pravo samo strana državnog prava. Ima ljudi, koji drže neodvisnost crkvene vlasti usurpacijom i koji tvrde: da crkva glede koje vele, da je politička obćina, mora biti podvrgnuta svjetovnoj državnoj vlasti. No crkva Isusova nije politička obćina, niti nije ona u državi obstojeća korporacija, nego je javna od sina božjega naredjena, po cielom širokom svietu razširena i od svjetovne zemaljske uprave, odnosno na svoj vlastiti djelokrug, neodvisna kršćanska familija. Ova ima svoje vlastite predstojnike, kojim su vjerni dužni izkazati poslušnost. (Hebr. 13. 17.) Predstojnici ti su „magistratus spiritualis“ i taj se razlikuje od svjetovnoga poglavarstva. Crkveni otci jasno govore o „duhovnom principu“ i vele da u Isusovoj crkvi obstoji „potestas i auctoritas“ a to je crkvena vlast. Nigdje nespominje se: da je crkveni sustav podredjen drugomu. Svrha, za kojom teži crkva, je različita od one svjetovne državne vlasti. U stvarih bitnih nemože crkvena vlast podredjena biti svjetovnoj državnoj vlasti, jer bi ova, u tom slučaju, mogla princip katoličke crkve promjeniti, što ako bi se proizvelo, bila bi ona uništena. Crkva shvaća kršćansku ženitbu, sakramentalnom uredbom i zato ju vuče pod svoju sudbenost, i ustanovljuje s obzirom na sakramentalno, to jest božansko i na naravsko pravo, kao i na positivni kršćanski disciplinarni pravac, onakove ženitbene zapricke, koje su pogibeljne uredbi kršćanske ženitbe, niti ne dispensira u zapriekah, koje proizviraju iz božanskoga ili iz naravskoga prava, niti ondje, gdje bi se dispenzacijom princip kršćanske ženitbene sveze uvriedio u svom trovrstnom pravcu, koj je: sacramentum, proles, fides. Crkva drži se uviek onog načela, da je bitnost kršćanske ženitbe odvisna jedino od onih zaprieka, što ih je ona sama ustanovila. Jur u prvih vremenih svog obstojanja, je crkva grjehotom proglasila: da kršćani daju očitovanje svoje volje na ženitbenu svezu ondje, gdje obstoje zaprieke, koje se protive kršćanskim nazorom. Crkva je zabranila bila kršćanom sklapati brak drugačije, nego po obstojećih crkvenih zakonih, i zabranila bila je ženitbenu razstavu, po rimskom državnom zakonu.

U saboru pako tridentinskom je crkva naročito izrekla: da je sve, što na bitnost kršćanske ženitbe spada, izključivo podvrgnuto crkvenoj sudbenosti.

Odovud vendar nesliedi: da dušobrižnici i ostali kršćani mogu prezirati zakone svjetovne državne vlasti, odnoseće se na ženitbene sveze. Ako državna vlast, odnosno na ženitbu, koja je temelj obiteljnoga reda, izdaje koristne naredbe, vrši ona tim svoje pravo i katolik je u saviesti obvezan propise njezine izvršivati, niti neće crkva vjernim svojim nikada reći: da mogu nehajati za ustanovljene od svjetovne državne vlasti ženitbene zaprieke. No crkva će se uviek držati svog načela, da je ona kršćanska ženitba valjano sklopljena, kojoj se neprotive kanoničke zaprieke. Francezko državno zakonodavstvo zasjecalo je godine 1639. 1680. i 1697. u crkveno ženitbeno pravo. (O onom, što se dogodi u vrieme francezke revolucije, neću niti da govorim). U protestantičkih država izgubio se je, poslie reformacije trag kanoničkog ženitbenog prava. U istih katoličkih državah, izdavali su se, neobzirajuć se na kanoničko pravo, gradjanski zakoni odnoseći se na brak. U svih ovih burnih vremenih je crkva vjernim svojim svjetovala: da nebi sklapali brak, gdje to gradjanski zakoni zabranjuju; no ako se je vendar dogodilo bilo, da su kršćani proti zabrani državne vlasti, ženitbenu svezu sklopili bili, crkva je takovu svezu valjanom smatrala, ako se nisu protivile kanoničke zaprieke.

No mogao bi tko reći, odnosno na gori spomenuti članak, pita se: jesu-li brakovi malolietnika, bez privolje otca, dotično štitnika i nadštitničke oblasti sklopljeni, valjani? Na to odgovaram: da se u spomenutih, u onom članku dopisih kr. zemalj. vladnoga odjela za bogoštovje i kr. zem. vladnoga odjela za pravosudje neveli: da su takovi brakovi nevaljani, nego se samo spočituje župnomu svećenstvu, što sirote bez skrbničke i nadšititničke oblastne privolje vjenčavaju. No moglo bi se reći: da okružnica preč. duh. stola Djakovačkoga, takove brakove nevaljanimi proglasuje. Na ovo opazujem: da nije slobodno naredbe, što ih davaju preč. duhovni stolovi, osebnim tumačenjem izvrgavati prepirkam, nego bi se bilo moralo ondje izprositi autentičko tumačenje. Moguće je: da se je ondje htjelo samo toliko reći, da nevaljano postupaju oni župnici, koji onu naredbu svjetovne državne vlasti, izdanu na korist malolietnikâ, kojom se niti najmanje nevriedja kršćanska sviest, i koja se lahko obdržavati može, lahkoumno prestupljuju.

Što se tiče navedenog, u napomenutom članku, izraza „impedimenta impedientia“ čini mi se: da noviji kanoniste pravo imadu, koji uče: da taj izraz nije pravilan, premda se nalazi u školskih knjigah kanoničkoga prava, jer nemože u istini govor biti o „impedimentu“ gdje se po načelih kanoničkoga prava nemože ženitbena sveza pravno zapriečiti.

Ovako zabranjuje doduše crkva u koncilu tridentinskom, pirovati od prve nedjelje došastja do blagdana bogojavljenja i od čiste sriede do biele nedjelje. Zabrana ta je dana na korist obćenitoga crkvenoga reda, no odnosno na valjanost sklopljene ženitbene sveze, ostaje u smislu kanoničkoga prava bez posliedicâ; jer ženitba, koja bi se u to vrieme, ma bilo to i bez dispenzacije, sklopila, bila bi valjana, ako druge neobstoje kanoničke zaprieke, prem bi se uporni svećenik i lahkoumni svatovi cenzurami kazniti mogli.

I može se dogoditi: da otac privolju svoju k ženitbi uzkrati, no ako druga neobstoji kanonička zaprieka, ženitba i bez privolje otca sklopljena, je valjana, kao što se to vidi iz odluke kongregacije concil. Tridentin. interpretum, koja je preštampana kod Schultea.

Nadbiskupi i biskupi u Pruskoj su u spomenici svojoj od god. 1849. (Gintzel, arkiv, svez II. strana 154.) izrekli: da države po katoličkih nazorih, neimaju pravo tako se pačati u odnošaje ženitbene katoličkih svojih podanikâ, da bi valjanost sklopljene ženitbene sveze od njihove odluke odvisna bila.

S toga razloga nemože govor biti o tom: da bi se brakovi malolietnikâ, bez privolje otca, dotično štitnika i nadštitničke oblasti sklopljeni, konvalidirati imali. To vendar stoji da bi dotični svećenici, koji bi od svoje strane doprineli, da se ona, od svjetovne oblasti, u svom djelokrugu, na korist malolietnika, bez najmanje uvriede kanoničkih propisa izdana naredba prekrši, svakako ukora vriedni bili. . . . *a.*

Dubica. Zakon o zadruga u krajini donesoše „Narodne novine“ u br. 64. od 18. ožujka, koj je sastavljen po krajiških pouzdanicih kod glavnoga zapovjedničtva, kao vrhovne krajiške zemaljske oblasti. Što se pojedinih točka tiče, nisam voljan prigovarati; nu glede one, što spominje nezakonitu djecu, reći ću jednu. Zakon glasi: „glede pravih članova vriedno je spomena, da se imaju kao takovi takodjer smatrati nezakonita djeca, koja spadaju u zadrugu svoje matere, i koje zadruga dotična ima uzdržavati, ako se po obćem gradjanskom zakonu drugi odhranitelj istomu djetetu nenadje.“ U istinu mogu kazati, da sam se začudio bio, kad sam to čitao! Ali odmah u br. 67. donesu iste novine sliedeći izpravak: da se nezakonita djeca nemaju smatrati pravimi članovi zadruge, nego da ih je zadruga samo dužna uzdržavati, ako se po obćem gradjanskom zakonu drugi odhranitelj nenadje.“ — Po tom dakle zadruga je svakako dužna nezakonitu djecu uzdržavati, a meni se vidi, da je to nepravedno za zadrugu, i osim toga mogla bi se tim otvoriti vrata većoj izkvarenosti ženskoga spola. Jer recimo, da n. p. imade u kojoj većoj zadrugi 2 ili troje nezakonite djece, zar tu neće biti vazda prikora i grieha od ostalih članova zadruge, koji su dužni tudju kopilad uzdržavati; a goropadnije žene radjati će nezakonitu djecu, jer ju nisu dužne uzdržavati. Ova točka glede nezakonite djece imala bi se svakako modificirati i takovu djecu morale bi same matere uzdržavati i to, ako već ne za volju sloge i mira zadružnih članova, a ono za volju javnoga morala.

Kostajnica. Bilo je na dan 6. travnja o. g., kad je gospodin paroh grčko-iztočne obćine u Kostajnici prieko slavnog magistrata službeno pozvao „slavno ravnateljstvo gradjanske učione sa gg. učitelji“ k parostosu, koj da će se obdržavati istoga dana u jedanaest sati u grčko-iztočnoj crkvi za pokojnoga blage uspomene nadvojodu Franz-Karla. — Ravnatelj ovomjestne gradjanske učione je na dopustu, a u mjesto njega obavlja ravnateljske poslove gospodin Luka Grbanović, kao najstariji učitelj. Ovaj dakle gospodin odazvao se je pozivu gospodina paroha, danomu „na slavno ravnateljstvo sa gg. učitelji“ tako, da je i svu katoličku djecu ove učione, brojem prieko 90, odveo u grčko-iztočnu crkvu k parostosu, razpustiv školu u 10 sati za svih 8 razreda. Tim je flagrantno povriedjeno pravo katolika državom zajamčeno. Crkveno bo pravo veli u §. „de communicatione in sacris cum acatholicis“: Communicatio activa tunc illicita censenda est 1. quando ipsa videri posset alieni cultus aestimatio et adprobatio, et 2. si ex hac participatione aut scandalum oriretur aut subversio in fide pertimescenda foret.“ Prva točka se nemože uporabiti na ovaj dogodjaj, ali druga točka potvrdjuje povriedu, nanešenu katolikom ovdješnjim po slavnom supplirajućem ravnateljstvu. Jer roditelji katoličke djece nalazili su u tom povriedu katoličkoga svoga čuvstva, kô što su mi i sami pripoviedali. Nu ne samo da je time po supplirajućem slavnom rav-

nateljstvu povriedjeno pravo ovdešnjih katoličkih roditelja, nego je i povriedjeno i jasno slovo novog školskog zakona. Naša gradjanska učiona u Kostajnici je bezkonfesionalnog značaja, dakle ravnopravna za sve konfesije, u kojoj dakle ravnateljstvo neima ništa opredieljivati glede polazka bogoslužnih čina djece za nijednu konfessiju, a još manje siliti školskim zaptom djecu jedne konfessije, da prisustvuju bogoslužju druge sebi tudje konfessije. Sve što u tom smislu ravnateljstvo kani uraditi, mora prije u dogovor stupiti i privolju dobiti od dotične crkvene mjestne oblasti. Nu g. Grbanović ne samo da je proti volji i dozvoljenju crkvene oblasti katoličke djecu katoličku odveo k službi božjoj u grčko-iztočnu crkvu, nego nije niti ustmeno niti pismeno službeno obaviestio o tom dogodjaju ovdešnju crkvenu katoličku oblast. Pitam ja sada, kojim pravom smije i može g. Grbanović svoju namjestno-ravnajuću moć na to upotriebiti, da u imenu školskoga zapta vodi katoličku djecu bez dogovora i službene prijave u grčko-iztočnu crkvu k službi Božjoj, dočim je u katoličkoj crkvi svetčani requiem za pokojnoga nadvojvodu Franc-Karla 9. o. m. obdržavan, dosliedno kojim pravom je isti g. Grbanović smio odrediti, da katolička djeca prije u grčko-iztočnoj crkvi a onda istom u katoličkoj crkvi kod sv. obreda se priučavaju na podaničko poštivanje prama prejasnoj vladajućoj kući austrijskoj? — Wilelmo Špigelski,
kapelan.

Viestnik.

Zagreb. Uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup obavio je u subotu obrede uzkrsnuća, a u nedjelju odpjevao je sv. misu i čitao propovied, koju je nadovezao na svoje dosadanje uzkrsne propovjedi, te napose dokazivao, kako je uskrsnuće Gospodinovo bilo potrebno i koristno. Na koru odpjevao je skladno mješoviti sbor misu Horakovu.

— Družtvo svetojeronimsko dobilo je k uzkrsu liepih pisanica. Majka pokojnoga vrloga mladića Dušana Kotura poslala je na sveučilištnoga rektora njeke darove, „da po mogućnosti oduži miloga si pokojnika naprama domovini.“ Medju timi darovi jest i 2500 for. družtvu svetoga Jerolima za izdavanje dobrih knjiga. — Jedan svećenik nadbiskupije zagrebačke, koj neće da mu se ime znade darovao je družtvu za nagradu pučkih pisaca 100 for. Drugi opet svećenik biskupije tršćanske Hrvat, veliki prijatelj družtva poslao je 100 for. za sto godišnjih članova, da knjige dobljene razdieli medju sirotinju. — Presvietli gospodin Dragutin Pogledić, veliki župan u Zagrebu stupio je medju utemeljitelje družtva sa 100 fr.

— „Katol. hrv. tiskovna zadruga u Vukovaru“ izdavat će počam od 11. svibnja tjednik „*Sriemski Hrvat*“ pod uredničtvom g. Drag. Alta, odvjetnika u Vukovaru. List će „buditi i budnu uzdržati kako katoličku vjeroizpovjestnu, tako i hrvatsku narodnostnu samosviest, te će se trsiti katoličkomu hrvatskomu narodu u obće a napose u Slavoniji pa Sriemu izvojštiti onaj položaj, koj ga prama kulturnomu i prosvjetnomu razvitku i prema njegovoj brojnosti ide.“ List će izlazit svake subote u Vukovaru, to stoji na god. 5 for.; na pol god. 2 for. 50 n., a na četvrt god. 1 for. 25 n. Mi ga toplo preporučamo.

— Po Hrvatskoj obilazi njeka osoba oko svećenika, te se predstavlja kao agent ovdašnjega krojača g. Josipa Huzeka i prima na njegovo ime narudbine. On nas moli, neka izjavimo, da on nikad ne šalje nikakva agenta, i da on šalje robu samo onim, koji neposredno kod njega što naruče.

— Djelotvorna ljubav preč. g. Franje Husara, kanonika prvostolne crkve Zagrebačke napram crkvi i župi Cirkvenskoj jest u istinu neizcrpiva. Izza mnogih i skupocienih darova, kojimi se isti prečastni darovnik jur do sada ovdje oviekovičio, usrećio nas opet i ove godine liepom uskrsnom pisanicom. Na vel. petak naime stiže nam iz Zagreba iznenada pošiljka sastojeća od prekrasnog sviećnjaka i skupocienog uzkrsnog 'duplira (oboje u vriednosti preko 70 for.). Taj prekrasan dar resio bi dostojno i svaku prvostolnu crkvu u gradu, pa je tim sjajnijim uresom naše seljanske crkvice. Isti preč. dobrotvor ove župe udostojao se preko Uskrsnih blagdana nas osobno posjetiti, te u subotu večer, kao i na Uskrs i u ponedeljak svetčanu službu Božju glavom obaviti. — A župnik sa svojimi župljani drže si za sv. i ugodnu dužnost, toli na dragocienom daru, koli i na otčinskom posjetu — svojemu milomu dobročincu javno najtopliju zahvalnost izjaviti, uz vruću molitvu, da nam dragi Bog preč. darovnika još više godina zdrava i kriepka u životu uzdržati dostoji.

— Na uzkrsni ponedjeljak slavila se je u samostanu požežkom riedka, a srdačna svetčanost. Vriedni starina o. Kajo Agjić slavio je petdesetgodišnjicu svoga misničtva.

— Ne ima tomu davno, što su naše milosrdne sestre stale blagotvorno djelovati i u našoj Dalmaciji. Medju ostalim preuzele su u Zadru bolnicu. Svjestno vršeć svoju dužnost umre tu u noć 1. o. mj. sestra Modesta Skrl. Smrt njena dojmi se cieloga Zadra, te tamošnje novine pozvaše sve gradjanstvo, da toj prvoj žrtvi izkažu što svetčanije posliednju počast. Pa ne pozvaše uzalud. Zemaljski odbor, pod upravom kojega stoje sve bolnice u Dalmaciji, htio je pokazati, koliko uvažava zasluge ovih čednih ali toliko požrtvovnih dobročiniteljica trpećega čovječanstva, koje su preporodile dvie najveće bolnice u Dalmaciji, Zadarsku i Spljetsku, a do mala će i Dubrovačku, te se stavio na čelo dičnomu sprovodu preminuloj sestri. Sav Zadar se sgrnuo, da prati na groblje sestru Modestu. Bratovštine, redovnički redovi, centralno sjemenište, svećenstvo kolegijalne crkve sv. Šimuna predhodalo je čednomu liesu, kojega su nosila četiri bogoslovca, a okružavale su djevojčice u bielo obučene noseće

cvieće i vienaca. Sljedile su milosrdne sestre, a za njimi sav zemaljski odbor sa predsjednikom sabora, magistrat grada sa načelnikom uz upraviteljstvo bolnice, i množtvo najodličnijih osoba oba spola, odvjetnika, narodnih zastupnika, liečnika i t. d. Zemaljski odbor je odredio na troške zemlje posebni grob, u koje će se urezati ime sestre Modeste i inih milosrdnica koje će ju sljediti na putu požrtvovanja. — A sad obrnimo list. Tko se ide prošetati k sv. Duhu, biti će opazio na dotičnom malenom groblju nit drvenih modrih križa, koji putniku naznačuju mjesto, gdje počivaju naše milosrdnice. Kad njihove drugarice mimo prolaze da podju u Vilu, mole im vječni pokoj, te njim i sebi ništa drugoga ne žele. Reć bi da im se i to skromno zaboravljeno mjesto zavidi, pak se zahtieva, da budu unapred ukopane u centralnom groblju. Pak budi. Samostanski starešina moli samo da im bude odredjeno mjesto gdje budu skupa ukopane. Odgovara mu se da se to dozvoljava uz dosta veliku cienu. Pita se: jesu-li milosrdne sestre, koje štede gradu Zagrebu godišnjih 22.000 for. za školsku obuku toliko zaslužile, da ih se pušta biti i dalje mirno ukopane u groblju sv. Duha, ili ako se inače nemože, da im se da mukte u centralnom groblju mjesto, gdje će biti skupa ukopane. — Nedvojimo da glavni grad Hrvatske neće izostati za gradom Zadrom, premda se nezahtjeva kako nezahtievaju milosrdnice, da im se ime ureže u ploču, pošto im je dosta bilo do sada i biti će unapried onaj drveni križ, kojemu za ljubav se žrtvuju od Zagreba do Spljeta, a od Osieka do Sarajeva.

— K uskrsu poklonio se je sv. otcu sbor kardinala. Na pozdrav dekana di Pietra zahvali se sv. otac na odanosti, te nadoveže, kako nas uskrsnuće Gospodovo sjeća na životnu snagu rimskoga pontifikata. Neprijatelje njegove mogla bi barem poviest poučiti, da se uzalud napinju. Boj proti papinstvu, koj je već davno začeo, i sad se još bije na cielom svietu. Nu on se uzda u Boga i spreman je branit ga i čuvat pravice kat. crkve.

— Čuveni kardinal Manning vratio se je 11. o. mj. u London. Preko 5 mjeseci bio je odsutan, pak kad se je vraćao dočeka ga mnogobrojna deputacija, članovi parlamenta, maltežki vitezi i zastupnici katoličke štampe. Popraćena tim množtvom do kuće srdačno ga tu pozdravi marquis of Ripon.

Književna viest. Ovo dana dotiskana su u Albrechtovoj štamparni u Zagrebu „Čitanja i Evangjelja za sve nedjelje, blagdane i svetce po naših biskupijah, iznovice prevedena po dru. *Nikoli Voršaku* kanoniku, a odobrena po preč. i preuzv. djakovačkom biskupu.“ — Ova moja knjiga (u obliku velike osmine) jest, reć bi, nuždnom posljedicom mojoj kritici pisanoj prvo dvie godine o naličnoj knjizi g. profesora dra. Ivekovića, i o pohvali, što je istu od naših duhovnih oblasti dopala. Paštio sam se povrh svega, da mi prevod bude vieran po rimskome misalu, ali uskupa po jeziku i po smislu razumljiv nesamo pismenikom, nego i prostomu narodu, komu se jedino u to ime apostolska pisma i evangjelja u njegovu jeziku čitaju, ili pjevaju. Koliko sam i jedno i drugo polučio, moći će mi javno i brezobzirno poručiti samo onaj, koj s jedne ruke nije tudj u težkom bibličkom nauku, a s druge dostojan je sudac hrvatskoga književnoga govora.

Prodaje se u Zagrebu u Albrecht-Fiedlerovoj knjižari, a u Djakovu u biskupskoj pisarni: iztisak mehko ušiven po 80 novč.; uvezan u platno s kožnim hrbtom po for. 1. 30; u hartiju napole francezki s kožnim hrbtom po for. 1. 20.

Nikola Voršak,
kanonik.

— *Put u Rim.* Putopisne crtice napisao Petar Bučar, župnik. Ciena 30 novč. Pero vrlo marljivoga pisca poznato je našim štiocem od mnogo godina iz članaka „sa slunjskih brda“, pod kojim se je čednim imenom sakrivao. Putopis ovaj, prepleten raznimi praktičnimi misli mi toplo preporučamo.

Dopisnica urednička.

G. S. Vašega člančića nikako primiti ne možemo jer ste očito u anachronizmu. Kažete, da „nebijaše toliko jadikovanja o pomanjkanju svećenstva, dok nije stupio u život zakon“ proti komu pišete, a niste naveli, kad je to vrieme bilo. Težko bi Vam to bilo navesti, jer koren onomu zakonu zahvaća u apoštolsko vrieme, a u životu crkve, naročito zapadne bio je od njezina početka. Recite onim, koji proti onomu zakonu govore, neka njeko vrieme pobožno mole, marljivo uče, češće se izpoviedaju pak ćete vidjeti, da onaj zakon ne bude tako težak, i da će, budemo-li svi tako radili, na skoro biti više svećenika. — G. Fr. M. Dobili smo vaše pismo. G. C. G. u L. Primili smo „klasičnu poganštinu.“ Ne biste-li nam mogli naznačiti izvor, iz koga ste crpili? Na njeke upite nemogosmo Vam odgovorit, jer nismo bili ovlašteni, a na druge mislili smo, da nije nužde, kad ćete s vremenom već doznati za odgovor u samom listu. G. F. D. u R. Prem nisu dokazi prečvrsti uvrstit ćemo ih, samo se uztrpite. — Gospodu, kojim smo poslali intencija, a još nam ni javili nisu, da su ih primili, molimo, da nas o tom izvieste što prije. One pako, koji su ih primili molimo, da nam, *kad odsluže*, pošalju svjedočbu, da su ih odslužili. G. F. B. u C. Primili smo polugodišnju predplatu. Vašu opazku nimalo ne uzesmo u zlo, pače Vam za nju hvalimo. „Sukob“ žalimo i mi, kako ga i svaki misaon čovjek žalit mora. Nego mi smo čvrsto uvjereni, da mu s naše strane nikakva povoda bilo nije. Onoga „siromaka“ ne bockasmo nikada, nismo-li izazvani bili, i da njekim ljudem nije ugodan zanat nabacivat se na sve, što je naše, mi mnogih žalostnih istina nikad priobćili ne bi. Da Vam je proživit sada koje vrieme il na našem mjestu il u njegovoj blizini laglje biste si protumačili mnogu, koja Vam je inače nerazumljiva. Budite nam prijateljem i nadalje, pak nas se i u buduće češće sjećajte.

Urednik Andrija Jagatić. Tiskom Dragutina Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 18. U Zagrebu, 2. svibnja 1878. Tečaj XXIX.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Nješto o toleranciji.

(Konac.)

I u Škotskoj pokazala je reformacija toliko tolerancije, da je neki pisac izjavio se: „U istinu, Muhamed i njegovi pristaše bili su u boju sa kršćanstvom mnogo snosljiviji nego ovi reformatori.“ Knox „seljački apoštol“ kako ga Hume zove, siloviti naviestitelj čistoga evangjelja, nije poznavao u porugah, što jih je bacao na staru crkvu, nikakovih granica. Luther je u tom pogledu bio izvanredan; nu Knox ga je skoro nadkrilio. Škotski parlamenat potvrdi vjeroizpovjest, koju on sastavi; papinsku jurisdikciju dokine, i zabrani pod velikom kaznom pribivat sv. misi. Tko bi se usudio jednom uzraditi proti tomu zakonu, izgubio bi sav svoj posjed, tko bi to učinio po drugiput, zaprietilo mu se je izgonom, a treći prestupak stojao ga je glave. Sa škotskih stolica sipale su se najgadnije poruge na staru crkvu. U samostane i crkve provale protestantske prostačke gungule, slike, propela i umjetnine razlupaše, svećenike i monake zlostavljaše, crkve i samostane popališe, jer, tako govoraše Knox: „sove se najlaglje razprše, ako jim se gniezda spale.“ Protestantski pisci znadu toliko toga pripoviedati i bajati o pokolu u Vossy-u i o Bartolovoj noći; nu žalibože u njihovu pripoviedanju i bajanju nije moći naći granice izmedju svjetla i tmine, istine i laži; sve to crno rišu. Što su Hugenotti slike, propela, oltare, crkve, samostane razarili, plienili, palili, pustošili, monakom i svećenikom nosove i uha rezali, oboružani se jatili oko reformiranih Bourbona, osobito oko princa Conde-a i tolike strahote činili: to sve bila je samo ljubav i tolerancija! I to je bila samo tolerancija, što je Sourie, viceadmiral kraljice navarske, i baš tako fanatički kalvinista, kao što mu je i gospodarica bila, na ototu Madeiri, nanjušio ladju, na kojoj je bilo 40 Isusovaca misionara te ih je nečuvenom okrutnosti pogubiti dao.

Nu pošto je veća ugladjenost u sviet prodrla i nekakov fingirani moral svietom zavladao, možda se ukazuju protestanti tolerantnijimi? Podnipošto; jer se je tek izmjenilo oružje.

Mržnja proti katolicizmu već skoro poludjeloga Vossa i jed što ga izbaca na plemenitoga grofa Stollberga, još je svim dobro u pameti. Da je Stollberg židov, muhamedanac ili krivobožac, još bi mu oprostio; ali on je katolik — to mu se nije moglo oprostititi.

Kako je bučio i biesnio demon intolerancije kad je glasoviti državni profesor prava Karl Ludwig Haller prestupio na katolicizam! Bez svake iztrage, bez svake obtužbe, bez svake obrane, što se sve protivi zakonu, izbrisan bi Haller iz niza velikih savjetnika republike bernske. U Bonnu svrgli su profesora Freudenfelda samo sbog toga, što je na nj sumnja pala, da nagiblje na katolicizam. Kralj pruski Fridrik Wilhelmo III. veli u jednom listu, što ga pisa svojoj sestri, vojvodkinji anhalt-cothenskoj, kad je prešla na katolicizam, da je „nespretno zasljepljena i da se je ljuto prevarila.“ Ministra Beckerdorffa odpustiše odmah iz državne službe sa polovicom plaće, čim je prestupio na katolicizam. Fridrik Wilhelmo III. zapovjedi, da se piše kapetanu Kahlu, koj je prešao na katoličku vjeru: „prestup u katoličku crkvu daje kod osoba, koje to čine, zaključivati na nestalnost značaja i načela“; a ipak je svojoj kćeri, samo da uzmogne postati ruskom caricom dozvolio, da može prestupiti u grčko-skizmatičku crkvu.

Glasoviti profesor Phillips bje pozvan, da ide u Halle; nu čim se je pročulo, da je postao katolikom, opozvaše taj poziv i Phillipsa kod svakoga promaknuća mimoidju. Koli uzor-toleranciju pokaza veliki liberalac vojvoda Ernest

Coburški 1862. prigodom pogreba vojvodkinje coburg-coharyjske, koja je postala katolikinjom! Kralj württemberški nije dopustio, da se u obiteljsku raku sahrane zemaljski ostanci njegovoga brata Pavla; jer je ovaj prešao na katolicizam. Kad je württemberški vojvoda Karlo Alexander prešao na katolicizam, nije tlačio protestanta; nu već ta okolnost, što se je katolička vjera smjela izpoviedati, razpali protestantske fanatike i kralj umre nenaravskom smrću.

Na koncu još samo nekoliko izjava iz ustiju najnovijih učenjaka, izjava odišućih najljubežljivijim tonom tolerancije. Niebuhr, od koga se čovjek tomu nebi nadao, izjavi se o katoličkom svećenstvu: „Na katoličkih svećenicih počiva neko prokletstvo bedastoće ili prostote ili obojega, i borioci svete vojske skroz su vražji.“ (Lebensnachrichten über Niebuhr III. 179.) Premda se od Kristiana Karla Josije bunsenskoga barona svemu možemo nadati, ipak je ovo, što ćemo navesti krupna laž. On veli: „Kumirstvo koje u Rimu pogledom na štovanje svetih praktično postoji, još se većma „naredbami i molitvenimi formulari pobudjuje“ tako n. pr. formularom „što ga dade Pijo VII. u propagandi badava razdieliti.“ Puk koj po ovoj formuli moli, „mora blaženu djevicu zazivati i klanja joj se kao samomu Bogu.“ (Bunsen's Leben von Nippold 1, 518.) Iz ljubavi napram papistom propovjednik Marheineke napisa: „Jadna je sudbina katolika, njihova vjera ništa drugo nije nego djelo ljudske sile, a ne dar božji. Kod njih nije ništa duboko ništa nutrnje; putenosti i njenim drugam tu je široko polje. Oni miešaju sveto sa putenim, pretovaruju potištuju službu božju svjetskim uresom, množinom obreda bez svakoga smisla, okretnom pantomimom; sve je puko brblanje, pod kojim se krije pobožnost; ljudi koji svojom pobožnožću zanat tjeraju; sve je praznovjerje, pretvaranje i licumjerstvo.“ Heidelberški katekizam, koj se uzza sve to i danas skoro obćenito rabi u protestantskih školah, nazivlje katoličku sv. misu: „prokletim krivobožtvom.“ Pogledom na ovakovu ljubežljivost napram nam piše poznati Diesterweg: „Ima-li većega grieha, koj bi se mogao počiniti na duši djeteta, nego-li je taj, mržnjom i ogavnošću proti svemu što je katoličko, djeteče srce od mladosti napuniti! To-li znači brinuti se za slogu, toleranciju i medjusobno štovanje?“ Osobito priznanje daje Deharbeovu katekizmu, kad veli, da se čuva sablažnjivih napadaja na inovjerce. U svoj Njemačkoj neima katoličke škole, u kojoj bi se nabacivalo sablaznjivimi izrazi na inovjerce, kako si je to dopustio neki tobožnji učenjak protestantski, kad je vrlo učeno izjavio, da si katolici svoga Boga peku od brašna, spravljaju ga u kutijice, na to dodju miševi i katoličkoga Boga pojedu. Dr. Zimmermann u svojem djelu „Kirchengeschichte für Volksschulen“ izdanom u Darmstadtu, na str. 19. broji žrtvu sv. mise medju raznolike zlorabe, čim se katolička crkva izradja u pravo poganstvo. — God. 1842. izdao je u Göttingenu neki Bodemann koj bi sigurno svakoga, koj ga nebi za „lumen“ smatrao priekim okom omjerio, djelce: „Handbuch für Volksschullehrer beim Unterricht in den Unterscheidungslehren“, u kom je više mjesta sljedećim sličnih: „Veliki Goliath u Rimu nepopušta, već neprestano siplje u bullah i allokucijah ruglo na sinove Izraela“; „Marijina služba je krivobožtvo u najpodpunijoj mjeri, te nosi na čelu utisnut biljeg pravoga nesmisla“; „katolička crkva netaji, da njezin glavni razlog, za što dieli eucharistiju pod jednom samo spodobom, nije drugi nego nesramna impertinencija, kojom mjesto da razloge pobije, samo djetinskom preuzetnošću govori; „misa je zmajev rep, za kojim se mnogo gada i smrada povlači.“

S tolerancijom „pravoslavnih“ bit ćemo u kratko gotovi. Mi ju osjećamo dovoljno sami. Istina čitali smo nedavno, kako je ruski car pisao sv. otcu Leonu XIII., da je u Ruskoj vjerozakonska tolerancija posvećeno načelo, osnovano na političkoj predaji i na narodnih osjećajih — al nas čini uvjeravaju o protivnom. I ovaj list donio je pred dvie godine užasne primjere o ruskoj toleranciji u Poljskoj, pa nije voljan, da ponavlja opet ono isto, što je poslje moralo doći i pred englezki parlamenat. Jest doduše više ukaza carskih, kojimi se katolikom u Ruskoj zajamčuje sloboda, al su svi ti ukazi na papiru. Načelo o narodnoj vjeri, na kojem je počeo raditi već Petar Veliki, a poslie njega rade sve ruske vlade — to načelo ne dopušta katolikom slobodno ni dihat.

Tko želi još više dokaza za toleranciju inovjeraca, neka prati religiozni pokret u Pruskoj, Švicarskoj, Ruskoj, pak će ih naći u stotini žalostnih sgoda. *)

Gjuro *Jušić.*

Prekokupski Gradac,

njekadanji grad i imanje kaptola zagrebačkoga.

(Crta od P. *Lebera.*)

U selu „velikom Gradcu“, u grčko iztočnoj crkvi imade kamen sa sliedećim nadpisom:

---

*) „Kath. Bewegung.“ X. Jahrgang. H. XVII. i XVIII. B. XI. — Germania Nr. 85. 1878.

CAPLM
ZAGRA . .
FIERI FEC.
1548
7. SEPEBRIS.

to jest: Capitulum Zagrabiense fieri fecit 1548., 7. Septembris. Taj se kamen nalazi usred rečene crkve, s krajeva je okrnut, dužina mu je 52 centimetra, a širina 24. Selo Veliki Gradac u glinskom je kotaru i od Gline po prilici tri sata odaljeno. Taj mi je nadpis dao povoda da u knjigah, u koliko su mi pri ruci, potražim njeke podatke, koji će malko razbistriti prošlost grada Gradca. Biskup zagrebački Luka godine 1505. priklopio je za uviek desetinu od obadva Gradca i od Petrinje kaptolu (in perpetuum decimas utriusque Gradecz et Petrina Capitulo applicando)[1]). Bila su tada dva Gradca a i sada su veliki i mali, jedno od drugoga tri četvrta sata udaljeno.

Kaptol je imao uviek posla zbog Gradca s domaćim i drugim neprijateljem. Petar Keglević Bužinski, ban, bijaše doduše hrabar junak i vojvoda, ali jako lakom na tudje. Godine 1534. „nanese kaptolu zagrebačkomu velike štete u posjedovanjih Gradačkih preko Kupe.“[2]) Stjepan Ursini, župan Blagajski htio si (1533.) prisvojiti grad Gradački, te je već bio i podmitio kastelana kaptolskog, ali ljudi spoznali kastelanovu nevjeru i sunovratili ga sa zida gradačkoga. To kad je vidio Ursini ode od Gradca u Vlahović[3]), koje je mjesto dva sata udaljeno od Gradca. — Godine 1539. navalio je Ivan Zrinski (brat Nikolin) na Gradac i na druga kaptolska imanja u današnjem banskom okružju; ali kastelan kaptolski Klement hrabro je odbio navalu Zrinskoga, prem se je ovaj bio poslužio i varkom te momčad svoju obukao na tursku. Kad je vidio Zrinski, da nemore Gradca predobiti, ode harajuć do Hrastovice i najkašnje blizu Hrastovice kod Vinodola zaglavi u boju (1541.).[4]) — Godine 1543. htio je kaptol svoj grad u Gradcu razoriti, ali Maksimilijan, sin Ferdinanda, nije toga dopustio, te je i kastelan gradački Ivan Benche iskao od kaptola baruta.[5])

Franjo Keglević sin Petrov, opat od Pokupskoga zavidnim okom gledao je na imanja kaptola zagrebačkoga, te poput svoga otca mnogo je napravde nanesao kaptolu na imanjih u Vlahoviću, Gradcu i dr.[6]); ali biskup Gregorianec svojski se je zauzeo za svoj kaptol.[7]) Godine 1557. navalili su Turci na cieli prediel medju Unom i Kupom i sve su pustošili kud god su prolazili; i na gradove su navaljivali i veliku štetu nanieli u Komogovini, Gradcu i dr.[8]) Razoren je grad Gradac mjeseca srpnja 1591.; veli se u Krčeliću doslovce

[1]) Krčelić Hist. Ecclesiae Zagrab. p. 206.
[2]) Književnik I. p. 88—89.
[3]) Krčelić . . . p. 221. [4]) Krčelić . . p. 220. [5]) Krčelić . . . p. 223. [6]) Krčelić . . p. 231. [7]) Ibidem.
[8]) Krčelić . . p. 233.

ovako: Capitulum vero Zagrabiense, arcem suam Gradecz trans Colapim sitam, sunt enim hujus nominis plura loca, mense Julio, destruxit, ruinavitque.[1]) — Bio je to čvrst grad; jer Mikač spominje u svom pismu od god. 1591., da bez puščanoga praha nije kadar ni sa hiljadu ljudi toga grada razoriti.[2]) — Tečajem vremena kano što su druga posjedovanja biskupska i kaptolska u banskoj krajini bila oteta ili odkupljena, tako je bilo i s Gradcem. Navesti ću rieči Kukuljevićeve: „Medjutim napredova njemačko ustrojivanje prekokupske Hrvatske na vojničku sve više. Mjesto za mjestom, grad za gradom, zemlja za zemljom oteta bi silom, ili bi odkupljena po višjoj zapovjedi od starinskih i pravnih posjedatelja.“[3])

Sad bi nastalo pitanje, je-li rečeni kamen s nadpisom od crkve il od grada Gradačkoga; ali to je teže riešiti. Stalno je i to, da gdje se sada nalazi crkva u Velikom Gradcu, u prijašnje vrieme nije bila, nego na drugom mjestu i to bliže gradu. Od grada imade i danas ostanaka. Narod neima o gradu priče, nego samo to se pripovieda, da je bila u gradu težka rabota, te da je otac sina sa sjekirom ubio veleć: Ja sam se mučio, al ti nećeš. Koliko ima tu istine, tko će znati.

Na svršetku još nješto. U sborniku Ivana arcidjakona goričkoga od godine 1334. (prepis 1354.)[4]) medju županni spadajućimi na arhidjakonat Gorski spominje se medju 40 župa i crkva u Gradici[5]), da-li je to Gradačka, neznam. Godine 1501. bilo je u arhidjakonatu gorskom 46 župa katoličkih[6]), za vrieme Krčelića pred 100 godina samo 14![7]) Danas jih je 16. — A što je s drugimi tolikimi župami i crkvami? Na to nam odgovara Krčelić: Reliquae partim per Schismaticos in Banalibus Confiniis, partim per Turcas . . . possidentur.[8])

O razstavi medju crkvom i državom.

Puno se je govorilo a i danas se govori o razstavi medju crkvom i državom. Razni su ju razno shvaćali i tumačili, pa je s toga sv. stolica u syllabu osudila onu pogubnu stavku: „crkva se od države i država od crkve razstaviti mora.“ Nu i poslie toga mnogi katolici kazali su, da se oni ne bi protivili razstavi medju državom i crkvom. Na to priznanje nagnalo jih je zlostavljanje, krivice razne, što ih crkva od države trpi; državno preticanje u obuku vjersku, širenje krivovjerstva i nevjere. „Proti razstavi medju crkvom i državom, ako se ona dobro shvati, ne bih ja imao sada ništa spomenuti“, govoraše mogući biskup u generalnoj katoličkoj skupštini u Freiburgu 1. rujna 1875. Istu misao izraživao je češće zastupnik na berlinskom saboru Dr. Windthorst. A i u privatnih sastancih naidje čovjek takodjer na tu separatističnu izreku, te vrlo bistre glave i crkvi odani ljudi

[1]) Krčelić . . . p. 280. i 281. [2]) Ibidem. [3]) Književnik I. p. 93. [4]) Tkalčić Monumenta II. pag. XII. [5]) Ibidem p. 76. [6]) Krčelić . . p. 21. [7]) Ibidem. [8]) Ibidem.

*

govore o tom posve bezazleno. Nu sva je prilika, da se to ozbiljno ne misli, inače bi tu misao na dulje razvadjali ovi ljudi. Gospoda, koja izrekoše tu veliku rieč najviše se zadovoljaju tim, što polemizuju proti dvojbenu il lažljivu shvaćanju „razstave medju crkvom i državom." Tako Ketteler u spomenutom govoru govori dalje ovako: „Ali naši si ju protivnici umišljaju kao da bi ona uništila svaku slobodu vjere i sviesti. Oni najme sa razstavom medju crkvom i državom spajaju pojam takove slobode vjere i sviesti, koja bi svaku crkvenu svezu prekinula: absolutno individualisanje. Po tom se sustavu već svaki crkveni uticaj smatra njekim ograničenjem podpune slobode, što država suztezati ima. Takova sloboda vjere i sviesti bila bi sasma po kalupu one slobode, kakovu je francezka revolucija doniela radnikom, a koja ne bijaše drugo van sloboda, skapavati od gladi. Ali u vjeri se više opažava lažnost te tobožnje slobode, jer ciela njezina bit predpostavlja zajednicu ljudi, koji zajedno štuju Boga. Poimence vidimo to u najjasnijoj sliki u katoličkoj crkvi. Ona je osnovana na najuzvišenijem pojmu družtva i to družtva u Bogu utemeljena. A neka mi kršćani odlučimo još živjeti medjusobno i s Bogom u ovom svetom vezu, kako ga je Krist na zemlji utemeljio, to će nam se u ime te lažljive nadrislobode kazati, da to neide, da je to proti pravoj slobodi, da to samo veću opreku stavlja med pojedinca i državu. Ali osim što ovako uništuju slobodu vjere i sviesti, mudri Švicari izmisliše, neka bi se državnim zakonom izjednačile sve vjere, a u tom smislu neka bi se izdao jedan katekizam, koji bi jednako vriedio u svih vjerozakonskih družbah. Tako bi istom u naše vrieme konačno istinom postao ideal francezke revolucije. „„Zakonodavac zapovieda budućnošću, njegova stvar je dobro htjeti a zadaća mu je ljude tako udesiti da oni ono biti moraju, što on hoće."" To je put na kom smo. Gorje doista robstvo nego što se ikad samo i pomisliti može o razumnom biću."

To barem po našem mnienju znači dobro razumjeti načela razstave crkve od države; pogubne posljedice, koje odatle izviru točnije se pokazati ne mogu nego što se tu pokazuju. I opet imamo primjer više, da se krajnosti tiču: ovamo razstavljena crkva od države a onamo utemeljena državna crkva. Drago nam je, da dobro misleći katolici vide, kako ih najduhovitiji branitelj one velike rečenice oprovrgava. Jer bilo bi jako ne pametno danas medju nami o tom zapodjeti prepirku, prem se tajiti neda, da će se s katoličkim separatizmom isto tako dogoditi kao i s liberalizmom. Ta nije tomu davno kad je mnogi katolik s njekim ponosom izticao, da je u dobrom smislu liberalan, ali se je pokazalo, da je na tom pravcu bilo sve teže i teže uztrajati. Tako bi takodjer bilo i sa slobodnom crkvom. Taj sistem je isto tako slab kao i onaj Cavourov o slobodnoj crkvi u slobodnoj državi.

Razstava se dvojako uzeti ima, kako ju i theza Syllaba uzima, razstava najme crkve od države i države od crkve. Što je u tom, kad bi crkva rekla: ja se dielim od države? Pod crkvom razumievamo u mističnom smislu tielo Kristovo, kojega su uda vjernici; a u pravnom obćinu svih pravovjernih kršćana, kojoj je vidljiva glava papa. Ima ih doduše koji misle, da se u sv. pismu ne govori o crkvi, nego samo o obćini kršćana. Ali očito govore neistinu, jer Gospodin izrično govori o crkvi, koju će na pećini Petrovoj sagraditi. (Matth 16. 18. i sl.). A ako bi se ono mjesto, gdje On nalaže, da se onaj, koj ne sluša, crkvi prijavi (Matth. 18, 17.), o pojedinoj obćini moglo misliti, to ipak protestantski prevod grčke rieči ἐκκλεσία pred onim izrazom sasma izčezava, te se svi o nevidljivoj crkvi razbijaju o ogromnu hrid katoličke crkve, koja je kao grad božji na visoku brdu sagradjena i svim na daleko vidljiva. Ne može se pod njom misliti ondašnja mala obćina učenika i prijatelja Isusovih niti ona mirnih Esena, Valdensa, Hernhutera i drugih sekta, nego samo onaj zavod spasa, koj je po cielom zemaljskom prostoru razgranjen, za sve ljude svih vremena opredieljen, koji spaja nebo sa zemljom. Taj zavod stupi u život istom na prvu svetkovinu Duhova, a ustrojen je sasma po primjeru božanskoga mu utemeljitelja. Koji se drže samo vanjskih odnošaja Isusova života te jih tvrdokorno na posljedice današnjega vremena prenašaju, ti ne će imati nikada prave slike o crkvi Isusovoj. Pri tom oni zaboravljaju sasvim na obćenitu osobnost Spasiteljevu i historički položaj njegovih učenika. Tako zvana stara crkva jur im je uzor razstave medju crkvom i državom, jer ne vide u njoj Isusa u savezu niti s poganskim carem, niti sa židovsskim kraljem ili visokim viećem; ali zaboravljaju da sin božji ima svu vlast na nebu i na zemlji i da se je u ruke griešnika predao samo iz poslušnosti prama svomu otcu. Svjestku je vlast imao u podpunoj mjeri, ali se je odreče primiv čovječje tielo na se samo da se veličanstveniji pokaže, kad bude sudio sve žive i mrtve. U Kristu je duhovna i svjetska vlast isto tako ujedinjena kao što božanska i čovječanska narav. Zato „svaki kršćanin, koj Isusa razstavlja" t. j. njegovo božanstvo ili čovječanstvo nieče il iz hipostatičkoga sjedinjenja iztrgava, „nije od Boga" veli sv. Ivan (I. Iv. 4, 3.). Kada mi govorimo o njegovoj najvišoj svjetskoj vlasti, ne mislimo njegovu svemožnost, jer bi tim pali u bludnju monofizita, predteča byzantinizma, nego mislimo najvišu ograničenu čovječju vlast ili, kako ju danas zovemo, souverainstvo. Ovu vlast nije utemeljitelj crkve odielio od duhovne punovlasti, koju je sv. Petru dao, da ju možebiti dade samo kraljevom il državam. Ali je On takodjer nije ni svjetskim glavarom uzkratio ni okrnjio (qui regna dat coelestia non eripit mortalia), nego je jednu na drugu oslonio. Ono što je u crkvi vidljivo, čovječje, državno, a što joj je po njezinom božansko-čovječjem characteru sobstveno, to je upravo ona sredina, ona točka, gdje se obe vlasti medjusobno ujedinjuju. Svaki pokušaj razstave, potekao on od strogo katoličke ili crkvi neprijateljske stranke, pogibeljan je

obim dielovom. Odmjeriti granice praktički je nemoguće. Koliko si crkva svjetskoga prava zadržati, a koliko pustiti može, to se principom razstave medju crkvom i državom stalno odrediti ne dâ, nego se to razabrati mora za pojedine zemlje i prama odnošajem iz postojećega zakona i prostora, koji je crkvi nuždan, da može medju ljudmi djelovati. Što se pako razdieliti dade a što strogo osebice držati ima, posao je crkve i države; onoj je zadaća spasavati sve ljude a ovoj uzdržavati i učvršćivati javne zavode za boljak čovječanstva.

Pokušajmo si predočiti razstavljenu crkvu od države. Kakova bi ta razstava bila? Mogla bi biti razstava prostorom, vremenom ili metafizička. Neka se crkva od države prostorno odmakne, tako da joj se ne bi približiti mogla, to bi se ona morala na sakristiju ograničiti, prem bi ju i tamo država sliedila; ili bi si morala tražiti takove predjele, gdje ne bi nikakove države bilo. Ali ako bi i našla takove predjele, to bi ona sama tamo ustrojila državnu obćinu. Ne bi joj dakle ništa drugo preostalo, nego izaći iz svieta. Tim bi se doduše njezini neprijatelji zadovoljili, ali bi joj prijatelji tako žalostnu uslugu učinili, kakovu se i neprijatelji jedva izmisliti usudjuju. Postavimo da ona i povuče geometričku granicu tko ne bi uvidio, da bi ona pri tom prikraćena bila. Crkva se može doduše tim zadovoljiti, kad bi joj se juridički označila mjesta za službu božju, kuće i predmeti dohodaka, jer ona i onako ne traži „svega onoga, što“ joj nudilac zemaljskih dobara pruža; ali ona zahtieva prostor na cieloj zemlji da izpuni svoju misiju „Euntes docete omnes gentes.“

Da vidimo kakva bi bila vremenita razstava? U malom bi ovo značilo: nedjelja i svetčani dani pripadaju crkvi ostali pako državi. Ili kako si je stvar predstavljao prevratni profesor Lavelaye i filosof Hartmann: u sredujem vieku bila je samo crkva a sada kršćanska idea s vidika odstupljuje te ustupljuje mjesto blaženstvu „slobodne“ države. Kako bi se mogao dobar katolik s takovom mišlju o razstavi sprijateljiti? Ona se protivi sasvim obećanju Kristovu, da će njegova crkva trajati do konca svieta.

Još nam preostaje promotriti metafizičku ili pojmovnu razstavu. „Tko misli, taj laže“ veli njeka poslovica, a „on misli preveć“ izreče prezirno duboki poznavalac ljudi u Schakespearovu Cezaru. Onaj, koj lahko shvaća pojam države i mnoge druge „moderne ideje“, koj se igra slobodoumnjaka, taj ne pita da-li je nješto u obće moguće, nego lovi sve, što mu samo na um padne. Ali katolik se ne smije igrati slobodnoumnjaka, on se mora uzdržati od zabranjena „drveta poznanja“, kojega je plod takodjer i misao o razstavi od crkve i države. Na strani crkvenoj dakle ne smije se na takova šta ni misliti, a nekmoli razstavu izvesti. Kao djeca vremena mi smo žali bože takovimi umišljenimi ideami zaokupljeni, koje nas u časovih kad se ne pazi, uznemiruju. Mi kao katolici moramo biti oprezni, da jih ni ne izgovaramo, da ne postanemo slični svietu.

(Konac će sliediti.)

Dopisi.

Požega. Rado čujemo u obće, da je tko dug viek proživio; nu još više nas oduševljuje, kad čujemo, da je tko dug viek proživio u neprestanu radu oko javnoga boljka. Ovakvu radost osjetismo na 22. travnja i mi u Požegi i sve, što je u okolišu požežkom, a oćutit će to i svi oni, do kojih će doći viest, da je toga dana velečastni otac Kajo Agjić slavio petdesetgodišnjicu svoga misničtva. Petdeset godina napornoga rada prošlo je, odkad je vriedni starina počeo marljivo radit i na crkvenom i narodnom polju. Koliko-li je privredio na polju crkvenom razabire svatko, tko se sjeti, da je on kroz 12 godina bio lektorom sv. bogoslovja, gdje se je tako zaslužnim učinio, da ga je poglavarstvo njegova reda promicalo od časti do časti, dok po dvaput već ne bje izabran i državnikom države sv. Ivana Kapistrana. Priviknut radu od mlada, on se ni pod stare dane od njega otrgnut ne može. I sad još već njekoliko godina mudro upravlja požežkim samostanom.

U svih pako službah svojih nije on zaboravio, kako nam je hrvatska knjiga bogoslovna neobradjena. S toga je neumorno nastojao priteći u pomoć najnuždnijim potrebam našim. To svjedoče spisi njegovi štiocem ovoga lista dobro poznati, koji se još i sada rado štiju osobito po Slavoniji, kud vlada ikavaština.

Tko pogleda na tako dug i blagoslovan rad — taj mora da priteče k starcu — jubilarcu, da mu u oko rekne, koliko Bogu hvali, što ga je tako dugo u tako povoljnu zdravlju poživio, a ujedno da ga zaprosi, e da poživi još mnogo godina čil i zdrav, na korist crkvi i domu. Pak se je u ćelici starčevoj i našlo toga dana sve što je uglednije u nas i oko nas. A starac suzna oka hvali. Što je pako nižega ono se u veliku množtvu sabralo u crkvi, da se tu za starca Bogu pomoli i od njega zlatni blagoslov primi. Jakim još glasom odpjeva svetčar običnu veliku sv. misu zapjevav odmah s početka „Veni sancte.“ Vruće je hvalio Bogu jubilarac, vrućimi ga je molbami pratila podvorba petorice svećenika i množtvo puka. I kad je podielio svoj zlatni blagoslov pribere po podne oko sebe u samostanskom blagovalištu otmjenu kitu gostova, kamo su priticale mnoge čestitke iz Hrvatske, Ugarske i Austrije, a i tužbalice, što mnogim uzkrsni praznici zapriečiše doći, da mu naustice reknu: Živio! Rekosmo mu na svoje i njihovo ime mi, a dobri nas Bog posluhnuo! *J. K.*

Izpod Kalnika. O uzrocih, zašto dolazi sve manje kapelana na kateketičke izpite pisalo se je i u ovom listu i u „Hrv. učitelju.“ Dopustite mi dakle, da o tom i ja koj uzrok nanižem. Kako se iz šematizma

vidi svakog ljeta manje je klerika, mnoge su župe posrebne kapelana, a bez njih moraju biti. Povrh toga štatistika školska kaže, da su mnoge škole otvorene, ne tamo po gradovih, nego i po župah i po župnih filialih, pa uslied toga i u tih školah svećenici imadu više posla; dočim radnika, pomoćnika svakim ljetom ponestaje. Zar bi pravo i hvale vriedno bilo, da budu te selske učione bez kateketa gradovom za volju, dočim selske učione šalju i u gradove cviet svoje mladeži? Ja mislim, da je nestašica kateketa na selu veća, nego po gradovih; a na selu je i veća potreba. Zašto? Jer selska mladež ogromnom većinom prestaje školu polaziti, dočim gradska ide ili u više škole ili u zanate. (Nu selska mladež i poslie je pod pazkom duhovnikovom, dočim kod gradske žalibože to nije, pa će s toga biti nuždniji kateketa u gradu. Ur.) Dalje nestašica svećenstva donaša i to sa sobom, da gdjeki stariji, nemoćniji svećeni ili ne imaju duh. naime pomoćnika, ili ih gradskih škola radi imali nebi. Pa se ipak meni barem neopravdano čini, da čovjek zaokupljen i drugimi župnimi poslovi, pa kojekakvimi pisarijami, pa gospodarstvenimi poslovi; uz to koj je radio u školi kakovih 30 lieta, da mora u školu! Ta isti učitelji stavljaju se u mir. Ne velim tim, da nehaj i lienost hoću zagovarati; nego hoću prstom pokazati na učiteljstvo, da ono ne vjekuje po školah; a svećenik ko da bi morao. Naglasio sam i gospodarstvene poslove. I š njimi ima svećenik i te kakva posla, jer za današnje vrieme mora se reći: u znoju ćeš se svoga lica hranit. Pa onda službeni dopisi i odpisi?! Svakim danom rastu, u tom našem vieku pisarije. Evo jednoga razloga: učione rastu, rad svećenstvu selskomu raste: a pomoćnika je manje; toga radi gdjeki kapelan ne dolazi na kateketički izpit za grad, jer si misli, da ga i na selu potrebuju. — Idemo korak dalje. Naglasio sam gospodarstvene poslove svećeničke. Dobro, ode kapelan za kateketu u grad. Nekoliko je godina kateketa. A onda? Hajd na selo, na župu. (Baš nije nuždno, kad ima pravo na mirovinu i kao kateketa i kao svećenik, ako doprinosi što u nemoćničku zakladu. Ur.) Nu je težko iz grada u selo. Težko je kateketi, nepraktičnomu, latiti se gospodarstva; a ako gospodarit nećeš, tad badava župnikovat misliš. Evo znamenitoga razloga zašto kapelani selski ne vole se vraćat u grad. Znadu, da makar i koje ljeto probavili u gradu, moraju natrag na selo: a težko si ga čovjeku zavoljelu grad i jedine knjige, zaroniti u gospodarstvo. Premda priznajem, da dandanas ljudi najvolje u gradu živjeti. A liepo ti je gledati kako uz intelligentna svećenika narod se brani proti kojekakvim nepravdam. S kakvim ti ponosom i štovanjem pripovieda recimo Podravac, kako je u županijskih skupštinah vierno stajao uz preč. g. Josipa Lehpamera, tada gjurgjevačkoga župnika: kako je branio š njim zajedno dobro svoje. Zato je hrvatskomu naobraženomu svećenstvu, i to upravo selskomu sveta dužnost uztrajati uz seljaka; ne dati mu, da propadne. To je drugi razlog, zašto mnogi kapelani vole selo, nego grad. Osim toga, što je u Zagrebu za kateketu 700 ili 800 forinti? Srednja kapelanija na selu donosi kapelanu 300 for. dakako bez hrane i stana, lih za osobu, toliko težko da preostaje kateketi u gradu; ako već hoćemo i na to materijalno stanje se obazrieti. Dužnost je pako i trud golem; ako se hoće savjestno vršiti dužnost katekete u gradu. Evo to su moji razlozi, zašto gdjeki ladanjski kapelan ne voli postati kateketom u gradu. Izpitu pako župničkomu i onako moramo svi ići, a medju timi izpiti ne ima znamenite razlike.

Iz gornjega Zagorja. Nisam doduše dopisatelj našeg „Kat. lista“, — vrieme bo mi nije dospievalo, da budem, no sam pomnjiv mu čitatelj. Sigurno se mnogom u njem uzpisanom nasladih, mnogom duševno okriepih, a kadikad radi mnoge raztužih. — Da nam na tom polju javnosti mnogo toga jošte za preobradjivanje preostaje, netajimo; pa si i sami u tom nikakovih ilusija nepravimo; niti se, gledeć malušnost svoju uzvisujemo, već u suprot i često malenkost našu glasno izpovjedamo. No da smo neznalice, da smo u znanju, što se naših svećeničkih stvari tiče površnjaci dà nezreli, osobito mi mladji svećenici, mislim da nam to slavni „Obzor“, a niti njegovi dopisatelji niti mogu, niti smiju reći. — Nam vanjskim svećenikom nije doduše dano bilo, da na tudje troškove bog zna kakove škole bismo mogli polaziti, da se naučimo svakoj prevrtljivosti, da zaboravimo i ono što smo. Al gospoda dopisatelji „Obzora“ neka znadu, da nam je bilo dano slušati muževe duboko učene, svestrano naobražene, ma i oni ascetici bili, muževe, koji su dobro shvatili i pojmili pa i savjestno vršili spram nam dužnost svoju, koji su sve svoje sile jedino onamo trošili, da im i mi, kano njihovi učenici, jednom čim bolji, čim naobraženiji, u sv. vjeri stalniji, u ponašanju značajniji iz sjemeništa kano poslenici gospodnji izadjemo. Da je „Obzor“, nepazeć na sama sebe, već mnogu i to nezasluženu čušku dao nam, osobito mladjim svećenikom, to smo izkusili. Al nipošto, pošto smo ga neuztrašivo pomagali, da do toga dodje, što je danas, za nj se uz očitu pogibeo borili, toga zaslužili niesmo, najpače ne pod uredničtvom inače cienjenog muža, koj i onako k našoj svojti spada. Ako i jesmo jednoslovci, — pa to baš kano Isusovi učenici biti moramo, jer nam vazda pred očima lebdit mora: „in multiloquio...“ Ako i jesmo jednostavni, — ta to biti nam pristoji, jer „qui se exaltat...“ Ako i jesmo plitvi ascetici, a ono nismo barma cepidlačarski skeptici znajući: „humilis oratio multum valet.“ — Da ponosili bi se, kad bismo imali čime, no nam nepreostaje osim što smo: „humiles servi Dei“, i sluge povjerena si stada.

Neka nam se to nezamjeri što smo rekli, dočim nas se je veoma kosnula ona, — sa frazami na stranu, kak je mišljeno nije posve izrično napisano, — velim ona, gdje se kaže po lošem biskupije listu, moglo bi se suditi i svećenstvo, t. j. hrvatsko u obće a napose nadbiskupije Zagrebačke svećenstvo mora takodjer da bude loše i plitko. Kakav je koj od nas mi znademo, svatko

se i sam, tko samo uzhtije, može dobro upoznati, u ostalom mogli bismo tu prišapnuti i to punim pravom: kume valja ti najprije pomesti izpred svoga praga, a onda hodi pregledat tudje. — Neka nam se oprosti, — jer nas se je nemilo dojmila ona, gdje nam se hoće reći, kano da mi nismo imali špiritualaca do samih slabiša, plitkomišljenjaka, koji dalje niti su znali a niti vidjeli do sjemeništne bogomolnice. Ah ma dobro je i to svojstvo u jednog spiritualca, osobito u ovo naše vrieme, jer tim primjerom svojim kaže mladjemu kleru, da mu neće pruditi, bude-li mnogo sa svietom obćio. Pa svakako bi bilo dobro, dà morda i spasonosno po spomenute dopisatelje, kad bi i oni po koji put došli u takovu zabitnu bogomolnicu, pa si tu po koju exhortu tih „ne doraslih i plitkih ascetika" pročitali, morda bi i oni za svoj život i njegovo ravnanje mnogo toga i jezgrovita i duboko učena našli, te se i oni ostavili svieta, pa prionuli uz ascetički život. — Neka nam se oprosti. Težko nam je pregorieti i onu, da jedito naše glasilo, koje imademo, „Katol. list" najme danomice biva sve to lošiji, da on u mjesto da pokrokne koju, ide natrag, — te da se on bogme po kakvom barometru ravna! — Da se „Kat. list" što bo i pristojnost zahtieva obazire na onoga, koj mu i život daje, mislim da je to posve pravo i u redu, no neobazire se kano kakova makina; — ta obaziru se jošte više drugi listovi, što je žalostnije, ne toliko na one, koji im bitisanje zajamčiše, jer su ti tobož od služkinje rodjeni, koliko na one koji su od slobodne kćeri sionske, koji su iz odabranog Izraela, madadori, neću reći, kakove stranke. Pa u čem je napokon taj „Katol. list", lošijem postao? Il zato, kao što misle, — što nije istina — da su ga stariji i vrstniji pomagači njegovi ostavili? Il što se oko njega kita mladjih svećenika sabrala, te mu se priučati stala i to po mnienju „Obzorovih" dopisatelja, neizkusnih maloučenih?! Ta Bog svami gospodo! Zar ste se Vi stari rodili?! Učeni namah poput gliva na ovaj sviet dospieli?! Il niste-li i Vi starije nasliedili?! Jesmo-li mi mladji od Vas starijih plitkoumniji? na znanju slabiji? Tko je krivac tome? Da-li ne morda stariji, kojim su nas naši roditelji povjerili, da nas duševno naobraze, uzgoje, za vriedne i koristne članove velike ljudske obitelji učine, da budemo tako domu rodu i crkvi čim koristniji! — Ta viste tada krivci i dočim mnogim nam tja od gimnazije učitelji bijaste. Valjda da Vam nebijaše mnogo stalo — što ja nevjerujem, — do naše naobrazbe, do što većega duševnoga napredka našega. Gospodo! niti vam je glasilo naše, niti smo Vam mi mladji svećenici krivi uzroku, s kojeg se na nas popove namrgodiste, niti naši vriedni špiritualci, već vi sami. Tražite samo kako da si srce svoje razkalite nad nami, s kog razloga? znamo i to. Nije ni jedan od nas kriv što vas je stalo svećenstvo ostavljati, već vaša sprem nam svećenikom drskost. Dok godj smo Vam potrebni, tako dugo vi kličete dobro došli, — a kad nas više netrebate, mučke govorite: Samo da je crnac dužnost, t. j. volju našu izpunio, brige nas za drugo.

β. Prijatelj istine i našeg glasila.

Viestnik.

Zagreb. Na bogoslovnom fakultetu počela su predavanja za drugi semestar 26. travnja. Osim navadnih predmeta slušaju ovaj semestar bogoslovci IV. tečaja i crkvenu umjetnost tri sata na tjedan. G. prof. dr. J. Kršnjavi počeo je svoja predavanja 30. travnja čije liepo uvodno slovo počastili su prisutnošću svojom preč. gg. dr. Matunci dr. Rački, Lehpamer, gg. prof. dr. Iveković, dr. Štadler, dr. Koharić, dr. Baron, g. Mrazović i neka druga gospoda. Ovo predavanje priobćujemo u Prilogu. Srdačno pozdravljamo ovaj početak, jer smo i mi osvjedočeni, da svećenici vješti crkvenoj umjetnosti neće „biti na milost i nemilost predani kojekakvim trgovcem, koji će računajuć na (njihov) neukus i neznanje crkvu oštetiti, namičuć (im) za skup novac nevaljalih i često crkve nedostojnih stvari", s druge pako strane ovako će „ostati mnoga crkvena umjetnina ondje gdje je iz prošlih stoljeća preostala." Drago nam je ujedno, što ovom prilikom priobćit možemo, da će g. dr. Kršnjavi češće i u našem listu napisat koju o crkvenoj umjetnosti.

— U br. 99. „Obzora" odgovara g. dr. Janko Koharić g. Matiji Stepincu na članak otisnut u br. 16. ovoga lista. Tu je bio tako prijazan, pak se je sjetio i na „Katol. list." On se „usudjuje reći, da se slaže i u bitnosti odobrava" onaj uvod „Obzorov", gdje se je blatom nabacio „uvažen rodoljub" na „Kat. list." Nije dakle druge, nego „Kat. list" u istinu ne vriedi ništa, jer tako veli dr. Janko Koharić, koj u nj ništa neće da piše, a on je čuven sa svoga velikoga znanja; bez njega se ne može ni jedno „vitalno" pitanje „kompetentnim načinom" razpravljati; svi drugi svećenici to profesori to župnici štogod uzpišu samo na „sramotu hrv. svećenstvu" napišu! Nego „bilo ili nebilo to po ćudi" dru. Janku Kohariću „Kat. list" malo drži i do njegova suda, naročito poslie njegove „posljednje", koju je, koliko dočusmo, skoro sve zagrebačko svećenstvo s negodovanjem čitalo, a križat će se nad njom svatko, tkogod ju uzčita. Ni „Kat. list", ni njegovi suradnici ne prisvajaju si monopol znanja. Svi su oni uvjereni, da nikad dosta ne znaju i da im uviek treba marljivo učit, pak će tako sve do smrti raditi. Biskupe pako i u Djakovu i u Senju štuje „Kat. list" kao i svoga uzoritoga nadpastira, pak si je i on „svjestan", da „načela pristojnosti" i štovanja prama preuzv. g. biskupu djakovačkomu nije povriedio ni zadnjim odgovorom g. Stepinca i to tim manje, uzme li se na um, da „šutiti nije dao" upravo g. dr. Koharić! Držimo pako stalnim, da je on povriedio u svojoj „posljednjoj" najobičnije načelo „pristojnosti" prama biskupu senjskomu. Koliki će, štijuć odgovor g. Stepinca „pomi-

sliti, da drže u ruci pamflet" mi ne znamo, nego znamo to, a g. Kl. B. mogao bi se kod nas „osobno osvjedočiti", da je samomu „Obzoru" više naškodio, nego-li „Katol. listu", kad je primao onakve članke i uvode, kakav je „posljednja" dra. Koharića, u kojih je više „zeleni" i „slame", neg-li bi si čovjek bio mogao i pomisliti. U ostalom mi ni sada još ne znamo, kako se je u razpravi o centralnom sjemeništu moglo zapodjenuti pitanje o valjanosti ili nevaljanosti „Kat. lista" i ob osobi M. Stepinca! Želimo stoga i mi i svaki iskreni prijatelj svećenstvu i narodu, da se ovakovi pojavi, koji ničemu ne koriste, a dobroj stvari samo škode, nikad više ne ponavljaju. Priučimo se biti ponizni, te ne govorimo samo o ljubavi, nego ju pokazujmo i u peru i u činu.

— Sv. otac Leo XIII. bio je tako sretan, te je u prvoj svojoj allokuciji mogao naviestit, da uzpostavlja hierarhiju u Škotskoj. Već pokojni Pio IX. davno se je zanimao tom mišlju, a kad je 12. svibnja 1877. biskup Strain na čelu školskih katolika za to u jubileumskoj adresi zaprosio, stane on to zagovarati. Poslie mnogostručnoga proučavanja i izjašnjivanja viećao je o tom 28. siečnja o. g. sbor de propaganda. Predsiedao je kardinal Franchi, a izviestiteljem bio je kardinal Bilio. Odlučeno je, da se imenuju dva nadbiskupa u Edinburgu i Glasgowu i četiri biskupa, u Aberdeenu, Dunkeldu, Gallowayu i Argylleu. Ova četiri biskupa bili bi suffragani Edimburžkomu nadbiskupu, Glasgov bio bi nadbiskupska provincija bez suffragana. U sboru su imenovane i osobe za ove stolice, te je veliki pokojnik već 29. i. mj. dao si donesti te zaključke i da je ostao u životu ne bi on čekao običnoga vremenu za konsistorije u ožujku, nego bi već prije bio hierarhiju proglasio. Ovako je to učinio njegov nasljednik. Zadnjih 50 godina vanredno se je razgranila kat. vjera u Škotskoj. U to vrieme narasao je broj svećenika od 50 na 256, broj crkva, kapela i štacija od 45 na 252. God. 1828. nije bilo nikakva samostana, a god. 1877. bilo ih je za ženske 22, a za mužkarce 13. Katol. učiona i gojilišta ima 185, a katoličko pučanstvo, broji-li se srednje, broji 360.000. Liep doista napredak!

— Dne 28 pr. mj. umro je Josip Gregorić, vitez reda Franje Josipa, podarhidjakon kot. Odranskoga i župnik u Pešćenici. G. M. Peroković imenovan je upraviteljem župe u Prekrižju.

— U svojoj liepoj enciklici kaže sv. otac Leo XIII., da ponavlja sve prosvjede, što ih je njegov veliki predšastnik izdao proti grabežu crkvene države. Pa jer će se otuda najlaglje vidit duh, kojim će odisat vladanje Leona XIII. priobćujemo štiocem doslovno prosvjed, što ga je Pio IX. izdao nješto pred svoju smrt, kad je Humberto zasjeo prestolje: „Sjećajuć se na svetu svoju dužnost, da brani nezastarjela prava sv. stolice, papa se je uviek skrbio, da podigne prosvjed proti svetogrdnomu poduzeću, koje je redomice poduzimala subalpinska vlada na štetu svjetovne vlasti sv. stolice. Medju timi prosvjedi iztaknut je, radi važnih okolnosti, koje su im povodom, na zapovjed Nj. svetosti na diplomatski corps upravljenu notu od 24. ožujka 1860. proti aneksiji Romagne na Piemont; od 18. i 24. prosinca iste godine povodom silovita upada u Marke i Umbriju; od 15. travnja 1861. kad je kralj Viktor Emanuel preuzeo naslov „kralja Italije", napokon od 20. rujna 1870. na dan nesrećnoga zauzeća Rima. Ovi svetčani prosvjedi još su uviek podpuno valjani i tečaj godina mjesto da im je znamenitost oslabio, još je potvrdio koliko su opravdani i nuždni, jer je žalostno izkustvo pokazalo, na kolike je zaprieke naišla sv. stolica, vršeć svoje apoštolsko djelovanje od onoga časa, odkad joj je država ugrabljena. Budući je pako sada, prigodom smrti gori spomenutoga kralja, najstariji njegov sin, uzev naslov „kralja Italije" svetčanom i javnom izjavom preduzeo posvetiti učinjen grabež, nemoguće je sv. stolici da šuti, jer bi se otud moglo zlo zaključivat i ne valjano znamenovanje tomu dati. S tih razloga, a nadalje s obzirom, da na novo upozori vlasti na još uviek vrlo žalostno stanje crkve, naložila je Nj. svetost kardinalu-tajniku, neka s nova prosvjeduje i zatraži, da proti nepravednu grabežu, neozledjeno sačuva pravo crkve na njezine prastare božjom providnošću za čuvanje nezavisnosti rimskih papa opredieljene predjele, a tim ujedno podpunu slobodu svoje apostolske vlasti, mir i pokoj po cielom svietu razpršenih katolika. Izvršujuć naputke Nj. svetosti diže prema tomu podpisani podpuni i pravi prosvjed proti gori spomenutim činjenicam i proti priznaji, koja se hoće podati usurpacijam, počinjenim ovom činjenicom na štetu sv. stolice. Moleć v. Preuzv., da ovaj prosvjed donese do znanja svojoj vladi prihvaća podpisani sgodu, da izrazi čuvstva svoga odličnoga veleštovanja. Ivan kard. Simeoni."

— Sjećaju se štioci ovoga lista, kako je u Braziliji pred koju godinu biesnio „kulturni" boj. Bog zna iz kojih razloga, tu su bili posve ovladali slobodni zidari. Svjetovni sudi nisu ništa pazili, što spada u njihov djelokrug, što-li ne spada, te su sizali i u posve crkvene posle, a biskupe zatvarali. Nu uvidilo se je bilo, da se tim putem ništa postignuti neće, pak su prestali proganjat katolike i činilo se je, da je kulturni boj svršen, pošto je i konservativno ministarstvo izabrano bilo, a i parlament je konzervativan. Nego je kratko potrajalo to veselje. Sam car Don Pedro bacio se je opet u naručaj liberalaca, odpustiv svoje konservativno ministarstvo. Dokle će tim putem doći, pokazat će bližnja budućnost.

Javna zahvala.

Za veledušni dar od 2.500 for. koji je gospodja Ana udova Koturova u ime nezaboravnoga si sina Dušana poklonila „Družtvu sv. Jeronima" za povećanje zaklade za nagradjivanje vrstnih pučkih spisa, koje isto družtvo izdaje, podpisani se velеdušnoj majci pokojnoga Dušana najsrdačnije zahvaljuje.

U Zagrebu, 30. travnja 1878.

Tomo Gajdek,
kanonik, predsjednik družtva.

Urednik Andrija Jagatić. Tiskom Dragutina Albrechta.

Poviest crkvene umjetnosti.

Uvodno predavanje prof. dra. J. Kršnjavi-a, *čitano 30. travnja 1878. bogoslovcem IV. tečaja.*

Čovječje je mišljenje dvojako: theoretično i praktično, jedno se i drugo može razvijati i usavršiti, jedno se i drugo može izraziti. Izražaj jednoga biti će od izražaja drugoga raznolik. Sve su znanosti izraz theoretičnoga mišljenja, a to se mišljenje u njih i razvija, estetika i ethika razvija praktično mišljenje, ali izraz ovomu nije u znanosti već u umjetnosti. Bogoštovje obuhvaća cielo mišljenje i theoretično i praktično, te s toga medju ostalimi i u umjetnosti nalazi sredstvo izraziti se. Poviest načina, kako se je bogoštovje u umjetnosti izražavalo, t. j. poviest crkvene umjetnosti, cjeloviti je dakle dio crkvene poviesti.

Rio upozorio je povjestničare na jedno gledište, s kojega se, motreć kulturu starih naroda, duševnomu oku mnoga tradicija razbistri i u posve novom znamenovanju prikazuje.

U mudroslovnih i bogoslovnih naukah starih naroda ima ideja, koje znamenitošću sve ostale uzza se nadkriljuju, koje, tim narodom, sačinjavaju poglaviti etični fond. Ove ideje, reć bi da su spašeni ulomci prastare jedinstvene čiste vjere, koje stari narodi kroz bure stoljeća uzčuvaše, a te su se ideje znale i u umjetnosti tih naroda.

Baština, koju su Indi sa sobom ponieli poslie velike katastrophe, koja je narode raztjerala, sadržaje u sebi sakrivenu klicu dogme božje incarnacije, na tom temelju oni izpjevaše gorostasne, uzvišene svoje epopeje, svete knjige Veda. Feničane zapade tajinstveni dogma o pragriehu, koji zahtievaše neprestano pomirenje krvavim žrtvovanjem ljudih. Perziance dogma o protuslovlju dvajuh načela, koja se otimlju za gospodstvom svieta, načela dobra i zla. Egipćani sačuvaše izopačenu doduše dogmu o neumrlosti čovječje duše, al je ova ideja prem izkrivljena, bila dovoljnim temeljem za razvoj jedne od najveličanstvenijih sustava umjetnosti staroga vieka. Grci kao u snu sjećahu se pada čovječjega tiela i duše iz ideala njeke savršenosti, reć bi sluteć izreku Geneze: „i Bog stvori čovjeka na sliku i priliku svoju“, a velika zasluga ovoga odličnoga naroda leži u tom, da je težio za popravkom, za podignućem iz poniženja, da je uveo u sviet pojam ideala. Dočim je izabrani narod izraelski u svom krilu čuvao vjeru istine, stari su Grci razvili vjeru ljepote. Iz razloga, jer se u Grka slieva vjera i umjetnost sasvim u jedno, stvoriše oni posve objektivnu ljepotu, koja se zaoto i klasičnom naziva, ali nestvoriše prave religiozne umjetnosti.

Stari Rimljani nisu uzčuvali niti razvili svoje vlastito bogoslovje, sadržaj njihove težnje, cilj njihove krieposti, bijaše gospodstvo svieta, oni ga i postigoše ali drugačije nego su sami mislili, jer simbol, pod kojim je Rim u istinu cielim svietom zavladao, jest krst i palma martyra. Ideal Rimljana bijaše državni ideal, ponajvećma se na budućnost odnašajuć. Nemogav se uzornimi umjetninami izraziti, bijaše mu poglavit izraz javna i privatna kriepost. Ta se ali kriepost prispodobiti može sa preliepom posudom bez sadržaja, kršćanstvo je istom toj posudi pravi i dostojni sadržaj.

Čistoća primjerice vestalskih djevica, stroga umjerenost, koja je bila temeljem rimske republikanske kriepost, junačtvo, požrtvovanost za domovinu, osobno zatajenje u interesu cieloga naroda, sve te kriepostі služile su prolaznim ciljem, sva ta svojstva su istom do pravoga znamenovanja doprla, kada u službu kršćanstva stupiše. Medju ovimi je svojstvi ponajvažnije, a od starine u srcu Rimljana gojeno: pobožnost. Aeneas, mythički praotac Rimljana, dosliedno se zove „pius Aeneas“, a Virgil ga karakteriše riečmi:

Rex fuit Aeneas nobis quo justior alter
Nec pietate fuit, nec bello major et armis.

Kad čujemo kako kralj Evander kaže Aeneji:

Aude, hospes, contemnere opes et te quoque dignum
finge Deo, —

mislimo čuti kršćansku rieč, a moramo se čuditi kako je takav narod toli žestoko kršćane progoniti mogao! Za postignuće svih tih kriepostih trebalo je žive vježbe duše i tiela. Potonjemu bijaše prilike u ratovih staroga Rima, duševne vježbe podupirahu domaći odgoj, osnivan na strogom podredjenju obitelji pod svojega glavara.

To osobno zatajenje, taj neobzir na male svoje vlastite taštine, želje i udobnosti bijaše starim Rimljanom kao u krvi, te posta svake sgode poticajem veličanstvenim mislim i činom.

Kada za vrieme careva veliku množinu glupih glava, slabih značaja Rim položi pod noge koje kakovim tiranom, kad prividno Rimljani bijahu posvema propali, izlapili, nevaljali, kad bez misli i srca množina obožavaže najtrulije i bezsramne inštitucije i osobe, tad se pravi Rimljani sakupljahu pod zemljom, trpeć progonstva, žrtvujuć život, klanjajući se pravomu Bogu! Sve kriepostі koje Titus Livius spominje, nabožnost, poštenje, preziranje iste slave, uzčuvahu se ovako u katakombah, a što njekoć Ciceron o svom narodu reče, da je koljevka dostojnih i velikodušnih ljudi (Civitas unde orta mihi gravitas et magnitudo animi videtur), to prelazi iz velikog starog Rima u Rim katakomba.

Skup robova, koji se za vrieme poslje Augusta nazivaše S. P. Q. R., mienjao je svoje ideale, ako ih tako nazvati smijemo prema značaju svojega despote, pošto svaki novi vladaoc bijaše predmetom najpodlijeg obožavanja. Svaki tih vladara imadjaše njekih ideala, a ti bijahu tad naravno duša podle množine. Kadno Komodus poče hodati odjeven kao Herkul, tad svi htjedoše imati

i klesanih i slikanih Herkula; pače kada car Hadrian izgubi ljubimca si Antinoa, sav Rim izražavaše nad tim gubitkom najdublje sažaljenje, nabavljajuć si slike i prilike toga novoga svetca.

Istom od kako je sveti znak Labaruma (krst, koji se je Konstantinu prikazao) postao stiegom Rimljana i odkad je starorimska pobožnost i kriepost dobila sadržaja, istom od tada ima i rimske umjetnosti, odtad ima Rim živi ideal.

Grčka umjetnost, koja se je uzpela bila do najvišjega stupnja formalne čiste ljepote, nadomjestila je poganskomu Rimu domaću umjetnost. Rimljani su na hiljade i hiljade grčkih umjetnina prenašali u Rim, a na hiljade grčkih umjetnika poslovalo je u Rimu. Kada je Rim došao do toga, da je prigrlio kršćanstvo, odrekao se je umjetnosti čiste formalne ljepote, ostavio je Grčku klasičku umjetnost, pak je počeo od prapočetka razvijati svoju vlastitu, rimsku, romantičnu umjetnost idealne ljepote, umjetnost kršćansku, u kojoj se prikazuje i obojavljuje transcendentalna ideja daljega razvoja duše poslie smrti.

Ako su dakle već razni narodi sa svojim odlomkom božanske istine postigli visoki i veličajan stupanj umjetnosti, kako li je rimska umjetnost poletiti morala, dobiv za sadržaj cielu cielovitu istinu kršćanske vjere. Preporod bijaše podpun. Nova umjetnost razlila je svoje valove po cielom svietu, primila u sebe tekom daljega razvoja sve, što se je uzvišenoga u poganskoj umjetnosti postiglo, te tako u Rafaelu sjedinila klasičnost oblika sa uzvišenim sadržajem.

Arhitektura je prva medju tvornimi umjetninami time, što čisto i neposredno izražuje misli umjetničke, ona neoponaša stvorove stvoriteljeve, kao kiparstvo i slikarstvo, već oponaša njegove pomisli, koje su izražene u svemiru. Arhitektura nije samo čisti izraz mišljenju pojedinaca, već i cielih naroda.

Stari Egipćani primjerice hiljade godina slove nepromienjeno istim umjetničkim jezikom u svojih spomenicih, kakav mu bijaše duh i mišljenje, kako sistemizirani obredi vjere, kako konservativna filozofija, tradicionalno znanje. Starih Grka sgrade u svojem harmoničnom razvoju izraz su skladno razvijenoga im duha, jasnije često govoreći od samih njihovih filozofičkih djela, divni kršćanski gotski hramovi izražuju težnju k nebu, oni su okamenjena pobožnost svojih sagraditelja. Spomenici arhitekture jasno su pisane strane poviesti ljudskoga duha, morala i socialnoga života. Duhoviti njeki francez naziva arhitekturu kristaliziranom filozofijom, a punim su ju pravom često s muzikom sravnjivali, jer jedna i druga se osnivaju na strogo matematičnom proračunu, mjeri i jasno izraženih razmjerjih.

Što o arhitekturi rekoh, vriedi u mnogo obziru i za sve grane umjetničkog obrta, koje su s njom u uzkom savezu ostale. Kiparstvo i slikarstvo bijahu iz početka takodjer s arhitekturom uzko spojene, ali se odlupiše sa njenih zidina te se razviše samostalno.

Kao arhitekt tako i kipar izradjuje neorganične tvari u tri smiera, u dužinu, širinu i visinu, nu graditelju su sami ti raznoliki smiori već sastavinom, iz koje on razmjerja, dakle liepe oblike tvori, dočim kiparu treba izim toga dalje podloge, a to je čovječji lik. Ljudi klanjahu se u orientu Bogu u prirodi, u svemiru orientalnom je dakle pantheizam najsgodniji izraz bio arhitektura, koja oponaša zakone svemira, grčkomu polythesmu, koji biaše apotheosa čovječjega tjela, morade kiparstvo postati glavnom umjetnošću.

Slikarstvo je doduše već u Grka cvalo, ali je do pravoga znamenovanja došlo istom u kršćanstvu, koje dušu nad tielo uzvisuje, kojemu je duševna ljepota vrednija od tjelesne. Slikarstvo je manje materialno nego kiparstvo, već mu je sam material, reć bi htjeli nematerialan, jer je taj material pravo rekuć samo sunčano svjetlo, figure slikarstva nisu pristupne inim ćutilom, već samo oku, „prozoru duše," djela slikarstva naglašuju poglavito duševni izraz te se s toga i duše ponajviše tiču, ono dakle bijaše kršćanstvu najbolje sredstvo, izraziti se; slikarstvo je eminentno kršćanska umjetnost.

Evangjelje sv. Ivana naziva njeki pisac punim pravom evangjeljem slika, jer iz tog izvora potekoše najljepše kompozicije, ne samo kršćanske, već umjetnosti u obće, dobri pastir, vinograd gospodnji, posljedna večera, muka i smrt Isusova, mater dolorosa prekrasnim su slikam predmet.

Nastaje pitanje, kako je to, da se je kršćansko-rimska umjetnost tako polahko razvijala, pošto je, kako rekosmo, u narodnih rimskih kriepostih našla toli sgodno tlo, a u vrlo razvijenoj poganskoj tehnici toli sgodno orudje? Ta kršćanska umjetnost počimlje još u vrieme, kad je grčka u Rim preselivša se umjetnost cvala, kad je poganski Rim još divnih sgrada dizao, pače se uzvio tja do našašća novoga typa „Antinoa". Kako da su istodobno postavše kršćanske umjetnine nerazmjerno slabije, loše, nerazvijene?

Kako je to, da se je slikarstvo, koje eminento kršćanskom umjetnošću nazvasmo, najkasnije razvilo?

Zadaća crkve bijaše u raznih stoljećih uviek ista, naime voditi i odgajati čovječanstvo u kršćanskom duhu, sredstva i način bijahu raznoliki. Iz početka bilo je crkvi nuždno stvoriti viernu obćinu, da njenom pomoćju satre poganstvo, sve njene težnje i čini bijahu naročito na to napereni, da budu u živoj oprieci s poganstvom, umjetnost je u to doba bila čisto simbolistična, ni malo formalna. Temeljna razlika medju klasičnom i i kršćanskom umjetnošću morala je najjasnije na vidjelo izaći u vrieme oštre borbe s cielim poganskim načinom mišljenja i osjećanja. Dočim je klasičnoj umjetnosti obilježje, da svaku pomisao, ako je iole moguće, personificira i plastično izrazi, nova se je kršćanska umjetnost hotimice tog plasticiteta odrekla.

Simbol već starogrčkoj umjetnosti rabi za pobližje označivanje predstavljenih osoba i personifikacija, ali istom u kršćanskoj umjetnosti dobiva osobitu znamenitost. Naj jednostavniji simbol imade često veličanstvenu ideju izraziti, oblik posvema izgine u duhu, u ideji.

Što kršćani nehtjedoše najmiti poganskih grčkih umjetnika, što se bojahu načiniti vidljivih svedočanstva, svoje bogomolje i što se sličnih razloga u raznih knjigah spominje, to je sve uzgredno, pravi razlog prividnoj nemoći mlade kršćanske umjetnosti drugi je, te kako vidismo, dublje leži.

Da se kršćanstvo nije žacalo primiti u ruke komada iz razvaline one sgrade, koju je razorilo; da je koji to ovakav komad uzidalo u novu svoju sgradu, dokazuju simboli prvih stoleća kršćanske umjetnosti, u kojih nalazimo jasno obilježenih figura iz poganske mythologije. — Orpheus, kroteć svojom lirom divlje životinje, predstavlja češće u katakombah Isusa, hesperidske jabuke, geniji, viktorije, amor, psyche, centauri, a osobito ptica Phoenix predjoše u umjetnički riečnik kršćana.

Kad je kršćanska umjetnost za vrieme Konstantinovo imala zadaću, nadmašiti i *vanjskim* sjajem hramove poganske, naravno je, da se je prema novoj zadaći morala i formalno razvijati, ali i taj razvitak je posve samostalan, jer je tadanja poganska umjetnost bila posve propala i obumrla.

Baština koju je dakle kršćanska umjetnost primila od poganske, bijaše malena, bijaše, reć bi, *samo papir, na kom je istom svoj velespjev napisati imala*, ciela ta baština bijaše tehnično znanje osobito u graditeljstvu, kršćanska se je umjetnost morala dakle sasvim sama i samostalno razvijati.

Umjetnost prati sve dogodjaje crkve, gdje treba stupa u bližji vidik, a kad mora biti, zavuče se u zabit, ali dogadja se i to, da u vrieme borbe služi znamenitim oružjem crkve. Prema ovim dogodjajem mienja se smier crkvene umjetnosti, sad je skromna i jednostavna, sad tradicionalna i bogata, sad polemična, sad zanosa puna, sad se u mystiku zadubljuje, sad triumphalnim sjajem prikazuje. Ako gdje oganj pobožnosti slabije tinja, tad se to i u crkvenoj umjetnosti vjerno zrcali, tako da je moguće kadkad i obratno zaključiti, da gdje neima liepe i znamenite crkvene umjetnosti, neima ni djelotvorne žive vjere u srcu občine.

Ljepota i znamenitost crkvene umjetnosti leži poglavito u možnoj, živoj inspiraciji, umjetnik netvori crkvene umjetnine samo iz svoga srca, već i iz srca svojega naroda, svojega vieka.

Neima se indi po savršenosti tehnike i oblika razdieljivati povjest crkvene umjetnosti, već po tom, u koliko se i kako duh kršćanski u umjetninah izražuje. Doba gdje je kršćanski duh tako proniknuo u sve slojeve družtva, da neima nikakova izraza ni mišljenja, ni djelatnosti, a da nebi ujedno bio odsjev kršćanske ideje, takova doba biti će najsgodnija i za crkvenu umjetnost. Glavne epoke kršćanske umjetnosti biti će indi istodobne s epokami dubokog kršćanskog osjećanja u životu naroda.

Kao što se morski talas diže iz površine do velike visine, pa se onda opet vraća na površinu, ali samo zato, da se od tud opet na novo podigne tako čovječji razvoj u svakom, dakle i u crkvenom obziru. Kršćanska umjetnost brojiti će prema tomu tri glavne epoke, *prvu* u kojoj se uzpinje na vrhunac, *drugu* u kojoj je na tom vrhuncu razvoja, *treću* u kojoj propada, četvrtom bi označiti mogli onu, koja pokazuje da se talas opet sa površine diže.

Prva epoka kršćanske umjetnosti obuhvaća prvih 1000 godina naše ere, njen karakter je veliko čuvstvo, gospodstvo ideje. Crkvi bila je u to doba poglavita zadaća, izkoreniti sve nesgrapne posledice, iztrebiti sve dotične pojmove i presude. Boj ovaj bijaše težak, jer se je sav naobraženi sviet imao odreći dojakošnjega načina mišljenja, borba nepresta ni ondje, gdje je crkva formalno preuzela uzde u ruke, da rukovodi narod i uzgoj mu. Kršćanski duh mogao je uz svu svoju silu samo po malo iz duha i srca svih ljudi iztisnuti stare pojmove, uliti novu pomisao jedinstvene velike kršćanske države, carstva božjega. Cielo bogatstvo duševno, što ga kršćanstvo svietu donje, življaše poglavito u srcu pravovjernih a nebijaše još vidljivo razvijeno.

Ovaj značaj vremena izražuje se i u umjetnosti, koja je ili još slovi s oblici poganske umjetnosti ili svoje vlastite oblike pokazuje nerazvijenije od poganskih, ali u jedne i druge uvadja nov duh, duh koji mu je važniji od oblika. Prva stoleća kršćanske umjetnosti posijahu sjeme kasnijoj bujno cvjetajućoj umjetnosti, a zemlju, u koju ga siju, moraju istom poganstvu oteti.

Druga epoka crkvene umjetnosti traje od konca prvog tisućleća do konca 15. stoleća, ona je doba, u kojoj su svi javni i privatni odnošaji bili proniknuti kršćanskim duhom. Koncem prvog tisućleća bojao se je cieli sviet, da će doći sudnji dan, konac svietu. Ta se bojazan doduše neizpuni, ali nadodje definitivni konac staroga svieta. Na svjetsko pozorište stupiše novi narodi, koji, otevši se poslednjim ostankom poganstva, razviše pod uplivom kršćanstva svoju narodnost i narodnu kulturu, a svezani kršćanstvom sačinjavahu veliku novu obitelj. Pokus velike *jedinstvene nove države* nepodje doduše posve za rukom, ali se bar za njeko vrieme u podpuni sklad složiše državna i crkvena moć. Na polju duševnom i socialnom u gradjanskih institucijah, političkoj hierarhiji i u znanosti vladao je crkveni duh izključivo, koji u križarskih vojnah nadje i vanjski veličanstven izraz.

Umjetnost bijaše, kao uviek, odsjev svojega vremena u njoj se izrazuje ova jedinstvena harmonia. —

Arhitektura se razvija iz basilike u živi konsequentni gotski sustav, koj njeki pisac naziva školastikom od kamena. —

Slikarstvo se u ovo doba dovine do najčistijega izraza religioznih pomisli i osjećaja, u Fra Angeliku de

Fiesole, poesija se pope na najvišji stepen u Dante-u, pjesniku divine comedije, kršćanskom Virgilu, a i Homerskim se pjesmam u to doba nadje takmac, pjesma Niebelunga i divna duboko poetična pjesma o svetom Gralu. —

Crkvenomu pjevanju jedino dostojan način, gregorijanski spjev, dodje u ovo doba do podpunoga harmonisiranja. —

Koncem XV. stoljeća nastaje treća epoka crkvene umjetnosti, koju dobom propadanja označiti moramo. — Umjetnost u svojih se oblicih doduše dalje razvija, razvije do djela skoro klasične ljepote i čistoće oblika, ali umjetnost nije više crkvena. — Samo iznimice stvaraju njeki veleumi stečenimi novimi sredstvi još uz svjetovne i pravo religioznih umjetnina, Bramante, Mich. Angelo i Rafael, ali već smrću Rafaela prestaju i te iznimke. Grade se u to doba doduše najveličanstenije palače, klešu se prekrasne štatue, slikaju divne slike, u njih ima toliko ljepota, da će izključivo na estetiku osnivana pov. umjetnosti morati dobu renaisance označiti dobom najvećega razvoja moderne umjetnosti, ali povjest crkvene umjetnosti, koja umjetninu suditi mora po tom, dali, kako i koliko se u njoj kršćanskoga duha izražuje, morati će ovu dobu dobom propadanja označiti. —

Spoznanje ove razlike vrlo je važno, jer će Vas, moja gospodo, od kriva suda često sačuvati. — Ali je važno i za umjetnost i umjetnika, koji pri svom poslu jasno znati mora, što i kakova mu je zadaća. —

Drugo smo si pitanje stavili, zašto se je slikarstvo, prem kršćanstvu najsgodnija grana umjetnosti u kršćanskoj umjetnosti najkasnije razvilo?

Čim se je kršćanska umjetnost, izašavša iz katakomba počimala u veliko razvijati, poče i slikarstvo više obzirati se na oblike, jer joj je uz idealnu zadaću, bilo i uresiti široke površine novih veličanstvenih kršćanskih crkva, osobito sanctuarium, ali je uvadjajuć oblike moralo oprezno biti, da stvorenimi typi nestvori krivih pojmova u gledaocu. Prodje dakle mnogo vremena, dok se je našao način slikati andjele, svetce, a kad se je jednom typ za koju ideju ustanovio, bilo je opasno opet ga mienjati u doba gdje je, kako Vam je iz crkvene povjesti poznato, nebrojenih sekta podiglo svoj glas, te htjelo svoje mnienje širiti i svakojako dokazati.

Katolička crkva stalna i nepromienljiva u svojih načelih, morala je i slikarstvu ograničiti slobodu, morala ga je u tako opasno doba prisiliti na tradicionalno opetovanje nadjenih motiva. —

Uzmite, moja gospodo, kako bi u vrieme Arianisma opasno bilo i za pravojernu obćinu naturalistično predstavljanje, koje se je poslje u mirno doba bez ikakove pogibelji dopustiti moglo. — Uz ove nutarnje imade i jedan znamenit tehničan razlog dugotrajnoj stationarnosti slikarstva. Čim je naime kršćansko slikarstvo dobilo zadaću monumentalne sgrade urešivati, izabralo si je u tu svrhu veoma monumentalnu, liepu tehniku mozaika.

Svaka tehnika ima i mora imati upliv na styl umjetnine, a tomu je najbolji primjer slikarstvo mozaikom. — Velika težkoća te tehnike prisilila je već sama po sebi umjetnike na jednostavno opetovanje već naučenih motiva, tako da im nije bilo ni do toga stalo, opirati se zahtievom strogoga, tradicionalnoga crkvenoga slikanja.

Dočim je dakle graditeljstvo, koje svih tih obzira nije trebalo paziti, moglo mienjati i razvijati se, slikarstvo istom koncem XIII. stoljeća počima ići novim putem, kojim ćemo ga tekom daljih razgovora o poviesti umjetnosti prâtiti.

Umjetnost označismo izrazom praktičnoga mišljenja naroda, a vidjesmo, kako se u kršćanskoj umjetnosti i theoretične misli njom izražuju.

Ovo je jedna strana umjetnosti i njenoga znamenovanja. —

Umjetnost imade još i drugo za Vas, moja gospodo, ne samo zanimivo već i važno znamenovanje.

Oto znamenovanje nije toli obćenito već se izključivo Vas, moja gospodo bogoslovi, tiče, a dvostruko je, praktično i idealno.

Praktično Vas umjetnost zanimati mora, jer će biti svakomu od Vas povjereno čuvanje crkvenih umjetnina ondje, gdje ih je iz prošlih stoljeća preostalo. Neznanjem mogli bi dopustiti, da se takovo blago izkvari ili neuzčuva. Gdje takovih starih umjetnina neima, tamo će Vam se često zadaća nametnuti, da ih nabavite, da ih birate. Neuki u crkvenoj umjetnosti, biti ćete na milost i nemilost predani kojekakvim trgovcem, koji će računajuć na Vaš neukus i neznanje crkvu oštetiti, namićuć Vam za skup novac nevaljalih i često crkve nedostojnih stvari.

Idealno Vas se moja gospodo tičuće znamenovanje, jest etični sadržaj i moć umjetnosti. —

Ethične ideje naime imadu i estetičnu stranu, s koje se razmatrati i obrazložiti mogu. — Ta estetična strana etike dovodi etiku sa umjetnošću u dodir, tako da se tvrditi može, da je umjetnost i estetični odgoj znamenita poluga i etičnomu uzgoju.

Nije tim rečeno, da je estetični uzgoj jedino mogući ali je svakako veleznamenito poglavje pedagogike.

Samo vršenje umjetnosti ili jednostavno predočivanje umjetnina neima neposrednoga upliva na značaj čovjeka i naroda. Imade veleznamenitih umjetnika, koji su lošoga značaja ljudi bili, a imade u umjetnosti vrlo daleko doprlih naroda, koji su pače nemoralni bili. Tumač tomu jest, da ti ljudi i narodi nisu svestrano shvaćali etičnu vriednost umjetnosti. Može tkogod imati ciele bibliotheke, pa zaoto netreba biti učen, a može isto tako biti naroda, kojim su njihove umjetnine mrtvo blago — može biti umjetnika, kojim plamen umjetnosti nije srdca progrijao, koji svoju umjetnost vrše kao zanat, srdce je njihovo kamen, na kojem sveti plamen gori, ali ga nerazgrije. — Nu isto tako kao što iz ovih slučajeva ne sliedi, da se čovjek iz knjiga nemože čega naučiti, da

plamen negrije zaoto, što se kamen nerazgrieva, isto tako iz toga, što umjetnost nije uviek uspjela oplemeniti one, koji su s njom u dodiru bili, nesliedi da umjetnost oplemeniti nemože.

Katolička crkva uvidila je od vajkada odgojivajuću moć umjetnosti, te ju je u svih njenih granah gojila, pače kroz čitava stoljeća sama njegovala.

Tà kršćanska ideja ljubavi jest eminentno estetična, jer je na duševni život prenešena ideja harmonije, koja je svim ostalim estetičkim idejam temelj i cilj. —

Vi moja gospodo imati ćete ovu ideju u srdcu naroda saditi i gojiti. — Riečju ćete ju posaditi moći, ali ako hoćete, da vam posadjeno zrno ponaraste i procvjeta, valjati će gojiti ga pomno raznovrstnimi sredstvi. — Jedno od najvažnijih sredstva biti će umjetnost. —

Čovječanstvo ima cilj postati družtvom, u kojem se etične ideje oživotvoruju. Kultura se mora promicati posvuda do poslednje kolibe ali ne polukultura, polutansko nadriznanje, koje tad misli, da sa svog broda može baciti svako jedro i kormilo, već prava etična, kršćanska kultura srdca i duše. Na ovako uzgojenoj samosviesti počivati će tad i pravni ustroj, kao na čvrstoj pećini, na temelju etične ideje ljubavi odgojeno družtvo, njegovati će i pravne pojmove i pravnu sviest, a razborita uprava moći će tad lahko razmierno razdieliti rad i užitak.

Tjelesno je blagostanje vriedno, da se čovjek zanj stara, jer je izraz i posljedica urednoga i razboritoga življenja, ali je svakako važnije brinuti se za plemenštinu, razvoj i blagostanje duše, razuma i srdca, jer bez toga neima ni razboritog življenja ni pravoga tjelesnoga blagostanja. — Prem će dakle liepo i koristno biti kada, moja gospodo, vršeć svoje sveto zvanje narodu, budete i dobri savjetnici i u materialnih pitanjih, to se samo po sebi razumije, da je duhovni pastir poglavito pozvan bditi nad razvojem i oplemenjenjem duše.

Nebrojena su sredstva, koja Vam, moja gospodo u tu svrhu vjera na ruku daje, ali se Vi, moja gospodo, morate i svimi onimi poslužiti, koje Vam znanost i umjetnost na ruku daje. — Vi se morate brinuti, da si što više tih sredstva prisvojite.

Mi djeca devetnaestoga vieka nemožemo se odprieti njegovim zahtievom, mi smo rodjeni na neumorni rad. Naš je viek daleko napredovao u svakoj struci znanja i umieća. — Viek i nas Hrvate zove u svoje kolo, on nepita poslenike, jesu li dorasli? jesu li jaki? jesu li slabi? zaštoli su zaostali?— „napred, napred!“ to je geslo vremena, a mi moramo s njim koracati moramo, s njim poslovati. — Rimski je njekoč vojnik stenjuć pod težkim bremenom ratnoga oružja uzdisao: „sine missione nascimur“ — i mi ćemo kadkad svoju dužnost vršeć uzdahnuti, kad nam težko bude u kolu igrati, koje se je možno zamahnulo odkako smo predje naše u njem zamienili, ali što nas jači da nemoramo kao rimski vojnik uzdisati, to jest da imamo misiju, svetu uzvišenu, a Vi, moja gospodo bogoslovi, ponajsvetiju i ponajuzvišeniju.

U prijašnjih vremenih bio je jedan sve, ostali narod — râja, bili su duševni junaci oni, koji bi po slovu svetoga pisma svoj talent poslom pomnožali, velika ga je masa zapretala u nehajstvu i neradu; — danas je tomu drugačije, svuda se u svietu budi sviest, svuda se osjeća, da sva sila ne samo tjelesna, već i duševna leži u narodu, iz njega izvire, samo se po njem razvija, u ovakovo doba se odasvud diže glas: „dajte nam vodje, učitelje, dajte prilike, da naš talent umnožiti možemo!“

Vi, moja gospodo, odabrali ste sveto zvanje, da ćete narodu biti ovakove vodje i učitelji, vaša je zadaća, da mu pokažete, kako ima poći, da bude dobar sluga previšnjega gospodara. — Vi morate našemu narodu biti ono, što je u vojsci barjaktar, Vi svagdje morate biti prvi, morate biti sol družtva, ne samo u bibličkom, već i u klasičkom smislu, — ako itko, a to Vi morate poglavito na idealnu stranu tražiti svojemu zvanju najširje granice. —

Ovo je, moja gospodo, moje opravdanje, s ovoga razloga Vas molim, da me priekim okom nepogledate što Vam dolazim novim bremenom gdje i onako mnogim dužnostim zadovoljiti imate.

Tisak C. Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 19. U Zagrebu, 9. svibnja 1878. Tečaj XXIX.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Klasična poganština u uzgoju. *)

(*Cvjetko Gruber.*)

I. Čovječtvo naše dobe boluje duševno više nego ikada, a to je užasna bol, kojoj treba kriepkoga i radikalnoga lieka, želimo-li narodu sdušno pomoći Da se taj liek jošte nije dovoljno prihvatio, ili da ga se zahitava, vidimo već s toga, što je rečena bol čovječtva svaki dan sve to veća i pogibeljnija; a najveća je pogrieška u tom, što se netraži liek, gdje bi se imao tražiti. Radikalni liek duševnoj boli čovječtva jest kršćanstvo, kojega čisti tumačitelj jest katolicizam, a u njem glavna je stvar ovoga pitanja narodni uzgoj u kršćanskom duhu. To je tako sveta, božja i narodna istina, da ju nesmije i nemože nijedan svjestni tajit.

Tvrdim ne ja, nego svaki zdravo misaoni čovjek svoga naroda, da se je uzgojem krenulo stranputice Za slobodom nauke i uzgoja se vapi, al nemisli se, da je sloboda sredstvo, a ne cilj. Zlatna je doista sloboda, osobito u nauci i uzgoju, nu opet nije sve zlato, što sjaji. U vatri se kuša zlato, a sloboda u narodnom životu. Nu motrite narodni život, i stanje domovine danas, pa sudite i recite, kamo nas dovede ne zlatna sloboda, nego gvozdena razuzdanost. Ništa nije počinilo u svietu više zla, nego zlo tumačena i krivo shvaćena sloboda, a navlaš u uzgoju, koj je temelj narodnomu životu, te ako mu je ovaj već u klici podrovan i unesrećen, bolje, da ga i nema na svietu.

I mi hoćemo slobodu, jer smo slobodni stvorovi, al hoćemo kršćansku slobodu; jer smo kršćani, a ne pogani, t. j., čistu slobodu u čistom kršćanskom duhu. Na posvemašnji uštrb kršćanskoga naroda uvela se je poganština u nauku i uzgoj, a mi hoćemo, da se ta iztriebi, te da nam bude nauk i uzgoj kršćanski. To je naša deviza; a imamo pravo to htjeti i zahtievat, pa dosljedno raditi, da se to pravo uzpostavi. Gdje se je lanac kršćanstva u nauci i uzgoju skršio, tu hoćemo, da se zacieli, i cielo djelo u duhu kršćanstva nastavi. Hoćemo to stoga, jer poganština narod truje. Po plodovih sudimo djelo; a sliepi već uvidjaju, da je to odviše krupna šala, nedostojna po narodni pravi boljak. Vrieme je krenuti s puta, pa udariti pravom stazom, jer dobro treba promislit i vidit, što se radi, i na što se ide; stoga koj se zove naroda svoga prijatelj, pruži ruku, i učini svoje.

Svakoga nas sveta je dužnost spasit narodu najveću svetost, kad mu je u pogibelji, bar od njega odstranit nesreću, što mu sve to više prieti. Svi bi to rada učinit, il kažu, da bi rada; al mi želimo to na osobiti i poglaviti način postići i uraditi tim, što hoćemo, da na novo i posvema kršćanski duh pronikne znanosti i umjetnosti, naredbe i zakone, riečju: uzgoj i život naroda, naposeb hrvatskoga. U to ime budi posvećen niz ovih redaka.

Znamo, da je sva Europa bila jednoč bi reć čisto kršćanska u vjeri i životu, u zakonih i naredbah, u znanosti i umjetnosti, u nauku i uzgoju; pa se posve liepo razvijala tim duhom, napredovala i cvala na sveobće blagostanje. Slavi se bormeš u velike bogastvo uma i ruke one

*) Stariji sviet, koj se knjigom bavi još se dobro sjeća, koliku je pozornost polovicom ovoga vieka pobudio učeni Gaume svojom naučnom osnovom za srednja učilišta, navlastito glede poganskih klasika. Našlo mu se je doduše mnogo protivnika, a medju prvimi bio je i glasoviti biskup Dupanloup, ali su triezniji za onda ljudi kao Donoso Cortes i Montalembert uvidili, da je u njegovoj osnovi mnogo dobra, pak ju je nadbiskup rheimski, kardinal Gousset odmah bio uveo u svoje dječačko sjemenište. Buduć se je baš ovih uzkrsnih praznika potaknulo u Beču pitanje, kako da se preustroji naučna osnova za srednja učilišta, a nadamo se i mi kada tada dječačkomu sjemeništu, s toga rado priobćujemo ove članke, koji bi glede toga kod nas mogli nješto i pokoristiti. Ured.

dobe, a danas na svu buku znanja sve smo to siromašniji. Neka se tom dobom poganska il moralna prosvjeta zlobno porugava, nu nije joj na čast, jer to iz sušte zlobe radi.

Hrvatska naša domovina imala bi biti i danas čisto kršćanska, da je u narodu živoga kršćanskoga duha, al ovako zapostavlja se ta hrvatska svetost nikomu na uhar, a neznam komu u ljubav, te se uvadja i širi u kršćanskoj Hrvatskoj poganština svagdje, pa i u uzgoj. Proti tomu zlobnomu pojavu imali bi se Hrvati-kršćani dići i boriti se, što nas sile nose; al ovako njekuda se danas iznevjerismo svojoj najvećoj narodnoj svetosti, te puštamo poganštini otvorena vrata, kao da će nam ona kršćansku Hrvatsku spasit. Vjeruju Hrvati svojim dušmanom, il onim, koje zanese nekršćanska i nehrvatska struja, a nesebičnim i nepristranim prijateljem svojim neće toli da vjeruju. Sbilja zli pojav zle dobe, nu meni je ovdje ob uzgoju govorit.

S početka kršćanske dobe učilo se je i predavalo poganske klasike, jer drugih nebijaše, nu velikim oprezom, da se nebi tim više škodilo, nego koristilo. Učilo se je — ne kao danas — da poganski klasici budu uzor kršćanskoj mladeži il narodu, nego na dokaz, kako je poganština narodnomu spasu pogibeljna, a kršćanstvo kako je osobite plemenitosti i slave po čovječtvo. Zato učila se je i klasična umjetnost, kako da ju pronikne duh kršćanstva, a tako i ostali filosofički i religiozni sustavi, da je iz ništavnosti kršćanski duh podigne na svoje visoko mjesto. Ovo je čisti kršćanski nauk kršćanskih učenjaka.

Odkad dobi kršćanstvo svoje klasike, presta potreba kršćanskoj mladeži predavati klasike poganske, jer i ovdje biti je pravednim, pa poganom dati svoje, a nam kršćanom svoje, tim više, što se u ničem nesrame kršćanski klasici klasika poganskih, jer i kod njih naći ćeš čistoću jezika i uznositost uma, velebnost duha i plemenitost srca. Kršćansko doba u tom imade svoju prednost, što je znalo svakomu predmetu dati svoje mjesto u opredieljenoj mjeri, te sve tako liepo znalo udesit, da bude žudjeni napredak u nauci i životu, al duh kršćanstva da lebdi nad svim, jer tek onda, kad se je nosio božji duh nad zemljom, oživjeo je Bogom stvoreni sviet; te danas, gdje taj duh u nauku i uzgoju nevlada, sve je njekako hladno i mrtvo, pa radilo se jošte više. I ovo kršćansko doba stvorilo je Europu velikom i slavnom, da joj se svaki pravedan diviti mora promatrajuć sjajne spomenike te njezine slave. Zavidja joj to poganština, jer što ona nemogaše počinit, počini kršćanstvo; te da je pravedna, kao što nije, i sáma bi mu se poklonila, voljno ga poprimila, i vierno sliedila.

Taj strogo logički i naravski red nije se toli svikao svietu, kao što obično biva, da se sdušnomu redu uvjek rado prigovara. Takvi je već sviet, te više drži do vanjštine, nego do jezgre; stoga mu cieli toli u zviezde kovani napredak malo valja, jer odpuhni mu ljusku, i digni mu krinku, viditi ćeš samo trule i žalostne kosti narodnomu životu na kužnu i smrtnu pogibelj. Baš danas to može vidit svaki na svoje zdrave oči, ako mu je stalo više do istine, nego do licumiernoga egoizma, ili nadutoga slavja.

Turci zauzeše istok, a Grci navališe bježati u zapadne strane noseći sobom svoje filosofe, pjesnike, govornike i umjetnike; i kad stadoše ovi govoriti i učiti, zatravi se Europa, kao da do toga časa nikad ništa neču o literaturi, učenosti i umjetnosti. Latinac i Grk pružiše si poganske ruke preobraziti Europu, Rim i Atena postaše monopoli uma i znanja. Europa i onako ratom do zla podrovana, a zapadnim razkolničtvom i svakom nevoljom uništena, ulovi se za ovu slamku, i ugrize u ovu jabuku, te sad nečuješ govoriti, nego o dobi Augusta i Perikla. Što bješe i jest kršćansko, za Europu nema valjanosti, te se briše i baca u blato, samo se slavi poganski jezik, znanost i umjetnost. Dapače sramuje se kršćanski sviet o kršćanstvu i govorit, već samo jedan bijaše glas: preporoditi se u duhu poganštine. Kršćanske klasike pobacaše u kut, a mjesto njih dadoše kršćanskoj mladeži u ruke povjest Olimpa, bajke Fedorove, spise Ovida, Homera i t. d., da joj budu novi uzori u uzgoju i životu na svaku savršenost. Tim nasta ono doba, što rekoše „renaisance.“ I liepo-li sviet preporodiše, da baš dobro osjećamo. — U doba poslje Augusta i Perikla, kad navališe varvarski narodi paleć i rušeć, sve što bijaše uzvišeno, da nije bilo kršćanstva zadaćom, čistoću jezika, znanosti i umjetnosti podignuti i spasiti u smislu čistoga kršćanstvu na pravu slobodu i čast narodnoga napredka, te iz podrtina poganskoga svieta, i iz divljačine varvarstva stvoriti il preporoditi novi sviet: što bi danas imali, a da bi nam bilo na slavni napredak? Katolicizam je dakle preporodio znanstveni i narodni život, te sviet civilizirao čudoredjem. U tom čistom smislu rekli bi i mi „renaisance“, al u kršćanskom duhu, što ga je gojila i goji katolička crkva.

Nadodje šestnajsti viek, te onaj zlokobni kaludjer uzkliknu pozivom grieha i nesreće:

Narodi, odielite se od katolicizma, jer odrasli ste već, da vam ga netreba. I udariše ljudi pljeskati u ruke, te obtužiše crkvu, da goji praznovierje i varvarstvo. Je-li moguće, da bi to radila il uradila crkva, koja je civilizirala narode njegujuć ljudski um kao najdragocjeniji biser na zemlji? Nepita se to, već u mahnitosti i bjesnoći pogrdjuje se, pali i uništuje sve, što katoličko ime nosi. Neuči-li nas povjest, da je takva narav ljudska, kad izgubi pravac, te kad pobjesni? Gori je onda čovjek od živine. Al što jošte gore, sve nevolje i nezgode neuputiše narod na ozbiljno promišljanje nepromišljenoga i pogubnoga koraka, da uvidi svoje zlo, i da zabludjen k sebi dodje, već stara zloba poradja vjek zlobu, te i danas, čini se, nemaju ljudi većega veselja, nego katoličku crkvu napadati; onu crkvu, Bože moj, kojoj bi imali srcem zahvalit za sve, što imaju dobra. Nu crkva osta uvjek jednaka, kao onaj, koj ju ustanovi; svedjer isto dobra, mudra i prijazna. Žali ona i oplakuje nesretnu kob neuvidjavnih naroda, al u cielom svojem veličanstvu pokazala je bistro na sve strane, da je ona baš alma parens alma virum. A što nije žudjeni uspjeh polučen, neodgovara ona, već koj ima oči, a nevidi; uši, a nečuje; srce, a plemenito neosjeća.

Čovječtvo je u kršćanstvu popustilo, i duh kršćanstva sve to više u narodu gine. Gdje je tomu uzrok? Prije svega u uzgoju, jer uzgoj čini čovjeka čovjekom, odnosno kršćana kršćanom; a onda, što se je naučio, i kako se uzgojio, uzgaja i podiže druge. Tim stvara on obitelji i družtva, po svojoj slici. Polazi to i dolazi od ozgo dole, jer stariji uče mladje. — Mladež se imade uzgajati u duhu naroda, a narod naš je kršćanski. Uzgoj biva naukom, a ponajpače knjigom, stoga su svi narodi veliku važnost polagali u knjige uzgoja, pa i kršćanski. Podloga kršćanskomu uzgoju i životu jest istina i pravo, a ljepota više je odsjev ovih. Kršćanskomu narodu treba dakle prije svega ozbiljne nauke u kršćanskom duhu, a zatim dolazi red na iztraživanje i promicanje vanjske ljepote, budi mu u kojem drago smislu. To je mislim zahtjev zdravoga uma i srca, a ne obratno radi vanjske ljepote zapostavljati kršćansku i narodnu istinu i pravo. Stoga budi znanost, ako hoćeš, aristotelična u obliku, al u jezgri ili duhu budi kršćanska, kao što posve dobro n. p. velimo, da se teosofija i filosofija u kršćanskom smislu posve liepo slažu, tako se i sve u najljepšem redu slaže, kad biva u duhu kršćanstva.

Kršćanska naša mladež učeća se poganske klasike i sáma koleba u nauku, jer sve joj tudje dolazi, te joj neodgovara ni malo kršćanskomu duhu i uzgoju. Ipak mora da se udubi u smisao poganštine, te mora učiti se svemu tomu, jer je propisano i naloženo. S početka nezna kako joj se vladati napram tomu nauku, i kako ga primati, jer joj kršćanski nauk i religiozna obuka posve protivno govore. Nu malo po malo navadi se tužna mladež, jer mora pa postane indiferentna prema religioznosti i kršćanstvu, te usljed nauke, koju crpi, postaje sensualna i egoistična. Nije-li tako? Volio bi da nije, i ovo pišem željom, da nebi tako bilo; nu da je baš tako, imamo žalostnu prigodu osvjedočiti se sámi. Mladež se hrani poganštinom, pa kako ćete, da diše kršćanskim duhom? Vjeroučitelj predaje dva tri-li sata na tjedan vjeronauk, nu što može uraditi on sámac ili postići, kad je ostalo vrieme na osobiti način poganštini posvećeno? Ono malo, što se veli, latinštine i grštine, brzo zaborave, a nekršćanska i njeka nezdrava načela, što su jih usisali, tvrdo ostaju u glavi, pa donašaju plod stostruki, nu ne plod života, nego smrti.

Negovorim ja ovdje s ljudmi, koji više vole nauci, quae inflat, nego onoj, quae aedificat; već se razgovaram svjestnimi ljudi svoga kršćanskoga i hrvatskoga naroda, te sam osvjedočen, da neće lahkoumno zabaciti ili prezrieti dobre nazore i čiste izraze za dobrobit naroda kucajućega srca. Težka je stvar pokrenuti danas kršćanskimi klasici, al ipak nije nemoguća, jer samo kad je prave volje u ljudih svoga naroda, sve može biti i lakše, nego što se misli. Najteži je početak, a u tom najtežem početku najteže je odieliti se s obljubljenom ideom; i ciela poteškoća traje, dok se neuvidi ništavnost idee, kao što liepo veli pjesnik:

Quisquis amat ranam, ranam putat esse Dianam
Quisquis amat cervam, cervam putat esse Minervam.

(Dalje će sliediti.)

Još jedna i takodjer zadnja rieč g. drn. Janku Kohariću na njegov „zadnji odgovor“ u „Obzoru“ broj 99.

Već u svojem predzadnjem članku prešao je g. dr. J. K. daleko od objektivnosti u subjektivnost; ali u ovom su posve preuzele mah same osobnosti. Poslie onoga, što je u zadnjem broju cienjeno uredničtvo ovoga lista odgovorilo, nebih ja ništa odgovarao, da nije medju ostalim iztaknuo, da me kod „piskaranja“ vodi zla nakana i „težnja za milosti i časti.“ Dapače i ovo bih prešutio, da se nečita medju redci, kao da je moje „piskaranje“ u „Kat. listu“ učinak neke inspiracije, čim se smiera na

njegovu uzoritost. Pa to me je, po duši kažem, veoma razžalostilo. S toga ću i gledom na ove dvie točke i na neke druge osobito grube osvade ipak nešto napomenuti.

Razlog, zašto on mnije, da moja namjera nije čista, jest: što ja nikad još nisam javno progovorio o slučaju, o kojem je on nekoč pisao. Nego to nebi smjelo pružiti povoda profesoru kanoničkoga prava, da sumnja o mojoj dobroj namjeri. Jer onaj slučaj spada na judicium matrimoniale, gdje ima vrstnijih ljudi od mene, da ga izvedu na čistac. Ja se nerado pačam onamo, kamo nespadam. Predmet pako, o kojem sam pisao, jest po svojoj naravi meni bliže: reći što o sjemeništu i uzgoju klera nije stvar tako jako oddaljena od čovjeka, koji je već više godina članom sjemeništnoga poglavarstva. K tomu kad bih ja i bio „Ilija, Bernardo i Jero“, još nebi sliedilo, da ako što pokudim, a nedodjem na drugo, da imam, velim, nečistu namjeru; kako nit ja nedvojim o njegovoj dobroj namjeri, što je taj faktum napomenuo, a stotinu drugih i bližih i daljih prešutio, premda je on takodjer i kao „branitelj javnoga morala“ odlikovan. Razlog pako, da težim za milosti i časti, bit će, čini mi se za g. dr. J. K. u tom, što sam napomenuo, kako mi je tajnik njegove uzoritosti kazao o toj stvari mnienje presv. biskupa Senjskoga, i što sam natuknuo, da uzoriti gospodin kardinal neće da ustupi u svrhu centralizacije svoj seminar; za tim, što sam onaj passus o imetku Djakovačkom pisao. Imat će g. dr. J. K. valjda i još koji povod što tako sudi, premda meni nije drugo šta poznato. Pa na to velim, da sam zbiljam nekom zgodom, sastavši se naime s napomenutim gospodinom u sobi nekoga trećega, pitao: da-li je i što je biskup Senjski, budući zimos ovdje, o toj stvari govorio, pa onda, što mnije o tom njegova uzoritost. Na to mi je kazao, ono, što sam izrično u zadnjem članku rekao. Nego i to je g. dr. J. K., kako i sav moj članak izvrnuo, kao da zagrebački nadbiskup komu brani svoj seminar prenesti i svoje klerike poslati u Zagreb na bogosloviju. Da sam pako misao presv. biskupa Senjskoga vjerno referovao, za to imam sada i još jedan novi dokaz, premda se nisam bio usudi nijednom riečju nit u „Katol. listu“, nit drugčije njega interpellovati, da se izrazi. Izim drugih razloga mislio sam si i to, da je neshodna takva interpellacija i s toga, što bi to čitavo pitanje više spadalo u biskupsku konferenciju nego u novine; pa bi se svakako kod toga pitanja imala i sveta stolica za savjet pitati, ako još imademo katoličku vjeru i katoličke slobode mrvicu. — Onaj passus o Djakovačkom imetku došao je u moje članke od nužde i lih radi načela: da-li je nam svećenikom glavnom stvarju promicanje katoličke vjere ili što drugo. — Inače drugo šta nisam nit pitao, nit mi je kazano; kakova odlikovanja, milosti i časti nisam ja kroz svih ovih pet godina, što sam u nadb. sjemeništu, niti jednom jedinom riečicom nit directe nit indirecte tražio; nisam nikad, kad sam imao kod njegove uzoritosti službena posla, ma da bi samo jednom riečicom ikakvu digresiju činio od nuždnoga službenoga posla. — Pa tim je već i na ono odgovoreno, da je moje „piskaranje“ posljedak neke inspiracije. Po duši kažem, da nije još nikada o ničem, što god sam igdje pisao, nit samo jedne jedine rieči govorila njegova uzoritost sa mnom. Ako tko nevjeruje, neka kuša oprovrći; ali samo molim, da se liepo cielim imenom podpiše i da dokaže. Što sam pako govorio: da sam pitao za savjet; da sam pisao po savjetu; to se ima razumjeti u s kladu s onim, što nam i samo sveto pismo govori, da neradimo zamašnijih stvari bez savjeta pametnih ljudi. Dakle sve, što sam ikad pisao, bilo je lih plod moje kršćanske i svećeničke sviesti, mojega znanja ili neznanja, mojega dosadanjega izkustva i konversacije sa čestitimi i učenimi svećenici.

Ali g. dr. J. K., koji bi kano jurista osobito imao paziti, da bez dokaza temeljitih ništa netvrdi, predpostavivši u mene zlu namjeru, težnju za milosti i časti, dà i podlost, misli da ga više nesmiju uzprezati nit gledom na moje „piskaranje“, nit glede osobe posve nikakvi obziri. To se vidi diljem njegova „zadnjega odgovora.“ Već sam naslov izriče priezir na moje članke: „zadnji odgovor . . na . . piskaranje.“ Zatim me tjera u stid, jer da „sam preuzeo prama jednomu naših biskupa položaj svetoga našega Jere prama papi Damazu ili sv. Bernarda prama papi Eugenu IV. svomu učeniku.“ Pa te nazive daje on meni ne jedan put nego, mislim, jedno sedam put u jednom i to razmjerno kratkom članku: „hrvatski Bernardo, hrvatski Jero moj Jero“, i onda čak: „Ilija.“ Nego da je samo to, lahko bi bilo; ali eto g. dr. J. K. ima takodjer Božju inspiraciju, te „zna za cielo, da kad bi živio danas sveti Jero, kojim se g. M. St. nabaciva (za to na ime, što sam iz njega nešto u zadnjem članku citirao) da bi mu on odgovorio ono, što je njegda odgovorio Vigilanciju (koji je mnogo toga, što crkva uči i štuje pobijao, osobito celibat), kad ga je nazvao Dormitancijem; ili možebit još ono krupnije, što je njegda zaviknuo Ruffinu. . . .“ Nadalje M. St. tako je izkvaren čovjek ter želi biskupu Strossmajeru skoru smrt: „malo dakle uztrpljenja moj Jero, pa će vam se izpuniti želja.“ K tomu je pisanje moje u literaturi ono, što je u kavanah melange ili kapuciner, t. j. kapucinada, ništa van kučine i trice i pamflet. „On neće suditi, koliko vriede auktoriteti i svjedočbe, na koje sam se ja pozvao“; t. j. ti auktoriteti nevriede ništa. ali, što on o meni kaže: to stoji „Razlozi, koje M. St. navodi nisu po njegovu shvaćanju i opet nikakvi razlozi.“ Ima još mnogo toga u napomenutom članku g. dra. J. K., što je navedenim stvarim slično, osobito nedostojno govori bez svakoga razloga o presv. biskupu Senjskom; a još više impetuozno o metropoliti hrvatskom. Ovdje samo na jedno sjećam: zar g. dr. J. K. u tom zbilja pravu nedosljednost vidi, što je, ako je, nekoč profesor Posilović bio mnienja, da se sjemeništa diecezanska prenesu; a sad kao biskup Senjski iza mnogoga o tom razmišljanje i

izkustva, drugčije misli? Ja sam barem bio jako iznenadjen, što se to toliko put opet i opet ističe.

Pitam ja sada svakoga Božjega čovjeka, da-li je ovo dostojan govor za sveučilištnoga profesora te nije-li „K. l.“ imao pravo, kadno je rekao, da će se nad tim svatko križati? Nebi-li čovjek, koji bi poznavao mene, a g. dra. J. K. lih iz ovoga članka sudio, došao na misao, da je on valjda marljivo čitâo Luterove spise, gdje taj unicum trivialnosti svih vjekova, siplje svoj: „verteufelt, durchteufelt, eingeteufelt“ itd. Ako me već mora nazvati neznalicom, kako vendar dolazi na misao da sam Vigilancij ili Dormitantius i Rufin? Zar se neboji, da bih ja mogao okrenuti stil ter udariti i to ne affirmatione gratuita nego s razlozi po nekih „uvaženih dopisnicih“ i radnicih Obzorovih? Zar misli g. dr. J. K., da bi „naš sveti Jero“ bio Obzorov branitelj, kad bi došao ovamo medju nas? — Moja malenkost ovdje konstatira opet istinu, da g. dr. J. K. zbiljam slabo veže misli i luči pojmove. Tomu bi znao biti u obće trovrstan povod: ili što je čovjek u obće slabo izvježban u strogom mišljenju, ili što je zloban, ili napokon da piše u uzrujanosti i naglosti. In hypothesi gledom na njega brani prvo o njem misliti njegovo mjesto, drugo moja napram njemu kršćanska ljubav; trećemu se čovjek težko otme. — Ipak ono hvalim na njem, što kaže, da moji razlozi „po njegovom shvaćanju nisu opet nikakvi razlozi;“ tim bo barem jedan put dopušta, da bi se znalo naći ljudi, koji bi u njih ipak našli kakve takve razloge. Pa i zbilja dobio sam i za zadnjega moga članka valjanost i temeljitost i pristojnost, uza svu njegovu odrešitost i pismenih i ustmenih i preko drugih poručenih svjedočaba, i to iz biskupija takodjer Djakovačke i Senjske, svjedočaba, velim, od svećenikâ iz pastve i od knjige, od pastira duhovnih i od književnika po cieloj domovini poznatih, medju kojimi jih imade i takovih, koji bi bili bezuvjetno sigurno oteli palmu g. dru. J. K., kad bi bili s njim za katedru kompetovali. Tako dakle ti prevriedni muževi nesude, kako sudi g. dr. J. K. nit onako, kako „Obzor“ u svojem uvodnom članku (br. 102.), da ja „štipam preuzvišenoga biskupa Djakovačkoga.“ I moja se malenkost nada, da nebi preuzvišeni biskup Djakovački imao posve nikakva povoda nezadovoljan biti s menom, samo kad nebi bio g. dr. J. K. digao tolike graje bez razloga. I ista se moja malenkost nada, da nebi Bog dopustio, ter bi od mene postao podal svećenik, ma da je baš preuzv. Strossmajer nadbiskup zagrebački. Jer ako je nekoč M. St. od pieteta branio svoga nadpastira proti Maruševačkomu govorniku, koji mu je želio smrt; nesliedi odatle van samo kod smućenih glava, da sam podal. M. St. napisao je prije devet godina jedan članak proti onomu, što se je infra annum luctus za pokojnoga kardinala i nadbiskupa povodom instalacije bana Raucha držao ples u nadbiskupskih dvoranah. Taj članak bio bi neugodno djelovao i na bana i na kapitularnoga vikara; pa za to ga baš nije htio uzeti tadanji urednik „Kat. lista“ u svoj list. Drugi netko, koji i sada živi i spada medju velikane u našoj domovini, čitao je moj članak, odobrio ga i jest mi svjedokom, da nisam prilizavica. Ili zar sam se i od mrtvoga nadao kakovu odlikovanju?

Mimoilazim one mnoge stvari, koje je s nova g. dr. J. K. ponizao u svoj članak i od kojih bi svaka skoro zahtievala posebnu razpravu, sjećajuć ga, da je osobito nekimi passusi dao povoda, te bi kakav zadirljiv čovjek mogao na nje nadovezati muziku, koja bi mnoge morda čak onesviestila.

Napokon glede zadnjega „Obzorova“ članka (br. 102.) s veseljem priznajem, da je dosta dostojno pisan. Dakako ja sam i u ovom članku izgubio parnicu, premda sam se inače i kod „Obzora“ preko noći popeo na stepen „dobra i učena svećenika.“ Nego ja se od „Obzora“, razumieva se, ni nemogu više nadati; jer gdje su različiti naočali, raznoliko se i vidi. Kad se razilazimo glede sto drugih stvari u katoličkoj crkvi; zar će koga iznenaditi, što se u ovoj neslažemo? Dao Bog, da budemo barem svi: amici personae.

Matija Stepinac.

Uztuk.

Poznati g. Josip Vallinger s naslova svoga prisjednik i bilježnik duh. stola i biskupski tajnik, namiće se u broju 17. „Kat. Lista“ sa svojim „izpravkom“ za vrlo nespretna branitelja preč. duh. stolu djakovačko-sriemskomu!

Kakav pojam g. Vallinger ima o izpravku i polemiki, i što sve po njegovu shvaćanju po „zraku liće“ neka ga bog pita, ja ga nerazumijem!

Kad sam napadnutu razpravu svoju pisao, temeljio sam prigovore i tvrdnje svoje protiv sadržaju okružnice preč. duh. stola br. 140. iz 1876. na kanoničkih bračnih ustanova, ne manje na zakonskih ustanova o. gradj. zakonu od god. 1852. koje govore o valjanosti brakova, i dokazao sam da ustanove gradj. zak. od god. 1852. jesu kasnijimi zakonskimi ustanovami za katolike izvan krieposti stavljene, i to sam iztaknuo zaoto, jer je duh. stol citiranom okružnicom uprav na temelju izvan krieposti stavljenih ustanova o gr. zakonu i pozivno na iste — brakove malolietnika bez privolje otca dotično štitnika i nadštitničke oblasti sklopljene ne nedopustivimi nego nevaljanimi proglasio! To će već dozvoliti biskupsko-tajnička i duhovno-stolsko-prisjednička bilježnička velećastnost, da se tako pišuć ne liće po zraku! A zašto po nazoru poznatog g. Vallingera moja polemika „liće po zraku“? Zaoto „jer udara na duhovni stol, komu nikada nije palo na um takove brakove nevaljanimi proglasiti!“ Što sve duh. stolu na um pada ili nepada, to more g. Vallinger kao biskupski tajnik prisjednik i bilježnik duh. stola puno bolje znati nego ja,

koji sve to nisam niti se o tom razbijam glave! Samo iztičem, da g. Vallingeru njegovu logiku nezavidim!

Poznati g. Vallinger navadja, da se je duh. stolu u iztaknutoj okružnici podkrala (po njemu prikrala) pogreška, koja se je u dieecezanskoj kancellariji odmah i opazila, al „se je reklo:" (što se sve toga na stanovitom mjestu nerekne) nije vriedno stvar izpravljati, ta to će čitalac na prvi mah opaziti pa sam izpraviti! — Divna-li oštroumja! Župsko — svećenstvo po umovanju g. Vallingera nemora se baš strogo držati biskupskih okružnica, njemu je ostavljeno, da samo prosudi gdje se je duh. stolu prikrala pogreška, pak nek ju samo i izpravi! Kamo bi to vodilo?

Poznati gosp. Vallinger navadja neznamo od koga ovlašten, da je pok. biskup Matić bona fide podpisao često citiranu okružnicu. Meni to nije poznato, kad duhovni stol osloniv se na osoblje biskupske kancelarije bona fide podpisuje okružnice i odredbe, a vjerovat ću g. Vallingeru da je to tako bilo, jer kadšto izadju po koje odluke, po koja okružnica, gdje se sigurno bona fide podpisuje! Da navedemo samo odluku preč. duh. stola br. 1119. iz 1877. gdje se kao dokaz „moralne krivnje" već tim ustanovljen smatra, što je tužba „opetovano podnešena." Takova je odluka za službovanja poznatog g. Vallingera sigurno bona fide podpisana, jer po zdravom razumu, tužba ma i opetovana mora pružati dokazna sredstva, ali sama po sebi nemore dokazom ni „moralne krivnje" biti! Kad se u kojoj okružnici govori o svetosti brakova kod protestanta — tada se sigurno predpostavlja, da je takova okružnica, pak ma ona i poldrugu tiskana tabaka iznašala — bona fide podpisana! Ako duhovni pomoćnik koju nekretnost na javnoj dražbi kupi, a duhovni stol obrati se na c. kr. kotarsku kao gruntovnu oblast u Vinkovce, i zahtjeva, da se takova nekretnost neprovadja gruntovno na duh. pomoćnika, tada moramo sigurno uzeti, da je takav dopis bona fide podpisan, jer je kod takovih dopisa blamaža neizbježiva. Kad duh. stol razpravlja čisto gradjansko-pravne odnošaje župnika, pak u odluci od 5. studena 1877. veli „da nesudi po §§. civilnog zakona", onda je takova odluka sigurno bona fide podpisana, jer se gradjansko-pravni odnošaju nedaju prosuditi bez uporabe ustanova gradjanskog zakona.

Nu tko sve more znati, kad odluke i okružnice duhovni stol bona fide podpisuje, a buduć to po navodu g. Vallingera biva, tim veća dužnost odpada na kancellarijsko osoblje odluke i okružnice tako sastaviti, da se pogreške neprikradu, jer ako oblast često svoje okružnice izpravljati mora, služi to samo na uštrb ugleda duh. oblasti! Kako je n. pr. neopravdano bilo, kako uprav uvredljivo za preuzvišenog g. biskupa Strossmajera bilo, kad mu se je za podpis podnela odluka od 5. studena 1877. br. 1119. gdje se tvrdi, da su tužbe i pravde pred sudom nedostojne svećeničkog zvanja, kad je poznato, da je sam preuzvišeni g. biskup pravde vodio kod kaznenog suda kao tiskovnog suda u Beču, i da je dotični urednik na dvo ili tromjesečni zatvor osudjen!

Poznati g. Vallinger morao bi puno oprezniji biti kod koncipiranja odluka i okružnica, da biskup i duhovni stol netrpe uštrba na ugledu svom radi — njegove nesmotrenosti! Uprav bi — njemu — savjetovati bilo, da mlogo neliće po zraku! — Okružnice se izdavaju za pouku župnomu svećenstvu, tamo se nesmije tako lahko prikrasti pogreška, a kad to uslied neopreznosti — kancellarijskog osoblja bude, morala bi se odmah pogrješka izpraviti ili što je „malo ljepše" mora se okružnica — nadopuniti! Al to nesmije često biti, jer inače čudno svjetlo baca na — osposobljenje kancellarijskog osoblja!!

Punog naslova poznati g. Vallinger spočituje mi, zašto da nisam svoje razprave u „Glasnik" poslao? Ja držim, da je kao „Glasnik" tako i „Kat. list" crkveno glasilo, a da se dopisniku nemore nalagati, kamo će svoje razprave za tiskanje slati! Kad bi sve moje razprave u „Glasniku" tiskale se nebi ostalo mjesta za divni opis slika stolne crkve djakovačke, koje sigurno više zanimaju čitatelje nego moje razprave. Radi toga sam i razpravu glede uprave „zaklade nemočištne" poslao „Kat. listu", kojom sam hotio priliku dati upravi nemočištne zaklade, da se opravda protiv silnim prigovorom, kano da isto protupravilno raztiplje novac nemočištne zaklade!

Poznati g. Vallinger moći će opet konštatovati čijom se tamo krivnjom prikradaju pogreške u upravi, i zašto se na toli često opetovani zahtjev prinosećeg svećenstva u smislu pravila računi neoglase??!

Kad se je poznati g. Vallinger već dao na žurnalistiku — vrlo gorak i tegotan posao — moliti ću ga, neka razpravi, kako prolazi m . . . . kad se čobani preko njega biju, i u čiju tintarnicu umače pero, kad protiv meni piše!

U . . . dana 30. travnja 1878.

Poznati *J. M.*

Dopisi.

Izpod Kapele. Smutnja, što ju javlja dopis iz Kostajnice, gdjeno je namjestni ravnatelj g. Luka Grbanović odveo katoličku djecu u grčko-iztočnu crkvu, zgadja se i drugud, ponajvećma prigodom svečanosti naše carske kuće. Sjećam se dobro slučaja u Ogulinu g. 1874. Na imendan Njeg. Veličanstva bude najprije „parada" u katoličkoj crkvi; poslje ote ima sve ići u grčko-iztočnu. Kapelan, dotično kateketa prosvjedova dan prije kod ravnateljstva gradjanske i djevojačke škole proti polazku katoličke mladeži u drugu crkvu, pripomenuv, neka ni gr.-iztočna ne ide u našu. Na odgovor ravnateljstva, da mu se prosvjed neće uvažiti, sakupi oko sebe svoju mladež, da joj nitko ne može naložiti posjećivanje tudje crkve, dosljedno da nisu dužna ovaj put posluhnuti gospodina ravnatelja (Ne čini nam se, da je ovo najsgodnije bilo. Ured.) Kad se je svečanost u katol. crkvi

svršila, da vidiš, kako ravnatelj s jednim još učiteljem vuče djecu u red; al se djeca, barem zrelija, ne dadu, već liepo smjerno svako k svojoj kući. Ali uvriedjeno ravnateljstvo prijavi kateketu okružnomu upraviteljstvu, a ono udri po njem, što može i ne može, da širi intoleranciju, da sije sjeme razdora već u nevina srca i t. d. — Po cieloj Krajini, da katol. mladež ide ili ne ide u gr.-iztočnu crkvu, zavisi posve od volje ravnatelja. Ima ih koji korektno rade, ali ima ih i takovih, koji misle, da bi izostatkom mladeži povriedili lojalnost prema visokoj vladajućoj kući; te sliedeć primjer činovnika, koji razlike ne čine, i djecu na to sile i uče; a kateketi evo prilike omrazit se, jer sviestan će uvjek prosvjedovat. Po našem shvaćanju sigurno je, da u mješovitih školah ne ima ravnateljstvo ništa opredielivat glede polazka bogoslužnih čina; ali većina ravnateljstva misli inače. Drže se za absolutne gospodare mladeži; pa da i idu na Markovsku procesiju, moraš ih istom moliti. — Naši preč. ordinarijati imali bi preko vlada jasnimi odredbami opredieliti svakomu svoje polje.

Ivanska. — Dično će mjesto i u spomenici župe Ivanske zauzeti ime preč. g. Fr. Husara, kanonika zagreb., koji toli često otvara darežljivu svoju ruku, da budi ovu, budi onu crkvu iznenadi darovi, u pravom smislu rieči ukusnimi. O njem se punim pravom reći može i mora: „Dilligit decorem Domus Dei“, te da i u tom pravcu činom dostojno cieni onu milosrdnoga Spasitelja izreku: „Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona“, da se liepimi za bogoslužje odredjenimi stvarmi nebeski Otac proslavljuje. Pred kratko vrieme uruči pomenuti preč. gospodin ovomjestnoj župnoj crkvi prekrasan kalež, na zahvalno spominjanje svoga nezaboravnoga otca ovdje u Gospodinu usnuloga i sahranjenoga, kojega je mjesto počinka, neima tomu dugo pohodio. Podpisani radošću je doglasio župljanom taj znameniti dar i tom prigodom pomolismo se svi Višnjemu, da dušica blagoga otca pokojnika dopane raja nebeskoga, a veledušni darovatelj nam na veselje i čast još više godina zdrav i kriepak poživi. Ovim putem častimo se izreći najsmierniju zahvalnost preč. gospodinu; Onaj pako, koji je rekao: „Date et dabitur vobis“ bez dvojbe naplatiti će i na ovom svietu i onkraj groba to plemenito, zaslužno i nasliedovanja vriedno djelo.

U ime župljana i svoje
Vincenco Lepen,
župni upravit.

Viestnik.

Zagreb. U zadnje doba pokrenule su kat. misije u veliko po svih stranah. Naročito baciše njeki vriedni muževi oko na sjeverne strane u Europi, kud je do reformacije liepo cvao katolicizam, al mu ona podgrizla korenje za zdrav život. Posliednji put javismo, te je katoličtvo u Škotskoj u toliko već napredovalo, da se je mogla uzpostavit kat. hierarhija. Sad se revno radi, da se skorom to isto uzmogne učinit i u Norvegiji. Vriedni starina B. Bernard radi neumorno, kako da se otvore tu vrata slobodnijemu i bujnijemu životu katoličkomu. Voljan je on podignuti crkvu na čast sv. Mihajlu archangjelu u Hammerfestu glavnom gradu Laponije, a u Altengaardu hoće da obnovi crkvu sv. Josipa. Nego za to se hoće novaca. Sbor *de propaganda fide* sbog oskudnih vremena ne može da podupire tuda misije, koliko bi i želio, za to je dopustio i on i nuncij bečki B. Bernardu, da pokuca kod katolika i u to ih ime zaprosi milostinju. Svratio se je on bio i k nam još pred uzkrs, te je na njegovu prošnju uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup izdao circular 2. travnja br. 1176., gdje pozivlje gg. vicearchidjakone, neka bi u tu svrhu sabirali prineske i ordinarijatu ih priposlali. Mi ovim upozorujemo gg. župnike na taj circular, i jer smo od samoga Bernarda čuli, koliko je nuždno tu i s malenim darom pripomoći, stavljamo i mi na srce štiocem, da po mogućnosti doprinese u plemenitu ovu svrhu tko što može.

— G. Antun Hercelj, upravitelj župe u Začreću postao je tu župnikom.

— Na župnički izpit došao je 1 župnik, 3 duh. pomoćnika, a 2 katekete popunit će izpitom iz crkvenoga prava svoj kateketički izpit.

— G. E. Wagmeister, pozlatar i decorateur priposlao je nam sliedeće redke: Slavno uredničtvo! Pošto sam tako sretan, da su u „Katol. listu“ pohvalno spominjali djelo moje ona gospoda župnici, koji su mi postavljanje novih oltara, pa popravke i uresivanje oltara i kipova povjeravali: a ono prosim pouzdano, neka izvoli slavno uredničtvo primiti u „Kat. list“ i ovaj moj prosvjed proti klevetam nekoga zavidnika (obrtom pozlatara), koj me pred veleč. gg. župnici i ustmeno i pismeno diskreditirati nastoji. — Proti ovakovoj zlobi pozivam se na svjedočbe o mojih naucih u Monakovu, zatim od crkveno-umjetničkoga družtva u Gracu, koje me je na svoje svrhe pozvalo, te o vrstnoći mojih radnja (koje svjedočbe veleč. g. uredniku katol. lista na uvid dajem), pa i na to, što već 12 godina radim samostalno; stoga i prosim najuljudnije, neka se p. n. gospoda, koja žele kakovu radnju povjeriti meni, neobziru na zlobne klevete, nego neka se izvole opitati kod gg. župnika: Fr. Batića u Čičah, N. Folnegovića u Starih Čičah, P. Friša u Oriovcu, M. Žveglića u Štivici, J. Smiljanića u Bebrini, J. Kurila pod Okićem, St. Lahonjeka u Ljubešćici, napokon neka se i sami o valjanosti radnje osvjedočit izvole.

E. Wagmeister, pozlatar i dekorator.

— Na sam uzkrs proglašena je enciklika sv. otca Leona XIII. Željno ju je izčekivalo sve. Neprijatelji crkve nadali su se, da će on tuj prekrižit sve ono, što je neumrli njegov predšastnik učinio, pak da će udarit putem, njim povoljnim. Svi prijatelji pako crkve pouz-

dano su očekivali apoštolsku rieč, kakve su ih za pokojnikova života onako jako oduševljavale. I dočekali su oni tu radost. Sv. otac odmah spočetka spominje, koliko li je zlo ovladalo svietom. Ne pazi se na najuzvišenije istine, koje su temelj družtvu ljudskomu. Duhovi su se prodrznuli, te ne mogu trpit nikakvu vlast, a stoga se sve razpada, nastaju vanjske i nutarnje borbe. Preziru se zakoni pravice i ćudoredja. Previše se teži za dobri prolaznimi, a zaboravlja na ono, što je vječno. Otud samoubojstva, bezdušna uprava, razsipavanje, i nesramnost ona, kojom se ovakvi ljudi grade branitelji slobode i domovine. Uzrok svemu tomu vidi sv. otac u tom, što ljudi malo ciene, pače preziru sveti i uzvišeni ugled crkve, koja po nalogu božjem upravlja ljudskim rodom i koja je obrana svakoj zakonitoj vlasti. Znadu to dobro neprijatelji njezini, pak za to udaraju na nju, jer da se ona protivi pravoj svjetskoj uljudbi. Vidi se to, sa žalošću spominje sv. otac, u mnogih zemljah, gdje se stvaraju zakoni, koji razaraju božanski upliv katol. crkve; prezire se vlast biskupska; ukidaju se redovi; a uzima se crkvi pravo odgoja mladeži. Žalostni su ovo pojavi, a pomagat družtvu ljudskomu mora i on i biskupi, sjeća ih dakle, kako im je težka zadaća. Kako će toj zadaći zadovoljit? Sv. otac sjeća ih, što je sv. crkva katolička učinila po ljudski rod: kako je izkorenila praznovjerje kod pogana, ukinula robstvo, uvela i štitila umjetnost te znanost, uvela i zakrilivala dobrotvorne zavode i ljude podigla, da živu prema dostojanstvu ljudskomu. Prema tomu pako kazuje i poviest, da su uviek urednije, bolje i mirnije živjeli narodi, čim su se više priklonili zapovjedim crkve. Spomenuv, kako su spomenuta djela crkve ures prosvjete prodje dokazivat, kako je ona prosvjeta, koja se s temelja protivi nauku crkve **lažna prosvjeta**. Poziva se pako pri tom na one narode, kojim još ni propovjedano nije evangjelje, pa stoga ne imaju ni sjene prave prosvjete. Napose pako svraća se na to, što su rimski pape učinili za gradjansko družtvo: sv. stolica pokupila je razvaline staroga propaloga družtva i opet ih ujedinila; preko nje je sjala svietu kršćanska civilizacija, ona bijaše sidro u buri, sv. vez jedinstva medju najrazličnijimi narodi i središte kako vjere, tako i mudre uprave. I da se na ovu sv. stolicu nije navaljivalo ne bi ni svjetske vlasti izgubile onoga sjaja, koj im je davala vjera. Prelazi za tim na dobročinstva, koja je sv. stolica učinila Italiji i Rimu, pa taknuv se grabeža crkvene države ponovi sve prosvjede, koje je njegov predšastnik izdao, a to ne samo stoga, što je ta država nuždna bila, da se brani podpuna sloboda duševne moći sv. otca, nego i stoga, što se tu radi o obćem dobru, o spasu cieloga roda ljudskoga. Pošto je upozorio još na to svjetske vladare poče govoriti biskupom, neka bi se sve kršćansko stado što čvršće pripojilo najvećemu svomu pastiru. Ponoviv i on osude, kojimi su predšastnici njegovi osudili krive nauke moli biskupe, neka nastoje, da sjeme vjere prodre što dublje u srce vjernika. U tu svrhu neka nastoje, da bude i način obuke što sgodniji, pa da poduka u kat. vjeri i ćudoredju riećju i perom cvate, osobito u mudroslovju, jer shvati-li se ono dobro razumit će se i ostali nauci bolje, te se neće udarat na objavu božju. Nu obuka mladeži mora uhvatit temelj već u obitelji, pak stoga govori sv. otac, koliko se radit mora, da obiteljski život bude zdrav i da se odklone nesretna prilježničtva, koja toliko truju obiteljski život i protive se svetosti braka kršćanskoga. Pretežak je posao, sve ovo obavit, ali je Bog svemožan, koj je obećao svoju pomoć. U njega dakle neka se uzdaju biskupi. Zahvaljujuć na koncu i biskupom i cielomu stadu, što onako srdačnom ljubavju prijanjaju uz sv. stolicu, što će biti najveća obrana proti neprijateljem kat. crkve i preporučujuć im krieposti kršćanske svršuje s apoštolskim blagoslovom biskupom, svećenikom i svim vjernikom.

Družtvo sv. Jeronima.

Pomaknuo se je iz II. u I. red. Falić Luka, podarhidjakon i župnik u Podcerkavju. Stupiše u člane II. reda; Brešćenski Alexa, kr. sveučilištni profesor u Zagrebu. Amruš Milan, c. kr. pukovnijski liečnik u Zagrebu. Stupiše u člane III. reda, pop Gabrić Luka, župnik u Slivnu. Dragoni Stjepan, učitelj u Slivnu. Bošnjak Petar, posjednik u Metkoviću. Nikolac Ante, trgovac u Metkoviću. Zuvites Augustin, narodni učitelj u Poljicih kod Imotske. Dr. Kajer Petar, župnik u Zagozdu kod Imotske. Madjarević Gjuro, učenik III. razreda u Gospiću. O. Bataja Angjel, franjevac somostana na Visu. Soić Mato Andrijev, učenik nautičke škole u Bakru. Dječačka učiona u Hrtkovcih. Učiona u Pokupskom. Valentinčić Dragutin, župnik u Taru. Učiona pučka u Kapeli kod Belovara. Sović Jakob, obćinski blagajnik iz Kapele. Ninković Stjepan, kapelan u Sladoevcih. Lovrić Ivan, drvodjelac u Pruscu kod Bugajna u Bosni. Kotarski Joso, kapelan pod Loborom. Križanc Martin Gomor, kmet u Žminju.

Dopisnica urednička.

G. I. B. u O. Intencija ne imamo više nikakvih. G. dopisniku **sa pokupskih strana**. Žestoko navaliste na „dva, muža,“ o kojih radu ni mi ni mnogi drugi ne sudimo onako oštro kako Vi. I u jednoga i u drugoga ima liepa znanja, velike marljivosti, dobre volje. Ako svagda u izboru nisu bili presretni, il su kazali koju u nevrieme još im se s toga ne može sav rad sveti onamo, kamo ga svedoste Vi. Pogriešit možemo svi, nu pogrieške nek nam budu nauk za budući rad. Budite uvjeren, da će prema tomu i ona dvojica, kako su svjestni, od sada raditi. Ne mislimo dakle, da bi shodno bilo priobćit Vaš dopis, nu poslužit ćemo se njim drugčije, bude-li nam sgode i potrebe. G. **jednomu svećeniku**. Koliko smo čuli o Vaših liepih sposobnostih i znanju, mi bismo od srca rado priobćivali i Vaše članke, nego naravno moraju biti osnovani na strogo katoličkih principih, kako se to mora očekivat i od kat. pisca i od „Kat. lista.“ Članka ipak onoga, što nam ga poslaste ne možemo priobćit, jer se u njem hladnim razborom povriedjuje nabožno čuvstvo, iz kojega su potekle one rieči, a kojemu kod nas takodjer mora biti mjesta. Bude-li nam medjutim sgodno samomu ćemo piscu priobćit Vaše „prigovore.“

Urednik Andrija Jagatić.

Tiskom Dragutina Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 20. U Zagrebu, 16. svibnja 1878. Tečaj XXIX.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Klasična poganština u uzgoju.

(*Cvjetko Gruber.*)

(Dalje.)

Nu svladan-li je taj nasip, dobivena je ciela tvrdja. Velim dakle, da gdje je bludnja i laž, tu je varvarstvo, a gdje je istina, tu je svjetlo civilizacije. Istina pako jest kršćanstvo. Mladež naša može doći do čistoće jezika i bez poganskih klasika, jer čisti jezik može se isto tako dobro naučiti i iz klasika kršćanskih; a onda čistoćom jezika spašena je i čistoća kršćanstva. Tako reci i ob umjetnosti i znanosti. Dakako da su to svojine i amaneti ljudstva u obće, al mi kršćani imademo pravo zahtievati, da nam se sve to daje i predaje u kršćanskom duhu; i nema ga na svietu, koj nam smije to sveto pravo zaniekat ili ga suztegnut, nećeš-li mu reći, da je tiran, i nečovjek svoga naroda. A i nepita se u našoj stvari, kad je pisao klasik, da-li u vrieme Augusta ili Perikla, nego da-li mu jezik valja, a nije-li uza to kršćanski život naroda u pogibelji; a da nevalja jezik kršćanskih klasika, to može samo onaj reći, koj u kršćanske klasike nikad ni zavirio nije, te su mu incognita terra. Ili recite mi — prosim vas — što nam koristi najčišći jezik, kad nam život nevalja; a ja mislim, da nisu škole lih radi jezika, nego više radi narodnoga života; pa nije Bogu drago, ni narodu pravo, da radi umišljene čistoće jezika trpi duševna i tjelesna čistoća naroda, kao u obće svestrano njegovo blagostanje. Stoga kad mi hoćemo, da se u škole uvedu s novič kršćanski klasici, nećemo ništa nova, jer to bijaše i prije, a čisti i pravedni zahtjev jest kršćanskoga i hrvatskoga naroda. Ja ću navesti glede toga njekoliko nazora kršćanskih veleuma i knezova svake dobrinje, koje svaki može pouzdano prihvatit i sliedit. Origenes, prem i sám zanešen poganskim klasicitetom, ipak uzpisa: „unusquisque poetarum, qui putantur apud ethnicos disertissimi, calicem aureum temperavit, et in calicem aureum venena injecit.“ (H. 2. in Hier.). Neumrli Tertulijan nastavlja: „philosophi patriarchae haereticorum, ecclesiae puritatem perversa maculavere doctrina. (Hier. ad Ctesiph.). Učeni branitelj vjere Irenej nazivlje Platona početnikom krivovjerstva: doleo Platonem fuisse omnium haereseon condimentarium (d. haeres.). — Laktancij učio je i sám klasike, al je na sve to kazao, da nema čovjeka slabije vjere, nego što je onaj, koj se poganskom literaturom bavi: homines litterati minus credunt; a kako onda, tako i danas. Nu da pustim druge, navadjam učenjaka Augustina, koj se je poganskom literaturom prije svoga obraćenja više bavio, nego mnogi drugi; al uprav stoga uvidio je pogibelj te nauke, pa nikad nemože dosti dići svoj glas proti poganskim klasikom, da pogibelj od kršćanske mladeži i naroda odvrati. Napisao je taj muž knjigu o svojem životu, u kojoj izpovieda javno, kako je zalutao i duboko pao po poganskoj nauci. Koj se želi o tom osvjedočit, uzmi njegove libros Confess. u ruke, i čitaj do mile volje. Tuj on ovako veli: „zovite nauk taj pjesničtvom, ali vas podučava na grieh i pakost, pa što gorega zla, isti bogovi uče vas na to; — naučio sam se iz tih klasika mnogo liepih rieči i izraza, nu to bi se bio naučio i iz kršćanskih knjiga, koje sada poznadem, da sam pametan bio; — plakao sam, kad bi mi pogansku knjigu iz ruku uzeli, a nisam plakao svoju zasljepljenost, na što badava trošim vrieme, e da bi brajne badava, ali na svoju pogubu: talis dementia honestiores et uberiores litterae putantur: (lib. 1. c. 13); — kad sam htjeo uzeti u ruke sv. pismo, činjaše mi se posve suhoparno, te ga nemogoh s velikim Ciceronom prispodobiti; oholost moja ne-

mogaše podnieti jezik njegov, tako sam bo precienio samoga sebe.“ (3. c. 5.) Nije-li ova Augustinova povjest, povjest naše mladeži, i izpovjed našega srca u ovo današnje doba? A pita sv. Grgur: kako se to slaže, da isti jezik slavi Jupitra i Krista?

Kako toj stvari pomoći, i koji bi se kršćanski klasici imali uvesti, to bi se dalo posve lahko urediti svojim putem, a ja ću i o tom ovdje samo nješto natuknut. Svaki svjestan kršćanin uvidja, da život mladeži i naroda ni najmanje neodgovara nauku evangjelja Isusova, koje je zlatna knjiga kršćanstva, te u kršćanskom krugu prvo zauzimlje mjesto. Mogla bi se dakle njekoja mjesta sv. pisma po razredih uzeti, i na svoj način tumačiti, ne baš visoko, kao u bogosloviji, ali primierno doraslosti dotičnoga razreda, jer nismo i nebudemo svi teologi, al moramo da budemo svi kršćani, koji jesmo; pa škole naše i nisu bogoslovni zavodi, al su zavodi kršćana. Recimo samo za primjer, nebi-li se bolje uzgojilo srce kršćanskoga — (pa bilo i nekršćanskoga) — mladića, kad bi mu se uza Ciceronovu knjigu de amicitia predavao čisti nauk o kršćanskoj ili bratskoj ljubavi, kao što ga uči sabor trident. ili sv. Pavao na Korinćane gl. 13? — Nebi-li se moglo mjesto komentara Cesarova uzeti Davidove bojeve, ili Makabejaca, ili nješto iz povjesti crkvene zasiecajuće u pojedine narodnosti i t. d.? — To bi bila više teoretična struka, a praktičnu stran zastupao bi životopis mučenika il svetaca. U životopisih tih, koji bi se svojim načinom odredili na nauk, uči se kršćanska mladež i narod upoznati pravi značaj čovjeka-kršćana, a opet neustrašivost u borbi za sv. istinu i pravo. Tuj je uzvišenost misli, kriepost u riečih, i milina u izrazih, a način pisanja naravan je i uznosit. — Mogli bi se uzeti i izvadci iz sv. otaca, kojih remek-djela slavne su znamenitosti kršćanstva, te najdivniji izrazi čovječjega duha; stoga punim pravom mogu se nazvati u povjesti kršćanstva, da su ogledala vječne svjetlosti, organi mudrosti, navjestitelji reda i mira, stupovi vjere, branioci istine, uzori krieposti, učitelji čovječtva i svjetionici svieta. Ne samo to, već oni posjeduju sva bogatstva svestrane i učenosti i rječitosti, da ih isti obožavatelji poganštine u visoke štuju. Nema tuj suhoparnosti ni hladnoće, već sve je živo i toplo, jer ide iz srca, da opet u srce dodje; pa kako nebi uzljubio kršćanin svoju vjeru, kad vidi, da ju toliki veleumi ciene, slave i brane. — Nevelim ja, da bi se odmah imali svi poganski klasici izključiti iz naših škola, nu imala bi se u nižih ili srednjih razredih mladež najprije dobro učvrstiti u kršćanskom duhu, a kasnije neka bi se uzeo i koj poganski klasik na dobru volju, al vjek na kršćanski način. To je želja i naredba velikoga trident. sabora sjed. 5. de ref. 1., gdje se veli: „in gymnasiis etiam publicis, ubi tam honorifica et caeterorum omnium maxime necessaria lectio hactenus instituta non fuerit..... ad catholicae fidei defensionem et incrementum, sanaeque doctrinae conservationem et propagationem instituatur.“

Ovom uvedbom i preinakom mnogo bi i profesori dobili, jer bi imali otvoreno polje raditi na kršćanskoj istini i kršćanskom uzgoju mladeži, te bi mogli mnogo više koristiti i sebi i narodu, jer ovako samim naukom poganskih klasika njekako omrzne srce, i baš da rečem pokvari se, te se izgubi kršćanski ukus, pa ciela znanost i nauka njekud je jednostrana, dočim študium kršćanskih auktora uznosi srce, i da rečem posvećuje ga, čisti ukus, te čini čovjeka praktičnim i baš koristnim udom čovječjega družtva. — Na ovo imalo bi se uzeti obzir i u sastavljanju naših čitanka, te u ovom duhu uvrstiti mjestimice štiva, jer tim bi se više kršćanskomu našemu narodu koristilo na pravi napredak u kršćanskom duhu, nego što se misli učinit kojekakvimi članci; pa čitanke neka nam budu sastavljene ne u duhu poganštine, nego u duhu kršćanstva. To želimo i hoćemo.

Kad ovo rekoh prošnjom na dobro uvaženje, to ću sada u njekoliko odsjeka vierno dokazat, kako poganština truje svaku klicu naprednoga i kršćanskoga života, da prem se učeni sviet toli muči naukom, ipak nepoluči žudjena uspjeha; dapače na sav trud blagostanje naroda sve to više pada. To ću učiniti stoga neka se tim bolje uvidi, da je skranje vrieme iztjerati iz uzgoja i života poganštinu, i onda tek bude uspješna radnja, i postignut željni cilj.

(Dalje će sliediti.)

O razstavi medju crkvom i državom.

II.

(Konac.)

A kako je s drugim dielom zabranjenoga stavka, koj glasi: „Država se ima od crkve odieliti?“ Nije-li to čisto političko pitanje, u kom su katoliku proste ruke? Uzmemo-li na oko, da je crkva taj stavak odsudila, jedva ćemo smjeti ovo obćenito uztvrditi. Pa stoga i ovo pitanje valja razmatrat s bogoslovnoga gledišta. Pri tom nam se valja ponajprije osvrnuti na dogodjaje u tom

smislu. U Englezkoj a osobito u sjevernoj Ameriki veli država: Ja se sasvim ništa ne brinem s katoličkom crkvom. U Englezkoj nanovo je uzpostavljena katolička hierarhija; u sjeverno-amerikanskih slobodnih državah ustraja se jedna crkvena provincija za drugom; u jednoj i drugoj ima samostana, redova, crkvenih škola i dobrotvornih zavoda, prem se svjetovno poglavarstvo za sve to ništa ne brini. Osim toga svaki dan sve više i više raste i cvate crkveni život, duh se pobožnosti i kriepostì sve slobodnije razvija, a broj obraćenih razmjerno je sve veći prama tomu, kako su sve manje predsude proti majki crkvi u srcih odciepljenih. — Sve je to istina, nu valja znati, da se tu većinom samo liepe stvari iztiču. Ni u samom Londonu, gdje kardinal Manning sjajno upravo djeluje, nije sve tako sjajno, kako se glasa. Ni u Ameriki nije mnogo toga tako, kako se veli, prem se pojedinosti posve istinito i pristojno crtaju. Mi ovim zato ipak ne potamnjujemo onoga, što se svietli te rado dopuštamo, da u onih zemljah i državah s pretežito ne katoličkim pučanstvom crkva liepo buja i napreduje.

Ali promatrajuć to ova nam se pitanja nameću: 1. Da-li je to stanje nuždna posljedica razstave države od crkve? 2. Ne bi-li crkva isto tako pa i u još boljem stanju bila, kad bi normalni odnošaj obstojao? 3. Mora-li se ona strano držati prama zbliženju države? Od odgovora na ova pitanja ovisiti će, kako će se katolici u paritetičkih a kako u katoličkih državah prama Amerikanizmu u praksi vladati. Na 1. pitanje opaziti je, da je razcvatu crkve u pojedinih zemljah glavni razlog volja božja. „Duh lebdi, gdje hoće.“ Jedino bogoslovje uči nas sliediti puteve božje i njegove namjere za budućnost izpitivati. Načeli bogoslovja riešavamo mi zakučaste pojave plime i osjeke u crkvenom životu najsigurnije, spoznajemo napredak i nazadak pojedinih ljudi kao i cieloga naroda na putu k vječnomu njihovomu cilju. Secundarni su pako uzroci u sudjelovanju osobitih božjih sredstva s njegovom milošću, a onda tek na koncu dolaze državne, teritorijalne i narodne okolnosti, na koje političari sve svode. Pošto je crkva u Englezkoj kroz dva stoljeća najžešće progonjena bila a sjeme mučenika na duboko uzoranoj brazdi onoga krasnoga zemljišta obilno posijano, svidi se božanskoj providnosti poslati tamo ljude, koji bi imali sak‹u›piti preostatke katoličkoga života, pod biskupi i žup‹a›ci jih sjediniti te na novi život i zamjernu plodovitost ‹p›obuditi. Sredstva ove milosti bijahu stranom Englezi, k‹oji› su po sjemeništih u Rimu i Donay-u volju božju i s‹vo›je zvanje spoznali, stranom potomci izseljenih obitelji kao n. pr. Wiseman, koji je u Španiji rodjen, te napokon pobožni francezki svećenici, kojim je Englezka u vrieme revolucije 1789. utočište pružila. A sigurno imadjaše misiju božje providnosti i veliki O'Connel, komu je i iz koga je govorio Duh božji, kao njekoć prorokom. Taj neposredni prst božji opaža se još i sada kod kardinala Manninga i otca Neumanna. Prvi upravo s najvećom odlučnošću odsudjuje ovu stavku, o kojoj razpravljamo, što je čvrst dokaz, da englezki katolici podnipošto ne dovode u savez svoje uspjehe sa načelom razstave medju državom i crkvom. Samo je factum, da je crkva bez državne podpore pače uz državi protivne težnje svoju misiju opet preuzela i nastavila.

2. Da bi pako prijateljsko podupiranje od strane države uspjehe crkvene obćenito razširiti i osjegurati moglo, neima nikakove dvojbe. Što bi ona istom mogla u Ameriki postići, kad bi joj republika čvrstu ruku pružila, kako je to do najnovijega vremena činila podupirajuć metodiste na štetu Indijanaca, kad je već i bez njezine pomoći mnogo sjajna učinjeno? Izvanjska organizacija biskupija i župa prvi je uvjek početak sporazumnomu djelovanju, koje se u sve ogromne mase pučanstva protezati ima. Koliko mora još kvas evangjelja n. pr. u New-Yorku, Filadelfiji i u bezbrojnih naselbinah zaprieka prodrieti? Ne dokazuje-li poviest evangjelja u Rimu, Njemačkoj i sjevernih pokrajinah, da je istom onda evangjelje podpuno izkorienilo poganstvo a utemeljilo trajnu kršćansku civilizaciju, kad su se kraljevi tih zemalja kršćanstvu obratili? Odnošaji su doduše sada drugačiji nego što su onda bili. Kraljestvo u Englezkoj ne ima skoro nikakove više važnosti, u Ameriki baš niti ne obstoji, država je tamo pravo rekuć samo družtvo. Dočim se je u srednjem vieku zajednica države s crkvom osnivala na monarhiji, tamo će ona uzeti samo značaj družtvenoga saveza, kao družtvo s drugim će se družtvom sdružiti. Nu onda je svakako nade, da će nutarnji život crkve tako procvasti, kako je njekoć u rimskom carstvu.

3. Tim bi bilo riešeno i treće pitanje: da-li se crkva strano držati ima, kad joj se država prijateljski približuje? Nu prem se iz onoga, što rekosmo izvadja odgovor, ima ipak i medju katolici, koji posvuda zahtievaju uzprkos allokuciji „Acerbissimum“ od g. 1852. separatizam u političkom i religioznom pogledu. Oni ne misle pri tom, da se tim i idea crkvene države u pogibelj stavlja. Ako se država od crkve u svakom pogledu razstaviti ima, tada bi bio pokojni Viktor Emanuel, usurpator crkvene države, sasvim po tom receptu radio, dočim se upravo kod njega uporabiti može onaj izraz sv. pisma: „Priliku traži, tko se hoće od prijatelja razstaviti; svako vrieme biti će prezrien“ (Prov. 18, 1.). Taj lukavi prijatelj koj nije propustio nijedne zgode, da pokaže pokojnomu Piju IX. svoju ljubav, majstorski upravo upotrebi priliku, da se on od njega, a baštinu sv. Petra da od sv. stolice razstavi. Kamo pako dospieva crkva, ako joj se svaka državna pomoć uzkrati, vidimo jasno u Piemontu, gdje ministri nasilno udaraju na prava crkvenih corporacija i papina. Potisnuti sv. otca u vatikan znači toliko, koliko ograničiti crkvu na toranj a i dalje još. Mi nismo nikakovi neprijatelji državi a još manje crkvi, ali promatramo ideu crkvene države i državne crkve kao njeku moralnu jedinost, koja se prikazuje dvostruko te koja, razdieljena-li je u čem, teži opet prama nutarnjoj svojoj potrebi za jedinstvom. Svaka dakle država

*

mora tražiti crkvu, a ova ju ne smije prezirno odbiti. Iz ovoga našega promatranja već svatko razabire, da bi trebalo obustaviti svuda kulturni boj i urediti vjersku obuku u školah.

Njekoji katolički listovi misle, da je concordat za crkvu nesreća. To može u sadašnjih okolnostih pogledom na imenovanje biskupa imati njeku vriednost, ali se u načelu zabaciti mora. Concordati su izražaj jedinstva med crkvom i državom i kao takove mi jih katolici pravom smatrati imamo. I u Pruskoj te svuda, kud je „kulturnoga boja" moraju se provesti dogovori sa sv. stolicom želi-li se mir nanovo uvesti. Dà i mali samo diel concordata, kakov je hvala viernosti biskupa kod nas puno je vriedniji od „razstave medju crkvom i državom" po demokratičkoj teoriji.

Oprezno pako moramo postupati, kad se govori o odstranjenju vjerske obuke iz škola. Već ta okolnost, da liberalni i napredni novinari ovo zahtievaju, mora nas uzbuniti; jer u najviše slučajeva valja načelo, koje jednom izkusan njeki čovjek izreče: „uvjek se dobro čini, kad se poprimi protivno onomu, što liberalci drže i preporučaju." U istinu bilo bi takodjer težko pravo katoličko načelo pokazati, iz kojega bi se mogla ona dedukcija dokazati. Ono ne eksistira, naproti škola bez vjere neda se ni pomisliti, svaki će se učitelj držati njeke vrsti vjerske obuke, pa makar se osnivala ona baš i na ateističkoj mržnji vjere. U obće koliko god se put govori o školi, mora se u njoj uvjek i o vjeri govoriti, inače je ona nož bez oštraca, tielo bez glave. Takov zahtjev može niknuti samo na podlogi lažljivoga načela raztave medju crkvom i državom, te crkvom i školom, što se oboje odsuditi mora. Tim bi se škola uništila a mi se u tom ne smijemo ponuditi za krvnike, pa ni onda, ako bi baš odatle i kakova korist pronikla.

Mi ovu našu razpravicu završujemo riečmi biskupa Martina Konrada: „Razstavu medju crkvom i državom jako je lahko izgovoriti, ali ju nije tako lahko izvesti." Ovdje se neda uporabiti analog: separatio a thoro et mensa u nesretnom braku, jer se ovdje ne radi o osobnoj nego o idealnoj zajednici.

Priredio: J. Matijević.

Jesu-li duhovne oblasti, razpravljajuć gradjansko-pravne odnošaje svojih klerika, morale uviek suditi po §§. civilnoga zakona?

Kod pretresivanja toga pitanja lebdi mi pred očima konštitucija Konstantina velikoga, koja dozvoljuje: da kršćani mogu i u stvarih svjetovnih tražiti pravicu kod svojih biskupa, te da ovi mogu, odnosno na kršćane, suditi u svih stvarih.

Kršćani su dakle mogli u smislu te konštitucije, bili oni tužitelji ili obtuženi, preneti prepornu stvar (takodjer svjetovnu) na biskupski sud; i mogli su to učiniti i proti volji stranke protivne.

Sumnjalo se je, nisu-li rieči u Gracianovu dekretu: etiamsi altera pars refragetur podmetnute? No dokazano je, da su se te rieči zaisto u napomenutoj konštituciji nalazile. (Sravni djelo učenog Haenela i drugih, koje je Walter u svom crkvenom pravu naveo).

Dakako, da nisu zato ukinuti bili svjetovni sudovi, što bi bilo i bezumlje; niti se nije zahtievalo, da bi svjetovni sudi bili morali prisilnimi sredstvi pred biskupski sud vući onoga, koj se podnipošto nebi htio podvrći biskupu u stvarih svjetovnih. I u ovom smislu moraju se shvaćati rieči in codice Justiniano, de episcopali audientia: ut nullus ad antistitem ducatur invitus.

Gothefred, i za njim drugi, te isti papa Benedikt XIV. mislili su, da je ona napomenuta konštitucija izdana od Teodozija II. No učeni Haenel i drugi su dokazali, da je tu konštituciju izdao Konstantin veliki.

U istoj konštituciji veli se: da biskupi mogu suditi more arbitri. Poradi tih rieči počelo se je misliti, da su biskupi bili samo posredovni sudci, (arbitri), no vještaci su dokazali; da je pripadala biskupom prava državna sudbenost. Riećmi „more arbitri" htjelo se je samo reći, da se biskupi nisu morali strogo držati gradjanskoga prava, nego da su mogli i posredovno, u duhu kršćanske ljubavi, suditi. Tako su mislili i stariji kanoniste. (Vidi Ruprecht not. hist. in universum jus canonicum, in titulo: de judiciis).

Prosto je dakle bilo kršćanom, ako nisu htjeli kod svjetovnoga suda tražiti pravicu, obratit se i u stvarih svjetovnih na biskupa i ovaj se nije morao strogo držati gradjanskoga prava. Glede klerika je vendar crkva zahtievala, da joj pripadne izključiva sudbenost, i na ovo se je od strani državne vlasti pristalo bilo.

Tko je čitao 16 knjigu codicis Theodosiani sa dodatci i 4 prva naslova, osvjedočit će se, da se svjetovni sudi nisu mogli pačati u stvari klerika.

Kad je na istoku izčeznulo bilo crkveno jedinstvo i prestala zaštita svjetovne države odnosno na crkvu, porodili su se ondje bili različiti običaji, u ostalom nije se ondje zaboravilo, kako je jednom bilo, odnosno na crkvenu sudbenost.

Na zapadu su se laici, kad su barbari navalili bili na Italiju, s veće strane obraćali u svih stvarih na svoje biskupe i oni su vršili sudbenost po rimskom pravu, no često bez obzira na isto, jedino u duhu kršćanske ljubavi, što blagotvorno djelovaše na preustrojenje gradjanskoga sudbenoga postupka.

Kao što je u smislu rimskoga prava svjetovna vlast uzko spojena bila sa crkvom, obstojala je i u franačko doba „concordia sacerdotii et imperii." Crkva držala se je načela: da nije slobodno vriedjati pravo državne visosti, ali da niti nije smjeti promieniti, tradicijom posvećeni crkveni sustav.

Gracianov dekret, koj je, kao što je poznato sastavljen iz prvih koncila crkve kršćanske i iz tradicije kršćanskih naroda, sadržaje odnoseća se načela na crkvenu sudbenost.

Pravi procesualni sustav, nalazi se stoprv u dekretalih. Ondje opazujemo: da su se po nazorih onih vremena mnoge inače svjetovne stvari smatrale kao duhovne zato, što su bile podkriepljene prisegom, ili što su stajale u savezu sa učinjenim zavjetom ili jer su se smatrale kao stvari sdušne dužnosti.

Nitko nemisli danas, da se crkva uviek držati mora sredovječnoga prava. Da se vendar nezaluta s pravoga puta, potrebito je, da se odnosno na crkvenu sudbenost imade pred očima stari crkveni sustav, no tako da se obazremo zajedno na podieljene od crkve koncesije i na sklopljene med svetom stolicom i svjetovnimi državami ugovore i konkordate. I kad ćemo na sve to paziti, znati ćemo: koja da je sada „vigens ecclesiae disciplina?"

Sveta stolica sama često spominje sada obstojeću crkvenu disciplinu, odkuda se i vidi, da crkva nenamjerava povratit se u srednji viek, kao što joj se to često spočitava. Crkva vendar hoće, da u onom, što bitno spada na njezin djelokrug, neodvisna bude.

Glede stvari pako, koje nespadaju u njezino područje, ona će sama izreći svoj sud i znati će, šta da može ustupiti? Ondje, gdje je moguće, davat će drage volje koncesije i povlastice.

Sa katoličkimi vladari, koji su katolici njezini sinovi, sklapat će pripravno konkordate i prepustit će im, podieljenom povlasticom, kad što i mnoge crkvene stvari, koje dakako neće stoga prestati biti crkvene. No i sa akatoličkimi vladami crkva će ugovarati, jer rado živi u slozi sa svjetovnimi državami.

Njegovo Veličanstvo Franjo Josip I. sklopljenim dne 18. kolovoza 1855. sa svetom stolicom konkordatom želio je, da bude zajamčena neodvisnost crkvene vlasti tako: da i vlast svjetovne države ostane nepovriedjena; no mnogim je crkvena neodvisnost trn u oku, i podignuti proti istoj boj imao je svojih posljedica.

U Ugarskoj nisu još načela crkvene sudbenosti u duhu kanoničkoga prava zakonito uništena.

Ako duhovne oblasti misle, da mogu i dan danas, kad što, gradjansko-pravne odnošaje svojih klerika razpravljati, čini mi se, da obzirom na sva dosad rečena i na dugotrajni crkveni običaj, nemoraju strogo suditi po §§. civilnoga prava i da se zato izreka u odluci preč. duhovnoga stola djakovačkoga od 5. studena 1877. „da inesudi po §§. civilnoga zakona" nemože **bezuvjetno** inkorektnom smatrati.

Otvoreno vendar izpovjedam, da neznam, o čem se radi; jer ja nespadam k Djakovačkoj biskupiji, i kao što nepoznam ondje duše, isto tako su mi i nepoznati odnošaji onog slučaja, koj se u „uztuku" u broju 19. katoličkog lista spominje. Dopušćati dakako moram: da u smislu članka gori spomenutog konkordata od 18. kolovoza 1855. sveta stolica privoljuje: da se gradjansko-pravne stvari klerika, kao što su pravo vlastničtva, dugovi i nastupi nasljedstva, iztraže i razprave od svjetovnih sudova.

Napisao sam ovo, jedino s razloga, jer me svako na crkveno pravo odnoseće se pitanje zanima. . . . *a.*

Dopisi.

Bosna, 1. Svibnja 1878. Čitajuć g. uredniče u prilogu 11. broja ovogodišnjeg „Katoličkog lista", oglasnicu smrti V. O. Mihovila Gujića; sjetih se nehotice njegova suvremenika V. O. Blaža Josića, bivšega državnika bosanske provincije, muža neumrle slave, i zasluga za bosansku državu; muža, komu slična spomenuta država riedko je imala. Za to mi se čini pravedno, da ovog slavnog i zaslužnog muža življenje, i mnogobrojna dobročinstva u javnosti spomenem. Prem je preminuo g. 1868., ipak medju potomci svojimi i danas s blagom uspomenom živi; kao da i danas dobrotvorno i muževno lice njegovo medju sobom gledaju. Radi šta, bratinsko i preblago srce Vaše molim, da ove kratke, za slavu toli slavnog i zaslužnog muža nedostatne redke životopisa njegova, u Vašem obćeštovanom „Katoličkom listu" obielodaniti blagoizvolite; da i kod naših potomaka, njegovo blage uspomene ime spominjati se neprestaje.

Bono Josić, rodio se u Rapačam, selcu u Okružju Tuzlanskom u Bosni 2. ožujka 1820., od siromašnih i prostih roditeljâ. U 13. god. dobi njegove, opazivši ga tadašnji franjevci bosanski, imenito V. O. Stjepan Marinović, poiska ga od siromašnih roditeljâ njegovih, da ga spremi u — najstarodrevniji od obstojećih u Bosni — samostan franjevački u Sudisku, naukâ radi, i uljudnog odhranjenja. Pak ako se sposobnost potrebita u njem uvidi, i zvanje opazi, da i redovničko stanje zagrli. Siromašni roditelji neprivoljiše odma, zbog siromašnog stanja svoga. Nu spomenuti V. O. Marinović, oprostiv roditelje od svake materialne podpore: u samostan Sudinski ga spremi, kao trinaestogodišnjeg mladića. U samostanu je tako napredovao i sposobnost, kao i zvanje pokazao: da već 1835. 2. lipnja, za provincialstva V. O. Andrie Kujundjića, kao sposobna u redovničku haljinu, s imenom redovničkim Blaža obukoše. Svršivši godinu od prokušanja 1836., istog dana, bi svetčano primljen u stanje redovničko. Kroz ovo sve vrieme, imao je za učitelje, o. Juraja Ćosića Komušonca, i o. Ivana Oršolića. Kao redovnika mladića u 16. godini dobi svoje, posla starješinstvo da prosliedi mudroslovne i bogoslovne nauke, u Ugarsku.

Ovdje kroz 6. god. u naucih i prosvjeti slavno napredovao imenito u latinskom jeziku, kako prozom, tako stihovi — kao što mu spisi svjedoče na toliko: da je u ovom jeziku nasliednik zlatne dobe latinske bio. To mu jasno dokazuju njegova „Elogia" koja spieva god. 1842.,

kao bogoslov 4. godine, i posveti svomu dobročinitelju i odhranitelju v. o. Stjepanu Marianoviću, toga vremena provincijalu bosanskomu. U istih, osim čestitke svim tadašnjim odličnijim oo. provincije bosanske, i dobročiniteljem iste u Ugarskoj, u kratko naerta poviest Bosne, tužne svoje majke domovine. Godine 1842. povrati se, kao izučeni bogoslov u domovinu. Pak, prem je bio u Ugarskoj, prem nije imao prigodu usisati ljubav prama domu i rodu, živuć meddju magjari; medju kojimi nije slobodno niti slova, niti rieči, a još manje ime spomenuti hrvatskoga roda i plemena: ipak se povratio pun ljubavi prama rodu i domu svomu. Došav u domovinu 26. veljače 1843., prikaza prvo posvetilište na oltaru jaganjca neoskvrnjenoga otcu nebeskomu. Odmah za tim starješinstvo provincije, uvidivši u njem sve krieposti, darove i potrebita svojstva: predade mu rukovodstvo, i odhranjenje budućih redovnikâ i dušobrižnikâ u ovoj provinciji. Koje zvanje u samostanu Sudinskom neprekidno je šest godina obavljao.

Nakon toga postao je župnikom u Zoviku, za tim u Dubravama, gdje je uživao povierenost i odanost stada svoga, pokazavši se stadu svomu pravim pastirom i dušobrižnikom. Potlje kratkog ovog življenja u zvanju pastira duhovnog, došao je opet u samostan; jerbo god. 1852., bi naimenovan ravnateljem sjemeništa bosanskog u Djakovu. Ovdje kroz tri godine svoga ravnateljstva, osim mnogih i raznih dobročinstva, bio je početnik družtva „Bosansko-redovničke mladeži u Djakovu“ komu družtvu, koliki je kroz sve življenje svoje dobročinitelj bio: svjedoče „zapisnici“ istog družtva. Kroz vrieme svoga ravnateljstva u Djakovu, spjevao je u latinskih stihovih čestitku Nj. Vel. Franji Josipu, i drugim dobročiniteljem ove provincije, imenito preuzvišenomu g. Josipu Jurju Strossmajeru, nas Bošnjaka prvomu dobročinitelju, a diki i uzoru svega naroda hrvatskoga. Godine 1860. bi od starješinstva naimenovan za definitora ove bosanske provincije, a 1863. postao je državnik iste države.

Godine 1864. umro je presvietli g. Sebastian Franjković vikar apostolski u Bosni, a on kao državnik bi od apostolske stolice naimenovan „pro-vicarius“ s osobitimi povlasticami. I tako je pod naslovom „Reverendissimi“ u svojoj osobi dvostruku dužnost obavljao; naime, državnika bosanskog i vikara apostolskog u Bosni. Kroz to vrieme, dobra, koja je po njemu bosanska provincija primila; sva brojiti nije mjesta ovdi: samo to napominjem, da je 1864., izdao „Schematisam“ bosansko-franjevačke provincije, komu sličan izdat nije, a dugo će se počekati dok se izda, a tiskao ga je bez troška ove provincije, pomoćju dobročinitelja, a molbami zlatnog pera svoga. Kroz tri godine provincijalstva njegova izradilo je zlatno pero njegovo to: da je provincija ova od dobročiniteljâ primila 740 dukatâ, brez da spominjemo ruho crkvensko i organ, što je nastojanjem i molbom njegovom primila od dobročiniteljâ samostanska crkva u Sudinskoj. Jednom riečju, dobročinstva njegova jasno dokazuju stvari potlje njegove smrti medju tri samostana, Fojnički, Kreševski i Sudinski, podieljene.

Nakon trogodišnjega vladanja njegova, bude mu izabran za nasliednika v. o. Mihovil Gujić. Potlje kog izbora, obadva spomenuta otca budu pozvati u viečni grad Rim, gdi, kad je uzoriti g. Alexander Barnabo, toga vremena prefekt „skupa od razširenja vjere“ lično upoznao v. o. blage uspomene Blaža Josića, rekao je: „Do sada mi nije bilo poznato, da država bosanska ovakovog odlična muža u krilu svom goji; čiji značaj, muževnost i razbornost u njem, pokazuju muža svimi religiosnimi vrlinami nakićena.“ Da se slavno, i slavodobitno iz vječnog grada u domovinu povratio; nepobitni je dokaz: breve Pia IX. koje počima: „Pastoralis muneris officio admoniti“ izdato 12. siečnja 1869. Rad nepovoljna talijanskog podnebja, dobio je bolest u plućima, i vrativši se u milu si domovinu u samostan Sudinski, komu je nebrojna dobročinstva učinio; ista bolest prekine konac življenja njegova, jerbo 24. prosinca 1868. blaženom smrtju preseli se u viečnu slavu. Nam pako potomkom njegovim drugo nepreostaje, nego vruće molitve slati milosrdnomu Otcu nebeskomu, da se duši njegovoj ukaže Otcem od milosti. Requiescat in pace!

O. M. M. V.

Zagreb. (Njegovoj prečastnosti i veleučenosti dru. Martinu Štigliću, zač. kanoniku rimskomu, bivšemu prodekanu bogosl. fakulteta, profesoru i uzgojitelju katehetâ na sveučilištu zagrebačkom). Vaša prečastnost blagoizvolila je u 14. broju „Napredka“, prepiruć se s nekim dopisnikom „Hrv. učitelja“, da-li smiju ili ne smiju svećenici polaziti kazališta, u opazki razdraženo i neosnovano spomenuti, da sam se ja „sav uzrujan“ Vašoj prečastnosti, još prije nego je bio Vaš dopis tiskan u „Kat. listu“, zagrozio, da ću Vam već odgovoriti u novinah. Vi ovako tvrdite; a razuman se čovjek pita, kako sam mogao ja biti uzrujan na dopis, o kom nisam znao, da obstoji i koji nisam jošte ni čitao. Tomu odgovor znade samo Vaša prečastnost, koja je već više puta nešto iz puke sumnje i naslućivanja tvrdila, a kad ju je klopilo po šćepcih — onda je pokunjena rep med noge odmeklendisala. Ja sam, da Vam pravo reknem, kazao, da ću Vašu prečastnost i veleučenost inter quatuor oculos ozbiljno sjetiti na nerazboritost i neumjestnost takova piskaranja. Vaša prečastnost i ovaj put — kakova se vidi iz cieloga odgovora Vašega — iz puke sumnje zaključuje, da sam ja pisao odgovor u „Hrv. učitelju“ na Vaš dopis u „Kat. listu.“ Neka bude Vaša prečastnost uvjerena, da mi nije nikada ni na kraju pameti bilo, da o upitnoj prepornoj stvari svoj sud pismeno izričem, pak Ju mogu poštenom rieči — hoće-li, baš prisegom — osvjedočiti i ja i ured. „Hrv. učitelja“, da ja onoga nisam pisao. No kad se je već Vaša prečastnost ovaj put i za mene zadiela, to ću joj biti slobodan ove liepe prijateljske savjete podati. Prečastnost je Vaša g. 1874. u listopadu došla iz Senja po sreći nepoznana

u Zagreb na stolicu red. prof. sv. pastiroslovja na sveučilištu. Namjestiv se ovdje Vaša prečastnost i veleučenost, stala je Ona — a kako nebi savršenik?! — u nadbiskupiji zagrebačkoj sve svuda opažati silne ruine i desolatije moralne, to u crkvah to u kleru, to u upravi nadbiskupije. A to je sve peklo Vašu savršenost i gonilo na reformatorska piskaranja. Vam ne znadjahu, ni ne znadu u zagr. nadbisk. svećenici sprovoda po rubrikah voditi, niti misa de requiem služiti, Vam nije valjao direktorij ovdješnji, Vam, učeni i svojih naslova najdostojniji gospodine, ne bijahu oltari u stolnoj crkvi dobro i po rubrikah pokriti, Vi, prečastniče, zavirkivaste u samostanu milosrdnica, ne spava-li tko u crkvi, nalukavaste se u orfanotrofske lonce, i po njih takom kobi njuškaste, da se malo ne u njih ne utopiste. Trebalo je i kuka i kvaka i vašega poniženja i moćnih prijatelja, koji Vas iz tih nesretnih lonaca izvukoše živa, ali ne — čista. Vi, učeni gospodine, zaredaste i po župah zagorskih, zavirnuste ovdje u svaki putić i kutić župničke kuće, te u zahvalu dotičnim vriednim gostoljubom, koji Vas ugostiše, poslaste dopis u sviet, kako se župnici ne drže rubrika u ovom i onom, i pohvaliste ih, da daleko zaostaju za župnici štajerskimi. Vaša će mi prečastnost dopustiti, da je u svih piskaranjih, sveučilištnoga profesora nedostojnih, ljuto posrtala, i da joj se je uviek protivno dokazalo, kad joj se je išlo dokazivat. Ponajviše su se ona ipak mudrom šutnjom ili zlovoljnim srcem mimoilazila. Najnovije vrieme odčitaste, uzgojitelju kateheta, i katehetom svoje čitulje. Pa nije samo to: prečastna savršenost dra. Štiglića, opominje ćak Nj. uzoritost i nadbisk. duh. stol njihovih dužnosti, dà ona diktuje: što ima visoko glavarstvo učiniti s piscem Hrv. učitelja i s urednikom. Preč. i veleučeni gospodine štipaste ne samo pojedince svećenike, već i ukupice kler. (Vidi str. 3. Pripomenka Vašega Časoslova, gdje no ovako liepo svietu opisujete kler: „. . . . . koliko ih ima takovih (svećenika, koji ne recituju časoslova)! Neima u svietu striliša, koj bi tako lahko zanemarivao svoje dužnosti, kano svećenici časoslov. Nijednoga se družtva članovi u tolikom broju ne uklanjaju svojim ozbiljnim poslovom, koliko upravo svećenici ovoj svojoj strogoj dužnosti itd..“ Ovako Vi, preč. pastoralista sudite i odsudjujete svoju braću, ne misleć na onu: Nolite judicare . . ., ovako Vi ljubežljivo iznosite na vidjelo mane svoje braće; hoćete valjda, da im tim povisite ugled i poštovanje u lajka. Ovako možete i o drugih manah nastaviti; neka ih sviet još bolje doznade; bit će to stališu na čast, a sv. službi za blagoslov. Prečastni gospodine! vi sami morate priznati, da ste svojim piskaranjem već mnogoga ujeli, a i sebi nemirne časove uzročili. Što je jošte u Vas, učeni gosp., običaj naopak. Vi obično svuda čeprkate, svuda njuškate, sve sudite i sve podučavate, te kad Vam tko odrešito vrati šilo za ognjilo, a Vi ajde k uzoritomu nadpastiru i smiešno i drzko tražit, da Vam on pribavi zadovoljštinu. Tako bijaše s preč. g. Rumplerom, tako opetice u najnovijoj affairi. Kojom posljednjom zgodom niste, preč. kanoniče, propustili milostivo kazati Nj. uzoritosti, da sam Vam se ja grozio s odgovorom u novinah. Vjerujte, učeni g., da je to smiešno, djetinski a i drzko. I ovo Vas, učeni i strogi pastoralista, karakteriše, što ste dali svoj odgovor u Napredak. Si superos flectere nequeo, Acheronta movebo . . je-li doktore? Dà zbilja Vi ste i Napredak predplatili, čim Vam je katehetiku preporučio i pohvalio. To nije griešno, ali čudno zvoni, kad Vas čovjek pozna. Dozvolite mi, preč. i učeni doktore pastoralista, da Vas ovo ponizno upitam: da-li Vi učite svoje učenike tako, kako radite? Učite-li Vi njih u pastoralu, da imadu svoju zabludjelu braću javno u novinah popravljati, opisujuć javno njihove mane? Zar Vaš moral tako govori o bratskoj popravi? Vidite, savršeniče, da hoteć druge tako popravljati, sami težko griešite, ogriešujuć se o cieli svoj stališ. Možebiti, da ima u Vašem piskaranju nešto revnovanja za dobro, ali malo je ili bolje ni malo u Vas, profesora pastorala, pastoralne prudencije. Vi se nazivate „uzgojiteljem kateheta“; jâ bih žalio i crkvu i školu, ako bude imala katehete, koji će velikim bubnjem mane svoje braće bubnjati svemu svietu, da ih znade. Uzgojitelju kateheta! izvolite pročitati u novom katekizmu za pučke škole na str. 63. pitanja: 4, 7 i 8., te, kod Vas silna strast i manija reformatorska mine, meditirajte malo o njih, kao i o Kristovoj zapoviedi ljubavi prama bližnjemu. Umirite se, gospodine! dok Vas nije bilo u Zagrebu, nije bilo medju svećenici ovakih javnih prepiraka. Velite, da imate zvaničnoga posla, a Vi ga obavljajte, i zanimajte se poslom, dostojnim sveučilištnoga profesora; nemojte biti svakomu loncu poklopac, niti ne ničite, gdje Vas ne siju; pak budite tako spremni doći školsku mladež izpoviedat, kad Vas katehete umole za pomoć, kao što ste spremni odsudjivati svoju braću.

Dozvolite, da se podpišem Vaše prečastnosti i veleučenosti *)

Zagreb 14. svibnja 1878.

preponizni sluga
Cvjetko **Rubetić**,
prof. na kr. zagreb. realci.

Viestnik.

Zagreb. Uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup otišao je sinoć u Gradec, odkle će u Peštu na ugarski sabor.

— Uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup pritekao je povećim darom mjestu Kraljeva velika, da uzmogne sa-

*) Mi smo željeli, da se pitanje o kazalištu dalje ne razpravlja, jer svaka novinarska razprava o tom ne ima prave koristi niti kod nas druge svrhe van da duhove uzbuni, a svjetovnjakom dade sgode narugat nam se. S toga smo se „ustručavali“ primiti repliku g. dra. **Štiglića**, a ni ovoga pisma primili ne bi, da nije g. C. R. nepravedno napadnut i da sličnih izjava nismo i u najnovije doba dobili takodjer s vana. Ured.

gradit crkvu sv. Antuna. — C. kr. vojno zapovjedničtvo podielilo je za popravak župne crkve u Ladjevcu 300 for., a u Maji 200 for. — Veleč. g. Jakov Filić poklonio je crkvi sv. Nikole u Pleternici sliku sv. obitelji u vriednosti od 1500 for., a crkvi sv. Stjepana u Novoj Gradiški sag u vriednosti od 130 for. Veledušnim darovateljem hvale ovim obdareni sa svojimi župnici.

— Dobili smo br. 1. „Sriemskoga Hrvata." Sadržina mu je raznolika, udesena sgodno prema okolnostim po Sriemu i drugud po Slavoniji. U uvodu obećaje raditi, „kako bi se prvo narod iz vjerozakonskoga i narodnostnoga mrtvila svoga izbudio, a drugo kako bi se pogubnomu nadmoćju grčko-iztočne braće na put stalo, tim većma, što se gdjegdje pojavljuju znakovi, koji se jedva dadu u sklad dovesti za zemljištnom cjelokupnošću naše hrvatske domovine." List će stajati „na nagodbenom temelju." Pogodbe mu već znadu štioci, a mi im ga opet toplo preporučamo.

— Dogovori medju sv. stolicom i vladami, s kojimi je diplomatičko obćenje prekinuto bilo, prekinuli su se opet, pak je sada i u tom sv. stolica upućena na put, kojim je išao Pio IX. Prekinuli su se pako ovi dogovori sbog lista, što ga pisa kardinal Caterini kao predsjednik sbora sabora onim pruskim svećenikom, koji su primali državnu podporu. Na temelju najme pruskoga zakona od 22. travnja 1875. ovakvu podporu dobivaju samo oni svećenici, koji pristanu uz zakone i nauke, koje je crkva osudila. Radi toga temeljita je sumnja, da oni svećenici, koji beru podporu pristaju uz te zakone. S toga im je nalažio sv. sbor, da se te podpore odreknu pod prietnjom crkvenih kazna.

— Štioci će se još dobro sjećati onoga veselja, kojim je „liberalni" sviet pozdravio izstup M. Curcia iz reda Isusovaca, pak onda poslie njegovu knjigu, u kojoj se je o svjetovnoj vlasti papinskoj izrazio neoprezno i krivo. Sad već sami uvidjaju, da su se prerano poradovali. Sv. otac Leo XIII. želio je, da se Curci izmiri sa sv. stolicom, pak je preko pouzdanika svojih naročito preko svoga brata svećenika gledao sklonuti ga, da svoje misli o tom opozove. I sklonio se je na to Curci. Sv. otcu poslao je on ovu izjavu: „Sveti otče! Svećenik Karlo Marija Curci saznao je, da su njeki njegovi posljednji spisi i čini povod bili smutnji, kako su ga upozorile osobe pobožne i učene, pak proniknut željom, da i istu sjenu takovu povodu odstrani, baca se k nogam svetosti Vaše, da izjavi, da se podpuno i bez pridržaja, umom i srdcem slaže sa svimi nauci i propisi kat. crkve i osobito s onim, što su pape a posve nedavno svetost Vaša u enciklici „Inscrutabili" itd. učili o svjetovnoj vlasti sv. stolice. On žali svu tugu, koju su njegovi čini uzročiti mogli Vašoj svetosti i njegovu predšastniku, jer je uviek najiskrenije osjećaje djetinje privrženosti i naučne pokornosti gojio prama namjestniku Isusa Krista, komu svoj sud podlaže, kao zakonitomu i izključivo nadležnomu sudcu o svem, što služi na pravu korist i na pravi probitak crkve, kao i na spas duša. Izjavu ovu kani on izdati kao iskreni katolik, kakav je uviek bio a i sada je; opozivljuć sve, što bi svetost Vaša censure vriednim smatrala, povjerava se podpuno svetosti Vašoj, posve spreman, sliediti svagdje i uviek nepogrešivu učiteljsku vlast. *Rim 29. travnja* 1878. Karlo Maria Curci, svećenik, s. r.

— Veliku pozornost svud je obratio attentat dječaka Hödela na pruskoga cara Wilhelma. Uzrok se tomu svadja svakamo, al je žalostna istina, da je i sama pruska vlada makar neupravno uzgajala ovakove nesrećnike priečeć na svaku ruku katoličkoj crkvi blagotvorni njezin upliv. Kad je njekim slobodno gazit ugled božji, koje čudo, ako se nadje mladih ugrijanih glava, koje će malo držat do ugleda državne vlasti.

Promjene u nadbiskupiji zagrebskoj.

Premješteni su duh. pomoćnici: Jušić Gjuro iz Taborskoga u Dubovac kod Karlovca; Milčić Nikola iz Zlatara u Taborsko; Tomašić Blaž iz Gjurgjevca u Zlatar; Vörös Anton iz Vinice u Varašd. Toplice; Šmalcelj Karlo iz Desinića u Vinicu; Ptiček Mirko iz Gradine u Gjurgjevac; Krč Josip iz Zajezde u Remetinec.

Družtvo sv. Jeronima.

Stupiše u člane III. reda: Pop Krpetić Niko, župnik u Pašmanu. Pop Bevilaque Ivan, župnik u Pašmanu. o. Tomašić Vicko Mostirski, starešina u Pašmanu. Fr. Androšević Anto, učitelj, Šunjić Ilia, bravar, i Šunjić Ivan, učenik III. razreda, u Kreševu u Bosni. Cvjetko Matej, kap. u Kraljevici. Učiona u Šišincu. Rauber Franjo, voditelj c. kr. pošte u Otočcu. Verderber Petar, trgovac u Sincu. Valinčić Ivan, posluž. župne crkve u Sincu. Blažetić Florijan, selski starešina u Drenovcih, Then Gjuro, mlinar u Drenovcih. Sekulić Pavao, seljak iz Bučija obć. Oriovac. Učiona u Peterancih. Matica Dragutin, kateketa kod sestara milosrd. u Zagrebu. Mažuranić Vladko, kr. podžupan u Karlovcu. Čeh Božica, učenica obće pučke škole u Kostreni kod sv. Barbare. Učiona pučka u Mostih. Učiona pučka u Cerju u Lici za školsku knjižnicu i učiona pučka u Cerju u Lici: knjige ove dobit će za nagradu svake godine najbolje u naucih napredujući djak, oba pristupa darom njekoga dobrotvora, koj ime svoje pred narodom krije. Šaina Marin, seljak iz Gracišća u Istri. Zidarić Fran, orguljaš iz Lindara u Istri. Allegratti Bariša, pop u Sinju u Dalmaciji. Petravić Nikola pop, upravitelj učiona. Franetović Dalmacijo, reda propovjedaoca, Radić Mato pok. Franc, trgovac, svi iz Bola na otoku Braču. Godišnji članovi. Budicki Franjo, podarhidjakon i župnik u Cirkveni 10 god. čl.

Urednik Andrija Jagatić. Tiskom Dragutina Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 21. U Zagrebu, 23. svibnja 1878. **Tečaj XXIX.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Klasična poganština u literaturi i jeziku.

(*Cvjetko Gruber.*)

II.

(Dalje.)

Prije kršćanstva živio je sviet sensualni život, pa mu takva bijaše i literatura i jezik, kao što je i danas, gdje nema kršćanskoga duha. Kršćanstvo, kao što pokrenu i preporodi sve svojim duhom, tako neostavi netaknute ni ove dvie grane ljudske prosvjete; te dočim poganština propoviedaše put, kršćanstvo prodre oplemeniti duh čovječji, i kad poganština više gledaše, kako vanjski oblik bogatije uresiti, i na dopadnost preporučit, kršćanstvo prezre ništetnost oblika i vanjštine, te pokaže narodu svoje veličanstveno srce i ogrliti sve čistim svojim naukom. Čista ljubav i čistoća srca jesu podloge kršćanstva, a licumjerju budi daleko kuća. Nu kršćanska Europa zavedena glasom tudjinaca poklonila se poganskomu Rimu i Ateni, te postala latinska i grčka u literaturi, a poganska u jeziku, te u svem više tudja, nego svoja. Poganskomu Rimu pokloni se, a kršćanskomu neće da se klanja Nevalja-li o njoj što napisa bivši poganin Saul, a kršćanin Pavao: dobro, što bi htjeo, nečinim, a zlo, što nebi htjeo, to radim? (Rim. 7. 19.) — Pa i kod nas do malo vremena morali smo tupiti svoje glave po školah literaturom ovom i onom, i svakakvom, a o svojoj domaćoj riedko koju čusmo; dapače i danas predaje se kršćanskoj mladeži poganska literatura, a o svojoj kršćanskoj literaturi nečuješ ni slovce. Mislim, to nije pravedno, a naše kršćansko i narodno srce zahtieva već po sebi, da čujemo i učimo prije svega svoje, te onda tek bila bi literatura više popularna, nego što je danas.

Nu što se dogodi? Mjesto prilagoditi kršćanskomu duhu sav napredak staroga vieka, učiniše kršćanski duh odvisnim od poganske literature i estetike. Pa što sliedi stoga? Sliedi to, da je literatura poganska postala više servilnom i pogibeljnom po um i volju, jer ukazala se je umu kao mrtva kopija, koja će opet mrtvo čedo roditi, a volju je posvema skvarila, jer to je sva moć poganštine. Sliedi jošte i to, što se živo naglasuje, da literatura, koja nenosi na sebi znakove poganstva staroga vieka, i neima glasa, što bi ga inače po sebi morala imati u kršćanskom narodu. Nebi htjeo prenagliti, ali pričinja mi se baš tako. — Nu da podjem dalje. Poganska literatura više je njekuda na vojničku stvorena, jer većinom u tih klasicih sami nam se predstavljaju ratovi, i sve se njekud vrti o pobjedi i porazu. Živo se jošte sjećam svoje djačke dobe, te višekrat i sâm pomislih, il se u razgovor pustih, kako mi se čini, da bi nas se htjelo tom poganskom literaturom uzgojiti za vojake; pa njekuda cieli mi taj nauk bijaše hladan, i ne po srcu. Imade dakako i tuj dosti valjanih stvari, kojim ja nisam moguć ni voljan prigovoriti, dapače divim se božjemu daru, što ga je više manje udielio velikanom na duhu; nu svakako bi kršćana uza to više zanimala kršćanska ili svoja literatura, kad ga već toli mora zanimati tudja.

Poganska literatura, kao svaka druga, imaše najprije pjesnike pa onda predstave i kazališta, nu poganština na prvom mjestu stupila je grozotom i užasom na pozorište u toj struci. Koj nezna za cirkuse i poganske amfiteatre? Koliko se tuj prolilo nedužne krvi na porugu civilizacije, a na udarac junačkomu značaju i postojanomu osvjedočenju? Na sve to pljeskaše ljudi u ruke, kao što i danas pljeskaju, gdje bi imali uvidjeti svoje zlo, i proplakati nad svojim razsulom i krutom nevoljom. I danas ukazuju nam se predstave u poganskom duhu više gojeć sušti sensualizam, nego kršćanski i narodni ukus. Da se tim neplemeni mladež i narod, vidimo i opa-

žamo dovoljno; ali o tom nebi ja smjeo na sva usta govoriti, jer krstiti će me brz čas kojim imenom iz riečnika poganskoga liberalizma. Nu krstio me tko, kako mu drago, više mi je do čistoga dobra naroda, i do svete istine njegova spasa, nego do svih ništavnih imena.

Uprav stoga, što se sve stavilo uzvisiti poganštinu, pa i u literaturi, ležaše kršćanska literatura zakopana u zaboravnosti po učenjačkih bibliotekah, te se na nju malo koj osvrtaše; pa i danas duh poganštine tu nam ukaza milost, da se nepita za kršćanske klasike i kršćansku literaturu. Doista žalostni znak naše — što vele — svestrano naobražene dobe, al se je čudit onim, do kojih baš stoji, da se na tom polju ništa neradi. Poganština guta se i širi u velike, a kršćanstvo necieni se baš ni malo, dapače zazorno je ono i u očijuh modernoga učenjaka, i u glavi oholice čovjeka; a nije se tomu toli ni čudit, kad o kršćanskoj literaturi u školah ni rieči se nečuje. I obreteni tisak pružio je ruke širiti poganštinu, pa i danas svoj posao u velike tjera, a kršćanstvu više na milost gdjekad otvori vrata, da ako mu i jedna otvori, na deset ga kasnije na polje i u blato baca. Hvala Bogu, tamo u Slavoniji našoj dodjoše do uvidjavnosti, kako treba krenut i pokrenut na obranu kršćanstva, odnosno katolicizma u Hrvatskoj, pa i na polju literature. Prosimo Boga i svoje vrstne ljude, da što počete, blagoslovno nastave i dovrše, jer nam je već dogorjelo do glave. Što je pogansko, to je samo liepo, ukusno i uzvišeno, a što je kršćansko, nema nikakve ciene i valjanosti, dapače poganština je moderno evangjelje. Što reče jednom onaj toli slavljeni Erazmo, da se nemože prečudit, kako ga je „božanstvena“ rječitost i „svetost“ Ciceronova uznjela: ob divinam orationis vim . . . . ob pectoris eruditi sanctimoniam (22. in Tusc.), to se danas na sva usta govori. U poganskih klasicih slave se i predstavljaju poganski junaci kao uzor dobrinje i kriepostnoga života; nu ti uzori nebijahu kršćani, pa stoga jednostavni izvadja se zaključak, da biti kriepostnim netreba biti kršćanom. Pitagora, Sokrat, Plato i t. d. to su u poganštini kriepostnici na glasu, a o kršćanskih veledusih na umu i srcu ništa se nečuje; dapače javno se govori, da i bez religije može čovjek živjet. Oh! može živjet dá, al živjet, kao što se baš danas živi — t. j. nikako. Što više, učeni sviet obožavajuć poganštinu, na to despje, da religiozne ili kršćanske istine na prosto poganskimi imeni nazivlje, i tim svetost kršćanstva blati smiešnimi pričami svoje mitologije. Nebo se nazivlje Olimpom, a mjesto reći, ako je božja volja, kažu: si diis placet; slike svetaca nazivlju: simulacra sancta Deorum, i na zadnji pozdrav mrtvacu u grob neveli se rado: vječni mu pokoj, nego: lahka mu zemljica. Govori se o bogovih i boginjah, a ob Isusu i Mariji slabo ćeš koju čuti, osim možda pogrdnu i posprdnu. Ako treba pozvati se na auktoritet, to se ponosi sviet navadjat Horaca, Homera i t. d.; a na ugled sv. pisma staroga il novoga zavjeta, ili na ugled sv. Otaca kršćanstva nitko se nepozivlje, osim propovjednika u crkvi. A tko će to zadnjić i zahtievat od današnje generacije, kad u školah to nikad nečuje, osim onih, koji se bogosloviji posvete, a kršćanstvo je svih nas skupno dobro i zajednička stvar. Govori se o staroj kreposti, o humanizmu ili filantropiji, al o krieposti kršćanskoj ili bratskoj i kršćanskoj ljubavi ni slovce. Sve su to proizvodi poganštine, koja nam otrova kršćanski duh naroda. Kad ti je s kim govorit, to jamačno iz njegova razgovora neznaš i nemožeš posudit, da-li govoriš sa židom, bezvjercem, kršćanom ili katolikom, tako mu je fini jezik. Isto valja i o mnogoj knjigi, gdje se kršćanski značaj tako znade izbjegavat, a da ni riečca religiozni osjećaj neoda; inače njuši-li knjiga samo malo po religioznu, nemili se nikomu uzet ju u ruke, nekmo-li proučiti ju i uvažit. Neću da napominjem poplavu spisa baš protivnih i na uztuk kršćanskomu duhu u narodu, a na uzbudjenje sensualnosti i bezvjerja. Neznadem na koj boljak to vodi, a čudim se, kako može kršćena duša tako liepo poganski govorit il pisat, da već nije razabrat, koje-li je vjere čovjek, i kako mu vjerovat. Poganština uništi nam vjeru i vjeresiju u narodu, a tim izgubismo sve. Nebi rada opet prenaglit, ali mi se čini, da u ovom smislu reći: podupiri literaturu, kao da rečeš: podupiri poganštinu. Nedaj Bože, da bi ja htjeo u sploh literaturi prigovorit, jer sam i sám ljubitelj dobre naše literature, al mi se nečini čist posao, da tim slavnim i prosvjetnim imenom trpi kršćanska dobrobit miloga mi naroda.

Poganštinom dakle — reć bi — izgubila je literatura svoj čist kršćanski značaj, te u mjesto, da bude originalna i neodvisna, postala je servilna sljedbenica tudjinstvenoga duha; mjesto da bude naravni proizvod, postala je mućak bez toka i života; da rečem: inostrani plod na tudjoj zemlji, koj žudjeno neprudi narodnomu želudcu kršćanskoga svieta; i ne samo da neprudi, nego mu prouzrokuje pogibeljne boli. Kod kršćanskoga naroda imalo bi se dosljedno na to ići, da se literatura prenese iz

bajoslovnoga i pričavnoga svieta u krug kršćanske istine i narodnoga duha t. j. klasična literatura imala bi se preporoditi u duhu kršćanstva i naroda, te bi ju onda pozdravili uzhićenim srcem na ime žudjenoga napredka u kršćanskom narodu.

Poganština klasicitete o mnogo promienila je po svoju način mišljenja i života u mladeži i narodu, pa dobro veli poslovica, da se po perju poznade ptica, a čovjek po jeziku. Stoga kršćanin može govorit latinski i grčki, te liepo je, kad znade te jezike čisto govorit, nu nemože i nesmije govorit poganski, a mislim, da me svaki razumije. Al danas govori kršćanski sviet — pa i kod nas — više poganski, a latinski i grčki ne! Odkud to? Doniela nam tû blagodat poganska literatura.

Toliko se uznaša klasični jezik, da se radi njega kršćanska klasiciteta necieni i zapostavlja, pa koliko sve to vriedi? Sveobća je tužba, da danas neznamo ni latinski ni grčki, a tužba je posve pravedna. Nauci su pregolemi, te previše se zahtieva od slabe mladeži, da nemože dospjet na sve točno; stoga na najbolju volju nema žudjenoga uspjeha; a k tomu je zavladala površnost u naucih, a predmeti razbacani su kojekuda jedan od drugoga, te jih neveže u cielost vienac kršćanstva. I svrši-li mladež školske godine, koliko jih je, a da bi mogli izraziti samo jedan stav slovniči bez pogrješke, bilo to sad u latinštini ili grštini? Cienim dakle, bilo bi bolje nekvariti kršćanskomu narodu kršćanske račune poganštinom, već uvedbom kršćanskih klasika i literaturu nadopuniti t. j. podignuti, i kršćanski duh u uzgoju i životu naroda spasit. A kad pomislimo nepristranom ozbiljnosti, koliko se troši i novca i truda i vremena na tudju — kao što vidimo — po narodno dobro pogibeljnu poganštinu, to nam se čini, da bi bio izdašniji posao i koristnije djelo po naš kršćanski narod, kad bi se više posvetilo i novca i truda i vremena na kršćansku literaturu, ili literaturu u kršćanskom duhu; a to nam se čini zato, jer kad promatra čovjek, što se sve neradi na ime poganske literature, mislio bi, da smo najveći latinci i grci, a kad tamo, niti smo tî jezikom, niti pogani imenom, niti kršćani životom. A kako bi inače moglo i biti, kad je kršćaninu poganština u svem tudja, i jezik joj mrtav, a sve bi išlo s lakšega i bolje bi se kršćanskoga srca lovilo, kad bi mu se znalo sve to u kršćanskom duhu predavati, il literaturu u kršćanskom smislu udesiti.

(Dalje će sliediti.)

Petar Skarga.

Sastavio Stjepan Vukovinski.

Duhovno besjedničtvo u Poljskoj XVI. viekom ne bi imalo svoga gojitelja, niti bi bilo snažno omjeriti se u boju s protestantizmom, da nije Skarga pristupio u liepe redove poljskih besjednika. On je polučio sva besjednička prvenstva one epoke, kojoj je najjasnijom slikom i najvećom polugom. Ako-li se Wujek odlikuje sladosti evangjeoskom, čistoćom poljštine, ugodnom i harmonije punom predajom; ako temeljitost dokazâ cienimo u Bielobrzeskoga, Karnkovskoga; ako su vjekovi porodili svoje Augustine, Jerolime, Isidore — u Skargi odkriva nam se novi Krisostom. Skarga ostvario je osobitu vrst duhovna besjedničtva, u poljskom besjedničtvu nepoznanu, a time dovinuo se na glas preizvrstna besjednika. Patriarkom je on poljskomu besjedničtvu, mužem apostolskim i zlatoustnim besjednikom zvani, koji je ljudska srca držao u rukuh svojih i njimi obraćao kako je htjeo. „Tekle su zlatne rieči iz ustiu njegovih, da kako Grčka spominje svoga Ivana Zlatoustnika, Italija Petra Chrisologa, tako Poljska može punim pravom spominjati na mnoga vremena svoga Petra Zlatoustnika radi divne, slastne, pravo veleć zlatne besjede“ (Birkowski).

Skarga rodi se god. 1536. u Mazowszu. Tko su mu bili roditelji, da-li je imao više roda, neznamo. Slavljen pjesnik Mickiewicz za to o Skargi veli: „rodbina Skarge bila je ciela Poljska. *)“ Prve nauke primi u Grojcu, višje pako na akademiji Krakovskoj. Svršivši nauke pozvan je na varšavsko učilište. Okretnim i bistrim tumačenjem pak svojom ljubeznivosti sve ga priljubilo. Andrija Tęczyński, kastelan krakovski učini ga prevodnikom svome sinu (Ivanu Tęczyńskomu), koji se pod ovaj čas naobrazivao u Beču, te s kojim je Skarga od god. 1561. boravio na carskom dvoru Ferdinanda I. Tuj je imao Skarga dosta prilike i vremena namaknuti si što veću naobrazbu. Povrativ se u rodni kraj, izabere si svećenički stalež. God. 1563. primi sv. red iz rukû Pavla Tarla, nadbiskupa lavovskoga. Ovome biskupu bje samo za neko vrieme i propovjednikom, jer već sliedeće godine nadariše ga nohatinskim prepositstvom, a u malo popne se Skarga i na kanonikat lavovske nadbiskupije. Spajajuć s ugodnim licem bistro pojimanje, brzi i odrešiti prosud, uz živu pjesničku maštu i govor poletan do srca prodirući, na brzo je Skarga razvijao božje darove silnim čitanjem i naukom, osobito dubokim uronjivanjem u sv. pismo. Iz svet. pisma Skargi zabukti plamen pobožnosti, iz svetoga pisma radjao se Skargi duh apostolski. Kao kanonik ne samo s besjednice budio je i čuvao kriepost svojih slušatelja, odvažno naime koreći prestupke i pobijajući bludnje nevjernika, nego i u prijateljskih razgovorih obraćao je on na sv. vjeru, a obraćene je u vjeri kriepio.

---

*) Pis. A. Mic. Lek. XL.

God. 1569. odluči Skarga stupiti u isusovački red, koj je onda kako i dan danas učeno i hrabro se borio proti svim prevejanim neprijateljem katoličke crkve. I zbilja uzme drenovaču u ruke pa putuj sa svojim drugarom Wysockim ravno u Rim. Putujući od sela do sela, od grada do grada svagdje su ti muževi sa ne malom koristi svojih slušatelja apostolovali. Sretno dodju u Rim. Skarga bje liepo primljen od sv. Franje Borgije, nadglavara isusovačkomu redu i smjesta stupi u Isusovce. Svršivši bogoslovje obavljao je službu penitenciara u Vatikanu sve do god. 1571., koje godine povrati se u domovinu, lativ se svojski besjedničtva. Najprije propovjedao je u Pultusku zatim u Wilnu po tamošnjih isusovskih zadrugah. Kratkim vremenom vidimo ga jur u Inflantu, vidimo ga u Bielo-Ruskoj, gdje uz pomoć kralja Stjepana i stožernika Juraja Radziwilla diže, razpiruje vjeru katoličku, skoro zamrzlu u tih pokrajinah.

Skarga ravnao je višeputa i pojedinimi isus. zadrugami. Njegovim bo trudom i brigom uzpostave se zadruge Isusovaca u Vilnu, Rydzu, Dorpaciu, Polocku, Jaroslawiu, a u Krakovu god. 1584. otvori dva nova kolegija kraj crkve sv. Barbare i sv. Stjepana.

God. 1588. imenovan je Skarga kraljevskim besjednikom, koju službu obavljao je u Sigismunda III. preko 24. god. Kao takav osamnaest obćenitih sborova bistrom je naukom i mudrosti svećeničkom rukovodio i razjasnivao, te zapalivao poljska srca na obćenito dobro rodu i kralju. Stojeć na čelu katolikâ velikom odvažnošću oprie se i digne na konfederaciju dissidenta (akatolika), brižno se brinuo, da nevjernici ne posjednu javnih službâ. Razkolnike je pobudjivao na jedinost s rimskom crkvom, a Tatare i Žudije i antitrinitarce katoličkoj crkvi dovadjao. Nauku svoju posvjedočavao je uzornim životom i bijaše podpunim idealom svoje besjede. Dočim bo su se drugi kraljevski besjednici dizali na što mastnije opatije i biskupske stolice, Skarga volio je životariti u siromaštvu svoga reda, a ovo siromaštvo i samozataja upravo dizalo ga na apostolske vrline i davalo mu uspjeh njegovoj besjedi. Kriepost čista kao suho zlato, poniznost, bratska ljubav prema bližnjemu, gorljivost u dužnostih svećeničkih, strogost života rek bi pustinjačka, sve to označivalo čovjeka živućega lî za dobro ljudsko, žrtvujućega na oltaru Boga i domovine. Vodjen timi kriepostmi, tom ljubavju ustanovi tako zvanu „bratovštinu milosrdnih" najprije u Krakovu, a poslie po inih mjestih kraljevine. Utemelji Skarga takodjer „družtvo potrebnih", komu je bilo a i sada je jošte braniti sirotinju od lihvarâ i krvopijâ. Ovo družtvo Skargin je vječni spomenik u Poljskoj. Unatoč svoj brizi i ljubavi za svoj narod bilo je Skargi množina neprijatelja to plemića, to druge gospode. O tom spomenuti ćemo niže. Ali sigurno je Skargu ljuto peklo, kad mu i njegova braća duhovnici bijahu kivna. Naravno Skarga se je ljuto obarao na katoličke duhovne pastire, kojim je potamnila sveta cielj njihovih dužnosti, ali nije bilo dostojno od duhovnih pastira, da su na Skargu osvetom uzavrieli. Njihovo bo je djelo, da je Skargu g. 1607. krakovski kapitul ošinuo ukornicom, da neka zauzda svoje precerane besjede i neka ne dira u starije svećenstvo. Bio je to zaista strogi ukor, jer je krakovski kapitul k tomu dodao, da u slučaju neposluha, prinukan je pritužiti se u Rim. U siedoj starosti ćuteć se Skarga tjelesno oslabljenim ostavi dvor i svoju stolicu, pohiti u Krakov, gdje god. 1612. izpusti u samotnoj celici veliku dušu.

Nacrtav u kratko veličinu Skargina duha, naznačiti ćemo jošte pojedine njegove značajnosti gledom na dobu i spomenuti koju o Skarginih pisanih djelih.

U vrlo nepogodno vrieme živio je Skarga. Poljskom zujilo i rovalo raznovrstnih, nepovoljnih dogodjaja. Plemići križ na križ razvadjeni otimlju se jedni za Maksimilijanom bratom Rudolfa I., drugi pako priljube se uz Šišmana III. Vazu, sina Katarine, sestre posljednjega Jagelovca. Šišman pobjedi pomoćju Zamojskoga. Naravno je, da su te parbe i natjecanja ostavile za sobom dosta nesložnosti duhova i povriedile medjusobnu ljubav. Opazile se umah posljedice, jer se plemići pazili kao gavranovi. Osim toga Šišmanu je rat sa Švedi, sa Ruskom, rat sa Turskom, razpra medju Poljaci i Kozaci. S druge strane opet silne razpre medju pukom i plemstvom, koje toneć u inovjerstvo, guleć siromašno seljačtvo sijalo je samo nered po domovini. A najveći neprijatelj Poljskoj bijaše sigurno protestantizam, koji se već za Sigismunda II. u Poljsku ušuljao, a sada obiljno imao zastupnika u bogatom plemstvu. Sve te hrdjave činjenice susretale su Skargu, kad je stupio na javni rad. Skargina bolna duša kao da i je mogla proreći sudbinu Poljske ipak nije ostala skrštenih ruku. Čvrsto si preduze predočiti Poljakom dužnosti, naprama kat. crkvi, kralju i domu, ne bi-li ih kako spasio. U tom radu pomagali su mu zakoni, kojih je misiju obavljao, pomagalo ga točno poznavanje njegove dobe, pomagale ga u njegovoj duši one utisnute božje odluke, koje jedine naznačivaju pravu družtvenu sreću. U tom radu krepila ga ljubav bližnjega, vodila ga ljubav domovna. Ljubio je Skarga svoj dom, nastojao ga upravo urediti sada, kada se rušili temelji jedinstvenosti državnoj (rzeczpospolita); podupirao je kraljevsku vladu, jerbo je ona čuvala zakone, a njezina slabost gotovo bi oslabila narodnja uda. Nastojao je Poljake složiti u jednu pravu vjeru, znajući dobro, da vjerske parbe radjaju jadljiva i nebratska srca, radjaju neslogu, gaze narodnu jedinost. Politiku uvaživao je Skarga u onoj samo mjeri, u koliko se ozirala na obćeniti ljudski cilj: zasade njene kao svećenik dovadjao je iz neba. Pravednost i pobožnost od strani gospodnikâ, vjernost i odanost od strani podanika — duhovna vlast kraljujuća, svećenstvo sa kraljem i bez kralja, to je njegova politika. Klanja se Skarga žezlu nebesnoga Otca, u čijih su rukuh sva srca ljudska, koji u svojoj pravednosti nagradjuje pravednike, a kazni zlobnike. Na zemlji držao je priestolj jedinom tvrdom i stalnom polugom k slobodi — slobodu

nerazdieljivom od monarhisma. „Neka bajaju, da je to na robski posluh kralja, vlade i na tajnosti državne. Nisu besjednici rieči božje pokopali grčko carstvo. Blago bilo Carigradu, kad si je vidio na besjednici, Krisostoma Gregorija i druge revnostne patriarke. Čime nestalo ovih, dižu se Nestorijci, dižu se Arijci, lažu i mažu svojim milostnikom-carevom, razpiruju himbu, sve drugo govore osim istine (Birkovski).“ Skarga u tom svom težkom poslanju nije sgolno tumačio temeljne istine kršćanstva, već je pronicavao u dušu svoga naroda, odgalivajuć njegove slabosti, njegove boljetice, dokazivajući kako su nespojive sa kršćanstvom. Kako je bio pun značaja i srčane odvažnosti u tom je odvažno i razborito koracao svojoj svrsi, dà prilagodjivao se i okolnostim, ali nikada nije odstupljivao od svojih načela, niti je plaho simo tamo šarao. — Držeći za prvu kriepost poslušnost zakonu, teoriju svoju nije razvijao na dvorsku prilizavaca, nego kao pravi svećenik, štovalac zakonâ, kojih obdržavanje prudi ne samo crkvi već domovini. Spomenusmo, da je poljsko seljačtvo za Skargino vrieme dosta patilo od plemstva. Trudio se onda prerevni besjednik izliečiti njihova srca, da budu zdrava na ljubavi i uzajamnoj pomoći.

U navali pako protestantizma i krivovjerstva očituje se Skarga žarkim braniocem svoje vjere. Filosofijom čisto kršćanskom objasnjuje nebesne objavljene istine, podaje zasade kako premudre tako istinite, stoga je u borbi sa protestanti i krivovjerci nepredobitan junak. U svem pako počitavao ih i ljubio kao svoje bližnje. Nije Skarga fanatik, kakovih je njegovo vrieme dosta prokazalo te u kojih je krivnja mnogomu krvi prolići. „Ne besjedim ništa“, veli Skarga, „iz mržnje, jer prezirem gniev i kivno srce. Poljaka sa Poljakom, susjeda sa susjedom, brata sa bratom na ljubav i dobro nagovaram. Istina je, da je zlo krivovjestvo, ali dobri ljudi; zle bludnje, ali naravi cienjene; zlo razkolničtvo, ali krv mirna; zla griešnost, ali slabost vriedna je sažaljenja.“ Sličnim načinom opominjao je katolike na uztrpljivost u napadajih raznovjernika, da se utaman krvca ne lieva. Spominjemo jošte, da je bio Skarga u polemici preriedke bistrosti uma: svojom jedrom dialektikom razbija i posvuda slabi krive nazore protivnika, u svih njihovih navodih ostavlja im dvoje: skepticizam ili podpuno bezvjerstvo. Na besjednicu pako nosi veliko znanje kršćanske mudrosti. Pa ipak kad besjedi, rekô biš, da se boji, nije-li mu besjeda pusto igranje svjetovnih rieči. „Takav ima biti božji besjednik: nije mu na zemlji udarati cvjetnastimi biranicami bez užitka, nego prutom ustiu svojih i jezikom, da ukori nebožnike a obumrla griehom oživje Gospodu.“ (Birkovski.)

Ostaje nam reći o pisanih Skarginih djelih. Pisao je djela dogmatična, povjestna, homilije i propovjedi (kazania). U svih mu djelih očituje se cilj: da popravi narod i povrati srca u krilo rimo-katoličke crkve. Kao pisac dogmatični obujimlje velike misli i duboko znanje, koje crpa iz sv. pisma i sv. otaca. Sv. pismo ne prevadja, nego ga divno sklada sa svojimi misli; citacije shodno mu teku izpod njegova pera, lučeće se samo od njegova stila bojom tužnijom i svečanijom. Nastoji Skarga najpretežnije i ljudskomu umu nepojmive dogme prikazati našemu umu kao shvatljive. Najvažnije dogmatičke razprave su one o sedam sakramentih. U njih nam majstorski odkriva jasnost pojimanja i uzor stila. Tumači visoke istine potočnim jezikom, uzimlje slike, prispodobe, prenosnice sve iz života naroda svoga. N. pr. govoreć o sakramentu sv. krsta, tumači ga slikovno brodom, bez kojega nijesmo snažni prebroditi i svladati silne jaze i ponore medju nami i životom vječnim; o sv. pako sakramentu potvrde, veli, da je potreban, vrlo koristan, ali nije nuždan za spasenje, tako jašući konjanik bezbrižnije leti svomu cilju, premda bi mogao do nj i pješice. Na takav i sličan način tumači važnost i ostalih sakramenata.

Kao polemični pisac napisa djela velikoga zamašaja. U njih s jedne strane pobija raznovjerce, dižuće se na katoličku crkvu, s druge strane dozivlje stališem njihove dužnosti. Nadalje napućuje Poljake, da se glavna i životna misao u nutrinji kraljevine odnosi na ruske zemlje. Ne ima drugoga načina, govori Skarga, pripojiti te zemlje materi zemlji, nego-li uzlom crkvene jedinosti. Nu ostvariti tu častnu zadaću Poljaci će istom onda, kad im se oplemene krepostmi njihove duše, kad im bude uljepšana materialnost. Sve te misli apostolskoga besjednika osobito odsievaju u djelu: „O jedinosti crkve.“

Na najvećem su stupnju i najveću slavu medju Skarginimi djeli donašaju mu njegove političke besjede (kazania sejmove). Način tih besjeda Skarga je sám ustanovio. Preriedki njegov retorički talenat nije mogao podpune besjedničke jakosti i bujnosti razviti u homiljah i propovjedih dogmatičnih, to je naravno u političkih besjedah odgalio se visoki polet njegova genija. Tuj razjasnuje kakvo mu bijaše pojimanje o misiji Poljske, ovdje je on skresao uzor dužnosti Poljaka gledom na jedinstvenost kraljevine. U tih besjedah tumači on i razlaže politični sistem u najljepšoj slici, poriče budućnost Poljskoj. Skarga jest besjednikom politikom, svećenikom i prorokom. Nada sve ova djela dišu uzornim patriotizmom. Skarga predstavlja nam uzor svećenika patriote.

(Konac će sliediti.)

Pio VII. i Napoleon I.

Devenaesto stoljeće odpočme za crkvu povoljno i blagonosno. Crkva dobi novu glavu, stado Isusovo novoga pastira, koga je kršćanstvo nadom i pouzdanjem, počitanjem i ljubavju pozdravilo. Novi papa Pio VII. bio je blag i pobožan čovjek, koj je uviek ljubio mir; nu on je ujedno bio u vjeri čvrst i nepokolebiv, te je bio spreman slobodu i prava crkve i životom svojim zastupati i braniti. Kad je ulazio u Rim, u to sredotočje crkve i

papinske države, puk ga je dočekao tolikim veseljem, da klicanju nije bilo kraja ni konca.

U to vrieme bio je već u Parizu general Bonaparte, skori vladaoc zemlje. Vratio se je bio iz Egipta, te je svojim genijem, svojom smiernošću i čarom svoga imena pokorio si sve stranke, i preuzeo kao prvi konzul na 10. godina — a doskora do smrti, — gospodstvo u Francezkoj, koja je bila revolucijom razrovana i razklimana. Silu i moć, koju je tim načinom zadobio, koja je „pro forma" bila ograničena, nu u istinu pako neograničena, upotrebi on na to, da revoluciju uguši i da popravi sve ono, što je ona pokvarila.

Ponajprije svrati svoju pozornost na religiju, jer je bio uvjeren, da se bez nje neda nijednom državom upravljati, da bez nje nijedan narod nemože sretan biti, da bez nje nijedna vlada nemože obstati. Religiju, koju je revolucija prezriela, progonila, potisnula, nastojao je on opet uzkrisiti te crkvi podati prava i slobodu, koja joj je neobhodno nuždna da zadovolji svomu visokomu zvanju. I on uzpostavi katoličku vjeru i religiju, onu religiju, koja je prije dominirala kod puka francezkoga, onu crkvu, proti kojoj je jedinoj biesnila bura revolucije, koja je ipak u srcih tisuće i tisuće ljudi još klijala, koja je još uviek bila i kojoj je za uviek valjalo ostati crkvom francezkom. Kad su prvomu konzulu svjetovali, da staru vjeru reformira, da prione uz protestantizam, da za papu nemari i da utemelji francezku narodnu crkvu, koja bi bila neovisna od Rima, tada odbi on posve odlučno sve ovakove savjete, predloge i osnove, koje su smierale na emancipaciju. On je bio toga nazora, a on ga je javno i odlučno i izrekao, da se jedino u katoličku crkvu francezki puk uzda, svaka druga neće imati u Francezkoj ugleda, niti će uspievati na francezkom tlu. Narodna crkva, odkinuta od Rima, dolazi od zla; posve je proti nazorom i ćuti katoličkoga puka, da vrhovna glava u državi prigrabi u ruke najvišu vlast crkvenu, pak to nuždno vodi do despotizma, kakov je u Ruskoj, Turskoj i u mnogih protestantskih zemljah. Vrhovnu pako crkvenu moć dati crkvenoj vlasti, koj bi bila pod vrhovnim gospodstvom države, te o njem skroz ovisna, to se neda tako lahko izvesti, a bilo bi to i vrlo pogubno: jer ili ova vlast nebi imala kod puka nikakova ugleda, moći i upliva, ili bi pako strahovitu opoziciju stvorila u samoj zemlji proti državnoj vrhovnoj vlasti. Stoga je za francezki puk, koj je u svojih mislih i u svojih činih skroz katolički, najspasonosnije i najprobitačnije, da svoju najvišju crkvenu vlast priznaje u neovisnom, stranjskom duhovnom glavaru, te da ovaj njim upravlja na putu spasa duševnoga, koj zajedno nije pogibeljan državnoj sili, koj ne može slomiti političku vlast vrhovnoga državnoga glavara, niti joj biti na uštrb.

Da dakle uzpostavi katoličku crkvu u Francezkoj, stupi Bonaparte s papom u Rimu u dogovor, koj se svrši konkordatom, sklopljenim medju Piem VII. i Napoleonom I. dne 15. srpnja 1801.

Šestdeset biskupa, koje je revolucija ponamjestila, nu papa na to nepristao, constitucionalni kao što i prijašnji stari biskupi, koje je revolucija sbacila, lišeni bi svojih stolica, a Francezka bi na novo uredjena u 10 nadbiskupija i 50 biskupija. Stare biskupe, koji po kanoničkom pravu nisu mogli izgubiti svojih stolica, nastojao je papa, koj je u interesu religije i nekim načinom moralno prisiljen pristao na novo crkveno uredjenje u Francezkoj, mirnim putem sklonuti, da se svojevoljno odreknu svojih biskupskih stolica, te su se mnogi izbilja sklonuli na to, videći, da je to preka potreba, ako se želi uzdržati crkveni mir u Francezkoj. S konstitucijonalnimi, državom namještenimi biskupi, kojih papa nehjede priznati, bio je prvi konzul u kratko gotov: on jih jednostavno skine.

I time je učinjen kraj dugotrajnim svetogrdnim nedjelom biskupa i svećenika revolucijonarne periode, koji su od crkve odpali, i francezki puk bio je oslobodjen od ovih apostata, koji su mu više dosadjivali i prepisivali, kako da imade štovati Boga. Katoličko bogoslužje bude opet uvedeno, protjerani svećenici vrate se natrag u svoju domovinu, koji su još bili pozatvarani pušteni su na slobodu, crkva nisu više plienili, one, koje su u svjetske svrhe obraćene budu opet u svetu svrhu upotrebljivane; žrtvenici su na novo podignuti a žrtva sv. mise stade se opet svetim, bogu milim načinom prikazivati; da u kratko rečem: Isus Krist vrati se opet u Francezku, u crkve i srca puka francezkoga, koj je kroz tolike godine bio osudjen i Bogu i crkvi.

I svetkovanje nedjelje bude opet uvedeno, a dekade sa svojimi bogumrskimi nepodobštinami odstranjene; republikanska aera ustupi opet kršćanskoj mjesto, a pogansko i svetogrdno nazivanje dneva u sedmici zamienjeno bi svetimi imeni kršćanskoga koledara.

Sekulariziranih i razprodanih crkava i samostana, ugrabljenih i većim dielom državom prodanih crkvenih dobara nije papa mogao uzpostaviti i crkvi natrag pridobiti; pak je morao i na to pristati. Prosvjedom proti tomu grabežu i otimačini, koje dakako nije mogao odobriti i sankcionirati, izjavi on, da se preostalo vlastničtvo crkveno nesmije uznemirivati i dirati, dočim je prije oteto ostalo svojinom onih, koji su ga ugrabili ili prekupili.

Niti toga nije mogao dobiti papa od Napoleona, da se otete tvrdjave Bologna i Ferrara pripoje k vlastničtvu Petrovu; a Napoleon je tim dao dovoljan znak, da on neštuje toliko svjetski posjed papin, u kom cieni njegov duhovni auktoritet. Nu uzza sve to obradova se papa konkordatu na toliko, da je rekao bi klicao od veselja, što se je popravilo crkveno stanje. Na dan 24. svibnja izjavi se o tom u allokuciji na kardinale ovako: „Opet su otvoreni hramovi Svevišnjega; uzvišeno ime božje i njegovih svetaca stalo je opet sjati u svojoj veličini; službenici svetišta našega Gospodina opet su sa vjernici oko žrtvenika sakupljeni; ovce su se opet sjatile oko svojih pravovaljanih pastira; crkvena svetotajstva opet se slo-

bodno diele; javno vršenje kršćanske religijo upire se na čvrst temelj; vrhovna glava crkve, bez koje svatko razteplje, tko s njom nesabire, priznaje se svetčano; barjak križa opet je zataknut; dan se Gospodnji iznovice slavi; napokon je onaj žalostni i propašću prieteći schizma u Francezkoj prestao i odanle odstranjen."

Bilo je u istinu nešto velikoga što je prvi konzul ovdje izveo; pak je trebalo genija i odvažnosti, kakova je samo u Napoleona bilo, da uvede na novo kršćanstvo u Francezkoj, da ovdje opet uzpostavi katoličku vjeru.

Desetgodišnja bura revolucije uništila je sve kršćanske uredbe, bezvjerska filozofija izvrgla je kršćanstvo mržnji i preziranju, bjesnoća jakobinska progonila je crkvu. Samo u srednjem stališu pučanstva, osobito na ladanju, disao je duboko zavriežen duh kršćanski, nu ovaj se nije smio pokazati na javu; višji pako družtveni krugovi bili su kršćanstvu posve otudjeni, a prostačina bila je od jakobinaca djavolskom mržnjom zadahnuta proti svemu, što je sjećalo na Krista i crkvu. Načela encyklopedista, koja je revolucija provela u život napunila su i okužila sav pučki i državni život nekršćanskim, protucrkvenim duhom. Isti duh zadahnuo je i vojsku. Kad je Napoleon prigodom crkvene svečanosti, što no se je poslje sklopljenoga konkordata u Notredamskoj crkvi slavila hotio dati, da se barjaci blagoslove, prietili su vojnici, da će jih nogama pogaziti, i tako nerado je puk prianjao uz tu crkvenu svečanost, da ju je rugotom i psovanjem namjeravao učiniti smiešnom. Nu sve to neodvrati prvoga konzula, da neprovede svoje osnove, naime da neuzpostavi katoličke vjere. On sam je prednjačio drugim svojim religioznim primjerom kod crkvenih svečanosti. Na sam uzkrs god. 1802. kao na dan, kad je svečano proglašen konkordat vozio se je on u državnih kolih najsvečanije u Notredamsku crkvu, te je okružen od visokih civilnih i vojničkih vlasti prisustvovao svečanoj službi božjoj i pobrinuo se je, da bude u crkvi podpun mir.

Na kolik je odpor naišao Napoleon u Francezkoj tim, što je nastojao ovdje uzpostaviti katoličku vjeru, o tom nas sam izviešćuje, kad veli: „Jedva čovjek može pojmiti odpor, koga sam se ja imao bojati, kad sam uzpostavljao katolicizam. Mnogo radje bi me bili sliedili da sam iztaknuo protestantski barjak. To je išlo tako daleko, da su u državnom vieću, gdje me je najviše truda stojalo da provedem konkordat, mnogi samo s tom namjerom popustili, da stvore zavjeru, kako da izbjegnu konkordatu. „Mi ćemo svi biti protestanti" govorio je jedan drugomu, pak što nas onda briga za to. O tom neima dvojbe, da je za meteža, u kom sam se ja pojavio, da je na razvalinah, na kojih sam stojao, bilo u mojoj vlasti izabrati, ima-li se uvesti katolicizam ili protestantizam. Nu i to je istina, da je u taj par bilo obće mnienje sklonije protestantizmu nego-li katolicizmu. Osim toga, što sam izbilja u sebi ćutio sympatiju za vjeru, u kojoj sam se rodio i odgojio, bilo je i drugih vele važnih razloga, koji su me sklonuli na moju odluku. Što bi bio dobio, da sam se izjavio za protestantizam? Bio bih prouzročio te bi bile nastale dvie, od prilike jednako moćne stranke, a moja namjera i moje osnove protivile su se svakomu razdvoju. Ja bih bio bjesnoću religioznih prepiraka opet izazvao, dočim je ipak moja namjera bila, da se ove utalože. Ove dvie stranke (katolici i protestanti) bile bi se medjusobom klale, Francezku oslabile i učinile robinjom Evrope, dočim je moje častohlepje za tim išlo, da ja njoj pribavim gospodstvo nad Evropom. S katolicizmom sam mnogo laglje i sigurnije došao do mojih velikih resultata; u samoj Francezkoj izgubio se je manji broj medju većim i ja sam si preduzeo, da ću tako prema njemu postupati, te će doskora nestati povoda činiti kakovu razliku izmedju jednih i drugih."

(Dalje će sliediti.)

Viestnik.

Zagreb. Već od njekoliko dana izložene su u viećnici prvostolnoga kaptola osnove za restauraciju naše stolne crkve, koje je izradio g. Fr. Schmidt. Svaki, koj je osnove vidio ne može ih prehvaliti, a i vještak g. dr. J. K. piše o njih u Obzoru, da su tako krasne, te ni pomisliti nije moguće zdravijih, logičnijih i stylu primjerenijih. Za sad su priposlani samo nacrti za popravak s vana. Prema tomu glavna bi restauracija bila na pročelju crkve. Nad vrati biti će veliki gotski prozor, koj će razsvietljivat chor, a nad tim podignut će se sprat sa 4 gotska prozora. Nad ovim biti će još treći sprat. Prema stylu rane gotike biti će sva restauracija, a podignuti će se još jedan toranj, koj je tako liep, da će, kako veli dr. K., Schmidtu samo još umnožati moći onu slavu, koju si je stekao tornjem sv. Stjepana u Beču. Trošak za podpunu restauriju računaju na 500.000 for. Nu kad se uzme na oko, da će nam onda prvostolnica biti uresom i dikom, pa kad se sjetimo, da se je kod nas znala namaknuti u druge svrhe za kratko vrieme znamenita svota — onda to nikoga ne može priečiti, a da ne privoli u to, kako će se presvetomu Bogu podignuti dostojno, dà veličanstveno prebivalište. Koliko se čuje u preč. kaptolu ni ne ima nikakve težkoće glede toga. Dapače doćuli smo, da se smišlja, kako bi se u što kraće vrieme sve osnove izvele. Mi se čvrsto uzdamo, da će prečastni kaptol odlučiti ono, što bude crkvi na korist, a domovini i njemu na slavu.

— 18. o. mj. umro je naglom smrću Josip Roneš župnik u Plešivici. Dva dana prije bio je u Zagrebu, a dan prije u Karlovcu, odkud se je vratio veseo, da za koji sat krasnu svoju dušu preda vječnomu sudcu, komu je onako liepo služio. Njemu, vriednomu rodoljubu, dobromu svećeniku i iskrenomu prijatelju pokoj vječni!

— G. Franjo Plavić postao je župnikom u Voćinu.

— Prečastni duhovni stol blagoizvolio je siromašnoj župnoj crkvi u Maji darovati 50 for., da si nabavi krstionicu. Na tom plemenitom daru zahvaljuje se u ime župljana župnik tamošnji.

— Presv. g. Juraj Križanić poklonio je siromašnoj crkvi u Mihovljanu 400 for. Veledušni ovaj dar hvali se sam sobom.

— Iz Petrinje nam pišu. U nedjelju 19. o. mj. pokrštena je u rimo-katoličkoj župnoj crkvi petrinjskoj 22. godine stara djevojka izraelićanka Franjka Lampl. — Sveti čin, komu je liep broj naroda prisustvovao, obavio je preč. gosp. prepošt i domaći župnik Josip Lehpamer uz asistenciju. Svršiv krštenje, govorio je vriedni starac o potrebi i svetosti krsta. Dobri Bog neka dopusti, da liepe njegove rieči, tako u srcu novoobraćene kao i ostalih vjernikâ, obilnim plodom urode.

— Kad su caru Vilhelmu došli čestitat ministri što je srećno minuo pogibelj, odgovori im on medju ostalim, neka osobito paze na to, da „puk ne izgubi vjeru.“ Te rieči dale su povoda berlinskoj „Germanii“, te je otvoren list upravila na cara, u kom ga sjeća, koliko je njegova vlada do sada radila, da u puku ne stane vjere. Stotine katoličkih duhovnih pastira pomrlo je, a ostavljeni vjernici ne mogu da dobe namjestnika im; stotine drugih pozatvarano je i prognano; tisuće redovnika, koji su sav svoj život žrtvovali za bližnjega, morali su bježati iz vlastite svoje domovine; stotine tisuća svjetovnjaka ne imadu sgode, da čuju rieč božju, da budu kod sv. mise, da uredno primaju sv. otajstva. S toga mu u ovom ozbiljnom času sve ovo dozivlje u pamet, ne bi-li mu vlada stala na pogubnu putu, kojim je posljednjih godina pošla. Možda bi se tomu odstupom Falkovim ponješto barem nadat mogli.

— Uz misao na veličanstvenu izložbu parižku sada još najviše zanima duhove u Francezkoj i izvan nje i misao o svetčanosti na slavu Voltaireovu. Bogati njeki tvorničar zamisli misao, ne bi-li se stogodišnjica toga „velikana“ proslavila što svetčanije po Francezkoj. Imalo bi to biti 30. svibnja, baš na dan, kad su djevicu Jean d' Arc osloboditeljicu Francezke u Rouenu spalili. Katolici su se odmah sjetili na onu glasovitu rieč toga „velikana“: „ecrasez l' infame“, pri čem je mislio na katoličku crkvu, pak su se na mnogih mjestih dogovorili, da će proti toj svetčanosti demonstrirati i spaliti na taj dan sve njegove spise. Uslied toga nasta silniji pokret u pučanstvu. Vrlo sgodno pako domislio se je glasoviti biskup Dupanloup, te je u njekolikih listovih stao priobćivati sud najglasovitijih ljudi francezkih o Voltaireu. Navadja tu rieči i ljudi koji su katoličkoj crkvi malo skloniji bili, Marat-a, Mirabeau-a, Brisota, de Feauchet-a, Renana, Louis Blanca, Laboulayi, Rousseau-a i drugih. Rousseau nazvao ga je ne baš laskavimi imeni. Renan kaže, da Voltaire nije razumio ni biblije, ni Homera; ni umjetnosti, ni religije, ni kršćanstva, ni srednjega vieka. Najzanimivije je pri tom, što je na čelu odbora za Voltaireovu proslavu Viktor Hugo, koj je o njem njekoć pisao, da je on proizvod sramote, da je sofista, lažni prorok, demon, sotona, tigar itd. Kako će se stvar svršiti, Bog bi dobri znao!

— U Genui bilo je gradsko vieće zabranilo predavat vjeronauk u pučkih školah. Katolički roditelji pritužili su se sbog toga državnomu vieću, a ono je izreklo, da je odluka gradskoga vieća posve nezakonita. Ta odluka osokolila je katolike i po drugih gradovih, te će se i oni u tom pogledu obratit na državno vieće. Iz Rima se već i javlja o takovu koraku, a nade je, da ćemo na skoro i iz drugih gradova to isto čuti.

— Nedavno bila je u Portugaliji u Bragi velika skupština katolika. Iz viećanja njihova razabire se, da su i oni voljni borit se, kako će crkva i obitelj takodjer tu dobit opet svoja prava. Bilo je tu najuglednijih osoba s ciele kraljevine. Skupština počela je svetčanom sv. misom, koju je pjevao nadbiskup Brage, koj je tom sgodom i liepo slovo proslovio. Na prvom katol. sastanku u Portu imenovali su katolici permanentni odbor, o čijem se djelovanju na svakom sliedećem sastanku izviešćivat mora. Tim se je počelo i sada, a u svom govoru reče tajnik, da je glavna zadaća skupštine, skrbit se za kršćanski uzgoj i za dobru štampu. U tu svrhu govorilo se je, koliko su zaslužni za uzgoj redovi, koje bi valjalo s toga uzpostavljat. Izticala se je važnost materinskoga uzgoja i korilo se ono nastojanje, kojim se hoće djetetu podati samo što više znanja, a na uzgoj kan da se posve zaboravlja. S toga bi školske družbe morali obilno pomagat i roditelji i sama država. Jedva treba i spomenuti, da je skupština poslala adresu na sv. otca Leona XIII., u kojoj izjavlja, da prihvaća sylab za svoj barjak.

Družtvo sv. Jeronima.

Stupiše u člane II. reda: Dr. Lavoslav Šram, odvjetnik u Zagrebu. Stupiše u člane III. reda. Sić Mijat, učenik IV. razr. i Cipek Jelka, učenica IV. r. u Kraljevvrhu, oba darom posjednika g. Antuna Muževića. Selac Ivan, seljak u Voloderu. Sloković Grgurina Ivan, u Pazinu. Uzorinac Milan, c. k. kot. sudac u Sluinu. Živković Ivan, žitelj iz Bazija župe Lukačke. O. Husajn Hipolit franjevac u Zagrebu. Filipec Antun, učenik i Tkalčić Emilia, učen. III. razr. u Samoboru. Gjurak Josip i Novosel Banek Ivo, seljaci u Gračanih. Učiona pučka u Tuhlju. Učiona pučka u Vrbanji na otoku Hvaru. Rauber Franjo, kr. pošte voditelj u Otočcu. Verdorb Petar, trgovac i Valinčić Ivan, poslužnik župne crkve u Sincu. Pop Marko Margetić, župnik u Selcih na Braču. Tocilj Franjo, učit. pučke učione u sv. Martinu na Braču. Pop Petar Lukšić, župnik, Grego Luka, trg. Maroević Ivomarija, trg. Baturić Mate Jerin, posj. i Tomić Juro, posj. svi iz Punišća na otoku Braču. Pavlaković Mirko Mladić, Lukić Stjepan, učenik IV. razreda i Rundek Martin, učen. III. razr. u Konšćini. Učione pučke u Končanici, Brestovcu i Dežanovcu. Roksa Andrija, učenik u Prelošćici. Gmazel Katica, učen. u Prelošćici. Lovreković Jakob, seljak iz Krivaja. Godišnji članovi. Milhofer Filip, Novosel Tereza i Štern Alex u Var. Topl. 1 god. čl. Capelari Ivan, nadžup. i Načinović Stj. posj. u Pazinu. Grkšić Marko, župan obć. Radovica kod Metlike u Kranj. po 1 g. č. Turak Ante, žup. u Portulah u Istri 8 g. č. Žunić Tomo, franciśk. u sv. Trojstvu 1 g. č. Svih dosada god. članova 125.

Urednik Andrija Jagatić. Tiskom Dragutina Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 22. U Zagrebu, 30. svibnja 1878. Tečaj XXIX.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Da-li je katoliku bezuvjetno zabranjeno govoriti o svetosti brakova kod protestanta?

Prije koncila tridentinskoga bile su u kršćanskoj crkvi takodjer potajne ženitbe (matrimonia clandestina), i to iz dvostrukoga gledišta, na koliko bi se naime kadšto ženitbe sklapale stranom bez predišavših oglasa, a stranom i bez svećenika.

Zahtievalo se je doduše već u najstarije doba crkve kršćanske, da zaručnici zaprositi moraju svećenički blagoslov. (Tertul. lib. II. ad uxor. Decret can. 31. gu. 5.) Isto tako bilo je zapovjedano, da se ženitba oglasiti mora, kako će se moći ući u trag ženitbenoj zaprieki, ako bi obstojala; kao što se to vidi iz 51. kanona četvrtoga sveobćega lateranskoga sabora od g. 1216. No, ako se je ženitba sklopila bez oglasa, dà i bez svećenika, smatrala se je, ako joj nije na putu bila druga koja kanonička zaprieka, valjanom kršćanskom ženitbom, kao što to i koncil tridentinski naročito uči (Sess. 24. de reform. matrim. cap. I.).

Jedino je uzajemno očitovanje volje kršćanskih zaručnika, da sklapaju medju sobom ženitbu, neobhodno potrebito bilo k valjanosti kršćanske ženitbe. Obstojati vendar nije smjela kanonička zaprieka.

Mnogi doduše tvrde, da je svećenik minister sakramenta ženitbe. No, glede toga neima dogmatične odluke, a iz povjesti znade se za sjegurno, da se o tom, prije koncila tridentinskoga nije govorilo. (Schulte Handbuch des katholischen Eherechts).

Oni, koji tvrde, da je svećenik minister sakramenta ženitbe, diele tom svom tvrdnjom očitovanje volje, koje davaju kršćanski zaručnici, od sakramenta, glede kojega vele da je odvisan od svećeničkoga blagoslova.

Veća vendar strana tridentinskih otaca slagala se je s mnienjem sv. Tome, da se dano od zaručnika kršćanskih očitovanje volje, neda dieliti od sakramenta, te da je zato očitovanje volje i sakramenat, jedna te ista stvar.

Danas drugačije vjerovati, skoro da nije slobodno, budući se sveta stolica odnosno na taj predmet, jasnije izrazila, a papa Pio IX. naročito je učio, da med kršćani nemože obstojati ženitba, a da nebude u isto vrieme zajedno i sakramenat. (Alloc. ddo. 21. Sept. 1852.)

Premda su potajni brakovi bili pravi kršćanski brakovi, tužna je vendar neprilika snjimi skopčana bila. Jer ako je tko bio bez poštenja i duše, mogao je potajno sklopiti ženitbu, te zatim dano od sebe očitovanje volje zanijekati i s drugom osobom ženiti se javno. Ova druga sveza, makar bi bila najsvečanije sklopljena i blagosloviljena, bila je nevaljana i vjerolomnik je živio u preljubu. Zato su se tridentinski otci, uslied dugotrajna dogovaranja odlučili na to, da ustanove zaprieku potaje (impedimentum clandestinitatis), te da proglase: da je ženitba nevaljana, ako nije sklopljena pred župnikom, kojemu pripadaju zaručnici, ili jedan izmedju njih, te u prisutnosti dviuh barem svjedoka.

Sabor vendar tridentinski zapovjedi, da se kanon, kojim se uvadja ta zaprieka, proglasiti mora onom formalnosti, kojom se proglašuju državni zakoni. Ondje, gdje je taj kanon ovako proglašen, mora se ženitba sklapati *in facie ecclesiae*, to jest pred dotičnim župnikom i u nazočnosti dviuh svjedoka, te ako to nebiva, ženitba je nevaljana.

Nitko nedvoji o tom, da župnik, u smislu tridentinskoga sabora, službovati mora kod ženitbe zato, du se ista posvjedoči i da je župnik iz toga razloga *publicus minister matrimonii*; ali ni nedvoji nitko, da taj publicum ministerium k valjanosti kršćanske ženitbe ne-

obhodno potrebit ondje nije, gdje napomenuti kanon tridentinski nije proglašen.

Sabor tridentinski nalaže župnikovu asistenciju kod ženitbe zato, da se ista može posvjedočiti, te ju nenalaže poradi materialne bitnosti ženitbe. No ipak ima ova od istoga koncila propisana forma posvjedočivanja, odnosno na bitnost ženitbe, označaj takov: da je ova nevaljana, ako bi se ona propustila ondje, gdje je napomenuti kanon tridentinski proglašen.

Papa Inocencij III. veli: „Sacramentum fidei ratum efficit conjugii sacramentum." C. 7. de divort. X. (IV. 19.) Ovimi riečmi navadja taj papa nauk crkve, da se sakramenat ženitbe izvadja od sakramenta krštenja. Koji su dakle valjano pokršćeni, mogu sklapati valjanu kršćansku ženitbu i zato može takova kod protestanta obstojati.

I zbilja, u katoličkoj crkvi nedvoji se, da su ženitbe protestanta, kojim nestoji na putu kanonička zaprieka, te koje se ondje sklapaju, gdje nije sabor tridentinski proglašen, valjane kršćanske ženitbe.

I u onih pokrajinah, gdje je koncil tridentinski proglašen, mogu se ženitbe protestanta valjanimi kršćanskimi ženitbami smatrati, ako obstoje papine konstitucije ili deklaracije, kojimi se dozvoljuje, da se može ondje mimoići propisana forma od sabora tridentinskoga.

Različite su od sv. stolice u tom predmetu izdane konstitucije, deklaracije i naputci za različite pokrajine. Mi ćemo ovdje samo spomenuti naputak apostolske stolice od 30. travnja 1841. za kraljevine Ugarsku i Hrvatsku, u kojem se medju ostalim, odnosno na mješovite brakove med katolici i nekatoličkimi kršćani, biskupom nalaže, da se one ženitbe, koje bi se sklapale bez obzira na formu tridentinsku, pred akatoličkimi ministri, ako se nemogu nikako zapriečiti, smatrati mogu valjanimi, ako im samo nisu na putu kanoničke zaprieke i uvjeti, koji se neslažu sa katoličkim naukom i bićem kršćanske ženitbe.

U onih vendar pokrajinah, gdje je sabor tridentinski proglašen i glede kojih neobstoje nikakove papine konstitucije ili odluke odnosno na to, da se može mimoići propisana forma tridentinska, morale bi se smatrati ženitbe kod protestanta nevaljanimi. No rimska kurija, u smislu različitih svojih deklaracija, odnosno na takove ženitbe, blaže sudi, te neveli da su nevaljane, ako neobstoje druge kanoničke zaprieke. (Kutschker lib. I. p. 497.)

Iz dosad rečenih vidi se, da mogu kod protestanta obstajati valjane ženitbe tako, da se moraju smatrati pravimi kršćanskimi nerazrješivimi svezami. I iz toga razloga katolička crkva uči, da je i kod protestanta nemoguće razstavljati valjanu svršenu ženitbu tako, da bi se mogla nova ženitba sklapati, dok su obe stranke žive, te zato i nedopušća, da se razpitan protestant oženi sa katolikinjom.

U Njemačkoj obstojale su i još obstoje na njekojih mjestih ovomu nazoru katoličke crkve protivne positivne državne ustanove, koje dopuštaju ženitbu med katolikom i med razpitanom osobom nekatoličkoga kršćanskoga vjeroizpoviedanja. U takovu slučaju nastaje potreba, da crkva takove ženitbe, ako bi se pozivom na državne ustanove sklapale, proglasi nevaljanimi i da jačim glasom brani katolički nauk. I to bi i opetovano učinjeno od strane crkvene vlasti. —

Istina je doduše, protestanti nesmatraju ženitbu sakramentom i Martin Luther je naročito rekao, da je ženitba svjetovna stvar: „Ein wetlich Ding, wie Speise, Kleider, Haus und Hof" i iz toga pogleda je Luther ženitbu podredio državnoj vlasti. No ipak mora se priznati, da je Martinu Lutheru lebdila pred očima država, koja je na kršćanskom temelju, i da bi se i protestanti izjavili, da su vezani kršćanskim zakonom, ako bi naime svjetovna vlast izdavala u bračnih stvarih zakone, koji se nebi mogli dovesti u sklad sa kršćanskimi nazori. Ovako bi se moglo dogoditi, da će jednom svjetovno zakonodavstvo dopušćati ženitbu med bratom i sestrom; no protestantički kršćani neće nikada takove ženitbe valjanimi smatrati. Državno zakonodavstvo može dozvoljivati na stanovitih mjestih i mnogoženstvo; no protestantički kršćani neće nikada takove sveze uvršćivati u broj kršćanskih ženitba.

No neka sude protestanti o ženitbi po svom osvjedočenju, katolik vendar znade, da katolička crkva mnoge njihove ženitbe smatra valjanimi pravimi kršćanskimi, dakle i svetimi ženitbami. Ako je pako to nedvojbeno; čini mi se, da se katoliku nemože *bezuvjetno* zabraniti, da govori o svetosti brakova kod protestanta.

. . . *a.*

Petar Skarga.

Sastavio Stjepan Vukovinski.

(Konac.)

Ovdje nam je prilika obširnije razložit, kakov je bio patriotizam u Skarge, kakovo je on imao pojimanje o svojoj domovini, koje nam se prikazuje osobito u ovih besjedah. Istina bog početak i jezgru toga pojimanja na-

ziramo već u bajoslovnicah poljskih, u najdavnijih dogadjajih kronikara, u pismih Vincenta Kadlubske, koji je rekô: da je ljubav domovine premožnija od smrti; nadalje vidimo u povjesti smišljenoj životopisca sv. Stanislava, napokon u historiji Dlugoša. Skargom je istom razvitak toga domovnoga pojimanja najjasniji. — Skarga miluje domovinu ne što mu je rodjenom majkom, nego jer je ustanovom božjom. Bog diže narode, opredieljuje im razna poslanja, a prema njim skapčaju se i posebne dužnosti. Riečju, po Skargi su pojedini narodi božja osebina, kao bivstvo organičko raznovrstnih rodova. Narodi radjaju se ljubavju božjom, u životu pako sprovadja ih mudrinja trovrstna. Jedna je djavolska, kojoj je cilj nesreća i propast ljudska, ona slavi svoju pobjedu u težkih griesih, u taštini svjetskoj, u otimanju i varanju i t. d., napokon svojim ljudem otvara jaz sumpora i vječnoga ognja. Druga jest mudrinja svjetska ili zemska, kojoj je cieli razbor u uživanju ovoga svieta; takova mudrost kiti današnje politike (dodaje Skarga), koji služe, napućuju kralja i plemstvo, kako bi se na brzo i na laki način Poljska obogatila. Treća napokon mudrinja je nebesna, koja rek bi dodira se vidjet tajne sudove božje providnosti. Posjednici te nebesne mudrinje samo su ljudi sveti i bogobojazni. Takovom mudrinjom bili su već mnogi nadareni u starom zavjetu kao Josip, Mojsij, junaci Makabejci i t. d. Takovi muževi predvidjaju Bogom opredieljene, sretne narodu puteve, i možni su narod, kô pravi kažiputi dovadjati na te staze sreće i blagoslova.

U historiji sviuh naroda, vidi Skarga samo dva naroda, koji odgovaraju visokomu njegovu pojimanju o domovini. Narod je židovski i poljski. Za dokaz odabranja i blagoslova božjega nad Poljskom navadja Skarga, što je dosele božja providnost nadarila poljski narod dugim nizom kraljeva, sve ljudi dobrih i bogobojaznih. Jedina je iznimka medju njima Boleslav Smjeli, koji ju svoju čast nevinom krvlju poružio, ali se njemu Bog smilova, dopustiv mu za taj grieh ljutu pokoru; nadalje Poljskom odavna cvate kršćanstvo; ona je predzidje civilizacije na sjeveru. Poljska ima slobodu, kojoj su ustanove kao u organičkom tielu, gdje srce i glava ne poznavaju despotičnih vladara nad ostalimi članci uda, jerbo su isti dielovi jednoga tiela kao što je vjera i kraljevska vlada u zajednoj državi (rzeczpospolita). Nazivlje Skarga tu slobodu „zlatnom slobodom", koji pridjevak slaže se sa njegovim tajinstvenim tumačenjem. Zlato, kako se znaje, u srednjem vieku slikovno predstavlja nam savršenstvo, izliev najčistiji; zlatarom bilo je ono sgusnuto svjetlo. Gojitelji tajnih umjetnosti potraživali su neko zlato, koje bi ih nadarilo životom i vječnim zdravljem. U takovu značenju zakonodavna bula Grmanskoga naroda nazvana je zlatnom „bulom"; u tom značenju Skarga i pozniji spisatelji poljski nazivlju poljsku slobodu „zlatnom" t. j. najčistijom, najsavršenijom slobodom, koja je imala svakoga gradjanina usrećiti slobodnim djelovanjem, ali koja sloboda vapila je za osvetom onih, koji ju nedostojno i svojevoljno ozledjuju.

Skarga ljubio je i njegovao Poljsku kao novi Jeruzalem, komu su od Boga velika obećanja. Ali Poljska, kako joj je dosudio njezinu višju misiju, kako joj je naznačio zlatnu slobodu, bila je samo u Skarginih mislih. Pojimanje ovo odielio je od puka poljskoga, narod poljski (za njega živući) iznevjerio se svojoj misiji i domovnoj ljubavi, jer maćuhinski grli domovinu, kojoj je Bog vječnim štitnikom. Na generaciju, kojoj je Skarga besjedio, pogledava lt lutajuću griešnimi putevi na strašne nesreće. Otale nam jasno, kada Skarga s jedne strane gleda i zrije zloću i nevjeru svoga puka, da mu duša puna srdjbe i pravednoga gnieva; s druge strane kad mu u pamet sine ona božja domovina, po nekoliko ostvarena po blaženicih i zavjetnicih poljskih, da mu duša siplje tisuću blagoslova, da mu lice zažareno nekom svetosti, da mu besjedi moć i snažnost podaje ljubav božja i ljubav domovine. Zaista i trebalo je Skargi neke vrhunaravne jakosti i snažnosti. Apostolski doktori, crkveni učitelji sv. Augustin, sv. Klemente Aleks. i svi davniji mudroslovci, koji su sborom i tvorom branili kršćanski nauk i borili se sa svojimi dušmani, bili su ipak okoćeni svojom občinom, ako ne brojnom, a to prevjernom, koji su ih tješili i jačali. Skarga pako nalazio se u sredini samih neprijatelja, te svojim besjedam trebalo mu istom iskati slušatelja. Razkolnici su vikali na njega, da je inkvizitor, da je kraljevski muktadjija, da je spljetkar, da je branilac i zaštitnik absolutnoj vladi. Obružen, progonjen, mnogoputa javno napadan bješe Skarga sbog ovih besjeda. Kažu dapače, da su ga više puta poslie propovjedi izpljuskali; jednom pako sgodom čudnovato izmače smrti. Neki ponosni plemić postavi svoje sluge na put, kojim je imao Skarga proći. Imali su nalog usmrtiti ga. Ali Skargi idućemu angjeoskim tajnim poticajem mune misao svratiti se u dom ponosnomu a na njega kivnomu plemiću. Ovaj, uzrievši Skargu, ne malo se usupne. Dolazak ovoga velikoga muža potrese njegovom dušom, da je Skargu liepo počastio i na prijateljsku se razstao. Skarga bio je trn u oku i senatorom, koje u političkih besjedah ljuto kori, što ne vrše svojih dužnosti. Evo stavljamo jedan primjer njegove besjede, koju upralja na senatore: „Nijedan izmedju vas, velecienjena gospodo, nije tako jednostavan i neuvidjavan, a da ne vidi težku i veliku nemoć našega kraljevstva i njegova nutarnjega pokreta. Tko da ne ćuti moć vanjskoga neprijatelja? Biste-li domovnu nemoć izliečili, lasno vam se izvana takmiti s neprijateljem! Ali kako će se bolestnik braniti, komu su noge oslabljele? Liečite, pomagajte najprije svoju bolnu majku — milu domovinu te svoju jedinstvenost. Punim pravom, velecienjeni bržnici uzajamna dobra, svi podanici u vas oči upiru, sve što je duša u Poljskoj, Litvi, Rusiji, Inflanciji kao oni Egiptijci Josipu vama kliče i viče: „Zdravlje naše u vašima je rukama, milostno pogledavajte na nas, da ne ginemo u nepravednosti i u

*

poganskoj nevolji. Vi ste otci i odgojitelji naši, a mi sirote i djeca vaša. Vi ste majke i maćuhe naše: ostavite-li nas, upadajuć u bezakonja, mi pogibamo, a vas nestaje. Vi ste pamet i glave naše, mi smo djeca pitajući za vaš razbor, jer je vam Gospod Bog naložio o nama razmišljati. Vi ste gore iz kojih izviru rieke i potoci, mi smo poljane po kojih se rieke i potoci razlievaju. Vas je Gospod podigao na visoke službe ne na vašu nego na korist našu, nas jadnoga puka, jer smo vam od Boga povjereni, da bi ste nam pravednost i pokoj, koji vam od Boga darivali.“ To je glas i vapaj poljskoga puka. Smilujte se onda njemu, velecienjeno gospodo, milujte svoju domovinu, taj naš Jeruzalem t. j. kraljevinu i našu jedinstvenost, a od srca uzdahnite sa Davidom: „Ako zaboravim tebe mila domovino i Jeruzaleme moj neka me zaboravi desnica moja. Neka prione jezik moj za usta moja, ako tebe ne uzpamtim, ako-li ti u svem ne položim utjeha mojih.“

Tako Skarga govori u političkih besjedah senatorom, pak umjesto da su revna besjednika poslušali, oni mu naravno — sve zasliepljeni protestanti — prkosili. Spominjemo samo jednu sgodu. Bilo u crkvi. Skarga podiže presv. oltarsko otajstvo. Sve poklekne sa kraljem, a kukavci senatori ne pognuše ni čela, već su ponosno i oholo potresivali svojimi glavami, da im zaljeskivaju bogato urešene kape. Nu Skarga ne osta im dužan. Ozrie se na te tašte ljude, otočene dvorskom svitom, imajuće pred vratima brojnu vojsku, pak im oštro probesjedi: „Sakupili ste ovdje i brojem konjanika i pješaka, kao da polazite na vojnu. Je-li to na kakovu korist, je-li to na odgoju vojsci? Tko na vas, izabranike našega kraljevstva, na vaša djela i običaje pogledava, lako se može domišljat kakove nebožnosti i grjehote vladaju cielim kraljevstvom.“

Iztaknuv dosta važnost političkih besjeda, ne možemo propustiti a da iz njih ne izvadimo primjer, kako je Skargino srce kucalo za puk seljački, komu je ponosno plemstvo dušu i tielo trovalo. „Kô zrnje pod mlinskim kamenom, tako su seljaci pod svojimi gospodari... Čemu stenju u nevolji? Čemu vam nije kao s nevoljnici i robovi s njimi postupati? Ako je na tvojoj rali, a u zlo upada, spudi ga sa tvoje rali, ali mu prirodjene, kršćanske slobode ne otimaj i bez pravice ne gospoduj nad njegovim životom i zdravljem. Stari kršćani, koji su za poganstva robove kupovali, slobodu njima kao braći u Isusu podielivahu, jer su se i oni svetim krstom nevolje i robstva vražjega izbavili. A mi Poljaci, da stari kršćanski puk bez ikakve pravde robski tlačimo, puk, koji nikad ne robovao, kao da nam je nema blažčad, nemilice gazimo i potištujemo, te kad jadan mar da ne svisne od boli i vapi za pomoć, onda mi istom udaramo namet i odkup, kao Turci za roblje. Siguran sam, da ne čine u nas mnogi toga, ali usljed pogubnih te nepravednih pravica na svoje prokletstvo — obćuvaj Bože! — činiti mogu.“

Ostaju nam jošte povjestni spisi. Skarga je napisao: „Život svetaca staroga i novoga zavjeta.“ U tom povjestnom spisu zorno nam se predočuje pravi duh te cviet kršćanske svetosti u zastupnika obojega zavjeta. Poslie besjeda ovaj je spis najveće ciene, jer jošte za života piščeva osam puti je tiskan, a poslie smrti Skargine doživi novih izdanja. Nadalje napisa: „Anale crkvene (Roczne dzieje kościelne). Taj je spis crpan iz Baronija, a popunak prvomu. Preveo je Skarga na poljski jezik ascetični spis Isusovca Faciega „o potlačenju neurednih požuda.“ Ima podataka, da je Skarga ostavio gotovu „bibliju poljsku“, ali na veliku škodu izgubi se ta vriedna ostavština. Po Possevinu, sastavio je Skarga i „komentar pjesmi i pričam Salamonovim.“ —

Svršujuć kratki nacrt života velikoga besjednika, kriepostna svećenika, gorljiva domoljuba reći nam je o Skarginom jeziku, kakova ga znamo iz njegovih djela. Skargina djela začinjena su divnom, slastnom poljštinom. Komu se nebi duša razdragala, kada čita, kako Skarga umije u svih okolnostih svoje misli zaodjeti u slovo. Grozili se u svojih besjedah, to mu jezik sječe, trza, dere, ori, prevaluje; miluje-li, to mu je jezik blag, lagodan kô proljetni vjetrić; pripovjeda-li, to mu jezik plije poput žuboreća potočića.

Velikan je Skarga u svakom pogledu, te se dostojno može s njime ponositi katolička Poljska na vjekove i vjekove. *)

Pio VII. i Napoleon I.

(Dalje.)

Pogledjimo nuzput malo bolje ovu izjavu Napoleonovu, pak popitajmo, koji-li su bili razlozi, koji su ga sklonuli, da je uz sve neprilike, koje su mu na putu stojale, kršćanstvo i to katoličko kršćanstvo u Francezkoj obnovio i s papom konkordat sklopio. Da-li je to učinio iz religioznoga čuvstva, iz katoličkoga osvjedočenja, ili su mu u tom jedino državni obziri bili na umu, te je ovaj način najshodnijim cienio, da može razpuštenu svjetinu opet u red spraviti? Težko je na to pitanje sigurno i pravo odgovoriti, a i ostati će težko i nemoguće, kao što je u obće mnogo toga u velikoga ovoga muža zagonetkom i nerazriešivim čvorom. Nemože se reći, da je jedino iz kršćanskoga osjećanja uzpostavio crkvu i njezinu glavu, rimskoga papu, na novo uveo u njegovo prijašnje stanje i prava; jer kad bi tomu tako bilo, kako bi bio mogao ne dugo zatim, istu tu crkvu ugnjetavati i njezinu glavu, rimskoga papu, tako nesmiljeno i bezobzirce progoniti? Biti će dakle, da su politički obziri i državna korist bili njegovi glavni razlozi, pak je s toga već prije, dok je još generalom bio u Italiji te kad je

*) Ovaj sastavak crpan je iz vrlo krasnoga historijskoga djela: „Historia wymowy w Polsce“, napisal Karol Mecherzynski; nadalje iz „pismah“ A. Mickiewicza i historije Kořinekove novi viek.

od direktorija dobio nalog, da papinstvo obori, stoga s papom Pijom VI. toli nježno i prijazno postupao, te ga u posjedu crkvene države pustio, jer se je nadao, da će doskora nadoći vrieme kad će mu papa biti od veće koristi, nego-li revolucijonarci i republikanci.

Kao što je Napoleon svojim velikim talentom uvidjao je, da je religija neobhodno nuždna hoće-li se kojim narodom mirno upravljati te ga usrećiti, tako je navlastito uvidjao, da se atheističkimi i revolucijonarnimi načeli razrovana i razklimana Francezka može samo time umiriti, u red privesti, preporoditi, ako se uvede opet stara religija, i da samo u toj religiji može naći svoju sretnu budućnost, svoj obstanak. Samo se sobom razumije, da je on, hoteć neman revolucije ukrotiti, morao u pomoć pozvati i silu religije, da je morao sklopiti savez s crkvom, da tako dobre ojači i za se predobije, revolucijonarce usuprot da suzbije, a zle duhove da raztjera. Uzprkos desetgodišnjoj buri, koja se je svom silom vitlala nad crkvom, imala je ova još mnogo vjernih pristaša i moćnih zagovornika kod puka — pravih, valjanih katolika, koji su tim više čeznuli za tim, da se uzpostavi stara religija, što su na vlastite oči vidjeli najgadnije čine atheističke, grozote i opačine, koje su počinjali revolucijonarci, koji su odpali od kršćanstva te na mjesto njega ustupili mjesto poganstvu. Osobito je pako ime papino, namjestnika Isusova na zemlji osobitu sućut pobudjivalo u srcih francezkih katolika. Sve to je Napoleon dobro znao i vidio. Vjeru si učiniti službenicom, papu predobiti za se, te njegovom pomoći i prijateljstvom veći dio francezkoga puka privući na svoju stranu, pak na taj način svoje velike osnove provesti, to se je činilo Napoleonu u njegovih okolnostih najvećim političkim djelom, pak je tomu izbilja i bilo tako. Ovakove namisli bile su razlogom te se je Napoleon protivio narodnoj crkvi, koja bi mu istinabog za čas svu vlast povjerila; nu koja bi mu kod večega diela puka odpor spremila, njegove osnove prepriečila a njegovomu gospodstvu mogla bi biti vrlo opasna. Pak zašto da čezne za religioznimi nazori pojedinaca, pošto još nije bio siguran, da je zadobio moć u Francezkoj u političkih načelih, pošto je ponajprije išao za tim, da materijalnu silu zemlje u svoje ruke dobi? Kasnije je on te nazore zapustio te je počeo, pošto je punovlast nad Francezkom u svoje ruke prigrabio, takodjer savjesti si pokoravati, crkvu si podredjivati, nu samo na svoju nesreću.

Kao što je Napoleon bio velik neprijatelj narodnoj crkvi u Francezkoj isto je tako bio i velikim protivnikom protestantizma, koga bi mnogi Francez bio radje prigrlio kao vjeru državnu, nego-li je to učinio s katoličkom crkvom, koju je mrzio; pak se Napoleon nije obazirao na savjet onih, koji su mu govorili, da i religiozno gospodstvo u svoje prigrabi ruke. Nu i tu mu je njegov genij pokazao pravu stazu. On je uvidjao, da je značaj francezkoga puka takov, te će on postati ili valjanim i odlučnim katolikom ili podpunim nevjernikom — sriedine da neima. Osim toga uvidjao je on, kako spomenusmo, da će se time, uvede-li u Francezku protestantizam, poroditi dvie jake stranke, koje će se ljuto medjusobom kresati, time moć državi slabiti i njegovo gospodstvo podrovati. Činilo mu se je dakle, a nije drugčije niti moglo biti, da je najbolje i najshodnije, toli za moć i veličinu Francezke, koli za provedbu njegovih osnova, ako staru crkvu uzpostavi, ugled i moć papinsku podigne. U tom su ga podpomagali, što se nikako nesmije zanijekati, i vlastiti nazori i čuvstva.

Napoleon se rodi u katoličkoj vjeri; bi odgojen u katoličkoj zemlji. Ljubav prema katoličkoj vjeri, koja se je u njem uvriežila, privrženost ka katoličkoj crkvi, nije posve zamrla u njegovu srcu. Istina on je u Egiptu zaštićivao muhamedanizam, te svojim četam rekao: „Narodi, medju kojimi ćemo živjeti, muhamedanci su, neprotivite jim se, izkazujte počitanje njihovim svećenikom, čuvajte njihove mošee, budite tako snosljivi napram religiji Muhamedovoj, kao što ste napram Mojsijinoj i Kristovoj.“ Što više. On je nekom sgodom u svom proglasu na Egipćane izrekao: „Čujete vi kadiši, šeiki i islami, recite narodu, da smo i mi pravi muhamedanci. Zar nismo mi uništili papu, koj je sveudilj rogoborio, da valja neprestano ratovati proti vašoj vjeri? Zar nismo mi sultanovi prijatelji, komu su mameluci neprijatelji?“ Ali odavle se ipak nesmije još zaključivati, da je Napoleon bio bez svake vjere, da nije vjerovao u Krista i njegovu crkvu. One bo rieči, što jih je on rekao svojim vojnikom i ove u proglasu na narod izušćene, prem se niti najmanje pohvaliti nemogu, bile su u tu svrhu namienjene, da puk umiri i da ga laglje na svoju ruku predobi; one su u ustijuh čovjeka, koj kao vojnik i politik njimi kani provesti svoje osnove, zlo sredstvo za svrhu, ne pako očivestan izraz posvemašnoga bezvjerstva kao manifestacija nekršćanskoga duha.

Da je uz političke obzire i osobna privrženost sprem katoličke vjere bila u Napoleona motivom, da uzpostavi katoličku religiju, izjavi on to sam, ako izuzmeš gori navedene slučaje, i to dosta javno. Nekomu posredniku, koj je medju Napoleonom i englezkim ministrom Pittom posredovao, te koj je Napoleonu u ime svoga gospodara ponudio mir pod pogodbom ako uvede u Francezkoj protestantizam, odgovori on: „Ja sam katolik i uzdržati ću katolicizam u Francezkoj, jer je on pravom religijom, religijom prave crkve, religijom Francezke, religijom moga otca i jer je mojom religijom i Bože sačuvaj, da ga razvratim, već ću usuprot sve upotrebiti, da ga ovdje učvrstim.“

Kad je na to englezki poslanik pripomenuo, da će i papa i svećenstvo nad njim gospodovati te mu silne zaprieke na put stavljati samo ako prizna papu odvrati Napoleon: „Za sada su dva auktoriteta: za vremenite stvari imam ja mač, i taj mi dostaje za moju silu; za nebeske je stvari tude Rim, i Rim će o njih odlučivati,

a da mene nebude ni pitao, i u tom ima posve pravo; jer to je punoća njegove vlasti."

„Nu vi nećete nikada postati samostalnim suverenom", nastavi poslanik, „niti u vremenitih stvarih, ako se neproglasite glavom crkve, a da to postanete, evo vam predloga; stvorite novu reformu u Francezkoj, stvorite religiju po vašoj namisli."

„Stvoriti religiju;" primjeti smiešeć se Napoleon. „Tko hoće stvoriti religiju, valja mu se popeti na Kalvariju, a toga se meni neće."

Bili koji mu drago motivi, koji su izključivo vodili Napoleona k tomu, da uzpostavi u Francezkoj katoličku vjeru i crkvu, to je ipak sigurno, da si je on stekao veliku zaslugu tom uzpostavom i za razciepkani revolucijom francezki narod i za progonjenu i potištenu katoličku crkvu. On je bio onaj muž, komu je providnost povjerila veliko poslanje, da učini kraj grozi i užasu, koj se počinjao pustošenjem sv. mjesta. Kao što je u st. zakonu Bog pozvao Cyra, perzijskoga kralja, da izraelski narod izbavi iz sužanjstva i da sagradi hram u Jeruzalemu, tako je isto u sgodno vrieme poslao Napoleona iz Egipta, da izbavi iz ralja nemani (revolucije) tako dugo jur progonjenu katoličku crkvu, da podigne na novo hramove Gospodinu i da opet uzpostavi kršćanski kult.

Kao što je Napoleon bio drugi Cyro, tako je još većma bio drugi Konstantin, koj je upoznao moć evangjelja, koje neusrećuje samo pojedinoga čovjeka no i čitave narode, koj je opozvao zakone, koji su proganjali katoličku crkvu, te je proglasio, da ju svatko slobodno izpovjeda, te koj je poslje njezinoga 10 godišnjega proganjanja i potištenja narode opet u njezino krilo priveo; jer je bio uvjeren, da će jedino u njoj i po njoj samo polučiti svoje ne samo vremenito, nego i vječno dobro. Neka slobodno predbacuje povjestnica i Napoleonu, kao što to čini Konstantinu, da on nije toliko iz religioznoga osvjedočenja, koliko iz političkih obzira crkvi dao slobodu, kršćansku vjeru uzpostavio i obranio, to mu ipak neizmiče objektivna zasluga, koju si je stekao za crkvu i čovječanstvo, te je i on, poput Konstantina velikoga posvema zadovoljio božanskomu poslanju, svojoj velikoj zadaći. Nu šteta je, da nije ostao vjeran tomu svomu poslanju; šteta, da nije ostao branioc crkve, nego je postao njezinim tlačiteljem; šteta, da je duh revolucije, koga je ukrotio, tekom vremena sam usisao, te se njim dao rukovoditi.

Da je on uztrajao na putu, kojim je pošao; da se je udilj dao upravljati dobrim duhom, koji ga je iz početka vodio, duhom dobrohotnosti i pravde prema crkvi i apoštolskoj stolici, i da je udesio svoje gospodovanje po načelih evangjelja, da se je poslužio svojom neograničenom vlasti, to bi on bio priestol, što ga je podigao, na čvrstom temelju sagradio i zadržao; on bi bio na njem i umro. Ovako se je pako dao u naručje demona revolucije, podao se je mračnim moćim oholosti i vladohleplja, i ove ga moći svale s najvišega vrška moći i slave u najdublji ponor sramote i robstva. Jer se je Napoleon u svojoj oholosti digao proti Bogu, počeo tlačiti crkvu i papu, koje je prije štitio, stoga ga Bog prepusti kobi, koja je prije njega sve progonitelje stigla, stoga napisa angjeo božji na stieni njegove palače one grozne rieči, što jih njekoč nevidjena ruka napisala na stieni palače Baltazarove, rieči: „Mene, thekel, phares." Veliki, silni car pade žrtvom za svoje griehe i opačine, što jih počinio na crkvi, na svetištu gospodnjem.

Bog je Napoleona uzdignuo da bude drugi Konstantin, te mu dao svjetsku vlast; nu srušio ga je kao drugoga Dioklecijana, oteo mu gospodstvo i prognao ga. Na Napoleonu je Bog pokazao osobitim, zornim načinom svoju božansku pravdu, kano malo na kojem od prijašnjih progonitelja, kako ćemo to tečajem ovih redaka vidjeti.

(Dalje će sliediti.)

Viestnik.

Zagreb. Baš je danas godina dana, što je narod hrvatski po svojih zastupnicih stupio pred namjestnika Kristova, da mu izrazi svoje nepokolebivo štovanje, svoju ljubav i odanost. Još nam je živo u pameti, kako je sv. stolica jasno pokazala, da njeno budno oko i na nas pazi, da njeno otčinsko srce i nas ljubi; još se i danas sjećamo onoga ugodnoga čuvstva, koje nas obuze kad pomislismo, da nas u okrilje prima sv. stolica, dok nas drugi odnemaruju i napredak nam stežu. Sjećamo se dobro, kako je onih dana ponajvažnije inozemsko novinstvo stalo s počitanjem govoriti o Hrvatskoj i važnoj zadaći, za kojom ona na iztoku ići mora. Dozivajuć si u pamet ono jedinstvo i slogu, koja se je u vječnom gradu pokazala medju posavskimi i dalmatinskimi Hrvati — mi bi željeli, da na te dane nikad ne zaboravimo. Tà onda se je ponajbolje pokazalo, što će nas najprije s nutra složit i ujedinit, a po tom i ojačit tako, da ćemo i politički biti takav činbenik, na koji će se morati više paziti, nego-li se je pazilo do sada. Ako smo u prošlosti po sv. stolici došli na svjetski glas, stupili u kolo naobraženih naroda; ako smo pod njenim okriljem u burnih vremenih i bivstvo svoje sačuvali, a ono nam je uz nju i sjajna budućnost zajamčena. Ne zaboravimo, da je i Niemac kazao, da će se u riešavanju iztočnoga pitanja morati s nova poprimiti osnove Grgura VII. Njegove osnove pako kako su zasnovane na čvrstih zasadah kršćanskih, tako uviek živu u predaji sv. stolice. A sada već imamo blagoslov ne samo Grgura VII., nego i velikoga pokojnika Pia IX. i velikoga nasljednika njegovoga Leona XIII.

— Preuzvišeni gospodin biskup Strossmayer dieleć po svojoj biskupiji sv. potvrdu skrenuo je 24. o. mj. u Biograd, da i tamošnjim katolikom podieli ovo sv. otajstvo. Preuzvišeni gospodin bio je odsjeo kod austro-ugar-

skoga generalnoga konzula kneza Wredea, te pošto je obavio svoj sveti posao, posjetiv kneza Milana i ministra Ristića ostavio je već 25. Biograd.

— Sv. otac javljajuć švajcarskomu saveznomu vieću svoj nastup na apoštolsku stolicu izrazi, koliko žali, što su prekinuti prijateljski odnošaji med sv. stolicom i švajcarskom vladom te ujedno izreče nadu, da će pravdoljublje švajcarsko pronaći sredstva i puteve, kojimi će se diplomatičko obćenje opet uzpostaviti i pružati liek žalostnomu stanju ondešnjih katoličkih stanovnika. Akoprem savezno vieće u svom odgovoru posve netemeljito naglasuje slobodu katoličke religije, koju najbolje razsvietljuje upravo sada u Parizu izašla povjest religioznoga progonstva u Ženevi, to ipak barem u formi udvorno pozdravlja Leona XIII. na apoštolskoj stolici i rado mu obriče, da će sudjelovati, kako da se uzpostavi i uzdrži religiozni mir. Ovo službeno priznanje Leona XIII. kao pape od strane švajcarskoga savezničtva kao što je u obće znamenita činjenica za švajcarske katolike te u svoje vrieme može biti zgodnom podlogom povoljnijemu okretu stvari, tako je napose važno pogledom na tamošnju staro-katoličku sektu, koju jedino državna sila uzdržaje.

— U predzadnjem broju javljeno je, da dogovori med sv. stolicom i vladami, s kojimi je diplomatičko obćenje prekinuto bilo poimence s Njemačkom, neuspievaju, glede Švajcarske se ipak barem neka nada ukazuje, u koliko se to razabrati dade iz pozdravnoga pisma, što ga je tamošnja vlada upravila na sv. otca prigodom njegovoga podignuća na sv. stolicu.

— Kako u samom Berlinu, tako je i po drugom svietu sve napeto pazilo na razpravu u berlinskom saboru, koja je počela 23. o. mj. Nepromišljeni čin smušena mladića Hödela dao je sgode berlinskoj vladi, da zasnuje zakon proti zloporabam i izgredom socijalne demokracije. Razpravu o tom započeo je predsjednik kancelarskoga ureda Hoffman. Spomenuo je, kako je vlada već davno pomišljala na put stati izgredom socijalnih demokrata, nego da sabor nije joj bio na ruku. Hödelov čin da joj je dao opet nova povoda uzprosit sabor pomoć. On ne misli, da bi svu borbu proti socijalistom imalo preuzeti zakonarstvo. Duševni boj proti njim da mora voditi crkva. Jer socijalna demokracija ne radi tako zlo na polju gospodarstvenom, koliko u tom, što čovjeku uzima vjeru, koja još jedina čini život ljudski čovjeka dostojnim. Svjedok je tomu i to, što su nedavno i gospoje u javnih skupštinah govorile proti vjeri. — U daljnoj razpravi vrlo sgodno je razvijao dr. Jörg, da je socijalizam njeka nuždna posljedica onim nazorom, koji su posljednjih godina zavladali i u najdaljih krugovih; da je socijalizam uzko spojen s duhom materijalizma. Proti tomu zlu uzpješno će se djelovati, budu-li slobodne ruke crkvi, koju baš danas onako stežu navlastito u Njemačkoj; djelovati će se uspješno i onda, bude-li se preustrojila škola. Jer ako se i ne imamo toliko plašiti sadanjega socijalizma, bojat nam se je jako socijalizma u budućnosti. Škole kakve su danas mogu nam obilno socijalnih demokrata uzgojit. Izmičuć školu uplivu vjerozakonskomu htjelo se je Bog zna što postići, a otvorila su se širom vrata socijalnoj demokraciji; jer moderna pedagogika, možda i proti svojoj volji, diže ljude nad vlastit im stališ i tim svuda nezadovoljnost širi. Osim toga misli Jörg da bi proti socijalizmu imale raditi sve vlade, jer ovo zlo nije samo po Njemačkoj, nego da ga imade svuda, gdje su se države odmaknule od pozitivne vjere. — Iz centruma govorio je i Windhorst, koj je toliki napredak socijalizma sveo na one posljedice, koje su morale nuždno sliediti iz vladanja države prema crkvi i školi to katoličkoj to evangeličkoj, te iz toga, što se je gledalo oduzet svaki ugled moralnoj vlasti. Krivo se je mislilo, da je država jedini izvor pravu, a zaboravljalo se je, da ima još starijih prava, koja je sam Bog dao i koja bi takodjer država morala braniti i štovati. — Buduć se je dakle sa svih strana proti zakonu govorilo, državni ga je sabor zabacio.

— Francezka vlada uvidila je, da ne može ići na ruku ljudem, koji su zasnovali svetčanost u slavu Voltaire-ovu. A pravo bi čudo bilo, da im dozvoli javno se narugat kršćanstvu. Nijekat pako ne mogu, da im to nije poglavita svrha. Jer po cieloj se zemlji skoro badava dieli knjiga: Le monument de centenaire, gdje su pokupljena sve po izbor ona mjesta, u kojih se je najjače rugao vjeri. Čuveni biskup Dupanloup interpelirao je o tom u senatu, nu ako mu ministar i nije dao posve povoljna odgovora, vlada je ipak zabranila u Parizu svetkovinu. Sad bi rado prenesli u Lyon, nego ni tu uspjeti neće. — Kakav je pokret uslied toga zavladao može se razabrat ne samo otuda, što su biskupi sve jedan za drugim proti tomu ustali, nego osobito otuda, što se je sastao odbor najodličnijih gospodja parižkih, koje će baš na današnji dan poći k spomeniku Ivane d' Arc i nakitit ju dragocienimi vienci. Već je odbor stao radit, kako će iz ciele Francezke dobit što više vienaca. U crkvah pako parižkih služit će se danas večernja, gdje će se pjevat psalam Miserere uz molitvu pro remissione peccatorum.

— U Lancashireu u Englezkoj buknuo je bio velik strajk. Do 50.000 radnika, koji sa svojimi obitelji broje do 200.000 osoba, obustavilo je radnju. Uzrok je tomu bio, što su tvorničari snizili cienu za 10%. Radnici su doduše htjeli i na to privoliti, al su zahtievali, neka im se zajamči, da se plaća još više snizivala ne bude, jer imadu dovoljno uzroka bojat se, da je ovo tek prvi korak k tomu. Buduć tvorničari nisu htjeli podati takova jamstva, radnici nisu htjeli više ići u tvornice, pače su stali i zlostavljati pojedine tvorničare. U jednoj svojoj skupštini zaključili su, da će pristati, neka im se plaća snizi za 10%, ako se bude radilo na tjedan 4 dana, bude-li

se radilo 5 dana plaća neka se snizi za 5%, a za rad kroz cielu nedjelju ima ostati podpuna plaća. Vladi je donjekle pošlo za rukom prepriečit veću nepriliku, nu primirit posve radnika nije mogla, jer se i opet javlja, da ima novih nemira.

— U Italiji zavladalo je u političkom životu njeko mrtvilo. Uzrok je tomu. što ni Cairioli ne može raznih grupa sjedinit na djelotvoran rad. Prem se je obećavalo s ministarskih stolica raznih osnova ne čini se ipak skoro ništa, jer i u sabor ne rado dolaze zastupnici, pak ministri moraju govorit praznim klupam. S toga su i oni, koji katolici nisu, al su konservativnih načela, namislili, kako da se ujedine svi konservativci, pak da zajedno svi preuzmu radit u javnom životu. Nu dok se katolici budu suztezali od političkih izbora neće moći uspjeti. Hoće-li pako sv. stolica katolike potaknut, da počmu djelovat u političkom životu to će ona najbolje znati, koja posve dobro pozna tamošnje odnošaje. Za sada je sv. otac pozvao katolike, da revno rade kod gradskih izbora i da samo valjanim ljudem dadu svoje glasove. Stavilo se je to na srce i svećenstvu, napose rimskomu. Talijanski katolici bez dvojbe će se odazvati tomu glasu Leona XIII.

— Po Rimu zaspala je sva trgovina i sav posao. Najljepši dućani nenose gospodarom, da s obitelju preživu. Slabiji trgovci i obrtnici padaju kao muhe. Skoro svaki dan vuku redarstvenici i sluge s cesta polumrtve ljude u bolnice i utočišta za uboge; siromasi skapavaju od gladi.

— Nedavno primio je sv. otac množtvo njemačkih hodočastnika. Sv. otac hrabrio ih je, da uz sve kušnje srčano uztraju u borbi za vjeru. Osobito im je na srce stavio kršćanski uzgoj djece, izričuć nadu, da će dobre plodove takova uzgoja naučiti cieniti i oni, koji su izvan crkve katoličke.

* **Mala zabava onim, koji se rado bave čitanjem svetoga pisma o** *ribi Jone proroka.* U proročanstvu Joninom (II. 1.) čita se: „Et praeparavit Dominus piscem grandem, ut deglutiret Jonam, et erat Jonas in ventre piscis tribus diebus et tribus noctibus.“ Neveli se, kakova je to bila riba, samo se kaže: da je riba bila velika, koja je proroka Jonu progutnula bila, i opet ga, na zapovjed božju, (kao što se nalazi u 11. redku istoga poglavja) povratila (evomuit) na kopno, i ovako ga izbavila. U evangjelju vendar sv. Mateja spominje se kit (Cete). Ondje se naime čita: „Sicut . . . . fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus et tribus noctibus, sic erit filius hominis in corde terrae tribus diebus et tribus noctibus.“ (Math. XII. 41.) Kit bi dakle imao bio izbaviti Jonu proroka. Kad se je medjutim pronašlo bilo, da je zjalo te ribe tako uzko, te nije nikako moguće, da bi ona mogla progutati čitava čovjeka, počelo se je misliti, da je druga ogromna riba izbavila proroka i došlo se je bilo na morskoga psa (Carcharias verus, ili obično Carcharias Jonae). Riba ta ima kad što dužinu 30 stopa. Ona je grabežljiva riba, drži se ladja, i neprestano vreba na ono, što odonud izpadne, pa kad se to dogodi, sve bez razlike proguta; ona se neboji največega štropota, niti nemari, kao što se je to osobito opazilo bilo, prigodom grozne pomorske bitke kod Abukira, za tutanj topovâ. Ta dakle riba obćenito se je smatrala izbaviteljem Joninim. Zjalo te ribe široko je i Jona bi bio mogao u njezinu želudcu imati dovoljna prostora, jer ima do 8. stopa. Mi vendar sciенimo: da prorok Jona nebi bio mogao, bez dvostrukoga božanskoga čuda, dospjeti čitav u želudac te ribe, poradi četverostrukoga niza strahovitih njezinih zubi, i da niti nebi bio mogao ondje ostati tri dana i tri noći, a da ne bude sasvim probavljen, poradi izvanredne probavne želudačne kiseline iste ribe. Pustimo zato morskoga psa i ostanimo kod kita, koj se navadja u evangjelju sv. Mateja. Istina je doduše, on nije mogao, iz gori navedenog razloga, progutnuti proroka. No je-li potrebito bezuvjetno primit, da je Jona bio progutnut? Zar nebi moglo ono „in ventre“ (u trbuhu) značiti „in ore“? (u žvalu) Kao što se u poredici kod sv. Mateja, izrazom „in corde terrae“ nerazumi utroba zemlje, nego razumi se na površini zemlje priredjena Isusova grobnica; isto tako moglo bi „in ventre ceti“ značiti: u žvalu kita. Kit je miroljubiv i ne zloban, rado se približi naglo jedrećim brodovom, i prati ih daleko. Silovitom žilavosti ogromne svoje repne peraje, kojom tuče morsko valovje, može za jedan sat do 12. milja preplivati, (premda obično samo 4. milje prevali) i usposobljuje se ovako, da može po moru tumarati na sve strane. Veličina glave mu iznaša trećinu njegova tiela, žvalo mu ima dužinu 20. širinu 15. stopâ, a višinu do 78. centimetara. Tako ga opisuje profesor **Giebel**. Ta riba mogla je Jonu, kad bi bačen u more, primiti u prostrano svoje žvalo, gdje je svakako bolje nastanjen bio, nego-li u želudcu morskoga psa, gdje bi se i bio morao odmah zagušiti. Naglo plivajući kit, mogao je proroka Jonu, na božju zapovjed, na opredieljenom mjestu, izbaciti na suho. . . . *a.*

Što je g. Cvjetko **Rubetić** u predzadnjem broju ovoga lista o meni pisao, jedne su stvari skroz neistinite, n. pr. da sam predplatio Napredak, da nisam bio spreman doći školsku mladež izpoviedat, da mi se je u svih piskaranjih sveučilištnoga profesora nedostojnih (?) uviek protivno dokazalo kad mi se je išlo dokazivat itd., drugim je pak stvarim krivično podmetnuo zlobne namjere, a Bog mi je svjedok, da ih nisam imao. Grdnu uvredu i sramotu, koju mi je tim g. Cvjetko Rubetić učinio pred svietom, od srca mu opraštam.

Dr. M. **Štiglić**.

Urednik Andrija Jagatić. Tiskom Dragutina Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 23. U Zagrebu, 6. lipnja 1878. Tečaj XXIX.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Klasična poganština u filozofiji i religiji.

(*Cvjetko Gruber.*)

III.

(Dalje.)

Silno zlo počinila je klasična poganština svojim uplivom na filolosofiju, jer podrovala je nevaravo i sjegurno izhodište istine o Bogu, čovjeku i cieloj naravi. Mi se divimo čovječjemu umu, i slavimo njegovu slobodu, nu na sve to um sám sebi nemože biti sjegurno izhodište istine. Svjedoči to povjest živimi i žalostnimi dokazi, kako je čestokrat čovječji um duboko zalutao, jer on u parbi istine i laži nemože biti sàm sebi sudac, već um mora suditi drugi. Mi velimo, čovječjemu umu mora biti nevaravo izhodište istine izvan njega (extra rationem), što drugčije kažemo: Bog, koj je stvorio čovječji um i cielu narav, može biti i jest jedini i najsigurniji vodić u tom iztraživanju, da um nezaluta t. j. filosofija ima biti kršćanska. Ovim čistim naukom negubi nitko, dapače um svojom slobodom radi, a Bog tu radnju upravlja, kako da bi sve u najljepšem redu išlo, te um nebude labirint svake smjese na pogubnost čovjeka i naroda.

Kršćanstvo neprieči slobodu uma u iztraživanju istine, jer koj nam je dao slobodu, dao nam ju je jamačno, da se njom najbolje služimo, kako da polučimo opredieljeni cilj. Slobodu kršćanstvo osobito cieni, samo valja slobodu dobro razumjet; pa baš putem slobodnoga iztraživanja mora doći ljudski um do uvidjavnosti i dokaza, da je kršćanstvo prava božja istina na čovječji svestrani boljak i spas. Stoga neboji se istina božje objave slobodnoga iztraživanja ljudske znanosti, jer onda imao bi se Bog bojati čovjeka, dapače drago joj je i želi, da se znanost bavi njom, jer je sjegurna, da će sviet i tim putem doći do čiste istine. A ako-li um ili znanost u oprjeku nadodje s katolicizmom, to onda nije krivac onaj, već krivina leži u neshodnom ili pogriešnom postupku uma ili čovjeka; pa zadaća je sdušnoga mudroslova pronaći pogrešku, a ne na prostu ruku odmah krivinu baciti na katolicizam, pa s njim dalje prekinuti prijateljstvo, misleći da je tim posao gotov. Ovako gubi mnogo filosofija u svojoj nepristranosti, koju bi imala uviek sliediti, a tim i u svojoj valjanosti i vriednosti, a stara riеč veli: philosophia mediocriter hausta a Deo abducit, penitus hausta ad Deum reducit.

U svakoj struci znanosti izhodište je više na njeki način nedokučljivo, tajno i nedokazivo, al mi se ipak znanosti klanjamo; budimo stoga pravedni, pa dajmo i kršćanstvu svoje, dobro uvažujuć, da se preziranjem ili ignoriranjem ništa nedokazuje, nego svoja slaba strana; pa ako svaka znanost imade svoje dogme, kojim neprigovoriti, zašto da je katolicizam nebi imao?

Filosofija sama sebi pripuštena luta iz krajnosti u krajnost, a to jamačno nevodi na dobro i žudjeni cilj. Poganska filosofija jasni je tomu dokaz. Jonička škola poče materijalizmom, a pitagorička suštim spiritualizmom, iz kojega se porodi panteizam sve do skepticizma, koj natrag k materijalizmu vodi. Učitelji bijahu u nejasnosti, a učenici jim po gotovo, te već na to dodjoše, da se bacaše kao na igru ili porugu raznimi sistemi. Nadodje Sokrat svojom — nazvao bi ju — moralnom filosofijom, al izuči i on svoga učenika Platona tako vrstno, da je ovaj posrnuo u idealizam ili spiritualizam, a učenik mu kasnije dobe Aristotel upao u protivni empirizam, koj urodi materijalizmom, a ovaj epikurizmom ili ništavnosti. Ni kasnije nebijaše bolje, jer kakvo sjeme, takvi i plod. Platonov idealizam dovede Spinozu u panteizam, a Aristotelov empirizam ostale filosofe u materijalizam, sve do racionalizma, i do najnovijega

Strausova ili Hartmanova nihilizma. Ovim stranačkim i nesigurnim putem u filosofiji zasitilo se je čovječtvo, te bi reć da nemari mnogo za tu struku, jer smeteno neznade ni sámo, čega ili koje sisteme da se drži, pa već u zdvojnosti i govori, da nema istine, ili da je „istina“ kimera, a čovjek da žive, samo da uživa na svietu. Poviest poganštine u filosofiji veli mudri Ancillon, jest pravi kaos, u kojem pojmovi, nazori i sustavi kolebaju medjusobno se pobijajuć i uništujuć, jer zametnuše stalno i čvrsto izhodište na koje jim se osloniti.

Emancipiranom filosofijom u duhu poganštine izgubila je mnogo intelektualna strana čovječtva, a materijalna podigla se nije; ili kako bi se mogla podignut materija bez duha? A filosofički današnji nauk stopio bi u jednu rieč: moje tielo — i ništa više. Rekao je na svojem mjestu glasoviti Thiers, da su filosofija i religija dvie vierne družice, koje neće pomanjkati, jer porodiše se na isti dan, a to u onaj dan, kad je Bog religiju u srce čovjeka, a filosofiju u duh mu upisao. Stoga imaju se ove dvie sestrice viek vierno pomagati, i jedna uz drugu koracati, a ni malo jedna drugoj škoditi; te kad god se je nesmiljenom rukom filosofija odielila od religije, pa se proglasila neodvisnom il posvemašno slobodnom, vjek je ljuto zaplakao narod, i skupo platio ovaj nesretni korak. Cielom smiernosti kao odvažnom iskrenosti zauzeti za svestrani boljak naroda zato mislimo, da bi se filosofijom imalo krenuti na put kršćanstva, ili da se filosofija u tom duhu uzbudi i podigne, nećemo-li, da nas neobuhvati s novič velika nesreća, možda veća od svih prvašnjih, a možda i zadnja — svojim razsulom, kako da nebi doživjeli strahovitiju svrhu devetnajstoga vieka, nego što vidjesmo ili uzčitasmo krvavi i užasni konac vieka osamnajstoga.

Klasičnom poganštinom u filosofiji *uništuje se kršćanstvo*, prem se veli i dovikuje, da se je nakanilo preporoditi čovječtvo prosvjetom i slobodom u njezinu duhu. Da je poganština odviše za taj posao slaba, te da ona nemože ljudstvo preporoditi kao ničim tako ni svojom filosofijom, to je dokazala i dokazuje povjest i svakdanje izkustvo; nu ona počinja i veće zlo. Klasična poganština *baca kršćanstvo u zaboravnost*. Uzmimo stvari, kao što nam se ukazuju. Kršćansko diete ili mladić ostavlja obitelj, gdje je dosti površno u svojoj religiji bilo uzgojeno, i stupa u školu. Prva ili medju drugimi prva knjiga, što ju u ruke dobije jest poganska t. j. hrvatska, latinska, grčka ili njemačka pisana u poganskom duhu. Tako druga, treća i t. d., nećeš-li izuzeti knjigu vjerouke, kojoj se brzo nadje mjesta bilo u školi ili kod kuće. Kršćanski mladić mora učiti se, opetovat, prevadjat, i što ja neznam sve, djela poganska, te se učit pameti od poganskih bogova, filosofa, junaka itd. U zviezde mu se kuje sve što je pogansko, a kršćanstva kao i da nema. Vjeroučitelj se možda i trudi više nego može, da bi što uradio, nu nije krivnja na njem, ako nepoluči svoj smier, nego na školskom sistemu, koj nije prorasao na domaćoj zemlji kršćanske Hrvatske, nego presadjen na prostu ruku iz tudjinstva ni po glavi ni po srcu naroda. Mladež možda i pohadja crkvu dolazeć na zapovjedane crkvene svečanosti i uredbe, nu kojim duhom il nabožnosti, da ob osvjedočenju i negovorim? Dala bi se mnoga neugodna natuknuti o toj stvari, kako se školska mladež vlada u crkvi, te kako ju baš oni kvare, koji bi u prvom redu imali ju u kršćanskom duhu vodit i uzgajat, nu volim mučat, i ranu neširit, a na koga spada, neka dobro pazi. Ovo ipak zašutjet nesmijem, da današnja ili novovjeka škola nazire u religiji nuzgredan predmet ili nuzgrednu stvar, a nesmatra ju — što i je — kao predmet svih predmeta, koj ima sladit i usladit sve nauke i predmete na spasonosni ukus naroda. Religiju nemora učit samo jedna knjiga, nego sve knjige; ne predavati ju jedan učitelj, nego svi učitelji, a kojim načinom i u kojem duhu, mislim, da me se razumje. U svakom predmetu prostrano je to polje, samo koj ga znade doseći okom, a posaditi u srce, da ga oplemeni. Tako bi imalo biti, al tako nebiva, i u tom je poglavita pogreška poganskoga sustava i duha u kršćanskoj školi, što religija bude izvržena zaboravnosti. Vjeronauk svećenika nepomaže mnogo, jer on će se slušati kao svaki drugi predmet, ako ne manjom pazljivosti i voljom, a mladež će ga smatrati, kao što ga smatra, za njeki abstraktni i od ostalih znanstvenih predmeta odieljeni predmet, koj se mora predavat i učit, jer je propisan, il samo u toliko, da se nedobije drugi red; al koj se može i zaboravit, te do koga baš toliko i stalo nije, jer sviet do toga danas mnogo nedrži. Religija se dakle kao i svaki drugi predmet uči dva sata na tjedan (— u viših školah —), pa kao što mladež, kad navrši školske godine, neznade ni latinski, ni grčki, a ni jošte nješto: tako neznade ni svoj nauk kršćanstva, il ga možda manje znade, nego ma koj drugi predmet. Kršćanska mladež svršujuć školske nauke znade životopise Likurga, Sokrata, Platona, i ostale stvari, a imena dvanajst apoštola neznade nabrojit, kamo-li djela njihova ili spise.

Da bi ju upitali o mučenicih ili o sv. otcih kršćanstva, nebi kršćanska mladež o svojoj kršćanskoj slavi znala ni usta otvorit. Tim nas obdari duh klasične poganštine! Nemože se reći, da se mladež trsi, kako kasnije nadoknaditi to neznanje, jer vidjamo, da se naš u modernom duhu naobraženi sviet veseli i ponosi, što brže bolje na religioznost zaboravi.

Ali klasična poganština *pogrdjuje religiju*. Ljudi nebaveći se znanošću religije, a neimajući ni pojma ni volje za tu struku, na prosto joj znanost odkazuju tvrdnjom, da religija medju znanosti nespada. Čuli smo to višekrat reći na odlučnom mjestu, nu čuli smo i sv. Tomu, koj reče, da je religija baš najodličnija znanost sve znanosti, jer sve druge bez nje nemaju po čovjeka žudjenoga smisla. Ovako govori znanstveni katolik, koga svatko po sebe i svoj narod dobro misleći čovjek cieni. U svih znanostih ima da bude kršćaninu religija aut caesar aut nihil, komu je religija veće valjanosti, nego filosofička i artistična poganština. Neću reći, da se u školi kršćanstvo na sva usta pogrdjuje, al biva to sve njekako skriomice da nepade posvema u oči; a lahko ti mladež zavesti. Veli se: u staroj dobi dvie bijahu zemlje svake znanosti i umjetnosti, gdje se porodiše najučeniji ljudi svake ruke, što jih pozna sviet; Rim i Atina domovina su najslavnijih junaka i t. d, čujte jim imena i divite se, a cienite se sretnimi, da je možete učiti i sliediti; kao što njihove bijahu misli, rieči i djela, tako mislite, govorite i radite vi, a što nebijahu kršćani ti veledusi i velikani, to jim neumanjuje slave. Mladež to sluša i dobro pamti, te zbilja uzljubi poganštinu, a zamrzi na njeki način i odurjava sve, što nije u tom smislu pogansko. Sliedi samo po sebi, da mladež, a po njoj i narod nepita za kršćanstvo i njegovu svetost, te se više ciene sedam grčkih mudraca, nego četiri evangjeliste, a u knjige Sokrata il Seneke više se nalazi mudrosti, nego u svih sv. knjigah kršćanstva, pa se znade govorit o spartanskih i rimskih kriepostih malo bolje i ljepše, nego o kršćanskih kriepostih. Recimo, da bi bili pogani uzeli za podlogu svojoj nauci i uzgoju naše kršćanske knjige, plaćajuć i uzdržujuć nebrojene učitelje, kako da jim djecu podučavaju u duhu Isusa i apoštola, ili u obće u duhu kršćanstva, te jim kršćanske filosofe, govornike i t. d. predstavljaju kao uzore, kojimi se u toj struci ništa neda prispodobiti, a kršćanske zakone i uredbe kao remek djela mudrosti i pravice: nebi-li rekao svaki zdravo misaoni čovjek na prvi mah, da su izgubili um ili pamet, jer hotomice i vlastoručno ruše svoje hramove i žrtvenike, te uče svoju djecu i narod mrziti poganštinu, pa da i kasnije moraju podpasti sveobćemu razsulu: i da bi se bili pogani potužili, što jim djeca odnemaruju otčinsku religiju, a nagibaju kršćanstvu, svaki bi jih morao sažaljivati radi neuvidjavne ludosti, da što gorega nerečem. Nu pa gledjite, koliko godina uči se i muči kršćanska mladež u školah uzgojem i naukom sve u poganskom duhu, a jošte se čudi sviet, da je život kršćanskoga naroda na prosto poganski. To je ono, radi čega prosimo sve i svakoga, do kojih stoji, da se uradi na promieni naukovnog sistema, ili bar da se ukloni pogibelj u tom smislu po narod.

Ne samo to, već klasična poganština izkvaruje religiju. Ova uči neljubiti prekomierno bogatsva, časti i udobnosti svjetske, a sebe zatajiti i umrtviti pùt u to ime, da se duša čim lakše podigne na uznositu radnju svoga životnoga cilja. Ovo nije propovjed sa propovjedaonice, već je čisti nauk kršćanstva, koj svagdje imade svoje mjesto od koljevke do groba, te se nalazi na svakom listu evangjelja i spisa za kršćane. Blaženi siromasi, krotki, trpljeći i t. d., to su mu načela i pravila. Pa što uči jošte? Uči sve raditi iz više nakane, sviknuti se Bogu, a ne lih dopasti se ljudem, ili zemnu si tražiti korist. Dapače odrješito nalaže Isus, da nije što radit iz sušte ljudske slave, jer se za takvu radnju neplaća na nebu; a opet da budemo u njem vezani kao loza na čokotu, inače da nam posao za spas nevalja. Čistoća nakane i svetost milosti jesu tim glavne podloge kršćanske krieposti. — Što je kršćanstvo jošte? Ono je religija ljubavi ili prave slobode i jednakosti ljudi; ono je religija nježne i bratske odanosti bogataša napram siromahu, i obratno; ono je čisto počitanje čovječjega dostojanstva, navlaš slaboga spola ženskoga, djeteta, siromaha, bolestnika, sluge i griešnika. Ljubi iskrnjega svoga kao sebe istoga. Po tom će vas upoznati sviet, da ste moji učenici, ako se budete ljubili, i to ne samo riečju, nego istinom i djelom To je duh Isusa i kršćanstva. A što je poganština? Ona je religija materije, pùti il senzualnosti, koja uči hlepiti za blagoslovom, časti i svjetskimi udobnostmi; blaženi bogati, mogući i koji plivaju u svakoj slasti: to je njezina pjesma i to ona hvali i preporučuje primjeri svojih bogova i ljudi. Ona nezna za ma koju nadnaravsku kriepost u kršćanskom smislu, nego sve joj je naravsko i zemaljsko, te ako je po koj njezin veleduh povirio u nevaljanost senzualnosti il takove ništavnosti, to je ipak i sám upao u protivnu skrajnost. — Što je poganština jošte? Ona

*

je religija sveobće mržnje, — ili egoizma; ona je potlačila i osramotila čovječje dostojanstvo ubrojiv ga medju živine, a na osobiti način pogrdila je nježni spol, diete, siromaha, bolestnika i slugu. Tko pozna njezinu povjest, taj znade sve to, i boli ga srce misleći na toliku pogrdu čovječtva; a na sve to i bogovi joj se medjusobno tuku, progone, nenavide, i ostala zla tvore. Kakvi su bogovi, takvi i ljudi, i obratno; a takova i religija. To je poganština u svojih načelih, i u svojem duhu.

U dvie rieči: kršćanstvo je proslava duha, a poganština proslava pùti ili senzualnosti. Poganština dakle nije moguća naobraziti duh, takvom bo naobrazbom duh pati, jer kad naobrazba biva u duhu senzualnosti, bude čovjek i sám pùten. Neopažamo-li to dovoljno danas na mladeži? Mladež duhom poganštine uzgojena i neide toli za sdušnim naukom, te ju neveseli znanost u strogom smislu, al za čim poglavito čezne, i čim se ponajradje bavi, — jest puka senzualnost. Iznimaka imade dakako, al su veoma riedke. Gdje je danas u kršćanskoj mladeži kršćanske vjere, a gdje kršćanske stare naše požrtvovnosti i hrabrosti? Sve što se radi, neradi se iz osvjedočenja ili za obće dobro, nego više iz sebičnosti il za svoju osobnu korist. Budi pošten, kaže se, i to je dostatno; al tu je uprav zec u šumi. Ili koj uči baš javno i čisto poštenje, ako ne kršćanstvo; stoga i mi velimo, budi pošten, al pošten u kršćanskom smislu i duhu, inače bojimo se, da će to poštenje slabo izgledat.

Kad mi proti klasičnoj poganštini vojujemo, nemislimo tim, da i danas poganština u svojem tjelesnom obliku vlada; nè, ona je tjelesno mrtva, ali živi svojim naukom u duhu, ponajpače u knjigah klasične poganštine, te se po toj cievi u glavu i srce kršćanskoga naroda lieva i pretače. U tom je bila, jest, i biti će sva pogibelj po kršćanske narode, koju odstranit skrajno je vrieme, jer pusti-li se u nastavi ovako dalje, do brza nestat će kršćanske vjere i kršćanskoga života i u našoj domovini. Toga se mi plašimo, jer u tom vidjamo svestrano zlo našega naroda, a zadnjić i njegovu propast.

(Konac će sliediti.)

Pio VII. i Napoleon I.

(Dalje.)

Pošto je prvi konsul pobio Austrijance kod Marenga na dan 15. lipnja 1800. god. i lunevillskim mirom prisilio cara Franju, da Mletačku, Toskanu, i Modenu i Mantovu, prepusti Francezkoj, to je sve većma rasao njegov ugled u Francezkoj, njegova moć i upliv unutar i izvan zemlje. Francezi smatrali su ga odsele nepredobivim i podali su mu se bezuvjetno. Sliedeće godine iza lunevillskoga mira izabrali su ga doživotnim konzulom, a tim su mu u istinu monarkičnu vlast u ruke dali. Napoleon se posluži tom svojom moći, da Francezku i s vana poveća, da joj prevagu i gospodstvo nad susjednimi zemljami pribavi i da se stepenicami, kojimi je rasla njegova moć i ugled napokon popne do carske časti. U Španjolskoj izvojšti si pravo, a sjevernu Italiju pripoji s Francezkom; podvrgne si i Švicarsku, a umio je i u Njemačkoj pomanje knezove na svoju stranu pridobiti; obje pako velevlasti, Austriju i Prusku umio je u medjusobnoj napetosti držati. Proti Englezkoj spremio je brodovlje i uzdigao kod Bologne velik tabor, da i ovoga glavnoga neprijatelja Francezke skrši.

Čim su mu poduzeća sretnije uspjevala, tim su njegove osnove postajale sve većimi; čim je većma rasla njegova moć, tim je bio željniji još većega gospodstva, a toliko je častohlepiv bio koliko mu je bila slava. Neprestano je smišljao, da razori staro, rimsko-njemačko carstvo, koje je dakako bilo samo sjenom prijašnje moći, i da na njegovo mjesto postavi novo rimsko carstvo, pod gospodstvom francezkoga naroda, a tim je smjerao na to, kako da zapad podloži svomu žezlu. On se je smatrao baštinikom i nasliednikom Karla Velikoga, koj je pred 1000 godina podigao zapadno carstvo; prestolje ovoga carstva htjede on prenesti na francezko zemljište, krunu onoga cara, htjede staviti sebi na glavu. I već je imao materijalnu silu u rukuh da svoju namisao oživotvori, već je sjajnu dvorsku svitu oko sebe sakupio; trebalo mu je samo još carskoga naslova i da ga posveti papa. I njegov genij prokrči mu put, da je postigao i jedno i drugo, a sreća otvori mu k tomu vrata.

Francezki narod i preko mjere opojen vrtoglavicom za slobodom, bio je blažen u slavi, koju mu je njegov vojskovodja svojimi postojanimi pobjedami posvuda pribavljao. „Gloire“ bilo je ono čarobno sredstvo, kojim je Napoleon i vojsku i puk za se predobio, kojom si je sve stranke podvrgao, sbog kojega mu se je sve divilo i počitavalo ga, kojim je nestalo pomisli na republikansku slobodu i ravnopravnost, što je prostiralo put monarkiji i carstvu. Pošto je izposlovao, da je sve privolilo i oduševljeno bilo za idejom carstva, pošto je potajno sve, što je k tomu trebalo, sa svojimi prijatelji i pouzdanici uredio i nov ustav carevine izradio, dade si po senatu i tribunatu ponuditi carsku čast. Na rieči, kojimi ga je Cambacérès puku proglasio carem, odvrati Napoleon čednom razboritošću: „Sve što mogu učiniti za dobro moje otačbine, stoji u najtjesnijem savezu s mojom srećom. Primam naslov, za koj mislite da je najsgodniji da prenese slavu naroda. Ja propuštam puku na volju, da potvrdi zakon o nasljedstvu. Nadam se, da Francezka neće nikada morati okajati časti, koju daje mojoj porodici. Bez dvojbe nebi moj duh već počivao na mojih potomcih,

kad bi oni ikada prestali služiti si ljubav i pouzdanje velikoga naroda."

Puk popratí te rieči neopisivom radošću. Prigodom glasovanja, kad se je ne više o carskom naslovu i časti radilo, nego o tom, da-li će priestol biti nasljedan u Napoleonovoj porodici, izjavi narod sa 3,521.675 glasova, da ima biti nasljedan. Da dade Napoleon ovomu izboru preko ustijuh naroda, veću znamenitost i važnost, i da rieči „milošću puka" pretvori u rieči „po božjoj milosti" pozvao je on papu Pija VII. u Pariz, da ga ovdje pomaže i tako posve posveti njegovo povišenje na carski priestol.

Papa mu poruči, da su pojedini francezki kraljevi po prastarom običaju u Rheims išli i od tamošnjega se nadbiskupa dali uljem pomazati i onda kruniti; Karlo Veliki pako, da je sam došao u Rim, te se ovdje dao od pape pomazati i kruniti. Nu Napoleon nehtjede pristati niti na prvo niti na drugo. O staroj tradiciji francezkih kraljeva nije htio ništa znati, jer da on nije svoga prestolja učvrstio po nikakovoj tradiciji, već sam po sebi; u Rim mu se pako takodjer nije htjelo ići; jer, premda je htio uzpostaviti carstvo Karla velikoga, ipak je imao skroz druge pojmove o tom carstvu, nego-li su bili spojeni s idejom staroga rimskoga carstva. Napoleonovo je carstvo imalo većma spominjati na moć i silu starih rimskih cezara, nego-li na sveti, crkveni značaj sredovječnoga carstva. Da on poduzme putovati u Rim, kako su putovali nekadanji rimsko-njemački carevi, to je bilo izpod njegove časti, te se nije ni najmanje slagalo s njegovom nadutom osobnosti: u mjesto da se on pokloni gospodstvu papinomu, valjalo je papi pokloniti se njemu. Pijo VII. sve je to jasno predvidjao i ćutio u dnu duše svoje; nu po savjetu svojih ministara i kardinala dade se napokon, nadajuć se, da će time novu probit za religiju steći, sklonuti, da ide u Pariz; nu ipak stavi dvie pogodbe:

1) da smije cara ne samo pomazati, nego i okruniti;

2) da Napoleon vrati crkvenoj državi otete legatije Bolognu i Ferraru; jer da se to posve slaže s nasljednikom Karla Velikoga, koj je crkvenu državu utemeljio.

Napoleon nadmudri papu, te mu dade poručiti po svom ujaku, kardinalu Feschu, da će izpuniti obadvie pogodbe. U toj nadi odputi se papa dne 2. studenoga 1804. iz Rima u Pariz, nesluteć niti najmanje, kako će ga sramotno Napoleon prevariti.

Njegovo putovanje kroz Francezku nije bilo drugo, do-li slavlja. Svuda, u svih gradovih i selih, kroz koja je prolazio, i vojska i oblasti i puk oduševljeno su ga pozdravljali. Puk se je upravo gomilao na put, kojim je on prolazio, te ga je klečeć dočekivao, da primi od njega blagoslov. Taj prizor dakako da je starca napunio začudjenjem i uzhitom. On si nije predstavljao puka jakobinskoga takovim; takovu privrženost i počitanje prema glavi crkve nije očekivao, niti je mogao to slutiti u zemlji, koja je, neima tomu dugo, crkve rušila i kršćanstvo odstranila. Nu nije ni toga slutio, da će doskora, istom zemljom, od istoga muža, koga je doskora imao okruniti carem, kao zasužnjenik morati ići u tvrdjavu.

Došav u Pariz, pače jur pred samim Parizom, u Fontainebleau-u dočekali su papu Napoleon i francezki narod, te mu sve moguće počasti izkazali. Predstavile su mu se sve oblasti; a ove su se jedna s drugom natjecale, kako da što dostojnije izkažu papi svoje počitanje. Tom prigodom rekao je Fontanes papi istinite i znamenite rieči, na koje je medjutim Napoleon doskora posve zaboravio: „Sve nereligiozne misli su ujedne i nepolitičke misli; svaki nasrtaj na kršćanstvo ujedno je nasrtaj na ljudsko družtvo."

Dan krunisanja urečen bi na 2. prosinca. Puka sakupila se je nepregledna množina oko tuilerija i notredamske crkve, u kojoj se je ta svečanost imala obaviti. Ponajprije vozio se je simo papa u prekrasnih kolih, praćen velikim počitanjem parižkih gradjana. Sat poslje toga išao je car s caricom Josipom. Vozili su se u prekrasnih staklenih kolih, obtočenih zlatnim rubom. U svojoj neopreznosti sjednu si oboje straga u kola, gdje je bilo mjesto poslužnikom; nu opaze to odmah, pak izprave svoju pogriešku; ali puk je u tom nazrievao zločest znak. Izza carskih kola sliedila je mnogobrojna, najsjajnije odjevena pratnja, koja je sjaj što svetčanije urešene crkve, te uzvišenost i svečanost krunisanja samo još većma povisivala. Papa pomaže cara na čelu, ramenu i na rukuh, te mu htjede i krunu staviti na glavu; nu u tom ga preteče Napoleon; jer on sam segne za njom, te si ju na glavu stavi. Time je htio reći, da on nije krune dobio niti od puka, niti od crkve, već da si ju je sam stekao i da je njegova po njegovoj vlastitoj moći. Nije to bio Karlo Veliki, koj je pred papom klečao, već je bio oholi i svojeglavi Napoleon; i taj Napoleon postao je sad već drugim čovjekom, nego-li je bio u ono vrieme, kad je bio prvim konzulom, kad je još s papom sklapao konkordat. Veličina njegove moći već ga je učinila bezobzirnim i oholim. Bog zna, što mu se je vrzalo u duši, kakov-li su imale utisak na njega rieči, što no mu jih je papa prije krunisanja rekao: „Opaši mač o bokove svoje, da njim ovršavaš moć pravde, da njim zloću moćno raztepeš, sv. crkvu i vjernike braniš i štitiš; da njim odpadnike od vjere i neprijatelje kršćanskoga imena zastrašiš i uništiš, da njim udovicam i sirotam milostivo pomogneš, te jih braniš; da ono što je razoreno podigneš, da nepravdu osvetiš, a što je dobro i valjano učvrstiš, da zavriediš jednoć, radeć tako, slavan sbog krieposti i velik sbog pravde, bez kraja sa Spasiteljem svieta, na koga tvoje ime sjeća, gospodovati. Pradt, obrednik klera kod te svečanosti, koj je kroz sve vrieme bio u neposrednoj blizini Napoleonovoj pripovieda, da je car cielo vrieme, dok su te ceremonije trajale zievao. Bog zna, što je tomu bilo razlogom, da-li boležljivost, da-li dug čas?

Pošto je papa svršio molitvu, koja se ovako dokanča: „Žezlo tvoga kraljestva, žezlo je pravde i pravice"

popne se Napoleon po stepenicah k žrtveniku, te si stavi, kako jur spomenusmo sam krunu na glavu; zatim uzme krunu caričinu, te ju i njoj sam stavi na glavu. Papa se je vidiv to, skoro izgubio od čuda. Nu još ga većma iznenadi kad je zapazio, da carski par, pošto se je obavila svečanost krunisanja ode sa svojom pratnjom kući, a na njega se niti neobazrie.

(Dalje će sliediti.)

Viestnik.

Zagreb. Uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup vratio se je još prošloga tjedna s Pešte u Gradec odkle dolazi sutra u Zagreb.

— Za pogorelce u Karlovcu darovao je uzoriti gospodin kardinal 300 for.

— † 3. o. mj. umro je Josip Težak, mladi svećenik naše nadbiskupije u 26 godini. Pokojnik je učio bogoslovje u Insbruku, te baš nedavno položio je već treći strogi izpit. Slabić na zdravlju uviek, prehladom se dobavio upale pluća, a to ga za tri dana posve shrva. Uzorna u svem i umna mladića oplakuje naša nadbiskupija osobito sada, kad joj ponestaje sve više svećenika. Pomilovao mu Bog krasnu dušu.

— G. Ignjat Ivandija, upravitelj župe u Ferdinandovcu postao je ovdje župnikom.

— Iz Karlovca dobismo dopis: Gospodine uredniče! Pišući o obavljenoj svibanjsko-marijanskoj pobožnosti u Karlovcu, neobznanjujem Vam novosti, kakove tamo u Zagrebu ili kojem drugom hrvatskom gradu nebiste imali. Imadoste i mogoste imati, jer je i u Zagrebu i drugud svećenika u slavu božju i njegovih svetaca na svaku ruku revnujućih. Bogu hvala i na tome. Nu ću Vam reći, prem su ove vrsti pobožnosti bile u Zagrebu ili ma gdje u kojem katoličkom gradu na jedan kroj krojene, te se samo brojem prisutnih i vanjskom ljepotom i nakitom slike Matere božje i majke naše razlikuju. U karlovačkoj župi tim se od drugih razlikuje, što je bila u maloj formi misija udešena, i obdržavana. Upravitelj župe preporučio je svečanost obližnjemu svećenstvu, i dao priliku, da propovjeda, krieposti majke božje uzveliča i širom razglasi. Propoviedaše tečajem i trajanjem svečanosti župnik Hrnetički jedan put; kapelan Kamenski jedan put; kapelan Mrežnički dva puta, župnik Mrežnički dva puta; župnik Novogradski dva puta, župnik Velemerički dva puta. Ostale dane zapremiše svećenici domaći, kod župe namješćeni. Kod službe bilo svaki put dosta, nu ne dosta gledeć grad i okolicu — nego gledeć na nehajstvo u vjeri zadovoljno je: a tko ne ljubi i ne štuje Mater božju i za jedno mater našu? Nevjernici, mlitavi kršćenici navališe u svojoj zloći i navaluju na mater, koji će sina pogrditi — a tko grdi sina nemože matere štovati. Hrvati su tuj čestiti katolici. Bože pomozi, da neugasi ljubav do matere i do njezinoga sina u hrvatskih srcih! Prvoga lipnja petoga sata jutra izidjoh iz dvora i slučajno se na Karlovac obazrieh; iza brda vidih vijajući se dim i široki žar. — Pomislim negdje gori: u Karlovcu, Draganiću ili čak u Jastrebarskom. Poslje poldan mi rekoše, da je u Karlovcu iza kasarne moralnoga i materijalnoga kup muteža u Karlovcu izgorio. Kad god se Bog posluži rukom ljudskom, da opominje sviet. *B.*

— Drago nam je nadovezat na ovaj dopis, da se ova svetčanost obslužuje ne samo po Zagrebu nego i po gradovih, nego da ju je stalo uvadjat i po selih. Izpod Kalnika dobismo viesti, da tamo župnik njeki oko 5 sati u jutro kupi svoje župljane u crkvu, da se odmah s jutra poklone prečistoj djevici. Koliko je ovo veseo pojav, toliko je poučna i za one, koji misle, da je težko puk priučit, da dolazi na kršćanski nauk. Kad se ozbiljno radi, uz pomoć božju sve se dade učiniti.

— Izpod Kalnika nam pišu. Veseli me, što su učestali dopisi vanjskoga svećenstva K. Listu. Jer se „K. List“ mora zanimati domaćimi pitanji. Mnogo se je predlagalo, kad bi bilo sgodno vrieme za „kršćanski nauk,“ a ja sam izkusio, gdje se redovito drži kršćanski nauk, kano u većini župa u Podravini tamo sviet rado dolazi na nj. Što više, sviet se je tako tomu priviknuo, da kad su vicine, pa ga ne ima, sviet upravo zieva od dosade. U Posavini, u Moslavini, u Slavoniji malko je težje. Nu mar i pregnuće i tu dosta može. Moj nekadanji duh. otac, a sada župnik brežki, vriedi nasliedovanja. Evo što sam doživio ovdje „pod Kalnikom.“ Narod gladuje, tako rekuć umire od gladi. Što čini vriedan župnik? Uvadja svibanjsku pobožnost. Kada? U jutro ob pet sati. Pa da-li dolazi narod u crkvu? Više, nego u Posavini i Moslavini na najveće blagdane: Božić i Uskrs. Župniku ime ćemo zašutiti, nego preporučamo i mladim gosponom, ko što i starim gospodinom: to na ravnanje. Kad je ono narod gladovao u pustinji, što je učinio naš gospodin Spasitelj; nije se dugo premišljavao. Radio je, pak će s toga i nam, stanemo-li samo raditi uspješno blagoslovit svaki rad.

— Iz Ivanca javiše jučer nenadanu viest, da je umro tamošnji župnik i podarhidjakon kotara varaždinskoga Mavro Broz. Pokojnik bio je iskreni rodoljub, te ga je narod po višeput i u sabor slao. O političkom djelovanju njegovu piše „Obzor“, da se je župnikom u varaždinskoj županiji, poslje oborena absolutizma, poslje g. 1860., i on zavezo obćenitom vjerom one županije, da se Hrvatskoj ustavnost i narodnost može osigurati samo u savezu s Ugarskom, te je bio pripravan tomu savezu znamenite žrtve prinieti. No Mavro broz prvi se je probudio od onoga varavoga sna i prvi je podigao u nagodbenom saboru zastavu opozicije. Poslje je iskreno želio i radio o tom, da se svi življi zemlje ujedine i složno stoje na braniku domovine, jer njezina sigurnost počiva na jedinstvu njezinih sinova, a ne na prijateljstvu pa makar i osamstogodišnjega joj saveznika. Crkvi bio je vjeran i odan službenik. Pokoj mu vječni.

— Petar Vlašić, župnik u Bukovju, imenovan je podarhidjakonom kotara Odranskoga. Franjo Gjurgjina duh. pomoćnik, premješten je iz Križa u Ludinu.

— Apoštolski glas presv. g. biskupa Dobrile, kojim je pozvao sve prijatelje i doma i crkve, neka pripomognu koliko mogu, da ne ponestane posve svećenstva po njegovih biskupijah — nije ostao bez odziva. Koliko razabiremo iz prinesaka, prikupilo se je već do sada do 70.000 for. Najviše nas pako pri tom veseli, što su se poprimili rada glede toga najugledniji svjetovnjaci. Sastaviše oni odbor u Trstu, komu je predsjednikom sam presv. g. biskup. Taj odbor izdao je pod 20. travnja ovaj poziv: Posvemašna skoro nestašica mladića, koji bi bili nakani posvetiti se crkvi i oltaru, da nadomjeste svećenike, koji il umru, il radi slaboće il starosti nemogu više poslovati u vinogradu gospodnjem, zadaje katolikom ovih sjedinjenih biskupija i tko njimi ravna težku brigu radi prežalostnih okolnosti, u kojih će se u najbližoj budućnosti nalaziti služba božja i kršćansko dušobrižničtvo, stvari naime, kojih spasonosni i najveći upliv ne samo na uredan život, nego i na ćudoredno i družtveno blagostanje pučanstva, jest živa nepobitna istina. Da se kako ublaži ta žalibože dokazana i skora zgoda, te predusreti neizmierna škoda, što ju predvidja vrhovni pastir ovih biskupija u svojoj okružnici od dne 2. februara t. g., niže podpisani, duboko ganuti s tog žalostnog stanja stvari, te slušajući glas svoga, kao i velike većine crkvenog predstojnika svojih sugradjana, sakupiše se u zakonit odbor namjerom, da slobodno i uz jednak obzir na razne narodnosti promiču školanje i odgojivanje učećih se mladića, koji poznaju jezike, narav i ćud svojih zemljaka, te su vjerojatno nakani prigrliti svećenički stališ. A to uz bodrenje na dobrovoljne priloge iliti prineske, da se uzmogne njimi: već sada podupirati u dugotrajnom školanju pristojan broj sposobnih mladića, a možda i utemeljiti biskupijsko dječačko sjemenište, il barem osnovati dovoljan broj godišnjih školskih podpora, a da nebudu nadarenici radi toga ni najmanje priečeni u konačnom izboru svoga stališa. Važnost i svetost svrhe, na koju se smera, korist što bi se dala postići poboljšanjem načina u naucih i odgojivanju, prilagodivši je vremenu, kao takodjer neizmierna škoda, što bi ju oćutili, kad se nebi medju nami obnavljalo svjetovno svećenstvo u broju. odgovarajućem neobhodnim potrebam pučanstva, naime u najozbilnijih i najsvečanijih zgodah čovječjega života, hoće bez dvojbe uzbuditi obćenito i najčvršće osvjedočenje o shodnosti i skrajnoj potrebi, da svaki po svojem premoženju priskoči u pomoć tako bogoljubnoj i zaslužnoj namjeri toli za cielo čovječansko družtvo, koli za obitelji i pojedine ljude. Toga radi podpisani odbor upravlja najvrući poziv na onaj odlični duh uzvišene darežljivosti, kojim se toli odlikuje primorsko pučanstvo, i sigurno se neće prevariti u nadi, da će uspjeh u toli važnoj stvari podpuno odgovarati njegovomu pouzdanomu očekivanju. Dobrovoljni prinesci mogu se upravljati, ili izravno ili putem članova odbora, preč. duhovnomu stolu ili ordinarijatu, a ti će se u shodnih rastojcih vremena objavljivati u listu *Osservatore Triestino.* Isto tako u svoje će vrieme biti obielodanjena i poraba, što će ju odbor naći za shodno da učini od dobrotvornih prinesaka.

— U nedjelju (2. o. m.) raznesla je žica iz Berlina na sve strane užasnu viest, da je na cara Vilhelma izpalio njeki doktor filozofije Nobiling dva hitca, od kojih ni jedan nije promašio svoga cilja. Starac od 82. godine ranjen je u obraz i mišicu od srnećaka i špriha. Prem je mnogo krvi izgubio ipak da je svjestan ostao. Nu ako i nije „nijedna rana neposredno smrtonosna" tuga i bol mogla bi starca shrvati. Nije to šala, u tri tjedna dvaput nišanom biti ubojitih hitaca! Naročito mora bolit starca, što mu se to godi sada, pošto je, kako se bar čini, narod svoj silno uzdigao i gospodarom ga učinio svakoj evropskoj situaciji. Još istoga dana držalo je državno ministarstvo sjednicu. Viećat ima svakako o čem, a danas već po gotovo, kad je 3. o. mj. izjavio Nobiling, da je već od osam dana namjeravao ubit cara, jer je mislio, da je po državu dobro, ako se makne glava države. Čin je dakle izveden promišljeno, a izveo ga je čovjek, koj je nješto više čitao. Vladi će njemačkoj, a i drugim, biti barem sada jasno, kamo može dovesti čovjeka zla štampa u novinah i knjigah. Nobiling je sisao duh socijalne demokracije, koja ništa neće da čuje za budući nadnaravni život, i koja uzgaja takve takodjer žene, koje u javnih skupštinah ustaju govorit proti svakoj vjeri. A u družtvu, koje je vjeru izgubilo, posve je naravno, da se hladne krvi puca i na najviše osobe, ako zločincem prieče, da ne mogu posve slobodno svojih osnova izvadjat. Tu će radikalno moći pomoći jedino čvrsta vjera ne samo u prostih radnika, nego i u filozofa, pa Bog zna, neće-li sada i Hofmann uviditi, da je katoličkoj crkvi svibanjskimi zakoni u veliko stegnuta sloboda blagoslovnomu djelovanju. Tà očita je činjenica, da je sve više socijalne demokracije ondje, gdje jače biesni kulturni boj. Hoće-li vladu sklonuti taj novi zločin, da crkvi razveže ruke, Bog bi znao — nu mi bismo jedino od srca željeli, da Bog nas obćuva od kulturnoga boja. Jesu se doduše i u najnovije doba u njekoj štampi i kod nas pojavili glasovi, donjekle sličnim onim lanjskim, nu radostno priznajemo, da jim nadležni krugovi nastoje odvažno stati na put. Konačno bi ih dakako moglo utišat obćinstvo ne podupirajuć takove štampe. Razmatranja o Hödelijadi i Nobilingijadi moglo bi ga na to živo potaknuti.

— Kad državni sabor njemački nije poprimio one zakonske osnove proti izgredom socijalista, koju mu je vlada podnesla, odlučila je ona sada redarstvenim putem što oštrije udarit na socijalnu demokraciju. Uslied toga odvažno zabranjuje im i razpušta skupštine, a govornike zatvara. Ovako misli ona, da će se zakon početi više štovati. Mogla bi se ona ipak u tom prevariti; jer pritisnuto jače, sve to više skače. Socijalizam mogu na ova-

kav način s vana samo na kraj potisnut, al samo da se za koje vrieme tim strahovitiji pokaže u svojih posljedicah. Katolici su već davno preporučili njeke socijalne reforme, o kojih smo i mi još lani govorili, koje bi, zadahnute duhom vjere, malo po malo mogle zlo izliečiti u korenu.

— „Christ. soc. Bl." počele su donosit statističke podatke, koliko i materijalno trpi narod po Pruskoj tim, što su otud protjerani redovi. Tri gradske obćine u dioecezi Fuldi troše sada na uzgoj mladeži 17.950 maraka više, nego-li su trošile prije. U dioecezi Ermelandskoj, pošto su izćerali sestre troše više 54.553 marke. Ove dvie dioeceze razmjerno su prema drugim malene; koliko dakle moraju više trošit velike dioeceze u Kolinu, Münsteru, Paderbornu itd.

— Čim je Leo XIII. zasjeo na sv. stolicu odmah je pomislio, kako bi sazvao odbor, koj bi se skrbio, da se na prazna biskupska mjesta po Italiji namjeste što vriednije osobe. U tu svrhu pozvalo je državno tajničtvo 18. pr. mj. kao članove u taj odbor kardinale Bilia, Panebianca, Ferrieria, Franchi-a i Gianellia, a tajnikom biti će uditore msgr. Latoni. — Nadalje odlučio je sv. otac, da djelokrug sudištu rota romana svede na čisto duhovne posle, neka bi pravnikom toga sudišta bio širji i opredieljeniji djelokrug. Uslied toga biti će njeke promjene i u drugih sborovih, naročito u sboru sabora, biskupa i redovnika te obreda.

— Prije njekoliko tjedana razgovarao se je njeki kardinal o tom, da-li će sv. otac ljeti otići iz vatikana. Tom sgodom reče, da bi mu talijanska vlada morala dati posve jakih jamstva za sigurnost, ali to da nikako nije moguće. Te kardinalove rieči doznalo je i talijansko ministarstvo. Buduć na taj korak sv. otca talijanska vlada željno uprav izčekuje, jer bi onda mogla reći cielomu svietu, da je papa posve slobodan — stoga je gledala u vatikanu poslati posrednika, koj bi sv. otca posve uvjerio, da će u svem biti siguran. Nu sv. otac odgovori mnogim, koji su baš tada oko njega bili: „Ja vatikana ostaviti neću, Bog me je ovamo postavio, i njegova je volja da ovdje do kraja uztrajem. Uz njegovu milost ništa trpiti neću od upliva zraka."

— Sv. otac Leo XIII. izjavio je već uslied prvoga atentata na cara Vilhelma, koliko žali taj zločin, te mu je čestitao, što je srećno minuo pogibelj. Isto je tako učinio i uslied ponovljena atentata, dapače pišu, da je sada i kardinalu Franchi-u naložio, neka izda na njemački kler okružnicu, da radi proti socijalizmu.

— U talijanskoj zastupničkoj kući predložio je Salvator Morelli, neka se stvori zakon, po kom će se moći ženitba posve razriešiti. Predlažuć govorio je na dugo o zlih posljedica, koje da potiču od nerazrješivosti kršćanskih ženitba, pak je to podkriepljivao i logikom i moralom i oekonomijom i politikom! Kuća mu se dosta nasmijala, a ministar Conforti odgovori mu, da je ženitba temelj družtva, kojim se bez pogibelji drmat ne može; javno mnienje da zahtieva, neka se ženitba svetom smatra. Da Morrelli-u ponješto zadovolje odlučiše taj predlog predat posebnomu odboru, i tako je nade, da će pri tom posve ostati.

— Na 30. svibnja kat. listovi po Francezkoj prispodabljali su junakinju Jean d' Arc i Voltaire-a, te otud izvadjali posljedke, koga da francezki narod više cieniti mora. „Univers" vrlo je sgodno opisao zadnje časove Ivanine i Voltaire-ove. Na 30. svibnja 1431. piše taj list, na smrtni dan junakinje, podignuta je bila na sajmištu u Rouenu lomača, a oko nje mnogo englezkih plaćenika. Nad lomačom vidjao se kolac, uz koj je privezana imala biti djevica, koju su zarobili bili. Glavna krivnja junakinje bila je, što je kod Pataya svladala Engleze i izposlovala, da je Karlo VII. pobjedonosno okrunjen u Rheimsu. S toga ju proglasilo vještioom, koja je morala poginuti. Jedva joj je dopušteno bilo, da ju na stratište prate pobožne redovnice, koje su ju tješile, držeć joj pred očima sliku spasiteljevu. Činile su to, sve dok ju ne oblije plamen, a onda se začu glas: „Ne! glas srca moga nije me prevario; mene je poslao Bog. Isuse! Isuse!" U zadnjoj uri uzklikne: „Vode! svete vode!" pa „Isuse! Isuse!" — i preda duh svoj Bogu. — Svrnemo-li sada okom na 30. svibnja 1778., eto nam u „Hotel Villette" osamdeset-godišnjega starca, blieda lica, upalih očiju, koj ukočena oka na svilnoj postelji očekuje strahoviti putni čas. Voltaire je to. Do njega se protisne svećenik i pita ga, vjeruje-li u Krista Boga? Tad se bolestnik preokrene i vikne: „U miru me pustite!" za kratak čas zavapi: „Zapustio me je i Bog i ljudi!" Po tom pozove rodjake svoje u sobu i rekne im: „Odlazite! Vi ste uzrok stanju, u kom sam sada, odlazite, što prije!" U to počme i smrtna borba. Sad je bud zazivao Boga, bud ga psovao. Okrečuć se u muci je svojoj i lice si derao i kad je zaprosio svećenika, nisu mu priuštili te posljednje utjehe slobodni zidari. Nješto prije nego-li je umro reče: „Čutim ruku, koja me zove pred sudište božje." Pa kad je tu ruku gledao odvinut od sebe, zavapi: „Vrag je tu, hoće me pograbit; vidim ga, vidim pakao! Sakrijte me, sakrijte!" Vrlo žedan posegne za čašom i uzkriknuv izdahne dušu, pošto je silnu krv stao bacati. I tako umre slobodni zidar!

Knjižtvo. Upravo je ugledala svjetlo brošura pod naslovom: Duhovna skrb za bolestnike. Napisao Dr. Martin Štiglić. Odobrila prečast. nadbiskupska duhovna oblast u Zagrebu. — Knjižica je tiskana vrlo ukusno u velikoj osmini, obsiže 32 str. i prodaje se kod pisca i u svih zagrebačkih knjižarah po 30 novč. Tko pošalje 35 novč., dobit će ju franco od poštarine u nakrstak. Želi-li tko uzeti 3 komada, dosta je ako pošalje 95 novč.

Urednik Andrija Jagatić. Tiskom Dragutina Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 24. U Zagrebu, 13. lipnja 1878. Tečaj XXIX.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Klasična poganština u znanosti i umjetnosti.

(Cvjetko Gruber.)

IV.

(Konac.)

Znanost i umjetnost predstavljaju na osobiti način vladajuće ideje, a ideje ravnaju sviet te po njih sudimo i napredni život u narodu. I one dvie imale bi biti u prvom redu na braniku svetosti istine i prava, nu nečini mi se ni tu baš najbolji uspjeh. Navesti ću samo njekoje struke znanosti i umjetnosti. *Što je poviest?* Jest znanost dogadjaja, njihovih uzroka i odnošaja, osobite njihove svrhe, kao i težnje za sveobćim i najvišim ciljem. Povjestni dogodjaji imaju dvovrstni uzrok, il djelovanje božje, il slobodu ljudsku, kao što je i dvovrstni cilj sve radnje: slava božja i spas čovječtva. U povjesti su dakle dva počela; počelo božje, i počelo ljudsko; a znanje i iztraživanje ovih dvaju počela, i medjusobne njihove djelatnosti u dogadjajih svjetskih jest filosofija povjesti. Koj tako povjest uči, jamačno shvaća i razumje cilj čovječjega života na svietu, a po tom znade i svoj život udesit. Gledeć na to, dokazuje nam život u narodih, da se poviest vrlo slabo uči, ako nećemo, da naprosto nabrajanje historičkih data i imena nazovemo povješću. A koj bi svjestan i pravedan mogao reći, da valja posao onomu, koj poviest na svoju volju izvraća više na uštrb il pogrdu kršćanstva, nego na korist istine i prosvjete? Tà baš nepristranom povješću u ruci mora svaki vidjeti, što od svieta poganština uradi, a što kršćanstvo; i što bi opet bilo sa svietom bez kršćanstva ili kršćanskoga duha.

Govorimo o znanosti, a to i je kamen, kojim se danas na religiju, naposeb na katolicizam rado nabacuje dokazujuć, da je ondje lih mjesto religiji, gdje nema znanosti ni prosvjete, stoga se čudimo, da ljudi današnje znanosti jošte religiji i mjesto dozvole u školi, — makar dva sata na tjedan. Valjda na svu opornost uvidjaju, da ipak bez religije neide. Ili bogati-li znanost i podiže-li se tim, ako religiju zametava? Nè, dapače škodi sama sebi i od svoga ugleda mnogo gubi, jer bez vjere nema ni znanosti, ni prosvjete, ni života u narodu. Predugo morao bi vući, kad bi htjeo to na tanko dokazat, kad i onako znadem, da misaoni ljudi to sami uvidjaju, a neuvidjavnim i strastvenim badava svi dokazi. Da nismo vjerovali svojim učiteljem u školi, bi-li danas znali, što znamo? Ili da se podigne mlada učenika četa proti svomu učitelju glasom i devizom: nevjerujemo, nije istina . . . itd. — čudnoga-li napredka, a jošte ljepše prosvjete? Pa da narod to uradi, a jošte proti onim, koji mu vjeru oduzimlju, užasna-li prizora! Nema dakle druge, već prihvatiti uz vjeru, na kojoj je osnovano cielo družtvo čovječtva, il odreći se svakomu napredku i prosvjeti. Čovjek nije na svietu sám za se, niti je neodvisan, već odvisi od svoga stvoritelja, i od ciele naravi, koja ga okružuje. Znanost prava mora mu to odkriti, i podučiti ga u tih odnošajih, nu znanost bez vjere il religije nemože to uradit, te uprav stoga nemože se čovječji duh podrovan nesmiljenom poganštinom podignuti do višega životnoga reda. Na najjednostavnija pitanja pogledom na religiozni, državni, družtveni il obiteljni život naši najveći duhovi nemogu bez kršćanstva čisto odgovorit, a da bi je na istinitu sreću naroda riešili. Zašto dakle kršćanstvo zametavat? Što je Bog sdružio i znanost i vjeru, filosofiju i religiju, to čovječe nerazdružuj, ili posegnuo si nesmiljenom rukom u srce napredka, tim više griešan, ako si to iz sušte i umišljene oholosti uradio dobro znajući, da smo odviše slabi, a da bi mogli sámi bez Boga i njegove ustanove posvemašno usrećiti sebe i narod.

Prvi dakle plod klasične poganštine jest,

što najplemenitije i najslavnije znanosti izgubiše kod kršćanskoga naroda dobar glas; a onda, što jih je ista poganština obezčastila ili oskvrnula. Kršćanski duh oživljuje njekim načinom sve znanosti i umjetnosti, a duh poganštine materijalizira jih i ubija, da nemaju, i nedonose žudjenoga života.

Da rečem koju o modernom pravoslovju. Nisam doduše pravnik, al što zdravo mislim i ćutim, netreba da zašutim. U čemu ga je princip pràva? Kršćanski govoreć princip pràva jest volja božja. A da-li se danas u poganštinom podrovanom vieku obnaša pràvo po tom čistom kršćanskom principu? Koga zanimaju stvari toga smjera, te motri što se dogadja na svietu, a sve na ime istine i pràva, taj će na to pitanje i sám odgovoriti znati. Ili kakvi-li su nam moderni ustavi, kakva politika, ekonomija i t. d.? Svaki traži lih svoju korist, a je-li drugi pri tom pati, nepita se mnogo; pa ista znanost, ako nenosi materijalne udobnosti; nevriedi toliko u očijuh takvoga svieta. Nije-li istina? Ako je, onda pada glavna krivnja na duh poganštine, koja nam sve otrova; a jošte veća na one, koji za volju nesretne poganštine isto kršćanstvo zametavaju.

Da navedem koju o siloslovnih i naravoslovnih znanostih, to se i na tom polju pogubni upliv poganštine dovoljno ukazuje. Nebo i zemlja dva su preliepa ogledala, s kojih svakomu zdravomu oku prst silne mudrosti božje odsieva, što rekoše stari mudraci, da su nebo i zemlja lire, na kojih udara božji prst. Bog je stvorio sve za čovjeka tim dodatkom, da uživanjem svega dodje do užitka božjega. Naravoslovne znanosti imaju dakle čovjeka dovesti do toga spoznanja, inače nemaju pravo koristnoga smisla. Kao što svaka znanost, tako naposeb naravoslovje imade čovjeka sve to više približiti Bogu, a ne odalečivati od njega materijaliziranjem znanosti — svoje struke; stoga najslavniji naravoslovci u kršćanstvu držaše tu struku osobito praktičnom, jer uči čovjeka upoznati, kako pod božjimi zakoni živi i napreduje ciela narav, pa i isti čovjek, te kako ima baš on u prvom redu svoj život po volji božjoj udesiti.

Jeli tako radi i uradi poganština? Nè, već iztražujuć narav podala se istoj naravi, i negledeć na njezinoga početnika — Stvoritelja. Tim je ona narav materijalizirala, t. j. narav joj posta sve u svem, prem nam materijalizam i nereče jošte jasno, što se pod imenom naravi imade da razumje. Ovako se iztražuje narav lih na sebičnu korist, i sebični užitak, a tim i na sebično zlo, jer se zapostavlja glavni cilj ciele naravi; iztražuje se kao onaj, što iztražuje vino, da se njim opije i pamet smuti, a onda pomuti i cielo družtvo. Tielo bez duše nije čovjek, tako ni materijalistička utvara bez duha nije znanost, kojoj ako manjka duh ili život, mrtva je u sebi i nedonosi žudjenoga napredka; a manjka joj duh ili život, ako umu ljudskomu manjka vjera, kao što to opažamo danas, i dok bude tako, materija ostane mrtvom materijom, koju jedino oživjeti može duh. Istina je, da su znanošću ljudi krenuli daleko, nu samo tim kršćanskomu narodu nije jošte sva želja izpunjena; dapače čudi se taj narod, kako to, da se znanosti od Boga odalečiše, koje imaju teći putem istine, a istina jest Bog? Znanosti pako uroniše poganštinom u materijalizam tako duboko, da već nevide svjetlosti vjere božje; i dok se one nepreporode s novič u kršćanskom duhu, biti će vjek sliepac onaj, o kojem Isus reče, da ako sliepac sliepca vodi, obojica će upasti.

Da je kršćanstvo, naposeb katolicizam, donjelo svietu preliepu *umjetnost*, i posvetilo ju višim njekim pojmom, nema dvojbe; te svi poganski cirkusi i amfiteatri nesjaše tolikom slavnosti, koliko katolički katedrali i crkve; a što nam danas više sjaju kazališta ili zabavne redute nego crkve i hramovi, to je žalostni znak napredka u poganskom duhu, — navlaš ondje, gdje su kršćani na ime slave božje presiromašni, a za prilike senzualnosti prebogati. Nebi to ovamo spadalo reći, da kršćana nebi boljelo srce vidjeti i ćutiti tu žalost. — Duh kršćanstva podignu i oživi arkitekturu, skulpturu, mozaiku i slikarstvo, da mu se poganština pokloniti i diviti može i mora, a doseći ga nikako; i ciela kršćanska Evropa posta veliki muzej pun svakoga božjega dara i veličine ljudskoga uma, nu muzej čist i moralan, gdje je umjetnost svoj cilj postigla, a čovječtvu ni malo neškodila. Nu klasična poganština već svoje i tu uradi. Samo što je klasično u duhu poganštine to se cieni, a umjetnost u kršćanskom duhu nemili se svietu. Gledj slike po kućah i zabavištih, pa jošte gdje kršćani živu i dolaze, to nevidiš, nego samu poganštinu; nu nije se tomu ni čudit, jer kakvi nauk i uzgoj, pa kakvi zavladao duh, takve moramo gledati i slike, kao što se veli, da se slika prilici raduje. Nebi htjeo ni ovdje prenagliti se, al ipak istinu mi je reći. Pošten i čist čovjek zasrami se, kad opazi nesramne slike poganštine, koje sve to modernije postaju. Onamo se veli, budi pošten, a ovamo iztiču se javno slike nepoštenja. Kako se to

skupa slaže? Isti angjeli božji slikaju se cielim tielom goli, kao tobož njeki poganski geniji, a tako i druge slike malom iznimkom, nu tim nedobiva naravnost umjetnosti, a trpi javni moral, te guši se čista ćut navlaš u nevinoj mladeži. I u nas se nadje listova, koji nas obdare višekrat u inicijalnih slovih svojih članaka ili pjesmicah po kojom poganskom boginjom u njezinoj nagoj naravnosti, ili nam donesu inu sliku poganskoga duha. Bože sačuvaj, da bi ja proti hrv. literaturi ma samo riečcu rekao, dapače ju po mogućnosti i sám podupirem, nu to ipak u ime svoga kršćanskoga duha i naroda mogu uprositi i reći, da nam se kršćanom — Hrvatom za skupi naš novac nebi davala u ruke poganština u svojoj slici i prilici, nego da nam se donese stvari odgovarajuće kršćanskoj ćuti, a bodreće duh na čistu i izdašnu radnju po sdušni napredak naroda. Poganštinom ugadja se možda oku, al kvari se srce; listovi pako sdušnoga napredka imaju plemeniti srce, a ne kvariti.

Motrimo-li umjetnost poganskoga duha, to opažamo, da ona više goji senzualnost. Ljepota je već u sebi pojam čistoće, i koj proti čistoći grieši, grieši i proti ljepoti. Kad pogledam koju liepu sliku recimo sv. Madonne, to joj ista ljepota viri iz očiju, i iz najmanjega poteza lica; to ju čini uzvišenim, i da rečem božanstvenim likom, komu se diviti; al čim se ide slikom na probudjenje senzualnosti, gubi slika svoju vriednost u očijuh čistoga srca, jer što bi htjela na jednu stran ljepotu predstavit, to s druge strane ljepotu čistoće gazi, a tim i moralnu ćut. Nevalja ovdje castis omnia casta, jer posve pravo mogao bi okrenuti rieči, pa rieči incastis omnia incasta, t. j. nečistnjakom ništa nije sveto, a da nečistim duhom poganštine nebi oskvrnuli i pokvarili. Je-li se tim cieni čistoća umjetnosti? Neće-li to reći onesvetit umjetnost? Ili dao li je Bog čovjeku um na pokvarenost?

Umjetnost treba cieniti na svaki način, al treba i cieniti čisti i moralni život u narodu, koj je podloga svakomu napredku; te kršćanin imade pravo zahtievat od umjetnosti, da mu nekvari religioznu i moralnu ćut, ili da mu odgovara kršćanskomu duhu. To se ima reći o kistu slikara i o dlietu vajara, jer slike u velike djeluju na čovjeka. Umjetnosti je gojit dobro, liepo i koristno, al ona u poganskom duhu neznade za dobro, senzualnost liepo oskvrnjuje, a tim nebiva koristnom, nego pogibeljnom, i tako kvari cieli posao narodnoga blagostanja. Koj praktično misli i promišlja, taj ovako sudi posve pravedno.

Ne samo kazališta i palače nego i iste crkve zidaju se u grčkom ili rimskom štilu, što no rieč: renaisance. Bože moj, i ti bi imao zahvalit poganštini, što ti se hoće da dižu hramovi po modernom ukusu — poganštine. Kršćanske crkve — poganski štil; Bože, koje-li protuslovje! — Kršćanska crkva imaše s početka svoj kršćanski štil arkitekture imenom bizantinski, jer u Carigradu procva Konštantinom sloboda kršćanske crkve. Kasnije dubokom naukom ob odnošaju vjere i umjetnosti, poduprta savjeti biskupa i inih kršćanskih učenjaka, usavršila se ona arkitektura, i dobila ime gotička, te je podigla u svojem štilu divne i preslavne zgrade, kojim s ni jedne strane nemožeš pregovorit. Ovaj štil zbilja njekud odgovara slavnosti i pobožnosti kuće božje, da ti duh što više uznese na molitvu i bogoljubnost. Nu to presta viekom moderne poganštine, jer u to doba djela poganštine uzori su ljepote u znanosti pa i umjetnosti, a kršćanski štil sve se malo po malo izpudio. Bilo što mu drago, mi svjestni kršćani ljubimo vjek više svoje, nego tudje, te tim hoćemo, da nam se uzpostavi, što je naše, a tako da nam i umjetnost cvate u kršćanskom duhu. Renaisance budi nam kršćanska, a ne poganska. Ovo je zahtjev, ne što reče jedan naš list, talijanskoga jezuitizma, nego iskrenoga značaja kršćanskoga i hrvatskoga srca.

V. *U obitelji i čovječjem družtvu.*

U kršćanstvu slovi kao glavna životna poluga: roditeljski ugled i svetost braka. Klasična poganština narušava ugled roditeljski tiem, što lih uzdiže i hvali svoje, a napada i ruži istim činom naše otce i predje kršćanke vjere, kako bi jih se njekim načinom sramiti imali, što nam takvi bijahu. Duh poganštine naprosto govori, da predji naši kršćani bjehu zanešenjaci ili ludjaci, a vjekovi njihova života, da bijahu vjekovi varvarstva i gluposti. Otci dakle naši ili predji kršćanski predstavljaju nam se kao njeki divjaci, za kojimi se nije što povesti. Ovako se navadja mladež i odrasliji sviet mrziti svoje i otvrdnuti prema duhu kršćanstva, da necieni, što bi imao u prvom redu cieniti. Nu neka se i hvasta poganštinom sviet više nego treba, može-li se ipak užasnimi sramotnostmi najmodernije civilizacije ponositi? Poganština vitežke krieposti i divna požrtvovanja kršćanstva nazivlje fanatizmom, a kako da nazovemo mi hudobštine i strahote poganštine, koja glavu na svestrani zator naroda sve to više diže? Nećemo-li da budemo zahvalni i po svoje dobro uvidjavni, barem budimo pravedni. Kršćanstvo

zidalo je i dizalo crkve, škole i samostane, a danas dižu se i zidaju uz škole poganskoga duha, kazališta i tamnice, a crkve se puštaju, da se ruše. I kršćanski naši predji bijahu griešni, kao i mi, nu oni se sramiše svojih zloća, te ih izpovjedaše, da se poprave, a danas se sviet griehom i zloćom ponosi, te se pakosti širom otvaraju vrata. Kršćanin pravednom rukom svemožnoga stvorca kažnjen spokorava se i poboljšava, al danas se nezna drugo, nego psovati i prokljinati; te u skranjoj zdvojnosti pištolj u šake pa hrsk u glavu, ili se baciti u vodu, ili si na koj mu drago način uzeti život. Kršćanskoj dobi predbacuje se neznanje i što ja neznam sve, a može-li se poganštinom naobraženi sviet toli dičiti modernom znanošću, da mu prigovora nema? Čitamo, vidimo i čujemo dosti toga svaki dan, kako napredujemo na sav vapaj znanosti i prosvjete, pa mi netreba duljiti rieči.

Poganština ponizila je i upropastila obitelj, a kršćanstvo podiglo ju uzpostavom svetosti braka. Slavni zakonoša Likurg reče, da obitelj imade lih državi davati jake ljude, i drugo ništa, jer da je čovjek za državu stvoren; stoga da se mora svaki ženit, a djevojačtvo il bezženstvo da je javna sramota; pa koje diete nije bilo u volju države, naprosto ga smaknuše. Zakon Likurgov bijaše s malom iznimkom temelj poganskoga obiteljnoga života kod Grka i Rimljana; komu se i danas duhom poganštine opojeni sviet klanja. I danas se uči, da je država sve u svem, kojoj jedino sve posvetit, što imadeš, pa i srce i dušu. Ta misao i nakana proviruje iz svih modrnih zakona neizključiv ni najnoviji školski zakon, nu kao što se vidja u svem lažna religija i lažni duh, tako se ukažuje i lažni moral, i lažna politika.

Kršćanstvo jest zakon obće i bratske ljubavi, i tim zakonom obnovilo je ono po svojoj slici družtvo čovječtva; a poganština je zakon obće mržnje i nenavisti. O tom uvjeravaju nas neprestani ratovi njezinoga Olimpa i naroda, kao i ini pojavi egoizma, mržnje i nenavisti u poganštini onda i sada. Ohladnjela je ljubav u narodu napram Bogu, pa je i nema napram narodu t. j. jedan napram drugomu Čisti je to plod nečiste poganštine, koja najviši pojam o Bogu u blato baca, a u više i niže slojeve naroda razdvojivu mržnju sije. Nekoleba-li čovjek poganštinom izmedj patricija i plebejaca, izmedj naroda i plemstva, da se nikad i nikako nemože odlučit za Marija ili Sillu, za Pompeja ili Cezara, za podložnike ili tribune itd.? Tim nestaje onda pravoga pojma o vlasti, kao što ga čisto kršćanstvo uči. Stoga se i širi danas nauk o suverenstvu naroda. I mi smo ljudi naroda svoga, koji sve za dobrobit naroda radimo, ali čisti pojmovi imaju nas vodit u svakoj radnji. Za narod pripravni smo — uztreba-li, i žrtvovati se, nu uprav zato nećemo, da mu se takvimi nauci muti pamet na duševnu i tjelesnu štetu, a na poremetak svakoga žudjenoga i ustanovljenoga reda. Kršćanstvo nam veli, da je svaka vlast od Boga; i toga se mi držimo, i hoćemo, da se svaki drži, jer ako vladare i narod neveže božji ugled i kršćanska veza ljubavi, niti vladari što valjaju u očiuh naroda, niti je narod valjani vršitelj zakona. Tu gine i propada sve, jer od ozgo udara despotizam i tiranstvo, a od ozdo nered i revolucija.

U narodu duhom poganštine uzgojenu nema čiste i prave ljubavi, stoga ni pravoga života, a poganski senzualizam i egoizam nije ljubav, nego izrod ljubavi. Iskra mržnje i nenavisti tinja u srcu družtva i naroda zaprietana jošte možda vanjskim strahom, i rak svestranoga zla grize u korjenu naroda, stoga do uvidjavnih je ljudi, koji u narodu imaju rieč i moć, da predusretnu užasnoj pogibelji i bolesti u narodu, te za dobe uduše iskru nesreće i pogube, dok nepukne u golemu vatru, koja bi mogla cielu nam milu domovinu u prah pretvorit.

Odmah na početku ovih kratkih crtica navedoh, da je kršćanstvo radikalni liek proti toj svestranoj bujici, stoga uprieti je jednodušno i uraditi, da stablo napredka i prosvjete, znanja i umjetnosti, uzgoja i života u narodu već u klici ili korjenu bude zdravo, te i u duhu kršćanstva cvate, kako da se svi udružimo pod njegovu granatu krošnju, te naužijemo se njegova ploda i hlada, kojim da se čovječtvo ukriepi i nastupi pravi život. Stoga ovo rekoh, — a Bože daj, bilo uvaženo, i rečeno — u dobri čas.

Kritika.

Ovih je danah izašlo djelo: Čitanja i evangjelja za sve nedjelje, blagdane i svetce po naših biskupijah, iznovice prevedena po dru. Nikoli Voršaku, kanoniku, a odobrena po preč. i preuzv. djakovačkom biskupu. Važnost stvari, kojoj je to djelo namienjeno, zahtieva, da mu se javno sudi. Što sam se opet ja dao na taj posao, tomu ima dva razloga; prvo: što bih hotio učvrstiti načela, po kojih mislim da treba izradjivati takova djela; a drugo, što sam zamoljen, da to učinim. Nitko neočekuj od mene, da ću potanko i u svakom pravcu suditi: za to bi trebalo više posla i truda, nego da sam prevedem djelo; ali zato neće valjda biti s gorega, ako u občenitih crtah navedem, što mi se čini dobro, što-li nedostatno.

Ako je istina, što se obćenito priznaje, da je mnogo teže prevadjati, nego-li izvorno pisati: to je uprav muka prevadjati sveto pismo; a dvie su muke, prevadjati ga tako, da ga uzmogne razumjeti i prostiji sviet raznih razriečjah, kano što to biva s ovakovom knjigom. Čitateljem ovoga lista nemoram potanko izbrajati, što sve i koliko treba da znade prevoditelj svetoga pisma; dovoljno će biti, ako spomenem, da i oni, koji sve to znadu, tako različito shvaćaju pojedine rieči i izreke, ter je težko odlučiti, što je dobro. Tako, kad ove rieči: (Luk. 2, 34.) Ecce positus est hic in *ruinam* et in resurrectionem multorum in Israel, et in signum, cui contradicetur, Reišel ovako prevadja: Siehe, dieser ist gesetzt zum Falle und zur Auferstehung vieler in Israel, und zu einem Zeichen, welchem wider sprochen werden wird; a Ivecović ovako: Gle, postavljen je ovaj na propast i na ustanak mnogim u Izraelu, i na znak, proti kojemu će se govoriti; a Voršak ovako: Evo gle, ovaj postavljen je za propast i za uzkrsnuće mnogim u Israelu i za nišan protuslovju: onda se uvidja, da je veoma težko, shvatiti pravi smisao pojedinih miestah. Zato ja držim, da će se posao prevadjanja svetoga pisma kod nas tekar poslije mnogo pokusah dotjerati, ter smo zahvalni kanoniku Voršaku, što je i on svoje ruke priložio k tomu poslu.

Nu kad se već i shvati smisao koga mjesta, onda nastaje nova neprilika, kako ćeš ga prevesti. Glede toga ima raznih načelah: jedni prevadjaju sveto pismo prestrogo, drugi preslobodno: ja držim, da je sredina pravi put. Ugled izvornika ište, da ga se čovjek sve dotle strogo drži u svačem, dok nesmeta jeziku, u koji se prevadja. Zato odobravam, kad Voršak rieči, (1. Kor. 4, 3.): Mihi autem pro minimo est, ut a vobis judicer, aut ab humano *die*, prevadja: Meni je pako najmanje do toga, što me sudite vi, ili koji ljudski sud; jer: ljudski me dan sudi neznači kod nas ništa. Reišel prevadja ono doduše: Von einem menschlichen Tage, ali namah dodaje u opazci: Gerichtstag, oder Gericht. Budući pako da se takove opazke, osobito kad čitaš puku evangjelje, nemogu praviti: treba tamni latinski izraz zamieniti jasnim naškim. Ali gdje budi rieč budi vrst izreke nesmeta razumljivosti našega jezika, treba se strogo držati izvornika. Zato nemogu odobriti ovakovih Voršakovih prevodah: In signum, cui contradicetur: za nišan protuslovju; jer protuslovje neznači samo prigovor, već i protuslovni govor; a drugo u samom tom samostavniku nije pojam budućnosti, koji jest u riečih: cui contradicetur. Isto tako neodobravam, kad Voršak rieči: (na istom mjestu) Nihil enim mihi conscius sum, sed non in hoc judicatus sum, prevadja: Jerbo ako i neimam išta si prigovoriti, nisam si zato opravdan: strogi prevod: Jer ništa si neimam prigovoriti ali zato (ili u tom ili tim) nisam opravdan, nesmeta nimalo razumljivosti našega jezika.

Isto budi rečeno i o redu riečih. Gdje se neprotivi duhu našega jezika, dobro je, da se zadrži red izvornika: slog je takov i narodni i ujedno biblički. Istina, ter u hrvatskom jeziku epitet stoji ponajviše pred samostavnikom, ali današnja je umjetna proza uklonila tu jednoličnost, ter se epitet premiešta i prama smislu i prama blagoglasju. Medjutim, tko je, poput našega prevoditelja, zadržao onaj prvobitni hrvatski značaj, neima mu prigovora, ali ipak nesmije sile nanositi izrazom, koji su se već udomili u jeziku. Tako se izreka: Dixit discipulis suis, može prevesti i učenikom svojim, i svojim učenikom; ali Spiritus sanctus nesmije se reći: sveti Duh, nego: Duh sveti; jer je ovo posljednje od otče — naša prešlo u narodni jezik, tako da se ono prvo, koliko je barem meni poznano, niti nečuje više.

Prevodeć ma što, a osobito sveto pismo, treba se čuvati, da se rieči, koje uz glavni imadu i drugotni pojam, neprevode riečmi samo s glavnim pojmom, i uzvravratice; jer onda izilazi nješto drugo, nego-li što izvornik kaže. Kano što se (Luk. 2, 4.) Ascendit Joseph in Judaeam nesmije kazati: podje, već uzadje; tako se niti: arescentibus hominibus prae timore (Luk. 21, 26.) nesmije reći, dok nestaju ljudi, već dok se suše, ili smagnu ljudi. I Latinac bi bio mogao kazati: intereuntibus; ali čim je kazao arescentibus, valjda je znao, zašto tako kaže. Ni Reišel nekaže: untergehen ili umkommen, već: verschmachten. Povrh toga, tko se suši, nemora ga još nestajati, ili nestati, osobito kad očekuje, što će na sav sviet doći. — Isto tako nevalja: (Iv. 1, 19.) Judaei *miserunt* sacerdotes reći: opremiše, već poslaše. Opremiti po Vuku znači: reisefertig machen, po Parčiću: allestare, to jest dati za puk potrebne stvari; a tko kaže g. piscu, da su to židovi ovdje učinili? Oni su jih naprosto poslali: sandten; zato jih i pisac zove malo niže poslanike, a ne opremljenike. Kod nas se često tim grieši, što mnogi pisci, nezadovoljni običnom riečju, radi elegancije uzimaju neobičnije sinonime, nepazeći na različitost značenja; ali bi morali uvažiti, da je najveća elegancija, kad se svaka rieč uzima prama misli, koju tko hoće da reče.

Isto tako treba paziti na pravo značenje oblikah jezičnih; jer razni oblici izrazuju razno značenje, premda često slično, ali ipak ne isto. Tako prevadja pisac (Iv. 1, 23.) Dirigite viam Domini: poravnite put Gospodinu, mjesto: Gospodnji, latinski bi se ono reklo: viam Domino; a svaki ovaj oblik znači nješto drugo: viam Domini znači, da je put Gospodnji, pa ga treba poravniti za koga mu drago, a ovo, da je put kakve mu drago naravi, pa ga treba poravniti Gospodinu; velika doista razlika. Istina, ter se dativ može metnuti mjesto genitiva, kojim se nadopunjuje nesavršeni smisao koga samostavnika; ali od toga treba uviek odustati, kadgod dativ po kontekstu može imati i dativno značenje. Zato nemogu odobriti, kad pisac rieči (Iv. 1, 23.): Ego vox clamantis in deserto, prevadja: Ja sam glas onomu,

što u pustinji vapije, mjesto: onoga, koji vapije; jer se povrh toga ovdje govori ob osobi, koja se onim prevodom neiztiče jasno, pošto se može i na stvar prenesti; premda bi bilo najshodnije, da se je ovo mjesto strogo prevelo: Ja sam glas vapijućega u pustinji, dočim je Ivan sam svoj glas, koji vapije. Tako u primjeru: Ipse est, qui post me venturus est, venturus est nije ono, što veniet: ono znači, da njetko kani ili ima doći, a ovo, da će doći; zato i Reišel prevadja ovo mjesto: Er ist es, der nach mir Kommende; zato nevalja reći: To je onaj, što će doći, već, koji kani ili ima doći. Tako neznam, zašto pisac rieči (Rim. 15, 4.): Quaecunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, prevadja: Štogod je bilo pisano, za naš je nauk spisano. Ono je perfekt logički, a ne plusquamperfekt; dakle: štogod je napisano ili spisano. I Latinac bi bio mogao kazati: quaecunque sripta erant. Pak onda, ako je drugi glagolj u nas perfektivni, mora biti i prvi, jer je u oba ista misao i isto vrieme; kano što je pisac paralelno mjesto (Iv. 19, 22.) dobro preveo: Što sam napisao, napisao sam. Leprosi mundantur nije: gubavi su očišćeni, već gubavi se čiste, kano što se ubogim navješćuje evangjelje — pauperes evangelisantur. Arundo vento agitata nije: trstika vjetrom zanjihana, već njihana; jer da to nije, nebi bili imali Židovi povoda izaći u pustinju itd. Tako: (Rim. 15, 9.): Gentes autem super misericordia Deum *honorare* nije: neznabožci neka slave Boga, već: da slave Boga, kano ac. cum infinitivo, viseći isto tako o glagolju: Dico enim, kano i: Christum Jesum ministrum fuisse, što ipak pisac dobro prevadja: da je Krist Isus bio poslužnik. I Reišel kaže: Denn ich sage, dass die Heiden verherrlichen a ne: damit. U sličnih stvarih nemože čovjek biti dosta oprezan!

Kad je prevodilac pred očima imao ove i slične stvari, koje se tiču točnosti prevoda, treba mu nastojati, da prevodi književnim hrvatskim jezikom; književnim velim, a ne provincijalizmom, ili specijalizmom pojedinih pisacah. Kad našinac začuje, da je nješto napisao dr. Nikola Voršak, koji je Kurelčev pristaša, namah će pomisliti na zastariele i neobične rieči, na izumrle jur oblike, na osobite izreke, što je sve vladalo u toj školi. U tom bi ga mogla još učvrstiti njeka poznana djela istoga pisca. Ali bi se prevario. Voršak je u ovom prevodu cilju za volju uzpregnuo sam sebe, ter stoji na temelju književnoga jezika, koji u obće dobro poznaje i upotrebljava i gledeć na oblik, i gledeć osobito na frazu. Što bi drugi zvali hrapavim putem, to on liepo zove: izrovanim; što bi drugi rekli: Bit će znamenjah *u* nebu, *u* mjesecu itd., on dobro kaže: na nebu, na mjesecu itd. Sav mu jezik teče naravno i gladko, samo gdješto neobičnije i tvrdje upotrebljava enklitike: tako piše: Koja nemicaše se iz crkve, mjesto: koja se nemicaše; tako: Moj čas blizu je, mjesto: Moj je čas blizu itd.

Tragovah Kurelčeve škole ima u ovom prevodu malo. Ali na njeke ga pojave želim ipak sjetiti. Književna muka, što se čita u posveti, nije ono, što književno djelo. Muka se može zvati samo djelo, koje je mučno učinjeno; a toga nije pisac hotio da rekne, jer se i djela bez muke prikazuju otmenu imenu. Muka znači doduše po Vuku i djelo bez muke, ali samo u Boci, i samo za ono, što je na zemlji posadjeno, načinjeno. — Pisac mjesto namjernoga veznika da upotrebljava eda; ali ovo po Vuku nije veznik, već eine mit Wünschen verbundene Partikel, a po Parčiću je uzkličnik želje. Zato se s piscem nesmije nikako kazati (str. 35.): Sin će biti predan, *eda* bude razpet, već: da bude itd. — Pisac prečesto upotrebljava pleonastičko ga, pak i ondje, gdje neima nikakve sile, dočim je samo u takovih slučajih na svom mjestu, obično u uzkličnih i upitnih izrekah. Zato nevalja reći: Koj ga nije sa mnom, taj je proti meni, već: Tko nije sa mnom itd.

To je po prilici sve što ima od Kurelca, inače mu je slog po književnom jeziku u obće pravilan, jasan, gladak. Al i glede toga treba da nješto napomenem. Pisac nepravi razlike medju perfektom logičkim i historičkim po misli, i medju jednostavnimi i sastavljenimi prošlimi vremeni, već sve to upotrebljava, kako mu se svidi. Zato piše (str. 12.): Sve po njoj (Rieči) postade, i bez nje nepostade ga ništa, što je postalo; Zatim (str. 13.): Čuvši pak ovo, ljuto ih zagrizlo u srdcu, i škripahu zubmi. Jerbo pomrli su, koji radijahu djetetu o glavi itd. Kad bi ona pravila, koja sam ja kušao utvrditi glede značenja i porabe vremenah, bili prihvatili naši pisci; ovakovu bismo porabu uzeli u grieh piscu; ali ovako neka mu je prosta. Nu stilistika današnjih prosvietljenih narodah nedopušta, da se za iste misli u jednakih izrekah upotrebljavaju različiti glagoljski oblici, pak nemogu odobriti porabe kakova je ona: Ljuto ih zagrizlo u srdcu i škripahu zubmi, mjesto ljuto jih zagrize itd. — Imperfekt glagoljah IV. reda po svih naših slovnicah nepravi se nastavkom ijah, već jah; dakle ne des-ijah, pamt-ijah, već: des-jah = dešah, pamt-jah= pamćah. — Nekaže se: osupnuti, već osupnuti se itd.

Kad se jednom napiše: tko, nesmije se drugi put napisati ko. —

Ako je istina, što stoji u Veberovoj slovnici hrvatskoj u §. 145., onda nevalja reći: (str. 9.) Posred Vas stoji, što ga vi nepoznajete, već: koga vi nepoznajete itd., nevalja kazati: Koj mene sudi, to je Gospodin, već: tko mene sudi itd.; nevalja reći: To je onaj, koji je postao preda mnom, jer predlog pred naznačuje vrieme samo s akuzativom: pred noć; treba dakle reći: koji je postao prije mene. Ovo su po prilici malene gramatičke pogreške, koje medjutim nesmetaju mnogo obćenitoj pravilnosti piščeva jezika.

Nu pošto je prevoditelj sve ove i slične zahtjeve izpunio, nastaje u ovom poslu najveća zanj težkoća, da

čitanja tako udesi, kako će ga i prostiji puk naših razriečjah što laglje razumjeti. Gledeć na rieči i na način izrekah prevoditelj je prilično sretno riešio svoj zadatak, pošto se neopaža ni najmanja težnja za neobičnim i nenaravnim; ali što se tiče oblikah glagoljskih, pisac nije uklonio težkoćah, s kojimi će se morati boriti čakavci i kajkavci. Nije doduše pretrpao svoga prevoda nesastavljenimi perfekti i imperfekti; al jih ima ipak još toliko, da će oni ljudi sve dotle težko razumjeti čitanja, dok jim djeca putem škole nenauče tih oblikah. Nu kad već nije drugčije, bolji je i za kajkavce ovakov prevod, nego ona nespretna dosadašnja kajkavština. —

Ako se zapita, pošto imademo dva prevoda u književnom jeziku, a oba su namienjena našim biskupijam, koji da se odabere za sve biskupije: odgovorit mi je iskreno, da je meni svejedno, tek da se odabere samo jedan radi jedinstva, koje bi trebalo da vlada u hrvatskoj crkvenoj provinciji, da budemo bar u nječem složni. Voršakovo je izdanje prekrasno, ter služi na čast zagrebačkomu tiskaru Albrechtu.

Napokon mi je napomenuti, da sam ove opazke učinio, pročitav samo njekoliko prvih listovah, a da se nisam hotio upustiti u bogoslovnu razsudbu, koju ostavljam strukovnjakom, a učinio sam sve posve objektivno, samo istini za volju.

A. Veber.

Pio VII. i Napoleon I.

(Dalje.)

Za svoga boravka u Parizu, kroz zimu god. 1804. 1805. izkusio je papa više gorkih sgoda. Napoleon i njegovi savjetnici postupali su s papom što je bilo moguće prijaznije i izkazivali mu veliko počitanje; nu nisu htjeli da pristanu na njegove pravedne zahtjeve, što jih stavljao u interesu crkve i apoštolske stolice, te su samo malo gdje obazrieli se na nje. Papa je zahtjevao, da se odstrani civilna ženitba, jer da se ona protivi nerazrješivosti, božanskomu značaju braka i njezinomu znamenovanju kod kršćanskoga puka; nu u tom ga nisu htjeli niti čuti. On je tražio, kao vrhovni stražar crkve i čuvar njezinoga vlastničtva, nukan glasom savjesti, prinuždjen prisegom na koju se je zakleo, i to opetovano tražio, da se vrate crkvi Fracezkom otete legacije Bologna i Ferrara i da jih opet pripoje crkvenoj državi, što su mu jur tada, kad no su ga pozvali na krunisanje u Pariz obećali. Nu novi car nije mislio, kako Karlo Veliki, koj je vlastničtvo crkve ne samo štitio, nego i pomnožao, i na čiji je uzor papa Napoleona toliko sjećao. Car je prelaskavimi riečmi odbio taj pravedni zahtjev Pijev. I sad uvidi papa, kako su ga grdo prevarili, pa da se od novoga cara neima ničemu nadati, što bi bilo za boljak crkve. Stoga odluči ostaviti Pariz i vratiti se u Rim. On je uvidio, da se u Napoleonu u isti čas dvie duše u njem bore, koja-li će premašiti drugu; jedna bila je prijazna crkvi, te je želila iskreno mir i slogu s apoštolskom stolicom, druga je bila naprasita i pohlepna za gospodovanjem, koja je odlučila nepopustiti niti za dlaku, crkvu si u svem podvrći a vrhovnoga pastira crkve sniziti do poslušnoga dvorskoga biskupa, koj bi pazio na njezin mig, koj bi svojom duhovnom punomoći imao caru pomagati, njegove osnove izvadjati, njegovo gospodstvo učvrstiti. Potonja ova duša dobi sad već prevagu u cara, koj je postao opojen sretnim uspjehom dosadanjih poduzeća, te stane svoje gospodstvo izvršivati. To se pokaza navlastito time što je car svaki čas odgadjao odlazak papin, te ga nukao, da ostane u Parizu i da u biskupskom dvoru zauzme svoju rezidenciju. Pak izbilja ponudi to papi jednoga dana bližnji carev pobočnik. Papa, koj je još prije nego-li je iz Rima pošao naslućivao, da bi se moglo što takova sbiti, odgovori mu: Dakle hoće da nas u Francezkoj zadrže? Samo napred! Lišite nas slobodno slobode, već smo se mi za sve poskrbili. Prije nego-li smo otišli iz Rima, podpisali smo pravovaljanu resignaciju, koja će valjati u slučaju, ako nas zasužnje. Ova povelja je u zemlji, u kojoj Francezi neimaju nikakove vlasti; kardinal Pignatelli čuva ju u Palermu, i čim dodju vaše osnove, što ste jih spremili u javu, to nećete u svojih rukuh imati ništa drugo do-li siromašnoga monaka, koj se zove Barnaba Chiramonti."

Još iste večeri, kad je Pijo te rieči rekao, podnešene su caru na podpis naredbe ob odlazku papinom, i zapreke, što su jih dosele stavljali na put njegovu odlazku; odstranjene su, jer prosti monak ne bi Napoleonu ništa mogao pomoći.

Dne 4. travnja 1805. nastupi papa svoje putovanje u Rim, kamo dodje 15. svibnja. On uvidi da se je u Napoleonu ljuto prevario glede svih svojih nada. I samo mu je u tom pokoristio put u Pariz, što se je uvjerio, da neima ništa dobra očekivati od Napoleona za crkvu; i samo tu utjehu ponese sa sobom iz Francezke, da mu je jako privrženo pučanstvo glavnoga grada Francezke i njegove okolice, te što je zamjetio, da njegov položaj i osobu, da njega kao namjestnika Isusova na zemlji ipak štuju i počituju iz religioznoga osvjedočenja po svoj Francezkoj.

(Dalje će sliediti.)

Viestnik.

Zagreb. Na duhove pjevao je sv. misu uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup, te je poslje propovjedi dielio sv. otajstvo potvrde. Na duhovski ponedjeljak dielio je sv. potvrdu presv. g. biskup Janko Pavlešić.

— U ponedjeljak u večer došao je u Zagreb c. kr. gradjevni nadsavjetnik Friedrich Schmidt, da razjasni, ako ima koj od preč. gospode kanonika kakvih potežkoća glede njegovih osnova. Čim preč. kaptol odluči izvadjat ovu osnovu doći će Schmidt opet u Zagreb, da javnim predavanjem o restauraciji potakne sve krugove, neka naum ovaj voljno podupru. Mi se uzdamo, da u tu svrhu

nitko neće štedit pripomoć, a jer će popravljena crkva biti dika cieloj domovini nade je, da bi u tu svrhu godimice i zemlja štogod doprinašala. Ne klonimo samo duhom. Gdje je čvrste volje dade se sve učiniti, a plemenito nastojanje blagoslovit će nam i Bog.

— Prošle subote čitao je u lit. družtvu hrv. sveučilišta „Hrv. domu“ rektor dr. Konstantin knez Vojnović razpru: „*Kako korifeji revolucije sude Voltairea, a kako sudi Voltaire sama sebe.*“ Velika dvorana bila je puna slušatelja, koji su predavanje pozorno slušali, a na koncu ga živahno povladili. Ima i kod nas štampe, kojoj ovo čitanje nije po volji, jer da će ono, napereno proti mužu, koga slavi ne samo Francezka, nego sav naobraženi sviet (!) našemu sveučilištu samo još više naškoditi. Mi pako sudimo, da će se triezni i razboriti ljudi pojavu tomu u ovo tužno vrieme samo poveseliti. Kamo pako mora nuždno dovesti narod onakva štampa, koja veselo nudi štiocem onakvu pogrdu Krista Boga, gdje se Spas naš prispodablja s Voltaireom — neka razaberu štioci iz onoga što malo niže navodimo iz „Kreuzztg.“ Samo pako predavanje Vojnovićevo donesti ćemo budući put.

— Dne 3. o. m. govorio je u ugarskoj delegaciji zastupnik Wakomann, neka bi se grof Andrassy zauzeo za židove u Rumunjskoj. To isto ponovio je odmah 4. u austrijskoj delegaciji zastupnik Kuranda. Grof Andrassy odgovori, da će učinit glede toga, štogod mu je moguće i što traži vjerozakonska jednakopravnost. Ne imamo naravno ništa proti tomu, ali je svakako vrlo značajno, što je odmah spomenuo Poljak Dunajewski, kako se zauzima diplomacija za židove u Rumunjskoj, dočim posve hladno podnosi ono progonstvo, koje trpe Poljaci u Ruskoj.

— Njemačke novine još uviek promatraju užasan zločin Nobilingov. „Kreuzztg.“ piše, da se već stidit mora svaki, koj je Niemac. Ovakvim zločinom ni traga nije bilo u Francezkoj, dok je grozan rat biesnio, nije ih bilo ni u Elzaciji i Lotharingiji, gdje još uviek vrije narodna antipatija — a sgadjaju se po višeput za kratko vrieme u srcu Njemačke, u njenom glavnom gradu. List ovaj neće sbog toga kriviti izravno ni jednu političku stranku. On je uvjeren, da su to posljedice tomu, što se sviet odvraća od Boga živoga, što prezire svaku višju vlast nad čovjekom, što nieče vječnoga sudca, komu ćemo za sve odgovarat, što se zabacuje rieč božja, a posve se prezire crkva kao ustanova Gospodnja. Njemu je posve naravno, što zemaljskoga veličanstva ne štuju oni ljudi, koji nieču veličanstvo božje; što ruke dižu na zemaljske kraljeve oni, koji bi rado Krista, vječnoga sina božjega srušit s priestolja; da prepuste posve mah svim svojim strastim oni, koji hoće uvjereni biti, da neće odgovarat vječnomu sudcu, da ne ima ni neba ni pakla, da duša nije neumrla, nego je sve samo „sila i tvar.“ Naobraženi majmun, koj se kad umre samo raztvori u tvar ne ima nikakve ćudoredne odgovornosti, zločinom njegovim ne ima granica. Znanost, koja čovjeka čini zvierju — ona je uzrokom ovih strahota.

— Katolički kanton Freiburg u Švicarskoj slavio je 3. o. m. sedamstogodišnjicu, što mu je zasnovan glavni grad. Svečanost obaviše veličanstvenim hodočašćem na grob apoštola i zaštitnika svoga, blaženoga Kanizija. Odboru za hodočašće čestitao je u ime sv. otca kardinal Parrochi, a biskup freiburžki pozvao je kler i katol. puk u kantonu, da se nadje kod svetčanosti u što većem broju. I gosti se je prikupilo preko nade. Kantoni Waad, Genf i drugi poslali su mnogo zastupnika, a bilo je prisutno i državno te obćinsko vieće. U slavu blaženoga Kanizija govorio je zastupnik i župnik Winterer. Spomenuo je, kako se je veliki ovaj Isusovac svagdje opro reformaciji: u Freiburgu, Mainzu, Ingolstadtu, Regensburgu, Pragu, Beču, Monakovu i Insbruku, pa kako se i sada još njegov nebrojeno puta izdani katekizam bori za crkvu. Sjetio je uz to, kako se i danas jednaki boj bije, kako i onda, proti crkvi i sv. stolici. Za Kanizijevo doba svuda bio se je podigao duh prevrata, a premnogi rodjeni čuvari svetišta postaše nevjerni; velikaši njeki udariše na crkvu, njeki otezaše branit ju. Nu kao što je onda Bog i preko Kanizija odvratio propast, obćuvat će on i sada crkvu svoju, bude-li svaki u svojem bud javnom bud sukromnom radu pazio na onu: *inspice et fac secundum exemplum.*

— 4. o. mj. počela je u Parizu glavna skupština katoličkih radničkih družtva u Francezkoj. Predsjedao je grof Albert de Mun, a pribralo se do 500 članova. U prvoj sjednici čitao je Raoul Ancel izvješće o napredovanju družtvâ prošle godine, iz koga je skupština razabrat mogla, da se je od posljednje skupštine ustrojilo do 100 odbora i družtava, a osobito je zanimivo pripoviedao kapetan na mornarici Valiér, kako se družtvo širi na obalah Provence. Poslie toga govorili su Montrechardt, Pelerin i Michel o tom, kako su važna kat. družtva. — U sjednici poslje podne predsjedao je biskup iz Poitiersa, a grof Doresmieulx izviestio je kako družtva napreduju po gradovih. Vrlo utješno bilo je slušat grofa de Muna, koj je risao, kako parižki odbor radi i kako mnogi radnici rado i progone trpe rad svoje kršćanske vjere. Biskup Pie iztaknuo je, kako je liepo, što družtvi vlada kat. duh, pa obećaje, da će im sav francezki episkopat podielit svoj blagoslov, samo neka tim načelom uviek ostanu vierni. Poslie su izviestili zastupnici iz Toulousa, Lilla i Versaillesa, kako uz pomoć svećenstva i tamo družtvo napreduje, pak se je odlučilo još bolje upoznat svećenstvo i drugud s duhom i smjerom družtva, da se blagotvorno djelovanje osjeti po cieloj Francezkoj.

Na koncu prvoga polugodišta molimo gg. predplatnike, da obnove predplatu. Ona pako gg., koja nam ili za I. polugodište, ili pače još za lani štogod duguju, neka svojoj dužnosti što prije zadovolje, jer i mi moramo raznim zahtievom točno udovoljiti.

Urednik Andrija Jagatić. Tiskom Dragutina Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 25. U Zagrebu, 20. lipnja 1878. Tečaj XXIX.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Istinita poviest sabora vatikanskoga.

Napisao kardinal Manning, nadbiskup Westminsterski.

XIII.

(Dalje.)

IV. Poglavje o nepogrešivosti vrhovne glave crkve dodano schemi o katoličkoj crkvi, bje kako smo jur vidjeli, 7. ožujka porazdieljeno med saborske otce. Posljednjih dana mjeseca travnja bješe takodjer tiskani i medju saborske otce razdieljeni od biskupâ podnešeni izpravci k schemi o primatu te o nepogrešivosti rimskoga biskupa. Schema sastojaše iz uvoda i četiri poglavja, od kojih je radilo prvo o božanstvenoj ustanovi primata u osobi glavara apoštolskoga sv. Petra, drugo o postojanom trajanju istoga u nasljednicih sv. Petra, treće o značaju te naravi ovoga primata i četvrto o skopčanoj s primatom nepogrešivosti onoga, koj isti primat obnaša.

Glavna razprava ob ovoj schemi bje otvorena 13. svibnja, a započe tim, što je odbor za pitanja vjerska podnio svoje izvješće. Glavna razprava protegnu se u četrnaest sjednica od 14. svibnja do 3. lipnja državih. Za ovo vrieme opazilo se je, da su u glavnoj razpravi svi dokazi, koji se navesti mogoše, navedeni bili. Niti jedan jedincati novi dokaz ne bje iznešen, oni već navedeni bijahu bez kraja i konca ponavljani, dapače zaletila se je glavna razprava u specialni pretres o pojedinih poglavjih. U cielom šestdeset i četiri saborska otca uzeše rieč, a čitava stotina drugih javila se je za rieč. Nu jer je još pet specijalnih razpravâ sliedilo, u kojih je svakomu od sedamsto saborskih otaca slobobno bilo uzeti rieč ili bolje rekuć petput govoriti, stoga bijaše jasno, da bi se tim samo vrieme gubilo, kad bi se glavna razprava još dalje otegla. Stotina biskupâ, javivših se jur za rieč, imadjaše pravo još pet put uzeti rieč t. j. kod uvoda i kod svakoga od četirijuh poglavja. To isto bilo je slobodno učiniti ostalim šest stotinam biskupâ.

A već sam zdrav razum uči ipak svakoga, da u svih ljudskih odnošajih treba držati pravu mjeru. U saborskom poslovniku pobrinulo se je za to, da deset biskupa može kod predsjednika predlog staviti ne doduše zato, da se razprava zaključi, nego ipak da se pusti, neka sav sabor o tom glasuje, da-li se ima razprava nastaviti ili zaključiti.

Prema tomu bje podnešen ne možda od deset nego od sto i da točno reknemo od sto petdeset biskupa podpisan predlog toga sadržaja, neka bi sabor o tom glasovao, da-li se ima glavna razprava nastaviti ili zaključiti. Ovo pitanje stavilo se je saborskim otcem, a ovi zaključiše pretežnom većinom, neka se glavna razprava zaključi.

Nato započe posebna razprava. Ob uvodu i prva dva poglavja dalo se je malo što reći. Kod razprave ob uvodu progovori samo sedam saborskih otaca, kod prvoga poglavja samo pet, kod drugoga dapače samo tri. 9. lipnja otvori se razprava o trećem poglavju, pri kojoj uzeše rieč trideset i dvojica. Uvod, kaošto i prvo, drugo i treće poglavje te osim toga podnešeni izpravci bješe odpravljeni odboru za vjerska pitanja. 15. lipnja poče razprava o četvrtom poglavju t. j. o nepogrešivosti. Razprava o tom pitanju obuhvati jedanaest sjednica, a sedamdeset i pet biskupa uze kod nje rieč. Kada se već nitko nije za rieč javio, zaključi se razprava, pa se četvrto poglavje ujedno s podnešenimi izpravci uputi na gore spomenuti odbor. Cielo vrieme na razpravu potrošeno iznosilo je malone sedam nedjelja; ona trajaše od 14. svibnja do 4. lipnja. Isti dan bje podnešeno izvješće ob uvodu i prva dva poglavja, te je oboje jednoglasno primljeno bilo. K tre-

čemu poglavju bješe priposlana sedamdeset i dva izpravka, te se je o tom izvješćivalo 5. srpnja. Mnogi njih bješe primljeni; mnogi bijahu dva ili tri puta izpravljani, a napokon čitavo poglavje još jedan put povraćeno odboru za daljnu reviziju. Tada bje 11. srpnja izvješćeno o četvrtom poglavju, koje je radilo o nepogrešivosti. K ovomu bje priposlano devetdeset i šest izpravaka, te je odbor k izvornoj osnovi novi prepis i tri nova paragrafa poput uvoda pridao. 13. srpnja bilo je prihvaćeno treće i četvrto poglavje velikom većinom. Tada bje čitava osnova još jedanput tiskana porazdieljena medju saborske otce, na što je sliedilo konačno glasovanje. Šest sto i jedan saborski otac bio je prisutan. Od tih glasovalo je četiri sto pedeset i jedan s *placet* ili *da*, osamdeset i osam s *non placet* ili *ne*, a šestdeset i dva s *placet juxta modum*. Izpravaka k ovoj bilo je sto šestdeset i tri, a priposlani bješe po običaju odboru. Odbor ih izpitivaše, a 16. srpnja podnese svoje izvješće o njih. Mnogi od njih bješe ujedno s dva od odbora predložena izpravka prihvaćeni. Na to bje još jedanput to sve tiskano, porazdieljeno, za glasovanje predloženo i prihvaćeno.

Tečajem glavne skupštine ovoga dana pročita predsjednik sliedeći prosvjed:

„Prečastni otci! Od onoga časa, kada bje sv. sabor vatikanski božjom pomoći otvoren, zasnovan je proti njemu najljući rat, u svrhu, da se njegov častni ugled kod vjernika smanji, a da se ako bi moguće bilo, ovaj posve uništi, natjecahu se medjusobno mnogi spisatelji, kako će ga sramotnimi lažmi i ne vriednimi klevetami napadati, pa to nebijahu možebiti samo heterodoksi i očiti neprijatelji crkve i križa Kristova, nego dapače i oni, koji se iztiču kao sinovi katoličke crkve, pa što je još najžalostnije isti oni, koji u redovih službenikâ svetišta stoje.

Bezsramne laži, koje su u tom pogledu u javnih listovih svih zemaljâ i u bezimenih broširah objelodanjene, te potajno širene bile, svim su ljudem tako poznate, da ih mi pojedince navadjati netrebamo. Nu medju bezimenimi broširami iste vrsti dvie su osobite, pisane u francezkom jeziku pod naslovom: „*Ce qui se passe au Concil*“ i „*Le dernière heure du Concil*“, koje su u vještini klevetati i poštenje otimati sve druge nadkrilile. U njih bo se ne samo čast i podpuna sloboda sabora najpodlijimi neistinami napada te prava sv. stolice nieču, nego se još u njih uzvišena osoba našega sv. Otca najvećimi pogrdami obsipava. Shvaćajući svoju službu, kao što i zato, da se naša šutnja, kada bi nadalje šutili, od zlobnih ljudi naopako netumači, smatramo za svoju dužnost svoj glas podići i u prisutnosti svih Vas, prečastni otci proti tomu prosvjedovati i izjaviti, da je sve, što gore spomenuti listovi i broširo izriču, priesna laž i kleveta, tako ono što je rečeno bilo, da se naš sv. Otac i sv. stolica izvrgne ruglu, kao što ono što se je tvrdilo, da se otme ugled ovoj svetoj sinodi i glede toga, da na njem neima slobode.

U saborskoj dvorani 16. srpnja 1870.

podpisani:

Filip kardinal de Angelo, predsjednik.
Antonio kardinal de Luca.
Andrija kardinal Bizzari.
Alojzio kardinal Bilio.
Hannibal kardinal Capalti.

Hoće-li ikad poviest na vidjelo iznieti imena onih, čije su ruke ona djela napisale, to se nemože kazati. Mi se radujemo, što nije još naša dužnost ista obznaniti. Sabor bje za vrieme osam dugih mjeseci tolikom silesijom proglasâ svake vrsti, broširami i novinskimi članci sumnjičen, koji su toli točno izvješćivali istinu, da su sviet izvarali i nalagali, te su od istine tako daleko bili, da ništa drugo nedonašahu nego golu laž i klevete. Nitko neostade poštedjen. Glavna struja tih kleveta izli se na uzvišenu vrhovnu glavu crkve, a oni oko njega poruženi bješe u onoj mjeri, kako mu je tko blizu bio. Čini, koji se nikad nedogodiše, rieči, kojih nitko neizreče, razlozi na koje nitko ne pomisli, to se sve pripisivaše većini, kojoj bje dužnost istinu predpostaviti milosti puka. Većina saborskih otaca bila je manjina napram onim, koji ih napadahu, te na svaki način proti njim kroz punih osam mjeseci vojevahu. Nu nju su kriepile dvie stvari: sviest da uz nju stoji neprekidna predaja božje objave; drugo, da ih ukupna crkva svega svieta posvud simpatijami susreće. S toga ona mûkom mučaše dotle, dok ne minu borba i dok se djelo nesvrši. Ovim zaglavkom bje zaključena osamdeset i peta glavna skupština saborska. Još jedno preostade da se svrši.

Sparina ljetna već je započela škodit zdravlju saborskih otaca. Mnogi biskupi bili su već prinuždeni rad bolesti vratit se kući, drugi, ako i u Rimu obitavahu, nemogahu prisustvovati sjednicam; neki jur umrieše. S toga množina biskupa izrazi želju, da bi se bez oklievanja četvrta javna sjednica držala. K tomu pridodje drugi razlog, okolnost naime ta, da se je svakim danom izčekivao rat izmedju Francezke i Pruske.

Na večer 17. srpnja podpisa sedamdeset biskupâ izjavu, kojom javiše, da na javnu sjednicu neće više doći. Sliedeći dan mislilo se je obćenito, da su Rim ostavili. U četvrtak 18. srpnja ureče Pio IX. javnu sjednicu. Ona bijaše obdržavana uz sve obične svečanosti; papa na njoj predsjedaše. Poslje velike mise bje sveto pismo, koje na čitaoniku ležaše, na veliki oltar postavljeno, te se je pjevalo običajni hymnus: *Veni creator*. Biskup fabrianski pročita tada s ambona dekret *de summo pontifice*, a podtajnik saborski pozove svakoga saborskoga otca imenom njegovim, da dade glas. Svaki se, čim mu je ime pročitano bilo, podiže te skinuv mitru dade svoj glas. Od petsto trideset i pet prisutnih saborskih otaca glasova ih petsto trideset i tri s *placet*, a samo dva s *non placet*. Scrutatori i tajnik sbrojiše tad glasove, te pošav k priestolju izjaviše, da su svi otci osim jedino dvojice glasovali za dekret. Na to potvrdi papa dekret navadnimi riečmi. U kratkoj besjedi na saborske otce izreče nadu, da će se oni, koji su za vrieme uzrujanosti drugoga mnienja bili, u vrieme mira pridružiti k velikoj većini svoje braće, te s njimi istinu braniti.

Alokucija glasila je ovako: „Veliki je ugled, koj najvišji biskup ima, nu njegov ugled nerazara, nego gradi; on netlači, nego podiže i prečesto mu je braniti prava naše braće biskupâ. Ako se nisu neki s nami u toj točki složili, pustimo ih da dodju do spoznanja, da su u uzrujanosti sudili. Nu neka promisle, da bog neživi u buri (3. Kralj. XI. 11.). Neka se dosjete, da su u toj istoj stvari još pred malo godina protivno vjerovali i da su s nami u toj vjeri čvrsti bili, tada bo su sudili „u lahoru blaga vjetrića."

S toga molimo Mi, da on, koj jedini velika djela tvoriti može njihov duh i srce prosvietli, da se svi k srcu svoga otca vrate, k nevriednomu namjestniku Isusa Krista na zemlji, koj ih ljubi i želi, da bude jedno š njimi i da združen š njimi vezom ljubavi bije bojak gospodnji, da nas tako ne samo neruže naši neprijatelji, nego da se dapače prestraše i konačno pred istinom bojno oružje polože, te da svi sa sv. Augustinom reknu: „Ti si me pozvao u tvoje čudesno svjetlo, i gle, ja vidim."

Zatim se izpjevalo *Te Deum*, a papinskim blagoslovom zaključi se četvrta javna sjednica vatikanskoga sabora i ujedno borba, koja je više stoljeća smetala mir crkve.

(Dalje će sliediti.)

Kako korifeji revolucije sude Voltaire-a i kako Voltaire sama sebe sudi.

(Čitao sveučilištni rector dr. K. *Vojnović* u „Hrvatskom domu" dne 8. lipnja t. g.)

I. Hrvatska ima dosta posla u kući, da svoj upravni preustroj dovrši, da prosvjetu medju pučke i izobraženije slojeve širi, da nemar stoljeća nadoknadi, da podigne svoj ugled pred suplemenici i pred tudjimi narodi u državi i van države, i da tim postane uvaženim faktorom kod riešenja iztočnog pitanja, — a da se ona bez skrajne potrebe nemješa u neka luksus-pitanja, koja zabavljaju velike narode, koji su učinili svoj viek.

Dobro je ipak, da ih pozornim okom prati, nebi-li joj tudje izkustvo štedilo socijalnih potresa, kojim njezin još za dugo vrieme slab organizam jedva bi mogao odoljeti. Ima se Hrvatska čemu naučiti, kad gleda ogromno njemačko carstvo oslabljeno i uzrujano nakon sedam godina Kulturkampf-a, republikansku slobodnu Švajcarsku u podpunoj konfusiji usljed istih uzroka, plemenitu Italiju i veliku Francezku gdje im svaki napredak zapinje, sva budućnost na kocki stoji uslied religioznih zadjevica, koje zapleteno klupko toli ogromnih pitanja, medju kojimi svud se pomoljava socijalno, na vražji način zamrsnu. Sve to videći, malena Hrvatska ima se sbilja nekim ponosom tješiti, da je uz toliko nevolja i kušnja s ovu i s onu stranu Velebita znala ipak na ovom škakljivom zemljištu triezenom i razboritom biti, i da stoji kao riedki primjer velikim narodom, bud srodnikom, bud tudjim, najširje gradjanske snosljivosti. Nego pod krinkom te slobode nesmiju se uzdrmati ona moralna načela, na kojih počiva čovječje družtvo, niti praviti apoteosa mužem, koji su zlokobni svoj život posvetili, da ih ruše primjerom i perom.

Vladi republikanskoj, koja pod kontrolom Gambette upravlja sad Francezkom, neće nitko predbacivati, da je klerikalna, a ipak ju vidimo, gdje zabranjuje u svoj zemlji svako javno očitovanje na slavu Voltaire-a. Kako se to moglo sbiti? Ne hvale tog čovjeka kao otca revolucije, osvetnika slobode, zatočnika demokracije, uzveličitelja onog puka, koji se sveobćim glasovanjem uspeo do suvereniteta, po milosti kojega počeli su kraljevi vladati?

Nego se gruba dogodila de Voltaire-u u onaj par, kad mu se imala prva stoljetnica slaviti. Kritična povjest u žestokoj borbi, koja se zametnula okolo njegova imena, i koja je razdielila Francezku u dva tabora, tamo pod njegovim vodstvom, amo pod onim junakinje djevice orleanske, čija mučenička smrt slavila se isti dan, povela je iztragu proti glasovitomu prijatelju Federika II., te je izniela svjedočanstva takva, koja žigosavši za uvjek njegovo ime prisilila su vladu, da obustavi svaku svečanost, ter se nebi Francezka osramotila pred cielim svietom, sakupljenim na izložbi u ono isto vrieme, kad je taki dokaz dala svoje životnosti.

*

Ti svjedoci, koji se dižu proti Voltaire-u, jesu najglasovitiji korifeji revolucije od Rousseau-a i Marata do Victor Hugo-a i Lamartine-a. Ali svjedok, koji je najubitačniji udarac zadao njegovoj uspomeni, biva sam Voltaire, njegovi spisi, njegovi privatni listovi, koji nam daju mjeru njegovih opačina. A pošto se pokušalo i kod nas uzveličati ga kao nekog zatočnika slobode, kano ideal, kojim bi se novi naraštaj imao upriličati, dužnost me potiče, da nekoliko tih svjedočanstva iznesemo, eda bi se osobito naša mladež čuvala od najpogibeljnijega i najokužnijega medju francezkimi spisatelji, čija djela kadra bi bila ugušiti u njoj svaku klicu kriepostí i iskrenosti, požrtvovnosti i rodoljubja, te spraviti Hrvatskoj crne dane crnije budućnosti.

Osnovatelji stogodišnjice Voltaireove htjeli su njega i Rousseaua skupa u spomeniku i u slavju sdružiti. Čujmo kako jedan o drugom sudi. Rouseau piše de Moultonu: „Ja bi ga (Voltairea) više mrzio, da ga manje prezirem . . . . Nedostojna poraba, što on čini od svoje velike sposobnosti samo je veća sramota, koja ga kalja . . . Njegovi talenti, kako njegova bogatstva neslužе mu za drugo, nego da može gojiti pokvarenost svoga srca.“ — A Pavlu Vernet-u isti Rousseau piše 20. studena 1760. sljedeće: „Rušenje ćudorednosti i gubitak slobode, koji mu je neobhodna posljedica, biti će za potomke spomenik (Voltaireovoj)slavi. Bude-li u njih ostala iskra ljubavi za domovinu, oni će prokleti njegovu uspomenu.“ — A Stanislavu, poljskomu kralju, ovako ga opisuje: „Kad pokriva svoju opačinu pogibeljnim plaštom licumjerstva, on (Voltaire) nepoštuje kriepost nego ju vriedja i oskvrnjuje, te pridodaje podlost ostalim opačinam.“ — Pišući Brossetteu kaže mu: „Što se tiče tvoje namjere, da metneš Voltairea i mene na isti priestolj, izpoviedam ti, da me boli saći tako duboko.“ (La Harpe-Cours de litterature, partie 3. t. I., sec. II.)

Izostavljam čitavu povorku sličnih izreka, da vidimo kako je Voltaire sudio Rousseaua, i njegova najglasovitija djela.

U svojoj „Guere de Genéfe“ on zove Rousseaua „. . . ce sombre energuméne, Cet ennemi de la nature humaine, Petri d' orgueil et devoré de fiel.*) — „Njegova Eloisa — piše on Mad. Deffand i 8. kolovoza 1770. — čini mise napisana pola u kakvom zloglasnom mjestu, a pola u ludnici. Jedna od sramota za ovaj vjek biti će što je jedno vieme povladjivao ovo nakazno djelo.“ — Evo što govori Voltaire o Emiliju Rousseau-a u svome listu „Damilaville“ od 14. lipnja 1762.: „Ovo djelo je mješanija lude babe u četiri knjige sa nedosljednosti dostojnom one glave brez mozga, onoga Diogena brez srca, koji toliko uvriedâ nabacuje filosofom, koliko Isusu Krstu.“ — Voltaire označuje „le Contrat social“ Rousseau-a „nedostojnim skupom malih ciničkih antitesa, gdje nema strane brez pogrješaka i protuslovja, gdje ima toliko pogrješaka, koliko rieči.“ A na drugom mjestu kaže, da teorije one knjige sadržavaju neistina i absurditetâ očevidnih.

Evo nam Marat-a, zakonita sina revolucije, o kojem nitko neće posumnjiti, kad ovako piše o Voltaireu u „Ami du Peuple“, glasovitome dnevniku od god. 1791.: „Voltaire nije se pokazao originalnim nego u finoći svojih podlih laskanja, — sablazni spisatelj, koji je pokvario mladež naukom krive filozofije, čije srce bilo je priestolje zavidnosti, lakomosti, pakosti, osvete, perfidije i svih strasti, koje oskvrnjuju čovječji rod.“

Čujmo gorostasna Mirabeau-a, kako je pisao o Voltaireu one iste godine kad je ovaj umro: „U obće sve što je pisao Voltaire imalo bi se spaliti prvo nego se tiska, obzirom na njegovu uspomenu. On je uvriedio Buffona kako sve velike muževe; govorim sve, neizostavljajući nijednoga bud živa bud mrtva. . . . . Njim je vladala najpakostnija nenavidnost (Letore à Sophie). Ostavljam Brissot-a, Fauchet-a, La Harpe-a, glasovita historika francezke literature, koji nam kaže, da je Voltaire učinio od opačine igru, od sablazni školu: čujmo što simpatična Madame Staël, spisateljica Corenne, junakinja koja se borila s Napoleonom, govori o razglašenom romanu Candide: „Candide reć bi, da ga je sastavilo stvorenje, koje se nasladjuje našimi patnjami, i koje se smije kao djavo ili kao majmun na nevolje čovječjeg roda, s kojim on (Voltaire) nema ništa zajedničkoga.“ (L' Allemagne.)

Čujmo Benjamina Konstantina jednoga od doktrinarnih zatočnika francezke od god. 1830. „Voltairijanizam pada. Za izsmiehavati sveto pismo, kako čini Voltaire, valja imati dva svojstva, koja ogorčavaju ovo veselje, najme veliko neznanje i velika lahkoumnost.“

Eve Berangéra, dosjetljiva pjesnika srpanjske revolucije: „Ja sam ga (Voltaire-a) počeo mrziti odkad sam čitao njegovu pjesan, u kojoj vriedja Jeanne d' Arc, pravo božanstvo rodoljubja, kojemu sam se od moga djetinstva klanjao.“ (Correspondance.)

Socijalist Louis Blanc spada u korifeje revolucije god. 1848. Evo što piše o njem u poznatoj svojoj povjesti francezke revolucije: „Voltaire nije dosta ljubio naroda. Svak znade dokle se ponizio pred velikaši, a zna koji je on hvalospjev sastavio za Ljudevita XIV., gdje se laskanje prećerava do škandala. On je bio izgubio sve što sačinjava krepke značaje i muževne duše.“

A Lamartine, proglasitelj revolucije 1848. godine, veliki pjesnik i rodoljub, rajska duša, koja je plivala u idealu svake istine i dobrote piše o njem: „Voltaire dočerao je laskanje kraljeva do obožavanja njihovih slaboća. On je izpričavao infamna djela (les infames moeurs) Fridrika i bacio filozofiju pred noge sulož-

*) . . . . ovaj crni biesomučnik, ovaj neprijatelj ljudskoga roda, nakvašen ohološću a opojen žučju.

nicam Ljudevita XV. Voltaire nije se sramio nikakve prostitucije svoga genija.“

Barem Renan nije klerikalac, pak nek vidimo kako prosudjuje učenost Voltairea u „Revue des deux Mondes“ od 1. svibnja 1864.: „Voltaire nije razumjevao niti svetoga pisma, niti Homera, niti grčkih umjetnosti, niti starih bogoštovja, niti kršćanstva, niti srednjeg vieka. Osamnaesti viek nije htio znati za ozbiljnu slobodnu i dostojanstvenu znanost, nego za lakrdije, za izsmjehavajuće i površno bezvjerje Voltairea, za njegove neslane dosjetlivosti itd.

A neće biti jezuitom Victor Hugo, pjesnik francezke demokracije, koji zove Voltaire-ove knjige „oeuvres d' ignominie“ (sramotna djela), a njega je nazvao

„Singe de gènie
Chez les hommes en mission par le diable envoyé“ (maumun genija), kojega je sotona u misiju k ljudima poslao).

Voltaire, le serpent, le doute, l' ironie
Voltaire est dans un coin d' la chambre benie!
Avec son oeil de flamme il t' espionne et rit.
Oh! tremble ce sophiste a sondé bien des fanges.
Oh! tremble! ce faux sage a perdu bien des anges.

Viktor Hugo piše i ovo: „dočepaš-li se infamne knjige Voltairove“

Tu sentiras soudain Dieu mourir dans ton âme
Et demain tu rirais de la sainte pudeur.

(ćutit ćeš odmah, da ti Bog u duši umire, te sutra ćeš se smijati tvojoj svetoj sramežljivosti)

A taj Victor Hugo bio jedan od predsjednika odbora za proslavu stogodišnjice Voltaire-ove! te ga je nazvao 30. pr. mj. prijateljem pravice! Biti će dosta štiocem, ali nije dosta prosvjeti. Ima još jedan svjedok, koji se podignuo proti Voltaire-u, a taj je sam Voltaire.

II. Prigodom njegove stoljetnice uzvisivali su Voltaire-a kano otca demokracije, zatočnika zanemarena i neuka puka, odrješita neprijatelja tmine i gluposti. A sad on sam neka nam kaže, kako je ljubio i počitovao narod u listu, što piše 19. ožujka 1761. Damilaville-u: „Razum i nauk nijesu za puk. Valja voditi, a ne podučavati narod: on nije dostojan nauka.“ A istomu piše 1. travnja 1766.: „Meni se čini bitno, da bude siromakâ neznalica. I ti bi bio od moga mnenja, da posjeduješ kako ja zemalja i oranica. Nevalja (čujte!) težaka i radnika podučavati, nego „le bon bourgeois.“*) „Kad svjetina počimlje mudrovati, sve je izgubljeno.“ A zašto? „Jer — kaže on — puk je stvoren, da osjeti ostan, da jede siena, i da nosi jaram.“ I zbilja Voltaire bio je spahija od Ferney, te je imao svoje vasale, i ovako pisao 20. svibnja 1760. Thibauville-u: „Spočitavaju mi, da sam comte de Ferney, neka ti . . . . (ovdje je rieč, koju valja izpustiti,) dodju na moje zemlje: dati ću ih okovati u gvoždje.“ (Je le fairai mettre à la gogne.)

Voltaire, nećak trgovca suknara i sin bilježnika, predstavlja nam uzor onih bourgeois, koji imajući vazda na ustih slobodu i puk, znadu se udvoravati mogućnikom, te neštede podlosti, eda bi se dočepali časti i položaja. On se je dao zvati „gospodinom de Voltaire“ — indi „redovitim komornikom kralja“ — kasnije „comte de Ferney.“ Komu se nije udvarao? Vojvodi od Richelieu, ministru d' Argenton-u, Henry-u, Choiseul-u, Dubois-u. Kleknuo je pred noge Pompadour-ki, čije bi krieposti falio, te joj upravljao sliedeće sramotne stihove:

Car je puis vous donner d'avance
Ce nom qui rime avec l'amour,
Et qui sera bientôt le plus beau
nom de France.

A sve to, eda bi našo milosti kod Ljudevita XV., jer piše on u svojih „memoires“, „da učiniš sebi najmanju sreću, bolje je pisati četiri slova suložnici kraljevoj, nego sastaviti sto knjiga.“ „Ona će kraljevati — piše on dalje — te je željeti, da ona kraljuje!“ A kako se u 50. godini vieka svoga udvoravao Pompadour-ki — tako od osamdesesete laskao nemanje glasovitoj Du Barry-oj.

Voltaire, koji je hulio Krsta onom infamnom izrekom „écrasez l'infame“, znao se pretvarati u revnoga katolika i prijatelja jezuita, samo da se dočepa akademičke stolice. Piše u tu svrhu otcu jezuiti Latour-u, te mu kaže, kako je zahvalan jezuitom, uznosi njihov moral, njihove krieposti, i „podastire svoje spise sudu crkve!“ Svoju tragediju „Mahomeda“ posvećuje papi, te se klanja „namjestniku i nasljedovniku Boga od mira i od ljubavi.“

Ali je sam sebe nadkrilio udvaranjem pruskog Fridrika, kojega bio je za godine dvoranin i komornik, te kako nam kaže Lamartine, izgovarao bi mu „infamne opačine.“ U svojih „memoires“ p. 78. Voltaire opisuje „svoj srebrni ključ (komornički), koji mu visi o haljinah, križ na vratu i dvadeset hiljada franaka penzije!“ On zove Fridrika „Salamunom sjevera, Trajanom i Marcus Aurelius-om“, te mu piše Aprila 1777.: „Naš božanstveni Fridrik, moj božanstveni gospodaru, sretni pobjeditelju Francuzke“, te se podpisuje: „Vašim starim slugom, vašim starim štićenikom, čija duša bila je vazda na koljenih pred vašom.“ — Nego Fridrik bi primoran izćerati Voltaire-a iz svoga dvora, lišiti ga svih časti, te ga je označio „prefriganim lopovom, najzlobnijim ludjakom, što ga je igda vidio.“ Jer zlobno pero Voltaireovo nije štedilo ni samoga Fridrika, ali u zao čas. Bivši on, dok je prebivao u pruskom dvoru, nešto zlobnoga o svom gazdi napisao, Fridrik mu je dao aplicirati fünf und zwanzig uz namiru, podpisanu po samom Voltaireu. I poslje ovoga argumentum ad hominem nastavio je Voltaire dopisivati sa Fridrikom, te bi se podpisao „vaš

*) dobroga gradjanina.

stari obožavatelj." — Njegovo udvoravanje Fridriku jedino je nadkriljeno obožavanjem ruske Katarine, koju povjest osvadjuje, da je ubila muža. Ovo su za Voltaire-a trice. „Ona ništarija (usmrćen muž) nebi bio učinio nijedne od onih velikih stvari, koje moja Katarina čini svaki dan." (Pismo M. du Deffard-u od 18. svibnja 1767.) Kad su Katarina i Fridrik počinili zločinstvo dielbe, Poljske, Voltaire nije se sramio nazvati ju „Notre Dame de Petersbourg" — „sveticom, najvećom sveticom, koju je sjever dao." (Pismo od 3. siečnja 1773.) A njoj piše 11. prosinca 1772.: „Sveta Katarina jest predmetom moga klanjanja. Neka moja svetica okusi svih slasti, kako uživa svaku slavu."

Čudio bi se čovjek, da iza Sedanove katastrofe, iza gubitka Alzacije i Lorene, našlo se Franceza, koji su pokušali narodnu svečanost inscenirati udvorici pruskoga Fridrika, pobjeditelju Franceza kod Rosbacha, izružitelju svoje domovine — kad se nebi znalo, da moralno izopačenje i vjerozakonska mržnja ubija ljubav za domovinu u svojoj klici. 5. studena 1755. Fridrik hametom potuče Franceze kod Rosbach-a. „Gospodaru", piše Voltaire pobjeditelju 28. ožujka 1775., „dakle dvadeset godina poslje nesreće svaki put kad vam pišem ob onom ozbiljnom poslu, ja se tresem kano naše regimente kod Rosbach-a." Fridrik mu šalje na dar svoj portrait; a Voltaire mu odvraća slikom bitke kod Rosbach-a, te mu piše 27. aprila 1775.: „Gospodaru, po dobroti vašega veličanstva primio sam sliku velikoga muža. Nema Welcha (ovim imenom je on za ruglo zvao Franceze) koji ne drhće pred ovim portraitom. Baš je ono, što sam želio." A u listu od 29. kolovoza piše kralju: „Meni se htio kralj pruski za gospodara, a ingležki puk za sugradjanina. Naši Francuzi nijesu nego velika djeca." A drugdje: „Pred pruskom uniformom imadu Welchi pokleknuti." — A ruskoj Katarini piše 18. listopada 1771: „Dostojte se, gospodjo, primjetiti da ja nijesam Welche, da sam Švajcer, a da sam mladji, učinio bi se Rus." Dapače on se ne žaca huliti i domovinu svoju, i majku koja ga je rodila: „Ja ću umrieti proklinjajući zemlju majmuna i tigara, u kojoj po ludosti moje majke prije sedamdeset i tri godine sam se rodio." A da se u takoj nesreći utješi, piše Dalembertu 7. kolovoza god. 1766.: „Molim te piši kralju pruskomu . . . da znade do koje smo skrajnosti preziranja dostojni."

Ako je slike u povjesti, koja može zanieti i kameno srce, to je brez dvojbe nedužna Orleanska dieva, Jeanne d'Arc, la Pucelle d'Orleans. Taku junakinju mučenicu, spasiteljicu svoje domovine nijedan narod nezna pokazati: recimo pravo, samo veliki, uz sve njegove mahne, narod francezki mogao ju je roditi. Je-li moguće, da se našo Francez, koji je pokušao oskvrnuti to čudotvorno stvorenje, koje je tako divno opisao pjesnički kist Niemca, genijalnog Schillera? Taj Francez jest Voltaire. Imao je 69 godina kad je izdao pjesan od 21 pjevanja, oko koje je radio 30 godina, i u kojoj obezčastio je sve i svakoga, vjeru, rodoljublje, kriepost, mladost, ženski spol, Francezku, čovječanstvo načinom tako grdnim i gadnim, da te spopada zebnja i grozota.

Ali tko bi se tomu čudio, kad je on iz Ferney-a, te špilje njegovih opačina, pisao D' Argentalu: „Hoću stvarati slasti: hoću pokvariti svu mladež grada:" a Mme. de Fontaine-oj, star 66 godina naručavao bi, da mu se prepiše sve što ima najgadnijega, te je ovakvimi prepisi obložio svoj stan.

Da bismo ga htjeli u kratko karakterisati, dosta bi nam bila definicija, koju nam je ostavio o Voltaire-u Sainte-Beuve, pjesnik nesumnjiv, koji nije držao do nijedne positivne vjere: „V. jest najveći lažac, koji je igda bio: podat laži, on je laž u sustav pretvorio, te učinio od potvore orudje." Ali što nam služi Sainte-Beuve, kad sam Voltaire u svojih listih Bergeru i Thiriotu od 10., 18. i 21 listopada kaže: „Laž nije opačina nego kad škodi. U suprot je ona velika kriepost, kad je koristna. Budite dakle što više možete kriepostni: valja lagati kao djavo, a ne bojazljivo, ne za vrieme nego bezočno i vazda. Lažite, moji prijatelji, lažite, a ja ću vas prigodno naplatiti istim novcem."

Pred prizorijem tako duboke izkvarenosti, koje je biskup Dupanloup, — francezki akademik, jedan od prvih uma i od najčistijih značaja u Francezkoj, rodoljub, koji se prsi u prsi borio s Niemci, kad su ovi god. 1870. zaposjednuli Orleans, — predočio Francezom pozvavši u svjedočanstvo povjestnicu, nije se čuditi da se sgrozilo poštenoj sviesti cieloga naroda, te da je ovaj od jedne strane prisilovao vladu, da obustavi nabožnu svečanost, dočim se digo na noge da proslavi orleansku djevu, koja prije 400 godina u onaj isti dan bila je spaljena od Engleza, nevina žrtva svoga rodoljubja. I sbilja dok u kazalištu pred nadpisom: „écrazez l' infame" Victor Hugo je svoju starost okaljao, hvalivši u Voltairu „prijatelja pravice" — iz svih gradova i sela Francezke poslano je preko jednoga milijuna vienaca, da se nakiti u Domremy kip orleanske djevice.

Sastavio sam ovo nekoliko redaka mladeži našoj za ljubav, kojoj se i kod nas predstavila slika Voltaire-ova kako nekog idealnog zatočnika slobode, da ju odvraćam od djela ovoga pisca, kadrih ugušiti u njoj sve klice moralnih i gradjanskih krieposti. Veliki talent u izopačenom srcu najveće je prokletstvo, koje može pasti na narod. Što označuje djela Voltaire-a, jest onaj cinizam, komu nije ništa sveto, ni vjera, ni obitelj, ni poštenje, ni domovina, koji sve izsmjehava, sve oskvrnjuje čega se dotiče.

Kad bi se taj cinizam — kojemu sadašnje materijalističke teorije utiraju put — dohvatio naše hrvatske omladine, bio bi podoban okužiti mladice živućeg naraštaja, na kojem sve naše ufanje počiva, te onemogućit budućnost mile nam domovine.

Viestnik.

Zagreb. Uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup darovao je za pogorelce u Karlovcu 200 for., a u zakladu za siromašne djevojke više djevojačke učione u Zagrebu 100 for.

— C. kr. vrhovno zapovjedničtvo u Zagrebu blagoizvolilo je odrediti, za buduću godinu tri tisuće for. za crkvu u Ogulinu. Na velodušnom daru zahvaljuje se najsrdačnije crkveni odbor i obćina.

— Bogosl. fakultet izabrao je dekanom za buduću godinu prof. dra. A. Kržana. — G. J. Širmer prešao je za uprav. župe u Čaglić.

— Drago nam je javit, kako se po svih biskupijah radi o tom, da dobije sv. crkva što više vriednih svećenika. Osobito se pako posvud nastoji, da se ustroje dječačka sjemeništa. Štiocem je znano, kako je ljetos liepu pisanicu biskupijam svojim poskitio presv. gosp. biskup Dobrila. Sjećat će se valjda mnogi štioci i toga, da djakovačka biskupija ima u tu svrhu glavnicu već preko 150.000. A ljetos su naša braća Slovenci tako srećni, te se je 1. svibnja moglo otvoriti u Mariboru takovo sjemenište, prozvano „Maximilianum-Victorinum." Do sada je zaprosilo 14 djaka mariborske gimnazije, da ih primu u sjemenište, pak su svi i primljeni. „Zgod. Danica" javlja, da dobre ruke marljivo prinose u tu svrhu, a gdje se tako radi i Bogu se moli, tuj ob uspjehu dvojbe ne ima. Kako je takvo sjemenište i kod nas potrebno liepo je razvio u ovom listu od g. 1876. g. dr. Koharić. Mi ćemo se na taj predmet do sgode povratit, pak će oni, koji su toj namisli ponješto protivni, uviditi, da su svi narodi već i prije Krista gledali osnivat zavode, kojim je temeljna misao ista, koja je i dječačkomu sjemeništu.

— U najnovije vrieme počelo se je življe raditi o tom, da se u Zagrebu podigne popravilnica, gdje bi se mladež, na zlo već navikla, odučala od toga, a priučala se dobru životu i radu. Prije slala su se takva djeca iz Hrvatske u Ljubljanu, nu od god. 1875. ne prima tamošnji zavod nikoga iz Hrvatske radi pomanjkanja prostora. Od toga doba već se nješto glede toga radilo. Potrebu je uvidjao grad, a uvidjala je to i vlada. Vlada nije mogla poduzimat da gradi, jer da ne ima sredstva. Jest doduše zaklada župnika vlaško-uličkoga Ivana Budića, koja je sada ponarasla već na 13.000 for., pak dvanaesti dio ostavštine pokojnoga kanonika Belobrka. Nu ni s tim vlada ne može započeti. Spremna je ipak vlada ove zaklade ustupit gradu, ako on poduzme gradit takav zavod, nu pod uvjet, da se u zavod budu primali mladići iz ciele zemlje. Odbor gradskoga poglavarstva, koj je o tom viećao predložio je, da grad podigne taj zavod, a vlada da preda gradu i ove zaklade, koje su sada u tu svrhu i u buduće, da obćini predaje sve takove zaklade.

— Od ponedjeljka Zagreb se ničim toliko ne zanima, koliko porotnom glavnom razpravom, koja je 17. o. mj. započela proti Fr. L. Reuscheu i Jakobu Franku. Tuži ih državno odvjetničtvo, što su članci u „Agram. Pressi", naročito u br. 166. od 1. kolovoza 1877. člankom „Wunder und Wunderglaube" hulili Boga, prezirali vjerozakon, a širili bezvjerje, a isto tako člankom „Allerseelen" u br. 241. od 1. studenoga u istom listu. U tih se člancih javno izriče, da ne ima izvan svieta i nad svietom nikakva božanskoga bića, koje bi sviet stvorilo i udesi svieta ravnalo; da je svaka vjera, koja što nadnaravna uči, suvišna, dapače da je bolest uma ljudskoga, koja kao da će žalibože na dulje potrajati. U drugom pako članku izrično se piše, da smrću našom prestaje sve; da je sve ono, što se o budućem životu govori magla i sanja, pak da nam ni ne treba nikakvoga budućega života, tà mi smo i onako ovdje samo da uživamo. Pomisao o neumrlosti takozvane duše da je nećudoredna i nemoralna, ona da čini svaku ćudorednost ne možnom. — Državno odvjetničtvo tuži Jak. Franka kao sukrivca zločina smetanja vjerozakona, označena u §. 5120. sl. a, b i d kaz. zak., a pisca tih članaka Reuschea, kao neposrednoga počinitelja zločinstva smetanja vjerozakona, označena u §. 120. sl. a, b i d kaz. zak. Kažnjiv je pako zločin za obojicu §. 123. k. z. — Sud bio je ustrojen ovako: Predsjednik sudb. stola presv. g. Schmidt kao predsjednik; sudci gg. Jakčin, Ključec i Tompa kao prisjednici i pristav Malvić kao bilježnik. Državu zastupao je namjestnik državnoga odvjetničtva g. Bletšnajder; Reuschea branio je g. dr. Milan Makanec, a Jak. Franka odvjetnik dr. Frank. Porotnici bili su: Fr. Perklet, Imbro Regvart, Fr. Imhof, Bolto Malinščak, Milan Nossan, Radoslav Splait, dr. Gj. Pilar, Sr. Brunner, Marko Hirsch, dr. Jos. Šepić, Stj. Gavela i Ad. Hirschl. — Državno odvjetničtvo na kratko je razložilo, kako je jasno, da se onimi članci huli bog, a ruži vjera ne samo katolička, nego i svaka pozitivna. Budući je pako i Reusche priznao, da je pisac i Frank, da je dopustio tiskat ih, bez dvojbe je, da su oba kriva. — Reusche braneć se jasno je izrekao, da ne vjeruje u osobnoga boga, jer da to samo djeca vjeruju, pak da se on nada i takovu vremenu, kad će ljudi prestati djecom biti kako je i on prestao, te se poput njega zadubiti u duboku znanost! On je Humbold, Laplace — što više, on je Hus, pak će valjda i njegov nauk tisuće i tisuće duboko si usadit u srce, a neprijalje će proklinjati. — Što je sve dr. Makanec govorio još ne čitasmo — al iz onoga što čitasmo razabiremo, kao da se je on u ovoj prežalostnoj stvari hotio šaliti, jer inače si ne možemo protumačiti nikako onoga, gdje on katolik govori, kako vjerozakonska pitanja još nisu konačno razpravljena, iz čega je valjda posve logično (!) hotio zaključiti, da pravo ima Reusche, kad piše, da je svaka vjera duševna bolest? Ili kad je — nipošto umno — ruglu izvrgnuo svoga kateketu, a s njim ujedno kod ljudi, koji slabo misle, svaku istinu katoličke vjere, koje shvatit ne možemo, prem dr. Makanec sam uvidja, koliko toga ne s hvaća u naravi, pa ni u samom svom životu. Mi

od srca žalimo i ove izjave, kako je i dr. Makanec požalio cieli govor dra. Franka, koj je za njim govorio, i koj je nastojao čak iz sv. pisma dokazati, da ne ima budućega života, i da duša nije neumrla. Mudri Salamon, sv. Job i sv. Pavao nikad bez dvojbe ni sanjali nisu, da bi ih ikada itko toliko htio poniziti, kako su poniženi kroz usta čovjeka, koj je nevriedan i ime im spomenuti. — Drugi dan (18.) replicirao je namj. drž. odvjetničtva dokazujuć opet, da je u obtuženih člancih temelja obtužbi i oprovrgavajuć navode branitelja, kao da se hoće u Hrvatskoj radit proti slobodnu osvjedočenju. Za tim je orisao, koli su kobne posljedice onoga nauka, koj uče pisci onih članaka. Sjeća na najnovije dogodjaje u Njemačkoj, doziva u pamet strahote parižke komune. Tomu se pako mora država oprieti, jer je vjera glavni stup države, i podrma-li se tim stupom, eto i u državi nesreće, a u čovječjem družtvu epikureizma. Zato je država uviek ovakove zločine kaznila, kako se i u najnovije doba na više mjesta vidjelo. — U svom odgovoru reče dr. Makanec, da se on ne slaže s Reuscheom, nego vjeruje u Boga i neumrlost duše — al da se Reuscheu ne može u grieh upisat njegovo osvjedočenje, kad je protestant, koj slobodno sve sam iztražuje. A to mu se tim manje može u zlo uzet, što su vjerozakonska pitanja još neriešena, pak da nitko ne može uztvrditi, da je duša u istinu neumrla! Neumjestno je zapodievat ovakova pitanja u Hrvatskoj, i jer je njegov klient ipak o tom prvi zapodjeo na onako bezobrazan način to pitanje, on se nada od porotnika, da će ga oni nekrivim proglasiti! Pošto dr. Frank nije hotio replicirati povuče se sud, da složi pitanja, na koja će porotnici odgovoriti. U večer poslie 9 sati proglasi porota obojicu **nevinimi!**

— Starokatoličku obćinu u Beču snašla je nesreća. Umro joj je prvi župnik Alois Anton. Štioci se sjećaju, kako je taj odmetnik revnovao za starokatolike, a na svaku ruku rovao proti katolikom. Prije dvie godine proglasio se je bio taj revnitelj bezkonfesionalnim, da se uzmogne oženiti. Nu jer toga po zakonu nije mogao učiniti, vratio se je opet u krilo „starokatoličke“ obćine, pak je u najnovije vrieme propoviedao u crkvi Spasitelja. Kad je na duhovski ponedjeljak usried govora bio pane osnesviešćen, odkud ga odnesu u bolnicu. Tu je za uru umro. Da-li je zatražio svećenika, il su mu ga sami prizvali, ništa se ne javlja. Bog ne plaća svake subote, a Alois Anton opet je pokazao, da se i sadašnjim odpadnikom godi, kako se je i svim dosadanjim sve od Julijana.

— 12. o. mj. umro je u Parizu prognani kralj hanoveranski Georg V. Pokojnik morao je s priestola god. 1866. sbog toga, što je htio ostati vjeran njemačkomu savezu. Uslied kapitulacije kod Langensalza svrgnut je kralj, a Prusi mu oteše i vlastitu imovinu. Od onda je živio ponajprije u Hitzingu, zatim u Beču i Gmundenu, a najposlje u Parizu. Prem protestant, kao kralj bio je ipak katolikom sklon uviek, tako da su mu to protestanti i predbacivali. Bio je velik prijatelj znanosti i umjetnosti, te se je mnogo starao, da se djela Leibnizova, koga su predji njegovi na dvor pozvali bili, opet s nova izdadu. Sirotinji bio je darežljiv otac.

— 2. srpnja biti će sto godina što je u Parizu nenadano umro J. J. Rousseau, kako se je odmah počelo tvrditi od otrova. Rodni grad njegov, Genf, kani taj dan njemu u slavu proslaviti. Što će u njem slaviti, Bog ih znao. Pogledamo-li mu život, tako je okaljan, da se s negodovanjem od njega odvraćamo. Nu sviet danas jedva mnogo pazi na ćudorednu stran čovjeka. Slavit će ga dakle sbog ideja, koje je u spisih svojih razvijao. Ali tu je on u svakom pogledu naturalista. On neće ništa da znade o nadnaravnoj objavljenoj vjeri kršćanskoj, nego govori samo o vjeri naravnoj, bez dogma, koju bi htio sliti u njekoliko izreka, što mu ih um njegov donosi o Bogu, o duši i o savjesti. Naturalista je on i kao državnik te zakonodavac, jer i tu načela kršćanska posve zabacuje. Po gotovo je pako naturalista u paedagogiji, gdje nauča, da iz ruku početnika dolazi sve dobro, pak se pokvari u rukuh ljudskih, dosljedno dakle uči, da valja uzgajati ne kršćanina, nego naravnoga čovjeka. S toga on hoće školu, koja ne treba ništa da znade o katekizmu i religioznom uzgoju. A da-li je mudro slavit ove ideje poslie žuhkih plodova, koje je sviet morao okusit u kratko vrieme — o tom će Genfljani slabo promišljati.

— Tjedan dana već viećaju prvi državnici evropejski, kako će riešit iztočno pitanje. Što-li će zaključit ne dadu nam doznat, jer je viećanje tajno, pak će tek kasnije izabrat odbor, koj će uredit ono, što će se moći u javnosti javiti. Nu koliko se uz svu tajnu čuje, do sada dogovori slabo uspievaju. Je-li što s kongresom u savezu naoružanje njekoga diela austrijske vojske, nagadjat je težko. Ako dà, mi bi ga kao Hrvati imali veselo pozdraviti, jer bi moglo biti nade, da će našoj tužnoj braći ponješto odlahnut, a jedan se dio raztrgane Hrvatske k majci svojoj barem približit. A i kao katolici moći ćemo ga pozdravit, osobito onda, ako se odazove želji sv. otca. koj se je pismom obratio na kongres, neka bi se zauzeo i za katolike u onih zemljah, o kojih će viećati.

— Njemačka policija ima prepune ruke posla. Tražeć sukrivce Nobilingovu zločinu ne može ih doduše naći — al dobiva groznih viesti, da urota bez dvojbe obstoji, pa ne samo proti životu carevu, nego i proti careviću nasljedniku!

Na koncu prvoga polugodišta molimo gg. predplatnike, da obnove predplatu. Ona pako gg., koja nam ili za I. polugodište, ili pače još za lani štogod duguju, neka svojoj dužnosti što prije zadovolje, jer i mi moramo raznim zahtievom točno udovoljiti.

Urednik Andrija Jagatić.

Tiskom Dragutina Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 26. U Zagrebu, 27. lipnja 1878. Tečaj XXIX.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Istinita poviest sabora vatikanskoga.

Napisao kardinal **M a n n i n g**, nadbiskup Westminsterski.

XIV.

(Dalje.)

Kod prvoga glasovanja prije javne sjednice dade glas šeststo i jedan saborski otac; od ovih glasova četirsto pedeset i jedan za dekret, osamdeset i osam proti njemu, šestdeset i dvojica glasovala je *juxta modum* za nj, t. j. pod uvjetom, da se promieni. U četvrtoj javnoj sjednici glasova petsto trideset i pet biskupâ, pedeset i petorica izjavi, da će se ovoj sjednici ukloniti; s njimi iznosio bi broj biskupa petsto i devetdeset. Osim toga ne bje na istoj drugih jedanaest biskupa, s kojega razloga to se nezna; nu jer je nekoliko dana prije dozvoljeno bilo Rim ostaviti, moguće je, da su nastupili jur put svoj u domovinu. U većini petsto trideset i trojice biskupa nalažahu se petdeset i dva od onih, koji su u zadnjoj skupštinskoj sjednici glasovali za dekret *juxta modum* t. j. uvjetno. Doda-li se taj broj k četirsto petdeset i jednomu, koji su u onoj sjednici glasovali s *placet*, to iznosi petsto i tri; pošto je pako na javnoj sjednici glasovala petsto trideset i trojica s *placet*, odtuda sliedi, da je trideset saborskih otaca, koji neprisustvovahu skupštinskoj sjednici, došlo na javnu sjednicu zato, da dadu svoj glas. Ona dva biskupa, koja su glasovala taj dan proti dekretu, podložiše se odmah, čim bje Pio IX. dekret potvrdio, te položiše svoju vjeroizpovjed. Oni dokazaše svojim niečnim glasom, da je i onih petdeset i pet biskupa, koji ostaviše Rim, jednaku slobodu imalo; ujedno pokazaše podvrgnuv se odmah, da njihova opozicija nije bila namienjena nauku, nego da su samo stoga razloga bili proti tomu da se proglasi taj nauk, jer ga nesmatrahu shodnim.

Neke englezke novine, koje su se čitavo vrieme, dok je sabor zasjedao, trudile sabor, njegove radnje i zaključke ćedan na ćedan izsmjehavati i ocrnjivati, opisaše ovaj zaglavni prizor na sliedeći način; „Obredi (15. srpnja) kano obredi, čini se da su vrlo zlo uspjeli.“ Sabor je sigurno tekom osam mjeseci zabavljen bio ozbiljnijimi stvarmi, nego su obredi. Posve drugčije glasilo je izvješće nekoga drugoga svjedoka.

„*Placet-i* otaca prodirahu kroz oluju, dočim je treskala grmljavina na visini, a munja bljeskala kroz svaki prozor i kroz kupulu. *Placet* viknu uzoritost ili biskupsko gospodstvo, a silni tresak groma sliedjaše kao odgovor, a tada zablisne munja nad baldakinom i u svakom kutiću crkve te saborske dvorane uprav kan da bi hotio naviestiti odgovor na to. To trajaše malone pol drugi sat, dok su imena saborskih otaca prozivana bila. Veličanstvenijemu prizoru još nisam prisustvovao. Da su se pozvali svi kitničari i prireditelji obreda u Rimu, sigurno nebi mogli stvoriti nešto takova, što bi se velebnoj veličanstvenosti bure prispodobiti moglo, a oni koji su taj prizor živom sviesti motrili, nikada neće zaboraviti proglas prve dogme o crkvi.“ *)

Drugi kritici htjedoše vidjeti u toj grmljavini očito se javljajući glas božje razjarenosti proti toj definiciji. Ovi zaboravljaju pri tom na Sinaj i na proglas deset zapovjedi božjih.

Pošto smo ovako izvjestili ob onom, što se je sbivalo na saboru, na svrhi moramo još pokušati razložiti istodobne dogodjaje izvan sabora, toga radi valja, da nešto malo u prošlost posegnemo.

Već smo vidjeli, koju je revnost i pomnju razvila bavarska vlada s proljeća god. 1869. u

---

*) Times 5. kolovoza 1870.

tu svrhu, da stvori zajedničku opoziciju svih vlada europskih proti sv. stolici i to prije sastanka sabora s namjerom, da taj sastanak zaprieči. Jedva se je sabor skupio i već nastaviše diplomati u Rimu istu politiku; ovi posljednji podržavahu postojano najuži savez s onimi, koji sačinjavahu na saboru opoziciju. Mnogi njih, čim su scheme medju saborske otce podieljene bile, dobiše ih odmah u svoje ruke. Ovom zgodom valja svakako sjetiti na ono, što ta činjenica dokazuje, da je naime tim tajna, koju su svi članovi sabora čuvati najstrože obvezani bili, povriedjena bila i da su oni, koji zakletvom obećaše čuvat ju, prekršili prisegu te postali krivci krive zakletve. U tom obziru ima se ipak jedna iznimka konštatirati. Poslanik neke katoličke velevlasti odbi odrješito svaku ponudu, da mu se osnove priskrbe, pa kada je neke osobite dokumente dobiti želio, obrati se javno na tajnika saborskoga pismom, u kom izjavi tu svoju želju. Dokumenat bje mu odmah poslan, ujedno je uvjeravan bio, da će mu se priposlati svaki spis, koj bi on možda želio dobiti. Osnove, koje su se kradomice pribavljale, bješe odmah u „Augsburger Allgemeine Zeitung“ objelodanjene.

Neki od najbezdušnijih agentâ izražuje se o tom ovako: „Vlade se malo po malo skoro smiešno igraju sa saborom. Ponajprije hvale korake, koje su proti njemu poduzeti namislile; onda ih hvata strah, groze mu se, što ništa ne znamenuje i napokon priznavaju, da je prošla sgoda kad je valjalo latit se posla, pa da je sada već kurija gospodarica položaja. Da njemačka znanost nije svoj položaj vjerno održala, da ona nije dosta jaka bila pozvat u život snažnu opoziciju proti saboru te ju u djelatnosti uzdržati i da nije naš Gospod one, koji uz kuriju i većinu pristajahu, glupošću i neznanjem kaznio, u istinu vlade bi osramoćene ostale pred cielim svietom. Doista knez Hohenlohe je jedini državnik, koj zna duboko u odnošaje zaviriti, pa je malo po malo došao dotle, da je bio smatran pristašem manjine.“ *)

Ovaj hvastav govor netreba jamačno nikakva tumača; nije vriedan da ga udostojimo kojom opazkom. Ali on pokazuje — a to se mora svim obznaniti — kako su biskupe k manjini pripadajuće progonili, te im zanovetali ljudi, koji toli prostački misle, medju kojimi bilo je dosta i svećenika, drugi su pako bili svjetovnjaci, te koji su se u Rimu sastali, da proti saboru urote i spletke snuju. Dobro su poznati bili, znalo se je za njihove rieči i djela, nu jer se ih nitko bojao nije, dalo im se je, da mirno svojim putem idu. Dne 20. veljače upravi Daru tadašnji ministar vanjskih posala u Parizu depešu na kardinala Antonellija u svrhu, da preprieči definiciju papine nepogrešivosti. Na nju bje odgovoreno 19. ožujka, a u odgovoru se razlaže, da je nazor, kao da se nepogrešivost papina nebi slagati mogla sa svjetovnom podaničkom dužnošću, puka utvara. Odkako je sviet kršćanski uredjen, da je, bilo država, koje su vazda u mirnom odnošaju napram nepogrešivoj crkvi stojale. Nu one nisu iztraživale, da-li je nepogrešivost vlastitost vrhovne glave ili tiela crkve ili obojega.

Tekom osam mjeseci, dok bijaše sabor na okupu, kolalo je množtvo viesti o tom, što namjeravaju vlade. Mislilo se je, da će se francezka vojska iz Rima ukloniti, a talijanska revolucija da će svečano unići u vječni grad. U Rim prispjevahu listovi, u kojih se je prietilo uzmakom francezke vojske. Kada bje ta viest donešena Piu IX., reče on jednomu englezkomu biskupu: „Mislite-li vi, da će namjestnika Isusa Krista, ma bio on i nevriedan, takove grožnje uzkolebati moći.“ Opetovano se je kušalo vlade potaknuti, da zajednički učine pritisak na sabor. Posljedak tomu bijaše, kako se je moglo unapried vidjeti, taj da se je odtud jasnije nego iz svega ostaloga uvidjalo, kako je najviši ugled crkve kao učiteljice i svjedočiteljice kršćanske istine na kocku stavljen. Ove činjenice pokazivahu onim, koji još neodlučni bijahu u svojih nazorih, da-li se ima nepogrešivost papina proglasiti dogmom, kako je nuždno, da se ona definira. Usljed toga bilo je sad već još samo biskupâ, koji mnijahu, da je definicija ova neshodna i takovih, koji tu definiciju smatrahu nuždnom.

(Dalje će sliediti.)

*) Friedrich Tagebuch str. 202.

Hoćemo-li za njemačkimi filozofi?

Za posliednje porotničke razprave izrekoše govornici toliko i uvredljivih i protuslovnih misli, da ne znamo, je-li u tih riečih više zlobe il neznanja. Zlobe je u njih, jer su vriedjali ne samo katolike, niječuć i ruglu izvrgavajuć mnoge njihove dogme — nego su vriedjali i sve one, koji su ih slušali, jer su ih tako kratkoumnimi smatrali, te su držali, da će pod živu istinu primiti sve njihove puste fraze. Ne mislimo ovdje suzbijat sve ono, što naperiše proti katolicizmu, jer bismo morali knjige pisati, a ipak bi bez svake koristi bio sav trud. Namislismo samo upozorit ovdje, kako bi njeki ljudi opet rado usrećiti nas onim, što drugi već zabacuju. Obtu-

ženik Reusche izjavio je, da sliedi načela, koja su razvili njemački filozofi Kant, Fichte, Schelling, Hegel, Hartmann itd. Njihove nazore o vjeri cieni on više nego-li nazore „učitelja iz Nazaretha", njegovih apoštola i katoličke crkve. Te nazore njihove želi on posijat i po Hrvatskoj. Porotnička razprava u mnogom je pogledu dokazala, da ima kod nas ljudi, koji bi ih objeručke primili. Sva je prilika, da su mnogi ovakvi čuli tek ime kojega od ovih filozofa. Kakav im je sustav, što su do njih držali njihovi suvremenici, kako sude o njih i sada njihovi zemljaci, o tom su mnogi malo ili ništa čuli. Mi bi jako žalili, kad bi se načela onih filozofa kod nas razgranila, jer smo uvjereni, da bi vrlo štetno po narodni razvoj djelovala. Već sv. Pavao opominje kršćane, da se ne dadu zavarati krivom filozofijom. Sv. stolica uviek je budno pazila na svaki pokret na tom polju, jer su vrlo istinite rieči sv. otca Leona XIII., koj u posliednjoj svojoj enciklici reče, da će se sve znanosti shvatit krivo, prihvate-li se kriva filozofijska načela. I s toga je osobito pokojni Pio IX. odvažno osudjivao sve bludnje, koje je filosofija novoga vieka stala širiti. Za pravoga katolika ova je osuda već dovoljna, da ih se kani. Nu mi ćemo štiocem pokazati, da sustavi ovih filozofa nisu tako sjajni, kako ih rišu ljudi, koje srce tjera, da odklanjaju svaku misao, koja ih prieči u slobodnu uživanju i ugadjanju. Nećemo govorit ni mudrovat mi. Pustit ćemo, da govore ti filozofi sami, **što je svaki od njih držao o svom sustavu, a kako su ga sudili drugi.** Činimo to ovim načinom s toga, što se je u porot. razpri po Volneyu dokazivalo, da je svaka vjera „bolest duše" i tim, što jedna drugu smatra bezvjerjem. Iz radnje M. Limbourga, priobćene u posljednjem svezku časopisa za kat. bogoslovje, prebrasmo tek ono, što sami prvaci govore jedan o drugom.

1) **Kant** je smatrao svoj sustav **nepogrešnim.** O svojoj **kritici** kaže on, da se ništa ne može promieniti, ništa popraviti; sustav njegov da je na posve sigurnu temelju, učvršćen za uviek i za sve buduće vjekove, bez koga čovječanstvo najviše svrhe svoje postići ne može. Kad je **Fichte** počeo izjašnjivat njegovu kritiku, odbio je on svako tumačenje uz prosvjed, te reče, da se kritika njegova ima razumjeti po slovu, a ne po Fichteovu tumačenju. Nu Fichte nije se u tom slagao s Kantom. On je bio osvjedočen, da Kantova kritika ne ima nikakva smisla, ako se ne shvati onako, kako ju je shvatio on. Fichte izrično kaže, da je u Kantovih spisih tek onda našao dobra smisla, pošto si je svojim putem prije dobavio znanja. U ostalom, kaže Fichte, „nije sramota, ne razumjet Kanta", jer ga ni on (Fichte) razumio nije, dok mu nije njegov vlastit sustav postao jasnim. Taj sustav sam je on po sebi pronašao, kad mu Kantov nije bio dovoljan. A misli Fichte i to, da je on prvi razumio Kanta.

J. **Schelling** je mislio, da je Fichte Kantov sustav popunio, jer da je Kantov sustav bio više provincijalne naravi, a nesposoban, da postane sveobćim sustavom. On misli, da Kantov sustav nuždno vodi u skepticizam, dakle da je njegova filozofija više negativne naravi. Kant po Schellingu ne poznaje filozofijskih sustava, on filozofije nikada pravo učio nije, dà njemu su Plato, Spinoza, Leibnitz poznati tek iz školskih knjiga. Da je pako nerazumljiv kaže mu i Schelling, a to stoga, jer da nije imao nikakve osnove, kad je pisao. Zato nije on samostalno stvarao nikakvih filozofijskih pojmova, nego je prihvaćao od drugud sve, što mu se je sgodnim po njegov sustav činilo. Stoga i kaže Schelling: „Tko će u Kantu filozofiju predstaviti, mora ga u istinu bolje razumjeti, nego-li je on sam sebe razumio."

Slično je o Kantu sudio i **Schoppenhauer**, koj misli, da je najveća Kantova zasluga, što je dokazao, da se stvari „ne mogu spoznati po tom, što su u sebi."

2) Ovako evo sude o Kantu njemački filozofi. Čujmo, što govore oni o **Fichteu.** Njegov sustav Kant je posve zabacio. Mnogi su ga zapitali, što on o tom sustavu misli, pak je s toga javno izjavio, da se uzdržat ne može. Na tu njegovu izjavu reče Fichte, da je Kant tim osudio sam svoj sustav. Jer Fichte zna sigurno, da je sve što Kant uči, samo odlomak i posljedak njegova sustava, i da Kantov sustav samo onda bude imao njekakvi smisao, ako se predpostavi sustav Fichteov. Na skoro je Fichte još jače izticao, kako je njegov sustav nepogrešiv. On si je utvarao, da će se uslied njegova sustava izliti duh sveti nad svu pùt, da će sada nastati nova epoha u svietu.

Nu drugi su ljudi drugčije o tom sustavu sudili. Bilo je filozofa glasovitih, koji su iz njega izvadjali **nihilizam.** Sam Schelling, kiliko je s početka i obožavao Fichtea, poslie morao je reći, da njegov sustav nije svega kraju doveo. Za malo vremena izrazi se Schelling, da je Fichte i preuzetan, dapače, da hoće prevarit i sebe i sviet.

Neće nam se navadjat ovdje, kako njeki filozofi „sažaljuju toga čovjeka", što je sav svoj sustav gradio na lažnu temelju, kako ga drugi osudjuju, da je nejasan, te da si oni sami moraju stvarat kakvu istinu prije, pa će ju tek onda naći u Fichteu — mi ćemo spomenuti samo još Schoppenhauera, koj pripovieda, kako je i on s početka cienio Fichtea, nu kako je poslje ta ciena pala, čim ga je više upoznao s vana i s nutra; kad je čuo neprestano njegovo dokazivanje: „tako jest, jer je tako kako jest."

Al se je Fichte i branit znao. Jer je Kant na nj udario, uzvratio mu je on tim, što je kazao, da ni jedan njegov pristaša posve ništa ne razumije, prem silan papir troše na črčkanje. Čim god su kroz deset godina siromašno pučanstvo mučili, svega toga Kantovci ne razumiju, jer ni toga ne znaju, što će reći razumjeti! A ni ostali filozofi ni toga ne znaju, što je filozofija; drugi pako, koji misle, da to znadu, skviču samo, da je filozofija — filozofija. Najmanje da znadu oni, koji su filozofi po zanatu. Medju ovakve neće on sebe ubrajat,

*

prem su ga oni u svoje redove primili — dapače on to od sebe odbija, jer ti drugovi njegovi da ne umiju ni toga, što je „synthetično-systhematično predavanje.“ On se je mnogo razgovarao i s učenici, ali oni ni u razgovorih ne govore tako slabo, kako filozofi pišu. Ni jedan takav filozof ne zna ni za temelj, na kom je sazdana znanost. Ni u buduće neće oni razumjeti znanosti. — Tako dakle uzvraća Fichte onim, koji njega sudiše.

3. Vidjeli smo, kako je Kant mislio, da bez njegove filozofije budućnost neće moći biti, te da se ne smije u njoj ništa popravljati. Čuli smo i to, kako je Fichte mislio, da je uslied njegove filozofije duh sveti sašao nad svu pût. I Schelling si je utuvio u glavu tomu sličnu ideju. I on je sudio, da je njegova filozofija ona, za kojom su toliki čeznuli, nuždno ju tražili, koja istinito sve tumači, i koja ljudsku samosvjest širi nad današnje medje. On je želio doći u Berlin, da zasnuje tu novu školu, koja neće doduše uništiti svega, što si je počam od Kanta stekla prava znanost, ali da će on k tomu dodati znanost novu, koju su do sada držali ne možnom.

Ali nisu tako drugi o njem sudili. Nije ni godina dana prošla, kad su se stali dizat glasovi, da su porušene sve nade, što ih je on uzbudio. Dogodilo se je i posljednjemu njegovomu sustavu, što i prvomu, o kom je kazao, da je zasnovan za uviek, te da mu nikada nitko protuslovit neće. Čim više se je Schelling od Fichtea udaljivao, tim je više sve zaplitao, te su o njem kazivali drugi filozofi onu Platonovu, da je „bastarde“ u duševnom smislu, jer „kad misli da umuje, a on pjeva.“ Najkrupnije izrazi se o njem Schoppenhauer, da je on „ludjak“ i „budala“, „moderni sofista“, koj baca samo „prazne i tamne rieči“, uslied čega „sve inozemstvo njemačku filozofiju samo prezire“, a za tim se onda povadja i i samo tuzemstvo. A Herbart kaže, da je Fichteova i Schellingova filozofija baš onda umirala, kad je mislila, da je u najljepšem cvietu.

Nu ako su na nj žestoko udarali, on im je žestoko i odgovarao. O pristaših Kantovih reče, da šire ne samo njegov nauk, nego i surova njegova slova, koja su bez svakoga smisla. Kad je filozof Krug izdao svoje „listove o najnovijem idealizmu“, pomislio je Fichte, da se tu cilja na njegov „sustav transcendentalne filozofije“, pak je udario na nj posve prostim načinom. Osobito mu nije bio po volji praktični smjer filozofije, s toga je on uprav „prezirao moralni i praktični smjer filozofiranja.“

Kako je ovdje udarao na moralni i praktični smjer, tako isto oštro je udario na realizam, jer se je opirao njegovu idealističnu smjeru. Ljudi ovoga smjera da ne imaju nikakvih filozofijskih ideja, nego samo izriču štošta, čega si nisu svjestni i čega ne razumiju. Ovi ljudi zanose se ne umnom, nego srcem. Osobitom pako žestinom udarao je na Günthera, o kom reče, da je „poput popova tašt“, i da „ništa ne zna, dapače ni toga ne zna, da ništa ne zna.“

4. Za Hegelova filozofijska načela kaže Schelling, da ne imaju nikakve pozitivne vriednosti. Taj filosof, kaže Schelling, samo niječe. Forma pako njegova predavanja pokazuje, kako je s vana i s nutra prozaičan. Što su Hegela njeko vrieme u veliko slavili, to je tužan dogodjaj u povjesti filozofije, na koj će se morati zaboraviti, čim filozofija opet stupi u pravu kolotečinu. Ali nije tako mislio Hegel sam: „Ja bi morao s Kristom kazati: ja učim istinu, ja sam istina.“ Nu svu svoju „istinu“ crpao je Hegel od Schellinga, pak za to on pravo kaže, da bez njega ne bi bilo ni Hegela, ni njegovih pristaša. Pak je Hegel i priznao, da je crpao iz Schellinga, samo se izpričaje tim, da je hotio Schellingov sustav znanstveno orisati. Tako je eto i sam Hegel morao priznati, koliko vriedi njegov sustav.

5. Schoppenhauera poznaju štioci ovoga lista. On je bio ustao proti Hegelovoj filozofiji u Berlinu, te je obećavao, da će filozofiji priskrbiti staru njenu čast. Nu tu nije mogao proti Hegelu ništa, jer se je u viših krugovih svaka filozofija Hegelovoj protivna smatrala „plitkom i površnom.“ Schoppenhauera moralo je to jako boliti, jer i Herbart o njem kaže, da je i od Kantovih privrženika mnogo jasniji, te da je on dosta srčan, da izvede posljedke iz Kantovih praemissa; da je čovječanstvo sve oprieke izmirilo u idealizmu, koga je Kant zasnovao, a Schoppenhauer dovršio. Za to je Schoppenhauer i bio osvjedočen, da nitko nije ništa većega u filozofiji učinio, nego-li je učinio on; da od Kanta, pak sve do njega nitko nije filozofijski ni mislio. Isti Kant da je niži od njega, jer je Schoppenhaer „zastor više odklonio, nego-li ikoj umrli.“ Nu uz sve to pišu drugi o njem, da je književni kradljivac; da su mu Fichte i Schelling most preko koga je išao; i koga je onda zapalio, kad je preko prošao. Prem je dakle on psovao Fichtea i Hegela, vidi se opet, da su mu nazori njihovim preslični.

6. O Hartmannu i Darwinu, koga je takodjer spomenuo, ne marimo govoriti, jer su oba štiocem ovoga lista dobro poznati. S njihovih načela bud se sgražat moramo, bud opet žaliti, što su im toliku cienu uzdigli ljudi, koji ih nisu mogli dovoljno ocieniti.

Nauke ovih filozofa hoće širit bezvjerci i kod nas. Ne imamo-li mi u istinu smisla za dublju i zdraviju duševnu hranu? Moramo-li mi u istinu posizati uviek za onim što drugi već zabace rad kobnih posljedica? Po drugiput se već javlja jasan glas u Njemačkoj, da se valja kanit onih njemačkih filozofa, koji grade dalje ondje, gdje su spomenuti filozofi prestali. Kanimo ih se, pak se zanimajmo filozofijom, kojoj čvrste temelje udari veliki Aristotel, i koju su poslie toliki sjajni umovi razsvietljivali. Zaronimo-li se duhom ovamo, nećemo doživit, da bi se povladjivala načela, koja su se žalibože povladjivala za posliednje porotne razprave, i onda će tudjinci više paziti, što će kod nas kazati. Ne sramotimo se!

Naši jadi.

Jedva je ikada toliko liepih rieči kolalo svietom, koliko u naše vrieme, nu jedva se je ikada tolika nevalja pokazala u svietu, kakva se pokazuje dan danas. O slobodi, prosvjeti i napredku govori danas svatko, koj je tek nješto koraknuo preko školskoga praga. Žalost je ipak pri tom ta, što je uz svu tu viku ponajmanje i slobode i prosvjete i napredka. Što hasni govoriti o njekoj umišljenoj slobodi, kad gorostasni strajki i ustanci proletarijata, koji se godimice pojavljuju, pokazuju, da se vraćaju stara ona vremena, kad je bilo ljudi bez ljudskoga dostojanstva, nevoljnih parija i robova! Zalud je govorit o prosvjeti i napredku, kad se danomice opaža, da uz to sve više divlja ćud, pada ćudorednost, zamire čuvstvo za svaku plemenštinu, ne staje zanosa za sve, što je uzvišeno, a put se krči tek nasladi i materijalnomu uživanju.

Odkud ovi žalostni pojavi u družtvu ljudskom? Odkud ona prekoredna razkoš te želja i za nedopuštenimi zabavami, koja uništuje obitelji, a tim podkapa temelje samomu družtvu ljudskomu? Odkud onaj spekulativni duh, koj svakoga goni, da si što više nagrne blaga, makar uz to stotine drugih kukat i umirat morale? Odkud ona nesigurnost, rad koje se ni okrunjene glave ne smiju izvesti na šetnju, a da uz to budu posve sigurne za svoj život. Odkud to?

Bilo je istina sličnih pojava odkad je svieta — al su bili osamljeni. Sad postadoše oni obćenitimi. Ne ima države, gdje im ne bi traga bilo, ne ima striliša, u kojem bud ovo, bud ono zlo zarazilo ne bi. Osobit je to pojav, osobit mu mora biti i uzrok.

Pak se u družtvu ljudskom i opaža kao crna kakva nit duh, na koj se sve ovo nuždno mora svesti. Svud se najme teži, da se zatru sve kršćanske uredbe, osobito one, koje su zasnovane na nadnaravnih istinah kršćanskih. Ne pazi se pri tom ništa na blage posljedice, koje su po sav rod ljudski potekle iz tih uredaba, nego se jednostavno mjesto njih hoće uvesti red, crpan iz samoga našega razuma. Misli se najme danas, da se vjera propustit mora j e d i n o savjesti svakoga p o j e d i n c a, a da družtvo kao takovo nikakvih dužnosti ne ima prama bogu. Sam pako razum previše se uznieže, kao da sam sve spoznat može, pak da mu s toga ne treba ničega, što bi nad njim bilo. Iz ovih bludnja raztvila se je mržnja na pojam boga, koj je stezao strasti ljudske, dok se nije stalo javno ga nijekat u govorih, tiskopisih i knjigah. Kad izbrisaše boga iz knjiga, nuždno su brisat morali i dušu i budući život, jer su ovi pojmovi nerazdjelivi. A pošto su sve to počeli nijekat, onda su se stali i opet nuždno sve više pojavljivat pojavi, kojih se danas toliko plašimo. Rekosmo, da se je to moralo dogodit nuždno, a štioci će naći u riečih „Kreuzztga“, koje smo naveli u br. 24., u čem je taj nuždni savez.

Hrvatska naša, hvala dobromu Bogu, dugo je bila bez ovakvih pojava i bez uzroka tim pojavom. Bila je to prava sreća po nas, koji smo tek počeli osovljivat se na zdravo nogo. A kamo-li veća sreća bila bi, da im nikada ni traga kod nas bilo ne bi. Nu ta nam sreća priuštena nije. Od njeko doba i k nam su stali uvlačit one iste ideje, koje drugud urodiše onako žuhkim plodom. K nam, gdje je ipak život i javni i privatni barem zasnovam u većini na kršćanskih temeljih; k nam, koji pune ruke posla imademo, kako ćemo svi složno podići u svem zaostalu domovinu — k nam su stali uvadjat ideje, koje će podrmat temelje družtvenoga života našega, koje će u klici ugušit svaki nam napredak.

Sva dosadanja prošlost hrvatska, tristogodišnja borba naša s neprijateljem krsta jasno i glasno govori, kako je mila bila djedovom našim sveta vjera njihova, kako ih je ona oduševljala na heroična bi reć djela. I glej, u zemlji Branimira i Zvonimira, u zemlji Berislavića, Šubića, Frankopana, Bakača, Vrhovca-u zemlji, mučeničkom smrću nakvašenoj zemlji Hrvatskoj stao se je sijat otrov, koj će nam izciedit i otrovat mlad naraštaj naš, koj će nas smrtnim snom uspavat baš u čas, kad bi najviše budni biti morali; u čas, kad je stala svitat zora i onim dielom jedne nam Hrvatske, kojim je tolike godine crna noć bila; u čas, kad nas biedna braća naša zovu, da ih na srce svoje privinemo, da ih okriepimo i na noge pridignemo.

Il zar govorimo bez razloga? Tà jeste-l' bili, da čujete, il ste barem čitali, što je ozvanjalo 17. i 18. lipnja 1878. u akademičkoj dvorani pred zagrebačkom porotom? Jeste-l' čitali članke, koji su povod cieloj toj razpravi bili? A ako ste čitali ne pitajte, da to na dulje razvadjamo. Istina je, isto ono propalo čeljade, koje su s raznih zločina osudjivat morali razni sudovi po Beču, Mainzu, Glogovi i koje napisa, da ne ima boga, ni duše, ni budućega života, reče tuj, da on ima božanstvo, da on ima vjeru — al je njegov bog bez božjih svojstva, dakle ne — bog, a njegova je vjera bezvjerje. Jer kakav je bog, koj niti je stvorio sviet, niti je izvan ovoga svieta? Kakav je duh, koj se ne razlikuje od materije? Kakova je vjera, gdje sam razum o svem sudi, gdje ne ima nikakva odnošaja medju stvoriteljem i stvorom? A kakav moral može biti zasnovan na takvoj vjeri? Gdje su poticala na ćudorednost, gdje pripomoć za to? Uz načela Fichteova, Schellingova, Hegelova, Hartmannova govorit o bogu i pozitivnoj kakvoj vjeri, himba je, koja u ozbiljnih časovih ne ima druge svrhe, van da neuke zasliepi.

Nu ako bi si donjekle i protumačit mogli, kad ovako govori čovjek prikorne prošlosti, uzgojen u posve drugih okolnostih, nego su naše — a ono se zabrinut moramo, što su ta načela kod nas našla i takvih, koji ih brane i takvih, koji ih odobravaju; što se je našlo ljudi, koji su im vrlo prokrčili put, bud ruglu izvrgavajuć mnoge

istine kršćanske, bud nastojeć na široko dokazati, da su sva ona načela i znanstveno opravdana. Plodovi tomu opaziše se već u samoj sudnici, kad se podrugivanju pljeskalo — a pokazat će se s vremenom i više. Jer tko je tako povjerljiv, te će pomisliti, da će kod nas isto sjeme donesti drugi plod, nego-li ga donosi po drugih zemljah? Tko može i pomislit, da se nećemo opeći, igrajuć se ognjem? Možemo-li se i sdaleka uzdat, da se porezat nećemo igrajuć se oštrim nožem, kojim se obrezaše drugi? Zar će dobro djelovati na slabiće katolike sve ono, gdje su se nijekale i ruglu izvrgavale onolike dogme katoličke? Hoće-li i konservativni izraelićani moći s veseljem razabirat, kako se uzvišeni zakonoša njihov riše kao varalica?

A budi nam dopušteno podvojit, hoće-li i pravorok porote dobrimi urodit posljedicami. Neće-li na njegovu temelju mnogi zaključivat, da je pravo imao Reusche, kad je učio, da neima ni živoga boga, ni neumrle duše, ni budućega života, te da dandanas samo još neuka djeca nješta vjeruju? Neće-li gledat mnogi od sada i bolje ovakva načela širiti, kad bude znao, da tim ni boga ne huli, ni vjerozakon ne prezire, ni ne razprostire bezvjerstva?

A jesmo-li mi dosta jaki, da mirno gledamo, kako se šire kod nas nazori, koje u posljedicah oplakuje Francezka, boji ih se Rusija, a striepi pred njimi Italija?

Koliko će koristit kod nas ona „sloboda", koju Njemačka ide stezat, pošto vidi, da se po njoj baš orijaški množe ubojstva, čedomorstva, tjelesne ozlede, krive prisege, zločini proti ćudorednosti, krivotvorenje izprava?

Kakvim „dobrom" urodit će po domovinu našu načela, koja daju samomu Berlinu godimice preko 5000 nezakonite djece, a druge opet tisuće djece nekrštene? Hoće-li kod nas javna sigurnost veća biti uslied načela, oja radjaju na tisuće moralnih Hödela i Nobilinga?

Mi smo osvjedočeni, da niti ovih plodova, dakle niti tih načela ne želi ni jedan pravi katolik i da svu odgovornost za zle posljedice baca na one, koj promiču pogubna ova načela. Koj bi pako načela ovakova odobravao, taj bi bio takav katolik, o kakvih sv. Ivan reče, da „non erat ex nobis", te bi već tim kao *fautor* i *defensor* haeretika i apostata pao in excommunicationem speciali modo Pontifici reservatam. I jer se je takvih ipak našlo, mi držimo, da je dužnost svih pravih katolika okupit se, te zajedno stati na obranu naših największih svetinja. Svim nam je pokazati, da ne varamo ni sebe, ni drugih, nego da nam je i u srcu ono, što naučamo i propoviedamo. Ugledat nam se je u braću našu po drugih zemljah, gdje složno odbijaju nasrtaje neprijatelja. Ne smijemo u tu svrhu žalit nikakvih žrtava. Tà zar ćemo se suztezat malo samo žrtvovat za volju onoga, koj se za nas žrtvovao sav? Budimo odvažni, neustrašivi, a uz to prosimo Gospodina našega, koga su i javno već stali vriedjati, neka nam dragu domovinu kaznio ne bi sbog težke uvriede, koju su mu nanesli makar i mnogi, al prema narodu još uviek pojednici. Danas, u osmini presvetoga njegova tiela u ime iskrenih katolika mi ga za to od srca molimo.

Odgovor g. Ivanu Mihaljeviću na njegove članke u 14. i 19. br. „Kat. Lista" t. g.

Ja sam sve dosad čekao, ne bi-li koje vještije pero od mojega sve prigovore g. Mihaljevića u 14. i 19. br. Kat. lista t. g. štampane razbistrilo; nu počem evo već treći mjesec iztiče, a nitko se još ne javlja, da odgovori na prvi i najvažniji članak g. Mihaljevića u 14. br. Kat. lista t. g., jer se je upravo iz toga članka sablažnjiva polemika razvila, — pokušat ću ja to učiniti poleg slabih sila svojih „sine ira et studio" tim više, što sam od nadležne svoje duh. oblasti za svoje mnienje upitan; tim više, što bi se šutnjom ili samim sukromnim očitovanjem vrlo lako mogla izvadjati sumnja, kao da sam i ja odobrio ili da odobravam javne nasrtaje na svoju duh. oblast, kojoj sam uz posluh takodjer i štovanje osobito u javnosti dužan; tim više, što je — neznam kojim načinom — nastala sumnja, kao da sam i ja slao nekakve pouzdanice g. M. Stepincu za njegove napadaje na moju duh. oblast (?Ur.), i napokon tim više, što me i kolegijalna dužnost veže naprama nepravedno napadnutom drugu i prijatelju g. J. Vallingeru. — Tko me pozna, taj će mi sigurno dati svjedočanstvo, da ja nespadam u broj onih ljudi, koji se u promišljenom svom osvjedočenju dadu kakvom nagradom podmititi, ili kakvom grožnjom prestrašiti. Pače i moja duhovna oblast može mi u svako doba svjedočanstvo dati, da sam prilično tvrdoglav i svoje ćudi čovjek, a uz to vrlo nevješt „incenziranju"; pa ako kada, ali najmanje danas imam uzroka ikomu drugomu osim Bogu „incenzirati"; ali svjedočanstvo istini i pravdi dat ću u svako doba. — S druge opet strane o g. J. Mihaljeviću smijem reći: ille mihi nec amicitia nec inimicitia notus. — Pokušat ću dakle ovu razpru razbistriti hladno, promišljeno i ozbiljno.

* * *

Ja razlikujem u oba spomenuta članka g. Mihaljevića dvie stvari: stvarni sadržaj i način njegova pisanja. — Uzet ću najprije razmatrati stvarni sadržaj.

Kad g. Mihaljević tvrdi, da su brakovi maloljetnika bez privole otca, dotično štitnika i nadštitničke oblasti sklopljeni nedopušteni (nipošto pako nevaljani), ja se podpuno s njim slažem; jer to sliedi iz carsk. patenta od 8. listop. 1856. čl. XI. (nipošto čl. XIII., kao što to pogrešno g. Mihaljević navadja), ter §§. 5. i 6. ženitb. zakona i §. 68. Nptka z. d. s. — Ali kada g. Mih. čini kojekakove prigovore svomu duh. stolu, a nečini prigovore vis. kr. zem. vladi, — onda se ja s njim nikako nemogu složiti, jer bi bio pristran i nepravdan. Evo ću to pobliže i potanje redom dokazati.

Ponajprije spočituje g. Mihaljević svomu duh. stolu, što „ovaj tako sklopljene brakove (t. j. maloljetnika bez

privole otca itd.) označuje kao brakove nevaljane, — a to pozivom na §. 49. i 50. gradj. zak., zatim §§. 5. i 6. ženitb. zak. za katolike, nemanje na ustanove carsk. patenta od 9. kolovoza 1854. §§. 190. i 191." (Sr. Kat. list br. 14. t. g. 1. str. na lievoj polovini, redak 16—21). — Ja na to g. Mihaljeviću odvraćam: Ne duh. stol, nego vis. kr. zem. vladni odjel za bogoštovje tako sklopljene brakove (t. j. maloljetnike bez privole itd.) izrično označuje kao brakove nevaljane, — a to pozivom na §. 49. i 50. gradj. zak., zatim §§. 5. i 6. žen. zak. za katolike, ne manje na ustanove carsk. pat. od 9. kolov. 1854. §§. 190. i 191." (Sr. dopis vis. kr. zem. vladn. odjela za bodoštovje od 14. siečnja 1876. br. 5772. ex 1875. redak 7—12.) — Preč. duh. stol samo proglašuje spomenutu naredbu vis. kr. zem. vlade, pa ipak nije kriva zem. vlada, nego duh. stol! — Meni ovdje i nehotice pada na pamet ona Horacova: „Quidquid delirant reges, plectuntur Achivi!" (*Hor.* epistolar. lib. I. epist. 2.) — Ali možda nije znao g. Mihaljević za taj dopis vis. vlade u svojoj cielosti? — Onda bi bolje uradio, da je šutio ili redovitim putem razjasnjenje potražio bio. Ali nešto mu je ipak poznato bilo. On veli naime i izrično priznaje da je spomenuta okružnica (duh. stola) izdana povodom dopisa kr. zem. vladn. odjela za bogoštovje od 14. siečnja 1876. br. 5772. iz 1875. (Kat. list, br. 14. t. g. 1. str. od 8—10. redka na lievoj polovini). — Dakle onaj, koji je povod naredbi dao t. j. naredbu izdao, nije kriv, nego onaj je kriv, koji je izdanu naredbu proglasio? Čudno je to i sumnjivo pravdoljublje! — Quidquid delirant reges, plectuntur Achivi!

Nadalje iztražuje g. Mihaljević, kako su „citirani u okružnici preč. duh. stola §§. 49. i 50. gradj. zakona od g. 1852. u opreci s §§. 5. i 6. ženitb. zakona izdanoga za katolike u carevini austrijskoj god. 1856., po čem oni gornji §§. za katolike neimadu važnosti i ukidaju se." (Sr. Kat. list, br. 14. t. g. str. 1. red 8—17. na desnoj polovini), — tim g. pisac iztiče, kako preč. duh. stol citira za svoju podkrepu protuslovne §§.! — Ja na to g. Mihaljeviću odvraćam: Ne duhovni stol, nego kr. zem. vladni odjel za bogoštovje u spomenutom svom dopisu za svoju podkrepu citira spomenute protuslovne §§. (S. dopis vis. kr. zem. vladnog odjela za bogoštovje od 14. siečnja 1876. br. 5772. ex 1875. redak 7—8.), a duh. stol je samo proglasio, što je vis. vlada odredila, — i nuto čuda, nije tu kriva vis. vlada, nego uviek i naviek samo duh. sttol — quidquid delirant reges, plectuntur Achivi! Mora da se je taj duh. stol strahovito zamjerio g. Mihaljeviću, ili je isti duh. stol i sbilja — sit venia verbo — tako po glavi ozebo, da bi mu trebalo još jednoga savjetnika, koji bi više vriedio, nego svi ostali skupa savjetnici!...

Ja sam pripravan, bude-li od potrebe i bude-li to zahtjevao g. Mihaljević, saobćiti čitav spomenuti dopis vis. kr. zem. vlade, neka se svatko, pa i g. Mihaljević uvjeri, da je čitava upitna i zlokobna okružnica preč. duh. stola, osim običajnoga uvoda i konca, u cielosti i potankosti, u argumentaciji i izvodu od rieči do rieči prepisani dopis vis. kr. zem. vladn. odjela za bogoštovje od 14/1. 1876. br. 5772. ex 1875. — Tim svi prigovori i sva protuslovja, što ih je g. Mihaljević u okružnici duh. stola odkrio, padaju na vis. kr. zem. vladu. Očevidno se podkrao kojemu perovodji vis. kr. zem. vlade „lapsus calami", pa kad bude i ako bude vis. kr. zem. vlada izpravila svoj „lapsus calami", izpravit će tu pogrešku vis. vlade i duh. stol.

(Konac će sliediti.)

Viestnik.

Zagreb. Sbog nepovoljna vremena na Tielovo morao je uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup svetačni obhod obaviti u stolnoj crkvi. U crkvi skupile se civilne i vojne oblasti, a na čelu im preuzv. gg. ban Mažuranić i barun Filipović.

— Prošli petak odputovao je uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup u Peštu, odkle će se vratiti početkom srpnja. — I presv. g. biskup J. Posilović odputovao je tamo preko Zagreba prošle nedjelje.

— U nedjelju po župah i danas na kaptolu moglo se je obhodom izaći van.

— G. Fabijan Kovačić, do sada župnik u Divuši, postao je župnikom u Novskoj.

— Družtvo neprestanoga molenja sv. sakramentu u Beču darovalo je župnoj crkvi sv. Jakova Ap. u Starom gradu kod Senja različita i veoma skupocjena crkvena ruha u vriednosti od 110 for. Na ovom krasnom i doista plemenitom daru zahvaljuje se pomenutomu družtvu u ime svoje i svojih župljana Mate Martinčić, uprav. župe.

— Iz Trsta javljaju ganutljiv prizor. Prije njekoliko dana umre tu trgovac, koj se je po vjerskom osvjedočenju ubrajao u liberi pensatori. Majka mu, imućna gospoja u Postojni, pobrza k bolestniku, da ga skloni, neka primi sv. sakramente umirućih. Uzalud se je trudila, jer joj sin tvrd kao kamen, a žena mu i njeni roditelji bezvjerni. Sin umro, a majka podje prosit ordinarijat, neka bi ga uz podvorbu svećenika pokopali. Dozvole joj to. Nu liberi pensatori slabo su pazili želje majčine. Oni najme pjevače i govornike, te uz silnu znatiželjnu svjetinu ponesu mrtvika na groblje, da ga „civilno" pokopaju. Govornici imali su pohvalit njegovu stalnost, i čvrsto njegovo atheističko osvjedočenje. Kad već staviše lies kraj groba, a škandal se ima početi, poteče majka pokojnikova i protisne se kroz množtvo do liesa. „Otvorite lies", vikne ona, „pokojnik je moj sin, ja sam za njega mnogo trpila, pa sam ga kršćanski uzgojila, vi ste mi ga oteli. Ja ga još jednom vidjet mo-

ram.“ Otvore lies; biedna gospoja izvadi flašicu sv. vode, poškropi njom mrtvoga sina svoga, poljubi ga i izmoli glasno otče naš za njegovu dušu. „Sad ga možete pokopati; Bog mu budi milostiv sudac“, uzdahne i podje odatle. Nijedan pjevač ne zapjeva, ni jedan govornik ne progovori. Niem i ganut ode sviet iz groblja.

— Dok njemačka vlada svimi dopuštenimi sredstvi radi, da na put stane širenju socijalizma i komunizma, talijanska mu je vlada i sada još na ruku. Da se sirotinja još više razširi, a tim komunizmu širje polje pripravi, hoće vlada talijanska stvorit zakon, da se sva župna dobra otmu, neka i kler zagladni, i sirotinja njegova s njim. Koje čudo dakle, ako komuna iz Napulja piše: „Učvrstimo savez naš socijalnom revolucijom: u boju proti svakoj vladavini, bila monarhična ili republikanska; proti svakoj vlasti, bila oekonomijska, politička ili religiozna; proti svakomu monopolu, privilegiju, u slobodnu udruživanju, koje se temelji na skupnu vlastničtvu sredstvâ za uzdržavanje, zauzmimo se za sve to socijalnom revolucijom, anarhijom.“ Podje-li vlada još dalje dosadanjim putem nećemo se nimalo čudit, začujemo-li i iz kvirinala glas: „Vjeru dajte, puku vjeru ne uzimajte!“ Katolici pako rade, da do toga ne bi došlo. Ustrojili su „družtvo talijanskih katolika“, koje je već dvie glavne skupštine imalo, u Mletcih i Florenziji, da načini stalan program. Buduć su i njeki katolici hladno gledali to družtvo, podastro je odbor pravila još Piu IX., a sada i Leonu XIII. Kako veliki pokojnik, tako je i sadanji sv. otac odobrio pravila i družtvo blagoslovio, da koristno radi za crkvu i državu.

— U novije vrieme počele su razne novine raznosit viest, da je zdravlje sv. otca Leona XIII. vrlo nepovoljno. Bečkomu „Vaterlandu“ piše pouzdani dopisnik o tom ovo. Na duhovski ponedjeljak onesviestio se je sv. otac. Nesviest potrajala je dulje, i jer je još uz druge okolnosti potrajala, uzbunio se je papinski dvor. Izvjeste dakle o tom odmah pouzdane kardinale sv. otca, pa onda druge, koji se svi okupiše i ostadoše kod sv. otca prek 10 ure noćju, doklegod nije dr. Ceccaralli izjavio, da je nesvjestica posve prošla. Drugi dan rano najave se dotični kardinali i drugi praelati, da se popitaju za sv. otca. Prem se je vrlo oporavio bio, nije ipak toga dana čitao sv. misu, pa stoga se je dvor još više poplašio bio. Nu sad je već ne stalo uzroka svakoj bojazni, jer je sv. otac prizdravio posve.

— Sve do sada nisu talijanski katolici sudjelovali kod nikakvih izbora, niti za sabor, niti za gradska poglavarstva. U najnovije vrieme dopustio im je sv. otac, da biraju u gradska zastupstva. Nu valjda s toga, što već od dulje vremena tim se zanimali nisu, manjka im spremnost i lahkoća, koja je u takvih sgodah nuždna. Osim toga medju njimi još je i sada mnogo takovih, koji se načelno u nikakve izbore pačat neće. S toga oni ni nisu mogli kod zadnjih izbora u Rimu nadvladat. Jer dok su oni hladno gledali, protivnici su odvažno radili, a vlada je činovnike i silila da idu na biralište.

— Ni jednu zemlju nije tako težko razumjeti, kako Francezku. Jedva ćeš igdje naći crkvi vjernije djece, nego-li u Francezkoj — nu jedva ćeš igdje naći toliko djavolske mržnje na sve što je kršćansko, koliko opet u Francezkoj. Tomu nam mnogo dokaza podaju i najnoviji pojavi u toj zemlji. Jedni slave Voltairea, a drugi djevicu Jean d' Arc. Dok se crvenjaši groze, da je nadošlo vrieme njihovoj žetvi, dotlje se konservativni elementi skupljaju u velike skupštine, bud da viećaju o radničkom pitanju u kršćanskom smislu, da na jednakom temelju razpravljaju o crkveno-političkih pitanjih. U te skupštine dolazili bi katolički članovi parlamenta, biskupi, kler, a i radnici u obilnom broju, te su žicom javljajuć sv. otcu poklon svoj obećali, da će i u socijalnih i političkih pitanjih raditi uviek prema načelom sv. vjere.

— Posliednja katolička vladavina u Evropi, koja je kroz osam godina vladala u Belgiji pala je 11. o. mj. Toga najme dana bili su djelomični izbori za senat i zastupničku kuću, pak su „liberalci“ dobili u senatu većinu od 6 glasova, a u zastup. kući od 10 glasova. Uslied toga zavlada u većini evropske štampe veliko veselje, jer da je sada počelo sjati i u tom kutu Evrope, gdje je sve do sada vladao klerikalizam. Kakvim će to svjetlom zasjati sada razabire se već otuda, što je mjesto dosadanjega katolič. ministarstva Malou-ova složio ministarstvo Frère Orban, o kom se znade, da je slobodni zidar. Njegovi pako ljudi već javno izriču, neka se ukine školski zakon od god. 1842., u obveznih pučkih školah neka se dokine obuka u vjerouci; neka prestanu kršćanska groblja, a neka se uvedu skupna; kleru neka se uzkrati podpora; vjerozakonskimi zakladami neka upravlja država; ni kler neka ne bude izuzet od vojne dužnosti; izpovjednici neka se kazne, uzkrate-li komu odriešenje; redovnička dobra da se otmu, a i sami redovi malo po malo ukidaju. Nu možda će sva poviest belgijska novo ministarstvo barem toliko podučiti, da se toj vici odmah odazvat neće, buduć da takovo sjeme slabo il nikako ne uspieva u Belgiji, pak bi to katolikom još prije pomoglo do pobjede, nego-li se oni i uzdaju. Nova će vlada bez dvojbe oprezno radit, a katolikom biti će sgode razmišljat o pogreškah, koje su učinili, te im se je vlast izmakla iz ruku. Šurovanje s neprijateljskimi elementi, neoprezność u zakonodavstvu, pak i mlakost uzrokom je porazu. Oduševljenost, koju sada makar nješto i prikasno pokazuju, pomoći će im opet.

Na koncu prvoga polugodišta molimo gg. predplatnike, da obnove predplatu. Ona pako gg., koja nam ili za I. polugodište, ili pače još za lani štogod duguju, neka svojoj dužnosti što prije zadovolje, jer i mi moramo raznim zahtievom točno udovoljiti.

Urednik Andrija Jagatić. Tiskom Dragutina Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 27. U Zagrebu, 4. srpnja 1878. Tečaj XXIX.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Tko je neprijatelj?

Pod tim naslovom donesao je prije mjesec dana francezki list *Univers* prekrasan članak. U 121. br. od 26. svibnja o. g. preveo je vatikanski list „L' Osservatore Romano" spomenuti članak, hvaleć ga s osobite jedrine i kriepkoće. A i jesu prekrasno nanizane ozbiljne i uzvišene misli, koje će potresti srce svakomu katoliku, pak stoga mislim, da niesam nipošto pogriešio, zaodjevši te po izbor misli u hrvatsku odoru. Evo članka.

Klerikalizam: — to je taj kleti neprijatelj!

Tako sada viče, svedjer na boj spremna, paklena sila, koju zovemo revolucija. Naći je možeš posvuda; i u starom i u novom svietu; jer je revolucija svikuda, samo se umije uvjek dobro prikriti nedužnim imenom. Neznanim skladom ća do naših vremena ta se vika bojna sve jače glasi, sve jače buči i biesni, sipljuć taneta poput magle na klerikalizam i biedeć ga, kao da je povod i uzrok svemu zlu, svakoj nesreći.*)

Riedki su prosti vojnici u toj četi bojnoj, koji bi valjano shvaćali tu paklenu rieč, pak zato uzbiesniše svim biesom, da se pokažu valjanimi borci u svetoj tobože borbi. Ovim prostakom vojnikom namjenjujem te redke, želeć im tiem podati pravu definiciju klerikalizma, njihova nišana, u koji odapinju svoje striele ubojite.

Klerikalizam je katolicizam. O tom nije, niti ne može biti, nikakove dvojbe.

Klerikalizam je svemu neprijatelj! t. j. prijatelju, ti misliš reći: katolicizam je svemu neprijatelj!

*) Nihil novi sub sole! Ta nije-li to prastara vika? Kada se je prvi put pojavilo kršćanstvo med pogani, osobito medju Rimljani, niesu-li i oni tako biedili kršćane? Niesu-li i oni rekli, da se bogovi ljute na kršćane, pak da radi njih i svoje viernike kazne? Ama na vlas isto. Op. pr.

A onako obćenito uzevši, što je katolicizam? Bogom samim objavljena nauka. Po tom je dosljedno Bog neprijatelj svemu!

Bog, svjetlost nedogledna, svemu je neprijatelj!

Bog, dobrota neograničena, svemu je neprijatelj!

Bog, mudrost nedohvatna, svemu je neprijatelj!

Bog, otac roda ljudskoga, stvoritelj i uzdržavatelj svieta svega, svemu je neprijatelj!

Katolicizam je Sin božji, naš Gospodin Isus Krist, postavši čovjekom jedino od prevelike ljubavi prema nam ljudem.

Dosljedno je Isus Krist, Spasitelj svieta, svemu neprijatelj!

Isus Krist, rodjen u ubogoj staji, a umro na tvrdom križu za spas roda ljudskoga, svemu je neprijatelj!

Isus Krist, koji je poganski sviet oslobodio od dvostruke propasti, što je na nj zjevnula, od bezdna bludnje i neznanja i od skrajne izkvarenosti ćudoredne, u koju je bio ugrezao, svemu je neprijatelj!

Isus Krist, koji i danas štiti narode, do kojih još nije dospjela luč evangjeoska, od okrutna i gadna sujevjerstva, svemu je neprijatelj!

Isus Krist, koji je jedini prepriečio, da niesu neuljudjeni i neprosvietljeni narodi propali u grozno barbarstvo, neprijatelj je svemu!

Još i to, što bi imalo svigdje biti upisano zlatnimi slovi: Isus Krist, koji je dokinuo i uništio robstvo i ljudske žrtve, svemu je neprijatelj!

Katolicizam je Crkva.

Dosljedno je crkva, ta uzvišena uredba, koja svjetli na zemlji kao sunce na nebu, crkva, koja svojom naukom vječnom i vjerom, ravna i vodi život ljudski, učeć i puteć čovjeka, što

je, odkuda je i kamo mu je putovati — svemu je neprijatelj.

Crkva, koja svojom poput dekaloga neprekidnom naukom, štiti i brani sve interese, čast, slobodu, obitelj, posjed, vlastničtvo — svemu je neprijatelj! *)

Crkva, koja pravo daje i sudi vlast i podložnost, koja čuva narode od dviju najljućih udaraca, koji ih mogu doseći: od despotizma pojedinaca i od despotizma množine — neprijateljica je svemu!

Katolicizam je svećenstvo, to častno tielo, koje živom riečju medju ljudmi podržaje i čuva vječne istine, koje su *magna carta libertatis* svemu rodu ljudskomu — eto, to je svemu neprijatelj!

Papa, namjestnik Boga vječnoga, neprevarljiv učitelj nauka isto toliko nuždna za moralan život, kao što je kruh nuždan za život tjelesan — svemu je krvni neprijatelj!

Episkopat, prava i živa jeka vatikanskoga orakula, straža svedj pozorna i budna, da nam pokaže prieteću pogibeo, i svedjer dobro naoružana i gotova, da skoči i brani ovce od biesnih vukova — eto najljućega svemu neprijatelja!

Svećenik, budi svjetovnjak, budi samostanac, koji vrućim potom, a ne riedko i vlastitom krvlju natapa svoje polje, koje mu je njegovoj pazki i brizi povjerio otac obitelji — to je svemu neprijatelj!

Svećenik, koji se je za sav svoj viek zakopao u najzapuštenije i najpustije selo, i živi medju malenom dječicom, koju uči i privodi k Bogu, koji živi medj biednom sirotinjom, hraneć ju i pomažuć, koji pohadja i tješi bolestnike na samrtnoj postelji, koji navodi griešnike opet na stazu krieposti, a kojemu je prečesto za sve to grdna plata crna nezahvalnost i progonstvo, — zar taj da je svemu neprijatelj?!

Svećenik, koji po primjeru svoga učitelja božanskoga svim dobro želi i čini, a nikomu zla, da je svemu neprijatelj?

Svećenik, pravi uzor heroizma, koji u cvietu svoje dobe, kada mu se sva narav smieši i vabi ga, sve to ostavlja, razstaje se s domovinom, rodbinom, prijatelji i polazi često na kraj svieta, da bude svim narodom i prosvjetljenim i divljim ono, što su našim djedovom bili prvi viestnici, da tamo navješta jedinu pravu nauku, a zato da živi i umre u zatvoru ili na stratištu — zar takav svećenik da je svemu neprijatelj?!

Katolicizam je divna skupina svih djela ljubavi, koja uživa sva Evropa i svaka država napose, pak on da je svemu neprijatelj?!

Milosrdna sestra, koja bdije uz postelju sieda starca kao i uz zibku nejaka čeda; koja, — svojevoljna robinja —, sama zatajuje i mrtvači svoju mladjahnost, odriče se svoje sreće liepe, svoje nade sladke, pak se zatvara u bolnice ili zatvore, u to leglo najvećih zala moralnih i materijalnih u ljudstvu — ta djevica čista, da je svemu neprijateljica?!

Karmeličanka, živi gromovod, koja svojim strogim životom i neprestanom molitvom, postom i trapnjom Bogu svemožnomu zadovoljava za silne griehe svieta i u njega moli milost i opravdanje griešnikom, — zar ta da je svemu neprijateljica?!

Katolički otac, katolička majka, koji svojim primjerom liepim i riečju blagom odgajaju svoj porod, urehu, čast i spas budućemu družtvu ljudskomu — da je neprijatelj svemu?!

Napokon savkolik katolicizam i Bog, Isus Krist, crkva, papa, biskupi, svećenici, samostanci i duvne, katolici ma kojega staleža bili, njihove nauke, njihove uredbe i njihova djela — to vam je eto klerikalizam.

To je eto neprijatelj, koji vas svedjer u oči bode, koga vi danomice izvrgavate smiehu i ruglu lude švjetine, koga vi danomice grdite i opadate, a za koga bi vi najvolili, da ga nestane, da ga spale, ubiju ili smaknu na stratištu.

Zasljepljenici kukavni! Nevidite-li kamo to vodi? Ne vidite-li, da kada bi se vaše lude sanje i puste želje i sbilja obistinile, da bi to bila najstrašnija kazna i za vas i za sav rod ljudski?!

Čitao u „Sboru“ 23. lipnja 1878. Vj. R. Homotarić, bogoslovac.

---

*) To je baš vrlo znamenita točka u današnje doba; jer nam se najbolje pokazuje pravi liek proti bujici socialisma i komunisma. To bi imali dobro upamtiti oni u Njemačkoj. Svojim „Kulturkampfom“, kojim su mislili sve preokrenuti i crkvu srušiti, naškodili su najviše samim sebi, davši tim priliku socialistom, da se slobodno šire i bane. Eto im danas plodova — ali eto im i lieka — u crkvi katoličkoj. Op. prev.

Odgovor na Veberovu kritiku.

Hvala g. kanoniku i na onom malašnom trudu, premda bi mene i u obće našu knjigu bio o mnogo više zadužio, da je prekoračiv uzku granicu prvih listova zašao barem do u sredinu mojemu potlanjemu, i, kako on sam veli, važnomu radu, tere ga s obadva pravca, jezikoslovnoga i eksegetičnoga nešto potanje prosudio; jer tada bi stoprv, kritičan sud o mojem Evangjelistaru bio razložan i oslonljiv. Tada bi se on jamačno bio obsvjedočio, kako me je za toga posla dvoje pravilo vodilo

i ravnalo: kako sam, prvo ostao strog i vieran pojedinomu sv. piscu i njegovoj svojstvenosti u mišljenju i u štilu, dokle god oto pravilo nebiaše na uštrb bistromu i razgovetnomu smislu; i po tom, drugo, kako sam se u svom prevodu samo ondje zaticao u pomoć onoj slobodi, što navadno tumačem kojega god spisa rabi, gdje bi bez nje piščev izraz bio tamnim, skrivenim i nerazumljivim — kako sam dakle umakô dvima skrajnima nazorima o prevadjanju sv. pismą.

Veberovi prigovori ako i jesu sitni i neznatni (a to je, reć bi, po moju knjigu pohvalno), gledat ću ipak, da ih nekoliko izpitam samo s toga, da dokažem, kako mi ni sitnice nisu nepromišljene, ni brez razloga.

Prvo svega pripomenut mi je, da sam prevadjajuć sravnjivô skoro svaki Vulgatin redak sa grčkim tekstom, ter za njim se i povadjao kada god mi se po kontekstu, ili po kojem drugom hermeneutičkom i logičkom pravilu činjaše piščeva misao jasnijom. Zna g. kanonik, da je to večput nuždno, vazda koristno, a po trident. saboru preporučeno. Tako prâvo sam ja ono Pavlovo (I. Kor. 4, 4.): N i h i l e n i m m i h i c o n s c i u s s u m, ovako preveo: J e r a k o i neimam išta si prigovoriti . . . mjesto: J e r b o neimam . . . zašto veznik γὰρ znamenuje naprosto: jerbo = denn, ali kada god se tom česticom o b r a z l a ž e. koja izušćena misao, znači kao i latinski e n i m: jer ako i, premda, doduše = d e n n ob auch, wiewohl, zwar, fürwahr; a to valja prosuditi po predidućem kontekstu. Po moju preveli su: prof. Weizsäker: D e n n o b ich a u c h nichts bewuszt bin . . . Allioli: D e n n ich bin mir z w a r . . . Van Esz: D e n n o b g l e i c h . . . Rosalino: D e n n o b ich mir s c h o n.

I n s i g n u m, c u i c o n t r a d i c e t u r (Luk. 2, 34. str. 15.) ja sam po grčkom: εἰς σημεῖον ἀντιλεγόμενον = in signum contradictionis; in signum contradicibile (Tertull.), preveo: z a n i š a n p r o t u s l o v j u, mjesto: za nišan (zamjerak, cilj), komu će se protusloviti. Po moju je i slavni nadbiskup Martini: bersaglio alla contradizione. — A što se tiče same rieči: p r o t u s l o v j e, istina je, da ona uz p r i g o v o r znači takodjer i sam p r o t u s l o v n i g o v o r; ali ovaj zadnji pojam bio bi samo tada opravdan, da sam ja zapisao: za nišan p r o t u s l o v j a mjesto dativa: p r o t u s l o v j u. Ako itko, to će Veber tu krupnu razliku točno pojmiti i odobriti. Pak, nemogu podpisati njegova mnjenja, da tobože u tom samostavniku nije izražen pojam b u d u ć n o s t i. On ti potiče iz trajnoga glagolja p r o t u s l o v i t i, ima dakle po svom korenu i po svom obliku znamen t r a j n o s t i, ili, što je svejedno, znamen b u d u ć n o s t i. U ostalom morda bi prikladnije bilo: nišan p r i g o v a r a n j u.

Drago mi je, što Veber priznaje, da u našem jeziku epitet p o n a j v i š e stajat ima pred samostavnikom; nu nije mi poćudno, pače smiešno mi je, što on nekakvoj današnjoj u m j e t n o j prozi podaje prava, što je pod nipošto neide; jerbo kada je epitetu mjesto z a samostavnikom, neima dosuditi ni tobože umjetna, ni neumjetna proza, nego jedino nužda logičnoga mišljenja, zakon apozicije, kontekst, smisao, a kadkada i blagoglasje, ali tada samo, kada se njemu za ljubav neogriešismo proti logici, ili proti gramatici. Ja držim, da sam u svojoj knjizi i na tu nuždnu razliku po mogućnosti pazio. U toj vele važnoj točki naše štilistike sve su nam dosadanje slovnice malda ne prazne.

Znam doduše, da je težak u tom sud, kad se tiče nekih krivo i po tudjem jeziku i gramatikalnom zakonu prevedenih, ali davnom navadom posvećenih i porabom udomljenih izreka: Spiritus sanctus = Duh sveti; sanctificetur nomen tuum = sveti se ime tvoje . . . mjesto pravoga: sveti Duh; tvoje ime. *) To je pitanje dostojno zrela razmišljanja. A pitanje je ovo: Koliko je s h o d n o u tome mienjati, a koliko nije? To znam, da Njemci prevadjači sv. pisma ili molitava, počam od Lutera, nisu za volju latinskomu ćudi svojega jezika nikada povriedili; taki ni Talijani, ni Francezi.

Zarekô se Veber prigovorivši mi što sam ono Isaijevo: D i r i g i t e v i a m D o m i n i preveo: Poravnite put G o p o d i n u, mjesto po njegovu: put G o s p o d n j i. I ja sam dobro znao, da svaki oviuh oblika nešto drugo znači; to jest: da put G o s p o d n j i izražuje pojam o putu, koj je Gospodinov, kojim je Gospodin j u r v e koracao; dakle o putu j u r v e poznatom, koj bi po Veberovu shvaćanju valjalo poravniti za koga mu drago. O takovu Gospodinu svojstvenom putu nemogaše ni sanjati ni prorok Isaija pišuć, ni Ivan navadjajuć te rieči; jerbo kako je Gospodin i s t o m p o s l j e Krstiteljeva propoviedanja na sviet d o ć i m a o, nemogaše se njegov put poznavati, dakle ni Predteča njegov nemogaše svojih slišatelja obodravati, da Gospodinov put za koga mu drago poravne. S vremenih indi, ili historičkih razloga moradoh ja p u t, o kom piše Isaija a Krstitelj naviešća, uzeti za put kakve mu drago naravi, ter izraziti, da taj put**) treba poravniti G o s p o d i n u, za Gospodina, koj će doskora doći. Tako te prorokove rieči prevadja, i u tom smislu tumači Maldonat in Matth. 3, 3: Hoc est praeparare viam **Domino**, et rectas . . . ut via plana et recta Dominus cum populo suo transeat. Tako i s. Teofilakt: Ego servus (Joannes) vias praeparo **Domino**: corda vestra. — Na što sve savjestan prevodilac sv. pisma pazit i obzirat se ima!

Q u a e c u n q u e s c r i p t a s u n t, a d n o s t r a m d o c t r i n a m s c r i p t a s u n t preveo sam ja: Što god je b i l o pisano (pravije: spisano), za naš je nauk spisano; a to, jerbo mi logični red u mišljenju nalagaše razlučiti u toj izreci dvoje razdaleko vrieme. Tu su razliku istovjetno iztakli Allioli, Weizsäker i Martini: Alles, was geschrieben w o r d e n, ist zu unserer Belehrung geschrieben; Tutte le cose, che s o n o s t a t e scritte . . .

*) U slovinsk. liturgiji pridržano je do dan danas staro: . . . i svjatago Duha. Amin. I u Sriemu čuo sam ja: U ime Otca . . . i svetoga Duha. Amen.

**) Duhovni put, to jest: da ljudi dostojno dočekaju novoga kralja odrekši se grieha i spokorivši se.

*

furono scritte . . . Po istom logičnom redu rabi meni kad perfekt logički, kad historički. Po njem ja sam Ivanovo: Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil, quod factum est — preveo: Sve po njoj (Rieči) postade, i brez nje nepostade ga ništa, što je postalo. Ja naime u toj apostolovoj izreci dvie po vremenu razlučene misli: Sve po njoj postade, i brez nje nepostade ništa — prva je misao, i nju sam po njenoj afirmativnoj naravi perfektom historičkim izrazio; a rieči: (od onoga) što je postalo, služe predjašnjoj misli kao objekt, ili kao faktum, koj je jurve minuo (stvorenje svieta i svega na svietu), ali komu posljedice svedj još traju — i to je druga misao, koju sam po tom pravilu o porabi vremena imao izraziti logičkim perfektom. Isto tako razlučiše te dvie misli: Allioli: Alles ist durch dasselbe gemacht, und ohne dasselbe wurde nichts gemacht, was gemacht worden ist; Weizsäker: Alles ward durch dasselbe, und ohne dasselbe ward nichts, was geworden ist; Martini: Per mezzo di lui furon fatte le cose tutte, e senza di lui nulla fù fatto di ciò, che é stato fatto. Što Vuk te dvie misli razlučio nije, zato mu je prevod: Sve je kroz nju postalo, i bez nje nije ništa postalo, što je postalo — pravi nesmisao.

Po tom logičnom redu (a ne kako mi se svidjalo), i po Veberovih onih pravilih preveo sam ja ono Mat. 2, 20: Defuncti sunt enim, qui quaerebant animam pueri, ovako: Jerbo pomrli su, koji radijahu djetetu o glavi; „Denn sie sind gestorben, die dem Kinde nach dem Leben trachteten“ Allioli, Weizsäker, Rosalino — „Son morti coloro, che cercavano la vita del bambino“ Martini. Tako i francez Martin.

Na str. 13. moje knjige nije zapisano: Čuvši pak ovo, ljuto ih zagrizlo u srcu, i škripahu zubmi (što bi zavriedilo Veberov prigovor), neg' ovako: . . . ljuto ih grizlo; to je imperfektivan čin, komu dobro odgovara imperfekt: škripahu.

Krivo mi čini Veber dvojeć o mojoj opreznosti u prevadjanju ove Pavlove izreke: Gentes autem super misericordia honorare Deum, ovako: neznabožci pako, oni *neka* slave Boga — mjesto po njegovu: *da* slave Boga. Istina je, da i ovaj i predjašnji slog visi o glagolju: Dico, kano akuzativ o infinitivu; ali je isto tako istina, da prvi slog: (Dico enim) Christum Jesum ministrum fuisse circumcisionis. — Ja bo velim, da je Krist Isus bio poslužnik obrezovanju — ima po svih meni poznatih katol. tumačih znamen čisto affirmativan; drugi pako slog: Gentes autem (dico) honorare Deum, da ima znamen imperativan „Reperendum est hic (vers. 9.) piše slavni Estius, a istovjetno i Tirinus) verbum dico, et (čuj!) supplendus infinitivus *debere*, ut sit sensus: Gentes vero, dico, debere Deum glorificare.“ Skrivenomu glagolju debere, dakle nekomu nalogu, odgovara mnogo bolje veznik neka, da neka, nego prosti slabiji za pomenutu misao da. Moja indi razlika, moj neka nije slučajan, nego hotomičan i jedino posljedak mojoj uzpregnutoj opreznosti. Veber u tom mišljaše-li na slovnicu; ja sam zadovoljio i slovnici i piscu.

Nije ni slučajno, nego promišljeno, kada ja negdje enklitike ovako stavljam: Koja nemicaše se iz crkve; mjesto: Koja se nemicaše; — Moj čas blizu je; mjesto: Moj je čas blizu. Meni je drugo: Tvoj je otac došao; a drugo: Tvoj otac došao je. Tuj odlučuje zakon, kako koj pisac misli i snagu izreke pojmi, pak onda stoprv blagoglasje.

Glagolj opremiti znači: reisefertig machen; al' isto tako: senden, poslati: Opremi knjigu u bieli sviet (Filip. riečnik). U Pavlinovićevih spisih, i u zlatnih Ljubišinih Pripoviestih zateći ćeš ga u ovom smislu dovoljane: Tvoj dar opremio sam ovo dana u Makarsku, piše mi Pavlinović; Opremiše Petra čestitomu duždu, da mu naše jade izgovori. Ljubiša.

Eda rabi meni po narodnu, po Pavlinovićevu, po Stulićevu, a, reći ću, i po Kurelčevu (u Stopah Hrist.) kao veznik, kada god mi je jasno naznačit uzrok, namjeru, pak i želju kojoj misli; kada je dakle sinonim ovim veznikom: kako bi, kako da, s uzroka da, za da (?) = affinchè, acciocchè, perchè. To su sve znameni, koje goli da riedko dovoljno naglašuje.

Poznat mi je Veberove slovnice §. 145. i prva ondje Opazka o nesklonivom zaimenu što mjesto koji; pak po njoj sam, pače po čestoj i prečestoj porabi u štokavštini zapisao: Posred vas stoji, što ga vi nepoznajete. Neznam, mislim-li prȁvo, da u nas to zaime što skoro vazda dobro stoji, kada Niemac ima: . . . der, die, a Talijan: che; a koji, kada onaj piše: welcher, welche, a ovaj: il, la quale. Dobro je o tom razmišljati, ter tako morda onaj § popuniti.

Nevalja reći po kanonikovu za: qui autem me judicat: Tko pako mene sudi, nego samo kako sam ja: Koj sudi. U grčkom je: ὁ ἀνακρίνων, a nije τὶς; u latinskom: qui, a ne; quis; u njemačkom: der, a ne: wer.

Arescentibus hominibus prae timore (str. 7. Luk. 21, 26.), po Veberovu: dok se suše ili smagnu ljudi; a po moju: dok nestaju ljudi od bojazni. „Nestajati“ nije, kako to misli kanonik, interire, nego: deficere, tabescere = abnehmen, schwinden = mancar poco a poco, consumarsi; i to je smisao po apostolu, to znači ἀποψυχεῖν. Kako ti je sinu (suhotavu)? Dan na dan nestaje ga. — Nestati jest: interire, perire = verschollen, verschwinden = mancare.

Leprosi mundantur, ja sam suglasno sa: sliepi vide, gluhi čuju — preveo: gubavi su očišćeni ili čisti, i tim izrazio čin, koj je za Ivanovih odaslanika jurve bio dovršen, factum completum: sliepi jurve vide, gluhi jurve čuju itd. Takovu činu odgovara grčko: λεπροὶ καθαρίζονται = Aussätzige sind rein (krivo: werden gereiniget) = lebbrosi sono mondati, Martini. Veberovo:

gubavi se čiste, izključuje pojam dovršene stvari, i nekako znači kan' da gubavi sami sebe čiste. Ja nemogu se lahko sprijateljiti s passivnim likom uz dodatak se, kada je on rabljivan brez nužde, i može imati dvojičan znamen.

Po Filipoviću i Stuliću pràvo je: osupnuti = erstaunen, restar attonito; a osupnuti se rabi Slovencem.

Qui venturus est pravije je Veberovo: Što ima doći (kako sam na str. 8. Mat. 11, 3. i drugdje i sám preveo), nego moje jedino na str. 9: Što će doći, premda je ovo blizu grčkomu: ὁ ἐρχόμενος = der da kommt, kako je točno preveo Weizsäker.

Pràvo je Veber moje preda mnom (str. 9. Ivan), ante me factus, izpravio svojim: prije mene. Meni je to velika pogreška, ako ju on i nazivlje malenom. Ali nemogu se načuditi, da na str. 10, Mat. 1, 18. nije opazio pak iztaknuo ovu doista golemu pogrešku: Pokazalo se, da biaše noseća; mjesto: da je noseća = in utero habens. Ja prijatelje mojoj knjizi molim, da to svakako onako izprave: jerbo: da biaše noseća, znači pràvo po našu: si in utero habuisset. Valjda me je Talijansko: si scoperse, che era gravida, zavelo. — Toliko prijateljstvu i svomu trudu za volju. *Nik. Voršak.*

Odgovor g. Ivanu Mihaljeviću na njegove članke u 14. i 19. br. „Kat. Lista" t. g.

(Konac.)

Napokon kad g. Mihaljević tvrdi, kako je spomenuta okružnica duh. stola dovela mnoge na misao, da bi se takovi brakovi bez iztaknute privole, konvalidovati imali, — onda upravo odsudjujem ovakovu šalu u osbiljnoj stvari; jer koji bi kat. svećenik smio biti toliko neuk, te ne bi znao, da valjanost sakramentalna u ženitbi nemože odvisiti od države, nego samo od crkve? A sám g. Mihaljević izrično tvrdi, da je ova naredba od duh. stola izdana samo „povodom dopisa vis. kr. zem. vlade" (Kat. list. br. 14. t. g. s početka redak 8—9.), dakle i sám priznaje, da bi ovdje u pitanje mogla doći samo valjanost **gradjanska**, nipošto pako **sakramentalna**, — pa ipak govori o konvalidaciji. Bog bi ga znao zašto, ali eto traži dlaku u jajetu! Odsudjujem šalu u ozbiljnoj razpravi.

Medjutim se po sebi namiće pitanje: ima-li duh. stol izpraviti ili opozvati taj „lapsus calami" vis. vlade? Da na to pitanje odgovorim, iztraživat ću: da-li je svećeniku nuždno znati za razliku izmed **gradjanske** ženitb. **valjanosti** i **gradjanske** ženitb. **dopuštenosti?** — Odlučno i sigurno tvrdim, da nije; jer ta razlika može zanimati one, koji brak sklapaju, zatim javne državne činovnike, odvjetnike itd. . . nipošto pako svećenike, kojim je dovoljno znati, da u oba takova slučaja **nesmiju** vjenčati, bile sada takove ženitbe gradjanskim zakonom nevaljane, ili gradjanskim zakonom nedopuštene. — Odtud po sebi sliedi, da ako vis. kr. zem. vlada izpravi svoj „lapsus calami", izpravit će ga bez dvojbe i duh. stol; a dok toga neučini vis. vlada, netreba da to učini duh. stol.

Ali možda je dužna duh. oblast potražiti izpravak, ter onda ovaj izpravak svećenstvu oglasiti? — Po mom najboljem uvjerenju — nije; jer spomenuta razlika med gradj. ženitb. valjanosti i gradj. ženitb. dopuštenosti, netiče se — kako sam obrazložio — svećenstva upravo ništa; svećenstvo već znade, što ima znati, t. j. da u oba takova slučaja nesmije vjenčati.

Ali možda je dužna vis. kr. zem. vlada sama po sebi svoj očevidni „lapsus calami" izpraviti? — Premda neimam časti spadati danas u red hiperlojalnih gradjana, već sam po svom osvjedočenju današnjoj vis. kr. zem. vladi ponizna opozicija, ipak prema načelu — amicus Plato, amicus Cicero, maxime amica veritas — mislim, da neima ni vis. kr. zem. vlada izpravak davati; jer ova se naredba tiče samo svećenstva (a nas nije briga za razliku med gradjanskom nevaljanosti i gradjanskom nedopuštenosti), dakle nam spomenuti „lapsus calami" zem. vlade niti što škodi niti što smeta; a kojih bi se taj „lapsus calami" zem. vlade mogao ticati (n. pr. javnih činovnika, odvjetnika itd.) — tim nije ta naredba ni saobćena, jer ih se ništa netiče. Čemu i komu dakle da vlada opozivlje?

Kad bi ja poput g. Mihaljevića htjeo tražiti dlaku u jajetu, ja bi mogao njega pograbiti njegovim oružjem, ter mu reći ovu živu istinu, koju on nebi oprovrgnuti mogao: G. Mihaljeviću! Vi ste u 14. br. Kat. lista t. g. (na 1. str. redku 1—5. na desnoj polovini) uztvrdili, da su „carskim patentom od 8. listopada 1856., izdanim za provedbu članka X. konkordata, ukinute člankom 13. (trinaestim!) sve ustanove gradjanskoga zakona, koje su u opreci s 1. dodatkom rečenoga carskoga patenta." — Vi niste od 4. travnja t. g. do današnjega dana onu svoju tvrdnju opozvali, dakle ju držite i danas istinom; ali to je živa neistina, jer navedenoga po Vami članka 13. (trinaestoga!) ni neima u spomenutom patentu, spomenuti bo patent imade u svem samo XI. velim slovom **jedanaest** članaka! — Recite mi sada po duši, što mislite, jeste-li Vi dužan ovaj svoj „lapsus calami" izpràviti? — Ja mislim — a sigurno i Vi samnom — da niste. — A zašto? Jer nikomu nesmeta; onomu nesmeta, koji te članke treba, jer taj si je i sám lako izpravio; a komu ti članci netrebaju, što će mu Vaš izpravak? — Tako vidite budite pravedan i prema drugim, pa netražite ni od duh. stola, ni od zem. vlade, da se taj bezazleni „lapsus calami" zemalj. vlade izpravlja ili popunjiva!

Sad nek sudi sám g. Mihaljević, je-li umjestno i pravedno prišio g. Vallingeru onaj posprdni pridjevak: „Njegova biskupsko-tajnička i duhovno-stolsko-prisjednička-bilježnička velečastnost!" (Kat. list br. 19. Uztuk, redak 22.). — Kako bi bilo g. Mihaljeviću, kad bi njemu g. Vallinger vrnuo šilo za ognjilo, ter mu prišio ovaj pridjevak: „Njegova hiperlojalno-prelivodska i svećeničko-

fiškalsko-rabulistička velečastnost?" Sigurno mu ne bi drago bilo, a primio bi samo odzdrav na pozdrav. Medjutim o načinu, kako g. Mihaljević piše, odmah ću svoje mnienje izreći.

Ovoliko na stvarni sadržaj njegova članka u Kat. listu br. 14. t. g. — Sad pako prelazim na oblik, kojim je isti g. pisac zaodjenuo svoje razprave, a osobito onu pod naslovom „Uztuk" u 19. br. Kat. lista t. g. —

* * *

Kad promatram prostu i debelu surinu, kojom g. Mihaljević svoju polemiku zaogrće, sažaljivam groznu tu žestinu; jer što hasni žestiti se? Sila dokaza ne leži u žestini, nego u hladnom i promišljenom razboru. Zar se nemože voditi razprava, pa i polemika, triezno i dostojno? A što istom da reknem o posprdnih i nedostojnih izrazih, koje g. Mihaljević u javnosti prišiva svojoj duh. oblasti, kojoj je svećenik dužan nesamo posluh, nego i štovanje, a osobito štovanje u javnosti; jer neštovanje u javnosti radja smutnju i sablazan. — Ta za Boga miloga, što će biti iz duh. mladeži, ako joj mi stariji takovim žalostnim primjerom, kao prosti i neizobraženi čobani... prednjačili budemo? Znam ja dobro, da imade u svakoj biskupiji nezadovoljnika; ljudi su ljudi; nisam ni ja, kakav bi trebo da sam; ali ljudi božji, nepravite smutnje u puku! Ako vam je štogod krivo: „Irascimini, et nolite peccare: quae dicitis in cordibus vestris, in cubilibus vestris compungimini!" (Psalm IV. 5.). —

Neimam kada nabrajati sve posprdne i nedostojne u člancih g. Mihaljevića izraze; ali neke, bar krupnije, nesmijem mûkom mimoići.

G. Mihaljević spočitujuć svetost kršćanskih brakova ovogodišnjoj korizmenoj enciklici, koja je u Rimu kod svete stolice (a kod svete stolice neodobravaju se haerese) veliku radost i pohvalno odobrenje stekla, što nam svim na čast služi, — doslovice veli ovo: „Kad se u kojoj okružnici govori o svetosti brakova kod protestanta — tada se sigurno predpostavlja, da je takova okružnica — bona fide podpisana!" (Kat. list, br. 19. str. 166.). — Nije-li to ruglu iznašati jednu od najljepših enciklika, što ih je ikad do danas biskup Strosmajer sastavio? — Odgovor na ovaj nepromišljeni i nedostojni izraz dobio je g. Mihaljević od malo vještije ruke, nego-li je moja. (Sr. Kat. list br. 22. t. g.); a ja samo nadodajem: ta ljudi božji, ako ste Strosmajeru i protivnici, neodričite mu ono, što mu i najveći njegovi protivnici priznavaju! Komu da nepadne ovdje na pamet: „Napoleon kein Feldherr — bewiesen von einem pensionirten Lieutenant!" ili u parafrazi: „Strosmajer kein Bischof — bewiesen von einem — Dorf pfarrer!"

Kada g. Mihaljević spočitava duh. oblasti, što ova razpravljajuć gradjansko-pravne odnošaje svojih klerika, nesudi uviek po §§. civilnoga zakona, pa odtud zaključuje, da je onda blamaža duhovne oblasti neizbježiva, — ja mu netrebam ni na to odgovarati, kad je mogao čitati temeljit na to odgovor u 20. br. Katol. lista t. g. — Ja ga samo pitam, je-li on predbacujuć javno svojoj duh. oblasti „neizbježivu blamažu" pomišljao na moguću kakvu svoju blamažu?? . . .

Napokon, da završim s najpikantnijom i upravo zdravo čobansko-sriemskom zaušnicom, za koju g. Mihaljević misli, da je momu drûgu i prijatelju Vallingeru uciepio, a medjutim je sám sebe u javnosti moralno ćušnuo i sam sebe osramotio. — Čovjek upravo ne bi vjerovao, da se usudjuje svećenik svećenika prispodabljati s magarcem, pa još u javnosti, i k tomu u crkvenom glasilu! Doduše rieč „magarac" nije izrično napisana, ali iz obće poznate naše nar. poslovice „težko m..... kad se čobani (sic!) preko njega biju!" svatko će se odmah lako dosjetiti, da u toj polovici slovo „m" sa šest piknjica nemože značiti ništa drugo, do-li „magarac;" dakle je tajnik biskupov i bilježnik duh. stola magarac, a biskup i njegov duh. stol čobani! Pitam g. Mihaljevića, koji civilne §§. stavlja nad crkvene ustanove, što bi se s njim dogodilo, da ga g. Vallinger tuži pred civilnim sudom na temelju §. 491. kaz. zak.? — Kao dobar poznavalac §§. znat će on sigurno i za posljedice takova postupka na koncu §. 493. kaz. zak. točno označene. —

Napokon kad bi g. Mihaljević i sbilja u svem pravo imao, a duh. oblast krivo, odsudila bi g. Mihaljevića nedostojna žestina i očevidna tendencija, koja mu iz svakog skoro redka proviruje t. j. poniženje svoje duh. oblasti, a svoje vlastito precienjivanje; zato ja dvojim o čistoj njegovoj nakani t. j. da je u istinu htjeo samo krčiti put k istini; jer tko u istinu krči put k istini i odklanja bludnje, nepada i sám u bludnje; tko čistom namjerom predbaciva komu protuslovja, nepada i sám u protuslovja. — Sjeća-li se g. Mihaljević one Juvenalove izreke: „Quis tulerit Gracchos de seditione querentes?!"... (Juvenal. sat. II. 24.).

Napisao sam ovo, premda nisam po zanatu bogoslov; ali facit indignatio versum (Juvenal. sat. I. 79.), pa i dužnost mi je bila svoju u javnosti napadnutu oblast braniti, i ako sam se i ja pogdjegdje razžestio, nek mi se oprosti, jer — sermo durus suscitat furorem (Prov. XV. 1.) *)

U Djakovu dana 18. lipnja 1878.

Vilim Korajac,
profesor i bračnomu sudu bilježnik.

*) Mislimo, da smo do sada dali dosta sgode jednoj i drugoj stranci, neka svoje stanovište razbistre. Priobćili smo ono bez primjetbe s naše strane, priobćismo evo i ovo, u koliko se g. V. K. nije zadjeo o članke g. M. Stepinca, koji su na našu molbu nastali. Glede njih možemo izjaviti, da niti je bila nakana piščeva napadati ma na koju duhovnu oblast, niti se to izvesti može iz njegovih članaka. Ostalo izvadjanje ocienit će štioci sami, a mi samo dodajemo, da carski patent od 8. listopada 1856. imade XIV. članaka, i da su čl. XIII. „krieposti svoje lišene naredbe, što ih u obziru na ženitbe katolika sadržaje obći zakonik gradjanski . . . . u koliko se isti ne slažu sa zakonom ovim: (Prilogom 1.)" Ur.

Viestnik.

Zagreb. Uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup odredio je, da se početkom školske godine 1878/79. uzpostavi 7. i 8. razr. gimnazije u nadb. sjemeništu. U tu je svrhu već i profesore imenovao, te će predavati: prof. dr. Josip Stadler logiku i psihologiju; prof. dr. Feliks Suk njemački i retoriku; prof. Mirko Divković hrvatski; Franjo Vojaković vjeronauk i obću poviest; dr. Aleksander Šmit latinski i grčki; Gjuro Dočkal matematiku i fiziku.

— Postali su župnici: g. Ivan Bošnjak, župnik brežki u Požegi, i kako čujemo g. Stjepan Kučas, učitelj vjere na višoj gimnaziji zagreb. na Plešivici.

— Kat. hrv. tiskovna zadruga u Vukovaru držati će tuj novu konstituirajuću skupštinu svojih dioničara 11. srpnja u gostioni kod „crnoga konja."

— C. kr. vrhovno zapovjedničtvo u Zagrebu blagoizvolilo je odrediti za gradnju nove župne crkve u Lonji tri tisuće for. Na ovom velikodušnom daru najsrdačnije se zahvaljuju župljani i župnik Jos. Mikulić.

— Pošto je nadošlo vrieme izpitom preporučamo za nagrade liepe knjižice sbora duh. mladeži zagreb.

— *O dječačkom sjemeništu sa vlastitom gimnazijom za zagrebačku nadbiskupiju* dobili smo sliedeći dopis: Ugodit ću jamačno svećenstvu naše nadbiskupije, pa i svim vjernikom, koji su zabrinuti videći, da čim više svećenika naše nadbiskupije umire, tim je godimice manji broj mladića, koji se posvećuju stališu svećeničkomu — a ugodit ću time, što mogu pouzdano uztvrditi, da Božji blagoslov popraćuje zamisao ob ustrojstvu dječačkoga sjemeništa sa vlastitom gimnazijom.

Pošto je naime uzoriti g. nadpastir naš u načelu prihvatio dotične predloge onoga povjerenstva, koje bje naimenovao za pretresivanje pitanja o spomenutom sjemeništu: sada ne samo da se radi oko ostvaranja načina, kako da se predlozi izvedu, nego se na taj glas dapače već i prinosi sakupljaju.

Dr. Josip Stadler, profesor na kr. sveučilištu našem, ne samo da je bio revan član spomenutoga povjerenstva, nego, kako je za stvar oduševljen, znajući onu staru: „verba movent, exempla trahunt" — predao je preč. duh. stolu (baštinom čujem dobljenu) razteretnicu od 1000 for. s otom namienom: neka se prihod ote razteretnice kapitalizuje tako dugo, dok osvane sretan onaj čas, da će se dječačko sjemenište sa vlastitom gimnazijom snovati, — a tada neka se sve skupa (i glavnica i njezin prihod) za to sjemenište upotrebi; — i da bude daru tim veći blagoslov nebeski, bez kojega nijedno poduzeće neima trajna uspjeha, napisa on na razteretnici — kako si ja to tumačim — „dedicationem" ovimi riečmi: „Festo ss. Cordis Jesu", na koji je blagdan i predao istu razteretnicu.

No nije to plemenitoj duši Stadlerovoj bilo dosti; on je povrh toga od dobljenih za se stipendija na sv. mise znao za isto sjemenište obratiti i duh. stolu predao 59 for. a. vr. tako, da je izprosio te su preuzeli sv. mise odslužiti, a darovali veledušno pripadajući stipendij: gg. Andrija Jagatić, urednik Katol. lista 28 for., Dr. Gustav Baron 5 for., prefekt Vojaković 4 for., kapelan Starec 5 for., kapelan Vukmanić 3 for., Dr. Alek. Šmit 3 for., vjeroučitelji: Matica 3 fr., Rubetić 5 fr. i Šimončić 3 f.

Budući da je ovaj način, da svećenici preuzmu sv. misa, takodjer medju onimi predlozi spomenutoga povjerenstva: kako da se namakne potreban za podignuće i uredjenje toga sjemeništa i gimnazija novac, — pa će se o tom za kratko vrieme ili po preč. duh. stolu ili po posebnom u tu svrhu odboru dalje raditi: a ono ja za sada nebih imao ništa više reći nego jedino to: da će onoj većini svećenstva, koja živi dosti oskudno, a sbog ubožtva vjernika nedobiva za sv. mise stipendij, dobro doći ovaj način, kako da i oni svoj darak za ovo sjemenište doprinesu po onoj sv. Tobije: „Si multum tibi fuerit, abundanter tribue; si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impertiri stude." (Tob. 4. 9.)

Josip Lehpamer.

— Sveučilištni rektor dr. Konstantin Vojnović nastojeć se što više upoznat s nutarnjim životom akademičkih gradjana, te tražeć svaku sgodu, da im u mlade duše ulije zanosnih i čvrstih načela, došao je bio 31. pr. mj. medju bogoslovce. Tu je razgledao ponajprije knjižnicu i čitaonicu književnoga družtva „sbora", a za tim prostorije, te imovinu pjevačkoga družtva „Vienca." Okupiv ih poslie u jednoj dvorani prosbori im zanosno slovo, koje se živo dojmi mladih ovih biljka, što će se bud prije, bud kasnije razsadit po vinogradu Gospodnjem. Segnuv u prošlost jednoga i drugoga družtva naših bogoslovaca u njihovoj je povjesti našao sgodan predmet svomu govoru. Kako je uz sav naš pokret od god. 1835. uzko skopčano jedno i drugo družtvo, tako se i od sada neka bogoslovci trse u družtvih svojih namicat si znanja, kojim će i kao svećenici moći promicati sve što je na ruku znanju i umienju. U „sboru" nek se vježbaju, kako će uzvišen nauk Kristov ugodnom formom zaodjenuti i liepim ga načinom predavati, kako će tim laglje doprieti i do onih srdaca, koje su tomu nauku i nesklone. U „Viencu" uz crkvenu glasbu neka se ori i pjesma domoljubna, kojom će takodjer u svietu u dopuštenih granicah mnogu dobru polučiti moći. U svem pako neka se trse, da uviek budu neporočna života, pa da tako prema želji Spasiteljevoj uzmognu biti sol zemlje Hrvatske, začinjajuć sve odnošaje naše. — Slovo ovo, prepleteno prekrasnimi misli, primili su bogoslovci oduševljenim pljeskom, a mi ćemo ga budući put priobćiti diljem.

— Kako je pravorok posliednje porote zagrebačke djelovao na narod hrvatski razabiremo iz svjestnoga novinstva našega. Svakoga je iznenadio, mnoge sablaznio i uzlovoljio. I u istoj mladeži našlo se je hladnijih glava, koje su se upitale, da-li porota, ustrojena onako, kako

je sada, može vršit onu uzvišenu zadaću svoju, sbog koje je uvedena. Ovu misao vrlo je sgodno razvijao drd. Milan Rojc u skupštini „Hrvat. Doma“ 27. pr. mj. On je razmatrao porotu sa stanovišta relativne slobode, koja štujuć svoje nikad neće dirnut u tudje. S toga stanovišta razvija on, da bi na porotničkoj klupi sjedit morala inteligencija uma i duše t. j. ljudi naobraženi i stalni, sudac pako i branitelj nikad ne bi smjeli djelovati tako, te bi kod porotnika djelovala više strast, nego razum. Naročito branitelj ne bi smio braneć svoga štićenika nikada iztrgnuti ga zasluženoj kazni. Spomenuv još, da obćinstvo ne bi smjelo ni povladjivat, ni negodovanje pokazivat, zaključuje, da današnja porota neodgovara pravomu svomu idealu, jer kod nje odlučuje ponajviše slučaj! Buduć je prvi dio svoje razprave na širje razpravio, nije mogao početi razvijat na tanje o smetanju vjerozakona kako je namislio bio. Kazao je samo u kratko, da svemogućega božanstva, te ideje savršenstva ne može štitit zakon, jer bi već ta presumpcija vriedjala ga; a državni zakon kazni samo onoga, koj povriedi moralni poredak na zemlji. Na to je nadovezao vrlo liepu pobudu, da svi mi, kao Hrvati i katolici, čuvamo moral, koj je tako svet Hrvatu, i koj mu je sigurni uvjet srećnoj budućnosti. — Mi ovo bilježimo kao vrlo radostan pojav medju našom mladežju. Uz sinove, koji ovako zdrave misli razvijaju, hrvatski narod moći će zdravo napredovati!

— Što se dalje u Njemačkoj razpitkuje za sukrivci Hödelovimi i Nobilingovimi, to se sve više raztvara jaz, koj se je pred tom mladom državom raztvorio. „Pritisnuto jače sve to više skače“, kaže Hrvat, a to se najjasnije vidi sada tu. Dok državna vlast nastoji suzpregnut napredak socijalizmu, a ono mora čuti, da je tih načela i u one mladeži, koja jedva suztiže da vrši svoje školske dužnosti. Njemačke novine donose viesti, da je sbog socijalističkih načela pozatvarano bilo slušatelja sveučilišta; da su se iztrage povele sbog toga proti mnogim gimnazijalcem — a sada evo javljaju, da i učenici pučkih škola znadu govorit o socijalizmu. Kad učitelj stane govorit proti Nobilingu i Hödelu, a malo će djače ustati pak reći učitelju, da mu otac njegov brani govoriti proti socijalnim demokratom. Kad učitelj počme govorit o strahu božjem, bez kojega ne ima štovanja prama nikakvoj vlasti, a učenik će odpovrnut, da on o tom neće ništa više da čuje, i opet za to, jer mu otac reče, da neda ružit socijalnih demokrata. I kad je diete upitano, da-li mu je otac socijalni demokrat, reče da jest, nu da je ono soc. demokrat. Na to se počme dizat sve više djece, koja da su sva socijalni demokrate, a poslie predavanja uzmu ovi mladi delije u sve grlo pjevat marsaillesu! Školskim oblastim pune ruke posla! — Kad smo ovo proštili, pomislismo, kako bi se i kod nas moralo djelovat, da nam kućni uzgoj skrene na bolje. Mi se sami osvjedočismo, da mnogi roditelji ni najmanje ne paze na ono, što će pred djetetom reći, pak kad diete svačim kod kuće nahranjeno pošalju u školu, onda je s njim ovdje sto jada, te ono samo još druge kvari. Zločest uzgoj domaći pretežko izpravlja i najbolja škola, a što tek, kad je i po školah uzgoj manjkav, ako nije i zločest. A i naše su mnoge škole jedva tako ustrojene, te bi domaći uzgoj mogle navrnut na dobru stazu. Ima već drugi mjesec, što smo dobili iz Banovine izjavu od dva pravoslavna župnika i jednoga katoličkoga, koje s raznih uzroka sve do sada uz najbolju volju priobćiti nismo mogli. Tuže se ta gospoda, kako narod sve dublje pada, a kako je tomu zlu sve manje lieka, buduć da djeci ne ima učitelja zadojenih onim duhom, kojim bi jedino uspješno djelovat mogli. Spominjuć bivšega učitelja u Divuši P., koj je i riečju i životom pospješavao nazadak moralni, žale gospoda, što njemu sličnih izlazi sve to više iz petrinjskoga pedagogija. Sve ove zle pojave izjavila su gospoda po Zrinjskom župniku preuzv. g. barunu Filipoviću, kad je po banovini putovao. Nu žale, što je preuzv. gospodin od pratnje svoje zlo upućen bio. S toga su se dotična gospoda obratila na svoje duhovne oblasti, neka one potraže lieka proti zlu, koje dolazi od zlih škola. Naše će duhovne oblasti doista vrlo dobro učiniti, ako stvar točno razpitaju. Jer kad nam je domaći uzgoj po zlu prošao, nastojmo barem, dobar uzgoj školi povratiti. Svi dakle, koji mogu i dužni su nek se prenu!

— Nedavno raznesla je žica viest, da se je na Tielovo u Kališu kod katoličke precesije digla buna proti židovom i protestantom, da je oplenjena sinagoga i više dućana, a 13 osoba da je ubito. Viest ova uzvitlala je silnu buru osobito po židovskih novinah. Točnije viesti, što su poslie stigle, razjasniše cieli dogodjaj bolje. Mrtav nije ni jedan židov, a gunguli bili su povodom oni. Berlinskoj „Germanii“ pišu odanlje ovo: Pred svoj vazam prepleli su bili židovi skoro sav grad žicami, da pokažu, kako nisu židovi u kršćanskom gradu, nego da su kršćani u židovskom gradu. Po nalogu državne vlasti poskidali su katolici sve žice sa stupova, a židovi odlučiše osvetiti se. Na Tielovo dakle poruše oni žrtvenik jedan, kamo je imala doći procesija. Kao munja raznese se viest, da su židovi namislili obezčastit Presveto. S toga ode dio vjernika, da židove raztjera. Koji ne mogoše brzo uteći u kuće prodjoše zlo. Nu u obližnja sela dodje glas, da su se židovi kamenjem nabacivali na Presveto. S toga se podigoše seljaci, te oboružani kosami, vilami, sjekirami nagrnu u grad, upanu u sinagogu i mnoge židovske kuće. Porušalo se i porazbilo mnogo toga. Sukob žale i sami katolici, al uvriedjenomu čuvstvu vjerozakonskomu nitko nije mogao stavit priečke. Još istoga dana skupila se je katolička intelligencija, to zaključila skupljat prineske, kojimi će siromašnijim židovom nadoknaditi štetu, koju su pretrpili. Iztraga pako, koja je povedena razbistrit će tu žalostnu sgodu još bolje.

Urednik Andrija Jagatić. Tiskom Dragutina Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 28. U Zagrebu, 11. srpnja 1878. Tečaj XXIX.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Istinita poviest sabora vatikanskoga.

Napisao kardinal Manning, nadbiskup Westminsterski.

XV.

(Dalje.)

Mi smo mislili, da moramo o predmetu, kojim se naši protivnici u borbi proti crkvi katoličkoj poslužiše, govoriti na kraju našega razlaganja. A to je ponašanje nekolicine biskupa napram postupku i zaključkom saborskim. Pomponio Leto, koj se u svom spisu kaže njihovim prijateljem i pristašem, učinio im je veliku krivicu. Čitajući njegovu poviest vatikanskoga sabora svejedno je kao da čitaš poviest kojegod parlamentarne opozicije. Sviet je smatrao biskupe opozicionalci, te se je trudio takovimi ih stvoriti. Nu oni bijahu katolički biskupi, pa tako se sbude, da se je sviet prevario. Sabor vatikanski bje držan u okolnostih tako opasnih i nezgodnih, kako sigurno nijedan sabor dosadanji. Sviet je doduše spremao opoziciju svim saborom, te su se svjetske sile mnogostruko javno i potajno neprijateljski dizale proti njim, nu sve do sabora tridentinskoga, pa baš uračunav i ovaj nijedan sabor nije bio kao što vatikanski u tolikoj mjeri nišan, proti kojemu bijahu bez prestanka napereni jezici i pera svieta. Štampa svih zemalja europskih donašaše kroz osam mjeseci dan na dan članke proti saboru i papi, u kojih se je nastojalo izvrgnut ih smiehu i omraziti, te u kojih se je rad i postupak njihov u krivom svjetlu prikazivao. Samo riedko mogao si u njih naći valjanih dokaza. Nu današnji sviet daje se više zanesti podsmjehom i porugom nego dokazi. One nesreće, koje u prošlom vieku proizvede nastojanje: sve smiešnim učiniti, zabilježila je poviest kao strahotni primjer, koj pokazuje, kakvo se zlo prouzročit može toli prezirnim sredstvom. Ali još jedna druga i to crnija moć razvila je svoju djelatnost. Jedva bje sabor navješten kadno izadje Janus, knjiga, koja posve prema svomu imen. dvostruko lice i dvostruk jezik pokazuje, knjiga, u kojoj bijaše više lažnih tužbâ nego-li u ikojoj drugoj, koju ikad ruka nazovi-katolika napisa. Izdana u svih jezicih i to od onih koji ni ne bijahu u katoličkoj crkvi, neobuzdanom pohlepom čitana — ta je knjiga ljude, koji su iskreno za istinom težili, u toliko možebiti sablaznila, koliko nikoja druga knjiga. Mržnja, sumnja i predsude, koje je ona pobudjivala u duhu naše razstavljene braće, mnoge će, koji već stojahu na pragu istine lišiti milosti od svega dragocjenije.

U očigled takvih burnih vjetrova zaplovi dakle sabor vatikanski u pučinu morsku uzdajuć se u pomoć svoga božanskoga učitelja. Osam mjeseci uzdrža se junački na svom putu, a da nije niti tečaja svoga promienio te se odrješito opiraše pustošećoj buri. Nu ako i ostade sabor nepokolebiv, uzkolebaše se pojedinci.

Mi smo već gore vidjeli kako su se diplomati uzvrtili te proti saboru rotili. „Janus“ javi svietu, što će sabor raditi; uz pomoć istih ruku isti su glasovi zazivali svjetovne vlade, neka mu zaključke osujete ili upravo preprieče, da se ni ne sastane.

Kadno se tada na početku sabora začu da se je nekoliko biskupa sdružilo u opoziciju, onda mišljaše sviet i novine, izvan crkve stojeći nekatolici te nekolicina nezadovoljnih i preuzetnih duhovâ u njoj samoj, da je sabor razciepkan i da će Rim biti poražen. Od toga vremena bili su stupci novinski puni hvale za biskupe o kojih se je držalo, da spadaju k opoziciji. Slavilo ih kao učene, rječite, oštroumne i veledušne, kao muževne značaje i kao samostalce. Biskupi pako većine nebijahu drugo, nego krdo prostih, nenaobraženih, potištenih i neukih laskavaca. Biskupi bivši na strani opozicije imadjahu liepu zgodu zatajivati same sebe, čitajući kako

ih hvale radi rieči, kojih oni nikada neizustiše, te radi djela, kojih nikad neučiniše. Oni bijahu pogrdjivani tim, što se je njihovo ponašanje veličalo na takav način, da su katolički biskupi takvu hvalu odbijat morali. Nu bilo im je jedva moguće, oprati se od svega što im se je prigovaralo, jer bi tada morali povriediti službenu tajnu. Oni su morali ono isto podnositi, što članovi kojega tajnoga savjetničkoga sbora ili koje vlade trpiti moraju: nje su hvalili, ali na uštrb njihove u službi braće, i oni su vidjeli kako se ponašanje njihovo lažno predstavlja, a nisu se mogli opravdati a da ne prekrše službene tajne.

Napokon uvidješe ipak biskup mogućki i rotenburški da su prinuždeni odkriti laži onih, koji su im se divili. Biskupi Hefele i pl. Ketteler smatrahu nuždnim, kada su neki spisi u „Augsb. Allg. Zeit." objelodanjeni bili, dati svoje očitovanje. „Mi nemožemo" piše biskup rotenburški „niti ob onom govoriti, što sadržavaju osnove, niti ob onom kazati štogod, što su u glavnih skupštinah podignuvši se govornici govorili. Nu to je očito, da ima ljudi ne možda biskupâ, nego takvih, koji sa saborom u nekom odnošaju stoje, koji se, premda bi to dužnost njihove sviesti bila, uzdržati nemogoše. . . . . Spomenica stanovitoga broja biskupa njemačkih i austrijskih nebi drugačije mogla biti predana javnosti prije, nego-li je sv. otcu podasrta bila. Niti mi, koji smo ju ipak podpisali, nemogosmo dobiti njezin prepis. Nu što se ipak dogodi? Prije nego bje adresa poslana u Vatikan, bio je već njezin tekst tiskan u novinah. Mi netrebamo istom kazati, da je to u nas najveće negodovanje pobudilo, — sve do danas još nije jasno, kako se je to moglo dogoditi. Vjerojatno je, da je s tim posla imao *auri sacra fames.*" Biskup mogućki prosvjedova isto tako proti sustavnomu nepoštenju dopisnika „Augsb. Allg. Zeit." To je gola izmišljotina opazi on, „da su biskupi, kojih su imena u onih novinah navedena, izjavili, da Döllinger, što se tiče bitnosti pitanja zastupa većinu biskupa. Nu to nije možda samo osamljena laž, nego tek jedna čest onoga sustava, koj je u tom, da se svaki dan nastoji lažne viesti razširivati u svrhu, kako će se zasljepljivat njemačko obćinstvo i to po osnovi, koja je već unapried skovana bila.... Doći će vrieme kada će trebati članke „Allg. Zeit." u njihovoj podpunoj golotinji i prezira vriednoj lažnosti predočiti. One će tim grozno i trajno svjedočanstvo dati za oto, kako daleko ide nepravda, kojom se ogrieše proti crkvi oni, koji bi rado pričinjat se više naobraženimi. (U Vatikanu 4. ožjka 1870.)

Biskup mogućki dade još sliedeću izjavu: „Bilo je vrieme, kada smo Mi bili odani učenik preposita Döllingera, te smo ga visoko štovali. Više godina prisustvovasmo u Monakovu svim njegovim predavanjem. Tada smo skoro u svih znamenitih pitanjih crkvene povjesti bili iste misli š njim. Kašnje bili smo zajedno š njim kao zastupnik na saboru njemačkom u Frankfurtu. Pa i tada, kada su sva velika pitanja našega vremena toli često razpravljana bila, slagasmo se — sjećamo-li se pravo — u svih političkih pitanjih. Sada pako moramo na svoju najveću žalost priznati, da u pitanju, koje sada pozornost našu na sebe svraća, nazori Döllingerovi posvema protuslove Našim. Javno se je na Döllingera pokazivalo te govorilo, da je on sastavitelju pogrdnoga spisa, izašloga pod imenom Janus, a upravljenoga proti crkvi, obiljnu pomoć pružao; dosad nismo čuli, da je on, što bi kao pokorni sin katoličke crkve ipak učiniti morao, izjavio, da on nije nazora u toj knjizi zastupanih. Knjiga Janus nije možda samo proti njegovu primatu, proti onoj velikoj te božanstvenoj uredbi u crkvi, kojoj mi zahvaljujemo, da je crkva u svako doba pobjedila svoje neprijatelje. K tomu je Janus prepleten nebrojenimi krivotvorinami povjestnih činjenica. Što je do povriede istine, nemože se možda s njim nijedna knjiga prispodobiti osim valjda Paskalovih provincijalnih listovâ. Pa Döllinger sve dosada ne samo da je propustio svoje suradničtvo kod Janusa zaniekati, nego je on takodjer, kako je obćenito poznato, pisac spisa, kojemu je naslov „promatranja o pitanju nepogrešivosti papine posvećena saborskim otcem" — spisa, koj je doduše umjereniji od Janusa, al mu je po smjeru misli posvema nalik, te tako očito za istimi ciljevi ide, da sviet pravom odtud zaključuje na najuži savez izmedju pisca Janusova te ovih promatranjâ. Što se Nas tiče, a napose što se tiče misli, kao da Mi spadamo k onim, koji se u pitanju upravo sad toli ozbiljno razpravljanom u glavnom s Döllingerom skladaju, izjavljamo Mi ovim načinom najformalnijim, da ništa manje istini odgovarati nemože. Mi se slažemo danas samo s onim Döllingerom, čija su predavanja nekoć učenike njegove oduševljavala ljubavju za crkvu i za sv. stolicu; ali mi neimamo ništa zajedničkoga s Döllingerom, kojega danas neprijatelji crkve i apoštolske stolice pohvalami obsipavaju.

† Vilhelmo Emanuel baron pl. Ketteler,
biskup mogućki.

U Rimu 8. veljače 1870. — Iz Vatikana 25. veljače 1870."

S toga je upravo jako potrebito, da ovdje štogod progovorimo o tom predmetu, pa da u zaštitu uzmemo nekolike katoličke biskupe proti drzovitomu svietu, koj ih za svoje sluge svojata, te da jedanput za svaki put prosvjedujemo proti tomu, da se razlozi, vladanje i nazori biskupa, koji proti definiciji papine nepogrešivosti bijahu, nesmiju mjeriti po novinarskih izvješćih, po tvrdnjah nekatolikâ ili lažne katoličke braće, nego jedino i samo po njihovih riečih i djelih.

(Dalje će sliediti.)

Voršakova Čitanja i Evangjelja.

Premda mi je g. Voršak jošte lane (20. studenoga) pisao iz Rima: „Kako mi evangjelistar dotiskan bude, dat ću ti ga jedan iztisak. Nadam se, da će ti biti po ćudi; nebude-li, a ti mi vrati ljubav: rešetaj ga;“ i premda je on u samoj obznani knjige svoje darnuo u me, ja sam ipak bio odlučio javno ne progovoriti o knjizi njegovoj; razlogom ove odluke moje lako će se svatko sâm domisliti.

Kad sam dobio novi evangjelistar, pregledah mu dva tri lista i akoprem mi „nije bio po ćudi“, metnuh ga u knjižnicu, gdje je počivao sve dotle, dok nije Veberova kritika o njemu izišla u sviet.

Kada je naime g. Veber „pročitav samo njekoliko prvih listovah“ iz evangjelistara, objelodanio o njemu svoju ocjenu, ja držeći za cielo, da će Voršak na nju odgovoriti, te misleći takodjer, da će u odgovoru zadjesti i mene, preumih pa uzeh odmah proučavati evangjelistar. Najprije izporedih svu knjigu od početka do svršetka rieč po rieč s tekstom latinskim, i opažene kod ovoga poredjenja razlike, nedostatke i pogreške podbrisah olovkom; onda stadoh opet od početka sve one podbrisane razlike i pogreške bilježiti na papir i u hrpe razredjivati. Za ove bilježke uzeh najprije samo pol arka, misleć da će stati na nj; nu pol arka bilo brzo puno, uzmi dakle još polovinu — bit će valjda dosta — ali treba još pola, i još pola i jošte pola: puna dva arka i pol sitno pisana nabilježih razlika, nedostataka i pogrešaka iz Voršakova evangjelistara. Ovim se poslom mučih — tko se nije njim bavio, ne bi vjerovao, kolika je to zbilja muka — punih četrnaest dana.

Što sam držao, da će Voršak g. Veberu odgovoriti, u tom se ne prevarih; ali mu učinih krivo misleći, da će u odgovoru i mene zadjesti. Sad bi dakako trebalo da ja bilježke svoje bacim u koš; to ipak ne ću, nego ih pače evo u sviet, a to s toga 1) što mi je žao muke od 14 dana, 2) što i sâm Voršak žali, da mu g. Veber nije ocienio barem pol evangjelistara, dakle kao da želi, neka tko drugi to učini, i 3) što će ova moja pisarija biti na kakovu takovu pouku onoj gospodi, koja imaju vlast odobravati takove knjige.

Voršak prevodeći Čitanja i Evangjelja ugledavao se je — sa svim naravno — i na moju knjigu; nu ima on nekolika čitanja i evangjelja, kojih nema moj evangjelistar, u njih je po tom on i samostalniji, i lakše se iz njih razabire harakter svega prievoda njegova. Zato za primjer evo vam Čitanja Daniela proroka (na s. Gabriela nadangjela, str. 91.): izpod prievoda Voršakova metnut je tekst latinski, da možete i sámi porediti i suditi, a u zaporkah primjedbe moje, da ne trebajući o tom na pose pisati bude sve što kraće.

Ono dana, eto čovjeka, što sam ga s početka
In diebus illis: Ecce vir Gabriel quem videram in
bio vidio kô u snu (!), **po imenu Gabriela** (rieč Gabriel
visione a principio,
bez nužde razstavljena od rieči čovjek; po imenu dodano bez potrebe; u podredjenoj izreci premetnute sve rieči bez nužde); **leteć brzo** (opet premetnuto) **dotače me**
cito volans tetigit me
se on (dodano) **o večernjem posvetilišću** (!; k tomu
in tempore sacrificii vespertini.
premetnuto); **pak pouči me i govoreć mi reče:**
Et docuit me, et locutus est mihi, dixitque:
Danielu (vokativ!), **došao sam ovi put** (nunc! i opet pre-
Daniel nunc egressus sum
metnuto), **da te poučim i da te urazumim** (!). **Već** (do-
ut docerem te, et intelligeres. Ab exordio
dano) **s početka tvoje molitve izdana mi** (!) **bi naredba** (!),
precum tuarum egressus est sermo
i (= autem) **ja sam došao da te naputim** (!); **jer**
ego autem veni ut indicarem tibi, quia
si ti (dodano) **čovjek što žêlja** (!!). **Ti dakle pazi mi**
vir desideriorum es: tu ergo animadverte
(dodano) **na rieči** (!), **i što ti se kô u snu prividjelo**
sermonem, et intellige visionem.
(po ovom proročka visija = prividjanje u snu! shvaćanje čisto rationalističko) **razumij. Sedamdeset tjedana** (tje-
Septuaginta hebdomades
dan je samo vrieme od 7 dana; prema hebr. šabuim i grčk. hebdomades liepo bi pristala ovamo naša rieč: sedmica) **naznačeno je** (!) **tvomu narodu i tvomu**
abbreviatae sunt super populum tuum, et super urbem
svetomu gradu, nebi l' se (!) **dokončala nevjera** (!) **i**
sanctam tuam, ut consummetur praevaricatio, et
prestao grieh, i opačina s' izbrisala, a (= et)
finem accipiat peccatum, et deleatur iniquitas, et addu-
uvela se vjekovita pravica, (et izpušteno) **izpunio privid** (!)
catur justitia sempiterna, et impleatur visio,
i proročanstvo, i pomazao Sveti nad svete. Znaj
et prophetia, et ungatur Sanctus sanctorum. Scito
dakle i pazljivo (!) **zabilježi** (!): **Kad** (!) **izadje naredba** (!)
ergo, et animadverte: Ab exordio sermonis,
da se istanova sagradi Jerusolim, pa sve (obje rieči
ut iterum aedificetur Jerusalem, usque ad
dodane) **do Krista vojvode, bit će sedam tjedana i**
Christum ducem hebdomades septem, et

*

šestdeset i dva tjedna, i posagradit će se
hebdomades sexaginta duae erunt: et rursum aedificabitur

iopet trgovi (!) **i zidovi u vrieme neprilike** (!). **Pa nakon**
platea, et muri in angustia temporum. Et post

ta (dodano) **šestdeset dva tjedna bit će pogubljen**
hebdomades sexaginta duas occidetur

Krist, i već (dodano) **neće njegov narod biti onaj,**
Chrisus: et non erit ejus populus, qui eum

koj će ga zatajiti. I grad sa (!) **svetištem razorit će**
negaturus est. Et civitatem, et sanctuarium dissipabit

narod uz (!) **čelovodju** (!), **koj će nadoći, i njegov svršetak**
populus cum duce venturo: et finis ejus

bit će (dodano) **razor, a** (= et) **poslje dovršena rata**
vastitas, et post finem belli

zavladat će odredjeno razsulo.
statuta desolatio.

Ovdje ima, kako vidjeste, rieči premetnutih, dodanih, izpuštenih, krivo prevedenih, pogrešno deklinovanih i t. d. Dakako tim se tumačenje ovoga i po sebi težkoga proročtva još otegoćuje; koga je volja, da se o tom sâm osvjedoči, neka čita najnoviji izvrstni katolički kommentar ka knjizi Danielovoj: Rohling, Das Buch des Propheten Daniel. Mainz. 1876. S. 248ss. Pa kako u ovom Čitanju, tako ima u svem evangjelistaru premetanja, izpuštanja i dodavanja riečî, griešenja suprot ortografiji, grammatici i syntaksi, kriva prevodjenja, samovoljna izvrtanja i nedostojna titranja riečmi. Ova osuda činit će vam se na prvi mah bez sumnje odviše oštra pa nepravedna; nadam se, na koncu ove razprave bit ćete gotovi, da ju sa mnom podpišete.

1. G. Voršak Bog zna kakovim umovanjem u Rimu došao je do osvjedočenja, da u jeziku hrvatskom valja epitet metati vazda pred samostavnik, n. p. da ne valja reći: duh sveti nego: sveti duh. Do toga osvjedočenja nije mogao doći proučavanjem naših starijih ili novijih pisaca ili naših narodnih umotvorina (narodnih pjesama, poslovica, pripoviedaka, itd.), jer u svih njih naći ćete epiteta i za samostavnici; sjetite se samo one narodne: Bože mili, čuda velikoga! Ne recite, da su ovdje rieči tako razredjene stiha radi, jer bi mogle i ovako u stihu biti posve dobro: Mili Bože, velikoga čuda! I g. Veber u skladnji liepo uči, „da se epitet meće za samostavnik, ako ne ću da govorim toliko o njemu, koliko o samostavniku; n. p. Što pišeš? Slovnicu latinsku"; pače „ako samostavnik ima više epiteta jednaka dočetka, onda blagoglasje zahtieva, da se nekoliko njih metne pred njega, a nekoliko za njega; n. p. Izvolite milostivo primiti ovu knjigu moju."[1]) Po ovom hrvatski je sa svim dobro rečeno: svetu crkvu katoličku.[2]) Ono osvjedočenje u Voršaka krivim umovanjem stečeno, prometnulo mu se napokon fixom ideom, ter on u evangjelistaru vazda meće epitet pred samostavnik, pa tim dakako u sv. pismu, u kojem drugčije epitet dolazi obično za samostavnikom, u razredbi riečî čini čitavu revoluciju; on i samu formulu križanja mienja: U ime Otca, i Sina, i svetoga Duha. Amen (Str. 151.). Ako uzmete k tomu, kako Voršak voli pokraćena pronomina personalia mjesto possessivnih, n. pr. otca si mjesto: otca svojega, onda možete već nagadjati, kako je tekst sv. pisma pomjestio i hrapav učinio, n. p. svim ti srcem, i svom ti dušom, i svim ti mišljenjem. Oto je najglavnija i prva zapovied. A otoj (to nesretno oto prečesto se čita) nalična je druga: Ljubi svoga bližnjega kao sam sebe (98): ex toto corde tuo, et in tota anima tua, et in tota mente tua . . . proximum tuum etc.; prišao bo sam razstavit sina od otca mu, i kćer od matere joj, i snahu od svekrve joj; i dušmani čovjeku bit će mu (suvišno dodano) njegovi kućani (123): veni enim separare hominem adversus patrem suum, et filiam adversus matrem suam, et nurum adversus socrum suam: et inimici hominis domestici ejus. Nu Voršak pretvarajući pronomina possessiva u personalia i dodavajuć ih gdješto samovoljno, dolazi upravo do absurdnostî; jer ako je n. p. žižke si osnažiše (!) = žižke svoje osnažiše = ornaverunt lampades suas, onda je i: prizvavši si Isus diete (113) = prizvavši Isus svoje diete, dok u tekstu latinskom čitamo samo: advocans Jesus parvulum. S druge ruke ima Voršak kadšto opet samovoljno pronomina possessiva, gdje ih nikako ne treba, ili ih meće mjesto osobnih ili podkrepljuje osobnimi, n. p. et bajulans sibi crucem: noseć si svoj križ (45); eritis mihi testes: bit ćete mojimi svjedoci (56); potestas mea . . Dei mei: moja mi oblast . . mojega mi Boga (106); convocatis duodecim apostolis: sazva dvanaest svojih (dodano) učenika (!) (115). Samo kad i kad zaboravlja Voršak na svoje pravilo, da valja epitet metati vazda pred samostavnik, n. p. Gospodine Bože moj, ali se odmah u istom Čitanju popravlja: Gospodine naš Bože (142): Domine Deus noster.

2. Ja ne znam u svietu jezika, na koji bi se sv. pismo novoga zavjeta, originalno grčki pisano, moglo onako vjerno prevesti kao na naš jezik hrvatski: možeš gotovo rieč po rieč, a da se ne ogriešiš o nj; tomu pak nije ni čudo, kad znamo, da je hrvatski jezik odrasao na krilu majke ili hoćete strine svoje, stare slovenštine, koja je po grštini upravo skrojena. Ako je dakle pravilo prevodiocu, da je dužan držati se reda riečî u originalu, kad može a da ne vriedja jezika, na koji prevodi; što ćete reći o prevodiocu sv. pisma, koji prevraća red riečî upravo bez i kakova razloga, samo zato, da mu prievod bude različit od drugih prievoda, ili pače radi tako od pukih hira? Za ono premetanje riečî u evangjelistaru Voršakovu, o kojem smo malo prvlje govorili, može se napokon kakov takov razlog navesti: krivo shvaćanje našega jezika; ali ima u njemu premetanja, gdje se baš ne možeš doviti razlogu, osim da pomisliš na nerazložan hir. N. p. populum meum Israel moglo bi se i po Voršaku prevesti: mojim narodom, Israelom, nu ne, on prevede: Israelom mojim narodom (17), tako prevrnu sve tri rieči. Vinum

[1]) Veber, Slovnica Hrv. za srednja učilišta. Zagreb. 1876. S. 201. [2]) Vidi Okružnicu nadbisk. konsistorija Zagreb. od 2. stud. pr. god. br. 3015.

non habent, valjda bi bilo krivo u hrvatskom: vina nemaju? zato Voršk: nemaju vina (19). Pondus diei et aestus, Voršak: tegotu i žegu dneva (24), dok bi svaki drugi (ako bi zadržao rieči njegove) kazao: tegotu dneva i žegu. Judas Simonis Iscariotae, Voršak: Judi Iškariotu Šimunovu Sinu (41). Quoniam vir caput est mulieris, sicut Christus caput est Ecclesiae; to bi svaki pametan čovjek preveo: jer je muž glava ženi, kao što je Krist glava crkvi; samo Voršak evo ovako: jer muž jest glava ženi, kao što je glava crkvi Krist (149). Ovakovih bez razloga premetanja ima na stotine — ne kažem odviše! Pače Voršak skroz suprot duhu našega meće substantive u genitivu pred druge substantive, makar i nije tako u latinskom, n. p. abundantiam malitiae: pakosti izrod (53), in ventrem matris suae: u svoje matere utrobu (94), dominum messis: žetve gospodara (120). Premetanjem takovim brka se dakako parallelismus poëticus, n. p. Reges videbunt, et consurgent principes: kraljevi će i poglavice ugledavši tebe ustati (98), a kadšto se i sâm smisao pomršuje, n. p. i kojigod su ga čuli (= audiebant!), svi osupnuše (= stupebant!) nad razumom i nad njegovimi odgovori (18), tu bi se naime moglo sumnjati, čijemu su se razumu divili, kad n j e g o v spada samo na o d g o v o r i, pa se k tomu pred n j e g o v i m i repetuje n a d, nasuprot da se je kazalo: nad njegovim razumom i odgovori, ne bi moglo biti nikakove sumnje: Stupebant super prudentia et responsis ejus; kao odaslanim od njega zlotvorom na osvetu (52), ovdje će naravno svatko misliti, da se govori o osveti, koja će stići zlotvore od njega — nekoga trećega — odaslane, nu u latinskom je posve drugčije: tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum.

Meni je prijatelj jedan, pregledavši prije mene evangjelistar Voršakov, kao u šali rekao: „Meni se činilo, kad sam čitao Voršakov evangjelistar, kao da je uzeo samo tvoj evangjelistar u ruke, pa premetao rieči i gdjekoje zamjenjivao drugimi, samo da ne bude ništa, kako je u tvojem.“ Na ove rieči prijateljeve sjetio sam se, kad sam kasnije sâm čitao Voršakov prievod; n. p. et tunc laus erit unicuique a Deo, ja rieč po riеč: i tada će pohvala biti svakomu od Boga, a Voršak: i tada će biti svakomu pohvala od Boga. Meni je bio V. prigovorio, što sam rieči: Coelum et terra transibunt: verba autem mea non transibunt, preveo: nebo i zemlja proći će, a rieči moje ne će proći, jer „da bi dosta i po ćudi našega jezika bilo ovako: nebo i zemlja proći će, a rieči moje neće; mj. opetov. je neće projti; potlam vidje sâm, da mu je prigovor upravo bedast, ali da mu prievod bude ipak različit od mojega, prevede: nebo će i zemlja minuti, ali moje rieči neće minuti (7); nu ove iste rieči drugdje (82) prevede ovako: neba će i zemlje nestati, ali mojih rieči neće nestati.

3. Občenito se opaža u Voršakovu evangjelistaru prevelika pohlepa na različitost, na šarenost. Njemu kao da se ne svidja ona divna prostota, ona jednostavnost, kojom se iztječe styl svetih evangjelja, pa zato, kad u istom kontekstu dolazi jedna riеč dva ili više puta, on gleda, da ju svaki put drugčije prevede, dok bi svatko drugi i u prievodu zadržao svigdje istu riеč; n. p. Erat Jesus ejiciens daemonium . . et cum ejecisset daemonium, locutus est mutus, Voršak: Isus izgonjaše vraga . . i kad je bio izrenuo vraga, progovori niemak (30); regnum in seipsum divisum . . satanas in seipsum divisus: kraljestvo u sebi razcjepkano (!) . . sotona sám sa sobom u neskladu (!) (30); signaculum . . signaculum: pečat . . biljeg (103), osculabatur pedes . . non cessavit osculari pedes meos: cjelivaše noge . . nije prestala noge mi ljubiti (104), qui invenit animam suam . . inveniet eam: ko (!) pazi (!) svoj život (!) . . taj (!) ga nadje (futurum!), svaka riеč pogreška (123); et audivi quasi vocem turbae magnae, et sicut vocem aquarum multarum, et sicut vocem tonitruorum magnorum, dicentium: i ja (dodano) zaćuh, reć bi, glas velike čete, i kan' da žubor mnogih voda (mnoge vode žubore!), i kan' da tutanj (!) jakih gromova, kako progovaraju (!) (127). Kad je Voršak ovako jednu te istu riеč u istom kontekstu na različit način preveo, nije nikako čudo, da je on jednu riеč na raznih mjestih gotovo vazda drugčije preveo; n. p. Amen, Amen: pod istinu, pod istinu (54), za istinu, za istinu (59), zaisto, zaisto (59), za stanovito, za stanovito (93), itd.; simile est regnum coelorum: nebesko kraljestvo spodobno je (22), nalično je (23), prikladno je (78), itd.; in nomine: po imenu (18), na ime (56), u ime (59), pod ime (123), pod imenom (129); glagol v e n i r e prevodi Voršak: o b o r i s e (na vas sva nevina krv (13): veniat super vos omnis sanguis justus); p r i š l a (je tvoja svjetlost, 16, venit lumen tuum), s t i g ô (je moj čas, 19, venit hora mea), d o l i e t a j u (ptice, 22, volucres veniunt) p r i k u č u j e s e (čudo naroda, 31, multitudo maxima venit), p r i s t i g ô čas (41, venit hora), n a n o g e m i (42, venite), p r i s p i o čas (53, venit hora), p r i m i č e s e čas (57, venit hora), k u c n e čas (57, venit hora), z a s t i ć i ć e (69, venient), p o d j o h (101, veni), h a j d e (101, veni), d o š u l j a o b i s e (139, veniret), itd.: glagol v i d e r e: n a z r j e t i (13), m o t r i t i (17), s m o t r i t i (44), p o g l é d a t i (46), o b i l a z i t i (46), u jednoj istoj izreci: videte . . videte: m o t r i t e . . o g l e d j i t e (49), p r o z r i e t i (76), u o č i t i (83), p r i v i d j e t i m u s e (88, vidit virum: prividio mu se čovjek!), p r o m a t r a t i (89), u p o z n a t i s e (101), v i d j a t i (133), itd.; glagol h a b e r e: charitatem habete: pričuvajte ljubav (21), daemonium habes: vrag je s tobom (32), majus peccatum habet: veći je grieh na onom (45), non habemus regem: neznamo za kralja (45), ut vitam habeatis: da se dostanete života (51), habere uxorem: držati ženu (109), habeat vitam aeternam: života bude vjekovitoga (147) itd. D i l i g e r e prevodi Voršak sad l j u b i t i, sad m i l o v a t i, sad v o l i t i, sad opet p a z i t i, onda z a v o l i t i, itd., m e m b r a; jedan put (18) č l a n c i (!), drugi put u d a (67); a p o s t o l a t u s, apostoli jedan put p o s l a n i č t v o (10), drugi put a p o s t o l s t v o (91), a p o s t o l i (104), u č e n i c i (115); l e v i t a, jedan put d j a k (9), drugi put

crkvenjak (71), dakako jedan i drugi put posve krivo; peccata sad griesi, onda griehote (!) (51), pak pogreške (!) (62); haec in proverbiis locutus sum vobis: ovo sam vam govorio po pričah (po čijih, po Salomonovih?) (54), a: loquebatur Jesus in parabolis: govoraše *u* (dobro) pričah (77); corruptio, corruptibile, incorruptibile: izštetljivost (64), iztruhnjivo (118), nepropadljivo (86); i tako jednako od početka do svršetka, samo da bude sve što šarenije. Nu šaranje Voršakovo najljepše se vidi u mjestih, koja po dva puta dolaze u evangjelistaru. Svaki prevodilac, kad prevede koju perikopu sv. pisma, pa mu ista perikopa dodje opet iza nekoliko listova, samo će ju dakako prepisati iz predjašnjega mjesta; to je svakomu posve naravno, samo nije Voršaku: on svaki svoj prievod, kad mu se povraća nakon nekoliko listova ili pače linija, svagda mienja! N. p. Dokažimo se Božjimi poslužnici . . u dugoj trpnji . . u moći Božjoj . . kao koji su karani . . kao ubogi (28), ove iste rieči Pavlove na str. 131: Dokažimo sekao Božji poslužnici . . . u dugotrpnosti . . kano koji su kažnjeni . . kano ubozi; 30: neka žena izsred naroda uzdiže glas i reče mu: Blažena utroba, koja te je nosila. . A on reče: Pače blaženi, koji Božju rieč slušaju, i nju čuvaju, to isto 103: podiže glas neka žena izsred naroda, i reče mu: Blago utrobi. . On pako reče: Pače blago onim, koji slušaju Božju rieč, i nju izvršuju; 46: znajuć Isus, da je svaka ovršena. . Oni dakle spužvu punu octa nataknuše na sipanat-stabaljku, i prinesoše k njegovim ustam . . i prvomu doista prelomiše goljenice . . nego neki od vojnika kopljem rebro mu odpre, i udilj proteče krv i voda, to isto 149: Isus znajući, da je sve dokončano. . Oni dakle spužvu namočenu u ocat, a sipantom obloženu, prinesoše k njegovim ustam . . i prvomu zbilja prelomiše goljenice . . nego nekoj od vojnika ubode[1]) mu koplje u rebro, i namah proteče krv i voda; 50: Toma, jedan izmed dvanaestorice, po pridievku Blizanac, nebiaše s njimi pri dolazku Isusovu. Rekoše mu zato drugi učenici. . On pako reče njim . . prsta si nestavim u ranu od čavalja, to isto 85: Toma, jedan izmed dvanaestorice, nadimkom Blizanac, nebiaše s njimi pri Isusovu došašću. Rekoše mu tada drugi učenici. . A on jim reče . . prsta si nestavim u mjesto od čavalja; 53: zaisto vam, zaisto velim, da ćete vi suze ronuti (!) i plakati, a sviet da će se veseliti . . ali će vam se tuga u radost preokrenuti . . kada rodi diete . . što se svietu čovjek rodio. Tako ste doduše i vi sada tužni . . vaše radosti nitko vam neote, to isto 137: zaisto vam, zaisto velim: vi ćete plakati i jadikovati, a sviet će se veseliti . . ali će vam se tuga u radost pretvoriti . . kada rodi djetence . . što se je čovjek na sviet rodio. I vi ste tako sada doduše tužni. = vaše radosti neće vam nitko oteti; 601: i tako se ja stalno smjestih na Sionu . . bi moja mi oblast. I koren uhvatih . . u sboru svetih, to isto odmah na drugoj strani (107), koja se s onom sučeljava: Pa tako se ja stalno nastanih na Sionu . . bi moja oblast. I ukorenih se . . u skupu svetih; 109: stane se na ravnu on i množtvo njegovih učenika, i čudo svjetine iz čitave Judeje . . ter iz Tirskoga . . što biahu došli, da ga čuju, i od svojih nemoći da ozdrave . . Pak sav se narod otimaše njega se dodjenuti, to isto 129: ustavi se na ravnici uz množtvo svojih učenika i veliku vrvu svieta iz čitave Judeje . . pa iz Tirskoga . . što došli biahu, da ga čuju, i da se oporave od svojih bolesti. I sav se narod otimaše, kako bi ga se dotaknuo; 121: Blažen čovjek, koj podnaša napast; jer kada bude bio prokušan, dostat će se krune života, obećane od Boga onim, što ga ljube, to isto tri lista niže (124): Blago čovjeku, koj podnosi napast; jer kad uzbude prokušan, primit će krunu života obrečenu od Boga onim, koji ga ljube; pače Voršak jedne te iste rieči od istoga evangjelista na istoj strani (126) ne može posve jednako da napiše: Ako u meni tko neostane . . usahne . . ter ona ti gori . . što god zaželite, prosite, ter ćete polučiti, malo niže: Ko u meni neostane . . osuši se . . ter ona gori . . što vas god volja, prosite, pa ćete polučiti. — Naveo sam ovdje više primjera, neka vide štovani čitaoci, kako Voršak sâm prievod svoj bez i kakove nužde pače suproć pravilam hermeneutskim[1]) mienja i prevraća, tražeć u tom neka eleganciju ili Bog zna što, a ne videć, da ovako tekst sv. pisma čini ne samo „hrapav" nego upravo „razrovan"; niti se za izgovor ne može reći, da je Voršak prevodeć perikopu istu po drugi put zaboravio na predjašnji svoj prievod, jer se vidi, da je predjašnji prievod imao svagda pred očima, nu da ga je hotomice mienjao, valja da bude šarenije pa ljepše! *)

(Dalje će sliediti.)

[1]) Vigilanti verbo Evangelista usus est, ut non diceret, latus ejus percussit, aut vulneravit, aut quid aliud, sed, aperuit. S. August. Tract. 120. in Joan.

[1]) Spominjući gdjegod u ovoj razpravi hermeneutska pravila ili hermenutiku, razumievam ju, na koliko uči pravila prevodjenja.

*) Da se odvrati svaki nesporazumak, izjavljujem, da sam malo ne polovinu rukopisa od ove razprave g. uredniku ovoga Lista predao već u petak u jutro, a da mi je br. 12. Glasnika biskupije Djakovačko-Sriemske došao u ruke istom u nedjelju oko podne, kad je skoro već ciela ova razprava bila gotova.

F. I.

Viestnik.

Zagreb. Uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup vratio se je prošle subote u Zagreb, te je prisustvovao u nedjelju (7. o. m.) svetčanomu otvorenju zagrebačkoga vodovoda.

— Preuzvišeni gospodin biskup Strossmajer polazeć u Rohitsch s vratio se je 9. o. m. u Zagreb te odsjeo kod preč. g. dra. Rački-a. Danas odputovala je nj. preuzv. iz Zagreba.

— Postali su župnici: g. Gjuro Benko do sada župnik u Žumbergu u Vivodini, a g. Ivan Stiščak u Vrhovcu, gdje je do sada bio upravitelj župe.

— Umrli su: Franjo Šlivarić, župnik u Podgoraču 3. o. m. i Ivan Raslavić, župnik u Cerovcu 7. o. m.

— Župnoj crkvi sladojevačkoj poklonio je prije dvie godine g. Fran Pokupčić, veletržac iz Budapešte liep svjetionik u vriednosti od 100 for., a ljetos pokloni istoj crkvi gdja Terezija Wunderlich 120 for., da se nabave nove dalmatike i pozlati monstrancija. Uz blagodarnost puka i svoju objelodanjuje to župnik dr. Marko Lončarić.

— G. prof. Vilim Korajac poslao nam je sliedeći *Izpravak*. Slavno uredničtvo „Kat. lista" izvolilo je odgovor moj g. Ivanu Mihaljeviću u br. 27. t. g. popratiti s opazkom, da carski patent od 8. listopada god. 1856. imade XIV. (a ne XI., kao što sam ja iztaknuo bio) članaka, i da su čl. XIII. krieposti svoje lišene naredbe, što ih u obziru na ženitbe katolika sadržaje obći zakonik gradjanski . . . . u koliko se isti ne slažu sa zakonom ovim. — Ja sam svoju tvrdnju osnivao na obćem gradjanskom zakoniku izdanom od Manzove c. kr. dvorske nakladne i sveučilištne knjižare u Beču od god. 1876. na str. 357—360. (Das allgemeine bürgerliche Gesetzbuch für das Kaiserthum Oesterreich, Wien, Manz'sche k. k. Hof-Verlags- und Universitäts-Buchhandlung 1876. S. 357—360.), gdje se u spomenutom patentu ni više ni manje, nego upravo *jedanaest* članaka nabrajaju, a jedanaestim i poslednjim člankom ukidaju se spomenute naredbe. — Imade-li slavno uredničtvo autentičnu sbirku carskih naredaba pri ruci, pa neslaže li se moja tvrdnja osnovana na Manzovu izdanju s tom autentičnom sbirkom, ja drage volje izpravljam pogrešku Manzovu, pa s nje i svoju, premda niti sam onda polagao, niti danas polažem velike važnosti na brojeve. (Tko ima Ljubojevićevo *Katol. ženitbeno pravo*, drugo izdanje, može taj patent naći u dodatku na str. 210—212., a naše ga je svećenstvo dobilo lani, kad je na novo štampan i razposlan i taj patent i Prilog I. i II. njemu dodani. Ur.)

— Iz Gline piše nam g. Blažević. Veoma me je razveselila viest u Kat. listu, da se je i kod nas počelo nješto raditi, nebi-l' se zasnovalo dječačko sjemenište. Da će to sjemenište biti od velike koristi za našu nadbiskupiju, to svatko uvidja. Koliki i koliki će mladići onda moći školu polaziti, a tim se i za svećenički stališ odlučiti i pripraviti, čega sada sbog siromaštva uz najbolju volju nemogu. Ta imade i ovdje u Glini njekoliko mladića, koji bi radostno u gimnaziju išli, te, kako vele, i svećeničkomu se stališu posvetili, al nemogu. Prošle su godine prosili, da bi u sirotište bili primljeni, nu nedobiše ništa. Pa ako budu i ove godine tražili, težko da će dobiti, a to s toga, što ih se malo u prvi gimnaz. razred prima; a i vojničtvo je tomu mnogo krivo. Ovakovi pako siromaci o svom trošku gimnazije polazit nemogu, da bi poslje u višjem kojem razredu u sirotište primljeni bili. Pa i ja zar bi bio ovo što jesam, da nisam srećom odmah u prvom gim. razredu u sirotište primljen bio? — Dječačko će sjemenište dakle mnogomu siromaku otvoriti put k višjim naukom, a po tom i k svećeničkomu stališu. Samo dao dobri Bog, te se to sjemenište čim prije oživotvorilo! Dosta će to, istina, troška stojati, al dobrom voljom i složnim nastojanjem uz božju pomoć sve se može. Istina je, siromašno nam je svećenstvo, a a osobito u ovom kraju i preveć siromašno, te se mora za svakdanji krušac boriti; nu ono će ipak u tom svoju pomoć htjeti pružiti, ne doduše gotovim novcem, jer toga neima, nego sv. misami. Ovdje svećenik preko ciele godine niti jedne sv. mise od puka nedobije. S toga ako imate u Zagrebu dosta sv. misa, meni ih možete odmah koliko hoćete poslati, ja ću mise služiti — jer ih i onako svaki dan „ad maximam Dei gloriam" služim, — a stipendia za njih neka se upotriebe za dječačko sjemenište. „Zrno do zrna pogača, kamen do kamena palača." Samo nam Bože neuzkrati svoga svetoga blagoslova! — U istoj stvari piše nam s Komarnice g. —*r*. Veoma me uzradova uzčitajuća u posljednjem broju Kat. Lista, da se je ozbiljno stalo raditi o dječačkom sjemeništu uz vlastitu gimnaziju, a ne manje me se ugodno dojmi viest, da će se na novo otvoriti 7. i 8. gimnaz. razred u sjemeništu. Jedno i drugo smiera tamo, da bude uztukom očevidnom brojnom padanju svećenstva naše nadbiskupije. Pa zato evo i mene pripravna — koliko sam možan — pripomoći k toj svetoj svrsi: obvezujuć će godimice, dok sam kapelanom, 30 sv. misa odslužiti na korist dječ. sjemeništa.

— Kako Pio IX. tako i Leo XIII. upotrebljuje sav „Petrov novčić" na razne dobrotvorne svrhe u kat. crkvi. Naročito pako podupire skoro danomice siromašne samostane i zavode ne samo po Italiji, nego svuda po kat. crkvi, koji zavodi otiru suze hiljadam nevoljnika. Za sve ovo zna sav sviet, samo nije znao nedavno čovjek njeki, koj je kod nas u najozbiljnijem času u dušu ugrizo svakoga pravoga katolika, zlobno mu štipnuv vrhovnu glavu i „Petrov novčić." „Dobri kršćanin", koj valjda nikada ni probite pare u tu plemenitu svrhu dao nije, a prezirno govori o „vreća punih zlata", te čak i one — „kršćanstvu" glave crkve katoličke bez dvojbe je „smjelo prekoračio granice (najobičnije) pristojnosti", kako mu je umno dokazala u jednom domaćem listu njeka plemenita duša.

— U novije doba svi ozbiljniji umovi proučavaju pokret socijalistični, te iztražuju, kako bi se ljuta ova rana na družtvu ljudskom izliečiti mogla. „Augsb. Allg. Zeit." nedavno je donesla u tom pogledu tako liepih misli, te ne možemo propustiti, a da ih štiocem ne priobćimo. K srcu

morali bi si ih uzeti i kod nas svi viši stališi: „Neima dvojbe da se opasno varaju oni, koji krive radi socialno-demokratičke zablude poglavito agitaciju bezsavjestne demagogije, i misle da će to zlo izliečiti udarajuć na ta kovarstva bezobzirce. Nazori i nastojanja, kakova opažamo danas u velikom dielu našega četvrtoga stališa, uvjek su samo odsjev srodnih pravaca u gornjih razredih. Prosti puk nasljeduje svojim načinom ono, što opaža kod gospodujućega razreda. Nečuveno je, da bi se u njega bile porodile posve samovoljno misli i tendencije, kojim nebi bilo povoda odozgo, kojih nebi bili potaknuli viši stališi bilo srodnimi čini i mišljenji, bilo pretjeranom oprekom. Misli i nazori, pravci i običaji ljudski stupaju često polagano odozgo dole, dakako preobrazujuć se posebno na svakom stepenu družtva, mienjajuć se razno s vremeni, ali ipak uvjek uzdržavajuć jezgru. To je toli naravno da bi bilo usvišno o tom i jednu rieč prosboriti. Ali najtrivialnije istine sakrivaju se, kako je poznato, često najoštroumnijemu pogledu, ako su naperene dielom i proti onomu, koji ih motri, a za naše kritično doba jest samokritika slabo obljubljena stvar.“ Pisac izpituje sada po čitavi javni život toli veleважnu r e l i g i o z n o s t u Njemačkoj i Alzaciji, te se izjavlja o posljednjoj zemlji: „Odozgo nepriečeni pokret crkvenoga života i crkvenih mnienja, ovdje je crkvi uzdržao moć i znamenovanje, koje je ona u ostaloj Njemačkoj imala jošte prije petdeset godina. A gdje naobraženo gradjanstvo stoji na religioznom temelju, tu je dakako i od radnika daleko misao, da se odtrgne od toga temelja, pa i ondje gdje mu se ta misao donosi iz vana, ona je nemoćna. U čovjeku je vjera tako duboko usadjena, i svakomu narodu je religiozni život toli neobhodno potrebit, da ga samo demagogičko kovarstvo nikada neće moći uništiti. Ali ako su mu se naobraženi razredi tako temeljito udaljili, kako se je to dogadjalo u velikom dielu Njemačke od četrdeset skoro godina; ako su služkinje i radnici od decenija gledali, da njihovi gospodari crkvu preziru kano posve propali zavod, ako su kod tisuće sgoda, u onih, koje su za nje mjerodavne, slušali prezirne, porugljive izraze o svem što je crkveno; onda je jedva još treba onih kovarstva, da budu bačeni u more, u kom za radnika neima dna. Oni medju nami, koji si crkvu grade za prosti narod, s kojom naobraženi nebi imali više nikakvoga posla, van da joj se od vremena do vremena iz daleka poklone, jako se varaju. I sama katolička crkva bijaše u ovo kratko vrieme mrtva, kada se je s njom tako postupalo; protestantska, koja se ipak, unatoč svim izpovjedim vjere, temelji na izpitivanju samoga sebe, mora da bude ništa, ako propovieda evangjelje za seljake. Jedna od najbitnijih posljedica prave crkve je u tom, da ona oko raznih stepena naobraženja savija barem jednu zajedničku vrpcu, da se najpametniji i najprostiji dotiču u jednoj točki, osjećaju se u jednom jednaki. Gdje je taj vez jak, tamo se razumiju razni razredi družtva; gdje nije, oni su u pogibelji da sliede suprotivne pravce, da se jedan drugomu posve otudje.“ Po tom obraća se pisac izravno na toli priprosto njemačko gradjanstvo, i veli: „Od toga priprostoga, čednoga svojstva, koje je prije u obće krasilo njemačko gradjanstvo, ondje se je danas više sačuvalo, nego igdje u Njemačkoj. Tu imućan i bogat gradjanin negizda se svojim novcem. On živi redovito vrlo priprosto, svakdanji mu je život triezan i štedljiv. Dobro gradjanstvo Alzacije nepozna toga divljačnoga taloga, koji sada prieti poplaviti naš narod onako pogubno kako prije tri sto godina, gdje smo, unatoč strogomu vjerovanju, u lokanju i žderanju izgubili naš imetak i razum, ono nepozna ubitačnoga života po krčmah, koji danas upropašćuje velike mase naših činovnika i naših rukotvoraca, ili ih barem prieči da napreduju. Ovdje vlada sbilja jošte dobar, solidni obiteljski život, do koga mi u Njemačkoj toli mnogo držimo, a koji je u mnogih razredih već odavna izčeznuo i ustupio mjesto prekomjernoj pohlepi za imetkom i užitkom. Kada bi alzačko gradjanstvo imalo razkošnih i razsipnih običaja, koji se toli često moraju opažati kod naših bogatih trgovaca i tvorničara, onda bi po svoj prilici samo ograničeno bile djelovale sve one izvrstne uredbe, kojimi je gospodarstvena industrija od mnogo decenija skrbila za svoje radnike. Ondje gdje se radnikom suprotstavlja bogatstvo njihovih gospodara tako očitim načinom, gdje oni gledaju toli mnogo nerazboritoga luksusa, gdje oni kod onih, koji nad njimi stoje, vide, da užitak najviše ciene, tu će oni htjeti ići sličnimi putevi, koji će ih prije ili kašnje dovesti do ciljeva socialne demokracije. Ako je užitak, svrha života, kako to u Njemačkoj svaki dan naviеštaju tisuće i tisuće glasova, jedni teoretično, drugi praktično; ako i u samih krugovih najvišeg duševnog naobraženja ova nauka broji mnogo privrženika — onda se netrebamo čuditi, da p r o p o v j e d n i k e prevrata rado slušaju oni, koji se tomu užitku nemogu nadati bez obćenitoga prevrata. Ako se ozbiljno neujednostruče običaji u našem boljem družtvu, mi se nećemo smjeti nikada nadati, da će naši radnici opet bili umjereni i triezni kako prije. Bude-li naše gradjanstvo slavilo jednu svečanost za drugom, bude-li naše finije družtvo sve razkošnije, bude-li k tomu naša novelistična i ina dnevna književnost propoviedala najdrzovitiju frivolnost, tako da su Francezi zaapnjeni, onda će se boj proti socialnoj demokraciji svršiti kukavnim fiaskom.“ Na koncu govori još, kako je nuždno, da svi stališi počmu što štedljivije živiti.

Dopisnica urednička.

G. A. P. u T. Primili smo od g. F. predplatu za drugo polugodište; g. F. P. u S. Za ovu godinu do sada nam niste bili ništa poslali, zato je onim namireno prvo polugodište; g. P. L. u M. I uz lanjski preplatak za polugodišnju predplatu manjka još 50 novč.; o. B. H. u Š. Oprostnica ona već od dulje vremena ne postoji. Adresu ćemo popraviti, kad se budu na novo tiskale, a do onda se uztrpite; g. F. B. u J. (S.) Primili smo od g. St. 3 for. 50 novč.

☛ **Ovomu broju priloženo je pol arka.**

Urednik Andrija Jagatić. Tiskom Dragutina Albrechta.

Slovo,

držao ga pred bogoslovnimi slušatelji dne 30 lipnja 1878. sveučilištni rektor dr. Kosta Vojnović knez Užički.

Odavna sam si želio prigodu kako bi medju Vas došo prvo nego položim rektorsku čast, da Vam mogu kazati kako, odieljeni prostorom od sveučilštne sgrade nijeste od akademičkih gradjanâ u koje spadate, a još manje od one otčinske ljubavi, kojom Vas skupa obuzimljem. Unutrnji život akademičkih družtva, u kojih liepe vrline se mogu kresati a i pogibeljne strasti zapaliti, veoma me zanimao. Sa „Hrvatskim Domom“ i sa „Hrvatskom Lirom“ — koji se tako liepo razvijaju — razne prigode su me stavile u doticaj. Nego ova dva družtva, uz ono za podporu ubogih pravnika, koje je tako duboki korjen zahvatilo, nijesu sama, koja zasjecaju u zadružni život sveučilišta. Vaš „Sbor“ i Vaš „Vienac“ pretekli su ih, te kad se sveučilište otvorilo našli su se jur ustrojeni, dapače donieli su sa sobom, kao neki miraz glavnicu dičnih tradicija, koje ste pozvani nastaviti i umnožiti.

Želio sam zaviriti u spomenice izradjene po dvojici od Vas, sadržavajuće povjest „Sbora“ i „Vienca“, te su mi one same dale predmet današnjemu slovu. Pak kako su me zaniele! Vas pokret hrvatski od godine 1835. do sada zrcali se u njih. Pjesma i besjeda uzkrisile su iz mrtvih Hrvatsku, te našle svoje zaklonište u zidinah ovog sjemeništa u „Ilirskomu Narodnome Skadno glasju“ u prvom najme pjevačkome rodoljubnome družtvu naše domovine (sadašnjemu Viencu), — i u „Kolu mladih rodoljuba“ sadašnjemu „Sboru duhovne mladeži“ valjda prvomu literarnome družtvu Hrvatske.

Pak ova dva družtva prošla su kroz one sve faze sretnje i nesretnje, u kojih se našo ovo četrdeset godina naš narod: imala su fazu oduševljenja u ilirsko doba, te su se razpršala godine 1848 kad je nastalo bilo vrieme odlučne akcije, pak su tinjala pod pepelom, pritisnuta onom istom željeznom rukom pod kojom hrvatska prava su stenjala od godine 1850. do 1860, — dok uskrsnuše opet s narodom 61. godine, a na to preporodjenje — nemogu toga mimoići — nadovezuje se blago ime i dična uspomena Gajdekova rektorovanja, kojega dobri Bog još nam uzdržava da nastavi biti za svetojeronimsko družtvo, što je bio za ovo sjemenište, otcem više nego dobročiniteljem.

Lasno se zaboravljaju, osobito u današnje vrieme, bivše rodoljubne, a najviše pako svetčeničke zasluge, kojim je redovita plaća nepriznanje, dapače često neharnost. Malo se tko sjeća još što je „Kolo mladih rodoljuba“ u ovom sjemeništu zaslužilo obćoj domovini. S ovim Kolom najglasovitiji Ilirci stali su u živahnome odnošaju, Dr. Gaj, Babukić, Kolar: ovdje počeo se učiti i usavršivati naš narodni jezik: ovdje prva knjižnica hrvatskih knjiga malim novcem klerika ustanoviti: ovdje srodni jezici, češki, poljski, kranjski i uzajemnost slovinska u obće odgojivati: ovdje prve knjižice za puk i mladež (dosada brojim trideset) tiskati: ovdje prve narodne napjeve uskladiti, litografirati pak tiskati u onoj Bisernici, koja je još unicum u svojoj vrsti, od koje 1600 otisaka jur se razprodalo: odovle pružila se ruka svakomu narodnome podhvatu, te zaštedjeni novac klerika doprinio podignuću spomenika Jelačiću Banu, utemeljenju Akademije i sveučilišta, Matice Hrvatske, Slovenske, Češke i gospodarskog družtva. Sbor je uzgojio po izbor ljude Žigrovića, Žužela, Broza, Perkovca, Mesića Jurkovića, Webera, Dežalića, Jambrečaka, Tomića, te odavle su se prosuli oni vatreni župnici, koji su bili na ovoj cesti Hrvatske bedemom njezinim pravicam kad su na nje navalili nasilnici.

Predočio sam Vam, gospodo, ove uznosite uspomene, da se u nje ugledate eda bi Vas one obodrile na plodniji rad, pošto obilatija su Vam sada sredstva, kojimi možete razpolagati usljed truda prošastnika Vaših i vaskolika naroda. Znam da vrieme prvoga oduševljenja i zanosa, koje je podvostručavalo snage, minulo je: ali se nemojmo čuditi, a niti tužiti. Oduševljenje je po svojoj naravi prolazno. Ono je božja iskra, koja zapaljuje utrnute ude narode, da ovaj prene na rad, da za čas ne vidi pred očima svu onu povorku kušnja, borba, žrtvovanja, koja će mu stati njegovo preporodjenje, jer bi ga uplašila i od mete odvraćala. Oduševljenje ima dati mjesto svjestnike, mirnome sustavnome i razgranjenome radu, te priskočiti ovomu u pomoć kad čovjek od truda i od protivština počimlje sustati i malaksati. Drugo je, gospodo, težaku latit se motike da kopa zemlju kad je stopram stala zarudjeti zora, — a drugo je pod sunčanom žegom u znoju čela svoga, kad mu umire na ustnicâ utješujuća pjesma, uprieti u posao da ga uzmogne do noći svršiti. Žega bije sada Hrvatsku svuda, jer su težaci prionuli, svak na svojoj podgornici, uz posao, na svojoj akademiji, na svome sveučilištu, na svojih raznovrstnih zavodih i ustanovah, koje smo u prvo doba oduševljenja sanjali, a sada u realnome prozajčkome svagdašnjemu radu ostvaramo.

Nego napor rada, nabasavši na vazda nove potežkoće i zaprieke, zahtieva obodravajuću rieč, te treba da kad i kad crpi k onomu vrelu oduševljenja, koje ga je s početka probudilo. Aoh! narodu ako mu ono usahne! A da ne usahne ima on u učećoj mladeži ustroj, koji ga neprestano ponavlja odgojivanjem literature i glasbe. Nijesu dakle bez upliva na obći rad ona sveučilištna družtva, koja čuvstva ljepote uvježbavaju u mladosti te joj razblažuju i nakićuju ozbiljnost znanstvenog rada, kojemu je posvećena. Istina je, gospodo, da protiv ovome

ako naravnome izobražujućemu nagonu vije sjeverni neki vjetar, koji prietivši izčupati žile oduševljenja u idealu, svadja svaki cilj života na materialnu dobro bit, isključuje svaku borbu ako nije ze udobnost pojedinca, te malo po malo izciedjuje patriotizam na onoj zlokobnoj izreki: „ubi bonum ibi patria“ S ovom egoističkom strujom, plodom materijalističkih i nihilističkih teorijâ, kojih su se počeli osjetiti grki učinci gdje su nastale, bori se naša mladež, ali fala bogu, ljubav za domovinu kod nje još je toli žarka, da nije po njih ostala svladana,

Vami, G., lasnije je odoljeti ovakoj struji, jer ste opasani proti njoj više nego zidinami sjemeništa, spasonosnim naukom i vježbanji, kojim se spravljate za svešteničko svoje visoko zvanje. Vi ste si svatili odmah pravi pojam života i njegova cilja; Vi znate da on je borba neprestana protiv strastim, i da savršenje za kojim težite jest žrtvovanje samoga sebe za vjeru i za dom. Vami ne zastiraju kao maglom, razkoši ovoga svjeta božanstvenu sliku Onoga, koji ima biti pojedincu kako narodu „put istina i život“ — put da ga vodi, istina da ga spasi, život da ga ovjekovječi. Vi svedjerno obćite sa onom crkvom, koja je udarila pečat i odsjev božanstvenosti svoga utemeljitelja na svih modernih književnostih i umjetnostih, te ostala nepresahnuto vrelo ljepote iz kojega su crpili najveći pjesnici, kipari, slikari i glasbenici, crpe nehotice i neznajući, te tim si stiču ime i novca, njezini sami neprijatelji.

Da se održi ovaj zanos za svim onim što je liepo i odmara dušu od napornih nauka, dočim oplemenjuje čuvstvo, stvorili su vaši predji, medju kojimi ima ih još živućih i na raznih poljih za domovinu radećih, sbor, i Vienac: sbor „da mu se članovi umno naobrazuju u obće, naročito u hrvatskom jeziku, i da izdavaju knjižice nabožne i zabavno-poučne za mladež i narod hrvatski“(¹) — Vienac „da se ugladite i usavršite u pjevanju i glasbi.“(²) Vaš rad za jednu i drugu svrhu ima, po onome što se meni čini, tu važnost, da Vas uvježba u estetičkom ukusu, da Vam pruža sredstva za uzgojivanje one poljepšajuće forme, kojom ima biti odiveno sve vaše buduće dielovanje u crkvi i u domu. Dopustite, G., meni svietovnjaku, koji obćim više sa svietom i njegovimi sbabo-ćami, kako i sa njihovimi pravednici zahtievi da Vam naglasim, osobito u današnje vrieme borbe, neobhodnost da se oboružate svimi čovječimi vabili strogim moralom dopuštenimi, da privlačite ljude kršćanskoj istini, koje ćete biti sveštenici i zatočnici, i od koje osobito izobraženi stalež, sve to više se odvraća. Ugladjenost i ukus težu u današnje doba zahvatiti sve to niže slojeve pučanstva, te su postanule ili će postanuti obćenitom potrebom i zajedničkim dobrom. Majka te ugladjenosti bila je katolička crkva, te je ona potekla iz hrama božjega, da se prinese u kraljevske i velikaške palače, a da svrši nakićenjem gradskog i seljačkog života. Biti će neumrla zasluga Djakovačkog Biskupa, da je toj potrebi dao izraz u veličanstvenom templu koje su jur podignulo i jednim skokom izjednačilo Hrvatsku sa inim izobraženim narodima, kako je dika uzoritome našemu nadpastiru, da se stavio na čeio divno osnovanoj restauraciji naše prvostolne crkve, tim pokazvaši oba, da crkva sada kao vazda u Hrvatskoj kao svuda zna prednjačiti na stazi pravoga napredka.

Tu ugladjenost i taj ukus, kojim liepo će doprinieti predavanja toli zaslužna i zanimiva o umjetnosti vrloga prof. sveučilištnoga Dra. Kršnjavi, osobito će te steći naobraženjem u materinskom jeziku, i u crkvenoj i narodnoj glasbi. Upliv kojega vrši vješta elegantna i bistra poraba jezika kao na znanost tako na sve odnošaje i potrebe života neda se nigda dosta procieniti. Ali je ona sbilja neocienive vriednosti za sveštenika, — kojemu je riječ, uz primjer, ona sablja na dva oštraca, kojom ima svladati ljudske strasti i raširiti granice kraljevstvu božjemu na ovoj zemlji. Ta rieč bud na selu bud u gradu ima biti ne samo promišljena, nego izabrana i ukusna, hoćeli bit uspješna, jer milost božja, prem da joj je vazda slobodno izvanrednim načinom utjecati u spasenje duša, ipak se služi u redovitih okolnostih redovitimi sredstvi da postigne svoj cilj. S druge strane čini mi se da je velika bludnja. i da se vriedja naš darovit puk, kad se misli da mu se može na svaki način propoviedati, dočim on zna vrlo dobro razabrati dobroga od zla govornika te se ponosi ako mu je župnik riečitošću na glasu. I za to, G., osobito dokle se ne bude na našemu sveučilištu podrgla stolica govorništva, — u Vašemu Sboru dobro će biti da se uvježbate u ovoj tako važnoj i zanosnoj struci bogoslovja, te da nastojite vaše pokuse izvesti pod upravom vrloga kakvoga govornika, koji je uresio našu propoviedaonicu.

Odgojivanje književne forme u pismu i u govoru, kojemu Vaš „Sbor“ može doprinieti, osobito će biti koristno onim medju Vami, koji budu pozvani svoje dužnosti vršiti u gradovih bud naučavanjem, bud propoviedanjem Vjekovitoj istini, koje ćete biti navjestitelji i naučitelji, pristoji vazda prikladno ruho, ali ponajviše sada, gdje najubavnija i najzamamljivija forma služi najgrdnijim i najopasnijim bludnjam kako bi ova laglje privlačile bezazlene. Nije dosta posjedovati podpunu istinu, kako je posjeduju vjerni sinovi katoličke crkve, a i nije dosta niti zaroniti najboljom metodom u cieli sustav kršćanskih istina, koju obuzima bogoslovje, kako Vi to činite: red je da nastojite kako ćete sutra, dopustite mi sliku, raspačati prisvojenu istinu medju svietom, do srca i do uma kojega nemožete u današnje vrieme doprieti ino nego blagoriečju, i ubavnim pismom. Teško boluje, G., sviet današnji boluje na oskudici one istine i one slobode, kojom nas je Isukrst slobodnimi učinio. Liečnici, koji su pozvani da sviet vidaju, često treba da postupaju s njim kao sa najprokšenijim bolestnikom, te da obilože liekove pozla-

(¹) Gledaj „Pravila sbor'a“

(²) Gledaj uvod „Pravila Vienca.“

ćenim omotom, eda bi istina našla k zabludjenim lasniji pristup i tim omogućila ozdrav. Ni sami nadahnuti sastavitelji Svetoga Pisma nijesu prezirali formu, a da i nije ono, kako jest, djelo božjega nadahnuća, ostalo bi ipak najljepša knjiga po ljudskoj ruci izradjena. Pratite li crkvenu povjest, vidjeti će te da crkovni otci grčki i latinski, najglasovitiji apologetički ascetički pisci bud štilom, bud jezikom, bud obojem su se iztaknulii a ima ih koji su postanuli klašični spisatelji, te su uvršteni kao izvori klasičnog pisanja u dotičnu literaturu, kako Vam je n. pr. Sv. Frane od Assisija u talijansku, a sv. Terezija u španjolsku, prvi svojim „Fioretti“ — druga svojom „autobiografijom.

A imate drugi uzrok radi kojega dužnost Vas steže da se izobrazite u odgojivanju forme, u liepomu pisanju hrvatskim svojim jezikom. Sveštenstvo hrvatsko u cieloj povjestnici naše literature zauzima prvo mjesto, te u jeziku nam je sačuvalo sviest narodnu, i klicu njegovoga preporodjenja. U najnovije književno doba od ilirskoga unapried s ove strane Velebita ono se takma sa svjetovnjačkim stališem, a s onu stranu u našoj Dalmaciji ima prama ovome prevagu. Ove slavne tradicije, koje se nijesu nigda prekinule, i koje vežu svečenstvo sa cielom književnom našom historijom, te mu naznačuju u njoj odlično mjesto, ne samo što je nesmijete zaboraviti Vi, odrasli pitomci svešteničke ruke, nego ponos Vašega uznositoga stališa zahtieva da jih nastavljate.

Odgojivanju estetičkog ukusa neizmjerno doprinaša, kako sam jur iztaknuo, glasba. Narodni napjevi koji su se prije četrdeset godina bili jedva pomolili u ovih zidinah i u privatnih rodoljubnih sastancih jur su se razlili po cieloj zavelebitskoj hrvatskoj. Smjer Vašeg „Vienca“ tim je posebi opredieljen na uzgojivanje crkovne glasbe, koje se čuvaju krasne tradicije u našoj prvostolnici. Plemenita je Vaša namjera izdavati pučke crkovne napjeve za narod, kako ste mu domoljubnu „bisernicu“ sgotovili: tim ćete i Bogu i narodu zaslužiti. Jer vi znate da tko pjeva zlo ne misli, a tko Boga iz čista srca pjevanjem fali oplemenjuje i uzvisuje svoju dušu te si olahkoćuje težak jaram života, kojega nitko tako mukotrpno ne nosi, kako naš narod, koji odmah iza crkve prava je slika onoga, komu za tudje grijehe bi svojevoljno nametnut jaram križa.

Nego uz nabožne pjesme neka se razlieguju koji put i patriotični napjevi. Doći ćete negda u sviet, te svietskom veselju biti ćete pozvani da prisustvujete. U granicâ svešteničke pristojnosti nemojte mu vazda izbjegavati, jer dio zadaće Vaše sastoji u tome, da sve što je svietko a nije kršćanskom duhu protivno posvećujete i na uznositi pravac svedete.

Valja mi sustati, G., da ne zloupotrebljavam dalje Vašu prijaznu uztrpljivost. Glavna misija za koju se ovdje odhranjujete vami je dobro poznata jer je crpite iz primjera i iz naučavanja izvrstnih starešina i profesora za koje dobromu Bogu imate biti harni, i koji proniknuti kako jesu čistim katoličkim i čistim hrvatskim duhom, zajamčuju napredak ovog fakulteta, blagonosan njegov upliv na sve slojeve naroda našega. Oni će Vam biti najme ne jedan put kazali da božanstveni spasitelj Vam je ogromnu ali uzvišenu zadaću na ovom svietu opredielio ovimi riečmi: „Vos estis sal terrae“ Nijedan narod nije propao gdje je ova sol ostala vjerna odredjenju svome, da sve smiesi i začini u Krstu, znanost i umjetnost, vas privatni i javni život. Vi imate sve vaše napore uložiti, da budete jednoć „sol hrvatske zemlje“ — da sve stališe prednjačite u znanju i umjenju, u ljubavi i požrtvovnosti a osobito u neporočnom životu, koji ima biti dielujuća rieč i nepobitni dokaz istinâ, kojih ćete postati navjestitelji. Jer osobito, G., u današnje vrieme sviet zna prkositi i izsmjehavati sve i svašta, zna zatvoriti oči svjetlosti da je ne vidi, zna prezirati ono što ne zna a nećda nauči, ali se klanja i nehotice požrtvovnoj kreposti neoskvrnuta svešteničkog značaja.

Dalju nagradu nemojte tražiti za onaj nepredobivi upliv, kojega ćete vršiti vašim primjerom na sviet, svedjerno se ponavljajuć u krieposti. Harnosti i priznanja nemojte se nadati, jer vi ih ne smijete tražiti po primjeru Onoga, koji još ženje mržnje i neharnosti pošto ima brzo devetnaest stoljeća da svojom dragocienom krvi preporadja čovječanstvo. A uz to, moja G., nek Vas nitko ne pretiče, kako nije do sada u vršenju vaših patriotičkih dužnosti. A budu li se digli crni oblaci na obzorju Hrvatske, narod će opet vidjeti da na braniku za vjeru i dom kako je svetćenstvo bilo u najpogibeljnijih njezinih kušnjá prvo, — tako će ostati zadnje na obrani božjeg hrama i domaćeg ognjišta.

C. Albrecht u Zagrebu.

KATOLIČKI LIST.

Broj 29. U Zagrebu, 18. srpnja 1878. Tečaj XXIX.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Istinita poviest sabora vatikanskoga.

Napisao kardinal Manning, nadbiskup Westminsterski.

XVI.

(Dalje.)

Što se tiče razloga, s kojih bijahu oni muževi proti definiciji papine nepogrešivoti, bilo ih je, kako već vidjesmo, baš mnogo i to znamenitih za i proti shodnosti proglašenja. Sigurno nitko nebi bio sposoban mjerodavno i pouzdano suditi razloge u prilog definiciji navadjane, kada ne bi ujedno mogao shvatiti zamašaj dokazâ proti njoj. Od obijuh strana navadjane razloge naveli smo jur u predjašnjem jednom članku, pa nije od potrebe ovdje ih ponavljati. Što se tiče motivâ, koji su ravnali onih četrdeset i pet biskupa, koji na četvrtu javnu sjednicu nedodjoše, dužni smo vjerovati njihovoj rieči. Tko bi mogao bolje poznavati njihove razloge nego oni sami. Nerazumno je doista i još gore, ako se drugi grade kao da ih bolje poznavaju. Oni mišljahu, da nije prema vremenu, da je nehasnovito, da je neshodno, učiniti takvu definiciju. I potomstvo će prije njim vjerovati, nego njihovim klevetnikom, na koje već danas zaboravljaju i kao krive svjedoke odbijaju. Toliko budi rečeno o njihovih motivih, o kojih nemože osim samoga boga nitko suditi. Nu promislimo-li ipak, tko su bili oni muževi, te što su mnogi od njih za svoju savjest učinili i trpjeli, tada možemo biti sigurni, da će poviest revno nastojati, branit ih, pa ocrnjivao ih sviet ili ih hvalio.

Sada dolazimo k njihovu vladanju. Kada Pio IX. prviput izreče svoj naum, da se drži obćeniti sabor, tada je on ne možda samo umolio svoje savjetnike, koje si on u tom poslu bilo u Rimu bilo iz drugih narodâ zemlje izabra, nego im je naložio svetu dužnost, da mu kao pred samim licem božjim izjave, smatraju li oni za vremenu shodno, da se sazove obćeniti sabor, kao što i to, kakvi bi se predmeti imali na njem razpravljati. Na taj način bio je tada svaki ili oportunista ili neoportunista; bilo bo je glavno pitanje, „što je oportuno?“ Sabor nije bio zato sazvan, da registrira edikte, skupio se je zato, da razpravlja pitanja, što na crkvu spadaju. Razpravljanje pako med ljudmi predpostavlja nekakvu razliku mnienja ili bar dva razna nazora. Kada su bile osnove predložene saboru reče Pio IX. biskupom naročito, da one nisu njegovo djelo i da ne nose na sebi pečat njegovoga ugleda. One su bile saborskim otcem u tu svrhu porazdieljene, da ih izpituju, da o njih viećaju, da ih eventualno poprave i, kako netko reče, da ih zakopaju, kada bi se to nuždnim smatralo. Sabor imadjaše slobodu govora u tolikoj mjeri, da je neki biskup iz jedne od najslobodnijih zemalja rekao: „Naš kongres neima više slobode u razpravljanju nego vatikanski sabor.“ Zašto bi se dakle predbacivalo kojemu biskupu, ako se je poslužio pravom, koje je cielomu saboru pripadalo? Biskupi protusloviše najslobodnije svemu, gdje je to po njihovu mnienju umjestno bilo. Prigovorilo se je prvoj konstituciji o vjeri; posljedica tomu bijaše, da je posve prenapravljena bila; nu samo oblik njezin, dočim nauk ostade isti i nepromienjen. Konačno bje ona prihvaćena jednoglasno od šeststo šestdeset i sedam biskupâ, medj ovimi bijahu i oni, koji su joj prije prigovarali. U osnovi o malom katekizmu našlo se je takodjer nedostatakâ. Prigovaralo se je saborskomu poslovniku; radi toga bio je popravljen, nu unatoč tomu nadje se opet na njem svašta, što se je kudilo. Kad bje predložena osnova o papinoj nepogrešivosti, podiže se veliki odpor. Prigovaralo joj se je posvud, u raznih razpravah o njoj u glavnih skupštinah, te u odboru i to pri svakom paragrafu. Ona bje povraćena odboru,

te iznova sastavljena, pa opet nije bila svim po volji. Nu vazda su oni, koji protuslovljahu, rabili samo onaj privilegij i pravo, koje se može označiti kao saboru prirodjeno pravo ili u ustavnoj državi kao ustavno pravo, pravo naime: prigovoriti svim točkam, koje su neumjestnimi ili neshodnimi smatrali. Oni upotrebljavahu pravo, koje im je kao članovom sabora pripadalo, a ta poraba prava bijaše u sebi zakonita.

Nu tu bi se moglo reći, da su oni biskupi to pravo rabili odviše slobodno il tvrdokorno, čim su opazili ili opaziti mogli, da njim nasuprot stoji ogromna većina saborskih otaca. Povjestniku nije slobodno pogriešku izpričavati, ali on se mora još više čuvati, da nešto u pogriešku brzo i spremno ne upiše. Tajiti se nemože, da saborski otci — ovim bo se imenom smije pravom označiti velika složna većina na saboru — bijahu toga mnienja, da se je pravo prigovarati, kod predmeta neznatnih ili nevažnih odviše slobodno rabilo i da se je ovako predugo radilo, pošto je posve jasno bilo, da se tim nikakvi zakoniti posljedak postići neda. Sabor uvidje il mišljaše da uvidja, kako bi nepotrebito otezanje razpravâ, ako i nebi drugi kakvi posljedak imalo, moglo osujetiti definiciju, ne možda stoga, što bi se navadjali razumni dokazi, te što bi se mogli protivnici uvjeriti o nečem ili na što nagovoriti, nego stoga što bi mogli nastupiti nepredvidivi dogadjaji ili što bi se vrieme potratilo. Nu to bi značilo htjeti proniknuti nečje namjere, a to spada na neko višje pravo i vlast, nego-li je povjestnikova.

Ako se danas na sabor obazremo, danas poslje šest godina (kada je kardinal pisao svoju poviest Ur.) punih čudnih i žalostnih dogodjajâ koji su duh onih muževâ, što tada jedan naproti drugomu stajahu, opet umirili i sjedinili, onda možemo bolje njihovo ponašanje u pojedinkostih i u skupnosti omjeriti i ocieniti. K tomu još daje našemu sudu veću važnost spomen na mnoge, koji su u onih dogadjajih odlično mjesto zauzimali. Nadbiskup parižki bje muž vrlo ugladjen te obdaren vrlo velikimi duševnimi svojstvi. Ljubezno ponašanje, koje on pokazivaše napram svojim saborskim protivnikom oduzimaše svaku ljutinu i oštrinu borbi, koju su jedan proti drugomu vodili. Mi nemišljasmo tada na onaj grozni pogled, u kom se skoro zatim svietu ukaza i na smrtnu odsudu, koja se je na njem *in odium Christi* ovršiti imala. Njegovo heroično uztezanje, da si spasi život obzirom na druge, uvrsti ga u redove onih, koji si stekoše krunu mučeničtva. Takvi dogodjaji sigurno opraštaju povjestnika da riešava težke zadaće. Uz spomen na njegovu osobu moramo nadovezati uspomenu na plemenitu i junačku postojanost njemačkoga episkopata, a na čelu mu nadbiskupa kolonjskoga. Njemački biskupi stekli su si častni naslov „branitelja najvišega i nepogrešivoga ugleda stolice sv. Petra.“ Oni bijahu prvi, koji su imali svojim junačtvom braniti sabor vatikanski. Tako bismo mogli nastaviti, te nabrajati velike javne usluge, koje su učinili crkvi u Francezkoj svojom rječitošću i tvornim djelovanjem oni njeki biskupi, koji su sabor pred 18. srpnjem ostavili.

Sve te okolnosti zrelo prosudjene morati će kasnije povjestnike na to navratiti, te će razpre o proglasu papine nepogrešivosti ovako po prilici nacrtati: Od posljednjega obćenitoga sabora bogoslovno jedno pitanje največega znamenovanja, koje se protezaše na učiteljski ugled vrhovne crkvene glave, te stoga razloga zasjecaše u njegovu vlast, razcjepkalo je duhove katolika u Francezkoj, djelomice takodjer u Njemačkoj i Englezkoj. Obćeniti sabor bje sazvan za god. 1869. u Rim. Već god. 1867. izpovjedi petsto biskupâ najobsežnijimi izrazi vjeru u učiteljski ugled vrhovne crkvene glave. Većina ovih biskupa izrazi želju, da bi se na budućem obćenitom saboru sva pitanja o tom nauku riešila, te svako prepiranje za sva vremena utaložilo. Ustmeno i pismeno izrazište oni tu svoju želju. Na drugoj strani pako bijahu neki, koji su se izjavi godine 1867. priključili, te koji su dapače sudjelovali kod sastavljanja adrese na papu, u kojoj je ta izjava bila, toga mnienja, da se s obzira razboritosti onaj predmet saboru ne predloži za razpravljanje ili, ako se to ipak dogodi s razloga razboritosti da se neprihvati. Čitave mjesece prije nego-li je otvoren sabor, kušahu obje stranke očito i bez ikakvoga susprezanja u javnih spisih u pastirskih poslanicah u bogoslovnih razpravah definiciju omogućiti ili ju zapriečiti. S ni jedne strane niti se je tu štogod tajilo niti su se kovale spletke, da se postigne cilj, nijednoj od tih stranaka nebijaše to nuždno, te bi gorje nego bezkoristno bilo, da se je takva šta pokušalo. Sve to radilo se je otvoreno, kaošto pri obćenitom izboru u Englezkoj. Jedna i druga stranka znadjaše, što se radi. Želje i namjere obih stranaka bijahu dobro poznate. U takovih okolnostih sastade se sabor u prosincu godine 1869. Odmah se obje stranke medjusobno sbližiše, oni koji bijahu *za*, te oni koji bijahu *proti* definiciji onoga nauka. Posve je naravski bilo te dolikovalo, da su se savjetovale, da su se udruživale te sačinjavale neku vrst stalne zajednice. Na kojoj strani se je to najprije dogodilo, nezna poviest za stalno naznačiti, nu dok

se je to sbilo na obojoj stranci, prodje samo nekoliko dana. Onih, koji bijahu proti definiciji, bilo je sudeć po stanovitoj peticiji do sto dvadeset; u mjesecu veljači saznade se prviput, da broj onih, koji željahu, da se definicija zaključi, iznosi više nego četiri sto pedeset, jer ih je još mnogo bilo, koji premda peticije nepodpisaše, ipak izjaviše, da će, bude-li definicija predložena, podupirati taj predlog. Od onoga vremena zvale bi se obje stranke većina i manjina. Bez dvojbe ćutila je često jedna i druga stranka, da se ovo ili ono nije smjelo reći ili učiniti. Ta biskupi su ljudi, a ljudi su podvrženi slabostim. Nu sve jedno radilo se je vazda svo očito i kao po bielom danu. Većina je svakim danom rasla, dočim je manjina sve manja postajala. Kod posljednjega te odlučnoga glasovanja glasovala su petsto trideset i tri — dakle za trideset više nego ih je učestvovalo kod izjave prigodom stogodišnje svečanosti — *za* definiciju, dvojica su glasovala *proti* njoj, a pedeset i pet nedodje ih na onu sjednicu tako, da je glasova *proti* proglasu bilo pedeset i sedam. To bje sve, što preostade od sto dvadeset biskupâ, koji su se u opoziciju računali. Omjer medju većinom i manjinom bio je kaošto deset prema jedan. Imajući pred očima ove činjenice, netreba tražiti tragove spletkam i kovarstvu, da se uzmognu razjasniti dogodjaji i posljedak vatikanskoga sabora. To bijaše poštena otvorena borba. Deseti dio saborskih otaca po prilici nastojaše svimi, saborskim poslovnikom dopuštenimi sredstvi, dokazivanjem i pomoćju osobnoga upliva veliku većinu svoje braće, koja uzev moralno u istinu sačinjavaše episkopat zemaljskoga kruga, skloniti na to, da se podvrgne njihovomu vodstvu. Većina nedade se odvratiti od svoga uvjerenja, da je proglas papine nepogrešivosti ne samo shodan, nego takodjer potrebit za spas crkve poradi ugleda njezine vrhovne glave i za osjeguranje njezinoga nauka. Većina održi pobjedu nad manjinom. Obćeniti zakon, koj u naobraženih krugovih i u ljudskom družtvu vlada, vršio se je i na vatikanskom saboru. Manjini nije tim nikakva krivica učinjena, što se većina nije dala od nje predobiti. Kako bi moguće bilo, da je nepravda učinjena bila onim, na čijoj strani bijaše deseti dio saborskih otaca, ako se je sabor suztezao popustiti njihovomu sudu ili volji. Jedino bi se pritužit moglo, da većina nije htjela po volji ići manjini. Nu bi-li ta pritužba bila pravedna i razumna?

(Dalje će sliediti.)

Voršakova Čitanja i Evangjelja.

(Dalje.)

4. Sv. pismo, naročito evangjelja, pisana su Voršaku odviše mlitavo, mrtvo, mlako, neodrešito, pa da im dade više života, vatre, odrešitosti i zanimljivosti, on će im gdjegod što dodati, rieči upotrebiti što drastičnije, složiti ih čudnovato, nenaravno, prisiljeno.

Pariet autem filium: et vocabis nomen ejus Jesum: O n a pako rodit će sina, i njemu t i nadjeni ime Isus (10); sicut dictum est ad illos: b a š kako im je bilo rečeno (11); figura substantiae ejus: p r a v a prilika njegova bića (12); quia non sun t: jerbo ih v e ć neima (15); priusquam in utero conciperetur: j o š prije nego se u utrobi *i* začelo bilo (16); surge, illuminare: ustani *i* prosvietli se (16); et ait ad illos: a o n reče njima (18); sicut et cognitus sum: b a š kako sam i sám spoznat (26); assumsit Jesus duodecim: Isus uze k s e b i dvanaestoricu (26); exaudivi te .. adjuvi te: j a sam te uslišio . . j a sam ti pomogô (18); ut videret diem meum: t e k da moj dan vidi (32); ut non recedat laus tua de ore hominum: da ti slava neće v e ć umaknuti s usta ljudem (33); per invidiam, od p u k e zavisti (38); donec veniat: s v e dok o n nedodje (41); hoc autem cum dixisset: a č i m je to izustio (43). Tako vam Voršak diljem evangjelistara bez potrebe dodaje pronomina personalia i mnoge partikule, imenito pak: j o š, b a š, t e k, v e ć, č i m itd., da mu bude govor što življi. A osobito voli on iztaknuti pronomen personale izza substantiva ili ga repetovati, pa tako emfas dati rečenici, premda u tekstu sv. pisma nema nikakove emfasi, n. p. tu in principio Domine terram fundasti: ti Gospodine, ti si s početka . . (12); Deus et Pater . . scit: Bog i otac . . on . . zna (24); nos autem fratres secundum Isaac promissionis filii sumus: mi pako, braćo, mi smo kako-no Isak sinovi po obećanju (31); nos autem sperabamus: mi pako, mi se uzdasmo (48); perfecta charitas foras mittit timorem: ljubav podpuna, ona strah izgoni (60); sufficientia nostra ex Deo est: dostatnost naša, ona je od Boga (71); sed conclusit scriptura omnia sub peccato: ali pismo, ono je sve zasužnjilo (!) pod grieh (72); Saulus autem multo magis convalescebat et confundebat: Šavao pako, on snagom sve to jači zasramljivaše (!) (88); i tako prečesto.

Voršak upotrebljuje rieči i oblike što krepče, drastičnije: exiit editum: puče (!) zapovied (11), quae fecimus nos: što ih mi utežismo (!) (11); furantur = haraju (27), a 101: expugnabam (Paulus) illam (Ecclesiam Dei) opet: harao ju; za invenire prečesto: zateći, n. p. invenit eam (domum) scopis mundatam: zateče ju pometenu (30); ejice ancillam: izreni služkinju (31); fugit iterum in montem ipse solus: umače i opet sam samcat na goru (31), tako više puti, n. p. discipuli fugerunt: učenici umakoše (37), itd.; prima autem die: e l e na prvi etc. (35); tanquam ad latronem exivistis: kô na razbojnika izletili ste (36); colaphis eum ceciderunt:

pestnicami ga šuknuše (37); percutiebant caput ejus: mlataj ga po glavi (39); tenebrae factae sunt: navuče se tmina (39); ministri mei utique decertarent: jamačno bi se moji poslužnici živo poborili bili (44); ecce homo: evo gle čovjeka = ecce ecce homo (44); sedentem in dextris: gdje sjedi s desnoga ruba (46); cum manducasset coram eis: založivši očigledice (49); vox de coelo facta est: Tu es filius meus dilectus: s neba glas zajeknu: Ti si moj sin ljubeznik (52); facta autem hac voce: netom taj glas zaori (57); percutiebat pectus: gruhaj se u prsa (70); quanto autem eis praecipiebat, tanto magis plus praedicabant: et eo amplius admirabantur: nu što im on više zabranjuj, to ga oni većma razglašuj, i tim većma se divi (70); fulgur exit ab oriente et paret usque ad occidentem: munja zakreše s istoka te blista tija (dodano) do zapada (82); et quidem: i tekako (83); in medio luporum: usred medju vuke (97); ecce coram Deo: eto pred Božjim je licem (101); et exclamavit voce magna . . ut facta est vox salutationis tuae: pak zakriknu jako glasno . . kako zazuknu glas tvoga pozdrava (101); ut imperet omnia: da sve i svaku izpuni (116); tentantes eum: da ga lukavo kušaju (143); etc. etc.

Neka nenaravnost i čudnovatost u riečih i rečenicah opaža se u svem evagjelistaru Voršakovu; to već dovoljno dokazuje sve ono, što sam dosele iz njega naveo, a kad bih hotio ovdje kazati sve takove čudnovate besjede, trebalo bi da izpišem gotovo sav evangjelistar; s toga ću ovdje još samo neke stvari napomenuti, koje dobro harakterišu Voršakov prievod, a ne znam ih pravo drugdje srediti. N. p. scientes: vi poznajete (7); credidimus: počesmo vjerovati (7); nox praecessit, dies autem appropinquavit: noć je odmakla, a dan se primakô (7) — rieči: odmaći, primaći se, umaći spadaju u obće medju poslastice Voršakove; leprosi mundantur: gubavi su očišćeni (8); exuperat omnem sensum: nadilazi svaki pojam (9), kasnije sensus: čustvo: in novitate sensus: vestri: obnovivši svoje čustvo (17); propter quod suscipite in vicem, sicut et Christus suscepit vos in honorem Dei: zato primajte se jedan drugoga, kako se je i Krist primio vas Bogu na slavu (8); miserunt: opremiše (9); consilia cordium: što srca snuju (9); sectator bonorum operum: gorljiv za dobrimi djeli (10), kasnije (19): duhom gorljivi: spiritu ferventes; haec loquere et exhortare: ovako progovaraj i opominji (10); universus orbis, čitavo carstvo (11); claritas Dei circumfulsit illos: i božanski sjaj obsjenu (!) ih (11; obsjeniti = verblenden); cognoverunt de verbo: obistiniše se ob onom (11); Maria autem conservabat omnia verba haec, conferens in corde suo: Marija pako dobro pamtijaše sve te rieči, i razmišljaše o njih u svom srcu (11); dissecabantur cordibus suis: ljuto ih grizlo u srcu (13); vidit gloriam Dei: nazrje Božju slavu (13); clamabat voce magna: naricaše on (13); qui continens est justitiae: ko se uz pravicu priljubi (14); sic eum volo manere: kad je mene volja, da on ostane (14); exiit ergo sermo iste inter fratres: prosu se s toga glas medju braćom (14), mjesto: izadje dakle rieč ova = (Isusova) medju braću; qui empti sunt ex hominibus primitiae Deo: što su bili (!) odkupljeni sa zemlje . . oti bili su p r e k u p l j e n i (!) kao (!) prvenci Bogu (14); virgines enim sunt: oni bo su ostali dievci (14); fuge in Aegyptum et esto ibi usque dum dicam tibi: umakni u Misir, i postoj ondje, dok ti se ja oglasim (15); futurum est enim ut Herodes quaerat puerum ad perdendum eum: Jerbo Irud poći će u trag za djetetom, kako da ga pogubi (15); iz Aser-plemena (15), kasnije: od plemena Aserova (117); a virginitate sua: p o s l j e svoga djevojačtva (15); non discedebat de templo: nemicaše se iz crkve (15); plenus sapientia: te postade (diete Isus) puno mudrosti (16), qui quaerebant animam pueri: koji radiahu djetetu o glavi (16); timuit: uzboja se (16); de latere: odasvuda (17); scribae populi: pučki pisci (17); qui cum audissent regem, abierunt: oni prislušavši kralja otidjoše (17); videntes autem stellam, gavisi sunt gaudio magno valde: a v i d j e v š i zviezdu mnogo se i mnogo obradovaše (17); et apertis thesauris suis: i odklopivši svoje dragulje (17); per aliam viam: drugim pravcem (17); rationabile obsequium vestrum: razložno vaše bogoštovje (17); dico enim: toga radi velim (17); nesciebatis, quia in his, quae patris mei sunt, oportet me esse: zar neznadoste, da je meni naći se (!) u svem (!), što se moga otca tiče (!) (18); verbum, quod locutus est ad eos: rieč, što ju im je izustio (18); et Jesus proficiebat sapientia, et aetate, et gratia apud Deum, et homines: Isus pako (= et!) napredovaše u mudrosti, u dobi (e t izpušteno, *u* dodano) i u (dodano) milosti kod Boga i kod (dodano) ljudi (18), u mojem je evangjelistaru: i Isus napredovaše u mudrosti i dobi i milosti kod Boga i ljudi, odakle se vidi, kako je Voršak rieči dodao i premetnuo, samo da bude drugčije — makar i zlo; si nos dijudicamur: ako nas sudbeno izpituju (18); et non est in alio aliquo salus: i nije ga niukom (!) drugom spasenja (18); sive ministerium in ministrando, sive qui docet in doctrina: komu službovati, službuj; komu naučavati, naučuj (19); necessitabus sanctorum communicantes: osjetljivi (! = empfindlich) prama svetim u nuždi (19); non alta sapientes sed humilibus consentientes: nenadimajte se za visokim, nego nizkomu se prilučujte (19); deficiente vino: kad smanjkalo vino (19), zašto tudju rieč: smanjkati, kad imamo dobru svoju: nestati?; inimicus: dušmanin (20), zar ne valja naša rieč: neprijatelj?; cum descendisset Jesus de monte: za Isusom silazećim s gore (20), već je bio sišao; memores operis fidei vestrae: jer (dodano) pamtimo djela (plur. mjesto sing.) vaše vjere (22); volucres coeli veniunt: ptice po zraku dolietaju (22); aperiam in parabolis os meum: odprt ću svoja usta da pričami sbore (22); non quasi aërem verberans: ne kanda po zraku mlatam (23); sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo: ali v e ć i n a njih nebi Bogu po volji (23); fecit similiter: učini istovjetno (23), tako Voršak similiter često prevodi; an oculus tuus nequam: nije li tvoje oko pa-

kostno (24); hominem in Christo: čovjeka kršćanina (25); angelus satanae: angjel napastnikov (25), drugdje za satanas kaže sotona; libenter: radije (25). — Ovo su primjeri samo sa prvih 18 strana (čitanja i evangjelja počimaju na 7 strani) — mislim, da ih je dosta; sliedećih 125 strana puštam, a ni s onih 18 niesam svih pokupio. Samo mi neka bude dopušteno još napomenuti, kako Voršakovo gramženje za drastičnosti dovodi do rečenica ne posve odabranih: illudentes eum (Jesum): sprdajući mu se (39); non quasi nos dilexerimus Deum: ne što smo bajagi mi ljubili Boga (60); egressi (apostoli) circuibant per castella evangelizantes: oni izidjoše i prebijat se stadoše po selih naviešćujući evangjelje (115); itd.

5. Pisanje Voršakovo čini čudnovato još prečesta poraba pleonastičnoga ga, partikule eda, indeklinabilnoga što mjesto koji, i glagola s predlozi sastavljenih mjesto prostih. G. Veber je iz Voršakove knjige pročitao samo nekoliko prvih listova, pa je i on opazio, da Voršak pleonastično ga upotrebljava prečesto ter i ondje, gdje nema nikakove sile; ali tko će svu knjigu da pročita, kao što sam ja, njemu će ono ga upravo dozlogrditi: nequaquam minima es in principibus: nisi ga ti (još i ti dodano) nipošto najmanji (17); et non est in alio aliquo salus: i nije ga niukom drugom spasenja (18); vide, nemini dixeris . . fac hoc, et facit: pazi se, da ga nikomu nerečeš . . čini ovo, i on ga čini (20); et sic effugi manus ejus: i tako ga ja izmakoh njegovim' rukama (24): nihil sum: ništa ga nisam (26): tim nesretnim gakanjem kadšto se i sâm smisao pomršuje: „nu kako ga tada onaj, što polag puti biaše rodjen, progonjaše onoga, što polag duha biaše“ (31), ovdje se težko razabire, tko je koga progonio, dok je u latinskom posve razgovietno: sed quomodo tunc is, qui secundum carnem natus fuerat, persequebatur eum, qui secundum spiritum; na istoj strani: ducentorum denariorum panes non sufficiunt eis: za dvjesta dinara kruha ni ga je dosta (syntaks Varaždinska!); tu dixisti: ti si ga rekao (35 i 37); descendat nunc de cruce: sidji ga sada s križa (39); testimonium perhibe de malo: posvjedoči što ga je krivo (43); non es amicus Caesaris: nisi ga prijatelj cesaru (45); etc. etc.; samo još ovo (68): tko misli da stoji, pazi ga, da nepane, tudier bi svatko mislio, da je u latinskom: tu curam ejus habe, ne cadat, a glasi tekst latinski: qui se existimat stare, videat, ne cadat. Voršak misli, da je u tom gakanju Bog zna kakova uzvišenost sloga; nu trebalo bi da ima na umu, što se obćenito drži, da od uzvišenosti nije daleko do smiešnosti.

Takodjer je g. Veber primietio, da Voršak mjesto namjernoga veznika da upotrebljava partikulu eda, koja je po Vuku 1) fragende (mit Wünschen verbundene) Partikel: eda ga nadje? hast du ihn gefunden? 2) wünschend: eda Bog do te ne dodje. Po tom ćete lako razumjeti, kako je Voršak izvrnuo sv. evangjelje prevedavši n. p. hoc autem totum factum est, ut adimpleretur quod dictum est per Prophetam, dicentem: Dicite filiae Sion: Ecce rex tuus venit tibi mansuetus, sedens super asinam, et pullum, filium subjugalis: a sve se ovo dógodi, eda se sbude, što biaše rečeno po proroku, što no veli: „Recite kćeri Sionskoj: eto, tvoj kralj ide k tebi krotak jašeć na magarici i na ždrebetu, porodu tovar-samičinu“ (34). Izpisao sam i pošljednje rieči, neka bude taj remek prievoda plaća onim čitaocem. koji su imali trpljivosti do ovdje čitati ovu zanoviet; nu glavno je ono: eda se sbude, tim je po Voršaku prorok dakako izrekao tek želju: eda Bog da, te se ulazkom Isusovim u Jerusalem izpunilo ono, što je prorok napried kazao! To eda dolazi u Voršaku evangjelistaru nebrojeno puti a gotovo svagda krivo. Tako rade dilettanti: kad se namjere na stvar, koja im se svidja, oni će ju odmah prigrliti i upotrebljavati i ondje, gdje joj ni nema mjesta. Tu mi pada na um ovo: jedan od književnika naših neko je vrieme stao mnogo upotrebljavati riec upriličiti; zbor mladića izda spisić, a na prvom listu napisa: upriličio; ja zapitah jednoga od izdavača, što znači riec upriličiti? on stade mucati ovo i ono, ali mi pravoga odgovora ne dade; onda ću ja njemu: kako-li možete štampati riec, koje ne razumijete, a on meni sa svim bezazleno: e dopala nam se!

Poraba zaimena što mjesto koji, *a*, *e* u Voršaka upravo je nesnosna; tu ćete se redje namjeriti na koji ili kako Voršak piše koj, a češće na što, što ga, što mu, i na sve to još podkriepljeno partikulom no: što-no ga mjesto kojega, što-no mu mj. kojemu, itd. o tom ste se mogli osvjedočiti već iz onoga, što sam dosele napomenuo iz Voršakove knjige. Zato eto samo još gdjekoji primjer: Ipsi enim de nobis annuntiant qualem introitum habuerimus ad vos: et quomodo conversi estis ad Deum a simulacris, servire Deo vivo, et vero, et expectare Filium ejus de coelis (quem suscitavit ex mortuis) Jesum, qui eripuit nos ab ira ventura: Ljudi bo sami o tom pripoviedaju, kakov da ulaz mi medju vas imadosmo, i kako se vi od kumîra preobratiste k Bogu, eda služite Bogu živomu i pravomu, ter da izčekujete Sina mu s nebesa (što-no ga je uzkrisio od smrti) Isusa, koj nas je izbavio od gnjeva dojdućega (22). Ovaj sam komad sav izpisao, neka opet sámi poštovani čitaoci vide i sude, kako Voršak u obće rdjavo i krivo prevodi; jer iz Voršakova prievoda ovdje ne znaš, koji ljudi ono pripoviedaju, dok je u latinskom očito: ipsi = oni sami, o kojih je bio prvlje govor t. j. oni iz Macedonije, Ahaje itd.; de nobis nije = o tom; da iza rieči: kakov suvišno je, pače pripoviedanje ono dovodi u sumnju; glagoli servire i expectare jednako vise o conversi estis: obratiste se (kakovo preobratiste se!), da služite Bogu . . i da čekate, ili ako Voršak hoće svom silom eda, onda: obratiste se, eda služite Bogu i eda čekate itd. Rodjak onomu, što-no mu je Petar odsjekao uho (44); jedan Bog i otac svim, što-no je nad svimi (75), ovdje bez latinskoga upravo ne znaš, kamo ono što-no spada;

ko, držiš, da je onaj vierni i mudri sluga, što-no ga je gospodar mu postavio (= quem constituit dominus suus!) . . Blago onomu slugi, što ga došavši mu gospodar (135) = quem, cum venerit dominus ejus; prema tomu bilo bi: a vidjevši (!) to farisej, što ga biaše zazvao (104) = videns autem Pharisaeus, quem vocaverat, a ipak u evangjelju čitamo: videns autem Pharisaeus, qui vocaverat eum. Eto, kako može nerazborito upotrebljavanje zaimena što smesti i sâm smisao. Istina, kadšto može pače i mora stojati što, gdje biste po analogiji drugih jezika očekivali koji, *a, e*; nu baš k tomu, gdje valja jedno gdje-li drugo, ište se neka umještina ili bih rekao takt, kojemu se slabo naučiste iz knjiga školskih. Ja nalazim samo u tri naša književnika posve pravilnu porabu što i koji, u Daničića, Šuleka i Vebera; u drugih inače vrstnih naših stylista, n. p. Jurkovića, Miškatovića, Šenoje, Trnskoga itd. već je ona poraba nešto pomućena. S toga ne bismo ni Voršaku u velik grieh upisali ono: što-no ga itd., da nije i u tom kao u svem pretjerao pa kad i kad i sâm smisao pomrsio. Ja držim, da nam je sistoka došlo ono neprestano što; turski ne znam, nu u semitskih jezicih (ka kojim spada i arapski, a ima u jeziku našem koješta arapskoga, što obično držimo, da je tursko) upotrebljava se pronomen relativum upravo kao gdješto u nas što, n. p. hebrejsko ašér stoji jednako za sve spolove, za sve brojeve i za sve padeže, kao kod nas: muž što je bio, žena što je bila, diete što je bilo; muževi što su bili, žene što su bile itd.; muž što si ga vidio, žena što si ju vidio itd., muževi što si ih vidio itd. Pa ovo istočno barbarstvo drže kod nas neki elegancijom, imenito adoratori pokojnoga Kurelca! Na čast im!

Voršaku su vrlo u volji glagoli s predlozi sastavljeni mjesto prostih; tako ima za sricptum est samo jedan dva puta: pisano je, a drugčije što je mogao šarenije: spisano je, zapisano je, napisano je itd., kao da Latini nemaju od scribere s predlozi sastavljenih glagola! Dakako tom igrarijom Voršak opet često pomršuje smisao sv. pisma, n. p. et nemo poterat dicere canticum nisi . . qui empti sunt de terra . . hi empti sunt ex hominibus primitiae Deo, et agno: i nitko nemogaše izpjevati te pjesme (dakle su ju počeli pjevati ali je niesu mogli izpjevati! k tomu je te samovoljno dodano) izim onih . . što su bili (!) odkupljeni sa zemlje . . oti su bili (!) prekupljeni (zna-li Voršak, što znači prekupiti?) od ljudi kao (!) prvenci Bogu i Janjetu (14). Koliko pogrešaka u jednoj izreci! A tako vam je u Voršakovu evangjelistaru sve od početka do kraja. Loqui prevodi Voršak progovarati (10), izgovarati (25), itd.; conversi estis = preobratiste se (22), po tom i conversio Pauli = preobrat s. Pavla (87), pošto se je Pavao obratio na vjeru kršćansku, Bog zna na što se je on još kasnije preobratio. Custodiebat civitatem: obstražio je grad (24). Nu još su najviše u volji Voršaku glagoli sastavljeni s predlogom pri: appropinquavit: primakô se (7); facta est cum: priluči se (11); venit: pridje (12, i drugdje nebrojeno puta prići za venire mjesto doći, premda je razlika medju prići i venire, jer prići = herantreten, accedere (Vuk), a venire = doći); vocatis: prizvavši (17); adhaerentes bono: priljubite se dobru; consentientes: prilučujte se (19); ferte: prinesite; tulerunt: prinesoše (19); servasti: pričuvao si (19); ovo su primjeri samo s prvih dvanaest strana. Naravno i ovo gramženje za glagoli sastavljenimi s predlogom pri i s drugimi predlozi navodi Voršaka i opet na prave bljutavosti, n. p. quia duxerat eam: jer on si ju biaše priženio (109; priženiti po Vuku znači uzeti muža sebi u kuću, dakle žena može reći: ja sam Ivana priženila; kod nas kaže još i tast o zetu: priženio sam ga, i muž o sebi: ja sam se priženio, ali o Herodu se ne može reći, da je Herodijadu (ili kako V. kaže: Irudicu) sebi priženio; ut pene mergerentur: tako da malo te se nisu (ladje) pretopile (65) — jedva je pretopljeno zelje dobro, kamo-li pretopljene ladje! Da je g. Veber više čitao u knjizi Voršakovoj a ne „samo nekoliko prvih listova“, za cielo mu ne bi bio izdao javnu svjedočbu: da mu „sav jezik teče naravno i gladko“, da mu je „inače slog po književnom jeziku u obće pravilan, jasan, gladak“ i da je „gledeć na rieči i na način izrekah prevoditelj prilično riešio svoj zadatak, pošto se neopaža ni najmanja težnja za neobičnim i nenaravnim;“ ali je ta svjedočba i tako malo čudna, jer premda je g. Veber pročitao tek nekoliko prvih listova, ipak je mnogočemu morao manisati, pa uza sve to po njegovu sudu jezik Voršakov teče naravno i gladko itd. Nu ne valja zaboraviti, da je sâm Voršak prijateljski molio g. Vebera, neka progovori što god u javnosti o evangjelistaru njegovu; odatle nam je barem donekle svjedočba g. Vebera razumljiva. Pod ovim brojem neka bude još ovo kao primjedbica: Voršaku niesu gdjekoje stvari u sv. pismu dosta „njeжne“, zato on upotrebljava diminutiva i ondje, gdje ih nema u sv. pismu: sinci svjetlosti (30, filii lucis), kćerka (33, filia), prirastak je sinak Josip, sinak (51, filius accrescens Joseph), riečica (76, verbum), kćerca (80, filia), djetence, djetešce (99, puer), čedance (101, infans), struk ružice (107, plantatio rosae), stadašce (139, grex), sudići (141, vasa), itd.

6. Nu kao god što Voršak rieči samovoljno umeće u tekst sv. pisma, tako ih opet izpušta, kad mu se svidja; n. p. in omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros, ovdje izpušta sicut, dok drugdje, kako vidjesmo, prečesto dodaje kao: u svačem (!) dokažimo se Božjimi poslužnici (28); regnum meum non est de hoc mundo, izpušten de: moje kraljestvo nije ovoga svieta (44), poznato je, koliko se natezalo oko rieči de, dokazujući ili odričući crkvi pravo na vremenite stvari, u Voršaka je kratak process; nolite timere vos, scio enim quod; nestrašite se (vos izpušteno); znam bo ja (dodano), da (47); et advaenae pred: Rimljani (57) izpušteno (može biti pogreška štamparska); si quis diligit me: koj god mene ljubi (57, izpušteno si); quae ego praecipio tibi, ego izpušteno: što ti god zapoviedam (109);

lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladii mortui sunt: biše kamenovani, piljeni, napastovani, mačem ubijeni (131); itd.

(Dalje će sliediti.)

Viestnik.

Zagreb. Mi smo već posliednjiput imali sgode priobćiti štiocem, kako je na raznih stranah naše nadbiskupije ugodno primljena viest, da se radi ob osnutku *dječačkoga sjemeništa s vlastitom gimnazijom.* Od onda stiglo je u Zagreb i nam i drugim osobam mnogo listova, iz kojih se to još bolje razabire. Nam je vrlo drago, što danas priobćiti glede toga možemo plemeniti čin svećenstva iz kotara križevačkoga. Tek se pročulo, da se nješto o tom sjemeništu snuje, a braća toga kotara na svojoj koroni 7. o. m. oduševljeno to povladiše i prihvatiše. Nu ne ostadoše samo pri riečih, nego *zaključiše odmah jednoglasno, da će svi dječačko sjemenište podupirati godišnjimi prinosi, kako podupiru i zakladu za nemoćne svećenike.* Kako mi nikada dvojili nismo, da bi se naše svećenstvo moglo odtudjiti ovomu koliko krasnomu, toliko nuždnomu podhvatu, tako smo uvjereni, da krasni zaključak križevačkoga kotara ne bude osamljen. Svećenstvo naše po svih kotarih predobro znade, kakva nam je mladež već u najnižjoj dobi; svećenstvo naše znade i to, da nam mladež u sadašnjih okolnostih, uz ovakav duh vremena, sama sebi pripuštena drugačija ni ne može biti; svećenstvo naše znade za duboke one rieči, kojimi sabor tridentinski obrazlaže svoj nalog, da se takva sjemeništa podignu uz svaku stolnu itd. crkvu. Veli najme sv. sabor (sess. 23, cap. 18.): „Cum adolescentum aetas, nisi recte instituatur, prona sit ad mundi voluptates sequendas, et, nisi *a teneris annis* ad pietatem, et religionem informetur, antequam vitiorum habitus totos homines possideat, *nunquam perfecte,* ac *sine maximo, ac singulari propemodum Dei omnipotentis auxilio in disciplina ecclesiastica perseveret:* sancta synodus statuit, ut singulae cathedrales . . ecclesiae . . . certum puerorum . . . numerum in collegio . . . alere ac religiose educare, et ecclesiasticis disciplinis instituere *teneantur.*“ Pamtimo! Bez prevelike i osobite pomoći Boga svemogućega ne može mladež uztrajati u crkvenoj stezi! Skupljat nam ju je dakle već za rana onamo, gdje će djelovanju milosti božje biti plodnije tlo. Mi, hvala Bogu, ne osirotismo još tako, te bi se glede toga morali plašiti ma ikakva stroška. Briksenska je biskupija kud-li kamo siromašnija, pak od njekoliko godina ima takvo uzor- sjemenište, a podigli ga za malo godina maleni prinesci oduševljenoga za svetu stvar svećenstva i puka. Bude-li i kod nas oduševljenja, za desetak godina moći će nadbiskupija naša s ponosom gledati na svoje sjemenište. Samo ne odvijaj od sebe nitko dužnosti, da u tu svrhu doprinosi. Jer kad i ne bi sv. sabor tridentski naložio svim i svakomu, koji ma kako od crkve živi, da za to primjerno prinosi — ima ipak dužnosti, kojim udovoljit nalažu nam i u savjesti mnogi drugi uzvišeni razlozi.

— Preuzv. g. biskup Strossmajer, pošto se je bio vratio iz duhovnoga puta po svojoj biskupiji izdao je na kler okružnicu, u kojoj medju ostalim izriče nadu, da će velebnu crkvu u Djakovu moći posvetiti već za 4 godine. Poslie toga zamislio je preuzv. gospodin raditi o dječačkom sjemeništu, za koje glavnica narasla je već do 200.000 fr. a uz to namjerava preustrojit i svoje bisk. sjemenište.

— Preč. prvost. kaptol izabrao je za nadarbenika prv. crkve g. Ignjata Canjugu, kapelana u Gradcu. — Župnikom u Vrbovcu postao je g. Stjepan Valdec, do sada župnik u Rakovcu.

Karlovac dne 14. srpnja. — Jučer proslavi grad Karlovac, skromnim, nu dostojnim načinom tristogodišnjicu, kako je nadvojvodom Karlom utemeljen, i stogodišnjicu, kako ga Marija Terezija uvrsti u red kr. slobodnih gradova. Svečanost ovu proslavi sâm grad Karlovac bez svake velike pompe. Živući težka i oskudna vremena, a uz to nedavno nemilim gostom, požarom, pohodjen, nije grad niti mogao a niti smio, da velikom pompom i znatnim troškom tu svetčanost proslavljuje; pak stoga je obzirno gradsko zastupničtvo u svojoj sjednici od 11. srpnja t. g. zaključilo, da se spomenutim načinom, i to što prije proslavi uspomena, na dva znamenita po ovaj grad dogodjaja. U predvečerje 13. srpnja naviestila je tutnjava zvonova i pucnjava mužara — dakako sve umjereno — da će se sutradan obaviti uspomena na važne po grad Karlovac dogodjaje. Na sam dan svetčanosti u jutro kao što i dan prije u večer prolazila je ulicami vojnička banda; a na večer prije, razsvietlilo je stanovničtvo grada prozore, kako doskora nebijahu razsvietljeni. U 9. satih u jutro na dan proslave bila je svetčana služba božja u župnoj crkvi sv. Trojice u gradu, koju odsluži veleč. g. podjašpršt i župnik dubovački, Ivan Mašek, uz podvorbu častnih otaca: Mirka Gunjaka i Karla Schöpfa. Svečanosti sgodno slovo prosbori č. o. gvardijan samostana karlovačkoga Ivan Žibrat, uzevši si tekstom rieči psalmiste: „Nisi Dominus custodierit civitatem . . . .“; govorio je pako o slobodi, prosvjeti i napredku, te je na koncu zaželio, da u gradu Karlovcu sve troje vlada, ali samo u onom smislu, koj je pravi, a ne u onom, kako ga sviet u današnje doba shvaća. Na koru pjevalo je nekoliko članova karlovač. pjev. družtva misu u kvartetu uz pratnju orchestra vojničkoga, te možemo izbilja reći, da je ovom prigodom g. Hausmanu, koj je rukovodio i pjevače i orchestar, pošlo za rukom stvar izvesti tako, da bi i u samoj katedralnoj crkvi u Zagrebu bio mogao Bogu i občinstvu posve zadovoljiti. Misa nije bila bučna, ali je zato bila liepa. Poslje sv. mise bio je „Te Deum“, koj se završi blagoslovom sa presv. otajstvom. Sv. misi pribivale su sve civilne i vojničke oblasti, koje su u Karlovcu, svi

zavodi, te vatrogasno i pjevačko družtvo pod svojimi barjaci. Svetčanost se svrši danas po podne kratkom zabavom u Jelačićevom vrtu, koju priredi stanovničtvu grada Karlovca vojnička banda. O demonstracijah, koje niti prigodom ove skroz lokalne svetčanosti nemogoše „ovdješnji Srbi" mimoići, pripoviedaju dosta druge novine; nu zato jim je svjestno gradsko zastupstvo i ostale oblasti, kao što i ponosni Karlovčani, uvriedjeni njihovim srbskim fanatizmom vratilo milo za drago, nehoteć niti blizu njihove crkve, s koje su skinuli dan prije narodni barjak, uz rieči; „kad se nesmije izvjesiti srbski, baš se neće vijati niti hrvatski barjak na našem tornju." Taj postupak pravoslavne braće osudjivali su ne samo katolici, nego dapače i sami sljedbenici njihovoga vjerozakona; nu što će ovi jadni, kad je njihov crkveni odbor ne pravoslavni, nego srbski. Na posljedku valja mi pripomenuti, da su i ovdješnji Izraelićani u svojoj synagogi, uz pribivanje oblastih i družtva, svojim načinom, proslavili tu svetčanost, pa tako zastidili „srbsku braću" u Karlovcu.

— Pod Lipom dne 10. srpnja 1878. U naših dioecezah, u koliko sam iz Schematizma razabrati mogao, ima vele starinskih crkvenih zgrada, koje su većinom ab immemorabili, pače ima ih koje su još u 12 vieku zidane; kao kapele sv. Nikole u Jablancu. Ja doista nisam nikakov poznavalac gradjevnih umjetnosti, niti se upuštam u kritiku takovih, to ostavljam onim koji su više vidjeli i više razumiju. No da saznam, koliko je stara Lipska crkva ne treba mi dugo mudrovati. Na čelu joj je napisana g. 1865. Ako dakle odbijem god. 1865. od god. 1878. po narodjenju Isusovom, ostaju mi samo 13 godina. Pak? — Dosta je da reknem, da sam tako rekuć u jučerašnjoj crkvi, jučer u pogibelji života bio. Da je onaj komad svoda nad Sanktuariumom pao u nedjelju, kad je obično dubkom puna crkva, ne jamčim, da-li nebi najmanje petorica bili žrtvom današnjega švindla. Crkveni zidovi na sve strane pucaju, a kor očekuje prvu zgodu, da se sruši i poklopi ljude, koji obično pod njim stoje. Evo ovako se zidju u današnjem naprednom vieku zgrade, koje bi morale vjekove postojati poput onih starih. Je-li dakle čudo, kad siromašni župnici, da barem u crkvi sebi i puku život osjeguraju, poniznimi molbami i izvještaji dosadjuju vis. vladi, glede vjekovitih popravaka? I ove godine je ovdašnji župni ured podnio visokoj vladi uz poniznu molbu izvještaj o stanju crkve, ali po običaju dobi odgovor: da vlada neima novaca, kojimi bi podmirila taj trošak. — Pitanje je dakle; ako se ove godine s manjimi troškovi ništa neučini, tko jamči, hoće li se do godine i velikimi troškovi štogod učiniti dati? Nisam nakan ovim presiju činiti visokoj vladi, koja i sama uvidja skrajnu potrebu, već bolje upozoriti, da gleda, komu će u buduće ovakove gradnje povjeriti da se netroši u taman.

Juraj Ibel,
upravitelj župe.

— U Beču sudila je 9. o. m. porota nekoga Schwarzingera, urednika „Socialista." Obtužen je bio sbog 4 članka, od kojih su dva posliednja donekle slična člankom Reusche-a, o kojih je zagrebačka porota sudila 18. p. m. U trećem najme članku, komu jer naslov „Der Socialismus und seine Widersacher" predpostavlja istinitom theoriju Darwinovu, da se je čovjek razvio od majmuna, te izvadja, da su neprijatelji socijalizmu „brbljavi sveštenici kese", koji idu za tim, da ulude puk. Podlistak pako četvrtoga članka govori porugljivo o smrti pape Pia IX. Državni odvjetnik grof Lamezan temeljio je svoju tužbu poglavito na ova dva članka. Iztaknuo je, kako štampa udara poglavito na crkvu katoličku, a skoro nikada ni na židovsku, ni na protestantsku družbu. Katolicizam da je socialnim demokratom trn u oku, koji slabo znadu oblast slušati, a strasti svoje tažiti. Njihova štampa digla se je, da u puku zatre svako štovanje prema i kakvoj oblasti, da mu u srcu uguši svako religiozno čuvstvo. Ta štampa neda radniku ni pomisliti na budući život, te je ona jedina shodnim pronašla narugat se mrtvoj glavi one crkve, koja ima milijone vjernika. Tu prostotu mora kazniti kazneni zakon. — Porotnici su nakon duljega viećanja izrekli, da je obtuženik kriv, a sud ga je osudio na godinu dana težke tamnice pooštrene svakoga tjedna jednim postom i gubitkom kaucije od 500 for. Hrvati su ipak slobodoumniji narod, te se njim ne treba bojati onoga, što suzbijaju Bečani!!

— Njemačka vlada priobćila je nedavno u javi dva službena pisma, koja je ona upravila na sv. otca. Povod tomu dopisivanju bio je taj, što je sv. otac preko bavarskoga kralja izviestio i njemačkoga cara, da je milošću božjom zasjeo na stolicu sv. Petra. Prvo pismo cara Vilhelma ponješto je još zubato, jer pisano 24. ožujka pri koncu izriče nadu, da će sv. otac djelovati kako bi se i biskupi počeli pokoravati svim državnim zakonom, te tim prednjačili vjernikom svojim. Drugo pismo pisano je poslie kobne Hödelijade i užasne Nobilingijade. Glas je u njem mnogo blaži. Zahvaljujuć carević-nasljednik sv. otcu na sažaljenju, koje njeg. svetost izrazi nesrećnomu caru Vilhelmu odgovara ujedno na njegovo pismo od 17. travnja. U tom je pismu sv. otac izrekao, da on ne može i neće tako djelovat na biskupe, te bi se pokorili svim, dakle i zločestim zakonom države, nego izrazi želju, da bi vlada promienila one zakone, koji se protive ustanovam crkve katoličke. Carević odgovara, da žali onu prvu izjavu, a da drugoj ni jedan pruski vladar neće moći zadovoljiti, jer ni jedan neće moći, da ovisnim učini zakonodavstvo svoje od tudje vlasti. Izriče ipak pri koncu želju, da se poravnaju u duhu ljubavi i mira njeke težkoće, porodivše se uslied borbe, koja se načelno već stoljeća bori. — Iz ovih pisama katolik jasno razabire, da je sadanji sv. otac i u politici crkvenoj na istom stanovištu, na kom je i veliki predšastnik njegov bio. Razabiremo odavlje ujedno i to, da je i vladi njemačkoj „kulturnoga boja" preko glave, pak da je i ona voljna mu učinit kraj.

Izpravak. U posliednjem broju prikralo se više pogrešaka, naročito u Slovu, za koje molimo da nas štioci izvinu i krupnije ovako poprave: Na 1. str. 1. st. 26 red. Skadnoglasju: Skladnoglasju; u 2. st. 30 r. svjestnike: svjestnome; 38 r. podgornici: podvornici; 2. str. 1. st. 42 r. pravednici: pravednimi; 2. st. 31 r. podrgla: podigla, 43 r. ova: ove; 3. str. 2. st. 3. r. svietko: svietsko, 27 r. nećda: neće da; 31. r. se ponavljajuć: ga ponavljajuć.

Urednik Andrija Jagatić.

Tiskom Dragutina Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 30. U Zagrebu, 25. srpnja 1878. **Tečaj XXIX.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Istinita poviest sabora vatikanskoga.

Napisao kardinal Manning, nadbiskup Westminsterski.

XVII.

(Dalje.)

Više protivnika vatikanskoga sabora zabavljalo je sviet, pripoviedajući mu o nasilnih udarcih proti njemu uporabljivanih te izvješćivajući ga o burnih prizorih. Medju ostalimi navodi se neki bezimeni pisac baš onako, kao da je vidok bio, neki Pomponio Leto, koj sam izjavi, da nije bio pri saboru nazočan, te stoga da može samo pripoviedati ono što je od drugih doznao. On opisuje posve drastično u svojoj knjizi, kako su kardinali u svojoj smetnji „svoje crvene šešire preko očiju navukli.“ Nu kardinali ne imadjahu nikakovih niti crvenih nit ine boje šešira, pa je tako u toj točki tobožnjemu vidoku dokazano, da je on tu pripoviest sam skovao. Ali nije to Pomponio Leto, koj veli, da je onaj prizor vidio, to je samo dometak onih, koji su se trudili, da unište poštenje kardinala Vitelleschia. Uzprkos tomu, što su braća kardinala Vitelleschia opetovano te kategorički zaniekali, da je on pisac onoga pamfleta, svejedno tvrdilo se je opet, da Pomponio Leto nije nijedna druga osoba, nego onaj kardinal. Kada bi to bilo, onda nebi sigurno on kao kardinal govorio o crvenih šeširih. Pomponio Leto, koj sjedjaše u saboru, kada su kardinali crvene šešire preko očiju navukli, nije tu prisustvovao, kadno se dogodi velika buka, prigodom koje bje kardinal Schwarzenberg onesviješćen s ambona na svoje sjedalo donešen. On je vidio, pripovjeda nam, kardinalovu služinčad, kako je jurišala na vrata saborske dvorane, jer je bila zabrinuta za život svoga gospodara. Ovakovimi melodramskimi lagarijami hrane se te zaludjuju protivnici vatik. sabora. Nu poviest ima pouzdanije svjedoke u toj točki. Članovi sabora, koji od svih petdeset i osam sjednica samo u pet ili šest nisu prisutni bili, izjaviše, da takovih prizora, o kakovih Pomponij Leto talijanskim novinam pripovieda, nikada nije bilo. Samo pri dvijuh zgodah bje prekinut na saboru redovito vladajući mir i šutnja, koja je ondje vladala. Govorniku pleskati nije bilo slobodno, isto tako nije bilo dozvoljeno izrazit se, da-li se tko s onim, što je rečeno bilo, slaže ili ne. Duboka šutnja, koja tu vladaše kad su saborski otci govorili, bila je u očitoj oprieci s navadami, koje su na drugih javnih skupštinah posve u običaju. Tako bijaše na sjednicah, kakogod u crkvi za vrieme propovjedi. Samo pri dvijuh zgodah stavi govornik svoje slušatelje na preveć veliku kušnju da se svladaju. Odrješito i glasno pokazaše saborski otci, da se s govornikom podnipošto neslažu, te izraziše načinom, koj se nikako krivo razumjeti nije dao, svoju zlovolju napram stvari, koja je to takodjer u istinu zavriedila. Pa ipak nedogodi se ništa na saboru vatikanskom, što bi dogodjaje te vrsti na saboru tridentskom nadkrililo ili onim bar ravno bilo. Istina je doduše, da jedan izgred drugoga neopravdava, nu činjenice dokazuju, da se ljudi, kada viećaju o stvarih, koje svojim zamašajem ovaj sviet prekoračuju, prije i laglje uzrujati mogu, nego kada se zemaljskimi pitanji bave. Kada su prelati na saboru tridentskom čuli, gdje neki govornik reče, da si nadbiskup Solnogradski prisvaja pravo izbore biskupâ potvrdjivati, podigoše, kako čitamo, silnu graju te stadoše vikati: „na polje šnjim! na polje šnjim!“ Drugi ponavljahu: „tornjaj se napolje! tornjaj se napolje!“ A drugi opet: „*anathema sit*“, dočim drugi okrenuv se ovim posljednjim dovikivahu im iste rieči. *)

*) Theiner, Acta genuina S. Oec. Conc. Tridentini, tom. II. p. 606.

Dopuštamo, da se je na nekih sjednicah sabora vatikanskoga porodila vika, ali to bijaše ništa napram takvim dogodjajem, kakve smo za primjer gore naveli. Moglo bi se možda ovdje pokazati i na neku stanovitu razpravu u englezkoj dolnjoj kući, najme na onu od 23. ožujka 1877. pri kojoj se je veličanstvo onoga zakonodavnoga tiela izgubilo u krici i vici poglavito stoga, što se većina uztezaše popustiti manjini.

Izreka: „gdje je dima tu ima i vatre“ jamačno je istinita. One pripovjestice i tragedije za cielo težko bi se dale izmisliti, da jedan ili drugi nije bio toli nerazborit pa je u slabom trenutku bunu uzročio i da rušitelji mira nisu podigli veće vike, nego su to u svojoj nenadanoj uzrujanosti učiniti smjeli. Ali u istinu talijanske novine i augsburžka „Allgemeine Z.“ glavni su izvori, iz kojih je ono lažno pretjerivanje crpljeno bilo. Neke talijanske novine donesoše cieli dugački govor biskupa Strossmajera, koj da je povod bio onomu homerskomu pokretu. U tom govoru obrati se rečeni biskup napram jednomu drugomu, koj pred njim sjedjaše, prozva ga dapače njegovim imenom te ga označi glavnim zločincem. Nu ovaj biskup nije tada ni bio ondje nazočan, dosljedno dakle nije ni mogao biti na onaki način napadnut. Poslje kako je onaj govor u mnogo jezika preveden prošao krugom ciele Europe, proglasi ga biskup Strossmajer u nekom rimskom listu za izmišljotinu. Akoprem je to njegovo pismo po višeputi i u Englezkoj pretiskano bilo, to se ipak onaj govor postojano sve do današnjega još dana u Glasgowu i Belfestu tiska, te u velikoj množini poštom razašilja po tom kraljevstvu na sve krajeve, a po svoj prilici i posvud onamo, gdjegod se samo englezki jezik govori.

Mi smo se u tu stvar malo potanje upustili ne možda stoga da dokažemo, da na saboru vatikanskom nikakve pometnje bilo nije ili pako da su se na saboru tridentskom strahote sbivale, već zato da pokažemo, kako se mrlja, (a to tako mora i biti) na haljini biskupskoj laglje i prije opaža, nego-li na odjeći svjetovnjačkoj. Ako se je dakle jedan biskup ili skupština biskupâ jedanput malko uzrujala, ako je u osam mjeseci jedno ili dva puta nastala neznatna vika, kako to u naših zakonodavnih korporacijah skoro svaki tjedan biva, onda već sviet vidi u toj pogrješki veliku sramotu te pretjerivajući stvar vara (u toj točki) sama sebe. Može se reći, da je jednostavna istina, ako uztvrdimo, da unatoč svemu, nikakva uzrujanost, nikakvo ciepkanje, nikakova razpra nije u saborskih otcih utrnula medjusobne ljubavi. Oni se pobijahu medjusobno svjestni visoke si dužnosti, oni izlažahu jedan proti drugomu na mejdan kao muževi, koji najvećom ozbiljnošću svoju stvar brane. Ako je borba medju njimi jedan trenutak i bila oštra te žestoka, mi možemo pokazati, da se je to isto dogodilo medju Saulom i Barnabom, te da je to, kada se 18. srpnja razidjoše, samo neki časak trajalo. Danas su opet jedne duše i jednoga srca u bjelodano po svem svietu javljajućem se jedinstvu nepogrešive vjere.

Ovim ostavljamo poviest vatikanskoga sabora. Preostaje nam samo još da iztražimo uzrok svim onim nemirom, što ih je sabor kod vlada, u novinstvu i nekatoličkih družtvih svieta izazvao Jer ako i bijaše medju saborskimi otci te unutar katoličke crkve pokret duhova dubok, to se je on ipak smirio i skoro slegnuo podpunoma tako da je opet podpuni mir zavladao poput čiste vode, koja se poslje bure opet povraća u prijašnji položaj te neostavlja iza sebe nikakva taloga.

Protivnički pisci te neprijatelji katoličke crkve uzprkos ponovljenim dementi-jem tvrdili su opet te opet i to najvećom tvrdokornošću, da je knjiga pod naslovom: „Osam mjeseci u Rimu za vrieme vatikanskoga sabora“ od Pomponija Leta, djelo pokojnoga kardinala Vetelleschia. Stoga će biti umjestno tu stvar pobliže razsvietiti.

Kada je ta knjiga pred malo godina u Italiji izdana bila, o njoj je talijanska štampa grobnim reć bi mukom mučala. Nu kad je ipak na englezki prevedena bila, pade ona na zemljište, koje Janus i Quirinus jurve obradiše. Odmah se je reklo, kako se glasa, da je onoj knjizi pisac kardinal Vetelleschi; skoro zatim se je govorilo, da je onaj glas po svoj prilici istinit, odmah zatim trubilo se je to kao posve izvjestna stvar. Napokon citiralo se je to posve bezazorno kao djelo onoga kardinala. Nu to sve ne dogodi se morda, dok još kardinal življaše, to započe istom po njegovoj smrti, ali tada on čas. Papa Honorij bje heretikom proglašen, pošto je četrdeset godina iza njegove smrti izteklo. — Kardinal Vitelleschi pako bje odmah proglašen za Pomponija Leta, čim više nije mogao svoje poštenje braniti. Jamačno bila je to prežestoka napast izvesti na bojište jednoga kardinala proti drugomu, nego da bi se mogla svladati. „Times“ započe prvi, ali jako oprezno; „Daily Telegraph“ stade smjelije o toj stvari govoriti. Čim začuše braća kardinala Vitelleschia, na kakvi sramotni način se spomen njihovoga brata napada, odmah priposlaše pismo,

u kojem razlažu lažnost one tvrdnje. To pismo bje tiskano, ali tako tumačeno kao da se pravomu pitanju ugiblje, a kleveta bude ponovljena. 5. srpnja iznese tu potvoru i „Guardian" te tomu za dokaz navede nekoje pojedinosti. Za njim učini to isto „Saturday Review" Ovu sliedjaše: „Contemporaey Review" koja opet te opet piše: „Kardinal Vitelleschi piše", „Kardinal Vitelleschi veli", „Kardinal Vitelleschi tvrdi" i t. d. Pa ipak su dva brata kardinalova, markezi Vitelleschi svojom poštenom rieči javno očitovali, da je ona tvrdnja lažna. Zatim sliedjaše „Quarterly Review", koja je jedina toli poštena bila, pa je u prvom broju sadašnjega godišnjega tečaja donesla izpravak one bludnje. Ali unatoč svemu tomu tvrdi: „Saturday Review" 24. veljače 1877., kao da se medjutim upravo ništa dogodilo nije, da je kardinal Vitelleschi s nemirom i negodovanjem promatrao dekrete god. 1870. Pa ipak je taj kardinal za iste 18. srpnja 1878. sabirao. Poslje svega toga neće se činiti čudno, ako su oba brata markezi Vitelleschi u svojoj pravednoj razjarenosti sliedeći list napisali:

„U Rimu dne 8. siečnja 1877.

Prekomjerno me boli, što u Englezkoj još ima tkogod, koj još svejednako hoće da vjeruje, da pisac knjige pod naslovom: „Pomponij Leto" ima biti moj jadni brat kardinal Vitelleschi. Svršetkom lipnja prošle godine donese neki englezki list prosvjed, podpisan od nas njegove braće, u kojem bje ona ružna potvora odbijena. Ja molim ipak, da se, ako se to za dobro pronadje, objelodani u nekih novinah otaj obnovljeni prosvjed, u kojem ja u svoje i svoga brata ime tu skroz lažnu tvrdnju odbijam. Ja, komu je sve najbolje i najpodpunije poznato, izjavljam, da kardinal Salvator Vitelleschi podnipošto nije spisatelj one knjige, te da onaj, koj to tvrdi, bezsramno laže, a to da činiti može samo u tu svrhu, da ocrni crkvu, kojoj je moj brat kao katolički član pripadao.

Podpisan: Angelo pl. Vitelleschi."

O pravom piscu „Pomponija Leta" obstoje razna mnienja. On pripada anonimnoj školi, kojoj i Janus te Quirinus; knjiga čini se da je djelo više nego jedne ruke, a izdaje njemačkoga i englezkoga suradnika.

(Dalje će sliediti.)

Voršakova Čitanja i Evangjelja.

(Dalje.)

7. Prije nego nastavim, bit će čini mi se zgodno napomenuti ovdje, kakov treba da bude prievod sv. pisma po hermeneutici katoličkoj; jer će se odatle i ono većma objasniti, o čem smo već do sada govorili, i ono bolje razumjeti, što ćemo još razpravljati.

Soll eine Bibelversion wörtlich sein, oder darf man die heil. Schrift auch freier übersetzen?

Man unterscheide zwischen einer Kirchenversion und zwischen einer Privatversion. — Unter der erstern versteht man diejenige, die zum öffentlichen und allgemeinen Gebrauche der Kirche bestimmt ist. Eine solche Uebersetzung sollte ungezweifelt wörtlich sein, weil nur eine wörtlich treue Version die Stelle des Originals genau vertritt, oder ein vollkommenes Nachbild des Urbildes ist, und weil bei einer wörtlichen Version die Gefahr vermieden wird, dass ein falscher, mit der Reinheit der christlichen Glaubens- und Sittenlehre unverträglicher, Sinn in die Schrift gelegt werde, was bei freien Versionen so leicht geschieht, und so oft geschehen ist.[1])

Eigenschaften einer wörtlichen Bibelversion. Treu dem Buchstaben nach ist diejenige Version, die mit dem Grundtexte nicht nur in Ansehung des Inhaltes oder des Sinnes, sondern auch in Betreff der Worte und der Wortfügung übereinstimmt. Darum wird also nicht nur dasselbe gesagt, was die Urschrift, sondern es wird gesagt auf dieselbe Art, wie es das Original aussagt.

Zur Treue und Richtigkeit einer solchen wörtlichen Version wird zweierlei erfordert:

1) Steter Gebrauch solcher Worte, die den Worten des Originals in Betreff des Sinnes genau entsprechen. Die Version soll ja dasselbe sagen, was die Urschrift sagt — nicht mehr und nicht weniger, als die letztere.

2) Beobachtung der ganzen Grammatik und Syntaxe des Originals. Dahin gehört der Gebrauch eigentlicher oder tropischer Worte, so wie sich diese im Originale befinden;

Beibehaltung oder Nachbildung aller hebraisirenden Worte und Redensarten, statt der reinen Ausdrücke derjenigen Sprache, in welche die Uebersetzung geschieht;

Nachbildung einer Periode, wo sich eine solche in der Urschrift befindet, statt sie in mehrere einzelne Sätze aufzulösen, und umgekehrt dürfen nicht mehrere abgesonderte Sätze in eine Periode verbunden werden;

Gebrauch eines Participiums, wie im Original; endlich

Beibehaltung der Frage und Aufrufungsform, wo sie im Original ist, statt assertorischer Sätze, und umgekehrt — der letztern Sätze, wo sie die Urschrift gebraucht.

Auf diese Weise steht die Version mit dem Original in vollkommener Harmonie, d. i. sowohl in

---

[1]) J. B. Gerhauser, Biblische Hermeneutik. II. Theil. Kempten. 1829. S. 132.

*

Betreff des Sinnes, als in Betreff des Ausdruckes; sie ist daher ein vollendetes Nachbild des Urbildes, gleich einem guten Portrait, worin alle Theile und Züge mit dem Originale harmoniren. Besonders wichtig ist die Nachbildung der Hebraismen; dadurch wird das Eigenthümliche und Unterscheidende des Originals auch in der Version ausgedrückt; aus einer solchen Version sieht der Kenner sogleich, dass die übersetzten Schriften nicht das Werk eines römischen oder griechischen Klassikers sind, sondern ursprünglich von Hebraeern verfasst wurden. Eine solche wörtliche Version vertritt daher genau die Stelle des Originals; sie ist ganz so beschaffen, wie die Urschrift selbst beschaffen sein würde, wenn die heiligen Autoren ihre Schriften ursprünglich in der Sprache der Version verfasst hätten.[1])

Neka mi štovani čitaoci oproste ovoliki citat; malo koji od njih ima na ruci hermeneutiku, pa ako ju gdjekoji i ima, riedko koja obilatije razpravlja pravila za prevodjenje, premda se sve u stvari samoj — ma o njoj i malo pisale — napokon podudaraju; a opet pozivajući se na pravila hermeneutike treba da imam jamca, kako se morda ne bi komu činilo, da ih ja sâm smišljam. Još mi valja napomenuti, da se u nas biblija ima dakako prevoditi s Vulgate, a obzirati se pri tom valja na tekstove originalne, naročito ondje, gdje je smisao u Vulgati zamršen a u originalu razgovietan, ili gdje mi možemo s originala vjernije prevesti nego-li je mogla Vulgata, n. p. radi gdjekoje veće srodnosti našega jezika s grčkim.

Po napomenutih pravilih ne smije se particip u originalu razdriešiti u prievodu, kad se može zadržati; nekmo-li se smije substantiv ili druga rieč raztvoriti u izreku, kad nije nikakova nužda; jer takim razdrešivanjem i raztvaranjem od prievoda bude parafras, pa se je bojati, da se parafrasovanjem ne umetne u tekst sv. pisma misao, koja se u njemu ne nalazi. U tom puno grieši Voršak; n. p.[2]) ira enim viri justitiam Dei non operatur: jerbo čovječja srdžba ne tvori što je po Božjoj pravici (53), zar nije dobro: jer srdnja čovječja ne čini pravde Božje? suprot jeziku našemu doista nije, a vjernije je prevedeno, jer ono što je po Božjoj pravici, nije isto što justitia Dei; ille me clarificabit: quia de meo accipiet: on će me na glas iznieti (!); jer će od onoga, što je moje, uzeti (53), zar opet nije dobro hrvatski a vjernije: on će me proslaviti, jer će od mojega uzeti? Si in tempore hoc restitues regnum Israel: hoćeš-li ti (dodano) sada (nije = in tempore hoc) uzpostaviti (!) kraljestvo za israelski narod (55); sed accipietis virtutem supervenientis spiritus sancti in vos: ali vi (!) ćete primiti snagu, kada sveti Duh sadje na vas (56), posve krivo, jer Isus obeća apostolom silu ili voliš snagu duha svetoga, a Voršak im obećava nekakovu snagu, koju će primiti, kada sadje na njih duh sveti, ali ne kaže, kakova je ta snaga; cum complerentur dies pentecostes: kadno bilo da se navrši petdeseti dan (57), kao da se nije navršilo petdeset dana! Quis credidit auditui nostro? Ergo fides ex auditu: tko je povjerovao, što je čuo od nas? Dakle vjera dolazi po čuvenju (83); a što se tiče uzkrsnuća mrtvih, niste-li čitali (98): de resurrectione autem mortuorum non legistis, zar se hrvatski dobro ne kaže: za uskrsnuće mrtvih ili o uskrsnuću mrtvih nieste-li čitali? Notum vobis facio evangelium, quod evangelizatum est a me, quia non est secundum hominem: očitujem (!) vam koliko se tiče evangjelja, što je po meni naviešćano, da nije izum (!) čovječji (100); unicuique nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi: svakomu nas bila (!) je podieljena milost polag mjere, kojom je Krist darovao (116) koga? Zar nije dobro hrvatski prevedeno: svakomu se od nas dade milost po mjeri dara Kristova? Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem: et mortale hoc induere immortalitatem: ovo iztruhnjivo treba da obuče što je neiztruhnjivo, i ovo umrlo da obuče što je neumrlo (118); procedent, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitae: qui vero mala, in resurrectionem judicii: izaći će koji su tvorili dobro kao (!) uzkrsnuli da živu; a koji su tvorili zlo kao (!) uzkrsnuli da budu obsudjeni (118), zar nije dobro: na uskrsnuće života . . na uskrsnuće suda? Cani autem sunt sensus hominis: nego sieda u čovjeka glava mjeri se (!) po njegovih čuvstvih (118; koliki bezsmisao! a smisao je očit: um u čovjeka (ma i mlada) valja koliko sieda glava: des Menschen Verstand gilt für graue Haare, Allioli); modicum nunc si oportet contristari in variis tentationibus: ut probatio vestrae fidei multo pretiosior auro (quod per ignem probatur) inveniatur in laudem et gloriam et honorem in revelatione Jesu Christi Domini nostri: ako zasada (= nunc!) ponešto i čemerikovat (modicum contristari!) imate s (= in) različitih napasti, kako da prokušana vaša vjera mnogo dragocjenijom od zlata (ognjem kušana) pronadje se vam na hvalu, slavu i na čast, kada se objavi Isus Krist naš Gospodin (126); de virginibus praeceptum Domini non habeo: što se djevica tiče, nemam Gospodnje zapoviedi (144), zar i opet ne valja: za djevice nemam zapoviedi Gospodnje?

S druge opet ruke Voršak će posve samovoljno dvie izreke stegnuti u jednu: quum vidissent quod Jesus fecerat signum: vidjevši oto po Isusu čudo (31), ali čudo po Isusu bijaše n. p. i ono, kojim je Petar izcielio hroma od utrobe materine (Djel. Ap. 3, 1ss); credidit homo sermoni, quem dixit ei Jesus: uzvjerova on Isusovoj rieči (78); qui nobiscum sunt congregati in omni tempore, quo intravit et exivit inter nos Dominus Jesus: koji s nami bivahu cielo vrieme, što preboravi (= intravit et exivit) medju nami gospodin Isus; in domo eorum, qui diligebant me: u kući mojih ljubeznika (148), gdje je tu pojam prošlosti, koji je u rieči: diligebant? i t. d.

---

[1]) Ibidem, p. 115s. [2]) Ove stvari počeh bilježiti istom od strane 53., a ima ih bez sumnje dosta i prije.

8. Vidjesmo, kako pravila hermeneutska odrešito ištu, da se tropi biblijski prenesu i u prievode te tako i ovi dobiju kolorit hebrejski; za to Voršak kao da i ne zna ili barem malo mari. Hayd[1]) nabraja čitavu čitulu biblijskih tropa, medju njimi: Lignum pro cruce lignea. — Dies pro accidentibus dierum I. Cor. 4, 3. Dies etiam Domini saepius appellatur ultimum judicium. Vide etiam Eph. 5, 16: redimentes tempus, quia dies mali sunt. „Non enim, inquit Augustinus, dies ipsi mali sunt, sed quae fiunt in eis.“ (Mimogred da napomenem, kako Voršak prevodi ono Efeš, 5, 16: uhvatite (!) vrieme, jerbo jadni (!) su dnevi (77). Diem etiam suum vocat Christus adventum suum in carne. — Partes et membra humana Deo tribuntur.. manus.. digitus. — Viam vocat se Christus.. per quam nempe itur ad Patrem coelestem et vitam aeternam.. Via alias significat 1. coelestem doctrinam.. 2. providentiam et gubernationem divinam.. Somnus pro morte... Anima pro homine ipsa... Zato je suvišno te pogrešno, kad Voršak: qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum: ut peccatis mortui, justitiae vivamus, prevodi: koj je naše griehote (!)sam na svom tielu poneo (!) na križ-drvo eda umrvši griehu (!) pravdi živemo (51); jer je naime lignum = drvo, a što ovdje znači lignum dakle i drvo, ima kazati tumačilac a ne prevodilac. Isto tako buduć da je jom = ἡμέρα = dies = dan, derekh = ὁδὸς = via = put, nefeš = ψυχή = anima = duša, kada tko prevodeći s biblije hebrejske naidje makar gdje i makar u kojem značenju na rieč jom ili derekh ili nefeš, treba da ju na grčki prevede ἡμέρα ili ὁδός ili ψυχή, na latinski dies, via, anima, na njemački Tag, Weg, Seele; a tako i zbilja prevodioci grčki, latinski i njemački rade, a što na ovom ili onom mjestu koja od onih rieči znači, to se tumači u sholijih ili kommentarih. To je tako prema pravilam hermeneutskim i tako naravno, da bi se drugdje stidjeli tomu prigovarati ili unatoč činiti. Ali kod nas se u stvarih ovako positivnih ne pita mnogo za kakova pravila, ne mari se za običaj posvećen tokom tolikih viekova, nego se odmah po „zdravu razumu“ odsieče: ovdje dies znači sud, dakle ima se prevesti sud, a uza sav zdrav razum zaboravlja se, da shvaćano značenje (a Bog zna, shvaća-li se pravo) valja iztumačiti u kommentaru a ne uturiti u tekst, i još se pozivlje na primjer, koji upravo protivno dokazuje: „Reišel prevadja ono (ab humano die) doduše: Von einem menschlichen Tage, ali namah dodaje u opazci (t. j. u kommentaru): Gerichtstag, oder Gericht.“ Logično bi bilo sada kazati: i kod nas valja prevesti dan a protumačiti (u kommentaru itd.) sud; nu nas Hrvate valja da ne veže ni logika ni hermeneutika. Ne branite se, molim vas, doskočicom: da puk ne će razumjeti: čovječji dan, jer kako god vi preveli poslanice Pavlove, puk ih bez tumačenja ne će nikad razumjeti; i u Njemačkoj ima puk, pa ipak ne znam za kakov njemački popularisani evangjelistar, nego se tamo i za puk čitanja i evangjelja jednako vjerno prevode kao i za druge, ali se dakako puku i tumače. Samo u parafrasi moglo bi se za čovječji dan reći čovječji sud; nu onda bi se, kao što ćemo odmah vidjeti, svakako pobrkao parallelismus. Osim toga valja uzeti na um, da je evangjelistar namienjen javnoj crkvenoj porabi, te zato treba da bude s razloga Gerhauserom navedenih preveden skroz vjerno, pače slovno (versio verbalis), nekmo-li da se u njemu tropi razdrešavaju u rieči navlastite (verba propria), što se niti u slobodnijem prievodu sv. pisma ne dopušta, jer bi se inače bibliji izbrisao kolorit hebrejski. Napokon ako bi se dopustilo, da se kod prevodjenja tropi biblijski zamiene riečmi navlastitimi, crv subjektivisma raztočio bi brzo svu bibliju; kako se naime gotovo svaki biblijski trop može na više načina tumačiti, kad bi prevodioci smjeli trope pretvarati u navlastite rieči, svaki bi prevodilac u tekst biblijski unosio svoje subjektivno shvaćanje, pa tim i drugi smisao davao riečim biblijskim.

Protiv svega toga mnogo grieši Voršak: bez nužde pače suproć zakonu razdrešuje trope, i opet jedan put razdrešuje, drugi put ne razdrešuje, sve to po svojoj voljici. Trop biblijski: digitus Dei prešao je jamačno u sve kršćanske jezike, u naš jest, ter će te i svaki bezjak razumjeti, kad mu kažeš: tu je prst Božji, a ipak Voršak: si in digito Dei ejicio daemonia, prevodi: ako-li pako Božjom snagom ja vragove izgonim (30); u tom se je Voršak rado poveo za Filonom Židom i njegovom školom, koji su hotjeli iz biblije sve anthropomorphisme da iztriebe, nu ne razumijem zašto onda piše: ponizite se pod snažnu Božju ruku (63)? Zar Bog ruku da ima a prsta da nema? — Dies je dakako = dan; nu koliko značenja ima ta riečca! Već ste gore iz Hayda vidjeli, kako ima razno značenje, a Schleusner[1]) mu izbraja do 13 znamenovanja; tumačenje pak znamenovanja ide u kommentar. Nu nije ni u I. Kor. 4, 3 tako sa svim bjelodano, da je dan = sud te bi se moglo i u samom tekstu mjesto dan napisati sud. Schleusner veli na pomenutom mjestu o rečenici ἡ ἀνθρωπίνη ἡμέρα, da je rarissima formula, i već ju je sv. Jeronim brojio medju cilicisme Pavlove[2]). Pisale su se o toj jednoj rečenici, o njezinu značenju čitave razprave, n. p. Schöttgen, Dissert. de ἀνθρωπίνη ἡμέρα Lips. 1712; na pošljedku se obćenito prihvatilo, da znači judicium seu opinio hominis, ali nijednomu biblicisti nije još došlo na um kazati, da se ima i prevesti humanum judicium, menschliches Gericht, ljudski sud. Vidjeli smo već, kako Reischl prevodi: vom menschlichen Tage, a u kommentaru kaže: D. i. Gerichtstag oder Gericht und zwar menschliches, im Gegensatze zu dem Tage des Herrn (V. 5); s. zu 3, 13. Odatle se takodjer razabire, zašto je sv. Pavao upotrebio neobičnu rečenicu: čovječji dan, mjesto običnije: čovječji sud, jer sud čovječji stavlja prema sudu Božjemu, a sud Božji on poput proroka

[1]) Introductio hermeneutica. Vindobonae. 1777. Pag. 166ss.

[1]) Nov. Lexic. Graeco-Lat. in Nov. Test. Tom. I. Lips. 1839. P. 1032ss. [2]) Opera ed. Vallarsi. Tom. I. Venet. 1766. P. 879.

starozavjetnih zove dan Božji, kao što su malo ne svi biblijski tropi u novom zavjetu uzeti iz staroga zavjeta, pa se i tim nagovješćuje, da je novum testamentum complementum antiqui. Tko bi humanus dies preveo čovječji sud, morao bi i dies Domini (3, 15) prevesti sud Gospodnji, i po tom i u starih proročtvih svigdje dies Domini premetnuti u sud Gospodnji, a koliki bi metež tim počinio u sv. pismu! Tko hoće da se o tom osvjedoči, neka čita: Zschokke, Theologie der Propheten des A. T. Freiburg. 1877. na strani 420ss. §. 22: Der Tag des Herrn. Drugda će opet Voršak rieč dies prevesti dan, ako dies i ne znači dan naravni, n. p. Ait enim: Tempore accepto exaudivi te, et in die salutis adjuvi te. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis: jerbo je rečeno (= ait!): „U prijatno doba ja (!) sam te uslišio, i na spasonosni (!) dan ja (!) sam ti pomogô.“ Eto, sada je prijatno doba, eto, sada je dan spašanju (!) (28). Ovdje se iz samoga parallelisma razabire, da dies ne znači naravni dan, a zna se, da je ovdje dies salutis kršćanstvo, pa ipak Voršak dies prevodi dan, pa tako bi valjalo raditi i drugdje. — Što smo kazali za rieč dies, valja i za rieč via; Schleusner i ovoj rieči (T. II. p. 245ss. ὁδὸς) izbraja trinaest značenja, ali prevesti valja svigdje put, a tumačenje značenja spada u kommentar. Tako se radi u Niemaca: Act. Ap. 9, 2: si quos invenisset hujus viae viros, Bisping[1]) prevodi: die dieses Weges wären, a tumači: Der Ausdruck ὁδὸς steht hier, wie oft das hebr. derekh, im Sinne von religiösem Bekenntnisse, Gottesdienste; τῆς ὁδοῦ ὄντας also soviel als: Die dem christlichen Bekenntnisse angehörten; tako i Reischel prevodi: dieses Weges, tumači pak: des christlichen Weges oder Wandels; i Allioli u prievodu: dieses Weges, u tumaču: dieser Religion, Lehre. Ali naš Voršak tumačenje svoje unosi odmah u tekst: toga zakona (= hujus viae) (87). Dominus possedit me in initio viarum suarum: bila sam uz Gospodina u začetku njegovih diela (84); tim čini nemoguće tumačenje nekih svetih otaca, koji ove rieči prenose na sina Božjega. A drugdje opet taj trop biblijski zadržava: Justum deduxit Dominus per vias rectas: pravednika provede Gospodin po upravnih putevih (122); ili morda misli, da je tu govor o fisičnih putovih, dakle da nije trop, pa zato zadržava rieč? I u riečih Isusovih: ego sum via, et veritas, et vita, via ne znači fisični put, pa ipak Voršak rieč via zadržava, samo što opet rieči Isusove samovoljno prevraća: ja sam put, ja istina i život! Kako se jadan usudjuje tako jasnu izreku Isusovu izvrtati? E dakako, on će reći, ja sam po smislu ovako preveo, smisao ovako ište; ma čovječe, kad bi smisao tako tražio, zar ne bi bio Isus rekao: ego sum via, ego veritas et vita? A opet gdje via znači zbilja fisični put, Voršak vam ne će reći put nego pravac (17), kao da je via = pravac. — Još je Voršak gore uradio s biblijskom besjedom anima: qui quaerebant animam pueri: koji radiahu djetetu o glavi (16); quoniam ille animam suam pro nobis posuit: što je on svoj život za nas pregorio (63); et non odit . . adhuc autem et animam suam, non potest meus esse discipulus. Et qui non bajulat crucem suam: a nemrzi . . pače i na sam svoj život, nemore ga biti mojim učenikom. I tko se neoprti (bajulat!) svojim križem (121). Kako Voršak u tom samovoljno postupa, vidi se očevidno iz ovoga: qui enim voluerit animam suam salvam facere, perdet eam: qui autem perdiderit animam suam propter me, inveniet eam. Quid enim prodest homini, si mundum universum lucretur, animae vero suae detrimentum patiatur? Aut quam dabit homo commutationem pro anima sua: jer ko uzhtije svoj život spasiti, izgubi ga; a ko svoj život izgubi rad mene, taj ga nadje. Jer koja korist čovjeku, ako sav sviet dobije, a dušu si izgubi? Ili što da dade čovjek u zamjenu za svoju dušu (122); odatle se takodjer vidi, kako je opasno napuštati biblijske trope pa ih zamjenjivati drugimi riečmi. Kad i kad i Voršak ima ovakov biblijski trop: koga mi duša miluje (103): quem diligit anima mea, gdje je per tropum anima mea mjesto ego. — Kako se veli, da je san slika smrti, u bibliji se za smrt često kaže san, za umrieti usnuti, i ta je biblijska besjeda prešla gotovo u sve jezike kršćanske, pa se i u nas kaže: blago usnuo u Gospodinu. Nolumus vos ignorare de dormientibus, ut non contristemini, prevodi Voršak: nehćemo (!) da budete neznalice (!) glede (!) onih, što su usnuli, eda (!) se nežalostite; nu odmah malo dalje u istom čitanju rieči: non praeveniemus eos, qui dormierunt, prenosi: nećemo preteći onih, što su pomrli (146). Prevrtljivost mu ne dopušta nikako, da jednu rieč u jednom kontekstu jednako prevede. Isto tako je krivo: ideo inter vos multi infirmi et imbecilles, et dormiunt multi: toga radi mnogo je medju vami nemoćnih i slabih, i mnogo ih je umrlo (41). — Kad tko u novom zavjetu čita de semine Abraham ili de semine David, nuždno mu na um dolaze one rieči u zavjetu starom: benedicentur in semine tuo omnes gentes terae. Gen. 22, 18; 26, 4; 28, 14. Pa kao što će ovo: in semine tuo benedicentur, prevesti: u sjemenu tvojem blagoslovit će se, tako će i ono: sjeme Abrahamovo, sjeme Davidovo. Ali ne će tako Voršak; on vam: Abraham et semini ejus, prevodi: Abrahamu i njegovu potomku (72), semen eorum: porodica njihova (99), ex semine David: iz koljena Davidova (123) — svaki put drugčije, samo nikada kako vi valjalo!

9. Bilježke o nedostatcih i pogreškah u evangjelistaru Voršakovu ja sam sebi, kao što već napomenuh, razredio u više hrpa; ostaje mi još jedna hrpa, najobilatija i najznatnija, s nadpisom: zlo i naopako prevedeno. Istina i ona mjesta iz V. evangjelistara, kojim sam već manisao, više su ili manje rdjavo prevedena, nu mogu se ipak smatrati više nedostatcima nego-li pravimi pogreškami, pa se mogu odbiti na nestašnost Voršakovu.

---

[1]) Apostelgesch. Münster. 1871. S. 157s.

Ali imade u evangjelistaru njegovu i pravih pa i **krupnih pogrešaka, kojimi se sv. pismo upravo izopačuje.** Kako se je ova razprava i preko moje volje već previše otegnula, ja ću ovdje mimoići mnoge očite nu recimo manje pogreške, kao n. p. vox clamantis in deserto: glas onomu, što u pustinji vapije (9); et ad angelos quidem dicit: i ob angjelih veli doduše (12); venit (u grč. pače: εἰςῆλθεν = uljeze, unidje) in terram Israel: podje u Israelsku zemlju (16); providentes bona non tantum coram Deo . . non vosmetipsos defendentes charissimi, sed date locum irae: popaštite se za onim, što je dobro, ne samo pred Bogom . . nekrojite si sami pravice, oj predragi, nego prepustite to gjevu Božjemu (20); volucres coeli veniunt: ptice po zraku dolietaju (22); aliud (semen) cecidit secus viam . . et volucres coeli comederunt illud . . Et aliud cecidit inter spinas: pade ga nekoliko (!) uzduž (!) puta, i ptice što su pod nebom (!), pozobaše ga . . nekoliko ga opet (!) pade medju dračje (= spinae!) (25); sacrificium et libamen: žrtvu jestivu i pitku (27); quare dicunt in populis: zašto da se medju narodi može reći (27); zelatus est Dominus terram suam: pomnjit će (!) Gospodin nad (!) svojom zemljom (27); itd. itd. To su recimo pomanje pogreške samo sa prvih 20 strana, a niesu sve ni s tih strana izbrojene!

Sada evo na pošljedku krupnijih pogrešaka: Anno quintodecimo imperii Tiberii Caesaris, procurante Pontio Pilato Judaeam, tetrarcha autem Galilaeae Herode, Philippo autem fratre ejus tetrarcha Ituraeae et Trachonitidis regionis, et Lysania Abilinae tetrarcha: Godine petnajste vladanja cesara Tiberija, za Poncija Pilata nadstojnika nad Judejom, a Iruda nad **četvrtim dielom Galileje**, brata mu pako Filipa **nad četvrtim dielom Iturije i Trakonitskoga predjela**, ter Lisanije **nad četvrtim dielom Abiline** (9). Dakle je Irud bio (nadstojnik?) nad **četvrtim dielom** Galileje, Filip nad **četvrtim dielom** Iturije i Trokonitskoga predjela, ter Lisanija **nad četvrtim dielom** Abiline! Ovim je Voršak **grdnu neistinu** umetnuo u sv. evangjelje! Ta za Boga gdje je čitao, da je Irud bio nad **četvrtim dielom** Galileje, itd.? Da je uzeo barem kakovu školsku knjigu u ruke (n. p. Ackermann, Archaeologia Biblica, Viennae 1826., p. 274. §. 234) ili pogledao u Wetzer-Welte-ov Kirchen-Lexicon, koji mu je na ruci, bio bi vidio, što su bili tetrarchae: Herod (Antipa) bio je tetrarcha u **svoj** Galileji (pače i u Pereji), Filip u **svoj** Itureji i Trahonitskoj, Lisanija u **svoj** Abileni. Neka nitko ne misli, da je Voršak takovu nepodobu napisao s toga, što mu se ne bi bila svidjela rieč četverovlastnik, tà ima i on ovu rieč: Manahen sudojak (!) Iruda četverovlastnika (96); ova kao i mnoge druge pogreške izviru iz manije njegove: sve premetnuti, razumljivije tobož reći, drugčije kazati nego imadu drugi itd., a tom manijom dolazi se naravito do takovih nepodoba.

Na str. 11. ima još veću pogrešku, jer zadire u samu vjeru kršćansku; rieči naime: secundum suam misericordiam salvos nos fecit, per lavacrum regenerationis, et renovationis Spiritus sancti, provodi: po svojemu milosrdju spasio nas je po pranju, što preporadja i obnavlja svetoga Duha! Ja niesam nikako mogao vjerovati očima svojima, pa sam čitao te čitao, i prevodio ove rieči na latinski, ne bi-li mogao iz njih izažeti kakov god priličan smisao, nu sve bilo uzalud; Voršakove se rieči na latinski ne mogu drugčije prevesti van ovako: per suam misericordiam salvos nos fecit, per lavacrum, quod regenerat et renovat sanctum Spiritum! Daklo lavacrum, krštenje preporadja i obnavlja Duha svetoga! Ovo je tolika pogreška — jer je kriva nauka vjerska — te ne znam, ne bi-li sv. Rimska stolica, kad bi doznala za nju, zabranila porabu Voršakova evangjelistara poradi sáme nje, a gdje su još druge pogreške! Dotle se dolazi neznanjem ili preziranjem pravila hermeneutskih.

Et Deus erat verbum, i ove je rieči Voršak prebacio: i Rieč biaše Bog. Za to će mu se dogmatici liepo zahvaliti. Kako-li se nije sjetio knjige, iz koje je dogmatiku u školi učio i potlam rigoros pravio? Schwetz kaže: Praeponit autem Apostolus in commate nostro praedicatum subjecto, quoniam de hoc singulare aliquid enuntiare voluit, et insuper forsan, ut quemadmodum in praecedentibus et subsequentibus commatibus facit, eodem vocabulo sententiam sequentem inchoet, quo praecedentem finiverat.[1]) A Bisping: Das Praedikat ist hier vorausgestellt, damit die Einheit des Unterschiedenen durch das neben einander stehende θεός desto klarer hervortrete.[2]) Nu briga za to Voršaka: on ne bi bio sretan, da ne premetne rieči evangjelskih.

Surrexerunt autem quidam de synagoga, quae appellatur Libertinorum, et Cyrenensium, et Alexandrinorum, et eorum qui erant a Cilicia, et Asia, disputantes cum Stephano: ustadoše pako od sbornice, što se zove Slobodnjačka, neki to Cirenejci to Aleksandrijci, i neki od onih što biahu iz Cilicije i Azije, ter se pregovarahu sa Stjepanom (13). Tim prievodom Voršak i opet unosi u tekst svoje tumačenje, da se naime ovdje spominje samo jedna zbornica, Libertinska ili kako on voli Slobodnjačka, a ovi Libertinci da su bili Cirenejci, Aleksandrijci itd., a tim onda kako grieši suprot pravilu hermeneutskomu, jer namećuć tekstu svoje tumačenje uklanja već u napried svako drugo tumačenje morda i bolje, n. p. ovo Bispingovo: vor Κυρηναίων καὶ Ἀλεξανδρέων ist ’εκ τῆς συναγωγῆς zu wiederholen, so dass hier drei verschiedene Synagogen gemeint sind.[3]) Zato moj prievod ovdje: A ustaše neki iz zbornice, koja se zove Libertinska i Cirenačka i Aleksandrijska i onih koji bijahu iz Cilicije i Asije, i prepirahu se sa Stjepanom, posve je dobar, jer je vjeran po tekstu Vulgatinu i jer dopušta ovo i ono tumačenje; kad se naime kaže: zbornica, koja se zove

[1]) Theol. Dogm. Vol. I. Viennae 1855. P. 246.
[2]) Evang. nach Joannes. Münster. 1869. S. 28.
[3]) l. c. (Apostelgeschichte) p. 111.

Libertinska i Cirenačka itd. može se razumievati jedna, koja je pripadala Libertinom i Cirenejcem itd., a može se i više njih razumievati, kako tumači Bisping: zbornica, koja se zove Libertinska, i (zbornica, koja se zove) Cirenačka itd. kao što bi se u nas, kad bi se kazalo: gimnasij Zagrebački i Varaždinski i Riečki razumievala tri gimnasija: gimnasij Zagrebački i (gimnasij) Varaždinski i (gimnasij) Riečki. — Odje još jednu: Libertini su Voršaku Slobodnjaci; kad je moj evangjelistar kritisao, nije još govorio o Slobodnjacih nego o Libertincih — za godinu dana Bog zna u što bi se Libertinci i Slobodnjaci Voršakovi opet pretvorili, da dodje do drugog izdanja njegove knjige. Buduć da ima grčki tekst: Λιβερτίνων, to i prievodi n. p. njemački zadržavaju tu rieč: Libertiner, a valja ju zadržati i u nas, već i zato, što premda se sada obično drži, da su to bili Židovi libertini, ipak je bilo takodjer tumačilaca, koji su mislili na došljake iz grada Liberta u Africi, pače i na Libijce (tako Oekumenij), a prievodom ne smiju se takova mnienja barem posve nemoguća učiniti. Isto tako Voršak: Simon, qui vocabatur Niger, krivo prevodi: Šimun ozvan (!) Crni (96), i: Barsabas, qui cognominatus est Justus: Barsabas, a po nadimku (!) Pravednjak (90); jer je i u grčkom prvi Νίγερ a drugi Ἰοῦστος, dakle i kod nas Nigar (ili volite Niger) i Just. Nego Voršak kako je u svem tako je i u ovom nesretan: tudje rieči prevodi, kad ih ne bi trebalo, a ne prevodi ih, kad bi trebalo. Locus, qui dicitur Golgotha, quod est Calvariae locus: mjesto prozvano Golgota, to jest mjesto Kalvarije (39). U grčkom evangjelju tumači se hebrejska rieč Golgota grčki: ὅ ἐστιν κρανίου τόπος λεγόμενος, u latinskom dakako latinski, u njemačkom njemački, dakle se i u hrvatskom ima iztumačiti hrvatski. Kako je Voršak zadržao rieč Kalvarija, to mi se čini upravo tako, kao kad bi tko u nas: ephphetha, quod est adaperire, preveo: efeta, to jest adaperire. Libre i stadija kad je Voršak svakako hotio popularisati, trebalo je da mjeri na sadašnje kilograme i kilometre, a ne na stare funte i milje. Mne iliti mine mnienja Voršak u „krupne novce", a talente, dinare i drakme ne mienja, kao da su našemu narodu ovi novci poznati, samo mu niesu mine! Uzalud ćete u Voršaka tražiti dosljednosti! I rieči: Israëlita, Judaeus, Hebraeus ne smiju se po volji zamjenjivati: ima u novom zavjetu neka razlika medju ovimi riečmi; kaže se kralj židovski a ne smije se reći kralj hebrejski, i opet mjesto: bješe napisano hebrejski, ne smije se kazati: bješe napisano židovski, ili mjesto: poslanica Hebrejem, ne valja reći: poslanica Židovom ili Žudijam.

(Konac će sliediti.)

Viestnik.

Zagreb. Mladići, koji bi željeli stupiti ili u 7. i 8. razred nadbisk. liceja ili u bogoslovje primat će se 5. kolovoza u 8 sati u jutro u nadb. sjemeništu. Do toga neka uprave na sjemeništno ravnateljstvo svoje molbenice uz priloženu školsku svjedočbu i krstni list.

— Prošle nedjelje zaredio je presv. g. biskup Janko Pavlešić u subdjakone 16 naših bogoslovaca i jednoga iz Djakova. Od ovih je 15 naših, 1 iz Djakova i 1 iz Milana primilo danas djakonat, a u nedjelju dobiti će presbyterat.

— Preč. g. Andrija Jandrić imenovan je podpredsjednikom prosinodalnoga examinatorija, a prof. dr. Feliks Suk prosinodalnim examinatorom.

— Postali su upravitelji župa: A. Pemec, kapelan Turnašički u Žumbergu; M. Drenik, kapelan Miholečki u Cerovcu; P. Petrić, kapelan Ludbrežki u Divuši; S. Zorac, kapelan Podgorački u istom mjestu. Fab. Grgesina ide za kapelana u Novigrad kraj Karlovca.

— Prečastni g. Franjo Husar, kanonik prvostolne crkve Zagreb. i vitez žel. krune, sjetio se je ove godine po drugi put liepim darom nekadanje svoje župe Crkvenske, pa je kapeli sv. Duha u crkvenskih vinogradih darovao liep, nov ormar za spremanje crkvenoga ruha, i na dvih pobočnih prozorih, u stilu gotičkomu sličnu dao prenapraviti okvire, te liepo bojadisano staklo u nje urezati, tako da sada oti prozori napram onim u svetištu, i nad velikimi vrati, koji je takodjer po istom preč. darovniku bojadisanim staklom obskrbljen, u liepoj milovidnoj harmoniji stoje, te i onako liepu kapelu još većma veličaju. — Župnik sa svojim pukom drži si za preugodnu dužnost, na veledušnom daru plemenitomu dobročinitelju ove župe najtopliju zahvalnost javno izraziti. Da mu Bog plati!

— Iz Cincinnatia pišu „Germanii"; „Dvadeset i dvogodišnji Thomas Ewing Sherman, najstariji sin generalissima Shermana, odputovao je 5. o. mj. u Englezku, da stupi tamo u novicijat družbe Isusove. Mladić je bez oklevanja dobio privolu svojih roditelja, i generallieutenant izjavi, kako mu i jest težko, što mora pregorjeti nadobudnoga sina svoga, ipak da ne može a i neće nikada na putu biti njegovoj sreći, jer je on bio uviek svojim roditeljem poslušno i milo diete, te je zvanje svoje odabrao poslie zrela razmišljanja, radi čega mora ono biti njegovo posebno opredieljenje, za veliku svrhu. Mladi novajlija učio je početne nauke u Notre-Dame, u Indianiji, a kad su njegovi roditelji pošli u Washington, okružje Kolumbije, stupi u zavod Isusovaca u Georgtownu, gdje je liepo napredovao. Odavlje podje u glasoviti ýale college, da uči pravoslovje, te je svršio nauke na sveučilištu St. Louiškom. Tek ovdje odluči mladič odreći se svieta i posvetiti se posve službi božjoj.

Dopisnica urednička.

G. — s —. Budući put; g. J. Š. u V. Polugodišnju predplatu primili smo od g. St.; g. A. J. u B. Članak ćemo svakako priobćiti, ali do sada nam nije bilo nikako moguće. Uztrpite se dakle još koji čas.

Urednik Andrija Jagatić. Tiskom Dragutina Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 31. U Zagrebu, 1. kolovoza 1878. Tečaj XXIX.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Dr. Makanac katolik.

Mi poznavasmo u dru. Makancu mlada, no duhovita i velenaobražena muža, — pa se iskreno govoreć ne malo smutismo, slušajuć ga, kako svoju darovitost ulaže toli nedostojnim načinom u toli nevaljalu stvar. Mi od sve duše štovasmo u dru. Makancu vatrena rodoljuba, plemenitim zanosom opojena Hrvata, pa se malo ne zastidismo videć, u kakvo je družtvo taj naš ideal spao, te kako gadnim svrham tudjinskim služi. Iskreno izpoviedamo, da nas je tad minula sva illuzija, nam se pričinilo, da slušamo, ne vatrena i zanosna rodoljuba dra. Makanca, — već kakova obična protestantskoga socialdemokrata.

Dr. se Makanac diči umah spočetka, što nije hotio posluhnuti savjeta nekih prijatelja, da se okani ove obrane; a mi držimo, da bi bio kamo-li više pokoristio i sebi, a i samoj stvari, da se je odazvao savjetu dobrih prijatelja.

Kad bi se dr. Makanac bio ograničio lih na samu stvar i stanovište pravno, koje je ovdje jedino opravdano, ne upuštajuć se u filozofsko theologisanje, komu nije doraso, kako i sam izjavi, bio bi više uspjeo, te se nebi bio izvrgao sveobćemu javnomu prikoru. Jer se ovdje traži puno stručna znanja, fina takta i samopriegora, neće-li se odličan govornik prometnuti u obična vikača. Jer pobrati kojekuda odlomke po historiji crkvenoj i filozofiji, te to sve skupa strpati, zaodjenuv ih milozvučnimi frazami i pikantnimi dosjetkami, — to jamačno nije niti znanost, niti duhovitost, već se i tuj opaža jedna neprekinuta crta u karakteru govornikovu, da rad liće visoko po fantastičkih regijah. Ili možda misli dr. Makanac, da je to svejedno govoriti o Bogu, vjeri i crkvi, kao o kakovih dnevnih političkih pitanjih. Iz načina, kojim je on govorio se to čini Dr. je Makanac takovom nonchalanceom i sarkazmom govorio o Bogu i crkvi, kanda govori kakav izborni govor pomješanoj hrpi u kakvoj krčmi, a ne na najsvetijem mjestu: na najvišem sudištu pred odabranim obćinstvom. Da je tako govorio ob osobah političkih, moglo bi mu se pregledati na račun stranačke strasti, premda bi fin i odličan govornik i tuj bio mnogo dostojniji i obzirniji, pomno se kloneć svega, što bi moglo odavati političku nezrelost i družtvenu neugladjenost; ali da tako govori o najvećih svetinjah svakoga čovjeka, u kog je ikakve vjere, tuj ne znamo, kako bismo to označili. — Da se je tuj radilo ob uvredi „kraljeva Veličanstva“, mi dvojimo, da bi se dr. Makanac bio usudio toli porugljivo govoriti; — ali ob uvredi „Veličanstva božjega“ mu je slobodno sbijati dosjetljive šale, jer se neboji kazni božje, a u ljudih samih je slabo vjere, da se zauzmu za „Veličanstvo uvredjena Boga“, — to nam se čini sjedne strane žalostna ironija, a sdruge kukavština.

No, ako već za dra. Makanca i njegova branjenika nije to svetinja, to je morao pomisliti, da je tuj sjedio dobrani dio obćinstva, komu je to svetinja, te koji je njegovim sablažnjivim govorom ljuto povriedjen u svom vjerskom osjećanju. U isti čas, kadno bi se to povredjeno čustvo religiozno imalo braniti, ono se toli drzovito povredjuje, povredjuje ga katolik i Hrvat dr. Makanac. Možemo dra. Makanca uvjeriti, da to nisu samo popovi, kojih se je njegov govor toli nemilo dojmio, već i mnogi svjetovnjaci, koji dublje i trieznije stvar shvaćaju, te ih nezasliepljuje nikakva osobna ni stranačka strast. Mogao se je dr. M. o tom i sam uvjeriti iz naših javnih glasila, koja obćenito osudiše takav lahkouman postupak, a potvrdjuje donekle to sveobće negodovanje i sam dr. Makanac, dočim se je uzeo tobož opravdavati u javnom glasilu, misleć, da će pismeno popraviti, što je govorom pokvario.

Kad bismo mi bili dru. Makancu svjetovali, to bismo ga bili samo upozorili, kad već

preuzima obranu, neka se drži strogo objektivno pravnoga stanovišta, te neka govori dostojno bez ičije povrede, i to je, što mi u njegovoj obrani prikoravamo. A znamo i to, da je dr. Makanac tim svojim prijateljem obrekao, da će on označiti svoje vjersko stanovište, te se ograditi proti nazorom svoga branjenika, no koliko vriedi ta njegova ograda, najbolje dokazuje diljem njegova besjeda.

Dr. Makanac je povišeputa naglasio, da on nepristaje u svem uz načela svoga branjenika, premda nije točno označio, koja su to načela uz koja nepristaje, a to je učinio, da može tim bezobzirnije vriedjati kršćansku vjeru, a naročito pogrdjivati crkvu katoličku. No ta njegova skoro demonstrativna izjava je kadra samo plitkoumne obsjeniti, ali tko dublje ponire u smisao njegovih riečih, taj se je mogao uvjeriti, da medju Reusche-ovimi i dra. Makanca načeli nema ma baš u ničem razlike, van u tom, što je Reusche otvoreno i posve jasno izrekao, što je dr. Makanac mudro, ako i neiskreno nastojao u kojekakve fraze sakriti. Jer eto Reusche veli, da on nevjeruje osobna Boga, već nekakvo božanstvo, koje se neda pobliže označiti; a dr. Makanac reče, da on vjeruje u Boga, premda n e z n a k a k o v a, dakle ne osobna, jer tada nebi mogao reći, da nezna kakova, vjeruje dakle jednako u nekakva Boga svoga, kao što i Reusche, ali ne vjeruje u osobna Boga, kako ga kršćanstvo uči, kakova nas je Krist učio poznavati sa svimi svojimi svojstvi i savršenostmi. I dr. Makanac je još toli smjel tvrditi, da je on katolik, kad al eto ni temeljne istine, neću reći katoličke, nego kršćanske vjere nevjeruje, osobna naime Boga, kako ga kršćanstvo pozitivno uči. Je-li dakle i u čem razlika medju vjerom Reusche-ovom i vjerom Makančevom; medju neosobnim bogom Reuscheovim i nepoznatim bogom Makančevim.

Dr. Makanac posve odobrava d u h o v i t u razpravu svoga branjenika o neumrlosti duše i moralu; tvrdeć, da vjera u obće neima posve ništa s moralom, a napose vjera u neumrlost duše može pravoj moralnosti biti na uštrb, jer prava moralnost sastoji u vršenju dobra radi sama sebe bez obzira na dobre ili zle posljedice, platu ili kazan, te je dosljedno protivni moral, spojen s vjerom u neumrlost duše, koj uvažava poticala kazni ili plate, k r i v ili n e- ć u d o r e d a n! To je strogo logična dedukcija iz riečih dra. Makanca, proti kojoj se neda sofizmi, ni frazami ništa opraviti. Što tada vriedi izjava dra. M., da on vjeruje u neumrlost duše, premda reče, da nezna, da-li je u istinu neumrla, kad mu je ta vjera nećudoredna? Po nauci dra. Makanca je onaj nećudoredan, koj ga neće okrasti, niti prevariti, a niti ubiti, jer se boji Boga, koj mu to zabranjuje? Po toj nauci su nećudoredni svi zakoni i kazni, koje imaju čovjeka na dobro navraćati, nećudoredni su sudci i odvjetnici, koji tuže odnosno sude ili brane zločinca, nećudoredna su glavarstva — nećudoredan je sam Bog, koga se čovjek ima bojati, kao stroga i pravedna sudca. Eto takov je Bog takova je vjera dra. Makanca, pak se on ipak neustručava zvati katolikom, kršćaninom, komu ima biti osoban Bog i neumrlost duše te vječna odplata temeljna istina vjere, bez kojih neima spasa, dočim su u moralu nuždne necessitate medii?! Kakav je to moral bez vjere, bez više sankcije, bez straha božjega, to nas uče tolika razna pronevjerenja i tajni, a sad već i javni zločini, proti kojim isti liberalni Njemci zovu u pomoć vjeru u Boga.

Tko vjeruje u kakovo više stvarajuće biće izvan svieta, taj mora d o s l j e d n o vjerovati i u čudesa što se sbivaju u Lourdes-u, glasi inkriminirano mjesto, na što primjećuje dr. Makanac, da je to strogo logično i neoprovrzivo. Dr. Makanac vjeruje u Boga, ko što reče, po strogoj i nepogrešivoj logici mora dakle vjerovati i u čudesa u Lourdes-u, jer tko ta nevjeruje, taj ne može ni u Boga vjerovati, to je doduše odveć naivno, ali je po dru. Makancu neoprovrzivo logično! —

U svih inkriminiranih mjestih, neima ni govora o Bogu, veli dr. Makanac, te ne može biti ni govora o pogrdi ili huli na Boga. Dàkako, kad dr. Makanac neima pravoga pojma o Bogu, kako sam reče; kad njemu nije Bog više nad svietom stvarajuće biće, nego nešto, što ni sam nezna, tad nije govor o Bogu. Ali sav ostali sviet isti Reusche dopušća, da je o Bogu govor, i sav sviet nadje tuj pogrdu Boga, dočim se je obćenito privatno i javno u raznih novinah istodobce, kad je taj feuileton izašao, u tom smislu o tih pogrdnih mjestih govorilo, samo i opet dr. Makanac nevidi pogrde onoga, kog niti pozna, niti vjeruje. — Ako je već Bog dra. Makanca toli nepoznat i neopredieljen, to mu je vjera upravo konfuzna, samo što tu istu konfuznost svim podmiće, a naročito crkvi katoličkoj. Što vjeruje, to ima pripisati vjeri svoga djetinstva, dočim nije bio toli sretan, da bi se poput svoga branjenika vlastitim trudom i naukom bio kašnje o boljem uputio, tako veli dr. Makanac, te ujedno veliča učenu i duhovitu razpravu svoga branjenika, dostojnu hrama onoga, u kom se vodi. Dr. Makanac je bez dvojbe svestrano naobražen, samo je u vjerskom naobra-

ženju ostao u primitivnom djetinjem stanju, s tom razlikom, da je ta vjera njegova djetinstva bezdvojbe sasvim drugčija bila, nego njegove sadanje vjerske izjave, te je baš to što žalimo, da nije barem temeljne istine djetinje vjere uzčuvao. To ga ipak ni malo ne prieči, da se, premda bez vjerskoga naobraženja, ne upušta u bogoslovno mudrovanje. Što dr. Makanac veliča učenost svoga branjenika, mi mu na tom nezavidjamo, čvrsto uvjereni, da bi ga on smjesta — da mu je možno — podigao na čast akademika, da uresi našu akademiju riedkim duhom, komu su zemljaci toli duboku i duhovitu učenost prezrieli, te toli neharno ocjenili izgonom iz vlastite domovine. Ali će nam i to dopustiti, da ima ako i ne toli učenih, a ono ozbiljnih i trieznih muževa, koji u toj razpravi Makančeva učenjaka nazrievaju veliku sablazan i pogrdu hrama znanja i umjenja Hrvatâ.

Dr. M. se nescieni doraslim upuštati se u toli zamašna pitanja vjerska, tako nastavlja, ali ipak nemože odoljeti srcu, da i on svoju u toj stvari nerekne. On ne nalazi nigdje prave oznake o vjeri, jer se nemože naći sloge u vjeri te bi se prije Turčin s Rusom složio, nego razni sljedbenici vjerski; ista crkva katolička nije glede vjere na čistom. Tà pitanja vjerska o Bogu, duši itd. još nisu riešena, već će se riešavati do konca svieta i p o s l j e t o g a! — Nastoji dokazati iz poviesti crkvene, kako je sama crkva u vjeri kolebala i posrnula, kako je istina mnogo dobra, ali još više zla počinila; kako se je odmetnula od prave vjere Isusove, koj je ljubio, a ne proklinjao; te navadja za primjer nevjerna Tomu, koga Isus nije osudio niti prokleo rad nevjere, već prigrlio i uputio. Naproti crkva je samo progonila, mučila, proklinjala, a sama u najvećem razsulu i razpuštenosti živjela. To dokazuju lomače, inquizicija i sve strahote i grozote sriednjega vieka. Koliko je crkva odstupila od Isusova nauka, to dokazuje sjaj, razkoš i razvraćenost rimskih papa; i crkva i kršćanstvo bi po višeput bilo propalo, da je nespasi znanost, filozofija! Kako se dakle može itko osuditi radi povrjede vjere, kad ju je eto sama crkva toli silno vriedjala? Kako se može vriedjati vjera, kad se nezna ništa jasna niti pozitivna u vjeri, kad sama crkva čudne i nespretne stvari uči, što misli razsvjetliti primjerom, kako je njega vjeroučitelj učio trojstvo prispodobiv ga grošićem novca, gdje su 3 novčića, a ipak jedan groš! — Duh ljudski napreduje, sloboda sviesti si put prokrčila, stoga je svakomu slobodno svoje vjersko osvjedočenje izjaviti, tim većma kad tuj neima ništa opredieljena, ništa stvarna, te zaključuje pozivom na slobodoumnost i sviestnost porote, da njegova branjenika nedužnim proglasi. —

To su glavne misli iz te čudne besjede dra. Makanca, tako je dakle govorio katolik dr. M. Tako porugljivo i prezirno nije govorio protestant Reusche o vjeri i crkvi katoličkoj, te rado dajemo svjedočanstvo istini, da je Reusche, komu se je o glavi radilo, govorio posve objektivno i dostojno, nevriedjajuć ničije vjere, ničije crkve, nastojao je kakvimi takvimi razlozi dokazati svoje bezvjersko stanovište. Priznajemo mu rado, da je dostojnije govorio, nego je pisao, ako nas i nije zatravio svojom dubokoumnošću, kao svoga branitelja dra. Makanca. Nasuprot si je dr. Makanac uzeo za glavni nišan svojoj besjedi vjeru i crkvu katoličku te njezinu vrhovnu glavu rimske pape, na koje je streso pun koš svojih neslanih dosjetaka i sarkastičkih expektoracija, držeć, da mu je kao katoliku slobodno, čega se je njegov branjenik kao protestant ipak žacao. Mi se nemožemo domisliti razloga za takav nedostojan postupak, van ako je dr. Makanac mislio tu sgodu upotrebiti, da ubere i na tom polju lovor slobodnjačtva. Ali pitamo tada, kakovim srcem može još javno tvrditi, da je katolik? Neka svatko misaoni prosudi, da-li će u obće ugladjen i naobražen čovjek na takovu mjestu, što je kao svetište najvišega sudišta tako porugljivo govoriti o svetinjah svakoga svjestnoga Hrvata. a kamo-li katolik o majci svojoj crkvi? „Non potest habere Deum patrem, qui non habet Ecclesiam matrem“ reče učeni i sveti Cyprijan Kartažki, a kakav je to sin, koji toli nemilo, toli okrutno žigoše svoju majku? Ako to nije hinba i licumjerstvo, tada te rieči u obće neimaju smisla. Da je dr. Makanac otvoreno kazao, što je, poput svoga branjenika, tad bismo u njem barem štovali karakter. Ako dru. M. nije crkva kat. i njezina vrhovna glava svetinja, štovanja vriedna, morao je pomisliti, da imade liep broj slušatelja, a veći dio naroda hrvatskoga, koji u rimskom papi štuje namjestnika Kristova. A da i nije pomislio na štetne posljedice, kojimi mora takav govor uroditi kod velikoga diela slušateljstva svakakva naobraženja i vjerskih nazora, a ponajviše još neizkusnih i temeljito ne naobraženih mladića. Za dra. Makanca su pitanja vjerska, kao o Bogu i duši još neriešena, dočim je za svakoga kršćanina ta pitanja za uvieke riešio Isus Krist, van ako on poput svojih drugova još uviek očekiva mesiju, koji bi to imao konačno riešiti, ili će ih netko riešiti tek p o s l j e k o n c a svieta po njegovu. Dr. M. nas očevidno tješi budućnosti, ko

*

što mnogi tako zvani „filosofi budućnosti", „koji se, kako liepo opaža duhoviti Španjolac Balmes, prošlosti rugaju, sadanjost uživaju, a budućnosti nas zaslieplujų, neznajuć ni sami kazati, kakova je ta filozofija budućnosti." — Za dra. M. neima u vjeri u obće ništa stavna ni utvrdjena, dočim to ima za svakoga kršćanina i katolika iza Isusova došašća, pa dr. Makanac uza sve to hoće ipak biti čestitit i valjan katolik! O ironije i miserije! Po dru. M. je Isus samo grlio i ljubio oporne i nevjerne protivnike, poput prijatelja si Tome; a zaboravio je dr. Makanac, da je isto tako historična istina, da je Isus osudio i strašnu kazan izrekao nad tvrdokornimi i nevjernimi židovi. Dr. M. se poput svih bezvjernika, kad se radi o njihovoj koži, rado utiče pod plašt ljubavi Isusove, što je već postalo stereotipno, dočim u isti čas grozno vriedja to načelo prama svim inomišljenikom, osobito prama vjernim sljedbenikom Isusovim. Dru. M. je otajstvo presv. trojstva stvar smješna, ko što je i svojom duhovitom dosjetkom u slušateljstvu obći smjeh probudio, ali je on ipak zato katolik!

Činilo se, kanda mu je u istinu više stalo, da dosjetljivimi pikanterijami obćinstvo zabavlja, nego uvjeri. Mi samo žalimo, da nije te svoje znamenite (!) besjede u svoj cielosti objelodanio, ko što njegovi drugovi, da sviet sudi nepristrano o njegovu katoličtvu, premda pisana rieč nikad neučini onoga dojma, ko živi govor. Mi bijasmo i sami osobni, a donekle i načelni prijatelji dra. M., ali se nemogosmo oteti boli, što no ju u našoj duši prouzroči njegov sablaznjivi govor; ako i nedvojimo, da će biti i takovih prijatelja, koji su mu vruće ruku stiskali. Ali koje čudo, ako isti oni, kojim je nedavna bio dr. M. ideal, najednoč zaneseni novim idealom Reusche-om, ovomu kliču i veličaju ga!

Dr. M. kao i njegovi drugovi Reusche i Frank, govore o svem i svačem, samo ne o stvari, da-li je tuj učin bogohulje i povriede vjerskoga osvjedočenja, na što se je jedino državno odvjetničtvo umjelo ograničiti. Jedan vojuje za vjersko osvjedočenje, te želi sjati učenošću; — drugi za slobodu znanosti te izkaliti svoje srce nad stanovitimi osobnostmi, a dr. Makanac za slobodu misli i govora, želeć ujedno pikantnimi dosjetkami obćinstvo zabavljati; tad nije čudo, da se u tom metežu pojmova ne znadjahu snaći niti branitelji, a niti porotnici, od kojih mnogi ni jezika ne umješe! No dočim dr. M. brani slobodu misli i govora, ujedno vriedja čustvo miliun duša hrvatskih, kojim je ipak njihova vjera svetinja nepovriedljiva. Po dru. M. neima sloboda granice, ma se ona izrodila u razuzdanost, ko što ovaj put i bijaše. A bili dr. M. dopustio, da mu se sve javno reče što tko o njem misli? Takova sloboda očevidno vodi do absurda.

Nitko razuman nebrani ni Reuschou ni dru. M. njegovo vjersko uvjerenje izraziti, ali neka to tako bude, da se nevriedja u isti mah svačije drugčije uvjerenje, proglasiv ga ludošću i nećudorednošću!

Dr. M. doduše misli da nije bilo ni potrebno ovoga iznositi pred sud, a tako i mnogi u svojoj naivnosti; ali mi držimo, da kao Hrvati i kršćani imademo barem to pravo u domovini, da nam se svaka tudjinska pridošlica poput Reuschea ne nabaciva blatom na sve što je hrvatsko i kršćansko. Ako nam sud i oblast niti te zaštite ne može ili neće dati, tad je dobro i to znati; ali onda i prestaju naše dužnosti spram takovoj zemlji. —

Trebalo je toga, već i stoga, da se zadobce zaprieči da nam se unaša u narod ta otrovna biljka njemačkoga bezvjerstva, pak i to, da se zna, tko tako o vjeri misli, da se neigramo uviek žmirke: bolje je otvoren protivnik, nego pritajen prijatelj. Eno katolik dr. Makanac je puno k tomu doprineo, da je sada usljed zadnjega pravoroka porotničkoga slobodno u Hrvatskoj, što nije slobodno u naprednijoj i slobodoumnijoj Njemačkoj: da se svaki protuha slobodno ruga kršćanstvu

U Beču su bezdvojbe kamo-li prosvietljeniji i slobodoumniji, nego naši Zagrebci; pak je ipak nedavna bečka porota osudila pisca sličnih članaka feuiletonističkih, gdje se negrdi vjera, niti Bog, nego se samo porugljivo piše o svećenstvu i smrti blagopokojnoga pape Pija IX A u nas se sve to slobodno ruglu izvrgava na istom sudištu, — nije-li to svakako čudan pojav, koj čudno svjetlo baca na naše vjersko i obće kulturno stanje? „Svakako je zanimivo, opaža u dotičnoj razpravi državni nadodvjetnik grof Lamezan, da je uviek katolička crkva u Austriji uvriedjena, te mu nije poznato, da je ikoja druga vjeroizpoviest, primjerice židovska ili protestantska povredjena." Pa nas se katolike još biedi s nesnosljivosti, to je taj krivo shvaćani liberalizam dra. Makanca, sve slobodno grditi, što je katoličko, a mi se ne smijemo gotovo ni braniti, dočim reče, da te obtužbe nije trebalo. Reklo se doduše jednom, da je to bila znanstvena razprava, a u isti mah, da je ta feuletonistička pošalica, na koju se nije vriedno osvrtati; ali im na to odvraćamo s grofom Lamezanom: „Ima još neka druga vrst oružja osim osbilja, a ta je poruga. Ružiti znade svaki čovjek i svaki deran na ulici!"

Mi se nebismo bili na ovo osvrtali, da nije

stvar tako daleko zasegla, te obću uzrujanost pobudila i van Zagreba, što može imati zamašnih posljedica, i to tim više, što kod nas još uviek mnogo osobnost odlučuje. A povod nam dade sam dr. Makanac, koj se je bez ikakva povoda uzeo javno u stanovitom listu opravdavati, iztičuć i opet svoje katoličtvo. Za misaona je već to dovoljan dokaz, da njegova besjeda nije tako nedužna, ko što ju dr. M. nastoji hrvatskomu obćinstvu prikazati po onoj: „qui se excusat, accusat." Obći sud o njegovoj besjedi se bezdvojbe i njega sama dosti neugodno dojmio, hinc illae lacrimae! No dr. Makanac bi bio svim tim osvadam najkraće stao na put, da je svoju besjedu doslovce objelodanio, što je on uviek običavao činiti. A mi si držimo upravo za svetu dužnost, da tu obsjenu razgalimo, te dra. Makanca prikažemo hrv. obćinstvu u pravoj slici njegove besjede: neka se već jednom znade, tko je što. Što vriedi katoličtvo dra. Makanca, neka nakon ovih redaka svatko nepristrano sudi. A mi od sve duše žalimo, da smo se morali dati na ovaj nezahvalni posao No ne možemo, a da tom prigodom neupozorimo hrvatskoga svećenstva, da odsada budnijim okom prati, komu će u buduće nakloniti svoje povjerenje. Nevalja se dati zavarati milozvučnimi frazami o rodoljubju, jer to je u nas postalo eto mačem dvorezcem, tuj se već svatko namiće za rodoljuba, da zastupa interes naroda. Nemože nikad biti tudjinac, inorodac hrvatski rodoljub, njemu je rodoljubje samo puko sredstvo u sebične svrhe. Nemože biti rodoljubja čistoga ondje, gdje se svetinja naroda hrvatskoga, toli bezobzirno ruži i kalja; jer su u Hrvatâ još uviek kršćanstvo i hrvatstvo nerazdruživi pojmovi historijom i faktičnim stanjem utvrdjeni, te nemože jedno ljubiti, dočim drugo nogama gazi. Neprijatelj kršćanstvu, naročito katoličtvu, a prijatelj hrvatstvu je pravi nesmisao. Najpače hrvatsko svećenstvo, koje je eminentno zvano, da prvo štiti, valja da se jednom prene, te pita najprije za vjerski značaj budućih pouzdanika narodnih, nećeli jednom naći uploške sav sbor narodni proti sebi i svojim životnim interesom. Najpače nemože nikoji sviestni hrvatski svećenik, u kog je zvanične i rodoljubne sviesti podupirati politike, ma bila ona još toli opozicionalna, kojoj su na čelu dr. Artur Hoven rectius Reusche, dr. M Makanac i dr. Frank, izraziti protivnici kršćanstva a naročito katoličtva. Reklo se doduše sa stanovite strane, da su hrvatski popovi najviše doprineli k zatoru hrvatstva, ali će hrvatski popovi prvi biti na braniku, da opet podignu staro hrvatstvo do nekadanje slave.

— *s* —

Voršakova Čitanja i Evangjelja.

(Konac.)

Ecce positus est hic in ruinam, et in resurrectionem multorum in Israël: et in signum, cui contradicetur: Evo gle, ovaj postavljen je za propast i za uzkrsnuće mnogim u Israelu, i za nišan protuslovju (15). Voršak kako svagdje tako i ovdje mjesto da objektivno prevodi, unosi u tekst subjektivno svoje shvaćanje, pa kako je ovo krivo, krivo mu izlazi i prevodjenje. Uzmite samo pojedine rieči: za ecce Voršaku nije dosta evo ili gle, nego on odmah evo gle; syntaktički ne valja: ovaj postavljen je, nego: ovaj je postavljen; uzkrsnuće kod nas znači resurrectio mortuorum, nu resurrectio u bibliji ne znači svagdje resurrectio mortuorum, tako niti na ovom mjestu, s toga je ovdje resurrectio krivo prevedeno uzkrsnuće; turska rieč nišan ne znači ono što signum, nego: *a*) das Ziel, scopus, *b*) das Ziel an der Flinte, Korn, bulla, a ovdje nije ni misliti na kakovo nišanjenje; pa k tomu: nišan protuslovju! dakle protuslovje da nišani! Koliko je nesklapnosti Voršak u jednu izreku natrpao! Voršak težeć svigdje na neobično i nenaravno voli tursku rieč nišan nego našu znak ili znamenje, makar ona ne izrekla značenja rieči signum a ova podpuno; drugdje opet voli za signum reći biljeg nego znak (dedit illis signum: dade im biljeg! 36), premda i opet biljeg nije isto što signum, jer je biljeg iliti biljega *a*) nota, *b*) meta. A eto vam tumačenja one biblijske izreke: (Prievod: Siehe, dieser ist gesetzt zum Falle und Aufstehen Vieler in Israel und zu einem Zeichen, dem widersprochen wird). In diesen Worten liegt eine Anspielung auf Jes. 8, 14, wo Jehova ein „Stein des Anstosses und ein Fels des Aergernisses" genannt wird. Also: er hat die Bestimmung zu sein ein Stein oder ein Fels, an welchen Viele in Israel anstossen und fallen werden, und zwar die Hoffärtigen, auf welchen aber viele andere, nämlich die Demüthigen, sich erheben werden aus ihrer Niedrigkeit. Seine Wirksamkeit wird also zunächst eine scheidende, sondernde sein; eine Krisis wird mit ihm in der Welt des Geistes beginnen. Der Ausdruck σημεῖον (znak) ist hier zu fassen wie Jes. 8, 18, wo der Prophet sich und seine Kinder „ein Zeichen und ein Wunder für Israel" nennt. Christus und seine ganze Erscheinung war eine mächtige Thatensprache Gottes zu der Welt; Gott hat ihn faktisch hingestellt als ein Wunderzeichen für die Menschheit, wie Jesaias und seine Söhne mit ihren symbolischen Namen als Zeichen dastanden für ihre Zeit. In dem ἀντιλεγόμενον weiset Symeon (NB. Voršaku je Simeon i Simon = Šimun) hin auf den Widerspruch, den er erfahren werde von Vielen.[1]) Po ovom je posve korrektan moj prievod: Gle, postavljen je ovaj na propast i na ustanak (= das Aufstehen) mnogim u Israelu, i na znak, proti kojemu će se govoriti. Po smislu ima i Vuk bolje od Voršaka: Gle, ovaj leži da

[1]) Bisping, Evang. nach Mark. u. Luk. Münster. 1868 S. 198s.

mnoge obori i podigne u Izrailju, i da bude znak protiv koga će se govoriti.

Audiens autem quod Archelaus regnaret in Judaea pro Herode patre suo: čuvši pako (Josip), da je Arhelaj kraljem u Judeji namjesto otca mu (= njegova!) Iruda (16). — Ovdje je Voršak i opet u sv. evangjelje uturio historijsku neistinu: Arhelaj nije bio nikada kralj. Zavela ga je rieč regnare, koja ne znači samo biti kralj, kraljevati, nego i u obće vladati, upravo kao grčka βασιλεύειν. Arhelaj je po smrti otčinoj postao ethnarcha u Judeji, Samariji i Idumeji; težio je do duše na naslov kraljevski, i cesar August mu ga obećao, ako se pokaže dostojan te časti; nu prije nego ju je postigao, bješe otjeran u Galliju. „Wenn darum Matth. 2, 22 dem Archelaus ein βασιλεύειν zugeschrieben wird, so ist es nicht im strengen Sinn von königlicher Herrschaft zu fassen.“[1]) Zato i Niemci regnare ovdje prevode regieren.

Filios diffidentiae: sinove neuzdanike (30). — Nolite ergo effici participes eorum: nemojte dakle s njimi drugovati (30). — Qui (mons) conjunctus est: što se zavlači (31). — Non hujus creationis: ne svjetskoga tvorenja (32). — Opera mortua: smrtonosna djela (32). — Quem teipsum facis: što da sám o sebi držiš (32); izp. quia filium Dei se fecit: jer se je Božjim sinom učinio (45), qui se regem facit: koj god se činja kraljem (45). — Tribulationem generis tui: nevolju svoje družine (33). — In sua: pod svoje (33). — Hoc sentite in vobis, quod et in Christo Jesu, qui cum in forma Dei esset: Budite jedan prama drugomu onakva čuvstva, kakva biaše i Krist Isus; koj, akoprem božanske naravi (34). — Tu videris: biaše tebi promišljat (38). — Cum diabolus jam misisset in cor: pokle je djavô jurve zatrunio bio u srce Judi (41); što znači zatruniti, Bog si ga znao, ja pretražih sve hrvatske rječnike, do kojih sam mogao doći, ali te rieči ne nadjoh; zatrunuti znači: anfaulen, cominciar a imputridire, je-li Voršak na to mislio? — Significans, qua morte esset moriturus: nagoviešćuć (!!), kakvom bi smrću imao umrieti (44). — Znade se, da su one dvie riečce: vespere sabbati (Matth. 28, 1) prava crux interpretum, nastojeći ih složiti sa Luk. 24, 1 i Iv. 20, 1; na taj križ navalio je Voršak eksegetom još silan kamen, prevedavši one rieči: u kasni subotni mrak (46). — Expurgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicut estis azymi. Etenim pascha nostrum immolatus est Christus: izplaknite stari kvas (expurgate = izplaknite kvas! strahota!), eda (!) budete novim zamjesom (!), kao što i (!) jeste nekvasnî (što-li ovaj akcenat znači?); jer kao (!) naš vazmeni jaganjac žrtvovan je Krist (47). Ovdje Voršak pascha prevodi vazmeni jaganjac, drugdje vazmena večera (35, comedere pascha) i vazmovati (35, facio pascha), i opet vazam (44) — očevidan dokaz, kako je najbolje svigdje zadržati rieč pascha. — Se etiam visionem angelorum vidisse, prevodi Voršak opet kao i drugdje posve rationalistički: da su im se angjeli prividjeli (48), k tomu je etiam izpušteno — Subjecti estote omni humanae creaturae: podložni budite svakoj ljudskoj uredbi (51) — za taj prievod bio bi Bismark g. Voršaku vrlo zahvalan. — Apparuerunt illis dispertitae linguae tanquam ignis, seditque supra singulos eorum: ukazaše im se porazdieljeni, reć bi ognjeni jezici, i spustiše se (57), krivo, jer su im se pokazali razdieljeni jezici kao oganj, i spusti se (bolje sjede) naime oganj na svakoga od njih. — Sicut misit me vivens Pater, krivo: kao što Otac, koji je mene poslao, živ (61). — Anathema Jesu: proklet bio Isus (69). — Fornicatio: preljuba (72). — Vitia: strasti (73). — Flecto genua mea ad Patrem Domini nostri Jesu Christi, ex quo omnis paternitas in coelis, et in terra nominatur, ut det vobis secundum divitias gloriae suae, virtute corroborari per Spiritum ejus in interiorem hominem: preklonjam si koljena pred Otcem gospodina nam Isusa Krista, od kojega svim plemenom na nebesih i na zemlji ime potiče, nebi-li vam po obilju svoje slave udielio, da po njegovu Duhu snagom ojača unutrašnji čovjek (74). Izvolite samo prievod izporediti s latinskim tekstom. — Videte vocationem vestram, quia non multi sapientes secundum carnem etc.: promatrajte po kakvih ste bili zvani: nisu to mnogi na putenu mudri (89). — Dux (Judas): kolovodja (90). — Liber psalmorum: knjiga pjesmarica (90). — Episcopatum ejus accipiat alter: njegovu apostolsku službu neka drugi ko priuzme (90; koliki anahronisam! Petar cituje one rieči iz ps. 108, 8, a Voršak unosi onamo novozavjetnu apostolsku službu). — Apostolatus, de quo praevaricatus est Judas: apostolstvo, s kojega zabasa Juda (90). — Virum non cognosco: neznam, što je muž (92), znala je bl. d. Marija, što je muž, ali nije znala muža. — Quodcumque ligaveris . . erit ligatum . . quodcumque solveris . . erit solutum: što god zavežeš . . neka je zavezano . . što god razvežeš . . neka je razvezano (100), Isukrst govori apodiktički: bit će, a ne u formi želje, molbe ili zapoviedi: neka je. — Qui edunt me, adhuc esurient: et qui bibunt me, adhuc sitient . . qui elucidant me: koji se menom zalažu (! i rieč zalagati u značenju jesti milenica je Voršakova), vazda (= adhuc) gladuju; i koji se menom napajaju, vazda (= adhuc) žedjaju . . koji mene na glas iznose (103). — Et augebit incrementa frugum justitiae vestrae: ter povećati plod sádu vašega dobrotvorstva (107). — Herodes metuebat Joannem . . et custodiebat eum: Irud imadjaše strahopočitanje (!) napram Ivanu . . pa ga zaklanjaše (krasan zaklon u tamnici! 110). — Et decollavit eum: i usječe mu glavu (110; ako mu je samo usjekao glavu, mogao je još živjeti). — Quoadusque signemus servos Dei nostri in frontibus eorum: dok slugam našega Boga neudarimo biljeg na njihovu čelu (117, niesu svi zajedno imali jedno čelo). — Sto četrdeset i četiri tisuće biaše ih zabilježenih od svakoga plemena Israelovih sinova (117); budući da se napominje 12 plemena, a od svakoga plemena da je

[1]) Wetzer i Welte, v. Archelaus.

bilo 144.000 zabilježenih, po tom računu bilo bi svih zabilježenih 144.000 × 12! — Et duae tegebant corpora eorum: a dva prikrivahu im život (120; nije svim njim zajedno bilo jedno tielo ili hoćete život). — Byssinum justificationes sunt Sanctorum: skupi lan, to su pravedna djela svetih (127; krivo, jer je byssinum bielo tanko platno, jedni misle od lana, drugi — većina — od pamuka). — Ad ultionem inimicorum: da dušmane osveti (128); drugo je koga osvetiti, a drugo komu se osvetiti: svetimo prijatelje, svetimo se neprijateljem. — Si licet homini dimittere uxorem suam quacunque ex causa . . si ita est causa hominis cum uxore: prosto-li je čovjeku odpustiti svoju ženu s kakve god tužbe . . ako je takva pravica med mužem i ženom (143). — Ego autem vobis parco: ja pako s vami štedljivo postupam (144). — Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo et in Ecclesia: otajstvo ovo jest veliko; ja pako to govorim o Kristu i o crkvi (149); znademo, da se ove rieči kojekako tumače, ali katolički bogoslovci gotovo svi, ako i ne directe a to indirecte izvode iz njih sakramentalnost ženidbe, povodeći se za katehismom Rimskim[1]): Jam vero matrimonium sacramentum esse, ecclesia, apostoli auctoritate confirmata, certum et exploratum semper habuit; ita enim ad Ephesios scribit — cituju se 5, 28—32, onda se nastavlja — Nam quod inquit: „Sacramentum hoc magnum est“, nemini dubium esse debet, ad matrimonium referendum esse. — Atque hanc esse eorum verborum veram et propriam sententiam, veteres sancti Patres, qui eum locum interpretati sunt, ostendunt; idemque sancta Tridentina synodus explicavit. Po prievodu Voršakovu ovakovo je tumačenje nemoguće.

10. Mislim, da su se štovani čitaoci već dovoljno osvjedočili, kako sam imao pravo rekavši odmah na početku ove razprave, da Voršak u svem evangjelistaru svojem od početka do svršetka ima premetanja, izpuštanja i dodavanja riečí, samovoljna izvrtanja, nedostojna titranja riečmi i kriva prevodjenja; a uvjeravam ih, da sam od bilježaka svojih o razlikah, nedostatcih i pogreškah evangjelistara njegova jedva polovinu ovamo izpisao. Još sam rekao, da ima u njemu pogrešaka takodjer suprot ortografiji, grammatici i syntaksi; sad dodajem, da ima i leksikalnih nesklapnosti. Sve ovo sada ću na kratko dokazati.

Voršak piše: udieljuje, podieljuj, razdieljivanjem m. udjeljuje, podjeljuj, razdjeljivanjem (udieliti, podieliti, razdieliti, a: udjeljivati, podjeljivati, razdjeljivati), naviešćavaše, naviešćujući m. navješćavaše (bolje: navješćivaše), navješćujući (opet: naviestiti, a: navješćivati), vierni m. vjerni, vijerna dolazi samo u pjesmi, kad pjevaču treba jedna syllaba više, griešnik m. grješnik ili grešnik, griehote m. grjehote ili grehote, kriepost m. krepost, smierno m. smjerno, koren, ukorenjeni, besedi m. korien, ukorienjeni, besjedi; ovo će se morebiti gdjekomu činiti sitnina, na koju ne bi trebalo gledati, ali se danas od dobra pisca ište, da znade i ovakovu sitninu, a Voršak sebe drži ne samo dobrim nego i ponajboljim piscem, koji ima pravo svakomu, n. pr. i Veberu, davati lekcije o jeziku našem. Voršak piše: zaseljak (više puti) m. zaselak, pomoljiti se m. pomoliti se, a opet molenje (više puti) m. moljenje, pošlje opremiše = miserunt legationem (140; valja da posle, jer u staroj hrvaštini posao znači legatus), vrtljine od čavalja m. vrtline (vrtlina u Stullija foramen) od čavala, Nazaretćanin m. Nazarećanin (ako *t* ostaje, odkuda onda *ć*?), bi-aše, radi-ahu uz znadi-jaše, daščica m. daščica; itd.

Što se tiče grammatike, da Voršak ne zna od glagola 4. vrste graditi imperfekta, već je g. Veber napomenuo: desijahu, radiahu, pratijaše, silazaše (mnogo puta), dolazaše, izlazaše itd.; ćedu (više puti), ćeju (mnogo puta) hćeš, nehće, nehćemo, nehtjene (I. predjašnje); uznešen m. uznesen; vladaoc (dva puta) i slišaoc[1]); kada budem otišao i mjesto vam priredio (m. kada otidjem i mjesto vam priredim); od Israel, Daniel vokativ: Israelu, Danielu; put u akkusativu puta (93) a duh (kao osoba) duh: da duh vide (49); Cefa ne može imati dativ Cefu (70); Kleofa i Kleofas ima adjektiv Kleofin i Kleofasov a ne Kleofov (33); mater u nominativu; tko je ko; je u pluralu (131); kada bude bio prokušan, to isto drugdje: kad uzbude prokušan, ako uzbudete prianjali; narevajuća (dvie pogreške u jednoj rieči: narevati, ne narevam nego narevem, pa glagol perfektivni nema participium praesens); trnovi vienac m. trnov; osupnjeni, particip od osupnuti; uz futurum književni štokavski: n. p. stići će, futurum kajkavski, stari ili hoćete Kurelčev (od glagola perfektivnih): inveniet, perdet, salvabit, curabit, etc. nadje, izgubi, oslobodi, izlieči; zato što je nadpis: na sv. mučenike Ivana i Pavla (dva svetca), upotrebljava Voršak u samom čitanju nekakov dual: ljudi, kojiuh . . njiuh potomci . . poradi njiuh (99)! Uz sadašnji imperativ 3. osobe singul. (n. pr. audiat: neka čuje) piše on prečesto zastarjeli imperativ (n. pr. repleat vos: napuni vas, službuj, naučuj! m. neka službuje, neka naučava), pa tim kadšto i opet smisao pomršuje, n. pr. kad čitaš, gdje se poglavari svećenički rugaju Isusu na križu: sidji ga sada s križa, pomislit ćeš jamačno, da je u latinskom: descende nunc de cruce, a nije nego: descendat nunc de cruce. Ima u pisariji Voršakovoj mnogo reminiscencija na pokojnoga Kurelca, nego dakako malo ne sve naopako.

Ima Voršak dosta i syntaktičnih pogrešaka: dodje Gospodnja rieč na Ivana (9): factum est verbum Domini super Joannem, to treba prevesti: dodje rieč Gospodnja Ivanu, a ne: na Ivana, jer rečenica: dodje

---

[1]) P. II. cap. 8. q. 16. 17.

[1]) „Začto se od mnogih i dan danas piše čtioc, vladaoc, žeteoc itd. město čtilac, vladalac, žetelac? . . Sramota je grěšiti tako krupno. Osvěstimo se jedan put.“ Tako je Kurelac već prije 25 godina privikivao na naše ljude. V. Fluminensia, S. 156.

(ili bez dodje) rieč Gospodnja na koga, znači, da Gospodin koga kazni, n. pr. Sof. 2, 5: Rieč Gospodnja na vas, Hanaane, zemljo Filistejska! To se odmah objašnjuje sliedećimi riečmi: zatrt ću te, da ne bude stanovnika u tebi. — Kao što je: filius Dei = sin Božji, tako je: filius hominis = sin čovječji, a sin božanski i sin čovječanski bilo bi: filius divinus i filius humanus, pa ipak Voršak za filius hominis uviek piše: čovječanski sin (čini mi se samo jedan put ima: čovječji sin (141). — Narodni poglavice, domaćinovi sluge, m. narodne poglavice itd.[1]) — Quid vobis videtur de Christo: što vam se čini od Krista? — U našem jeziku ima toliko prostih i sastavljenih predloga, koliko slabo u drugom kojem jeziku; ipak ih za Voršaka nema još dosta, on je izumio nov predlog: za na pravdu (83): ad justitiam, za na spasenje (83, 86, 126): ad salutem, za na karanje (103): ad poenitentiam, kako se odavle razabire, Voršak je pokasno došao do toga „izuma“, istom na str. 83. Odsele Hrvati ne recite više: na zdravlje, nego: za na zdravlje! Grieh je takodjer uz onoliko obilje predloga u jeziku našem upotrebljavati nespretno: g l e d e, n. pr. glede djeteta: de puero, kao da nije posve vjerno a dobro hrvatski rečeno: razpitajte za diete; glede tebe svojim angjelom naložio: angelis suis mandavit de te, zar i opet nije sa svim vjerno a hrvatski dobro napisano: angjelom svojim zapovjedi za tebe? Pustimo novinarom i činovnikom, neka si pišu: glede; nu u knjizi, po imenu u sv. pismu, može g l e d e pisati samo neznalica jezika našega ili smetenjak, koji bistro ne misli, pa mu dobro dodju takove rieči, koje mogu značiti svašta i ništa. — Voršak upotrebljava prečesto (kao pokojni Kurelac) bez svake nužde emfatičko j e s t, n. pr. ljubav dakle j e s t ovršivanje zakona, sjeme j e s t Božja rieč, itd. — Duo testamenta: dvoji zavjeti! — Z a d a ovi blaguju, z a d a dovrši, z a d a se za nas utiče, itd. — Kruha ni ga je dosta, syntaks Varaždinska! a donec transeat coelum: dok nije da mine, syntaks talijansko-francuzka! — J e r si Bogu drag bio, potrebno bi, da.. J e r b o je on Bogu ugodio, postade mu . . J e r b o je zloća mah otela, u mnogoga će . . mjesto: buduć da ili kako si Bogu drag bio . . buduć da ili kako je Bogu ugodio . . buduć da ili kako je zloća itd.[2]) — Sila svieta daj prostiri svoje odielo po putu, a drugi odlamaj granje itd.; tako može biti u novellah, govorih, propoviedih itd. kad hoćeš što živo da kažeš, ali ne u evangjeljih, u kojih je posve mirno i objektivno pripoviedanje. — Da ćete me vi jedan izdati; nijedan vi da netrpite . . nešto posve novo u syntaksi hrvatskoj! ono znači: unus vestrum me traditurus est, ovo: nemo vestrum patiatur. — B r e z d a prigovara. — Svieća se ne meće n a d sviećnjak (137), nego n a sviećnjak, kako sâm Voršak malo prije dobro kaže (135); denique variatio delectat. — Brine se ob ono! — Danas je ovu kuću spasenje dostalo! — Opet nešto novo u syntaksi hrvatskoj: rieč, što ju čuste, nije moja, neg' onoga, što me je poslao, O t č e v a. — Prečestu porabu instrumentala za nominativ u ovakovih n. pr. izrekah: što je vašom slavom m. što je vaša slava: quae est gloria vestra, kraljem je m. kralj je, bit ćete mojimi svjedoci m. moji svjedoci, ne ću Voršaku u grieh upisati, jer se tako žalibože u nas sada mnogo piše i govori, a čini se, da su to k nam donieli Česi, te sad gdjekoji misle, da Bog zna kako „uzvišeno“ govore, kad vele: ja sam učiteljem u Zagrebu; itd.

Voršak je za evangjelistar bez i kakove potrebe skovao rieči novih ili upotrebio skovanih: minutljiv (pertransiens), gorljiv (sectator i fervens), nepretvoriv (non fictus) iztruhnjiv, izštetljiv (corruptibilis), dragulji (thesauri), zatruniti (?); uzeo rieči tudjih: turskih (nišan), grčkih (dušmanin), talijanskih (smanjkati), magjarskih (varoš), ruskih (robstvuje); rieči zastarjelih: veličastvo (uz proročanstveno), čudestvo, slišati (slišati po Vuku znači — po školah — prüfen, examino), pošlje (? posli, legati); riečim dao čudne oblike: spašanje (uz spasenje), spašavati, pokrenjivati (od pokrenuti!), naučatelj (učitelj), naraščaj, posvetilišće itd. (šć. m. št. u štokavštini), činjati (facere); dao im neobična značenja: oprtiti se jarmom (tollere jugum) i oprtite se križem (bajulare crucem), predja (= mreža, predja znači do duše i mreža, ali prvo joj je značenje Garn, fila, a tek drugo Netz, rete), mlatati (percutere), nenavidjeti komu (za invidere; invidere je zavidjeti komu, a nenavidjeti — i to cum acc. objecti — znači odio habere), utežiti (facere), harati (furari i expugnare), prekupiti (emere), pretopiti se (m. utonuti), lažisvetac i lažisvetinja (hypocrita i hypocrisis), šuknuti (cedere), jaram ugodljiv (ugodljiv je čovjek, comis), neskončivo (blago, infinitus thesaurus), osnažiti (u značenju ornare), pomnjiti nad (u značenju zelari), itd. itd.

Po svem dosele rečenom doista će se i sámim štovanim čitaocem čudna činiti svjedočba g. Vebera, da „j e z i k V o r š a k u t e č e n a r a v n o i g l a d k o, „da mu je s l o g p o k n j i ž e v n o m j e z i k u u o b ć e p r a v i l a n, j a s a n, g l a d a k, i da se u njega „n e o p a ž a n i n a j m a n j a t e ž n j a z a n e o b i č n i m i n e n a r a v n i m.“

11. Ako je tolikim nedostatkom i pogreškam u knjizi Voršakovoj kriva prevrtljivost njegova, koja ne trpi, da bi se jedna stvar izrekla dva puta jednako, nadalje neznanje pravila hermeneutskih, nerazumljenje sv. pisma i krivo shvaćanje, pače donekle slabo znanje našega jezika, o čem ste se dosele dovoljno mogli osvjedočiti, još je krivo tomu čini se i nepodpuno znanje latinskoga jezika. Već je g. Veber dokazao Voršaku, da perfekat logički krivo uzimlje za plusquamperfekat, pa po tom da i krivo

[1]) Daničić, Oblici. Zagr. 1872. S. 18.

[2]) Veber, Slov. Hrv. S. 179. i 182.

Nastavak članka vidi u prilogi.

Urednik Andrija Jagatić.

Tiskom Dragutina Albrechta.

prevodi; iz toga vrela bit će oni premnogi plusquamperfekti u Voršakovu prievodu, koji su i drugčije uhu hrvatskomu nesnosni: kad se je bio rodio, kad je bio ušao i t. d., a naravno većinom su na krivu mjestu: nisi tibi datum esset desuper: da ti nije bilo dano odozgor (45). iratus es mihi: bio si se razsrdio na mene (62), valde mane orto jam sole: kad se sunce jurve rodilo bilo (47), ovdje se plusquamperfektom težkoća povećava. — Voršak ne zna značenja partikule quidem; njemu ona znači: tekako, doduše, na priliku, doista, zbilja, jamačno, — Sensus njemu je sad čustvo sad pojam. — Plures: većina. — Omnis: in omnibus: u svačem (28). omnium potentior est sapientia: mudrost jača od svačesa (122). — — Upitne partikule, naročito numquid krivo shvaća: numquid et tu ex discipulis ejus es: nisi li morda i ti (43). numquid omnes apostoli: zar su morda svi apostoli (109), an oculus tuus nequam est: nije li tvoje oko pakostno (24). — Spes i sperare Voršaku je uzdanje i uzdati se (8). — Glagol volo je malo više nego li rečenice, kojimi ga Voršak prevodi: mene je volja, volja mi je, po volji mi je, n. pr. misericordiam volui: milosrdje mi je po volji (42); zar hrvatska rieč hoću ne valja? Voršak joj se uklanja. — Puto: čini mi se (104, krivo). — Kako Voršak latinske perfekte često prevodi našim II. predjašnjim: locutus est: govoraše, dilexit ljubljaše, a nasuprot imperfekte našim I. predjašnjim, pomršuje tim kadšto i sam smisao, n. pr. Judas, qui tradebat eum: Juda koj ga izdade (42) — krivo, jer ga još nije bio izdao, nego izdavao; vocabant eum nomine patris sui Zachariam: nazvaše ga Zakarijom, imenom njegova otca (99) — krivo, jer ga niesu tako nazvali, nego samo nazivali, hotjeli nazvati; ne zna u obće značenja latinskoga imperfekta, te prevodi n. pr. custodiebat civitatem: obstražio je grad (24); niti participija sadašnjega, n. pr. videntes stellam: vidjevši zviezdu (17), videns Pharisaeus: vidjevši farisej (104); i t. d. i t. d.

12. U ovoj sam razpravi svigdje uz prievod Voršakov metnuo tekst latinski, neka štovani čitaoci sami porede i sude; kojekakvih drugih prievoda, tumača i t. d. niesam mnogo napominjao, jer niesam hotio, da tobožnjim naučnim aparatom i koga obsjenim.

Sad napokon iskreno da kažem uvjerenje svoje o Voršakovu evangjelistaru: proučivši temeljito evangjelistar njegov kao i starije naše evangjelistare te stekavši sebi za dvanaestgodišnjega professorovanja kakovo takovo znanje biblijskih nauka, izričem po saviesti, kojoj je sudac Bog, svoje duboko uvjerenje, da je od svih naših dosadašnjih evangjelistara Voršakov upravo najrdjaviji, naročito što se tiče vjernosti.

Znam, Voršak će dokazivati za svaku riečcu, da on ima pravo; nu bila bi šteta za vrieme, što bi se potratilo prepirući se s njime, tà njega ne će i tako nitko osvjedočiti, kao što ne će ni on nikoga. Ali da bude jednom ovoj stvari kraj, evo moga predloga: naša akademija, kao najviši znanstveni zavod u narodu, može biti i najviši areopag u ovakovih prepirkah, koje su po naravi svojoj s većega diela filologijsko-historijske; neka dakle gg. akademici dr. Daničić, dr. Jagić, dr. Rački i g. Veber odluče: u čijem je evangjelistaru, u Voršakovu ili u mojem, vjerniji prievod, bolji jezik i pravilnija grammatika? Medju ovom četvoricom gospode akademika imade jezikoslovaca i bogoslovaca, osim toga sva su se četvorica bavila više manje i našimi prievodi sv. pisma: g. Daničić sâm je prevodio bibliju, g. Jagić iztražujući naše književne starine bio prisiljen proučavati i naše prievode sv. pisma, g. Rački izdao Assemanov evangjelistar, g. Veber ocjenjivao evangjelistar Voršakov i moj. G. Voršak neka sâm iz evangjelistara svojega naznači samo jedan list (koji god hoće) napomenutoj gospodi akademikom, a gospoda će akademici imati onaj naznačeni list izporediti s mojim prievodom i s tekstom latinskim, te po tom upravice, bez razlaganja i dokazivanja, izreći: prievod je vjerniji, jezik je bolji i grammatika pravilnija u evangjelistaru Voršakovu ili Ivekovićevu. Budué pak da ne možemo Voršak i ja zahtievati od one gospode, da se badava ma i za čas trude oko ovih naših zanovieti, mi se dvojica zadužimo, da će onaj od nas, koji izgubi mejdan, platiti svakomu pomenutomu gospodimu 100 for.; ako li ne bi gospoda za trud svoj nikako hotjela uzeti plaće, novac sav (400 for.) neka pripane akademiji.

G. Voršak je svoj evangjelistar namienio i Zagrebačkoj biskupiji, jer ima n. pr. na str. 61.: pri svečanom obhodu na Tielovo u biskupiji djakovačkoj i zagrebrebačkoj, i na str. 153. molitvu prije mise u Zagrebačkoj biskupiji. Ali u biskupiji Zagrebačkoj propisan je okružnicom konsistorijskom od 10. pros. 1875. br. 3272, „pro usu publico“ evangjelistar, koji sam ja izdao, a težko da bi Zagrebački konsistorij bio voljan već poslie dvie godine drugi evangjelistar propisati; svaki pak svećenik u biskupiji ovoj znade, da ne smije sam po svojoj volji mienjati crkvenih knjiga, nego da je dužan držati se propisanih. K tomu bio bi mogao znati g. Voršak, da je u Zagrebačkoj biskupiji liturgijski jezik u svem latinski, pa nije svećeniku dopušteno kod tielovske procesije pjevati evangjelja hrvatski, i zato je suvišno ono, što kaže na str. 61.

Evangjelistar, koji sam ja izdao, propisan je u Zagrebačkoj biskupiji, te se je počeo upotrebljavati i u drugih biskupijah, gdje je našega naroda a nije upravo ščavet potrebit, tako u biskupijah Djakovačkoj, Pečuvskoj i Kaločkoj. Dosele se od njega razpačalo 739 komada. Sad pak evo odmah nakon dvie godine, jedva što je moj evangjelistar, odobren u Zagrebu, Djakovu i Senju, izišao u sviet, nov, u Djakovu odobren evangjelistar, pa kakov! Bu-

dnemu historiku bogoslovske književnosti naše, ako se namjeri na ova dva evangjelistara, ova će pojava biti prava zagonetka; nam suvremenikom nije nikakova. — Još mi je napomenuti, da štampa evangjelistara Voršakova nije nimalo ljepša od štampe mojeg evangjelistara, a slova su u mojem krupnija. Samo je Voršakov štampan na kvartu, a moj na oktavu; onaj je format morda prikladniji za biskupiju Djakovačku, gdje se čitanja i evangjelja i pjevaju, a ovaj je za Zagrebačku, gdje se samo čitaju.

Napokon da se svemu ovomu ne podmetne morda kakov nečist motiv, izjavljujem, da sam sve eksemplare svojega evangjelistara, koje sam još imao, poklonio Zboru duhovne mladeži Zagrebačke, neka ih prodava na svoju korist.

Ja sam već g. 1867. u ovom Listu rekao, koliko nam je potrebit po zakonih književnoga jezika našega i po propisih crkve katoličke stvoren prievod sv. pisma. Ova nužda osjeća se svaki dan sve više: gledajte samo, kako svećenici u Kat. Propovjedniku cituju rieči sv. pisma: svaki drugčije; a inače ne može ni biti, kad mora svaki sam da prevodi. S toga sam se ja prije četiri godine, kad su se neke nauke bogoslovske imenito biblijske počele na fakultetu bogoslovskom predavati hrvatski, dogovarao sa sadašnjim presvietlim gosp. biskupom Senjskim, da on prevodi novi zavjet, a ja stari, i on da k svojemu prievodu doda obilatiji kommentar, a ja k svojemu kraće sholije, samo da se bude mogao stari zavjet što prije izdavati, a u isto vrieme izdavao bi se s njim i novi. Ja sam zbilja za ovaj posao nešto već i pripravljao; ta dužan sam svake godine prvo i drugo polugodište stari zavjet tumačiti učenikom svojim hrvatski, a prije tumačenja dakako prevoditi. Nu ovoga posla kanio sam se na posljedku, kad sam čitao, kolika se svetost i kolika naučnost u nas ište od prevodioca sv. pisma, i kad sam vidio, kako u nas ljudi, koji su, svršivši bogoslovske nauke, kasnije jedva kada imali u ruku bibliju, lakoumno i bahato presudjuju i osudjuju prievode biblijske.

Prof. dr. F. Iveković.

Viestnik.

Zagreb. Pošto se je Josip Kraljević, župnik u Kutjevu, službe podarhidjakona kotara požežkoga odrekao, imenovan je podarchidjakonom istoga kotara Ivan Bošnjak, župnik Požežki. — Stjepan Šadl, duhovni pomoćnik u Nedeljišću, postao je župnikom u Macincu. Antun Vörös duh. pomoćnik, premješten je iz Varaždinskih Toplica u Ludbreg.

— Urednik ovoga lista položio je jučer svoj posiednji rigoros, te je danas promoviran za doktora sv. bogoslovja.

— Uz veselo kliktanje prešla je austro-ugarska vojska 29. o. m. u Bosnu. Bez odpora stupa već po zemlji, nakvašenoj riekami hrvatske krvi. Uz oduševljenu pratnju, kojom ju prate slobodni Hrvati, pozdravljaju ih tamošnji Hrvati svih vjera. Zora je zarudjela, bio naskoro vedar dan braći našoj!

— Car Vilhelm morao se je nedavno preseliti u Babelsberg. Njemački listovi rugali su se dosada sužnju vatikanskomu, a oni sada imadu dva. Jer car se je vozio u Babelsberg kano kakav sužanj. Bojeć se drugoga Hödela i Nobilinga, ne samo da se je vozio u zatvorenoj kočiji, nego se je i kučiš morao posve drugčije preobući, a uz njega nije sjedio, kako obično, poslužnik carev. A kako je tek u Babelsbergu! Sve do sada moglo je u nj i obćinstvo, a sada mu se ni blizu nitko prikučiti ne može. Svud su porazmješteni stražari, kojim je dopušteno i silu upotriebit proti svakomu, koji ih slušat ne bi hotio. Dok je ovako caru u Babelsbergu, nije bolje ni Bismarcku u Kissingenu. I on je sav okružen policisti. Položaj ovih dvih sužanja tim je nepovoljniji, što ih je zasužnjio njihov vlastiti narod, dočim sužnja u vatikanu djeca njegova srdačno ljube, a samo ga otmičari zasužnjiše.

— Nedavno je Gambetta bio izrekao, da u Francezkoj ne ima socijalnoga pitanja. Sviet se je tomu njeki poveselio, njeki začudio, a mnogi u to nepovjerovao. Dogodjaji posliednjih tjedana u Arzinu i drugud pokazaše, da se je vodja republikanaca ljuto prevario. Hiljade radnika obustavilo je radnju, jer ne ima medju mukom i nagradom nikakva razmjera. Bura se ponešto smiruje a i vlada vieća, kako zlu doskočit. Bog zna, hoće li se ta krasna, nu nesrećna zemlja domisliti pravomu lieku.

Tiskom C. Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 32. U Zagrebu, 8. kolovoza 1878. **Tečaj XXIX.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Istinita poviest sabora vatikanskoga.

Napisao kardinal Manning, nadbiskup Westminsterski.

XVIII.

(Dalje.)

Nepogrešivost papina.

V. Pošto smo evo došli na kraj povjesti sabora Vatikanskoga, preostaje nam još, da se nešto potanje upustimo u definiciju nepogrešivosti papine.

1. U tu svrhu ponajprije ćemo ovdje doslovce navesti četvrto poglavje prve konstitucije o crkvi Kristovoj, koje radi o nepogrešivosti vrhovne glave crkve te ćemo tada sadržaj mu razglabati.

O nepogrešivom učiteljstvu rimskoga biskupa.

Ova sv. stolica vazda se je toga čvrsto držala, da se u apoštolskom primatu, što ga rimski biskup kao nasljednik sv. Petra prvaka apoštolskoga nad ukupnom crkvom obnaša, sadržaje takodjer vrhovna učiteljska vlast; postojana praksa crkve to nam potvrdjuje, i oekumenske sinode, osobito one, na kojih su istočni i zapadni biskupi u jedinstvu vjere i u ljubavi zajednički viećali, to su izjavile; otci bo četvrtoga sabora carigradskoga sliedeći stope svojih predja izdadoše sliedeću svečanu izjavu: „Prvi uvjet da se postigne vječni spas jest, sačuvati pravilo prave vjere. Pa kaošto se neda sjedne strane mimoići izreka spasiteljeva, kojno veli: „Ti si Petar i na toj pećini sagradit ću crkvu svoju"[1]) to se s druge strane ovo tuj rečeno činjenicami dokazuje; na apoštolskoj bo stolici je katolička vjera vazda sačuvana te njezin sveti nauk sveudilj navještan bio. Oduševljeni željom neudaljiti se ni najmanje od vjere i nauka te stolice, gojimo zato nadu, da smo smatrani za vriedne biti u onoj jedinstvenoj zajednici,

[1]) Mat. 16. 18.

koju apoštolska stolica naviešta, na kojoj ciela te prava čvrstoća kršćanske vjere počiva."[1]) A uza suglasje drugoga sabora lionskoga izjaviše Grci, da sv. rimska crkva najviši i podpuni primat te prednost nad cielom katoličkom crkvom ima, koja u istinu te s poniznošću priznaje, da je ona isti primila zajedno s punoćom vlasti od samoga našega Gospodina u osobi sv. Petra prvaka apoštolskoga, čij je nasljednik biskup rimski, pa jer apoštolska stolica pred svimi drugimi dužnost ima vjersku istinu braniti, stoga mora ona takodjer, nastane-li u pogledu vjere kakvo pitanje, isto svojom odlukom riešiti.[2]) Napokon sabor florentinski izjavi:[3]) „Rimski biskup je pravi namjestnik Kristov, glava ciele crkve, otac i učitelj svih kršćana, njemu je u osobi sv. Petra naš Gospodin Isus Krist predao podpunu vlast, da ukupnu crkvu pase, ravna i upravlja.[4]) Da ovoj pastirskoj dužnosti zadovolje, nastojahu naši predšastnici neprestano, da se spasonosni nauk Kristov medju sve narode na zemlji razširi te jednakom brigom bdijahu nad tim, da se isti ondje, gdje ga prigrliše, takodjer prav i čist uzčuva; stoga su biskupi cieloga svieta prema starodavnim običajem crkve[5]) te prema starim propisom[6]) čas pojedini, čas na sinodah skupljeni, ako pretijahu pogibelji osobito ako se radijaše tu o

[1]) Iz formule Hormisdata, koju su otci osmoga obćenitoga sabora, (četvrtoga Carigradskoga) god. 869. podpisali, Labbé: sabori, svez. 5. str. 583., 622.

[2]) Iz aktah četrnaestoga obć. sabora (drugoga Lionskoga) g. 1274. Labbé svez. 14. str. 512.

[3]) Iz aktah sedamnaestoga obć. sabora florentinskoga godnie 1438. Labbé svez. 18. str. 526.

[4]) Iv. 21, 15—17.

[5]) Iz lista sv. Cyrilla Alexandrinskoga na papu Konstantina I. god. 422. Op. Cyr. sv. 6. dio 2. str. 36. (Parižko izdanje od god. 1638.

[6]) Iz reskripta sv. Inocenta I. na sabor Milevski g. 402. Labbé. svz. 3. str. 47.

vjerskih stvarih, ovu apoštolsku stolicu obavješćivali, da se s onoga mjesta izgubljena vjera opet tvorno uzpostaviti uzmogne, gdje vjera nikada kolebati ne može.[1]) A rimski su biskupi prema potrebam te odnošajem vremena sad na obćenitih sinodah, što ih u tu svrhu sazvaše, ili poslje kako su mnienje po svem svietu razpršene crkve saslušali, sad opet na partikularnih sinodah kadkada takodjer i drugimi sredstvi, što ih je božja providnost pružala, ustanovljivali, da se onoga valja držati što su oni uz pomoć božju spoznali, da je u skladu sa sv. pismom i apoštolskimi predajami; duh bo sveti nebje nasljednikom sv. Petra obećan možda stoga, da pomoćju njegovih objavljivanja nove nauke naviještaju, nego da uz njegovu pripomoć objavu ili poklad vjere, što im je od apoštola predan bio neoskvrnuto čuvati te vierno tumačiti uzmognu. Pa u istinu svi sveti otci prihvatili su njihov apoštolski nauk, a sv. i pravovjerni učitelji su ga štovali i sliedili; znadjahu bo dobro, da je ova stolica sv. Petra od svake ljage bludnje vazda čista čuvana prema obećanju, što ga Gospodin i Spasitelj prvaku apostolâ dade: „Ja sam za tebe molio, da tvoja vjera nekoleba, pa kad budeš jednom ti obraćen, učvrsti braću svoju.“[2])

Ovako je dar istine te nikada nekolebajuće se vjere sv. Petra i njegovim na ovoj stolici nasljednikom od neba predan bio, da svoju visoku službu na spas dušâ vršiti uzmognu, da oni cielo stado Kristovo od otrovnoga jela bludnje odvraćaju te hranom nebeskoga nauka nasićuju; da se pogibelj razkola ukloni, a crkva da se jedinstvena uzdrži te počivajuć na svom temelju suproć vrata paklenih osjegurana stajati uzmogne.

Pa jer upravo u ovo doba, kada je spasonosna djelatnost apoštolske stolice najpotrebnija, ima nemalo takovih, koji njezin ugled ruše, smatramo mi skroz potrebnim da preimućtvo, što ga je jedinrodjeni sin božji s najvišom pastirskom službom spojiti udostojao, ovdje svečano proglasimo.

2. Tako doslovce glasi dekret, koj je toli živahnu borbu izazvao prije i poslje kako je saboru predložen bio. Sada ćemo njegov sadržaj posve mirno iztraživati.

Mi smo već vidjeli da je izvorni naslov: *de Romani Pontificis infallibilitate* (o nepogrešivosti rimskoga biskupa) promjenjen bio u *de Romani Pontificis infallibili magisterio* (o nepogrešivom učiteljstvu rimskoga biskupa). Razlog tomu nije bio samo to, što je posljednji izraz mnogo točniji, nego navlastito ta okolnost, jer se je već u naslovu izključiti htjelo utvoru o nekakvoj o s o b n o j nepogrešivosti. Smisao naslova tumači se u prvih riečih dekreta. Magisterium ili učiteljstvo ili učiteljski ugled jest uključen u primatu. Vrhovni vladar je ujedno najviši učitelj. Primat obuhvaća dvie stvari: punoću vlasti i osobitu pomoć milosti za njezino vršenje. U vlasti pako sadržava se i učiteljstvo. Zakon dati znači i učiti. Pomoć za nepogrešno upravljanje spojena je s magisterijem ili učiteljstvom a magisterij se u primatu sadržaje. Nepogrešivost je dakle s primatom spojena. Ona nije s osobom suvisla vlastitost, nego od primata neodjeljiva pomoć milosti. Ona stoga nije osobna nego samo službena. Ona je osobna samo u toliko, što je nosioc primata osoba. Primat neobnaša možda kakvi odbor, kako n. pr. službu lorda rizničara ili lorda admiralstva. Ona je dakle stoga samo u tom smislu osobna. u koliko je nasljednik sv. Petra jedan jedincati čovjek, a ne zbor ljudi, on je jedan a ne njih mnogo.

U uvodu se tada tvrdi, da je sv. stolica taj nauk uvjek čvrsto držala, te da je praksa crkve i obćenitih sabora osobito onih, na kojih se je sjedinjenje iztočne i zapadne crkve za kratko vrieme postiglo, potvrdila te učvrstila taj nauk.

Na četvrtom saboru Carigradskom, koj je osmi obćeniti crkveni sabor, zahtievao je papa Hadrijan od iztočnih biskupa da podpišu formulu vjere pape Hormisdata, u kojoj se razlaže, da se je obećanje nepogrešivosti dano sv. Petru u istinu izpunilo, jer je katolička vjera na apoštolskoj stolici uvjek čista i neoskvrnjena sačuvana bila. Na drugom saboru Lionskom izpovjediše Grci, da je sv. Rimska crkva od samoga našega Gospodina u osobi sv. Petra prvaka i glavara apoštolskoga, čij je nasljednik rimski biskup, dobila vrhovni i podpuni primat te gospodstvo nad ukupnom katoličkom crkvom. U vjeroizpovjesti veli se tada dalje, da rimska crkva „pred svimi drugimi crkvami dužnost ima istinu braniti, te da ona mora takodjer, nastane-li u pogledu vjere kakvo pitanje, isto svojom odlukom riešiti (i podpuno smiriti).“

Sabor je florentinski, kako smo jur vidjeli, još točniji. Njegove rieči valja ovdje još jedanput podpuno ponoviti, jer one sadržavaju uključno nauk o nepogrešivosti papinoj. Vatikanski sabor je samo izrično definirao, što je florentinski uključno uztvrdio. Iz zaključaka sabora trident-

[1]) Iz pisma sv. Bernarda na papu Inocenta II. g. 1130. Epist. 191. svz. 4. str. 433. Parižko izdanje g. 1742.

[2]) Luka 22. 32. Sravni zaključke šestoga obćenitoga sabora g. 680. Labbé sv. 7. str. 659.

skoga uvidjamo, da bi nepogrešivost papina definirana bila, da toga odnošaji, za kojih je sabor zasjedao, i pogibelji u tadanjih okolnostih nastavše, niesu zapriečile. Sabor florentinski reče god. 1439.: „Rimski biskup je pravi namjestnik Kristov, glava ciele crkve, otac i učitelj svih kršćana; njemu je naš Gospodin Isus Krist predao podpunu vlast, da ukupnu crkvu pase, ravna i upravlja."

Rieč „pasti" očito izražava, da ju on ima pasti riečju božjom, koja je hrana duše. Ali kako može on ukupnu crkvu životnom hranom hraniti, ako mu je nemoguće razlučiti, što je spasonosna hrana, što-li otrov, ako on može mjesto kruha života podati ne možda kamen, ne, nego otrov laži. Kad je sabor florentinski upotrebio ove izraze, ponavlja on rieči, koje naš Gospodin na sv. Petra upravi: „Pasi moje ovce", pa kadno izjavi, da nasljednik sv. Petra, kao namjestnik Isusa Krista, ima biti učiteljem svim kršćanom, nije sabor ni najmanje na to mislio, da on (papa) od istine k laži, od života na smrt voditi može.

(Dalje će sliediti.)

Naši u Bosni.

Sve je oči u Bosnu uprlo — kuda naša vojska krenula; sve je napeto izčekivalo glas, dok 29. nejeknu: junaci prekoračiše medju! Hrvati odoše u svoju povjestnu zemlju, mnogi krajišnici u postojbinu svojih djedova. Sve gleda za carevom vojskom — a nitko morda ni pomislio nije na plenkare, koje jur nekoliko godina nazad stranom iz Zagreba, stranom od drugud, onamo poslala katolička crkva. Mislim milosrdne sestre u Mostaru, u Sarajevu, Travniku, Livnu, Banjaluci i Drventi. Tko je mnogu žensku djecu u samostanu zagrebačkih milosrdnica vidio, koju sestre njeguju, i za razne struke gradjanskoga života vospitavaju: švelje, učiteljke, odgojiteljice, gospodarice, kuharice — lasno će se sjetiti što one u Bosni rade i od kolike su ondašnjemu pučanstvu koristi. Mlad je ondje njihov rad — nu tko razmisli, koliko koristi može jedno kod njih vospitano djevojče činiti djeci nepolazećoj učione u ondješnom samostanu, lasno će dohititi, da je njihovoga rada plod veliki. Mužko se neće tako voljno od svoga malenoga druga učiti, kako će se djevojče od djevojčeta naučiti. Jedno curče naučiti će, ne istom sve curice svojega sela što ženskoga rada sama znade: bilo šivanja, bilo pletiva, bilo čipkanja ili kukanja, bilo štiti ili pisati, nego i mladje snaše: ona im bude pravom učiteljkom. Uzmi simo još i čitanje, pisanje, računanje, kršćanski nauk, kojega sestre valjano i oduševljeno predavaju, pridometni sestara strogoga življenja liepi nagled — onaj će nepokvareni sviet jošte većma u dobru se učvrstiti i napredovati. Ota katoličke crkve ženska vojska, prošla je u Bosnu tiho bez vike — niesu sabori miliuno dozvoljavali: pak je vendar prostrla stazu nauci i izobraženju. Liepa kršćanska znanost i znanje u šest bosanskih gradova liep je koren uhvatila i po cieloj zemlji pružila: blaga ju ruka milosrdne sestre grebenića, zalieva. One budućim učionam pripraviše učiteljke, stranki i narodu, znanje i nauku odbjegajućemu spremiše odgojiteljice. Mnogo će rad milosrdnica političkim činovnikom kod preustrojivanja Bosne u prilog biti — nebudu-li ga prezirali i zanemarivali. Turci ga nepreziru, niti fanatičan ne reži na nj, nego ga gleda i pusti, kao što mi gledamo i pustimo robu u izložbenih ormarih na gradskih dućanih. Sjeme rieči božje se sije, ljubav do posla se kalami, stere se krevet boljoj budućnosti, bit će dana.

Drugi su Trapiste. Prije nekoliko godina Trapiste hrvatski sabor i krajišku upravu zamoliše, da ih primu, i pustare obradjivati dopuste. Kršćanom dojdoše, svoji ih neprimiše — odoše u Bosnu, Turci ih primiše. O svom radu nas liepo odanlje izvješćuju. Hvale se, da ih narod svake vjere štuje, i rado ima, da svoje zalogaje skupa blaguju i medju se diele. Kako nebi Trapista siromaku dao i udielio, jer oni onu Pavlovu osobito znadu: Ako si se danas nahranio i zaodjenuo, što ti više treba? Žale na židova, koj iz one ondje silne šljive navalio rakiju peći, te za svoj veliki bezdušni dobitak rakijom opija narod — nudi ju navalice mukte, daje ju na vjeresiju, da si kasnje debele kamate ubere. Ture nebi smjelo vina piti — pije rakiju. Kršćenik pije rakiju, da omamljen svoje siromaštvo i svoje obitelji biedu časak zaboravi. Rakija je sladka, koga uhvati težko ga od sebe pušća. Opačina sebičnim koristoljubjem njegovana, razcrviti će narod — i izopačiti, kako ga revni njegovi duhovnici nebudu mogli ni molbom ni nagovorom niti zadrugom umjerenosti popraviti.

Trapiste su poljodjelaoci i svake vrsti obrtnici i zanatlije. Kolika se odtuda narodu pruža blagodat —! Težaci i pomoćnici od naroda kod svake struke posla: zidanja, tesanja, klesanja, kod kroja obuće i odjeće uputiti će, te će kod sebe popravljati, kuće sebi i staje blagu bolje i zdravije graditi. Trapiste su jur, što su istom nekoliko ljeta kod Banjaluke 100 jutara puste nerodne zemlje u plodonosne oranice i cvjetne sjenokoše obratile; voćku su ne samo kod sebe u svojih voćnjacih, nego kalameći i kalame davajući kod svojih susjeda i dalje tko je htio oplemenili i umnožili. S vremenom će površina u Bosni vinovom lozicom zarudjeti, koja sada ondje zapušćana, jer beg gospodar nije za nju mario, a kršćanska raja nije oko vinove loze raditi umjela niti smjela.

Trapiste skupiše oko sebe sirote dječake, te ih obrtu i zanatu, kako si koji izabere i sposobnosti pokazuje, uče. Ti će se kad izuče poput pčela po zemlji razpasti i što naučiše, dalje širiti. — Da kako, da ostarjeli za težki težački rad obnemogli Trapiste malene u čitanju,

pisanju, računanju i kršćanskom nauku podučavaju, i ne odtek malene, nego nedjeljom i blagdanom momke i odrastle muževe u učionu sakupljaju. — Jer su i sami Trapiste bolestim podvrženi, pripraviše si u samostanu malenu ljekarnu, te iz ove pružaju ljekove bolestnikom i stradalnikom u narodu. Tim pobudjuju ljubav do zdravlja i produljuju život onim težkim zapušćenikom. To im nosi ljubav i priznanje kod svih.

Ovim dvim mladjim crkvenim redom od prastara doba junački prednjači red Franjevaca urodjenika, kojemu je od apostolske stolice duševna pastva puka u Bosni povjerena. Ovi nemalaksaju, nepopušćaju u radu, kolci i udarci verigami i apsom prokušani priznavaoci, imajući pred sobom nagled slave i krune mučeničke, koju mnogi njihovi zaslužiše i dobiše. Franjevci od vjekova pastvuju i upravljaju puk propisi i kanoni crkve katoličke. Turčin se za nutarnje ustrojstvo i disciplinarni postupak crkve katoličke nije brinio, niti se zatorljivimi naredbami uplitao.

Ljepota! Ovi će redovi crkvene družine i na dalje blagonosno raditi — ne bude-li im evropejski liberalizam nepovoljniji, nego biahu dosadanji gospodari zemlje Turci.

Jednom doglasiše Isusu, da ga mati i braća čekaju, a on glednuv po narodu reče: ovo je moja mati ovo su moja braća, tako su i članovi rečenih trih redova; cieli su ondje gdje su: sebi nespravljaju, sebi nerade, sebi neskupljaju, svomu puku skrbe, njemu rade, njega prosvećuju i izobrazuju: charitas je bodri, charitas oživljuje, charitas u grob zahranjuje. Narod vidi i uživa — Bog plaća i nagradjuje. Množao se ondješni narod, množali se ovi njegovi učitelji, boljih mu netreba, baram za sad i nekoliko godina u napried.

Na slunjskih brdih pisao Bučar, župnik.

Očitovanje.

Kad sam na prošnju g. Voršaka, da mu Čitanja samo s jezikoslovne strane razsudim, odlučio zadovoljiti njegovoj želji, nisam očekivao, da ću se morat upustiti s njim u ma kakovu polemiku, osobito što sam iztaknuo samo obćenite vrline i nedvojbene, po mojem sudu, nedostatke njegova djela. Dokazao sam mu, da mu prevod nije još dotjeran, kako bi trebalo, što i nije dobro razumio i nije točno preveo pojedinih miestah, davajući i oblikom i riečim druga značenja, nego što jih sbilja imadu; pak premda mu je slog u obće pravilan i voljak, da ima u njem ipak i pogrešakah i tvrdoćah. Pak to je po prilici ono, što mu i moj sukritik iz svega djela obširno dokazuje. Sve sam pako to tako blagim načinom iztaknuo, da je zagrebačkim kompetentnim čitateljem onaj moj sud godio. Kanonik Voršak, mjesto da dobrohotno primi i pohvalu i uputu, s njekim smiljenjem gleda na moj malašni trud, poriče razložnost i oslonljivost momu sudu, i pobija moje dokaze, samo da tutnji, ter neznaš, bi-li mu obranu uzeo za neznanje, ili za preuzetnost ili za oboje skupa. Ja imam prečega posla, nego-li s dosadom čitateljstva pobijati njegove nazovi-dokaze, pak primiećujem samo to, da nije nijednoga moga dokaza pobio, a samo je jedan o izreci: ljudi nestaju oslabio; jer ako nestajati i znači mancare poco a poco, ali kano imperfektivni od perfektivnoga nestati, koji znamenuje mancare i perire, znači i on oboje, ter se u izrazu: ljudi nestaju može razumievati i jedno i drugo, pak je trebalo svakako izabrati točniji izraz. Uz ovakovu oporost pisacah suvišno je glede njih pisati kritike. — Da si g. dr. Iveković neda ništa dokazati, to si medju sobom kazuju njegovi znanci. U književnih prepirkah nije mu toliko stalo do istine, koliko do svoje taštine, da se održi pobjednikom. U to je ime u prepirci o evangjelistaru, koja se mene tiče:

1. Izkrivio moje prednjake, pak me obiedio netemeljitim izvodnim sudom, koji sam, pročitav samo njekoliko prvih listovah Voršakova evangjelistara, izrekao o njegovu radu; kano da sam pročitao cielo djelo.

2. Zašutio onaj dio moga suda, da će se posao prevadjanja svetoga pisma kod nas tekar poslije mnogo pokusah dotjerati; dosljedno, da niti Voršakovo djelo nije dotjerano; a i slabo je uvažio one nedostatke, koje ja Voršaku iztičem, samo da me s uspjehom potvori netemeljitim sudom. Da je to dovoljno uvažio, bio bi uvidio, da se pohvala, koju izričem Voršaku, da mu jezik teče naravno i gladko i da mu je slog po književnom jeziku u obće pravilan, jasan i gladak: blaži dodatci: ali, u obće, ter se nebi čudio mojoj svjedočbi, već bi ju uzeo kano drugi bitni dio kritike, da se priznanjem prednostih djela bodri pisac u književnom radu. Isti onaj dio moga suda, da se kod Voršaka neopaža ni najmanja težnja za neobičnim i nenaravnim ima posve drugi vid, ako se ovako, kano što je Iveković učinio, iztrgne iz konteksta, a posve drugi, ako se, kano što bi trebalo, protegne samo na rieči i na način izrekah, kano što stoji u kontekstu; pak i drugo je, ocieniti ovaj dio moga suda prama cielomu djelu, a drugo prama njekoliko pročitanih listovah; drugo je na dalje, ako se koja neobična rieč izmakne piscu, a drugo ako teži za neobičnim; napokon je veoma čudno, kad Iveković prigovara neobičnost riečih, čijemu je evangjelistaru glavni biljeg neobičnost. Da je g. Iveković hotio napisati o Voršakovu djelu kritiku, a ne invektivu, kojoj iz svake opazke brizga otrov strasti i jada, dobrahno bi se umanjio broj prigovorah, od kojih su njeki netemeljiti, a njeki neznatni, ter bi se sve više uvidjala temeljitost moga suda.

3. Proti svomu se osvjedočenju pozvao na okružnicu duhovnoga stola zagrebačkoga od 2. stud. 1877. br. 3015. za dokaz, da treba reći: svetu crkvu katoličku, a ne: svetu katoličku crkvu; proti svomu osvjedočenju kažem, jer kano nazočnik dobro znade, što i kako se je u onoj sjednici dokazivalo, dokazalo i odre-

dilo. Zato mu očitujem, da se svećenik, nebi smio pozvati na okružnicu, koja je onako izdana. *)

4. Po svojem je običaju onom obćenitom izrekom: da kod nas ljudi, koji su svršivši bogoslovske nauke, kasnije jedva kad imali u ruku bibliju, lahkoumno i bahato presudjuju i osudjuju prievode biblijske, i mene ošinuo pogrdom. Ali je njom najviše sam sebe osramotio. Ovdje se doktor ponizuje do prostote, koje imenovati nesmijem, prodirući i do svetinje privatnih sobah, da uhodi, tko se bavi, tko-li nebavi biblijom. Srećom mu je kod mene nos dobro poslužio, ter se ja, u drugom zvanju, ni sammnogo bavio biblijom; ali sam se zato razsudjujući i njegov i Voršakov evangjelistar, ograničio samo na jezik, ostaviv izrično bogoslovni dio strukovnjakom, a u poslu jezika neće mi valjda g. doktor zanijekati nadležnosti. Pak i u tom sam bio tako oprezan, ter sam se svaki put posavjetovao s njekimi svojimi učenici, a sadanjimi doktori bogoslovja, samo da nepogriešim gdje proti biblijskoj istini. Pak to zove Iveković: lahkoumnim i bahatim postupkom. Ali sve da sam, hoteći pripomoći izpravnijemu prevodu evangjelistara i slabije što razumio, moglo bi mi se i oprostiti; nu kad doktor i profesor bogoslovja, koji svaki dan tumači i prevodi sveto pismo, onako ga slabo razumije i onako netočno prevodi, kano što se to vidi iz sve razprave o tom poslu, onda je to sbilja neoprostivo. Da mi se hoće dosadjivati čitateljstvu, mogao bih redom dokazati, da g. doktor u svojem evangjelistaru grieši skoro proti svim onim točkam, koje Voršaku prigovara. Doista mnogo razloga za g. Ivekovića, da bude puno čedniji.

Zato odbijajući onu smiešnu ponudu obraničku bez nikakve nagrade izričem podpuno svoje osvjedočenje, da ni Ivekovićev ni Voršakov evangjelistar nije još tako dotjeran, da se nebi duhovni stolovi morali pobrinuti ako ne za vještijega, a ono za svjestnijega preveditelja.

A. Veber, k. z.

Dopisi.

Iz otočkoga okružja mjeseca srpnja. (Njekoja zla po krajini). Tko našemu krajišniku taji vjeru, taj ga ne razumi. I danas popast će on za goli nož za vjeru i dom, za ženu i obitelj. Nu tko bi ga mislio sasvim nevina, sasma nepokvarena, i taj bi se ljuto varao. Prošla je i prolazi zlatno ono doba, kada samo preko mrtva, kada samo po pogaženom graničaru mogao si pogaziti i njegovu vjeru. Razni su tomu uzroci, s kojih je tako zavladalo u krajini. Ja ću se u njekoja samo zla dodirnuti, pa njim i uzroke potražit. Zlo, koje zavladalo medju našim krajišnikom, osobito kordunom, jest nesretni konkubinat. Mladić, koji navrši 18. godinu rado bi se ženio, a jer mu prieči to vojnički zakon, ipak čini zaruke, vodi djevojku kući, i pripravlja gostbu ko obični pir, pače dogodi se, da se dovede djevojka kući tobožnjega mladoženje pod pucnjavom i zastavami, bez ičije dozvole, bez ikakva blagoslova. Ovakvih slučajeva ima mnogo u župah rimo-kat., ima jošte više u naše braće pravoslavne. — Nema dvojbe, da svaki župnik proti tomu govori, opominje, zaklinje, moli i nagovara, ali ipak zlu doskočiti ne može. Tuži i kotaru, pita za savjet i svoje veće poglavarstvo, pa dà, ukinut će ovo nekoje divlje ženitbe, njekoje će silom razriešit, a njekoje i pozakonit, nu sve do cigloga, ko što bi želio, ne može. Žalostno je svakomu župniku, kada je prisiljen tužit svoga župljana, žalostan je pastir, kada mora tužit svoju ovcu. Ali druge nema, mora. Jer neće da sluša, jer neće milom, misli si dotični župnik, hoće silom. Tuži dakle na dotični svoj kotar. Kotar pozove, kazni je globom od 2—5 for. i naloži da se moraju u 15. dana razstati. Globa ako i kasno utjera se, ali nesretni par uvjek paruje. Kada izteče ono 15 dana, tuži župnik po drugiput. Kotar je pozove, kazni iste istom globom, i naloži da se za 15 dana imaju odjelit. Da župnik tuži 100 puta — 100 put istim načinom kažnjeni bi bili. Jer mu dozlogrdi, umoli napokon, da se rečeni imaju silom razćerati, umoli da pripaze na to seoski starešine, pa da se već jednom kraj ovim bezakonjem učini. Odgovori se službeno: da će se po zakonu kaznit, ili da su po zakonu kažnjeni t. j. mi imamo zakon i po zakonu se vladamo, a ti nam nećeš prepisivat, kako se kazne imaju dielit. U gdjekojem pako kotaru, malo se brini za oto, nastoji se porez točno utjerati, ceste da su valjane, a za moralni napredak glava ih ne boli, pače poznam u njekojem kotaru činovnika, koji živi bez zakona, ima dvoje troje-li djece, i ovaj sudi sada onoga, koji jednak je njemu. Narod to motri, pametniji glavom kreću, a mladji vesele se, što imaju svoga druga, u osobi kot. činovnika. Kod braće naše, čujem, ide i sam paroh, pa ako je pravoslavni pobolje kuće, i veće mjesto, svrati se veselju i gostbi i sam činovnik dotičnoga mjesta ko n. p. sudac. Koji je dakle uzrok ovomu zlu? Što njekoja poglavarstva sciene konkubinat za malo ili nikakovo zlo, što kojigoder i sami tako rade, što sude ovaj prezir zakona i božjega i carskoga preblago, proti svim i uza sve naredbe visokoga poglavarstva, pa napokon, jer njekoje štiti milostiva gospoja predstojnica njekoji su pod okriljem gospoje gospodina pristava i t. d. — a ti sada govori, viči da se razpukneš, sve utaman, a kad izadje ovakov mladić ili ovakva nesretna djevojka iz crkve reći će: brndaj, brndaj, ja znam što radim, i znam komu da se utečem. Da se ovaj kukolj mora radikalno čistiti, svatko pametan uvidja. Jer zlo ovo, koje vlada za sada samo po kordunu i u okolici otočkoga okružja, moglo bi se razgraniti širom ciele granice, u one plovanije, u koje se jošte nije zmija ova dopuzala. Ima većih miesta u granici n. p. Gospić, Otočac, Brinje,

---

*) Na izričnu želju preč. g. kanonika pustismo i ovo u list. Bilo s tom okružnicom ma kako mi držimo, da je svaki konsistorij tek savjetnik biskupov, koj može njegov savjet bud primiti bud zabaciti. Ur.

Ogulin, ima gorjih kršćana u ovih miestih, ima moralno izkvarenijih, ali ovoga nema, da pod jednim te istim krovom ko muž i žena javno obitava dvoje mladih, na očigled svih kršćana, na očigled poglavarstva i duhovnoga i svietovnoga, na sablazan mladeži obojega spola. Kriepost i dobrinja pada, gdje se ovo dogadja, pa je sveta dužnost ne samo svećenika, već i svakoga rodoljuba Hrvata, da nastoji zlo ovo izpuditi iz naše hrabre Hrvatske granice, jer pada moral, pada vjera, slabi se naraštaj, a djeca radjaju se slaba i nejaka, nikomu i nigdje upisana. — Tužio mi se ne davno njeki poštenjak, častnik u miru. Gospodine, kaže, nije ovo prije bilo. Mi smo morali svaku nedjelju i blagdan doći k sv. misi, a sada gospoda naša srame se doći. Sloboda njim dana, pa nju zlo upotrebljuju. Istinu reče. Danas naša gospoda, činovnici u krajini, počam od onoga zadnjega pisara u obćini, pa gori sve gori, dolaze u crkvu u ove dane: tielovo, na rodjendan i imendan Nj. Veličanstva, i na uzkrsnuće, ako se milostivo pozovu. Na Božić, na isti dan Uzkrsa, Duhove i poveće druge blagdane ne mili njim se u crkvu, već ili rade u svojih uredih, ili se šeću pod blagim vedrim nebom, dimeć cigaru. Gospoje, ako žele doći k sv. misi, gospodin suprug dovest će nju do crkvenih vrata, tada sjesti će pod sjenom granate lipe, i pričekat dok se misa svrši, da ju može odvest kući. — Puk pita se, jer obraća oči u svoje poglavare, bože moj, zašto ova gospoda, jur su ona pametna, nedolaze k misi, pa mudrujući ovako, i sam pomalo počima izostati i jedino dolazit u veće blagdane, tim više kad gleda, da mu je župnik najveći prijatelj onomu, koji izbjegava crkvu i ruglu izvrgava sv. otajstva. Kod braće pravoslavne jest to i gore, njihove crkve opustile, osobito po kordunu, a dok paroh glagolji, puk mu oko crkve puši lulu i sbija šale, a kad je sajam, prodaje se, viče ko na trgu, bez ikakva obzira na pobožnost, koja se obavlja u crkvi. Zato nije čudo, da se još njekoja zločinstva dogadjaju u krajini, prem se grade škole i širi prosvjeta, kao tatbina, ubojstvo, palež, osobito kod naše braće, pa da nije narod jošte one blage i mile ćudi, nego da za svaku malu prima za nož, hoće da se osveti i željan je krvi. Ako je gdje potrebno da poglavarstvo štuje vjeru, dolazi u crkve potrebno je u krajini osobito na kordunu, a dužnost jest svakoga rodoljuba osobito pako poglavarstva triebiti konkubinat u onih krajevih gdje se uvukao, prednjačiti puku dobrim primjerom osobito glede polazka crkve, pa eto nam dobra, sviestna i poštena krajišnika, jer je već po Bogu nadaren mnogimi liepimi duševnimi svojstvi. — — s.

Iz Glinskoga kotara. Dne 20. srpnja obslužavali smo dan sv. Ilije, zaštitnika majske župe. Ovom prigodom opazili smo kako je malo naroda kod službe božje, a silesija vani — na trgu: jer se u Krajini na dan crkvene svetkovine ujedno i sajam drži. To se nam nedopada, osobito gdje vidimo da nam i prosti narod sve to više uz materialistička načela prianja. Kad je dan odredjen za najveću svečanost čitave župe, dapače festum I. Clas. za čitavu katol. crkvu n. pr. vel. Gospoja onda sigurno nije pravo, da nam narod halabuči na sajmu, a u crkvu nedodje — pa da i volju ima. Sajam neka bude drugi dan, kakono je to hvalevriedan običaj u provincialu. I to je jedna molba vanjskoga svećenstva na višje oblasti — u svrhu narodnje koristi — morala. S druge strane radostno bilježimo takodjer i ono što nam se je dopalo onaj dan u Maji. Poslie svečane poldanice, koju je služio kotarski vicearhidjakon, bio je formalni izpit iz kršćanskoga nauka, kojemu su prisustvovali mnogi roditelji i nekoji svećenici. Župnik domaći, mlad, uredan i revan svećenik, predade preč. g. vicearhidjakonu liepo uredjen popis mladeži, te ovaj prozivao redom djevojke (dječaki nam žalibože sasvim slabo u obće kršć. nauk polaze), koje su liepo i čedno na sva pitanja odgovarale — dapače iste u stihovih sastavljene molitvice juternje, večernje, prije jela i poslie jela te za pojedine dielove sv. mise na izust moliti i pjevati znale. Godi to srcu svećeničkomu i roditeljskomu, a kamo-li ne duh. pastiru komu mladjahne ovčice obraz osvjetlaše. Ovdje nam je pokorno spomenuti, kako bi koristno bilo da svi VAD. ovako čine i obsvjedoče se, kako pojedini župnici svojom mladeži napreduju, držeći barma godišnje izpite u crkvi izza službe božje u svakoj župi. To bi tim više potrebno bilo: što je novim zakonom svećenstvu upliv u školi prikraćen, da svoj djelokrug barma u crkvi raširimo. Isto što rekosmo o Maji opazismo na dan sv. Ane u Gorah. Smijemo bez svake uvriede a još manje laskanja reći, da je riedko koja župa u našoj prostranoj nadbiskupiji, gdje bi se kršć. nauk onako točno i revno učio, ko što upravo u Gorah. Milina je slušati kako mladež odgovara na svako pitanje svoga duh. pastira. Mladu još i neizkusnu svećeniku bilo bi željeti, da sluša praktično naučanje i izpitivanje kršćan. nauka kod župnika Gorskoga. Ovom sgodom opet bi se usudili moliti višje oblasti da bi nam na ruku išle te nemarnu mladež — naročito dječake — prisilnim načinom ka kršć. nauku upućivale.

Iz Vel. Erpenje. Današnji viek jest viek prosvjete. Pa i u našoj domovini sve viče: podignimo narod iz njegovoga neznanstva i siromaštva. A tko da ga podigne? U tom svojstvu u prvi red brojimo svećenstvo i učiteljstvo. Ovo su reć bi jedina dva faktora, dvie poluge, koje su vrstne i pozvane, da narod prosvećuju. S toga mi se čini da je na našem svećeničkom odgojilištu zagrebačkom praznina, koja se imade popuniti, praznina naime, što neimade stolice govorničke. Naš nebeski Spasitelj dade nam ponajprije nalog: „Učite sve narode"; a istom zatim „krsteći jih." Ponajpreča dakle dužnost svećenika jest naučanje. Da pako svećenik bude pravi govornik, da bude njegova rieč onaj mač na obje strane naoštren, ono kladivo, koje razbija pećine: treba mu istina naravna dara, ali još većma vještine. Tako uči „ars rethorica." Ja sam slušao nedavna propovjed

jednoga svećenika. Govorio je prekrasnu Segnerijevu propovjed. Nu u govoru nije ni pošto uspio. Govorio je, kan da ne pozna narav pojedinih afekta, pa jih nije zaodjeti znao njihovim naravnim ruhom; nije znao izrazivati čuvstva i afekte njim pripadajućim tonom; niti ih je predavao naravnim svojim glasom. — Dok sam ja sjemenište polazio, nije se ništa učilo o kakovom umjetnom govorničtvu. Ipak gdjekoji klerik kupio bi si koju govorničku knjižicu. Tako ja sa svojim drugom — koji bijaše i moj „socius doloris“ — prevraćali bi vrlo često knjižicu „Mimik von Engel“, zatim „ars rethorica“ izdana u Rimu itd. Tako bi naši bogoslovci mogli raditi i sada, ali nuždno bi se nastojati moralo, da nam se uzpostavi govornička stolica na našem sveučilištu, jer dokle toga ne bude, dotle neće moći naše svećenstvo odgovarati svojoj naučajućoj dužnosti, a tim će i prosveta te blagostanje naroda zapinjati. Ovu nuždu iztaknu već odavna poznati veleum, te ponos i dika našega naroda. Al dalje se nije ništa učinilo u tom pravcu. *F. C.* (Dok toga ne bude dobro će doći predavanja dra. Suka, koj će već buduće godine početi predavati retoriku na liceju. Ur.)

Viestnik.

Zagreb. Presvietli gospodin biskup Janko Pavlešić dieliti će ovim redom otajstvo sv. potvrde u odranskom kotaru: U Odri 25., Vel. Gorici 26., Starih Čičah 27., Pešćenici 28., Nov. Čičah 29., Veleševcu 30., Bukevju 31. kolovoza, Šćitarjevu 1., Jakuševcu 2., Zaprudju 3. rujna. U svaku ovu župu doći će presvietli gospodin dan prije.

— G. Ivana Krapca, podarhidjakona i župnika u Sveticah, imenovao je uzoriti gosp. kardinal-nadbiskup župnikom u Bregih kod Ivanića, ostaviv mu prijašnju čast a sada naslov namjest. podarhidjakona kotara Ivanićkoga. — Franjo Mačečević, zač. prisjednik nadbiskup duhovnoga stola i župnik u Mahičnu, postao je redovitim podarhidjakonom kotara Lipničkoga.

— Od 35. molitelja primljeno ih je u nadb. sjemenište prošli ponedjeljak 31. U prvi tečaj bogoslovja: Filipić Ljudevit; u 8. gimn. razred: Šimat Matija, Jambrušić Andrija; u 7. gimn. razred: Čebular Josip, Galović Martin, Trezić Ivan, Mihinić Martin (sva četvorica pitomci nadb. sirotišta u Zagrebu), Latković Franjo, Metzger Ivan, Pleše Milan, Rehman Josip, (sva četvorica pitomci nadb. sirotišta u Požegi), Šmit Karlo, Zbierzchowski Josip, Haban Ivan, Mlakar Ivan, Schaschel Jakov, Klučarić Stjepan, Kamenar Nikola, Štajcer Ivan, Hudjek Stjepan, Kos Stjepan, Bukovečki Ivan, Jurković Juraj, Nemec Julij, Tepser Karlo, Fišer Andrija, Forko Gjuro, Potlačnik Antonij, Dubin Stjepan, Buljan Milan, Divjak Franjo. Ostali su odbijeni radi slaboga napredka.

— O napredovanju naših po Bosni slabo se što čuje. Iz onoga pako, što ipak dopire u javu razabiremo, da napreduju bez ikakve ozbiljne zapreke. Većega odpora nikakva ne ima ni u Hercegovini, gdje su mu se ponješto nadali, i kamo su baš sbog toga uljezli malo kasnije. Glavni grad Hercegovine Mostar svečano je 5. o. m. dočekao našu vojsku kako ju je liepo primila i Banjaluka u Bosni, a hoće, ako Bog da i Sarajevo. Vojsku dočekuju osobito srdačno katolici. Kad je u Brodu prva deputacija došla pred fzm. Filipovića, da ga pozdravi progovori prvi katolički župnik o. Filip Oršolić. Ganut jedva je rekao ove njekolike rieči: „Veselje i radost, koju Bosna ćuti u ovaj moment svoga oslobodjenja, tolika je, da se nedade rieči izraziti. Oduševljeni kličemo: hvala caru austrijskomu, koji nas prima pod svoju moguću zaštitu; hvala mu, da je vašu preuzvišenost poslao u Bosnu na čelu svoje vojske, da u njoj digne red i mir, kojega u njoj nikad nije bilo. Radujući se carskoj pomoći, kličemo iz dna razcviljena srca: poživio bog njegovo veličanstvo, cesara austrijanskoga, koji se, čuvši plač i jauk naš, sklonu na to, ter na čelu svoje vojske šalje u Bosnu preuzvišenost vašu. Poživio bog i Vašu preuzvišenost i vojsku carevu, koju nam u Bosnu dovedoste i dao, da Bosna doskora procvate pod mogućom zaštitom cesara austrijanskoga i vojske njegove!“ — U Metković pako nadošlo je poslanstvo bosanskih katolika, koje je tamošnjega okružnoga kapetana zaprosilo, neka bi doglasio nj. vel. caru austrijanskomu, da katolici svuda po Bosni neuztrpljivo izčekivaju vojsku austrijsku. Čine to katolici s toga, što se nadaju, da će kršćanstvu u obće, pa i njim, nadoći poslie muke kroz stotine godina, ipak jednom ljepši dani. Kako je i sv. otac budno oko svoje obratio na ove krajeve, ta im je nada opravdana. Slobode vjeroizpoviedanja, koja je svetčano zajamčena, naužiti će se sada i oni. Samo neka tamošnji katolici, a naročito čestiti njihovi franjevci ne povjeruju kojekakvim zlim glasovom, koji bi rado smutit ih već sada, kad im je tek svitati počelo. Tà odkle da dodje sada odmah toliko svjetovnoga svećenstva, da svuda preuzme duh. pastvu? U svih naših biskupijah golem je manjak klera, pak s toga i pronose ovakve smutljive glasove tek oni, koji nepoznaju ni nas, ni odnošaja u Bosni.

— Poslanstvo bosanskih katolika predstavilo se ovih dana okružnomu kapetanu u Metkoviću u Dalmaciji, da učini tuj najdublji poklon našemu caru i da naviesti, kako katoličko pučanstvo Bosne nestrpljivo izgleda austrijsku vojsku.

— „Branislav“ u br. 16. ljuti se na nas, što smo u posljednjem broju priobćili članak proti dru. M. Budué da ne pobija ništa, što je ondje navedeno ne možemo mu ni odgovarati. Jedino izpravljamo mu onu pogrešku, kao da je onaj članak napisan po nalogu uzor. g. kardinala. Osim njekih prijatelja nitko živ nije znao, da će izaći onaj članak, a najmanje znao je za to uzoriti go-

spodin. Ob odnošaju našem prama uzoritomu nadpastiru pisalo se je i u najnovije doba toliko, da smatramo suvišno i rieč o tom progovoriti. U politiku pako mi se nismo do sada ništa pačali, a ne bi se ni ovoga puta, da nije nekadanji vodja opozicije onako jako povriedio vjerozakonskoga čuvstva, koje je Hrvatu još uviek sveto.

— Iz Rima javilo se 1. o. mj., da je noćju oko 1 ure preminuo kardinal Franchi. Bolovao je vrlo kratko vrieme. Žestoka groznica privela mu za dva dana smrt. Umna i neumorna državnika žali sve, što ga poznaje, a žali ga osobito sv, otac Leo XIII., komu je kao državni tajnik bio u političkih pitanjih desna ruka. U vrlo kratko vrieme obzirnošću svojom on je katol. crkvi pripravio ugodan položaj i u onih zemljah, u kojih je već od dulje vremena i trpiti morala. Sa Španjolskom je sv. stolica u uži odnošaj stupila. S austrijskom vladom dogovarala se je, kako bi se u Bosni i Hercegovini uzpostavile stare biskupske stolice. S bavarskom vladom sprijateljila se u toliko, te su sada popunjene biskupske stolice u Monakovu i Speieru, koje su već njekoliko godina prazne bile. Pod ravnanjem njegovim budno je sv. stolica pazila i na položaj katolika u Portugalskoj, Englezkoj, Italiji, pak i Meksiku, španjolskih republikah centralne Amerike i Braziliji. On je nastojao, da se glas sv. stolice čuje i na berlinskom kongresu, te se je u noti na nj priposlanoj zauzeo za položaj katolika u iztočnih pokrajinah. Uz pomoć Austrije i Francezke uspio je i tu. Osobito je pako gledao, da se nesnosni uprav položaj katoličke crkve u Njemačkoj promieni. Radi toga je sv. otac Leo XIII. pisao i caru i careviću. I kad je kardinal vidio, da mu i tu trud uspieva; kad je nuncij Masella počeo s Bismarkom u Kisingenu o tom viećati — onda ga providnost božja pozva k sebi.

— Nasljednikom kardinala Franchia kan da ima biti kardinal de Luca. Nu javljaju, da odvija od sebe ovo važno i težko mjesto. Uzrok tomu biti će i njegova već starija doba, kojoj bi pretežko bilo u tom položaju uztrajati. Odvine-li on to posve od sebe, mogao bi privremeno preuzeti državno tajničtvo nuncij bečki mons. Jacobini.

— Od 2. pa do 28. srpnja obtuženo je bilo u Njemačkoj 558 osoba s bog uvrede veličanstva. Od ovih osudjeno ih je 516 zajedno na 806 ¼ godine tamnice, a riešeno obtužbe bilo ih je 42. Medju osudjenimi ima 31 žena. A tužbe ovakve teku još uviek.

— O dogovorih, koji se vode u Kisingenu medju Bismarkom i papin. nuncijem monakovskim Maselom sude razne novine na razan način. Službene novine doduše posve šute o tom, a drugo liberalno novinstvo piše ono, što bi želilo, da se konačno ugovori. Jedni pišu, da se svibanjski zakoni neće ukinuti, nego da će se samo posve blago izvadjati, drugi se boje antiliberalačkoga pokreta. Konservativniji življi žele, da bi se kulturni boj sustavio' nu traže u tu svrhu zahtjeve, kojih s katoličke strane nikad dobit neće. Što će se pako u istinu zaključiti to počekajmo koj čas. Čini se, da će iz tih priegovora porodit se mir, koj će katolike posve zadovoljiti.

— Izbori za berlinski državni sabor dogotovljeni su, nu posvema još se ne zna uspjeh. Stalno je, da je središte (t. j. katolici) dobilo dva mjesta više, a kod naknadnih izbora nada se dobit još barem četiri. Po tom biti će središte takav faktor u saboru, s kojim će se morati računati. Možda će i taj uspjeh povoljnije djelovati na dogovore u Kisingenu.

* O gladu u Chini izviestio je britanski konsul iz Wuhu vrlo nepovoljno. Glad je tu još veći, nego-li se po novinah i piše. Ljudi su sama kost i koža. Radi prevelike suše plodovi nisu mogli dozoriti. Sad je već prekasno; kad bi kiša i pala usjevi dospjeti ne bi mogli. Ovako velikoj suši da je vjerojatan uzrok, što su šume posve lahkoumno sasjekli. Dok ovako ne mogu kod kuće nikakve hrane smoći ne može im se ni s vana brzo dovažati, jer ne ima dobrih obćila. Žito, što se morem doveze sagnije do polovice prije nego-li se može dalje u zemlju uvesti. Pučanstvo i više i niže smatra ovaj glad kaznom božjom i svi čine veliku pokoru. U samom dvoru nije dopušteno jesti mesa, jer misle, da se nebo srdi, što životinje ubijaju.

Družtvo sv. Jeronima.

Stupiše u člane III. reda. Rožman Stjepan, kapelan u Pribiću. Knievald Evgenij, gimnazijalac u Zagrebu. Učiona u Cerovcu kod Karlovca. Demeli Josip pl., konsistorijalac i grad. župnik u Karlobagu. Starčević Stjepan, trgovac u Medku. Zoltner Kalasancij Josip, franjevac u Brodu. Pobor Nikola, konsistorijalac i gradski župnik u Kukuljanovu. Micetić Antun, župnik u Roču. Grubiša Ivan, župnik u Krkavcih. Sancin Josip, upravitelj župe na Rizanu. Ciković Frane, seljak u Jordanih. Pavelić Jakob i Turić Juraj, učiteljski pripravnici u Petrinji. Sila Jakob, kateketa na učilištu u Kopru. Učione u Končanici, Brestovcu, Dežanovcu, Kutini i Ilovi. Valentić Ivan, župnik dekan u Silbi u Dalmaciji. Pučka škola na Sušaku, darom g. Antuna Polića, trgovca. Učiona u Bregih. Kuntić Daniel, Krvarić Pavel, Pračić Stjepan, Strurlić Franjo svi iz Čučerja. Iveković Šandor, obćinski bilježnik, Broz Nikola, mjestni sudac i odbornik, Županić Ivan ml. prisjednik mjest. suda. Bukelić Mato, odbornik i vlastelin, Šplait Jakob, Lojen Dragutin, Sladorić Mirko, odbornici na Selih kod sv. Kate. Porezne obćine Sela, Jelenjak, Horvatska, Razvor i Brezje. Spišić pl. Vojko, načelnik slob. i povelj. trgovišta, Šantek Nikola, ravnajući učitelj i Tunković Ana, učiteljka svi u Samoboru. Živko Stjepan, seljak u Virju. Fragner Petar, kralj. pošte oficijal u Zagrebu. Zemaljski odbor u Zadru. Bajec Stjepan, Matan Ivan, Novosel Tomo, Srakošić Andro, Stajner Mato, Vrbanić Stjepan, Hrebac Mato, Lenuci Mato, Pecoja Mato i Ratkaj učenici, Erdeljac Kata, Tukac Kata, učenice u Hrnetiću. Žagar Antun, župnik u Čabru. Marinković Pavao, tajnik biskupov na Hvaru. Godišnji članovi. Barabaš Gustav, podarhidjakon i župnik u Moravču 20 god. čl. Bošnjak Ivan, bivši podarhidj. i župnik u Bregih 20 god. čl. Turković Josip, župnik u Čučerju 2 g. čl. Matejka Gržalja iz Drage 1 g. čl. Juranović Stanko, učiteljski pripravnik u Petrinji 1 god. čl. Svih god. čl. 164.

☞ **Ovaj broj ima dva arka.**

Urednik Dr. Andrija Jagatić. Tiskom Dragutina Albrechta.

Odgovor na Ivekovićevu kritiku.

Ja sam hotomce g. Ivekovića pismeno pozvao, da moju knjigu (evangjelistar) javno prosudi; hotomce sam, ako i neizravno, oglašujuć ju, na to ga vabio, a to s dvojega razloga, prvo: što sam znao, da njemu moj te vrsti rád neće, i, po ljudsku govoreć, nemože biti po ćudi (a kako bi mu bio, kad se je on, taj moj rád, začeo i dočeo povodom njegova evangjelistara, što no sam ga ja razlozi i dokazi sve do danas po nikom neoborenimi javno obsudio), da će dakle on, podje li za mojom vabkom, strastveno nategnuti svaku žičicu proti takvoj mojoj drzovitosti. Drugo: što sam žudio, da on, profesor bibličkih nauka razsudi strogo i znanstveno knjigu moju, kako sam kušao ja jednu čest njegove. I on me je, hvala mu, podpuno izdovoljio, valjda i nerazmisliv, da mi dvojica, kako se pismeno ljuto poparbismo, nemožemo biti jedan drugomu u istovjetnoj tužbi brezpristranimi sudijami. Ali ja neću zaboraviti na to pravno načelo, ter ću svaki svoj odgovor obočiti o dokaze iz spîsa u bibl. struci ili u prevadjanju sv. pisma uglednih ljudi: pa koliko vriede oti, toliko i moji odgovori. Netrebam ni natuknuti Ivekoviću, da u tih uglednicih neima sutuka proti nekim njegovim nježnim izrazom i proti formi pisanja doličnoj . . . .

I evo me, da naposebice izpitam one prigovore proti Čitanju iz Danielove knjige (str. 91.), koje je Iveković znamenjem čuda i strahote (ovim:!) obilježio.

Quem videram in visione a principio = ja ovako: čovjeka, što sam ga s početka vidio kô u snu. — Videre in visione = vedere, aver delle visioni = Gesichte haben = prividjati se, vidjeti u snu; po tom: Privid = Schein Gesicht, Traumgesicht (riečnici: Filipović. Šulek. Parčić.); po tih sam ja pravo preveo, pače da proročko prividjanje razlučim od gola sanjanja, nisam uzalud umetnuo česticu: **kao**. Vuk prevadja: utvara, što znači: Gespenst. Stuliću je visio = prikazan. Ivekov. u Evangjelistaru str. 131. visio = vidjenje, po tom on bi ovo bio preveo ovako: kojoga sam vidio u vidjenju od početka. Čije bolje odgovara piščevoj misli, čije li je hrvatu razumljivije? A meni je to dvoje vazda pred očima lebdilo; inače bih se bio utaman trudio. — Prigovara (valjda da se ljuto pošali) što sam rieč: Gabriel razstavio od rieči: čovjek; a cenzori sv. stolice nisu prigovorili slavnomu nadbiskupu Martiniu, koj. gle, ovako: Ecco che l' uomo, che io da principio aveva veduto nella visione, Gabrielle, subitamente, dakle on ko i ja; i još je, kao i ja u podredjenoj izreci sve rieči brez nužde premetnuo! A po papi Piju VI. sastavljen odbor cenzurirao je divni Martinijev prevod punih pet godina! Blago meni premetaču uz toliko učena i sveta pisca! — I većom je šalom prigovor, što sam: cito volans, preveo: leteć brzo, a ne: brzo leteć. Rieč: brzo ima li veću snagu s preda, ili sa straga glagolju? Ja sam čak i na to pazio.

Egressus sum, ut docerem te, et (ut) intelligeres = . . . i da te urazumim, tako i Vuk, ili što je isto: i da ti razumiješ; Martini: perchè tu abbi intelligenza (za dvie latinske pet talijanskih!). Allioli: und Aufklärung zu geben. Francez Martin: et pour vous donner l' intelligence.

Egressus est sermo = izdana bi naredba (!) — Mar.: l' ordine fù dato (a me = mi. meni) fin dal cominciamento; Rosalino (prevod po bečkom biskupu i stožerniku Migazziu odobren): Gieng dieser Befehl aus; Loch i Reischel: Ergieng der Ausspruch (= sententia, odluka, naredba). Menochius i Isusovac Eman. Sà: Praeceptum. — Ego autem veni, ut indicarem tibi = I ja sam došao da te naputim; Vuk: I ja dojdoh; Mart.: ed io son venuto a dare a te cognizione; Ros.: also ich bin gekommen. Dakle po logičnom mišljenju autem ovdje znači: ideo, ergo, et ecce, et ideo. Ivek., profesor bibl. nauka jamačno zna, koliko je semitički jezik ubog na partikulah; što n. pr. sve znači; in (apud, propter, per, cum, de); zna takodjer, da kao što et tisućput znamenuje: autem = aber, pako, tako da autem većput po kontekstu znači: et, et ideo. Vid. Weitenauer in Lexic. Bibl. Pa čemu ono:!!

Vir desideriorum es = ti si čovjek, što želja. To dvovrstno pisci prevadjaju: Symmachus n. pr. = vir amabilis, amore dignus ἀνὴρ ἐπιθυμητής; Vuk: jerbo si mi mio; Lutor: lieb und werth; L. i R. Mann des Wohlgefallens; — a drugi mnogi aktivno: qui desiderio salutis populi teneris: Allioli, Rosalino, Martini i ja po njih. Oboje dobro odgovara ebrejskoj frazi. Čemu dakle znak uzklika?

Animadverte sermonem (opet:!) = pazi mi na rieč. Ovdje sam sermo preveo strogo: rieč, govor. jerbo po predjašnjem kontekstu zna se jurve, da isti samostavnik znači ustmenu naredbu = Gib Acht auf die Rede, Ros. (a malo prije: Befehl) = Tu adunque bada alle mie parole, Mar. (a pred tim: ordine). — Septuaginta hebdomades abbreviatae sunt = sedam tjedana naznačeno je (!) tvomu narodu = statutae, decretae, definitae, Menoch. i Sà; = sono state fissate, Mar. = Auf 70 Wochen bestimmt, Rosalino. Znam da je brže i lakše prevadjati ovako: Abbreviare po sebi znači: pokratiti — pa gotov poso; ali ja nisam za tim išao.

Scito ergo et animadverte = Znaj dakle i pazljivo zabilježi = Sappi adunque e nota attentamente. M. — Ab exitu sermonis . . . usque ad Christum = Kad izadje naredba . . . pa sve do (= usque ad) Krista = Da quando uscirà l' editto . . .

fino al Cristo, M.: = Von der Zeit an, da der Befehl ausgehen wird (za tri rieči latinske koliko ih njemačkih!) Rosal.; Vom Erlassen des Ausspruches, Loch i Reischel.

Et rursum aedificabitur platea et muri in angustia temporum. To na dvovrstnu prevadjaju; neki: u vrieme neprilike, što će Židove pri zidanju zaštiéi od zavidnih dušmana = In tempo di angustia = in kummervoller Zeit. Ros., = in bedrängter Zeit, Allioli, = in Bedrägniss der Zeit, L. i R. i polag tih sam i ja. I zbilja, po naredbi perzijskog kralja Artakserksa sagradjen je Jerusolim iznovice pod silnom nevoljom, II. Esdrae, 4. 17 i slj. Neki prevadjaju: angustissimo tempore = za najkraće vrieme; jer su odisto Židovi za 52 dana površno zidove iznova uzdigli. Čemu indi (!)? — Et non erit ejus populus = i već (to je dodano) neće njegov narod biti onaj.. = e non sarà più suo il popolo = soll (wird) nicht mehr sein Volk sein; pomen. Niemci. Je li to ozbiljna čovjeka dostojan prigovor? Et civitatem et sanctuarium dissipabit = i grad sa (skupa sa) svetištem razorit će = die Stadt sammt dem Heilighum, Ros. — Populus cum duce = narod uz čelovodju (dva: !!) = condottiere = Anführer = čelovodja: Filipov., Parč., Šul., Stulić. To je takva šala, da je se ja odgovarajuć stidim.

Et finis ejus vastitas = i njegov svršetak bit će (dodano!) razor = und ihr Ende wird Verwüstung sein = ist Verwüstung, Ros., Al.. Loch, = e la sua fine sarà la devastazione. Što je razgovjetnije, ili kako sam ja i pomenuti, ili i njegov svršetak razor — und ihr Ende Verwüstung, što bi bili mogli zapisati i Martini i oti Niemci? Zar nezna Ivek., da je najobičnije Ebrejcem govoriti per elypsin verbi sum, es, est; n. pr. Filii hominum usque quo gravi corde? to jest: estis li eritis gravi corde?

Da et u sv. pismu znači polag konteksta mnogo i mogo puta: autem = a, pako, to, rekao sam jurve da zna Ivek., a zna mu to i evangjelistar, pače na premnogih mjestih i krivo i brez da to kontekst pita; n. pr. str. 175: Et qui ambulat in tenebris — preveo je brez ikoga rozloga sa: jer = jer tko hodi po tami. — Ut = da; ali za veću snagu i: nebi li: venit, ut caperet eum = došao je nebi li ga uhvatio; to zna svaki gimzijalac, ali ja za: ut. da neimam toga ni znati ni pisati!

Ja sam u periodi, u kojoj veznik et šest put dolazi, jedanput ga izpustio, i to radi pomenutoga opetovanja i da nebude brez nužde dva: i: i izpunio. Ivek. zaboravlja, da je on u svom evangjelistaru mnogoput taj et izpustio, pa čak i u periodi. gdje ih nije šest, nego samo dva; str. 42: Et dederunt ei vinum bibere = dadoše mu da pije ocat (sic); a gdje je et? zašto red rieči poremećen? Str. 199: Et mutuam vicem reddere = da se zajam vrati; a et? Pak meni prigovora! Tu istu periodu preveo je Allioli i Reischel izpustiv pet et, do zadnjega! ja sam samo jedan! U ostalom u ovom odgovoru nanizat ću hinc inde što je sve i koliko Ivek. izpustio, a što dodao; pak da vidi, ko je pazljivo o sv. knjizi radio; da vidi koliko je ozbiljan njegov treći razlog, zašto nije svoje trudno složene biljožke u koš bacio!

Što je dakle u tom Čitanju iz Daniela: dodano, izpušteno, krivo prevedeno (što, za Boga?), pače pogrešno deklinovano, ako ne u vokativu: Danielu, mj. Daniele! Nežalim sebe pisućega, nego strpljive čitatelje. Ali Ivekoviću evo javne poruke: Jednu li mi, samo jednu u svoj mojoj knjizi dokaže krivo prevedenu, ja ću ju javno osudit i pokuditi — ali krivo po smislu prevedenu: tada ću mu ja priznati, da je trudom od punih 14 dana što to polučio. Ali ta kriva neka nebude nalična evo ovoj: Ja sam Matejevo, na str. 123: Qui invenit animam suam (perdet eam).... inveniet eam, ovako preveo: Ko pazi svoj život (izgubi ga)... taj ga nadje. Po Ivek. svaka rieč pogreška, valjda i po smislu i po slovnici. Hajde da vidimo! Ja se uzdam, da on, profesor staroga zavjeta, zna što sve znači hebrejski glagol: matsa; ako li nezna, a to čitaj Cornel. a Lapide Matth. 10, 39. Na ovome mjestu on tomu glágolju daje znamen: qui ergo indulget animae suae. — Menochius: Is dicitur animam, id est vitam (pamti to!) invenire, qui Christum negando vitam conservat. — Maldonat: Animam pro vita ex Hebraeorum idiomate. — Eman. Sà:... invenit. Sensus est: qui indulget sibi. Francez Martin: Qui aura conservé sa vie. — Rosal. Wer sein Leben erhält, isto Van Esz. — Weizsäcker i Reischel: Wer gewonnen hat sein Leben. — Schnappinger, Allioli: Findet; ali odmah u Noti: Leben unterhaltet, befriediget = indulget. — Škarić: koji čuva svoju dušu; isto i Vuk. — Agjić: Koj uzdrži život svoj. — Martini (čuj kako uprav klasički!): Chi tien conto della su vita = paziti na život. Svi ovi prevodi, koj podpuno i ravno, koj neizravno slažu se sa mojim: Ko pazi svoj život.... nadje ga (jest, to je futurum) Paziti jest sinonim sa: čuvati = conservare = tener conto; pak i grčko: εὑρίσκω znači takodjer: gelten, Geltung haben (Ramshorn). Jesam li dakle ja mogao, kako je Iveković doslovce: Koji nadje dušu svoju? što po kontekstu neznači uprav ništa. Ta tko je ikada promišljeno rekao: Nadji mi dušu, kanda je duša komad kamena! Reci mi pravo: Čiji je prevod razumljiviji? a knjige se u to ime pišu. Ništa lasnijega, nego sv. pismo od slova do slova prevadjati: tomu ti je dovoljan po koj riečnik i malo slovnice, pa mirna Bosna.

Odgovarajuć g. Veberu rekao sam, što sve po mojem sudu ima odlučiti: kada je hrvatskomu epitetu ili atributu mjesto pred, a kada za samostavnikom; ali da ga valja metati „vazda" s preda, toga lje nikada ni rekao, ni zapisao nisam. Tomu svjedoči moja knjiga, n. pr. kamenom kutnjim; Bogu živomu; Bogu živomu i pravomu, ali to i toga više nije slučajno, nego sbog opozicije, ili važnosti kada ona visi o položaju ili o eufoniji n. pr. (65)..., a lice je Gospodnje proti onim... Ali: Spiritus sanctus, hrvatski imaš prevesti: sveti Duh. Kako Zagrebčani, kako

narod zove crkvicu u zagreb. groblju: Duh sveti ili sveti Duh? Zna valjda Ivek., da su se naši crkveni pisci i prevedjači počam od fra Bernardina Spljetćanina i kašnje Bandulovića pa do nedavna kao sliepi povadjali za latinskom i talijanskom knjigom. Većina ih je na talijanskom živjela i pisala. S toga su nam stare liturgičke i molitvene knjige onoliko nagrdjene; s toga u njih nadjosmo gole hrvatske i liepe rieči, ali mišlenje, slog i red u pisanju, sve je, sve na tudju, kanda nisu pisali za svoje. Po njih i po latinsku dobro je: sveta crkva katoličanska, ali po hrvatsku to je „sasvim nepravilno i zlo rečeno." Pa kamo sreće, da je i danas svakdje bolje? Ovo dana primi moj neki sudrug nov prevod Rimskoga obrednika, da mu malo jezik izpita; pak mi sinoć reče, da neima u njem jednoga sloga pravo po našu. Negdje nas zasjeo Niemac, a negdje Latin i Talijan.

Što meni, kadagod je po ćudi našega jezika, rabe pokraćena pronomina personalia mjesto possessivnih, tomu Ivek. traži i nadji razlog u naših slovnicah, a i više u dobrih narodnih spisatelja: u Pavlinovića, Miškatovića, Vodopića, Ljubiše — ali samo ne u dosadanjih prevodih sv. pisma; jer oti neznaju (a po latinskom, talijanskom i njemačkom i nemogu znati) da Hrvati mogu reći: Vidio sam tvoju sestru i vidio sam ti sestru. Taj indi prigovor po rabošu narodnoga jezika nevriedi ni tuca. Ali ja da u tom čak „do absurdnosti dolazim", jer n. pr. Prizvav si Isus diete da znamenuje: Prizvav svoje diete, a u latinskom čita se samo: Advocans Jesus parvulum! dà: advocans, ne: vocans = prizva si (k sebi = ad) diete, po onom; dodji mi na objed = dodji k meni na objed, i brez toga si ili k sebi nebi mi prevod bio osvem točan. Niemce što ih imam, svi: Rief Jesus herbei; Martini i jasnije; Chiamò a se = sebi. Na što sam sve ja pazio! — Maniše Ivek., što sam iopet radi veće snage zapisao: moja mi oblast = potestas mea; mojega mi Boga = Dei mei, čisto po narodnu: ... a majku sam ti tvoju izličio, Pavlin. Svaki čas čuješ i u dobru i u lošu smislu: Boga ti tvoga; zdravlja ti tvoga. A pak sramota me je odgovarati na ovu i ovakve nemaju vina, mj. vina nemaju; Judi Iškariotu Šimunovu sinu = Judas Simonis Iscariotae (Allioli i svi drugi: Simons Sohn; Martini; figliuolo di Simone), a to s toga, da čitatelj i slušatelj znade, da je Juda bio Šimunov sin, a ne morda brat ili svak ... Ja sam evangjelistar preveo ne za profesore i hermeneute, nego za narod i za manje učene, a u evangjelistaru neima mjesta komentarom.

Ali na jednu odgovorit mi je naposebice. Neimajuć ja za prevadjanja kao ni sada Misala za Franjevce, uzeo sam početak evangjelja za Kapistranovo (str. 115) doslovce iz Agjićeva evangjelistara, uzdajuć se, da je stari i vriedni Franjevac po svojega reda misalu točno zapisao: U ono vrieme sazvavši Isus dvanaest svojih učenika. Ivek. pun veselja u dvaput mi iztire, da sam onako prepisavši proti Vulgatinu: convocatis duodecim apostolis, pogrešio, jer sam dodao: svojih, i apostolis preveo: učenici. Ja ni dan danas neznam, kako to evangjelo u misalu začimlje, da li po Agjiću ili po Vulgatinu. Ako po ovoj: mea culpa, ter izpravljam ovako: ... sazva Isus dvanaest apoštola, a Ivekoviću neka je na čast veselje; pače da mu ga bude obilnije, evo mu i više povoda. Na Cvjetnicu evangjelje počima ovako: In i. t. cum appropinquasset Jesus Jerosolymam et venisset. Ivek. ovako: U o. v. kad se približiše k Jerusalemu i dodjoše ... (tko?!!). Na petu nedjelu po Duhovih početak Čitanju ovaj: Charissimi, Omnes unanimes in oratione estote, compatientes ... Ivek. ovako: Ljubazni! Budite svi složni, milostivi, a ono: in oratione? Veselo! Pak ja dodajem, ja izostavljam! Ded, iztakni tko iz moje knjige samo jednu takovu! Al i to su sitnice, bit će ih gdje valja te vrsti krupnih i dugih od dva, od tri, od četiri versa.

Poznato je Ivekoviću, da su svi evropejski jezici, pak liepo i naš hrvatski, u svih gramatikalnih i leksikalnih čestih, dakle i u glagoljskih sinonimih za mnogo bogatiji od semitičkih. Čim on to prizna, našao je razlog, zašto ja na latinsku prevedene glagolje: venire, videre, diligere i t. d. po kontekstu (pamti to: po kontekstu!) čestoput zamienjujem našimi sinonimnimi glagolji, nemienjajuć tim ni za trunak piščeve misli, nego ju razjašnjujuć; n. pr. Venit Maria videre sepulchrum = dodje Marija grob polazit (ne: obilaziti, kako krivo Ivek. citira). Mart. a visitare il sepolcro; All. i Ros.: zu besehen ... Et (Saulus) vidit virum = i Šavlu se prividio čovjek = ha veduto in visione, Mart.; i posve naravno in visione, jer u taj par Saulus nihil videbat, et per manus illum in Damascum trahebant, kako vode onoga, koj je sliep, koj na proste oči nevidi ... Veni Jeros. videre Petrum = podjoh u Jer. upoznat se s Petrom = andai per visitare Pietro = Gieng ich ... um Petrus kennen zu lernen (jer do tada nije ga bio poznavao) Weizsäcker = Petrus zu besuchen, Reinhardt. To takodjer znači grčko: ἱστορέω = videndo cognoscere, invisere, Pinzger Lexic. Ter tako svaki moj prevod pomenutih glagolja ima razloga ne u pukoj hiri, nego u piščevoj misli i namjeri, koja se iz konteksta razabire. Da sam sám, malko bi se žacao, ali me je slavni Martini uslobodio! Nu čujte: Ja sam **jednomu** grčkomu: ἔρχομαι; jednomu latinskomu: videre našao u hrvatskom slovniku do dvanaest po kontekstu sinonimnih glagolja; a moj pobro Ivek., on je **dvanaest** latinskih: renuntiare, ostendere, proponere, constituere, dicere, eructare ... skučio (brez sile i ne po kontekstu, nego jedino, što tako Vuk ima) pod jedan kukavni: „kazati". Tko je od nas dvojice pišuć osvjestnije razmišljao, ozbiljnije radio? Tko se je časti i obilju našega jezika dostojnije odužio, a da neučini krivo (o tom se radi) ni sv. Mateju, ni Luki, ni Jakovu?

Dva stupca u ovom listu izpunjena su dokazi za jedan isti prigovor, t. j. što ja u istoj perikopi, kad ona u evangjelistaru po drugiput dolazi, po koj samo-

*

stavnik ili glagolj drugim istovjetnoga znamena zamienim. Na to se ima pravično svesti taj prigovor, a krivično je i precerano reći absolutno „da ja svaki svoj prevod, kada se povraća mienjam". Evo n. pr. što i kako; na jednome mjestu: Blaženi, koji — a na drugom: blago onim, koji; Blažena utroba — blago utrobi: Da je sve dokončano — da je svaka ovršena; Po pridjevku Blizanac — nadimkom Blizanac; Vaše radosti nitko vam neote — . . neće vam nitko oteti; Diete — djetence; I od svojih nemoćih da ozdrave — i da se oporave od svojih bolesti; Smjestih se — nastanih se; Podnosi napast — podnaša napast; (Levita) = Djak — crkvenjak,[1]) et similia, ni više ni manje. To pako nije grieh onomu, što još iz bogoslov. škola zna, da nijedan prevod sv. pisma, bud kim ti drago odobren, neima kritičke vrednote, i s toga da nemoraju biti u prevodu, (kako jesu n. pr. u autentičnoj Vulgati) sve izreke stereotipički otiskane. Nu to je natezanje de lana caprina. Praktično i dostojno pitanje jest ovo: Po tih golih sinonimih je li smisao ikako promienjen, je li viernost u prevadjanju zametnuta? Nije ni za vlas; a, istinu reć, ni Ivek. neveli da jest. Uz pomenutu klauzulu mogao sam ja težiti, i težio sam (izpoviedam) takodjer za nekom elegancijom naše narodne frazologije; a to je nahodljivo i u tudjih prevodih.

Nu što je pràvo i Bogu je drago. Istina je, da bi korektnije bilo, da sam na str. 18 mjesto: nad razumom i njegovimi odgovori, zapisao: nad njegovim razumom i nad odgovori; premda veznik: et = i izključuje onu silom iztiskanu dvojičnost.

Da se onaj „jedan" prijatelj i bolje uglavi, koliko je moj evangjelistar naličan Ivekovićevu, neka sravni sa mojim, n. pr. njegovo Čitanje na str. 29 i 30, na 90, na 92 (u kojem, osim što je svakomu nerazumljivo, ima na tri mjesta rieči dodanih; cum Christo, prevedeno s njim), na 95 (vrlo čedno za crkvu i za kršćanske uši), na 125, 127 i 128 (u kojem manjka čitav jedan verz: 11, a taj verz razlog je svemu s preda rečenomu); neka sravni pa dosudi: je li razlika u pukom zamienjanju riēči, ili je morda i u samom smislu i razgovetnosti.

Ovoliko na prvu čest kritike. I evo iz pol arka na gusto tiskana nehinjene posljedice: Da mi moj pobro nije umio ni mogao prigovoriti ama ni jednoj jedinoj krivo shvaćenoj, krivo prevedenoj. I to je mojoj knjizi liepa pohvala, a onomu, što ju je dobrostivo odobrio, zasluženi poklon. Iz neke moje kritike, može li Ivek. takvu posljedicu za svoju knjigu potegnuti?

U sljedećem broju ovoga Lista nabro je Ivek. iz moje knjige do stotinu sve one rieči i rečenice, koje se razlikuju od njegovih. N. pr. Ja zapisah: nazrje Božju slavu — on: vidje — Sed reformanimi in novitate sensus vestri = ja: nego preobrazite se obnovivši svoje čuvstvo (euren Sinn, Allioli) — Ivek.: nego se promienite obnovom uma (= Vernunft, ratio, Vuk) svojega. Osim toga nesmisla, ta konštrukcija čisto je hrvatska! ali je doslovična, pa bila i absurdna. — Ja: Poslje svoga djevojačtva — on: od djevojačtva svojega. — Assumsit = adsumsit = ja: uze k sebi = prese a se = nahm zu sich, All. i drugi — Ivek. samo: uze; pak njegovo je pravo, a moje krivo. — Verbum, quod locutus est ad eos; ja: rieč, što ju im je izustio — on: rieči (plural mj. sing.), što im reče. — Si nos dijudicamur; ja: ako nas sudbeno izpituju (Allioli: zu Gericht gezogen werden). — Ivek. Ako nas sude (zar je to dijudicare = iztragu povesti? tako, ko prepisuje, a ne, ko misli i proučava).[1]) — Eructabo abscondita; ja: odkrit ću što je skriveno = ich werde aufthun — on: kazat ću skriveno = Apertis thesauris suis; ja: „odklopivši svoje dragulje = thaten ihre Schätze auf (Dragulja: edler Schatz, giojella, kao: zlato, mirha) — on: i otvoriše dare svoje (hrvatska fraza: otvoriti dare! osim toga, dar je: Gabe, Geschenk, a nije: thesaurus = blago, dragocjenost, Vuk, Parč.). — Jesus dixit eis (patri et matri, str. 18): Isus reče njima dativ duala; ja sam po svoj knjizi čak i na to pazio. Tako će Ivek. moći razumjeti neke duale, n. pr. u Čitanju na sv. Ivana i Pavla, str. 99.[2]) On dakako o tih sićušcih ni sanjao nije pišuć svoju knjigu! I takove su sve do jedne njegove natukvice. Ja sam indi kriv, što nisam simpliciter posvojio sve i svaku njegovu, kako je on Vukovu; a ja toga nisam mogao, čim sam bio tada, pak i danaske sam obsvjedočen, da njegov evangjelistar (koliko je do jezika, dosloviěnoga prevadjanja, a osobito do razumljivosti) ide medju najlošije naše spise te vrsti.

Nekoje pako totakve prigovore valja mi izpitati točnije.

Prigovara mi n. pr. što sam Pavlovo: Figura substantiae ejus, preveo: prava prilika njegova bića. Apostol je tom frazom izraziti htio, da je Sin (Isus) jedne te iste naravi sa Otcem, da je dakle on, Sin, prava, podpuna i bitna prilika Otčeva = Ebenbild seines Wesens. Allioli. To Ivek. nije umio izraziti: jerbo njegovo:

[1]) Za Levita imaju stari, nekoji: dijak, a nekoji: cirkvenjak; i to će narod razumjeti; ali: levita toliko mu je razumljivo, koliko i: pasha, mina, anatema, idol, gutom udaren!

[1]) Nota bene, Ivek. je u tom Čitanju (str. 127) izpustio qui: qui factus est in caput anguli, prevedši ovako: a postade glava od ugla (mj. koji postade kutnjim kamenom), i tim je slog sa predjašnjim posve pobrkan. Osim toga: . . in quo (nomine Jesu) oporteat nos salvos fieri, preveo je ovako: „. . . kojim (imenom) bi se mi mogli spasiti." Zar grčko δεῖ, oportet = es ist nöthig, man muss — znači: moći, može = potest = können? Ako je to oprostljivo Vuku, nije, bogme, profesoru bogoslovije, nije bivšim censorom! To je grdan grieh proti dogmatičkomu shvaćanju = wodurch wir selig werden sollen = po kojem se mi spasit imamo, moramo . . . po kojem treba da se mi spasimo. Na takvu jao sv. pismu!

[2]) Tako isto ono „Dodjoše ka gvozdenim vratima" (str. 100 et alibi); jer po tradiciji pričuvanoj u najstarijih slikarijah ona vrata imadjahu dva krila. — Tako ja dosljedno po svoj knjizi zapisah u gen. i prepos. plur.: ruku za dual, a rûka za plural.

Obličje bića njegova, znači samo neku vanjsku srodnost, jer po Vuku i Filip. „obličje" znači: Antlitz, Angesicht, Gestalt, das Exterieur. A je li na to mislio sv. Pavo? Zaviri u koju ti drago dogmatiku.

Mnoga je Ivekoviću u mojoj knjizi drastična. N. pr. Puče zapovied = exiit edictum (a Caesare Augusto). — Zateče ju (kuću) pometenu = invenit eam scopis mundatam. — Zazuknu glas tvoga pozdrava u mojih ušiuh = facta est vox in auribus meis. Ali Ivek. uz rieč: zazuknu nije dodao: u ušiuh = in auribus, nego je liepo to odrubio i naprosto rekao, da ja: facta est vox, prevadjam: zazuknu glas. To bi odista bilo smiešno; ali uz rieči: in auribus, i vierno je po tekstu, i točno po narodnoj frazi. Tako je Ivek. do sada na trinaest mjesta hotomce odkinuo neke rieči od predjašnjih ili od susljednjih, o kojih one, i njih prevod vise! kanda mu je, borami, da bulazni — da nerečem što gore i drastičnije, — Još mu je u mene drastično: prebijat se stadoše po selih = andar girando = umherziehen, Filip., Vuk. To i totakvo jest drastično; — a (oprostite mi, citiram): kurvar, velika kurva, kurvarstvo, jeli to morda gladko i nježno, ili je to dosta drastično, pače za crkvu i bljutavo (ovo je rieč moga kritičara)? pak: žderanje; pak: trice, pak želja zatrudnjela, pak ovo o bl. Gospi: Gospodin me je imao = Dominus possedit me; a: potucamo se = instabiles sumus (= brez pokoja smo = ruhelos, Weizs.). Šta na sve to?

Opažava još neku nenaravnost u riečih mojih i rečenicah. Evo dva tri takva moja izroda: Ja sam n. pr. Ut describeretur universus orbis, preveo: da se popiše čitavo carstvo, t. j. Augustovo, rimsko, što je zasizalo većim dielom tada poznatoga svieta. I samo po hiperboli, prečestoj u sv. pismu, veli evangjelista: univ. mundus = sav sviet;[1]) mišljaše pako i morade misliti samo o rimskom carstvu; jer cesar August mogao je izdati onu zapovied o popisu jedino za područje svojega pravomoćja. Tako je prije mene preveo All. Das ganze Land; Weizs. i Kistem. Das ganze Reich. Alaj junaci, ala ste nenaravni!

Cognoverunt de verbo, quod ... = obistiniše se ob onom, što im biaše rečeno o djetetu; All. Fanden sie wahr; pače i sam Ivek. Nadjoše da je istina = obistiniše se. Pak rad šta i komu prigovaraš?

Circumfulgere = obsjeniti (u Srbiji i u Sriemu takodjer: obsjenuti, kao i: suze ronuti). Mart. = abbagliarsi di splendore = obsjeniti, Parč., Stulić = umschatten, Filip., a nesamo: verblenden (kako Ivek. iopet samo taj jedan znamen po Riečniku navadja), nego i jedno i drugo. Vidi u Vuka: osjeniti (= obsjeniti, kao: olakšati = oblakšati); obumbro, überschatten, umleuchten; sravni u Filip. preposiciju: um pred glagolji. Nije li to, i što evo sliedi prigovor za djecu?

Hi empti sunt ex hominibus = Oti su bili prekupljeni od (bolje još: izsred) ljudi = Turono comperati di tra gli nomini = Erkauft aus den Menschen, All., Weizs. Erkaufen, abkaufen, kako je hrvatski: Što se indi šalite? Znam li dakle ja, što znači: prekupiti, pak: Preobrat = conversione, Parč.; Bekehrung Filip., Kurelac mjesto I—eva: obraćenje!

Sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo. Ivek. i proti gramatici i proti historiji ovako: Ali mnogi od njih ne bijahu... Niemci: an den Mehreren (All.), = an der Mehrzahl (Weizs.), Talijan; in dei più di essi; Francez: en plusieurs. Naši stari. većjeih od njih (Lazarić); veće = više = većina njih (Bandul.). Više njih (Kristijan). Više njih. Wielu z nich (Poljak). I samo to odgovara i grčkomu: τοῖς πλείοσιν, i latinskomu: in pluribus. Po tom ja sam: Ali većina njih nebijaše Bogu po volji. Pak tomu Ivek. prigovara! Ogledjimo se; ovo je mjesto toga dostojno. Da je moj prevod doslovičan i po gramatici, svjedoče navedeni pisci, a i više komparativ: pluribus, ne: in multis = multi. A zapitajmo historiju. S. Pavô I. Kor. 10, 1 i slj. pripovieda oholim Korinćanom, kako svi Israelićani, što izidjoše iz Misira, biahu doduše dionici istih Božjih milosti, ali kako ipak „in pluribus eorum non est beneplacitum Deo, nam prostrati sunt in deserto." Izašlo njih iz Misira 23.000 mužkih glava, a svi, izim dvojice: Josua i Kaleba zaglaviše u pustoši, i obećane zemlje nevidješe. Dva izmed 23 hiljade! znači li to: mnogi, iii barem većina? Sr. IV. Mojs. 26, 62 i slj. Ej profesoru, ta ti je kriva i krupna! Takvu ijednu u mojoj knjizi, pa si održô mejdan. Vuku je takva oprostljiva (on je bugarski loši prevod pretočio i na brzu ruku pohrvatio), ali profesoru bogoslovije?

Ob onom: Qui (Christus) manifestabit consilia cordium, po meni: koj će što srdca snuju očitovati — a po Ivek.: savjete srdačne objaviti, prizovi u pamet, što sam u ovom Listu god. 1878, str. 167.

Ivan. 21, 22: Ait illi (Petro) Jesus: Sic eum volo manere, donec veniam; quid ad te? ja sam preveo ovako: **Kad** (ili: Ako) je mene volja, da on ostane. dok ja dodjem; što se to tebe tiče: Mart. Se io voglio... Van Esz, Weisz., Reinh., Wenn ich will... I to je smisao grčkoga ἐὰν ... θέλω = si velim; i posvojili su ga s. Jerolim, i uobće svi katol. tumači. I brez dvojbe po krivnji kojega prepisača čita se u Vulgati Sic mj. Si, dodavši zadnje slovce: c; dočim bi grčko ἐὰν = si težko bilo kopisti zamieniti sa οὕτως = sic. To davno mnjenje zastupano je i danas u bogosl. školah u Rimu; sr. veleuč. prof. Ubaldia, Introd. in s. Script. I. p. 594. Valjda je to i prof. Ivek. znao? pak zašto baja? Tuj se i on sa: Ovako hoću... iznjeverio Vuku, koj ima: Ako... Kad i Ako sinonima su čak i po Ivek. Si accipimus testimonium, ima on: Kad primamo (73).

[1]) Sramota je djilitnut se a nepogodit cilja! Profesor star. zavjeta zar da nezna, da židovsko Tebel = mundus, Erdkreis znači i pojedine zemlje; n. pr. Isai. 13, 11 = babilonsko kraljevstvo . .?

Samovoljno da izpuštam iz teksta. A evo čuda, što: Sicut i de. Exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros = Dokažimo se Božjimi službenici. A zar nije u tom hrvatskom slogu izražen i Sicut = kao? Budi mi kao otac — Budi mi otcem? — Regnum meum non est de hoc mundo = Moje kraljevstvo nije ovoga svieta (mjesto na talijansku: od ovoga svieta. Znam, da je Ivek.: Dominus vindex est de omnibus his, preveo: Gospodin je osvetnik od svega toga; što ja nebih za živu glavu. Ja sam: Gospodin sve to osvećuje. Koliko izpuštam!

Glede onoga pleonastičkoga: ga, pak: što mj. koj, a, e, što je sve nesnosno onim piscem, koji su jedno i drugo iz svojih knjiga izrenuli, budi što im neznaju za narodno leglo, budi što su se sadanjemu književnomu jeziku učili iz knjiga, ili u Zagrebu živuć, ondje ga i u Zagorju slušali — glede toga imam morda ja po leglu štokavac, pak još Sriemac, malo temeljnijega razloga progovoriti, nego moj suparnik, po rodu i po dugomu boravku kajkakavac.[1]) Svim medjutim po Ivek. spomenutim koristno je dobro prolistati spise Pavlinovićeve i Ljubišine. Tuj neima ni turskoga ni arabskoga, do vonja čišto narodnoga; tuj i te uboge riečice liepo se pojavljuju. Da kajkavac uči štokavca štokavski pisati!

Još jednu. Znao sam ja, da je Veberova svjedočba izdana mojoj knjizi, koliko se jezika i naše frazologije tiče, ljuto ubola nečije čuvstvo i tamno zasjenila nečiju knjigu, ali se nikada nebih bio nadao, da će Ivek. taj kanonikov sud opisati kao kakvu milošću po meni „prijateljskom molbom“ izprosjačenu, a po Veberu milostno darovanu. Ja takvo tobože udvoriranje od sebe javno odbijam. Zamolio sam ja i ustmeno i pismeno g. kanonika, eda se potrudi i knjigu mi prosudi po duši, po svojem znanju „ali strogo i brez svakoga i najmanjega obzira.“ Tako, ako ne i odrešitije, glasi moj list pisan mu na 12. travnja. To mi ima kanonik vazda posvjedočiti. Da se je on, pišuć o mojoj knjizi, držao samo moga poziva, svoga obsvjedočenja i ozbilja pristojna svojoj književnoj reputaciji, tko smije podvojiti, i dosljedno njegovu prijaznu svjedočbu po nekoj blagovoljnosti i samo „donekle“ mjeriti? Ja prezirem zvaku preporuku, ako mi jê radnja nije dostojna: Bogu hvala, netrebam je s nijedne ruke. Ali ja ću prišapnuti Ivekoviću, kako su nekoji ljudi, čitajuć Veberovu kritiku, na tri četiri mjesta medju redci čisto i bistro razabrali, da bi se ona njegova svjedočba o mojem evangjelistaru još i glasnije bila izdala, da se on nije htio il' imao na ovu i na onu obzirati, ter i na svoju neku oštru kritiku pred dvjema godinama zaboraviti. A gdjekoji tih čitatelja medju redci morda je sravnio knjigu moju sa nekom drugom, ter se uvjerio, da moja baš nespada u onu vrst „duhovnih“ knjiga, „uz koju (tako mi neki poruči) na mjesto da se moliš, moraš se srditi.“ Sapienti pauca.

[1]) To isto valja i ob onom: niukom = u nikuom; ni ga je dosta = nije ga dosta. To je čisto štokavsko.

Evo me pri trećem broju ovoga lista. Tuj stoprv jasno je izrekao Ivek., po kojih pravilih da sv. pismo prevadjati valja: Prevedi od slova do slova, pa bilo smisla il nebilo. Tako ti on. Razni pako pisci bibl. katol. hermeneutike, razpravljajuć o tih pravilih, evo što svi razložno pitaju: da *a*) prevod izvornomu tekstu sveosve odgovara; *b*) da, izraziv smisao, na sebi nosi oblik prevoda, a ne tumača; i *c*) da se uza to podpuno oduži ćudi onoga jezika, koj mu prevodu rabi. To su navadna i, reć bi, toliko oprečna načela, da po njih prevoda u svih pomenutih zahtjevih točno izvedena neznamo nijednoga. Svi pako priznaju, da je prevodu biti razumljivu, jerbo je inače posô uzalud, i prevod, recimo n. pr. hrvatski, nevriedi ni za mrvu više od samoga originala Hrvatu nerazumljiva. „Der Uebersetzer darf auch die Regeln der Sprache, in die er übersetzt, nicht verletzen, und ihr (to valja upametiti) nicht Formen aufdrängen, die ihr Geist verschmäht . . . denn sonst würde er denjenigen, für die er übersetzt, etwas Unverständliches geben.“ Wilke, bibl. Hermeneutik nach kathol. Grundsätzen. A prije njega: Bonfrerius S. J. Praeloquia in S. S., i slavni još živući Patritius S. J. De interpretatione S. S. — Polag njihovih načela koliko se prevadjaču vierno držati originala, toliko nesmije on povriediti zakona svoga jezika, niti unj uvadjati forma i konstrukcija, kojih mu posebna ćud nepodnosi; ako n. pr. ćud hrvatskoga jezika koju substantivalnu semitičku misao bolje i navadnije izražuje u formi glagoljskoj, a zlo i nerazumljivo u samostavničkoj, i t. d. O tom absurdno je i podvojiti: Talijan talijanski, Francez francezki, Hrvat piši hrvatski. Po zakonih Gerhauserovih (ako Ivek. morda nije plemućuo, što taj pisac veli o jeziku, u koj prevadjaš) neima i nemože imati nikoj narod točna a razumljiva prevoda sv. pisma. Ali ni Martini, ni Allioli nisu se dali poda to sužanjstvo, a uza nje ni ja.

Naši stari, oni su žalibože prevadjali rieč po rieč u najstrožem smislu, nehajuć ni komu ni zašto se trude, Ja sam poslje Agjića i Kristijanovića razkinuo te okove trseć se i vierno al i hrvatski razgovetno prevadjati. Ivekoviću je poćudno samo prvo pravilo, a za drugo nesamo da si nije glave tro, nego je radi tobožnje prenapete vierności jezik nam naružio, kako jedva iko dosele. Da ovo dokažem i načela, što su me za prevadjanja vodila, opravdam, valja, da se neka moja mjesta ogledaju s njegovimi.

1. Vos scitis quod factum est verbum per universam Judaeam: incipiens enim a Galilaea post baptismum, quod praedicavit Joannes: Jesum a Nazareth quomodo unxit eum Deus Spiritu s. et virtute. . .

Ja: Vi znate za ono, što se je dogodilo po svoj Judeji, počamši naime od Galileje poslje kršćenja, što no je naviešćao Ivan: kako je Isusa iz Nazareta Bog pomazao svetim Duhom i snagom . . . Mart. noto quello, che è accaduto. . .

Ivek. Vi znate govor, koji je bio po svoj Judeji; jer poče od Galileje po krštenju, koje propovieda (glagolj trajući u praeter. histor.!) Ivan; Isusa iz Nara-reta, kako ga pomaza Bog duhom svetim i silom (69).

Primjet. To je, istina, od slova do slova, ali je turski. Zar nezna Ivek.. da ῥῆμα = verbum u s. pismu po hebraizmu s veće pole znači: res = Sache (Non erit impossibile apud Deum omne verbum = nulla res)? Zna on to, jer ju je n. p. Luk. 2, 15 (str. 6) preveo sa: to, što; pa zašto nije ovdje dosljedan? Ovdje Luka pripominje neki dogodjaj, a ne govor. Osim toga tih njegovih redaka ni uz latinsko nitko živ nemože razumjeti.

2. .. gloriam, quae revelabitur in nobis. Nam expectatio creaturae revelationem filiorum Dei expectat.

Ja: .. slavi, koja se ima na nas (an uns) očitovati. Jerbo *(svaki)* stvor željno čeka, da Božji sinovi budu očitovani.

Ivek.: ... slavi, koja će se javati u nas (!) Jer čekanje stvorenja čeka na objavu sinova Božjih (90).

Tu je Ivek. htio pohrvatiti brez svakoga smisla i sam goli hebraizam, i tim hrvatski prevod „kolorirati hebrejski,“ ma taj kolorit našima očima i bio neproziran i tohu va bohu to jest, brez smisla i nakazan. Expectatio creaturae expectat = creatura expectatione expectat = stvor željno, oprezno čeka = sta alle vedette aspettando (Mart.) = sehnsüchtig harren = avide expectat (Menoch.). Zna valjda Ivek. za ono paralelno: Expectans expectavi = dugo (bolje: željno) čekah (Danič. Ps. 39, 1). Pak: Euntes ibant; Desiderio desideravi = grosses Verlangen gehabt. Tà zna to svaki bogoslov.

3. Quodsi ministratio mortis, literis deformata in lapidibus, fuit in gloria: ita ut non possent intendere filii Israel in faciem Moysi, propter gloriam vultus ejus.

Ja: Pak ako službovanje smrtonosnomu slovu, što bi ukljesano u kamenju, tolike slave biaše, da Israelovi sinovi nemogoše očiu uprti u Mojsijevo lice od sjaja mu na obrazu. — Wenn das Amt des todbringenden Buchstabens .. eine solche Herrlichkeit hatte .... wegen des Glanzes seines Antlitzes. All.

Ivek. Ako li služba smrti, koja (što: služba, ili smrt?) je slovima izrezana u kamenju, bi u slavi, tako da sinovi Israelovi nemogoše pogledati na lice Mojsijevo od slave lica (98.).

I to je doslovce, al je pregrozno. Za Boga miloga! što znači: Služba smrti bi u slavi; što: služba smrti izrezana u kamenju, što: od slave lica? Dosta da je hebrejski kolorit, a čitatelju Hrvatu, kako bilo da bilo! Ele da s. Stolica zna, kakvim se grdnim jezikom u nas evangjelistar prevadja i po crkvah čita, dokinula bi jamačno, i pràvo, otu dragocjenu u nas povlast. S. pismo nesmiješ razpačavati u karikaturnoj odjeći.

4. In quo (Domino) et vos coaedificamini in habitaculum Dei in Spiritu.

Ja: Po kojem bivate i vi uskupa dogradjivani, da u *svetom* Duhu Bogu stan budete. — Durch welchen auch ihr miterbaut seid.... in abitacolo di Dio mediante (= in) lo Spirito.

Ivek. Na kojem (na Gospodinu!) se i vi sazidavate u stan Božji u duhu (124). — Što znači taj slog? ono što i onaj pod br. 3.

5. Nemo cum tentatur, dicat, quoniam a Deo tentatur. Deus enim intentator malorum est: ipse autem neminem tentat. Unusquisque vero tentatur a concupiscentia sua abstractus et illectus. Deinde concupiscentia, cum conceperit, parit peccatum.

Ja: Nitko, kada je napastovan, nereci, da je po Bogu napastovan; zašto Bog nije zloj napasti podvržen, ali on i nenapastuje nikoga. No svaki je napastovan od svoje požude, što no ga poteže i mami. Požuda zatim, kada je začela, radja grieh.

Ivek. Ni jedan kad se kuša, neka negovori, da ga Bog kuša; jer se Bog nemože izkušati k zlu, a ni on nekuša nikoga. Nego svakoga kuša njegova želja(!), koja ga vuče i mami; tada zatrudnjevši želja radja grieh (148).

Šta da znači: Bog se nemože izkušavati k zlu? Deus intentator malorum est = Gott ist keiner bösen Versuchung unterworfen, Weizs.; Dio non è tentato di cose male, Mart. Concupiscentia = Lust, Begierde = pohota, požuda, a ne: želja; pak ovo: kada zatrudnje želja — hebrejski je, ako i drastično kolorirano.

6. Sic ergo omnis ex vobis .... non potest meus esse discipulus = nullus ex vobis = keiner von euch = niuno tra di voi.

Ivek. Tako dakle svaki od vas ..... nemože biti moj učenik. Incredibile, sed verum, str. 149.

I to je od rieči do rieči; ali svaki od vas, koji se neodreče svega, nemože biti moj učenik — to je hrvatski slog dostojan crnoga III.. reda. Pak pisac toga reda da ikoga uči po hermeneutici i po hrvatskoj slovnici prevadjati!

Kadkada (kad Ivek. Vuka vierno prepisuje) naidješ kô na kakvo čudo na kršćansku, na formu n. p. verbalnu mjesto substantivalne. Beneficentiae et communionis nolite oblivisci = Dobro činiti i udjeljivati ne zaboravljajte (121). To je pràvo; ali protiva Gerhauseru i hebrejskomu koloritu. Nego red pred tim ima ovako: fructus labiorum = plod ūsânâ — pak za onim ovako: promeretur Deus = ugadja se Bogu, mj. dobiva se, zaslužuje se Bog. Tuj je kopirao Vuka, zaboraviv na Misal. Neznaš kako je gore.

Reci sada nepristani čitaoc: Nebiva li svaki prevod pravom nakaradom, ako je sazdan samo po načelu doslovnoga prevadjanja, a brez svakoga obzira na svojstvenosti ovoga il' onoga jezika, i na čitatelje, kojim je prevod namienjen? Po Ivek. neoprostljivo je u mojoj knjizi, što i ja nisam tim smiešnim putem udario, što s toga tobože u tekst uvadjam tumač, i tim (risum teneatis)

brišem kolorit hebrejski. Ja sam vierno i razumljivo: on je samo doslovno, ali ni samomu sebi razumljivo. Ja sam po hermeneutici slavnoga Martinia i onih po meni napomenutih, i tim se dičim; on je ili prepisao Vuka, (pak u tom trudnom poslu na više mjesta liepo polag Vuka i 3 i 4 versa izpustio!) ili se je poveo za nekakvim Gerhauserom, koga je toliko briga za hrvatskoga jezika zakone, koliko svakoga tudjinca: pa neka se i on podiči svojim prevodom „uz koj moraš se čitajuć srditi.“

Nikada nezaboravi Ivek., što je i čemu je evangjelistar; nikada, da što je „suvišno“ profesoru bibl. nauka, dobro izučenim bogoslovom i komentatorom, da nije tako ljudem nižega u toj struci znanja, a i manje prostomu puku. Po tom načelu ja sam bibl. rieči raznovrstna znamena: lignum, dies, via, anima, semen, manus, digitus preveo onimi hrvatskimi riečmi, koje im po kontekstu i po katoličkih prevadjačih i tumačih liepo pristaju. Takovo pravilo, takov obzir izključuje pogibelj o subjektivnom shvaćanju bibl. smisla. Da ja prevedši ote rieči (kad kako, po kontekstu) nisam išao za sobstvenim mnjenjem, nego li za onim katoličkih pisaca, priznaje — ako i neizravno — i sam moj suparnik; jer on, navadjajuć raznolike znamene, raznolika mnjenja bibl. pisaca ob otih riečih, spominje te znamene kao danas obćenito prihvaćene. Ako je to istina, to je sav Ivek. dugi prigovor glede otih rieči pisan u tutanj i brez razloga, pak i više, ako je istina, da u evangjelistaru, kada ga puku čitaš, neima mjesta protumačiti mu n. p., da ondje humanus dies znači ne: čovječji dan (jer to u onom kontekstu nije ništa), nego: neplašim se ni ljudskoga suda = giudizio umano, Martini. Dokaži Ivek., da ja i na samo jednome mjestu otim riečicam nisam dao znamen pristojan kontekstu i prihvaćen po kojem tojem katol. prevadjaču: Hic Rhodus..! Svak je svoj prevod kolorirao po svojem jeziku, ja sam svoj po hrvatskom. I ja znam, da digitus Dei, liepo i razumljivo u nas znači: Božji prst, tuj je Božji prst = opomena, kazna Božja — ali znam i to, da je nesamo svakomu bezjaku, nego i profesoru smiešno, ako rečeš: on prstom Božjim izgoni vragove, a skladno i razgovetno: on Božjom snagom (ili vlašću), izgoni vragove = Si ego virtute Dei ejicio daemonia, Em. Sà. Vidi u Menoch. što sve u bibliji znači digitus, pak u Forcelinia.— Tako isto rieč via izmed čak trinaest znamena, u Apost. D. 9. 2. znači i po Bispingu = religiöses Bekenntniss, Religion, dakle na vlas po moju: ako nadješ toga zakona ljudi = hujus viae viros.

Ovdje je sgodno, da odmah na jednu iz hrpe „zlo i naopako prevedenih“ odvratim. Ja sam (str. 13.) prevedši ovo: Synagoga, quae appellatur Libertinorum, et Cyrenensium... jasno izrazio, da s. Luka tuj spominje samo jednu sbornicu, ozvanu Libertinsku ili Slobodnjačku. To da je „naopako“, jer time „da namećom tekstu svoje tumačenje, i uklanjam svako drugo morda i bolje.“ Ogledjimo se. Znao sam ja, kako ima pisaca, što sude, da je ovdje spomen trim sinagogam — ali sam uskupa znao, da katol. tumači s veće pole drže za samo jednu, u kojoj se sastajahu libertini Cirenejci, Aleksandrijci i neki iz Azije; n. p. Martini: Si parla qui di una sola sinagoga frequentata dai libertini tanto Cirenei, che... Dakle „naopako“ je i brezrazložno reći, da ja tekstu svoje tumačenje namećem; ali pràvo si rekao, da tim uklanjam svaku prepirku; jerbo evangjelistar treba da je jasan, a netreba da je naličan thesam, o kojih se pri doktoriranju prepire.

Ali „naopako“ je takodjer, što sam: Libertini pohrvatio: Slobodnjaci, to jest, što sam naški izrazio što ta rieč i po riečniku i po poviesti znači. Priznaje i sam Ivek. „da se danas obično drži, da su to bili Židovi libertini.“ to će reći oni Židovi, što ih Rimljani iz sužanjstva biahu pustili, na slobodu, i što kano bivši robovi manje u družtvu cienjeni, imadjahu medju 400 i više Jerusolimskih sinagoga svoju vlastitu. Zašto indi, da se nesmije prevesti: Slobodnjaci? Zato jer to Ivek. nije po ćudi, kao što mu nije Irud, nego Herod; ni Crni, nego Nigar; Ni poslanica Žudijam, nego Hebrejem; ni Vazam nego, Pasha; ni proklet, nego anatema. Moj sokole, jao si ga i našemu jeziku i prevadjanju sv. pisma, kad bi vaša ćud imala biti zakonom. Ali mi dovikuje, a: Golgota, quod est Calvariae locus, zašto si nedosljedniče preveo: Golgota, to jest mjesto Kalvarije? Zato, što je rieč: Kalvarija posvuda u nas porabom posvećena i razumljiva: Idem na Kalvariju, razumije u nas svatko — Idem na košturnicu, nitko! A zašto je Ivek. Tomin nadimak: Didymus preveo: blizanac, zašto: Paraclytus: utješitelj? Zato što je tako našao u Vuka, a: pascha, anatema, Jevreji nije našao u istoga prevedeno. Vuk da meni bude čak i bibličkim hermeneutom! — Tako je Ivek. i nehotice moj onih rieči, i onaj „napaki“ prevod pohvalno okadio. Dakle to nije plod nestašnosti, nego razmišljanja i ozbiljna truda. Izmed trinaest raznih značenja jedne iste rieči birati, ter ga izabrati, koj pristaje ovoj ili onoj piščevoj namisli, to je malo trudnije, nego reći: via znači u lexiku — put, pak piši ili prepiši: put; a komu je to nerazumljivo ili većput i smiešno, taj ili podji na bogosl. prelekcije, ili čitaj komentare; evangjelistar je knjiga, koje netreba razumjeti, jer inače ona ti je lišena hebrejskog kolorita! Prosit.

(Konac sliedi.)

Tiskom Drag. Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 33. U Zagrebu, 15. kolovoza 1878. **Tečaj XXIX.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Istinita poviest sabora vatikanskoga.

Napisao kardinal Manning, nadbiskup Westminsterski.

XIX.

(Dalje.)

Biti će dobro, ovdje, gdje smo naveli tekst sabora florentinskoga, upozoriti na primjetbu, koju podižu protivnici sabora Vatikanskoga proti dokaznoj moći toga mjesta. Protivnički spisatelji potvoriše katolike, da su onaj dekret okrnjili, jer da su navadjajuć ga njegove zaključne rieči obično izpustili, koje ovako glase. „*Quemadmodum etiam in actis conciliorum et sacris canonibus continetur*" (kako je takodjer u zaključcih saborskih te u svetih kanonih sadržano.) Protukatolički spisatelji vele, da se pravo čitat ima ovako: *quemadmodum et*, „na onaj način, kako je to u saborskih zaključcih te sv. kanonih sadržano", te hoće tim dokazati prvo, da je ugled rimskoga biskupa po kanonih te na saborih stvoren, a drugo, da je on po ovih istih ograničen. Mi ćemo samo s malo rieči na to odgovoriti.

Prvo, makar se uzme, da se mora jedino ovako pravo čitati, „na onaj način kako je to sadržano i t. d.", nebi se tim dokazalo ono, što tim naši protivnici dokazati žele. Dekret bo je jurve napried izjavio, da je podpunu vlast: crkvom ravnati sam Gospodin naš predao sv. Petru, a u sv Petru njegovim nasljednikom. Kako bi dakle ova vlast istom po kanonih ili po saborih mogla stvorena ili dana biti? Ona bje dana još prije, nego-li je ikoj kanon postavljen, nego-li je ikoj sabor držan bio. Nadalje se u njem razlaže, da se ona na božanskoj, a ne na crkvenoj ustanovi temelji, te da ju je sam naš Gospodin dao. Kako bi se dakle mogla ova vlast kanoni ili sabori ograničiti? Ta ona upravo kanone i sabore ograničuje, sama je pako jedino i samo od svoga božanskoga početnika ograničena.

S druge strane pako stoji bezdvojbeno to, da su rieči: „*quemadmodum et*" samo pokvareno čitanje na mjesto „*quemadmodum etiam*", te da se onimi riečmi hoće izreći: „kaošto se to takodjer u zaključcih saborskih te u svetih kanonih sadržaje", t. j. da crkveni kanoni najočitije dokazuju, da je rimski biskup namjestnik Isusa Krista, vrhovni ravnatelj, pastir i učitelj svih kršćana te da je u njega punoća vlasti, koju je njemu u sv. Petru sam Gospodin naš predao. One rieči nisu više ništa no potvrda onoga, što se u tom dekretu tvrdi, sva poviest sabora, te ciela povorka kanona dokazuju činjenicu tu, da je tomu tako t. j. da je ono jedini pravi način čitanja, uvidja se najjasnije iz sliedećega. U vatikanskoj su knjižnici tri rukopisa o saboru florentinskom. U svakom stoji ne *et* nego *etiam*. Jedan ima stegnuti „*etiam*", što bi se s nepažnje u prvi mah lahko uzelo za *et*, nu oba druga imadu *etiam* izpisan, pa su ta dva tako razgovjetno pisana, da je bludnja u tom pogledu nemoguća. Nadalje ima u vatikanskom arkivu jedan original dekreta za sjedinjenje. Tekst mu je pisan u latinskom i grčkom jeziku u dva paralelna stupca, podpisan je po papi Eugeniju IV. i caru Paleologu te nosi na sebi utisnut pečat. U njem je *etiam* podpuno izpisan. Napokon čuva se u Florenci jedan od četirijuh originala s podpisi pape Eugena IV. i cara zajedno s olovnom i zlatnom kapsulom kaošto i s podpisi imenâ otacâ florentinskoga sabora. I tu je *etiam* podpuno izpisan, a grčki se tekst posve u tom slaže. Ako stoga onaj dodatak katolički spisatelji često izpuštaju, rade oni to stoga, jer se nesmatra nuždnim navoditi ga. Te bi upravo tako bilo, kaošto kad bi tko navedši rieči: u početku stvori bog nebo i zemlju još dodao: „prema tomu, kako se to u povjesti svieta nahodi."

4. Dekret pokazuje tada na djelovanje, koje su pape u sva vremena razvili, da vjeru med sve narode razšire ter ju čistu sačuvaju. Spominje najraznije načine, kako su najviši nadzor učiteljski nad svimi kršćani vršili. Razlaže, kako su biskupi stranom u sinodah, stranom pojedini prema prastaroj, posvud običajnoj navadi katoličke crkve — jer Tertullijan kaže, što se posvud nahodi nije bludnja, nego predana nauka — prvotnu praksu sliedili, te apoštolsku stolicu, osobito kad nauku vjerskomu nova pogibelj pretijaše, o razpravi obaviešćivali. To oni činjahu zato, kako sv. Bernard kaže, da se „ugledom, koj u bludnju pasti nemože, pukotina u tvrdji vjere opet izpuniti uzmogne.“ Ove rieči sv. Bernarda neće biti za Engleza ništa nova, buduć u njih rieči dvaju nadbiskupa Canteburskih nanovo nahodi. Sv. Toma veli u izvješću svom na biskupa Herefordskoga:

„Tko može o tom dvojiti, da je rimska crkva glava svih crkvâ te izvor katoličkomu jedinstvu? Tko je taj koj nebi znao, da su ključevi kraljestva nebeskoga sv. Petru predani bili? Negradi-li se zgrada ukupne crkve na vjeri te nauku sv. Petra?“

Sv. Anselmo pretiče reć bi dekret sabora florentinskoga. On piše ovako:

„Buduć je božanska providnost Vašu Svetost izabrala, da vam upravu života kršćanâ, njihovu vjeru i ravnanje crkve povjeri, to se nije moći na nikoga drugoga obratiti, kada se vjeri neprijateljski nauci pojavljuju, da isti njegovim ugledom ugušeni budu.“

Kadkada su pape, prije nego su u vjerskih stvarih štogod odlučili, za savjet pitali biskupe; takvih primjerâ imamo u najnovije vrieme prigodom definicije bezgrešnoga začeća Marijinoga i pripravnih radnja za sabor Vatikanski. U prvom slučaju, kada se je radilo o pitanju vjerskom, svaki biskup katoličkoga svieta bje pozvan svoje mnienje o sliedećih dvijuh točkah priposlati: prvo, da-li se bezgrešno začeće kao vjerska istina definirati može i drugo, da-li se taj nauk kao dogma definirati mora. U drugom slučaju, kada se je radilo o pitanju, da-li je naumljeno djelo shodno, je-li razborito započeti ga, tražio se savjet samo od nekih stanovitih biskupa. — Kadkada su pape takodjer, kako dekret kaže, sve pastire svieta pozvali, da se na obćeniti sabor skupe, na njem da viećaju i zaključuju. Kadkada su, dodaje se ondje, dali pape vjerske istine tumačiti i na saborih partikularnih crkva ili crkvenih provincijâ, kaošto je na primjer Inocent I. u petom stoljeću potvrdio zaključke sabora milevskoga i kartažkoga o iztočnom griehu. Odluka o tom nauku nebje više izdana, dok sabor tridentski u šestnaestom stoljeću neizda novi dekret ob ovom nauku. Nadalje je Gelasij god. 594. kriepošću najvišega svoga ugleda izdao odluku o broju kanoničkih knjiga. Kanon o sv. pismu počivaše sve do odluke sabora tridentskoga na onom dekretu papinom, a ne na odluci kojega obćenitoga sabora.

Uvod prelazi tada na to, da već unapried onemogući mnoge krive pojmove o nepogrešivosti papinoj. Jedva se dade povjerovati, da bi neki od onih, koji su o tom predmetu pisali, u istinu takodjer vjerovali ono što su napisali. Mnogi su proglas papine nepogrešivosti proglasili „apotheosom“ pape. Moguće da ovi nisu grčki razumjeli. Neki su takodjer kazali, da je papa u božtvo pretvoren t. j. bogom učinjen. Ovi po svoj prilici nisu znali, što su kazali. Ako su možebit pod tim razumievali, da je papa *vicarius dei* ili *Christi*, onda u tom ne nalazimo ništa, što bi pokuditi valjalo, ta mnoge kršćanske generacije su to već davno pred njimi kazale; jesu-li pako mislili, da je on učinjen božjim u svem zamjenikom ili kumirom, onda ih kršćanskom ljubavi sažaljujemo poradi njihove ludosti, ili, ako to tako nebi bilo, onda punim pravom možemo dvojiti o njihovoj ljubavi k istini. Drugi su opet rekli, da su papu, proglasiv ga nepogrešivim, nakitili božjimi atributi. Na to ćemo sliedeće opaziti. Židovi rekoše: „tko može odpustiti griehe osim samoga boga?“ Pa ipak zadahne Isus svoje apoštole, te reče: „komu vi griehe odpustite, biti će im odpušteni.“ Je-li on po tom njim podao božje atribute? Ako oni ljudi odgovore jest, onda se i nepogrešivost, premda božji atribut može priobćiti. Glasi-li pako njihov odgovor: ne, onda ćemo jednostavno proći preko njihove tvrdnje, pak njim prepustiti, da sa svojimi prijatelji, bi-li to Anglikanci ili Grci, o tom razpravljaju, ili ako vjeru ovih neizpoviedaju, što onda još imaju s katoličkom vjerom baviti se? Čovjek mora bar kršćanin biti, hoće-li da ga slušamo, kad se govori o pitanju katoličke vjere; ili da pravedni budemo, takav bi morao bar nepogrešivost crkve vjerovati prije, nego-li će se prepirati o nepogrešivosti njezine vrhovne glave. S razprom, gdje tih preduvjeta neima, stoji isto tako, kao kad bi deist proti inspiraciji biblije prigovarati htio. Nu prodjimo se tih ekstravagantnih zanovetanja, tá šnjimi se pravo uzev bave samo novinarski dopisnici; mi ćemo radje razmatrati težkoću, koju su iskreni kršćanski duhovi u tom nauku našli.

(Dalje će sliediti.)

Žrtvenik.

Obećao sam, da ću i opet pisati u Kat. list, a to obećanje rado bi po mogućnosti i izpunio. Premda ću iztaknuti stvari, koje su raznoliko već višeput i pretresivane bile, ipak bi rado, da time štogod i koristi našoj i slavi Božjoj doprinesem. Kazati ću nešto o žrtveniku — oltaru u crkvi.

Crkvu najvećma kiti liep oltar. Neću ovdje govoriti o uzvišenom postanku oltara, koj se je već u starom zakonu rabio; neću govoriti ob uzvišenom symboličkom znamenovanju oltara, koj znamenuje onaj stol, na kom je Isus prvu nekrvnu žrtvu u oči svoje gorke muke prikazao; koj znamenuje križ, na kom je umro; grob, u koj je bio pokopan; naše srce, koje takodjer treba da bude oltar božji: Nescitis quia templum Dei estis; 1. Cor. 3. 16. An nescitis, quoniam membra vestra templum sunt Spiritus sancti; 6. 19. — ja ću samo neke naše potrebe glede žrtvenika pregledati.

S početka bio je žrtvenik jednostavan stol, te se je na njem misilo; poslie bi se taj stol metao na grob kojega mučenika, i ondje se služba božja obavljala, a još kašnje se je taj grob sa stolom u jednu cielost spojio, kako to na neki način i danas mi imademo.

Kad rimski pontifikal govori o žrtveniku razlikuje na njem tri strane: *stipitem*, što je sva dolnja strana žrtvenika, *mensam*, prvršina žrtvenika, et *sepulchrum*, gdje se čuvaju ostanci svetih.

Kad bi moguće bilo, kako nekoć, da je cieli oltar bio jedan kamen, ili barem sav od kamena, to bi najbolje odgovaralo crkvenomu zakonu. Altare, in quo sacrosanctum missae sacrificium celebrandum est, debet esse *lapideum*, — veli se u rubriki misala. Nego danas, kad je, moramo priznati, duh crkveni popustio, pak nas je uz to i toliko siromaštvo snašlo, moramo se zadovoljavati i s oltarom od cigle, pak na taj stavimo samo posvećeni kamen, — što takodjer rubriki misala odgovara, u kojoj se takodjer veli: vel saltem ara lapidea . . . in eo inserta.

Takav kamen se u neke oltare postavi jednom za uviek: na druge oltare, koji nisu u crkvi stalno namješteni, već samo za koje vrieme, takav se kamen umetne, a kad se oltar raztepe, kamen se spravi; i to je sasma u redu. Ali jako bi dobro bilo u oltar metnuti taj kamen, a ne na nj, da je po dva prsta posvećeni kamen nad površinom oltara, time bo se kalež lahko prevrne. Nimalo pako nebi bilo u redu, da na žrtveniku takovoga kamena nebi bilo, kako ga ja našao nisam, kad sam jednom u nekoj crkvi pregledao oltar, na kom se je istoga dana misilo, nego je bio jednostavan prosti zid. A ipak je stalno mnienje moralista, da bi težko, smrtno griešio, koj bi misio na žrtveniku bez svake povlastice, a znao bi, da neima na njem posvećenoga kamena. Neću time reći, da se nebi i špecialna još kakova iznimka dogoditi mogla. Zato jako je dobro, a i potrebno, da župnik barem jedanput u godini takav kamen pregleda. Kako je to potrebno razabrat će čitatelji iz slučaja, što sam ga vidio, kad je neki župnik pregledao na oltarih posvećene kamene, koji valjda već više godina nisu bili pregledavani. Kameni ovi bili su već posve razlupani, onaj drveni okvir oko njih već sav gnjil, pod njima crvi, kukci, molci, — čemu je i mnogo kriva, kako ću poslie navesti, ona daska, koju mnogi na oltarih imadu. Dotičniku bilo je težko, ali tako mnogi se na to nesjeti, pak se onda sv. misa služi na oltaru, koj se nemože oltarom nazvati, jerbo prosti zid, prostrt sa jednim stolnjakom, pak na njem još kakov komad daske, jedva se oltarom nazvati može. A jako bi dobro i potrebno bilo, da bismo u tom onako nježne savjesti bili. — U svakom ovakovom kamenu nalaze se moći sv. mučenika, i te su zapečaćene biskupskim pečatom. S toga treba jako paziti na taj pečat, jer ako se pečat odkine ili razlupa, mogle bi se sv. moći po volji uzeti, promieniti, — mogle bi izginuti, — a time kamen gubi posvetu. Zatim treba paziti, da se kamen nerazlupa, da se koj ugao neodkine, — jer na svakom uglu biskup maže sv. uljem, kad ga posvećuje, — time bi kamen opet posvetu gubio, i nebi se na njem misiti smjelo ; — osim ako bi biskup po svojih petgodišnjih povlasticah komu dopustio; ali to bi bilo koliko i misiti na posvećenom žrtveniku, i na žrtveniku u kom nije sv. moćih. Najlaglje će se pako oltar pregledat, na veliki četvrtak, kad se i onako svi oltari razkriti moraju.

Na oltaru rabe se od vajkada, od apoštolskih vremena stolnjaci, oltarnici, za koje liturgije vele, da znamenuju onaj stolnjak, kojim je bio prostrt stol, na kom je Isus zadnju večeru svetkovao; pak ono platno, u koje je bilo u grobu zamotano mrtvo njegovo tielo. Stolnjaci moraju biti tri, — jerbo se u misalu veli: Altare operiatur *tribus* mappis seu tobaleis mundis. Tri stolnjaka se pako zahtievaju, jerbo se je već dogodilo, da se je presv. krv prolila (cf. Breviarium die 11. Julii, festo s. Pii Pap. Mart.), pak ako se nesrećom to dogodi, da tako u stolnjacih ostane, a da neudje u zid.

Mnogomu će tu namah na um pasti: ja sam sjeguran da mi se to dogoditi neće; — e ja bi rekao, čovjek je čovjek, pa ma i kako pazio, ipak nemože biti posve sjeguran; a kad je to već jednom propisano, najbolje jest točno se toga držati. Možda ima tako siromašnih crkva, kojim bi težko bilo tri stolnjaka za svaki oltar nabaviti? Ovo valjda biti neće. U njekih krajevih kod nas navada je, da narod takove stolnjake od domaćega platna crkvi na dar daje; — ti se stolnjaci mogu posvetiti, i na oltaru rabiti. Gdje pako te navade nije, kako je naš narod još pobožan, to sam sjeguran, da će žene i djevojke rado u to ime dati štogod gotove predje, ako će im župnik kazati, da će se od toga praviti stolnjaci, na kojih će ležati presv. tielo i krv Isusova, na kojih će se sv. misa služiti; ako imademo predje, to ćemo ju uz mali trošak dati satkati pak evo stolnjaka

gotovih. Radimo-li tri četiri godine tako, crkva će imati dovoljno stolnjaka. Dopušteno je pako, da dolnja dva stolnjaka budu od domaćega, dobro opranoga platna; gornji mogao bi biti malo finiji, ali ipak platnen, ne od pamuka, jer je kongregacija rituum još g. 1819. doduše dopustila, da se takovi pamučni stolnjaci, ako ih gdje imade, rabe, dok se poderu, ali u buduće je zabranila kupovat ih. Jako bi dobro bilo, ako bismo se toga savjestno držali; jer kad je crkva naredila, da se samo platno kano tvar za crkveno ruho rabi, imala je svojih razloga za to, i ti su razlozi većom stranom historički i symbolički. U sv. pismu staroga zakona, gdje se govori de vestimentis pontificalibus et sacerdotalibus, spominje se platno, *tunica linea*: Exod. 28. 4, 40; 29. 5, 8; Levitic. 8. 7, 13; I. Reg. 2. 18; 22. 18; etc. Proroci odievali su se *vestimentis lineis*: Jerem. 13. 1. Ezech. 9. 2, 3. Dan. 10. 5. etc. Isus na zadnjoj večeri, kad je učenikom noge prao, *linteo se praecinxit*. Iv. 13. 4. Mrtvo tielo Isusovo bje zamotano u čisto platno.

Ima onda platno i svojih symboličkih znamenovanja. Za lan kaže se, da je najčišće bilje, što iz zemlje raste, pa tako znamenuje Isusa, prečisti plod Majke Božje; lan kako se svietli, znamenuje svjetlost vjere; kako se mučno priredjuje, znamenuje gorku muku Isusovu; a kako je gotovo platno jako, čvrsto, t. j. mnogo jače od pamuka znači postojanost, uztrajnost. Liturgisti takodjer konopljeno platno s lanenim zajedno uzimlju. S ovih historičkih i symboličkih razloga, pa možda još i s kojih drugih zapoviedila je crkva, da se za tvar misnu izključivo samo platno rabi. Hoćemo-li se dakle ovih stvarih uviek točno držati, moći će nam duša glede toga mirna biti.

Stolnjaci ovi moraju biti blagoslovljeni, jerbo se u misalu kaže: Altare operiatur tribus mappis seu tobaleis mundis, ab episcopo, vel alio habente potestatem, benedictis. Kod nas ovu vlast imadu i svi aktualni vicearhidjakoni; na emerite vicearhidjakone, u koliko ja znadem, ta se vlast neproteže; jer kad sam jedan dekret vicearchidiaconalni čitao, vidio sam, da se te povlastice dopuštaju samo tako dugo, dok dotični vicearchidjakon kao vicearchidjakon služi, jer se je ondje kazalo: Dominatio Vestra ad tempus, quo in districtu . . . actualis Vicearchidiaconi munere functa fuerit, sequentibus providetur facultatibus; pak medju ovimi povlasticami jest i benedicere paramenta pro usu ecclesiastico necessaria.

Vidio sam na nekih oltarih na sredini, na posvećenom kamenu na stolnjacih prostrtu još nekakovu krpu ili komad platna, koje je višeput s prieda liepo izvezeno, a višeput je i kojekakovo. Ova krpa ne samo da nije potrebna na oltaru, nego još je i suvišna, te će svaki dobro učiniti, ako ju s oltara odstrani. Ako je ta krpa liepo s prieda vezena, vez ovaj mogao bi se napokon odrezati, te prišiti na gornji stolnjak; ali sama krpa nikako na oltar nespada. —

(Konac će sliediti.)

Ob oporukah, imenito ob oporukah katoličkih svećenika.

Poznato je, da je crkva u srednjem vieku razpravljala takodjer stvari, koje nisu bile strogo duhovne naravi. Načelno nije se ona pačala u svjetovne poslove; nu ipak po nazorih onih vremena smatrale su se mnoge svjetovne stvari duhovnimi i kao takove su se podvrgavale crkvenoj sudbenosti. Dovoljno bijaše k tomu, da je u ono doba uzkoga sdruženja med crkvom i državom, stvar koja spojena bila s duhovnim ili da je bila stvar sdušne dužnosti. Crkva je upravo iz ovoga posljednjega razloga kadšto razpravljala i oporučne poslove; mnogo je naime glede oporuka odvisilo od toga, da-li su se sdušno izvršivale. I zato je crkva oporučne poslove, ako ih ovršitelj nije za godinu dana dovršio, vukla na svoj sud (c. 3. X. de testam.). Već po tom dogodilo se je u životu, da su se oporučne stvari često pretvorile u duhovne.

Crkva ipak nije glede njih dirala u državno pravo i hotjela je, da se oporuke načine po onih pravilih, koje je ustanovila svjetovna vlast.

Nas će manje zanimati one, od svjetovne vlasti odredjene svečanosti, od kojih je u prošlih vremenih valjanost oporuke odvisna bila. Ali ćemo se više obzirati na one pravilnosti, koje su sada kod nas potrebite, da valjana bude oporuka.

Od onoga vremena, kad se je u kraljevini Hrvatskoj primio austrijski obći gradjanski zakonik, kod nas je valjana samo ona oporuka, koja je složena po propisih, koji se ustanovljuju dotičnimi §§. istoga zakonika.

U smislu §. 552. ovoga zakonika zove se ona naredba očitovanjem posljednje volje, kojom oporučitelj imovinu svoju, za slučaj svoje smrti, prenaša na jednu ili više osoba, sa pravom vendar, da ju može opozvati. Takovo očitovanje volje zove se oporuka, kad se imenuje nasljednik (baštinik), to jest, kad se izreče, na koga da se prenaša imovina za slučaj smrti. Ako pako ono očitovanje sadržaje druge naredbe, zove se kodicil (§. 553. obć. gr. zak.)

Očitovanje posljednje volje, smatra-li se ono ili kao oporuka, ili kao kodicil, može se u svako vrieme do smrti opozvati. No smrt ga učini svršenim i on, koj je imenovan nasljednikom ili legatarom, postaje pravim vlastonoga, što bi ovako na njega prenešeno, ako to prima. Legatar razlikuje se od nasljednika. Ov se imenuje izravno; legataru se pako zapisuje jedna ili više stvari jedne vrsti, opredieljena svota, ili stanovito pravo. Ono što se ovako na njega prenaša zove se legat (zapisak). Taj može kadšto biti od veće vriednosti, nego-li vriednost nasljedstva izravno imenovanoga nasljednika.

Posljednja volja može se načiniti ili privatno ili sudbeno, pismeno ili ustmeno; sa svjedoci ili bez svjedoka. (§. 577. obć. gr. zak.)

Tko pismeno i bez svjedoka hoće izjaviti posljednju svoju volju, taj mora oporuku ili kodicil vlastoručno

pisati i vlastoručno ime svoje podpisati. Dan, mjesec, godina i mjesto, gdje je posljednja volja sastavljena, nemora se neobhodno naznačiti; nu dobro je to učiniti, da se ovako zaprieče prepirke, koje bi se mogle poroditi (§. 578.)

Ako oporučitelj očitovanje posljednje svoje volje nije sám pisao, nego ako ju dade napisati drugoj osobi, mora ipak vlastoručno podpisati ime svoje, te pred tri sposobna svjedoka, od kojih moraju barem dva zajedno prisutna biti, i izjavit se, da sastavak njegovu posljednju volju sadržaje. Napokon moraju svjedoci ti podpisati imena svoja kao svjedoci posljednje volje, na istoj dokaznici, ili unutri ili izvana, nu ne na zavitku. Sadržaj nemora poznat biti svjedokom. (§. 579.)

Oporučitelj, koj pisati nezna, mora se držati ne samo svih dosad napomenutih propisa, nego mora još mjesto svoga podpisa načiniti ručno znamenje, kod nas znamenje sv. križa, i to u prisutnosti svih triuh svjedoka. Jedan izmed nazočnih tih svjedoka mora ime oporučiteljevo napisati sa podpisom, da je on podpisatelj njegova imena. (§. 580.)

Ako oporučitelj nezna čitati, potrebito je, da mu jedan iz prisutnih svjedoka, sastavak posljedne volje, u prisutnosti ostalih dviuh svjedoka pročita, i oporučitelj mora se izjaviti, da se sastavak slaže s njegovom voljom. On, koj je pisao posljednju volju, može biti i svjedokom.

Oporučitelj, koj nemože ili neće obdržavati potrebitih za pismenu oporuku propisa, može oporuku načiniti i ustmeno; no onda su tri zajedno prisutna i sposobna svjedoka potrebna, da mogu posvjedočiti ne samo posljednju oporučiteljevu volju, nego i to, da nije glede njega prevara i zabluda mjesta imala. Dobro je da si ti svjedoci pobilježe, kakovu da je oporučitelj naredio posljednju volju? (§§. 584. i 585.)

Da oporuka ustmeno naredjena valjana bude, mora biti jednako glasećom, te podkriepljena prisegom potvrdjenom izrekom svih triuh svjedoka, kad se to sudbeno zahtieva, Ako nebi moguće bilo, da se sva tri svjeooka saslušaju, moraju barem dva ostala jednako glasećom izrekom, potvrditi ustmeno naredjenu posljednju volju. (§. 586.)

Oporučitelj može posljednju svoju volju načiniti i pred sudom, pismeno ili ustmeno.

Pismeno sastavljena posljednja volja, mora biti od oporučitelja barem podpisana, te od njega sudu osobno predana. Tu se mora sudbeno zapečatiti, te na zavitku mora se naznačiti čija da je oporuka? i glede svega toga ima se sastaviti zapisnik, te sastavak sudbeno sahraniti i izdati oporučitelju certificat (§. 587.)

Ako oporučitelj pred sudom ustmeno očituje posljednju svoju volju, mora se ondje glede toga, u prisutnosti dviuh zakletih činovnika, sastaviti zapisnik. Mogu ti činovnici, ako je od potrebe, doći i u stan onoga, koj kani izjaviti posljednju svoju volju, da ondje sastave glede toga zapisnik, gdje se mora dan, mjesec i godina naznačiti. Posljednja volja u zapisnik primita, ima se sudbeno zapečatiti i sahraniti (§§. 588—590.)

Članovi kojega reda, mladići pod osamnaestom godinom, sliepi, gluhi i niemi te oni, koji nerazumiju oporučiteljev jezik, nemogu biti svjedoci kod izjave posljednje volje, kao što niti oni, koji su bili osudjeni poradi zločina prevare ili drugog zločina, koj potiče iz pohlepe za dobitkom (§§. 591. i 592.).

Oporuka pred javnim bilježnikom i dva svjedoka sastavljena, ima istu valjanost, kao sastavljena kod suda.

Oporučitelju nije dopušteno stanovite osobe sasvim izključiti od nasljednog diela. Osobe takove zovu se zakonski nasljednici, a to su zakonita djeca oporučiteljeva, te ako takove neima, njegovi roditelji. (§. 762.)

Pod djecom razumjevaju se i unuci i praunuci te unuke i praunuke; a roditelji i djed i baba, te praotac i pramajka (§. 763.).

Ono, što je oporučitelj dužan ostaviti zakonskim nasljednikom, zove se: zakonski dio (§. 764.).

Svako diete ima pravo, na polovinu, a roditelji na trećinu onoga što bi ih išlo po zakonskoj nasljedbi (§. 765.).

Zakonska nasljedba nastaje, kad neima valjano sastavljene oporuke, te onda ima diete pravo nasljedstva na svu ostavštinu. Ako ima više djece, dieli im se ona jednako (§. 732.).

Ako djece nebi bilo, imaju roditelji, te njihova djeca i potomci, pravo takodjer na svu ostavštinu. Ako je jedan od roditelja umro, nastupljuju njegovo pravo djeca mu i potomci, medju koje se dieli ono, što bi njemu moralo pripasti (§. 735.).

Odnosno na ostavštinu umrvših bez valjane oporuke katoličkih svećenika, ne ima mjesta zakonskoj nasljedbi, nego njihova ostavština dieli se po starom običaju i po najviših popisih, kao i u smislu sust. obć. gradjanskog zakonika, tako, da jedna trećina iste odpane, ako su imali stalnu nadarbinu, na crkvu, kod koje su služili; druga trećina na uboge, a trećana na njihovu rodbinu. Ovoj može se, ako je siromašna dopitati i ona trećina, koja bi morala odpasti na uboge.

U smislu članka XXI. austrijskog konkordata od godine 1855. ostaju znakovi biskupske časti te biskupova crkvena odjeća, ako je predstojao diecezi, kod biskupije, dotično kod njegova u službi nasljednika. To isto biva i glede knjiga.

Po propisih, u zagrebačkoj nadbiskupiji obstojećih, kojim se neprotive svjetovne oblasti, ostaju knjige umrvšega župnika kod župe.

Ostavština pako umrvšega bez oporuke katoličkoga svećenika, koj nije imao stalnu nadarbinu, dieli se tako, da dvie trećine odpadnu na njegovu rodbinu, a jedna trećina na ubožki zavod onoga mjesta, gdje je preminuo. Zakoni vendar nedopuštaju, da se i ova trećina dopita njegovoj rodbini, ako bi bila i siromašna.

Ostavština umrvših bez oporuke c. kr. vojničkih katoličkih duhovnika, razpravlja se u smislu obć. gradjanske zakonske nasljedbe.

(Dalje će sliediti.)

Dopisi.

Ladjevac. (Sv. pismo.). Baš mi je drago, što je veleuč. g. Iveković dobro kritizirajuć evangjelistar veleuč. g. Voršaka naglasio potrebu valjanoga prevoda sv. pisma kod nas, jer tim se vidi, da nije ta stvar zaspala, kao što se je na prvi mah mislilo; pa budi mi dozvoljeno o tom nadovezati njekoliko misli. Doživjesmo u kratko vrieme dva evangjelistara, a obima imade prigovora. Svako ljudsko djelo već je u sebi više manje nedostatno, nu moglo bi se kod nas, kao i kod drugih naroda, liepo tomu nedostatku što izdašnije doskočiti, kad bi se takvoj radnji posvetilo više njih, a ne samo jedan, jer više oči više vidi, a jedna sila tako ogromnomu i težkomu djelu nikako odoljeti nemože. — U to ime smierno prije svega pitam: nebi-li se dalo pokrenuti u Hrvatskoj katoličko-literarnim družtvom? — Ja mislim, da bi se dalo, dapače da bi se i moralo pokrenuti, pa prem su loša vremena, al u tu svetu i slavnu svrhu svaki bi svjestni katolik-Hrvat svoje doprinjeo, jer svaki bistro uvidja i uviditi mora, da takvoga družtva baš danas silno trebamo, gdje se najveća svetinja naroda nesmiljenom rukom u blato baca. Zar da to može i smije svjestan katolik-Hrvat, a navlaš katolički svećenik hrvatske zemlje hladnokrvno motriti, pa prekrstiti ruke, i ništa ne uzraditi na branik najveće svetosti mile nam hrvatske domovine? Zar da neprijatelj sije kukolj bez straha na užasnu pogubu naroda, a mi da spavamo, il da u narodu neprobudjujemo svjest živoga katoličkoga duha, kojim se unapreduje i duh hrvatstva u najljepšem i najboljem smjeru? — Imamo družtvo sv. Jeronima, al ovo nemože na sve strane, pa ono je družtvo više za najnižu klasu naroda. Nebi-li se dakle moglo ustrojiti i ustanoviti katoličko-literarno družtvo za srednju ili naobraženiju klasu, kao što je za hrvatsku literaturu družtvo „Hrvatske matice" — najnovije dobe? Prosim našu gospodu pregaoce u Zagrebu ovo sdušno uvažiti izvoljeti, jer moralo bi nas iz Zagreba i u ovom smjeru sunce ogrijati, te u to ime, prosim, da se puste čuti u javnost, kojim je na srcu sveto dobro naroda svoga. Nebi rada nikoga preteći, il se nad kim uzvisiti, pa tobož svojim se imenom izticati, jer vjek su mi pred očima apoštolove rieči: non qui se ipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus commendat — utinam sustineretis modicum quid insipientiae meae, — sed et supportate me; . . . . već u cieloj smiernosti predlažem, da bi se kod nas u Hrvatskoj ustrojilo katoličko-literarno družtvo. To bi izdavalo toga smiera knjige za naš naobraženiji katolički narod, koje bi podjedno mogli čitati i manje naobraženiji, za koje družtvo sv. Jeronima radi, nu svojom radnjom na toliko dospjeti nemože. Ovo družtvo izdavalo bi sv. pismo u što točnijem prevodu, a i kratkim komentarom u pomanjih svežčićih. Radio bi na tom odbor njekoliko svjestnih i doraslih sila, koje bi si medjusobno porazdielile njekoliko tabaka, pa onda u slogu skupa i prevod i komentar što bolje uredili. Ovako bi se radilo na sv. pismu, i na ostalih po naš narod koristnih djelih. Kako da se pak to družtvo ustanovi, i kako da dobije ime, moglo bi se ili javnim putem razpravljati, ili privatnim dopisivanjem, dok bi se priuredilo i dogovorilo, što treba; a u tu svrhu pripravna je i moja malenkost na sve. Braćo, hora je, povriedjena svetost vjere naše vapi prema nebu, i zove nas u borbu na božju slavu i spas hrvatskoga naroda; prem i sami vidimo, da vjera u narodu sve to više malaksa. Narodu i naobraženomu treba svjestne i duševne hrane katoličke knjige, e pa mu ju dajmo na ruke! U kolo nas dakle sloge i radnje, a Ti Bože blagoslovi nas!

Hoćemo-li? Da vidimo!

Gruber.

Šarengrad u Sriemu. Sveti Pavao apoštol, učitelj narodâ u poslanici svojoj na Žudije na pog. 9. veli: „Odredjeno je jedanput svim ljudem umrieti i na sud pred priestolje Boga Svemogućega dojti, da svaki ondje primi po zaslugi svojoj, kako je tko ovdje za života svoga ili dobro ili zlo djelovao. „Od ovoga sveobćega zakona nije prosta nijedna doba; neoslobadja vrieme, nesačuva mjesto; svim navješćuje smrt potrebu iz ovoga svieta na drugi seliti se, jerbo tkogod se rodi, onaj se za smrt odredjuje, pod onim dakle uvjetom stupismo na ovaj sviet, da opet iz njega izlazimo; s izlazom se jednačimo, premda se rodjenjem i časovi razlikujemo. Smrt se starim u javnosti približuje, a mladim sakriva se u zasjedah. Zakonu dakle ovomu neoprostljivomu i pravednomu podložio se je velečastni otac Dominko Kirchmayer, koj je dne 15. pr. mj. preminuo u gospodinu u samostanu oo. franjevaca u tvrdjavi osječkoj u 84. dobi starosti svoje, redovničkog pako života 67. godini, prije toga svetotajstvi umirućih providjen. Dne 16. i. mj. poslje podne u 4. sata tielo pokojnikovo uz množtvo puka različitoga vjeroizpoviedanja i dostojanstva bijaše sahranjeno u obćem groblju. Veleč. o. Dominko Kirchmayer rodio se u Osieku, u dolnoj varoši godine 1794. dne 12. mjeseca rujna od bogoljubnih i kriepostnih roditelja. Ime dobi na svetom krštenju sv. Josipa čuvara i odhranitelja Isusovoga. Njegovi bogoljubni i kriepostni roditelji odgojiše takodjer sina svoga u strahu božjem, i u kriepostnom življenju. Ovo njihovo diete pokazalo je već u svojoj mladosti znakove svake bogoljubnosti i kriepostnog življenja, kao takodjer osobitu ljubav prama naukom. Videći to njegovi roditelji dali su odmah na nauke u manje škole, i buduć da su dotične u rodnom njegovom mjestu u Osieku nalazile se, zato je ne samo manje, nego i veće škole u svojem rodnom

mjestu s dobrim uspjehom svršio. Svršivši tako 6 škola latinskih, zaželio je redovničko si stanje odabrati, zato ga je za onda bivši Državnik (Provincial) veleč. otac Alexander Tomiković kao njegov domorodac poslao u samostan Bački (u Magjarskoj), da ondje obuče prvu haljinu t. j. habit sv. otca Franje Serafinskoga. Svršivši ovdje tako zvani novicijat tečajem jedne godine, otidje on poslan od svoga starešinstva na mudroslovne i bogoslovne nauke, koje s dobrim uspjehom na veliko zadovoljstvo svojih starešina svršivši bude redjen za misnika, gdje je poslje toga prvo svoje sveto posvetilište svemogućemu Bogu prikazao dne 12. listopada godine 1817. u onoj istoj crkvi u doljnjem gradu osječkom, gdje je sveto krštenje primio. Sada kao mladi misnik obavljao je svaku službu radostnim srcem, koju mu je njegovo redovničko poglavarstvo povjerilo u različitih samostanih. Medju ostalim obnašao je službu učiteljstva njekoje vrieme u samostanu Vukovarskom skopčanu sa propovjedničtvom i kapelanovanjem, buduć da ovaj samostan imade pridruženu si upravu župe. Iz Vukovara otišav, bio je promoviran za profesora na gimnaziji Požežkoj. Poslje toga obnašao je takodjer službu ravnateljstva stranom na istoj gimnaziji, stranom pako u rodnom si mjestu na osječkoj gimnaziji. Ali je to sve kasnijih njegovih mladjih godinah bilo. Već godine 1829. bio je tajnik države kod blage uspomene pokojnoga Grge Čevapovića, za onda Državnika države svetog Ivana Kapistrana. Svršivši tajničku službu postao je prviput godine 1839. državnik, drugiput postao je to godine 1851., a trećiput godine 1863. poprimio je istu službu većinom glasova na podpuno zadovoljstvo ciele svoje države kapistranske. Sada već posliednjih godina uvuko se je u samoću, da može u promišljavanju smrti u miru očekivati posljednje dane života svoga. Za to da ovu svrhu bolje postigne odabrao si je osječki samostan kano svoje rodno mjesto. Pokojnik sve je službe t. j. dostojanstva obnašao u svojoj kapistranskoj državi, da se može o njem pravo kazati: „omnibus omnia factus.“ Bio je najme profesor i tajnik države izsluženi, ex-consultor, ex-definitor, ex-custos, i triput ex minister Provincialis, svećenik jubilarni, kao takodjer i Decanus Provinciae; a na posljedku prošastih godina podielilo mu je Njegovo Veličanstvo naš premilostivi car i kralj Franjo Josip Prvi uvaživši njegove zasluge velezaslužni red viteštva Franje Josipa Prvoga kojega je samo na svojoj redovničkoj haljini nosio službeno, i na veće svetkovine, i blagdane dok je još podpuno zdravlje uživao, i na polje izlazio. Naš pokojnik veleč. o. Dominko Kirchmayer sve je do posljednjega časa uviek, premda bolestna tiela, opet vesele ćudi i bistra uma bio, dok mu smrt neproreza žicu njegovomu životu, da ga Svemogući gospodin Bog pozove k sebi, da dade razlog za svoja djela, i da ga okruni krunom pravde, koju je on pripravio sebe ljubećim na nebesih, i ondje da čuje radostnu od njega rieč: „veseli se slugo dobri i vierni, unidji u veselje gospodina tvoga. „Za plemenitu ovu dušu imali smo zadušnice 17. pr. m. u crkvi otaca franjevaca, da mu tu milost, što prije izprosimo! o. *B. H.*

Viestnik.

Zagreb. Za novoustrojeno vjeroučiteljsko mjesto dječačke i djevojačke obće pučke škole u Požegi razpisuje se ovim natječajni izpit, koj će se dne 16. i 17. rujna o. g. u nadbisk. pisarni u Zagrebu obdržavati. S ovim mjestom spojena su beriva: 700 for. godišnje plaće i 105 for. stanarine.

— Uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup poći će 31. o. mj. u Karlovac, da dieli tu 1. rujna sv. potvrdu. Odatle poći će u Kamensko, da tu dieli ovo otajstvo 2. rujna, a u Dubovcu 3. rujna. Poslie će nj. uzoritost zarediti po nekih župah kotara križevačkoga i belovarskoga u istom sv. poslu. Dieliti će pako sv. potvrdu u Gradcu 8., Ravnom 9., Križevcu 10., Sv. Ivanu Žabno 11., Cirkveni 12., Rovišću 13., i u Belovaru 14. rujna.

— G. Stjepan Niemčić, učitelj vjere na dolnjogradskoj obćoj pučkoj školi u Zagrebu imenovan je učiteljem vjere na kr. ženskoj preparandiji i s njom spojenoj vježbaonici.

— Dok se je po njemačkih biralištih žestoko borilo, koja-li će stranka nadvladati, započelo je u Kisingenu dogovaranje glede modusa vivendi medju sv. stolicom i njem. vladom. Mi smo priobćili, kako razne novine razno o tom sude. Iz svega pako, što se je pročulo o tih dogovorih kao da će biti puno istine u onom, što je žicom javljeno 6. o. m. iz Rima. Po tom imala bi se uzpostaviti konvencija, koja je bila prije, nego-li su prekinuti odnošaji; amnestija bi se proglasila za sve prekršaje učinjene proti crkvenim zakonom; biskupi i svećenici, koji su od g. 1872. protjerani sa svojih mjesta povratili bi se; druga crkvena mjesta popunila bi se po propisih, koji su vriedili prije, nego-li su prekinuti odnošaji. Da je za ovakav sporazumak puno nade razabire se i otuda, što je već sada njem. vlada stala ukidat po koji kamen smutnje. Do sada se je vrlo malo pazilo, kakve se rabe knjige po onih školah, gdje je i kat. djece. Nedavno je ministar prosvjete poslao okružnicu na sve školske oblasti, u kojoj ih poziva, da u školah, gdje je djece razne vjeroizpovjesti ne rabe takvih knjiga, koje bi mogle povrieditì religiozno čuvstvo djece druge vjeroizpovjesti. Uslied toga biti će iz njekih čitanaka izpuštena nekolika štiva, koja vriedjati mogu kat. djecu. A pošto je sada u berl. saboru centrum najjača grupa, dogovori će se nadamo se, svršiti što povoljnije.

— Službu državnoga tajnika kod sv. otca primio je kardinal Nina. U svojoj okružnici naglasi, da će ići stopami pokojnoga kardinala Franchi-a. I on će dakle na-

staviti prijateljsko dogovaranje sa svimi vlastmi, s kojimi je počeo ugovarat Franchi.

— Francezki kasacionalni sud izdao je nedavno osudu, u kojoj proglasi nevaljanimi i ništetnimi ženitbe svećenika, jer su obvezani na coelibat. Pri tom se kasacijonalni sud nije oslanjao na code Napoleon, nego na konkordat, sklopljen medju sv. stolicom i francezkom vladom, koj pravno obstoji, prem je republika uvedena, već s toga, što je konkordat bilateralan ugovor, koga država sama jednostrano prekinuti ne može. Ova je osuda vrlo znamenita i za sve one države, koje su s Rimom sklopile konkordat. Ima najme ljudi, koji misle, da je dovoljno državi skovat njekoliko novih zakona, pak da je onda već odmah i konkordat ukinut, te da ona ne ima više nikakvih obveza prama crkvi.

— Već dulje vremena bila je žestoka prepirka u novinstvu hollandezkom o novom ustrojstvu škola. Ta je borba prenešena poslje u sabor. Liberalno novinstvo podneslo je saboru zakon školski, proti komu ustadoše svi katolički zastupnici i takozvani antirevolucijonarci. Nu odpor bio je preslab. Prva komora primila je osnovu, kako joj je predložena. Katolički roditelji, a i mnogi protestanti šalju molbenice kralju, neka zakonu ne bi dao previšnje sankcije. Mnogi odoše glede toga i glavom k njemu. Čini se ipak, da će im trud uzaludan biti.

— Ako je katol. ministarstvo u Belgiji vrlo obzirno bilo prama liberalcem, to se ovi, pošto dodjoše na kormilo vrlo malo na nje obziraju. Iz mnogih čina sadašnjega ministarstva daje se naslućivat, da bi katolikom moglo naopako biti. Kako svuda, tako i ovdje žele liberalci sami posve zagospodovat školom. U tu svrhu gledju iztisnut odatlje svaki upliv crkvi. Ustrojiše novu ministarsku stolicu za poduku, kako će što laglje zavesti bezvjerske škole, u kojih će se katoličkoj mladeži malo po malo ubijat klica vjere, koju ponesu tamo iz roditeljskoga doma. Nu katolici će se bezdvojbe srčano oprieti svakomu ovakvomu pokušaju, pak će Belgija morati opet istim putem, kojim je i prije išla, i na koji se navraća već Njemačka, pošto se je vruće opekla igrajuć se „kulturnoga“ boja.

— 3. o. m. izdala je kongregacija indeksa dekret, kojim zabranjuje djela dvajuh pisaca. Kapucin Jesualdo a Bronte napisao je djelo: *Consecrator christiani matrimonii in verum et proprium sacramentum.* Pisac se je podvrgao i djelo opozvao, čim je doznao, da je osudjeno. David Lazzaretti napisa u talijanskom i francezkom jeziku do 11 broširica mistična sadržaja, u kojih govori o prorokovanju, sanjah i visijah. I ova djelca osudila je kongregacija. Ljudi, koji viču na crkvu, jer da ona promiče praznovjerje, mogu se odavlje uvjeriti, koliki su il neznalice il zlobnici. — Priobćujuć „Oserv. rom.“ ove dekrete popraćuje ih članko, gdje pokazuje, da su najnaobraženiji narodi vrlo oštro kaznili svaku navalu na vjeru. Te ruke zakona bilo je u Atheni, Sparti i Rimu. Kad se je o Diagori posumnjalo, da je bezvjerac, pozovu ga Athenjani, da se za nauk svoj opravda. Kad je utekao razpisala je prosvietljena i glasovita republika talenat onomu, koj bi ga ubio, a dva onomu, koj bi joj ga doveo živa. (Diod. Sic. Scol. Arist. Step. Byz. Cic.) Djela Protagore spališe, jer je nježna pitanja vjere površno razpravljao (Cicero de natura deorum lib. I.) Anaxagore nije mogao zakloniti ni moćni upliv prijatelja mu Periklesa, a da nije morao ostaviti Athenu, pošto je sbog bezvjerja obtužen bio. Sokrat morao je popiti otrov, kad su ga njegovi neprijatelji obtužili, da ne priznaje bogova Grčke. Aeschyl je samo s mukom umaknuo pogibelji, da ga razpaljena svjetina nije kamenovala, jer je u tragoediji bezobzirno govorio o misterijih Cerere. Pjesme Archilocha bile su u Sparti zabranjene, jer su svojom razkošnom sadržinom mogle prije ćudorednost mladeži pokvariti, nego-li mu duh naobraziti (Lacedemonii libros Archilochi de civitate sua exportari jusserunt, quod eorum parum verecundam ac pudicam lectionem arbitrarentur. Noluerunt enim ea liberorum suorum animos imbui, ne plus moribus noceret, quam ingeniis prodesset. Val. mat. lib. VI. c. 3.) Augusto kaznio je Cassija Severa, koj je pisao pasquille. Plato zapovjedio je učiteljem, da kod obuke ne rabe takvih knjiga, koje s malo počitanja govore o bogovih, te je iz republike svoje hotio odstraniti pjesničtvo, jer može mladež mehkoputnom učiniti. Cicero, veliki prijatelj znanosti i knjige, pristaje uz nazor Platonov i gorko se tuži na zlorabu, što se rimskoj mladeži dopušta da čita knjige, koje ju mogu posve raztrovat. Svi ovi prosvietljeni narodi bili su u tom jedni, da su oštro kaznili svaku navalu na vjeru puka. A imali su pravo, jer neobuzdana sloboda, da se bez kazni o svem i svačem može govoriti i pisati, osobito pako o vjeri, kvari ćudorednost, muti um, a ruši državni poredak. Ovo svoje razglabanje dovršuje „Oserv. rom. ovako; „Nu kaošto svaki poglavar dobro uredjena družtva, može i mora odstranjivati djela, koja su proti javnomu poredku, tako isto djela, koja su proti redu, što ga u katoličkoj crkvi zasnova njezin božanski utemeljitelj, zabranjuje rimski papa, koji kao namjestnik Isusa Krista i dosljedno kao vrhovna glava toga velikoga družtva vjernika ima za to pravo, a i dužnost.“

Gospodinu Veberu odgovorit ću, kad se vratim u Zagreb; dotle će ga, nadam se, minuti ljutina pa će sâm spoznati, kako je sve ono ružno ili lažno što god je o meni napisao u posljednjem broju ovoga Lista.

Radegund. F. Iveković.

☛ **Ovomu broju priloženo su 3/4 arka.**

Urednik Dr. Andrija Jagatić. Tiskom Dragutina Albrechta.

Odgovor na Ivekovićevu kritiku.

(Konac.)

Ali izpitat mi još koju svoju „krivu.“ Ja sam n. pr. Ira enim viri justitiam Dei non operatur — ovako preveo: jerbo čovječja srdžba netvori, što je po Božjoj pravici; pa me pita profesor, zar nije dobro: jer srdnja čovječja nečini pravde Božje? nije pod nipošto, nego je zlo i naopako. Jerbo zbilja (optime observasti) ono, što je po Božjoj pravici, nije isto što: pravda Božja. Justitia Dei in sensu theologico znači Boga, u koliko je u sebi i po sebi pravedan; ali na ovome mjestu (gl. 1, 20. str. 53) sv. Jakov nije mogao misliti na to nutrnje Božje svojstvo, nego očito i čisto govori o nagonu čovjeka srdita, pa navadnim hebraiznom izriče, da srdit čovjek netvori = non operatur justitiam Dei (effectus externus irae), ili kako Vatablus veli: „vir iratus non paret Dei mandatis, non facit quod justum est apud Deum. Eto što ovdje znači: justitia Dei; dakle prevod: nečini pravde Božje — ovdje nije, nego nesmisao hebrejski koloriran, ni više ni manje od onih na hrvatsku klasičkih: od slave lica — služba smrti bi u slavi! I moje bi, znam, puno točnije bilo, da sam ovako: jerbo srdit čovjek (ira viri = vir iratus) netvori što je Bogu pràvo. Tom prilikom još i ovu: ja po nekih starih (n. pr. po Dobretiću) lučim: pravednost, pravdu od: pravice; prvo mi rabi, kada je govor de justitia interna, a drugo kada je de externa.

Ovu pako Salamunovu (Sap. 4, 8), ovu sam jadan zapisao uz velik bezsmisao! „Cani autem sunt sensus hominis = sjeda u čovjeka glava mjeri se po njegovih čuvstvih! Izpišimo vàs redak: Senectus venerabilis est non diuturna, neque annorum numero computata; cani autem (= sed) sunt sensus hominis = ma la canizie dell' uomo nei sentimenti di lui si ritrova, Martini; dakle čast, reputacija starosti ili siede glave računa se ne po godinah, nego po čuvstvih (nevalja: po umu = Verstand): po dobroti, mudrosti, pobožnosti i drugih krepostih — et aetas senectutis (est) vita imaculata = i neporočno življenje (bilo u stara ili mlada), to je starost. Divni pisče Martiniju kako si me na bezsmisao zaveo!

Čak da sam i dogmatikaše razdražio, Ivanovo: Et Deus erat Verbum prevedši ovako: I Rieč biaše Bog, i tako „prebacivši“ rieči i zaboravivši koješta. Istina, ja nisam razmišljao (ako i jesam znao) kako dogmatici tumače, zašto je u latinskom predikat ovdje pred subjektom, nego sam mnogo i zadugo pitao i sebe i druge, kako bi se u hrvatskem prevodu taj predikat (Deus) bolje i jasnije razaznao. Reci po duši sam Ivek. što je hrvatu, pa još ne bogoslovu, jasnije: I Rieč biaše Bog — ili: I Bog biajše Rieč; Petar biaše misnik — ili: Misnik biaše Petar? Eto o čem sam ja razmišljao, a kako rekoh, i druge pitao. Čuj, što Corn. a Lapide; „Et Deus erat Verbum“ id est, Verbum jam dictum erat Deus. Sic enim invertenda est haec propositio. Čuj Martinijev prevod: E il Verbo era Dio. Valjda je i Martini više mislio na svoje čitatelje, nego na latinjane i dogmatička nagadjanja? A zna li Ivek., kako bi hrvatski još i pravije bilo? Evo kako: I Rieč biaše Bogom.

Mimoišav neke „pomanje pogreške“ n. pr. Volucres coeli = ptice po zraku; ptice što su pod nebom = uccelli dell' aria (Mart., Vögel des Himmels, ne: himmlische Vögel = ptice nebeske) — požurit mi se k onoj „naopako“ prevedenoj, po kojoj sam čak „vjerskomu nauku skrivio!“ Oprosti Bože ljudskoj slabosti, osveti! Ono poznato Pavlovo ad Titum 3, 5: Salvos nos fecit (Deus) per lavacrum regenerationis et renovationis Spiritus sancti — ja sam preveo: ... spasio nas je po pranju, što preporadja i obnavlja svetoga Duha. Uza svu pomnju iz toga da Ivek. nezna „izažeti“ nikakva a prilična smisla. Kako su oni redci u kritici naduhveni nekom veselom strašću, nije znao moj plemenko točno opisati moje pogreške, ni formulirati bistro svoje objekcije; a jedno i drugo zahtieva onoliko drzki mu zaključak. S tóga nemogu zajamčiti, da sam prigovor jezgrovito shvatio. Ja držim, da Ivekoviću služi ovdje jocus verborum, jer da je objekcija ovo: Po tom mojem prevodu sveti Duh da je persona patiens: lavacrum sv. kršćenje da njega preporadja i obnavlja. Ako sam dobro ugonao, to Ivek. i po svom doslovnom prevodu i nehoteć istovjetno lupa; zašto u ovom slogu = spasi nas kupelju [1]) preporoda i obnove duha svetoga = nitko dokazati nemože, da je genitiv „duha svotoga“ agens, a ne patiens, da odgovara pitanju: tko preporadja i obnavlja, a ne: tko biva preporadjan i obnavljan. Al' izpitajmo mu tu igru s mojim i sa svojim prevodm. Svaki školar zna, da „sveti Duh“ u katehizmu, kada je govor o kojem svetotajstvu, znači: darove sv. Duha, a profesor bibl. studija i bolje znat ima, da je u sv. pismu najnavadnija figura metonymiae: continens pro contento, ter da se po tom pràvo i korektno veli: kršćenje (u nama) obnavlja sv. Duha, ili po njegovu: kršćenje obnove duha svetoga = darova d. s. Kršćenje je instrumentum, causa efficiens, a ova dva epiteta: regenerations et renovationis (justificatio et sanctificatio) spadaju na to svetotajstvo kanoti njegovi učinci, njegove vlastitosti, proprietates. Stvar je jasna. Bit će poučaljivo za profesora, ako mu o tom preporučim čitati benediktovca Sottomayora (Comment. in epist. ad Titum), i pak Isusovca Justinianija (C. in omnes

---

[1]) Stari imaju: pranje, opranje, i to dobro odgovara immersioni et aspersioni; a kupelj samo prvoj vrsti krštenja.

Pauli ep.) Obojica su meni pri prevadjanju pomagala. Sjećam li se dobro, to sam nekom prilikom pišuć Senjskomu biskupu o načelih, po kojih bi nam (po mom sudu) sv. pismo, a najpače evangjelistar prevadjat, pripomenuo mu za priliku izmed ostalih i moj toga redka prevod. On u svom odgovoru neveljaše ni slovcem na Ivekovićevu, da ovakov prevod „zadire u samu vjeru kršćansku"; a bivši za dugo profesor nov. zavjeta, bio bi on to zadiranje jamačno spazio, i kao biskup nebi ga bio naprama meni premučao. Znam ja, kako ono: Hic liber est, in quo... većput dobro rabi; znam, koliko bi nekomu ter nekomu veselja i gostenja bilo, da se iz moje knjige, po katol. biskupu odobrene, ma i najstrožim sofizmom dade što takva izobreti; ali uz tu željicu ostat mu je natašće. A sv. Stolica, evo, što bi sbog takve moje naopake popu profesoru svjetovala: da mu bude svakdanjom jaculatorijom ono Jakovljevo 1, 19, 20: Sit omnis homo... tardus ad loquendum (dodaj: et scribendum), et tardus ad iram; ira enim viri justitiam Dei non operatur.

Konac. Sa strahom i trepetom izgledao sam Ivek. kritike svršetak, ostatak najznatnije hrpe, ter sam s toga čak i namišljeno putovanje odgodio! Nije šala; po onom, kako je u predjašnjem broju počeo i naviestio, pomišljah ja: profesor od deset i više godina ulovit će olahko koju čak i vjersku novotariju, što se meni jadnomu, neprofesoru i neznajuć podkrasti mogla. Takva bi me boljela do groba. Nu kad ja zaviri i čitaj, a ono sve prekuhano zelje; to će reći: sve je u toj obilatoj hrpi zlo i naopako, što god nije po njegovu prepisano. Zlo je n, pr. i naopako:

Što sam: Positus est hic in r e s u r e c t i o n e m multorum in Israel, ovako preveo: Ovaj postavljen je za uzkrsnuće mnogim u Israelu = zur A u f e r s t e h u n g Vieler in Israel, Allioli, = per r i s u r e z i o n e di molti, Martini; a što nisam po njegovu: ... na u s t a n a k mnogim; ali po što bih ja tako, kada: ustanak znači: seditio, Aufstand, Rebellion (Vuk, Filip. Parč.) Nećete li se malko zastiditi g. profesore? Zlo, što sam: Cum diabolus jam misisset in cor Judae, ovako: Pokle je djavo jurve z a t r ú n i o (ne: zatrunio) bio u srdce Judi; a nisam ovako krasno: kad već djavol bješe m e t n u o u srdce Judi; jerbo Ivek. da je uzalud po svih riečnicih tražio što da znači zatruniti (ja sam otiskao ne brez razloga: zatrúniti), nehoteć valjda poiskati, što znači t r ú n i t i (odkle gl. perf, zatruniti) u Vuka, u Filip. i Parč.; a ja ću mu za nauk reći, da je čisto štokavska figurat. fraza: vrag mu je u dušu zatrúnio = der Teufel hat im ins Herz gegeben. Zapītaj ne kojega kajkavca, nego n. pr. Daničića, Marića i Miškatovića, pa ja kriv, ako nevelim prȁvo. Dječja je prokšija pitati me, da li morda ta onako zapisana riec neznači: anfaulen? Ne bogme ni: zatrúniti, ni: zatruniti, nego da: z a t r u h n u t i (truhao, truhljiv, Parč.) Vuk.

Naopako, što sam V e s p e r e s a b b a t i, quae lucescit in prima sabbati, ovako: U kasni subotni mrak, ob osvitku prvoga dana za subotom; a naopako s toga, što su ote riečice „crux interpretum," pa što ih nisam kakogod i tako nesgrapno preveo, da i u evangjelistaru budu „crux (et ira) legentium et audientium" = La sera del sabato, che schiariva già il primo dì della settimana (blaženi Martiniju, koliko si tomu svomu prevodu tumača primiesio, i tako težki taj križ olahkotio!) a u Noti veli o tom težkom križu: Queste parole l a s e r a d e l s a b a t o, ovvero l a f i n e d e l s a b a t o = kasni subotni mrak, Ljubiša.

Zlo, pače strahota, što sam: E x p u r g a t e vetus fermentum, ovako: Izplaknite stari kvas! To je strahota kajkavcu, koj se je književ. jeziku učio iz slovnice i knjiga; ali za štokavca to je doslovce što i ono latinsko. P l a k n u t i = ausschwemmen, dilavare, Vuk. Parč. Podji moj Klanjčanin, podje k Dunavu, pak će čuti svaki čas: Izplaknuti žito, rublje; a čuj Kurelca:.. U tebe da v a z m u j e m (mjesto Ivek. str. 37 hebrejski i turski koloriranu: kod tebe ću da u č i n i m p a s h u!)... Ako si rad, da u tebe ostanem: i z p l a k n i s t a r i k v a s, expurga vetus fermentum; Stope Hr. str. 355. Avete capito? U Zagrebu priznaju, da je Kur. barem poznavao našemu jeziku leksikalnu čest; „Obzor." 1 kol. o. g. Nije li to zavistna strahota?

Naopako, čak Bismarku ugodljivo, što sam: Subjecti estote omni humanae creaturae, ovako: podložni budite svakoj ljudskoj uredbi = aller menschlichen Einrichtung, prof. Weizsäcker. Tako su sudili prije Bismarka Cajetanus i d r u g i: ipsum officiium regiminis, ordinationes, constitutiones seu leges humanas; a opet d r u g i: svaki ljudski stvor: bio Židov, pogan, ili kršćanin poglavarom. — Krivo, što sam: Sicut misit me vivens Pater, ovako: Kao što otac, koj je mene poslao, ž i v e = Siccome mando me quel Padre, che vive; a samo tako je prȁvo i razgovjetno po susljednih rieči: i ja poradi Otca ž i v e m: tako i koj mene blaguje, ž i v j e t ć e poradi mene. Ovdje nešto, što mi je sravnjujuć moj s njegovim prevodom, u oči palo, i što je veoma utješljivo po njega, po cenzore i po oblasti, koje su mu evangjelistaru put prokrčile. Na str. 87 čita se: Na Tielovo Čitanje kao na veliki četvrtak! K r i v o, ter polag crkvenoga znamena jednoga i drugoga blagdana a b s u r d n o, s toga protivno Misalu. Na vel. četvrtak začimlje Čitanje I Kor., XI gl., versom 20, a svršuje se 32; d o č i m na Tielovo versom 23—29. Dakle brezobzirno d o d a n o mnogo toga (što Tielovu nepristaje) s preda i sa straga! I to se olahko propušća! A takovih šala ima i više; jer moj pobro radio je mnogo brez Misala. Ima li takova šta u mojoj knjizi?

Zlo (ovo, molim dobro pročitajte). zlo, što sam: V i r u m n o n c o g n o s c o, ovako! N e z n a m š t o j e m u ž. Prije nego sam tako preveo, pisao sam prijatelju u Dalmaciju, i drugomu u Bosnu (junačinama u našem jeziku) i pitao: Da li tamo rabi u narodu rieč: poznavati, znati, u bibličkom smislu foemina virum non cognoscit? I odgovoriše mi, d a n e r a b i, nego u tom smislu, da bi naša žena rekla: neznam što je muž „po onom n. pr.

(tako iz Bosne): ove godine još neznam što je grozd, to jest: još se nisam groždja okusila.“ Tako da vele i po naših otocih, posvjedoči mi kan. Črnčić; a ovo dana zapitah našega gosta dra. J., primorca, i jaka na jeziku: kako bi on onu bibličku preveo? pak mi otè rieč iz usta, te reče: Neznam što je muž. Ja se tim prevodom visoko dičim! To je svakomu štokavcu jasno i razumljivo; kajkavcu, neznam, morda nije; jer da jest, nebi Ivek. izrekao bio (po štokavsku) pravu heresu: Marija znala je što je muž; nit ove kronologiji protivne: ali nije znala (poznavala) muža! Za pet ran Božjih: kako nije znala muža, kad mu je jurve bila zaručena (Joseph, viro suo — Mariam, conjugem tuam Mat. I, 19, 20)? Ta je grozna i profesoru bibl. studija neoprostljiva! Je l', da to nije bahato, nego istinito, kô ono, da je Bog u nebu? Je l', da je dobro, što ih ima nepotištenjaka, qui non jurant in verba magistri?

Prigovara mi, što sam: Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo et in Ecclesia, ovako: Otajstvo ovo jest veliko, ja pako to govorim o (in) Kristu i o (in) crkvi. A zašto baja? Zato, jer da katol. bogoslovi „gotovo svi makar i indirecte izvode iz njih sakramentalnost ženitbe,“ kanda moj prevod takav dokaz izključuje. Pak mi citira rimski katekizam, ali izpustiv pošteno komad, koj moj prevod na mak i doslovce potvrdjuje: ... „Sacramentum hoc magnum est“ nemini dubium esse debet, ad matrimonium referendum esse; a kako, quomodo referendum sit, to katekizam tumači ovimi hotomce izpuštenimi riečmi: quod scilicet (to jest, naime) viri et mulieris conjunctio, cujus Deus auctor est, sanctissimi illius vinculi, quo Christus dominus cum ecclesia conjungitur, sacramentum (čuj sad!) id est **sacrum signum** sit ... Constat ergo virum Christo, uxorem Ecclesiae ab apostolo **comparari**? Razumite li doktore latinski? Ako u Rimu neima Gerhausera, valjda ima Rimskoga katekizma? Ali erudimini qui docetis theologiam: Sv. otac Lav XIII. pišuć minulih dana svojemu stož. Vikaru o gradjanskoj ženitbi, ovako ob otom „in Christo et in ecclesia“ govori ... „proclamano il concubinato legale, dissacrando il Sacramentum magnum **simbolo** dell' unione di Cristo con la sua chiesa.“ Nisam li ja po tom i po katekizmu na vlas preveo: To, što sam ja (Pavao) malo prije o svezi muža sa ženom napisao, to je slika i prilika sveze med Kristom i med crkvom „ja to velim o Kristu i o crkvi. Taj signum, simbolum, ta comparatio nebi poništo izražena bila, da tko prevede: Ja to velim u Kristu i u crkvi. Po moju ima, i još jasnije Martini: io però parlo riguardo, a Cristo ed alla chiesa. Weizsäker: Ich deute Diess von Christus und der Kirche. Vidite, kako osvjestno neprofesor prevadja! — Tako bih ja dokazati znao, da u sv. pismu: αἰτία, causa, znamenuje: uzrok, povod, tužbu, pravicu = Ursache. Veranlassung, Schuld, Klage, Rechtshandel (Ramshorn).

I takve su ti, moj profesore, sve moje naopake, izuzam onu na str. 117; odista ono Apocal. 7, 4: ex omni tribu filiorum Israel, nisam točno preveo: Od svakoga plemena, mj. Od svih — il' i bolje: iz svih plemena.

Ali mal' da mi nije prekipljelo čitajuć iopet, da ja izpuštam i dodajem; već ako Ivek. iopet pomišlja, što sam n. pr. od šest et, jedan izpustio; što sam ecce jednom preveo: evo gle! Tà da je njegova istinita i dokazana, kako bi djakovač. biskup bio mogao moju knjigu odobriti? Znam, da će mi na tu moju naivnu Ivek. odgovoriti: Nemrmori; u nas u Hrvatskoj „odobrenje“ nemjeri se baš na tako sitnoj tegulji. Zar neznaš, kako se u nas za puk piše n. pr. život svetaca i na tisuće komada štampa, i kako i gdjekoji paroci vele, da i njih zaboli glava prije nego što sve razumiju, ako nisu dobro „belesen“ u njemačkom jeziku? Zar neznaš da sam se ja u evangjelistaru n. pr. na str. IV. krupno ogriešio proti saboru Trid. sess. XIV de ref. matr. cap. X, i proti diecezans. katekizmu, zapisav, da se svatba zabranjuje od I. nedjelje adventa do I. nedjelje bogojavljenja, mjesto samo: do sv. tri kralja usque in diem Epiphaniae? — Ja sam str. 11 proti svakom koledaru i direktoriju i misalu napisao Čitanju i Evangjelju kriv naslov: „Na drugu nedjelju po Božiću ...“, dočim je pravi: U oči bogojavljenja, In vigilia Epiphaniae, to jest, svakda i jedino za dan 5. siečnja, bio taj dan, koj mu drago pod tjednom. — Ja sam na str. 15 u Čit. dodao: Nemislite ze sebe, da ste mudri; a na 23 izpustio ovo: „hujusmodi usque ad tertium coelum. Et scio hujusmodi hominem (sive in corpore, sive extra corpus nescio, Deus scit); quoniam raptus est“, a to malo šale izpustio sam, jerbo je ni u Vukovu nov. zavjetu neima, a u Misal slučajno nisam zaglédo. — Ja sam 36 u Evangj. dodao: „i književnici“, a 37 izpustio „discipulis suis“. Na str. 71 u Čit. nisam preveo „et manu silentium imponens“, kao što sam na 75 u Čit. izpustio „laudem vero bonorum“, a na 78 u Evangjelju sv. Ivana XV čitava tri versa: 28, 29 i 30. — Ja sam str. 80 napisao naslov: „Na šestu nedjelju po uskrsu“, a to krivo, jer nijedan Misal nebroji nedjelja po Uskrsu više od pet, i jer se nedjelja pred Duhovi zove po Spasovdanu, a ne po Uzkrsu. Isto tako 92. življeti s njim, mj.: življeti s Kristom. — Ja sam str. 119 u Čit. dodao puna tri versa (9, 10, 11 iz knj. mudrosti gl. 51), a u versu 12 dodao sam 125 u Čit. ove rieči: „i primit će ga kao žena od djevičanstva“, koje sv. Ivanu E. pristaju kao pestnica oku; a u Evan. izostavio: „donec veniam“, kao i na 128 u Čit. Filiplj. čitav vers 11, koj je razlog svemu s preda rečenomu. — Ja sam 167 (na vel. Gospu) dodao ove rieči: Od početka i prije viekova stvorih se (creata sum?), i neću prestati u sve vieke, i u svetom stanu pred njim služih“, a na 193 u Čit. VII. dodao čitava tri versa s početka. Ja sam to i još mnogo toga dodao, izpustio, krivo nadpisao, citirao (ako morda Ivek. nezna za sve mu takve, mogu ga ja podvoriti): pak mi je knjiga odobrena,

i ja sam je 739 komada razpačao! Vidiš, da se u nas tako tanko neprede. Tako mi on; a ja: sretno i njemu i odobriteljem! pak da ga zapitam: Ima li takvim „izpuštanjem i dodavanjem“ u mojoj knjizi : samo sjenke? Kakvim indi licem on reći smije, da mu pisarija ide na pouku onoj gospodi, koja imaju vlast takove knjige odobravati? Imaju li viernici pravo čuti sve i svaku iz Rimskoga evangjelistara i n i v i š e n i m a n j e? Što bi rekao duh. Vam glavar, da mu se taj Vaš opori nehaj dokaže, a po duši imalo bi mu se priobćiti? Što bi rekla sv. Stolica? Je li to ozbiljan ili je „smeten, nestašan i lahkouman“ ràd? Je li dobro po sv. knjigu, da ima po koj „bahat čovjek, koji da presudjuje i osudjuje takve biblijske prevode“ ili gola prepisivanja? — Pak već po ovom samom sgodno je i pràvo rekao Ivek., da nam živućim nije najmanjom zagonetkom, što je moj evangjelistar ugledao svjetlo jedva dvie godine iza njegova; a bit će to i manje danas sutra piscu bogoslovne književnosti, ako po svojoj dužnosti pomno prelista „Kat. list“ od god. 1876 i 78.

A šta da spomenem o svojoj neumići u hrvatskoj ortografiji, gramatici i sintaksi?. Dosadanji moj odgovor (NB. vazda obrazložen dokazi) s veće pole i na to se je osvrtao. O pravopisu, koj danas u nas zakon valja? Tà n. pr. Daničić piše čak: korijen, mjesto: koren, i u ikavaca i u ekavaca. Ja sam pisao po načelih otiskanih minule godine u Viencu. Ali da ni gramatike neznam; jer: put, da pišem u akusat. puta. „Kako da puta znati možemo?“ zar to nije gen. partitiv? Tko veli Ivekoviću, da je kriv vokativ: Danielu, Israelu? Ako on sudi, da je u tom zakon samo slovnica, concedo, ali podji u Slavoniju pa čuj: angjelu moj, Emanuelu moj. — Meni zamiera, što mi po gramatici za d v o j i c u rabi dual, a u njega da krasno i pravilno pristaje dualna forma za č e t v o r i c u „četirima angjelima!“ U njega da je po slovnici korektno „svim sjemenam“ (sjemenju), obećanjam, drvetam, čudesam. — Filius hominis, da nevalja; čovječanski Sin, nego: čovječji. Znam ja, da je i jedna ta i druga forma pluralna; ali znam i to, da je u crkvenih knjigah „čovječanski, staro: človečeski“ počam od Asemana (koj ima jedno i drugo), Bandulovića, Kašića pa sve do Katančica i Agjića porabom posvećeno, baš kao i „kalvarija“, i da sam ja i na to pazio. — Narévati (narevem i narevam Filip.) meni je imperf. glagolj. — Smiešno je, vjerujem, kajkavcu: pomoljiti se, vrtljina, glagolj, i t. d. kao i ovo: Da ćete me vi jedan izdati = unus vestrum; ali štokavcu je to, pače i po otocih, svakdanje, i ako to manjka u pisanoj sintaksi, lje nemanjka u živoj pučkoj. Nisam ja to slučajno napisao, nego da se i slovničari i neštokavci uvjere, koliko toga još neznamo.

O koncu Ivek. i po drugi put spočituje Veberovoj svjedočbi o mojem j e z i k u „naravnom i gladkom, o s l o g u po književnom jeziku u obće pravilnom, jasnom, gladkom, običnom i naravnom“. Ovi put bilo bi mudro, da je to premučao; jerbo jamačno svaki će čitatelj reći: Ta velika Eminencija od Vebera, ta je, što svrbi, peče i grizka! A da Ivekoviću malčak odlahne, prišapnut ću mu i sud senjskoga Presvietloga: „Što sam dosad razgledao tvoje knjige, n a d j o h p r o v o d i z p r a v a n (to znači: korektan), a j e z i k p r a v i l a n. O b l i k jest za ovakovu knjigu s a s v i m p r i s t o j a n. Plaća tvojoj marljivosti bit v a l j a n o s t s a m o g a d j e l a.“ To je prosto hrvatski i razgovjetno. A i ono Djakovačkoga Preuzvišenoga u „Glasniku“ i ono je odprto i bistro. Ali sve je to slabo i prazno, kad Ivek. ovako dosudjuje: Tvoj evangjelistar jest najrdjaviji — a da to malo ublaži, dodaje: naročito što se tiče v j e r n o s t i (a razumljivosti?); t o j e s t doslovnoga i s toga sto i sto put gnjusno koloriranogo, svojstvo i slog našega jezika nemilice vriedjajućega prevadjanja. S te ruke podpisujem njegovu sentenciju. Ali ja po kat. pravilih Wilkeovih i Martinijevih lučim v i e r n o s t od takve d o s l o v n o s t i. Meni je vierno, ako n. pr. Hrvat po ćudi svoga jezika hebrejsku substantivalnu frazu prevede hrvatskom verbalnom, samo ako tim nepreobrazi piščeve misli i nedoda, što ju širi ili sužuje. I po tom načelu i po onih pravilih nedokaza mi Ivek., da sam viernosti skrivio. Ja sam znao, da je uz viernost „prevodiocu (!) još i dužnost tako prevesti, da čitajuć tudju knjigu svoju pomišljamo“ Kurel. S. H. str. XIX, i za tim sam oprezno išao, neokoristiv se ni za polovicu onolikom slobodom, kolika je Martinija sprovodila. S toga reći ću i ja ponešto gizdavo „ali po savjesti, kojoj je sudac Bog (dva biskupa, Veber, a bogme i ovaj moj vazda obrazložen odgovor) svoje duboko uvjerenje“. da moj evangjelistar može vedra lica stati uz bok evangjelistarima: Martinijevu i Alliolijevu.

Napokon s dvjema me je Ivek. udobrovoljio: P r v a je, što se je kanio prevadjati, pak još stari zavjet. Ja, istina, neznam, kolika se za takav podhvat pita svetost, ni baš kolika danas učenost; ali znam, da se tomu hoće uz dostatnu učenost velika p o n i z n o s t, spremna p o u č a l j i v o s t (docilitet), jako j u n a č t v o u štokavskom govoru i svestrani o b z i r na njegova svojstva, na njegov kolorit. — D r u g a je njegov predlog, da četir akademika izpitaju i uzporede nekoje česti evangjelistara njegova s' istimi mojega, pak da prisude: o viernosti prevoda i o svem što se tiče našega jezika. Pristajem na okladu od 400 for., pristajem i na predloženu peremptornu, neobrazloženu dosudu — ali sve to uz uvjet, da ti slavni akademici prihvate razborna načela: *a*) da v i e r n o nije što i d o s l o v n o, da može biti vierno, ako i nije doslovno; i *b*) da svaki prevadjač ima na mak zadovoljiti zakonom i svojstvu onoga jezika, u koj tudje prenaša, da prevod sv. pisma ima biti barem po gramatičnom slogu r a z u m j l i v (verständlich, Wilke, kath. Hermen.), ako i nemože biti po dogmatičnom i otajstvenom smislu svakdje ponimljiv (begreiflich). N. pr. „Ako je služba osude slava, mnogo većma izobiluje služba pravde u slavi. — Svaki, koji neslušа, nemože biti moj učenik. — Na slobodu slave sinova božjih. — Jačajte (ova je

preliepa) u sili jačine njegove. — U strasti želje.“ To je vierno, to jest, doslovno, to šobonji ko nekakav neskladan zvuk u naših ušiuh, to je i samom prevadjaču nerazumljivo, nehrvatsko; — a moje: „Ako je slavno službovati obsudi, to puno više slavom obiluje službovati opravdanju (obsuda, Verdammniss = stari zakon; opravdanje, Rechtfertigung = novi). — Koj god nesluša, nijedan koj nesluša, nemože biti mojim učenikom. — Na slavnu slobodu Božjih sinova. — Kriepite se jakom njegovom snagom. U požudnoj, pohotljivoj strasti.“ To nije doslovno, ali je po piščevoj misli vierno, i, čini mi se razumljivo i hrvatski. A da sam gole hebraizme: Si ministratio fuit gloria, i gloria = si fuit gloriosa; Omnis . . . non potest esse meus discipulus = nullus; In libertatem gloriae = in gloriosam libertatem; In virtute fortitudinis suae = in forti virtute sua; In passione desiderii = in libidinosa passione — da sam, velim, to točno i vierno preveo, svjedoče mi svi i svi nedoslovni prevodi i katol. tumači. — Brez ona dva uvjeta, ja bih a priori bio obsudjen; jerbo ja sam nastojao „kolorirati“ hrvatski, a Ivek. semitički.

Predlažem pako izpitu ova Čitanja, (prvo Ivekovićeva, onda svoja): Str. 7—12; 90—64; 95—68; 98—71; 100—72; 101—72; 177 (na dan sv. Luke) — 114; 179—116; i Evangjelje 8—12 (pročitav što sam o riečih: caro i corpus u „Kat. listu“ br. 19, god. 1876. napisao). Za onolik dar akademiji to nije preveć.

Ivekoviću budi skrb, da mu se predlog uz moja dva uvjeta, obistini. Ako mu štoto nije jasno, zna gdje sam, pak zdrav i sretan bio.

Kan. dr. Nikolaus Voršak.

Tiskom Drag. Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 34. U Zagrebu, 22. kolovoza 1878. **Tečaj XXIX.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Istinita poviest sabora vatikanskoga.

Napisao kardinal Manning, nadbiskup Westminsterski.

XIX.

(Dalje.)

5. Mi ćemo sada razmatrati potežkoće, koje su našli istinu ljubeći kršćanski duhovi u nauku o papinoj nepogrešivosti. Neki su mislili, da se pod preimućtvom nepogrešivosti ima razumievati neko s osobom suvislo svojstvo, po čem ona poput bogom nadahnuta u svako vrieme i na svako pitanje istinu kazati može. Nu nepogrešivost nije s osobom suvislo svojstvo, no sa službom spojena pomoć milosti, te ona nedjeluje tako, da na pitanja odgovara ili nove istine obznanjuje ili nove objave priobćuje. Ona nije drugo nego pomoć duha svetoga, kojom je vjera sv. Petra od bludnje čuvana bila, bilo to gledom na vjerske čine bilo gledom na predmet njegove vjere i to na taj način, da je ta ista pomoć po sv. Petru spojena sa službom, koju je obnašao, tako, da je njegov nasljednik na isti način, kako on, osjeguran te on nemože od predane vjere njegovu nadzoru povjerene odstupiti. Ona nedjeluje tako, da nove istine odkriva nego da se po njoj stara vjera čuva. Ona je jednostavno zaštita duha istine, po kom objavljene bijahu kršćanske istine te pomoćju kojega jest moguće vrhovnoj glavi crkve prvotni depositum objave čuvati i u sva vremena istinito tumačiti. Svi kršćani priznavaju, da u dolazak i nazočnost duha istine vjeruju, kašto i u obećanje, da on vazda s njimi ostaje. Nepogrešivost pako je posljedica one nazočnosti. Duh sveti čuva za sva vremena svoju vlastitu objavu u vidljivih svjedocih, i u zamjetljivom glasu crkve te njezine vrhovne glave.

Sabor tridentski izjavi, da vjera sadržaje nauk, što ga je naš Gospodin ustmeno (sam) naučao, i što ga je duh sv. apoštolom objavio. Što se dakle u onoj objavi nenahodi, nemože nikada biti predmetom vjere. Nadalje izjavi, da je vjera neprekidno u crkvi vazda čuvana bila. Služba crkve jest dakle, da razlaže, što se u onoj izvornoj objavi sadržaje, a nepogrešivost je posljedak one božje zaštite, pomoćju koje se ono, što je u početku u objavi božjoj priobćeno bilo, kao božja objava takodjer i čuva. Kršćanska pako istina ili je čuvana bila božjom pomoćju ili nije, samo jedno je moguće. Ako prvo stoji, onda imademo božanstveno jamstvo za vjeru. Ako pako nije božjom zaštitom čuvana bila, onda je čuvanje njezino i jamstvo za nju samo čisto ljudsko, te mi nismo sigurni, da je ono što vjerujemo takodjer od boga objavljeno bilo. Do toga zaključka moramo konačno doći. Proglas nepogrešivosti vrhovne glave crkve katoličke ima samo sliedeće i nikakvo drugo znamenovanje: Bog, koj objavi svoju istinu, utemeljio je crkvu svoju u tu svrhu, da ona za sve vjekove njegove istine čuva, te se je on stoga pobrinuo, da ona u čuvanju njegovih nauka nikada pogrešiti nemože. Vidljiva crkva je najviše svjedok medju ljudmi za izvornu objavu kršćanske istine, tako poradi svoga povjestnoga svjedočanstva, kašto poradi svoje božanske službe. Zabacimo-li to, gdje je onda božanska izvjestnost na zemlji. Nu mi imamo ovdje posla s doslovnim znamenovanjem onoga dekreta.

6. U uvodu se onda veli dalje, da je nepogrešivost *charisma* (dar) nepogrešive vjere i nepogrešive istine. I ovdje se na novo pojam ob „osobnoj“ nepogrešivosti izključuje. Rieč *charisma* se neupotrebljava, ako se hoće označiti *gratia gratum faciens*, t. j. milost, koja osobu u očima božjima ugodnom čini, nego *gratia gratis data* t. j. milost, koja je dana za dobro drugih, kao što na pr. milost proricanja, milost

ozdravljivanja i tomu slične. Ovi pako darovi ne bijahu, kaošto vidjesmo na Balaamu, Kaifi i Judi, milosti posvećujuće, nebijahu darovi, koji bi onoga, koga su dopali, posvetili. Znademo, da su ih posjedovali ljudi, čiji su griesi zabilježeni kao strašni za nas primjer. Tim je uklonjena još jedna druga kriva predstava, ako je takvu u obće koj iskreni duh gojiti mogao, predstava naime, da su pape nepogrešivi te upravo stoga da nisu sposobni sagriešiti; jer u stvarih vjere nemogu pogriešiti, da tako isto niti u ćudorednom zakonu nikakva prestupka učiniti nemogu; jer njihov duh božanstveno svjetlo ravna, da njihova volja takodjer nuždno s božjom voljom mora skladna biti. Kako rekosmo, o tom se mora dakako jako dvojiti, može-li ikad čovjek dobre vjere biti u takvoj pometnji duha. Nemoći sagriešiti, znači u posvećujućoj milosti, koja čovjeka bogu milim čini, učvršćen biti. Biti prosvietljen i zaštićen od bludnje, to je nešto, što s griehom zajedno obstojati može, kaošto znademo, da je Kaifa proricao, pa je ipak Spasitelja svieta propeti dao. Dekret tada veli, da je onaj *charisma* bog sv. Petru i njegovim nasljednikom dao, da u izvršivanju svoje najviše službe pogriešiti nebudu mogli.

Zatim se naznačuje i s v r h a, zašto je ona zaštita dana bila; ista je dvostruka, prvo da cielo stado Kristovo na zemlji nikada u bludnju nebude zavedeno, a drugo, da se jedinstvo crkve za sva vremena uzdrži. Jedinstvo vjere radja jedinstvo duha, jedinstvo srca, jedinstvo volje. Nu istina je pred jedinstvom. Gdje je istina razdieljena, tuj nemože biti jedinstva. Jedinstvo pred istinom je obmama, jedinstvo bez istine jest indiferentizam ili bezvjerje. Istina pako pred jedinstvom jest zakon, temelj i bedem jedinstvu.

Dekret navodi još razlog, zašto je nauk o nepogrešivosti papinoj dogmom proglašen. On veli: „U ove dni, kada je ugled apoštolske službe osobito potrebit, ima ih ne malo, koji ga ocrnjuju te proti njemu govore. Stoga razloga, kaošto takodjer jer je to božanstvena istina i jer se ona nieče i taji, smatramo mi posve nuždnim na najsvečaniji način ono preimućtvo proglasiti, koje je božanstveni utemeljitelj crkve za dobro pronašao spojiti s najvišom pastirskom službom." Jedva se vjerojatnim čini, da bi ljudi, koji ove rieči zrelo prosude, tvrditi mogli, da je vatikanski sabor proglasio dogmnom osobnu ili osobi „pripadajuću nepogrešivost.

(Dalje će sliediti.)

Žrtvenik.

(Konac.)

Mnogo je kod nas u običaju, da se na oltar na stolnjake metne daska. Pravoga smisla, zašto se ta daska na oltar meće, neznam; usuprot jest to jako nepraktično. Prvo: protivi se to rubrici misala, koja kaže: „S u p e r a l t a r e n i h i l o m n i n o p o n a t u r, q u o d a d m i s s a e s a c r i f i c i u m v e l i p s i u s a l t a r i s o r n a t u m n o n p e r t i n e a t." Daska ova sjegurno non pertinet ad missae sacrificium; dakle koji ju na oltar stavljaju, bit će da ju stavljaju tamquam pertinentem ad ipsius altaris ornatum. Premda su ukusi raznoliki, ipak neznam, da-li može biti ukusa takova po kom bi daska, koja je višeput trula, ružna i zamazana, kad se njom pokriju na oltaru liepi stolnjaci, služila oltaru na ures. I po najmanjem ukusu se upravo protivno radi, ta i seljak kad ide jesti, ili kad župnika ili koga većega k sebi dobije, običaje stol pokriti stolnjakom, da bude stolnjak ures stolu.

Drugo: ako gledamo sa strane štedljivosti, opet ćemo ovu dasku s oltara baciti; zašto? Stolnjaci se u mnogih crkvah dugo nemienjaju, osobito na malih oltarih, na kojih se redje sv. misa služi. Stolnjaci ovi od oltara, od zida uviek neku vlagu na se vuku, pak jerbo ta vlaga kroz dasku probiti nemože, ostane u stolnjacih, i tako stolnjaci trunu. O tom će se svatko osvjedočiti, ako stolnjake pod daskom pogleda; osobito neka je oltar od cigle ili crkva malo vlažnija, stolnjaci će se za koje vrieme razpasti.

Treće: pod takovom daskom rado se gamad zaleže. Znadem, kad su se jednom u nekoj crkvi prekrivali oltari, pa kad se je, ta daska sa oltara dignula, na sve strane to na stolnjacih to pod njima bježali su kukci, razni crvi, molci itd. A ta daska je i mnogo kriva, kako sam prije rekao, da se onda u šupljinah izmedju oltara i posvećena kamena svakojaka gamad nastani. Ako ćemo dakle ovu dasku s oltara odstraniti, neće biti toj gamadi mjesta na oltaru. S toga će svaki dobro djelo učiniti, koj će takovu dasku s oltara odstraniti; a osobito onaj će to lahko učiniti, u koga je ta daska stara, trula, zamrljana. Ako-li je daska dobra, ma i fino politirana, moći će se za što drugo upotriebiti, a ne da leži ondje, gdje je suvišna, nepotrebna, — zabranjena. Što velim o daski, tvrdim i za ono voštено platno (kožu), i za sve drugo, što se nepotrebno na oltar na stolnjake prostire. Ako-li bi tko ovo voštено platno stavljao zato, da se stolnjaci nezapraše, tomu bi ja radje svjetovao, da oltar izvan sv. mise pokrije kakovim prostiračem, a pod samom sv. misom, koja pol sata traje, neće se oltarnici toliko zaprašiti. —

Na oltaru imademo tabernakul, koj ako i nespada na bitnost žrtvenika, ipak je sada rubrikami propisan za onaj oltar, na kom se čuva presv. oltarsko otajstvo. Tabernakul sjegurno je najsvetija čest na takvom žrtveniku, jer u njem dan i noć prebiva sam Isus. — Ako

običajemo većemu svomu gostu sobu liepo urediti, i našemu će Spasitelju jako drago biti, ako mu taj maleni stanak liepo ukrasimo. Sjećam se, dok sam još maleno diete bio, kako mi se uvjek božanstveno pričinilo, kad se otvorio tabernakul, pokazala se svjetla monstrancija, a tabernakul liepo ovit baršunom, pa na njemu blistale zviezde. Gdje imade takav tabernakul, on služi na čast župniku i crkvi, a gdje nije, to neće toliko stojati, ako ga župnik i sam iz nutra liepim baršunom ili čim drugim ovije, a onaj, koj svako dobro djelo naplaća, ni to neće bez nagrade ostaviti, kad se taj maleni njegov stan liepo uredi. Uz to ja bi uztvrdio, da liepo urešeni tabernakul sam po sebi veliku pobožnost u puku pobudjuje.

U samom tabernakulu nesmije se ništa držati, nego presv. oltarno otajstvo. Čitamo u liturgičkih knjigah, da je to od štovanja napram presv. olt. sakramentu propisala sv. Congregacija Episc. još g. 1693. Dakle nikakova stvar, ma bila baš i sveta, neima biti u tabernakulu, osim presv. olt. otajstva i posude, u kojoj se ovo nalazi, t. j. monstrancija, ciborij, a na ciboriju plaštić, i drugo ništa. Rubčić onaj, kojim si taremo prste poslie pričešćivanja, nesmije biti privezan na ciboriju, niti ne smije doći u tabernakul; za njega je najbolje mjesto, gdje god u kutiću medju svječnjaci, gdje je i posuda s vodom za pranje prsta poslie pričešćivanja. Uz to jako je i nespretno imati taj rubčić privezan na ciboriju, jerbo je ciborij onda težko držati, pak nije ni liepo vidjeti, kad se taj rubčić ondje zamaže; nego glavno je, što je proti propisu.

Spominjem još to: kakogod nam je drago, da onaj plaštić na ciboriju bude što ljepši i finiji, tako uviek „mora biti biele boje“, nipošto pako crvene ili plave; što isto valja i za onaj plaštić na burzi, u kojoj se nosi presv. oltar. otajstvo bolestnikom. Zašto mora biti biele boje? Crkva je propisala za porabu svoju odielo raznih boja. Da negovorim o crvenoj boji, koja nam predstavlja krv mučeničku i žar ljubavi; modroj ili ljubičastoj, koja nas sjeća na pepeo pokore i žalosti; crnoj, koja nam smrt pred oči stavlja; — biela boja znamenuje nevinost, nedužnost, čistoću, što već sama njezina narav očituje; a takova, i jedino takova boja dolikuje ovdje Isusu, prečistomu i neokaljanomu jaganjcu. —

Mimogredce spominjem, da se ipak većom stranom plaštića za burzu, u kojoj se nosi bolestnikom presv. olt. sakramenat, nadje crvene ili modre boje, što nikako nebi smjelo biti. Oni, koji rabe taj plaštić i burzu crvene ili modre boje, imadu taj razlog: što se burza biele boje brzo zamaže. Ako i jest to razlog naravan, nije ipak dovoljan, da se taj postupak opravda. I crkva, kad je bielu boju propisala, znala je za taj razlog, pak je ipak zapoviedila bielu boju; a kad je već jednom tako zapovjedano, najbolje jest zapovjedi točno se držati, pa kad se jedna burza zamaže, da već nije pristojno u njoj nositi presv. tielo Isusovo, kupiti iz crkvene blagajne drugu; a opet velim, braćo, Bog je i tu mogućan crkvenu blagajnu za dva tri forinta pomoći, da se njemu izkazuje ona čast, koju si želi, i koja ga ide.

Govoreć ob oltaru, jako uzko spojen je s njim kalež, koj nekako isto znamenovanje imade, koje i sam oltar. Ovdje želim samo spomenuti, kako da kalež spremimo, kad ga nosimo k oltaru, i natrag. Evo ga, pomislit će si koja drugčije i dobra i pobožna duša, — taj je pak s novom mudrijom došao. — Ali ipak: glede spremanja kaleža imade nekih malih rubričica, koje možda neima svaki ni vremena da čita; drugi je možda čitao, pak je zaboravio, a gdje tko se na to ni nesjeti. Samo je dvoje, što bi glede toga spomenuti hotio: 1) Sacra Rituum Congregatio jest god. 1704. 17. rujna zapoviedila, da se nikad nesmije korporal izvan burze nositi, nego se uviek mora staviti u burzu; burza pako stavi se na kalež tako, da ona strana, s koje se otvara, bude obrnuta napram prsam svećenikovim. 2) Ista Congregacija naložila jest, (cf. Falise cap. 2. Ritus servandus in celebratione missae privatae) da se na kaležu, kad idemo k oltaru, i od oltara natrag ništa nositi nesmije: „nec aliud quidquam super bursa imponatur.“ Dakle nesmije se po ovom zakonu na kaležu nositi rubac nosni, (ma bio on i kako čist) ne ključić od tabernakula, ne naočali misnikovi ne knjižica evangjeoska, ne biret, nec quidquam. Malene su to istina stvari, ali su fine, i pred Bogom vriede. Pa tko zna, nebi-li i nama Bog dao bolja vremena, kad bismo na takove, ako i na malene stvari savjestno pazili. S toga kako sam rekao, bilo to na korist našu i na slavu Božju!

Iz kuta naše nadbiskupije priposlao:

Presbyter in cura.

Ob oporukah, imenito ob oporukah katoličkh svećenika.

(Dalje.)

Premda je crkva u srednjem vieku pravo državne vlasti glede oporučnih stvari počitovala, te zahtievala, da se propisane od svjetovne vlasti pravilnosti, kod sastavljanja posljednje volje obdržavaju; ali ipak kad se je dogodilo, da su oporučni poslovi došli pred crkveni sud, sudilo se je ondje u smislu crkvenih kanona, bez obzira na svjetovno rimsko i germansko pravo. Ovako se je pred crkvenim sudom valjanom držala oporuka, koja se je načinila pred župnikom i dva ili tri svjedoka. (c. 11. X. de testam.)

Crkva je pobožne zapise smatrala kao zavjet, te je izrekla, da su valjani bez drugih od svjetovne vlasti propisanih svečanosti, ako su naredjeni pred dva ili tri valjana i sposobna svjedoka (c. 10. X. de testam.)

Ovdje se mi čini sgodnim, da upletem propise austr. gr. zakonika o zakladah, jer se na nje dušobrižnici češće osvrtati moraju. Po austr. obć. gradjanskom zakonu moraju se dakle pobožni zapisi sa onimi istimi svečanostmi sastaviti, kako oporuka i kodicil. Imaju vendar u smislu

§. 685. istog zakonika tu prednost, da se mogu odmah zaiskati, dočim se drugi zapisi, na svjetovnu stvar odnoseći se, tek za godinu dana, računajuć od smrti oporučiteljeve, zatražiti mogu.

Pobožne zaklade su glede uprave i nadgledavanja odvisne od duhovne oblasti. (Vidi §. 646. obć. gr. zak., pozivom na sklopljeni konkordat od 18. kolovoza 1855.)

Biskup mora znati za svaku pobožnu zakladu već stoga, što su biskupi u smislu sabora tridentinskoga ovršitelji pobožnih zaklada i to u njihovu početku i trajanju. (Sess. XXII. c. 6.)

Ako bi se zakladna glavnica za utemeljene vjekovite mise tečajem vremena, po nesgodi, umanjila tako, da odonud tekući kamati nisu više primjereni broju misa, koje se služiti moraju, pravedno je, da se taj broj primjereno stegne; no takova stega nije, u smislu odluke kongregacije Concil. Trid. od 21. lipnja 1625. odvisna od biskupa, osim ako ima facultates, nego visi od svete stolice. Biskup bi ju vendar mogao odrediti onda, ako mu se to u pobožnoj zakladi naročito na volju pušća. Biskup može ustanoviti, kolika mora biti glavnica za jednu zakladnu svetu misu (Benedikt XIV. Inst. 56 sub voce „His peractis"). Biskupi nemogu sami svojim ugledom promieniti pobožnu zakladu. Ovo pravo ima samo papa. (c. 2. Clem. III. 11.)

Medjutim ista sveta stolica neobičaje promieniti pobožnu zakladu, gdje je volja zakladateljeva jasna i opredieljena.

Novčana svota usljed načinjenog zapisa, opredieljena za pobožnu zakladu, mora se plodonosno ulagati. Ako je predana gotovina, mora se ona uz pupilarnu sjegurnost, na ime zaklade ulagati i na dužnikov imutak, kuću i t. d. uknjižiti, ili može se državna ili zemljištnorazteretna zadužnica nabaviti. No ona se mora na ime zaklade vinkulirati.

Može zakladatelj na mjesto gotovih novaca sebe samoga imenovati dužnikom, tako vendar, da obtrši u to ime svoje nepokretno dobro. Dug taj njegov mora se na ime zaklade uknjižiti. Napokon mora se načiniti zakladni list, po formularu, koj se može dobiti, ako ga nebi bilo u župnom arkivu, putem biskupske pisarne, u tri istopisa i podpisati od župnika, crkvenih starješina, patrona crkvenog i od dva svjedoka. Od tih istopisa predat će se jedan duhovnomu stolu, drugi župniku na spravu u crkvenu blagajnu, a treći nebiljegovani će se visokoj zemaljskoj vladi priobćiti. Izvorna obveznica čuva se u biskupskom arkivu, a župniku izdaje se vrhu toga certifikat.

Papa Urban VIII. i papa Inocencij XII. zapovjedi, da mora u sakristiji izložena biti ploča s pobilježenimi vjekovitimi misami. Toliko o tih zakladah.

Kad bi došle oporučne stvari pred crkveni sud, crkva bi valjanom držala i takovu oporuku, koju je oporučitelj načinio posredovanjem a r b i t r a, komu je povjerio posljednju svoju volju i naložio, da ju izvrši. (Vidi c. 13. X. de testam.)

U smislu vendar §. 564. obć. gr. zakonika takova oporuka nije valjana, jer oporučitelj mora sám imenovati osobu ili osobe, na koju ili na koje prenaša, za slučaj svoje smrti, imovinu svoju cielu ili dio samo i nije dopušteno, da se ovakovo imenovanje povjeri trećoj osobi.

Na onih mjestih, gdje načela crkvene sudbenosti u duhu kanoničkoga prava nisu još uništena, i gdje ne ima zaprieke, da crkvene oblasti razpravljaju oporučne poslove, morali bi se oni razpravljati po crkvenih kanonih, kad ih naime razpravlja crkveni sud. Moglo bi se ovdje pitati: d a l i m o g u k l e r i c i i b i s k u p i, u s m i s l u c r k v e n i h k a n o n a n a č i n i t i o p o r u k u?

Na to odgovaramo, da glede one svoje imovine, koja dolazi od njihove otčevine, bez razlike, da-li su ju nasliedili prije nego-li su stupili u klerikat, ili poslje; mogu razpolagati mortis causa. (Vidi c. 9. 12. X. de testam. III. 26.) Obširno može se o tom čitati: Ruprecht notae histor. de testamentis i Mainone de juribus et officiis clericorum, intuitu bonorum ecclesiasticorum.

No drugačije je odnosno na onu imovinu, koju su nakupili iz prihoda crkvene nadarbine.

Opazujemo ovdje da se je po nazorih crkvenih imovina crkvena, do koje je crkva putem prinosa vjernih svojih sinova došla bila, uviek smatrala kao p a t r i m o n i u m C h r i s t i e t p a u p e r u m. Prinosi vjernih kršćana, crkvi prikazani, tekli su iz zavjeta Bogu učinjenoga na oproštenje grieha, te iz kršćanske ljubavi i milosrdja na korist ubogih i nesretnika, te zato nije se crkva smatrala pravom vlastnicom te imovine; nego pravi vlastnik bio je Bog i dobit iz crkvene imovine obratila se je na slavu božju, na potrebe njegove crkve i na podporu ubogih, koji su se smatrali kao prava djeca božja; i u tom smislu uzeta imovina crkve stajala je pod jurisdikcijom biskupovom izključivo i on je sam, u istom pravcu, šnjom razpolagao.

Biskup je kao dispensator crkvene imovine prihode njezine opredielio po najviše ubogim, no tako, da se nije zaboravilo na bibličku izreku, nek živu od oltara, koji mu služe. I na uzdržavanje crkvenih sgrada i svećeničkih stanova bi odredjen dio crkvenih dohodaka i na taj se način dogodi, da su se ovi dielili tako, te je odonud dobio jedan dio biskup, drugi dio su dobili pomoćnici mu u službi, treći fabrica ecclesiae, a četvrti siromasi.

Tečajem vremena promjeni se vendar to. Kad bi se najme kod Germana doznačivala bila feuda onim, koji su vladaru vjerno služili bili, prenelo se je to i na crkveni život i svećenici su dobivali za svoju službu n a d a r b i n e. Nadarbina je odnosno na svoj predmet r e s t e m p o r a l i s; no glede svog opredieljenja je ona spojena sa crkvom i ovako je j u s t e m p o r a l e s p i r i t u a l i adnexum.

Nadarbenik je doduše d o m i n u s svoje nadarbine, on ima i j u s i n r e, te može i mora braniti stvari spa-

dajuće na nadarbinu. Na njega spada takodjer uprava dobara nadarbeničkih; on si može i prisvojivati iz nadarbine potrebite za pristojno svoje uzdržavanje prihode, no plenum dominium na nadarbinu i njezine prihode je kod crkve. Nadarbina je crkveno dobro i kao što je dominium plenum, odnosno na crkvenu imovinu, prije uvedenja crkvenih nadarbina, bio kod crkve; isto tako ostao je taj dominium kod nje i poslje. No crkva ipak nesmatra se pravom vlastnicom crkvene nadarbine u strogom smislu, nego pravi vlastnik je Bog te onda ubogi, i zato mora nadarbenik tekuće iz nadarbine prihode, koji mu ostaju od pristojnog uzdržavanja, smatrati kao dio, koj pripasti mora Bogu i ubogim.

(Konac će sliediti.)

Pio VII. i Napoleon I. *)

(Dalje.)

U svih počitanjih koje mu je car izkazivao, papa nazrievao političke kombinacije, jer izbilja s otcem kršćanstva dogovarao se je i razpravljao lukavi i kombinirajući državnik, koji ga je u Pariz pozvao i krunisanje od njega zaiskao radi vlastite koristi i preuzetnosti, a gdje je političke lukavosti, tu ne može biti božjega blagoslova. Carstvo, što ga je on podigao nadmudriv papu i koje je potvrdio pečatom nepravde, počinjene crkvi, nije moglo dugo potrajati; kruna, koje nije primio iz ruku papinih, već si ju u svojoj nadutosti i u precienjivanju sam stavio na glavu, nije mogla stalno ostati na njegovoj glavi.

„Ako gospodin negradi kuće, uzalud grade, koji na njoj rade; i ako gospodin nestraži nad gradom, straže uzalud oni, koji nad njim paze“ rieči su nepogriešnoga sv. pisma. Oholost i svojeglavost, kojom si Napoleon stavi na glavu carsku krunu, bijahu uzrokom, da se je ta kruna na njegovoj glavi malo kašnje stala klimati, dok napokon i nepade s nje. Staza, koju je u lukavoj i neprijateljskoj proti crkvi i njezinoj vrhovnoj glavi namisli jur prigodom svoga krunisanja nastupio, i kojom je kašnje, sve dalje i prešnije stupao, dovede ga u ponor propasti. Prezirno postupanje prava crkvenih i kasniji javni odmet od crkve kao što i zlostavljanje pape, bliži su povod, da je oholi i silni car s vrška svoje slave i moći posrnuo u dubljinu prezira i poniženja. Svojim postupanjem izgubio je svako pouzdanje od strane papine time izgubio je za se sympathiu vjernih katolika; a što je najviše i najglavnije izgubio je milost i pomoć božju.

Ako je Napoleon hotio, k čemu je dovoljno snage imao, prenesti naslov i prava rimskoga carstva iz njemačkoga naroda na francezki narod, morao je, veli Vuk Menzel u svojoj povjesti Europe (I. sv. str. 467.) i papu tako urediti, da se ovaj sa svom svojom sympathiom prikloni k novoj carskoj kući, a ne tako, te je morao iz sveudiljna straha i nepovjerenja potajice tražiti zaštite u Austrije. To je barem zahtjevao sam interes Napoleonov, i tim bi on bio zadovoljio i zahtjevom i običajem zapadne crkve. Nu Napoleon nehtjede raditi po nikojem historičkom zakonu, već je sanjao, kako će i suvremenikom svojim i potomkom njihovim krojiti nove zakone. On je prestao štovati tudje pravo, jer se je preveć uzdao u se, misleći, da je dosta silan prisiliti svakoga na svoje zahtjeve, i da je dosta jak slomiti svaki odpor.

Ja sam car. Ta pomisao vrzala se je po Napoleonovoj glavi, te je htio protegnuti svoju vlast na sve evropejske knezove i narode, koje je namjeravao učiniti svojimi vazali. Ako i nije tako daleko snovao u prvom početku, kad je proglašen carem, ipak se je ta pomisao sve većma radjala i razvijala, čim je tečajem vremena bio sretniji u ratu sa susjednimi zemljami, čim su mu podhvati uspješnije išli za rukom. Ova ideja imala je u sebi onu istu revolucijonarnu misao, koja je oduševljivala jakobince i brdjane za vremena revolucije da su počinili ona krvava djela; samo ta je razlika što je sada bio nosioc te ideje drugi, sredstva da se oživotvore druga i predmet i cilj drugi.

Za vremena revolucije bili su bezbrojni krvoloci, koji su pomoćju guillotine stari državni i crkveni red u Francezkoj oborili i republiku stvorili, sad je bio samo jedan tyran, koj je htio s bajoneti i topovi političke i socialne evropejske odnošaje prevrnuti, da tako na razvalinah starih priestola sagradi novo svjetsko carstvo. Kao što se je krvavo gospodstvo Dantonovo i Robespierreovo oborilo na crkvu, isto tako se je i „Säbelregiment“ Napoleonov doskora proti njoj podigao, proti njoj, koja je zaštitnica narodnih i vladarskih prava, neprijateljica svakoga nasilnoga i svojeglavoga gospodstva, koja je naravska braniteljica slobode svjesti.

Istina je: Napoleon nije išao za tim, da uništi kršćanstvo, raztepe crkvu, kao što su si to revolucijonarci na zastavu napisali, kao što nisu za tim išli niti sredovječni za gospodstvom pohlepni carevi iz saske i hohenštaufovske kuće; nu poput ovih, baš još u većoj mjeri, nastojao je Napoleon u svojoj pohlepi za gospodstvom skučiti duhovnu vlast papinu pod jaram svjetske vlasti careve; on je htio da bude isto tako absolutan gospodar u crkvi, kao što je bio u državi, da bude gospodar nad dušom i savješću svojih podanika, kao što je bio gospodarom nad njihovim političkim i fizičkim životom. Time, što je rasla njegova moć i njegova slava sve to većom postajala, hlepio je on za sve to većom novom vlasti i slavom, i to je tako daleko išlo, dok napokon nije mogao već nijedne vlasti uzza se vidjeti, već je htio biti absolutnim vladarom zemlje i neograničenim gospodarom neba.

„Nisam se rodio u sgodan čas“ reče on jednom Fontanesu. Vidite Alexandra Velikoga. On se je mogao nazvati sinom Jupitra, a da mu nitko protuslovio nebi. Ja pako imam u svom stoljeću kraj sebe muža (papu),

---

*) Vidi broj 21—24. o. g.

koj je silniji od mene; jer on gospoduje nad dušami, ja pako samo nad materijom." I drugom nekom sgodom izjavi svoju absolutnu pohlepu za gospodovanjem nad dušami i nad duhovnimi stvarmi crkve. „Gledj' te samo kako su bezsramni svećenici; sebi prisvajaju gospodstvo nad dušom a meni daju puke lješine."

Nu najočitije iztiče se njegov crkeni absolutizam, njegova duševna nadutost u katekizmu, što ga propisa za sve škole svoga carsva, u kōm se kaže: „Štovati našega cara Napoleona i njemu služiti reći će štovati samoga Boga i njemu služiti; jer on je onaj, koga Bog uzbudi. . . Oni koji neizpunjuju svojih dužnostih prema njemu, uzdižu se proti Bogu i navlače na se vječno prokletstvo."

Ova nezasitna pohlepa za gospodovanjem u ovoga silnoga, nepredobivoga muža, obori svu Evropu u dugotrajne, krvave ratove; zahtjevaše na hiljade ljudskih života; biedom, nevoljom i siromaštvom napuni i palače i kolibice; obori papu, vrhovnu glavu crkve s njegova prestolja i odvede ga u sužanjstvo; zamrsi i raztuži savjest kršćanskih naroda te stavi crkvu na novo u ono tužno i jadno stanje, iz koga ju je sam Napoleon malo prije, poslie 10. godišnjega strašnoga proganjanja, izbavio i oslobodio.

Nekoliko nedjelja pošto je papa ostavio Pariz i vratio se u Rim, ode i novi car iz glavnoga grada, kud, kamo? — u Italiju. Nu on nepodje simo, da poput prijašnjih poduzme putovanje u Rim, te papi svoje počitanje izkaže, nego da predobije nove zemlje, nove krune. Već na 17. svibnja 1805. dade si ponuditi od predsjednika talijanske republike, po jednoj deputaciji u to ime k njemu poslanoj, monarkičnu vlast nad Italijom, i on dakako primi tu ponudu. Slavljem unidje u Milan i isto tako smion i svojeglav, kao što je bio kad si je stavio carsku krunu na glavu, posegne i za glasovitom željeznom krunom starih longobardskih kraljeva, pak si ju stavi na glavu veleć: „Bog mi ju dade; a jao si ga onomu, koj se je dotakne." Kao što se je dao kaditi u Parizu kao car, tako se dade ovdje kao kralj Italije.

Čovjek bi rekao: ta valjda se je njegova pohlepa za čašću zadovoljila ovom dvostrukom časti: cara francezkoga i kralja italskoga. Nu nebijaše tomu tako. Pohlepa za novom slavom i novimi zemljami, nukala ga je na nov posao, na nove juriše, i to ga zaplete u cielu povorku bojeva, što jih je vodio sa svimi vladari i puci evropejskimi.

Austriju skrši dvojom pobjedom (g. 1805. i 1809.) i učini kraj tisućgodišnjemu njemačkomu carstvu. Pomanje njemačke knezove priputi uz svoja slavodobitna kola i vrši nad njimi, pod imenom „pokrovitelja reinskoga saveza", svoje gospodstvo. Kuću bourbonsku protjera iz Napulja i Sicilije; Englezkoj naviestį rat, te ga je kroz više godina baš strastveno vodio; Rusku ponizi, Prusku pobije, razkomada, raztepe i smanji. Španjolsku dinastiju obori, zemlju oplieni, a puk smrvi. Mnogobrojna prestolja sruši i na njihovih razvalinah podigne nova. Stare vladare protjera, a na njihova mjesta postavi svoju braću, šurjake i maršale. U Španjolskoj postavi kraljem brata si Josipa, u Napulju šurjaka si Murata, u Holandezkoj brata si Ljudevita, u Italiji parstorka Eugena, u Westfalskoj brata si Jeronima. Poput divljega orkana, koj šumom duva, stare hrastove izkorenjuje i lišće od drveća jedno preko drugoga baca, tako srta nezasitljivi pobjeditelj naroda svojimi divljimi, nezasitljivimi četami kroz evropejske zemlje, obara vladarske stolice, grabi i nosi sobom blago i bogatstvo zemalja, razkomeša narode medjusobno, vodi ratobornu mladež iz vrućega juga na hladni sjever, iz hladnoga sjevera na vrući jug u boj, a one, koji su se rodili u sredini Evrope, u Njemačkoj, nje vodi na obale Taja i Ebrona u smrt. Evropu pretvori u veliko groblje; po svih zemljah, na sve četiri strane svieta leže razštrkane kosti bezbrojnih ubijenih vojnika. Od stupova Herkulovih pak do iztočne granice Pruske, od sjevernoga mora pak do staroga carskoga grada Beča i do južnoga rta Italije teče krv u potocih. Neima zemlje, kojoj nije lahkoumost ovoga tyrana proždrla dobrostanje, neima grada, komu nebi pohlepa ovoga silnika za slavom odvela mladeži u boj, neima skoro kuće, u koju nebi rat bio donio smrti, tuge, jada ili nevolje. Sve se to ima pripisati ovomu silnomu pobjeditelju naroda, samo da zadovolji svojoj pohlepi za slavom; samo da zasiti svoju žedju za osvajanjem. On jedini i uz njega nitko, imao je biti ognjištem Evrope, okolo koga se je sve, i vladari i puci, imalo kretati i na njegov mig paziti.

Na erfurtskom kongresu u kasnu jesen g. 1808. sakupi on oko sebe veći dio kraljeva i vladara, što jih je sam postavio, i svoje maršale i dostojanstvenike zemlje, koji su svi, reko bih, ničice pali pred mužem stoljeća, pred silnim gospodarom Evrope, te mu svoje počitanje izkazivali. Toj svojti od kraljeva dade po francezkih predstavljačih predstavljati komade, izpjevane francezkimi pjesnici Corneille-om i Racine-om. Sam silni i oholi ruski car Alexander došao je simo, te je čeznuo za prijateljstvom Napoleonovim i laskao mu na sve moguće načine. Pripovieda se da je jedne večeri, kadno su na pozorištu izušćene rieči Oedipove: „Prijateljstvo velikoga muža, dobročinstvo je bogova" Alexander uhvatio Napoleonovu ruku, te ju čuvsteno pritisnuo na svoje grudi.

(Dalje će sliediti.)

Viestnik.

Zagreb. U nedjelju, 18. o. mj., kao na rodjendan Nj. Vel. cara i kralja Franje Josipa pjevao je u stolnoj crkvi sv. misu uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup. K sv. misi došla su preuzv. gg. ban. Iv. Mažuranić i barun Filipović, predstojnici jedne i druge vlade s činovničtvom, sbor častnika, sveučilištni rektor, a crkvu je

dubkom napunio pobožni puk. Na koru pjevao je mješoviti sbor misu Horakovu. — I na Kraljevo 20. o. mj. pjevao je uzoriti gospodin sv. misu.

— Pitaju nas prijatelji s raznih strana, zašto ne odgovaramo ništa dru. Makancu. Mi iskreno izpoviedamo, da smo na to malo skloni, jer u hrvatskoj literaturi mi smo malo čitali onakvih paškvila, kakav je dao otisnuti dr. Makanec u 18. broju „Branislava." Učeni doktor priznao je citati iz svoga govora, da je u načelu rekao sve ono, što mu je u našem članku rečeno. On se samo jadi, što je naš pisac iz njegovih premisa izveo nuždne zaključke. Mogao se je dakle g. doktor naljutiti na sebe, što je nepromišljeno i onda rekao i poslje napisao mnogu nesgrapnu, a po nas katolike uvredljivu. Nam se je moralo dati na žao, što se on hoće ubrajati u katolike i poslje svoga govora, a moramo ga jako sažaljivati, što nas još sada želi o tom uvjeriti, pošto izrično veli, da mnogih, ili barem njekih dogma katoličke crkve ne vjeruje. Ovakovu smjesu oprovrgavati mi ne imamo ni volje ni vremena. Hoće-li pako sam g. pisac to učiniti, mi još za stalno ne znamo, jer je tek pred njekoliko dana za taj odgovor doznao. Uvjeravamo pako g. doktora, da je pisca grdo promašio. On niti je „ježuvanče", a još manje glupo, dotepeno ježuvanče", nego je uman sin hrvatske domovine, koju ljubi barem tako, kako dr. Makanec, i koji je, neka znade opozicija, slobodoumnim načelom velik prijatelj bio, a i sada je, u koliko ih njeki vodje opozicije neokaljaše bezvjerskim hulenjem svojim. Hrvatsko svećenstvo neće, a i ne može nikada shvaćati vjere svoje onako, kako ju shvaća dr. Makanec et consortes. Brani mu to njen božanski izvor, brani i poviest, koja ga jasno uči, da su zlo prošli narodi, koji se posve nakvasit nisu dali ovim božanskim kvasom. S toga će dr. Makanec moći do groba sa žalošću izpoviedat, da hrv. svećenstvo iztiče svoje katol. stanovište, jer će ono to činiti uviek, nu za to ipak odbija hrv. svećenstvo jednom za uviek onu grdu uvredu, koju mu je naneo dr. Makanec, kan' da se ono u politici odvija od naroda svoga i prihvaća se politike, koja da bi štetna bila po narod. Na ovakvu uvredu, makar ju i opozicijonalac dr. Makanec izrekao, znati će hrvatsko svećenstvo odgovoriti činom!

— G. Pavao Brantner, župnik u Hercegovcu poslao nam je sliedeću *Izjavu*. Neka bezdušna duša razniela glas, da sam radio za kandidaturu Dra. Franka, tad za kandidaturu Dra. Makanca, nemogav prodrieti ni jednim ni drugim da kandidiram sam. Prvo, da sam ja radio, pače da je itko radio u prilog rečenoj gospodi u našem izbornom kotaru, jeste krupna neistina, vragoduba potvora, drugo, na ime da sam kandidiram u ovom kotaru, jeste istina, te mislim, da mi u to ime netreba potražiti dozvolnice ma od ikoga. Toliko za obranu moje osobe, molim velecienjeno uredničtvo, da bi izvolilo uvrstiti u svoj list.

— Javlja nam se iz Ivanićkog kotara, da je glasovito proštenje velike Gospojine u Kloštru Ivanću poljepšano bilo ljetos primicijami novomisnika Gjure Kolenkovića, kod koje svečanosti propoviednik bio je g. Ivan Lisac, župnik dubravski sloveći o časti i vlasti svećeničkoj, a množtvu obližnjega svećenstva i inih gostova dao je svečani objed za trideset osoba, sa svoje gostoljubivosti na daleko poznati preč. g. zač. kanonik Ivan Samuel, u čijoj kući eto već treće su primicije obsluživane: biskupa Posilovića, prevendara Gornika, i sada novomisnika Gj. Kolenkovića. Bože naplatio preč. g. kućegazdi.

— Kateketički izpit za vjeroučiteljsko mjesto u Požegi neće biti 16. i 17. rujna, kako javismo u prošlom broju, nego 2. i 3. listopada. Istih dana biti će izpit za vjeroučiteljsko mjesto na višoj gimnaziji u Zagrebu i za dolnjo-gradsku dječačku obću pučku školu u Zagrebu. Plaća kateketi na 4. viša razreda gimnazije jest 735 for. s pravom na desetgodišnje doplatke od 105 for. i stanarinom od 200 for. na godinu. Plaća za doljnogradsku pučku školu jest 700 for., 15% plaće u ime stanarine i petgodišnji doplatci u iznosu od 10% plaće.

— G. Ignjat Ivandija, mladi župnik Ferdinandovečki preminuo je 10. o. mj. na kolih, vozeć se iz Gleichenberga kući medju Virjem i Gjurgjevcem. Vriednu njegovu dušu preporučamo u molitve.

— Tko se je nadao, da ćemo Bosnu dobiti bez krvi ljuto se je žalibože prevario. Nu i oni, koji se u zadnje doba s njekih nesgoda lievoga krila zabrinuše, mogu od 19. o. mj. veselija lica gledat na istok. Krv s veće strane hrvatskih sinova, što je potekla kod Jajca, Žepča hana Bielalovca, Visokoga, a skorom riekom oko Sarajeva i u samom Sarajevu, ta će krv donesti plodova. Pokoristiti će ona osobito vjeri katoličkoj. Kad ona malo slobodnije uzdahne, kad se utiša muhamedanski fanatizam, kad se stane na put koječijim agitacijam, katolička crkva činiti će čudesa i u ovih starih djedovinah hrvatskih, kakva je čudesa činila kod svih naroda, koji su temelje razvitka svoga oslanjali o nju. Država pako, koja će početi izciedjene one krajeve uredjivati, neće nipošto paziti na glasove njeke njemačke štampe, kojoj bi naravno vrlo dobro došlo, da se i tu stanu katolici tlačiti. Austrija mogla je i za ovo vrieme okupacije vidjeti, što je njoj katolički elemenat po Bosni i Hercegovini. I s toga nadajuć se mi i po katoličku i po hrvatsku stvar svemu dobru, pridružujemo se obćemu veselju, koje vlada po svih hrvatskih zemljah radi zauzeta Sarajeva i molimo Boga, da srećno oružje hrvatskih sinova blagoslovi i nadalje!

— Njemački katolici mogu s njeke ruke zadovoljno gledati na boj, koji su morali već od više godina bojevati s moćnom državom. Ako i jesu mnogo i premnogo trpili, plodove svoje požrtvovnosti i ustrajnosti beru već sada, a ubrati će, ako Bog da, na skoro još i ljepše plodove. Ovako uspješne izbore mogli su oni dobiti jedino uslied heroičnoga svoga vladanja prama neprijateljem vjere svoje. Ljudi, koji su mislili, da će za koju

godinu gledati, kako katolička crkva pred njihovimi nogami moljaka milost, ti isti ljudi tužni sada promatraju, kako svi veliki gradovi po Njemačkoj očito ištiču svoj katolicizam, birajuć u državni sabor odlučne katolike. Glavni grad Bavarske Monakov izabrao je dva katolička zastupnika. Uzanj redaju se veliki ranjski gradovi Kolin, Aachen, Düsseldorf, Crefeld, Essen, Koblenz, Trier, Mainz, Münster, Posen, Augsburg, Würzburg, Passau, Bamberg, Regensburg, Sigmaringen! Uz ovako svjestne katolike sv. stolica moći će uviek uspješno promicati načela naše sv. vjere i u današnje po vjeru tužno vrieme. Tà pomoćju svjestnoga puka katoličkoga, koga su po mnogih mjestih u obrani sv. stvari i vlastiti biskupi ostavili, mogao je Grgur VII. i po Njemačkoj i drugud izvesti ono, čemu će se sviet do konca diviti! A danas je episkopat i s pukom i s vrhovnom glavom crkve jedna duša, uspjeh dakle današnje borbe mora biti tim više izvan svake i najmanje dvojbe. Samo neka njemački katolici uztraju i nadalje u borbi, katolici pako po drugih zemljah ugledali se u njihov liepi primjer. Naročito bi ih posljedovati morali katolici hrvatski, kad su i k nam ljudi neke bagre stali uvadjat ideje, proti kojim se njemački katolici bore; kad je i naša zemlja postala utočištem ljudem iz one zemlje, u kojoj su u najnovije vrieme toliku smetnju uzrokovali.

— Hödel je smaknut! Pa kako žalostan, dà užasan bio mu je konac! Do zadnjega časa nastojao je on pridržati onu nećutljivost, onaj bi reći prkos, koj je uviek pokazivao. On ni u zadnji čas nije okajao svoga čina; ni pred samu smrt nije ni čuti hotio ma išto o Bogu, duši i vječnosti. Kad su mu dan prije smrti donesli vina po njegovoj želji, napijao je komuni i vodjam socijalnih demokrata. Svećeniku, koji je dolazio k njemu odgovarao bi, da je on u bezvjerju uzgojen, bez vjere da će i umrieti. On je štio knjige, u kojih se dokazivalo, da ne ima ni Boga ni duše ni vječnosti, sada je nemoguće, da u čas dobije drugo osvjedočenje, nego-li mu je sadanje. Pred samu smrt nije ni pogledat hotio svećenika. „Sad je već pred svojim najvećim sudcem“ piše „Kreuzztg“ dan poslie smrti. „Tko bi hotio biti na mjestu onih, koji su i riečju i spisi k tomu doprinesli, da dušu siromašna, nesrećna čovjeka dovedu na takovu stranputicu.“ Doista, ozbiljna je ova misao, usadili si ju u srce i kod nas svi, koji uzgajaju i za mladež knjige pišu!

* (Zanimiv slučaj) pripovjedao je ovih dana jedan očevidac. Prije osam od prilike godina uhvati težka oluja na vukovarskom polju ženu njeku s kćerkom od 12 godina. Nesreća htjede te udari grom i usmrti mater na mjestu, dočim je djevojče od toga časa ostalo gluhoniemo. Potucajuć se sirotče od nemila de nedraga dodje napokon neznam kojim slučajem u Vrbanju, gdje je u njekoga krčmara obavljala domaće poslove za puku kukavnu hranu. Ovoga mjeseca za ovih velikih bura progovori najednom djevojka. Izgovor joj se doduše nije posve povratio. Ona pripovieda, kako joj je grom ubio mater i kako je sama stradala, a pamti i prezime, al ga ja nisam zapamtio. Na upit, kako to da sad govori, kazuje, da su joj se u noći ukazale dvie žene, jedna obučena u bielo, druga u crno, i ona, što je bila u bielo obučena, da joj je rekla da će moći opet govoriti, a kad u jutro ona sbilja proču i progovori. Na taj san neće dakako nitko se osvrtati, al je svakako sam slučaj zanimiv, te bi vriedno bilo pobliže stvar izpitati i iztražiti moć, koja je na nju toli silno djelovala i tu promjenu proizvela. Ovih je dana bila djevojka, sada 20 godina stara, i u Županji tražeć si primjereniju službu. Slučaj taj pobudio je svud živahno zanimanje. (Sr. Hr).

Ispravak. U „odgovoru na Ivekovićevu kritiku“ str. 279. st. II. red 5. pred perche dodaj: *e*; str. 280. st. I. r. 22. mjesto Heiligthum: *Heiligthume*; r. 42. mj. gimzijalac: *gimnazijalac*; str. 283. st. II. r. 4 mj. Turono: *Furono*; r. 5. mj. nomini: *uomini*; r. 38. mj. 1878.: 1876.; str. 284. st. I. opazka mj. u nikuom: *u nikom*; st. II. r. 32. mj. plemučuo: *premučao*; str. 296. st. II. r. 4. pred schiariva metni: *si*: str. 298. st. II. r. 6. poslie bit umetni: *će*; str. 299. st. II. r. 15. mj. Nikolaus: *Nikola.* U članku „ob oporukah“ itd. str. 291. st. I. r. 19. poslie: podpisom, umetni: *svoga imena i primjetbom*; st. II. r. 16. pred: roditelji umetni: *pod.*

Promjene u nadbiskupiji zagrebskoj.

Premješteni su duhovni pomoćnici: Cimerman Franjo u Gjelekovec; Gašparlin Mihael iz Macinca u Legrad; Hržić Franjo iz Petrijanca u Nedelišće; Babić Franjo iz Začretja u Krapinu; Golešić Ferdinand iz Mahična u Štefanje; Cekuš Milan iz Kamenice u Turnašicu; Gjurgjina Franjo iz Križa pod Obed u Ludinu; Ivko Ivan iz sv. Gjurgja u Trnju u Maruševac: Ožegović Mato iz Volodera u Kamenicu; Kollay Jeronim iz Kutjeva u Petrianec; Grubić Josip iz Daruvara u Gaj; Ninković Stjepan iz Sladejevaca u Kutjevo; Žugčić Ante iz Novske u Desinić. Novomisnici idu za duh. pomoćnike: Bedjanić Franjo u Dubravu polag Ivanića; Čižmešija Matej k sv. Gjurgju u Trnju; Forko Franjo u Petrinju; Gluhak Ivan u Začretje; Hartman Stjepan u Gradinu; Kečkeš Franjo u Daruvar; Kolenković Juraj u Mahično; Kovačić Josip u Gradec; Mijač Ante u Ozalj (Trg); Simić Oskar u Vugrovec; Svaštović Andrija u Tomašicu; Vranić Ante k sv. Martinu pod Okić; Vukovinski Stjepan u sv. Križ pod Obed.

Urednik Dr. Andrija Jagatić. Tiskom Dragutina Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 35. U Zagrebu, 29. kolovoza 1878. Tečaj XXIX.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Istinita poviest sabora vatikanskoga.

Napisao kardinal Manning, nadbiskup Westminsterski.

XX.

(Dalje.)

Dosada smo govorili ob uvodu k onomu dekretu. Sada dolazimo k odsjeku, u kojem se sama nepogrešivost papina definira.

To mjesto glasi ovako:

„Vjerno stojeć uz predaju, koju smo od početka kršćanske vjere primili, učimo mi stoga uz suglasje sv. sabora, na slavu božju, našega Spasitelja, na uzveličanje katoličke vjere i na spas kršćanskoga puka, te proglasujemo kao bogom objavljenu istinu, da rimski biskup, kada *ex cathedra* uči t. j. kada vršeć službu pastira i učitelja svih kršćana, kriepošću svoga najvišega apoštolskoga ugleda nauk definira, koj spada na vjeru i ćudoredje, te kojega ciela crkva držati se ima, poradi zaštite u sv. Petru njemu obećane istu nepogrešivost posjeduje, kojom je božanski spasitelj svoju crkvu za tumačenje vjerskih i ćudorednih istina naresenu vidjeti htio, te da su stoga takvi proglasi sami po sebi a ne istom usljed suglasja crkve, nepromjenjivi."

Ovdje se dakle ponajprije razlaže, da je nauk o nepogrešivosti nasljednika sv. Petra od početka kršćanske vjere predavan nauk, kaošto takodjer, da je isti nauk u božjoj objavi. Definicija ovoga nauka neosniva se na kakvoj inspiraciji, na nutarnjoj samosvjesti ili osvjedočenju kojega čovjeka, pa bilo to i vrhovne glave crkve. Dekret bo izjavlja, da je taj nauk čak od početka crkve predavan i stoga objavljen nauk. Ovdje bi mogao ipak tkogod zapitati: „Kako se to može znati? Tko može kazati, da je taj nauk izvorna predaja?" Dopušćamo, da nam toga svakako pojedini čovjek pa ni družtvo više ljudi nemože dokazati. Oni nam ne mogu očevidnost kršćanske crkve izcrpivo razložiti. Nu crkva jamačno može svoju vlastitu očevidnost i svoju vlastitu predaju poznavati, i ona ju poznaje u istinu. Ona poznaje svoju vlastitu sadanjost i prošlost živom svjesti, isto tako, kako mi ljudi svoju vlastitu istovjetnost poznajemo. Sigurno nitko nas nepozna tako dobro, kako mi sami sebe poznajemo.

Sv. apoštol Pavao pita: „Tko poznaje stvari čovjeka, ako ne duh čovjeka koj je u njem?" To je jednostavna činjenica, koju uči priroda i zdrav ljudski um. Kada bi tko pokušao zanickat nam vjeru u našu vlastitu istovjetnost, taj bi bio zrio, da se spremi u ludnicu. Odkuda dakle to, da ima ljudi koji se prepiru s crkvom o tom, što k njezinim predanim naukom spada, kad ih ona ipak u svojoj živoj sviesti čuva.

Definicija nauka o papinoj nepogrešivosti ne upire se ipak možda na ovaj dokaz, koj još k tomu spada u čisto naravni red. Ona se temelji na vjeri, da je božanstveni utemeljitelj crkve njezinoj glavi obećao, da ona u tumačenju onoga što spada k crkvenoj predaji te što se sadržaje u božjoj objavi, nemože pogriešiti. Stoga nastavlja sv. Pavao, pošto je gore spomenute rieči naveo: „Tko poznaje stvari čovjeka koj je u njem? Isto tako nepoznaje stvari duha božjega nitko, osim duh božji." Usljed božjega obećanja te kriepošću božje pomoći biva to, da se crkva od objavljene istine nikada neodaljuje; ono obećanje bje sv. Petru dano, ali ne možda njemu samomu u prilog, nego za dobro njegove braće; ovo obećanje nadalje, što ga dade Krist sv. Petru, dano bje u njem svim njegovim u najvišjoj službi crkve nasljednikom i to na korist nasljednikâ apoštolskih te ciele crkve, kojoj je on vrhovni pastir i učitelj.

Nadalje upozorit nam je na to, da vatikanski sabor naročito navadja dekret florentinski. Mi smo jur vidjeli, da su se prijašnji sabori ob onih točkah vjere, koje prije manje jasne bijahu, malo po malo jasnije izražavali, da su uključne nauke izrično definirali. To isto je učinio i vatikanski sabor. On razjašnjuje i definira ono, što si je sabor florentinski pod tim mislio, kada je izrekao: „rimski biskup je pastir i učitelj svih kršćana.“ Vatikanski dekret kaže, da je to on onda, kada *ex cathedra* izdaje odluku, a on proglašuje nešto *ex cathedra*, kada vjerske i ćudoredne nauke definira, kojih se ciela crkva držati mora. Izraz *ex cathedra*, koji su već dugo vremena katoličke škole rabile, uzet bje ovdje prvi put u dekret obćenitoga sabora. Što on izriče, jasno je. „Pisci i farizeji sjedjahu na stolici Mojsijinoj“, *ex cathedra Moysis* veli se u sv. pismu t. j. oni govorahu na njegovom mjestu i njegovim ugledom. *Cathedra Petri* jest stolica i ugled sv. Petra, stolica pako i ugled oznake su za službu. Svi čini vrhovne crkvene glave, koji nisu u savezu s njegovom službom, čini su osobni, za ove pako nije dano obećanje nepogrešivosti. Stoga su svi čini papini, koje on vrši kao privatna osoba, kao privatni teolog, kao mjestni biskup ili kao suveren države i t. d. izključeni od onoga obećanja. Ti i slični čini nisu upravo nikakvi akti primata. Papa pako radi kriepošću svoga primata, ako mu je povod i svrha, ukupnu crkvu učiti, ali i u tom slučaju, ako se predmet njegova nauka proteže na vjeru ili ćudoredje. Jesu-li ti uvjeti izpunjeni, tada božja pomoć ravna vrhovnu glavu crkve i čuva ga od bludnje. U tom slučaju posjeduje on, kako se u dekretu veli, nepogrešivost, kojom je naš spasitelj svoju crkvu uresenu vidjeti htio.

8. Ovdje svraćamo pažnju nato, da svi katolici vjeruju, da je crkva u razlaganju vjere i ćudoredja nepogrešiva, t. j. da crkvu u tom slučaju Bog ravna tako, da se ona nikad od božje predaje, od objavljene istine udaljiti ne može. To vjeruju svi katolici, pa kad to nebi tkogod vjerovao prestao bi biti katolikom, i kad bi tko o tom samo dvojio, nebi bio više katolik. Ovaj nauk ne bje nikada definiran, definicija njegova nije ni potrebita, definicija bo nebi mogla ovaj nauk učiniti izvjestnijim, nego-li već jest, niti polučiti to, da ih ga više prihvati. Zašto pak onda bje definirana dogma papine nepogrešivosti? Jednostavno zato, jer se je taj nauk nijekao. Htjelo se je taj nauk definicijom njegovom staviti izvan svake dvojbe, da se broj onih, koji ga nijekahu nepoveća po tom, što se je dopušćalo bezkažnjeno nijekat ga. Tko sada taj nauk niječe, nije više katolik. Tko je prije o tom nauku dvojio, bijaše u bludnji, koja je bar jako blizu herezi, tko pako danas o tom dvoji, onoga nije moći od formalnoga odpora proti božanskomu ugledu crkve odriešiti. To hoće kazati rieči dekreta: „Ako bi tko — što Bože sačuvaj — ovoj našoj definiciji protuslovio i protivio se, taj budi iz crkve izobćen.“

9. U toj definiciji samo je izrično izjavljeno, da je vrhovna glava crkve nepogrešiva, nu tu se kao stalno uzima, da je i crkva takodjer nepogrešiva. Nadalje se u njoj razlaže, da se nepogrešivost papina proteže na sve poslove vjere i ćudoredja. Zatim se razlaže, da su samo odluke papine *ex cathedra* nepogrešive. Nu mogu se dogoditi slučajevi, da nastanu dvojbe, da-li je ova ili ona odluka *ex cathedra* ili ne. U takvih dvojbenih slučajevih pripada jedino vrhovnoj glavi crkve pravo, da o tom odluči. *Cujus est condere, ejus est interpretari*, tako glasi crkveno načelo, t. j. zakonodavac jedini je zakoniti tumač po sebi izdanoga zakona. Na to načelo uprie se Pio IV. kada je poslje sabora tridentskoga u posebnoj bulli, prvo: tumačenje dekreta tridentinuma sebi pridržao; drugo: zabranio, da privatna osoba poduzme ustanoviti njihovo znamenovanje, i treće: svakoga izobćio, koj bi od tridentskoga sabora prizivao na budući obći sabor. Ako se dakle ikad porodi kakva dvojba, je-li koja odluka papina *ex cathedra* ili ne, onda se nije smjeti dati zavesti od onih, koji bilo da hoće pokazati svoje veliko znanje, bilo da hoće uznemirivati priprosta, kažu, da ima trideset teorija u pogledu pitanja, koja je katedralna odluka a koja ne. Odgovor na to je najjednostavniji, što se samo pomisliti dade. Nepitaj nikoga osim zakonodavca samoga. Kada bi ljudi tako postupati htjeli, onda bi vrlo brzo polovica obstojećih prepirka nestalo te od vatikanskoga sabora ustanovljene censure nebi morale uporabljivane biti.

(Dalje će sliediti.)

Ob oporukah, imenito ob oporukah katoličkih svećenika.

(Konac.)

U dekretalih zove se nadarbina peculium clericorum, i to zato, jer kao što je kod Rimljana peculium, kojim je upravljao sluga, ostao gospodarevo vlastničtvo, koje se je na njega povratilo poslje slugine smrti, isto tako su nadarbina i njezini prihodi samo peculium nadarbenika, i kao takov nisu pravo njihovo vlastničtvo, nego dominium ostaje kod crkve; i stim

je uzko spojen bio **jus spolii**, u smislu kojega je mogao biskup iz ostavštine klerika za crkvene potrebe zahtievati kanonički dio, *portionem canonicam*.

Budući da klerici ovako nisu imali glede svoje nadarbine i iz nje tekućih prihoda, **dominium plenum**, nisu niti mogli načiniti oporuku, i to im bi naročito zabranjeno. (Vidi c. 7. c. 12. de testam.)

Tvrde doduše nekoji, da zabrana ta nije mogla biti obćenita, budući da se tomu protivi sadržaj kanona 13. X. de testamentis, gdje se veli: „*Non videtur decedere intestatus*", onaj naime koj je izvršivanje posljednje svoje volje preneo na arbitrium treće osobe.

Slažu se učenjaci, da se taj kanon neposredno proteže na klerika, i da je crkva glede onoga klerika, koj povjeri izvršivanje svoje posljednje volje trećoj osobi, sudila: da nije umro bez oporuke. Moglo bi se zato iz toga kanona izvadjati, da kleriku nije zabranjeno bilo načiniti oporuku. No kanon taj mora se shvaćati tako: da je ondje govor o klerikovoj oporuci glede njegove patrimonialne imovine. Glede ove mogao je načiniti oporuku i ova je valjana bila pred crkvenim sudom, kad se je znalo sjegurno, da je on na arbitrium treće osobe preneo izvršivanje posljednje svoje, volje te u takvu slučaju nije se na njegovu ostavštinu protegnuo **jus spolii**, što se vendar dogodi i glede ove, ako nije nedvojbeno bilo, da je načinio oporuku.

Počelo se je tečajem vremena govoriti o tom: da klerik može imati osim patrimonialne imovine takovu, koja se može sa ovom uzporediti, naime quasipatrimonialnu i parsimonialnu.

Quasipatrimonialnom imovinom smatrala se je ona, koju si je klerik pribavio dopuštenim zanatom, umjetnosti ili službovanjem svetim, koje nije strogo spadalo na dužnost spojenu sa njegovom nadarbinom.

Ono, što si je nadarbenik prištedio time, što je živio štedljivije, nego-li je strogo obvezan bio, smatralo se je kao njegova parsimonijalna imovina.

Počelo se je razširivati mnienje, da klerik može iglede quasipatrimonialne i parsimonijalne imovine svoje razpolagati *mortis causa*, kao što je to mogao glede svoje očevine.

Kad je to došlo u praksu, postalo je težko, glede klerikove ostavštine, uviek točno razlikovati ono, što strogo teče iz beneficialnih dohodaka, od onoga što dolazi iz njegove prištede i njegova quasipatrimoniuma. Odustalo se je i bilo tečajem vremena od prava **spolii**; (Vidi c. 14. 15. 20. X. de testam.) te posljedica svega toga bila je, da je crkva počamši od petnaestoga stoljeća indulgentnija bila, te sve manje protivila se, da klerici mogu načiniti oporuku, bez razlike da-li imaju očevinu ili ne. Monasi vendar nisu mogli načiniti oporuku. (c. 2. X. de testam.)

Svjetovni zakoni nezabranjuju klerikom načiniti oporuku, potrebito je vendar, da se ravnaju po onih pravilnostih, od kojih je valjanost oporuke odvisna. U kraljevini Hrvatskoj moraju se obdržavati navedene gori svečanosti, koje su u smislu dotičnih §§. austr. obć. gradjanskoga zakonika propisane.

Prije sklopljenoga 18. kolov. 1855. konkordata, nisu mogli biskupi u kraljevinah Ugarskoj i Hrvatskoj bez dozvole Nj. Veličanstva načiniti oporuku, no sada to mogu.

Tvrdili su nekoji, da je u redu: da klerici mogu razpolagati podpunim pravom sa svojom imovinom *mortis causa*, jer ako im je dopuštena *donatio inter vivos*, zašto da im se zabrani *donatio mortis causa*?

Razlog taj mogao bi imati valjanosti na toliko, na koliko se nezna za kanon, u smislu kojega bi se mogla tužba podignuti proti kleriku, poradi donacije *inter vivos* iz nadarbeničkih prihoda.

I sabor tridentinski neprotivi se (sess. 25. c. 1. de reform.), da klerici mogu glede ciele svoje imovine načiniti oporuku, no ako im to isti koncil dopušta odnosno na **jus fori**, hoće vendar odnosno na **jus poli** pravo, koje se proteže na savjest u smislu starih crkvenih kanona), neka klerici nezaborave, da su prihodi beneficialni **peculium clericorum**. Istina je, da koncil nerabi rieč *peculium*; no pojam *peculii clericorum* lebdio mu je pred očima, i taj pojam sačuvao se je sve do danas u crkvi kršćanskoj, te imenito je naznačen u XXI. članku gori spomenutoga konkordata.

I glede iste patrimonialne imovine, zahtievalo se je svigdar već po načelih kršćanskoga morala, **da klerici načine oporuku pobožno, te u duhu kršćanske pravednosti, ljubavi i smilovanja.** Glede imovine pako, koja dolazi iz prihoda beneficialnih, **klerici su** *strogo* **obvezani, da kod sastavljanja oporuke imaju na pameti svrhe i potrebe crkvene, sa osobitim obzirom na odgojivanje mladeži i njegu bolestnika, te da nose u svom srcu one, koji su pravi vlastnici crkvene imovine, a to su po crkvenih nazorih: Bog i ubogi.**

Knjiga *Constitutiones synodales ecclesiae Zagrabiensis* godine 1805. na zapovied blage uspomene Maksimilijana **Vrhovca**, biskupa zagrebačkoga izdana, ima glede svećenikovih oporuka u biskupiji zagrebačkoj ovo:

Biskupska sinoda od god. 1690. uništuje oporuku onoga svećenika, koj nenačini zapise svojoj crkvi, te sjemeništu mladjega klera i kući nemoćnih svećenika, pa veli, da se ostavina takova svećenika dieliti mora, u smislu kanoničkih ustanova, na tri strane tako, da će jedna trećina odpasti na crkvu, druga pako trećina, koja bi morala odpadati na uboge, da će se opredieliti za sjeminište i za kuću nemoćnih svećenika.

Neveli se ondje, koliki moraju biti u to ime zapisi. Obćenita vendar skupština klera iste biskupije zagrebačke od godine 1803. obvezuje svakoga svećenika, koj ima nadarbinu, da mora načiniti zapis 12 forinti za sjemenište i 12 for. za nemoćne svećenike, te se veli, da ostaju glede takova svećenika, koj bi to popustio, obstojeće diecezanske ustanove u svojoj valjanosti.

*

Molili su u istoj skupštini prisutni zastupnici svećenstva diecezanskoga, da se nebi jedino stoga, što su ti zapisi možda samo iz zaborave i pomanjkanja vremena, kako često biva, izpušteni, oporuka inače valjana uništila. Biskup vendar se izrazi, da se nemože odstupiti od previše kraljevske naredbe i ustanove diecezanske sinode od godine 1690., po kojoj je nevaljana oporuka, sastavljena bez napomenutih zapisa, osim ako se doznači podpun aequivalent. Uslied dugotrajna dogovaranja došlo se je do zaključka, da će oporuka, koja bi se načinila bez onih zapisa, ako je inače valjano sastavljena, valjati; no da će biskup, a za slučaj izpražnjene biskupske stolice kapitularni vikar *imati pravo*, uzimati od ostavine razmjernu, sdušnu vendar taksu, za sjemenište klera i kuću nemoćnih svećenika.

Predložilo se je takodjer ondje, što bi i primito, da i svećenici profesori zapis 12 for., oni pako, koji još nadarbine ne imaju, zapis 3 for., kad načine oporuku, za sjemenište i nemoćne svećenike, opredieliti moraju.

Glede onih pako svećenika, koji bi umrli, a nisu načinili valjanu oporuku, bi u istoj napomenutoj skupštini zaključeno, da biskup, a sede vacante kapitularni vikar *pravo imaju*, opredieliti od njihove neobtršene, čiste ostavine, razmjernu elemozinu za svete mise, te se onda ima u smislu previših kralj. naredaba, dieliti ostavina na tri strane, tako: da će jednu trećinu i to podpunu, dobiti rodbina, druga će trećina odpasti crkvi, kod koje je pokojnik služio na posljedku, tako vendar, da će sjeminište dobiti odovud polovinu; treću će napokon trećinu dobiti ubogi, (osim ako bi se i ova, u smislu viših propisa, dopitati morala rodbini), no tako: da će se odovud uzeti polovina za kuću nemoćnih svećenika.

Što se pako tiče ostavine umrvših bez oporuke svećenika profesora zaključeno bi: da se ona dieli na tri strane tako: da će dobiti jednu trećinu rodbina i u pomanjkanju ove kraljevski fiscus; druga će trećina odpasti na naukovnu zakladu za mirovine, no tako: da će odovud sjemenište polovinu dobiti; treća pako trećina opredielit će se siromašnim djakom, tako vendar, da će i odovud odpasti polovina za nemoćne svećenike.

Glede svega toga ista je skupština podastrla prepokornu predstavku i molbu na Njegovo Veličanstvo: da spomenute zaključke najmilostivije potvrditi blagoizvoli.

Njegovo Veličanstvo je premilostivim rješenjem od 1. srpnja 1803. br. 6175. zaključak taj potvrdilo, što bi intimatom kr. ugarskoga namjestničtva od 26. srpnja 1803. br. 159.985. priobćeno. . . . *a.*

Pio VII. i Napoleon I.

(Dalje.)

Nu još više nego-li su novomu caru laskali vazalski kraljevi i savezni knezovi, laskali su mu sami Francezi. Ovi su nazrievali u sili, moći i slavi velikoga svoga cara, svoju vlastitu moć, snagu i slavu, te oni su ćutili u sebi, da jih je on proslavio kao „veliki narod“ i uzdigao nad sve evropejske narode. Poslje bitke kod Wagrama god. 1809. gdje je Napoleon potukao Austrijance, samo da nisu kleknuli pred njim, te ga štovali kao Boga. Kad se je povratio iz Beča, natjecale su se oblasti i parižki puk, tko-li će se većma prilaskati, tko-li veće počitanje izkazati caru. Car sam ponosio se je svojom bojnom srećom i pouzdanjem, koje su u njega stavljali. „Francezka“ reče on, kad no su mu čestitali na slavi, „raste time, što ju mrze neprijatelji; poput Herkula je svojimi bojevi sve to jača i oduševljenija. Orlovi moji krilili su od Lisabona do Beča. Priznajem, da su mi Francezi odani, nu u ovom boju moram to i njemačkim četam priznati. . . . Sada, pošto sam predobio i ilirske pokrajine, graniči moje carstvo s Turskom, nu i njezina je sudbina u mojoj ruci. . . Prestaje mi još Španjolska; nu uzpnem-li se na pyreneje, to je leopard pobjegao preko oceana. Slava moga oružja biti će pobjedom dobroga genija nad genijem zlim. Pomoćju božjom i ljubavju mojih naroda sve ću nadvladati, što se god stavi na put mojim velikim osnovam. Želim još 30 godina poživiti, da učvrstim veliko carstvo.“

Nu lakomac ovaj nije bio zadovoljan niti s veličinom moći, što ju je jur stekao, niti nedohitnim gospodovanjem na kopnu, što ga je stekao pobjedivši Austrijance; još veće osnove vrzale su se u njegovoj glavi, još za dalnjim osvajanjem čeznulo mu je srce. A kakove su bile to osnove, kakovo-li to čeznuće? Buduć da su mu kašnje pomršene osnove i nacrti, to je težko, pače skoro nemoguće, konkretno jih predstaviti ili ma samo dokučiti; nu biti će valjda najprije to, da je htio sve evropejske narode, koli kopna toli mora, pod svoje žezlo skučiti i u jedno jih carstvo sakupiti, koje je imalo biti i veće i silnije, nego-li je bilo carstvo Karla Velikoga i prijašnjih rimskih cezara, s kojimi se je tako rado uzporedjivao. U ovom velikom carstvu imali su biti kraljevi i vladari samo oni, koji bi htjeli biti njegovimi kreaturami i vazali; stara priestolja imala su se razvaliti ili pako u rodbinstvo s njim stupiti po ženitbi s njegovom dinastijom. Ponajprije tražio je za sebe u najstarijih i najsilnijih vladarskih dvorovih drugu suprugu, jer mu je Josipa, s kojom je dosele bio oženjen, budući je bila uz gradjanskoga stališa, bila samo na sramotu, a nije po njoj ništa niti postići mogao. Potražio si je dakle zaručnicu na ruskom dvoru, nu tu dobi košaricu, pak se stoga obrati na austrijsku kuću i oženi se s Marijom Louisom, kćerju Franje II. „Doskora će“ reče Napoleon u svojoj preuzetnosti „biti moja dinastija najstarijom dinastijom u Evropi.“

Nu čovjek naredi a Bog odredi. Napoleon stvori velike osnove, nu prst mu jih Svevišnjega razmrsi i osujeti. Prvo što je k tomu trebalo, Napoleon nepoživi 30 godina kako se je nadao; pače niti polovicu toliko godina

nebi mu sudjeno, a i ono, što je živio godina, nije mu bilo dano, da posvema sagradi svoje veliko carstvo već usuprot zato, da se ovo posvema raztepe i da Napoleon vidi, kako-li se je duboko omuznuo. Da postigne svoje namišljene ciljeve, bila su Napoleonu sva sredstva sveta. Niti je on što držao do ugovora, niti do obećanja; niti je kod njega vriedilo štogod naravsko niti historičko, niti ljudsko niti božje pravo. Sve, što god bi mu na putu bilo, skrši on, diete revolucije, bez svakoga milosrdja, bez svakoga obzira. Nije on gradio svoga carstva poput Karla Velikoga u strahu božjem i po pravdi, što je ipak jedinim temeljem kraljestva i carstva, već je on gradio svoje carstvo na množini i oštrici bajoneta, na despotičkoj samovoljnoj i vojničkoj sili, baš kano što su to činiliogansko-rimski cezari, pak stoga nije ovo carstvo niti moglo dugo obastati. On je gradio carstvo na sebi, prem za čas silnom ali ipak poput ostalih ljudih, slabom stvoru. Pao-li je on, moralo se je srušiti i njegovo djelo; jer razvali li se temelj sgrade i ove je nestalo.

Bile su četiri velevlasti, koje su Napoleonu na put stale, da nije mogao svojih osnova izvesti, a te su: Španjolska, Englezka, Ruska i papa.

Španjolsku je istinabog Napoleon nadvladao i njenu krunu ugrabio; nu hrabri španjolski narod podiže se na novo poslje svakoga poraza, te se je na život i smrt borio za svoju slobodu i existenciju. Englezkoj je već time, što je zabranio uvoz njezine robe i njezinih proizvoda bilo ma kamo u svoje carstvo, nanio golemu štetu; nu Englezi volili su za vrieme i taj gubitak u trgovini pretrpiti, nego-li, da svoju hegemoniju na moru ustupe Francezom. Pak izbilja podje njihovoj prirodjenoj čvrstoći i postojanosti za rukom, te su odoljeli zahtjevom njegovim i osujetili mu osnove.

I Ruska nije bila ništa manje ljutim neprijateljem i opasnim premcem Napoleonovim. Istina je, da si je Napoleon laskao i ponosio se prijateljstvom cara Alexandra; nu ovo prijateljstvo bilo je samo na oko; pak je i sam Napoleou to uvidjao i češće prorekao, da će prije ili kašnje svakako doći do krvava rata medju njim i Ruskom. Pak u istinu. Jedva su prošle tri godine, kako je Napoleon održao sjajan poraz nad Austrijanci, kojim si je postavio temelj, na kom je porasla njegova moć u čitavoj Evropi, i već je bio zaraćen s Ruskom i potučen od njezine vojske.

Nu ne! Nije oružje Rusko svladalo gospodara Evrope, već elementi ove zemlje, snieg i zima uništili su mu oholu vojsku, ili bolje rekuć sam Sveviśnji, gospodar elemenata, držao je u Ruskoj svoj sud nad ovim silnikom i njegovu moć razrovao.

Ovaj gospodar-elemenata bio je prijateljem i pomoćnikom četvrtomu protivniku Napoleonove vlasti, papi Piu VII. Jer je svemožni Bog stojao uz Pia, te u papinoj stvari svoju vlastitu branio, i u Napoleonu, neprijatelju papinomu nazirao svoga vlastitoga neprijatelja, zato je Pio VII. i bio toli snažnim protivnikom Napoleonovim.

Silni car nije više štovao onemoglu starca Pia onako, kako je to činio prije nego-li je s njim konkordat sklopio, niti je više mislio o njegovoj vlasti onako, kako je to prije činio. Papa bio je bez vojske, bez oružja, bez ratne sile, pak po tom nije niti mogao zadavati Napoleonu kakovoga ratnoga straha, niti je Napoleon mogao računati na to, da će mu vojsku pobjediti papinsko oružje. Nu baš to, što je on papu toli slabo štovao, pak što je uslied toga bez svakoga obzira nastojao lišiti ga zemlje i gospodstva, oboriti s prestolja i zatvoriti, baš to bilo je razlogom, da je papa postao njegovim ljutim protivnikom, uzrokom njegovu padu i propasti.

Lišen svake materijalne vlasti, imao je papa silnu duhovnu vlast, koju je Napoleon prije mnogo cienio i prispodobio sa silom od 500.000 momaka. I te duhovne vlasti nije Napoleon mogao svojom vojskom predobiti, niti ju je mogao svojimi topovi raztepsti.

Ova silna nepredobiva vlast papina bila je u njegovom neoborivom pravu, u njegovom pravom božanskom auktoritetu, kao u namjestniku Isukrstovu na zemlji, u ljubavi i sućuti milijuna katolika po svem širokom svietu, i u obrani i pripomoći božjoj.

Čim je Napoleon stavio ruku na papu i time povriedio čuvstva svega kršćanstva, i izazvao na se srdjbu Sveviśnjega, u taj par poče njegova zviezda, u koju se je toliko pouzdavao, i kojom se je toliko hvalisao, sve to većma tamniti, dok napokon u moskovskom vatrenom moru i na ruskih sniežnih i ledenih poljanah neugasne.

Doskora zaboravi Napoleon na svoje rieči, što jih je malo prije, dok je još težio za francezkim gospodstvom, kao prvi konzul izrekao: „Crkvenu vrhovnu moć prigrabiti u ruke državnoga vrhovnoga vladara, to je posve proti nazorom i ćuti katoličkoga puka te nuždno vodi do despotizma, koj sam vlada i dušom i tielom, kako se to vidi u Ruskoj i u mnogih protestantskih zemljah; ovo pako gospodstvo, ovu vrhovnu crkvenu moć prenesti na crkveni auktoritet, koj bi bio pod vrhovnim gospodstvom države, te o njem skroz ovisan, to se neda tako lahko izvesti, a bilo bi to i vrlo pogubno itd.“

Čim je on podpuno gospodstvo u Francezkoj dobio u svoje ruke, čim je mislio, da si je carstvo dovoljno učvrstio, stade on vrhovnu glavu crkve tlačiti, grabiti za njezinimi zemljami, njezin auktoritet stavljati pod svoju vrhovnu državnu moć, i papom se posluživati kano sredstvom za svoje političke osnove. Kako je Napoleon težio za osvajanjem, nije niti patrimonij Petrov mogao ostati netaknut, a kako je hliepio za gospodovanjem, tako nije moglo obastati svjetsko gospodstvo papino, pa makar ovaj inače bio najponizniji, najblaži i najmirniji čovjek na zemlji, kao što je to u istinu bio Pio VII. Vidjeli smo, kako je Napoleon god. 1804. papu dovabio u Pariz i ovdje se njim služio za svoje političke svrhe; kako nije htio niti slušati pape, kad je ovaj u interesu crkve i sv. stolice opravdane zahtjeve tražio, kako ga je tada već pridržao u Parizu, kako ga je htio učiniti najvećim

biskupom u svom carstvu i od njega učiniti sliepo orudje za svoje političke svrhe. Legacije Bolognu i Ferraru nije mogao papa od njega natrag zadobiti, pače mu je doskora imao i više zemalja odstupiti, jer je Napoleon, poslje kako je god. 1805. kod Ulma austrijske čete potukao, proti svakomu medjunarodnomu pravu, dao Ankonu po francezkoj vojsci obsjesti.

Proti ovomu nasilnomu krnjenju prava apoštolske stolice i proti vriedjanju neutraliteta crkvene države pošalje sv. otac na dan 19. studenoga i. g. vlastitom rukom pisani prosvjed Napoleonu, gdje medju ostalim ovo veli i ovako se tuži: Carsko i kraljevsko Veličanstvo! Kažemo iskreno i otvoreno Vašemu Veličanstvu, da je zapovjed, koju ste dali generalu Saint-Cyru, neka s francezkimi četami obsjedne Ankonu, u našoj duši ne samo začudjenje, nego pravu bol prouzročila, i to toli sbog samoga toga čina koli i sbog načina, kako se je to imalo izvesti, budući da nas Vaše Veličanstvo o tom baš nikakovim načinom nije prije izviestilo.

U istinu, nemožemo zatajiti, da bolno uvidjamo, da se s nami na takov način postupa, kakov, mislimo, da nismo s nikakvoga razloga zaslužili. Naš neutralitet, koj je i Vaše Veličanstvo i druge velevlasti priznalo i posve ga štuje, dalo nam je osobita temelja, te smo vjerovali, da će prijateljske namisli, kojimi ste nam na susret dohodili, sačuvati nas od takovih gorkih jada; nu sad uvidjamo, da smo se u tom prevarili.

Iskreno Vam kažemo, da od ono doba, kako smo se iz Pariza povratili nismo ništa do-li gorkostih i neugodnostih od Vas primili i izkusili, dočim nam je usuprot naše osobno poznanstvo, što smo ga s Vašim Veličanstvom sklopili i naše nehinjeno vladanje prema Vam nješto posve drugoga obećavalo. Jednom riečju mi nenalazimo u Vašega Veličanstva onakovih namisli prema nam, kakove smo ovlašćeni tražiti od Vas.

To ćutimo ljuto, a što se sadanjega napadaja tiče, velimo Vam otvoreno, da nas i naša dužnost i savezi, što smo jih s našimi podanici sklopili, sili, tražiti od Vas, da pozovete svoju obsadu iz Ankone; jer u slučaju ako toga neučinite neuvidjamo, kako-li bi se trajanje takovih odnošaja moglo složiti s mjestom ministra, koj Vaše Veličanstvo u Rimu zastupa, jer su si ove dvie stvari baš protivne, ako-li Vaše Veličanstvo nepusti Ankone na miru.

Neka bude uvjereno Vaše Veličanstvo, da je ovo pismo bolna dužnost za naše srce, nu ujedno i o tom, da netajimo istine, niti da smijemo povriediti obveze na koje smo pristali.

Nadamo se dakle, da će nas Vaše Veličanstvo osloboditi gorkostih, koje nam tište dušu kad i onako jedino o volji Vašega Veličanstva zavisi, da nas poštedi. *Pio P. P. VII.*

Nu Napoleon neodazva se na prošnje papine i neoslobodi pape od gorkosti, koje su mu tištile dušu, već baš protivno; on jih poveća još većma novimi povredami. Ne dugo izza toga kako je dne 2. prosinca i. g. kod Austerlitza potukao oba silna cara ruskoga i austrijskoga, pisa on iz Monakova svetomu otcu grubi list, u kom mu koješta predbacuje, te se napokon grozi papi, da će svoga poslanika, kardinala Fescha pozvati iz Rima i zamieniti ga kojim laikom.

Papa branio se proti napadajem što mu jih Napoleon u svom listu naniza vlastoručnim pismom od 29. siečnja 1806., u kom otvorenom srčanošću odbija Napoleonove nasrtaje, nu ujedno mu javlja nepokolebivom čvrstoćom i spremnošću, da će on braniti prava crkve, pa makar uslied toga dopao Bog zna kakovih muka.

Četrnaest dana izza toga pošalje Napoleon papi odgovor, u kom svoje nasilno postupanje, koje je već tada činom prema rimskoj stolici pokazivao, izrično papi javlja, te izriče jasno i glasno svoje mnienje, kakov-li on želi imati odnošaj napram rimskoj stolici: „da se papa pokori svim njegovim zahtjevom i da bude bezuvjetno orudje u njegovoj ruci za njegove političke svrhe.“ Uz sijaset kojekakvih bez smisla fraza, nije se ustručavao velikomu svećeniku u oči reći: „Ja se staram za religiju više nego ti; ti puštaš da se duše muče; gledji, kako ja to činim; ja ću biti mudriji sposobniji i nabožniji od tebe. Ja nisam samo vojnik svoga vieka; a kad bih bio još većim gospodinom, nebih pustio da duše propadaju.“

Zatim veli: „Ja neću ništa učiniti, što bi osujetilo neovisnost svete stolice. Ja ću Vam usuprot povratiti sve troškove, koje bi Vam moja vojska nanjela. Nu naše su pogodbe te, da Vaša svetost iste obzire prema meni ima u svjetskih stvarih, koje želi od mene prema sebi u duhovnih stvarih imati i da prestanete zakriljivati i štititi krivovjerce (a pod timi je razumievao Engleze i Ruse, kojih u istinu tolerantni i kršćanskom ljubavlju zadahnuti papa nije htio na zahtjev Napoleonov iz svoje države protjerati) koji su neprijatelji crkve, i da prestanete štititi vlasti, koje Vam nemogu ništa pomoći.

„Vaša svetost je souverainom u Rimu, a ja sam rimski car. Svi koji su moji neprijatelji valja da budu i Vaši. Nepristoji se dakle, da kakov agent sardinskoga kralja ili da kakov Englez, Rus ili Šved u Rimu ili u obće u Vaših država residira, ili da se ikoji brod, koj spada na spomenute države, u Vaše luke zaliće.“

I službenim putem i to kroz svoga ujaka kardinala Fescha tražio je Napoleon od pape, da iztjera iz svoje države Engleze, Ruse i Švede. Papa odgovori tada Napoleonu listom, u kom takovom jasnoćom razlaže položaj apoštolske stolice prema svim narodom i takovom apoštolskom odvažnošću prava crkve brani, da bi šteta bila, kad nebismo barem glavne crte toga lista doslovce naveli tim više, što se iz njih razabire, kako-li je došlo do neprijateljstva i poboja medju Napoleonom i Piem VII. „Pismo ovo (na Vaše Veličanstvo odaslano)“ veli papa, „proteže se na toli važne predmete, ono sadržaje takova načela, zahtjeve i tužbe, te se napokon proteže

posvema na ono, što nam je Vaše Veličanstvo po svom ministru poručilo, da bismo se pred Bogom, pred katoličkim svietom i budućim naraštajem ogriešili s najgadnije kukavštine, kad Vam nebi naše misli posve otvorenim i slobodnim načinom izjavili i kad bismo propustili odgovoriti na zahtjeve, koje nam stavljate, na načela, koja nam predlažete i na tužbe s kojih nas okrivljujete onako, kako nam to nalaže pravi pojam pravice, istine i nevinosti.

Mi smo dužni poradi Boga, poradi crkve, poradi nas samih i poradi blagonaklonosti naše prema Vam, pače sbog slave Vašega Veličanstva, koja je i nam ne manje nego Vam samomu mila, da Vam slobodno i odrešito odgovorimo i to tako, kako se to dolikuje našemu značaju i našoj dužnosti na koju nas sv. naše zvanje sili.

Mi smo tim više dužni odrešito Vam odgovoriti, čim nas većma goni prieka nužda, da svoje najbitnije dužnosti izpunimo. Vidimo iz udaraca, koji su nas šinuli i odveć jasno, da namisli što no jih je Vaše Veličanstvo izjavilo priete i časti sv. stolice i nepromjenljivim i svakoga štovanja vriednim pravom njezinoga slobodnoga souverainiteta.

Mi smo, a i u buduće ćemo Vaše carsko Veličanstvo osobitimi obziri pratiti, i to takovimi, iz kojih može poticati samo štovanje, blagohotnost i prijateljstvo; nu nikad nećemo pristati na takove koncesije, koje se protive neizbježivim obvezam naše dvojake representacije, niti se dati zasliepiti u onom, o čem nam sama savjest najjasnije svjedočanstvo daje, niti popustiti u stvari, koja se protivi tomu, da se brani i uzdrži patrimonij rimske stolice, koj nam je izručen tečajem dugih viekova od naših predšastnika i za koje smo se zakleli pred licem Svevišnjega, na žrtveniku svečanom zakletvom, da ćemo ga nepovriedjena ostaviti našim nasliednikom.

(Dalje će sliediti.)

Viestnik.

Zagreb. Nj. c. kr. ap. veličanstvo imenovalo je nadstojnika nauka u nadbiskupskom sjemeništu i docenta iztočnih jezika na kr. sveučilištu Franje Josipa I. u Zagrebu dra. Gustava Barona javnim izvanrednim profesorom biblijskoga študija novoga zavjeta na hrvatskom sveučilištu.

— Postali su župnici: g. Vincencij Lepen u Ivanskoj, gdje je do sada bio upravitelj župe, i nadstojnik nauka u nadbisk. sjemeništu g. Franjo Vojaković u Pešćenici.

— Na jesenski župnički izpit, koj se je obavljao 27., 28. i 29. o. mj., došlo je 15 duhovnih pomoćnika.

— Nj. Veličanstvo naš ap. kralj darovao je siromašnoj crkvi Priliškoj za nutrnje uredjenje 300 for. iz privatne blagajne. Zato mu kliče harni puk sa župnikom: Živio!

— Presvietli gosp. baron Rudolf jun. Štilfrid običaje svake godine u svoj patronat spadajuće crkve darovati koje čim potrebnim. Tako i ove godine nije mogla njegova darežljiva desnica propustiti, a da nepodjeli velesiromašnoj crkvi u Ruševu kakov dar. Darovao joj je pako 1 krasnu violetnu kazulu; 1 srebreni kalež sav pozlaćen; 1 albu sa humeralom; 6 tjelesnika; 1 velum za ciborij i 1 velum potrebit kod izlaganja ostensorija. Na tom veledušnom daru u ime župljana od srca hvali presvietlomu g. baronu Ivan Nep. Kendjelić, administrator župe.

— Knjige pripadajuće članovom družtva svetojeronimskoga dogotavljaju se, te će se početi razašiljati članovom družtva u drugoj polovici mjeseca rujna; pozivaju se sva gospoda članovi, koji su od prošle godine boravište promjenili, neka to do gori navedenoga roka predsjedničtvu družtva prijaviti izvole.

— Predsjedničtvo odbora družtva svetojeronimskoga, javlja svoj gospodi povjerenikom, knjižarom, trgovcem i svim prijateljem družtva, da je ovih dana izpod tiska izašla „Danica“ koledar družtva svetojeronimskoga za godinu 1879. u 16.000 komada, u poznatom obliku kao prošlih godina, jaka 11 araka s vrlo liepim i obilnim sadržajem i četiri slike uz cienu od 25 nč. po komadu, te pozivlje svu gospodu, koja istu naručiti žele, neka mu naručbe, što skorije poslati izvole. Ujedno umoljava, da toliko komada naručuju koliko misle za sjegurno prodati, nerazprodane pako komade „Danice“ neka izvole najkašnije do konca siečnja 1879. družtvu vratiti; jer „Danicu“ koju do konca siečnja 1879. vratili nebudu, neće družtvo natrag primiti htjeti, već će ju naručitelj dužan biti naplatiti. Uvjeti glede razprodaje „Danice“ ostaju isti ko što i prošlih godina.

— U predzadnjem broju spomenuli smo, da je sbor *indicis* zabranio knjige Davida Lazaretti. Zanimati će štioce, ako im što pobliže javimo o tom čovjeku, tim više, što se je uslied njegova nauka nedavno u Italiji i krvi prolilo. Čovjek ovaj bio je ponješto šenut, te si je utvarao da je apoštol i da je duhom svetim nadahnut. Sedam punih godina živio je u toj utvari i radio je prema tomu, pak i uspješno. Stekao si je mnogo privrženika, koji mu sagradiše toranj, gdje je stanovao. Misleć talijanska vlada, da će njegovo ludovanje naškoditi crkvi katoličkoj u miru ga je puštala, pače mu i pregledavala kroz prste mnogo varke, s kojih je i pred sudom tužen bio. Nu vlada se je u računu prevarila. Lazaretti ako i jest udarao na gdješto u crkvi katoličkoj, stao je naučati i takve nauke, s kojih je i talijansku vladu mogla zaboljeti glava. Očito se je to pokazalo oko 18. o. mj. Toga najme dana sjediniše se njegovi pristaše iz Grosseta s onimi u Sieni na takozvanom Monte Labro, i krenu odatle u selo Arcidoso u Toskani. Tu htjedoše prisiliti župnika i ostali katolički kler, da se udalji. Putem pjevali su svete pjesme, od kojih je otisak došao u

ruke nadžupniku arcidoškomu. Svaka vrstica u toj pjesmi svršava se: „da živi Bog, kršćanska republika, hvaljen budi Krist, koj je po drugiput na sviet došao.“ Lazaretti je najme i to učio, da je on Krist. Zanešenjake ove pozove policija, da se mirno razidju. Nu oni počmu još glasnije pjevati „živila kršćanska republika!“ Policija ih i opet pozove, da podju na Monte-Labro. Na ovaj poziv odgovoriše oni silom, bacajuć na policiju kamenje. Braneć se policija dvojicu je ubila, a dvanaestoricu ranila. Sam Lazzaretti pao je mrtav. Uslied toga pazi sada vlada bolje na Lazzarettiste, jer joj se njihova „republika“ ma i kršćanska bila ne svidja. U cielom dogodjaju znamenito je i to, što je liberalno novinstvo stalo braniti sektu proti vladi, jer da je vladino djelovanje proti slobodi udruživanja. Za čudo, kako zaborave odmah na ovu slobodu, kad je zatvoriti kakvo katoličko družtvo ili kad mu je suzpregnut rad. Današnji sviet ipak mjeri dvojakom mjerom!

— Smrt Hödelova kosnula se je srca talijanskih socijalista. Povodom njegove smrti upraviše njemačkim socijalnim demokratom list, koga mogu Rimljani čitati po svojih uglovih. Tu prosvjeduju proti „onim gadnim spletkarom, koji se naduto zovu diplomati i punomoćnici“, proti „ružnomu prodavanju naroda“, koje su oni učinili u Berlinu; oni prosvjeduju proti ratu, proti gradjanskomu stališu i proti „ludoj tepčadi, koja, bajoneti okružena, socijaliste tuče i nogama gazi.“ Manifest svršuje riečmi: „Njemački radnici! Od djelaonica gradskih pa do brazda na polju, koje su krvlju i znojem potlačenih nakvasene, ozvanja glas najstrašnije osvete. Braćo! Složite se s nami pod zastavom jedinstva i anarhije i počmimo veliku socijalnu revoluciju!“

— Pak da ne napredujemo! Tko je još do sada dvojio u noviji napredak taj neka čuje ovu. U Würzburgu sastalo se 20 do 30 školskih dječaka u slobodnozidarsku ložu. Sastajali su se u tornju sv. Burkarda, kamo su lahko mogli dolaziti, jer je i sin zvonarov bio u tom družtvu. Tu su čuvali i znakove družtene: mrtvačku glavu, kuburu i stari kuhinjski nož. Uz to bile su tu dvie svilene zastave, a na njih izvezeno goruće srce. Obredi kod primanja da su bili grozno-romantični, a ulaznina 15 ranjskih pfeniga. Družbi su ušli u trag, kad su mladi zidarčići pošli u okolicu, te drveće štetili. Poljar malo je mario i za goruće srce i za stari nož, pa uhvati kolovodje. Šibom u školi svršila se idilla. Svakako je to osobiti znak vremena, i stalan jamac, da mladež već od rana zdravo napreduje!

— Dogovori medju Bismarkom i Masellom prekinuti su. Sviet, koj je željno izčekivao konac tim priegovorom nije izdovoljen, jer se s nijedne strane ne kazuje, što je dogovoreno. Ljudi, koji dobro poznaju Bismarka misle, da su dogovori svršeni povoljno, jer je kancelar posve miran i zadovoljan. Mi ćemo se na to dogovaranje što prije povratiti, a za sada samo bilježimo, da će u istinu posljedica ovim dogovorom po crkvu biti povoljna. Tako se barem razabirat daje iz njekih neizravnih izjava u Berlinu i u Rimu.

— Kako u Ruskoj tako je i drugud uzbunio sviet atentat od 14. o. mj. na generala Mezenčova, predstojnika ukupne ruske tajne policije i žandarmerije. General običavao je jako rano šetati, te je tom sgodom zalazio u kapelicu, koja je na newskom prospektu uz gostinji dvor. Tu bi obavio jutarnju molitvu. I toga dakle dana podje onamo s prijašnjim svojim drugom Makarovom. Kad se je medju 8. i 9. urom vraćao Mihajlovom ulicom i Mihajlovim trgom niz veliku Italijanskaju dodju pred nje baš pred Kočkurovom slastičarnicom dva liepo obučena gospodina. Jedan nasrne na generala i ubode ga, te oba odmah podju u kola, koja su ih već čekala. Makarov htjede ubojicu uhvatiti, nu u to izpali jedan na nj revolver. Zrno ne pogodi, a ubojice umakoše sretno, jer nije bilo tu ni policije, a ni obćinstva, bilo bo je još posve rano. Ubojice moraju biti iz uglednijih obitelji, jer je i kočija bila liepa, i konji i sva sprema na njih ukusna. Mezenčova dovezoše kući, gdje je pred večer preminuo. Još ni sada ubojicam nigdje ni traga, a boje se, da ih nikada ni doznati neće. Atentat ovaj tim je užasniji, kad se promatra u savezu s pokretom, koj se već od njekoliko godina opaža u ruskom družtvu. Bez dvojbe je on samo karika, koja pristaje uz rujanski ustanak u Petrogradu god. 1876., za tim uz one od prošle godine u Moskvi i Kiewu, pak uz affairu Zasulićeve Vjere. A promatrajuć ga nesmijemo metnuti s uma revolucijonarnih pojava novijega doba u Odessi, Petrogradu; umorstva pukovnika žandarmerije pl. Hajnine u Kiewu; oružane oporbe proti policiji u Odessi, kojoj baš sada ima suditi sud. Pojavi ovi skupa promatrani daju nam slutiti, da u Ruskoj kipi, živo kipi, a da po najviše kure nihiliste, o kojih smo mi lani baš njekako u ovo doba u našem listu pisali. S toga je i pozvala vlada odmah kneza Gorčakova, jer treba zdrava savjeta; novinstvo pako rusko opominje, neka se iz sve sile nastoji, da u družtvu zavlada budna sviest istinitoga prava, te prave vjere i ćudoredja, jer to jedino može i pojedinca i državu suzpregnuti, a da ne zaluta stranputicom. Vjere dakle, istinske, čvrste vjere dajte družtvu, pak ćete biti sigurniji na svojih šetnjah i kraljevi i častnici i gradjani i seljaci! Ovako odjekuje sada u Petrogradu, te po cieloj Ruskoj, kako je pred koj mjesec jeknulo u Berlinu, te po cieloj Pruskoj. I pravo ima rusko novinstvo. Samo neka spomene svoju vladu, kako je ona do sada mnogo učinila, da je vjera vrlo slaba. Razna i grozna sredstva, koja je ona rabila, da prisili chelmske unijate preći u pravoslavje mogla su vjeru oslabiti i u unijata i u samih pravoslavnih; jer je nikakva vjera, koja služi kao sredstvo, da se druga što jače potlači. Malo više pravednosti i snosljivosti prama unijatom i katolikom, pak će biti sve više čvrste vjere, a sve neplodnije tlo za nauku nihilističku. Pa možda će ruska vlada na to i doći. Hödel i Nobiling mnogo su pripomogli, da je moglo doći do dogovora u Kissingenu: neće-li i nepoznati ubojice Mezenčovi pripomoći, da se i u Ruskoj nadje kakav Kissingen? Velik je Bog, koj potajno radi raznimi sredstvi, a sva će dovesti do jednoga cilja: slave njegove. Nevidljivomu tomu prstu duboko se poklonimo.

Urednik Dr. Andrija Jagatić. Tiskom Dragutina Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 36. U Zagrebu, 5. rujna 1878. **Tečaj XXIX.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Dogovori u Kissingenu.

Kad je sv. otac Leo XIII. zasjeo na stolicu sv. Petra dojavio je preznameniti ovaj dogodjaj preko bavarskoga kralja i caru njemačkomu. U pismu izreče sv. otac, kako ga boli, što katolici po Njemačkoj onoliko trpe, te izrazi želju, da bi u tom pogledu skrenulo na bolje. Štiocem je poznat zubat odgovor cara Vilhelma od 24. ožujka, u kom se nada, da će sv. otac izposlovat uplivom svojim, te će se i biskupi njemački pokoriti svim državnim zakonom.

U to puče pištolj „pod lipami" u Berlinu, a za mal čas i puška. Caru se bilo povući za čas s kormila. Vrhovna glava crkve katoličke požali sieda starca i prvi i drugiput, a svakiput se sjeti djece svoje po Njemačkoj, ne bi-li joj odlahnulo malo poslie dugih i težkih godina ljute borbe. Dogodjaji „pod lipami" priprave riečim sv. otca plodnije tlo. Carević zahvaljujuć sv. otcu na pismih zaželi i sam, da se pronadje njeki *modus vivendi* za njemačke katolike, ako i ne ima nade, da se dovrši načelni boj, koj se stoljeća već bije u Njemačkoj medju katol. crkvom i državom.

Za mal čas opazi se, kako i Bismark u tom poslu nješto namišlja. Pruskomu poslaniku na bavarskom dvoru pl. W e r t h h e i m u pisa, neka sklone nuncija papinskoga na istom dvoru mons. M a s e l l u, da skrene u Berlin, kad bude polazio na srebren pir saskoga kralja u Draždjanih, da se tu sa samim Bismarkom porazgovori, kako bi se „kulturni boj" završio ili barem sustavio. Masella prijavi poziv u Rim, al mu ne bje dopušteno ići, nego se on vrati iz Draždjana neposredno u Monakov. Sv. stolica učinila je to gledeć na katolike, koje bi jako raztužit mogao onakav korak iz Rima, odkle borba niti je izazvana, niti se izazivlje sada. Kad sv. stolica nije pristala na to, da se u Berlinu dogovara, opriedieljeno je mjesto Kissingen u tu svrhu, neka se vidi, kako jedna i druga stranka želi mir.

Dogovori potrajali su dosta dugo. Masella je opetovno tražio iz Rima naputaka. Konačnim zaključkom nije se doduše nitko ni nadao, ali bi bez dvojbe i *modus vivendi* bio prije ugovoren, da nije umro na naglo kardinal Franchi, koj je cielo to pitanje temeljito proučio bio. Dok se sadanji državni tajnik sv. otca kardinal Nina, posve u to pitanje uputi potrajat će još koj čas, a dotlje dovoljno sgode novinam, da nagadjaju, o čem se je u Kissingenu dogovaralo i što će se zaključiti. Mi sudimo, da u tom pogledu ne ćemo tumarat po zraku, ako svrnemo okom na njeke ustanove svibanjskih zakona, kako to vrlo sgodno čini protestantski konservativni i Bismarkov list „Kreuzztg." Mnoge liberalne novine misle, da će se do mira doći, a da se ni jedna ustanova svibanjskih zakona ne ukine. Ajde da vidimo, da-li je to ikada moguće.

a) U svibanjskih zakonih ima ustanova, po kojih državna vlast ima pravo dieliti duhovne službe: duhovne svoje poglavare može i obćina birati i privatni ih kolator namieštati. Uz ove ima i takvih, koje propisuju, kako se imadu budući svećenici obučavati i uzgajati, gdje imadu svršiti nauke, koje predmete moraju slušati i gdje imadu izpite svoje položiti. Može-li na ovo sve pristati crkva? Tko iole znade, što je crkveni *beneficium* taj će se odmah uvjeriti, da crkva ovih ustanova posve nikada prihvatiti neće, jer toga učiniti ne može. I obćeniti sabori i mnogi pape, a i sva prošlost crkvena uči, da nitko nemože imati duhovne službe u crkvi, koj ne ima onoga, što se u crkvi zove *missio et institutio ecclesiae*. Tako sv. sabor tridentinski (sess. XXIII. can. 7.) veli: S i q u i s d i x e r i t . . . . e o s, q u i n e c a b e c c l e s i a s t i c a, e t c a n o n i c a p o t e s t a t e r i t e o r d i n a t i, n e c m i s s i

sunt, sed aliunde veniunt, legitimos esse verbi, et sacramentorum ministros, anathema sit."

Istina je i država daje na mnogih mjestih svećenstvu materijalnu pomoć, stoga se priznat mora, da i ona mora znati, koga će podupirati. A crkva se ni neće toliko opirati, miru za volju, da svećenici, koje je ona poslala, zatraže od državne vlasti *exequatur*. Kolik će pako upliv imati država na obuku i uzgoj klera, o tom se dogovarati može. Sigurno je ipak to, da će se njemačka vlada i glede toga morati odreći zla običaja svoga: da namješta na katolička učilišta učitelje starokatolike ili čak nekatolike.

b) Svibanjskimi zakoni ustrojeno je crkveno sudište, u kom su lajci pak još protestanti. Ovo sudište može svrgnut i biskupe i svećenike; njihovo mjesto može proglasit izpražnjenim, te zabraniti i istu sv. misu ondje čitati, i kao zločinca kazniti svakoga, koj bi se podufao što takova učiniti. Da ni ove ustanove ne može crkva nikada prihvatiti, vidi svatko. Ako država ne može nikomu podati duhovnu službu, ne može mu je sigurno ni uzeti. Sav dosadanji rad toga sudišta ostao je bez uspjeha. Sve biskupe, koje skinuše, priznavaju još i sad njihovi vjernici za svoje jedine zakonite pastire. Tako je i sa župnici. Oni njekoliki državni župnici bili su pastiri bez ovaca, župnici bez župljana. Raditi će pako katolici ovako doklegod bude ovih ustanova.

c) I svibanjski zakoni od god. 1874. i poslie oni od 22. travnja 1875. traže od crkvenih službenika, da se bezuvjetno pokore svim državnim zakonom. Ovako obćenitoj ustanovi katolici se nikada pokoriti neće. Ima država, koje se u svom zakonodavstvu ni malo ne obziru ni na Boga, a kamo-li na nauk katoličke crkve. S toga se i dogadja vrlo često, osobito u sadanje vrieme, da se stvaraju zakoni, koji ruše dogme crkve katoličke. Ovakvih zakona katolik priznat ne može, jer bi on čas prestao biti katolikom. Za to će država, hoće-li mir, morati dopustiti, da se crkva pokorava državnim zakonom u toliko, u koliko u njih ne ima ništa proti zakonom božjim i dogmam katoličke crkve.

d) Njemačko svibanjsko zakonodavstvo dirnulo je i u crkvenu sudbenost. Po tih ustanovah u duhovnih stvarih suditi mogu samo njemačke crkvene oblasti. A i njim je suzila vlast ne dopustiv im, da odpadnike i nevjernike slobodno iz crkve izključuju. Htjeli su ovimi ustanovami svibanjski zakonodavci prepriečiti one osude, koje na sav kat. sviet dolaze iz Rima, kano da itko može zabraniti katolikom, da se dragovoljno pokore presudi svoje vrhovne glave. Buduć ove ustanove smieraju na to, da crkvi oduzmu pravo, koje ima svako družtvo i koje je sam Spasitelj dao crkvi svojoj, ne može ih crkva primiti, niti se odreći prava, koje joj je dao sam božanski utemeljitelj njezin.

e) U Pruskoj su zakonom ukinuti svi redovi, koji ne njeguju bolestnika, niti se mogu tu osnivati nove družbe. Ni ove ustanove crkva priznat ne može. Zna ona, da je Spasitelj naučajuć evangjeoske savjete i preporučujuć ih želio, da bude uviek ljudi, koji će ih vršiti. I jer se oni svi najbolje vrše u redovničkom stališu jasno je, da je taj stališ zasnovan prema njegovoj želji. Već stoga dakle crkva je uviek gledala, da ima redova. Nastojala je pako ona o tom tim više, čim se je bolje uvjeravala, koliko su oni učinili, da je ona blagoslovno svuda djelovati mogla. A tako velike pomoći u djelovanju crkva se odreći neće.

f) Najmanje će pako priznati crkva one ustanove svibanjske, po kojih država sama propisuje, tko je član crkve katoličke, a tko nije. Kako su njemački državnici mogli doći na tu misao danas se i oni sami čude. Oni su htjeli bolje poznavati crkvu, njen ustroj i njene nauke, nego-li ih pozna crkva sama. Iz onoga posve krivoga shvaćanja moglo je nadoći, da je država starokatolike smatrala isto tako članovi crkve katoličke, kako i prave, vjerne katolike.

Ove evo ustanove morati će njemačka država ukinuti, ako hoće i *modus vivendi*. U svakoj točki ima koješta, što je nebitno i što će crkva rado pustiti državi, da budu i njeni interesi osigurani. I u tom, čini nam se, jest najveća teža u dogovorih. Valja najme tako sve ugovorit, da ne bude povriedjena ni crkva ni država. Valja odsjeći točno granice, dokle siže vlast crkve, a dokle vlast države, preko koje ne smije segnuti ni jedna ni druga. Da se jedna od druge posve odieli, to je s jedne strane štetno i po jednu i po drugu, s druge pako strane to je i nemoguće. Tako nisu ove vlasti odieljene ni u Englezkoj ni u Americi, prem se ove dvie zemlje u tom pogledu stavljaju kao uzor.

Nadajmo se od mudrosti sv. stolice, da će se ta granica odsjeći posve dobro. Iz Rima se poruča katolikom njemačkim, da se ni jedno bitno katoličko načelo neće napustiti. Uvaženi pako talijanski list katolički „Voce della Verità“ braneć politiku sv. stolice u ovom pitanju, izjavlja, da je evangjelje jedini codex, kojega će se sv. stolica držati i sada. Kršćanski duh, duh ljubavi, kojim je sadanji pravac politike sv. stolice nadahnut, svladati će sve velike tež-

koće, sve težke presude, i dovesti će hrabrim njemačkim katolikom povoljan mir. Takvomu miru ne može se sada ni njemačka država opirati. Ako je ona i zapodjela ljuti boj s crkvom katoličkom, nije se ipak odrekla, da nikada neće doći do mira. Tà morala bi vrlo plitkoumna biti, da se je i s daleka nadala posve uništiti hrabru vojsku katoličku od 8 milijuna. Ona je započela boj nadajuć se skoro sklopit mir po svojoj želji. Nu prevarila se je. Ona crkve katoličke nadvladala nije, ne može dakle ni tražiti takav mir po kom bi se katolici samo sliepo pokoriti morali.

Socijalizam i kršćanka.

Dokazivalo se je višeput, a i punim pravom, da jedino praktično kršćanstvo može socijalno pitanje temeljito riešiti. I u istinu jedino kršćanska „caritas“ dovoljno je moćna, da spasi današnje razvraćeno i otrovom nevjere prezasićeno družtvo. Humanizam i asociacija su doduše liepe rieči, — ali nipošto ne dostaju, da se socijalna nevolja u svietu podpuno svlada. Što humanizam ne može to kršćanstvo nadoknadjuje i to ne rafinirano kršćanstvo nego kršćanstvo crkve. Mislimo pozitivno kršćanstvo, kojega pravi nosioc, zastupnik i tumač jest jedino katolička crkva. Razne sekte mogu doduše prinašati kamenje, da se prenapravi družtvena zgrada po duhu pravoga kršćanstva, nu njim nikad ne podje za rukom položiti čvrst i trajan temelj družtvu na novu osnovanu. Treba-li tomu dokaza? Samo triezan pogled u suvremeno socijalno kretanje i stvar je očivestno dokazana. Faktum je, koj se oprovrći ne dâ: u krugovih sasma katoličkoga duha socijalizam je do sada bio poznat samo po imenu, te su svi pokusi, da se katolički radnici za socijalnu revoluciju pridobiju, razpršeni na onoj nepobjedivoj vjerskoj snagi, kakovu samo katolicizam dati može; naproti u inovjerskih krugovih opaža se temeljno njeko nastojanje, pridružiti se nekršćanskomu socijalnomu prevratu.

Pitamo-li sada: koje stanovište pri riešavanju socijalnoga pitanja ima zauzeti kršćanka, to moramo spomenuti, da se ne radi tu, kako da se naznače putevi, kojim bi ženski spol imao ići, niti sredstva, kojimi bi se imao služiti, da kršćanska „caritas“ postane u istinu i činom. Katolička crkva je do sada mudro i u praksi pokazala, kako ima kršćanka socijalno zlo uklanjati. Ženski spol je najprije nosioc kršćanske ljubavi. Mi ne ćemo dakle o tom govoriti, kako su katolički redovi za njegu bolestnika i kršćansku poduku u siromašnih školah na osobit način pozvani, da uzpostave socijalni red u duhu crkve, i po zapovjedi božjoj, nego mi direkte svraćamo naš pogled na kršćanku, da vidimo kako se ona kreće u životu. Naprosto mi ćemo se dodirnuti onoga zločestoga stanja, koje se je u kršćanski ženski sviet naumice ili neopaženo uvuklo. I ako se uzmogne to zlo odstraniti, ženski će spol ne malo prinieti k riešavanju socijalnoga pitanja. To stanje je tako zločesto, da upravo žalostno svjetlo baca na sadanji socijalni život.

U prijašnje vrieme bijaše kršćanka središte kućnoga života; zadaća joj je bila, po mogućnosti brinuti se za kućno blagostanje. Ona je bila pozvana, da velik diel gospodarstva na sebe preuzme. Ona je bila duša ciele kuće, brinula se za kuhinju i kupovala; držala red i čistoću; bdila nad cielom kućom te ne dopustila, da se išto dogodi, što bi bilo proti pravoj štedljivosti. Ona si nije preuzela samo čistiti i popravljati odielo, nego je i pazila kako na duševnu tako i na tjelesnu njegu djece. U kratko kršćanska domaćica njegovala je duh kućanstva i mudre štedljivosti. Ona je sama radila i već je tim puno učinila. A kako se je to u novije vrieme čisto preokrenulo! Kako se je stari duh trieznoga kućanstva promienio! Kako malo domaćica razumije štogod za djecu svoju sašiti! Kako se mnoge srame što takova raditi! A ipak je stvar za uredno uzdržavanje kuće od prieke potrebe. Kada se sva skrb u kuhinji prepusti sasvim služavki, koliko se onda trpiti mora? Malo je danas vjerne i poštene služinčadi, koja ne gospodari i ne štedi za svoj žep. Dà, nevjera i nepouzdanje u služinčadi stalan je danas kapital u bezkrajnoj biedi modernoga družtva. I stoga je nuždno, da domaćica sama posveti pažnju kuhinji i da bdije nad domaćim redom. Da bi se samo od jedne godine pregledali troškovi barem jedanput, opazilo bi se, koliko je toga radi zanemarene pažnje u ludo protepeno. Ne da se dosta koriti, što se odraslijim kćerkam krati brinuti se za gospodarstvo, kao što se to danas dogadja u modernih obiteljih srednjegaststališa, a osobito nižjega činovničtva. Tu služavka, bez koje bi se doista moglo biti, sama svu brigu vodi, domaćica samo zapovieda, dočim kćerke vezu, pletu, romane čitaju, u dosadi sviraju i u pohode idu. Tako ne bijaše prije. Neka nam se ne rekne, danas to tako mora biti, tako se moraju djevojke uzgajati, jer to duh vremena zahtieva. Ta baš to je ono, što je nenaravno, jer se protivi kućnomu blagostanju, što se takova viša naobrazba polučiti ne može a da se kućanstvu ne naškodi. Upravo što se takova naobrazba danas traži očit je znak, da su naravni odnošaji obitelji poremećeni i da se zadaća kao i svrha umjerenoga kućanstva krivo shvaća. Na taj se način kćeri nižega činovničtva svakako ne odgajaju, da budu radine i poslene, nego samo za zabave i veselje. To je pako pojav, koj će se istom kašnje strašno osvetiti. Tim se pravi obiteljski duh gubi, a blagostanje srednjih gradjanskihststališa trpi, kako nam sadašnjost dovoljno dokazuje.

Da nas tko krivo ne bi razumio. I mi hoćemo, da se domaćice absolutno iz zabava ne odstrane, ali samo ta zabava ne smije biti u protuslovju sa zadaćom njihovom, ne smije se sraziti s dužnostmi domaćica prama kućanstvu. Što žena u zabavi uživa ne smije štedljivosti prekoračiti. Ne smiju se pravila blagostanja s vida smet-

nuti. Svaka zabava, koja kućno dobro preko mjere obteređuje, zabaciti se mora. Gospodarica si mora smatrati čašću, da svake godine kad je moguće na stran metne nješto zašteđjena novca. Dakako danas je tomu čisto drugačije. Ima bo gospodarica, koje misle, da jim je samo onda dobro, kad mogu i posliednji novčić, koga je muž težkom mukom zaslužio, potratiti; ima domaćica, koje ne poznaju domaćega veselja, i kojim je samo onda po volji, kad jim se drugi, pozvani n. pr. na čaj il zabavu dive, ili kad se mogu po volji uživati svjetske razkoši. To je ono zlo u modernom družtvu, jer se nitko ne može svladati, niti si kakovu zabavu uzkratiti. To je ono socijalno zlo kad u ženah utrne ljubav prama čednomu kućanstvu sve radi svjetskih zabava. Temelj kršćanskomu kućanstvu jest žena, koja umije ono, što muž privriedi, uzdržati i po mogućnosti još bolje upraviti. Nu ako se žene uzdižu nad temeljna načela kućanstva i štednje, tada neka se ne boje, da neće same postati socijalna pogibelj.

Dakako da tomu pripomaže znatno i suvremeno školsko naobraženje, što žene ne izpunjuju socijalne svoje zadaće, koja im je po naravi opredieljena. Kršćanski obiteljski život žali bože tako se je počeo trgati, te se već temeljito elementarno naobraženje ne drži dovoljnim, da se ženam osigura socijalni njihov položaj. Srednji stališ se je rek bi sprijateljio s mišlju, da se djevojka samo onda pravo naobraziti može, ako polazi bog zna kakove zavode i višje učione. Nu koliko moderne djevojačke škole temeljitomu i svestranomu naobraženju koriste, javna je skoro tajna. Tu je krivoga znanja, nadri-znanja, polovičnosti, površnosti i duhovne razvraćenosti. A ako jim se dade još i značaj bezkonfesionalan, na što se danas hvala Bogu zakonom i ide, onda se je izgubio podpuno pravi značaj valjane žene, jer je njemu samo u njegi pozitivne vjere siguran temelj. Nam se vidi, da su naše djevojačke škole više zgodne socijalnu nevolju pospješiti, nego-li ju ukloniti. Govorimo ovo obzirom na njihov ustroj, prem dakako ima kod nas škola, gdje ono, što jim manjka, nadoknadjuju svjestne učiteljice. Djevojke, koje polaze škole modernoga ustroja, uvadjaju se u sviet sanjarija — uče sve moguće samo ne ono, što je u životu neobhodno potrebno: raditi najme iz ljubavi prama radinosti. One se u njih pripravljaju za njeki finiji život, uče se onaj bujni svašta, dočim za prieke životne potrebe ne dobivaju ni pojma niti kakove volje. Sprovode pravi sanjarski život, iz koga se tek poslje mnogih gorkih obsjena bûde.

Neka nitko ne misli, da smo mi protivni pravomu ženskomu naobraženju i odgajanju, ne — pače mi držimo, da je pravo žensko naobraženje skroz nuždno osobito u današnje vrieme, gdje se imadu tolike socijalne protimbe odstraniti. Ali mi smo takodjer osvjedočeni, da niti moderni ustroj djevojačkih škola, u kojih se više podučava, nego uzgaja, nipošto nije sredstvo, kojim se postigava, da žene podpuno svoju socijalnu zadaću izpuniti mogu. One uzgajaju samo takove biline, kojim svaki oštri zrak škodi. Naučiti prve početke englezkoga i francezkoga jezika, recitirat na izust kakove pjesme il štiva, odigrat na glasoviru kakov bezsmislen i površan komad, narisat bilinu i okolice bez ikakove svrhe i smisla — sve je to jedva početak u pravom ženskom uzgoju. Gdje se srce ne naobrazuje, gdje o pravom uzgoju ne ima ni govora, tu neka se šuti u obće ob uzgoju, te recimo otvoreno tu se otvaraju vrata polovičnosti i beznačajnosti — ne naobrazuje se za život, dapače život se čini uzgojem nesnosljivim. Izkustvom se ovo dovoljno potvrdjuje. Koliko je kćeri, koje ostaviv školu, pokazuju volje i ljubavi za kuću. Obični kućni poslovi nježnim gospojicam su preveć prosti, te jim se brižno i uklanjaju. Da si same šiju odielo, il popravljaju što je iznošeno, o tom nejma ni govora — prema „journalom“ rade to „modistice.“ Ali to stoji novca, pohlepa za nakitom proguta malo po malo velike svote, koje bi se štediti morale. K tomu onda još i toiletta i sve što k tomu treba, pa onda naravski i još njetko, tko će se svemu tomu diviti i sve obožavati — nevolja je gotova, jer uz to duh i život kućni propasti mora. Pa tada neka tko kaže, da moderne škole djevojačke mogu odstraniti socijalnu pogibelj. Ove ju ne odstranjuju, nego još pripravljaju družtvenu nevolju.

Pitanje, koje nam se sada namiće, jako je ozbiljno. Ako se duh za novošću, koj se osobito kod žena izmetne u mahnitu taštinu, već u ranoj mladosti na stalan način usadi i razvije, što će biti onda, kada djevojke postanu supruge, a od supruga majke?

Čemu se tko za mlada nauči i privikne, toga se je težko i u kašnjoj dobi odreći. Razvraćenost kućnoga života biti će od godine do godine sve veća, a s njom će i socijalna nevolja neprestano rasti. Toj socijalnoj pogibelji može se uspješno oprieti, ako se žensko odgajanje svede na svoje naravno polje razvitka, te se na njem radi, kako će se buduća supruga zbilja za kućanicu uzgojiti. Taj zahtjev je nuždan osobito u srednjem stališu. Bogati si ljudi smiju i mogu mnogo toga dopustiti, što niži stališi nesmiju, ako neće, da posve propadnu. Neka se bogate gospodje po salonih u svojih nakitih šire, ali se to kod manje imućnih kćeri srednjega stališa nipošto odobriti ne može. Stoga se kod njihova odgojivanja absolutno ima paziti na to, da se ne odgajaju za promenade, balove, concerte, kazališta, svirke. Koje su obrtnički stališ ostavile, neka se opet kao majke i domaćice u taj stališ privedu.

Luksus, koj se u srednjih krugovih pretjerano upravo širi i njeguje glavni je uzrok današnje družtvene razvraćenosti. Tko ga mora platiti? Muž s neznatnim često dohodkom. Mogu se prstom pokazati kamo su dospjele one obitelji u kojih se je zadnji novčić na odielo potrošio. Čuje se doduše poslovica: „Odielo čini čovjeka“, ali neka se samo u svemu drži pred očima mjera i svrha. Nu najžalostnije je, kad se i na malu djecu taj luksus protegne. Ona bi se morala priučavati na jednostavnost i samozataju. Kad mi tu socijalnu pogibelj, te pretjera-

nost mnogih žena promatramo, čini nam se, da jedna takova žena često više treba, nego-li joj muž zaslužiti može. Samo kako u tom slučaju onda podmiriti potrebe, ako se u zahtievih ne popusti? Neizbježiva je pogibelj, da žena onda segne za nedopuštenimi i nemoralnimi sredstvi, čim se dakako i kućno razsulo pospješuje. U mnogih se takovih kućah doduše hoda po sagovih, sjedi i spava na svili, ali uz sve to ukućani siromaštvo trpe. Izvanjština, koja u oči pada jest samo biela koprena, kojom se sirotinja prikriva. Sve te neugodnosti mogle bi se bile prištediti. Samo je od domaćice visilo i sve bi bilo u svom ravnotežju. Koliko je toga dakle u rukuh domaćice, da obiteljsko stanje u ravnotežju uzdrže? Koliko socijalne pogibelji mogle bi one odklonuti?

Ali u čovječem družtvu jedno zlo nikad nije samo. Obljubljenim već školskim odgojem kćeri, i njegom pretjerena luksusa u obiteljskih krugovih ostaje žena osamljena u životu, kako nam izkustvo i opet pokazuje. Jer odakle je to, da se kćeri nižih činovnika redko u dobrom braku obskrbe? Ne ima to pravoga svoga temelja možda u pomanjkanju sredstva, nego uzrok je tomu razvraćenost kućnoga života. Mlad čovjek, koj veoma umjerenu plaću ima, ne može svoju sudbinu povjeriti ženi, koja se je priučila ne na rad nego na gizdu i luksus. Trgovac se neće oženiti s takovom, koja bi mu u životu bila pravi kamen o vratu. Tako dakle nevaljali odgoj baca svoju sjenu i u budući život; jer ne samo da ne promiče eksistencije, nego ju više ruši. Stoga se ne valja čuditi, ako se danas mnogi mladi ljudi ne žene. Dakako da je to strašno tamna stran u modernoj kulturi, koja nosi sa sobom i jako zločeste posljedice. Bezženstvo još nikad nije donielo sreće narodom, nije nikad ćudorednosti promaklo, nego je naproti uvjek nećudoredju i prostituciji širom vrata otvaralo. Tomu ima dovoljno dokaza u velikih gradovih.

Zlo, kojim je ženski odgoj urodio kao da je u današnje vrieme dozrielo. Mnogo bo ima žena, koje bi rado ostavile obične naravne ženske odnošaje, te se emancipirale. Rado bi si stekle političňa i obrtnička prava, koja su dosada bila samo svojina muža. Ženska emancipacija! Ne sretne-li zablude! Kano da će se trganjem vanjskih granica i nutarnje zlo ukinuti! Ne znadu-li žene, da će tim još više mužkoj premoći podvržene biti, čim se više prodrzuju zapušćati prave odnošaje obiteljskoga života. Emancipacija žena u naših je očijuh što i uništenje ženstva, a jel bi se to provesti moglo, onda bi to bila najveća od svih pomišljenih socijalnih pogibelji.

Mi završujemo. Ovim smo htjeli pokazati, da žene jako mnogo doprinieti mogu, kako će se odstraniti socijalna pogibelj, koja sadanjemu družtvu prieti, ako se odreknu prekomjerna luksusa i počmu na kršćansku živjet za pravi obiteljski život. Mi htjedosmo pokazati, koli je potrebno reformirati odgajanje ženskoga spola. Podje-li za rukom odgojiti kćeri u kršćanskom obiteljskom životu, u kom se radi i štedi, to je dobar dio socijalne nevolje odstranjen. To doduše nije ništa nova, jer se je već o tom sto i tisuću put govorilo, ali se nije ništa uradilo. I dok ne vidimo djela, ne će se ni nevolja odstraniti. Hoćemo-li čekati dok nas nužda vremena na rad prisili? O da bi nas poštedila ta trpka jabuka! Kršćanke su obrana proti socijalnomu prevratu i pogibelji.

Priredio Iv. *Matijević.*

Pio VII. i Napoleon I.

(Dalje.)

Počimamo s tim, što Vaše Veličanstvo od nas traži. Vi hoćete, da mi iz naših država proćeramo sve Ruse, Engleze i Švede i svakoga agenta sardinskoga kralja i da zatvorimo svoje luke brodovlju spomenutih trijuh naroda. Vi hoćete, da se mi s ovimi trimi vlastmi zaratimo. Vaše će Veličanstvo dopustiti da Vam skroz jasno rečemo, da se mi tomu Vašemu zahtjevu nemožemo odazvati, ne možda sbog naših vremenitih probitaka, nego sbog dužnosti, koje su nam bitne, te se nedaju odjeliti od našega značaja. Budite tako dobar, te razmotrite sve okolnosti, u kojih smo mi, pak onda sami sudite, da li se slaže s Vašom religijom, Vašom veličinom i s Vašim humanitetom, da nas na takov korak nukate.

Mi, namjestnik one vječne rieči, koja je, ne Bog nesloge, nego Bog sloge, koj je na sviet došao, da odstrani u njem svako neprijateljstvo i da donese viest mira, toli onim, koji su se primakli (rieči su apoštolove), kako bismo mogli mi udaljiti se od nauka božanskoga utemeljitelja? kako bismo mogli mi protiviti se poslanju, za koje smo odredjeni? Ne naša volja, već volja božja, koga zastupamo na zemlji propisuje nam da živimo u miru sa svimi bez razlike, da-li su nam bližnji ili tudji, s onimi, koji nam zlo čine. Nije nam slobodno izdati zvanje, za koje nas je sam svevišnji odabrao; a izdali bi ga, kad bismo pristali na zahtjeve Vaše proti krivovjercem, koji nam samo zlo činiti mogu — tako barem Vaše Veličanstvo govori — a to bi nas bez dvojbe dovelo do toga, da bismo bili strankom u ratu proti njim.

Ako nam se nevalja, kako Vaše Veličanstvo veli, miešati u politički labyrint, koga smo se i bez Vašega savjeta uviek čuvali a i u buduće ćemo se ga čuvati, to nam se valja još tim većma čuvati i toga, da nebudemo sudionici kod stvaranja ratnih naredaba, koje su bez dvojbe političke, ponajpače pako kod stvaranja naredaba za rat, kojim se nenapada religija, za rat, u koj je i onako već jedna katolička velevlast zapletena.

Jedino prieka nužda, da se suzbije neprijateljska kakova navala ili da se obrani religija, mogla je biti razlogom, da su se naši predšastnici latili oružja. Ako-li se je možda koj udaljio od tih načela i to iz ljudske slabosti, to nam — velimo skroz otvoreno — njegovo postupanje nemože biti uzorom za naše postupanje.

Ovakovo mirno držanje valja nam zadržati ne samo sbog svetoga značaja, kojim nas je Bog zaodjeo, nego

takodjer sbog interesa stada, koje je našoj nadpastirskoj upravi povjereno. Protjerati podanike onih velevlastih, koje su s Vašim Veličanstvom zavadjene, značilo bi toliko, koliko naviestiti svim katolikom, neka zametnu zajednicu s rimskom stolicom.

Zar možemo zapustiti tolike duše vjernika, dočim nam evangjelje nalaže, da ma i jednu potražimo? Zar možemo biti ravnodušni prema bezkrajnomu zlu, koje bi postiglo katolike u tih zemljah, kad bi bili lišeni svake zajednice i odtrgnuti od središta jedinstva, koje je ipak podloga katoličke religije? Kad bi nas nepredobitna sila ljudskih dogodjaja lišila ovoga slobodnoga medjusobnoga obćenja, to bismo duboko uzdisali sbog takove javne tjeskobe; nu tad nam ipak nebi mogla savjest predbacivati, da smo sami tomu krivi. Usuprot pako. kad bismo podanikom rečenih souveraina naložili, da ostave našu državu i da nesmiju u naše luke, zar se tada nebi našom krivnjom sgodilo, kad bi se razvrgla zajednica, izmedju nas i katolika, koji u tih zemljah živu? Kako bismo mogli utišati nutarnji glas savjesti, koja bi nam neprestano predbacivala nesretne posljedice našega čina? Kako bismo si sami mogli taj grieh izpričati i zatajiti? . . . .

Zaključujemo odgovore na zahtjeve Vašega Veličanstva nadajući se, da ćete Vi, prosudiv razloge toli težke, zahtjeve svoje opozvati i riešiti nas žalosti, kojom ste napunili naše srce sbog toga. Nu načela, na kojih Vaše Veličanstvo temelji svoje zahtjeve, nemožemo mimoići. Bez svake pohlepe za gospodovanjem, bez svake osobne koristi, branimo mi ne našu stvar, nego stvar rimske crkve i apoštolske stolice, na koju smo podignuti. Prije nego-li smo nastupili to mjesto, prisegli smo, da ćemo za njegova prava boriti se i braniti jih bilo ma samom krvlju.

Sire! Maknimo samo koprenu. Vi velite, da nećete raditi o tom da crkva postane ovisnom; Vi velite: da smo mi souverain u Rimu; i u isti par velite, da se mora čitava Italija pokoravati Vašemu zakonu. Vi nam poručujete, da nećete ništa mienjati, ako mi pristanemo na ono i učinimo, što ćete Vi od nas tražiti. Ako pako pod timi riečmi razumjevate, da mora i Rim, kao dio Italije biti pokoran Vašemu zakonu i ako samo na oko želite nas pustiti samostalnim, to je vremenita crkvena baština spala na stališ, koj je absolutno podvržen lenu i odanosti; a gdje je tada souverainitet i neovisnost rimske stolice? Pak zar da možemo mukom mimoići, kad nam se navieštaju takovi zakoni? Kad bi smo to učinili, postali bismo pred Bogom nepouzdani u svojoj službi, a pred svietom izgubili bi svako poštenje.

Vaše Veličanstvo stavlja kao temelj za svoje korake to, što ste rimski car. Mi odgovaramo apoštolskom odvažnošću: Rimski papa, koj je takovim već kroz tolika stoljeća i to tako, da neima u svietu vladara, koj bi se tako dugo održao; papa, koj je osim toga bio gospodarom Rima, izpovjeda i uviek je izpovjedao, da u njegovoj državi neima veće vlasti nego-li je njegova; i nijedan car neima nikakvoga prava na Rim. Vi ste istina je jako silan; Vi ste izabran franeezkim carem, kao takov pomazan, okrunjen i priznan; nu iz toga nesliedi, da ste i carem u Rimu. Neima cara u Rimu, niti ga može biti, pak makar ugrabe papi njegov absolutni posjed i njegovo gospodstvo, koje on sam u Rimu vrši. Obstoji rimski car; nu sva Evropa i samo Vaše Veličanstvo priznaje, da taj naslov ide cara njemačkoga. Ovim se naslovom nemogu istodobno kititi dva vladara; pak osim toga, ovo je puki naslov časti i odlikovanja, koj u ničem nije na uštrb samostalnosti rimske stolice. Osim toga ova čast i odlikovanje niti ima niti je ikada imala kakov odnošaj prema tomu, da se na njezin račun čije gospodstvo ili osobna korist na uštrb rimske stolice pomnožava; pače se je uviek odabirao onaj, komu je ta čast imala u dio pasti, da dobije naslov rimskoga cara.

Vaše Veličanstvo veli, da bi naši odnošaji prema Vam bili oni isti, kakovi su bili predja naših prema Karlu velikomu. Nu Karlo veliki zateče Rim u papinskih rukuh, te je priznao i potvrdio papinske zemlje a da si nije na nje nikakvo pravo pridržao; pače on pomnoža papinsku državu time, što joj je nove predjele poklonio. On si nije prisvajao nikakova prava niti kao gospodar niti kao vladar nad papom kao svjetskim vladarom; on nije od pape zahtjevao niti da bude ovaj o njem ovisan, niti da mu bude podan.

On je upoznao svoj odnošaj prema papam time, kad su mu ovi ponudili da primi dužnost odvjetnika i branioca rimske crkve i to ne samo tada, kad je dobio naslov patricija nego i tada, kad je sbog svojih osobitih djela pribavio si kod papa počitanje, a napokon i tada, kad je na sam Božić u crkvi sv. Petra dobio carski naslov i krunu, dar, koga nije nitko prije slutio i koji je jedino zavisio o volji pape Leona III. Pak je napokon i suvišno svako dalnje iztraživanje u toj stvari kad imademo za svjedoka čitav tečaj godina od 10 viekova iza Karla velikoga. Mirni tisućgodišnji posjed je najeklatantnije pravno načelo, koje može obstojati medju souveraini. Ovaj posjed pokazao je, da, kao što je uviek u ono tamno i burno doba obstojao sporazumak medju Karlom velikim i papami, da sv. stolica nije niti poslje toga u svojem vremenitom vrhovnom gospodstvu priznavala drugih odnošaja prema nasliednikom Karla velikoga do-li onih, koji obstoje medju svakim drugim absolutnim i neovisnim souverainom i ostalimi souveraini.

Razširenje bilo ma ikakove vrhovne vlasti, pa makar ju souverain još tako pravedno dobio, nepodaje mu prava, da ma i u najmanjem dielu povriedi posjed, koga je drugi souverain dosele mirno uživao. Načela naravskoga prava, uporavljena na interes narodâ, potvrdjuju temelj svih družtvenih odnošaja do toga maxima, da souveraini, bili veliki ili maleni, uviek isto stanovište svoje nevinosti pridržavaju. Ukloniti taj maxim značilo bi snagu „oružja“ staviti na mjesto „razuma.“

Vaše Veličanstvo ima sbog svoga položaja, što ga

je zadobilo, takodjer pravo na ova načela. Nu posliedak ovim načelom takodjer je evidentan. Time što je Vaše Veličanstvo razširilo svoje gospodstvo po zemljah što jih je predobilo, neimate Vi ipak nikakvoga prava na naše vremenito svjetsko vrhovno gospodstvo. Ako ste Vi toga mnogo i predobili, ipak ste našli sv. rimsku stolicu u posjedu absolutnoga i neovisnoga souveraina, u posjedu, koj kroz tolika stoljeća traje te je od svih priznan, pak ju stoga morate i Vi u njezinom posjedu pustiti na miru. Vaše Veličanstvo i odveć je uvidjavno, a da nebi spoznalo, da je sjegurnost ove istine opravdana i da tu neima nikakovoj iznimci mjesta. Ili neima u obće nikakvoga neovisnoga souverainskoga prava ili se niti pravo papinskoga neovisnoga souverainiteta nesmije u nikojem slučaju povriediti.

Na ovo pako nemožemo nikako pristati, da budemo mi prema Veličanstvu Vašemu u vremenitih stvarih imali iste obzire i odnošaje, kakove valja da Vi imadete prema nam u duhovnih stvarih. Timi se riečmi miešaju i mute pojmovi naše dvojake vlasti. . . . Katolički souverain je takovim samo stoga, što izpovjeda, da priznaje odluke vidljive glave crkve, te ju smatra za učitelja istine i jedinoga namjestnika božjega na zemlji. Neima dakle nikakove istovjetnosti niti prispodobe medju vremenitimi odnošaji katoličkoga vladara prema najvišemu hierarki i medju vremenitimi odnošaji jednoga souveraina prema drugomu. . . . . Vi kažete nadalje da Vaši neprijatelji moraju ujedno i našimi biti. To se protivi značaju našega božanskoga poslanja, koje nepoznaje nikakova neprijateljstva niti s onimi, koji su odciepljeni od središta našega jedinstva. Po tom bi bilo da bi se mi morali uplesti u rat s katoličkom kojom vlasti toliko puta, koliko biste Vi bili zapleteni u takav rat.

Karlo Veliki i svi vladari, koji su bili zaštitnici crkve, izpovjedali su, da je njihova dužnost, da crkvu občuvaju od rata, ne pako, da ju još u rat povuku. Vaša pako izjava smjera tamo, da iz pape souveraina načinite obveznoga vazala francezkoga carstva. —

I na druga zahtjevanja Napoleonova, naime da papa razrieši ženitbu, što ju je njegov brat Jerôme sklopio sa gospodičnom Pattersonovom, a Napoleon toga nije odobravao stoga, što je Pattersonova bila iz gradjanskogaststališa, budući da je on svu svoju braću htio s vladarskimi kćermi oženiti; zatim na zahtjev, da se francezki konkordat ujedno s priklopljenimi članci protegne takodjer i na Italiju, kao i na to, da se po Italiji samostani razpuste i da papa imenuje 30 Franceza kardinali, nebi li tako ovi održali kod budućega izbora pape prevagu nad Talijani te izabrali papom čovjeka, koj bi bio skroz po želji Napoleonovoj, na sve te zahtjeve odgovori papa, da nemože pristati, jer mu toga nedopušćaju niti zakoni crkveni niti briga za crkvenim blagostanjem.

Na koncu spomenutoga lista veli on: „To su otvorene misli što nam jih glas savjesti diktira. . , .

Ako bismo bili tako nesretni, te sve naše rieči nebi uzdrmale srce Vašega Veličanstva, to ćemo sve navale evangjeoskom strpljivošću podnositi; mi ćemo se podati svim bolim, te jih rado primiti iz ruke našega Gospodina. Jest, istina će nam uviek biti na jeziku; postojanost, da branimo prava sv. stolice, da ostanu nepovriedjena, neće nas nikada ostaviti. Radje ćemo svim suprotivštinam života smjelo se podati, nego da se pokažemo nevriednimi naše službe. Vi se pako nemojte otudjiti onomu duhu mudrosti i providnosti, koj Vas riesi, on Vam je jasno pokazao, da je blagostanje vladara i mir puka nerazdruživo s blagostanjem religije spojen. . . . . Napokon nemojte zaboraviti niti na to, da smo mi u Rimu tolikim nevoljam izvrženi i da je jedva godina dana prošla, što smo se vratili iz Pariza.

Zaključujemo time, što Vam iz svega srca podjelujemo otčinski, apoštolski blagoslov.

Dano u Rimu na dan 21. ožujka 1806. u sedmoj godini našega pontifikata *Pio P. P. VII.*

(Dalje će sliediti.)

Viestnik.

Zagreb. Uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup vratio se je preksinoć iz Karlovca i okolice, gdje je dielio sv. otajstvo potvrde, a u subotu otići će opet u istom sv. poslu u Gradec.

— Presvietli g. Juraj Križanić, prelat sv. Otca, kanonik-čuvar prvostolne crkve Zagrebačke, kako je obće poznat pobožnom darežljivošću svojom, darova 100 for. a. vr. i za pripomoć katoličkoj misiji u Sarajevu.

— 27. proš. mjeseca preminuo je providjen svetotajstvi u Gospodinu Jakob Filić podarcidjakon i umirovljeni župnik Orijovački te zač. prisjednik duhov. stola. Tielo pokojnikovo sahranjeno je 29. na župskom groblju sviuh sveti u Novojgradiški uz veliko saučešće koli prostoga toli osobito otmenijega občinstva. Sve ondašnje korporacije bile su zastupane, kao takodjer i vatrogasno družtvo, dočim je do 15 svećenika iz okolice došlo da mu izkažu posljednju počast. Pokojnik, komu je vazda pred očima boljak crkve i domovine ležao, sjetio se u oporuci svih naših zavoda, ostaviv jim velike svote: 6000 for. kao stipendijalnu zakladu za svoj rod u sirotištu požežkom; 1000 for. hrvatskomu sveučilištu; 1000 for. akademiji znanosti i umjetnosti; 1000 for. Jeronimskomu družtvu; 1000 for. bogoslovnomu fakultetu u tu svrhu, da se godišnje kamate podiele siromašnim bogoslovom; 500 for. družtvu sv. Vinka u Zagrebu; 500 for. katoličkim siromakom novogradiškim, da je župnik po svojoj najboljoj savjesti podieli jedanput za uviek. Osim toga ostavio je do 3000 for. kao misne zaklade raznim župnim crkvam. U to ime od nas mu hvala, a od boga nagrada.

— G. Nikola Štoos, duh. pomoćnik na Bregih kraj Ivanića postao je župnikom u Rakovcu.

— G. dr. Aleksander Šmit, nadstojnik nauka u nadbiskupskom sirotištu pridieljen je od početka ovoga mjeseca za pomoćnika ovomu Listu.

— Premješteni su duh. pomoćnici: g. Petar Ožanić iz Čazme u Voloder, a g. Josip Vohlmuth iz Maruševca u Čazmu.

— Kad tko putuje najvruća mu je želja, da uzmogne dobiti povoljan stan. Po katoličkoga svećenika, koj i na putu ima svojih dužnosti, to je ponajglavnije. Mnogi veći gradovi pobrinuli su se za to, te je u njih katoličkih svratišta. Takvo je svratište n. pr. u Grazu; a od god. 1876. vrlo sgodno mjesto, gdje katolički svećenik odsjesti može jest i u Beču I. Reichsrathstrasse 3. Sgrada je ova za kat. djetičko družtvo, koje tu ima svoju čitaonicu, igraonicu i jestionicu. Nu osim toga ima tu mnogo soba, gdje mogu kroz cielu godinu stanovati zastupnici na rajchsratu, te gdje se mogu nastaniti i putnici. U sgradi je i kapelica, gdje katolički svećenici mogu sv. misu odčitati. U blizini je postaja konjske željeznice, a položaj sgrade vrlo je povoljan. Mi ovo priobćujemo onoj gospodi, koja će putovati u Beč. U ovoj sgradi uz udobno stanovanje naći će uviek ljudi iste misli, s kojimi će se po volji razgovorit moći.

— Kojim duhom dišu ljudi, koji su u Francezkoj uz čestitoga, nu slaboga Mac-Mahona pokazaše opet nedavno. U Parizu namislilo se skupit skupštinu kršćanskih radničkih družtva, da se porazgovore najviše o tom, kako bi dobrovoljnimi prinesci najlaglje pomogli u biedi, koja je medju radnici nastala stoga, što je sve manje posla. Ministar Marcère zabrani taj kongres onaj isti dan, kad je na njekom mjestu govorio o slobodi udruživanja, koja vlada po Francezkoj. Gambettin list opravdavajuć taj ministrov čin reče, da je radničko pitanje puno pogibeljnijim postalo, odkad se njim zanimaju „ultramontanci“, pak da valja što prije tomu stati na put. Kad se ovakva što može dogoditi uz Mac-Mahona, čemu se nadati možemo, kad se on makne, o čem revolucijonarci živo nastoje!

Književo. *Postanje svjetovne papinske vlasti ili pedeset godina talijanske historije* (724—774) *napisao* Natko Nodilo. Ova knjiga, već prije najavljena, ugledala je nedavno svjetlo. Nadajuć se, da će ju strukovno pero potanje ocieniti, mi se obvezanimi smatramo, da ju oglasujuć popratimo s njekolikimi opazkami. Kako smo požudno za njom posegnuli, tako smo ju bolna srca na stran metnuli. Hrvatsko je sveučilište težkimi žuljevi narodnjimi podignuto, nije dakle čudo, da svaki pojav na njem potrese cielom domovinom, koja sva upire uviek oči u tu zenicu svoju. Bez dvojbe je dakle i za ovim novorodjenčetom posegnula mnoga hrvatska ruka, posegnuo je bez dvojbe mnogi katolički svećenik, da po njoj uzmognu prosudit duh, kojim diše naše sveučilište, da razaberu pravac, kojim će u životu poći sva nada naša, naša rodoljubna mladež. Nu mislimo, da su se mnogi s nami tužni zapitali, hoćemo-li ovim pravcem u sigurnu luku? A zašto se pitasmo ovako mi, a s nami i drugi? Za to, jer u knjizi nadjosmo njekolike, reći ćemo blago, vrlo smjele tvrdnje; a uz nje opet i takvih izraza, koji u ovo tužno vrieme u mnogom mogu razplamtit mržnju na crkvu katoličku, osobito na njenu vrhovnu glavu. Evo dokaza jednomu i drugomu. Nam se čini, da je ova razprava poglavito udesena tako, te će svatko uviditi, da „po historičnom sudu vlast i politika svjetovna papa rimskih bi glavni povod potonjemu razdvoju, koji i na vjerskome polju pojavi se megju istokom i zapadom“ (111). A čini nam se presmjelom ova tvrdnja s toga, što sudimo, da ju može reći samo onaj, koj ljudski zatvori oči na političku i religioznu razvraćenost Byzanta skoro od početka njegova. Tko bi tu tvrdnju stalnom držao morao bi pregledati razvraćenost dvora byzantinskoga, njegovu pogubnu financijalnu operaciju, njegov cesaropapizam, pak veliku onu povorku krivih nauka, koji su se radjali na istoku, i onda, dok crkvi još nije bilo slobode, a i onda, kad je ona slobodnije odahnula. Smjelim nam se na dalje čini i ono, gdje se kore pape, što tražiše u Franciji pomoći proti neprijateljem, koji prietiše Italiji i Rimu, a što se odbiše od Byzanta. Ukor ovaj vriedio bi, kad bi se dokazalo, da je Byzant bio i moćan i voljan branit Italiju i Rim od neprijatelja. Toga dokaza mi u knjizi ne nadjosmo, jer ne smatramo dokazom puke tvrdnje, da je „u bizantinskoj vlasti bilo dosta redeće one sile, koja kroz sjajno doba Rima oglasi se veličanstveno kano rimski mir, pax romana“ (86). Dapače i iz onoga, kako g. pisac riše borbe Byzanta s Bulgarijom (100, 105 i drugdje), mi bismo zaključili baš protivno. (Vidi o svem tom *Rad* knj. XXV. str. 207. i sl.; XXVII. str. 120. i sl.; Weiss — Gfrörer: *Byzantinische Geschichten* II. 285. i sl.; Dr. J. B. Weiss: *Lehrbuch der Weltgeschichte* Zw. Aufl. II. B. 1. H. S. 560—568, 2. H. S. 961—978). — Ima pojava i u našoj sv. crkvi koje svatko žaliti mora, bilo je i zloraba, kojih nitko povladjivat ne može. Nu ovo jedno i drugo moglo se je možda s raznih uzroka ostentativno izticati u stalno njeko doba, nu danas za to nikakova uzroka ne ima. Izticati to danas, mi mislimo da to znači dražiti i izazivati. Tako je n. pr. bez dvojbe s indulgencijami bilo zloraba, jer su ljudi ipak ljudi, makar su i u crkvenoj hierarhiji. Nu što će si, molim vas, danas misliti o tom nauku mladić, koj pročita, da su pape „rasklopile nebo“ (44); da je Petrov nasljednik „po volji na ovu i na onu ruku, motao carstvom nebeskim“ (80). Što će držati mladić o redovničkom životu, kad uzčita porugljivo, da tu vlada „strašno bogomoljstvo“, da su samostani „gnijezda fratarske molitve“ (62). A da-li će blagoslovno djelovati kod nas ono zametavanje nadnaravnih uzroka u historičkih dogodjajih, mi nećemo da prosudjujemo. Mi tek žalimo, što će i ovo djelce, napisano velikim trudom, mnogo doprinesti, da će kod nas pokrenuti naročito politički život onim smjerom, s koga se vraća i Njemačka i Ruska, a hoće se na skoro bez dvojbe i Francezka i Italija. Nu mi Hrvati kano da smo osudjeni na to, te nas ni tudja nesreća opametiti ne može.

Urednik Dr. Andrija Jagatić.

Tiskom Dragutina Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 38. U Zagrebu, 19. rujna 1878. **Tečaj XXIX.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Skrb za uzgoj klera.

(Konac.)

U takvo doba sastane se sabor tridentski. Videć on tužnu sadašnjost, a crpeć u prošlosti nauk, da su se po valjanih sjemeništih onako krasni svećenici uzgojili, kakvimi je obilovala crkva katolička, odluči on opet ih uzpostaviti. U sjednici XXIII, glavi XVIII. govori o tom sv. sabor na širje.

Ponajprije razlaže, kako je nuždno, da se opet podignu sjemeništa za malene po dieocezah. Mladež je sklona, da podje za nasladami svieta, pak ne ima-li joj nikakve stege, eto je odmah u griehu. A kad se jednom poda griehu pretežko ćeš ju popraviti, ne pomogne-li ti osobitim načinom Bog. Ova pako izvanredna pomoć božja neće k nam doći sama, ako mi od svoje strane ne budemo sudjelovali, kolikogod možemo. Tko bi tu pomoć samo izčekivao, a ništa ne radio, taj bi hotio kušati Boga. A po mnienju sv. sabora, duhom svetim ravnanoga, mi ćemo najbolje sudjelovati, uznastojimo-li, da se podignu sjemeništa za malene. Za to i nalaže sv. sabor biskupom, da ih osnivaju, te nadbiskupom zapovieda, da sile na to biskupe, provincijalnim saborom pako, da prinužde na to nemarne nadbiskupe.

Poslie spominje sv. sabor, tko bi se mogao u takvo sjemenište primiti. Hoće najme sv. sabor, da mladići ne budu mladji od 12, a stariji od 16 godina; da su djeca zakonskih roditelja; da znadu dobro čitati i pisati; da imadu volje posvetit se svećeničkomu stališu, i da se je tomu nadati gledeć na njihove duševne sposobnosti, pak na moralno vladanje. Prednost daje sv. sabor siromašnim, prem ne izključuje ni bogatih, samo želi, da se oni uzgajaju tu na svoj trošak, pak da nastoje služiti Bogu i crkvi.

Za tim je propisao sv. sabor, kako će uredjeno biti takvo sjemenište. Pitomci će se podieliti u razne odsjeke prema broju dobi i prema napredku i nauku. Stariji mogu se upotrebiti i kod službe božje, a čim jedni izadju drugi da se odmah primu. Mladići će nositi svećeničko odielo i tonsuru, a učit će se gramatiku, crkveno pjevanje, crkvene račune i druge, što je koristno. Osobito pako morati će proučavati sveto pismo, crkvene knjige, homilije svetaca, način, kako će dieliti otajstva, naročito otajstvo sv. pokore. Svaki dan biti će kod sv. mise, izpoviediti će se barem svakoga mjeseca, a pričestiti će se po savjetu svoga izpovjednika. U svetačne dane ići će k sv. misi u stolnu crkvu. Neuredne i koji se ne bi popraviti hotjeli kazniti će poglavari oštro, i ako bude nuždno i iztjerati će ih.

A nije sv. sabor zaboravio ni na to, tko će namaknuti trošak za tako skup zavod. Ponajprije u ovu svrhu imadu se obratiti gdje ih ima razni zapisi za obuku i uzgoj mladeži. Drugo vrelo u tu svrhu jesu takozvana *seminaristica*. Nalaže najme sv. sabor, da biskup imenuje odbor od četiri lica. Dva člana bila bi iz kaptola, a dva iz ostaloga svećenstva. Jednoga iz kaptola, i jednoga iz ostaloga svećenstva birao bi sam biskup, a drugoga dotičnici, koje bi zastupao. Dužnost ovoga odbora bila bi, da stalan prinos razporeže na sve dostojanstvenike i na sve nadarbine. Od biskupa, pa do posliednje župe ne izuzimlje sveti sabor ma baš nikoga. — Ako bi koja dioeceza tako siromašna bila, pak ne bi nikako mogla ustrojit takvo sjemenište, nalaže sabor, da ili provincijalna sinoda ili metropolit odredi, kako će više biskupija zajedno na stanovitom mjestu podići sjemenište. U onih pako dioecezah, koje su velike, može se i više takvih sjemeništa podići, koja će sva ovisna biti od onoga, koje je u biskupovu gradu.

5. Ovimi svojimi odredbami stekao si je sabor tridentski za uzgoj klera neumrlih zasluga. Priznalo mu se je to već tada, jer su mnogi kazali: kad bi sabor izdao samo ovaj dekret o sjemeništih, sav trud, što ga je kroz mnogo godina ulagao, bogato bi mu se izplatio. A mora mu se to priznati danas, pošto je izkustvom ona tadanja nada posve potvrdjena. Gdjegod bi se odazvali glasu sabora tridentskoga, svagdje su za kratko vrieme dobili valjanih i za stvar božju oduševljenih svećenika. Stoga su svi revni biskupi po želji sabora radili. Sv. Karlo Boromaeo ustrojio je u Milanu 3 takva sjemeništa. Pio IV. zasnovao je rimsko sjemenište i izručio ga je Isusovcem. Za ovim liepim primjerom povele su se mnoge biskupije po Njemačkoj, a osobito u Francezkoj. Ovaj krasni i za svaku plemenitu misao oduševljeni narod podiže veličanstvena upravo sjemeništa. Kardinal Lotharingije a nadbiskup rheinski vojvoda Guiški, pak kardinal Bourbon nadbiskup Rouenski držali su i sami kod sebe sjemeništa, a uplivom svojim gledali su, da im se odazovu i po drugih diecezah vriedni biskupi. Plemenito njihovo nastojanje podupirala je i državna vlast, naročito za Ludovika XIV. — Španjolska, koja je već u rano doba kršćanstva prva mogla pokazati liepe zavode za uzgoj klera, nije se ni sada mogla, pa ni htjela oglušiti glasu sabora tridentskoga. I sada je ona za kratko vrieme s ponosom mogla pokazati na svoja sjemeništa u Toledu, Compostelli, Cordovi i Salamanki. — Mučenica Irska diči se svojim sjemeništem u Mainothu, i u Karlowu, a novi sviet u Americi dizao bi u svakoj novoj biskupiji sjemeništa. Obćenito ovo revnovanje katoličkoga svieta revno su podupirali pape Grgur XIV. i Benedikt XIII.

Plemenitomu ovomu nastojanju i bi reći natjecanju stao je u prošlom vieku na put onaj zli duh, koj je ovladao tadanjim družtvom, pošto je kroz više decenija odprije sve po malo klijao. Galikanizam u Francezkoj, Febronizam u Njemačkoj, čij ogranak bijaše austrijski Josefinizam — sve je ovo na uzgoj klera djelovalo pogubno. U Austriji stao je crkvi neprijazan duh puhati već za Karla VI. Savjetnici carice Marije Therezije znali su ju i proti njezinoj volji navesti, te je mnogi udarac zadala i uzgoju klera. Potajni član slobodnih zidara, tudjinac van Swieten sklonio ju je, da je uzgoj klera oduzet Isusovcem, da su morali bogoslovci slušati predavanja kanoniste Rieggera, koj je učio novu nauku o svemoćju države; da se po svih bogoslovnih školah i druge discipline predavale po knjigah, koje je propisalo bečko sveučilište, posve zadojeno crkvi neprijaznim duhom. Nezadovoljin tim naložili su svim samostanom i zavodom, gdje se je kler uzgajao, da si nabave toliko primjeraka Rieggerova djela, koliko je djaka, oni pako, gdje se kler ne uzgaja, da si nabave najmanje dva primjerka, i to za četiri tjedna. Što više! Pod najstrožom kaznom nije bilo slobodno zarediti klerika, dok nije položio izpita iz crkvenoga prava po onih načelih, kako se je predavalo po c. kr. sveučilištih. Kad se ovo uzme na um, onda se nećemo toliko čuditi, što je sin Marije Therezije mnoga dioecezanska sjemeništa poukidao, a mjesto njih podigao centralna u Beču, Pešti, Pragu itd. A kler, koj ne raste pod budnim okom biskupa svoga, koj se privčaje paziti više na hire ljudske, nego-li na volju božju — takav kler ne može zadovoljavati težkoj zadaći svojoj. Nije dakle čudo, što se je svjestniji episkopat stao odvažno opirati ovomu pogubnomu smjeru. Hvala hrabrim belgijskim biskupom, što se je i kod nas episkopat micati počeo. Kretanju ovomu u dobri je čas došla i Josipova smrt. Jer Leopold je sam drage volje zadovoljio pravednim željam biskupa, te je opet uzpostavio više dioecezanskih sjemeništa. Uz moćnu podporu Klementa XI. uzgoj klera pokrenuo je kod nas opet na onu dobru stazu, kojom je pošao odmah poslje sabora tridentskoga.

6. Iz svega, što do sada rekosmo štioci se mogoše uvjeriti, kako je katol. crkva uviek mnogo o tom nastojala, da si uzgoji valjan kler. Način a i sredstva uzgajanja bila su uviek omjerena o duhu vremena. Ako je duh bio dobar, ona je uzgajala sredstvi običnimi, a ako je bio zločest duh vremena, ona se je prihvatila i vanrednih sredstva. U tom nam valja i dandanas nasliedovati naše katoličke predje. Duh sadanjega vremena u mnogom se razlikuje od dosadanjih. Ali smo imali i ljetos sgode, da to po višeput spomenemo. A osjećaju, te vide to i štioci sami. Ne vojuje se sada proti ovoj ili onoj istini naše sv. vjere, nego se udara na same temelje naše crkve. Ne spotiče se sada ova ili ona malena pogreška svećenstva, već mu se kaže jasno i glasno, potajice i u brk, da samo ne vjeruje, što druge nauča, da je dakle s jedne ruke glupo, a s druge zlobno, kad i znatice druge vara. I dok ovako svakojaki mudraci mudruju, čim zapredu govor o vjeri i svećenstvu, dotlje drugi snuju na znanstvenom polju takve sustave, a na zakonodavnom takve zakone, da moraju družtvo ljudsko dovesti do skrajne biede, a tim prouzročiti u njem užasnu

katastrofu. Crkva katolička, osobito naučajuća, nije ovakvih pokreta nikada gledala prekrštenih ruku, neće ih, a i ne može ih gledati ni sada. Tà ona je kvas, koj mora proći kroz sve slojeve ljudskoga družtva, ona je sol, koja mora smočnim učiniti sviet!

Ovakav protukršćanski pokret u svih granah od nekoga doba zavladao je i u našoj Hrvatskoj. Mi sjećamo štioce samo na govore zastupnika I. Berute na prošlom saboru, iz kojih smo i mi ljetos priobćili ulomak. Sjećamo ih i na školski zakon, a osobito na samu saborsku razpravu o tom zakonu. Sjećamo ih na njeku vrst štampe, koja se je od njekoga vremena u nas udomila. Sjećamo ih dapače i na porotu našu, na njen posliednji pravorok i na bogumrzke govore, koje tu rekoše ljudi iz naše inteligencije. Što više! Sjećamo ih i na zadnje izbore zagrebačke, gdje se je pokazalo, da je liberalačkoga i bezvjerskoga duha dapače i u samom seljačtvu. Ako se je vriedni zastupnik koprivnički mogao lani gorko, nu istinito potužiti na nadri-inteligenciju, a nam su poslje njeki i gradjani i seljaci dali sgode, te bolno barem zaključit možemo, da je pokvarena duha modernoga i u ovih krugovih, iz kojih očekivasmo, da će proizaći zdrav pokret u našem narodu.

I ovakvi stališi davati će nam i od sada, kako i do sada većinom mladiće, da ih uzgojimo u svećenike. Ovo će zlo na brzo ponarasti, jer zlo ide uviek orijaškim korakom. Hoće-li itko kroz 4 ili recimo kroz 6 godina moći izčupat mladiću sve ono iz srca, što mu je sviet u najžešćoj dobi punom rukom podavao? Težkoća je u uzgoju klera i sada, a neće-li ih stoput većih biti i za kratko vrieme?

Što dakle? Kako ćemo mi prikupit si hrabrih vojnika, koji će se odvažno opirati strašnoj i pogubnoj ovoj bujici? Mi rado posljedujemo druge: posljedujemo ih i u ovom, tim voljnije, što si ne možemo žalibože laskati, da kod nas ne ima onih zlih okolnosti, kojih je drugud. Mi smo bez dvojbe voljni uviek slušati glas naše sv. majke crkve: posluhnimo der ga i sada. A što sada rade za uzgoj svoga klera katolici? D i ž u d j e č a č k a s j e m e n i š t a. Što nam je naložila naša sveta mati crkva? Da prinosimo voljno, što nam biskup naš naloži za d j e č a č k o s j e m e n i š t e. Oko nas svuda liepim nam primjerom prednjače, a okolnosti nas naše silno na to nukaju. Za kratak čas pozvat će i nas nadpastir naš na žrtve u plemenitu ovu svrhu. Odazovimo mu se jednodušno i podajmo barem maleni dielak za dobro one naše svete majke, koja nas je na noge osovila i koja nam hvala dobromu Bogu, s veće strane obilnom rukom daje. Svećenstvo naše uviek je vruće ljubilo dragu svoju domovinu Hrvatsku: osigurajmo joj prinesci svojimi za vjekove stotine vatrenih rodoljuba. Hrvatsko svećenstvo pozorno prati svaki korak hrabre naše vojske po Bosni i Hercegovini; svaka vesela viest gromovito odjekne u njegovoj duši, kako ga duboko zaboli svaka neugodna. Ne čeka-li ga i tamo velik nu svet i sladak posao? Prinesimo dakle rado darove, da barem nasljednici naši uzmognu podpuno zadaći svojoj zadovoljiti! S mnogih premnogih razloga hrvatsko svećenstvo, sve bez iznimke cielo hrvatsko svećenstvo ima uzroka, da se jedne duše odazove otčinskomu pozivu nadpastira svoga.

Vjera u čudesa i proročanstva.

(Anton J a g a t i ć.)

(Dalje.)

Pa zar se nebi bilo moralo isto dogoditi apoštolom i evangjelistom, ljudem prostim i neukim? Bi-li zar oni umjeli toli raznovrstne dogodjaje od tolikoga zamašaja tako vješto izmisliti, pa još k tomu ne tek jedan, već njih četvorica, pišući ob istom predmetu na raznih i odaljenih mjestih?

Ako nisu bila istinita tolika nečuvena čudesa, što ih Isus tvorijaše, kao što je ono o pretvorbi vode u vino, ob ozdravljenju nemoćnika, ob uskrisivanju mrtvih, ob izganjanju nečistih duhova, ob umnoženju kruha, ob utaloživšoj se buri, ob otvorivših se grobovih, o toli čudnovatom pomrčanju sunca prigodom njegove smrti, ako sve ovo velju, nije istina, kako to, te se nije medju tolikimi Židovi i tolikimi učenimi Rimljani našao bar jedan Daniel, da neustrašivo razokrije tolike prevare? Pa ipak Židovi ne samo ne smjedoše izać perom na mejdan, da ono oprovrgnu, što bijahu sv. evangjeliste o Spasitelju napisali, već oni sami se na hiljade okupiše oko umrvšega Spasitelja na križu, te udarajući se po prsima priznaše najdubljim ubiedjenjem njegovo božansko poslanje, prezrievši progonstva i muke, što no im bijaše zato radi Isusa pretrpjeti.

Pa ako bijahu ova čudesa izmišljene pripovjedke, kako-li mogahu u njih vjerovati oholi Grci, Parčani, Medjani, Mesopotanci, Arabljani, Elamićani, Egipćani, a poglavito Rimljani, toliki protivnici vjere Kristove? Medju njimi bijaše takodjer mnogo filosofa i sofista, koji nedopuštahu nikoju novost, tek da se tim pokažu pred svietom mudriji i da uzdrže svoj ugled; kako je indi sav sviet u toli kratko vrieme mogao povjerovati u čudesa, te još danas u njih vjeruje? Je-li možda mnienje poderane hrpe razštrkanih Židova, bez domovine i svećenika, bez žrtve i vjere, bez znanja i narodnosti, vriedi više

*

od tolikih kršćanskih careva, učenjaka, gradova, sveučilišta i svetaca, koji su uvjek štovali a i dandanas štuju ono sv. evangjelje, u koje Židovi pljuju!, gazeć ga nogami? A zašto vjeruju Židovi u čudesa Mojsijina, Ilijina, Elisejeva, ako ne s toga, jer bijahu pobilježena u sv. knjigah, i svake sedme godine pred cielim narodom pročitana? Je-li dakle pravo, te oni na zajedničkoj tezulji više uteza na svoju stranu primeću? Kojim pravom se tko služi prema drugomu, onim se neka služi i sam, ovako glasi sveobći zakon. Neka pokušaju današnji Židovi ubiediti sviet tek jednim čudom, učinjenim kojim od njihovih rabina, kao što osvjedočiše sv. evangjeliste i apoštoli sviet velikimi čudesi u svoje vrieme.

Istina je, te bijahu sv. evangjeliste prvi, što propoviedahu nečuvena čudesa Isusom tvorena, nu je istina i to, te su sami poganski povjestničari ove dogodjaje popisali, kao što nam povjest jasno svjedoči. Egesip navadja u 5. knjizi svoje povjesti dva pisma Pilata na Caesara Tiberija, u kojih opisuje živimi bojami najnepravedniju odsudu i umorstvo Isusa, te mu pripovieda o zamjernih čudesih Isusovih još za njegova života učinjenih, i o još većih, što no ih tvoraše poslje svoga uzkrsnuća. Da je ovo Pilatovo pismo na Tiberija vjerodostojno, i izključujuće svaku dvojbu, svjedoči sam car Tiberij, koji no htjede Isusa, uvjeriv se o njegovoj božanskoj mudrosti i nečuvenih čudesih, u hrpu svojih bogova u kapitoliju uvrstiti; nu buduć da nehtjede na to senat pristati — božja bo providnost ne dopusti, da se ime pravoga Boga medju kumiri spominje — to je Tiberij dao kršćanom podpunu slobodu vjere u Isusa Krista sve do svoje smrti.

Nu što su-li zar bile sibilinske knjige naše? Pa ipak ove poganske proročke knjige takodjer prorokuju o budućem spasitelju čovječanstva i njegovih čudesih, koja proročanstva se sva na Isusu izpuniše, kano što bijahu pred toliko vremena u sibilinskih pjesmah izpjevana. Josip Evrejanin nebijaše kršćanin, pa ipak svjedočanstvo, što ga on izreče o Isusu toli je jasno, te bi ono ciglo bilo podobno osramiti za uvjek židovski obraz, kad mu isti nebi bio nalik srcu caklinom pokrivenu. U isto vrieme, veli on, bijaše Isus čovjek mudar, ako je smjeti čovjekom ga nazvati; on bijaše čudotvorac i učitelj svakoga, koji je rad ogrliti istinu. I opisav malo kašnje groznu smrt Isusovu veli: On im se treći dan poslje smrti ukaza živ, te se na njem izpunilo sve, što bijahu o njem proroci prorekli. Nuto, Židovi nehoteći vjerovati našim evangjelistom, usiljeni su vjerovati svojim vlastitim piscem, neće-li da vjeruju sami sebi, ili ako ih je volja zaniekati vjerodostojnost onim piscem, od kojih vjerodostojnijih pod suncem nikad nenadjoše. Nu neznajuć Židovi na toli nepobitne dokaze ništa više primjetiti, nastoje bar pomutit izvor čudesa, i neumeć oprovrć ih perom, izumievaju način bar ih izvrnut. Oni dakle vele dà, Isus je tvorio nekakova čudesa; nu on se je služio prevarom i čarobijom.

Sličnom klevetom bijaše njekoć Apulij napao čudesa Mojsijina. Ono dakle, što bi Židovi odgovorili svomu neprijatelju Apuliju u prilog čudesom Mojsijinim, odvratit ćemo mi našim neprijateljem Židovom na obranu naših čudesa. U ostalom kako mogaše Isus biti čarobnjak, dočim njegov zakon toli strogo prepovieda koli praznovjerstvo, toli čarobiju? Ovdje nam valja ponajprije znati, da je svrha čarobije ili magije bila obično bližnjemu naškoditi, a njezin cilj bijaše ili osveta, ili nasilje, ili strahote putene naslade; dočim Isusova čudesa smierahu vazda na dobrobit tiela, a još većma čovječje duše, priučavajući ljude kreposti i poštenju. Napokon, moć čarobnjaka je vrlo malena, mnogo manja od moći nečistoga duha, kojemu Bog kadkada prepušta škoditi ljudem. Kako bi indi Isus bio mogao posredstvom nečistoga duha tvoriti čudesa, nadmašujuća moć samoga pakla i njegovih duhova, kao što bijaše n. pr. moć uzkrisivati mrtve, i napokon uzkrisiti sama sebe? Je-li igda koji čarobnjak ma i posredstvom sotone mrtva čovjeka uzkrisio? Kako li bi Isus mogao naučati nauk toli svet i uzvišen, kad bi bio obsjednut nečistim duhom, kao što ga obiediše Židovi? Ako je Isus skršio moć pakla, je-li ju je skršio pomoćju samoga pakla i njegovih duhova, te izgonio vragove iz biesomućnika pomoćju belcebuba poglavice vražjega, kao što se svidjelo bulazniti farisejem?

Može-li jedan nečisti duh drugoga goniti, te kraljestvo pakla dići se protiva samomu sebi? Nu svršimo ovdje sa Židovi, s kojimi, kad bismo htjeli sve dokaze nadovezati, tako morali bismo se pozadugo zabaviti.

Nu da rečemo sve u jedno, čudesa Isusova bijahu tvorena u tolikom množtvu, na očigled tolikih ljudih, na mjestih toli raznih, načinom toli lahkim, rukom toli čudotvornom, tolikom slavom Boga, tolikim obiedjenjem gledalaca, tolikim žarom ljubavi, te bijahu pobilježena slugami toli nevinimi, perom toli iskrenim, osobami toli svetimi, osvjedočenjem tako živim, sve do najmanje potankosti, da izvraćat njihovu vjerodostojnost značilo bi ne tek pokrit si oči šakom, već izvadit ih iz čela, ter hotice osliepiti iz cigle mržnje prema svjetlu danu.

Grozna stvar je strast. Ona čini, te mnogi sliepac misli, da ima hiljadu očijuh, da nazire tudje mane, dočim neima niti dva oka, da zamjeti vlastitu prevaru. Neimajući neprijatelji crkve, a navlastito razkolnici i nevjernici čudesa, kao što smo se gore uglavili, radi bi na svaki način uništiti ona čudesa, što se u katoličkoj crkvi dogadjaju, osvadjajući nas, da smo praznovjerci, i da rado izmišljamo svakojaka čudesa. Nastojat ćemo indi dokazati, da klevete, kojimi nas naši neprijatelji biede, ništa nedokazuju, pače da nikomu nepadaju na obraz, doli njim samim.

Jedni najprije vele, da su čudesa nemoguća. Jednomu sofisti — cjepidlačaru — što bezkrajnimi dokazi pobijaše mogućnost gibanja, neodgovori jedan starac ništa, nego spopadši ga za ruku i proturav ga amo tamo po

sobi, u kojoj se bijaše onaj mladić priegovarao, reče mu napokon: Jel' te, sada dopuštaš mogućnost gibanja?

(Dalje će sliediti.)

Pio VII. i Napoleon I.

(Dalje.)

Sbog ovih iskrenih i otvorenih papinih izjava Napoleon skoro da nepobiesni; Pio imao je skupo platiti svoju smielost, što se je usudio uzprotiviti mu se. Car prekinu svako dopisivanje s papom te je dogovarao s njim samo preko Talleyranda, odpaloga biskupa i hulitelja svake svetinje, i poruči mu: „Ako mu se neprilagodi, to ga neće podnipošto smatrati svjetskim vladarom, te će crkvenu državu pripojiti Francezkoj.“ Istu prietnju ponovi on kašnje preko zloglasnoga Alquiera, koga je kašnje na mjesto kardinala Fescha kao poslanika u Rim poslao, i preko kraljevskoga namjestnika u Italiji — Eugena.

Nu papa se ne preplaši tih prietnja niti se dade njim na stranputicu zavesti. Postojanom odvažnošću i srčanošću branio je on slobodu i prava crkve. „Ta Vi ste jači“, reče on jednoga dana Alquieru, „pak činite ono, što mislite da je koristno i shodno. Vi ćete biti, ako Vas je volja, gospodari naših država. Možete po svojoj volji razpolagati sa svim onim, što Vam se čini, da bi Vam u njih od pomoći bilo. Mi se evo u ovaj par baš tako ponašamo, kano da nebi znali, da ste dali pripraviti u Rimu praha za obsiedanje Gaete, i malo dalje rakete. Mi nećemo biti tako nespretni pak činiti kakove priprave, da Vam se opremo. Nu netražite izrično od nas, da to odobrimo. Car neka promisli, da prosvjedi, koje ćemo prema okolnostim uložiti, i o kojih smo baš malo prije govorili, neće smierati na to, da caru omrznemo, već većma na to, da izbjegnemo tužbam i osveti njegovih neprijatelja, koji bi tada i naši bili. U ostalom može Njegovo Veličanstvo prietnje svoje izpuniti i nam oteti ono, što posjedujemo. Mi smo na sve spremni, makar išli u kakov samostan ili u rimske katakombe po primjeru prvih nasliednika sv. Petra.“

Papa bio je spreman na skrajnosti. On se je nadao, da će Napoleon upotrebiti materijalnu silu, nu nije se je bojao; pače se je nadao i bio njekim načinom skoro skroz uvjeren, da će i ovaj progon, kao što i svi dojakošnji sretno po crkvu izpasti.

I tu slutnju papinu sgodno baš predstavlja francezki poslanik u Rimu Alquier u svom listu, što ga pisa Talleyrandu u Pariz: „Vaša Prejasnost valjda nije zaboravila onoga, što sam ja rekao o tvrdokornom odporu papinomu i o tom, da je nemoguće, njega pobjediti. Ljuto se je prevario o značaju ovoga souveraina tko je mislio, da se njegova prividna popustljivost dade kretati, kamo bi tko htio. Ovako o njem suditi može se samo u onih stvarih, koje se tiču državne uprave ili pojedinih kakovih poslova kod uprave; jer se samo u tom pogledu papa pouzdava u volju onih, kojim je taj posao povjeren; nu u svem, što se tiče vlasti vrhovne crkvene glave, oslanja se samo na se i nevjeruje nikomu drugomu. Papa je istinabog blage ćudi, nu ujedno i stalnoga karaktera, koj je kadar biti tako opornim, da odoli svakomu pokusu. Istina je, da će se sladko smijati, ako svojim odporom izazove takove političke dogodjaje, koje on nazivlje progonom.

Kao što svi ultramontanci, tako misli i on, da navale na crkvu moraju ovoj sretnija vremena i dneve slavlja privesti; i već skoro na sva usta viču: „Ako nas car obori, njegov će nas nasliednik opet podići.“

I god. 1817. prodje time, da su se vodili dogovori medju papom i carevimi ovlaštenici; nu ovi dogovori ostali su bez uspjeha. I iz toga vremena imamo jedan list, što ga je na dan 22. srpnja Napoleon iz Draždjana pisao svomu pastorku Eugenu, kraljevskomu namjestniku u Italiji. U tom listu govori on o svojih prepirkah s papom, koj se je izjavio, da će u priekom slučaju proti caru poslužiti se svojom duhovnom vlasti. Spomenuti ćemo jedan passus iz toga lista, da se vidi, kako-li je preuzetnost i nasilje Napoleonovo proti papi sve to većma raslo, i stoga, što se u njem sadržaje jedna Napoleonova izjava, koja se je kašnje providnom božjom upravom oživotvorila na njegovu vlastitu propast.

Napoleon piše Eugenu: „Sine moj! Uvidio sam iz lista, što ga je Njegova svetost Vam poslala, nu kojega Njegova svetost sigurno nije sama pisala, da se meni groze. Zar može čovjek povjerovati, da su prava prestolja manje sveta pred Bogom, nego-li prava papinske krune? Bilo je kraljeva prije nego papa. Oni vele, da će sve zlo, što sam ga religiji naneo, na vidjelo iznjeti? Sliepci! Zar neznaju, da neima kutića na zemlji u Njemačkoj, u Italiji, u Poljskoj, gdje nisam više dobra crkvi učinio, dočim papa sam u tih mjestih više zla čini, neću reći iz zle namjere, nego sbog nepromišljenih savjeta nekih tupoglavih glavica, koje ga okružuju.

Oni me hoće pred kršćanstvom obtužiti! Ova smiešna pomisao može samo niknuti s velika neznanja vieka u kom živimo; podkrala se je tu i bludnja koja je za čitavih 1000 godina zakasnila. Papa, koj bi se dao sklonuti na takov korak, prestao bi biti pred mojima očima papom. Ja bih ga smatrao antikrstom, poslanim da prevrati sviet i da ljudem zlo čini, i ja bih hvalio Bogu za tu njegovu nesvjesticu. Kad bi se to sbilo, to bih narode moje odkinuo od obćenja s Rimom i uveo takovu policiju, da se oni mysteriozni listovi nebi već mogli razašiljati, niti bi se više sazivale one tajinstvene skupštine, koje smućuju jedan dio Italije i samo se zato sazivlju, da se bogobojeće duše zastraše. . . . Pak što želi Pio VII. time postići, što me kani pred kršćanstvom obtužiti? Kani-li možda prestolje udariti interdiktom? Kani-li mene udariti prokletstvom? Pak zar misli, da će tada oružje sbog toga mojim vojnikom iz ruku pasti? Zar misli, da će time porinuti u ruke mojim narodom mač da mi ga u

srce zarinu? Ne, preostaje mu tada ništa drugo nego da pokuša oštrići me i zatvoriti u koj samostan.... Sadanji papa se je potrudio te je došao u Pariz na moje krunisanje. Tim sam ga priznao svetim prelatom; nu on je htio, da mu ustupim legacije, a ja toga niti sam mogao niti htio učiniti. Sadanji je papa odveć jak: neimam svećenika kojim bi mogao diktirati.... Pak zašto neće papa da dade caru, što je carevo? Zar je on na zemlji više, nego je bio Isus Krst.

Možda nije daleko vrieme, ako samo nastave praviti mi neprilike u mojoj državi, kad ću ja papu priznavati samo kano rimskoga biskupa i kao biskupa u istoj vlastitosti sa drugimi biskupi moje države. Ja se neću bojati sazvati francezku, talijansku, njemačku i poljsku narodnost u koncil, da obavim svoje poslove i bez pape. Pak je istina, da ono, što u jednoj zemlji čovjeka čini sretnim i blaženim, da ga to isto može sretnim i blaženim učiniti i u drugoj zemlji. Prava trostruke krune nisu drugo nego dužnost, poniziti se i moliti. Ja imam svoju krunu samo od Boga i mojih naroda, pak sam za nju samo Bogu i mojim narodom odgovoran. Što se tiče rimske kurije za nju ću biti uvjek Karlo Veliki a nikada pako Ljudevit dobri..... Isus Krst nije ustanovio nikakvoga hodočašćenja u Rim, kao što je to učinio Muhamed u Mekku. „U Canossu neidem"; nu napokon otišao je na sv. Helenu.

To su moje misli, sinko moj. Ja sam smatrao nuždnim, da Vam jih saobćim. Opunovlašćujem Vas, da samo još jedno pismo pošaljete Njegovoj Svetosti, te svetoga otca izviestite, da nemogu pristati na to, da italski biskupi traže svoju potvrdu od pape."

Čim se je Napoleon grozio u ovom i u drugih listovih, to poče doskora i izvadjati. Pošto je dne 10. listopada 1806. potukao Pruse kod Jene i Auerstädta a dne 14. lipnja 1807. Ruse kod Friedlanda, te mirom, sklopljenim dne 7. srpnja 1807. u Tilzitu zadobio nov posjed, mislio je, da je sada nadošlo vrieme, da i crkvenu državu utjelovi sa svojim carstvom, i da će sada moći nepokoljebivoga i neslomivoga papu silom prinukati, da bude popustljiviji i poslušniji.

I sada počima Napoleon novim načinom progoniti crkvu i papu, naime surovom i materijalnom silom. —

(Dalje će sliediti.)

Charles Barthélémy Dumortier.

Dne 10. srpnja o. g. preminu u Tournai-u veliki i na daleko glasovit katol. učenjak i državnik Ch. B. Dumortier. Sva Belgija plače za njim, a punim pravom. Kao vjeran sin katoličke crkve i borioc najkriepčiji za katolička načela zaslužio je živ najveće priznanje a mrtav tužaljku ne samo katolika u Belgiji nego u cieloj Europi. I mi se nadamo, da ćemo štiocem ugoditi, budemo-li glasovitoga katolika na grobu ovienčali bar tim, ako na kratko neke crtice iz njegova života priobćimo.

Ch. B. Dumortier rodi se god. 1797. u Tournai-u, gradu belgijske provincije Hennegave. Od kat. roditelja odgojen u pravom kršćanskom duhu ćutio je Dumortier najveću volju za prirodoslovje te se još kao djačić najvolio baviti botanikom. Tek 25 god. star napisa djelce: „commentationes botanicae" a 5 god. kašnje: „Florula belgica." Ova mu djelca pribave veliko priznanje u strukovnjaka. Ona su jasno pokazala, da je mladi Dumortier kao botanik dubok u znanju a krom toga vješt u poznavanju bilinskih vrsti. Akademije u Bruselju i Bonnu, ocieniv njegov rad, imenovale su ga doskora članom prirodoslovnoga odiela.

Ali providnost božja odabra Dumortiera za drugo polje i to političko. Despotičkom politikom Napoleona I. upozna se Dumortier još kao djak, on je pače mnogomu nasilju bio sám očevidac. Prem botanik, ipak je već tada oćutio težku bol, kada je gledao ili čuo, kako se mnogomu sve na silu grabi pravo. Njega je gorko zaboljelo, kada je bečki kongres proti želji belgijskih katolika s Holandijom sdružio Belgiju te nju stavio pod upravu kalvinističkoga kralja Vilima oranskoga. A kada su još Holandijci počeli gnjaviti i tlačiti katolike u Belgiji uzkipi katoličko srce u Dumortier-a. On je bio tada prvi, koj je stao na branik kat. interesa, a ovlastilo ga na to, ne samo, jer je bio katolik, već i to, što je bio izabran u stališe provincije „Hennegau." Naš Barthélémy osnuje u to tužno doba po katolike još i glasilo „Courrier d' Escaut", u kojem je vještim svojim perom i katoličkim oduševljenjem počeo braniti prava potištenih belgijskih katolika.

Francezka revolucija mjeseca rujna 1830. neosta bez upliva za susjednu Belgiju. Na 24. kolov. buknu revolucija u Bruselju i razširi se doskora i u drugih gradovih Belgije. U Tournai-u bio je Dumortier prvi, koj je za katoličku stvar bio na čelu. Njegove zasluge priznao je Tournai rado te ga i obdario krasnom sabljom. G. 1831. uredi se opet stanje u Belgiji, ona dobi kralja u princu Leopoldu saksonsko-koburžkom a Dumortier bude još iste godine u Turnai-u izabran za poslanika u representantnu komoru. Njoj je bio revnim članom, a uviek u katoličkom duhu, sve do smrti.

Nova komora imala je težkih zadaća. Bilo je tuj riešiti vjerska, vojnička, financijalna itd. pitanja, ali svagdje vidimo opet Dumortier-a kao govornika ne samo opojena žarom domoljubja već i vjerom. On nije mario pokazati se svemu svietu katolikom i onda, kada se je činilo, da ga i sami katolici ostavljaju. Njegova rieč je za to mnogo vriedila. Kada je londonska konferencija u 24. čl. tražila, da se polovica duga Nizozemske naprti Belgiji, bio je Dumortier onaj, koj je diplomaciji dokazao nepravdu. Na njegov glas u velikoj brošuri na diplomaciju europejsku bude dug smanjen niže od 300 milijuna.

Godina 1838. odluči, da se od Belgije odciepi sadanji Luksemburg i holandezki Limbourg. Ovo je strašno kosnulo ne samo Belgijce nego i Dumortiera. On je i

sada napregnuo sve sile, da ovaj podhvat bezobzirne diplomacije osujeti, ali badava, što je bilo odlučeno, imalo se je sgoditi. To je prvi put, kada je velikoga državnika prevarila nada. Ali kraj svega toga narod ga je slavio kao borioca i branitelja jedinstva Belgije te mu je dao skovati medajlu s napisom: branitelj belgijskoga jedinstva.

Poslje toga počela su u Belgiji trvenja dvijuh stranakâ: katoličke i liberalne. Odvažan katolik bude sada ostavljen od svoga rodnoga grada te nastojanjem liberalaca neposla ga u komoru, ali mu dadoše mandat drugi gradovi. To je istina jako zaboljelo Dumortiera, ali se ipak uvjek tješio veleć, da je katolik a za volju politike neće se odreći toga. — A ovakov je ostao sve do zadnjega časa života. Ovo mu je pribavilo priznanje od istih protivnika, a Leopoldo II. pohvaliv njegovu nepokoljebivost učini ga s potomci grofom i podieli mu red Leopoldov. A blagopokojni Pio IX. znajuć, što vriedi ovakov katolik a laik u Belgiji, podieli mu, kad je god. 1857. svojim govorom u komori liberalačkoj izvojštio daljni obstanak katol. dobrotvornih zavoda pod imenom „Charitas“, red sv. Gregorija te ga imenova ujedno rimskim grofom. Iste godine dali su mu i katolici u Belgiji počastnu medajlu. O svih tih odlikovanjih nije ipak činio nikada porabe, pače mu je i teško bilo primiti priznanje i odlikovanje ondje, gdje ga sveta dužnost vezala. 81 godišnji starac, koj se je vrlim sinom pokazao crkvi i domovini, izpusti dušu u naručaju svoga biskupa Dumont-a poslje dvodnevne bolesti, pošto mu je prije sveti Otac, koga je i osobno poznavao, podielio apoštolski blagoslov.

Dopis.

Topusko (*25 godišnjica misništva.*) Braćo svećenici, kada dobe sv. red misništva ili presbyterata, odkako su većput po dvanaest godina skupa preživili, razidu se širom po prostranoj biskupiji.

Kada se braća razilaze, gdjekoji si načine „valete“, porazvesele se, obljube, i medjusobno oproste, sa željom, da se opet zdravo sastanu i vide.

Kada se novomisnici razilaze, težko bi gdje koji povjerovao, da se možebit 25 godina ne budu vidjeli. A mnogoga za toga i smrt zateče, te mora reći: s Bogom svietu! i braće svoje na ovom svietu više ne vidi.

Ja sam zbilja i ove godine na to nekoliko puta pomišljavao, kako od šestorice svojih saučenika trojicu, to jest polovicu 24 godine nisam vidio, što nikad nebi mislio, kad sam se s braćom god. 1854. razstajao.

I razmišljao sam, kako ugodno mora čuvstvo obuzeti brata, kada se sastane sa subratom poslie 25 godina, to jest četvrt vieka, što se obično zove sreberna svatba, il pir.

Prije nekoliko godina čitalo se ne jedan put u crkvenom glasniku: kako su svećenici konškolarci kod ovoga il onoga subrata obslužavali 25 godišnjicu misništva, i kakovom svečanostju i radostju bi ovaj dan sproveden.

I ove godine čuo sam, kako se liepo družtvo svećenika suučenika bilo sastalo u Čučerju, da proslave 25 godišnjicu svoju.

Ja bi bio za to, da gg. svećenici nijedne godine ne propuste svoju 25 godišnjicu misništva proslaviti, te sastati se kod subrata, gdje jim je najzgodnije; jer, kao što rekoh, zaista svakoga mora srce i želja vruća vući, da vidi nekoje od svoje braće, koje možebit četvrt vieka nije vidio, a jošte sretniji oni, koji se poslie 50. godina mogu sastati i vidjeti te svoj zlatni pir obslužavati.

25 godišnjica neka bi se po prilici ovako obslužavala: sastanak da bude kod brata, komu je najsgodnije doći, i koj je bolji gospodar. Isti dan neka se proslavi svečanom misom, i govorom iz propoviedaonice, koje obdvoje neka drže dvojica od pridošle braće. *) Službi božjoj neka prisustvuje i pobožni domaći puk; zaključak biva sa „Tebe Boga hvalimo!“ Poslie toga svečani bratski objed, kojemu se i susjedi svećenici prizvati mogu. Opis 25 godišnjice valja objelodaniti u „Katoličkom listu.“ — Buduće godine u kolovozu ili rujnu imalo bi se takova 25 godišnjica obslužavati u Kravarskom kod brata Miška, ako nas petorica u životu ostanemo. To je želja i predlog brata Ivana.

Viestnik.

Zagreb. Naš vrli rektor sveučilišta Dr. Kosta Vojnović bude po nalogu zem. vlade poslan u Beč, da nastoji riešiti neka preporna pitanja ob odnošajih našega i cislajtanskih sveučilišta. On je osobno predao spomenicu o tom Nj. Veličanstvu, koje se je takodjer upitalo o stanju naših fakulteta.

— Sabor kraljevina Hrvatske i Slavonije sazvati će se dne 28. ov. mjeseca.

— Preuzvišeni g. barun Filipović, glavni vojni zapovjednik u Sarajevu, poklonio je ondješnjoj katoličkoj župnoj crkvi 400 for. s namjenom, da se u spomen osvojenja Sarajeva svake godine na 19. kolovoza naročita služba božja drži.

— G. Tomo Fučkan, duhovni pomoćnik u Vugrovcu premješten je k sv. Petru u Zagreb te uz to imenovan za nadstojnika nauka u nadb. sirotištu.

— Čini se, da i u Švajcarskoj popušta „kulturni boj.“ God. 1873. skinula je država 92 svećenika, koji su javno prosvjedovali proti „skinuću“ biskupa Lachat-a u Baselu. Ona je takodjer izdala naredbu, kojom se ovi svećenici proglašuju nesposobnimi vršiti ikakovu crkvenu službu. Sada je državno vieće stavilo predlog na veliko vieće,

*) Post Credo, mogao bi jedan od braće ad aram Lateralem oslužiti tihu sv. misu „pro defunctis confratribus in nigro colore“, ako to rubrikam protivno ne bi bilo.

koje se u Baselu sastalo, da se za ove svećenike proglasi amnestija i ukine naredba od god. 1873. Ono je i taj predlog stavilo, da si katoličke župe mogu izabrati zastupstvo a ovo župnike te ako ga volja i one, koje je država prije nesposobnimi proglasila za župe. Drugo je pitanje, što će na to reći crkveni kanoni, jer po bernskom zakonu sva se organizacija župâ osniva na antikatoličkom načelu. U ostalom toliko je za cielo istina, da je i ovdje dosadio kulturni boj! —

— U Italiji biva svakim danom sve žalostnije. Nedavno je vlada ukinula katolički zavod „školske braće“ u Florenciji. Dvadeset i pet tisuća gradjana prosvjedovalo je proti tomu, a od nikuda ni slovca na prosvjed. Što više. Nedavno bilo je i javnih izgreda. Prosta rulja sakupila se je pred zavodom školske braće i počela vikati: „abasso gli Scolopi“ (dolje sa školskom braćom“) a čuli se i glasovi: „abasso la monarchia, viva la republica sociale!“ (dolje s monarkijom, živila socijalna republika). Kamo to vodi, vidi svatko, a posve naravno. Tko viče „Italia irredenta“, „abasso l' instruzione religiosa“, njemu nije težko vikati „abasso la monarchia, viva la republica sociala.“ Nebi-li i Italija još doživila gorke časove parižke komune? —

— Ovih dana primio je sv. Otac uzprkos velikoj žegi, koja u Rimu vlada, povjerenstvo permanentnoga odbora za katoličke kongrese po Italiji. Njemu je zadaća sv. Otca točno izviestiti o djelovanju ovakovih kongresa. Na čelu spomenutoga odbora bijaše veoma zaslužni Acquaderni, koji svetomu Otcu podastre izprave i akta 4 dosada u Italiji držanih katoličkih kongresa. Sveti Otac bio je vrlo zadovoljan uspjehom te je kratkim govorom bodrio povjerenstvo, da u svom maru i nastojanju za katoličku dobru stvar nesustane već požrtvovno radi dajuć zlu i nevjeri, koja se sve više pokazuje, uztuk u dobru i vjeri živoj.

— Državni njemački sabor je otvoren dne 9. o. mj. Nije ga po običaju otvorio niti car niti Bismark već grof Otto Stolberg posve kratkim priestolnim govorom. On radi o ničem drugom, van o zakonskoj osnovi proti socijalistom te traži, malo ne zapovieda, da sabor ovu osnovu odobri. Ona je već na dnevnom redu i predana odboru a znamenita je motivacija kojom bi popraćena. U njoj se živimi bojami rišu razvoj, zao plod i velike pogibelji socijalisma po državni i družtveni bitak čovječanstva. U motivaciji kaže se napokon i to, da će i ovaj zakon malo koristiti proti socijalistom, nebude-li se u gradjanstvu oživljala „religioznost“ i ćut za „pravo i ćudorednost.“ — A tko govori ovo? Onaj, koj nije mario naviestit „kulturni boj.“

— Odkada je hajka na socijaliste u Njemačkoj, uvlače se oni sve više u Francezku. Ministarstvo je pače izreklo nadu, da im se neće stavljati zaprieke, hoće-li baš i svoj kongres držati. Kongres se je i zbilja sastao, a bilo je u njem 260 poslanika, kojih je dosta bilo iz dalekih strana. Medjutim dodje zapovied, da se kongres razpušta a više osoba bude zatvoreno radi pisama socijalističkoga smjera, koja su se u njih u obilju našla. Proti ovomu postupku vlade buči sada crvena četa te je Louiş Blanc i u javnom pismu izlio svoj gniev proti njemu. Da je radnikom položaj u Franceezkoj vrlo žalostan, priznavaju i katolici, stoga odobravaju njeke njihove zahtieve kao pravedne i potrebne. A za to im se sgodi, da ih sada socijaliste nazivlju svojom braćom te ih u svom novinstvu zlobno biede: „I katolici socijalni demokrati!“

Knjižtvo. Povrćarstvo. Napisao Pajo Krempler župnik u Hrnetiću, a na sviet izdalo družtvo svetojeronimsko. Ciena 30 novč. To je treća knjiga, koju družtvo svetojeronimsko daje svojim članovom za g. 1879. Ovom je knjižicom družtvo na novo pokazalo, kako je brižno i marno za narodni napredak. Svatko, koj samo malo zaviri u narodno gospodarstvo a pročita povrćarstvo, mora priznati, da je ova knjižica vrlo dobro i baš sgodno došla puku te se posve odužila želji podučiti ga i u ovoj struci narodnoga gospodarstva. Upravljajući odbor počeo je sa povrćarstvom, jer je već odavna uvidio, kako se ovo u puku dosta zanemaruje. Naši seljaci, hoćemo-li iskreni biti, navlastito u njekih stranah niti neimaju pravoga vrta, a ako ga imadu, slabo je obradjen. A vrt pun svakovrstna povrća ipak je potrebit svakoj seljačkoj kući. On ju sa zdravstvenoga i materijalnoga gledišta podupire. Nejma dakle dvojbe, da je povrćarstvo izdano družtvom jeronimskim i potrebito i sgodno za hrvatski puk. Sretan je upravljajući odbor zatim i u tom, što si je našao za tu struku čovjeka, koj se sam mnogo bavi vrtljarstvom, a opetživi i obći s pukom. Pisac je prema tomu, kako sam kaže, samo ono napisao, što je ili sam izkusio ili naučio iz dobrih knjiga, a opet samo toliko, koliko je potrebito znati običnomu hrvatskomu vrtljaru. Knjižica je razdieljena u dva djela te prvi govori o vrtu u obće: kako ga valja prirediti, rigolovati, ograditi, razraditi, a drugi o vrtu napose: kakovo, kada, gdje i kako valja povrće sijati, presadjivati itd. Sgodan je dodatak o cvieću i životinjah na vrtu, a vrlo praktičan onaj na koncu kratak koledar za vrtljare. Jezik je dosta čist i što je najviše razumljiv za štokavca i kajkavca. Manje poznate rieči budi za štokavca budi kajkavca razjasnio je pisac zaporkami. Mi ovu knjižicu toplo preporučamo gg. župnikom i učiteljem, da ju nastoje čim više uvesti u puk, koj će u njoj naći mnogu liepu i prekoristnu obuku.

x. —

Ovim pozivamo na predplatu za četvrti kvartal.

Urednik Dr. Andrija Jagatić. • Tiskom Dragutina Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 39. U Zagrebu, 26. rujna 1878. Tečaj XXIX.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Istinita poviest sabora vatikanskoga.

Napisao kardinal Manning, nadbiskup Westminsterski.

XXI.

(Dalje.)

10. Mi imamo još o dvih točkah nekoliko rieči kazati. One su preznamenite, nego da bi ih bilo slobodno šutnjom mimoići.

Na koncu definicije se veli, da su naučne odluke papine same po sebi nepromjenjive a ne onda istom, ako crkva uz njih pristane. To će reći one su nepogrešive, jer su uz pomoć božje podpore izdane bile, a ne možda zato, jer crkva, kojoj su namienjene, uz njih pristaje ter ih prihvaća. Ili, da se još jednostavnije izrazimo, učitelj nije zato nepogrešiv, jer oni, koje nauča, njegov nauk vjeruju. Nu ovi vjeruju, da je njegov nauk istinit, jer vjeruju, da je njihov učitelj nepogrešiv. Razlog tomu je jasan. U tom stoji kritička razlika medju tako zvanimi ultramontanskimi i gallikanskimi nauci, štono ih mi još jednom imenom označiti moramo, premda su isti i svoju znamenitost izgubili i bitisati prestali. Isti su doslovno uzeti iz četiri članka g. 1682.

Razmišljamo-li samo časak o tom, naći ćemo, da je dodatak pridan definiciji opravdan.

Ako od pristajanja onih, koji bivaju podučavani, zavisi, je-li koj nauk siguran, što će tada biti od učitelja?

Ako bi se stoprv za osiguranje istinitosti kojega nauka, imala ciela crkva pitati, da-li se s tim naukom slaže, kako bi se imalo to raditi? Je-li potrebno, da pristaju vjernici i to svi vjernici? U kojoj dobi pako imaju posljednji biti? Ako *ecclesia discens*, crkva slušajuća, odluke *ecclesiae docentis*, crkve naučajuće, potvrditi ima, tada se mora svaki član prve pitati i nijedan se nesmije mimoići. Glasovanje samo onih, koji su dostigli muževnu dobu, jamačno nije dovoljno. Ako k tomu pristupe i ženski glasovi, i to nebi dostatno bilo. Svi, koji su došli do porabe uma, mogli bi tada punim pravom zahtievati, da se i njih pita. A je-li bi smjeli svi bez razlike glasovati, ili bi se imalo zahtievati, da posjeduju stanovite sposobnosti i eventuelno, koji su ti zahtjevi? Je-li će se zahtievati u tom slučaju možda dovoljno znanje katekizma? Skupiti glasove crkve, k tomu treba prilično vremena, moralo bi se dakle još dugo čekati, dok se ovi pokupe. Kako dugo pako imalo bi se na to čekati? Tko će dane, tjedne, mjesece godine ustanoviti, pa ako se uza sve to sklad bud moralni, bud matematički, postići nebi mogao, što bi onda početi valjalo? Kako dugo trebalo bi na takvo suglasje čekati, te dok se na to čeka, što valja o definiranih naucih držati? Imaju-li se smatrati istinami vjere ili ne? Je-li obvezan tko iste vjerovati ili to nije ničija dužnost? Jesu-li sredstva za postignuće spasa ili ne? Zaista, može-li se išto pomisliti, što bi prikladnije bilo, nauk neki dvojbenim učiniti, da nereknemo, da bi ju takvi postupak kod svih razumnih ljudi omraziti morao? Otvorena pitanja su sigurno škodljiva, pitanja pako *in suspenso* još su škodljivija.

Druga točka, na koju mi tu upozorit hoćemo, je sliedeća: schema o rimskom biskupu sačinjavaše izvorno deseto i jedanaesto poglavje scheme o crkvi Kristovoj. Ona bje, kako jur vidjesmo, iz obćenite scheme o crkvi izvadjena, te ujedno s poglavjem o nepogrešivosti u novu schemu preradjena. Odlučilo se je, da se schema o rimskom biskupu pred drugimi razpravljati ima. Ovdje bi se moglo zapitati, zašto se je ta promjena poduzela? Odgovarajući na to pitanje spominjemo najprije, da se je isto tako postupalo sa schemom o katoličkoj vjeri. Izvorna schema se je napustila, te se je iz osamnaest poglavja, što ih ista imadjaše, jedna jedina nova

schema stvorila. Pronašlo se je, da je izvorna schema preobširna i preosežna, nego da bi se moglo nadati, da će se razpravljanje o njoj svršiti, ako se sve ostalo neodgodi. Stoga su se izabrale iz nje takve točke, o kojih nikad prije definicija kakva ne bje izdana, te takve istine, koje budući s jedne strane temeljne istine vjere, s druge strane opet osobito žestoko napadane bijahu, te se je odmah prešlo k razpravljanju. Nije se moglo, a da se velika pogibelj za vjeru neizazove, odgadjati dulje s odlukom o tih točkah, ostalo sve moglo se je na kašnje odložiti. Tako se je n. pr. mogla razprava nauka o padu čovjeka, o iztočnom griehu, o milosti, o upućenju, o presv. Trojstvu odgoditi, pošto je već definicijâ ob istih bilo. Usuprot ne bijaše još nikada odluke o naravnoj vjeri, objavi, vjeri, ob odnošaju vjere prama razumu, a ipak bijahu upravo ove istine, proti kojim se bijaše podigao gnosticizam, illuminatizam i rationalizam devetnaestoga vieka na osobit način.

Zaključi se dakle vrlo mudro, da se ono najprije učini, što bijaše neobhodno nuždno, pak da se učini brzo i sigurno.

11. Uprav tako bilo je i s izvornom schemom o crkvi Kristovoj. Osnova ta bijaše vrlo obsežna, i u njoj bijaše mnogo nauka. Bijaše u njoj petnaest poglavja. Mnoge tu sadržane točke bijahu već uključno, dapače i izrično zaključene. Najpoglavitijih medju njimi, kao n. pr. nepogrešivost crkve, nije nikada ni jedan katolik nijekao, niti o njih dvojio.

Što se pako tiče pitanja o vlasti rimskoga biskupa, to nam pokazuju razprave o trećem i četvrtom poglavju, broj govornika, koji su tu govorili, množina izpravaka, koji bijahu podneseni dovoljno, da je i medju samimi crkvenimi pastiri glede ovih točka bio njeki nemir duševni. Radilo se je dakle bez dvojbe vrlo mudro, kad je odlučeno, da se ponajprije proglasiti imadu istine, koje bi nijekane bile, da bi se one točke protumačiti morale, kojimi se je protislovilo, i da se ob onom ima odlučiti, o čem je prepiraka bilo, prije nego-li počme raditi ob onih točkah, u kojih su se svi slagali.

K tomu bijaše posve nemoguće cielu osnovu od petnaest, ili dapače, kad je još nadošlo poglavje o nepogrešivosti, od šestnaest poglavja, razpraviti u kratko vrieme, u koje je sabor mogao saborisati. Unapried se je vidjelo, da će ljetna vrućina još pred mjesec kolovoz nemožnim učiniti, da se nastavi saborski rad. Kako već rekosmo, oboljelo bijaše nekoliko biskupa; još više moglo ih je tek uz silan napor raditi težak posao na saboru. Povrh toga pojavljivahu se glasovi o skorom ratu; oni bijahu sve glasniji i staviše ga u blizu budućnost. Zaključena dakle bijaše od mnogobrojnih biskupa — broj se bijaše mogao lahko podvostručiti — podpisana molba, neka odmah započme razprava o pitanju, koje je već stoljeća uznemirivalo crkvu. Vidjeli smo već, kako su biskupi od centenarija sv. Petra gledali djelovati, da se odluči o tom pitanju. Tek se sabor sakupio bijaše, znatan je broj biskupa javno, zakonitim, dopuštenim i poštenim načinom o tom radio. Pitanje o papinskoj nepogrešivosti bijaše uvjek očito pred očima svih. U svaku razpravu bacalo je ono sjenu svoju, dapače ju je i razprezalo. Vrieme se je trošilo; svjetovalo se je bez nužde i uzroka predugo. Svud se je opažala tajna nepriličnost: bijaše, kako se često dogadja u zakonodavnom tielu, kad svaki misli na isti predmet, gdje se jedni nadaju, a drugi boje; kad se doduše ni jedan ne ufa prekinut šutnju, al gdje ipak svaki cielim svojim ponašanjem izdaje, da znade sve. Uprav tako bijaše tada i na saboru. S obje strane ustrajalo se u medjusobnom sumnjičenju i nepotrebnom antagonizmu! Iz ljubavi dakle prama istini, prama miru, pa i iz ljubavi bližnjega zaključilo se napokon, da se predmet povuče na javu, i da se o toj stvari nješto zaključi. Mogu-li oni, reklo se, koji odluku ob ovom nauku smatraju inoportunom, ovaj svoj nazor utvrditi i opravdati, a onda neka pristanu uzanj i drugi. Nadvlada-li pako protivni nazor, a onda je i nade, da će ga u obće svi i primiti. U svakom slučaju, ako se je htjelo što odlučiti, jedini bijaše taj put, da se otvoreno i mirno razmisle i razprave protivni dokazi.

Još drugi i to višji uzrok djelovao je, te je brzo započela razprava. Kad se otvorio sabor skupilo se bijaše sedam sto biskupa katoličke crkve. Već u drugoj javnoj sjednici glasovalo ih samo još šest sto šestdeset i sedam, jer se prvotni broj umanjio bijaše sbog smrti i jer su mnogi biskupi odputovali. Polovica sveukupnoga katoličkoga episkopata bijaše još uviek ipak u Rimu. Ako se je namjeravalo, pitanje o primatu i nepogrešivosti rimskoga biskupa predložiti na pretresivanje, a to bijaše sigurno prikladno, da se o tih pitanjih vieća onda, dok episkopat još što više zastupan bijaše. Na nijednom prijašnjem saboru ne bijaše se toliko biskupa sakupilo; hoće-li se na budućem kojem saboru još jednoć tako velik broj naći, nije se moglo reći. Bijaše na dalje sigurno prikladno, da se

razprava o tih točkah ne započme nenadano, ne onda, kad se je sbor otaca na saboru smanjio, nego onda, kad episkopat još jako zastupan bijaše. Kad bi se razprava o tom pitanju zategnula bila na vrieme, kad bi se broj biskupa umanjio bio, tad bi neprijateljski povjestničari mogli kazati, da se biskupi nisu usudili započeti razpravu, dok je još sabor jako posjećivan bio, nego da su čekali, dok je saborskih otaca još samo tako malo bilo, da se je s njimi moglo po volji raditi i privesti ih, da se robski podvrgnu, pak da se je tada proglasio nauk o nepogrešivosti pape. Odlučeno je dakle raditi častnije i muževnije. Zaključeno je, da razprava započme odmah, a posljedica pokaza, da ni za dan nije prerano započeta. Osnova o rimskom biskupu bijaše samo stoga do konca razpravljena, što su svi članovi sabora vrlo marljivo radili, osobito pako članovi odbora za vjerska pitanja, koji bijahu prinuždeni, da se poslie svake sjednice sastanu u generalnoj kongregaciji za razpravljanje, da u njoj stavljene izpravke izpitaju i prerade. Osnova bijaše potvrdjena i proglašena samo dvadeset i četiri sata prije, nego-li je počeo boj Francezkom i Njemačkom.

(Konac će sliediti.)

Vjera u čudesa i proročanstva.

(Anton Jagatić.)

(Dalje.)

Na slični način mogli bismo i mi u našem slučaju upitati naše protivnike: jesu-li čudesa moguća, — jesu-li sbilja dokazana? — Jesu-li moguća i dokazana, a ono moraju bitisati, i tim prestaje svaka prepirka. Nu mi možemo ove naše primjetbe još drugom mnogo važnijom podkriepiti. Ako su čudesa nemoguća, nameće se pitanje: jesu-li nemoguća s toga, što nam se čini, da se protive zakonom prirode, kojim je uvjek ostati nepromjenljivimi? Što bude onda cielim evangjeljem, što nam pripovieda tolika čudesa Isusom i apoštoli tvorena. Ako su čudesa nemoguća, onda je cielo evangjelje, i dosljedno ciela kršćanska vjera sa svimi svojimi čudesi jednostavna i puka bajka, bez ikoje važnosti. Ako je čudo ne moguće zato, što ga naš razum nemože pojmiti, jer u sebi sadržava protuslovje, onda se nije nigdar nijedno čudo dogodilo; ako-li se je pako samo jedno dogodilo, onda nam ih je tisuću dopustiti.

Nu da čujemo razlog ove umišljene nemogućnosti čudesa. Oni vele, ako bi se samo jedno čudo dogodilo, da bi to bila povrieda Bogom od vieka ustanovljena zakona, koji zakon mora biti vazda isti, te se radi svoje nepromjenljivosti mienjati ne da. Prirodni zakon indi ne dopušta, da se voda pretvori u vino, da mrtvac oživi, da sliep od poroda progleda, da se gubavac na jednom očisti, da se kruh množi, da se more utaloži, da kuga na znak križa na jedan put prestane, da oganj izgubi svoju vrućinu itd. Tim misle protivnici, te su jur sve dokaze izcrpili, mogućnost čudesa oprovrgli, i cielu sgradu katoličke crkve razorili. Nu ako je Bog od vieka ustanovio stalne zakone, po kojih mora sve na svietu nepromjenjeno ostati, nije-li zar isto tako mogao imati uzroka ustanoviti od vieka i njekoliko iznimaka od ovoga nepromjenljivoga zakona? Urar sastavi stroj, u kom se je svim kolesom od ure neprekidno kretati; nu ako hoće, da mu sat tuče, zar on mora nakon svake ure mienjat kolesa? Podnipošto, jer on predvidja jedno i drugo, te kao što je ustanovio susljedno gibanje kolesa, tako je i uredio, da bat nakon svake ure sam po sebi udara. Tako i Bog, ustanoviv stalan zakon u naravi, ustanovi i iznimke od ovoga stalnoga reda, koje iznimke se u odredjeno vrieme, kad najme njegova slava iziskuje, u samoj prirodi kroz čudesa pojavljuju.

Ali dandanas se više nedogadjaju čudesa, ovako odvraćaju protivnici naših čudesa; pa ako su se njekoć dogadjala, zašto se i danas nedogadjaju? Pa jesu-li ona nemoguća zato, jer se danas nedogadjaju? Zar dakle čudesa, sbivša se toliko puti na oči cieloga puka, nisu više istinita zato, jer se i danas nedogadjaju? Nije-li nam dakle vjerovati velikim i učenim ljudem, duhovnikom i svjetovnjakom dokazavšim, te su na svoje oči čudesa uzirali? Pa da se i ne bi danas dogadjala čudesa, bismo-li zato smjeli zaniekati one vrhunaravne učinke, kojih naravnim putem nije moći proizvesti, ter koje inače vrlo učeni i najsvetiji ljudi nadnaravnoj moći pripisuju? Nu da se čudesa danas više nedogadjaju, neosnovana je tvrdnja jer: tajiti čudesa, što se i dandanas dogadjaju, reći će, hotice zaklapati oči pred jasnim svjetlom dana.

U katoličkoj crkvi dogadjahu se čudesa svakoga stoljeća, te se i dandanas još uviek dogadjaju. Ne velim, te prosti puk, neuk u poznavanju prirode i njezinih sila, više puti drži čudom ono, što u sebi ni malo čudo nije, nu njemu se tako čini, jer nepozire svaki pojav naravi. Ali zar nisu istinita ona čudesa, što su kao takova putem kanonisacije u Rimu proglašena? čudesa, što se izpituju javno pred svietom, u pritomnosti ljudih različitih narodnostih, te kojih izpitivanje je povjereno najučenijim ljudem u svakoj struci znanosti? Dà, ni na kojem zločinstvenom sudu, gdje se obtuženik na smrt odsudjuje, nepostupa se tako strogo, niti se zahtievaju toliki dokazi, kolike katolička crkva zahtieva prije, nego-li se ima proglasiti koje čudo istinitim. Tko je rad osvjedočit se o tom, nek otvori zakon Benedikta XIV. te neka čita parnice, iztrage, sudove, i sudačka mnienja u tu svrhu sastavljena. Da je istinitost čudesa, sbivših se u katoličkoj crkvi potvrdjena najstrožijimi i najosnovanijimi svjedočanstvi, što se igda mogu u čovječjem poslu zahtievati, ili čovječimi silami namaknuti, priznat će svaki, tko se lati spisa o proglašenju svetih i blaženika, ili tko

uzme čitati veliko i obširno djelo Bolandista, te razabirati nebrojena i nedvojbenimi svjedočanstvi potvrdjena, i u ovih knjigah pobilježena čudesa. Nepriznati ova svjedočanstva, ili ono što dokazuju zabaciti kao laž i prievaru reći će: odreći se posve istine i mogućnosti ona čudesa pronaći i potvrditi.

Ovakova izpitana čudesa pripoviedaju nam: sv. Basilij, Ivan Zlatousti, Jerolim, Grgur Veliki, Grgur Nisenski, Grgur Nanzianseuski, Grgur Turonenski, Atanasij, Augustin, Teodoret, Beda, Bernardo, sv. Anton i mnogi ini. Možemo-li posumnjati, da su samo htjeli prevariti, tim većma, što bijahu mnogi od njih vidoci i svjedoci njekojih čudesa, kao što bijahu svi apoštoli izim nevjerovanoga Tome? Medju čudesi, što se pripoviedaju u puku, ima ih dakako dosta izmišljenih; nu što je time dokazano? Ta i povjest nam pripovieda dogadjaje, od kojih su mnogi veoma dvojbeni i puke bajke. Što dakle, — hoćemo-li zabaciti povjest radi onih njekoliko pripovjedaka, ili ćemo se priegovarati, da-li je igda obstojao grad Troja, da-li je Hanibal bio kod Kana, te je-li Caesar ratovao u Galiji? Nu valja znati, da ovakove izumljene bajke ipak nisu baš ni malo na uštrb istini, dočim mnogo pripomažu k tomu, da se koji dogodjaj razjasni, ili da se laž od istine, i lažna čudesa od pravih uzmognu razlučiti. Nu kad bi sva ova čudesa bila izmišljotine, nedokučivo je, te se tekom toliko godina nenadje nijedan, koji bi ih bio svojimi umnimi dokazi svietu razokrio i dokazao, da su ona puke basne i obsežne ljudske mašte. Je-li moguće, da su se toliki katolički učenjaci, i duhovnici i svjetovnjaci dali zavesti u toliku bludnju? Toma Münzer, vodja anabaptističke sljedbe pokušao je umjetnim načinom tvoriti čudesa, nu je pokusom toli slabo uspio, da su mu njegovi vlastiti pristaše nadjeli ime: izmišljač čudesa — finctor miraculorum, a napokon ga vrgoše u oganj. Pa nuto, ista ona Njemačka, što se nije dala obsjeniti varkami Münzerovimi, odobrila je njekoć tolika čudesa, što ih tvoraše sv. Bonifacij; tako ciela Englezka odobri čudesa Augustinova i Patricijeva, Danska čudesa Robertova, i ovako mnoge ine zemlje priznaše čudesa svojih apoštola, što im naviještahu vjeru Isusovu. Nevjerujemo-li povjesti, pripoviedajućoj sve potanko, kako su se ova čudesa doista sbila, što nam mnogi vjerodostojni pisci svjedoče, onda ne bismo smjeli vjerovati, da je Caesar osvojio Galliju, jer povjest nam pripovieda ovo, kao i prijašnje. Jedno-li je istina, zašto da bude lažno drugo? Nu tko neće da vjeruje, on neka uzire na svoje oči svakomu nevjerniku, prišapćujuć mu one rieči, što ih Isus jednoć izusti nevjerovanomu Tomi: hodi i gledaj, metni de ruku amo u moj bok. — Jest, Bog čini to i dandanas sa svakim nevjernim Tomom, te mu pruža čudesa ne časovita, nego trajna, ne tudja nego domaća, da se na svoje oči uglavi, tek ako ga je volja za zabavu putovati u koje od ovakovih čudotvornih mjesta.

(Dalje će sliediti.)

Obrana.

Kada tko toljagom na te navali, jedva ćeš se moći obrániti a da ne òbraniš napadača.

Da g. Veber ne da sebi ništa dokazati, ja ne trebam ići tek pitat njegove znance, jer nam je to svim poznato iz njegovih književnih prepiraka s Banom, Jagićem, Jambrečakom, Utješenovićem i t. d. Da njemu kod tih prepiraka „nije bilo uviek toliko do istine, koliko do svoje taštine, da se održi pobjednik" a da mu je oružje bilo kadšto prteno, dokazuje dojakošnji razvitak jezika, slovnice i književnosti naše. Doista kad čuješ, da g. Veber koga biedi s tvrdoglavosti i taštine, mora ti pasti na um ona hrvatska o sovi i sjenici. Ja niesam do duše mekoglavac te bih na svaku od starijega rečenu odmah priklopio: da, da, tako je, makar tako i ne bilo, pa zato niesam ni na Veberove velleitete o prevodjenju sv. evangjelja pristao, jer nije za njih naveo dokaza jačih od mojih; opet držeći se ja one rieči: više očiju više vidi, običajem svagda prije što ću što god štampom objelodaniti, ma bila i kakova posve kratka izjava (a to ću učiniti i s ovom Obranom), prositi kojega god znanca, da mi spis pregleda i opazkami poprati, od kojih opazaka ako koju god ne mogu da uvažim, kažem razloge znancu pregledaču. Tako n. pr. ljetos napisavši Život Svetaca za mjesec svibanj, molih prijatelja kollegu, da ga prosudi; on to učini saviestno, dometnuvši svagdje svoje primjedbe, gdje mu se nije i što svidjelo u stvari ili jeziku, ja pak uvažih sve te primjedbe osim jedne, za koju dokazah prijatelju, da ne valja. Još ću napomenuti, da je i moj odgovor na Veberovu kritiku mojeg evangjelistara i moju dupliku na njegovu repliku pročitao i odobrio tadanji professor hermeneutike i biblijske nauke novozavjetne, prije nego se je jedno i drugo štampalo. To ja činim svagda s razloga već pomenuta, a i s toga, što scripta manent; pa se dosele niesam nikad za to pokajao. Da-li tako rade ljudi tvrdoglavi i tašti, ne znam.

1. Kada god g. Veber ugrezne u blato, ujarmi prednjake svoje, da ga izvuku. Ja da sam „izkrivio njegove prednjake, pak ga obiedio netemeljitim izvodnim sudom, koji je, pročitav samo njekoliko prvih listovah Voršakova evangjelistara, izrekao o njegovu radu; kano da je pročitao cielo djelo!" Ta to i jest upravo čudno, što je g. Veber „pročitav samo njekoliko prvih listovah", izrekao sud svoj o cielom djelu; ja sam u svojoj ocjeni Voršakova evangjelistara više puti naročito napomenuo, da je g. Veber „pročitao samo njekoliko prvih listovah", a štovani čitaoci neka uzmu kritiku Veberovu (br. 24. ovoga Lista), pa će se osvjedočiti, da on sud izriče o cielom djelu.

2. Ja sam sud g. Vebera o jeziku i slogu Voršakovu naveo posve vjerno medju navodnici „ "; medju njimi nije izpuštena ni jedna rieč, ni ublažujuće rieči: inače, u obće, prilično. Da sam naveo sve, kako g. Veber hoće, bio bih morao preštampati svu njegovu kritiku, što bi bilo su-

višno za čitaoce moje kritike, koji su imali u rukama i njegovu; pa znajući to, niesam niti mogao imati nakane kritiku Veberovu pred njimi izkriviti. U mojoj kritici niesu drugi ljudi do g. Vebera našli otrova strasti i jada; da ga je on našao, nije čudo: žutičavim je sve žuto, a kako se je on razgnjevio na moju kritiku, pokazuje dosta samo Očitovanje njegovo. Ima u kritici mojoj oštrine, nu ova je u samoj stvari i opravdana. Ja da prigovaram Voršaku neobičnost rieči, ja, čijemu je evangjelistaru glavni biljeg neobičnost! Nu rieči g. Veberu neobične niesu drugim ljudem neobične, n. pr. ovčinjak (ovile) govore i kajkavci pod nosom Zagrebačkoj školi, gdjegod imadu stada ovaca, n. pr. u Moslavini i Posavini; kršćavati vele ne samo Crnogorci na Morači nego i Zagorci na Bednji i t. d. Sa svim je pak drugojačija neobičnost rieči Voršakovih: minutljiv, slišaoc, pošlje (legatio), pokrenjivati, pretopiti se, itd. Ja bih bio istina mogao umanjiti broj prigovora proti evangjelistaru Voršakovu, ali onda bi mi bila, bojim se, izašla onako površna kritika, kako je g. Veberu, pa bi bila nakon njegove i suvišna. Da su neki moji prigovori netemeljiti, to bi trebalo tek dokazati; da su nekoji neznatni, to priznajem sâm, niti ih niesam svih strpao u jednaku kategoriju, ali su bili potrebiti za harakterisanje ocjenjivanoga djela. N. pr. kad sam prigovorio, zašto je vinum non habent prevedeno: nemaju vina a ne: vina nemaju, niesam rekao, da je ono Bog zna kakova pogreška, ali je harakteristično, jer pokazuje, kako su rieči bez nužde premetnute. Nu iz moje se kritike takodjer lako razabere — kada to i ne bih bio naročito rekao — da niti niesam izbrojio svih mana evangjelistara Voršakova.

3. G. mi Veber kaže, da sam se proti svojemu osvjedočenju pozvao na okružnicu duh. stola Zagrebačkoga od 2. studen. 1877. br. 3015. To treba štovanim čitaocem iztumačiti. Slučajno mi dopade ruku Mali Katekizam, koji je preveo g. Veber; velim slučajno, neka ne pomisli g. Veber, da sam njegovim katehismom ulazio u trag, kako su prevedeni. To me nije — iskreno da kažem — ni malo zanimalo. Moj brat naime, kupivši Mali Katekizam za kćerku, dodje s njim k meni, a ja, kako svaku novu knjigu našu, do koje dodjem, tako i otu uzmem u ruke i stanem pregledati. Oči mi zapnu za Vjerovanje Apostolsko i nadju u njemu p e t pogrešaka. Ja držeći, da se u symbolu apostolskom zbog njegove prevelike znamenitosti ne smije ništa bez potrebe mienjati i da bi takove promjene mogle biti puku pravovjernomu na spoticanje, i znajući takodjer, da se je upravo onda radilo oko izdavanja katehisma nadbiskupijskoga, a da se ne bi i u nj prenesle pogreške, mislih, da smijem pače da sam dužan obratiti oprez preč. duh. stola na one pogreške. To i učinih pismeno, ne napomenuv dakako g. Vebera, ne vriedjajući nikoga. G. Veber priznade odmah jednu pogrešku, da ju valja popraviti; tri druge brani jedan čas, ali ih napokon napusti. Nu čini se, kao da je držao za stvar poštenja svojega, da bar jednu obrani. On je naime: sanctam Ecclesiam catholicam preveo: svetu katoličku crkvu, i branio, da tako treba da bude, jer da tako ište i duh našega jezika i smisao članka, a ja sam nasuprot držao i sada još držim, da je dobro: svetu crkvu katoličku, kako je bilo dosele, jer da to nije proti duhu našega jezika, kao što nije n. pr. ovo: prvostolni kaptol Zagrebački, jedan naime epitet može biti pred substantivom a drugi za njim, i smisao drugčije da ne zahtieva, jer kad bi to bilo, onda bi moralo biti i u latinskom — a moglo bi biti — sanctam catholicam Ecclesiam. Paziti na formulovanje, koncipovanje i oglašivanje konsistorijskih odredaba ja nemam prava ni dužnosti; nu znam, da ove u onom obliku vežu svećenike naše biskupije, u kojem im se zakonito objelodanjuju, pomenuta pak odredba konsistorijska oglašena je svećenstvu našemu posve zakonitom okružnicom s brojem, s datumom i s podpisom samoga uzoritoga ordinarija. S toga ja ne razumijem, kako sam se ja „proti svojemu osvjedočenju“ pozvao na onu okružnicu, i kako se ja, svećenik ne bi smio na nju pozvati? A pozivajući se na nju u kritici svojoj, nije mi bilo ni kraj pameti, da bih tim mogao g. Vebera uvriediti, nego to učinih evo s toga: u okružnici nalaže se, da se u 9. članku popravi: svetu crkvu katoličku, a u katehismu nadbiskupijskom ipak je ostalo: svetu katoličku crkvu, pače sad je tija ovako: „svetu, katoličku crkvu.“ Svećenstvo je čitalo u okružnici, da valja ono popraviti, a sada dobiva katehisme opet s formulom novom: svetu, katoličku crkvu! Ja sam zato u kritici upotrebio zgodu, da svećenike naše oprezne učinim, kako je ono u okružnici dobro i po syntaksi našoj, te zato držeći se nje, kako imaju ono i u katehismu nadbiskupijskom popraviti. Na to sam jedino smjerao kod one opazke u kritici, a na ništa drugo.

4. G. Veber „p r e g l e d a v š i n a b r z u r u k u“ moj evangjelistar (Katol. List 1876. br. 3.), napisa o njemu kritiku; isto tako „p r o č i t a v s a m o n j e k o l i k o p r v i h l i s t o v a h“ Voršakova evangjelistara, izreče o ovom sud. Ja držim, a sa mnom će bez sumnje i drugi držati, da je dosta blaga osuda, kad se komu, što piše kritiku o knjigah kojih nije ni pročitao, kaže, da radi l a k o u m n o. G. Veber nije mojeg ni Voršakova evangjelistara ocjenjivao bahato; da sam to o njemu mislio ili rekao, bio bih zgriešio; ali je svakako postupao lakoumno. Na svršetku svoje kritike Voršakova evangjelistara govorim o naših ljudih, koji l a k o u m n o i b a h a t o presudjuju i osudjuju prievode biblijske, a mislio sam zbilja na g. Vebera i Voršaka, ali sam kod rieči l a k o u m n o mislio na g. Vebera a kod rieči b a h a t o na Voršaka (pa i zbilja Voršak prigovor bahatosti o sebi razumieva, kao što se vidi iz odgovora njegova); zato sam navalice napisao najprije l a k o u m n o, onda b a h a t o, jer je evangjelistar moj kritisao najprije g. Veber pa onda Voršak. Niesam pak njih imenom spominjao najviše zbog izreke, koja je pred onom o lakoumnom i bahatom presudjivanju, i u kojoj se takodjer ne kaže po imenu, tko u

nas ište veliku svetost i naučnost od prevodioca sv. pisma. U ostalom g. Veber znade iz predjašnjih prepiraka naših, da sam samo Voršaku prebacio bahatost a ne i njemu. Što g. Veber jošte piše pod 4. svojega Očitovanja, o tom je težko i govoriti; kaže naime o meni, da „prodirući i do svetinje privatnih sobah uhodim, tko se bavi, tko li nebavi biblijom.“ To je prostačka kleveta, nedostojna kanonika Vebera. G. Veber dobro zna, da sam pod krovom njegove mnogopoštovane kurije bio za svega svojega vieka tek 3—4 puta, i to svagda u poslovih službenih, najviše bibliotekarskih; sad me pak tudier nije bilo već dvie tri godine. A da bih morda uhodio druge kuće, da vidim, čim se tko u njih bavi, ni to nije g. Veber ni vidio ni čuo ni od koga. Ja imam u Zagrebu medju duhovnom i svjetovnom gospodom dosta dobrotvora velikih, kojim bi bio dužan kadšto pokloniti se; imam i prijatelja prevriednih, koje bi trebalo kad i kad posjetiti i za zdravlje upitati. Ja ne činim ni jedno ni drugo van kad me na to služben posao upravo natjera. Ne držim to za krepost, pače držim za manu, nu što ću si, takov sam, ne znam, da li od naravi ili od odgoje. A napominjem to — što je i drugčije u Zagrebu dobro znano — tek s toga, da se vidi, kako se g. Veber nije stidio onako grdnu klevetu upravo izmisliti. Ta sâm odmah veli, da on, u drugom zvanju, nije se mnogo bavio biblijom! Zar ja niesam znao, da je g. Veber bio u zvanju, u kojem se nije mogao, pa se s toga nije ni bavio biblijom? Zar je trebalo prodiranja i do svetinje privatnih soba, uhodjenja i Bog zna kakova nosa, da doznam, u kakovu je g. Veber bio zvanja i kako ga je ovo priečilo baviti se biblijom? Eto znam svećenika, koji je na gimnasiju professor iste struke, koje je bio i g. Veber; taj svećenik ima na nedjelju po 18 sati predavanja, ima popravljati djačke zadaće, ima se pripravljati za školu, služi misu, recituje brevijar; ovo posljednje znade svaki njegov znanac, jer on kako s jedne ruke ne izlazi ostentativno s recitovanjem brevijara pred sviet, tako se opet s druge malodušno ne boji i javno recitovati, kad drugčije ne može. Ja toga svećenika professora niesam nikad pitao, da li se bavi čitanjem sv. pisma, niti niesam gledao od drugoga koga to saznati, nu tvrdim smjelo, da se ne bavi čitanjem sv. pisma, jer n e m o ž e. Tako isto znam za g. Vebera, da se za onih od prilike 20 godina, što je bio professor na gimnasiju, n i j e m o g a o baviti sv. pismom, dakle da se niti nije bavio. To nije nikakova sramota za g. Vebera; jer nije sramota, kad ne činiš ono, što ne možeš, i što po tom niesi ni dužan činiti. G. je Veber lakoumno radio kod jedne i druge kritike; lakoumnu pak radu naravit je plod blamaža. Ali se blamaža ne popravlja izmišljenimi osvadami. Ni ono nije istina, što g. Veber kaže: „razsudjujući i njegov (Ivekovićev) i Voršakov evangjelistar, ograničio sam se na jezik, ostaviv izrično bogoslovni dio strukovnjakom“; jer g. Veber u jednom i drugom evangjelistaru razsudjuje i smisao i značenje prevedenih rečenica, a to je već diel bogoslovni ocjene; pa drugčije ne može ni biti: nitko ne može razsudjivati prievoda a da k jednu ne razsudjuje, je li prevodilac pogodio smisao originala.

Ponuda obranička, ako je g. Veberu smiešna, drugim nije, n. p. ni samomu Voršaku. Nu glavnu sam stvar onom ponudom kod g. Vebera postigao: on, u prkos svoj ljutini, nije mogao reći, da je u evangjelistaru Voršakovu vjerniji prievod, bolji jezik i pravilnija grammatika nego li u mojem. Kad napokon g. Veber veli, da ni Voršakov ni moj evangjelistar nije još tako dotjeran, da se ne bi duh. stolovi morali pobrinuti ako ne za vještijega, a ono za svjestnijega prevoditelja, zaboravlja na svršetak svoje kritike Voršakova evangjelistara, gdje u isti red metnuvši moj evangjelistar s njegovim, na pitanje: koji da se od ova dva odabere za sve biskupije, odgovara iskreno, da mu je svejedno, tek da se odabere samo jedan radi jedinstva; tada dakle g. Veber još nije mislio, da bi se već trebalo pobrinuti za svjestnijega prevoditelja.

U svem dugom prepiranju oko evangjelistara meni se je samo j e d n a p o g r e š k a u p r e v o d j e n j u s a m o m dokazala (zvaše se, na str. 5.); i za cielo držim, da mi se ne može više ni jedna veća ili u obće takova pogreška dokazati, kojom bi se i kako mienjao smisao sv. pisma po Vulgati; o pogreški grammatičnoj itd. nema ni spomena. Da mi je sad iznova štampati evangjelistar, ja ne bih — osim nekoliko pogrešaka calami et typi — ništa mienjao do nekoliko rieči, zamienivši ih drugimi, tako sam se u 9 godina, što se bavim evangjelistarom, utvrdio u osvjedočenju, da se sv. pismo ima ovako prevoditi i ne inako. Da se niesu nepozvane ruke u to pačale — kako je Voršak izašao biblicist, štovani će čitaoci na svoje veliko čudo doznati skorim — bilo bi se pitanje oko prevodjenja sv. pisma u nas liepo razbistrilo; tako se je sve samo pomutilo. Ljudi, koji su sudci kompetentniji od g. Vebera i Voršaka in rebus biblicis, drugčije sude moj evangjelistar. Kako je o njemu mislio dr. Gj. Posilović, professor hermeneutike i nauke novozavjetne, koji je po zvanju svojem svaki dan imao u ruku sv. pismo to u originalu to u prievodih te upravo evangjelja i poslanice više godina tumačio u školi, to je g. Veberu dobro poznato. G. je dr. Posilović dobro proučio moj evangjelistar, izporedivši ga s Vulgatom i gdje treba s originalnim tekstom, pa se je čudio graji nepozvanih sudija; da nije upravo tada postao biskup, bio bi on i javno koju progovorio o evangjelistaru, nu dakako kao biskup nije se mogao pačati u naše prepirke. G. M. Stepinac, duhovnik u seminaru, koji ima po zvanju svojem takodjer gotovo svaki dan posla s biblijom, bio je tako dobar te je obavljajući revisiju kod štampanja mojeg evangjelistara, još i prievod poredio s Vulgatom, samo da bude sve što vjernije i savjestnije, i nije pri tom našao nikakovih čudovišta u evangjelistaru mojem, pa je njime i sad još posve zadovoljan.

I g. Veberu bijaše izprva moj evangjelistar dobar, samo mu se u njemu ne svidjaše „skrajnja“ štokavština i poraba prostih prošlih vremena. Nego da vidimo, kako sâm g. Veber prevodi sv. pismo. On prije nego je uzeo ocjenjivati evangjelistare, izdao bješe Korizmene Propoviedi, pa u njih čitamo (na str. 33.) prevedeno evangjelje Luk. 10, 30—35. Evo vam u paralleli Vulgate i prievoda Vukova, Veberova i mojega:

Vulgata:	Vuk:	Veber:	Ja:
Homo quidam descendebat ab Jerusalem in Jericho, et incidit in latrones, qui etiam despoliaverunt eum, et plagis impositis abierunt, semivivo relicto. Accidit autem, ut sacerdos quidam descenderet eadem via; et viso illo praeterivit. Similiter et Levita, cum esset secus locum et videret eum, pertransiit. Samaritanus autem quidam iter faciens, venit secus eum, et videns eum misericordia motus est. Et appropians alligavit vulnera ejus, infundens oleum et vinum, et imponens illum in jumentum suum, duxit in stabulum, et curam ejus egit. Et altera die protulit duos denarios, et dedit stabulario, et ait: Curam illius habe; et quodcunque supererogaveris, ego, cum rediero, reddam tibi.	Jedan čovjek silazaše iz Jerusalima u Jerihon, pa ga uhvatiše hajduci, koji ga svukoše i izraniše, pa otidoše, ostavivši ga pola mrtva. A iznenada silažaše onijem putem nekakav sveštenik, i vidjevši ga prodje. A tako i Levit kad je bio na onome mjestu, pristupi, i vidjevši ga prodje. A Samarjanin nekakav prolazeći dodje nad njega, i vidjevši ga sažali mu se; i pristupivši zavi mu rane i zali uljem i vinom; i posadivši ga na svoje kljuse dovede u gostionicu, i ustade oko njega. I sjutradan polazeći izvadi dva groša te dade krčmaru, i reče mu: gledaj ga, i što više potrošiš ja ću ti platiti kad se vratim.	Nieki čoviek silažaše iz Jerusolima u Jericho, pa ga uhvatiše razbojnici, koji ga svukoše i izraniše, pak otidoše, ostavivši ga na polak mertva. A iznenada silažaše onim putem svećenik nieki, i vidivši ga prodje. A tako i levit, kad je došao na ono miesto, ter ga vidio, prodje. Nieki Samaritanac pako prolazeći naidje na njega, i vidivši ga smilova mu se; i pristupivši zavi mu rane i zali uljem i vinom, i posadivši ga na svoje kljuse, dovede u gostionu i stade ga nastojati. I sutradan odilazeći izvadi dva groša, te dade kerčmaru i reče: Nastoj ga, i što više potrošiš, ja ću ti platiti, kad se vratim.	Čovjek neki silažaše s Jerusalema u Jeriho, i dodje medju razbojnike, koji ga svukoše, pa otidoše, ostavivši ga pola mrtva. A dogodi se te onim putem silažaše svećenik neki; i vidjevši ga, prodje. A tako i levita, kad dodje na mjesto te ga pogleda, prodje. A Samaritanac neki putujući dodje do njega, i vidjevši ga, sažali mu se. I pristupivši zavi mu rane i zali uljem i vinom; i posadivši ga na kljuse svoje, dovede u gostionicu, i pobrinu se za nj. I sutradan izvadi dva dinara i dade krčmaru i reče: Brini se za nj, i što više potrošiš, ja ću ti platiti, kad se vratim.

Iz ovoga mogu štovani čitaoci razabrati, da g. Veber u prievodu sv. pisma praeterita posve onako upotrebljava kao i Vuk: gdje ima Vuk prosto prošlo, ondje ima i Veber, i gdje ima Vuk sastavljeno, ima ga i Veber, pače Veber ima po sve po Vuku i u podredjenih rečenicah prosto prošlo; mogu takodjer vidjeti, koji je prievod vjerniji po Vulgati i gdje je „skrajnija“ štokavština.

Prof. dr. **Fr. Iveković.**

Dopis.

Iz Bjelovarskog kotara. Na 10. o. mj. po podne dodje uzoriti g. kard. nadbiskup iz Križevacah, gdje je isti dan do 1200 dušam podielio sv. potvrdu, na medju bjelovarskoga kotara praćen od presv. vel. župana križevačkoga i zastupstva grada Križevacâ. Na medji, dočeka ga zastupstvo pol. obćine sv. Ivanske i podarcidjakon kotara bjelovarskoga sa svećenstvom. I kad bi se zastupstvo Križevačko usrdnom zahvalnostju oprostilo s uzoritim putnikom, pozdravi ga podarcidjakon kot. bjelov. kratkim, no srdačnim govorom; a kad se visoki putnik liepo zahvalio, nakon trokratnoga radostnoga „živio!“ odjuri sva pratnja put sv. Ivana. Prispjev do ukusno uriešene sjenice preobukosmo se u crkveno svečano ruho, te iza kratka, po mjestnom župniku usrdno rečena pozdrava, krenusmo u provodu s čekajućim pukom u malu, no prilično liepu i razsvjetljenu župnu crkvicu. Obaviv ovdje običajnu pobožnost, smjesti se njegova Uzoritost u župnom stanu. Drugi dan, poslje očitane uz svečanu podvorbu po istom uzor. g. kardinalu tihe sv. mise, bî župna mladež izpitana iz kršć. nauka, a poslje toga podieli nj. uzoritost 429 osobam sv. potvrdu. Po dovršenoj svečanosti u crkvi primi nj. uzoritost poklon obć. zastupstva i drugih pojedinih osobah.

Po podne 11. uputi se apoštolski putnik u Crkvenu. Došav do liepa križa iz granita (spomenik od preč. g. kan. Husara) na ulazu sela bî od mjestnoga župnika i podarcidjakona opet srdačnim govorom, a od pobožnoga puka veselim klicanjem usrdno pozdravljen; na što se nj. Uzoritost srdačno i zahvali. — Došavši uz izmjenično pjevanje svećenstva i puka, uz miloglasnu zvonjavu liepih zvonova i pucanje mužara u krasno nakićenu crkvu, obavila je nj. Uzoritost običnu pobožnost za žive i mrtve. A dopraćena u vienci nakićen, udoban župni stan, primi pozdrave i poklone od svećenstva, zastupstva obćine Farkaševačke, i drugih pojedinih lica; nakon toga obavi se posao kanoničke vizite. — Drugi dan, 12., poslie sv. mise, i nakon izpita župne mladeži, podielio je uzoriti g. nadbiskup do 800 osobam sv. potvrdu, a kroz to vrieme vladao je do svršetka liep red, odličan mir i pobožnost. — Pred užinom pokloni se nj. Uzoritosti kot. učiteljstvo, jedan učenik od mjestne učione pozdravi ga liepim govorom u ime ukupne župne mladeži, — a škol. mladež odpjeva skladnoglasno prigodnu pjesmu. Uzoriti gospodin tim ugodno zatečen, liepo se zahvali, pa go-

vornika, pjevače, i ostalu župnu mladež novcem, molitvenici, čisli i sv. sličicami nadari. Po podne dočeka množtvo zahvalna puka odlazak uzoritoga putnika i pozdravljaše ga radostno kličuć mu s Bogom! i živio! te išlo se u Rovišće.

Bio i tu srdačan doček, pozdrav i svečan uvod; a poslje dovršene pobožnosti predstava pojedinih otmenijih lica, te se poklonilo i svećenstvo braće iztočne crkve. Drugi dan pokriepi vrhovni nadpastir (poslje sv. mise, — i izpita) sv. potvrdom 400 duša. Pobožnost i red vladaše dobar. Po obavljenoj svečanosti reče i ovdje, kao u Crkveni, jedan od škol. mladeži uzoritomu gospodinu liep govor, a mladež odpjeva njekoliko kitica jedne liepe mladenačke pjesme. I ovdje bi mladež liepo nadarena; a govorniku, vrlo talentiranomu ubogomu mladiću, željnomu daljnjeg izobraženja, obeća uzoriti gospodin otčinsku svoju skrb. Da mu dragi Bog plati!

Isti dan 15. po podne na medji Bjelovarske podžupanije, gdje su dvie od zelenila načinjene piramide bile podignute, a medju njima u zraku visio ružičasti napis „Živio"; — dočeka nj. Uzoritost presvietli vel. Župan bjelovarski, zastupstvo grada Bjelovara, i svećenstvo oboje crkve; nakon liepa pozdrava od vel. župana i srdačna odzdrava od uzoritoga uzvišenoga putnika, odjurismo u barjaci — narodnimi i carskimi — nakićen grad Bjelovar. Grad Bjelovar dočeka sjajno svoga čašćenoga nadpastira. Na ulazu velikoga crkvenoga trga u ukusnoj sjenici pozdravi apoštolskoga Putnika mjestni župnik i namj. podarcidjakon kratkim nu srdačnim slovom, a nakon srdačna odzdrava krenu uzoriti slavljenik uz povorku brojnoga svećenstva, možtva odličnih dostojanstvenika sviuh striša, mnogobrojne škol. mladeži, vatrogasaca sa svirkom i nepregledna množtva gradjanstva, uz miloglasno zvonjenje u obih crkvah, katol. i iztočnoj, u dosta prostranu dobro razsvietljenu župnu crkvu. Po obavljenoj propisanoj pobožnosti primao je uzoriti gospodin poklone sviuh korporacija. Pa se svi, tako u Bjelovaru, kao i po selskih župah, koji dodjoše u doticaj s njeg. Uzoritosti, ćutiše sretnimi s njegova srdačna susretanja i blaga prijateljna razgovora. U večer počasti grad Bjelovar njegovu Uzoritost liepom serenadom, domaća svirka odigra vrlom točnostju do u komad noći njekoliko liepih muzikalnih komada od glasovitih umjetnika, a tako i drugi dan za vrieme užine. Mnogobrojno gradjanstvo punilo je sveudilj u čast visokoga posjetnika veliki crkveni trg. — Drugi dan podieli njeg. Uzoritost do 800 osobam sv. potvrdu. A po sjajnom objedu, uz veselo klicanje množine dostojanstvenika od sviuh striša i gradjanstva, praćen od presv. vel. župana i kot. podarcidjakona sve do sv. Ivana, odveze se njegova Uzoritost u Gradec, na svoj biskupski posjed.

A mi se dragomu Bogu vruće molimo, da ovaj apoštolski put našega uzoritoga Nadpastira bude obilnošću dara Duha svetoga blagoslovljen, koji se izlio u srca vjernika, da okriepi hrvatski narod u sv. vjeri, neka bi procvao novo oživljenim kršćan. životom i bogomilimi, nebeskimi krepostmi na vlastiti spas i na utjehu brižna i dobra si Nadpastira!

Viestnik.

Zagreb. Uzoriti gospodin kardinal nadbiskup vratio se je prekjučer iz Gradca obaviv sv. potvrdu u belovarskom kotaru.

— G. Blaž Tomašić ide iz Zlatara kao duhovni pomoćnik u Petrinju.

— Pročulo se je u Zagrebu, da neki gospodin želi kupiti sjemeništni vrt „Zidanica" (marof) zvani, da si tu sagradi villu te da o tom ozbiljno i ustmeno i pismeno kod onih radi, na koje spada privolja na prodaju toga vrta. Mi bismo iskreno žalili, a žalilo bi, čini nam se, i sve nadbiskupijsko svećenstvo, osobito pako mladi kler, kad bi se taj vrt prodao. Nego mi se pouzdano nadamo, da se to neće dogoditi te da će i prečastni sjemeništni ravnatelj, po dužnosti braneći obći sjemeništni boljak, na dotičnom mjestu jasno obrazložiti korist i potrebu rečenoga vrta za nadb. sjemenište ter prodaju osujetiti.

— Što se imadu katolici nadati od Gambette, bude-li on, kako se piše, predsjednikom republike poslje Mac Mahona, vidi se iz govora, što ga nedavno govorio u Romans-u u gornjem Provence-u. Civilnu upravu, reče on, valja istina čistiti od reakcionaraca ali usuprot gnjesti crkvu, jerbo se ona neda inače popraviti. Sva pogibelj za republiku je u ultramontanizmu i njegovom jezuitizmu te silabu i klerikalizmu. Za to budi državi prva briga ukinuti sjemeništa i mladiće odvrnuti od svećeničkoga striša, raztjerati redovnike i redovnice, i napokon sve škole nadahnjivati malo po malo duhom crkvi protivnim. Svećenstvo nepromiče drugo nego neznanstvo i praznovjerje, katolicizam je kumirstvo a vjera u obće skupina djetinjskih bajka. — Liepe-li nagrade crkvi u Francezkoj od Gambette i njegove družbe! —

— Nesretni Nobiling skoro da je u nepriliku stavio i uredničtvo katoličke „Germanije." — Malo dana prije počinjenoga atentata naruči on po nekom čovjeku kod dvorskoga vrtljara kitu cvieća a ovaj preda kartu s napisom: „Dr. Nobiling suradnik Germanije." Polje počinjenoga atentata dosjeti se vrtljar karte i najavi dogodjaj sudu. Naravno da je odma bila povedena iztraga proti uredničtvu Germanije a glavni urednik Dr. Majunke pozvan na sud. Dr. Majunke izpoviedi, da za kakova suradnika Nobilinga nezna, da ga niti lično nepozna a još manje, da je šnjim u kakvom obćenju već da je jedino vidio sliku nekoga Nobilinga u regensburžkom časopisu „Deutscher Reicsschatz." Na to mu bude dana slika atentatora Nobilinga a ova se dosta slagala sa slikom njemačkoga časopisa. Dr. Majunke odbi sada odlučno svako suradničtvo s Nobilingom a iztražni ga sudac odpusti. Znamenito je i to, da se je u stanu Nobilinga našlo više brojeva Germanije, a sam Nobiling priznao, da je on već od duljega vremena čitao samo Germaniju. — Što je tim namjeravao Nobiling nije baš težko pogoditi, a stalno je i to, da je Nobiling već dulje vremena snovao bio o svom zločinu.

Ovim pozivamo na predplatu za četvrti kvartal.

Urednik Dr. Andrija Jagatić.

Tiskom Dragutina Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 40. U Zagrebu, 3. listopada 1878. **Tečaj XXIX.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Istinita poviest sabora vatikanskoga.

Napisao kardinal Manning, nadbiskup Westminsterski.

XXII.

(Konac.)

12. Na koncu moglo bi umjestno biti, da pokažemo posljedice, koje su iz vatikanskoga sabora ili u istinu nastale, ili su mu barem pripisivane bile.

Od 18. srpnja 1870. prošlo je već sedam godina, i već se njeki učinci pokazaše, koji se imadu svesti na vatikanski sabor; kod mnogih drugih nije ipak tako; nu vendar mu se pripisuju.

Mi ćemo ponajprije pogledati prividne posljedice, za koje kaže *post hoc propter hoc* škola (koja smatra ono, što se je poslje sabora dogodilo, da je posljedicom sabora), da su učinci sabora vatikanskoga.

Ponajprije rekoše nam u bezbrojnih novinskih člancih, a nedavno i njeki njemački pisac, da se na vatikanski sabor svesti ima, što je buknuo njemačko-francezki rat. Nu nitko, tko je promatrao držanje Francezke i Njemačke već od njekolikih godina ne mora se uteći k vatikanskomu saboru, da si uzmogne protumačiti uzroke onoga tako nesrećnoga rata. U istinu mora se još i čuditi, što već prije buknuo nije. Početak toga rata svesti na ultramontance i na jezuite, tako je absurdno, te se za to naobražen čovjek ni sposobnim ne može smatrati. Jer prva posljedica toga rata morala je nuždno biti, da se povuku francezke čete iz Rima, pak se je lahko predvidjeti moglo, ako se to dogodi, da će tomu bližnja posljedica biti, te će talijanske čete posjesti papinsku državu. Obično drže jezuite i ultramontance bistroumnimi, kad se radi o stvarih ovoga svieta. Nu ako nisu mogli onih posljedica predvidjeti, moralo bi se uzeti da onda nisu imali ni zdravoga ljudskoga razuma. Francezka i Njemačka pošle su jedna proti drugoj u rat, jer je ona razdražljivost, koje je na obih strana kroz koljena bilo, sjećanje na pretrpljeno i naneseno nepravo, medju suparnici obstojeća ljubomornost, ratoborni duh tako podražila, te više nije bilo moguće pridržat ga u granicah. Nije trebalo tek vatikanskoga sabora, da vlasti ove jednu na drugu nahusti, jer ni jedna vlast na zemlji ne bi mogla prepriečiti nesrećnoga sukoba.

Kadkada se spominju i oni dogodjaji i kaže se, tu da se je pokazala nemeza za oholost papinu. *) — U istinu tada mora sva poviest papa biti neprestana nemeza, jer najme nitko nije tako često i tako dugo trpio kako oni. Nu daleko od toga, da u tom vidimo kakvu nemezu, gledamo mi u njihovoj povjesti ruku božju, koja je tako udesila, da su patnje za istinu i pravo postale stalnim zakonom za crkvu i njezinu vrhovnu glavu.

13. Nemože se ipak tajiti, da se je počev od vatikanskoga sabora skoro posvud stalo dizati na katoličku crkvu. „Liberalna“ stranka u Njemačkoj zaigra to kolo, nju sliedjahu „liberalci“ u Bernu i Genfu, liberalci u Belgiji, Španiji, Italiji, Braziliji te nekoji ljudi u Englezkoj, koji se isto tako „liberalnimi“ nazivahu. Katolici su, reklo se, neprijatelji domovine, njihova podložnička vjernost da je podieljena, pošto su od stranoga vrhovnoga glavara odvisni i t. d. To sve tvrdjahu „liberalci.“ „Liberalci“ su zasnovatelji Falkovih zakona, oni su odgovorni za

*) „Ista godina, koja je doživila, kako je bačen francezki caesarizam, i to za kratko poslie plebiscita, gledala je takodjer, kako je nemeza kaznila duševnu oholost pape, koj bijaše tada na najviši vršak pokrenut, i pokaza njemu, koj si je prisvojio bio božansku narav, da je Bog ljubomorni Bog, koji ne dopušta, da tko drugi primi čast, koja ide njega samoga.“ Geffken, Kirche und Staat, B. 2. S. 334. (engl. prievod) Zna-li onaj gospodin, što je „božanska narav?“ Ili misli on, da je vatikanski sabor izjavio da Pio IX. nije stvoren?

proganjanje biskupa i svećenika globami, zatvorom, skidanjem te izgonom, kako smo to zadnjih godina vidjeli u Njemačkoj u Švajci i južnoj Americi. „Liberalcem" talijanskim valja zahvaliti se na zakonu proti zlorabam svećenstva ili na prevodu Falkovih zakona. — O Laskeru se pripovjeda, da je jednom rekao, on da je jedini u Berlinu preostavši „liberalac." Jest, čovjek bi skoro povjerovao, da je vatikanski sabor circejinom čarobijom preobrazio cielu „liberalnu" stranku. Današnji „liberalci" promienili su posvema svoju prijašnju narav: oni su danas postali progonitelji. *Chiesa libera nello stato libero* *) treba, kako „liberalci" vele, dopunjak u *Codice penale*. Moderni „liberalizam" nije drugo van državni cezarizam. Taj čini se da vjeruje, da mu bje predana „sva vlast na nebu i na zemlji", te da država ima pravo opredjeliti medje svojoj vlastitoj vlasti kao i crkvenoj. Svi griesi i psovke proti Bogu mogu se ljudem oprostiti: samo je jedan grieh, oprostu kojega nitko se nadati nesmije. Svatko, tko govori proti svemogućtvu države, jest nelojalan te mu se njegov grieh nikada oprostiti neće. — Reklo se je u talijanskoj zastupničkoj komori, da je vatikanski sabor izazvao zakon proti zlorabam svećenstva. Ali istom zgodom slušamo iz ustiju sastavitelja one zakonske osnove, da je isti zakon već prije vatikanskoga sabora stajao u kaznenom zakoniku sardinskom.

Quo teneam vultus mutantem Protea nodo? **) Gambetta drža pred nekoje vrieme na pokop nošenim galikanskim sloboštinam nadgrobno slovo. On reče u francezkoj narodnoj skupštini, da francezka narodna crkva neobstoji više, jer — da ju je vatikanski sabor raznarodio. Ah ta gospoda, koja ime spasitelja svieta uz hohot slušaju, imadu kadkada toli tanko teologičko čuvstvo, da ih zaključci vatikanskoga sabora sablažnjivaju. Ako stvari pravim imenom označimo, onda je to doista — himba. O tom pako nemože nikakve dvojbe biti, da je vatikanski sabor sve bojne sile katoličke crkve ujedinio, te tim prouzročio da ciela protukršćanska revolucija osjeća pritisak, što ga velika, moralna, red na svietu podržavajuća sila vrši. Odtuda ne možda suze, ne nego pravo bjesnilo.

14. Druga tobožnja posljedica vatikanskoga sabora bijaše razkol „starokatolika." Da budemo pravedni, moramo ovdje reći, da opozicija, koju vatikanskomu saboru pripraviše vlade i političke stranke, nije bila možda čin samostalan, nego da se ista ima svesti na vrkanje stanovitih ljudi. Mi smo vidjeli, kako se je neprestance nastojalo uzdržat u strahu državnike i kabinete te kakvu je djelatnost posvud u potaji razvila medjunarodna revolucija. Još jedna druga moć sudjelovaše očito te zametljivo pri tom poslu. Starokatolici u Njemačkoj obratiše se zbog podpore na svjetovnu vlast, a vlade ne samo da ih priznaše, nego još i duhovnike njihove najobiljnije obdariše. Ta mislilo se je, da već predaleko neima biti do utemeljitbe njemačke narodne crkve, u kojoj će si duh njemačkoga naroda upliv izvojevati, te koja će od „muža izvan Njemačke", kako-se Dr. Friedberg izrazi, neodvisna biti.

Nu „starokatolički" razkol bijaše isto tako posljedica vatikanskoga sabora kako i Arianizam posljedicom sabora nicejskoga. Definicije sabora bijahu samo povod tomu, da se je od crkve odielila nekolicina profesora, te neke druge osobe, nu kojih prijašnje držanje je odavna već i to jasno dalo predvidjeti, da će na posljedku odpasti. Čudnu smjesu racionalista, protestanta, pristaša crkve iztočne, janzenista i anglikanaca, koji se sastajahu u Augsburgu, Bonnu i Kolinu, ne stvori sabor vatikanski. Svaka ondje zastupana sekta već je od naraštajâ i stoljećâ razdieljena bila od katoličke crkve te proti njoj vojevala. Vatikanski sabor može biti da je ovim još jedanput živo u pamet dozvao uzrok njihova odpada; ali to je stalno, da je šaka katolika, koji pisahu u „Janus" i „Quirinus" kod istih podporu tražila, da bi tako i oni gledom na svoj broj nešto predstavljali. Ali dapače isti Pomponio Leto bijaše preveć razborit, nego da se je k tomu priključio.

Prije, za vrieme i poslje sabora mogla su se čuti strah uzbudjujuća proročanstva o velikom odpadu; oblik im bijaše čas zabrinutost, čas prietnja. Oni, koji su tvorno nastojali oko definicije papine nepogrešivosti, bijahu si doista svjestni takve pogibelji. Oni se sjećahu, kako je poslje sabora nicejskoga osamdeset biskupa od jedinstva katoličke vjere odpalo te za sobom množinu drugih u bludnju povuklo. Ali uza sve to neostaviše niti neokrnjiše istine otci sabora nicejskoga, niti nesmatrahu neshodnim istu proglasiti. Sv. Atanaziju oštro se je predbacivalo, da poradi jednoga jote proizvadja razkol na kršćanskom svietu. Nu upravo ovaj jota spasio je s božjom pomoći vjeru u presveto Trojstvo. Vjera sadašnjega kršćanskoga svieta počiva na definiciji sabora nicejskoga.

Tako pade poslje sabora efeškoga trideset biskupa u nestorijansko krivovjerje. Otci, koji na onaj sabor dodjoše, predvidjahu dobro tu

*) Slobodna crkva u slobodnoj državi.

**) Kako da pojmim „Liberalca", ta svaki dan govori drugačije (slobodni prevod).

pogibelj; ali oni znadijahu da ova pogibelj nije ništa napram pogibelji: postati izdajica istine. Oni definiraše istinu, da u Isusa uz dvie naravi obstoji jedinstvo osobe, pa na toj definiciji upiraše se sve do današnjega dana nauk ob upućenju.

Isto tako odpadoše poslje sabora kalcedonskoga monofizite od katoličkoga jedinstva.

Pak hoće-li se ikoj razuman čovjek usuditi reći, da su bile arijanska, nestorijanska i monofisitska hereza posljedak saborà nicejskoga, efeškoga i kalcedonskoga?

Za vrieme sabora tridentskoga napokon zahtievahu najodrešitije već sam ljudski razbor te naravska ljubav, da otci predobivajuć i pomirno postupaju. Pogibelj bijaše, da će cieli narodi odpasti. — Nu ekumenski sabor nije ono, što je čisto ljudsko zakonodavno tielo. On nesmije istinu zabašuriti, ublažiti, mienjati ili ća zatajiti, jer to kakvu korist obećaje ili jer u protivnom slučaju zle posljedice priete. Obstoji sveta dužnost i potreba istu tako proglasiti, kako je priobćena bila. Odstup od istine je — apostazija; šutnja, ako se je njom ista zatajila, jest — izdaja. To posljednje — kako bi se pričiniti moglo, učinio je Honorij, u naše dneve želili su neki, da je Pio IX. isto učinio. Nu istina ne pripada nam nego Bogu. Mi ljudi neimamo nikakve vlasti proti njoj niti nad njom. Jedina dužnost, koju mi napram istini imamo, jest ta, da ju čuvamo i navještamo: „Što ste svojima ušima čuli, to propovjedajte povrh krovova.“ To bijahu razlozi, zašto je sabor tridentski definirao sve one istine, koje bijahu od godine 1517. nijekane, ter izkrivljivane. On suprotstavi svoje dekrete luterskim zabludam. Bijaše-li, tako pitamo sada, Luterov razkol posljedica sabora tridentskoga?

XXIII.

Poslje sabora tridentskoga nastupi u istinu podpuni odprije predvidjeni razkol. Ciela kraljestva odpadoše od katoličke crkve. Ali od one ure je tridentski sabor crkvu katoličku obnovio ter njom zavladao. U istinu se može reći, da je, kako sabor nicejski vjeru u presveto Trojstvo, tako isto sabor tridentski u 16. stoljeću napadnute istine do ove ure uzčuvao, te da je takodjer crkvenu stegu u svih odnošajih, u kojih ona sa svietom u dodir dolažaše, uzdržao. Za posljednjih tristo godina nazivahu crkvu tridentskom, a tom riečju htjelo se je predbacivati. Ali veća čast nije se mogla crkvi izkazati, nego kad bje ona ovako označena: crkva je tridentska u istom smislu, kako bijaše nicejska. U buduće nosit će ona na sebi biljeg sabora vatikanskoga. Svaki obćeniti sabor utisnuo je svoj vlastiti značaj crkvi u periodi po tom sliedećoj, ali jasno i tako, da je sve skladno bilo. Crkva nije kao kakov *Codex rescriptus*, u kojem kasnije naredbe oduzimaju kriepost prvašnjim ili dapače smetnju proizvadjaju, nego ona je kao kakva velebna umjetnica, na koju se mnogovrstni potezi, boje i osebnosti istom malo po malo nanizuju, ali tako da se s jednim svršuje ono, što bje prvašnjim započeto te ovo u savezu s ostalim podpunu cielost stvara. — Istina je svakako, da je odpad Arijanaca poslje sabora nicejskoga, a Luteranaca poslje sabora tridentskoga u mnogih uzbudio strah, da ovi sabori nisu ipak postupali kako bi valjalo, te su u istih izazvali dvojbu, jesu-li ovi takodjer mudro radili. Oni, koji bijahu uzgojeni u vrieme prije tih definicija prešli su možda u vječnost s vjerom, da bi se dalo i bez njih i to bez svakoga uštrba živjeti, a oni koji mjerahu sve po svojih potrebah, smatrahu sigurno one zaključke nepotrebitimi, te ih najviše ravnodušno poprimiše. Danas je upravo tako. Nu mi nesmijemo sve po sebi samih mjeriti, niti smijemo našu vlastitu sadašnjost učiniti središtem za sve tako, te bismo mislili, da sve ono, za čim mi možda danas neosjećamo nikakve potrebe, i za druge te za budućnost nikakva potreba nije. Obćeniti sabori neobaziraju se možda u svojih zaključcih na pojedine ljude, već na cielu crkvu, te isto tako nepitaju, što treba pojedinac, već što zahtieva istina. Ljudi koji tako misle ili govore, zaboravljaju ili nevjeruju, da crkva ima učiti i svjedočiti istini. Oni još k tomu gledaju na časovitu korist. Nu kada sadašnji naraštaj nestane; kada poumru oni, koji bijahu proti definiciji ili koji ono, čim se nisu u mladosti upoznali, bez odpora prihvatiti nemogoše, kada definicije vatikanskoga sabora prodru u životu sviest crkve, kao što su definicije sabora nicejskoga i tridentskoga: tada će istom jasno biti što bijaše nuždno u devetnaestom stoljeću, te koli veliko djelo je vatikanski sabor dovršio. Tada će se spoznati, da nikada nijedan sabor nije tako mnogobrojno posjećen bio, da nesudarajućih glasova nikad razmjerno nije tako malo bilo, da nikad nije sabor tako istinito obćenit bio, kako glede broja saborskih otaca tako i glede načina, kako njegovi zaključci primljeni bješe, da nije bilo nijednoga sabora, poslje kojega bi ih toli malo odpalo, te čij odpad bi tako kukavan bio, kao što poslje sabora vatikanskoga, te da crkva nikada nije iz tako ogromne borbe izašla s većom jakošću, u dubljem miru te tolikom nu-

tarnjom slogom kako poslje zadnjega obćenitoga sabora. Oni, kojim je danas veselje tvrditi, da je vatikanski sabor u crkvi izazvao razdore, bezdvojbe će s istimi utvorami u svom duhu te s istimi tvrdnjami na svojih ustiju u grob leći. Nu oni neće imati nikakvih nasljednika. Činjenice će napokon slavlje slaviti. Proročanstva o velikom odpadu, koj bi imao nadoći nisu se izpunila; proroci zašutiše u očigled jasne istine o jedinstvu crkve. Crkva sluša mirno, kako njezini protivnici osnove kuju proti njoj, i kako svoje sučuvstvo nad njom izražavaju oni, koji joj ipak ništa dobra neželе. Ona si neda mir svoj ugrabiti. Vrieme radi za nju. Ako znanosti reći mogu: „*Hominum commenta delet dies, naturae judicia onfirmat*", onda može crkva odgovoriti: „nebo i zemlja će proći, ali moje rieči neće proći." *)

Kada će strasti ljudske u mirnom tečaju vremena, koje sve borbe, plemenite i neplemenite ušutkuje, dozrieti, tada će poviest kao laž odbiti te kao nedostojnu tvrdnju žigosati, da je Pio IX. vatikanski sabor poglavito ako ne izključivo u tu svrhu sazvao, da bude nepogrešivost papina dogmom proglašena, a oni, koji su za definiciju radili, da su se od svakoga drugoga motiva dali voditi samo ne od ljubavi k istini. Bila pako sudbina ovih muževa ovako ocrnjenih kakva mu drago, oni će za najveći blagoslov svoga života smatrati, što bijahu pozvani božanski ugled vrhovne glave crkve braniti i osjegurati proti preuzetnim napadajem, koji su posljednjih stoljeća svjetlo božje vjere potamnili oblaci dvojbe. Definicija nepogrešivosti vrhovne glave crkvene stavila je izvan svake dvojbe, da u crkvi postojano božji glas govori, ne možda kadkada samo na obćenitih saborih, nego vazda po glasu njezine glave. Ona je nevjeru devetnaestoga stoljeća pogodila izjavom, da se je proročanstvo proroka Izaije i obećanje, što ga Bog božanskoj glavi crkve dade, u njezinom zastupniku na zemlji za sva vremena izpunilo: „moj duh, koj na Tebi počiva, i moja rieč, koju sam u tvoja usta stavio, neće se odmaknuti iz tvojih ustiju i iz ustiju tvojih nasljednika govori Gospod od sada pa do vjeka." **)

Preveo Dragutin **Šmalcelj.**

Vjera u čudesa i proročanstva.

(Anton J a g a t i ć.)

(Dalje.)

Ti koji nevjeruješ, dok nevidiš, eno ti kraljevine Napuljske, sa svojom čarobnom prirodom i divnimi priedjeli, što iz svih strana svieta vabe k sebi putnike, da se nauživaju one rajske divote i miline taljanskoga podnebja. U ovoj ubavnoj zemlji nahodi se krv sv. Ivana Krstitelja i sv. Januara. Oboja ova krv jur davno sgrušena raztali se i počme na oči svega puka kipjeti, i to: krv sv. Ivana, dokle se pročita sv. evangjelje, kako su mu naime odsjekli glavu; a krv sv. Januara, kad se metne na oltar njegova glava. A što je to? Jesu-li zar to bajke bez ikoje vriednosti, ili pako stvari, što ih svaki može vidjeti danas, koji neće da vjeruje, dok očima nevidi poput sv. Tome govorećega: nisi videro, non credam? Istina je, te i ova čudesa protivnici nastoje izvrnuti veleći, da se kipljenje krvi ima pripisati najvećemu stupnju sućuti ili simpatije; nu je ipak čudno, te se ovakove simpatije radjaju tek u katoličkoj crkvi, dočim u nekatoličkih zemljah nezna se za nijedan ovakov primjer. Nu neka im bude simpatija uzrokom ovomu kipljenju krvi, prem jur mnogo godina sgrušene i od čovječega tiela odieljene; ali ima tomu više stotina godina, što kosti sv. Nikole u Bari plivaju u potu, i to iz njih danomice teče, i što je radi svoje osobite i ozdravljajuće moći prozvan manom. Neka odgovore nevjernici, kako može biti, da se kosti od toliko stotina godina još danas znoje, te iz njih pot uvjek curi, i zašto one jednom ne izprhnu poput drugih kostih? Treba-li tuj iztraživati kakove tajne, dočim je stvar posve jasna i očita? Dà, ovakovih čudesa božja providnost pruža i dan danas, čudesa koja su nedvojbena, neoboriva, česta i svakdanja, sbivajuća se i dan danas na oči svakoga, koj ih želi vidjeti. — U Italiji je sv. Anton Paduanski, sv. Aloisijo od Gonzage, sv. Filip Nerij, sv. Franjo i sv. Jerolim; svi ovi su neizcrpivim vrielom čudesa. U Francezkoj dogadja se na grobu sv. Franje Regiskoga svake godine više čudesa, što su po zakonu strogog izpita nedvojbena. U Španiji probudjuju udivljenje u pobožnih vjernika nebrojnimi čudesi sv. apoštoli Jakov i Židor. Sv. Franjo Ksaver napunio je sav iztok bezbrojnimi čudesi, pa kako ćemo si protumačiti samo ovo čudo, kad je znakom sv. križa njekoliko bačava morske vode pretvorio u sladku, te njom pet stotina ljudi napojio?

Da napomenemo još jedno glasovito čudo presv. olt. otajstva sbivše se u Turinu, kojemu na uspomenu bila je sagradjena liepa crkva na čast presv. tielu Isusovomu. Dogodjaj bijaše sljedeći: Njeki zlikovac ukrade u crkvi ciborij sa posvećenom hostijom, i vrgav ukradjenu svetinju u torbu, natovari ju na magarca, te podje mirno jednim trgom. Kad al na jednom blago neće da se makne s mjesta, torba se razklopi, a hostija okružena svjetlošću vinuv se sama u zrak, lebdijaše u njem dotle, dok se nije okupilo svećenstvo, poglavarstvo i sav grad, vidjeti nečuveni dogodjaj. Koja tajna sila naravi mogla je takovo čudo prouzročiti, ili zar nije tuj morala biti koja vrhunaravna sila pod rukovodstvom božje svemogućnosti? — Sva ova i ina čudesa nedogadjahu se kako gdjetko krivo misli čarobijom ili tako zvanim magne-

---

*) Mat. XXIV. 35. **) Izaija LIX. 21.

tizmom, jer ondje moraju biti uvjek dvie osobe medju sobom sporazumljene, te se iziskuju svakojake druge pripreme; nu naša čudesa se dogadjahu samo na jednoj osobi, što na jednom iz postelje ustaje, u kojoj ležaše na umoru, ili hoda po vodi, ili u sred ognja hlad uživa. Gdje je tuj upotriebljeno ikoje sredstvo ili varka čarobije i magnetizma? Naša čudesa dogadjahu se često na grobovih svetaca, gdje jedan zadobiva izgubljenu pamet, drugomu je vraćeno narušeno zdravlje, a trećemu mir uzrujana duha. Što, — može-li se mrtvac u grobu služiti čarobijom i varkom, da ozdravi živa, da mu pruži mir i pokoj duševni? Naša čudesa se dogadjaju na zazor imena kojega svetca, ili dotaknućem relikvija, ili časćenjem bl. dj. Marije, ili koga inoga svetca.

Ako-li su sva ova čudesa pojavi sgolno naravni, a zašto ih ovakovi mudraci nepobiju i neprotumače; a nemogući ih protumačiti, zašto im nieču nadnaravnu moć? Ako je u njihovima očima sve ovo umjetnost magijska ili čarobija, zašto dakle oni jednoga mrtvaca ne uzkrise, te zašto neliečе bolestnike? — Ovo su pitanja na koja bi oni morali odgovoriti, nu nam odgovoriti neumiju.

Ali opet drugi pripominju, da su ovo naravni učinci, te da se nemože znati, dokle ove tajne sile naravi dopiru; te zato često put držimo čudom ono, što bi se imalo pripisati tajnim uzrokom naravnih sila. Nu kano što ovi ljudi u jednu ruku očito i iz njeke čednosti priznavaju svoje neznanje u poznavanju sila naravi; tako su ovi isti tankoprelci neznalice ne samo iz poniznosti i čednosti, već u pravom smislu rieči. Jer kad oni već tvrde, da u naravi nemože biti skoka ili promjene, premda priznavaju svoje neznanje glede iste stvari, to bi oni morali bar dokazati, da u naravi doista skoka neima, da u njoj neima oprieke i nadnaravnih učinaka, koje mi nazivljemo čudesi. Nu oni nam toga nikad nedokazaše, jer kad bi nas oni htjeli o tom obiediti, morali bi ujedno i sama čudesa oprovrći, čega pak nigda nedokazaše.

Tako n. pr. svaki i cigli može znati, ma i nepoznavao sastavine ognja, da u njem čovječe tielo mora izgorjeti; znamo-li pako, da čovjek u vatri izgorio nije, prekrstiv se znakom sv. križa, nemoramo-li tadar dopustiti, da ima u naravi skoka? Buduć pako da prirodoslovne znanosti uče, da u naravi skoka neima, zar nemoramo ovakove učinke pripisati sili vrhunaravnoj ili njekoj višoj moći? Nu mnogi neće, te neće na sva dokazivanja da vjeruje u čudesa, makar ih baš svojima očima nazirao, kao što Židovi nehtjedoše vjerovati Isusovim čudesom, pripisujući ih moći sotonskoj. Oni vele, da smo mi katolici lahko vjerni, ter skloni svaku čudnu stvar nazvati čudom. Nu ovako se može pisati i govoriti; kad pako dodje do samog čina, onda za cielo neima većih praznovjeraca, nego što su uprav oti vikači, samo kad se radi proti kat. crkvi i njezinim čudesom. Ovi tankoprelci neće da vjeruju u čudesa, sbivša se u kat. crkvi, ona se protive njihovu dubokoumlju a njihov razum ih nemože dopustiti, premda se osnivaju na nepobitnih svjedočanstvih. Ali da su egipatski faraoni već pred osamdeset tisuća godina kraljevali, jer je to bilo u njekom indijanskom pismu zabilježeno, da ima ljudih bez vjere i Boga, da ima u Americi ljudih s repom, sve ovo, a i mnoge ine ludosti i nesgrapnosti su ovi ljudi vjerovali, a zašto? jer su bili radi nješto proti istovjetnosti sv. pisma dokazati, te ako bi moguće bilo posve ga uništiti. A s čega ovi ljudi, vjerujući u ovakove ludosti ipak neće da se odvaže vjerovati u čudesa dokazana tolikimi najučenijimi i svetimi ljudmi, koji bi bili voljeli stoput umrieti, nego-li pripoviedajuć ovakve dogodjaje i najmanju laž izustiti? Tomu je razlog jedina i cigla oholost današnjega vieka, koja i je glavni izvor današnjega nevjerstva.

(Konac će sliediti.)

Dopisi.

Manage blizu Bois-d'Haine-a. 15. ruj. 1878. Sjećam se, da su i naše njeke novine dirnule u Louise Lateau povadjajuć se za novinami protukatoličkimi, koje i na našeg Gospodina i njegovu crkvu navaljuju, pa naravno nedaju mira ni Gospodinovim slugam i služavkam, ni sinovom i kćerim svete matere crkve. Nego na svu sreću crkva stoji čvrsta utvrdjena riečju Onoga, koj je stvorio nebo i zemlju te se neboji napadaja ničijih sve da potiču i od današnjih nadriučenjaka; sám pako naš Gospodin kako uviek tako i danas krivoj znanosti suprotstavlja ludost križa, odabire slabe stvorove, da zastidi jake, te štiti svoje sluge, na koje se odasvud navaljuje.

Louise Lateau netreba dakle ničije obrane, jer ju sám Gospodin u obranu uzima tvoreć u njoj upravo čudesne stvari. Nije dakle ni moja nakana, da ju branim proti napadačem, nego da kano očevidac posvjedočim što sam vidio, te dobre tim potaknem na čim veću ljubav k našem Gospodinu, koj i izvanrednim eto načinom posvjedočava, koli on ljubi one, koji mu služe.

Bois-d' Haine je selo u Belgiji mali pol sata udaljeno od Menage-a. Tu u maloj kući stanuje Louise Lateau, očevidno i trajno čudo, o kojem se može svatko lahko osvjedočiti. Poznato je čitateljem Katoličkoga Lista, da Louise Lateau preko sedam godina ništa nejede niti nepije niti nespava; njezina je jedina hrana kruh angjeoski, presveto tielo našega Gospodina. Ona se svaki dan pričešća. Premda se ona pridigne i razne posle obavlja, nemože ona ipak u crkvu ići sbog slabljine u noguh, pa joj se zato svaki dan u 6 sati presveto tielo Isusovo nosi u kuću, samo u petak biva to u 7 sati. Meni je sreća u dio pala, da sam u četvrtak dne 12. rujna presveto tielo Isusovo nosio u kuću Luise Lateau. Louise Lateau je djevojka nješto krupna, lica okrugla i puna, blieda. Prije svete pričesti opazio sam na licu i cielu njezinu držanju veliko čeznuće za Gospodinom. Poslie kako sam joj sv. pričest podielio, postala je sasvim nepomična. Ruke drži na pokrivalu, koje joj pokrivaju

ubruscem, što joj služi kao stolnjak za presveto otajstvo. Kada je ona postala tako nepomična, odvrne sakristan ubrusac te mi opazimo ruke a na rukuh rane kao prouzročne od srednjega kakova čavla. Rane taj dan nisu krvarile. Svjetina što je samnom bila navali i počne joj ljubiti rane.

Dne 13. u petak nosilo se je puno svečanije presveto tielo Isusovo. Zvonce i svietiljku, malu nebnicu, četiri velike svietiljke, sve su to nosila sama gospoda, a iza svećenika išla je množina što gospoja što gospode. I ja sam se medju njih umiešao. Sobica je malena, gdje Louise Lateau leži te je samo njekolicina mogla u nj stupiti skupa sa svećenikom, koj je nosio presveto tielo Isusovo; mi drugi bili smo u pobočnoj sobi. Domaći župnik bio je ovaj put s nami radi reda, te smo jedan po jedan išli krevetu i motrili rane, iz kojih je krv curila, kako to svaki petak biva. I ja sam pristupio ka krevetu i vidio rane, kako iz njih krv curi i ponjavu od rana krvavu. Mnogi je krv s rana otrisao te si ju kao uspomenu pričuvao.

Svakoga petka u dva sata i 10 časova počima ekstaza Louise Lateau, i traje do treće ure. U to vrieme ima najviše svieta. Tko god hoće ekstazu da vidi, mora bar nedjelju dana prije od župnika u Bois- d' Haine-u tražiti za to dozvolu. I ja sam se čitavu nedjelju dana prije prijavio, te je i mene domaći župnik ubilježio, da mogu ići gledati Luise Lateau u ekstazi. Razdielili su nas na dvoje, jer nas je preveć bilo za najedanput. Ja sam došao oko pol tri na red i ostao sam puna pol sata unutra. Uhvatio sam jako dobro mjesto; bio sam naime tik njezina kreveta, tako da sam mogao sasvim točno sve viditi. Luise Lateau eto je sasvim nepomična, oči su joj skroz otvorene, nepomične i gore upravljene, usta na pol otvorena te joj se bieli zubi vide, rane su joj na rukuh pune krvi, ruke su joj oprljane od krvi, ponjava je naokolo od rana krvava, na licu joj se opaža kano mali posmjeh. To je prvo što čovjek opazi, kad u njezinu sobu stupi. Dok sam ja bio unutra, molili su najprije ciele vespere de exaltatione Crucis D. N. J. C. i completorium. Na mnoge stavke naročito gdje je govor o milosrdju božjem, izražívala je ona veselje posmjehom imajuć uviek oči nepomične i cielo tielo, samo bi kad i kad prama posmjehu i ruku k sebi malo potegnula. Kod rieči u magnifikat-u: „Et misericordia ejus a progenie in progenies timentibus eum“ podigla se je i sjela je s velikim veseljem krasno izraženim na cielu licu i posmjehu imajuć uviek kao i prije nepomično uprte oči gore. Tako je ostala do „Gloria Patri etc.“, a iza toga ne da se je na jastuk kao spustila, nego se je kao snop natrag upravo srušila i opet cielim tielom postala nepomična. Poslie dovršenih tih molitava započe iz kuta sobice njeki kapucin davati joj apostolski blagoslov naravno u latinskom jeziku, a ona odmah podigne se i sjedne pokazivajuć neizmjernu radost cielim tielom naročito licem i posmjehom, a bila je upravo kao preobražena premda u bezsviestnom stanju onda, kada je kapucin izustio rieči: Auctoritate Leonis XIII. papae restituo te in innocentiam, quam in baptismate recepisti. Iza dobivena blagoslova čim je kapucin dovršio svoje molitve, oná se je i opet kao srušila na jastuk. To se je isto ponovilo, kada se je molilo za mrtve „De profundis.“ Poznato je naime iz njezina života, da je ona osobito zauzeta za duše u čistilištu. Za sve to vrieme išla je po malo krv iz rana. Oko tri sata, kada ona k sebi dolazi, izašli smo svi van iz njezine sobe.

Jučer dne 14. išao sam i opet u kuću Louise Lateau, kada su ju pričešćali, i našao sam sve kako i u četvrtak dne 12. rujna. Rane su se vidile, ali iz njih nije krv curila, što samo svaki petak biva.

Popitao sam se, da-li Louise Lateau uviek leži, pa su mi odgovorili, da ona istina nemože ići izvan kuće sbog slabljine, koju ćuti u noguh, ali da se svaki dan poslie sv. pričesti ustaje i obične posle obavlja, izuzam u petak, kada joj iz rana krv curi i ima ekstazu. Ja sam se htio o tom osvjedočiti, te sam jučer oko $\frac{1}{4}$10 baš prije svojega odlazka iz Bois- d' Haine-a otišao peti i zadnji put u kuću Louise Lateau. Sada sam ju našao izvan kreveta i vidio gdje šiva kao i njezine dvie sestre, s kojima skupa stanuje. Na rukuh ima crne polurukavice, sigurno zato, da joj se rane nevide. Na pitanja što smo joj ja i uza me njeka francezka gospoja stavljali odgovorila je samo kimanjem glavom i malim posmjehom. Za kratko vrieme udaljio sam se ja iz te kuće, koju je Gospodin blagoslovio, hvaleć mu za to, što mi je dao gledati svoja čadesna djela.

Pitao sam njekog gospodina, što ljudi u Bois d' Haine-u drže do Louise Lateau, a on mi odgovori, da ju drže za sveticu te da im je njezin život na veliku duševnu korist. Pitao sam zatim njekoga od željeznice, što sviet sudi o Louisi, a on mi odvrati: ništa, niti ju drži za dobru niti za zlu, drugimi riečmi, nije nikoga za nju ni briga. Pitao sam napokon gospodaricu, kod koje sam stanovao, što sviet govori o životu Louisinu, a ona mi reče: sviet nenieče, da je to istina, ne, oni vele, da Louise istina nejede ni nepije ni nespava, ali da se to sve dade naravnim načinom protumačiti. Meni su došla iza toga na pamet čudesa našega Gospodina, koja je on tvorio za vrieme svojega vidiva boravljenja na zemlji, i koja je tvorio kašnje u crkvi i preko nje. Mnogi su se čudesi obratili, mnoge za njih nije bilo ni briga, a mnogi nemogavši ih niekati, stali su ih tumačiti naravnim načinom, jer neće da vjeruju u božanska djela vrhunaravna. Život Louise Lateau naravnim načinom neda se protumačiti, on je vrhunaravan, proniknut izvanrednom milošću božjom, on je trajno čudo, postavljeno od Boga u ovo vrieme nevjere, da zastidi današnju nadriznanost, koja misli, da je napredovala, kada nieče vrhunaravne stvari. Al evo Bog ništetnom pokazuje tu znanost; liečnici bruseljske liečničke akademije podvrgli su svakojakim pokusom Louisu, oni priznaju fakta, jer

ih nemogu niekati, ali ih nemogu protumačiti, jer neće da vjeruju: najbolji znak, kako Bog naš Gospodin upotrebljuje nejake stvorove, sirotu i neuku djevojku Louisu, da zastidi jake, veleume današnje nadriznanosti. Qui potest capere, capiat. *) Dr. **Josip Stadler.**

Djakovo 13. rujna. Viest, da je dr. Kosto Vojnović izabran narodnim zastupnikom u Djakovu veselo je odjeknula po cieloj Hrvatskoj. Veselili su se tomu osobito dobri katolici, jer je Kosta isto tako oduševljen katolik, kako je i vatren Hrvat. Svojim obsežnim i temeljitim znanjem Kosta će na saboru mnogo privriediti i katolicizmu i hrvatstvu. Nam je s toga vrlo drago, što je takova muža Djakovo ne samo odabralo, nego ga veličanstveno upravo dočekalo, kad ga je početkom prošloga mjeseca posjetio. Uvjereni, da će štioce taj doček zanimati priobćujemo ga po listu, koj nam je prijateljski za porabu ustupljen. „Nadasmo se Kosti u Djakovu tamo o 19. i 20. s toga se o ničem i ne starasmo, ali nam iznenadce stiže 6. na veče brzojavka da dolazi sutra sa bratom Gjurom. Prva nam briga bila razturit tu nenadanu a milu viest po Djakovu, a druga pobrinut se za doček, razsvjetu i bakljadu. Sutradan (7.) obidosmo njeke izbornike te naredismo, da se o petoj izvjese zastave a pribiju plakati. Cio dan trudismo se sa transparenti. O $^1/_4$7 stiže Kosta mirno i tiho u Djakovo. Prvi put u životu sastasmo se sa dragim tim mužem pri večeri. Nakon večere podjosmo po staroj „tradiciji" u kancelariju, gdje Kosti točno nanizasmo i razgalismo jade Djakovčana, ne prešutiv ni famozna agitovanja naših protivnika. Sutradan radili smo svi živo, da se Kosta što dostojnije počasti, da se uvjeri o privrženosti i štovanju Djakovaca, pa da se s njimi sastane, posavjetuje te im svoju hvalu kaže. Nakon velike maše dodje Kosti deputacija u podpunoj gali a predvodjena odvjetnikom Šabarićem, da se pokloni zastupniku svomu. U deputaciji vidjesmo: umir. poreznika Seitza, trgovce Kohna i Reichsmana, gostioničara Heyera i palira Pačera. Kosta ju veleljubezno primio i tim potvrdio, da Kosta neobičaje biti praznim vlatom, već pravim bratom. Nakon deputacije podje Kosta praćen Šabarićem načelniku, sudcu i podžupanu u posjete, dovršiv to uputi se da obadje kanonike. Ovi ga svi s oduševljenjem primili. U to prispio i objed. Pa kakav to objed bio? Takova neću jamačno nigda doživit. Svim su drhtala srca sa njekog blaženstva, koje su ćutili uz prisutnost Kostinu; svim su odsjevala lica sa neobičnog veselja, a to s prekomjerne ljubežljivosti i čednosti Kostine. Nu vršak veselju bijaše kad su zaredale zdravice, a to polećele sa usta prvih dvajuh govornika naših. Prvu nazdravi preuzvišeni čestitomu Kosti, kao domaćina gostu svomu. Govorio ju uz poznatu riečitost svoju sa gostinskom ljubežljivošću svojom. Nazdravio je Kosti kao pravomu ponosu ňašemu, koji je doslie neokaljano branio prava naša, pa to u divnom skladu s vjerom praotaca naših. Na ovu mu Kosta odvratio, s početka tiho, ali što dalje sve zanosnije, sve ganutljivije, čas na suze goni, čas udivljenje vabi, dok na koncu gromoviti živio neizmami, a to iz srca svih — svih prisutnih. Začeo je: Obična je kob ljudih velikana, da ondje gdje blagoslov i blagotvore siju, obično umjesto harnosti nezahvalnost žanju, nu nije se osvrtat na sud takvih ljudih, nije se obazirat na viku i odsudu neharnih duša, već na plemenite cieli koje pojedinca vode, kriepe, dižu i na veća djela oduševljuju. Nesretan je narod te proigrane budućnosti, koji svoje dobrotvore cienit nezna itd. Što se mene tiče, to sam kao rektor onoga zavoda, komu ste Vi Preuzvišeni temelj stavili, trudio se da uzplamtim u mladeži plemenite krieposti, učio sam ju kako ima štovat one muževe, koji su joj tako liep put utrli, a ponajpače Vas Preuzvišeni, koji ste našemu narodu i otac i majka itd. Zatim je u zdravici napomenuo 28 godišnjicu posvetbe biskupove, pak da je on ujedno i biskup bosanski, kojoj se sada sloboda radja, a ovdje da gradi hram, koji ima zastupat i Bosnu, koji će kazivat Bosni, da je njen najveći dobrotvor, otac i brat bio biskup Strossmayer. U tom je pravcu od prilike govorio, našto je zaorio trožestveni „Živio!" — Nego najveći sjaj svoj toj slavi dade o. Martin Nekić. Potače ga valjda ona Kostina pripomena da je Strossmayer ujedno biskup bosanski, da je djakovački hram ujedno i hram Bosne, potače ga velju pa ustade: Ne znam govorit doduše zanosno, ali dopustite mi Preuzvišeni, da rečem ipak koju, pa bila ona i priprosta, biti će ipak od srca. Nazdravili ste čestitome g. Vojnoviću kao zastupniku i ponosu Djakova i sv. vjere, to dajte da mu i ja nazdravim. Reče g. Vojnović da ste Vi Pr. biskupom Bosne, pa to i jeste. Vi ste naš i otac i majka, ta mi Vam na srcu ležimo. Vi ste naš bratac, ponajbolji braće naše. Vi ste naš mecena, jer i nam sagradiste hram, koji će nosit ime stolne crkve djakovačko-bosanske. Pa kad je to tako, i kad se Djakovo od vajkada bosanskom duh. metropolom kazivalo, i kad su od davne davnine Vaši predšastnici nosili naslov biskupa bosanskoga i niesu se toga stidili, i kad se Djakovo u prošlosti pa i danas ćuti sv. vêzom vezan sa nesretnom Bosnom, to dopustite Preuzv. gosp., da i ja tomu Vašemu zastupniku, koga svojim prijateljem, ponosom Djakova i Hrvatske nam domovine nazivljete, nazdravim, pa to nazdravim ne samo kao zastupniku Djakova nego i one zemlje, kojoj se sada verige kidaju, koja je mene rodila i koju ja svojom otačbinom nazivljem, kao zastupniku drage Bosne, i to prvomu njenomu zastupniku na hrvatskom saboru u Zagrebu." (Na to neopisivo veselje i dugotrajni živio). S toga velemožni g. buduć-Vas skupa sa braćom mojom poznam kao muža čestita i učena primite od mene u ime sve braće moje i u ime domovine moje naslov, prava i dužnosti prvoga, pravoga i sada jedinoga zastupnika bosanskoga i kao takova Vas molim, da branite njena prava i njenu vjeru svetu, da kao zastupnik i duša hrv. sveučilišta, koje je ujedno i naše sveučilište prvi bacite luč

*) S dopisom ovim nehotice zakasnismo. Ur.

prave prosvjete u Bosnu, i da prvi kao Bosnom odabrani zastupnik dadete glas u saboru, da se Bosna ujedini sa sestrom svojom Hrvatskom, da postane u istinu što prije to bolje jedna, silna, velika Hrvatska! Živio! Sa svih ga strana popratio oduševljeni živio uz silan pljesak rukuh. — Po podne u šest satih bijaše u obć. kući sastanak. Skupilo se do kakvih 50 izbornika. Kostu i izbornike pozdravi Šabarić liepim govorom, naglasiv tri zadaće koje će Kosta imat riešavat, naime: sjedinjenje Dalmacije sa majkom zemljom Hrvatskom; probitak, blagostanje i sreća Hrvatske i napokon, Djakovo sa svojom občinom njegovoj posebnoj se brigi preporučuju. Kosta je na taj pozdrav odzdravio, odgovarajuć na te tri točke i zahvaljujuć se izbornikom, uvjeravajuć ih ujedno, da će mu drago biti radit za ono mjesto, koje je s biskupa Strossmayera na glas došlo i u stranom svietu. Završi s uzklikom živilo Djakovo! živio mu otac Strossmayer! živio ban Mažuranić! Trajao je taj sastanak od prilike jednu uru. Van Šabarića i Koste nije drugi nitko govorio. Prisustvovali su sastanku izvan njekolicine naših izbornika i podž. tajnik, sudac, katast. povjer. Rački, Senkhov Štreit i drugi. Obrtnika bijaše malo, a to s toga što su bili u Semaljcih na vašaru. — U $^3/_4$8 opali prvi top u znak da se izbornici žure k varoškoj kući. Isti čas zače i razsvjeta. Na sjemeništnoj sgradi vidjela se dva transparenta: Živio nam zastupnik Vojnović, a na drugom trojedni grb sa: Živila trojednica. Bilo bi ih više, da smo samo još koji dan imali, ali u jedan dan i dva svršit, vrlo je mučno. Kanoničke kuće, Kohn, Reichsman etc. svi su razsvjetlili, u obće naši izbornici svi, dapače i oni po zakutcih. Već u 7 satih bijaše trg pun znatiželjna svieta. Pet minuta pred osam zagrmi drugi top, u znak, da se je bakljonošam krenut. Točno u 8 satih stiže bakljada pred dvor. Baklja bijaše podpunih šestdeset. Nosili su ih naši izbornici, a odsutne su zastupali umjetnici: Seitz, Voltolini, Donegani sa svojim osobljem. Najprije se odpjevala jedna pjesma, a tad stade župnik Voršak govorit. Govorio je liepo, nu ne mogu Vam njegova govora ocrtat, budnć mi misli i pažnju zaokupila ta riedka svečanost. U jezgri je bilo ono, što je i Šabarić rekô. Govoru odvrati Kosta, na što je širom prostrana trga odjekivô gromoviti živio, praćen sa hitci domaćih topova. Nakon njegova govora odpjevaše „u boj.“ Svršiv to pokaza se i Preuzvišeni na prozoru, na što opet živio Strossmayer sa istom pratnjom topova, zapjevav mu „Ljubimo te naša diko.“ — Svršiv sve to, te zavikav kô iz jednoga grla „živio Vojnović“, „živio Strossmayer“, udaljiše se izpred grada. Pjevajuć putem pjesmice stigoše do varoške kuće, gdje opet neprestano „živio Vojnović“ „živio Šabarić“ dok se ne razidjoše. Moram reći, da je ciela večer veličanstvenije prošla, nego-li ona 1877. za proslave 25 godišnjice. Kosta je bio posve iznenadjen, a mislim da ujedno i podpunoma uvjeren, da ga Djakovo zbilja ljubi i štuje. Samo neka čuva tu ljubav, neka se češće javi Djakovcem bud ustmeno, bud pismeno. A bilo bi liepo, kad bi koji svoj saborski govor tiskat dao, te ga med narod porazdjelio. — Pjevači su bili sveučilištni, sjemeništni i gimnaz. djaci. Pjevali su korektno i liepo; rukovodio ih mladi Trišler.

Sutra dan t. j. u ponedjeljak primio je Kosta podžupana i sudca Hadžića umoliv pojedinoga, da svaki u svom djelokrugu nastoji, da se pravda i dužnost vrši, te podje poslje u pohode župniku, od njega se udalji sam k Hrvatu, gdje je ostô skoro pol sata. Odovud odosmo još k Šabariću i o. Martinu Nekiću, i tim svršismo posjete. — Po podne je Kosta razgledô crkvu i vrtom se šetô. Sutra t. j. u utorak oko osam sati ode u Osiek, odkle će u Beč pred sama cara u sveučilištnoj stvari. Pod kapijom skupilo se jedno desetak izbornika, te Kosti zadnji „živio“ i „sretno pošô“ zaviknuli. Tako eto dočekasmo, susretasmo i odpremismo Kostu. — Razumije se samo sobom, da su zastave ciela ta tri dana po zraku lepršale.

Viestnik.

Zagreb. Za buduću sriedu urečena je sjednica preč. kaptola, u kojoj će se povesti konačna rieč o restauraciji naše prvostolne crkve. Koliko smo dočuli restauracija je načelno osigurana, jer su za nju sva prečastna gospoda. Mi smo to i izčekivali od ovako odlična sbora. Prečastni kaptol zagrebački odlikovao se je uviek ljubavju prama crkvi i domovini. Ova jedna i druga vlastitost ponukat će ga i u sriedu, da odluči restauraciju. Obnovljena naša prvostolnica koliko će s jedne strane pripomoći, da se podigne nabožni duh, toliko će s druge strane dizat i narodni ponos. Mi ćemo o tom budućiput donesti članak od vrlo cienjene ruke.

— Drugom polovicom prošloga mjeseca sastao se je dalmatinski episkopat u Korčuli, da pod predsjedničtvom nadbiskupa svoga vieća o raznih potrebah katoličke crkve u Dalmaciji. Javljajuć ovu viest rado priobćujemo, da u našoj Dalmaciji katolički život sve to bujnije procvietava. Tu se svećenici počeše sastajat u sborove, tu hrle oni jatomice na duhovna vježbanja. Uz tolik njihov mar neće im uzmanjkat ni blagoslov božji. A ne bismo li se i mi u tom pogledu maknut mogli i morali?

— Ivan Hrastov, izsl. župnik u Žumbergu umro je tu 22. pr. m. Müller Josip župnik Svibovački primljen je u stanje mira. Franjo Sokolović kapelan u Tomašici premješten je u Voloder.

Dopisnica urednička.

Svu gospodu, kojoj poslasmo intencija, a još nam ne poslaše svjedočaba, da su ih odčitala, molimo, neka nam ih što prije pošalju, jer ih i mi na dotično mjesto dostaviti moramo. G. V. M. u Č. Primili smo 17 for. i odpremismo 11 onamo, kamo želiste. Od preostalih 6 for. idu 3 for. za buduću godinu, jer na I. polugodište predplatiste već prije. G. P. V. u O. Predplatu na II. polugodište primili smo.

Urednik Dr. Andrija Jagatić. Tiskom Dragutina Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 41. U Zagrebu, 10. listopada 1878. **Tečaj XXIX.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Osamstogodišnjica biskupije i obnova prvostolne crkve zagrebačke.

Za 15—16 godina slavit će biskupija zagrebačka 800 godišnju uspomenu svojega obstanka. Na ovu dugu povorku godina smije se ona ponosom osvrnuti. Njezina prošlost najtiesnije je skopčana s prošlošću hrvatskoga naroda; poviest njezina jest ujedno većim dielom poviešću hrvatske domovine. U zagrebačkoj crkvi našlo je kršćanstvo za posavsku Hrvatsku najčvršću zaštitu, našla je kršćanska prosvjeta najizdašniju podporu. Od blizu 80 biskupa, koji su kroz osam viekova, zagrebačkom crkvom upravljali, bilo je muževa odličnih i svetošću života i svjetlošću znanja, veoma zaslužnih za crkvu i državu. Malo ne svi zavodi naši ili su postali ili su utvrdjeni veledušnošću vrhovnih pastira i svećenstva biskupije zagrebačke.

Posvuda je običaj, da sborovi uspomenu na podulje odsjeke svojega javnoga djelovanja svečano proslave. Scienim, da ni biskupija zagrebačka ne bi smjela od toga krasnoga običaja odstupiti. A po mojem mišljenju ne ima za nju dostojnije proslave, nego što bi bila, kada bi sa 800 godišnjicom svojega utemeljenja podjedno proslavila obnovu svoje prvostolnice.

A takove obnove je željna, je dostojna naša prvostolna crkva. Ona nam u sadanjem stanju svojem prikazuje vjernu sliku prošlosti i biskupije, kojoj je vidljivom majkom, i domovine naše, koje je sgoda i nesgoda najstarijom svjedokinjom. Stoljeća burne prošlosti ostavila su i na njezinom licu vidljivih znakova. Ona su postupice na njoj i gradila i razgradjivala, i to prema ukusu dobe sada prema sada proti prvobitnoj namisli i osnovi. Pogledajte joj pročelje. Ovdje vam se prikazuju ostanci romanskoga portala i tragovi velikoga obla prozora; što ujedno s ostanci krupnih četvornih zvonika sjeća na disposicije romanskih crkava. S toga namiće se misao da zapadno lice crkve pripada najstarijoj gradjevini, pà da su se u njem sačuvali ostanci one gradnje, koja izvadjana prieko sto godina bješe nješto prije god. 1217. dogotovljena. To može biti ostanak crkve, o kojoj piše kralj Andrija II. ovo: „cum essemus in exequendo itinere assumte crucis, iniuriam crucifixi ulcisci volentes ad sanctam terram proficiscendo, venissemus ad zagrabiensem episcopatum ac monasterium*) a sancto Ladislao rege . . . constructum . . qui etiam in eodem banatu episcopatum instituit et monasterium in honore sancti regis Stephani construxit, per venerabiles episcopos dedicari fecissemus. . .“ (Tkalčić: Monum. histor. episcop. zagrab. I., 45) Ali i na tom najstarijem dielu crkve opaža se i kasnija ruka; jer one članite pruge na dolnjih spratovih južnoga a dielomice i sjevernoga zvonika sa zašiljenim i od liljana sastavljenim oblukom pripadaju već XIV. stoljeću. U ovom vieku, ali tek u drugoj mu polovici gradjene su ladje crkve, i to prije srednja i sjeverna, onda nješto kašnje južna. I presbiterij bijaše po svoj prilici gradjen početkom XIV., ako ne još koncem XIII. vieka; ali tako on kano što obje kapele po strani bijahu koncem XV. stoljeća znamenito pregradjeni i preinačeni. Mrežasti svod presbiterija jest dà kako još kašnji, na ime iz prve polovice XVII. stoljeća, u kojoj bi i sadanji zvonik gradjen. Starija se gradjevina opaža u onoj crkvici, koja sada za riznicu i djelomice za sakristiju služi, a misli se, da je to ona crkvica, koju da je biskup Stjepan II., vrativši se poslije odlazka Tatara iz Dalmacije

*) dolazi od „monasterium“, conventus, ali ne znači samostana, kano što se obično misli, nego crkvu stolnu ili redovničku, odkle njem. Münster, jer je njekada svećenstvo živilo uz stolnu crkvu kanoti redovnici.

i našavši stolnu crkvu razorenu, sagradio na čast sv. prvomučenika Stjepana. Po tom bi ovaj pripadni diel naše crkve sagradjen bio izmedju 1242—1246. god.

Još je više vrieme mienjalo u nutarnjosti crkve. Od nareda ne ima ništa, što bi poticalo od dobe, u kojoj je crkva gradjena. Bit će tomu uzrok sgode, koje niesu ni toga svetoga hrama poštedile; ali još je više kriv ukus pseudo-clasicisma, koj je svuda kašnje zavladao, a najpače u mjestih odaljenih od umjetničkih središta. Oltari pripadaju većinom XVII. i XVIII. stoljeću. Dvie su samo umotvorine, koje njeku pažnju zaslužuju: propovjedaonica iz XVII. i slika u tri odjela i XV. ili XVI. vieka, koja je do nedavna bila u kapeli sv. križa. Liepa su takodjer sjedala, izradjena početkom XVI. vieka.

Iz ovoga se letimičnoga pregleda o gradjenju prvostolne crkve vidi, da je ono, kano što je i kod drugih velikih gradnja bivalo, dugo i dugo trajalo. Ostanci zasižu čak u doba romanske gradnje, te nam potvrdjuju, da je prvobitna crkva bud sagradjena bud zasnovana bila u romanskom slogu, što se u ostalom opaža i kod bečke crkve gotičke sv. Stjepana. Sadanja crkva naša, kako je postupice gradjena, dogradjivana, obuzima u raznih djelovih svojih sve četire periode gotike, a da uz to jedinstvo osnove i sloga nije bitno nigdje povriedjeno. Medju tim je osobito tečajem XVII. i XVIII. vieka, tielu crkve koješta ponajviše nevještinom priraslo, što liepi gotički slog kvari, ali što se na sreću dade lasno ukloniti. Čim se to sbude i čim se dogradi, što je vrieme razorilo, kano što podpornjaci, pročelje, jedan ili dva zvonika, opet će naša prvostolna crkva zasjati u prvobitnoj krasoti, u onom skladu sloga, kojim se ona u bitnih svojih formah i sada odlikuje. Glavna osnova naše prvostolnice zametnuta je i izvadjana u drugoj periodi gotike, u kojoj se ova jednostavnošću ali i skladom svojih oblika odlikovala.

Kada se i u nas pomislilo na restaraciju prvostolne crkve, pokazalo se, da niesmo ni u tom izvan one prosvjetne struje, koja se i u tom pogledu u svih prosvjetljenih zemljah uprav sada djelotvorno očituje. Gdjegod imade kakav odličan spomenik davne prošlosti, koji je vremenom oštećen bio, svagdje se nastoji uzpostaviti ga u prvobitno stanje. Ovo valja osobito o božjih hramovih. Da ne spomenem starih crkava u Kolinu, Bambergu, Beču itd. evo vam dičnoga primjera na restauraciji prekrasne crkve sv. Vida u Pragu, koja se požrtvovnošću českih rodoljuba izvodi. A sreća je, što ta restauracija dopane naše vrieme, koje je staro gradnje tolikim izpitivanjem svestrano proučilo. U toj sreći još je veća sreća, što je naš nadpastir i prvostolni kaptol potražio savjet i uputu u tolikoga vještaka u gotici, za kakova je gradjevni savjetnik prof. Frid. Schmidt svestrano priznan.

Čitateljem ovoga lista poznate su osnove za restauraciju, koje je Fr. Schmidt izradio i predložio. Ali ni je jim poznato, kako on osnove svoje obrazložuje. S toga bit će jim milo, ako čuju njegove rieči iz pisma na mene u tom poslu dne 10. svibnja o. g. iz Beča upravljena.

„I neobzirući se — piše se ondje uz ostala — na prvobitni gradjevni nacrt, kojega su ostanci bitno na glavnom pročelju sačuvani, cieloj gradnji daju karakterističan izraz: presbiterij (Chorparthie) potičući iz XIII. stoljeća, i početku XV. vieka pripadajuća osnova zvonika. Ova dva diela jesu od odlučne znamenitosti kod obnove i kod izgradjenja crkve. Presbiterij jest u glavnom dobro sačuvan, te ne daje izgradjivanju onih dielova, kojih sada više ne ima, znatnih potežkoća, u koliko se oni po obćenitih zakonih umjetnosti izvesti imadu. Teže je kod osnove zvonika, gdje imadu za dalnji razvitak manje točaka, na koje se nadovezati može, i koje osim toga razredjene jesu dosta nesustavno, dočim na sjevernoj strani ne ima nikakovih ostanaka od pilova, a na južnoj strani imadu naprotiv bogato prosječenih podpornjaka. Odavle nametnù se neizbježiva posljedica, da se zvonik, kano što se inače to na većini stolnih crkava opazuje, ne smije podnipošto kristalinski razviti. Već je ovdje trebalo i za nadgradnju kano gradjevni sustav pridržati onaj massivni razvoj, koj se ističe u dolnjih spratovih, pà tek na najvišem spratu, gdje počivaju triemovi, mogô se bogatiji prielaz naći. Iz ovoga osnovnoga načela potekle su od sebe pojedine tvorbe, kano što su galerije, uzvišeniji srednji som itd.“

„Toliko sam si dozvolio razviti tečaj misli, koje sam sastavljajući tu osnovu sliedio. O umjetničkom pako osjećaju, koj me je kod izradjivanja oduševljavao, ne mogu dakako izvještaja podnieti, te mogu se samo u tom pogledu nadati, da mi je moglo poći za rukom naći u tom odziva.“

A tako i jest; jer su osnove Schmidtove sbilja našle obćeniti odziv. Ove osnove ne vise o zraku, nego su sustavno prisnovane na postojeću crkvu. Schmidt je tako vješto pronašao sve one dielove, kojih ili ne imade ili koji su tečajem vremena neskladno preinačeni, kano da je pred sobom imao nacrte prvobitne,

ili kano da je uhvatio misli davnih graditelja. On uklanja sa sadanje sgrade samo ono, što se slogu i prvobitnim osnovam protivi, a ove samo izgradjuje. U tom i je genialnost glasovitoga bečkoga graditelja. Svaki, koj je osnovu njegovu prispodobio sa sadanjom crkvom reći će da ova ni je prvobitno mogla biti drugačija, nego-li nam se u Schmidtovih nacrtih predočuje. Tko se indi bojao kakova radikalizma u restauraciji, taj se je prevario.

Uzpostava, „restitutio in integrum“ tako znamenitih davnih spomenika, kakovim jest sbilja naša prvostolna crkva, imade dvojaki zadatak: religiosni i kulturni. O prvom bilo bi suvišno progovoriti u tom listu i čitateljem njegovim. Koliko ne promiče liepa crkva javno bogoštovje! Umjetnost u službi crkve bijaše uviek, jest i biti će ne posliednjom polugom u izvadjanju njezine uzvišene missie. Umotvorinami govori ona i umu i srcu naroda. Svaki vršak njezina zvonika jasno i glasno viče: „Sursum corda.“

Mi Hrvati obaštinismo u prvostolnoj crkvi divan spomenik i pobožnosti i boljega ukusa naših otaca. Taj spomenik ima nam biti tim miliji, čim je redji; čim je u Posavju jedini, koji nam burna prošlost njegova ostavila. Na tom spomeniku, kano što letimice pregledasmo, radiše naši djedovi više vjekova divnom uztrajnošću i divnom požrtvovnošću. U ono doba, kada je stolna crkva gradjena, niti je hrvatska zemlja bogatija bila, niti je Zagreb veći bio; pače protivno. Zar da se mi sada uplašimo od obnove onoga spomenika, kojega se predšastnici naši nisu plašili graditi?

Ali k čemu takova pitanja, kada je i nadležne krugove i sam narod obuzela misao o restauraciji, i kada su oni prvi jurve korak učinili? Svi su o tom obsvjedočeni, da jih na taj podhvat potiče i nabožno čuvstvo i štovanje naprama otcem našim i ostavini njihovoj i plemenito domoljubje. Pošto se obnova prvostolne crkve može samo tečajem više godina izvoditi, može ona u našoj domovini postati novom školom za gradjevnu, kiparsku umjetnost, te bi naša prvostolna crkva i sada kano što je to u srednjem vieku bivalo obćenito a djelomice biva i sada, oko sebe zaokupila i pod svoje okrilje primila darovite umjetnike.

O pitanju novčanom, koje je dà kako u takovih poduzećih veoma važno, ovdje ne razpravljam niti je tuj za nj mjesta. Ali scienim, da ne će ono dati nesvladavih zaprieka; a to tiem manje, što će se Schmidtova osnova polagano izvadjati, tè se mogu prema tomu i sredstva namicati. Ako-li se ipak posao ne bude odviše razvlačio, ne će biti nada neopravdana, da će se obnova do 800 godišnjice zagrebačke biskupije ili dovršiti ili bar prema kraju dotjerati. Kada se jednom podpornjaci i tornjići u vis podignu, crkva od poznijih priljepaka oprosti, prekrasni šiljasti prozori uzpostave itd., dat će bog i sreća junačka nove Osvalde, Hasanoviće i Vinkoviće, nove Zrinjske i Vukoslaviće.

Fr. R.

Gospodinu dru. Ivekoviću.

Toljagu za toljagu, g. doktore. Kad se zaredi kronologički, vidi se jasno, da ste Vi prvi zamahnuli toljagom. Na moje: „G. Iveković, koji znade temeljito hrvatski jezik, zavirivao je prevadjajući neprestano u Vuka, pak najprije po vulgati izpravljao njegove netočnosti“ odgovorili ste, osjećajući valjda slaboću svojih dokazah, ružnjom: „On (jedinac) još se sada služi istim onim pravopisom, kojim se je služio g. 1848. prevodeći Pana Podstologa; već kojih 20 godina upotrebljava on uviek malo ne iste rieči, iste frase, iste oblike, istu konstrukciju, itd., jednom riečju piše, što no reče A. Mažuranić, kao po žnori.“ Zatim ste, pobijajući u invektivi proti Voršaku njeki moj dokaz, izrekli: „To je tako prama pravilam hermeneutskim i tako naravno, da bi se drugdje stidjeli tomu prigovarati ili unatoč činiti.“ Napokon ste i proti meni izlanuli: „Kad sam vidio, kako u nas ljudi, koji su, svršivši bogoslovske nauke, kasnije jedva kad imali u ruku bibliju, lakoumno i bahato presudjuju i osudjuju prievode biblijske.“ Ako to nije toljaga, onda je više neima; zato se nečudite, ako se je na vašu digla moja toljaga; s tom ipak razlikom, što je moja jezgrovita, kano što će se niže viditi, a vaša šuplja; jer niti se ja služim uviek istim pravopisom, pače, skoro mi je svako djelo navlaš drugim pravopisom tiskano, što i sliepac vidi; niti se drugdje u svietu nestide raditi prama mojemu načelu, kano što se to vidi kod glasovitoga prevodioca sv. pisma Martini-a; niti sam ja bahato radio, kano što Vi sami opozivajući svoje rieči, priznajete.

Sad da vidimo jezgrovitost moje toljage:

1. Vi izkrivljujete prednjake. Kad sam ja, razsudiv Voršakov evangjelistar, na kraju dodao: „Napokon mi je napomenuti, da sam ove opazke učinio (dakle i sud o njegovu slogu izrekao) pročitav samo njekoliko prvih listovah:“ onda nitko živ, osim Vas, nebi smio tvrditi, da ja bez obzira na ovu stegu izričem sud o njegovu djelu. Zato bi svaki sviestni kritik valjanost onoga moga suda o njegovu slogu sudio samo u ovom okviru, a nebi izvan njega tražio dakazah, da me pobije, kano što ste to Vi neovlašteno uradili. Onda bi svaki sviestni kritik uzeo u obzir sve, što sam ja rekao ob onom slogu, dakle i one ublažice: inače, u obće, prilično, od kojih ako i nisu sve u onih riečih (u obće jest) koje vi navadjate, ali su taki za njimi, ter spadaju

na cjelost, kano iznimka na pravilo; pak bi onda o svem tom sud izrekao. Vi ste iz mojih riečih izvadili, što je Vašoj nakani bilo u prilog, a drugo ste zašutili, pak to nije način, kojim se vode znanstvene razprave. Istina je dakle, da Vi izkrivljujete prednjake. To isto potvrdjujete i u zadnjoj svojoj Obrani, bjedeći me nedosljednošću, da mi prije ni Vaš ni Voršakov evangjelistar nije bio takov, da bi se trebalo pobrinuti za sviestnijega prevoditelja, a sad da su mi takovi. Tko je pročitao i uvažio sve, što sam ja pisao o tom predmetu, znade, da je moje glavno načelo, da bi se u ovo prelazno doba, u koje se prosti čakavski i kajkavski puk uvodi u štokavštinu, imao evangjelistar tako prevesti, da bi ga svi zajedno i čakavci i kajkavci i štokavci, što lašnje razumjeti mogli. To sam načelo jasno izrekao, razsudjujući i Vaš i njegov prevod. Pošto pako toga niste ni Vi ni on učinili, sliedeći skrajnju štokavštinu, osobito glede imperfekta i aorista što se već po prvih listovih ili pročitav na brzu ruku djelo jasno razabire, to sliedi posve logički, da po mojem sudu vaši poslovi nemogu biti dosta dotjerani. Pak to sam izrekao kod Vas ovako: „U ostalom uvjeravam g. Ivekovića, kad bih i bio znao, da je on pišući i za čakavce i za kajkavce, udario skrajnjom i bezobzirnom štokavštinom, bio bih jako svjetovao duhovni stol zagrebački . . . ., neka mu dostavi prevod, da ublaži onu štokavštinu prije, nego-li se knjiga izda i propiše; a kod Voršaka ovako: „Nije doduše pretrpao svoga prevoda nesastavljenimi perfekti; al jih ipak ima još toliko, da će oni ljudi dotle sve težko razumjeti čitanja, dok jim djeca putem škole nenauče tih oblikah. Nu kad već nije drugčije, bolji je i za kajkavce ovakov prevod, nego ona nespretna dosadašnja kajkavština." Može-li se odlučnije izreći neshodnost njihovih dielah, i nije-li posve logička konačna moja čežnja za sviestnijim prevodiocem? Istu ste svoju narav, izkrivljivati prednjake, pokazali i ondje, gdje ste moj prevod u njekoj korizmenoj prodici izporedili s Vukovim i svojim prevodom, pak napokon u pomami pobjedohleplja svoga poviknuli, evo i on upotrebljava skrajnju štokavštinu, a kod mene ju odsudjuje.

U korizmi sam ja onoj imao pred sobom kanonikah, klerikah, drugih svećenikah, svojih znanacah činovnikah, gradjanah, gospodjah i njekoliko prostijih ženah. Ako sam pred tim skupom u tekstu upotrebio imperfekt i aorist, svatko vidi, da je to posve drugo, nego kad se Vaš evangjelistar čita na Bednji ili na Grobniku. Kako se po mojem sudu ima pisati za prosti puk, možete razabrati iz moga katekizma diecezanskoga, pak me onda dovoditi u protuslovlja. U ostalom, žalim, što ste se spotakli misleći, da su izreke: koji ga svukoše i izraniše podredjene rečenice. Stoji dakle moja tvrdnja, da izkrivljujete prednjake i situacije, ter da se neprepirete, kako bi trebalo.

2. Vi ste prodirali i do svetinje privatnih sobah, uhodeći, tko se bavi, tko-li nebavi biblijom. — Najprije Vas žalim, što ste kano profesor hermeneutike ove rieči tumačili fizički, kano da ste po mojem mnienju obilazili po tudjih sobah uhodeći; toga smisla nemogu ovdje imati moje rieči, jer dočim ste i o Voršaku izrekli isto, što i o meni, biva jasno, da Vi iz Zagreba niste mogli fizički uhoditi Vorška u Rimu; moje dakle rieči imadu preneseni smisao. Tkogod u javnost iznaša ono, što tko čini u svojoj privatnoj sobi, saznao to ili izpitivanjem, ili pripoviedanjem, ili makar samo slutnjom svojom, prodire (duševno) u svetinje privatnih sobah uhodeći (duševno); budući pako da smo se ja i Voršak, nebavivši se javno mogli samo još privatno u svojih sobah baviti biblijom, a Vi nam u ljubavi svojoj kažete da smo to jedva kad činili: posve je logička moja tvrdnja. Nevalja Vam ništa izprika, da ste to mogli i po mojem javnom životu znati, jer da se ja, zabavljen drugim poslom, nisam ni mogao baviti biblijom; — jer ako bi to o meni i podnosilo, nepodnosi o Voršaku, čiji javni život nije bio tako zaprIečen. Kako dakle možete po njegovom javnom životu, a da neprodirete (duševno) u njegove sobe, tvrditi, da se ni on nije mogao baviti, pače da se je jedva kad bavio biblijom? Povrh toga nije ni to bezazleno, o svećeniku, koji se po dužnosti mora baviti brevijarom, dakle barem dobrim dielom biblije, kazati, da se je jedva kad njom bavio. Pak valjan kritik sudi samo ono, što se pred njega iznaša, a čuva se kano žive vatre, samo i natuknuti ono, što smiera na privatni život. Napokon takovo natuknjivanje nepomaže ništa za dokaz. Može se tko iz svojih školskih godinah sjećati mnogoga, čim može u mnogom izpraviti mnienje i profesora, koji se svaki dan onim bavi. Za dokaz mi služe mnogi učitelji, koji premda svaki dan predavaju pedagogička i didaktička pravila, često i ondje proti njimi grieše, gdje nebi niti mnogi laik griešio. Nije dakle ona moja tvrdnja prosta kleveta, već točna oznaka prostote one, koja se kod nas prečesto počinja, i na koju se nikad neću prestat srditi.

3. I treću moju tvrdnju, da ste se proti svomu osvjedočenju pozvali na okružnicu duhovnoga stola zagrebačkoga, mogao bih nedvojbeno dokazati, kad me nebi dužnost službene tajne priečila, nastaviti i dovršiti pripoviest, koju ste Vi započeli. Ali kad ste Vi naveli dokaz za: vjerujem u svetu crkvu katoličku, dopustite, da ga i ja navedem za: vjerujem u svetu, katoličku crkvu. Glasoviti bogoslovac Perone kaže, da se onimi riečmi izbrajaju biljezi crkve, isto onako, kano što se to u nicaejskom symbolu izriče riečmi: Credo in unam, sanctam, catholicam et apostolicam ecclesiam. Ako je to tako, nevalja po duhu našega jezika kazati: vjerujem u svetu crkvu katoličku, kano što nevalja kazati: Vjerujem u svemogućega Boga sveznajućega; niti: imam vjerna slugu marljiva, već: imam vjerna, marljiva, slugu. Ovako je to mjesto shvatio i Deharbe, pišući: Ich glaube an eine heilige, katholische Kirche. —

Sad da vidimo, koliko vriede nove Vaše tvrdnje:

1. Kažete, da je razsudjivanje i smisla i značenja prevedenih rečenicah, već diel bogoslovne ocjene. Neznam, što Vi razumievate pod bogoslovnom ocjenom, ali ja razumievam mjesta, u kojih je kakov, teologički, budi dogmatički, budi moralni nauk; pak znadem, da u bibliji ima i samo historičkih stvarih, kojimi se može razsudjivati smisao i značenje a da i nespomenem naučni dio; pak i sam se bogoslovni nauk može razsudjivati samo s jezičnoga gledišta, o čem neće nitko dvojiti, tko znade, da se svaki tiskopis može tumačiti i razsudjivati samo jezično, ili samo stvarno. Stoji dakle, da sam ja evangjelistare mogao razsudjivati samo jezično, kano što jih i sbilja jesam tako.

2. Opozvavši o meni epitet bahato tvrdite još i nadalje, da sam sudio lahkoumno, a zašto? Jer da sam sudio ob evangjelistarih, pregledavši jedan na brzu ruku, a pročitav samo njekoliko prvih listovah drugoga. A što sam kazao o njih? Dokazao sam svakomu njekoliko pogrešakah i izrekao, da su pisani skrajnjom štokavštinom, pa zato da su za našu sadanju porabu neshodni; a zato netreba nikomu, osim možda Vam, više posla, nego što sam ga ja uložio. Evo, kako su nespretni izrazi, kojimi se služite. Pak sve da i jest stvar istinita izraz: lahkoumo, svakako je toljaga, pak svaki valjani borac mora ne samo dopustiti, nego i pozvati, da mu se i protivnik služi istim oružjem.

3. Ja više cienim presvietloga biskupa senjskoga, nego da bih ga hotio uplitati u ograšja ove vrsti; ali kad to Vi ipak činite, dopustite mi izreći, da sam podpuno uvjeren, da on moje kritike vašega evangjelistara nije prozvao grajom nepozvana sudije, već da je to opet udarac vaše šuplje toljage, zamahnute oholom rukom čovjeka, koji bi imao uzeti metlu, pak liepo najprije pred svojim pragom izmetati. Pa kad Vam sud istoga presvietloga toliko vriedi, uvažite, ako želite biti dosljednim umnikom i ono, što da on piše kanoniku Vordošaku: „Što sam dosad razgledao tvoje knjige, nadjoh prevod izpravan, a jezik pravilan. Oblik jest za ovakovu knjigu sasvim pristojan. Plaća tvojoj marljivosti bit će valjanost samoga djela“, pak opozovite barem ono, što ste netemeljito, ili sićusno ili strastveno o njem napisali. Što se mojih prepirakah s Banom, Jagićem, Jambrečakom Utješenovićem itd. tiče, pouzdanije se oslanjam na kom Utješenovićem itd. tiče, pouzdanije se oslanjam na sud občinstva, nego-li na Vaš u tom biću duše Vaše, kano što bi rekli stari Dubrovčani; samo ću još napomenuti, da je Banu upravo ona razprava bila povodom, ter je sklopio sa mnom iskreno prijateljstvo; niti s Jambrečakom i Utješenovićem nije se nimalo pomutilo prijateljstvo naše; a i s Jagićem se dobro pazimo. —

Ovo je moja zadnja s Vami.

Adol. Veber,
kan. zag.

Vjera u čudesa i proročanstva.

(Anton Jagatić.)

(Konac.)

Za čudesi su proročanstva, po riečih Spasiteljevih, najjasniji dokaz za istinitost vjere Kristove. Božanski Spasitelj, koji je kazao, da djela što ih on čini, najme čudesa, o njému svjedoče, pozivaše se takodjer na proročanstva u sv. pismu pobilježena, koja o njemu sbore i o njem proriču. Sam Židovski narod nam svjedoči više no itko drugi, da su proročanstva u sv. pismu pobilježena, knjige nadahnute duhom svetim. Da su dakle i proročanstva o Isusovoj osobi izrečena istinita, neima dvojbe tim više, što ih isti naši najžešći protivnici Židovi brane, te ih svetimi nazivlju. Nu u drugu ruku su proročanstva o Isusu izrečena tako jasna i točna, da ih samo onaj niječe, koji naumice zatvara oči pred sunčanim svjetlom. Da su indi proročanstva u starom zavjetu prorečena, a u sv. pismu pobilježena istinita, može se obiediti svaki, koji pozorno prati sliedeće. Bijaše prorečeno vrieme o došašću budućega odkupitelja, to jest, da će se on poroditi pošto izgubi samoupravu pleme Judino, što se izbilja dogodi, jer za Isusa bijahu Židovi jur lišeni svoje samostalnosti, padši pod gospodstvo silne rimske države. Prorečeno bje mjesto, u kojem će se poroditi Isus, i to, da će se poroditi od djevice. Za tim bijaše prorečeno, da će tomu novorodjenomu kralju izkazati čast i poklonit se kraljevi iz dalekih krajeva, da će se poroditi iz plemena Judina, od krvi kralja Davida, i da će tvoriti čudesa. Prorečena bje za tim njegova gorka muka sa svimi potankostmi: da će ga naime jedan izdati, da će biti prodan za trideset srebrnjaka, da će biti izsmijan, bijen, pljuskan, popljuvan, te odsudjen na sramotnu smrt križa, da će mu probosti ruke i noge, da će biti vržen medju dva lupeža, da će mu se golu rugati, da će mu razdieliti odjeću, da će umrieti za griehe svieta, da će biti u grob položen, da će nakon tri dana uzkrsnuti, da će uzaći na nebesa, gdje danas sjedi ob desnu Boga otca, da će se proti njemu dići kraljevi i narodi, da će sve neprijatelje nadvladati, da će ga svi krajevi svieta častiti, da će biti glava nebrojenoga puka, — nu nebismo tako brzo smirili, kad bi hotjeli navesti sva ona proročanstva, što no bijahu pred tisuće godina ob Isusu izrečena, te koja se sva na osobi Isusovoj na vlas izpuniše.

Pa i sbilja, tko bi si bio mislio, da će narod židovski, iza kako bijaše tekom dvie tisuće godina željno čekao svoga Spasitelja, istoga poput razbojnika na križ prikovati? Tko bi bio rekao, da će kraljestvo židovsko, koje bijaše Bogu toli drago, biti utamanjeno, njegov grad Jerusolim da će biti razoren, hram srušen, žrtvenik razvaljen, a narod židovski da će biti razštrkan širom svieta, i da će preživjeti sve narode do sudnjega dana? Tko bi bio mislio, da će si naš odkupitelj Isus odabrati život toli prost? Ne, to nebijaše nikomu ni na kraj pameti,

pa ipak, koli čudnovato se izpuniše sva proročanstva o Isusu u starom zavjetu prorečena. Mi smo indi više no sjegurni, da se je već pred dvie tisuće godina na Isusu izpunilo sve, što bijahu proroci o njem prorekli; a ako se do danas nije izpunilo, jamačno se nigda više izpuniti neće. Židovi su dakle usiljeni priznati jedno od dvojega: ili da su bili proroci, koje oni toliko čašćahu, a i dan danas ih časte lažci, ili da je Isus sbilja obećani Spasitelj.

Dokazali smo indi u kratko, da su se proročanstva o Isusu izrečena izpunila, i to s trostrukoga gledišta: glede mjesta, vremena i plemena. Jer što se tiče mjesta, prorekoše proroci Agej i Malakija, da će se Isus poroditi u Betlehemu; što se tiče vremena, kad će se Isus poroditi, bje prorečeno prorokom Danielom, kao što i to, da će biti grad Jerusolim za uvjek razoren. Pa nuto, grad Jerusolim razoren je već toliko stoljeća; a da bijaše Isusu doć prije razsapa Jerusolima, i to se je izpunilo. Uzalud indi izgleda narod židovski svoga mesiju sada poslje razsapa grada i njihova poraza, kad se je odkupitelj usljed proročanstva jur prije javiti morao. Pa ako se je Isukrst usljed proročanstva Abrahamova morao poroditi iz plemena Judina i od krvi Davida kralja, kako-li će sada židovi moći razabrati, da-li je ovaj mesija, kojega oni još dan danas izgledaju, sbilja iz plemena Judina i krvi Davidove, pošto znamo svi, da su Židovi danas izpremiešani sa svimi narodi neznajuć ni sami, kojega su plemena, i od koje-li potiču loze. Neka židovski rabini pronadju kakovu nit, te se izvuku iz ovoga labirinta, nu oni ju ne iznahodiše nigdar. Kao što knjiga, ako se u večer čita jednomu zaklapa oči, te mu san na oči vabi, dočim ih drugomu otvara, tako nije čudo, te se Židovom, čitajućim sv. pismo oči zatvaraju, te ih san hvata, dočim kršćanin čim ga više čita, tim je budniji i bodriji duhom.

Nu se nameće pitanje, zašto Židovi neće da priznaju, da je Isus jurve došao? To se ima pripisati najviše njihovomu nesporazumljenju. — Nam je naime razlikovati dvogubo došašće Kristovo, jedno došašće se je jur izpunilo: Isus se jur porodio, gol, siromašan, prezren, progonjen i izsmijan od neprijatelja, kao što bijaše proroci prorečeno. Ali ovi isti proroci prorekoše i to, da će Isus doći slavom i dostojanstvom, da će biti kralj kraljeva, i gospodar gospodara. Ovo drugo proročanstvo bijaše narodu židovskomu za volju. Oni mišljahu, da će Isus biti velik i moguć kralj, koji će židovski narod poslje pada Judina žezla od rimskoga jarma osloboditi, ter ih učiniti mogućim narodom. Budući pako da Isus nije došao kano svjetski vladar, imajući mogućom desnicom narod židovski uzdići, s toga Židovi nepovjerovaše unj. Nu, ako Isus nije došao kao kralj kraljeva, kao što govori drugi dio proročanstva, to će on doista kao takov doći na sudnji dan, kada će naime suditi žive i mrtve. Ovo proreče sam Isus govoreći: a ja vam velju, da ćete vidjeti sina čovječega dohodećega u oblacih nebeskih.

Ona proročanstva nebijahu prorečena samo po prorocih židovskoga naroda, već božjoj providnosti se svidjelo i u poganskom narodu nadahnuti pojedine kriepostne osobe, što bijahu isto tako pravedne kao što i patriarke i proroci, a to su glasovite sibile, poganske djevojke, što no se bijahu zaviećale doživotnom čistoćom. Ove poganske djevojke govorahu takodjer o Isusu budućem spasitelju toli jasno i razgovetno, kao i sami proroci iz sredine židovskoga naroda, premda, kao što bijahu proroci od Židova poruženi, izsmijani i progonjeni, isto tako se zadesilo sa sibilinskimi djevojkami, izmed kojih Eretra, jedna od najglasovitijih proročica Isusovih, bila je proglašena ludjakinjom, dočim ju naša sv. crkva časti na toliko, te ju stavlja ako ne pred, a ono ipak uz Davida proroka govoreći: Teste David cum Sibilla. Ove knjige, prorokujuće o budućem Spasitelju bijahu uvjek od svetih otaca u velike čašćene, pa zato neće-li krivovjerci da vjeruju našim proročanstvom, a ono neka vjeruju sibilam, koje isto onako govore.

Sve ono, što nam sv. evangjelje pripovieda, bijaše posve jasno jur davno prije prorečeno, te kao što se stranom već mnogo toga izpunilo, tako će se još izpuniti tek onda, kad se pojavi na zemlji antikrst, u oči sudnjega dana. Ili, zar su bila sva ova proročanstva, koja ni najljući neprijatelji oprovrći nemogu, možda kašnje u sv. evangjelju popisana? Nu to se nemože niti pomisliti, jer sv. evangjelja bijahu napisana još za živih svjedoka muke i smrti Isusove, koji zaisto nebi bili dopustili, da ih siromašni i od svega svieta prezreni evangjeliste, lažju hrane. Nu sv. evangjelja bijahu odmah u sve jezike prevedena, nije indi moguće pomisliti, te bi se svi ljudi, svih jezika na jedanput bili mogli složiti u tom, da sviet prevare i sv. evangjelja izkrive.

Pa ipak je poznato, da su se njeke stvari mnogo poznije izpunile, nego-li bijahu sv. evangjelja napisana, tako n. pr. sami evangjeliste napisaše proročanstvo Isusovo o razsapu Jerusolima, o kojem barem nisu mogli znati, jer se je stoprv nakon trideset godina poslje Isusove smrti izpunilo. Priznat nam je indi, te su mnogobrojna proročanstva u sv. pismu pobilježena, koli staroga toli novoga zavjeta istinita, ona bo bijahu napisana od ljudih duhom sv. nadahnutih, te se je sve izpunilo u novom zakonu, što bijaše u starom prorečeno. Stari zakon popunjuje se novim; a jedan s drugim sačinjavaju jednu cjelinu. Zato, koji na sve ove dokaze neće da uvidi koja je vjera prava, ništa ga od nevjerstva neizpriča, a o njemu valja ona izreka sv. Ivana: dilexerunt magis tenebras quam lucem.

Viestnik.

Zagreb. Na korist *dječačkoga sjemeništa* preuze veleč. g. Vj. Pavlović župnik 22 sv. mise (11 for.), a gg. kapelani Blažević i Platnar po 20 sv. misa (po

10 for.). Osim toga dobismo u to ime 2 for. od g. Stepinca, koji je obećao, da će tu u svrhu doprinositi svaki tjedan 1 for. nemogući na jedanput veću svotu dati. Ovakvimi omanjimi prinesci mi ćemo najprije doći do sjemeništa. Veličanstveno sjemenište Briksensko podignuto je s veće strane prinesci od 1 novčića bud na tjedan, bud na mjesec. Ovakvo sakupljanje moglo bi se ustrojiti i kod nas, pak je, koliko doznasmo, uzoritomu nadpastiru podastrta takva osnova. Mi vruće želimo, da se ona što prije priobći svećenstvu i vjernikom. A i dotlje će dobro doći svaki i najmanji dar. Navlastito mogli bismo se sjećat i dječačkoga sjemeništa a i restauracije prvostolne crkve u naših oporuka. Kamen do kamena . . nezaboravimo toga. Dozovimo si u pamet, što je nedavno u ovom Listu pisano ob oporukah. Budimo uvjereni, da će stostruko naplaćen biti svaki i najmanji dar ovamo namienjen. Dok bude ovih dičnih spomenika moliti će stotine i stotine za dobročinitelje, dočim se je do sada neriedko sgadjalo, da su nas i naš stališ najviše grdili i sramotili oni, koje je najveći dio zapao. Počmimo jednom misliti i na sebe.

— Katoličko hrv. dioničko družtvo u Vukovaru udarilo je već tako čvrst temelj, te si je moglo nabaviti posebnu tiskarnu. Upravljajući odbor poslao je iz svoje sjednice 26. pr. mj. veleč. g. župnika Hladačeka u Beč, da nabavi tiskarnu. On je svoj posao već obavio, te će se za njekoliko nedjelja već prenesti u Vukovar brzotisni i ručni stroj najnovije konstrukcije.

— Na bogoslovnom fakultetu, kako i na nadbiskupskom liceju započela su predavanja 7. o. mj. Profesorski sbor bog. fakulteta poklonio se je, kako obično uzoritomu gospodinu na početku predavanja. Na fakultetu sluša 47 naših bogoslovaca, a na liceju 44 gimnazijalca. Uz to slušaju na fakultetu 2 grko-katolika, 1 externist i 1 Franjevac; a na liceju 3 grko-katolika. Osim redovitih predmeta slušaju bogoslovci IV. tečaja 2 sata na tjedan poviest crkvene umjetnosti; a gimnazijalci 2 sata retoriku. Nu radi se i o tom, da se i svi bogoslovci započmu vježbat u crkvenom besjedničtvu.

— Dne 3. o. mj. umro je u kući roditelja u sv. Ivanu Zelini Mihael Jendriš, gimnazijalac 8. razreda i klerik nadbiskupije zagrebačke.

— U jučerašnjoj sjednici zaključio je preč. kaptol restauraciju prvostolne crkve. Javljajuć ovu radostnu viest stavljamo na srce i ovo poduzeće svim katolikom u Hrvatskoj.

— Nedavno je u javnosti priobćen list sv. otca Leona XIII., koga je koncem kolovoza upravio na svoga državnoga tajnika kardinala Ninu. U tom listu spominje sv. otac ponajprije, koliko ga je žalostila smrt kardinala Franchi-a, koj da je očekivanju njegovu kao državni tajnik posve udovoljivao. Nu podlažuć se ponizno odluci božjoj tješi se, što je na njegovo mjesto došao muž bogat izkustvom, čvrst u načelih i požrtvovan za crkvu. Na početku njegova službovanja hoće mu sv. otac točno označiti stanovište, s kojega je namislio raditi kao vrhovna glava crkve. U tu svrhu sjeća na posljednju svoju encikliku, gdje je potanje nacrtao zlo, koje je ovladalo družtvom ljudskim, a ujedno naveo i sredstva, kojimi se tomu zlu jedino pomoći može. Zlo je nastalo, što se je sviet ili već odielio, ili se kani odieliti od Krista i njegove svete crkve. Naravan će dakle biti liek, dopusti-li družtvo ljudsko, da crkva u njem opet onako blagotvorno uzradi, kako je od početka svoga raditi nastojala. I to je baš stanovište sv. otca: da pokaže družtvu, kako crkva i papinstvo blagotvorno djelovati može. S toga je on do sada gledao, da neprijatelji crkve što bolje upoznaju ustroj crkve, jer čim ju upoznadu, ponestati će kod mnogih one silne dosadanje graje. To je on nastojao postignuti i kod onih, koji sa sv. stolicom nisu vezani katoličkom vjerom. Sjeća glede toga na dogovore s njemačkom vladom, i na korake, koje je poduzeo glede iztoka, gdje se nada, da će „glasovite crkve onih predjela napokon opet se povratiti k plodonosnu životu i zasjati u starom sjaju.“ Obširnije pako riše zlo stanje crkve i papinstva u Italiji. On da se može isto tako potužiti, kako se je slavni njegov predšastnik potužio u konsistoriju od 12. ožujka 1877.: što mu je oduzeta svjetovna vlast, koju je sv. stolici namaknula providnost božja, da slobodnije vrši svoju vlast duhovnu; što su ukinuti redovi i tim oduzeta velika pripomoć u kongregacijah; što se uslied obće vojne dužnosti toliki mladići odvraćaju od žrtvenika Gospodnjega; što se u samom vječnom gradu nevjera stala širit, a mladež se obučavat u bezvjerju; što vlada onolike težkoće stavlja sv. stolici glede imenovanja biskupa, prem je već sv. stolica donjekle u tom pitanju popustila. Na ove pojave sjeća sv. otac državnoga tajnika, te se uzda, da će on uz pomoć božju i sve ove potežkoće svladati.

— Liberalno novinstvo, osobito talijansko, već je odavna tvrdilo, da je Leo XIII. papa druge taktike nego što je bio Pio IX. Poslje pisma na kardinala Ninu čini se kao da potanje obrazlaže ovu taktiku. Pio IX., kaže ono, bio je u oprieci sa svimi narodi, a Leonu XIII. prva je briga izmiriti se sa svimi, samo da se „osami“ Italija i tako što skorije naćera u škripac. — Svatko pametan, koj tvrdnje i tužbe sv. Otca u pismu upravljenom na kard. Ninu izpita, mora priznati, da je govorio sgoljnu istinu o Italiji. Papa se tuži, da su se u Italiji ukinuli mnogi redovi i tako lišen krepke pomoći u crkvenoj upravi. A ni je-li to istina? Papa se tuži, da obći vojnički zakon, koj svakoga bez razlike u vojnike sili, grabi crkvi nuždne službenike. A ni je-li i to istina? Papa se napokon tuži, da su se crkvi oduzeli mnogi blagotvorni zavodi, da se u Rimu, u središtu katoličkoga svieta, dižu uz pomoć vladinu protestantske crkve i obćine, da se u škole pripušta bezvjerska obuka i najposlje, da je talijanska vlada mnogo obećala a ništa neizpunila, da na najnedostojniji način postupa s onimi muževi, koje je rimska stolica za

crkvene službe kao sposobne odobrila i da je pače poprimila takova sredstva, koja neodobravaju i kao protuzakonita ciene isti prijatelji talijanske vlade. Tko će reći, da je ovo pretjerano ili čak lažljivo? Ta čini govore. Ali se na sve ovo neobazire nimalo bezvjerska štampa, ona u dilj trubi, papa mrzi Italiju, on joj je neprijatelj, on pozivlje narode, da ju unište. Papa mrzi Italiju i on joj želi propast. Te kako! U naših je rukuh, veli „Osservatore Romano", pismo svetoga Otca ali nigdje nenadjosmo traga ikakovoj mržnji. Što više, mi mislimo, da ga nitko savjestan i iskren neće naći. Papa se pozivlje na encikliku „Inscrutabili", te nježno spominje dobročinstva, koja je rimska stolica izkazala svakoj zemlji, a napose Italiji, i to onoj Italiji, koja ima sve zahvaliti rimskim papam, jer je po njih kao uzvišena bila nad druge narode. On nabraja pape, koji su prezaslužni za Italiju. Leoni, Aleksandri, Gregoriji, Inocenti, Piji, svi su ovi vjekoviti dokaz, kako je rimska stolica na osobiti način sklona bila Italiji. A ova Italija, koju je papa uviek ljubio te kojoj je dao prednost pred svimi narodi, ova da je za nekoliko mjeseci postala toli omražena rimskoj stolici? Tko pozna pape i čvrsti te plemenit značaj Leona XIII. on neće nikada uztvrditi, da Italiju mrzi već da joj jednako s predšastnici želi sretniju i bolju budućnost. A za takova ga drže i vjernici u Italiji. On šalje u biskupije biskupe, vlada ih nepriznaje, ona im oduzimlje hljeb, kojega milostnicom rukom u tolikoj mjeri diele siromakom, ali vjernici neslušaju ipak glas vlade, oni pristaju uz svoga zakonitoga pastira i rimsku stolicu dobro znajući, da će im jedino tako sinuti kao i prije bolja budućnost. Dakle uz koga pristaju vjernici? Zar uz vladu, koja ih toli ljubi ili uz rimsku stolicu, koja je tobože počela nepomirljivom strašću mrziti Italiju? — Papa traži u svom pismu, da mu se vrati ugrabljena svjetovna vlast; on je dakle, zaključuje štampa, očitim protivnikom „jedinstva" u Italiji. A tko sili papu, da i opet naglašuje ono pravo, što ga ide i o kom je izrično, jasno i glasno govorio u svojoj enciklici? Samo postupak vlade, koj je svemu svietu kao na dlanu dokazao istinu, da će papa jedino tada uživati pravu slobodu i neodvisnost, bude-li on gospodar u svojoj kući ili se povukao u katakombe kao njegovi prvi predšastnici. A što se jedinstva Italije tiče, valja dobro pamtiti, da i sami Talijani ovo nesmatraju kao absolutno dobro, te da njemu za volju žrtvuju pravo, poviest, boljak i vjeru. Valja se samo sjetiti na glas regionalista i prijatelje federativne republike. Ono, što mnogi drže za mržnju, urotu i prokletstvo, još ih je više, koji sve to drže za dobar znak; oni pozdravljaju Leona XIII. kao osloboditelja, koj će ih osloboditi od mnogo strašnijih barbara nego što su bili oni, koji su za Leona I. prietili Italiji. —

— Bečki je nuncij u istinu ovlašten, da razpravlja s Ruskom o stanju ondješnjih katolika. O razpravi u pravom smislu nemože dakako još sada biti govora, a misija monsg. Jakobinija nije drugo nego posljedica onoga koraka, kojega je na berlinskom kongresu učinio kardinal Franchi zastupajuć ondje interese katolika na iztoku.

— Iz viesti u predposljednjem broju razabrali su čitatelji, kako misli Gambetta o vjeri u obće, a napose o katolicizmu. Onim svojim govorom Gambetta je dobroj stvari i koristiti mogao. Ako su do sada njeki i konservativniji elementi mislili, da će on i njegovi cieniti največe blago francezkoga naroda, sada se uvjeriše, da su se uzdali krivo. Govor će njegov sada barem ujediniti sve konservativne življe, da od Francezke odklone veliko zlo, u koje ga Gambetta dovesti hoće. Već sada pišu u tom smislu mnogi konservativci. Katolički list „Univers" donosi list biskupa Angerskoga, u kom pobija krive tvrdnje Gambettine. Medju ostalim spominje, da škole, kojimi ravna crkva, imadu više djaka, nego-li škole državne, i jer roditelji neće, da im djeca uzrastu u neznanju, posve je očito, kako je krupna laž ona Gambettina tvrdnja, da su ovakve škole sjemeništa neznanju. Na spočitnicu Gambettinu, da crkva radi o absolutizmu odgovara biskup, da je to baš značajka Gambettista, koji na nikojem državnom mjestu ne trpe čovjeka, koj bi bio drugačijega osvjedočenja. Crkva pušta svakomu slobodne ruke, te je velika prijateljica slobodi pravo shvaćenoj. — Na Gambettine ekspektoracije odgovoriti će i glasoviti biskup orleanski Dupanloup.

Družtvo sv. Jeronima.

Stupiše u člane III. reda. Čulić Jakob, sjemen. 7. gimnazija u Šibeniku. pop Petar Matošić, župnik u Jadrtovcu do Šibenika. Šupuk Ante vitez, Poveljitelj sv. Grgura, načelnik u Šibeniku. Bartulica Ivan, narodni učitelj u Šibeniku. Krstulović Bonaventura, otac franjevac samostanac u Šibeniku. pop Gojanović Grgur, župnik u Jezerih do Šibenika. Marinović Josip, načelnik u Tiesnu. Mazura Antun, nadpop župnik u Tiesnu. Mazura Lovro, poštarski i brzojavni činovnik u Tiesnu. Alborgheti Šime, obćinski tajnik u Tiesnu. Bancheti Andrija, posjednik u Tiesnu. Jajac Ante Tomin, posjednik u Tiesnu. Seguić Antun, otac franjevac župnik u Banjevcih do Šibenika. Orada Roko, trgovac u Tiesnu. Roca Ante pokoj. Mate, seoski glavar u Vodicah. Žurić Nikola, pop župnik u Vodicah. Čorić Marko Stipin, posjednik u Vodicah. Čičin-Sain Josip trgovac u Vodicah, Markoč Ante pok. Viska, poštarski i brzojavni činovnik u Vodicah. Mačukat Ive pok. Šime, seoski poslužnik u Vodicah, Mačukat Josip Šimunove, trgovac u Vodicah. Mačukat Mate Martinov, trgovac u Vodicah. Juričev Ivičin Stjepan, pok. Ive, poljodielac u Vodicah. Lasan Josip Kokin, trgovac u Vodicah, pop Bilić Petar, župnik u Betini do Šibenika. Jakovčev Mate, predsjednik obć. u Betini. Vodopija Mate Ivin, poljodielac u Murteru. Turčinov Ive Stipin, poljodielac u Murteru. Plesić Marko pok. Ive, poljodielac u Murteru. Ježina Ive Josin, poljodielac u Murteru. Mudronja Jure, seoski glavar u Murteru. Jelić Antun pok. Jakova, poljodielac u Murteru. Učiona u Drnju. Učiona u Goli. Galović, bilježnik u Peterancih. Ledinski blagajnik u Peterancih. Obćina Dubrovačka. Učiona u Smiljanu.

Urednik Dr. Andrija Jagatić. Tiskom Dragutina Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 42. U Zagrebu, 17. listopada 1878. **Tečaj XXIX.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Cilj ljudskoga družtva.

Po drugiput već imao je sv. otac sgode, da javno rekne svoju o sadanjem položaju ljudskoga družtva. Kao namjestnik Kristov on je svakiput i progovorio jasno te odrešito. Zlo je u svietu veliko, što osjeća već svaki, tko malo dublje razmišlja. A uzrok mu je glavni u tom, što družtvo misli, da može na ovom svietu živiti bez Krista i njegove svete crkve. I sbilja se je ovakvo shvaćanje već duboko uvriežilo u svietu. Naročito državna vlast misli danas, da ni ona, ni njeni podložnici ne moraju na ništa pazit, što je izvan ovoga svieta. Jedina svrha da im je, gledat, kako će država priuštit podanikom svojim što obiljnju sreću na ovom svietu, a podanici kako će se je što obilnije naužiti. U tu svrhu poslužila je državi i moderna pravna znanost, koja je takav nauk učit stala, te stoga podala državi u svem neograničenu vlast. Posljedice takova shvaćanja i takova nauka počele su se već i pregusto pokazivati. Države su s toga već voljnije mislit i na drugi sviet, a i znanost pravna stala je sve više uzmicat s krivoga stanovišta svoga. Napose katolički učenjaci stali su sve to jasnije razjašnjivat cilj i svrhu ljudskoga družtva. Povodom posliednjega lista sv. otca na državnoga tajnika kardina N i n u, u kom sv. otac kaže, da je jedini liek sadanjemu zlu, ako se družtvo povrati u krilo Kristove vjere i crkve sgodnim nam se čini upoznat štioce, kako taj nauk liepo razvija glasoviti Charles P e r i n, profesor javnoga prava i političke ekonomije na katol. sveučilištu lovanskom u svom djelu *Le lois de la société chrétienne.*

Svaki čovjek već po naravi svojoj teži, da bude srećan i da se što više usavrši. Te sreće i toga savršenstva ne može čovjek naći u sebi samom, jer on nije biće od sebe, koje jedino može u sebi izdovoljit te svoje težnje. Kad čovjek ne može u sebi naći te sreće i toga zadovoljstva, onda je posve nuždno, da ju traži izvan sebe, pa to u biću, koje postoji samo od sebe. U toj težnji morati će se odreći sebe sama, pak se savršenom ljubavju podati Bogu, prama komu će, kao cilju svomu, upravljat svaki svoj čin.

Istina je doduše, te mnogi ljudi misle, da su oni sami sebi pravi cilj, da sami u sebi mogu naći pravu sreću i pravu savršenost. Nu to je preuzetnost, kojoj se Bog, kako kaže sv. Augustin podsmješkuje.

Ono što rekosmo o pojedincu čovjeku valja i o cielom družtvu. Bez pomisli na Boga niti bi se ljudsko družtvo moglo ustrojiti, nit bi mu se mogao označiti pravi cilj, niti bi se mogli opredieliti uslovi uzdržavanju i napredku. Tko bi to zanijekat hotio morao bi tvrditi, da je i čovjek sam sebi cilj.

Iz ovoga se pako već može označiti svrha ljudskoga družtva. Ono mora nastojati, da čovjeka privede što sigurnije k njegovu cilju. Sve, što ono podaje članovom svojim samo je sredstvo, po kom će oni doći do posve savršena mira u budućem, duševnom životu. Ima doduše i u družtvu ljudskom sreće i savršenstva, kad je ono dobro uredjeno, ali je ta sreća i to savršenstvo tek relativno. Ovo jedno i drugo možemo spokojno uživati tek onda, ako svjestno vršimo propise višega reda, i ako je družtvo tako ustrojeno, te nas može dovesti k Bogu, konačnomu našemu cilju.

Ovaj odnošaj medju ljudskim družtvom te dobri, koje nam podaje, pak medju onimi dobri, kojim se u budućem životu nadati imamo liepo je nacrtao sv. Augustin. Države na zemlji imadu dobara, koja nas mogu razveselit, ako si ih pribavimo. Nu i država teži za mnogo višim dobrom. Gledeć na ona niža dobra država gleda da dodje do mira, pak se i bori, samo da si

ga što prije pribavi. Svlada-li jedna one, koji joj ne htjedoše priuštit taj mir, ona ga i uživa, pak je to uživanje donjekle i sreća. Nu gledeć na onaj mir, koga ćemo uživat u državi nebeskoj ta sreća izčezava, pak tko bi ovu onoj predpostavio, i težeć za ovom onu zanemario, bio bi uzrokom neizbježivoj biedi. Ovako je taj odnošaj izrekao već božanski spasitelj veleć: „Tražite najprije kraljestvo božje i njegovu pravicu, a sve drugo dodat će vam se.“ (Mat. 6, 33.)

U družtvu ljudskom razlikovat treba poredak duševni, poredak vremeniti, a u vremenitom poredku opet poredak moralni i materijalni.

Temeljni poredak u družtvu, koj sve drži jest poredak duševni. Na njem je osnovan poredak moralni. Gdje u družtvu ne bi bilo poredka duševnoga, tu se ni govorit ne bi moglo o poredku moralnom. U takovu družtvu, koga do sada doduše bilo nije, ljudi bi vršili puko slovo zakona. Nu strastim, koje bi se, proste od zakona božjega, posve razmahale, nijedan se zakon oprieti ne može. Uz nemir, koj bi se posvud odtuda zarodio, sve bi uviek nesigurno bilo.

U čovjeku je počelo duševno i tjelesno. Po tielu vezan je na vanjski sviet, i s toga nije posve neodvisan od materijalnoga poredka u svietu. Nu kao biće duševno ovisan je on i od poredka moralnoga, te se oba ova poredka odnose jedan prama drugomu. Materijalna dobra na svietu koristna su, u koliko čovjeka čuvaju za moralni poredak, gdje će se usavršiti. Nu s druge opet strane i čovjek djeluje na vanjski materijalni sviet svojom djelatnom voljom i silom znanja svoga, što oboje ide u red moralni. Materijalna dakle dobra sredstva su za poredak, moralni, u kom se čovjek kretat mora, da dodje do cilja, koga mu je opredjelio Bog. Divan je dakle sklad medju ovimi poredci. Dobra materijalna tek se onda mogu takvimi priznati, ako se odnose bud izravno bud neizravno na dobra poredka moralnoga; nu i dobro je moralno tek onda pravo dobro, ako nas dovodi bliže k Bogu, dobru najvećemu i cilju konačnomu svih bića.

Ovako su ova tri poredka uzko spojena, te ih rastavljat može tek znanost. Buduć ni pojedinac, a ni družtvo ne može uništiti onoga cilja, koga je stvoritelj namienio stvorovom, s toga ne može uništit ni onoga sklada, u kom moraju djelovati sve sile čovjeka.

Svako družtvo teži za napredkom, nastoji da si što više pribavi, te da u njem vlada pravičnost. Dielnikom ovih stečevina mora biti cielo družtvo, dakle i maleni, te slabi i siromašni, jer je njih još najviše u svakom družtvu. Mogućniji i viši moraju se za niže uviek brinuti i bratinski ih pomagati u svem, što njihova slaboća treba. Jer u družtvo ljudsko idu i ovi nemoćnici, a svi članovi družtva imadu istu svrhu, moraju dakle imati i istu korist. Sva razlika, koja bi se medju jednimi i drugimi načiniti mogla bila bi na korist siromašnih i slabih.

Velikaši, koji imadu više dobara imadu i više dužnosti. Oni moraju donekle i one posluživat, koji su po položaju svojem od njih odvisni. Njim moraju oni podati sve uslove prave slobode, i štitit njihova socijalna prava. Pobrinut im se je, da i oni postignu onu svrhu, na koju su pozvani. Ako bi ovakvih članova bila većina u družtvu, a pogibelj bi bila, da će ih tko bud silom, bud lukavošću odvraćat od njihova cilja, onda bi družtvo i zakonitimi ustanovami moralo ih zaštititi, da uzmognu što savršenije doći do svrhe.

Na ove istine sjećala je crkva uviek mogućnike u družtvu. Usried sjaja, kojim je okružen bio Ludovik XIV. rekao je tu istinu glasoviti Bossuet tako očito i odrešito, ter bi današnji sviet rieči njegove i drzkimi prozvao. Prvotno je, kaže on, zasnovana bila crkva za siromašne i oni su pravi gradjani onoga srećnoga grada, koga je sv. pismo prozvalo gradom božjim. Taj nauk poučava nas, da štujemo siromašne i potrebne kao starije od nas u obitelji Isusa Krista. Ako nas časti svieta dižu nad siromake, a nje diže nad nas značaj Isusa Krista, koga nose u sebi.

Ovo su u glavnih crtah misli Perinove. Iz njih štioci razabiru, kako su osnovane rieči sv. otca, da bi se države opet podale blagoslovnomu djelovanju crkve božje i njene vrhovne glave. Buduć najme i država sve ima barem posredno upravljat na posljednji cilj, prama komu crkva neposredno ide, ne bi ona smjela nikakvih zaprieka njoj stavljati. Prema ovim načelom želi sv. otac, da uzradi i kardinal Nina. Mnogi pojavi pako u svietu pokazuju, da će njegove rieči naći sve to plodnije tlo. Glede Austrije možemo se tomu nadati i sbog toga, što se konservativni elementi pokazaše u svih pokrajinskih saborih, i gdje do sada ne izvojevaše većine, nadaju joj se u sjeditbi budućoj. Uzdamo se, da se ni kod nas neće djelovanje crkve priečiti.

E pur si muove.

Prije dvie godine doneo je naš „Katolički List" životopis slavnoga astronoma Galileja. Prigodom istom bi i napomenuto, da rieči: E pur si muove historične nisu.

Tvrdi se naime, da je Galilej, kad je morao opozvati mnienje svoje, kojim pristupi Kopernikovu sustavu, nestrpljivo nogom toptajuć uzkliknuo: E pur si muove. (Zemlja se ipak okreće.)

Jur od više godina obraćaju učenjaci pozornost na nehistoričnost te izreke. I zbilja, različite izdane Galilejeve biografije, počam iz 17. stoljeća, nespominju onih rieči.

Grand dictionaire historique, od godine 1673. izdan od Morery-a nenavadja ih, premda se ondje Galilejeva nauka i životni mu odnošaji spominju.

U njemačkom djelu: *Allgemeines historisches Lexicon*, Leipzig 1709. što ga izda Ivan Buddens, čita se: da je papa Urban VIII. Galilejevu nauku, kao svetomu pismu protivnu zabacio, te razširivanje iste zabranio, i da je Galilej, kad bi unatoč zabrani, mnienje svoje govorom te pismom javno branio bio, ovo opozvati morao u 60 godini života svoga. O riečih vendar: E pur si muove, neima ondje govora.

Obširna Galilejeva biografija, koju navadja: *Grosses vollständiges Universal-Lexicon aller Wissenschaften und Künste*, od Zedlera 1735. veli: da je Galilejev dialog u broj zabranjenih knjiga uvršten bio, Galilej pako za pet mjeseci, kad je mnienje svoje opozvao te krivim proglasio bio, na slobodu pušten. . Za onu famoznu izreku E pur si muove, nezna ništa.

Niti ju nespominje *Dictionaire historique literaire et critique* 1758—1759., niti *Dictionaire historique*, Paris, Didoté 1777., premda pisac iztražitelje Galilejeve parnice predstavlja kao predsudami zavarane neznalice.

Djelo: *Vita Italorum*, izdano od Breanna, koje je Febronij godine 1778. opet obielodanio, radi u prvom svezu de vita et scriptis Galilaei Galileji. Životopis taj smatra se kao najpodpuniji, te se historici nanj često pozivlju, no rieči: E pur si muove, ondje neima.

Englezki *Biographical Dictionary*, izdan u Londonu W Strahan, u dotičnom 51. svezu onih rieči nespominje, premda se obširno ondje navadja formula zakletve, po kojoj se je Galilej odreći morao svog mnienja.

Esprit de Journaux 1785. ima članak, što ga pisa Mallet du Pan, pod napisom: *Mensonges imprimés au sujet de Galileè.* Razloge je njegove u istom journalu oprovrgnuo Terri, u članku: *Apologie de Galilcè.* No za rieči E pur si muove, nezna.

U obširnom djelu: *Vita e comercio de Galileo Galilei, Nobile e Patrizio fiorentino, scritta da Gio. Batista Clemente de Nelli*, 1793. izdanom u Lozani, pisac nespominje onu izreku, prem se pozivlje na mnogobrojna vrela.

Abraham Gotthelf Kästner, u svojoj povjesti matematike (4 sveza Göttingen 1800.) potanko opisuje Galilejeve životne odnošaje; protuslovi onim, koji tvrde, da je isti mučen bio; veli, da mu je nametnuta kazan zatvora pretvorena bila u kućni zatvor, te da su ga za nekoliko dana, na prošnju Toškanskoga poslanika nastanili u nadbiskupskoj palači u Sieni. Rieči E pur si muove nenavadja.

Te se vendar rieči nalaze prvi put u *Dictionaire historique, ou histoire abregèe . . . par une societe*, 7. edition Caen Leroy, u 4. svezu od godine 1789. no sa: on pretend (tvrdi se), a ne zna se: od koga i kojim temeljem? „Au moment, qu' il)Galileé) se releva, agité par le remord d' avoir fait un faux serment, les yeux baissés vers la terre, *on pretend*, qu' il dit en la frappant du pied, *E pur si muove.*"

Isto tako nalaze se te rieči u *Biographie universelle ancienne et moderne redigeé par une societe de gens des lettres et de savants*, u 16. svezu od god. 1816. u članku pisanom od prirodoslovca Biot-a, sa *on dit* (veli se): *On dit*, qu' apres avoir prononcé son abjuration, rempli du sentiment d' injustice, que lui faisait son siecle, il ne put s' empecher de dire à demi voix, en frappant du pied la terre: *E pur si muove.*"

Neki su dakle francezki spisatelji povod davali bili, prem sa *on pretend*, *on dit*, da se je neizvjestno, te dokaza lišeno mnienje razširilo bilo: da je Galilej, kad je nauku opozvati morao, nestrpljivo nogom toptajuć, prkosito izkriknuo: Zemlja se ipak okreće.

No francezki spisatelji novijeg vremena bili su opet prvi, koji na neizvjestnost te izreke upozoriše. U Revue de deux mondes, od g. 1864. nalazi se krasan sastavak, što ga je pisao J. Bertrand, i ov može se smatrati obćenitim izrazom sadanjih uglednijih francezkih učenjaka. Bertrand veli: kako se tvrdi doduše, da je Galilej, kad je morao opozvati, nogom toptajuć, nestrpljivost svoju očitovao, te u riečih E pur si muove, izrazio preziranje svoje, no nastavlja, i Galilej mogao si je bez dvojbe misliti te rieči, izustio ih vendar nije, jer je znao, da je vrieme zamučati i vrieme za govoriti. Tolika otvorenost bila bi ga izvrgla velikim pogibeljim i s obzirom na Galilejevu narav čini se nevjerojatno: da bi se isti poslje jedva dovršenog strogog izpita, u prisutnosti svojih sudaca odvažio bio, na toli prkositu izreku. Više biografa tvrdi: da je taj strogi izpit bio tortura, no tvrdnja ta neima ozbiljna temelja i usuprot sve nas upućuje, da Galilej, osim moralnih patnja, drugih pretrpio nije. Ovako piše J. Bertrand.

Novije podpuno djelo o Galileju, izdao je J. Trouessart, sa nadpisom: Galileé, sa mission scientifique, sa vie et son procés. Poitiers, N. Bernard 1865. Sa dokaznicami u ruci pretresivao je pisac čitav Galilejev život, te dokazuje, da su iztražitelji sa

Galilejem blago postupali, prem iztiče moralnu njegovu torturu. Rieči: examen rigorosum, rabile su se samo, da se forma parnice spasi. Galileja nisu mučili. Odnosno na čin, kojim se je Galilej odrekao svog mnienja, veli, da rieči: E pur si muove, historične nisu. „Quant au fameux mot, qu' on prête à Galileé, qui se relevant après son abjuration et frappant du pied la terre aurait murmurè: E pur si muove, c' est un mot apocryphe."

Dočim se u Francezkoj nastoji, da se, odnosno na one rieči, prokrči put istini, uzdržavaju ih, te brane i dan danas još njemački spisatelji stranom iz zlobe a stranom iz neznanstva, te se istina izvrgava ruglu, kad se Galilej predstavlja tendenciozno u slikah, stranom čameći u tamnici kao prost razbojnik, stranom prkosito i nestrpljivo topajuć nogom pred svojimi sudci.

Ovdje mi se pruža sgoda napomenuti: da je g. Govi g. 1872. podnio akademiji znanosti u Parizu djelo svoje, izvadak naime iz spisa akademije znanosti u Turinu, Il S. Officio Copernico e Galileo à proposito di un opusculo postumo del P. Olivieri, sullo stesso argomento. Appunti di Gilberto Govi, Torino. 1872. U Comptes rendus des séances de l' academie de sciences Nr. 16. 14. Octob. 1872. veli se: Spis otca Olivieria, generala Dominikana i generalnoga povjerenika sv. oficija, bi početkom ove godine u Bolonji, putem tiska priobćen. Opazuje se ondje: da vjerski sud nebi bio osudio Galileja, kad nebi sami filozofi onoga vremena, protivnici bili toga glasovitoga starine. Glavni argumenat, kojim vojevaše proti njemu bi: da nije poznavao težu i odpor zemaljskog parokruga (atmosfere).

Mogao je Galilej, med učenjaci, svojimi suvremenici, imati zavidnika i omraznika, i nedvojbeno je, da Galilej nije na čistom bio glede teže atmosfere; no nisu niti filozofi, njegovi protivnici, u tom pogledu sretniji bili. Stoprv Galilejevu učeniku, Toricelli-u pošlo je godine 1643. za rukom mjeriti težu atmosfere.

Aristotel je vagao bio mješinu zrakom punu, te drugu praznu. Neopazivši med jednom te drugom nikakove razlike, izvadjao je: da atmosfera neima teže. Počelo se o tom sumnjati, te činilo se obzirom na strahotne pohare naglo gibane atmosfere, nevjerojatno: da bi tvar bez teže, mogla imati tolik učinak.

Kad su florentinski sisaljčari pitali bili Galileja: zašto da voda u sisaljkah nedostiže nikada veću od 32. stopa višinu? nije im mogao dovoljan odgovor davati.

Toricelli je došao na to: da je sila zemaljskog parokruga tolika, da može nositi 32 stope visok vodeni stup.

Dokazao je to time: kad je tri stope dugu staklenu ciev, koju začepi na jednom kraju, napunio bio živom, te zataknuvši otvoreni kraj prstom, onu upustio u posudu, takodjer živom napunjenu. Živa je iz cievi, kad je odmaknuo prst, izpala, no ne sva. Ona, koja je u cievi ostala, dostigla je višinu 28 palaca. Pokušao je to isto u 30 palaca dugoj cievi, te posljedak bi jedan te isti.

Pojav taj postao je samo sada razumljiv, ako se je primilo: da se u posudi na živi nalazi dovoljan odpor, da nemože živa u cievi dalje padati dolje. No na površini posude nalazila se je samo atmosfera. Ova mora dakle toliku silu imati: da može, pod običnimi odnošaji, nositi živni stup, 28 palaca. Voda je pako po prilici $13^7/_{10}$ puta laglja, nego-li je živa, i zato mora sila atmosfere dovoljna biti, da nosi $13^7/_{10} \times 28$ palaca visok vodeni stup. A to je višina 32 stopa.

Time bi rješeno ono od Florentinskih sisaljčara, na Galileja jednom upravljeno pitanje.

. . . *a*.

Utuk. *)

Na sve koliko čavrljanje Voršakovo u Prilozih k br. 32. i 33. ovoga Lista ja ne bih ništa odgovorio, da nema u njemu onoga torokanja o krivu nadpisivanju i o izpuštanju i dodavanju u mojem evangjelistaru; tko ne pozna čestitoga Voršaka, mogao bi mu i vjerovati. Nego kad sam se već dao na ovo utucanje, ê! zabavit ćemo se malo i pri onom čavrljanju; odgovarati na sve njegove doskočice ne bi bilo doista pametno.

*) Gospodinu kanoniku Veberu samo dvie tri. Ako je moja tobožnja toljaga bila šuplja, meni je drago, barem nije mogla jako ozliediti. — G. se je Veber prije deset godina (Dragoljub 1868., str. 267.) mnogo tužio na neke naše kritičare te rekao o njih: „Ovakovi si ljudi niti neuzimaju truda, da bar pročitaju, što uzimaju pod kritičko pero, već pročitavši samo njekoliko listova, sude o cieloj knjizi." — Quilibest est optimus verborum suorum interpres. G. Veber kaže, da je one rieči o prodiranju mojem i do svetinje privatnih soba i o uhodjenju mojem razumievao u prenesenom smislu i da je ono prodiranje moje i uhodjenje bilo samo duševno; po tom molim, da se i moje rieči o klevetanju itd. razumiju u prenesenom smislu. — Kad bi mene g. Veber uvjeravao, da je bio o čem ovako ili onako osvjedočen, ja bih mu simpliciter vjerovao. Samo će mi dozvoljiti ovu primjedbicu: kad bi po Perroneu u našem Vjerovanju moralo biti: svetu, katoličku crkvu, moralo bi biti bez sumnje i u latinskom: sanctam, catholicam Ecclesiam. — U Obrani napomenuh professora Posilovića; ovdje u Utuku, napisanu prije nego je izašla pošljednja izjava g. Vebera, ne htjedoh spomenuti mnienja biskupa Posilovića o evangjelistaru Voršakovu, akoprem mi je pismeno dao vlast na to, jer držim, da se biskupi bez skrajnje sile ne bi smjeli uvlačiti u ovakove prepirke ma i književne. Nu kako je Voršak nedelikatno iz privatna pisma biskupova iztrgnuo nekoliko rieči u prilog svojemu evangjelistaru pa ih iznesao u sviet, a g. Veber mene na njih napućuje, prisiljen sam koju i o tome reći. U listu od 20. rujna, pisanu dakle prije nego je i Obrana moja objelodanjena, dade mi biskup onu vlast riečmi: „pak se možeš, kako te je volja, poslužiti znanjem, koje ti ovdje podajem, premda bi mi drago bilo, da se o meni u onoj stvari negovori van lih onoliko, koliko se mora." O stvari samoj piša ovako: „Voršak krivo pravi kapital od mojih rieči pisanih njemu kano prijatelju u privatnu listu, pošto mi je po Kohariću dao ekspedovati jedan eksemplar (evangjelistara svojega) sa zlatorezom. Zahvaljujući mu dakle za tu njegovu pozornost rekoh da nesmogoh vremena da čitam sámo djelo, ali koliko sam na brzu ruku ovdje ondje mogao pogledati, da sam

Voršak i opet kaže, da je svoj rad začeo i dočeo povodom mojeg evangjelistara. Ja znam za drugi početak bavljenju njegovu biblijom. Britansko i inostrano biblijsko družtvo htjede Novi Zavjet za hrvatski narod izdati većma udešen po Vulgati i po Zagrebačkoj slovnici nego-li je prievod Vukov. Ne znam, kako se je ono družtvo namjerilo na Voršaka; nu znam, da je taj Rimski kanonik, premda je mogao znati, kako se je sv. Rimska stolica već više puti izjavila o družtvu onom, bio odmah pripravan za dobre novce poslužiti družtvo. Rimski kanonik lati se zbilja prevodjenja i pošlje prievod družtvenim censorom, nu ovi — ponajbolji poznavači našega jezika — zabace mu rad kao ruglo na bibliju i na jezik hrvatski. Po tom bih ja pozvan, ne bih-li hotio preuzeti posao? Ja odgovorih, da kao katolik a još više kao katolički svećenik ne mogu za nikakovu plaću da stupim u službu družtvu protestantskomu, antikatoličkomu, od svih papa, počamši od Pija VII. do Pija IX. osudjenu. Od onoga vremena počima Voršakovo bavljenje biblijom; da nije bilo onoga poziva, ne bi bilo ni njegove kritike o mojem evangjelistaru ni njegova evangjelistara. Imajuć već prevedenih čitanja i evangjelja, nije hotio da ih baci u koš, nego prenapravivši ih morda što god, usreći njimi biskupiju Djakovačku, — prievodom kao ruglo na bibliju i na jezik hrvatski već zabačenim. Odatle možete razabrati, kako Voršak istinu govori veleć, da je moj evangjelistar povod njegovu radu. Nu ovom crticom zajedno se popunja ona istinita slika o Rimskom kanoniku Voršaku, koju je ljetos Katolička Dalmacija doniela u br. 37.

Ja sam Voršaku u odgovoru na njegovu kritiku mojeg evangjelistara rekao, da ne ću više odgovarati na naklapanja njegova; a on sad torla, da je moj evangjelistar — pošto ja po odluci svojoj i zbilja ništa ne odgovorih — „razlozi i dokazi sve do danas po nikom neoborenimi javno obsudio!“

Voršak veli, da „neima sutuka proti nekim mojim nježnim izrazom i proti formi pisanja doličnoj . . . .“ Kako fino i nježno umije on pisati, čitaocem je znano još iz predjašnje naše prepirke. Ja sam bio u odgovoru svojem na kritiku Veberovu i u duplici svojoj na repliku njegovu već pokazao, da znam ipak prilično hrvatsku slovnicu i da umijem razloge davati, zašto sam što ovako preveo a ne drugčije; na to dodje Voršak te će mi sa svim fino i nježno: „slovnicu preda se, pak vrti ju i uči joj se, a za toga perom hrvatskoj knjizi namienjenim za pojas! — to ti je, professore, pravi absurd; to ti je nesmisao; toga nisi uhitio.“ Pa i sada u odgovoru besjedi on posve nježno o „strastveno nategnutoj svakoj žičici“, o „zavistnoj strahoti“, o „ljudskoj slabosti, osveti“, o „redcih naduhvenih (!) nekom veselom strašću“, o „gnjusnom koloriranju“, o velikoj Eminenciji, koju da je od Vebera dobio a koja mene da „svrbi, peče i grizka“, itd. Po tih „nježnostih“ možete odmah napipati čovjeka fina, koji se po Rimskih salonih kliže. Mimogred budi pripomenuto, da sam ja od g. Vebera dobivao velike eminencije, kad sam mu bio djak, sad mi nije do njih; a „veliku Eminenciju“, koju je Voršak tobož dobio od g. Vebera, ovaj je poslie u Očitovanjem svojem sâm pošteno izprokrižio.

Voršak govori o Vukovu prievodu Danielove knjige; dosele niesmo znali za taj Vukov rad.

Ni o tom se dosele u nas nije znalo, da valja naš prievod sv. pisma u obće, naročito pak onaj koji je namienjen javnoj crkvenoj porabi, udešavati po prievodih talijanskih, a poimence po slobodnom prievodu Martinijevu. Eine Privatversion, d. i. eine Uibersetzung, welche nur zum Gebrauche für einzelne Gläubige bestimmt ist, darf allerdings freier sein.[1]) Zum Beispiele dient der Abbate Martini, nachmals Bischof zu Florenz, in seiner italienischen Uibersetzung des neuen Bundes von 1769., die er mit den gedachten Freiheiten verfasste, und die von Pius VI. selbst approbirt wurde.[2])

Voršaku valja priznati, da je dosjetljiv: za odgovor nije nikad u smetnji; kakov je odgovor, na to se dakako ne gleda. Kad mu kažeš, zašto prevodeć: cito volans premeće rieči: leteć brzo, odmah će ti odgovoriti, da je

---

opazio prievod izpravan i jezik pravilan. Na to sam mu dodao, da će valjda imati po tom materijalne štete, te da će po svoj prilici sva mu nagrada biti valjanost sàmoga djela — to dakako in supposito, ako je djelo valjano! To je sigurno bio smisao moga lista, za pojedine rieči nemogu se sjetiti. — Sbilja tko je poslie Voršakova Izpovjednika pogledao njegov evangjelistar, morao je biti zadovoljan pravilnošću jezika; što se pako izpravnosti prievoda tiče: ja ga nisam izporedjivao ni s vulgatom ni s grčkim tekstom, nego sam naprosto pouzdajući se u svoje pamćenje ovdje ondje — i to svega skupa vrlo malo pročitao — no kakve neizpravnosti u prievodu pri tom zamietio nisam. Zato sam sbilja Voršaku bez laskanja onako pisati mogao; ali toga nisam pisao publiku, da ga uputim, kako je sav Voršakov evangjelistar izpravan u prievodu i pravilan u jeziku! Sada dakako poslie tvoje točne i obsežne kritike morao bih izjaviti drugačiji sud i sámomu Voršaku.“ Držao sam, da će biti najbolje, ako sve rieči biskupove o stvari saobćim bez izpuštanja. Nadam se, biskup mi ne će zamjeriti; tà ovako se liepo razsvjetljuju one rieči njegove, koje je Voršak u odgovoru svojem pripomenuo i kojimi bi se mogao tko zaluditi jamačno suprot volji i namjeri njegovoj. Što se je biskupu dogodilo, pripetilo se za cielo i drugim, rekao bih i samomu g. Veberu. Tko je naime iz Voršakova Naputka za izpovjednike znao za njegov upravo skandalosan način pisanja, te primio u ruke evangjelistar njegov, na prvi je mah mogao pomisliti i reći: ê, to je prilično dobro pisano! pa ako je to Voršaku privatno javio, ne hoteć pačati se u daljno pretresanje i u odobravanje ili neodobravanje djela, doista mu se ne može ništa prigovoriti. — Napokon još ovo: spomenuvši književne prepirke g. Vebera s Banom, Jagićem i t. d., niesam rekao ni mislio reći, da on s onom gospodom živi u neprijateljstvu. Bilo bi zaisto žalostno, kad bi si književni protivnici morali biti i neprijatelji u socijalnom življenju. I zato bih se usudio izreći nadu svoju, da će g. Veber i napram meni i u napredak sačuvati ono osjećanje, koje mi je prije dvie godine na koncu replike svoje velikodušno izjavio. *F. I.*

[1]) Gerhauser, Bibl. Hermen. II. Theil. Kempten. 1829. S. 123. [2]) Id. S. 126.

na rieči brzo veća sila, kad se metne straga, premda o toj većoj sili nitko ništa ne zna, i premda bi i u latinskom bilo: volans cito, kad bi se hotjelo veću silu tako izreći. — Kad mu prigovoriš, zašto „autem" prevodi „i", reći će ti, da po logičnom mišlenju (!) tako znači. — Kad ga pitaš, zašto svoj prievod, kad mu se povraća nakon nekoliko listova ili pače linija, svagda mienja, odreći će ti, da je to „natezanje de lana caprina (verba ipsissima), i opet da je tim „težio takodjer za nekom elegancijom naše narodne frazeologije!" — Kad mu rečeš, zašto u rečenici: qui voluerit animam suam salvam facere, perdet eam etc., ne prevodi anima=duša, pitat će te: zar je duša komad kamena, da ju nadješ? — Prigovori mu, zašto universus orbis prevodi: čitavo carstvo, on će se okositi na te: zar ne kaže sv. Luka po hyperboli universus orbis za čitavo carstvo? Kao da se smije hyperbola sv. Luke u prievodu zabašuriti. I još će ti priviknuti: „Alaj junaci, ala ste nenaravni!" i dodati premudru primjedbu o džilitanju. — Kad mu dokažeš, da je ovdje ili ondje počinio pogrešku pravopisnu ili slovničku, osjeći će se na te, što ćeš ti kajkavac učiti njega štokavca štokavski pisati? „ni ga je dosta" to da je čisto štokavski; smiešno da je kajkavcu pomoljiti se (m. pomoliti se) i vrtljina (m. vrtlina) ali nije štokavcu, kao da su Stulli i Vuk kajkavci, koji su znali samo za: pomoliti se, vrtlina; i još će reći, da i Daničić krivo piše korijen mjesto: koren! Kolika impertinencija: Voršak će Daničića učiti ortografiju! Šteta, što je Akademija obradjivanje Rječnika povjerila Daničiću a nije Voršaku. — Za rečenicu: „Tako dakle svaki od vas, koji se ne odreče svega, što ima, ne može biti moj učenik," veli „učeni kanonik:" „Incredibile, sed verum . . . to je hrvatski slog dostojan crnoga III. reda. Pak pisac toga reda da ikoga uči po hermeneutici i po hrvatskoj slovnici pisati!" Ovaj crni III. red iz slovnice hrvatske ili srbske zaslužio je prije mene Vuk, koji je isto onako rieč po rieč preveo, niti nije mogao drugčije prevesti rieči: Sic ergo omnis ex vobis, qui non renuntiat omnibus, quae possidet, nos potest meus esse discipulus. A taj „učeni i pošteni kanonik" kaže odmah iza toga, da kada ja vjerno prepisujem Vuka, da onda naidješ kô na kakvo čudo na kršćansku! Kako vidite, Voršak artuje (schulmeistert) Daničića i Vuka; tako poniznomu čeljadetu dolikuje dakako davati onaj liepi nauk u epilogu o poniznosti, poučaljivosti, itd. — Reci mu, da put nema akkusativ puta, on će te pitati: zar to nije gen. partitiv? kao da je ondje govor samo o komadu puta. — Jest, kaže Voršak, Daniel itd. nema po slovnici vokativ Danielu, ali idi u Slavoniju! — Čovječji i čovječanski, njemu je jedna i druga forma pluralna. — Kaži mu, glagol perfektivan narevati ne može imati partic. praes., a on će ti odsjeći, da je njemu narevati glagol imperfektivan! — Pitaj ga, zašto jednu te istu rieč svagda drugčije prevodi, odgovorit će ti: „da se časti i obilju našega jezika dostojnije odužim!" itd. itd.

Voršak ne razumije ni prigovora; tako mu n. p. već g. Veber prigovori, zašto za iste misli u jednakih izrekah upotrebljava različne glagolske oblike n. p. grizlo ih (oblik složen) u srcu i škripahu (oblik prost) zubmi, a na to će mu Voršak, da je to imperfektivan čin, komu dobro odgovara imperfekt škripahu. — Ja kod rieči čelovodja dometnuh (!), zato što je malo prije dux preveo vojvoda a onda čelovodja, a on će iz svih kolikih rječnika meni dokazivati, da je čelovodja dux, i još s največom indignacijom dodati: „To je takva šala, da je se ja odgovarajuć stidim!" — Ja mu za primjer nerazložna premetanja riečî navedoh: Judas Simonis Iscariotae: Judi Iškariotu, Šimunovu sinu; na to Voršak per longum et latum dokazuje, da je pravo uradio dodavši rieč sin, neka se ne bi mislilo, da je Juda morda Šimunov brat ili svak! I dodaje vrlo učenu primjedbu: „Ja sam evangjelistar preveo ne za profesore i hermeneute, nego za narod i manje učene a u evangjelistaru nema mjesta komentarom." — Tako vam to diljem ide u odgovoru Voršakovu.

Voršak je vrlo „pošten" protivnik. Ja sam više razloga kazao, zašto ne valja Libertine pretvarati u slobodnjake. A sad on veli, da sam samo zato proti tomu, što mi nije to po ćudi!

Voršak piše (rieč po rieč, i rieči ovdje razmaknutimi slovi štampane i tamo su): „Ivekoviću evo javne poruke: Jednu-li mi, samo jednu u svoj mojoj knjizi dokaže krivo prevedenu, ja ću ju javno osudit i pokuditi — ali krivo po smislu prevedenu: tada ću mu ja priznati, da je trudom od punih 14 dana što to polučio." Dakle nema u svoj njegovoj knjizi ni jedne krivo prevedene! Ipak malo niže sâm priznaje, da Apoc. 7, 4. nije točno preveo. Dakako, nije „krivo" prevedeno nego samo „netočno", kad se mjesto 144.000 zabilježenih kaže 144.000 × 12, kad se naime veli, da je 144.000 zabilježenih bilo od svakoga plemena, mjesto od svih plemena. Na druge malene „netočnosti" Voršak je u odgovoru posve zaboravio, n. p. da je Irud bio nad četvrtim dielom Galileje, Filip nad četvrtim dielom Iturije, itd. Dakako ni to nije krivo prevedeno; šteta te nije Voršak uzeo dokazivati, da je $\frac{1}{4} = 1$; bili bi se barem malo zabavili.

Klassično je dokazivanje Voršakovo, da je dobro: što (pranje) preporadja i obnavlja svetoga Duha; za valjanost toga prievoda navodi još i nepobitan dokaz auctoritatis: šutnju biskupa Senjskoga! Još se tudier tuži Voršak, da ne zna upravo, čemu ja prigovaram; tà za Boga svako školsko diete zna, da se u krštenju mi po Duhu svetom preporadjamo i obnavljamo, a da ne preporadja i ne obnavlja krštenje Duha svetoga! U istoj alineji govori Voršak o nekakovu „gostenju", kao prvlje o „mišlenju"; vidjeti je, da Voršak ne će nikad naučiti hrvatske grammatike.

Nego još mu je klassičnije dokazivanje, da je dobro plures: većina. Čujte: „Zapitajmo historiju. Sv. Pavô I. Kor. 10, 1 i slj. pripovieda oholim Korinćanom, kako svi Izraelićani što izidjoše iz Misira, biahu doduše dionici

istih Božjih milosti, ali kako ipak in pluribus eorum non est beneplacitum Deo, nam prostrati sunt in deserto. Izašlo njih iz Misira 23.000 mužkih glavah, a *svi*, izim dvojice: Josua i Kaleba zaglaviše u pustoši, i obećane zemlje nevidješe. Dva izmed 23 hiljade! znači-li to: mnogi ili barem većina? Sr. IV. Mojs. 26, 62. i slj. Ej profesoru, ta ti je kriva i krupna! Takvu ijednu u mojoj knjizi, pa si održô mejdan. Vuku je takva oprostljiva (on je bugarski loši prevod pretočio i na brzu ruku pohrvatio), ali profesoru bogoslovije?" Koliko neznanja u ovo malo redaka! Kakov bi red dobio u Zagrebu djak, koji bi tako slabo znao poviest biblijsku kao „naš učeni kanonik" te bi rekao, da je iz Misira izašlo njih 23.000 mužkih glava? — Nu dosta je već toga.

(Konac će sliediti.)

Viestnik.

Zagreb. Učiteljem vjere na kr. gimnaziji u Zagrebu imenovan je dr. Ferdinand Belaj, do sada učitelj vjere na višoj djevojačkoj školi u Karlovcu; a na dolnjogradskoj obćoj pučkoj školi u Zagrebu Ljudevit Ivančan, do sada učitelj vjere na kaptolskoj i duhovljanskoj obćoj pučkoj školi u Zagrebu.

— Prečastni gospodin kanonik Eduard Tallián de Vizek, kulturni viećnik pristupio je vitežkomu redu Teutoničkomu i opunovlašćen da nosi krst Marijanski.

— Čitamo u „Narod. Nov." Nestor hrvatskoga svećenstva jest Franjo Ljubičić umirovljeni svećenik u Praputnjaku u modruškoj biskupiji. On se rodi u Istri 2. travnja 1786. Zaredjen bje za svećenika 1810. Dvie godine bude kapelanom na Grobniku, a od god. 1812.—1866. kapelanom u Praputnjaku, koje godine stavljen je u zasluženo stanje mira. Dva puta bje i upraviteljem župe. Zdravlje mu posve dobro služi tako, da svaki dan misi, a kadkada i pjeva misu. Tako je čvrstih rukuh, da se još uviek sam brije. Prem je dispensovan od časoslova, to ipak on ga nikada nezapusti. Spreman je na svaku duhovnu službu, pa kad treba, ide i pješke k bolestniku. U družtvu je veseo i šaljiv; nu volio bi da ga nestane, nego da koga uvriedi. Nedavno ga je posjetila jedna visoka osoba iz Zagreba, koja ga medju ostalima zapita za način njegova života. Na pitanje odvrati vriedni starina, da je uviek živio redovito, tako da u svem svojem životu nije nikada prekoračio granice umjerenosti u jelu i pilu; u večer da samo malo štogod jede, a izvan obroka nikad ništa; spavat da ide rano i rano da ustaje. U vriednoga toga starinu mogli bi se mnogi ugledati! S početka imao je samo 315 for. mirovine na godinu, a sad ima 500 for.; nu što je to za takva starca u ovih oskudnih godinah?

— Kako sada sve željno pogleda na Bosnu i Hercegovinu zanimat će naše čitatelje, doznadu-li, u kakovu je stanju sada ondje kat. crkva, i kako se je ona ondje razvijala. „Bos. Herc. Nov." donose o tom u 11. br. podatke crpane iz knjige prof. Vj. Klaića. U crkvenom obziru podieljena je Bosna i Hercegovina na troje: na provinciju bosansku (argentina, biskup dosele u Brestovskom), na kustodiju hercegovačku (biskup u Vukovdolu tik Mostara), i na biskupiju trebinjsku, koja je medjutim god. 1839. sjedinjena sa biskupijom dubrovačkom. Po šematizmih ovih provincija i biskupija ima u Bosni i Hercegovini ove godine: župa 117 (84 u bos. prov., 26 u herceg. kustod., a 7 u trebinj. biskupiji); gradova, varoši i sela, u kojih kat. živu 1428 (1000 u bos. prov., 272 herc. kust., a 157 u trebinj. bisk.); katol. porodica 30.689 (21.519 u bos. prov., 7.836 u herceg. kustod., a 1.334 u treb. bisk.); kat. duša 207.119 (138.482 u bos. prov., 58.699 u herc., kust., a 9.928 u treb. biskupiji). Vriedno je još iztaknuti, da je u bosanskoj provinciji 8 franjevačkih samostana (Sutiska, Fojnica, Kreševo, Livno-Gorica, Gučija gora, Plehan, Tolisa, Petričevac) i do 30 pučkih škola, kojimi upravljaju Franjevci i milosrdne sestre; a u hercegovačkoj kustodiji ima 1 samostan u Širokom briegu i 4—5 pučkih škola, od kojih je najznamenitija ona u Mostaru. — Zanimivo je sravnivati ter saznati, kako se je katoličko pučanstvo u Bosni i Hercegovini množilo, tim većma što se znade, da je još prošloga vieka samo nešto više od 50.000 katolika u tih zemljah bilo (god. 1776.). Po šematizmih franjevačkih bilo je u Bosni i Hercegovini godine 1853. i 1854. župa: 80 (61 u bos. prov., 14 u herceg. kust. a 5 u trebinj. bisk.); kat. porodica ili kuća: 23.222 (17.123 u bosanskoj prov., 5.087 u herceg. kust., a 1.012 u trebinjskoj biskupiji); kat. duša 168.789 (122.855 u bos. provinciji, 37.789 u herc. kust., a 8.135 u treb. bisk.) Samostana bila u bosanskoj provinciji tada samo tri (Fojnica, Kreševo i Sutiska), a pučkih škola 13 sa 528 djaka. U hercegovačkoj kustodiji bio jedan samostan (Široki brieg) i jedna pučka škola u Mostaru sa 50 djaka. Godina 1864. —1867. bilo je u Bosni i Hercegovini: župa: 94 (69 u bos. provinciji, 19 u herc. kust., 6 u trebinj. bisk.) kat. porodica: 26.732 (18.710 u bos. provin., 6.822 u herc. kust., a 1.200 u trebinskoj biskup.); kat.duša: 191.205 (132.257 u bos. prov., 50.016 u herc. kust., a 8.932 u trebinj. bisk.) Samostana bilo je tih godina u bosanskoj provinciji pet (Sutiska, Fojnica, Kreševo, Livno-Gorica i Gučija gora), a pučkih škola 22. U Hercegovini bile su 1867. godine 4 pučke škole. — Sravnimo-li ove sve brojeve sa ljetošnjimi, to vidimo, da je broj katolika u Bosni i Hercegovini narastao od god. 1853. do danas za 38.330 duša, a od god. 1864. do danas za 15.914 duša. Najviše se množe katolici u hercegovačkoj kustodiji, jer tuj je od 1867. do 1873. narasao broj duša katoličkih za 8683.

— Od njeko doba učestali su u „Branislavu" tužni dopisi iz Broda. Nu najneugodnije kosnu nam se srca tužaljka 112storice Brodjana. Medju ostalim tuže se, „kako po kućah gradjanskih vrše se vojničkom samovoljom već tako bestijalni čini, da nam niti najskrajniji nestid

nedopušta ovdje reći, koja su sve to djela prikorna.“ Nješto niže pako kažu: „Nespominjemo, kojim nam bogogrdjem kapetan vojene žandarmerije Todorović vriedja čuvstvo religiozno, jer nismo zvani biti sudci u vjeri nikomu, a najmanje onomu, koj sve junačtvo svoje vidi u pogrdi imena božjega i u sablaznoj larmi na pokunjeno gradjanstvo brodsko, nu opet nam zakon daje pravo suditi, da bi u vojsci carevoj bog i vjera imala se većim rešpektom spominjati.“ Mi bismo vrlo žalili, kad bi i ovaj glas Brodjana ostao glasom u pustinji. Jer što znači vika o prosvjeti, koju kanimo unesti u nepokvaren onaj narod, ako su nosioci te prosvjete ljudi ovakva morala?

— Iz Pariza javiše, da je preminuo 11. o. mj. naglom smrti glasoviti biskup Dupanloup. Felix Antoine Philippe Dupanloup, i riečmi i perom jednako moćni zatočnik crkve u Francezkoj, rodio se je 3. siečnja 1802. u sv. Felixu kod Chamberga u Savojskoj. Godine 1810. dodje Dupanloup u Pariz, svrši ondje u sjemeništu St. Sulpice bogoslovne nauke te je god. 1821. zaredjen za svećenika. God. 1827. posta on izpovjednikom vojvode bordoskog, 1828. učiteljem katekizma mladomu princu orleanskomu, 1825. prvim župničkim pomoćnikom kod sv. Roka, 1838. glavnim vikarom nadbiskupa parižkoga. Nasljednik nadbiskupov Affret posla Dupanloupa u Rim, gdje bude imenovan rimskim prelatom, apoštolskim prabilježnikom, te urešen redom Isusovim. God. 1841. pozvaše ga za učitelja duhovnoga govorničtva u Sorbonnu, nu iza burne jedne sjednice, koju je izazvao svojim govorom proti Voltaireu, morade pustiti to mjesto. Postav god. 1849. biskupom orleanskim, razvi Dupanloup izvanrednu djelatnost. Kad je otac Gaume, glavni vikar Reimsa preobširnu porabu spisa starih klasika osudio, ustade D. proti revnomu protivniku, te je za to izabran god. 1854. za člana francezke akademije. Od to doba vidjamo ga, gdje sudjeluje kod svih i političkih i vjerskih razpra. Povodom ekumenskoga koncila izjavi se on s početka proti shodnosti dogme o nepogrešivosti papinoj, nu pošto je zaključena branio ju je svom sebi prirodjenom vatrom i odrešitošću. Za njemačko-francezkoga rata pokušao je Dupanloup po više putih, da digne Franceze proti Njemačkoj, te je stoga bio neko vrieme i zatočen, kad je Orleans po drugi put osvojen. God. 1871. izabra ga departement Locret za zastupnika u narodnu skupštinu, u kojoj je kao član desnice nastojao o „fuziji“ legitimista i Orleanovaca, a tim da se Chambord digne na priestol. God. 1875. izabran je Dupanloup za doživotna člana senata.

— U dolnjo-austrijskom saboru podnio je u 7 sjednici (11. o. mj.) odbor za občine i ustav sliedeći predlog: „Vlada se opetovano poziva, da predloži rajhsratu zakon o ustrojstvu i zastupanju župnih občina. Dotle neka dolnjo-austrijski sabor u smislu naredbe ministra za bogoštovje od 31. prosinca 1877. odluči, tko kao zastupnik župne občine može njoj naložiti dužnost.“ Proti predlogu govorio je najprije kardinal Kutschker poričuć s obzirom na temeljne gradjanske zakone pravo gradjanskomu zakonodavstvu da ustraja samo župne občina. To da spada na vjerozakonske družbe. I protestantski patenat zasnovan je na tom načelu, te je protestantskoj sinodi propustio, da osniva župne občine. Nije mu takodjer poznat ni jedan gradjanski zakon, koj bi uredjivao israelitičke bogoštovne občine. Zato on predloži, neka se pozove vlada, da o tom radi kako će se shodnim načinom stvoriti zakon o ustrojstvu župa. Pozvat vladu, neka podnese rajhsratu takovu osnovu znači tražit od nje, na što ona po temeljnih državnih zakonih prava ne ima. Predlog Kutschkerov pao je ipak, prem je opetovno tražio, neka se s katolici ne radi gore, nego s protestanti i židovi. Nje su pitali kad se je o njihovih občinah radilo, zašto da ne pitaju sada takodjer i katolike prije, nego-li o tom stanu viećati.

— U dogovorih njemačke vlade sa sv. stolicom jedva se je moći iznaći. Jedni tvrde, da su dogovori konačno prekinuti. Bismark da je tražio od sv. otca, neka djeluje na centrum u berlinskom saboru tako, te će ova frakcija u svih političkih pitanjih glasovati s vladom. A budući toga sv. otac učiniti nije mogao, to da ni Bismark nije voljan napustiti svoga dosadanjega stanovišta u kulturnom boju. Dok se je još o tom najbolje pisalo posla dopisnik rimski milanskoga lista „Osser. cath.“ dopis, u kom priobćuje ovo: „Vrlo dobro izvještena osoba uvjerava me, da je povodom apoštolskoga lista nj. Svetosti Leona XIII. na kardinala Ninu knez Bismark poslao ovih dana dulje pismo uzoritimu kardinalu državnomu tajniku. Knez Bismark u ime njemačkoga cara moli u njem kardinala, neka bi sv. otcu srdačno zahvalio za udvorne i prijateljske rieči, koje su tamo rečene njemačkomu caru i njemačkomu narodu. Knez Bismark izriče čvrsto svoje osvjedočenje, da će dogovori medju sv. stolicom i vladom nj. carskoga veličanstva za kratko trajnim i srećnim uspjehom okrunjeni biti.“ Iz njemačkih liberalnih listova razabire se, da bi ta viest mogla istina biti.

— 8. o. mj. imalo je katoličko družtvo „Volksverein“ u Monakovu svoju glavnu skupštinu a u njoj je Dr. Sigl stavio motivirani predlog, da se ukine. Predlog Siglov bude poslje kratke debate malone jednoglasno primljen i tako družtvo ukinuto. Kako se vidi iz resolucije, koju je družtvo primilo, razpalo se je ono radi socijalističnoga zakona. Resolucija spominje, da ovaj zakon nije samo naperen proti socijalistom, nego možda mnogo više proti katoličkim družtvam u Njemačkoj. On bi dakle mogao prije ili kasnije ukinuti i ovo družtvo, a da ga ukine, to se glasom istoga zakona nebi moglo više uzpostaviti. Zatim u sadanjih političkih okolnostih nebi družtvo i onako moglo postići onu svrhu, koju si je uzelo, a jer se je samo razpalo, moći će se kasnije bez svakih težkoća, promiene-li se okolnosti, opet sastati.

Urednik Dr. Andrija Jagatić. Tiskom Dragutina Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 43. U Zagrebu, 24. listopada 1878. Tečaj XXIX.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Blagoslov kuća.

U senjskoj i modruškoj biskupiji postoji drevni običaj, blagoslivljati kuće poslije sv. triu kralja. U oči ovoga blagdana po podne, voda se blagoslivlja i zaklinje svečanim obredom u crkvi, kojom kašnje bivaju poškropljene kuće pravovjernih. Običaj ovaj bit će i u nadbiskupiji Zagrebačkoj i u biskupiji Djakovačkoj, jer je shodan i koristan, pa ga i preporučuje crkveno pravo. Najumjestnije je uprav ovo zimno doba za blagoslov kuća, jer su tada svi domari kod kuće, dočim ljeti, ili su po gorah s blagom na paši, ili su na poljih obradjujuć njive. Ob ovom koristnom običaju, koli za pučane, toli jošte više za dobroga župnika, nakanih ono napisati, što sam nješto sam izkusio i radio, a nješto vidio i čuo kako se radi. Dužnost župnika jest: poznati svoje župljane, i pastira: ovce svoje. Stoga svaki župnik, osobito ako je novoimenovan, pa nedavno došao, morao bi proći svojom plovanijom jednom na godinu, stariji pako župnik najmanje u dvie godine jednom. Ko što biskupu nalaže dužnost poći širom svoje biskupije, tako i župniku po svojoj župi. Ovo doba, doba sv. triu kralja, pruža mu se najbolja sgoda, da se upozna sa svojimi župljani, da razgleda njihov stan, da upozna njihov život, da uvidi njihovo moralno i materijalno stanje. Već unapred izjavljujem, da nije ovo lasno, kao što bi mogao tko misliti, već spojeno s trudom i potom, jadom i mukom, osobito za starijega župnika. Nu jer je dužnost, poznati svoje župljane, dužnost mora se vršiti, a uz ovu dužnost blagoslov se dieli kućam, koji više puta donosi ukućanom duševni mir i vremenitu sreću, brani od zla duše i tiela. Primjer nam ostavio sam Spasitelj. Putovao je kroz svoj narod, učeć, blagoslivljajuć, djeleći duhovna i tjelesna dobra. Primjer su nam podali i Apoštoli. Zapovjeda to i sabor u Tridentu po „nalogu božjem“: ovce svoje poznati i za nje žrtvovati. Istina, naša svrha nije ista ko Apoštola, jer smo poslani i opredieljeni jednomu mjestu, jednoj plovaniji, za koju smo privezani, pa radje da čuvamo ono, što su naši predšastnici dobra uradili — nu od toga ne sliedi, da ne moramo poznati svojih župljana, ili da niesmo dužni, pače tim više, moramo diele i članove opredieljenoga mjesta poznati, jer smo u manjem djelokrugu, nego-li Apoštoli. — Dieleć dakle župnik blagoslov kućam, obavit će i svoju dužnost: poznati svoje župljane, te tako učiniti jednim trudom, dvostruko dobro. Njeki župnici imaju navadu naviestiti dan, u koji će u koje selo proći. Ako ima nješto u sebi ovo dobra, ipak nije da se preporuči, osobito ne novonadošlomu župniku, barem za prvi put, kad ide plovanijom. Pučani i onako znaju, da je ovo doba kada se blagoslivljaju kuće, pa je dobro da i župnik iznenada dodje u selo. I tada će upoznati istinu. Kao što bi dobro bilo, da kada i kada biskup iznenada podje u koju plovaniju, takodjer jest dobro i za župnika, da i on dodje najednom u selo, i da vidi što se radi, i kako je u kući. Dodje u selo, pred prvu kuću. Već pred kućom moći će gdjegdje što opaziti, osobito u današnjoj jošte granici, što mu se neće militi, osobito ako je kišovito. Pred kuću, taj jest zlosretni običaj, baca se gnoj, pa više put toliki, da u kuću izpred blata jedva unidješ. U kuću unišav, upoznat će župnik prvim pogledom, kakov je u njoj red, kakvi su kršćani, i da-li ljube čistoću duše i tiela. Mudromu i jedno oko dosta. Osobito me srdilo, da puk u granici malo se brine za sebe, i svoje blago, koje ga hrani. Uz isti oganj, gdje kuha, stoji mu ili leži konj, krava, pače u istoj sobi, u kojoj spava, ili skače mu koza, ili blati svinja. Ja sam ovakvih slučaja dosta vidio u onih župa, u kojih

sam služio. Naš Primorac zna to bolje razdielit. Ako jošte siromašniji, ako mu gora bila i daleko, on mora imati za se i svoju obitelj posebnu kućicu, a za marvu posebnu štalicu, makar imao samo jednu kozu Župniku pruža se ovdje prva prilika, da domare poduči. Buduć župnik ide od kuće do kuće, prem je zima, bit će mu toplo, a naš seljak kuri odviše peć, tako da u sobi nizkoj, ugrijanoj, napunjenoj čeljadi svake dobe i spola, pa višeputa mirisom ne baš najugodnijim udahnjenu, ne možeš niti stojati, niti sjediti, niti živjeti. Župnik zapovjedit će tada zvonarom, koji ga prate, da idu prvi, pa buduć nose kadionicu, da podkade sobu, pa tada tek stupit će u sobu. Stupiv u sobu, reći će onu apoštolsku: mir ovoj kući. I ako u istinu bude kuća ona dostojna, doći će mir vaš na nju, ako pako ne bude dostojna, mir će se vaš povrati k Vama (sv. Matej 10, 13.) Tada izmoli po ritualu naznačene molitve i vrši propisane obrede. Njeki župnici imaju molitve, tko zna odakle izvadjene, gdje se moli za tuštinu blaga, obilatost zemlje, pune hambare i t. d. Buduć imamo ritual, čemu tada ove posebne molitve, koje nisu odobrene, pa neimaju baš plemenite svrhe Ovršiv blagoslov, bit će ponudjen i rakijom i jabukami i ručkom, i ako je podne ili večer podpunom užinom. Naš narod gostoljubiv i uljudan dao bi tada sve svoje. Pa kako se još time hvali, što je kod njega g. plovan ručao; stoga i nije straha, dok je ovakva puka. Župnik pribavit će si užinu u onoga gospodina ili seljaka pobolje stojećega, koji je dobar kršćanin. Ako je u selu gospodin n. pr. koji umirovljeni častnik, u krajini toga ima, može se poći k njemu, nu ako je dobar kršćanin. Samo zato poći, što je gospodin, a možebit ponudu dobroga i pobolje stojećega kršćanina odbiti i prezrieti, za ljubav istomu gospodinu, nije vriedno. Pa i puk na ovo pomnjivim okom gleda. Samo je jedan bio Spasitelj, koji je mogao i morao s griešnici blagovati, ali evo kako daje naputu svojim učenikom: u koji pako grad ili selo unidjete, pitajte, tko je u njemu dostojan i ondje ostanite . . . (sv. Matej 10, 11.). Poziv ovaj pobožnoga katolika župnik primit će radostno, i bit će prisiljen. Hodajuć od kuće do kuće, moleć i nagovarajuć puk, po hladnom zraku, po sniegu i blatu, ogladnit će, umoran postati i trebat će okriepe. Kako se treba vladati za stolom, to znamo svi. Bit će tu u izobilju svega, osobito vina, pa ne treba spomenuti, da je potrebna umjerenost. U kući, gdje bude ručao, zabavit će se više, razgovarat se s gospodarom i planinkom, može se i pristojno našalit, ali uvjek gledat i na malahno, koji su oko njega. Nu ne samo ondje, gdje ruča, da se podulje zabavi, već u svakoj kući, barem kratki čas. Bježati iz jedne kuće u drugu, da što prije dovrši, nije dobro pa ni koristno. Naglost nigdje ne valja. Ne prelazite iz kuće u kuću (Luk. 10, 7.).

(Konac će sliediti.)

Pio VII. i Napoleon I.

(Dalje.)

Na sviećnicu 1808. unidje na zapovjed Napoleonovu general Miollis sa 12.000 momaka u Rim i zauzme vječni grad baš u onaj par, kad se je papa desio sa kardinali kod službe božje u kvirinalskoj kapelici. Prema papinim sobam naperena bi četiri topa, a artilerija bila je pripravna svaki čas na juriš. Papa je dakle bio ulovljenikom u svom vlastitom gradu, pače u svojih dvorovih. Ono malo vojske, što ju je imao papa, uvršteno bi u francezke regimente, te su morali zapriseći Napoleonu vjernost. Častnici, koji su se ustručavali to učiniti, bi pozatvarani.

Da osami sv. otca i da tako u samoći skrši njegovu postojanost, te ga sklone na popustljivost, zapoviedi car svim kardinalom, koji su pristajali uz papu, da ostave Rim, samo jih je nekolicina, većinom nemoćni starci, smjela ondje ostati. Miollis preuzme zapovjedničtvo i gospodstvo u Rimu, kao što i upravu nad crkvenom državom u ime Napoleonovo; dočim je papi pustio samo njegovu palaču.

Pošto su se Francezi ovakovim načinom dočepali gospodstva u Rimu i u crkvenoj državi, počeli su umah, poput revolucionaraca iz prvašnjih godina, činiti kojekakove nepodobštine i nasilja. Francezki zakonik, koj je skvrnjio crkvena prava, uništavao stare običaje i uredbe, bi umah u život uveden, samostani su razpušteni, orobljeni, redovnici raztjerani, crkve oskvrnjene i obezsvećene. Što su mogli više i najgorjih nitkova sakupiti, to su iz njih načinili gradsku obrambenu četu, koja je proklinjala papinsku vladu i hulila papu; a Napoleona, kao pravoga izbavitelja u zviezde kovala. Stanovnike grada Rima, koji su bili odani papi, javno su na ulicah napadali, ružili, zatvarali a mnoge, osobito uglednije, slali u progonstvo. Pače samoga državnoga tajnika papinoga, kardinala Paccu, htjeli su Francezi odtrgnuti od pape i prognati. Dne 13. kolovoza 1808. provalili su u državnu kancelariju, a nedugo iza toga, dne 6. rujna, došla su ranom u jutro dva francezka častnika s jednim vojnikom u Paccinu sobu te mu zapovjedili, da s mjesta ostavi Rim. Pače nije smio više niti sa sv. otcem govoriti. On posla papi odmah svoju posjetnicu i dojavi mu, što mu se sgodi. Papa podje na to umah u stan kardinalov. „Ja mu podjem u susret“ pripovjeda kard. Pacca u svojih spomenicah na

Pija VII. „te sam tom sgodom vidio pojav, o kom sam doduše čuo pripoviedati, nu do onda ga na svoje oči nisam vidio: papi su naime svi vlasi stojali u vis, a na zdrave oči nije ništa vidio. On me nije poznao, premda sam bio obučen u grimizno kardinalsko odielo. „Tko ste Vi, tko ste Vi" zapita on jasnim glasom. „Ja sam kardinal" odgovorim mu i poljubim mu ruku. „Gdje je častnik" zapita papa dalje. Ja mu ga pokažem; jer je stajao blizu, vrlo uljudno i počitljivo. Papa obrati se sad k častniku i rekne mu, neka u njegovo ime reče generalu, da je on prestar, a da toliko jada i poruge trpi od čovjeka, koj se još k tomu katolikom nazivlje. On uvidja, kamo ta nasilja smieraju; jer da mu kane jednoga ministra za drugim odstraniti, da mu tako onemoguće izvršivati njegovu pastirsku službu i upravu nad crkvenom državom. Njegova je volja, da (kardinal) neslušam zapovjedi, koja mi je stigla od čovjeka, koj samnom neima zapoviedati, i on mi rekne, da podjem s njim u njegove odaje, te mu ondje u sužanjstvu budem drugom; ako pako kane stvar tjerati do skrajnosti, te me od njega oddieliti, reče on, to će morati prije silom sva vrata njegovih soba probiti, nego-li će jim to za rukom poći. Na to me primi papa za ruku i rekne mi: „Gospodine kardinale, ajte samnom" i tako se vrati po velikih skalinah u svoje odaje, okružen velikim brojem dvoranika, koji su ga pratili i glasno povladjivali njegovo ponašanje. Sv. otac naznači mi tri sobe, što su neposredno graničile s njegovimi sobami, i tu mi je kroz 10 mjesecih u dio pala čast stanovati i tješiti se, sve do nesretne noći 6. srpnja 1809.

Na to zapoviedi general Miollis, da se oko papinske palače ima postaviti straža, koja je imala preiskati svaka kola, što su dolazila i izlazila, i koja je imala strogo izpitati i preslušati svaku osobu, koja je išla u papinsku palaču i za koju se je sumnjalo, da joj je papa kakove naloge izdao. Tako je dakle papa bio formalno obkoljen i zatvoren u svojoj vlastitoj kući. Nu i u ovom zatvoru, lišen svake zemaljske vlasti, bio je on ipak gospodarom Rima; a Rimljani slušali su njegove zapovjedi i vršili njegovu volju.

Kad je general Miollis zimi god. 1809. zapovjedio, da valja karneval slaviti u Rimu, dade kardinal razglasiti, da papa tuguje, i da se Rimljanom valja sjetiti onih rieči sv. pisma: „Petar bio je u zatvoru, nu crkva (u Jerusolimu) je ipak sveudilj bez prestanka molila se za nj Bogu" i eto gle — karnevala nije bilo. Kad je na to Miollis silom nastojao oko toga, da se karneval slavi, što se dogodi? Rimljani pozatvarali su svoje dućane, vrata i prozore; Rimljani nisu kod toga veselja sudjelovali — Rim kao da je izumro bio. Nu povrh toga hotjeli su tim Rimljani papu i oružanom silom iztrgnuti iz neprijateljskih rukuh, te su samo strogi nalozi, dolazeći od pape, odvratili jih od toga koraka.

Pijo htio je trpiti poput svoga Gospodina i meštra, te je htio po primjeru sv. Petra, svoga velikoga predšastnika, po prilici prije 1800godina, snositi uztrpljivo njegve sužanjstva. Sbog toga je on odbio i ponudu Engleza, koji su ga bili nakanili ladjom prepremiti iz Rima. „Dokle god budem živ", odvrati papa poslanikom, koji su mu iz Englezke došli s tom ponudom, „tako dugo neostavljam svojevoljno sv. stolice." I tako osta Pijo VII. na stolici, na koju ga podiže providnost božja sve dotle, dok ga nije Napoleon dao silom izvesti iz Rima.

(Dalje će slIediti.)

Utuk.

(Dalje.)

Kad je nadbisk. duhovni stol odlučio, da mjesto evangjelistara u kajkavskom jeziku sastavljena uvede evangjelistar književnim jezikom pisan ter meni povjerio posao prevodjenja, ja bijah dakako dužan držati se pri tom evangjelistara u biskupiji Zagrebačkoj do onda propisana, i uzeh u ruke evangjelistar upotrebljavan u samoj prvostolnoj crkvi: Čtejenja i evangeliumi na vse nedelje i svetke . . po zapovedi i oblasti . . Aleksandra Alagovića biškupa Zagrebečkoga z nova na svetlo van dan. Vu Zagrebu. 1831. Svršivši posao, dadoh ga duhovnomu stolu na censuru dne 22. studenoga 1869. uz ovaj izvještaj: „. . . da navedem glavna načela, kojih sam mislio da mi se treba držati kod prevodjenja, neka bi to bilo kao za ravnanje g. ocienitelju.

1. Čitanja i Evangjelja preveo sam ona i onim redom, kojim se nalaze u Čtejenjih i Evangeliumih god. 1831. biskupom Alagovićem izdanih; samo sam dan sv. Ivana ap. i evangj. i dan nevine dječice prenesao medju dane svetačke, k tomu sam dodao Čitanje i Evangjelje na dan ss. Cirila i Metodija, i napokon, što se dakako samo sobom razumieva, promienio sam prama novijim rubrikam Čitanje i Evangjelje pro festo Immaculatae.

2. Jezik, slog i slovnicu upotrebio sam sa svim književnu, kakovom se danas služe najbolji naši filolozi i u obće književnici. Mislio sam, da se ne smijem služiti smjesom nekakvom od štokavštine i kajkavštine, što bi bilo tobož prielaz s dosadanje crkvene kajkavštine na književni jezik; jer bi trebao za koju godinu opet drugi prievod, što bi bila nova smetnja i smutnja za puk.

3. Tekst sv. pisma bio mi je pred očima latinski po Vulgati, kojega sam se vjerno držao, dopuštajući si samo onoliko slobode, koliko je ima Allioli u svojem njemačkom prievodu, koji je odobrila papinska stolica, i u koliko propisuju pravila katoličke hermeneutike. I interpunkcije sam upotrebio po Alliolijevu prievodu. . ." To je bilo nuždno ovdje napomenuti, da se razumije i opravda ono, o čem ćemo evo sada govoriti.

Voršak kaže, da sam se ja na str. IV. „krupno ogriešio proti saboru Trid. sess. XIV. de ref. matr. cap. X. i proti diecezans. katekizmu, zapisav, da se svatba zabranjuje od I. nedjelje adventa do I. nedjelje bo-

gojavljenja, mjesto samo: do sv. tri kralja, usque in diem Epiphaniae." — Ja sam se u tom držao navedena evangjelistara Alagovićeva, koji na str. 4. (ne označenoj brojem) ima: „Obslužavanje svatbeno. Prepoveda se od prve nedelje adventa do prve nedelje po treh kraljih;" etc. Ja sam tim opravdan. Nego da vidimo, može-li se i ta odredba biskupije naše opravdati. Conc. Trid. sess. XXIV. (ne XIV.) zabranjuje svečano vjenčanje: Ab adventu D. N. J. C. usque in diem Epiphaniae et a feria quarta Cinerum usque in Octavam Paschatis inclusive. Medju kanonisti zapodjelo se pitanje, da-li se rieča inclusive proteže samo na: usque in Octavam Paschatis, ili takodjer na: usque in diem Epiphaniae, t. j. da-li i praznik bogojavljenja spada još u tempus sacratum? Većina kanonista drži se ovoga posljednjega; pa zato se i u Naputku za duh. sudove u §. 59., da se odvrati svaka sumnja, rieč uklopno (inclusive) dva puta ponavlja: „Zabranjeno je ženidbe sklapati od 1. nedjelje došašća Gospodnjega uklopno do blagdana bogojavljenja, zatim od čiste sriede uklopno do 1. nedjelje po uskrsu." Tako se je trajanje temporis sacrati i u našoj biskupiji uviek razumievalo. Znamo pak, da se jure communi tempore sacrato zabranjuje samo svečano vjenčanje, a jure particulari u mnogih biskupijah prepovieda se svako vjenčanje, pače u nekih — kao u našoj — nije se smjelo ni napoviedati (Cf. Aichner, Comp. Jur. Eccl. Brix. 1864. P. 552: . . tempore vetito promulgationes omnes vel saltem duas omittere decet). Budući dakle da bogojavljenje spada još u tempus sacratum, i budući da se u nas tempore sacrato nije smjelo ni napoviedati a napoviedanje ima se obavljati samo u nedjelje i blagdane, to sliedi, da je u nas vjenčanje pače i samo napoviedanje bilo zabranjeno od 1. nedjelje adventa do 1. nedjelje po bogojavljenju (exclusive). Odatle se takodjer razabire, da ono u odredbi Zagrebačkoj: do 1. nedjelje po bogojavljenju, znači isto što rieč u Naputku umetnuta: uklopno, i da odredba ova nije nikakovo quid pro quo.

Voršak prigovara, da sam na str. 11. „proti svakom koledaru i direktoriju i misalu napisao Čitanju i Evangjelju kriv naslov: Na drugu nedjelju po božiću . . . dočim je pravi: U oči bogojavljenja, In vigilia Epiphaniae, to jest, svakda i jedino za dan 5. siečnja, bio taj dan, koj mu drago pod tjednom." — Ja sam tudier uradio po evangjelistaru u nas propisanu, Alagovićevu, koji na str. 18. ima: „Nedelja med novem letom i tremi kralji nadojduća, ili po božiću druga." I posve pravo ima naš evangjelistar, te bi bilo dobro, da je Voršak stvar prije malo razmislio, nego je uzeo o tom onako torokati. Naši evangjelistari nemaju čitanja i evangjelja za vigilije i oktave, jer se u te dane vjernikom ne čitaju; zato nemaju čitanja i evangjelja za oktave, koje padaju na 2—4. siečnja, i za vigiliju epiphaniae. Kad na jedan od tih dneva pada nedjelja (kao što je n. pr. preklani), onda je in choro dominica vacans, ali nije in foro ter se vjernikom čita čitanje i evangjelje, koje se u misi čita samo na vigiliju epiphaniae, pa Voršak ima krivo veleć, da je onaj naslov „svakda i jedino za dan 5. siečnja, bio taj dan, koj mu drago pod tjednom." To valja podpunice samo za onu godinu, koje na 5. siečnja pada nedjelja. Koje čitanje i evangjelje bio bi Voršak prije dvie godine u nedjelju dne 2. siečnja čitao vjernikom? Nu k čemu o tom prepirka? U svih Zagrebačkih evangjelistarih, počamši od najstarijih, ima čitanje i evangjelje za 2. nedjelju po božiću; u Agjićevu ga nema ni pod tim nadpisom ni in vigilia epiphaniae, te zbilja ne znam, što svećenici služeći se tim evangjelistarom čitaju puku u nedjelju, koja pada na 2—5. dan siečnja. Pa i njemački evangjelistar, koji mi je dopao ruku (štampan u Beču 1874.), ima istomu Čitanju i Evangjelju nadpis: Am Sonntage zwischen den Festen der Beschneidung und der Erscheinung des Herrn. Iz svega toga vidite, koliko je temeljito zanovietanje Voršakovo.

Opet će Voršak zaintačiti, da sam „na str. 80. napisao naslov: Na šestu nedjelju po uskrsu, krivo, jer nijedan misal nebroji nedjelja po Uskrsu više od pet, i jer se nedjelja pred Duhovi zove po Spasovdanu, a ne po Uskrsu." — Ali opet ima evangjelistar Alagovićev na str. 116.: Nedelja po vuzmu šesta. To je za mene dosta; nu pripomenut ću ipak, da nedjelja pred duhovi, ako i jest dominica infra octavam Ascensionis, nije zato prestala biti nedjelja šesta po uskrsu. Zato nedjelju šestu po uskrsu imaju svi evangjelistari, što sam vidio (ja sam sastavljao evangjelistar a ne missal), i propovjednici (i Kat. Propovjednik Hladáčkov lane i ljetos), i Gassner (Handbuch der Pastoral. I. Band. Salzburg. 1868. S. 240.) govoreć o vremenu po uskrsu napominje Dom. I. II. III. IV. V. VI.; itd.

Kakov dakle temelj ima sve ono Voršakovo čavrljanje o krivih nadpisih u mojem evangjelistaru?

(Konac će sliediti.)

Dopisi.

Iz vana. — „Obzor" donosi u br. 239. od 17. listopada o. g. dopis iz Karlovca, u kom se njegov dopisnik tuži na gojence tamošnje kadetske škole, da su premalo disciplinirani za vanjski sviet. Lahko si možemo tu okolnost protumačiti, ako pomislimo samo na to, da se gojenci toga zavoda obučavaju samo u onom, što spada li na vojničku struku, a osim vojničkoga reglementa jedva da im se naobrazba daje. To se može već odtuda zaključivati, što se po istom dopisu gojencem toga zavoda nepredaje niti religija, niti se gojenci toga zavoda šalju k službi božjoj po nedjeljah i svetcih, niti k drugim bogoslužnim činom. Ako se uzme na um, da su gojenci toga zavoda većom stranom još djeca, koja u moralnom pogledu sama sebi prepuštena, posve lahko stranputice zadju, onda se nije čuditi, ako mnogi od njih

danas sutra, kad stane na svoju nogu, dade povoda onakovoj tužbi, kakovu donese zadnji „Kat. list“ iz Broda proti kapetanu žandarmerije Todoroviću i njekim vojnikom po „Branislavu.“ A što da se rekne o poznavanju vjerskih istina sa strane takove mladeži? Jedva će se koji naći, da vjeruje, da ima Bog, nezaključiš-li to iz te okolnosti, kad ga čuješ, gdje obučava druge na javnom mjestu prigodom vježba vojničkih, te svaki čas izlane psovku na Boga, Isukrsta, Mariju itd. što je žalibože javna tajna. Od svojih predpostavljenih priuče se ovakovim ružnim psovkam i sami prosti vojnici, pak koje čudo onda, ako momci, vrativ se od vojničtva k svojim kućam, bahato psuju i kunu te tako i ostali narod demoraliziraju. Ptica se pozna po perju a čovjek po besjedi, stara je poslovica. Da psovanje, abstrahirajuć tu okolnost, što je grieh, nespada baš medju finoće u konverzaciji, to svatko znade; dapače svatko znade i to, da takov način konverziranja s ljudmi pokazuje jako slabo svjetlo naobraženja. Naši vojnici i položajem svojim, što ga zauzimlju u ljudskom družtvu i uplivom svojim, što ga imadu na ljudsko družtvo, mogli bi, kad bi se ostavili grdnih psovaka, i kad bi višji na nižje pazili, da nevriedjaju ničijega religioznoga čuvstva, mnogo doprinieti k tomu, da se velika mana u našem narodu, psovka naime, malo po malo izkorieni. Nu dosadanjim svojim ponašanjem u tom pogledu rade baš o tom, da to zlo još dublji korien zahvati. Uzalud tada propovjedi u crkvi proti psovki, uzalud otčinske opomene dušobrižnih pastira, kad se vojnik vrativ se kući u ničem podučiti neda, što nespada u njegov strogi reglement, koj, kako barem fakta jasno govore, slabo duševnu njegovu i moralnu stranu oplemenjuje. Obćenita je tužba i po gradovih i po selih i po mjestih gdje leži vojska i gdje je neima, da ipak od nje mnogo zla u družtvenom moralnom životu potiče; pak se ta okolnost lahko i protumači, kad se uzme u obzir, kolika mužka mladež, da nereknemo skoro sva, u tom stališu dulje vremena mora služiti, a služeć u vojsci nauči se psovat. Hoćemo-li dakle na tom putu napredovati, te prostijoj momčadi nedati priliku priučiti se psovanju i hulenju, a to valja početi kod onih, koji će danas sutra kao predpostavljeni izići iz vojničkih zavoda, te najprije valja nje zadahnuti kršćanskim moralom, da budu isto tako valjani u religioznom i moralnom pogledu, kako jim se nemože nijekati, da su valjani i čestiti u vojničkoj struci. Najprije valja religiozno i moralno, u koliko je moguće i dostaje, naobraziti mladež vojničkoga instituta, koja će tada danas sutra nastojati barem zapriečiti u sebi podčinjenih onu manu, koja je danas toliki mah preuzela. A to se može postići samo tada, ako se oni, koji su pozvani da meritorno to pitanje riešе. izbilja obazru i na tu stranu odgoja kadetske mladeži, te se pobrinu, da i gojenci tih zavoda budu podučavani u vjeri i vezani na službu božju po nedjeljah i blagdanih, a ta točka ne samo da bi bila sa sviuh strana od prevelike koristi, nego bi ujedno cielomu zavodu uz visoki vojnički zakon podavala još veće svjetlo, nego-li ga ovako ima. Poznavajući obzirnu uvidjavnost visokih vojničkih dostojanstvenika, boravećih u našem krugu, koji mogu u riešenju toga pitanja imati važnu rieč, sva je nada, da će oni učiniti sve ono, što i koliko se u tom pogledu učiniti dade, a svestrana zahvalnost i priznanje neće jim sigurno uzmanjkati od sviuh razreda pučanstva na brizi i trudu, što će ga uložiti, da sadanje stanje poprave. Njihovoj energiji i neslomivoj volji moglo bi za rukom poći i to, da se, ako ne sasvim u jedan mah, a ono malo po malo izkorieni i ono ružno psovanje i hulenje prigodom vojničkih vježba, koje ne samo da smućuje vježbajuću se momčad i one, koji moraju slušati takove rieči, nego imade i velikih posljedica i velik zamašaj u cielom družtvenom životu. Stoga se punim pravom ljudsko družtvo može u tom pogledu obratiti na visoku vojnu oblast, da pomogne koliko je moguće razvraćenost u narodu stjerati u granice discipline i morala, te se od njihove uvidjavnosti može s najljepšim pouzdanjem nadati napredku na bolje. A Bog bi dao, te se ova nada počela po malo oživotvarati!

Iza Kapele. *(Propelo i nabožne slike u narodnoj učioni).* Kada unidješ u pučku, ili kako se danas zove u narodnu učionu, mislio bi, da si u kojem srednjem učilištu. Tu im svakojakih slika i prilika, ima naslikanih leptira i kukaca, ima bilina i živina tja iz australskih otoka, ima svakojakih školjka i predpotopnih okamina sa svimi svojimi razredi i podrazredi — a višeputa u istoj takvoj učioni, neima slike najvećega učitelja, neima početnika prave naobrazbe, neima Onoga, koji je put, istina i život, i kojega put i primjer sliediti bi morao učitelj, i djecu na ovaj put urediti, neima Onoga, koji je učio istinu, i koji je sam istina bio, koji nam je dao život i uzdignuv sviet naukom svojim na onaj stepen čovječnosti, na koji do njega, nijedan učitelj čovječanstvo nije mogao podići; te da školu ne riesi ovakov učitelj, koji je djecu oko sebe sabirao, i nju za primjer poniznosti ostavio, koji je nauku svoju crpio na vrelu nebesnomu i iz neba ju donio, bila bi nezahvalnost prama najvećemu učitelju, bilo bi kazalo našega nemara i nehajstva prama početniku istine i jedino spasonosnoga nauka. Ipak ima ovakvih škola, u kojih zaman žudiš, da vidiš sliku Krista, ima učitelja, kojim jest to malenkost. imati propelo u školi. Ovdje se i nehotice sjećam onih rieči sv. Pavla: (1. C. 1. 25.) *quia quod stultum est Dei, sapientius est hominibus, et quod infirmum est Dei, fortius est hominibus.* Nu ako se može trošit novac na svakojake navedene slike, koje malu korist, da ne rečem nikakvu, donose djeci, ne bi-li se mogo potrošak učinit i za sliku Spasitelja, bez koje ne bi niti jedna, ne samo narodna učiona, već nijedno učeno družtvo smjelo biti. Po istom kazivanju mnogih i valjanih učitelja, danas se djeca odviše pretrpavaju naukom tako, da razum u djetinjoj dobi mjesto da se razvija, ono se ubija ili barem kršljavi, a u suprot temeljne i najznatnije nauke površno

se uče, jer na sve jedan učitelj dospjeti ne može. Stoga ne čini mi se pretjeranom izjava mnogih, da su djeca ili mladići prije vrstniji bili, koji su navršili 4. normalnu, nego danas 8. gradjansku, niti je to krivnja učitelja, već preobilnost nauka. Stoga mnoga i mnoga slika u narodnoj školi jest suvišna, pa stoga i novac suvišno potrošen, dočim u mnogoj školi, ponavljam, nema one slike, koja pruža djetetu čustvo pobožnosti, počitanja prama učitelju i školskoj sgradi, te koja mu usadjuje u srce klicu buduće utjehe, koju je ona u životu potrebna, ko svakdanji hljeb, i koju mu oteti već u ranoj dobi, bilo bi svetogrdje. Dakako da vjeroučitelj mora pripazit na to, i neima-li propela ili barem slike propetoga, predložit će to u školskom vieću. Ali ovdje može mu se dogodit, da se baci njegov predlog ad calendas graecas. Reći će se, naručit ćemo, ali za sada nije novaca u školskoj blagajni, ili moramo ovo ili ono neobhodno nuždno naručit. Buduć da i danas ima ljudih pa i učenih, koji zlo kažu da je dobro, tmina da je svjetlost, gorko nazivlju sladkim (Isaija 5. 20.), pa vole naučit zlo nego-li dobro, privrženiji su tmini nego-li svjetlosti. Osobito, ako je predsjednik školskoga vieća druge koje vjere, a učitelj mlak, viećnici govore po nadahnuću predsjednika, jer načelnik mjesta a oni starešine, a ti sada čekaj, dok se tvoj predlog oživotvori. U njekojih učionah ima istina slika Krista, ali već stara, u iztrošenomu okviru, da bi bolje bilo, da je neima. Ja bih bio za oto, da u svakoj narodnoj školi bude maleno propelo, ne bez razloga, a ne samo slika — buduć škola iza crkve morala bi biti na zemlji najsvetiji sbor, nu gdje to nemože da bude, to svakako slika mora biti. Toga radi dobro bi bilo, da vlade nalože okružnim ili županijskim nadzornikom, da i na ovo pripaze pri pohadjanju učiona, te kad se nabavljaju ostale potrebne stvari za školu, da se i slika Spasitelja nabavi, jer župnik ima u školskom vieću pravo, ko svaki drugi viećnik, pa da i predloži bilo što, ako nije uza njega većina, koja će ga poduprieti, zaman mu predlog, iz školske blagajne ne daje se novac. Pred jedno dvie godine dobile su njekoje samo škole u Krajini liepih slika, predstavljajućih dogadjaje iz bibličke poviesti staroga i novoga zavjeta. Zamisao jest plemenita i hvalevriedna, potekla od koga mu drago, samo je žaliti, da nije više takovih slika u pojedinoj školskoj sobi, te da ne ima svaka pojedina i najmanja učiona omiljelih ovih prilika. Djeca zornom obukom laglje shvate pojedini historični čin. Visoko glavno zapovjedničtvo učinit će dobro, ako obskrbi svaku učionu ovakvimi slikami, te si pribavit pohvalu svih pravo mislećih. Nemojmo se varati, želimo-li dobar plod imati iz narodne učione za crkvu i državu, domovinu i obitelj, a ne gorkih posliedica kušati, moramo svi na to pozvani, već za rana u mladjahnoj dobi, djetetu uliti ljubav prama kriepostí i dobru, a nježnom rukom čupati klicu naklonosti prama zlu. Niti neka nitko ne izvadja iz ovoga dopisa, ko da ja, ili koji nas, mrzi na slike iz naravi, ne — ali što će djetetu poznavanje živina, bilina i najmanjih riba iz odaljenih zemalja, i kakvu korist da ima od toga. Pa nije-li bolje, da pozna ono, ali jasno i točno što je oko njega, i čime će se baviti, i što će mu potrebno biti u životu, nego ono, na što nigdar ni pomislit neće, kad izstupi iz škole. Ta sve valjda nauke smjeraju na to, da čovjek iz njih korist crpi, da nje jednom u životu treba, i da praktično izvadja i upotrebljiva, što je u školi naučio. Pravomu i dobromu napredku škole pomoći će mnogo propelo ili slika Kristova, koja uvjek morala bi svima nama pred očima lebditi, zatim nabožne slike, stoga gdje ih nema, valjalo bi ih naručit, i njimi ne samo uresit školu, nego djeci u njih pokazivat ljubav prama istini, i za istinu hćeti i pripravan biti trpiti. Poviest ima mnogo primjera, ima uzora ljubavi domovine, osobito stara poviest grčka i rimska, nu tko je samo površno prošao sv. pismo staroga i novoga zavjeta, uvidio je ovdje jošte nepokvarenijih i čistijih srdaca, jošte tvrdjih značaja, ljubećih sv. svoju vjeru, ljubećih domovinu. Ove slike nabavimo našim školam, ove slike neka budu pred očima naše školske mladeži, pa imat će Hrvatska junaka, imat će značajnih muževa, koje toliko treba, koji će znati i hćeti ljubiti vjeru svoju i domovinu, a plemenitije načelo i uzvišenije geslo narodna ili pučka škola nemože da ima.

—*s*.

Viestnik.

Zagreb. Na korist *dječačkoga sjemeništa* preuzeše ovih dana sliedeća gospoda sv. misa: dr. G. Baron 12, Gj. Dočkal 12, J. Göszl 10, Lj. J. 22, dr. A. Jagatić 10, dr. A. Kržan 23, J. Lehpamer 30, K. Matica 6, Vj. Pavlović 28, M. Rihtarić 20, dr. A. Šmit 17, dr. J. Stadler 35. Svotu od 112 for. 50 novč. uz 2 for. g. St. predali smo već višoj oblasti. Izričuć ovdje srdačnu hvalu svoj gospodi, koja se ovako sjećaju ovoga koli krasnoga toli nuždnoga poduzeća sjećamo više naše glavarstvo, neka bi se što prije shodnim načinom pobrinulo, da nam se u tu svrhu namakne što više sv. misa. Naše će svećenstvo i sv. namjenami još ponajviše moći k tomu doprinašati. Svjedok je tomu i često popitkivanje za sv. mise. Mi smo dočuli, da je pred uzoritim nadpastirom i glede toga jasan i vrlo praktičan predlog, pak baš čujemo, da će se na skoro priobćiti u enciklici. Izčekujemo ju željno.

— Uzoriti gospodin stožernik i nadbiskup Josip Mihalović blagoizvolio je kano pokrovitelj družtva svetog Jeronima istomu družtvu kako svake godine, tako i za godinu 1878. pokloniti 300 for. a. vr.

— Prof. dr. Izidor Kršnjavi počeo je prošli utorak svoja predavanja o crkvenoj umjetnosti.

— Presvietli gospodin dr. Gruscha, vojni biskup boravio je ovih dana po dvaput u Zagrebu. Razgledavao je podčinjeno si područje, pak je početkom ovoga tjedna

bio pošao i u Brod, odkle se je prekjučer vratio. Još prije odlazka svova onamo doznao je presvietli gospodin iz našega Lista za tužaljke Brodjana. Mi mislimo, da će on glede onoga, što na njega ide, odvažno na višem mjestu svoju uložiti. Proboraviv prekjučer u kat. djetičkom družtvu kao predsjednik svih ovakvih družtva u Austriji vratio se je presvietli gospodin u Beč.

— Veleučeni gospodin dr. Franjo Iveković poklonio je svoj nerazprodani još *Evangjelistar* sboru duh. mladeži zagrebske. Tko bi ga dakle želio kupiti moći će od sada dobiti kod sbora vezan po 1 for., a broširan po 80 nov.

— Premješteni su duh. pomoćnici: Stjepan Bešan iz Pešćenice u Kamensko; Franjo Jecman iz Kamenskoga k sv. Jani pod Turen; Paulini Ivan iz Mrežnice u Dubovac kraj Karlovca za drugoga pomoćnika. Ujedno je on namješten za namj. učitelja vjere na višoj djevojačkoj školi u Karlovcu. — G. Josip Pažur, duhovni pomoćnik kod sv. Marka u Zagrebu imenovan je privremenim učiteljem vjere na pučkoj školi kod sv. Duha, a Feliks Berk subdjakon privremenim učiteljem vjere na kaptolskoj pučkoj školi.

— G. Stjepan Zorac, upravitelj župe u Podgoraču postao je ondje župnikom.

— Prekjučer na večer umro je Gjuro Muzler, opat de Tisobod, kanonik zagrebački, prisjednik duhovnoga stola, arhidjakon Urbocki, svećenik jubilarac. Pokojnik rodio se je u Kuli kraj Požege 28. siečnja 1802. Marljiv u nauku posveti se svećeničkomu stališu i bude zaredjen g. 1826. Njegovi duševni darovi svrnuše na nj pozornost duh. poglavarstva, ter je mlad pozvan iz Kutjeva, da upravlja župom sv. Marije u Zagrebu. Uz to obavljao je i službu njem. propovjednika kod sv. Katarine. Već tadanji njegovi govori pribaviše mu glas vrstna govornika, koj glas još se je više učvrstio njegovimi kasnijimi propovjedmi u stolnoj crkvi. Imenovan župnikom u Lipovljanih uredjivao je revno tamošnju župu, sbog čega je g. 1858. imenovan kanonikom zagrebačkim. Dužnosti svoje kanoničke vršio bi sdušno doklegod su mu sile dopuštale, a vrhovnomu svomu poglavaru priticao bi uviek rado savjetom u pomoć. U političkom djelovanju svojem bio je pokojnik uvjek uz svoj narod. Njemu bi pomogao i riečju i činom, kadgod je bilo nuždno pomoći. U oporuci sjetio se je stolne crkve, crkve u Lipovljanih, Kutjevu, Kraljevoj Velikoj, Franjevaca u Požegi, družtva sv. Vinka, milosrdnika i milosrdnica zagreb., popravilnice i ubožnice zagreb., sjemeništa i nemoćnice. Danas u jutro pokopan je na skupnom groblju. Pokoj mu duši.

— Prošle subote (19. o. mj.) bila je inštalacija novoga rektora na sveučilištu dra. Fr. Meiksnera. Svečanosti prisustvovao je preuzv. g. barun Filipović, presv. gg. Živković, dr. Muhić, dr. Derenčin, dr. Rački, i uz profesorski sbor akademički gradjani te mnogo občinstva. Svečanost otvorio je odstupajući rektor dr. Konstantin Vojnović zanosnim govorom, u kom je bacio oko „na kratku prošlost četvrte godine života našega sveučilišta“, te prodro „u bližnju njegovu budućnost, koju je (njegov) lanjski govor naslutio, i kojoj se skoro vrata iznenada otvoriše prvim topom, koji je od preko Save odjeknuo u srce svakomu Hrvatu, da mu dozovne u pamet početak novog razdobja rada, krieposti i požrtvovnosti.“ Poslie ove njegove liepe besjede, popraćene oduševljenim povladjivanjem počeo je svoj uvodni govor čitat novi rektor dr. Franjo Meiksner. On odabra govorit o koristi nauke klasičnih jezika, i koliko ta nauka djeluje na uzgoj mladeži. Žalimo, što se je u govoru, prepletenu liepimi misli, našlo njekoliko i takvih, koje su mogle povriedit baš one, koji su velemožnoga govornika još najuztrajnije do konca slušali. Mi ne znamo, kako se još i danas može kod nas govoriti o „kršćanstvu srednjega vieka“, kao da se je kršćanstvo mienjalo u bitnih svojih načelih vjere i morala prema hirom koje dobe! Pak još da je to kršćanstvo „mrzilo“ klasike! Klasici su imali protivnika i u srednjem vieku, kako jih imadu i danas. Je-li dakle s toga i današnji viek sličan onomu „srednjemu vieku“? Ili hoćemo-li s toga i „današnje kršćanstvo“ možda krivit s „mržnje“ na klasike? Mudru i opreznu porabu klasika dopuštalo je kršćanstvo i u srednjem vieku kad su poglavito prezirno spominjani „fratri“ spasili drevne spomenike klasika, a i sada ju dopušta, prem nije uvjereno, da se nigdje ne bi moglo kršćanskoj mladeži naći i ljepših još uzora nasliedovanju, nego-li ih podaju klasici.

— U Voralberžkom saboru tražio je zemaljski načelnik od biskupa Amberga da se odma na početku saborskoga rada zavjeri „na vjernost i poslušnost Nj. Veličanstvu, na zakone i savjestno izpunjenje svojih dužnosti.“ Ovomu zahtievu oprie se odlučno biskup. On je izjavio, da se nijedan katolik nemože i nesmije zavjeriti, ili što je svejedno, priseći na ono, što je proti Bogu i savjesti. A tko bi u Austriji prisegao „na zakone“ u obće i tim jih javno priznao, taj bi valjanim priznao i onaj zakon, koj crkvi oduzimlje ono od Boga podieljeno poslanstvo, da upliva na uzgoj i obuku čovječanstva; priznao bi zakon, koj naredjuje, da se diete rodjeno iz civilne ženitbe smatra u religiosnom smislu zakonito; odobrio bi one protuzakonite nepodobštine u ženitbi, kojim je taj zakon uzrok. Nijedan pako ovaj zakon ne može priznati ni katolik, a kamo-li katol. biskup. Amberg spomenuo je još to u svom govoru, da nemari ostaviti i svoju virilnu stolicu u saboru, ako se zavjera u toj formi bude od njega zahtievala. Pošto je zemaljski načelnik izjavio, da se po saborskom poslovniku nemože primiti zavjera uz pogodbu, odvrati biskup, da mu neima više ništa primjetiti i ostavi svoju stolicu i sabornicu.

— U solnogradskom saboru razpravljalo se je 15. o. mj. pitanje o katoličkom karakteru škole. Školski odbor stavio je saboru predlog, neka se umoli vlada, da čim

prije rajhsratu prigotovi zakonsku osnovu o strogo konfesionalnom školstvu. Bilo ih je, koji su proti predlogu dosta oštro govorili, ali nije manjkalo ni katoličkih govornika. Oni su saboru naglasili, da je škola ne samo zavod obuke već i uzgoja i po tom da je u najtjesnijem vezu s domaćim uzgojem. A budući da je narod i njegov domaći uzgoj strogo vjerski nemože škola biti druga nego konfesionalna. Religija ima stoga proniknuti svu školsku obuku i uzgoj, a nebude-li toga, to je škola prazna pustara, gdje niti učitelj niti učenik nemože živiti. Naglasilo se je i ovo, kako je i sám ministar Stremayer u pismu na tirolsko školsko vieće škole proglasio „bezkonfesionalnimi", te vieću na volju ostavio, hoće-li neće-li na svoj trošak otvoriti konfesionalne škole i tako narodu nametnuo dvostruki trošak. Pošto je šest govornika govorilo za a četiri proti predlogu školskoga odbora bude ovaj ipak sa 17 glasova proti 7 primljen. Predlog je doista na veliku utjehu naroda, ali će težko imati odmah kakav praktičan uspjeh.

— Njemački sabor primio je konačno zakon proti socijalistom. Proti zakonu najodlučnije su govorili katolički zastupnici. Razloge za to u kratko su naveli u izjavi, koju su odmah na početku izdali, i koju mi radi njene važnosti na drugom mjestu donosimo. Buduć je ciela ta razprava vrlo zamašna mi ćemo se na skoro obazrieti i na taj zakon i na razpravu.

— I centrum u njemačkom saboru izjavio se je proti socijalističkomu zakonu. Izjavu predao je u ime centruma Frankenstein. Centrum kaže, da njegova stranka osudjuje socijalno-demokratičku struju, u koliko teži uništiti vjeru i kršćanstvo te podrovati temelje družtvenoga života, ali se mora protiviti namjeri države, da se ovoj struji oprie iznimnim policajnim zakonom, jer to niti je nuždno, a niti koristno. Zakon je taj na zator i mnogim opravdanim težnjam gradjana u državi. Socijalistični zakon prieči obću slobodu, te čini vrlo dvojbenim jamstvo za pravo, dopuštajuć razsudu policajnu mjesto sudačke osude. Veoma je barem dvojbeno, hoće-li ovaj zakon zbilja postići ono, za što se stvara, nu posve je nedvojbeno, da će na daleko i široko ogorčati stališ radnički proti drugim slojevom družtva, te je skoro sigurno, da će se pokret u javi zabranjen i uništen skrenut u pogibeljne tajne saveze. Ja i moji politički prijatelji, kako smo i kod prvoga čitanja i u odboru izjavili, bili bi spremni uvažiti zakon, koji bi proti sve većim pogibeljim u carstvu razširio dotične ustanove kaznenoga zakona, te bi na tom temelju osnovao pravne granice proti kažnjivim izgredom u družtvih, skupštinah i u štampi. Nu jer je većina u odboru ujedno sa vladom zabacila takav predlog u načelu bilo bi uzaludno dalje što u tom smjeru predlagati. Napokon izriče centrum, da svatko mora priznati, da niti policajni niti kazneni zakoni nepružaju dovoljno lieka, ako država nebude rabila positivna sredstva, da se olakša nevolja u socijalnom životu u obće a na pose u radničkom i ako nebude gojila ozbiljnu brigu uzpostaviti pravicu, strah Božji i mir, osobito mir na državno-crkvenom polju.

— U Francezkoj sve se zanima školskim pitanjem. Roditelji šalju već više godina radje svoju djecu u redovničke nego svjetovne škole. Njim je u redovničkih školah i bolja i jevtinija obuka. Država čini zato sve moguće samo da dobije djaka u svoje škole. A kako francezki narod cieni redovničke škole i što misli o svjetovnih, najbolje dokazuje izvješće, što ga je službeno oglasio ministar obuke. Ministar Duruy već je u svojem izvješću za g. 1854—1865. konstatirao, da su se u tom razdobju redovničke škole za 22 umnožale, a svjetovne za 186 umanjile. Po izvješću ministra Bardoux-a za g. 1865—1876. kroz 12 godina pomnožile se redovničke škole za 301, a svjetovne smanjile za 163. God. 1876. bilo je u svjetovnih školah ukupno 11.760 učenika manje nego g. 1865., iste godine bilo je 11.919 učenika više u redovničkih. Po tom dakle ide g. 1876. na jednu redovničku školu 152 učenika, a na jednu svjetovnu samo 63. G. 1865. bilo je 70 biskupskih zavoda za obuku sa 9107 učenika, a g. 1876. 91 zavod sa 12.200, od kojih je bilo 8600 internista a 3600 eksternista. God. 1865. imale su razne crkvene kongregacije 43 viša učilišta sa 9475 učenika, a g. 1876. 46 više te tako 89 učilišta a u njih 19.961 učenika. Od ovih novih 46 učilišta imadu Isusovci 13, Mariste 7, Lazariste 2, a druge kongregacije 24. Ovim pokazuju roditelji jasno, da su im bolji učitelji i gojitelji mladeži redovnici i crkovnjaci, nego svjetovnjaci. A sve ove hoće razćerati crvena četa te silom ukinuti sve redovničke škole nevideć u tom najveće nasilje za roditelje. Ovo su već višeputi iztaknuli mnogi i mnogi prosvjedi, ali dakako bez svakoga uspjeha.

— Gambetta bio je počeo govoriti i o umjerenosti. Nu kakva je umjerenost njegova vidili su već štioci. I sad se je on tom riečju tek titrao. Glavna mu je, da uništi sve protivnike svoje. Najveći mu je pako neprijatelj crkva. O njoj je za to najviše i govorio. Njemu se srce posve zaneslo u Berlin, pak je i on vruće zaželio svećenstvo, koje će se bezuvjetno pokoriti svemu, što se njegovim pristašam svikne nazvati „zakonom", a koje će se vrlo malo politikom baviti. Najdraže bi mu pako bilo, da uzmogne kleru nemožnim učiniti, da se ma igdje brani proti neprijateljem vjere i crkve. A Gambetta će i to pokušati. Njegov list već piše, da njih neće nimalo smesti dogovaranje njemačke vlade sa sv. stolicom, a da posve odvažno ne navale na „jezuitizam" ili jasnije na katoličku crkvu.

Urednik Dr. Andrija Jagatić. Tiskom Dragutina Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 44. U Zagrebu, 31. listopada 1878. **Tečaj XXIX.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Blagoslov kuća.

(Konac.)

Ogledat mora župnik kuću, sobu, i razgledat će ponajbolje, kad bude više vremena postojao. Uvidit će, ima-li slika u kući? Kakove su? Nisu-li možda bezsramne? Ima-li propelo? Sliku bogorodice? Blagoslovljene vode? Ako u slučaju našao bi kakvu sliku bezsramnu (to se može naći i kod prostoga čovjeka, kupi sliku, a sam nezna što predstavlja) upotrebit će sav svoj upliv, da se slika odstrani, pa obećati i drugu sliku mjesto ove. Kod prostoga seljaka bit će lahko. Teže jest u ovoj sgodi sa na pô izobraženim. Župnik neće nit blagoslivljat ovaku sobu, nego dobro bi učinio, da se odmah udalji, i tim bi pokazao zlu volju. Drugi put kad dodje po duhovnom poslu, barem onaj dan, bit će slika u ormaru. U kućah, u kojih ne vidi kakva takva križića, ili malena propela, opomenut će na ovo i reći, što ste vi. Niste-li kršćani? E, jesmo gospodine. Pa kako to, da neimate niti jednoga znaka tomu. Gdje Vam propelo? Prilike i sgode bit će mu kašnje, da i u crkvi koju o tom spomene. Pohodom ovim upoznat će takodjer, kakov jest moralan red u kući. Koliko ima u poboljih kućah kreveta? Koliko soba? Zatim popitat će malene i mladež iz nauka kršćanskoga. Jesu-li prošle godine bili na izpovjedi, na pričesti? Poznavao sam, u ostalom veoma gorljiva župnika, koji niti svoje najbližnje susjede nije poznao, nego bi ga upitao, kako se zoveš, iz kojega si sela. Ja dvojim, da ovakov župnik dobro vrši svoju dužnost: oves suas agnoscere — jer kako da ju vrši, kad ne pozna niti najbližnje, a kamo-li ostale župljane. Jeli može tada znati, kakvi su kućni odnošaji, jeli vlada ljubav kršćanska u kući, jeli mir i sloga, nije-li možebit zlo kakvo u kući, medju mužem i ženom, nije-li konkubinat. Istina, mnogo toga možemo doznati iz sv. izpovjedi, proti kojim manam valja nam uzdignuti glas, nu nigdar onako jasno, kao tada, kada smo na licu mjesta, u onoj kući, u kojoj se zlo dogadja, pa niti ni je slobodno višeputa tako očito i posebno govoriti proti zlu, koje čuješ na sv. izpovjedi, već samo u obće o zlu; dočim župnik, koji poznaje odnošaje svojih pučana, koji bistrim okom prodire i u najzadnje selo, komu se nijedno zlo ne može sakriti, koji pozna tako rekuć svako diete u selu, taj će se znati i vladati po okolnostih, taj će znati, gdje mu mora govor udarati, gdje mu govor mora biti mač, koji sječe gnjilo i trulo, taj će znati navrnuti stado na dobru pašu, a braniti od kuge i otrova. Jer zaman su nam propovjedi, bile kako krasne i cifraste, makar podkrepljene navodi iz sv. pisma, iz sv. otaca, ako ne poznamo narod, komu govorimo, koristi bit će malo. Čemu propovjed, ako govorim proti onoj mani, koja jest redkost ili iznimka, ili koje možebit niti neima u dotičnoj župi. Sv. Paval, ova izabrana posuda, putovao je, pa je i znao koga što boli i gdje, pa i poslanice udahnuo tim smjerom. Drugčije opominjao židove, drugčije pisao poganom, a drugčije već obraćenim kršćanom. U obće se misli, da u našem narodu vladaju ove dvie pogrieške: kletva i pijanstvo. Priznajem. Nu ima župa, u kojih se nečuju strašne psosti, gdje se ne pije vino po birtijah, izim u velike svetčanosti, i to redko. Pače znam župa, jedna od druge 2—3 sata odaljena, u jednoj vlada zlo, komu u drugoj nema nit spomena. Nije to malenkost, nisu to trice i kučine: poznati puk sebi povjeren.

Blagoslivljajuć, pohadjajuć kuće može naići i na kuću, u koju mu ulaz bit će zatvoren, ili reći će se, gospodara ili gospodarice nema kod kuće, ili se iskreno izrazit: mi ne trebamo vašega blagoslova. Kuća ova već je odsudjena, a

župnik neće bit stoga razsrdjen, već će „otresti prah s nogu“ i poći u bližnju kuću. Osveta je moja, veli Bog, i u istinu hoće nas osvetit, jer izrično veli: ako vas tkogod ne primi . . . . bit će laglje zemlji Sodome i Gomore u dan suda, nego-li onomu gradu (sv. Matej 10, 15.). U njekojih župah, u kojih pomješani su naši sa sljedbenici grčko-iztočne vjere, postoji običaj, da se i ovim blagoslivlje kuća, osobito nalazi-li se u istoj plovaniji koji činovnik njihov, koji je obiknuo, da mu i šokački pop blagoslivlje kuću, pa da mu kašnje pohod vrati. Ja sam proti tomu, pa nisam nit išao. Ovu navadu, gdje jest, valjalo-li uklonit, i onaj običaj, protivan crkvenomu pravu, zvoniti u naša zvona, kada koji njihov umre. Tko ima oči pa vidi i čita, a uha pa sluša, može upoznati, da i naše svećenstvo i naš puk i previše popustljiv jest prama ovoj braći, pa naša popustljivost u mnogom je kriva, da sad oni glavu svoju u vis dižu, što njim u ostalom ne zamjeramo, jer reć bi, da njim je prirodjena bizantinska nadutost, i da su njim ponarasla perja, te da nigdje ne vide, ako ne sebe, svoju vjeru i svoju narodnost. Ljubav kršćanska može se pokazat drugim načinom. Ako ideš mimo kuće paroha, dužnost bo zove, saći i u kuću, pozvati ga i na užinu, ako vidiš da je iskren, u družtvenih sgodah biti što uljudniji, ali popustiti ondje, gdje ni je slobodno, nije ljubav, nego slabost.

Dužnost ova sobom nosi i korist i češće ne baš malu, osobito u poboljih župah. U granici dobije obično „in naturalibus“ n. pr. kukuruz, pšenicu, grah ili što mu već zemlja rodi, dočim u provincijalu, osobito u primorju, većinom trud mu se naplaća novcem. Nu to je samo nuzgredno, pa se na ovo nesmje obazirati. Župnik neće nit iz daleka zahćevat, da mu se mora dati. Učinit će to sam puk, iz ljubavi prama svomu pastiru. Žalostno bi bilo, kad bi župnik zanemario ovu svoju dužnost, pa ne bi hćeo poći svojom plovanijom i blagoslivljat kuće, samo toga radi, što mu puk ne daje. Gdje vidi veliko siromaštvo, podat će i ono što ima novaca, i razdielit ono što dobije. Kako su radili prvi kršćani?! Njekoji misle, da je sramotno za čast svećenika, ići od praga do praga ko prosjak. Radili su to Apoštoli, a moglo bi doći vrieme, da budemo prisiljeni jošte tako radit. Osobnu ovu dužnost, pohadjanje plovanije i blagoslov kuća, neće dakle zanemariti župnik stoga, što malo dobije, ili jer rodilo nije, ili jer nije običaj dati; niti će dužnost ovu ovršiti po svom duhovnom pomoćniku, pa da mu pomoćnik pripovieda, što je i kako je. Duhovni pomoćnik nije pastir, već samo pomoćnik, a pastira jest dužnost bditi nad svojimi ovcami. Vigilantibus jura. I biskup mogao bi tada poslati mjesto sebe, koju drugu osobu, nu koja to razlika, sam gledati koju stvar, ili slušati tek kako mu se opisuje. Prigovorit će mi se, a što tada, kad je župnik star. I tu ima pomoći. Ako je sam bez brata pomoćnika, jednu godinu jedan dio plovanije, drugu godinu drugi dio; ako mu je pridieljen pomoćnik, tada se lasno razdjele, a do godine, poživi-li ga Bog, ići će onamo, gdje je prošle godine pomoćnik bio. Jošte ima pomoći. U granici dolaze kola po župnika, kad obavlja duhovnu službu, pa duhovna služba jest i ovo, kola dakle moraju doći. Nije moguće, da u puku nema onih, koji bi častili svoga starca župnika, pa na uslugu mu poslali kola, kad bi trebao. Niti bi ono dobro bilo, da župnik samo u gradu blagoslivlja, te samoj gospodi blagoslov dieli, a duhovni pomoćnik u područnih spadajućih selih. Župnika, jer jest pastir stada svoga, prati osobito milost božja, ako i ne možebit radi njega samoga, a ono radi povjerenih mu duša, pa i radi toga nije probitačno, da se ova dužnost samo na ledja duhovnoga pomoćnika naprti.

Svaki nas zna, da si moramo pribaviti ljubav svojih župljana. Najbolje steći ju možemo ovim načinom. Puk će opazit i upoznat, koliko se župnik brine za dobro njihovo moralno i materialno, vječno i vremenito, i početi će ga tada u nebesa hvalit. Kada pako župnik i puk medjusobno u ljubavi živu, jednih su misli, jednih osjećaja, tada puk jest pripravan i u vatru i u vodu za svoga župnika, i tako baš postaje onaj lanac nerazrešivi, ono jedinstvo u crkvi, koje vrata paklena ne mogu nadvladat. Župnik mora bit uz svoga biskupa, biskup uz nasljednika sv. Petra, pa tko da nas tada nadmože. Župnik, koga priljubi povjereni mu puk, što može uradit. Njemu je vječna uspomena u onom narodu, i umriet će oni, kojim bio pastir, al uspomena njegova neće, jer već djeci otci pripoviedali. Dobar župnik čini si spomenik u srcu povjerenoga si puka, koga bura i oluja uništiti neće, a dužnošću ovom, pohadjajuć i blagoslivljajuć kuće, postavlja temelj ovomu spomeniku. Liepo nas na to opominje poglavica apoštola: pascite qui in vobis est gregem Dei, providendentes non coacte, se spontanee secundum Deum, neque turpis lucri gratia, sed voluntarie (1. s. Petri cap. 5. v. 2.). Dakle ne utrti ovaj običaj, nego svjestno ga vršimo, izpunjujemo u njeki način zapovjed Spasitelja, jer idući učimo, sljedimo primjer apoštola, izpunjujemo svoju duž-

nost, odužujemo se Bogu i narodu, i pribavljamo si krunu neuvehlu. —*s.*

Utuk.

(Konac.)

Ali ima u njemu dodavanja! Da vidimo. Voršak viče, da je u Čit. za tielovo brezobzirno dodano mnogo toga s preda i sa straga. U mojem je evangjelistaru na str. 87. za tielovo: Čitanje I. poslan. ap. Pavla itd. Vidi na veliki četvrtak, na str. 60., kao što je god u Alagovićevu na str. 124: Na dan presv. tela Kristuševoga. Čtejenje I. lista sv. Pavla itd. Gledaj na veliki četrtek vu listu 86. — Na str. 125. da sam u versu 12 (? valjda 2.) dodao u Čit. ove rieči: i primit će ga kao žena od djevičanstva, koje sv. Ivanu E. pristaju kao pestnica oku (!); u Alagovićevu evangjelistaru (str. 14.) ima takodjer u istom Čitanju: i kakti ženska stoprav vudata prime njega (= et quasi mulier a virginitate suscipiet illum). — Na str. 167. (na Vel. Gospu) da sam dodao ove rieči: Od početka itd. jedan veras. Taj cieli veras čita se u Alagovića na str. 227 (na Veliku Mašu): Iz početka, i pred veki stvorjena jesam itd. — Na str. 193. u Čitanje VII. da sam dodao tri versa s početka. U mojemje evangjelistaru: VII. Čitanje druge poslanice itd. Kao na čistu nedjelju, na str. 27; kao god što je u Alagovićevu na str. 261: VII. Čtejenje, kak na nedelju korizme I. vu listu 39. — Kako Voršak govori o dodavanju riečí i versova u mojem evangjelistaru, svaki bi čitalac mislio, da ima u njemu dodataka k sv. pismu, da ima interpolacija; nu tomu dakako nema ni traga. Perikope za čitanja u missalu tako su izvadjene iz biblije. da je gdjekoji put koji veras ili koji poluveras iz biblije izpušten. Prevodilac gledeć u Vulgatu, jer ima uza nj n. pr. prievod njemački Alliolijev, ili gledeć u druge prievode, lako će veras ili poluveras, koji je u missalu iz biblije izpušten, prenieti iz biblije u svoj evangjelistar; ali tim ne će dakako sv. pismu ništa dodati. Pa kako god se vjera onim ne narušava, što se n. p. na dan sv. Demetrija u biskupiji Zagrebačkoj drugo evangjelje čita nego-li u Djakovačkoj, tako se ne će ni tim narušiti, ako se na dan sv. Barbare u Čitanju puku pročitaju iz sv. pisma tri versa više, nego ih čita misnik u missalu, i ako mu se na 2. nedjelju po bogojavljenju iz poslanice Pavlove pročita 1 veras više, nego što se čita u missalu. Tim je izcrpeno sve ono, što Voršak spominje kao dodavanje. I u Alagovićevu evangjelistaru ima u Čtejenjih nekolika ovakova dodatka iz biblije; što se tiče evangjelja, kako nema u missalu izpuštanja, tako nema ni u evangjelistaru o dodatcih ni govora. Posve su druge vrste dodatci u evangjelistaru Voršakovu, makar se sastojali samo od pojedinih rieči: baš, prava, već, još, sâm, tek, puka, čim itd. — to su dodatci k sv. pismu.

Izostave u mojem evangjelistaru, o kojih govori Voršak, ili su očevidne pogreške štamparske ili su plodovi njegove fantasije. Tko god je u Zagrebu dao što štampati, znade, kolika je nevolja s pogreškami: u knjizi u Njemačkoj štampanoj, ma bila sa šake debela, jedva ćeš naći pogrešku štamparsku, a u nas ima svaka gotovo knjiga straga corrigenda, ali ćeš još osim njih naći pogrešaka. Obilato sam izkustvo u tom stekao za deset godina, što sam bio urednik družtva svetojeronimskoga: osim što bih sâm prvu korrekturu i revisiju obavio, još bih i kollegu kojega i klerika molio, da pročitaju štampanice, nu kad bih nakon ovolike pomnje bio gotov okladiti se, da u knjizi nema nijedne pogreške, sudbina bi kao nekom ironijom obično namjerila, da mi oko na prvi pogled u gotovu knjigu zapne za pogrešku. Kad je jedan od valjanih štampara Zagrebačkih spremao knjigu za Bečku izložbu, dodjoh k njemu, a on davši mi u ruke nekolika već štampana arka, pohvalit će mi se: Vi se tužite, da se u Zagrebu knjiga nikad ne naštampa bez pogrešaka, u ovoj ne će lje biti ni jedne! A kad tamo: ja slučajno na prvi pogled opazim pogrešku! Jadni štampar malo da si ne ižčupa kosu. Uzalud: na rubu smo civilizacije, na medji turskoj. I u Voršakovu evangjelistaru imaju corrigenda, a bit će bez sumnje osim njih još štamparskih pogrešaka; ja ih sebi niesam bilježio, samo se sjećam (jer sam to i u kritici napomenuo), da je na str. 57. izpušteno: et advenae, jamačno pogreškom štamparskom. I u mojem je evangjelistaru uza sav moj i mojega prijatelja trud oko korrigovanja ostalo još štamparskih pogrešaka. Naši slagari najčešće pogrieše, kad se dvie ili više rečenica istimi riečmi počimaju ili dočimaju; ako-li pogreška takova smisla ne pomršuje, onda će onda će ona lako uza svu pomnju ostati u knjizi. Jedina takova očevidno štamparska poveća pogreška ima na str. 78: izpadoše pošljednji versi, jer se sada ondje evangjelje dokanča riečmi: vjerovaste, da ja od Boga izidjoh, sličnimi onim riečim, kojimi se u missalu dočima: credimus, quia a Deo existi. Da je to štamparska pogreška, očevidno je iz nadpisa: Evangjelje sv. Ivana 16, 23—30. U Čitanju na dan sv. Pavla pustinjaka (na str. 128) izpade pogreškom štamparskom veras jedan zbog rieči: uskrnuća, koja se i u prednjem versu nahodi; isto tako izpadoše u Čitanju na str. 75. rieči: hvalu pak dobročincem, zbog jednakoga dovršetka ove rieči (dobročincem) s prednjom: zločincem (za osvetu zločincem, hvalu pak dobročincem). Na str. 125. izpade: dok ne dodje, jer isto dolazi malo prvlje, a izostava ne pomršuje nimalo smisla. Bez svake je pometnje smisla u izreci: Vespere autem facto, discumbebat cum duodecim discipulis suis, izpalo discipulis suis: A kad bi u večer, sjede za stol sa dvanaestoricom; kad se i gore spominju samo dvanaestorica: Tunc abiit unus ex duodecim, qui etc. To su sve izostave, kojim je mogao Voršak ući u trag, sve su očevidno pogreške štamparske, a većinom posve neznatne. Jer što Voršak još navodi kao izostave, to su

*

plodovi njegove zapaljene fantasije. Tako s velikim bombastom navješćuje, da sam na str. 23. izpustio ovo: hu- husmodi usque ad tertium coelum. Et scio hujusmodi hominem (sive in corpore, sive extra corpus nescio, Deus scit); quoniam raptus est; pa veli, da sam „to malo šale izpustio, jerbo je ni u Vukovu nov. zavjetu neima.“ Neka izvoli Voršak još jedan put pročitati taj passus u mojem evangjelistaru, pa će vidjeti, da nije ni rieč izpuštena. Isto tako nije na str. 35. ni rieč izpuštena: kad se približiše k Jerusalemu i dodjoše u Betfage k Maslinskoj gori, onda Isus posla itd. Vulgata: Cum appropinquassent Jerosolymis, et venissent Bethfage ad montem oliveti, tunc Jesus misit etc. Niti na str. 91. nije ništa izpušteno: Budite svi složni, milostivi itd. Vulgata: Omnes unanimes, compatientes etc. Ne valja mu ni prigovor, da niesam na str. 71. preveo: et manu silentium imponens, jer sam preveo: i rukom mahnuvši, što je i prema originalu: καὶ κατασείσας τῇ χειρί; medjutim ni u missalu ni u Vulgati nema imponens nego indicens. Ovdje da napomenemo rieči samoga Voršaka: „Nijedan prevod sv. pisma, bud kim ti drago odobren, neima kritičke vrednote, i s toga nemoraju biti u prevodu (kako jesu n. pr. u autentičnoj Vulgati) sve izreke stereotipički otiskane.“ Lako je odmah razabrati, je li što izpušteno pogreškom štamparskom ili pak krivnjom prevodiočevom. N. pr. u evang. Mat. 1. 1—16. koje se čita na Malu Gospu i u kojem se onoliko puta opetuje „autem“ ili hrv. „a“, lasno bi koji put ono „autem“ ili „a“ izpalo kod štampanja, ali u Voršakovu evangjelistaru vidi se odmah, da je ono „autem“ tri puta hotimice izpušteno, jer je Voršaku ono neprekidno „a, a, a“ bilo dosadno, pa je tri puta mjesto „a“ napisao „pako“ a tri puta ono „autem“ posve izpustio, da tako postigne neki ritam, dakako posve krivo.

Napokon zanovieta Voršak, kao da je nadbisk. duhovna oblast u Zagrebu odobravajući moj evangjelistar postupala lakoumno. Prije nego je uzeo o tom zanovietati, bijaše mu promisliti, da je biskupska duh. oblast Djakovačka isto tako odobrila moj evangjelistar kao i nadbiskupska Zagrebačka. pa ako pada na ovu kakov ukor zbog odobrenja, pada sa svim jednako i na onu. Kako se u Djakovu postupa kod odobravanja evangjelistara, ne znam, u Zagrebu nema kod toga nikakove lakoumnosti. Kad sam rukopis svoj podastro nadb. duh. stolu, ovaj ga dade na censuru gospodinu, kojemu neće nitko, tko ga poznaje, odreći podpune sposobnosti za ovaj posao i velike zdušnosti u svih poslovih u obće. Taj gospodin, svršivši censuru, ovako izviesti o tom nadbisk. duh. stol:“ . . . manuscriptum attente perlegi atque in locis majoris momenti et casibus dubiis cum Vulgata et versione germanica ab Allioli edita, utpote a S. Sede approbata, item cum quatuor antiquioribus versionibus croaticis, videlicet Bandulovićiana, Kneževićiana, Ragusina et Agjićiana contuli. His usus adminiculis opinionem meam quoad memoratam versionem Ven. Consistorio sequentibus reverenter et sincere depromo: ex obtutu dogmatico, morali et hermeneutico, nulla censuranti occurrit reflexio, cum versio haec ubique sensum Vulgatae fideliter reddat. Linguam versionis quod attinet, haec sub respectu grammatico et syntactico ea est, qua apud nos melioris notae literati utuntur, quaeve resultatis philologiae convenit. Fundamento praeexpositorum reverenter censeo, versionem omnino approbationem mereri.“ Ova censura kao i moj izvještaj zajedno s rukopisom predani bjehu jošte konsistorijskomu prisjedniku, koji ima izvješćivati o stvarih ovakvih, pa tek onda na temelju njegoav mnienja odobri nadbisk. duh. oblast evangjelistar. Kad bi sve oblasti ovako saviestno radile u svih poslovih, bilo bi manje napadanja na njih i više im od svakuda štovanja.

Znam, da je štovanim čitaocem već prieko dodijalo prepiranje i pisanje o evangjelistaru; neka budu uvjereni, da se na odgovor Voršakov ne bih bio osvrnuo, kao što se niesam osvrnuo na njegov odgovor u br. 18. i 19. 1876. ovoga Lista, da nije opet napao na evangjelistar, koji je u ovoj nadbiskupiji propisan, i na jednu od onih duh. oblasti, koje su ga odobrile. *)

Dr. F. Iveković.

Pio VII. i Napoleon I.

(Dalje.)

Kad je pako pobjedonosni francezki car opetovano potukao Austrijance kod Abensberga i Eckmühla na dan 21. i 22. travnja 1809. i kad je zatim dne 12. svibnja carski grad Beč predobio, to je u svom pobjedonosnom zanosu i preuzetnosti pustio s oka svaki obzir prema vrhovnoj crkvenoj glavi, te se je izjavio da se crkvena država utjelovljuje s Francezkom, dapače se neuztegnu niti od toga, da je doskora stavio ruku na sv. otca.

U dekretu svom, što ga izda 17. svibnja 1809. u Schönbrunnu kod Beča, izjavi sliedeće: S obzirom na to, što je Karlo Veliki francezki car i slavni naš predšastnik, kad je rimskim biskupom više grofovija poklonio, to učinio samo kao leno i za boljak svojih država, te Rim timi pokloni nije prestao biti dielom njegova carstva, s obzirom na to, što je od to doba miešanje duhovne i svjetske vlasti samo uzrokom kojekakovim prepirkam i neslozi itd.; s obzirom napokon na to, što se sigurnost vojske, mir naših naroda i dostojanstvo carstva podnipošto nedadu složiti sa svjetskimi pretenzijami papinimi zaključujemo: „Država papina utjelovljuje se francezkomu carstvu.“

General Miollis provede dekret dne 10. lipnja. Dva sata pred podne zatutnje topovi na angjeoskoj tvrdjavi,

---

*) S ovih razloga i mi smo još taj Utuk priobćili u ovom Listu. Tim izjavljujemo dugu razpru o evagjelistarih podpuno dovršenom i izcrpenom, te nećemo više od nikoga ništa o toj stvari primati. Ako-li bi preč. g. dr. N. Voršak mislio, da mu je još štogod reći na obranu svoju i svojeg evangjelistara, moći će to zgodno učiniti u Glasniku one biskupije, u kojoj je evangjelistar njegov propisan. Uredn.

papinska zastava bi skinuta, a iztaknuta francezka. Ujedno bi po cielom gradu uz zulum trubalja i bubnjeva proglašen dekret, koj je nalagao, da se crkvena država ima utjeloviti francezkomu carstvu.

Kad je kard. Pacca to sve čuo i vidio, ode odmah k sv. otcu. Kad su se sreli bili su jedne misli, iste rieči: „svršeno je“ u isti mah izreknu obojica. Doskora dodje i nećak kardinalov i donese tiskan primjerak dekreta, što ga je francezka vlada dala po Rimu razprostraniti. Pacca pristupi k prozoru, da taj dekret čita papi; a ovaj ga je sliedio. Kardinal htio je mirno i pozorno čitati; jer su o sadržaju toga dekreta ovisili njihovi dalnji koraci i mjere, koje su imali poduzeti; nu to mu nije pošlo za rukom. Samo težkom mukom i čestimi stankami mogao je površno proći glavne točke dekreta. — On sam piše o tom ovako: „Pravedna srdjba, koja me spopade, kad sam pročitao sramotni attentat, koj su počinili nad crkvom; prisutnost moga nesretnoga souveraina, namjestnika Isusova na zemlji, koj je nedaleko pred menom stojao te je iz mojih ustijuh čuo „da se skida s prestolja“, opake laži i poruge, koje su bile sadržane u dekretu; neprestana tutnjeva topova, kojom su navješćivali nečuveno nasilje, tako me dirnuše i tako mi zastrješe lice, da sam najglavnije točke dekreta samo na polak, čestimi stankami i zaustavljenim dahom mogao pročitati. Kad sam papu pozorno motrio, zapazio sam kod prvih rieči neku pomutnju na njegovom licu, te sam u tom nazirao znakove pravedne zlovolje. Malo po malo oporavi se, te je mirno i pozorno slušao, kad sam mu dalje čitao dekret.

Papa, a da nije niti rieči progovorio, ode k svomu pisaćemu stolu i podpiše prosvjed, koj je bio već priredjen i koj je sljedeće noći bio prilieplјen po zidovih rimskih kuća. Povuče za tim i bulu, u kojoj se je izricala exkomunikacija proti caru i koja je takodjer već dulje vremena bila spremljena, da ju podpiše; nu časak je krzmao; jer su mu se činili preoštrimi neki izrazi kojimi je car bio ocrtan. Kad je za tim i kard. Paccu pitao za njegovo mnienje i pošto se je još k tomu časak pomolio Bogu, podpisa ju sigurnom rukom. „A sada“ reče on Pacci, „Vaša je briga, da se bulla proglasi“, a k tomu pridoda jošte: „nu oni koji će vršiti Vaše naloge, neka budu na oprezu, da jih neuhvate. Sigurno bi jih odsudili, ustrielili, a Vam bi to bilo na veliku žalost.“ „Sv. otče“ odgovori kard. „ja ću jih već poučiti, kako da budu što oprezniji i da nepoduzimaju niti jedan korak u tutanj. Nu uza sve to nemogu jamčiti da se neće sbog toga kakova neprilika dogoditi. Medjutim ako g. Bog hoće, da se ovo djelo izvede, on će takodjer moći čuvati one, koji će ga izvoditi.“ Pak izbilja podje za rukom da se je bulla proglasila, a da ipak nisu Francezi, koji su strogo bdili i propitkivali za svaki korak papin, odkrili niti ubitili onih, koji su to djelo izveli. Na vratih trijuh crkva: sv. Petra, sv. Marije maggiore sv. Ivana u Lateranu, bi ona pribita. Kad je za to začuo general Miollis snebivao se ujedno sa svimi Francezi od čuda, kako se je ipak što takova moglo izvesti. Rimski pako puk radovao se je i veselio vrlo sbog toga, što je napokon i sv. otac progovorio; jer je već odavna izčekivao, da će papa poduzeti shodne mjere.

U toj bulli tuži se sv. otac na sva nasilja i nepravde počinjene proti pravu crkve i apoštolske stolice sa strane francezke vlade, kao što i na osobne boli, koje mu Francezi jur dugo zadavaju, osobito tuži se na cara — nu njegova imena nespominje — sbog okupacije i sbog plienjenja vlastničtva Našega gospodina Isusa Krista; sbog odstranjenja samostana; sbog toga, što je raztjerao redovnice iz posvećenih zidina; što je obezsvetio hramove; što je razvratio ćudoredje; što prezire crkvenu disciplinu i sv. kanone; što je uveo francezki zakonik i izdao druge kojekakove naredbe, koje se neprotive samo naredbam kanona, nego takodjer i nauku evangjelja, pače istomu zakonu božjemu; što progoni i ponizuje svećenstvo; što je biskupsku duhovnu vlast podvrgao vlasti svjetovnoj; što je mnoge protjerao s njihovih stolica i sbog drugih nasilja počinjenih na slobodi, pravu i nauku crkvenom.

Veli nadalje papa, da nemože mirno gledati, kao što je dosele gledao sva ta nasilja i nedjela, da napokon mora svoj prosvjed uložiti i da se mora poslužiti, kao što su to i njegovi predšastnici činili, vlašću, koju mu je Bog podielio. Njemu je, veli, žao, što mora to učiniti i veli, da ga nebole toliko suprotivštine i nevolje, koje su njega stigle, koliko ga više boli sudbina, koja čeka njegove progonitelje.

„Jer“, veli on, „ako i je Bog malo se na nas razsrdio, da nas kazni i popravi, to će se On ipak sa svojimi slugami izmiriti. Nu tko svakom mogućom opakošću radi proti crkvi, kako će on moći izbjeći ruci božjoj? Bog bo neće s nikim činiti iznimku, niti će paziti na čiju veličinu; jer je on stvorio i velike i male: a mogućnika stići će još veća kazan. (Kako-li je dobro ovim prorekao Pijo; njegove bo rieči izpunile su se nad Napoleonom; pak još kako strahovitim načinom). Kad bi bilo moguće makar i vlastitim životom zapriečiti vječnu propast naših progonitelja, te jih osigurati, da će biti spašeni, budući da smo jih uviek ljubili, a niti sada još nismo jih prestali ljubiti iz svega srca! Kad bi nam bilo moguće neudaljiti se nikada od one ljubavi kršćanske i od onoga blagoga duha, kojim nas je nadarila narav i kako je naša volja!

Nu blagosti neima više mjesta. Neima ga u istinu, koj nebi vidio, kamo-li smieraju toliki attentati, što-li znače i kako će se svršiti, ako jim se čovjek još za vremena neopre. Svatko znade, da već neima nade, da će se početnici ovih attentata opomenami i savjeti k pameti dozvati, ili da će se molbami i zaklinjanjem sklonuti na to, da se s crkvom izmire. Na sve bo opomene jur odavna se niti neobaziru već nam odgovaraju samo s novimi uvrjedami. U istinu je nemoguće, da oni po-

sluhnu crkvu, kao djeca svoju majku, koji izmišljaju sve, sve izvode i ničesa se nežacaju samo da si crkvu, kano gospodari robinju, podvrgnu, i pošto su ju posve podjarmili, s temelja ju razore.

Što nam dakle drugo preostaje, ako nećemo da se ogriešimo malodušnošću i nemarom, ili pače da nam se nepredbaci, da smo crkvu božju na sramotan način zapustili, nego da bez obzira na sve što je zemaljsko, i da osudjujuć svaku čovječju lukavost, izpunimo onu evangjeosku zapovjed: „Ako neće da sluša crkvu, to ti neka bude kano pogan ili publikan.“ — Je-li će oni ikada uviditi, da su po zakonu Isusovom podvrženi našemu prestolju i našemu gospodstvu? I mi bo imamo kraljestvo, i to mnogo plemenitije; ako neće tko da reče, da je posve pravo, da se duh zapostavi tielu, da se stvari nebeske zapostave zemaljskim.

Stoga izjavljujemo u imenu svemogućega Boga, sv. apoštola Petra i Pavla i u imenu svojem, da su ne samo oni, koji su u milom nam gradu i crkvenoj državi izvršivali ili sve ili samo nekoje one nepravde proti slobodi crkve i pravu sv. stolice, na koje smo se u spomenutih dvijuh konsistorijalnih allokucijah i u mnogih prosvjedih i reklamacijah, što smo jih stranom sami izdali, stranom izdati zapovjedili, potužili, nego takodjer i oni, koji su bud zapoviedili, bud odobravali, bud savjetovali, bud kojimgod načinom k tomu doprinesli, da su se one nepravde izvele, pali pod veliko ono izobćenje, kao što i pod sve cenzure i crkvene kazne, koje su ustanovljene bud sv. kanoni, bud apoštolskimi naredbami bud odlukami obćenitih koncila ponajpače tridentinskoga (sess. XXII. c. IV.). I ako je od potrebe, to jih iznovice izobćujemo i izričemo nad njimi anathema, pak i to, da su istodobno izgubili sva privilegija, milosti i prednosti, koje smo jim ili mi ili naši predšastnici podielili, i da jih od ovih cenzura nitko nemože odriešiti do-li mi, ili onaj rimski nadpastir, koj bi u dotično vrieme živio (izuzam smrtni čas; pače i u tom slučaju samo pod tom pogodbom, da su opet pali pod spomenute cenzure, čim je minula pogibelj), i da su tako dugo nesposobnimi dobiti odrješenje, dok javno neosude, neopozovu i neodstrane, sve one, kojimgod načinom počinjene attentate, i dok sve nestane u prijašnje stanje ili neučine dužnu i primjerenu zadovoljštinu sv. crkvi, Nam i apoštolskoj stolici. Ujedno nalažemo i izjavljujemo kriepošću ovoga Našega apoštolskoga pisma, da svi oni, koji zaslužuju, da se poimence spomenu, kao što i njihovi nasljednici u službi, pod izlikom ovoga pisma ili kojomgod drugom izlikom, nisu oslobodjeni niti izuzeti niti od toga, da osude, opozovu i odstrane sve one attentate, kao što niti od toga, da dadu dužnu i primjerenu zadovoljštinu za učinjene nepravde budi sv. crkvi, budi Nam, budi sv. stolici, nego da će biti i da su uvjek obvezani sve to prije izvršiti, nego-li budu vriedni biti dionici odrješenja.

„Dočim smo prisiljeni“ veli se nadalje, ovakovim načinom posegnuti za mačem sv. crkve, to ipak nezaboravljamo, da na zemlji, ako i bez svake Naše zasluge zastupamo mjesto onoga, koj ako i pokazuje svoju pravednost, ipak nezaboravlja biti i milosrdnim. Stoga nalažemo ponajprije Našim podanikom, onda svim kršćanskim narodom, kriepošću sv. poslušnosti, i zabranjujemo im, da se nitko pozivajuć se na ovo pismo neusudi nanieti kakovu štetu, uvrjedu, gubitak ma kakove vrsti budi onim, na koje se ovo pismo proteže, budi njihovu dobru, pravu ili prednostim. Jer dočim ovim namećemo kazne, koje Nam je Bog dao u ruke, i tako jih nekim načinom kaznimo za premnoge i velike uvrjede, počinjene proti Bogu i njegovoj crkvi, to nam kod toga samo to lebdi pred očima, da se oni, koji su sada proti Nam, obrate i s Nami izmire.

Stoga podižemo u poniznosti Našega srca ruke k Bogu, dočim pravednu stvar, koju zastupamo iznovice predajemo i izručamo Bogu, komu ona više pripada nego-li Nam i iznova se zavjeravamo, da smo s njegovom pomoći pripravni za njegovu sv. crkvu kalež patnja izpiti do dna, koj je i on sam za nju izpio, te molimo i zaklinjemo Boga njegovom pravednošću, da neprezre i nezabaci prošnja i molba, koje danju i noćju k njemu šaljemo za obraćenje Naših protivnika. Za Nas neće sigurno nijedan ugodniji i radostniji dan osvanuti, nego-li onaj, kad ćemo Mi, uslišani od milosrdja božjega, vidjeti, gdje na otčinske Naše grudi padaju i u obćinu se Gospodinovu povraćaju ona Naša djeca, od kojih sada toliko tjeskoba i bolih trpimo. . . .

Dano u Rimu kod sv. Marije maggiore pod pečatom ribarovoga prstena, dne 10. lipnja 1809., desete godine Našega pontifikata.

Papa Pijo VII.

Nu je-li se Napoleon ovim otčinskim i ozbiljnim pismom pape, namjestnika Isusova na zemlji i otca kršćanstva, je-li se on prietnjami i uporabom najskrajnijega kaznenoga sredstva, što ga je Bog svojoj crkvi i njezinoj glavi u ruke dao, velikim naime izobćenjem, izključenjem iz obćine Isusove i njegove crkve dao sklonuti na to, da promieni svoje naume, da se vrati s krive staze, kojom je bio pošao?

Podnipošto. Njegovo srce postajalo je poput srca egipatskoga kralja Faraona sve to tvrdjim. Poput ovoga kralja, počeo je i on puk božji i vrhovnu glavu crkve tlačiti, dok ga napokon, kano što i onoga, nestiže kazan božja. On je sve to većma biesnio proti crkvi i papi, dok prokletstvo izobćenja nepoče nad njim djelovati, te dok mu neskrši snažne desnice i dok ga napokon nestrovali u bezdno propasti. —

Jedva je mjesec dana prošlo, što si je crkveno vlastničtvo posvojio i već stavi on ruku na samoga sv. otca. Noćju od 5. na 6. srpnja 1809., dakle dan poslje kako je Napoleon sjajno pobiedio Austrijance kod Wagrama, izmedju druge i treće ure u jutro, prodru Francezi na zapovjed gouverneura Miollisa a pod vodstvom generala Radeta vrata i prozore na Quirinalu, provale u

Papinsku palaću i pretraže sobu za sobom, dok napokon nisu došli u kabinet papin. Papa obučen u mozet i štolu — prije bo su ga već izviestili o tom, da su Francezi provalili — a sa strane mu kardinali Pacca i Despnig, podje im na susret, i sad se pokaza prizor, sličan onomu u gethsemanskom vrtu, kada su vojnici u tamnoj noći došli bili po Isusa. Papa zapita provalivše majestetičnim mirom i dostojanstvom. „Zašto rušite mir u ovih sv. zidinah i što želite?" Vojnici podju s počitanjem na licu nekoliko koraka natrag, a general Radet odgovori bliedim licem i drhčućim glasom, sav zabunjen, da je dobio vrlo neugodan nalog; nu jer je caru prisegao vjernost i posluh, to mora taj nalog izvršiti. On mora dakle od cara papi dojaviti, da mu se valja odreći svjetske vlasti i gospodstva nad Rimom i crkvenom državom; a u slučaju, ako bi se Njegova svetost ustručavala to učiniti, da je dobio nalog, neka ga doprati k generalu Miollisu, koj će mu tada označiti mjesto, kamo će poći.

Papa odvrati na to, a da se nije promienio u licu, dostojanstveno i odrješito: „Ako Vi gospodine generale morate ovakove naloge careve vršiti sbog toga, što ste mu zaprisegli vjernost i poslušnost, to si pomislite, kako moramo Mi uzdržati prava sv. stolice, na koja smo se tolikoputa zakleli. Mi nemožemo ništa ustupiti, niti se ičesa odreći, što nije Naše. Svjetovna vlast pripada rimskoj crkvi, a Mi smo samo njezin upravitelj. Car Nas može u komadiće raztrgati, nu to od Nas ne će dobiti. S obzirom na sve ono, što smo mu Mi učinili, nebi se mogli nikako nadati, da će s Nami ovako postupati.

„Ja znam" reče general Radet, „da cara prema Vam vežu velike dužnosti."

„Veće, nego Vi i znate" reče papa odrješito; a onda zapita: „Zar moramo sami putovati?

General odgovori: „Vaša svetost može sa sobom povesti svoga ministra, kard. Paccu." „Ja sam bio papi o boku", veli Pacca, koj sve ovo pripovjeda kao očevidni svjedok, „te zapitam odmah: A što mi nalažete sv. otče? Je-li će mi ta čast u dio pasti, da ću Vas sprovoditi moći?"

Buduć da je papa na to privolio, molio sam za dozvolu, da mogu poći u bližnju sobu, gdje sam, praćen dvima častnici od gendarmerije, koji su se pričinili, da žele vidjeti sobe, obukao moje kardinalsko odielo u nadi, da ću Njegovu svetost pratiti u Dorijinu palaču, gdje je stanovao general Miollis. Dok sam se ja oblačio, za toga je napisao papa niz osoba, za koje je želio, da ga sprovode, te se je s generalom Radetom razgovarao. Medju ostalim pripoviedali su mi i to, da je Radet rekao papi, dok je ovaj svoje stvari u sobi spremao: „Neka se Vaša svetost ništa neboji; nitko Vam ništa ni taknuti neće"; a papa mu na to odvratio: „Tko nemari za svoj vlastiti život, on još manje cieni stvari ovoga svieta." Radet je želio, da se papa obuče tako, da će ga manje sviet moći prepoznati, nu on mu se nije usudio to reći.

(Dalje će sliediti.)

Viestnik.

Zagreb. G. Ivan Širmer, upravitelj župe u Čagliću postao je ondje župnikom.

— G. Adalbert Knežević umirovljeni župnik Štitarski umrvši dne 23. rujna 1878. ostavio je oporučno družtvu svetojeronimskomu za svrhe družtvene trideset forinti.

— G. Martin Šantuš, župnik u Virju imenovan je zač. prisjednikom duh. stola.

— Iz Čakovca piše nam g. B. T. Riedka svetčanost obavila se je 20. listopada o. g. u crkvi čč. oo. franjevaca, kada je m. č. otac Apollinar Novak, zaslužni član reda ovoga, slavio pedesetgodišnjicu misničtva svoga. Vriedni starina svetčar, uz podvorbu rukovoditelja veleč. o. Simona Szömörića, u prisutnosti veleč. otca provincijala Hieronima Horvata i ostale braće svećenika, odpjeva glasom jedrim sv. misu. Pod sv. misom pako veleč. otac Ljudevit Horvat, gvardijan čakovački poznatim darom govorničtva uzvisi znamenitost i dostojanstvo svećeničtva, u kojem vriedni svetčar trudio se kroz tečaj pedeset godina, gdjegoder bio namješten i prigoda mu se pružila. Najviše vremena pako sproveo je u podučavanju novicâ, tako da riedko koj član provincije ove nebi slušao nauke njegove i izkusio milu i blagu otčinsku ravnajuću ruku njegovu. Poslje svetčane sv. službe bio objed gdje više prijatelja nazdravi svetčaru u čast, da je doživio toliku sreću, da Bogu doprinese poslje 50 god. žrtvu sv. mise; da ga Svevišnji ovako čila i zdrava uzdrži još mnogu godinu.

— Odluku prvostolnoga kaptola zagrebačkoga, kojom je u izvanrednoj kaptolskoj sjednici od 17. listopada t. g. prihvatio predlog graditeljnoga odbora za obnovu prvostolne crkve, donešen odborskim zapisnikom od 11. lipnja i. g. sporazumno sa graditeljnim nadsavjetnikom Schmidtom; izvoljela je nj. uzoritost gospodin kardinal i nadbiskup zagrebački Josip Mihalović — dopisom od 24. listopada o. g. br. 6171. Pr. milostivo potvrditi i to tako, da se na temelju nacrta graditeljnoga nadsavjetnika Schmidta ponajprije i poglavito poduzmu one dogradnje i popravci, koji zasiecaju u samu konzervaciju sgrade. Usljed toga nj. uzoritost milostivo dozvoljuje na temelju izkaza o stanju glavnica i istim odgovarajućih kamata prvostolne crkve, da se godimice na dogradnju i popravke „primae necessitatis" može upotriebiti kamatni prihod 12 do 13 hiljada forintih. Gradnjam drugoga reda, na temelju nacrta Schmidtovih, po predlogu prvostolnoga kaptola, od slučaja do slučaja milostivo svoje odobrenje podielit će njeg. uzoritost. Da se u radnjah „primae necessitatis" uzdrži ravnovesje potroška sa dospievajućimi svakogodišnjimi kamatami, to se ob odluci prvostolnoga kaptola po nj. uzoritosti potvrdjenoj, ima obaviestiti graditeljni nadsavjetnik Schmidt tim naročitim

pozivom, da čim prije podnese troškovnik za radnje prvoga reda i da označi honorar za izradjeni nacrt i troškovnik.

— U dolnjo-austrijskom saboru pod predsjedničtvom opata Helferstorfera predloži odbor za obćine i ustav, neka se vlada umoli, da što skorije stvori zakon proti lihvi i to za sve krunovine bez iznimke, a nebi-li to moguće bilo, bar za dolnju Austriju. O tom predlogu razvila se je dosta živahna debata, ali bude ipak večinom od 45 glasova proti 8 primljen.

— Ova godina obiluje attentati na okrujene glave. Starac Vilhelm jedva se oporavlja od rana i od težke duševne boli, koju mu zada drugi attentat, i već mu se grozi u pismih, da će na nj i opet pucati, čim se vrati u Berlin. A 25. o. g. raznese žica iz Madrida, da je i na mladoga Alfonza pucao mladić njeki, ali ga nepogodio. Mladi kralj vraćao se je iz pokrajina, kuda je uz veliko slavje prolazio, te mu je glavni grad spremio veličanstven doček. Kad je došao na trg *de la Villa* puče pištolj, nu zrno promaši. Kralj je mirno pošao dalje, a glavni kapetan madridski, koj je jašio s one strane, odkle je hitac došao, uhvati zločinca, uz pripomoć bližnjih ljudi. Koji su na blizu bili i vidjeli, što se je dogodilo, uzmu klicati, a za njimi i odaljeniji, koji iz početka nisu mogli toga klicanja razumiti. Mladić je bačvar; krivnju svoju priznao je odmah, te kazao, da je već pred tri dana došao iz Tarragone u Madrid, kako će si za zločin sve što bolje pripremiti. A snovao je to već dugo. Ujedno je izjavio, da je član internacijonale.

— U Francezkoj bio je do sada, uz radikalnu zastupničku kuću barem senat u većini konservativan. O tu većinu razbijale se prečesto namjere radikalaca. Ljetos su izždriebani mnogi konservativni senatori, te će se na novo birati. Buduć dosadanja većina nije bila jako velika, rade radikalci, da i nju sruše, pak da i senatom zagospoduju. Kako su konservativci bili podieljeni i nesložni do sada lahko bi se moglo dogoditi, da radikalci uspiju. Stoga su po mnogih mjestih odlučili svi konservativci složno raditi i birati iste zastupnike. Glavno vieće Giersko izda u tom pogledu proglas, gdje veli: „Sjedinimo se na obranu ustanova, kojim radikalci priete, koje su nuždne svakomu družtvu, svakoj vladi: t. j. na obranu vjerozakonske slobode, stege u vojsci i stalnosti činovnika u službi. Ipak i izvan ovih pitanja, za koja se lahko postići može sporazumak svih dobro mislećih, sačuva svaki slobodu u djelovanju i može slobodno dalje raditi, da pobjede njegova načela.“ List „Défense“ misli, da će se ovaj poziv svuda prihvatiti, te dodaje: „Revolucija hoće odstraniti vjeru i na mjesto njeno postaviti nepoznat moral; mi usuprot hoćemo joj pripremiti dostojno mjesto takodjer i u školi, gdje ćemo roditelje štititi proti radikalnoj intoleranciji. Revolucija ruši obitelj, jer uzima otcu ugled; mi ćemo mu ga povratiti. Revolucija uništuje osobito siromašnije stališe; mi hoćemo blagostanje naroda podići nuždnimi reformami. Revolucija donesla je medju radnike nemir, dočim je radnika osamila i zapriečila da se osnuju obrtne zadruge; mi pako hoćemo radniku pribaviti naslon, koj mu manjka.“

— Plodovi „liberalnoga“ uzgoja opažaju se već svuda i to žuhki plodovi. Izkusila jih je u kratko vrieme već i Italija. U Rimu uzgajali su sirotčad redovnici i redovnice. Naravno uz novu upravu nije im bilo više mjesta. Protjerane zamieni svjetovno osoblje. Nu na skoro začulo se iz sirotišta takvih sablaznih, da se pero ustručava i opisat ih. Uz zavod morala se podignuti popravilnica i još nješto, što se spomenut ne može. Nedavno došao je razgledavat zavod rimski sindik knez Ruspoli. Razuzdana čeljad dočeka ga psikanjem. Sad puče pred očima i njemu liberalcu. K djevojkam su već dozvane sestre, a na skoro će se vratiti morati i braća.

— Dne 24. o. m. umro je kardinal i nadbiskup dublinski Pavao Kullen. On se rodi 27. trav. 1803. u Dublinu i bude od pape Pija IX. u konsistoriju od 22. lipn. 1866. imenovan kardinalom. Pokojnik bio je potomak odlične irske obitelji, koja je uviek vierna ostala katoličkoj crkvi. Mladju svoju dobu proživio je u Rimu kao gojenac rim. propagande, 1828. imao je više javnih filosofijskih, teologijskih i juridičkih razprava te bude još iste godine imenovan začastnim članom propagande. Papa Leo XII. bio mu je vrlo sklon, a Gregorij XVI. imenova ga rektorom propagande i domala rektorom irskoga kolegija. 1850. bude Kullen od pape Pija IX. prekoniziran za nadbiskupa u Armagh-u. Irska dobi u njem revna i neumorna branitelja katoličkih interesa. Baš se je u ono vrieme razpravljalo pitanje o mješovitoj obuci u školah. Novi nadbiskup znao je višeputi svoju odrješitu i odlučnu o tom reći. On je bio takodjer predsjednikom konferenciji irskih biskupa u Armagh-u. Mjeseca svibnja god. 1852. bude monsg. Pavao Kullen premješten u Dublin, gdje je kao nadbiskup bio otac i vodja svojih vjernika.

Družtvo sv. Jeronima.

Stupiše u člane III. reda: Milović Petar, iz Milne na Braču. Gerber Miroslav, osmoškolac u Vinkovcih. Urbanić Janko u Zagrebu. Tomičić Gjuro, učitelj u Zvečaju. Dekanić Nikola učenik IV. razr. iz Bukovca, Behtan Mato, učenik IV. razr. iz Suhodola. Gregurić Jakob, učenik III. razr. iz Bukovca. Stignedec Veronika, učen. IV. raz. u Blaževdolu. Fučkan Valentin, učen. III. razr. iz Majevdola i Šarutan Franjo, učen. III. razr. iz Pakovca, svih šest upisano u ime nagrade o izpitu držanom na dolnjoj Zelini dne 26. kol. 1878. Hranilović Marko, učitelj u Sošicah. Frlan Janko, učit. u Oštrcu. Rajaković Marko, učitelj u Radotovici. Antičevićka Perina iz Postira na Braču.

Urednik Dr. Andrija Jagatić. Tiskom Dragutina Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 45. U Zagrebu, 7. studenoga 1878. Tečaj XXIX.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Socijalizam u Njemačkoj i borba proti njemu.

Odkada je grieha u svietu, od onda znadu stari spomenici pripoviedati o takozvanom socijalističkom pitanju. Jer to pitanje, promatra-li se u bitnosti svojoj, moglo je nastati u ljudskom družtvu od lienosti s jedne strane, a pohlepnosti s druge strane. Različito se je ipak ono javljalo i to prema tomu, kako su ljudi u koje vrieme shvaćali rad.

Poviest starih naroda pripovieda, da su najveći umovi najnaobraženijih naroda rad smatrali stvarju vrlo nizkom. Ljudih, koji bi se radom zanimati morali da ni narav stvorila nije, jer da svaka radnja snizuje ljude, pak da se tim zanimati mogu tek najamnici i nevoljnici, kojim se ni za ime ne zna, a koji nikakvih političkih prava ne imaju. Ovu Platonovu nauku (*Respublica* l. V.) naći ćeš i kod Aristotela (*Polit.* IV., VIII. 5. i 6. V., II., 1. VII., II. 2.), koji ni zanatnikâ ne smatra gradjani, jer da si ni oni ne mogu naobraziti srca ni uma; a namjerit ćeš se na to i kod Cicerona (De off. I. tit. II. cap. 42.), koji djelanoice ni poštenom ne smatra, pak s toga da niži sloj ni vriedan nije imena gradjana.

Uslied ovakova naučanja radili su samo robovi, dočim su „gradjani", ako su bogati bili, uživali plodove što su ih priradili žuljevi ovih nesrećnika; ako pako nisu imali posjeda, a ono su izčekivali obskrbu svoju bud od pliena, koji je iz prečestih a srećnih ratova priticao u pomoć, bud opet od države same, koja se je morala ulagivati bezposlicam ovim.

Nenaravni ovaj položaj u ljudskom družtvu morao se je s vremenom sve to više izradjati. Robovi nisu mogli uviek snašati silnih tereta svojih; siromašniji „gradjani" morali su u bezposlici izgubiti i posljednju sjenku poštenja i otačbeničtva, a veleposjednici zaboraviše i na državnu korist, radeć samo o koristi svojoj. A takvo stanje moralo je roditi i onakvo socijalno pitanje, kakvo danas pred sobom vidimo. Česti ustanci robova; sdvojna vika gladnih rimskih gradjana: *panem et circenses*, pak silne one proskripcije, jasan su nam za to svjedok.

Kršćanstvo je doneslo posve druge pojmove u sviet, na temelju kojih imalo se je osnovati novo ljudsko družtvo. Kršćanska nauka o jednakosti svih ljudi morala je zadati smrtnu ranu robstvu, prem se je ono tek po malo uklanjalo. Nauk o samozataji, o priegaranju, o požrtvovnosti za druge oplemenila je u veliko stari pojam vlastničtva. A i rad je u kršćanstvu plemenit, jer posvećen primjerom Kristovim.

Ovakav nauk sve više je umanjivao opreke medju raznimi slojevi ljudskoga družtva. S toga ako i jest bilo i u kršćanstvu oporbe medju jednimi i drugimi, ne vidjamo ipak onako često pojava, koji nam se prikazuju u starini.

Novi viek, koji je stao sve više napuštat temelj čistoga kršćanstva počeo nas je opet sjećati starih socijalističnih sukoba i socijalnih prevrata. Sad dapače ti prevrati imadu tim veću znamenitost, što nisu ograničeni na pojedine zemlje, nego ih imade svuda, jer su „internacijonalni", a dobiše još veću znamenitost odkad se je u Londonu god. 1864. ustrojio „medjunarodni savez radnika."

U Njemačkoj su osobito ustrojeni. Kako nigdje drugdje tako ovdje stvoriše socijaliste političnu stranku socijalno-demokratičnu. Ustroj njezin prizna posljednji socijalistični kongres u Gentu uzorom, ter ga preporuči socijalistom i po drugih državah. Nauku socijalista i komunista nastoje socijalni demokrati u Njemačkoj uvesti u život. Prema tomu ustrojili su se oni još god. 1863. kad je Lasalle osnovao „obće njemačko radničko družtvo." Radnici su se do-

duše počeli gibati već god. 1861. uslied djelovanja „njemačkoga narodnoga družtva", nu kako je vodja njihov Bebel u svom govoru kazao, radnici nisu ni sami znali, što bi što-li ne bi. S vremenom osjetiše da bi sami za sebe raditi morali, pak su se s toga i počeli udruživat u posebne skupove ponajprije u Lipskom, a poslie i po drugih gradovih: Berlinu, Nürnbergu, Frankfurtu na Majni i drugud. Broj njihov rasao je od dana do dana sve to više. Nu s vremenom mienjao se je i značaj njihovih zadruga. S početka uklanjali su se radikalizmu i imali su na pameti dobrobit uže svoje domovine. Do godine pako 1869. radikalni elemenat u toliko se je medju njimi umnožao, da se je te godine u Eisenachu mogla ustrojiti filialka medjunarodne zadruge radnika. Dvie ove stranke borile su se dugo medjusobno, ali su radikalci napokon pobiedili, ter su se god. 1875. u Gothi obe sjedinile, nu pod vodstvom radikalaca. „Socijalistička stranka radnika u Njemačkoj", koja je na tom sastanku ustrojena razvila je neumornu djelatnost. Posluživ se obćim pravom glasovanja ona je u sabor već od više godina slala svoje zastupnike. Znajuć, što se sve može učiniti pomoćju štampe ona je na tom polju učinila toliko toga, da se toj radinosti diviti moramo. Za kratko vrieme ona je mogla osnovati 16 vlastitih tiskarna, u kojih se ne tiska ništa drugo, van socijalistični spisi. Uz to pokrenula je ona do 39 listova svoga smjera, te tiskala spise u 20. do 30.000 primjeraka, što je sve mogla razpačati u njekoliko tjedana.

Toliko novinstvo pripomoglo je mnogo, da se je kod njih razvio zadružni život. Svaka vrst radnika imala je svoje družtvo, koje je članove svoje bud obučavalo, bud ih pako u nevolji i bolesti novcem podupiralo. Takvih ovećih radničkih družtva bilo je do 26 sa više od 50.000 članova. Godišnji dohodak tih družtva iznosio je preko 400.000 maraka, te su odtuda s onim, što je od njihova potroška preostalo podupirali one radnike, koji su morali poći dalje si tražiti radnju. Ovakvim bi danomice davali po 75 pf.

Ovakvim ustrojem socijalno-demokratička stranka došla je do toga, te sada ima već preko pol milijuna birača, koji imadu aktivno i pasivno pravo izbora. Tim si je našla pristaša u onih krugovih, gdje čovjek ni slutio ne bi, kako kaza Bebel, koji policiji ni poznati nisu, te kamo ne može dospjeti policija, makar joj se broj podeseterostruči. Svojim radom dotjerali su dotlje, da se je u samom Berlinu kroz jednu godinu broj njihovih birača pomnožao za 25.000 glasova, da je u Hamburgu knjigovežki djetić dobio skoro toliko glasova koliko fm. Moltke, a slagar njeki za 50% glasova više, nego-li ministar Falk.

Ovi pojavi svraćali su pozornost svih razboritih ljudi. Nije dakle ni čudo, što ih ni vlada njemačka ne može mirno gledati osobito poslje opetovanih attentata na siedoga i častnoga vladara njemačkoga.

Da na put stane težnjam socijalne demokracije stvorila je iznimni zakon za nju, koji policiji daje moć, da može razpustiti sva njihova družtva, zabraniti širenje svakoga njihovoga spisa, obustaviti svaki njihov list, preprie- čiti svako sabiranje prinesaka u njihove svrhe, prognati svakoga njihovoga agenta, a po njekih mjestih zavesti i njeku vrst obsadnoga stanja.

(Dalje će sliediti.)

Pio VII. i Napoleon I.

(Dalje.)

Kad sam se povratio, opazih, da su ga jur prisilili na put, a da nisu posluźniku niti to dopustili, da spremi za sv. otca nješto rublja, da se može na putu presvući. Ja sam išao za sv. otcem u appartement, a odavle, okruženi gendarmi, sbirri i prevratnimi podanici, težko smo se proturali kroz stube, što su vodile na vrata van. Prošli smo kroz veliko dvorište, gdje su bili poredani francezki vojnici i ostali sbirri. Došli smo do glavnih vrata Mote-Cavalla i tu su stala u pripravi kola generala Radeta. Ovdje su nas dočekale poredane napuljske čete, koje su malo prije stigle. Papa blagoslovi nje i grad Rim. Ponajprije zapovjede papi, da se on popne na kola, a za njim moradoh ja to učiniti. S one strane, s koje se je papa vozio, dali su prozor zabiti. Zatim zatvori gendarm s ključem oboja vrata od kočije, i pošto se je general Radet sjeo do kočijaša, zapovjedi ovomu, da potjera. Do glavnih vrata pratilo nas je njekoliko prelata, i drugih činovnika iz papinskih ureda, i svi su od straha bili polumrtvi. Nije jim bilo dopušteno, da podju s nami dalje, dapače nisu se smjeli niti kolam primaknuti. U mjesto da udare putem k Dorijinoj palači, udare oni putem vodećim k „Porta Pia." Prije nego-li smo simo prisjeli, zakrenuli su proti „Porta salara." Kad smo ovu prošli vozili smo se na okolo gradskih bedema do „vrata pučkih" koja su, poput ostalih gradskih vrata bila zatvorena. Vozeć se na okolo gradskih zidina, susretali smo više konjaničkih odjela, a general je izdavao nuz put zapovjednikom naloge s takovim posmjehom na licu, kao da je održao Bog zna kakovu pobjedu.

Kad smo prošli preko „pučkih vrata" dočekali su nas ondje poštarski konji; i dok su ove zaprezali, predbaci papa generalu, kako-li se je mrzko izlagao, kad ga je uvjeravao, da će ga odvesti ka generalu Miollisu, a

sad ide s njim drugamo, te se je potužio sbog nasilja, koje su mu počinili, kad su ga na takov na takov način prisilili da ostavi Rim, bez pratnje, svega lišen, samo s onim, što je imao na sebi.

General odgovori, da će pratnja Njeg. svetosti doskora prispjeti i donieti sve, što mu je potrebno. U isti par pošalje on jednoga gendarma ka generalu Miollisu s molbom, da što prije pošalje za njimi pratnju. Na to mi reče general, pripovjeda Pacca, da se vrlo raduje, što je nalog, koga je dobio, tako mirnim načinom mogao izvesti, a da tom sgodom nije nitko ranjen. „Ja mu odgovorim", pripovieda kardinal: „Zar smo bili u kakovoj tvrdjavi, da se opiremo?" „Znadem ja" odgovori general, „da je Vaša uzoritost naložila, da se nitko neopire, i da je zabranila, da nitko nesmije pokazati se s ubojitim oružjem kod Monte-Cavalla." Malo za tim zapita me papa, jesam-li što novaca sobom ponio; i ja mu odgovorim: „Vaša svetost je vidila, da su me zadržavali u Vaših sobah, i da mi nije bilo dozvoljeno vratiti se u moje sobe."

„Tada otvorismo naše listnice, i uza svu bol i žalost, koju smo ćutili, kad no su nas odtrgnuli od Rima i našega puka, nismo se mogli uzdržati od smjeha, kad smo vidjeli, da obojica skupa neimamo niti toliko, koliko bi nam za prosti objed dostati moglo. I papa i ministar njegov spremiše se na put po primjeru apoštola i po riečih bož. naš Spasitelja: „Neuzimajte ništa sa sobom na put; niti kruha (a toga izbilja nismo imali), niti dvie haljine (niti mi nismo imali drugoga odiela, do onoga, što je na nami bilo; nismo ponieli niti jedne košulje, da se presvučemo, niti novaca, imali bo smo samo 35 bajoka). Papa pokaza svoj novac „papetto" generalu Radetu i reče mu: „Od svega našega imućtva ovo je, što imamo."

Iz početka našega putovanja mučila me je neka misao, koja je za dobroga papu Pija VII. bila vrlo uvriedljiva, nu mene je jako žalostila. Bojao sam se naime, da će se papa, sgroziv se nad ovakovim svetogrdnim nedjelom, i bojeći se strašnih posljedica za crkvu, pokajati sbog toga, što smo učinili, i da će me u svojoj duši suditi, da sam ja svemu tomu kriv, što se je dogodilo. Nu doskora presta taj nemir; jer se papa smiješećim licem i pravom ljubezljivošću obrati k meni, te mi reče: „Kardinale; mi smo dobro učinili, da smo dne 12. lipnja proglasili bulu izobćenja; jer kako bismo to sada mogli učiniti?" Ove me rieči razbistre i podadu mi novih sila, da se oprem tjeskobam duše i tiela, za koje sam se bojao, da će me na ovom težkom i kobnom putovanju tištiti.

Sljedeće noći pribiše na moju zapovjed u Rimu u ime papino, javni oglas na vrata, koj se može smatrati kao oproštaj, kojim se ljubežljivi otac dieli i oprašća sa svojom djecom. — Jedan passus glasi: „U Našoj boli nalazimo ljubežljivu utjehu u tom, što će se na Nami izpuniti ono, što je Gospodin naviestio sv. Petru, kad mu je rekao; „Kad ćeš ostariti, razkriliti ćeš svoje ruke i drugi će te vezati i onamo te voditi, kamo te nije volja." Mi prepuštamo naše svećeničke ruke sili, koja Nas sapinje, da nas drugamo vodi, i Mi činimo početnike toga čina pred Bogom odgovornimi za sve posljedice. Što se Nas tiče, zahtjevamo jedino i savjetujemo i naredjujemo, da Naši vjerni podanici, da Naše osobite ovčice u Rimu, da Naše cielokupno stado katoličke crkve, vjernike prvoga stoljeća u tom pogledu nasljeduje, što nisu oni, dok je sv. Petar čamio u tamnici, prestali za njega Bogu se moliti. Premda nevriedni nasliednik ovoga slavnoga apoštola, živimo ipak u toj nadi, da će sva Naša ljubezna djeca prema svomu zajedničkomu otcu tu pobožnu i zadnju dužnost učiniti; Mi pako podjeljujemo jim iz svega srca Našega apoštolski blagoslov.

Iz Naše palače u Kvirinalu dne 6. srpnja g. 1809. Našega pontifikata 10. *Pijo P. P. VII.*

Kardinal Pacca pripovjeda nadalje o tom, kako su papu zatočili, sliedeće: „Po prilici oko 8 sati (po talijanskoj uri, a po našoj 4 sata) u jutro odputovasmo u Toskanu; a na svakoj poštarskoj postaji izmienjivali su konje. Čitalo se je na licu ono nekolicine osoba, što jih susretasmo, da su duboko tronuti i žalostni sbog dogodjaja, koj se sbi. U Monterossi-u stajale su na vratih pred kućami mnoge gospodje, koje kad su upoznale sv. otca, koj se je vozio u kolih, obkoljen žandarmi i nataknutimi bajoneti poput kakvoga lupeža, nasliedovale su bol žena jerusolimskih (Luc. 23, 27.) i udarale se u prsa, plakale, i pružajuć ruke za koli, vikale: „Vode od nas sv. otca." Kad smo to spazili, duboka nas bol spopade; najgore pako bilo je, što je general Radet, bojeći se, da bi mogla kakova buna u napučenijih mjestih, kud smo se vozili, nastati, kad bi sviet vidio sv. otca ovako se vozećega, umoli sv. Otca, da spusti zastore na prozorih u kolih, da sviet nevidi, tko se vozi. Sveti otac pristane na to bez svakoga prigovora, i mi nastavismo naš put, zatvoreni u kolih po najvećoj srpanjskoj vrućini, skoro bez zraka. Oko 12 satih reče sv. otac, da bi nešto založio i general Radet zapoviedi, da se pred poštom na samotnom mjestu u Viterbu stane. Ovdje, gdje se je u kući nalazila jedna jedina sobica, a u njoj stari, na pol razklimani, i zamazanim stolnjakom pokriti stol, unidje u kuću papa, i pojede jedno jaje. Odmah zatim nastavismo put po najvećoj vrućini. Pod večer ožedni papa, i budući da na onoj ravnici, na kojoj smo bili, nebijaše nigdje na daleko nikakove kućice, kamo bismo se bili mogli svratiti, zagrabi Cardini nekakovom bocom vode tekućice, što je kraj puta proticala, i pruži ju papi, koj izjavi, da je dobra. Vozeći se 19 podpunih ura, prispjesmo u Radicofani i odsjedosmo ovdje u jednoj krčmi. Nismo imali odiela, da se presvučemo, morali smo dakle ostati onako obučeni kako smo bili; premda smo bili posve znojni. Svetomu otcu opredielc malenu sobicu, a meni bližnju komoricu, dočim su žandarmi postavljeni na vratih. U mom kardinalskom odielu, kako sam bio obučen, pomognem služkinji, da je napravila krevet sv. otcu i prostrla stol za večeru, koja je prilično

*

obilata bila. Sv. otac udostojio se pozvati me k svomu stolu. Za večere nastojao sam, kao što sam to u obće na cielom putu činio, sv. otca ponješto razbistriti i biti mu onakovim vjernim slugom, koj je po izreci sv. duha, u vrieme žetve poput sniežne hladnoće i duh svoga gospodara u miru drži. Uza sve to, što su me oblitale strašne misli za budućnost, koja nas čeka, ipak mi je Gospodin podao svu svježinu duha i moju naravsku sklonost za šalom tako, da mi se je na tom upravo iskreno zahvalio general Radet još one večeri, kad smo u Radicofani prispjeli, te mi je rekao: „da je višeputa čuo sv. otca, kako se mojim riečim smije.“ Što me je još većma tješilo i sokolilo u svakojakih slutnjah, glede naše budućnosti, bila je ta misao, što sam ja božjom providnošću odabran, da budem Simonom cyrenejskim plemenitomu progonjenomu velikomu svećeniku. Kad smo odvečerali, legne sv. otac onako obučen, na nekakovu zločestu, tvrdu postelju; ja pako odem u svoju komoricu. I ja legnem, kako sam bio na tvrdu strunjaču; i tako se svrši dan 6. srpnja. U ostalom nije papa niti najmanjega kakova znaka pokazao, niti ikakove riečce progovorio, kojom bi očitovao da se kaje, što se je tako odvažno opro Napoleonu i francezkoj vladi, već je usuprot pokazao u tom takovu energiju i jakost duha, da sam se ja čuditi morao. S dostojanstvom pravoga souveraina govorio je s Radetom, kadkada u tonu zlovolje i strogosti, što inače nije bio njegov običaj.

Kako se je lahko predvidjalo, tako je i bilo, da nismo niti dugo, niti mirno spavali. Čim je stala zora pucati, odem u sobu, u kojoj je sv. otac spavao. Tresla ga je nekakova lahka groznica. Ovoga dana prepatih mnogo. General Radet dobi strog nalog, da papu još istoga dana na večer dopremi u Carthause u Florenciji, pak je sbog toga htio odmah poslje ručka odputovati. Proti tomu usta sv. otac odlučno te rekne, da on odovuda neide nikamo, dok nestigne njegova služinčad i druge osobe, kojim je bilo dozvoljeno, da ga smiju pratiti. Kao uzrok tomu reče, da vidi, da su ga lišili svega i da se boji, da nas ovi neće moći stići ako ćemo dan za danom neprestano putovati. Ja sam se o tom porazgovorio s generalom Radetom, koj se je siromah sam sa sobom borio; jer se je bojao da neće izpuniti naloga, a s druge strane bilo mu je težko sv. otca vriedjati, i njegovoj želji nezadovoljiti.

Na sreću i na veliku radost papinu prispiju za nekoliko satih poslje podne u Radicofani obadvoja kola, koja su dan prije s jednim dielom papine pratnje otišla iz Rima. To su bili: monsignore Doria, komornik, monsignore Pacca, Giovani Soglia, papin izpovjednik, ranarnik Ceccarini, poslužnik Moiraghi, jedan kuhač i jedan sluga. Izmedju 22. i 23. ure (po našem izmedju 6. i 7. satih) na večer odvezosmo se iz Radicofani dalje. Sila puka sgrnu se simo; nu nije bilo nikomu dozvoljeno približiti se krčmi, gdje smo mi bili nastanjeni. General Radet zapoviedi, da kola stanu na putu i dopusti svim, da pristupe bliže, i da primu od pape blagoslov. Nekim je takodjer i ta sreća u dio pala, da su smjeli papi poljubiti ruku. Nije čovjek u stanju izpripoviediti onu požrtvovnost i onu nabožnost, koja se je opažala na tom puku. To je bio oproštaj, da si se morao razplakati. — To isto moram reći u obće o svem toskanskom pučanstvu, kud smo prolazili. Putovali smo cielu noć i osvitkom dana prispjesmo dne 8. pred Sienu. Poštarski konji čekali su nas izvan grada, a uz nje sila žandarma. General Radet nije zatajio papi, da je morao shodne korake poduzeti; jer se je bojao, da puk u Sieni nepodigne kakovu bunu. Nastavismo put do Poggibousi, gdje je general Radet htio, da si po najvećoj vrućini odpočinemo. Kad smo prispjeli do vrata gostione, moradosmo ja i papa ostati kakovih 20 minuta u kolih; jer je žandarski častnik, koj je imao ključ od kola u svojem džepu, bio zaostao na kolih, na kojih se je pratnja papina vozila. U gostioni dovede general Radet nekoliko osoba, ponajviše gospodja pred papu, da mu poljube nogu i ruku.

Oko 3 sata poslje podne odputovasmo u Florencu, dočim nas je izpratilo bezbrojno množtvo puka, koj se je bio sakupio i uz sav glas prosio papu, da mu podieli svoj blagoslov. Nu udaljiv se nekoliko koračaja od gostione, dogodi se po nepazljivosti kočijaša, koji, potjeravši naglo, nisu pazili na neku visočinu, te se je kolo iztočilo. Kolo se slomi, a kočija tresnu svom silom o zemlju. Sv. otac pade tako, da je ležao doli, a ja na njem. Nu za čas pritrči svjetina, digne kočiju, dočim je jedan žandarm otvorio vrata od kočije, koja su još k tomu ključem bila zatvorena. Bliedi kao krpa i iztegnutimi sabljami, nastojali su ostali žandarmi raztjerati svjetinu, koja jim je u svom gnjevu dovikivala: „Cani, cani.“

Sv. otac sadje s kola, nošen silnom svjetinom, što se je oko kola sgrnula. Jedni padali su pred njim na lice, drugi mu sa počitanjem ljubili noge i ruke, ostali su se doticali skutova njegove haljine, a sve je pitalo sa sažaljenjem: nije-li se možda gdjegod ozliedio. Sv. otac zahvali svim na prijaznom saučešću i šalio se je nad tim, što mu se sgodi. Unidjemo u druga kola i nastavismo naš put. Oko 1. sat po polnoći prispjesmo u Carthause kod Florence. Ovdje bi sv. otac nastanjen u onoj istoj sobi, u kojoj je prije 10 godina Pijo VI. stanovao, kad su ga francezki revolucijonarci vukli u sužanjstvo.“

Taj čudnovati dogodjaj probudi u papinoj i kardinala Pacce duši, žalostnu uspomenu. Pošto su ovdje nekoliko satih odpočinuli i okriepili se snom, koga su bili vrlo potrebni; jer 3 prijašnje noći nisu spavali, probude jih, i oni se moradoše spremiti na put. Bila je baš nedjelja, te nisu papi dopustili niti da može čitati, niti da može pribivati žrtvi sv. mise. Ujedno stigne zapovjed, da se kardinal Pacca imade oddružiti od pape.

„Čim bi mi to dojavljeno“, pripovjeda kardinal Pacca, „obuze me neka neugodna slutnja, koja se doskora obistini. Nu ova slutnja me je manje žalostila

nego-li misao, da ću morati pustiti papu u rukuh nepoznatih vojnika, a da nebudem znao, da-li će u njegovo družtvo i njegovu pratnju pripustiti ikoga, koj bi mu pomoć pružio. Stupim dakle u sobu sv. otca, i nadjem ga posve iznemogla. Lice mu je bilo više zeleno, na kom su se opažali tragovi čovjeka, koga spopada ljuta bol. Čim me sv. otac spazi, reče: „Opažamo, da Nas ovi sa svimi ovimi napori namjeravaju ubiti, i vidimo već unapred, da ovako nećemo dugo uztrajati u životu.“

Ja sam gledao svimi mogućimi načini utješiti ga, premda sam sâm trebao utjehe, i reknem mu, da su mi javili, da se moram od njega oddružiti. Činilo mi se je, kao da su te rieči sv. otca u njegovo dobro srce duboko ranile. Nisam mogao niti riečce više progovoriti; jer je Mariotti stupio u sobu i sv. otac morao na put. Ja ga sprovedem do kola, i vratim se bolnim srcem u svoju sobu.“

Iz Florence odvedu sv. otca u Alexandriju. Put ovaj trajao je 7 dana; od 9. do 17. srpnja. Kud god je prolazio, susretalo ga je pučanstvo osobitim počitanjem. Jednoga jutra sakupi se množtvo puka oko papinih kola, da primi od njega blagoslov. Papa zamoli jednoga od njih, neka mu donese čašu frižke vode. Sav narod htio mu je time poslužiti. Jedni potrče ka konjem, da jih zaustave, drugi se suprotstave žandarmom; mnogo jih potrča u svoje kolibice, da sv. otcu donesu svakovrstne okrjepe. Od svakoga morade nešto uzeti, ili se barem dotaknuti onoga, česa nije mogao okusiti. — Iz Alexandrije nastave put, koj je bio za sv. otca trnjem posut, u Grenoble u Francezkoj, kamo je papa prispio na dan 21. srpnja, te je morao ovdje čekati do 1. kolovoza na dalnje naredbe careve. Dne 1. kolovoza stiže od cara nalog, da se papa imade odvesti u Savonu. Morao je dakle stari, do kraja izmučeni sv. otac opet na daleki put iz Francezke u Italiju. I na ovom putovanju pratila ga je ljubav i počitanje dušom i tielom odanoga mu puka. U Nizzi pade do 10.000 ljudih pred njim na koljena; ulice bile su cviećem posute, a na večer sav grad razsvietljen. Cielu noć pjevali su pred papinim stanom svete hymne uz glasbu. I ova ljubav i privrženost puka ohrabri i razveseli ponješto jadno srce papino.

Kad je prognana kraljica Etrurije sa svoje dvoje djece pred njim klečala, da primi od njega blagoslov i utjehu, te mu žalostna rekla: „Kako-li su se promienila vremena“; odgovori joj papa utješljivo: „Nije sve pelin, moja kćerko. Mi nismo niti u Florenci niti u Rimu; pak čujte ovaj puk, ove uzklike.“

Poslje kratkoga boravljenja u Nizzi nastavljeno bi putovanje u Savonu. Simo prispije papa polumrtav; nu doskora se oporavi, te je nove nevolje podnosio onom strpljivošću i postojanošću, kojom je podnio sve težkoće dugoga i napornoga putovanja.

Došavši u Savonu, prirede za njega i za njegovu pratnju stan u nadbiskupskom dvoru. On sâm dobi za stan samo jednu sobu i nekakovo maleno predsoblje. Ovdje je sjedio on kao zasužnjenik Napoleonov do 9. lipnja 1812. dok ga nije Napoleon dao zatočiti na drugo mjesto — u Fontainebleau.

Bile su to tri težke i duge godine, što jih je papa morao proživiti u Savoni. Morao je podnesti mnogo tjelesnih patnja, te je bio izvržen bezbrojnim napadajem to Napoleonovim, to napadajem njegovih činovnika i pretrpio je mnogu i težku bol na duši — višegodišnje mučeničtvo podni on za slobodu i prava crkve. Nu još više nego vlastite boli na tielu i duši njegovoj, bolilo ga je žalostno stanje, u kom je crkva bila. Napoleonova bo drzovitost i nasilje nije poznalo više nikakovih granica. Istom onom opakom rukom, kojom je segnuo za osobom i slobodom papinom, segnu takodjer na najnepravedniji i najnečuveniji način za pravi i slobodom crkve, te se ogrieši takodjer i na drugih službenicih i pomazanicih Gospodinovih.

(Dalje će sliediti.)

Viestnik.

Zagreb. Mi smo kazali punim pravom poslie pravoroka posliednje porote zagrebačke, da će bezvjerska načela „gledat mnogi od sada i bolje . . širit, kad bude znao, da tim ni boga ne huli, ni vjerozakon ne prezire, ni ne razprostire bezvjerstva.“ Ako smo ponješto čekat morali, dok nam se izpunila rieč, al smo za to i dočekali čemu se uz sve naše zlo nadat nismo mogli ni s daleka. Sad više vjera nije „bolest uma“, nego je „prostota“, „tupost“, „ludost“, „ludo bjesnilo“, po kom se samo „pljuvat“ mora. Sad bi se „velika masa puka“ zastidit morala sbog „kukavne i kratkovidne ludosti“ svoje, kad su piskari zagrebski pokušali „kritikom nerazbora“ razkriti „u svoj kukavštini pobožnjačko licumjerstvo.“ Srećna-li naroda hrvatskoga, kad je dobio evo ovakvih „umnika“, koji „temeljitim iztražujućim umom“ stadoše dizat narod iz „poniženja i sramote“, koji uzeše nastojati, da nekvare naroda „kretini, koje slučaj postavi na važno mjesto, da slavohlepju i pohlepi njihovoj bude (narod) bezsvjestno orudje“, koji hoće od naroda odvinuti onu „preuzetnost“ katoličke crkve, kojom se i kod nas „razvila u sustav“, a hoće da ravna „socijalnim životom“, dočim ne proizvadja ništa van „praznovjerje, despotizam, rat i robstvo.“ Mi se sgrozismo pročitav onaj bogomrzki članak u 225. br. njekoga zagrebskoga lista. Sgražamo se i sada, kad pomislimo, da je ovakva načela donio u Hrvatsku zakleti njezin neprijatelj, propali Niemac — a širom su im otvorili vrata vlastiti sinovi nesrećne domovine naše. Na ovakve gluposti mi odgovarati naravno ne možemo. Piskari se sami u vlastitom članku pobijaju. Rišuć istinito s početka današnje stanje, kad militarizam otima koristnu radu milijune snažnih sila, kad sve silniji glad i siromaštvo privodi čas, te će se užasnim načinom morati riešiti socijalno pitanje, nevide-li

jadnici, da je svega toga tim više, čim se „velika masa" bolje prosvjetljuje svjetlom zagrebskih piskara, a udaljuje od one „tmine", koja je vladala „literaturom od 10. i 11. vieka!" Ne shvaćaju-li, da ovakvo piskaranje mora u dušu uvriediti i ogorčati onaj stališ u Hrvatskoj, bez kojega se napredak nikakav kod nas ni zamisliti ne može? Nu što da duljimo s timi piskari. Ovom ćemo sgodom reći još našemu svećenstvu, opaža li, dokle smo došli već i mi u Hrvatskoj. Proglasilo nas prije neznalicom, a sad smo već tupi ludjaci, kretini, i što sve ne. Zaiskasmo već jednoć zaštitu kod svjetovne vlasti. Ne dobismo je. Nismo-li dakle upućeni, da se to užganijom ljubavi privinemo uz majku našu sv. katoličku crkvu i da dižemo zavode, u kojih ćemo se za nju još više oduševljavati? Njeno je oružje nepredobivo, a oni, kojim je u ruci crkven mač, ne bi ga ni kod nas smjeli tako dugo držat u toku. Neprijatelj navaljuje smjelo, drzovito, otvoreno. Prevelika blagost još će ga samo osokoliti.

— Imenovanjem dosadanjega vjeroučitelja na višoj djevojačkoj učioni u Karlovcu dra. Ferdinanda Belaja za vjeroučitelja na kr. velikoj gimnaziji u Zagrebu izpražnjeno je vjeroučiteljsko mjesto na gore pomenutoj učioni, s kojim je skopčana redovita godišnja plaća od 700 for. s pravom na petgodišnji doplatak u iznosu od 10% i na stanarinu u iznosu od 15% od redovite plaće. Natjecatelji imadu molbenice svoje, obložene propisanimi dokazali i svjedočbami najkasnije do 13. siečnja 1869. predati u nadbiskupskoj pisarni. Za one, koji za vjeroučiteljsku službu još nisu usposobljeni, držati će se natječajni izpit dne 14. i 15. siečnja 1879. tako, da će te dane biti najprije pismeni izpit iz dogmatike, moralke, pastoralke, katehetike i crkvene povjesti, a zatim ustmeni, na kojem će natjecatelji imati sloviti govor o predmetu, koji si sami izaberu, i koj se kod kuće izraditi, te na čisto prepisan molbenici priložiti ima.

— Skorih dana izaći će na svećenstvo i na katolički puk naše nadbiskupije okružnica uzoritoga gospodina kardinala-nadbiskupa o *dječačkom sjemeništu.* Potanje ćemo o njoj govoriti poslie, a sada javljamo, da je već imenovan poseban odbor, koj će sav posao glede toga rukovoditi. U tom su odboru: preč. g. dr. M. Matunci, ravnatelj sjemeništa kao predsjednik, g. dr. J. Stadler, blagajnik, g. dr. A. Šmit bilježnik, gg. M. Stepinac, dr. F. Suk, dr. A. Jagatić, Gj. Dočkal savjetnici.

— Presvietli gospodin biskup Janko Pavlešić zaredio je prošle nedjelje subdjakona Feliksa Berka za djakona, a osmorici bogoslovaca dao je tonsuru.

— Preuzvišeni g. barun Filipović, zapovjedajući general i glavar krajine dozvolio je premilostivo opredieliti dvie tisuće for. a. vr., iz krajiške zaklade za nastavu i bogoštovje za popravak i obnovu župne crkve u Dubici. Na tom veledušnom i plemenitom daru zahvaljuju se v esrdno župljani ujedno sa svojim župnikom.

Iz Zenice (u Bosni) pišu „Sr. H." C. kr. gm. Kornaro došao je sa svojim štabom 10. listopada u naše malo mjestance. Nas je vrlo obradovalo, što je visoki gospodin na razliku drugih mnogih častnika i gospode iz Austro-Ungarije vrlo nabožnim se pokazao te i brižljivim za školu i napriedak djece u naucih. Gdjekoja gospoda ovdje prolazeća psuju gorje nego i jedan Turčin i blaznjiva nas neizmierno, promišljajući, da ovakovi bogogrdnici imaju donašati prosvjetu našemu narodu. Ugodno nam zato razblaživalo srca gledajući, da je jutrom visoki gospodin generalmajor pošao u našu crkvicu, slušao sv. misu i tada se odputio u školu. Ovdje je radostno pozdravljen bio od učitelja kano i od djece, dvoje izvrstnije djece obdario; i što je napomenuti vriedno, nije zaboravio niti na istoga učitelja, komu je takodjer ostavio liep dar na uspomenu. Kad bi svi častnici austrougarske vojske toli prijazni, nabožni i predusretljivi se ukazivali našemu ubogomu i potištenomu narodu, odlahnulo bi nam svakomu i mogli bi se uhvati, da će nam sbilja osvanuti zora ljepše budućnosti. Kad bih htio, Sriemski Hrvate, oglasiti svaku sablazan, koju nam čine gdjekoji prosvjetonoše iz tvoje domovine, zgrozilo bi ti se. Bosanski narod nije vikao ružnim govorom; samo od Turčina trpio je, jer je morao trpiti, psovku i pogrdu; sada gdje se od Turčina psovka netrpi, moramo ju podnositi od kršćana. Neka budu novi austro-ugarski činovnici odlični u službovanju svom, ovakovo bogogrdno njihovo vladanje pokvarit će sve njihovo nastojanje, jer će narod malo pouzdati u nje, koji kano kršćani nekršćanski se ponašaju. I to nas boli. Njeka gospoda u okolici hoće da se Turkom ukazuju pravični. I u toj namjeri prehite cilj. Ako kršćanin tuži, Turčinu se blago sudi; ako pak Turčin tuži, težko kršćaninu, brez iztrage odmah ga zatvaraju na prostu lagariju, koje se Turci nemogu okaniti. Sudi dakle, prijatelju moj, kako nam godi, kada vidimo ovakva riedka kršćanina dobrotvora kano što je gm. Kornaro.

— Dogovori medju sv. stolicom i njemačkom vladom traju još ipak, kako je iz Rima javljeno žicom 2. o. m. Protukatoličke novine po Njemačkoj proricale su za stalno, da iz dogovora ne bude ništa, a to stoga, što su katolički zastupnici i sada kod razpre o socijalističnom zakonu, kako i do sada, proti vladi glasovali, kano da su si preduzeli načelno radit proti svakomu koraku vladinomu. Medjutim se je poslie pokazalo, da taj prigovor ne vriedi. Katolički zastupnici izjaviše već, da će vladu podupirati kod gospodarstvenih reforma, koje su načinjene prema načelom katoličke stranke u gospodarstvenih pitanjih. Tim se je vladi izmakla i jedina izlika, pod kojom bi bila mogla prekinuti dogovore i izvinuti se pred svietom, koji željno izčekuje srećan svršetak tim priegovorom. Vlada dakle, ako joj je iskreno do mira neće stavljat nikakvih zaprieka, sv. stolica pako pokazuje se vrlo spremnom, da se uvede konačni mir. Samo će vlada morati paziti, da ju u dogovaranju vode vjerozakonski motivi, i

da želi sklopit mir jedino radi mira. Drugi zahtjevi, naročito politički, pokvarit će sve.

— Kada i kako će se dokončati kulturni boj u Njemačkoj zanima naravno i liberalne listove. Liberalci se tim pitanjem zanimaju još više nego katolici, jer se pravo plaše, da će napuštena biti mnoga njihova obljubljena misao. Obćenito se pako u svih njihovih razmatranjih vidi, kako malo poznaju oni ustroj i život katoličke crkve. Tako je nedavno pisala o tom i „Nat. Ztg.", te izreče nadu, da će se dogovori po liberalce svršiti povoljno. Toj nadi da je temeljita uzroka u tom, što su katolici uslied velikih već patnja „krotki", pak će drage volje pristati na sve, samo da zlu bude kraj. I mali pogled u povjest protestantizma mogao je „Nat. Ztg." uvjeriti, kako je ta nada na nikakvu temelju. Kad bi katol. crkva bila voljna popuštati u svojih načelih, ne bi za Henrika VIII. napustila Englezku, ne bi mirno gledala, kako se u Irskoj kroz stoljeća uništuje katol. crkva. Njena su načela nepomična, pak će ona prije dopustiti, da i posljednja župa u Njemačkoj obudovi, nego da napusti i jedno svoje bitno načelo. Smiešno je vrlo i ono, što vele te novine, da papa upravljajuć crkvom neće više pazit na stranku središta u njemačkom saboru, kao da je ikada u upravljanju svojem na to pazio ili kao da ta stranka može išto uplivat na to vrhovno upravljanje. A varavo je i ono uzdanje liberalačko, da će sv. otac zažmirit na ustanove crkvenoga prava, pak da će se odnošaj medju crkvom i državom označivat jedino na temelju državnoga prava njemačkoga, pak još onakvoga prava, kakvo je stvorila „moderna" pravna znanost. Takav papa, pravo kaže „Neue Ztg." još se rodio nije, i u tu cienu ne bude mira, makar nestalo posliednjega svećenika. Bog je pomogao do sada, a bude-li njegova volja, da crkva u Njemačkoj još dulje trpi, on će hrabrim tim katolikom biti i od sada na pomoći.

— Eduardo Hartmann, poznati njemački filosof s pridjevom *der Unbewusste* izdao je nedavno opet djelce „*Phaenomenologie des sittlichen Bewusstseins.*" On želi da ovo djelce bude kao predgovor svakoj budućoj etiki. Tko zna, što je Hartmanova filosofija, on može lahko suditi, kakov je nesmisao, u toj filosofiji govoriti o kakvoj etici. Da nam nije žao prostora i vremena, mi bismo se i napose osvrnuli na nesmisle Hartmanove etike. Budi stoga dosta, ako reknemo, da Hartmann u tom svom djelcu kao svete etičke dužnosti naglasuje: mrziti sve što je kršćansko i katoličko, a ljubiti duh reformatorni te jedno i drugo tvorno izvadjati „u uništujućem boju proti katolicismu kao najsvetijoj dužnosti za svaku etično obdarenu narav." Kako se vidi njemački su si filosofi slični. Hegel je prusku državu smatrao „presentnim Bogom", te njemu podčinio sve i dužnošću mu stavio mržnju na katoličku crkvu. Hartmann pako evo husti na zator katolicizma. Nu zatrt će njegovo piskaranje njekoga drugoga.

— Talijansko ministarstvo načinilo je novu osnovu izbornoga zakona na temelju obćega prava glasovanja. Povodom te viesti piše turinski list „Unità cattolica", kako bi se sada imali katolici vladati prama novomu zakonu. Sve do sada držali su se katolici toga načela, da niti ne biraju, niti se ne dadu birati. Ovo načelo, kaže taj list, bilo je g. 1861. posve opravdano s dva razloga, dočim bi se danas napustiti moralo. Prvi je razlog taj, što tada prevratno djelo još dovršeno nije bilo, pak katolici nisu smjeli unići u zastupstvo, koje je imalo to djelo dovršiti. Drugi je uzrok, što je pravo izbora imala tek ogromna manjina pučanstva, pak se stoga katolici nikako nadati nisu mogli, da će pobiediti kod izbora. Katolici dakle bili bi mogli vrlo malo zastupnika slati, a ovi bi se prije tu izkvarit mogli, nego da odklone kakvo zlo i brane pravo i pravicu. Odkad je prolom učinjen na Pijinih vratih ne stalo je prvoga uzroka, papa je konačno orobljen; a i drugoga će ne stati čim prodje u kući novi izborni zakon. Po dosadanjem izbornom zakonu imalo je jedva 10% gradjana talijanskih izborno pravo. Naročito katoličko pučanstvo nije imalo toga prava, komu su ga baš za to branili, da ma i koliko ne staje na put prevratu. Sada će biti drugčije, pak stoga mogu katolici i u sabor unići, i ondje stvoriti uglednu stranku, koja ako i neće odmah nadjačati, a ono će svojom uztrajnošću, nezavisnošću i odvažnošću prinukat vladu da promišlja, te će mnogo zlo odstraniti i mnogi zakon preprieičiti. Ovakvim svojim radom da bi katolici mogli mnogo poslužiti i sv. otcu. Što drži ob ovoj znamenitoj izjavi sv. otac pričekat ćemo. A možda je po njegovoj volji i napisan.

— Pri posljednjih izborih za narodno vieće švajcarsko nadvladala je sjajno opozicija sadanje vlade. Prema tomu nadaju se, da će i crkveno-politička pitanja udariti sada drugim pravcem, jer je opozicija vladi prigovarala medju ostalim i to, što je svoje vjersko osvjedočenje htjela silom narinuti i drugim, pak stoga da je mnogu krivicu nanesla katolikom. Opozicija da će štovat sveto svačije vjersko osvjedočenje, pa i Mermillodovo, i na tom polju da će štititi podpunu osobnu slobodu. Tu nadu mogla bi opravdati viest, koju raznese žica 2. o. mj. iz Rima, da sv. stolica, osokolena timi izbori, kani u Švajcarskoj započeti dogovore, kako da se olakša katolikom nesnosno stanje. Viest ta kaže i to, da su izagani biskupi upućeni, neka se spreme, da se na skoro uzmognu vratiti u svoje dioeceze. Nu počekat moramo, hoće-li se ta viest obistiniti.

— Pariški gouverneur zabranio je u vojsci družtvo sv. Mavre, koje je radilo o moralnom i intelektualnom napredku članova svojih. Razlog tomu kazao je on taj, što družtvo ima svoju posebnu hierarhiju, od vojnih oblasti neovisnu, što se s vojničkimi zakoni ne slaže. Taj bi razlog možda po strogom slovu zakona mogao i opravdan biti. Nu čudo je, što se prema tomu zakonu sve do sada nije ništa učinilo, da premnoge vojničke osobe ne budu

članovi ni mnogih drugih potajnih družtva, koja imadu takodjer posebnu neodvisnu hierarhiju. Zabranjivati družtvo kršćansko, a nezabranjivat slobodnozidarskih družtva, to zlu sjenu baca na ovu zabranu.

— U Francezkoj svršeni su izbori birača, koji će birati senatore mjesto onih, koji su nedavno izždriebani. Buduć je većina ovih liberalna, biti će takovi i novi senatori, i tako će pasti i u senatu dosadanja konservativna većina. Tim će ne stati i toga vrhovnoga zakloništa konservativaca. Računajuć na to liberalci se već sada domišljaju, kako će prema tomu i iz sadanjega kabineta odkloniti sve, koji sliepo ne pristaju na svaku Gambettinu.

— Prvi udarac kulturnoga boja u Francezkoj segnut će sigurno katoličke redove. Domišlja se tomu svaki odtuda, što je ministar Marcère zadovoljio vrućoj želji radikalaca i stavio na stol zastupničke kuće statističko izvješće o redovih. Iz izvješća toga vidi se, da je u Francezkoj u svem redovničkih osoba do 200.000. Uz to ima do 45.000 svjetovnih svećenika. Ovo ministrovo izvješće uzvitlalo je veliku buru u liberalnom novinstvu. Stupci su mu puni o lienčarenju tolikih osoba. Jadnici zaboravljaju, da se u valjanih samostanih toliko radi, koliko nigdje drugdje, i da si članovi silnih ovih zadruga većinom radnjom služe, čim se uzdržavaju. Zaboravljaju k tomu i to, da se ogroman broj ovih osoba (36.459) bavi podučavanjem i uzgojem mladeži, a malen tek broj živi kontemplativno. Ni jedni pako nisu nikomu na teret, dapače i jedni i drugi državi premnogo koriste. Uvidjaju tu korist već sada Njemci, koji su morali troškove za svoje škole silno pomnožat, pošto su raztjerali redovnike i redovnice, a uvidit će to i Francezka, ne bilo joj samo prekasno! Tisuće ovih osoba blažilo je pobožnimi molitvami svojimi mnogoput srdjbu Božju i oprostio je on mnogi grieh nesrećnoga toga naroda. Hoće-li uz ovakav rad doglavnika njegovih još dugo?

— Pri pokopu biskupa Dupanloupa 23. pr. mj. našao se je cviet viših stališa francezkih uz bezbrojno množtvo vjernika. Sprovadjao ga je na tom posliednjem putu sam nadbiskup pariški Guibert, a uz njega poredali se kardinal Bonechose, nadbiskup iz Larisse, Alby-a, Remisa, Rennera, Sensa i Toursa; biskupi iz Angersa, Antuna, Bayeuxa, Bloisa, Chartresa, Nancya, Poitiersa, Sainta, Brieuca, Tarantasie, Verduna i Versaillesa, te premnogi drugi crkveni dostojanstvenici. K pogrebu posla zastupnike senat francezki, francezka akademija, katol. sveučilište parižko i drugi. Poslie sv. evangjelja pod sv. misom popne se na propovjedaonicu generalni vikar Bougaud. Popeo se je ne da govori u slavu velikomu pokojniku, jer je on to naročito u oporuci svojoj zabranio, nego poglavito za to, da pročita pokojnikovu oporuku. Spomenu najprije, kako sam veličanstven sprovod govori njemu u slavu, koj je bio neustrašiv i neumoran borioc za crkvu, koji je ljubio Francezku, kako ju riedko tko ljubi, diecezi pako svojoj i gradu Orleansu kroz trideset godina bio vodja i prosvjetitelj. Prešav za tim na oporuku kaza, da je sastavljena 10. travnja 1868., velikoga tjedna pod duh. vježbami, kad je bio na vršku svoje slave. Oporuka je propletena čuvstvi poniznosti, kajanja, samozataje i pouzdanja u providnost božju; iz nje se razabire, kako je pokojnik bio pravi svećenik, svet biskup, a ujedno ponizan kršćanin. — Poslje sv. mise i absolucije izloženo je bilo pokojnikovo tielo cieli dan na odru, a tek pod večer spušteno je u grobnicu u stolnoj crkvi orleanskoj.

— Kako se je nihilisam u Pruskoj podigao vidi se iz toga, što se već javno opire vladi i njezinim odlukam. Na svaku naredbu vladinu odgovara on javno prevratnim duhom, on se mieša u sve odnošaje života, njegovim duhom diše već i najskrovnija kućica, čovjek bi kazao, da je silniji i moćniji od samoga cara. Narod i isto činovničtvo nezna često, hoće-li izvadjati zapovied nihilista ili naredbu vladinu. Tako je nedavno vlada u Moskvi izdala naredbu proti nihilistom, a oni priljepiše noćju po gradskih uglovih svoj oglas, gdje se izjaviše, da nevojuju proti družtvu, vjeri i imovini, već jedino proti tiranskoj carevoj vladavini. Oni izjaviše i to, da će biti mir svakomu, koji se neprotivi njim, a jao si ga onomu, koj upravce ili neupravce proti njim radi. — Doista prežalostni su to znakovi za veliku i silnu carevinu Rusku. —

— U Ruskoj radi se ozbiljno, da se nihilistične težnje pučanstva uguše. Policajnim oblastim pune su ruke posla, a ipak je broj nihilista svakim danom veći. Radnici demonstriraju javno, a što je najžalostnije, i mladež srednjih i viših učilišta zadojena je duhom nihilističnim. Djaci su u Petrogradu zbog svojih prevratnih načela tako zazorni, da ih malo tko hoće primiti na stan. A za nihilisti povadjaju se k tomu još i žene. U Kievu učinile su dvie gospodje javno na ulici atentat na policajnoga častnika. kojega je jedna bodežem lako ranila. Kada je na viku častnikovu nadošao neki urednik ruskih novina i hotio zaustaviti bježeće gospodje, odvrati mu jedna „i vi ćete skoro doći u naše ruke.“ — U Odesi zatvoreno je do 340 osoba, i sve su izrekle, da su smjera nihilističnoga, a oblast mora budno bditi, da rulja nejuriša javno na tamnicu. — Kako se je i komunizam uvriežio, vidi se iz toga, da seljaci posjednike silom ćeraju i zemljišta po občinskom mjerniku medju se diele. A na tužbe vlastnika i posjednika šute oblasti.

Družtvo sv. Jeronima.

Stupiše u člane III. reda: Definiš Franjka, iz Sutivana na Braču. Učiona pučka u Ivanovomselu. Crnja Blaž pok. Pašeta, kmet u Žminju. Dugalić Pavao, kovač u Valpovu. Filaković Fila, učen. u Drenju. Tomašić Blaž, kapel. u Petrinji pomako se iz III. u II. red. Majer Vilim, župnik u Čuntiću, stupio u člane II. reda. Stupiše nadalje u člane III. reda Radnić Šime, učen. u Obrovcu. Barac Dušan, 4. gimnaz. u Zagrebu. Požega Luka, biljež. i posjednik u Slunju. Armanda Mikula, mornar u Mošćenica Istra. Učiona u Trnovitici. Habijanec Mato, Hudjin Ivo i Mihaljević Štef, seljaci u Dubrovčaku. Živković Nikola, trg. kalfa u Kninu u Dalmaciji. Tušek Gregor, u Megušnici. Marković Marko, učitelji u Prozoru.

Urednik Dr. Andrija Jagatić. Tiskom Dragutina Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 46. U Zagrebu, 14. studenoga 1878. **Tečaj XXIX.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Socijalizam u Njemačkoj i borba proti njemu.

(Dalje.)

Pri razpravi o tom zakonu najodrešitije su proti njemu govorili katolici, te su i glasovali tako. Njekim se je to čudno činilo, pak im to njemačko novinstvo jako i zamiera, ter nje i njihovo vladanje pri ovoj razpri krivi, budu-li se prekinuli dogovori u Kissingenu započeti.

Zastupnike ove osuditi može samo onaj, tko stvar jednostrano shvaća. Znao je doduše svaki od njih, da socijalna demokracija smatra smrtnim svojim neprijateljem katoličku crkvu. I prigodom same razprave ovoga zakona rekao je Bebel, da socijalizam vodi konačno do atheizma. Lasalle je doduše u stvari vjere šutio, al je za to Proudhon jasno izrekao, da valja ugušiti u radniku svaku i najmanju misao na drugi sviet, ako se želi, da načela socijalistična uhvate čvrst koren. S toga i jest već Grgur XVI. u glasovitoj svojoj enciklici *Mirari vos* od 15. kolovoza 1832. osudio temelj, na kom se je socijalizam mogao podignuti, nauku najme o neograničenoj slobodi govora i štampe. Tako je osudio i pokojni Pio IX. izrično socijalizam i komunizam već u allokuciji od 20. travnja 1849., a opetovno opet u §. 4. silaba.

Ali uz sve to katolici su njemački mogli, a kao politička stranka oni su i morali glasovati proti onomu zakonu. Jer osnova zakona, koliko je s jedne strane posve neopredieljena, toliko opet s druge strane ne siže do temelja zla, ter je posve metnula s uma, kako se je socijalna demokracija mogla tako jako onuda razprostraniti.

Socijalna demokracija u Njemačkoj ne čini ništa drugo, van izvodi konačne posljedke iz onih načela, koja je liberalizam širio posve slobodno uz posvemašnju pripomoć od strane države. Nauka pako liberalačka nuždno je zavela u družtvo ljudsko onakve odnošaje, kakvi su bili njekoć u poganskih državah, uslied kojih su se onda radjali socijalistički pokreti.

Mi smo spomenuli odmah na početku članka, kako u rimskoj državi nije ni bilo manjega posjeda. Sve je bilo u rukuh njekolicine, na čem su se mučili tek robovi. Liberalni nauk o slobodi kapitala, o slobodi obrta i trgovine stvorio je na brzo takve odnošaje naročito u Njemačkoj. Već je Lasalle dokazao iz službenih statističkih podataka, da u njegovo doba 90% pučanstva jedva životari. Jer u Pruskoj 72% pučanstva nije imalo godišnjih ni 100 talira, a jedva 28% moglo je imati oko 200 talira. Podatci, koje je u tom pogledu priobćio 26. siečnja 1875. tadanji ministar financija još su žalostniji. Sav kapital sgrnuo se je u ruke milijonara. Ovakvih 169 novčara imalo je 398 milijuna talira. Medju njimi sama kuća Rotschildova imala je 34 milijona talira, a Krupp, koj je jedva rad svoj mogao započeti imao je već onda 14 mil. talira, a sad ga računaju na 100milijona maraka. Uz ove novčare dokaza ministar da ima u Pruskoj 6,257.000 ljudi, koji jedva mogu živiti, a kamo-l' da mogu zadovoljivati gradjanskim svojim dužnostim. Evo, na što spravi „sloboda“ kapitala milijone ljudi. A država je svimi mogućimi sredstvi bila na ruku toj nauci, te i državnimi sredstvi podupirala premnoge „poduzetnike“, koji su niže slojeve bacali u još nevoljnije stanje.

U takvu položaju radnika našli su agitatori socijalne demokracije plodno tlo djelovanju svomu. U istinu, je-li potrebno premnogo truda, da se ovakvim jadnikom dokaže, kako im je nesnosno uprav stanje? Taj njihov trud bio tim laglji, što ih je i država s početka uprav podupirala. Željeć najme upotrebit stranku socijalnih demokrata proti tadanjoj „naprednoj stranci“ vlada se je socijalnimi demokrati u

početku njihova pokreta i neposredno dogovarala. Naročito je i Bismark s Lasallom dugo dogovarao, prem su se dogovori ovi razbili. Prema načelu *na, pa daj* (*do ut des*) obećavala je vlada kao nagradu za tu pripomoć socijalnim demokratom državnu pripomoć, da se po Lassalovu predlogu uzmognu ustrojiti „zadruge za proizvode."

Ovo šurovanje sa socijalnimi demokrati vlada je doduše poslje prekinula, nu prekasno. Jer god. 1871. pokret se je socijalistični već silno razmahao. Sustavit ga ne bi bila više mogla uz sav svoj ma kako velik trud. Izgubila bo je ona onaj temelj, s koga bi jedino uspješno raditi mogla, kako su i u prijašnja vremena, a i nješto uprav prije radili u Francezkoj. Nesrećna ova zemlja u vrlo kratko vrieme dvaput je osjetila, kamo konačno mora dovesti razuzdana sloboda. Pa ipak zemlja ta ugušila je i prvi i drugiput silnu vatru, te se na brzo tako pridigla, da su se jedva opažale posljedice i revolucije i parižke komune. To se je moglo dogoditi tek s toga, što je u Francezkoj još mnogo živoga kršćanskoga života tako u obiteljih, kako i u javnom životu. Družtvo pako, u većini svojoj nakvašeno duhom kršćanskim ne može za dugo prihvatit ovakvih prevratnih pojava.

Kad se je njemačka vlada razkrstila sa socijalnom demokracijom već onda nije bilo onoga i čvrstoga temelja toliko u družtvu, ter bi ono samo moglo suzbijat bujicu socijalne demokracije. Od onda pako vlada je izravno radila, da taj temelj družtvu ljudskomu posve izmakne. Poviest „kulturnoga boja" vječan je i nepobitan svjedok za to. Bezkonfesionalne škole, zatvorene crkve, opustjeli samostani, izagnani i zatvoreni biskupi i svećenici, prognani redovnici i redovnice — je-li ovo moglo dati družtvu ono, što mu je tako nuždno bilo u borbi sa socijalnom demokracijom? Ili nije-li baš to još više bilo na ruku toj pogibeljnoj struji? Doista, vlada je njemačka kroz 8 godina „kulturnoga boja" strahovito sliepa bila, kad nije opažala, da se je baš u to vrieme socijalna demokracija nevjerojatno pomnožala. Kroz sve ovo vrieme vlada je oštro pazila, hoće-li se gdje sastat 20 do 30 katolika, da se potrudi kamo na hodočašće, pak je takve sastanke kao pogibeljne za družtvo raztjerivala, stotine pako sastanaka, gdje se je govorilo proti svemu, što postoji, moglo je bez svakoga straha viećati o svem. Sa sveučilištnih stolica učio se goli atheizam, po novinah se propoviedala revolucija, a sve to bez kazni, dočim su zaplienjivane bile novine, koje bi donesle pastirski list prognanoga biskupa svoga, zatvarani svećenici, koji se s propovjednice podufaše govorit, kako treba da štujemo duhovne poglavare i kako se imamo pokoravati Bogu.

Što je iz ovakva rada vladinoga nuždno nastati moralo? Bezprimjerna ćudoredna izkvarenost i poganstvo kako u privatnom, tako i u javnom životu. Crkve su opustile, obiteljski život raztrovan, škole u obuci preslabe, u uzgoju nikakve — eto izpunjene želje Proudhonove. Za Boga i za drugi sviet ne čuje već ništa ni diete. Nu za to ono već za mlada zna, kako ništa na ovom svietu stalno nije; kako svaku ustanovu može promieniti, tkogod ima sile za to; kako mu valja prezirati kraljeve i njihove palače, navlastito pako popove i crkve. Sve ovo je „liberalizam" vesela lica gledao, jer je sve to od njega. Sad se je pako na jednoć smrknuo, što mu djeca ne drže mnogo ni do burze, ni do bogataša. „Boga i monarkiju, ćudorednost i domovinu, sve ideale čovječanstva žrtvovao je (liberalizam) pokvarenoj materijalističnoj struji: samo bi kesa imala ostati nepovredivo svetište" pravo kaza berlinski „Staats-Socialist" 10. kolovoza o. g.

Na obranu kese dakle pokrenuo je liberalizam zakon proti socijalistom. Hoće-li im on pomoći? Hoće-li bolestnomu družtvu donesti lieka? Prvaci katoličke stranke dokazaše na široko, da će taj zakon još i odmoći. Osnovatelji njegovi namisliše stvoriti iznimni zakon proti socijalistom, u istinu pako stvoriše obći zakon neslobode, koji će ograničivat državna i gradjanska prava cieloga naroda, kako liepo kaza zastupnik Reichensperger. Sliedi to nuždno iz naravi njegove, po kojoj je vrlo neopredieljen, te nikakvih kriterija ne pruža, po kojih bi se označiti mogao točno prestupak učinjen proti njemu. On govori u obće o težnjah socijalne demokracije, koje da su pogibeljne sadanjemu gradjanskomu i državnomu poredku, koje idu na to da taj poredak prevrnu. Nu pobliže se tu ne označuje ništa, te nikad ne možeš znati, koja je težnja pogibeljna, i što se razumieva pod tim državnim i družtvenim poredkom. Uz tu nejasnost sve je spušteno samovolji policije, koja sama izvodi taj zakon. Sbog toga moći će se prečesto dogoditi, da zakon segne i onamo, kamo segnut imao ne bi. Jer valja znati, da i socijalni demokrate imadu posve opravdanih zahtieva, s druge opet strane sjetit se je, da je liberalizam zaveo koješta u državni i družtveni poredak, što bi se samomu tomu poredku za dobro iz njega što prije odstraniti

moralo, i što je u prijašnjem poredku obstojalo. Hoće-li dakle zabranjeno biti, pita li su katolici, o tom nastojati, da se n. pr. ženitbi povrati njezin stari vjerozakonski značaj, koga joj je moderno zakonodavstvo uzelo? Hoće-li se smjeti razpravljati odnošaj crkve prema državi i obratno, te tražiti, da se opet uzpostavi onaj odnošaj, koj je u predliberalačko doba obstojao i koj je bio na korist kako crkvi tako i državi? Bude-li se radilo strogom dosljednošću na temelju ovoga zakona, sve bi se to moralo zabraniti, jer sve ruši „obstojeći državni i gradjanski poredak!“ Ako se pako i to zabrani, gdje-li je ona hvaljena sloboda govora i štampe? Nije-li ovaj zakon segnuo u tom pogledu mnogo dalje, nego-li je toliko ozloglašeni silab?

Uz ovo zlo porodit će se kraj ovoga zakona još i drugo pogibeljnije. Djelovanje socijalne demokracije moći će se suzbiti u javi, ali tim će ju uprav svratiti onamo, kamo bi joj vlada pod živu glavu morala braniti. Protjerani iz jave oni će početi djelovati tajno. Takav pako rad državi će još najviše naškoditi. Tà i onako su tajne družbe danas tako silne, ter je lord Beaconsfield mogao reći u njekoj javnoj skupštini, da se danas i državnici moraju u snovanju svojem obzirati na nje, jer inače da mogu one u posliednji čas razplesti svu mrežu diplomatisanja njihova. Stjerani na ove puteve socijalni demokrati neće-li se na jednoć naći onako okupljeni u Berlinu, kako se je za parižke komune na vendomskom trgu našlo 50.000 slobodnih zidara!

(Konac će sliediti.)

Pio VII. i Napoleon I.

(Dalje.)

Još u ono doba, kad je Napoleon namjeravao zasužnjiti papu, izjavio je on u državnom vieću u Parizu: „Mi imademo na hiljade svećenika, koji su nam svojim fanatizmom i neznanjem vrlo pogibeljni; mjesto njih valja se brinuti za bistre i otvorene jim nasljednike; a ti se imaju odgajati u posebnih školah, stojećih pod državnim nadzorničtvom.“ Drugom nekom sgodom izrazi se u istom državnom vieću: „Država odsudjuje ovoga ili onoga čovjeka na smrt, a crkva ga odriešuje i obećaje mu raj. Zar to nije protuslovje u oblastih, koje se dulje podnositi nesmije.“ Timi riečmi izrazio se je Napoleon za podpuno vrhovno gospodstvo države nad crkvom u svih stvarih, i u najvećih i najsvetijih crkvenih odnošajih. Timi riečmi osovio je Napoleon na noge absolutistički državni princip, kojim se posvema uništuje sloboda i prava crkve, kojim se dapače sama existencija crkve u dvojbu stavlja.

Po ovom svom principu, po ovih svojih nazorih i izjava, radio je Napoleon u buduće proti crkvi. Pošto je papu, vrhovnu crkvenu glavu iz Rima silom odvući dao, raztepe on i kardinalski kollegij i zapoviedi svim, kojim su fizične sile dopušćale, da mogu putovati iz Rima u Pariz, neka se koncem god. 1809. u Parizu nadju. Što je time namjeravao Napoleon, o tom piše suvremeni neki pisac, komu su stvari dobro znane ovo: Kad su god. 1798. unišle francezke čete u Rim, vrlo se je pogriešilo u tom, što se je dala kardinalom sloboda, da smiju ići kamo jih je volja, jer im se je time pružila prilika, da su se po smrti Pija VI. mogli u Mletcih sabrati i novoga papu izabrati. Novi progonitelj crkve mislio je, da će pametnije biti, ako kardinale okolo sebe sakupi. On jim zapoviedi, neka dodju u Pariz, da mu laglje budu na oku i da ih se nebude trebao bojati ako se izprazni papinska stolica. Samo oni kardinali smjeli su ostati u Rimu, koji sbog staračke slabosti ili sbog bolježljivosti nisu mogli iz Rima u Francezku. Svi ostali talijanski kardinali morali su doći u Francezku, a narušitelj mira u crkvi (tako zove taj pisac Napoleona) činilo se, da se je najviše time nasladjivao, što su se morali kardinali u Parizu pokazati i pred njega se staviti. On jih je vriedjao javno; jer jim je čas njihovo, čas papino ponašanje predbacivao. Šalio se pred njimi sbog anatheme, kojom je udaren, i nije propušćao sgode, gdje mu se je samo pružila, da jih neuštipne.“

Napoleon obećavao je papi, da će ga uzpostaviti u sve njegove časti i da će mu bogate dotacije dopitati, samo neka dodje u Pariz i tamo svoju stolicu prenese; nu papa nehtjede na to pristati, već uz sve prietnje i grožnje, uz sva zlostavljanja i patnje, uz sva predbacivanja i ukore, uz sve varke i lisićenja, uz sve laskanje i milovanje, uz sva obećavanja i uvjeravanja Napoleonova, osta radje u Savoni sasužnjen, nego da se dade postaviti za dvorskoga biskupa careva, da bude lutkom u njegovih rukuh. Jednom rieči: papa nehtjede nikako pristati na predloge Napoleonove, nehtjede biti izdajicom sv. stvari božje. Kad nije uspio kod samoga pape, pomoćju kardinala svoje osnove u Parizu izvesti, i svoje cezaropapističke nazore utvrditi. Kad se je papa tomu opirao, to su imali kardinali biti orudjem, kojim je on, bez pape, namjeravao crkvene stvari i odnošaje po svojoj namisli urediti i oživotvoriti. Kao što se je djavao približio k Isusu, te mu nudio sva kraljestva svieta, kao što je on Judu pohlepom za 30 srebrnjaka predobio za svoje osnove; tako se je i Napoleon približio kardinalom, nudjajući im časti i bogatstva; tako je pokušao i Napoleon kardinale učiniti pohlepnimi za 30 srebrnjaci nudjajući jim 30 hiljada franaka godišnjih dohodaka, pa jih tako predobiti za svoje osnove. Mnogi su se kušnji odmah oprli i uvidili namjere izkušateljeve, te, ako mu i nisu rekli, a to su si barem mislili one rieči, što jih je Gospodin rekao djavlu: „odlazi od mene, sotono“; oni nisu primili te ponude. Neki su mislili, da je ta svota odštetom za

ugrabljena jim u Italiji dobra, i bili su iz početka skloni, primiti ponudu; nu kad su za kratko vrieme saznali, što o tom papa misli, odustaše od svoje misli. Više njih pako, i to baš oni, kojim je najmanje trebalo te poboljšice, primili su ju i dobivali su 30 hiljada franaka godišnjega dohodka sve dotle, dok se nesruši gospodstvo Napoleonovo. Nu za to su i bili Napoleonu i njegovim pristašam vjerni i odani sluge u borbi proti papi: „Juda bio je za 30 srebrnjaka na uslugu visokomu vieću u Jerusolimu proti svomu Gospodinu i meštru."

Da crkvene knezove zaplete u zamke dvorskoga života, da jim skrši moralnu snagu, i da jih kod puka omrazi, Napoleon jih je pozivao izvanrednimi pompami k dvorskim gostbam, zabavam, te jih je vabio u družtva velikih dostojanstvenika i ministara. Dakako da jih je bilo, koji su se odazivali takovim pozivom; nu mnogi ipak, koji su vidili, da se neslaže s njihovim crkvenim dostojanstvom i sa ozbiljnošću vremena, u kom su živili, da polaze takova družtva, veselja i zabave, dočim glava crkve čami u tamnici, nisu se htjeli odazvati pozivu Napoleonovu. Nu svi oni kardinali i crkveni dostojanstvenici, koji nisu htjeli novaca uzeti niti polaziti gostbe, zabave i veselja dvorska i velikaška, izazvali su na se srdjbu silnoga cara, i morali su višeputa oćutiti njegovu ruku.

Najviše se je bio brinio o tom, kako da ostanu biskupi oni, koje je on imenovao, nu papa ih nehtio potvrditi. Kao što su si u srednjem vieku kraljevi iz saske i hohenstaufovske kuće prisvajali pravo, koje imade jedino crkva i koje je jedino njoj podieljeno od božanskoga joj meštra, da ima i može postavljati biskupe i ostale crkvene dostojanstvenike, tako je sada i Napoleon htio to pravo prigrabiti u svoje ruke. Biskupe, koje bi on po svojoj volji imenovao, imao je papa bez svakoga prigovora i „pod moraš" potvrditi i za takove priznati. Nu Pijo VII. pokazao se je, da je vriedan nasliednik Grgura VII., Hadrijana IV., Alexandra III. itd. On nije htio potvrditi biskupi one, koje je imenovao Napoleon, te je svetčano prosvjedovao proti tomu, da bude nadbiskupom parižkim prilizavi kardinal Maury.

Tim prosvjedom bio je Napoleon strašno razsrdjen i učini na sve nepodobštine, što jih je papa jur od njega pretrpio, novu kojom je dokazao svoju nečuvenu samovolju i tyraniju u postupanju sa papom. On naime naloži prefektu savonskomu, i ovaj je morao u pratnji nekoliko častnika pretražiti sve stanove papinskoga dokoliša na noć od 6. na 7. siečnja 1811., te jim je pootimao sve knjige i sav pisaći materijal. Sljedećega dana, kad je sv. otac po svom običaju išao šetat u vrt, provale i u njegovu sobu, pretraže njegov pisaći stol, njegovu škrinjicu i postelju, dapače i isto odielo, i uzmu mu sve knjige — do breviara — i sve pisaće sprave, da nebude s nikim mogao pismeno obćiti. Isto tako učinili su i to, da nije mogao niti osobno s nikim obćiti; jer su prelata Doriju i veći dio njegovih poslužnika od njega odpravili; dočim su prelata Doriju stavili pod policajnu pazku u Napulju; a poslužnike njegove poslali u zatvor u tvrdju Fenestrelle, gdje je čamio kardinal Pacca sve od onda, od kako su zasužnjili papu. Napoleon htio je time papu posve izolirati, da u zabiti i samoći oslabi, i da se skrši. Za koga se je mislilo, da bi mogao papi biti na ruku ili savjetom ili činom, i za koga se je čulo, da je papi odan, toga je stigla srdjba careva. Tamnice bile su opet pune svećenika, te su sjećale na dobu revolucije. Nu niti tim nasiljem prema glavi crkve nezadovoljan, zapovjedi Napoleon savonskomu prefektu Chabrolu, da mu ima dostaviti pismo, u kom papu ne samo najprostačkijim načinom ruži, nego mu u tom pismu zabranjuje u obće svako obćenje s crkvom i prieti mu, da će ga formalno svrgnuti. Da čujemo jedan odlomak iz toga paškvila:

„Uslied naloga Njegovoga Veličanstva Napoleona . . . . dobio je podpisani zapovjed, neka papi Piju VII. službeno doglasi, da mu se ovim zabranjuje bud s ijednom crkvom u carevini, bud s ijednim podanikom obćiti; da prestaje biti organom katoličke crkve, on, koj bunu propovieda i kojega je duša žučju napunjena; i budući ga ništa nemože k pameti dozvati, to će on viditi, da je Njeg. Veličanstvo dosta možno, da učini ono, što su učinili i Njegovi predšastnici, i da će svrgnuti papu. Savona dne 14. siečnja 1811."

I budući se papa svim tim nije dao sklonuti, da proda crkvena prava i da Napoleonom imenovane biskupe takovimi potvrdi, to je pokušao Napoleon, nebi-li mu pomoćju kardinala i biskupa, koji su uz njega prionuli, pošlo za rukom namjere svoje oživotvoriti. On stvori iz njih najvišje crkveno vieće, koje je imalo stupiti na mjesto vrhovne crkvene glave. I jednomu odboru tih kardinala i biskupa predloži sliedeća dva pitanja: 1) Na koga se valja obratiti, da se dobije dispenzacija u onom slučaju, kad je svako obćenje medju podanici carevine i papom prekinuto. *) 2) Koje sredstvo bi bilo najshodnije da oni biskupi, koje je on naimenovao, zadobe kanoničku investituru u onom slučaju, ako jih papa takovimi nebude nikako htio priznati i potvrditi. Većina odgovori: „Crkva francezka mora se sama za svoj obstanak skrbiti."

Dobiv taj odgovor pozove Napoleon na skupštinu sve kardinale, biskupe i bogoslovce, te jim predloži pitanje, kako da se izpražnjene biskupske stolice definitivno popune? On sam dodje na skupštinu u velikoj paradi, obkoljen visokimi dostojanstvenici i častnici, da tim većma imponira skupštini. Po starobyzantinskom običaju sjedne u skupštini na ono mjesto, gdje bi imao sjediti papa. On otvori skupštinu govorom, u kom je žestoko navaljivao na papu, dižuć strašne tužbe proti njemu, nu

*) A tko je to obćenje prekinuo? Zar nije to učinio Napoleon sâm? Trebalo je samo da pusti papu na slobodu i obćenje je opet uzpostavljeno. —

i vrlo nedostojne psovke na nj rigajuć. Od svih sakupljenih našao se jesamo jedan, koj je imao toliko odvažnosti, da se je najsilnijemu od svih careva usudio oprieti, da brani istinu, da zagovara prava i osobu papinu; a taj je bio, ne možda kakov kardinal ili biskup, nego prosti svećenik, abbé Emery. Na pitanje carevo: „Moj gospodine, a što Vi mislite o vlasti papinoj?" odgovori on: „Sire; ja o tom nemogu imati drugoga mnienja, nego-li ono, koje je u katekizmu, koj se po Vašem nalogu predaje u svih crkvah. A na pitanje: „Što je papa?" glasi u tom katekizmu odgovor: „On je vrhovna glava crkve, namjestnik Isusa Krista na zemlji, komu moraju biti poslušni svi kršćani." — Može-li ikada tielo biti bez glave, može-li biti bez onoga, komu je po božjem pravu dužno biti poslušnim."

Napoleona je ovaj odgovor iznenadio; činilo se je da čeka, hoće-li Emery dalje nastaviti. I ovaj, nepoznavajući u tom pogledu straha pred carem, nastavi izbilja ovako: „Nas u Francezkoj obvezuju, da priznademo četiri članka izjave klera, članke gallikanske; nu tu se valja obazrieti na to, što izriču ti članci skupno uzeti. Uvod u tu izjavu ovako glasi: „Papa je vrhovna glava crkve, komu su svi knezovi dužni biti poslušnimi; za tim se ondje naročito dodaje, da ovi članci nisu u skupštini klera sbog toga prihvaćeni, da se njimi ograniči moć papina, nego da se njimi zaprieči to, da mu se nedopusti ono, što spada na bitnost." Na koncu svoga govora izjavi gosp. Emery: „Ako je istina, što se govori, da se kani sazvati koncil, to taj koncil, bude-li od pape odieljen, neće imati nikakove vriednosti."

Videći Napoleon, da je u toj točki poražen, nastavi: „Ta ja Vam neporičem duhovne vlasti papine; jer je on nju dobio od Isusa Krista; nu Isus Krist mu nije dao svietsku vlast; tu mu je podielio Karlo Veliki, a ja, nasljednik Karla Velikoga, hoću mu ju natrag uzeti; jer se nezna njom služiti, i ona ga smeta, da nemože svojih duhovnih posala obavljati. *) Što Vi g. Emery-u o tom bmislite?" „Sire! Vaše Veličanstvo štuje glasovitoga Bossueta, te ga vrlo često i rado navadja. Niti ja sâm neimam drugih nazora, nego-li jih razvija Bossuet u svojoj obrani, gdje brani izjave klera i veli: neovisnost i podpuna sloboda treba vrhovnoj crkvenoj glavi, da može slobodno vršiti svoju najvišju duhovnu moć u svih kraljevinah i carevinah, koje postoje. Ja ću doslovce navesti njegove rieči, koje su mi duboko ostale u pameti. Bousset veli ovako: „Mi znademo vrlo dobro, da su rimski pape i svećenički stališ na poklon dobili od kraljeva dobra, prava, gospodarstva (imperia) i ovakova pravovaljano posjeduju, kao što jih posjeduju pravovaljano i drugi ljudi. Mi znademo, da ovi posjedi, u koliko su Bogu posvećeni, moraju biti sveti, i da jih nije smjeti, — a da se čovjek svetogrdjem neogrieši, — niti napadati, niti oteti, niti na svjetovnjake prenesti. Apoštolskoj stolici podieljeno je vrhovno gospodstvo nad gradom Rimom i ostalimi posjedi, da apoštolska stolica uzmogne svoju vlast u svem svietu vršiti. I zato neželimo samo apoštolskoj stolici nego i ukupnoj crkvi sreću, i molimo iz dna duše, da ova posvećena kneževina svakim mogućim načinom bude slobodna i netaknuta."

Nu ovimi koli mudrimi, toli odvažnimi navodi abbé-a Emery nedade se Napoleon smesti u svojoj namisli, kojom je namjeravao ne samo svjetski posjed i svjetovnu moć papinsku sjediniti sa svojim carstvom i pod svoje carsko gospodstvo prigrabiti, nego takodjer i duhovnu moć papinsku staviti pod svoje vrhovno okrilje. Na dan 17. lipnja 1811. sazove on jednim dekretom, koj je bio sastavljen Napoleonovim diktatorskim vojničkim štilom, nadbiskupe i biskupe francezke, italske i onoga diela Njemačke, koji je bio sdružen s njegovim carstvom, njih 104 na broju na „narodni koncil", da ovdje bez pape po svojoj volji uredi crkvene odnošaje. Ovomu koncilu predsjedao je ujak Napoleonov, kardinal Fesch, a tečaj razprava rukovodio je, Napoleonu u svem odani Maury, nadbiskup parižki. Bila je sva prilika tu, da će ovaj, Napoleonom sazvani i o njem skroz ovisni koncil proglasiti se skroz neovisnim od pape, i da će se skizmom odciepiti crkva francezka italska i jednoga diela Njemačke od apoštolske stolice, ovoga sredotočja svekolike crkve, tim više, što je još veliki dio klera bio oporan prema glavi crkvenoj, još od vremena revolucije, u kom su položili prisegu na konštituciju, a drugi sbog toga, što je sklopljen konkordat. Nu Bog nije dopustio, da njegovu crkvu postigne tako velika nesreća, koja je mogla imati silnih posljedica. Uz sve to, što je ovim koncilom vladao gallikanski duh, ipak on izjavi, da je podložan papi, te polože svi po primjeru Feschovom, koj je time sve svoje pogreške što jih je prije počinio, popravio, onu prisegu, što ju bullom god. 1564. propisa papa Pijo IV. i koja počima riečmi: „Prisižem i obećajem pravu poslušnost rimskomu papi." Njemački posvećeni biskup münsterski, Kaspar Makso Droste biskup Vischerinžki; biskup chamberyjski, kardinal Spina, i biskup namurski su se dapače na toliko osokolili, da su zahtjevali od Napoleona, neka pusti papu na slobodu, što je ovoga dakako preko mjere ogorčilo. Na zahtjevanje Napoleonovo, neka se za biskupe priznadu oni, koje je on imenovao, nu papa ih nehtio takovimi potvrditi, odgovori koncil, da se o tom mora prije papa upitati i od njega za to dozvola dobiti, pak stoga zaključi, da se k sv. otcu odašalje deputacija, koja je imala pokušati, nebi-li se dalo liepim načinom sklonuti papu na to, da potvrdi Napoleonom imenovane biskupe. Na to raztjera Napoleon biskupe i razpusti koncil dne 10. srpnja. Trojicu biskupa dade zatvoriti; nu njegova namjera, stvoriti skizmu, bi osujećena. S vremenom si ipak promisli Napoleon i prihvati predlog koncila, neka se k papi pošalje deputacija, koja je imala posredovati u tom, da se od pape priznadu za biskupe oni, koje je Napoleon imenovao. Ta deputa-

*) Kako-li je Napoleon zabrinut za to?

cija sastojala je iz biskupa, medju kojimi je bilo 5 kardinala, te je imala ići u Savonu, da zasužnjenoga papu, rišuć mu pogibelji, u kojih se crkva nahodi, i svojimi poniznimi molbami sklone na popustljivost. I to je bio najpogibeljniji nasrtaj, što ga je lukavost Napoleonova učinila na bolno srce zabrinutoga i svakojakimi nevoljami skršenoga pape. Svećenička deputacija, koja je caru obećala, da će na svaki način papu sklonuti na to, da prijaznim i liepim načinom uredi crkvene odnošaje, koji su se bili medju njim i Napoleonom zamrsili, odputi se koncem kolovoza iz Pariza i početkom rujna prispije ta sveta karavana, kako ju ironički nazva kardinal Pacca, u Savonu. Papa, koga su neprestano agenti Napoleonovi obkoljivali i proricali mu veliku nesreću po crkvu ako-li nepopusti, pokaza se vrlo slabim, kad je spomenuta deputacija, a na čelu joj Napoleonu dušom i tielom odani kardinal Rovarello, svojimi molbami i predstavami na nj navalila, te potvrdi za biskupe sve one, koje je Napoleon takovimi imenovao i prizna jednim breve-om valjanim parižki koncil, koj je bio bez njegove privolje i sazvan, i koj se je bez njega obdržavao. Papu, koga nije Napoleon mogao sklonuti niti obećanji niti prietnjami, niti zlostavljanjem, niti tamnicom na to, da se odreče svojih prava, predobili su kardinali svojimi prošnjami i time, što su mu risali žalostno stanje, u kom je crkva, kao i time, što su mu obećali, da će iz njegove popustljivosti poteći za crkvu obilat i spasonosni blagoslov.

Deputacija francezkih biskupa javi, što brže u Pariz, kakove-li je povlastice izvabila od pape i koliku-li je pobjedu nad njim održala; i vrati se doskora u Pariz. Svi su se nadali, da će za to djelo biti Bog zna kako pohvaljeni i nagradjeni, nu koje-li jih obuze čudo, kad su začuli, došavši u Pariz, da je Napoleon zabacio papin breve. Jer naime papa nije htio Napoleonu baš u svem popustiti, i jer je sveudilj tražio crkvenu državu natrag, te se je uzkraćivao nastupiti službu dvorskoga biskupa u Napoleonovom domu, zabaci car i ostale koncesije; jer se sa polovičnimi nije zadovoljivao, a učinio je to sbog toga, samo da nemora pustiti pape iz sužanjstva.

Zimu sprovede papa u savonskoj tamnici prilično mirno, jer je Napoleon sve svoje misli upravio na slavnu, nu u svojih posljedicah po nj vrlo kobnu rusku vojnu. Nu u proljeću g. 1812. morade on opet izkupiti srdjbu Napoleonovu. Car zapoviedi, da se papa imade iz Savone dovesti u Fontainebleau blizu Pariza, mislio bo je, da će ga ovdje u svojoj blizini spokoriti i skršiti. Dne 9. lipnja na večer, baš na dan, kad su mu prije 3 godine dojavili, da će mu oteti posjed, dobi papa u Savoni zapovjed da se bezodvlačno spremi na put u Francezku. Već sutradan u jutro rano imao je odputovati. Nu prije, no-li opišemo ovaj težki i za visokoga starca toli naporni put iz Savone u Fontainebleau, i pripoviedimo, kako-li mu se je ovdje godilo spomenuti ćemo još jedan čin Napoleonov, kojim je bezobzirce i po svojoj samovolji pogazio zakone crkvene i prava apoštolske stolice; a to je razstava njegova s prvom si ženom Josipom i njegova ženitba s Marijom Louisom austrijskom, kao što i naimenovanje kralja rimskoga.

(Dalje će sliediti.)

Okružnica o našem dječačkom sjemeništu.

Ovih dana razpošilja uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup okružnicu na svećenstvo i vjernike svoje nadbiskupije o dječačkom sjemeništu. Povodom svojim ova je okružnica neobhodno nuždna bila, a sadržinom je u istinu krasna, ter mi ne možemo odoliti čuvstvu svomu, a da ne upoznamo s glavnimi misli iz nje i onih naših čitatelja, kojim il još do sada nije došla do ruku, il im prema njihovu zvanju ni doći neće.

Odmah na početku svraća se okružnica na pretežke okolnosti, u kojih živimo. Narod hrvatski uviek je najvećom svetinjom svojom cienio svoju katoličku vjeru. Za nju je rieke krvi prolio, premnogi boj bio. A taj sveti zavjet djedovinski sad je u pogibelji, na skoro težko će biti i uzdržavat ga, a kamo-li na dalje širiti! Jer neprijatelj dobra ne vojuje danas toliko proti pojedinim istinam naše svete vjere, koliko više radi o tom, da podsječe koren životu nepogrešive učiteljice Kristove, misleć, da će i crkva izumreti, budu-li joj podsječene žile, da će se i ta sgrada srušiti, oslabe-li se stupovi, na kojih počiva. S toga poglavito i nastoji o tom, da bude što manje mladjega klera po sjemeništih. Tim će najjači udarac zadati vjeri i spasu vjernika.

Ovakvim zločestim pravcem pošao je već i uzgoj školski i uzgoj domaći. Nigdje se ne uzgaja tako, te bi gojenci obljubili svećenički stališ, nigdje se ne opaža onaj pun žive vjere duh, koj bi sve sile duše i tiela upravljao na Boga i njegove svete istine, već se um naobrazuje svakojakim znanjem, ne gledeć pri tom ništa na onaj vrhovni i vječni izvor znanja, u srce se pako ulieva želja za nasladom i užitkom, ne brineć se pri tom posve ništa za stvari nebeske. Tim se stavlja temelj indeferentnosti, a ne pravomu znanju za svetu službu. Uzmite k tomu zla svjetska načela, izkvaren život, koji mladež danomice gleda, kad se dopuštenim smatra sve, što se želi, kad se svaka vlast što bolje snizuje. A sve to oživljuje skrozimice pokvareno novinstvo, koje bezbožno, drzko i ludo piše o najsvetijih istina vjere i o svećeničkom stališu. Kad mladež vidi, kako se grakće na onoga, koj zlih ne posljeduje, kako se izsmjehava pravednost, hoćemo-li se čudit, što se već u mladom srcu pojavljuje klica svakomu zlu? što se mladež radje posvećuje svjetskomu, nego svećeničkomu stališu? što i od onih, koji proživu u sjemeništu dvie, a i više godina, njeki radi izlaze u sviet, ne osjećajuć u sebi baš nikakva zvanja za uzvišeni naš stališ?

S toga i drži uzoriti gospodin najprečom dužnošću svojom, kako će tomu velikomu manjku doskočiti, te prema duhu sv. sabora tridentskoga ne smatra ništa to-

liko nuždnim, koliko takav zavod, u koj bi se zaklanjali već maleni od valova ovoga svieta, te ondje učili svakojakomu znanju, udahnjenu sv. vjerom, uzgajali se u strahu božjem, vježbajuć se u svakoj dobroti i pobožnosti. Sjemenište ovakvo postati će dostatnim sjemeništem službenika Gospodnjih.

Vrlo sgodno dakle i spasonosno odredio je sv. sabor tridentski (sess. 23, cap. 28. de ref.), da se uz svaku stolnu, nadbiskupsku i od ovih veću crkvu prema premogućnosti i obsegu dioeceze, podigne zavod za mladiće grada, dioeceze ili provincije, gdje će se pod biskupovim nadzorom hraniti, uzdržavati i za crkvenu stegu uzgajati. Sklonilo je sv. sabor na tu naredbu izkustvo, koje pokazuje, kako je mladež sklona na svjetske naslade, ako se valjano ne obučava, ako se već od mlada, prije nego-li ju zle navike posve ne obuzmu, ne priuča pobožnosti i vjeri, pak da bez osobite milosti božje u drugčijih okolnostih živeć ne može ustrajati u crkvenoj stegi.

Prema ovoj naredbi mnogi biskupi Italije, Francezke, Njemačke i Austrije, koji manjak klera osjetiše, sjemeništa ovakova ili već podigoše ili ih srećno zasnovaše. Ne imajuć za tako veliko poduzeće gotovih sredstva, ne malakšaše duhom, nego uzdajuć se ponajviše u pomoć božju, pokucaše na požrtvovnost svoga klera i svojih vjernika. Krasni ovi primjeri apoštolske revnosti sklonuše i našega uzoritoga, ter je i on u istih okolnosti isto zamislio učiniti. I on je najme odlučio u našoj nadbiskupiji čim prije podignuti dječačko sjemenište s vlastitom gimnazijom. Iz izjava mnogih korona, te iz razgovora s mnogimi vriednimi ljudmi on se je uvjerio, da je za to poduzeće zauzeto i naše svećenstvo. U tom uvjerenju mu i piše poslanicu svoju.

Mislio je na to uzoriti gospodin već dulje vremena. Da se u tako važnoj stvari udari shodnim putem, pak da se onda s većim uspjehom uzmogne započeti rad, on je pod predsjedničtvom svoga vikariata sazvao odbor naših bogoslovaca i bližnjih župnika, da o tom zrelo promisli, iskreno se posavjetuje, ter da mu podastre shodne predloge. Odbor je nalogu ovomu zadovoljio, te je u zapisniku, koj se takodjer s okružnicom šalje, predložio, kako bi i kler i puk mogao za taj zavod doprinositi, a da sebe jako ne obtereti, pri Bogu si pako što više zasluga steče.

U tu svrhu preporuči odbor, da župnici uvedu bratovštinu sv. Josipa, koje članovi prinosili bi za sjemenište posve neznatne prineske, da za ovu svoju malenu požrtvovnost uzmognu biti dielnici velikih milosti, koje bi u bratovštini dobiti mogli. Odbor je nacrtao i način, kako će župnici najsgodnije moći sabirati dobrovoljne prineske. Sve ove predloge uzoriti gospodin promislio je i odobrio ih, ter ih i svećenstvu preporuča.

Kako je zamisao o dječačkom sjemeništu spasonosna, za dioecezu nuždna, za crkvu i domovinu koristna, za svakoga pako pri Bogu zaslužna, toga uzoriti gospodin neće razvadjati svećenstvu, koje je već to prije znalo, a i iz početka okružnice moglo se je o tom uvjeriti. Sjeti-li se, što je sve svećenstvo, a i rado namicalo za napredak crkve i domovine; promatra-li požrtvovnost njegovu, kojom spremno umnaža glavnicu nemoćničku, on bi nepravedan bio, kad bi i malo samo posumnjao, da će svećenstvo i ovoj potrebi dioeceze priteći u pomoć. Za to on i neće na tanje preporučivat njihovoj skrbi, marljivosti i požrtvovnosti poduzeća, koje se preporuča samo. Ta i onako ne traži ono od njih previše ni truda, ni novca. Od ljudi voljnih, duhom katoličkim i revnošću napunjenih više se izčekuje nego-li zahtieva. Budu-li svećenici doprinosili barem polovicu onoga prinosa, koga daju za nemoćnike; budu-li brižno kupili u puku novčiće: učinit će, te će iz malena ponarasti veliko, a po milosti božjoj uz dobru volju radnika i maleno sjeme donesti će obilan plod. U tom djelu, govori uzoriti gospodin sa sv. Leonom Velikim, ako svi jednako i ne premognu jednako se za to mogu oduševit; a požrtvovnost vjernika ne mjeri se o veličini dara, koliko o množini dobre volje.

Za to otčinskim pouzdanjem poziva uzoriti gospodin svećenstvo: neka bi još ove godine oni, koji su u pastvi il su vjeroučitelji preko svojih vicearhidjakona, svećenici pako nadbiskupije naše, koji su na sveučilištu ili u drugoj službi u Zagrebu, kancelarijsko osobje, poglavari sjemeništa i praebendari stolne i sborne crkve preko preč. g. kanonika pobočnika na duh. stol predali izjavu:

1) koliko su voljni za dječačko sjemenište doprinositi godimice il položiti na jedanput;

2) koliko bi voljni bili ostavit oporučno ili položiti odmah;

3) koliko misle odčitati sv. misa na korist dječačkoga sjemeništa, za koje bi se misna plaća pridržala?

Sve ove izjave, kao i predlozi nadbiskupskoga klera, smjerajući na korist toga poduzeća, kao i skupljeni prinosi odpremit će se posebnomu odboru, koga je uzoriti gospodin već imenovao, a i mi ga posliednjiput priobćili. Od svoje strane obećaje uzoriti gospodin doprinašati svake godine 1000 for., računajuć već godinu tekuću, a spreman je podati i više, čim mu to okolnosti dopuštale budu. Nada se pako uzoriti gospodin, da će i prečastni kaptoli, zagrebački i čazmanski, koje će on na pose otčinski pozvati, podpomoći to poduzeće.

Vanjskomu pako kleru već sada na srce stavlja, neka bi učenike dobre, marljive i nadarene uz pripomoć roditelja već sada nastojali pripravljat za svećenički stališ, koje će on po preporuci njihovoj primati u nadbiskupska sirotišta, da se za crkvu i na dalje uzgajaju.

Na koncu preporuča, neka bi svi s njim prosili Boga, da milošću svojom pospješi djelo, koje je zasnovano za slavu veličanstva njegova na uzdanju u njegovu dobrotu. Ponajprije pako, da svi nastojimo živjeti životom neporočnim, krepostnim, uzornim, da nikoga ne sablaznimo niti nikomu ne dademo sgode, da kori naš stališ i službu našu, nego da u svih naših djelih slavimo Boga, jedinoga Gospodina najvišega, u vieke blagoslovljena.

Liepim onim riečim krasne okružnice mi nećemo, a i ne možemo ništa dodati. Prvi je korak učinjen. I potreba i čast naša zahtieva, da odmah krenemo što dalje. Kako se ovdje ne radi o koristi pojedinca, nego obćenitoj koristi sv. naše crkve, ne izgovarajmo se jedan na drugoga, nego doprinesi svaki, što može. Mi se uzdamo, da će se otčinski glas nadpastira našega svuda po nadbiskupiji onako rado poslušnuti, kako je njemu od srca potekao. I puk naš rado će za to dati, sve što može, neka mu se samo točno protumači, u koju će svrhu davati, i kakve će on koristi crpsti već sada za najmanji svoj prinos. Naročito preporučamo gg. župnikom bratovštinu sv. Josipa. Da uzmognu temeljitije podučiti o tom puk, mi ćemo budućiput priobćiti nješto o bratovština. Zauzmimo se oduševljeno za svetu stvar, pak će onda bez dvojbe naš trud i napor blagosloviti Bog.

Viestnik.

Zagreb. Odkad se je naš bieli Zagreb počeo vrlo brzo širiti savskom dolinom osjetila se je odmah potreba, da se u doljnjem gradu na sgodnom mjestu podigne crkva. Priznala se je ta potreba i javno u naših glasilih, osobito onom sgodom, kad se je radilo o restauraciji crkve sv. Marka. Dolnji grad postao je već sada stecištem svoj trgovini, počelo se je u nj spuštati i činovničtvo, namjerava se smjestit i srednja učilišta kako već sada ima pučkih škola. Množtvo dakle kršćana ne može da zadovoljava dužnostim a i potrebam duševnosti svoje, jer je i Kaptol predaleko, a one dvie crkvice, koje su u dolnjem gradu više su kapelice. Povrh toga crkva milosrdnih sestara pri kraju je i dolaze u nju ljudi iz bližnjega okoliša. Za sav ostali pretežni dio jedina je crkvica milosrdne braće. Tko je jedanput samo vidio tu crkvicu opazio je, da sbog premalena obsega svoga ne odgovara ni najnuždnijim potrebam samoga reda. U nju jedva će stati svi članovi reda i ono bolestnika, što ih može ići i svojim dužnostim krsćanskim zadovoljivati. A ipak se nam čini, da je baš ovo mjesto najsgodnije, da se podigne poveća crkva, kamo bi dolazili ljudi iz većine dolnjega grada. Sbog trgovine svakojake dolaze na Jelačićev trg stotine i stotine ljudi, koji bi drage volje pošli u crkvu, da im se ondje namakne sgode. Vidjeli smo mnogoput, da je i pred sadanjom crkvicom skoro toliko svieta, koliko i u njoj. A što bi ih bilo, da je crkvica prostranija! S toga mi držimo, da bi milosrdna braća morala ozbiljno o tom raditi, kako će si podići veću crkvu. Braća njihova po drugih gradovih, u Gracu, Požunu i drugdje, imadu prekrasne crkve, prem materijalno ne stoje tako dobro, kako samostan zagrebski. A ne manjka im ni prostora. Usljed ostavštine pokojnoga Jellačića pripasti će im u blizini liep komad zemljišta. Ništa dostojnijega ne bi se tu moglo podići, nego-li je velebna crkva. Imajući dakle mjesto, pošto im ne manjka ni sredstva, mi držimo da će milosrdna braća rado o tom raditi, kako da se zadovolji njihovoj potrebi, te potrebi a i krasoti našega glavnoga grada.

— Na korist dječačkoga sjemeništa preuzeše na dalje sv. misa sliedeća gospoda: A. Kogaušek, župnik 20, Z. Radoćaj, kateketa 20, kapelani J. Šimek 30, Stj. Jaić 10, Stjep. Kalamari 20, T. Fučkan 10. Ovom sgodom uz ova 62 for. javljamo dalnji prinos gosp. St. 5 for. do konca o. mj., izpravljamo ujedno, da je oglašenih 50 sv. misa preuzeo g. žu nik Topolovački *Franjo* Pavlović, a ne *Vjekoslav*, kako je pogrešno otisnuto.

— G. Ivan Martinčić, upravitelj župe Vrbovečke postao je župnikom u Marija Gorici.

— Prečastni g. kanonik Franjo Husar, kojemu još i danas, kao što i onda, kada je župnikovao u Crkveni, na srcu leži napredak ove župe, poslao je ovih dana 30 for., da se o Katarininju, prilikom udaje nadare dvie djevojke, koje su najmarljivije polazile kršćanski nauk, i najkrepostnije se vladale. — Mislim, da ni spomenuti ne trebam, kako su tim plemenitim darom ne samo nadarenice materijalno nagradjene, i liepo upućene, da nastave bogoljuban svoj život, te nastoje i vječnu nagradu u nebu postići, nego da se takovim načinom silno potiče i kod ostale mladeži revnovanje za napredak u kršćanskom nauku i krepostnom življenju; a po tom da se uvierava: kako istom dragi Bog cieni i nagradjuje pravu pobožnost i krepost kad ju plemeniti ljudi na zemlji toliko ciene i štuju! Bože daj, doživio prečastni darovatelj crkve i puka ovoga obilan plod svojih darova, i dugo mu se radovao na zemlji; a jednoč se blaženi našli kod Boga darovnik i nadarenici!

— Liberalna načela jedva igdje danas toliko cvatu, koliko u Francezkoj. Ljudi zadojeni duhom prevratnim, a mržnjom na kršćanstvo zauzeše sva mjesta u državnih službah. Uz takvu upravu mora biti tu jako „svjetlo“, kad se sa svih strana tjera „sredovječna tmina“! Ali gle žalosti, uz tolike svjetlonoše sve veća je tu tmina. Isti „Journal des Dèbats“ tuži se, kako je sve svuda uznemireno, kako je budućnost tamna a pogibeljna. Od god. 1815. da nije bilo takvih okolnosti, koje bi tako stezale gorljivost i napredak u zanatu, obrtu i trgovini, kakve su danas. Sve je kao popareno, uz priprave na rat i uz povišivanje poreza svuda se razgranilo siromaštvo u veliko. U toliku zlu nalaze francezki liberalci ipak njeku utjehu. U čem? Čudno, al istinito. Nadaju se, da će otac Gambettin izabran biti u senat, koji će sinu njegovu za volju odabrat starca svojim predsjednikom. I kad se to dogodi — eto svjetla jadnoj Francezkoj! Da nije žalostno, čovjek bi se tomu mogao od srca nasmijati.

Urednik Dr. Andrija Jagatić. Tiskom Dragutina Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 47. U Zagrebu, 20. studenoga 1878. **Tečaj XXIX.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Socijalizam u Njemačkoj i borba proti njemu.

(Konac.)

Zakon dakle ovaj ne odstranjuje onih uzroka, radi kojih je onako mnogobrojna socijalna demokracija u Njemačkoj, uzrokuje pako još veće nevolje i pogibelji. Za to je centrum i glasovao proti njemu. Iz izjave, koju je ta frakcija podnesla prije započete razprave i koju smo mi priobćili u 43. broju razabire se stanovište, s kojega je ona voljna suzbijat socijalnu demokraciju. Budać se s toga stanovišta najlaglje a i najuspješnije mogu odstranit uzroci socijalizma zato je bez dvojbe ono jedino opravdano. Centrum je želio, da se njeke ustanove kaznenoga zakona popune, a nješto i nova da se uvrsti, pak je bio voljan i potanju osnovu o tom donesti. Budać je pako taj predlog načelno odbit stoga podpune osnove svoje centrum ni podnio nije. Nu iz govora pojedinih zastupnika razabrat se može ta osnova barem u glavnih crtah. U kaznenom zakonu, hotio je centrum, neka se ustanovi kazna ne samo za onoga, koji u istinu pokuša prevrnut temeljne ustanove družtva, nego takodjer za onoga, tko n. pr. nauča pravo revolucije. Ta bi ustanova segnula i one, koji sa sveučilištnih stolica i u „modernoj“ književnosti prave liep put napredovanju socijalne demokracije. Na dalje imao bi kazneni zakon štititi vjeru u bitisanje Božje, jer je ova istina temeljno načelo, na kom državni organizam počivati može. I ovom bi se ustanovom segnulo daleko izvan krugova socijalne demokracije, koji su krugovi za nju bud hotice bud nehotice pripravljali najveći broj pristaša. Uz to su želili katolici, da se obći zakon više poskrbi za ženitbu, pak za pojam vlastničtva, te da obćuva ovo jedno i drugo od svih primjesa, koje mogu jedino raztrovat ove temelje ljudskomu družtvu.

Daljnji pako smjer, kojim bi raditi valjalo pokazivala je od postanka svoga katolička crkva, a rade već davno ovako i njemački katolici. Znajuć, da čovjek u životu onakvim diše duhom, kakvim se zadoji u mladoj dobi; sjećajuć se na dalje žive istine, izkustvom potvrdjene, da na čovjeka premnogo djeluju okolnosti, katolici u Njemačkoj pobrinuli su se za zavode svake ruke, kojim povjeravaju čovjeka od najmanjega djetinstva, a ne zaboravljaju na nj sve do smrti njegove. Za nedoraslu nejačad spremili su mnoga zabavišta, gdje su pobožne redovnice sirotčadi bile i otac i majka. Pod nježnom pazkom ponarasle mladice slali bi u škole, vjerskim duhom zadahnute, kojimi su opet upravljali mnogi redovnici i redovnice, te druge pobožne zadruge. Kad diete zadovolji zakonu, polazeć osam godina školu, samo sebi ostavljeno moralo bi se izgubiti u viru svakojakih napasti svjetskih. Poskrbio se je stoga brižljivi duh katolički, kako će se ustrojit raznovrstna družtva, kamo će se skupljat naoseb dječaci i djevojke, mladići i mladenke, muževi i žene. U tih družtvih članovi bi se usavršivali u onom, što su u školi već čuli. Nu povrh toga svako družtvo ima uviek na pameti posebnu svrhu svojih članova. U Njemačkoj nije bilo ovećega grada, gdje takva družtva bilo ne bi, a brojila su družtva na hiljade članova. Siromašnim i bolestnim namicala bi družtva pripomoć, da se uzmognu hranit i dobavljat si ljekove. Ako je koga bujica svjetska za sobom ponesla, katolička brižljivost nije zaboravila ni na nj. I takve bi privijali u „popravilnice“ u „kuće dobra pastira“, da iz njih načine opet dobre gradjane, dobre kršćane, da im opet povrate duševni život, koji bi nesgodom izgubili.

Osobitom ljubavi zauzimali su se katolici za radnike. Za nje ustrajali bi bezbrojna radnička družtva. Tu je osobito katoličko svećenstvo gledalo taj stališ moralno i materijalno dizat, tu bi ih priučalo umjerenosti, marljivosti i

štedljivosti predavajuć im štošta koristna i nukajuć ih, da skupljaju malene prinoske, kako će nevoljnim pomoći, a i sebe sgodno kadkada zabaviti. U takvih bi družtvih radnik osjetio, da nije on baš posve odbačen, da ima još plemenitih duša, koje se za nj staraju i koje mu gledju olakšati u istinu čestoput nevoljno stanje.

I za zanatlije skrbilo se je. Za njih ustrojena su družtva za naučnike, za djetiće, pa za meštre. Takvih je družtva u Njemačkoj do 500, a broje do 40 000 članova. Naobrazba članova uz liepu zabavu svrha je poglavita tim družtvom. Bezbrojni su, koji si naukom ovdje crpanom, i zabavom ovdjem priuštenom postaviše temelj cielomu svomu i srećnomu životu.

Osim toga po Njemačkoj se svaka katolička župa skrbi, da sabere toliko prinosa, kako će moći svoje siromake hraniti, svoje siromašne bolestnike liečiti, a umrle pristojno pokopati. Da uzmognu svoj posjed što više podići, da si uzmognu medjusobno u kakvoj potrebi pomoći ustrojiše mnoge pučke banke, štedionice, uzajmionice itd. Na svoju naobrazbu ustanoviše i seljaci družtva. Glasoviti vodja katolika Schorlemer-Alst zasnovao je takvo družtvo u Westfalskoj, u kojem je 12.000 seljaka. Moralni, intelektualni i materijalni napredak članova, to je svrha tomu družtvu. A ima ih i u Bavarskoj, pak za tim na Rajni i Moseli.

Buduć da premogi radnici i drugi siromasi ne mogu plaćati pristojnih stanova, pobrinuše se katolici za to, ter posebna družtva moraju gledati, da ljudi ne stanuju gdje i blago, nego da pristojno zaklonište imadu. Ne može-li tko uslied sve brojnijega proletarijata dobiti odmah službe, a on neka podje zadrugi, koja će mu se za mjesto pobrinuti, a dok mu ga ne nadje, dotlje će ga obučavat, te priučavat redu i štedljivosti.

Ovako su katolici već prije ovoga zakona radili proti socijalističkoj struji. Oni su prilično i uspjeli, prem im je sama vlada rad takav priečila. U predjelih, gdje je ovakav katolički duh, socijalna demokracija ili nije posve ništa mogla djelovati, ili joj je djelovanje vrlo slab plod imalo. Da nije vlada razpuštala na desetke ovakvih družtva, da nije razgonila na stotine onih, koji se za sirote ove otčinski brinuše, socijalna bi demokracija i drugud neplodnije tlo našla. Sve dotlje pako, dok se na ovaj put ne svrne, sav trud biti će uzaludan. Na temelju zakona o socijalizmu mogu se mnoge hiljade novca radničkoga ugrabiti; može se mnogi list socijalistički zabraniti, mnogi socijalista izagnati, nu tim pomoženo neće biti. Kako slabo uspieva iznimni zakon mogla se je njemačka vlada uvjeriti iz svibanjskih zakona. Tà svuda se očito govori, da su na temelju onih zakona protjerali jezuite, ali da nisu protjerali jezuitizma! Neće li tako morati na skoro reći i o zakonu proti socijalistom?

Mi ovoga nismo bez razloga ovako na širje razpreli. Nam se i ovdje, kako i drugud po povjesti jasno pokazuje, kako je korenita lieka proti svim družtvenim bolestim u nepogrešivom nauku katoličke crkve. S toga ćemo se k toj nepogrešivoj učiteljici morati uteći i mi. Kod nas doduše ne ima još onakvih prevrata socijalističkih, kakvi su po Njemačkoj i drugud. Nu i kod nas je gotovo gorivo, te samo treba iskre i buknut će plamen. I u našem se je saboru nedavno čula gorka nu istinita rieč, da je 90% pučanstva u gorju položaju, nego-li su bili njekoć rimski robovi. Uz tu materijalnu propast, kod nas družtvo propada i moralno. Lienost i ćudoredna izkvarenost srušila je možno carstvo rimsko, hoće-li kod nas ovo jedno i drugo djelovati drugčije? A te dvie grde pogreške kod nas su očite svakomu. Zagledajte samo na množinu neobradjena zemljišta, na prevelik broj skitalica, na prečesto razbojničtvo; dozovite si u pamet brojno padanje pučanstva, pak ćete se o tom lahko uglaviti. Uz to nas je pako pokvarena njemačka knjiga poplavila preko mjere; k nam se stali selit ljudi zadojeni socijalističkimi načeli, da im budu ovdje apoštoli. Što treba još, da kod nas bukne plamen? A mislimo-li mi na to? Spremamo-li se na obranu vječnih načela, na kojih počiva družtvo ljudsko? Zaklanjamo-li od pogubna upliva siromašnu, zanemarenu il samoj sebi pripuštena čeljad? Čudno je i žalostno, ali je ipak istinito, da se u tom pogledu kod nas ni ne miče. Za sirotčad brini se jedno jedino *družtvo sv. Vinka* u Zagrebu, pa i to se uz svu svoju preplemenitu svrhu u samom Zagrebu bori sa životom, o podružnicah pako po raznih župah ne ima ni govora. A ipak je to takvo družtvo, koje bi moralo biti u svakoj župi, jer je svuda i previše sirotinje. Za žensku služinčad i za djetiće imademo takodjer u Zagrebu družtva, al i ta nalaze premalo podpore, dočim po drugih gradovih o tom ni glasa nikakva ne ima. Žalostan ovaj naš nemar morat ćemo možda još i mi okajati. Neka nas barem život po drugih zemljah pobudi na rad. Bude-li kod nas dobre volje moći ćemo pomoći još mnogo, a vršit ćemo uz to svoju dužnost svećeničku i rodoljubnu.

Pio VII. i Napoleon I.

(Dalje.)

Napoleon bio je nezadovoljan sa ženitbom, koju sklopi brat njegov Jerome sa mis Patterson-ovom, a to sbog toga, što je ova bila iz gradjanskoga stališa rodjena, te je zahtjevao od pape, neka mu dopusti, da smije brata si oženiti sa gospodjom, koja bi poticala iz kraljevske obitelji. Nu papa, vjeran zakonom crkvenim, koji se temelje na riečih Spasiteljevih: „Što je Bog zavezao, to nesmije čovjek razvezati“, nije prve ženitbe razriešio, premda se je imao nadati, i premda je predvidio, da će time cara strašno uvriediti. Ovim činom pošao je Pijo za tragom svojih predšastnika Nikole I. i Klementa VII., koji su se postojano opirali tomu, da razrieše ženitbu medju kraljem Lotharom i suprugom mu Waldradom, i medju kraljem englezkim Henrikom VIII. i Katarinom aragonskom sklopljenu. Nu Napoleon nije mnogo mario za izjavu papinu; već proglasi ženitbu, koju mu sklopi brat Jerome sa mis Patersonovom nevaljanom, i oženi si brata sa princesom würtemberžkom Katarinom.

Kad mu je sreća u vojnah sve to većma rasla i on time sve oholijim postajao, nije se više niti njemu milila supruga mu Josipa; jer je i ona poticala iz gradjanske obitelji. Pošto se je uzalud hvatao za ruku sestre ruskoga cara Alexandra, obrati se napokon na austrijski dvor. On je htio dobiti za ženu kćer najstarijih i najslavnijih vladara evropejskih, da uzmogne njim uzpored svoju dinastiju postaviti i koprenom legitimiteta zaogrnuti svoj postupak. K čemu je prije papa služio, naime: da mu utvrdi ugled kod vladara i naroda evropejskih, k tomu su mu imale sada, pošto je papu izigrao, služiti dinastije, možda samo zato, kako opaža povjestnik Wolfgang Menzel: „da jih tim prezirnije od sebe odrine, čim se koprena odstrani i on jih za sebe predobi.“

Bez svakoga obzira, kao što je papu i ostale knezove oborio s njihovih prestolja, obori on i svoju suprugu Josipu; s istom samovoljom, kojom je ukinuo s papom sklopljeni konkordat i druge mnoge ugovore, razrieši on i ženitbeni vez, koj sklopi pred žrtvenikom sa suprugom si Josipom; s istom bezsramnosti, kojom je kroz tolike godine na novo vodio rat proti Austriji, približi se sada, poslje bitke kod Wagrama k caru Franji i zaprosi ruku njegove kćeri. Muž nasilja, koj je samo sebe i svoju samovolju poznavao, samo svoje interese tražio, nije se starao ni najmanje niti za ljudsko niti za božje pravo. Opakom svojom rukom segne on za pravi supruge si Josipe i nemilosrdno ju odstrani od sebe iz nijednoga drugoga razloga, nego s toga, što ona nije tako sretna bila, te se i on nije rodio kao potomak kraljevskoga plemena. Na dan 16. ožujka dade se s njom razpitati. Pravoga i valjanoga razloga nije imao za taj čin. Još prije krunisanja g. 1804. dade se Napoleon, koj je dosele s Josipom samo u gradjanskom braku živio, na naročitu zapovjed papinu, koj je njega i suprugu mu Josipu samo pod tim uvjetom htio kruniti, noćju po svom ujaku kardinalu Feschu, koga je papa imenito za to opunovlastio, u prisutnosti dvijuh svjedoka, ministra nastave Portalis-a i generala Duroc-a, u domaćoj dvorskoj kapelici po crkvenom propisu vienčati. „Je-li učinjeno i ovršeno“ upita papa kardinala, kad je poslje toga čina k njemu došao. „Jest sv. otče“, odgovori ovaj. „Dobro“ reče na to papa; „tada se više neprotivimo krunisanju.“

Ženitba dakle, sklopljena s Josipom, bila je valjana i Napoleon nije proti njoj mogao navesti nikakvoga valjanoga, kanoničkoga razloga. Što učini dakle? Kao što je učinio kralj Henrik VIII., tako se i Napoleon uteče pod plašt laži i varke. On navede, da ženitba nije pred nadležnim župnikom i dvimi svjedoci, koji se u to ime traže, sklopljena; dočim je kardinal Fesch naročito na to od pape, najvećega medju svimi župnici, bio opunovlašten, te je pred navedenimi svjedoci ženitbu blagoslovio. Budući da je papa, od koga se Napoleon nije nikada mogao nadati, a niti se je nadao, da će on na razriešenje ženitbe pristati, bio u tamnici zatvoren, te mu je po Napoleonovom nalogu bilo svako obćenje s crkvom zabranjeno, to se je Napoleon poslužio tom sgodom kao liepom izlikom, da mimoidje papu, pak stoga dade svoj brak sklopljen s Josipom, po dvorskih biskupih proglasiti nevaljanim, da tim načinom opravda pred svietom svoj čin.

Austrijski car Franjo primi težkim srcem ponudu Napoleonovu. Zar da najljućemu od svojih neprijatelja, koji je neprestano proti njemu vojevao, oteo mu njemačku krunu, moć mu oslabio i ponizio, — još k tomu svemu dade i svoju kćer za suprugu, njemu, koga je budućnost bila vrlo nestalna, koj je u neprestanih borbah stavljao svoju sreću na kocku, dok ju napokon nije i proigrao. Nu kako god mu je bilo težko, morao je to učiniti; politika bo je takova bila, da je silnomu pobjeditelju kod Wagrama uz žrtvu svoga potištenja morao doprinieti i žrtvu svoje kćeri. Marija Luise morade u Francezku i dne 2. travnja klečala je u Parizu s Napoleonom pred oltarom, gdje je uz neopisivu pompu i nevidjene svetčanosti vjenčana za suprugu silnomu gospodaru Evrope. Nu premda je bila velika pompa i slavlje, koje se je razvijalo kod te ženitbe, to joj je ipak manjkalo više posvećenje, manjkala joj je valjanost i temeljitost, manjkao joj je blagoslov s neba. Papa komu je ipak kao najvišjemu pastiru crkve, kao što cieli sviet znade, pripadalo pravo izreći svoj sud o valjanosti ovoga braka, nije na to privolio, dapače nisu ga za to niti pitali. I to je bilo razlogom, da 13 kardinala nije niti bilo kod svečanosti, kad se je vienčanje obavljalo. Oni su ipak imali toliko odvažnosti, da su sliedili glas svoje savjesti, da su zastupali pravo božje i crkve, i tako su, vršeć svoju dužnost, postali mučenici za sv. stvar. Napoleon se je na nje tako razsrdio, da je izišav iz kapelice zapoviedio, da se trojica od njih imadu ustrieliti. To se dodušo nesbude; nu on jim ugrabi sve što su

*

posjedovali, naloži, da se više neimaju smatrati kardinali i naznači svakomu po jedno mjesto u Francezkoj, gdje su morali sa mjesečnih 250 franaka živiti.

Bilo je posve naravski, da ženitba, sklopljena pod takovimi okolnostmi, s preziranjem i skvrnenjem svakoga i božanskoga i ljudskoga prava, neće imati nikakova blagoslova. Napoleon sam izjavi se, da je po nj druga njegova ženitba, prava nesreća. „Moja me je druga ženitba, reče on, upropastila. Ja sam stao svojom nogom na cvieće, a nisam zapazio pod njim ponora. Uzdajuć se u Austriju, usudio sam se zapodjenuti vojnu proti Rusiji."

Pak u istinu, u nizu dogodjaja, što jih je Napoleon u svojoj objesti i preuzetnosti izazvao, i koji su ga strovalili u bezdno propasti, bila je ova ženitba, za opakom navalom na vrhovnu glavu crkve, drugom karikom. Ovom ženitbom pobudi on proti sebi zavist Rusije i neprijateljstvo cara Alexandra; što je za malo vremena izazvalo vojnu proti Rusiji. Ovom ženitbom odtudji si Napoleon privrženost republikanaca, koji su dosele u njem nazirali diete revolucije, a sada su u njem uvidili muža, koj se urivava u red najstarijih dinastija, te se sprijateljuje sa starimi knezovi i vladari. Nu i neposredno iza te ženitbe dogodi se nešto, što su Parižani za zao znak držali.

Austrijski poslanik, knez Schwarzenberg, priredi u slavu visokih vjenčanika u Parizu veliku svečanost na dan 1. srpnja 1810. U tu svrhu dao je on sagraditi posebnu, visoku, krasnu palaču. Tu se sakupi izabrano družtvo, uriešeno zlatom i diamanti, družtvo toli sjajno, da ga doskora takova nije bilo na okupu. U glavnoj dvorani bilo je 1200 osoba. I bližnja jedna dvorana bila je puna gostova. Nu veselje i radost, u kom se je razplinjalo ovo otmeno družtvo, doskora bi pomućeno i pretvori se u žalost. Jedna voštenica se prevrnu i doskora buknu sva dvorana u plamenu. Neopisiv strah spopade cielo družtvo. Tu je bilo plača, naricanja, vike, jauka i leleka i sve je bježalo jedno preko drugoga — svatko htjede što prije na vrata van, samo da izbjegne pustošećemu plamenu. Velika zrcala na stienah popucaše; 72 velika sviećnjaka, raztaliv se kod držala, padoše po gostovih, a na vratih, gdje su se silno rivali, i gdje je bila velika težina, propade pod tako, da jih se je mnogo, prije no su se i nadali, našlo razi zemlje. Više njih ubi se na mjestu; a mnogo jih zadobi težkih ozlieda, na kojih nekoji s vremenom umrješe. Koliko jih je lahko ozliedjeno; a koliko opet oprženo? Kneginja Paulina Schwarzenberg, koja se je jur spasila bila, pohiti opet u dvoranu, da potraži svoju kćerku, koje nije nigdje vidjela i za koju je mislila, da je zaostala u dvorani; nu nevrati se više natrag; posta bo žrtvom plamena. Kao što je ona išla tražiti si kćerku, tako je i kćerka pošla tražiti si majku; nu zadobi tom prigodom takovih ljutih rana, da je za kratko vrieme umrla. Dok su oni naricali i jaukali i svi u smetnji bili, za toga jim pokradoše vani svu srebrnu posudu; a mnogim popukaše kojekakova fakinčad koja se u silnom broju, kad je vatra buknula, onamo sgrnu, zlatne i dragocjene nakite. U onoj stisci i gnjetežu mnogi si sami svoje urese iztrgaše, nepazeći toliko na ono, što je na njih i oko njih, koliko na to, da si vlastiti život spase. Dragulji, što su tom sgodom izgubljeni, bili su toliko vriedni, da je Napoleon zapovjedio, neka pepeo na pogorištu presiju, i dragulje u njem poišću. — Cieli sviet, a i sam Napoleon, nazrievali su u tom dogodjaju zločesto znamenje. Sjetili su se slične nesreće, što se dogodi prigodom ženitbe Ljudevita XVI. s austrijskom princesom Marijom Antoinettom. Mnogi su pako ovaj dogodjaj svadjali na onaj zao znak, što se je opažao prigodom Napoleonova krunisanja, gdje su si car i carica Josipa vozeći se u crkvu notredamsku na krunisanje, sjeli odzada, na mjesto, gdje su imali sjesti poslužnici.

U povjesti Napoleona opažamo više ovakovih zlih i dobrih znakova — mala et bona omina; i on sam je vrlo rado tražio u osobitijih dogodjajih ovakova omina, kao što je običavao i na stanovite dane, koje je smatrao za dane sreće zametnuti bitku. On je mnogo govorio o svojoj zviezdi sreće, te se je nekim načinom već dizao za gospodara nad svojom sudbinom. U obće imade sve na Napoleonu, i njegovo meteorno osvanuće i njegovo smrknuće, nešto takova na sebi, što se obično ne sbiva ljudem, imade na sebi, kako stari kažu, nešto demonskoga.

Nesretni dogodjaj, što se sbi u Schwarzenbergovoj palači, bio je izbilja slutnjom na nešto velikoga, što se je imalo sbiti s Napoleonom. Noć od 1. na 2. srpnja baci vrlo tamnu sjenu na veliku periodu Napoleonovoga sjaja i slavlja. U to vrieme još se je njegova zviezda sreće više uzpinjala i nikada joj se nije Napoleon više povjerio, nego baš tada. Sve mu je išlo po želji i volji, činilo se je, da mu se ista narav pokorava. Još prije nego-li se je po drugiput vjenčao, već je na dan 17. veljače 1810. formalno dekretirao si sina, koj bi se rodio iz predstojeće mu za onda još ženitbe; jer u dekretu, koga je izdao, i u kom je izjavio, da papa neima više svjetovne vlasti niti u Rimu, niti igdje drugdje, pridao je svomu budućemu sinu naslov „kralja rimskoga."

Marija Louise porodi izbilja caru sina, koga je ovaj tolikom sigurnošću se nadao i koga je već prije proglasio baštinikom prestolja — porodi ga dne 20. ožujka 1811. Narodjenje „kralja rimskoga" bilo je za papu nov udarac; činilo se je, da s Napoleonom nisu u savezu samo ratujuće sile evropejske, nego dapače i neprevladive sile naravi. Naslov i narodjenje kralja rimskoga značilo je uništenje crkvene države za svu budućnost, tako da se je činilo, te je posve izčeznula nada, da će papu ikada uzpostaviti u njegova prava i da će njegovo kraljestvo za uvjek izniknuti. I upravo u toj misli i uvjerenju, da će se tako sbiti, Napoleon je i prozvao svoga budućega sina „rimskim kraljem" u istom dekretu, u kom je svrgnuo papu s kraljestva. *) Nu u tom, što je Napoleon

*) Ako je išto imalo značiti nesreću, to je imalo to, što je Napoleon u istom dekretu podielio gospodstvo svomu budu-

proglasio svoga budućega sina „rimskim kraljem" bilo je nešto drugoga sakriveno. Napoleon je naime mislio s vremenom na se uzeti naslov rimskoga cara. „Po shvaćanju srednjega vieka", piše Menzel u svojoj povjesti, „predpostavljao je rimski kralj kao sin, rimskoga cara kao otca; to bo je bila prastara navada u njemačkom carstvu. Posve je dakle vjerojatno, da si je pridržao Napoleon pravo, uzeti na se naslov „rimskoga cara", koj naslov je najljepše i dolikovao najsilnijemu i najvećemu gospodaru Evrope, i koj naslov je podjarmljenim Niemcem i Talijanom bio običajniji, a Španjolcem sigurno snosljiviji nego-li naslov cara francezkoga. U svom novom, skoro cieli zapad obsižućem carstvu imao je papa nastupiti mjesto prvoga dvorskoga biskupa i samo za to služiti, da podpomaže svojim duhovnim auktoritetom moć carevu, i da njegove naloge i zapovjedi naprti savjestim naroda. Sbog toga je i naznačio Napoleon u onom dekretu: da mu papa mora položiti prisegu vjernosti i da mora s dotacijom od dva milijuna godišnjih franaka stanovati u Parizu; nu da mu se tim neprieči kadkada stolovati i u Rimu, kako je to i car čas u Parizu, čas u Rimu namislio. „U koliko je" veli Menzel, „Napoleon i naznačio u onom dekretu, da se budući carevi imadu najprije u Parizu a onda još jednom u Rimu krunisati, čini se ipak, da je na to smierao, kako će svetčano krunisanje u Rimu još jednom i na sebi izvesti, kad bi tomu nadošao sgodan čas. Bez dvojbe bila bi se time pred njim otvorila perspektiva nove slave i veličine."

Medjutim ove cesaropapističke onove razbiše se na čvrstoći i postojanosti staroga, slomljenoga, svake ljudske pomoći lišenoga, u tamnici čamećega pape ili bolje rekuć na svemožnosti božjoj, koj se je u progonjenoj vrhovnoj glavi crkve velikim pokazao, i koj je u njezinoj stvari vlastitu svoju stvar branio. Na posliedku izpadne stvar posve drugčije, nego li su tadanje svjetske okolnosti i slutiti dale. Na Napoleonu obistini se, kako na nikojem od drugih ljudih poslovica: „Čovjek snuje nu Bog boguje." Bog ipak osujeti namjere Napoleonove i obori ohologa cara s visine njegove moći i slave istom onda, kad se je napunila mjera njegovih grieha i nepravda, počinjenih crkvi i njezinoj vrhovnoj glavi.

Čuli smo, da je papa Pijo VII. dne 10. lipnja 1812. u jutro rano morao krenuti na put iz Savone u Fontainebleau. Na ovom putu morao je sv. otac pretrpiti grozne muke, groznije, nego-li su bile one, što jih bijaše pretrpio na svom prvom putu u Grenoble i natrag u Savonu. Poslje duge i naporne vožnje bez odmora i odpočinka prispiju o pol noći u hospicij na Mont-Cenisu. Ovdje oboli sv. otac tako pogibeljno, da su si častnici, koji su ga pratili, smatrali za dužnost, upitati vladu u Turinu, da-li bi ondje smjeli s papom ostati i počekati, dok mu bude bolje, ili imadu-li svoj put nastaviti. I na taj upit dobe strog nalog, da izvrše, što im je povjereno. Premda je bolestni papa dne 14. lipnja u jutro primio svetotajstva umirućih, to je ipak morao pod večer nastaviti put. I premda je bio na smrt obolio, to ga ipak Gospodin uzdrža u životu na čudnovat način, da izpije kalež patnje do dna, nu da ujedno vidi slavlje crkve i da doživi propast svoga i njezinoga progonitelja. Putovali su neprestano danju i noćju. Toli brutalno postupali su s papom na tom putovanju, da su kola, u kojih je bio zatvoren, kad se je htio okriepiti hranom, u manje napućenih gradovih, zavukli u poštarsku kolnicu i onamo mu jela nosili. On nije smio kroz cielo vrieme toga putovanja sići s kola. I napokon prispiju sa polumrtvim starcem u Fontainebleau na 20. lipnja 1812., baš dva dana prije, nego je car sa svojom oholom vojskom prešao preko Nemena, da prodre u srce Ruske. Dug, naporan, tegotan i za papu pun muka i boli put na toliko je zdravstveno stanje papino pogoršao, da su svi dvojili o njegovu životu i da je siromašni starac morao nekoliko tjedana bolestan ležati. Kardinal Pacca mnije, da su na zapovjed Napoleonovu to putovanje pospješili, samo da papa tjelesno oslabi i posve oboli, nebi-li tim i njegove duševne sile malaksale, te se on napokon dao sklonuti, da pristane na Napoleovove zahtjeve. Ako su tu namjeru imali s tim putovanjem, to se može reći, da su svoju svrhu barem djelomice postigli, kako ćemo to doskora vidjeti. Iz početka pako bio je papa još sveudilj čvrst i postojan.

Caru odani kardinali, koji su ostali u Parizu, i koji su se za razliku od drugih, koji su s papom držali i sbog toga bili lišeni svoga grimiza, u tamnice zatvoreni i u progonstva raztjerani, zvali crvenimi kardinali, dolazili su neprestano i odilazili iz Fontainebleau-a, te su nastojali sklonuti papu, da se upusti u nova dogovaranja s carem i da popusti. Oni su mu risali crnimi bojami žalostno stanje ciele crkve, koja je sada bez vrhovne glave, pošto vjernici nemogu s papom, vrhovnom glavom obćiti, i on nemože svoje apoštolske službe obavljati. Ništa ljepše nisu mu risali niti žalostno stanje crkve u Rimu, koja je skoro sav svoj kler izgubila; napokon predstavljali su mu, kako-li su zapušćene crkve u ostalih zemljah, te stoje kao sirote — bez pastira — u svietu. Ako se ovakovo žalostno stanje doskora nezaprieči, primjetili su na koncu, to se je bojati, da će se vez, koj ove crkve s Rimom spaja, doskora razkinuti i zavladati podpuna anarkija i skizma. Da napokon još većma dirnu papu u srce i laglje ga sklonu na popustljivost, spomenu mu u tamnicah i progonstvu čameće „crne kardinale"; predstave mu nevolje i muke, što jih trpe prelati i svećenici u crkvenoj državi, koji su iz do-

ćemu sinu, u kom je lišio papu gospodstva, i da je ovoga svoga sina nazvao „rimskim kraljem." Jer je moralo ili za uviek biti uništeno kraljestvo papino, ili je imalo propasti kraljestvo novoga kralja, koj se je imao roditi. Što se medjutim od ovoga dvojega sbilo, to nam je povjest jur odavna pokazala. I u naše dane novo kraljestvo u Rimu iztisnulo je staro kraljestvo papinsko. Nu čija će biti budućnost, možda će nam skori dogodjaji razjasniti.

movine protjerani, koje vuku od grada do grada, iz tamnice u tamnicu i primjetnu, da on sve te jade može odstraniti, ako popusti i s carem se izmiri.

To je istina, da se je sve, kako su kardinali papi priobćili i sbivalo; samo su oni morali te stvari orisati njegovu carskomu gospodstvu Napoleonu, a ne svomu duhovnomu poglavaru papi; te su morali ne ovoga, nego onoga sklonuti, da udari putem pravednosti prema crkvi i njezinoj vrhovnoj glavi. Papa, kao stranka, koja je napadnuta i progonjena, nije mogao, nije trebao, nije smio popustiti. Crna opisivanja, kojimi su kardinali papi orisali žalostno stanje crkve, velike patnje klera i prognanih kardinala učine silan utisak na papinu tolikimi tjelesnimi i duševnimi boli poništenu dušu; nu on osta postojan, te nepopusti od crkvenih i svojih prava niti za dlaku i opirao se je savjetu, predlogom i molbam kardinala.

(Dalje će sliediti.)

Bratovštine.

O prvih kršćanih već nam sv. pismo liepo svjedoči, da su bili „jedno srce i jedna duša“, a poslie kroz dugo vremena čitamo u starih spomenicih o njihovih prekrasnih vrlina. Oduševljeni za vjeru Kristovu svaki je od njih živo nastojao, da živi posve po volji Boga i Spasitelja svoga. Poticala za to nije trebao s vana, od drugih; imao ih je dovoljno u srcu i duševnosti svojoj.

Nu kako je i u prvom početku sv. crkve bilo časova, da je mar kršćana i njihova revnost malaksala, tako su što dalje a to sve bolje učestali ti časovi. Oduševlenje je ohladnilo, ljubavi je ponestalo, strasti se svakojake budile, dok premnogi ne počeše živjeti, kao da o kršćanstvu nikada ni čuli nisu. Ovakve mlitavce trebalo je osokoliti, hladna srca uzpalit, život kršćanski na novo oživjeti. I kad mnogi kršćani u sebi nisu našli za to poticala, a ono su se bolji medju njimi stali skupljati, da tim nesrećnikom pripomognu, a i sebe što više usavršivaju.

Ovako su nastale bratovštine. Više kršćana najme sastalo bi se u družtvo vjersko. Svrha mu bila slava božja, koju su nastojali članovi promaknut promičuć vjersko usavršivanje svoje, i pospješujuć duševno i tjelesno dobro griešnih i trpećih bližnjih svojih. Sredstva za tu svrhu jesu vjerozakonska: propovjedi, dobro štivo, često primanje sv. otajstva, posebne molitve, milostinje, svetkovanje nedjelje i blagdana, pak i druge njeke pobožnosti.

Kada je osnovana prva bratovština u crkvi težko je točno opredieliti. O parižkom biskupu Odonu († 1208.) pripoviеda se, da je za svoju dioecezu svake godine dan poslje trojačke nedjelje ustanovio svetkovine marijanske bratovštine. God. 1211. osnovao je sv. Dominik uz pomoć papinskoga legata glasovitu bratovštinu u Toulousi. I sv. Bonaventura zasnovao je bratovštinu svjetovnjaka prozvanu *Confalonieri* ili *Gonfalonieri*. Pravila te bratovštine potvrdio je god. 1267. papa Klement IV. Svrha joj bijaše, odkupljivat od Saracena uhvaćene kršćane. Ime joj je od zastave, *confalone* prozvane, na kojoj bijaše naslikana blažena Gospa.

Po ovom primjeru ustroje se na skoro posvuda bratovštine. Uspjeh pako djelovanju njihovu bio je uprav divan. Članovi tih bratovština nisu radili samo o krepostnom i pobožnom svojem životu, nego su činili i druga krasna djela kršćanske ljubavi: podupirali sirotinju, dvorili bolestne, odkupljivali zarobljene, a dizali mnoge koristne zavode, za koje se danas država hoće da brini. Koli raznovrstna im je zadaća bila vidi se i odtuda što je i za pravlenje mostova bila bratovština (*fratres pontifices*), koja se je iz ljubavi prama bližnjemu brinula, da se mostovi svuda posagrade i poprave gdjegod je to nuždno bilo i kakogod bi se moglo olahkotiti putovanje.

Crkva je, a naročito njena vrhovna glava, s veseljem gledala krasne plodove neumorne marljivosti članova bratovštine. S toga ih je pohvalami svojimi još više na rad nukala, a po svojoj vlasti gledala im je namaknuti i duševnih darova. Tako su n. pr. pape Pio V. i Pavao V. podali bratovštinam sv. čisla i presv. otajstva mnoge odpuste, a tako čine uviek sv. otci pape. Znadu bo oni svi vrlo dobro, od kolike su koristi po crkven život bratovštine.

Da ne bude zloraba, kakvih može biti svagdje gdje ljudi rade, sv. crkva ustanovila je njeke ustanove, na koje se mora paziti, kad se bratovština ustraja. Klement VIII. u bulli *Quaecumque* od 7. prosinca 1604. naloži, da se za upis članova u bratovštinu ne smije nikakva plaća primiti. Posve je naravno pako, da će se svatko, prije nego-li u bratovštinu stupi, gledati točno upoznati sa svrhom i s naravju te bratovštine. Kao član pako svatko će morati životom svojim pokazati, da je vriedno udo bratovštine, te nastojati da što više promakne njenu svrhu. Pravila bratovštine vršiti će točno. Ne vežu doduše ta pravila pod grieh, ali tko ih vršio ne bi lišio bi sebe mnogih milosti, koje jedino kao valjan član dobiti može, a uz to škodi i drugovom svojim uzimajuć im s jedne strane sgode, da ih dobar njegov primjer na što veću revnost potakne, s druge pako strane sablaznjujuć ih nemarnošću svojom.

Sve bratovštine stoje pod vlašću biskupa dotične dioeceze. On im pravila potvrdjuje, te ih i promjeniti može. On ima pravo, da ih nadgleda, posjećuje i upravlja njihovimi povlastmi i milostmi. Bez ove kanoničke potvrde ne bi bratovštine mogle dobiti onih oprosta, koje obično imadu. Neposredno pako upravlja bratovštinom župnik ili posebice imenovan predsjednik. Njihovo je pripaziti, da se pravila točno vrše, da se nikakva zloraba ne uvuče, da bratovština uviek diše dobrim i nabožnim duhom.

Kako da se bratovštine ustrajaju, za to ne ima posebnih osobitih propisa, koji bi se za valjanost same bratovštine vršiti imali. Članove smije primati jedino

predsjednik, tek onda, ako ima osobitu povlasticu, može si za upisivanje postaviti zamjenika.

Prem su bratovštine vrlo koristne, prevelik broj u jednoj župi samo bi štetno mogao uplivat na razvoj pojedinih. Za to i preporučaju, da ih se u pojedinih župah ne osniva premnogo. U istoj crkvi može biti više bratovština, nu razna imena. Uslied spomenute već bulle Klementa VIII. može biti u istom gradu ili u istoj crkvi samo jedna njekoga stalnoga imena. Istoimene bratovštine moraju biti barem jedan sat udaljena jedna od druge. Prem jedan te isti žrtvenik može biti za razne bratovštine povlašten žrtvenik svjetuje se ipak, da si svaka bratovština odabere poseban žrtvenik, jer će se tako moći na put stati svakoj smutnji.

Ovako osnovanu „bratovštinu sv. Josipa" preporuča uzoriti gospodin u posebnoj svojoj okružnici. Svrha joj je „doprinositi i sabirati prinose za dječačko sjemenište, koje se ima ustrojiti u Zagrebu." (§. 1.) Članovi su *utemeljitelji*, koji u dvie godine izplate najmanje 100 fr.; *podupirajući*, koji doprinose bud svake nedjelje, bud svakoga mjeseca jedan novčić, i *djelujući*, koji osim svoga prinosa sabiru još prinose od drugih (§§. 3—6.). Osim ove dužnosti svaki član ima izmoliti jedanput na dan „Otče naš", „Zdravo Marijo" i „Slava otcu" na slavu sv. Josipa, neka bi on zagovorom svojim izprosio kod Boga blagoslov za ovo naše poduzeće (§. 10.). A kakvu nagradu daje bratovština članovom svojim? Vriedne članove njene ponajprije jako nagradjuje već sama misao, što mogu ma išto doprinesti za tako plemenitu svrhu. Uz to za sve članove čitat će svećenici nadbiskupije ove svake godine jednu sv. misu (§. 11.); izprosit će se za tim od sv. otca za bratovštinu proštenja (§. 13.); kad se pako taj zavod podigne gojenci „imat će medju jutarnjimi i večernjimi molitvami i molitve za utemeljitelje, članove i dobročinitelje ove bratovštine" (§. 12.).

Mi ovim podasmo našemu svećenstvu kratak nauk o bratovštini. Na obširniju razpru ne dospjevamo, a naći ju može svatko u povećih pastoralih. Mi držimo, da će svatko rado stupit u našu bratovštinu, kad mu se točno razloži, kako su neznatni tereti, koje će na se preuzeti, s druge pako strane, kako su velike duševne blagodati, kojih će biti dielnikom. Iztakne-li se za tim, kako je bratovštini preplemenita svrha, kako je u današnjih okolnostih neobhodno nuždna, uz dovoljan broj članova bratovština će bujno cvasti. Neka medjutim nikoga ne smuti, ako s početka ne bi bio broj članova prema njegovoj želji. I 20 članova po župah, kako se kaže u Zapisniku priloženom uz okružnicu, revno doprinoseć svoj novčić sakupit će u 12 godina 50.000 for. A izmedju 344 naših župa ima-li i jedna samo, gdje se ne bi našlo 20 ljudi, koji će se obvezati, da bud 52 bud 12 novčića na godinu doprinose? Bude-li ih više, tim bolje, ne bude-li ih radimo i s timi. Ne budi nam dakle ništa zapriekom, nego počmimo oduševljeno, a duhovna vlast morati će se pobrinuti, da se indulgencije izprose od sv. stolice što prije.

Viestnik.

Zagreb. Prekjučer na imendan nj. velič. carice Jelisave pjevao je u stolnoj crkvi sv. misu uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup. Uz preuzvišenoga g. bana J. Mažuranića prisutno je bilo činovničtvo obih naših vlada, sveučilištni rektor i ravnatelji ostalih učilišta sa učiteljskimi sborovi, načelnik gradski s poglavarstvom i zastupstvom, te drugi pobožni puk.

— Od hercegovačke deputacije, koja je išla u Budapeštu poklonit se nj. veličanstvu caru i kralju našemu, svratili su na povratku kući u naš Zagreb svi katolici i njeki Muhamedanci. Pravoslavni ne dodjoše s trgovačkih, kako kažu razloga, a za njimi se povedoše i njeki Muhamedanci. Katolike zastupali su: presv. g. biskup fra. Angjelo Kraljević, državnik Franjevaca fra. Paško Buconjić, župnik u Dubravi kod Stolca Stipan Putica, podtajnik biskupov fra. Stipo Naletić, katolićki trgovac iz Mostara Blaž Zelenika i tajnik baruna Jovanovića Marko Poljanić. Svi katolički svećenici odsjeli su kod uzor. gospodina. Nadošli u nedjelju nenadano dočekani su članovi ako i ne najsjajnije, a to najiskrenije. Na prijateljskih sastancih kod „cara austrijanskoga" u nedjelju i ponedjeljak govorilo je na sav mah srce svih prisutnih. Dao Bog, te iza duge tmaste noći zasjalo sunce sreće nevoljnoj braći našoj. Nu bilo pravo svjetlo sunčano, svjetlo zdrave kršćanske prosvjete, a ne tobožnje svjetlo nadri-znanja novovjekoga, koje radja materijalnu propast, a moralnu izkvarenost, kudgod zadahne kužnim svojim dahom. S timi vrućimi željami odpratismo i mi hrabre naše Hercegovce.

— Preuzvišeni gospodin biskup Strossmayer udostojao se je crkvi sv. Jurja u Ladjevcu za podignuti se imajući treći žrtvenik preliepu oltarnu sliku sv. Josipa milostivo pokloniti, na kojem visokom daru u ime svoje i svoga župnoga puka sniženo Nj. Preuzvišenosti blagodarnu desnicu ljubeći najljepše zahvaljujem; a sv. Josip, i sv. Juraj. kojih imena Nj. Preuvišenost nosi, moliti će se pred božjim prestoljem, da dragi Stvorac obsipa Nj. Preuzvišenost svoga biskupa na zemlji svakim darom i blagoslovom, kao što se za svoga hrvatskoga mecenu cieli hrvatski narod moli. U Ladjevcu 3. studen. 1878. Cvjetko Gruber, župnik.

— Nedavno je nadbiskup Aixski sa 14 francezkih biskupa predložio rimskoj stolici osnovu o načinu, kako da se sabire Petrov novčić te molio, da ju rimska stolica svojim ugledom odobri. Na ovu molbu francezkih biskupa odgovorio je kardinal-tajnik nadbiskupu u Aixu ovim pismom: „Vriedno Vaše pismo, u kojem ste sa dvanaest svojih drugova obrazložili potrebu, da se nešto nova odredi o sabiranju Petrova novčića radi silnih progona, kojimi crkvu svakim danom sve više muče upravitelji nesretnoga poluotoka, dopalo je zbilja ruku sv. otca. Ova zajednička želja francezkih biskupa, da se apostolskoj

stolici u pomoć pritekne, kako se je silno dojmila otčinskoga srca sv. otca, tako mu je novim dokazom, da se nisu niti u naše doba nikada umnožile boli rim. stolice, a da nije slavni episkopat toli vriednoga i velikodušnoga naroda o tom nastojao, da prava vrhovnoga glavara crkve štiti i brani, da ga u velikoj žalosti tješi i da mu olakša financijalnu nevolju, u koju ga baci revolucija i koja mu često skoro nemožnom čini upravu sveobće crkve. Ova sinovska odanost častnoga episkopata prama rimskoj stolici i njegov živi interes za sve sgode u katol. svietu, bez dvojbe je jedan od najglavnijih uzroka onomu obilju milosti i darova, kojimi ga Gospodin obsipava. A to obilje blagoslova je doista veliko. Danas neštuje rimsku stolicu samo kler i francezki narod više nego što je to ikada u povjesti činio, već i isti protivnici naše svete vjere, ako im srce nisu uništile najniže strasti, priznavaju danas jednako, da je rimska stolica najljepši i najsjajniji ures našega vieka. Što se tiče predmeta iztaknuta u Vašem pismu, da se najme prema sve većim potrebam rimske stolice uredi trajnom, obćom i zakonskom organizacijom sabiranje Petrova novčića i da ovu organizaciju svojom višom sankcijom sam papa odobri, misli sv. otac, pokle je sve zrelo i triezno promislio, da se o tom pitanju još za sada neizjavi. Nejma dvojbe, da su se dosada vjernici to u Francezkoj to u svem katoličkom svietu uviek rado i voljno odazvali glasu svojih biskupa, kada se je god radilo, da se darežljivosti i velikodušjem pomogne rimskoj stolici. A sve ovo mogao je činiti samo onaj narod, koj je u dnu duše svoje uvjeren o velikoj sreći, kojom ga usrećio Isus Krist, da je njegovom presv. krvi odkupljen i da je članom po božanskom Spasitelju utemeljene crkve. Ovaj čin pokazuje već dovoljno, kako svi katolički narodi prianjaju uz svoga učitelja istine i kako su mu vjerni i odani te zato nuka ovo najvišega Pastira, da njim samim na volju pusti onu uztrajnu i požrtvovnu darežljivost, koju su svojimi darovi i prinesci toli često pokazali. Znade zatim svatko i to, da su se vjernici svagdje rado odazvali ne samo pozivu svojih dioecezanskih predstojnika, već i sve moguće činili, da pomognu svetomu otcu u čas, kada su ga neprijatelji crkve novimi troškovi obterećivali i o tom snovali, da mu zapriečе praktično izvršavanje njegove vrhovne crkvene vlasti. Baš zato mnije sveti otac, da je mnogo bolje, mudrosti i revnosti kat. episkopata prepustiti skrb i brigu, kako da se čim shodnije sabiru darovi i prinesci prama raznim okolnostim kat. svieta, koje se nemogu pustiti s oka, hoće-li se olakšati posao onim, koji daruju. Napokon težko bi otežćala savjest otca svega kršćanstva, da se o njem rekne, kako je znao nametnuti vjernikom ne samo spomenute darove i prineske već im i način i razmjerje odredio, u kojem da doprinesu. Ono veliko pouzdanje, kojim svi katol. narodi svoje biskupe susretaju, već je dovoljno jamstvo, da će biti najboljega uspjeha koji mu drago način po njih odredjen za spomenuto poduzeće. Dovoljno je i to, da narodi nezaboravljaju, kako je api oteta svjetovna vlast, koju mu providnost podieli, da sebe uzdržaje i da se brine za upravu cjelokupne crkve. Oni su uvjereni, da će rim. stolica sve dotlje trebati podporu svojih vjernika, i da nemože sve dotlje vršiti svoje poslanstvo u svem svietu, dok joj se neuzpostavi pravo posjeda. Svatko znade, da su za upravu crkve, za stvari savjesti i za redoviti tečaj uprave u pojedinih biskupijah nuždne kongregacije i da se ove sastoje od kardinala, prelata, konsultora i činovnika. Broj ovih je veoma stegnut bar u razmjerju prama činovnikom namještenim na drugih svjetovnih upravah. Nu svećenička revnost te požrtvovnost, koju su dotičnici više puti već pokazali, nadoknadjuju uz malenu plaću manjak radnika. Ovaj manjak radnika potiče iz manjka na sredstvih, koja se malo po malo grabe upravi za sveobću crkvu. Sve dotlje, dok još nije bila posve izvedena usurpacija svjetovnoga suverenstva pape i dok za ovom nije sliedilo uz sve obećanje onoga, koji ga dao, uzkrata crkvenih dobara, ukinuće redova, pljenitba samostana, biblioteka, muzeja i drugih imovina svake ruke i sve dotlje — a ovo je u naše doba najgroznije — dok se nije skoro nemoguće učinilo, da se uztrajaju spomenuta kolegija i novicijati, sve dotlje bili su glavi crkve u upravi dvadeset stotina milijuna duša na pomoć ovi uresi crkve. Danas, kako svatko znade, nepreosta od toga ništa, a potrebe su se još i umnožale, jer se je papi nesamo brinuti za velik broj nevoljno potištenih redovnika i redovnica, već i za one biskupe, koje talijanska vlada neće da prizna i koji nejmajuć sredstva, da upravljaju svojimi biskupijami i uzdržaju svoja sjemeništa, moraju svu pomoć izčekivati od rimske stolice. K ovoj nevolji dolazi još i ona pretnja, a već se je to i na mnogih mjestih izvelo, da će se svim nepriznanim od vlade biskupom obustaviti temporalia a svećenikom beneficija. Usried ovoga toli strašnoga prevrata, još je jedna žalost, koja silno razdire srce sv. otca, a to je bezbožna škola. Pučanstvo glavnoga grada cieloga kršćanstva odgaja svoju djetcu u tih školah a velesvećenik, nepogrešivi učitelj i čuvar kršćanske vjere nemože da o svom trošku podigne kršćanske škole. — Ovdje se može spomenuti još i to, da svaki dan na sv. otca dolaze molbe iz Amerike i drugih zemalja, da im pošalje misionare, delegate i druge zastupnike rimske stolice budi da promiču interese kat. crkve budi da vjeru kršćansku razšire, a težkim srcem mora izpoviedati sv. otac, da radi spomenuta manjka na sredstvih i osobah nemože zadovoljiti molbi za toli uzvišenu stvar. A najposlje ima sv. otac još velike troškove i za one osobe, koje su služile njegovoj svjetovnoj upravi, a da ih on svojom milostnicom rukom nepodupire, oni bi bili lišeni svake pomoći i izvrženi najvećim nevoljam a na veselje veličajuće revolucije, koja im nemože oprostiti vjernost i odanost prama rim. stolici. Enciklike, alokucije, govori i sva akta rim. stolice naviešćaju dovoljno svemu svietu tuge i žalosti, koje papa ćuti. Stoga, budu-li biskupi na ove boli sjećali vjernike, oni će rado i od sada htjeti olakšati silne potrebe rimske stolice. Sveti otac pako, zahvaljujuć se na revnosti, koju su biskupi tim pokazali, što sabiranje Petrova nov. hoće još više promaknuti, ostavlja njihovoj brigi, da umnožene potrebe ove rim. stolice vjernikom obznane. Oni će najbolje znati sva ona sredstva pokazati vjernikom, kojimi će se namišljen cilj najlaglje i najshodnije postići, a to tim više, što im u tom poslu bude takodjer na ruku katol. štampa, koja je za sabiranje Petrova novčića mnogo učinila i sada jošte čini te stoga vriedna svake pohvale. Još mi na koncu nepreostaje drugo, no Vašoj nadbiskupskoj milosti, koja je uviek prva bila medju onimi, koji su radili za boljak crkve, priobćiti, da Vam i Vašim častnim drugovom, koji su podpisali spomenuto pismo, Nj. Svetost podieljuje svoj apost. blagoslov te imajte dobrotu ovo pismo priposlati drugovom, a podpisani smatra si za čast Vam izraziti svoje najveće počitanje. U Rimu 4. listopada 1878. *Laurencij kardinal Nina.*

Urednik Dr. Andrija Jagatić.

Tiskom Dragutina Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 48. U Zagrebu, 28. studenoga 1878. **Tečaj XXIX.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Blagoslov kuća.

(*P. Leber.*)

Pod gornjim naslovom izašao je u br. 43. i u br. 44. „Katoličkoga Lista" članak, koj treba uvažiti. Pisan je članak plemenitom namjerom, a svrha ovim redkom neće biti, da onaj članak pobijam; jer se u glavnom s njime slažem. Spomenuti ću njeke nazore, s kojimi nebi se mogao svatko složiti, a gdješto ću nadopuniti.

Pisac spominje, da je u senjskoj u i modruškoj biskupiji običaj poslje sv. 3. kralja kuće blagoslivati, i da tom zgodom svećenici gdjekoji mole formulu, koja nije u diecesanskom ritualu. I u zagrebačkoj nadbiskupiji postoji običaj, da se oko sv. 3. kralja kuće blagosivlju. Ritual rimski, a po njem i veliki zagrebački ritual imadu formulu za blagoslov kuća i to za vrieme na veliku subotu. Po tom se vidi, da je njekad morao običaj biti na veliku subotu kuće blagoslivati. Odmah iza te formule dolazi u zagrebačkom ritualu (str 224) druga, koja je propisana za drugo vrieme, i tom bi se formulom imalo svećenstvo oko sv. 3. kralja služiti. Mali ritual neima nijedue te formule, nego ima (strana 131.) za blagoslov nove kuće, i to mnogo obširniju, nego što je to za isti slučaj u velikom ritualu (str 225.)! Iz toga se vidi, da onaj, koj je sastavljao mali ritual, nije se mnogo obazirao na veliki, te strogo uzeto s malim ritualom nebi se smjelo ni služiti, jer nije odobren po duhovnoj oblasti. S veseljem je primilo svećenstvo zagreb. nadbiskupije viest, da je pod tiskom diecezanski ritual; jer dosadanji nije odgovarao potrebam vremena. Samo je žaliti, da sav episkopat hrvatski nije složno jedan ritual izdao za sve biskupije hrvatske domovine, tà imamo istu vjeru i domovinu. Ako li bi zbilja bilo potrebito za koju biskupiju nješto posebnoga odrediti, to bi se lahko učinilo u dodatku. — U našoj nadbiskupiji ima mjesta, gdje se neobavlja blagoslov kuća, ima gdje u jednoj te istoj župi svećenik dolazi u njeka sela blagoslivat u druga nedolazi; jer je tako običaj. Bilo bi svakako najbolje, da se blagoslov kuća obavi u svih mjestih ili u nijednom, a to zbog jednakosti; jer župljanom se čudno čini, da izpovjedajuć istu vjeru katoličku s drugimi župljani, k jednim dolazi župnik, k drugim pako nedolazi. Ima razloga, kojimi se dade braniti drevni običaj kuće svake godine blagoslivat; al imade i razloga, koji bi svjetovali, taj običaj dokinuti, i samo onim župljanom dolaziti, koji bi željeli izrikom, da jim se dodje u kuću i istu blagoslovi. Imade slučajeva, gdje je župnik obznanio sa propovjedaonice, neka bi po nj poslali seljani u odredjeni dan kola, da obavi blagoslov, a kola nisu poslana. Kad je upitao za uzrok bude odgovoreno, da je bilo ružno vrieme i blato, pa da jim se nije htjelo župnika mučiti! Dogodilo se je i to, kad je župnik obznanio da će samo u onu kuću doći blagoslovit, od koje gospodar izjavi pred njim tu želju, da jih je samo njekolicina došla. Recimo sasvim iskreno, ima jih premnogo, koji smatraju blagoslov kuća samo za teret; jer tom zgodom nješto dadu. Meni se nije nikad mililo gledati, kako župnik ide s križićem, pred njim zvonar s jednom vrećom a drugi zvonar s drugom vrećom. Mnogomu župniku težko je u takvoj pratnji ići, osobito glavnom cestom, a uz to ako su zvonari pijani, kao što to nisu riedki slučajevi. U Primorju, kako veli čestiti pisac, daje narod nagradu u novcu i to je mnogo prilićnije. Gdje je taj liepi običaj, da župnika zovu blagoslovit **novu** kuću, taj je običaj zbilja hvale vriedan. G. pisac iz senjske biskupije misli, da je dobro, osobito za mladje župnike, da iznenada dodju kuću blagoslovit, jer će tako bolje upoznati red i stanje kuće. Ja nisam toga mnienja.

Jer kao što spominje sám g. pisac, sasvim iznenada neće doći, u to vrieme nadaju se župljani njegovu dolazku, a ako bi i došao, to bi samo u prvu kuću došao, a zbog jedne kuće neizplati se nenadano dolaziti. Župnik ako neobznani, kada će u koje selo doći, neće mnogog naći kod kuće, a kad obznani neće se moći tako lahko s kakvim poslom izgovoriti. Ima u mnogih selih kapelica, gdje na takav dan župnik običaje službu služiti, morati će s toga obznaniti, da narod može na taj dan u crkvu doći. Želi-li župnik u koju kuću iznenada doći, pružiti će mu se tečajem godine prilika Ima puno toga što župnik prigodom blagoslova kuća opazi. Što mu nije s voljom najbolje će učiniti, ako nakon svršenoga blagoslova u cieloj župi spomene u crkvi — kada se puno svieta sastane — što mu nije bilo u volji, a što mu je s voljom, a čuvati će se tom zgodom da neimenuje osoba. Umjestna je opazka pisca iz senjske biskupije, da župljanom stavi župnik na srce slike Isusa i svetih, jedino mislim da nebi bilo praktično pristati uz mnienje istog pisca, da one kuće neblagoslovimo, u kojoj bi našli kakvu nedostojnu sliku. Učinimo se takvom zgodom kao da nismo ni opazili takove slike, blagoslovimo kuću, jer u tom smo poslu u nju i došli, a bit će zgode da kuće gospodaru u četiri oka reknemo, neka onu nedostojnu sliku ukloni. Pitati tom zgodom jesu-li se izpovjedili i pričestili jest suvišno, jer će svaki kazati da jest, a na sv. izpovjed nagovarati biti će najzgodnije mjesto sa propovjedaonice. Isto tako mnijem, da tom prilikom netreba ukućanom govoriti ob onih nedostatcih i o griesih, koji vladaju u njihovih kućah, jer to bi se raznosilo po cielom selu i tim nebi dotičnici postali bolji nego morda i gorji, a i zvonari nisu šutljivi te bi to okolo pripoviedali. Što imaš komu kazati, kaži mu, kad se s njim na samo sastaneš. Isto tako mislim, da neće moći župnik tom zgodom mladež iz kršćanskoga nauka izpitivati, niti mu je to od potrebe; jer župnik pozna one, koji marljivo polaze na kršćanski nauk i takove će tom prilikom pohvaliti, a koji nepolaze, nje će tom prigodom na polazak opomenuti.

Jako dobro spominje g. pisac, da nevalja onaj običaj, koj je nastao, da katolički župnik ide kuće inovjernika blagoslivat, poimence kuće sljedbenika grč. iztoč. vjeroizpovjedanja. Izbilja taj običaj obstoji i morao bi se dokinuti; jer tim načinom radja se indiferentizam, a i našim župljanom nije to u volji. Isto tako neumjestan je običaj prigodom pokopa inovjerca u katoličkih crkvah zvoniti. Nije to nikakova intolerancija, nepokazujemo mi time svoju mržnju na inovjerce, ako mi svoju vjeru ljubimo i crkvene ustanove štujemo. Ljubimo mi inovjerce kano svoju rodjenu braću, al u svetinjah svojih neobćimo s njimi. Njim neka bude njihova vjera sveta i njezine ustanove, a nam neka bude naša vjera sveta. Tim zahvaljujem g. piscu na njegovu praktičnu članku, neima dvojbe, da će o toj stvari mnogi dušobrižnik razmišljavati, a sad još nješto.

*

Spomenuto je u ovom članku, da nebi bilo s gorega kad bi sve hrvatske biskupije imale jedan ritual. To mi je reći i glede diecezanskoga katekizma. Po mom mnienju nije dobro, da se jednoj jedincatoj osobi povjeri sastavljanje knjige, koja će imati služiti cieloj biskupiji ili morda dvima trima biskupijama. Zašto nebi bilo pozvano na izradbu takve knjige više svećenika i iz raznih biskupija. S diecezanskim katekizmom služiti će se najviše vanjsko svećenstvo, zašto nobi u tu radnju bili pozvani stariji i izkusniji svećenici, koji poznaju potrebe naroda. Što bi takov odbor izradio, trebalo bi prije predati putem novina, neka sve svećenstvo pojedina poglavja razmotri i svoje opazke primetne. Odbor bi tada te opazke uvažio ili zabacio i onda bi imalo tekar djelo pod tisak doći.

Onda bi se čovjek mogao nadati valjanu djelu. Pred dvie tri godine bio je glede katekizma. jedan svećenik iz petrinjskoga kotara predložio, neka bi ga sastavio odbor, sastojeći takodjer iz članova vanjskoga svećenstva. Zašto taj predlog nije bio uvažen, meni je nepoznato. Nije bolje niti sa školskimi katekizmi, eto opet dobismo novi, koj se znatno razlikuje od prijašnjega, a to je po katehetu i mladež težko. Jedva priučiš djecu na nješto, eto moraš opet prekrenuti. I u molitvah ima svaki čas promjena. Uzmite njekoliko hrvatskih molitvenika i katekizme, pa ćete na veliko svoje čudo naći, kako se u najglavnijih molitvah glede reda i izbora rieči neslažu. Nije-li to Bogu plakati da svakih deset godina milog Spasitelja drugim imenom zovemo, kao da se on mienja ako se mi mienjamo Zvali smo ga najprije Jezuš Krištuš, zatim Jezus Kristus, onda Isus Krst, kašnje Isukrst, sada Isust Krist, a za 10 godina zvati će ga opet morda Isus Hrist. Netreba da uvjek novotarimo, nego treba jedanput uglaviti, pa kod onoga ostati.

Ovoga članka nisam pisao zato, da komu omilim ili da komu omrazim, pisao sam iz naj-

čistije namjere, i zato molim da mi se taj rad po tom i ocienjuje. *)

Pio VII. i Napoleon I.

(Dalje.)

Medjutim pet mjesecih iza dolazka papinoga u Fontainebleau vrati se Napoleon s ruske vojne, koja je po nj to-li kobno izpala, u Francezku. Svojom navadnom, neutrudivom i ženialnom vojničkom i administrativnom djelatnošću pokuša sve, samo da svoj gubitak novimi četami nadoknadi, i da puk na nove žrtve ohrabri.

Kako su sada stvari stojale, činilo mu se je, da je skroz politično i shodno, barem na izliku izmiriti se s papom. Time, što je neprestano papu potištavao i u zatvoru držao, nije samo prave katolike u svojoj zemlji, nego takodjer i katoličke knezove i podanike onih zemalja, koje su o njem ovisne bile, navlastito pako svojoj vjeri odane Poljake, proti sebi uzpirio; a sada mu je trebalo požrtvovnosti ovih naroda, da nadoknadi štetu, što ga je u Ruskoj zatekla. Da dakle oduševi puk za svoju stvar, hotio se je opet s papom, makar samo na oko izmiriti; te kod toga nije niti iz daleka mislio na to, da papu opet uzpostavi u njegova prava ili da ikoliko odustane od dosadanjega gospodstva nad crkvom. Što nisu njegovi kardinali odsele mogli kod pape izhoditi prošnjami i predlozi, nastojao je on provesti političkimi lažmi i varkami.

Za izliku upotrebi dan nove godine 1813. i pošalje jednoga od svojih dvoranika u Fontainebleau, da čestita papi novu godinu, i da ga opita, kako mu je. Papa pošalje po običaju takodjer sa svoje strane jednu osobu, da caru zahvali na prijaznosti, kojom ga susrete o novoj godini, i da caru takodjer čestita novu godinu. Za taj posao posluži se kardinalom Doria; jer je znao, da je ovaj u osobitoj milosti kod cara. Kratko vrieme, što ga sprovede ovaj kardinal u Parizu, upotrebi Napoleon u tu svrhu, da se sporazumi, kako bi opet udario stazom pomirenja s papom. S kardinalom Doria vraćajućim se u Fontainebleau, podje i nantežki biskup, Duvoissin, koj je kao punomoćnik carev papi imao predložiti više proposicija, koje su imale služiti za podlogu izmirenju. Nu u ovih proposicijah pokaza se Napoleon starim potištiteljem i crkve i njezine vrhovne glave, i sbog toga nije papa nikako mogao pristati na te proposicije.

U prvoj proposiciji tražio je Napoleon: „Papa i njegovi nasljednici morati će prije nego nastupe svoj potifikat obećati, da neće ništa odrediti niti provesti, što bi se protivilo četirim gallikanskim člankom?“ Druga proposicija glasila je: „Papa i njegovi nasljednici smjeti će u buduće samo jednu trećinu kardinala imenovati; imenovanje pako ostalih dvijuh trećina kardinala biti će prepušteno katoličkim knezovom.“ S ovom proposicijom namjeravao je Napoleon deblji kraj potegnuti; jer je stranom veći dio zemalja katoličkih knezova imao u svojih rukuh, stranom pako je vrhovno gospodstvo nad katoličkimi knezovi izvršivao, tako, te je mislio, da će sam ove dvie trećine kardinala imenovati i tim načinom kroz svoje kardinale postići to, da će budućim papom biti izabran čovjek, koj će biti skroz po njegovoj volji.

U trećoj proposiciji tražio je Napoleon od pape, da javnim breve-om osudi ponašanje onih kardinala, koji nisu htjeli prisustvovati njegovoj ženitbi s Marijom Louisom. Učini-li papa to, obeća Napoleon, da će biti opet blagonaklon prema tim kardinalom i da će jim dopustiti, da smiju na novo obćiti s papom; ali pridoda, da ti kardinali moraju taj papinski breve primiti i podpisati.

U četvrtoj proposiciji su kardinali di Pietro i Pacca izuzeti iz navedene careve milosti, te se u njoj veli, da njim neće nikada biti slobodno s papom doći u doticaj i obćenje.

Carevi punomoćnici upotrebe posvemašnu tjelesnu i duševnu slabost i nemoć, u kojoj je uslied mnogih pretrpljenih patnja sv. otac bio, kao što i grozničavo stanje, koje je papine sile iznemoglo, duh mu otupilo i za vanjski sviet bezćutnim učinilo, na to, da ga jadikovkami, prošnjami i kojekakvimi crnimi opisivanji sklonu, da pristane na careve predloge. I jer su se nadali, da će postići svrhu, izvieste cara o tom, i pozovu ga, da sam osobno dodje, i konačnomu uredjenju odnošaja pribiva. Car primi taj poziv i dodje dne 13. siečnja 1813. sa caricom Marijom Louisom u Fontainebleau; posjeti papu, izljubi ga, i obsipa ga tolikimi znaci prijateljstva i ljubavi. Papa se poveseli, kad opazi, kako se je Napoleon promjenio i zaboravio je u dobroti svoga srca na sve prijašnje jade, što mu jih je car zadao; a nije siromah

---

*) Slažuć se s velecienjenim g. piscem u glavnom primetnut nam je nješto o dioecezanskom katekizmu i molitvenicah. Katekizam je prevodio doduše jedan jedini i to „stariji“, nu nije tiskan prije, nego-li je svestrano prevod pretresivan u posebnom odboru. Radili su tu uvaženi naši bogoslovci, prvi vještaci u jeziku, izkusni vjeroučitelji, te i takovi, koji su bili u duhovnoj pastvi. A svi ovi u svojih strukah vrstni ljudi jedino su o tom nastojali, kako da se točno, hrvatski dobro i za puk te djecu razumljivije prevede katekizam Deharbeov, komu bar za sada premca ne ima. Pošlo se je pako ovim putem, jer je višegodišnjim izkustvom po premnogih drugih dioecezah dokazano, da je Deharbe vrlo sgodan; s druge pako strane nije uspio pokušaj, da se samostalno što kod nas izradi. Dosadanjemu prečestomu mienjanju uzrok je, što se nije uviek radilo sustavno. Korak sadanji u tom pogledu biti će u koječem i nedostatan, al ćemo ipak laglje u budućih izdanjih izpravljat tek po manje nedostatke. Na dušobrižnom svećenstvu je sada, da točno prouči katekizam, ter ga nastoji što jasnije protumačiti. Bez velikoga truda i nauka ni jedan katekizam neće biti dovoljno jasan. — Što se molitvenika tiče, dosadanjoj različnosti doskočio je naš marljivi sbor duh. mladeži zagrebske. Baš sada je pod tiskom novo izdanje obljubljenoga Jaisova molitvenika, pak su sve molitve preradjene posve prema onim u katekizmu diecezanskom. S toga već sada upozorujemo na nj naše svećenstvo, jer će ga vrlo sgodno moći podati u ruke i školskoj i neškolskoj mladeži, koja će u njem naći iste molitve, koje čuje u školi ili s propovjedaonice. Ur.

niti iz daleka slutio, da je Napoleon u svom srcu ona ista guja, kakova je i prije bio, i da je cielov, što mu ga dade, cielov Jude Iskariota. Sljedećega dana, kad je car opet k njemu došao i sada mu tek svoje predloge u crkvenih odnošajih predložio, imao je papa sgodu uvjeriti se o Napoleonovoj prevrtljivosti. Jer kad se je papa ustručavao pristati na njegove zahtjeve, to se jučeranje prijateljstvo carevo promjeni u prijašnje tyranstvo, i došlo je bilo do neugodna sukoba medju carem i papom, i tom sgodom izruži Napoleon papu najprostijim načinom. Da pače tom sgodom bio je digao ruku, da će udariti papu, nu dokolnici njegovi opomenu ga na to, da se nebi zaboravio. Cielim svojim ponašanjem pokaza Napoleon očito svemu svietu, da je skroz bezobziran i da prezire papu, i da je jučeranje njegovo ponašanje spram pape, bilo golo pretvaranje.

I pošto uz sve to nije Napoleon mogao od pape izmamiti onih koncesija, kojim se je nadao, nastave odani mu kardinali dogovarati s Pijom. Oni napokon izposluju sličnimi opisivanji, tužaljkami, jadikovkami i prošnjami, kako jih malo prije navedosmo to, da je 71godišnji, tolikimi i tako težkimi patnjami skršeni starac podpisao dne 25. siečnja 1813. novi ugovor, sklopljen medju njim i carem Napoleonom u pogledu uredjenja crkvenih odnošaja.

U tom ugovoru odreče se papa souverainiteta u Rimu, dopusti caru, da smije imenovati biskupe po Francezkoj i Italiji i izjavi, ako li papa tih biskupa za 6. mjesecih, kako su imenovani, takovimi nepotvrdi, da jih smije kanonički investirati bud metropolita, a gdje ovoga neima, najstariji biskup u dotičnoj crkvenoj provinciji. Oni kardinali, koje je car raztjerao i pozatvarao, smjeli su opet obćiti s papom; dapače tu povlasticu dobiše i kardinali di Pietro i Pacca.

One točke ovoga ugovora, kojimi se uništuje sloboda crkve i prava rimske stolice, za koja se je papa tako dugo borio i toliko za nje podnio, i koja su sada predana samovolji bezobzirnoga cara, podpisa papa težkim srcem; i on jih nebi bio podpisao, da nisu dvorski kardinali i biskupi, užasnimi opisivanji žalostnoga stanja crkve, prognanih kardinala, biskupa i ostaloga klera, skršili njegovo srce; da ga nisu prevarili, kako-li će velika blagodat po svu crkvu odatle nastati, izmiri-li se on sa carem, i da ga nisu nadmudrili i nalagali, rekav mu, da taj ugovor nije ništa definitivna, nego da je samo nešto predbježna, što će ostati tajnom tako dugo, dok se u sboru svijuh, dakle i onih kardinala, koji se povratiti imadu neodredi način, kojim se ovaj provizorni ugovor i koncesije u njem sadržane imadu provesti. Ali Napoleon nije držao ugovora tajnom; već ga je odmah, pošto ga je podpisao papa i on, po svem carstvu svom razglasio, da ga s jedne strane — a toga se je bojao — papa, razmisliv dobro, što je učinio, neopozove; a s druge strane, da cieli sviet što prije sazna, da se je on s vrhovnom glavom crkve izmirio, pak da tako opet za sebe predobi srca katolika, što je za nj u okolnostih, u kojih je bio, bilo od velike važnosti.

Čega se je bojala crna duša Napoleonova, to se izbilja sbude. Sv. otca počela je odmah pošto je spomenuti ugovor podpisao, savjest grizti i dobi žestoku groznicu. Još većma se je kajao za svoj čin, kad se je po dolazku kardinala s ovimi, osobito pako sa kardinalom di Pietro porazgovorio ob onih točkah, koje je podpisao, i pošto je zrelije razmotrio sve one užasne posljedice, koje su mogle poteći odtuda. Jedino što je moglo prevarenoga, i uslied toga u težku bol padšega papu još tješiti, bila je nada, kojom ga kardinal Pacca osokoli, — da se može još pomoći učinjenomu zlu. Put, kojim se je ta pomoć imala postići, doskora bi pronadjen, i papa ga nastupi načinom skroz odvažnim i heroičkim. Pošto je oko sebe sakupio kardinale i upitao jih za njihovo mnienje, slože se svi u tom, da se zlo, koje se je počinilo ovim ugovorom toli protivnim crkvenoj disciplini, kojim se silno uništuje ne samo svjetovna nego i duhovna prava vrhovne glave crkve, može popraviti, ako se ovaj ugovor što prije i to svetčanim načinom opozove.

Nada, da će moći popraviti, što je pokvario, osokoli na novo papu, ulije mu prvašnju snagu, prijašnji mir i prijašnju odvažnost Misao, da mu valja braniti stvar božju i prava crkve, odstrani sve potežkoće, koje su mu se činile, da su mu na putu, te nemože opozvati onoga, što je podpisao; jer je taj opoziv svakako služio njemu na poniženje. Veselo se spremi na to, i hvalio je Boga, za koga mu se je činilo, da mu progovara: „Idi onamo, kamo te šaljem i govori sve, što ću ti naložiti;“ — i on održi najsjajniju pobjedu, što ju ljudi održati mogu; — pobjedu nad samim sobom. On sastavi spis, u u kom opozva sav onaj ugovor. On napisa taj spis vlastitom rukom, samo da drugoga koga nestigne srdjba careva, i predade ga obrstaru Lagorce-u, da ga dne 24. ožujka uruči caru.

Poslavši taj spis caru, izviesti o tom kardinale, da ga uzmognu proglasiti i oni bude-li potrebno. Allokuciju, što ju je tom sgodom držao kardinalom, završi ovimi riečmi: „Blagoslovljen budi Gospodin, koj Nam nije svoga milosrdja uzkratio. On je, koj ubija i oživljuje. On je htio da Nas spasonosnim osramoćenjem ponizi. Nu u isto vrieme podpomogao Nas je svojom svemožnom rukom, jer Nam je podielio potrebnu jakost, da u toli težkih okolnostih izvršimo Našu dužnost. Nam dakle neka ostane poniženje, koje rado primamo za spas Naše duše, njemu pako neka bude u vieke uzveličanje, čast i slava.“

Čim je sv. otac ovaj opoziv kardinalom doznanio opažala se je odmah velika promjena na njem. Duboke boli na njegovu licu, i na cielom njegovom biću nestade; lice bo njegovo posta opet vedrim, duh njegov svežim; njegove oči i cielo njegovo biće zadobi opet prijašnji život i ljubežljivost. On se nije više tužio, da nemože jesti, da nemože spavati i svakomu se je hvalio, da se

je riešio težkoga kamena, koj je danju i noćju ležao mu na grudih i tištio mu dušu.

Nu kako je bilo pri duši Napoleonu, kad je dobio u ruke papin spis, u kom ovaj opozivlje sve, što je prije podpisao? Kako je papa predvidjao, i kako se je bilo tomu nadati, tako se i sbude. Napoleon malo da nepobiesni. Pripoviedaju, da je u državnom vieću, gdje je izviestio o tom, što mu se je dogodilo, tako daleko se zaboravio, da je rekao: „Dok nebude nekolicina svećenika u Fontainebleau-u za glavu krаća, tako dugo nećemo tu stvar na čistac izvesti.“ Jedan od njegovih savjetnika, koj se je odlikovao sa svoga bezvjerstva i nekršćanskih načela, reče na to: „Da se ta stvar na čistac izvede i da se jednom religiozna prepirka s papom dovrši, bilo bi skranje vrieme, da se car proglasi neograničenim vrhovnim svećenikom državne religije.“ Nu Napoleon u onih okolnostih nije hotio svrgnuti pape, nego ga samo učiniti sliepim orudjem u svojoj ruci, za to odgovori: „Tada bi liepo udario glavom o zid.“

I baš sada bio je čas, kad je Napoleon trebao, da mu bude u narodu, koj je većim dielom katolički, i dušom i tielom odan vrhovnoj glavi crkve, rimskomu papi, mir, da mu narod bude odan i da mu bude na ruku. On se je dakle, kao što je skroz političo bilo, ponašao posve mirno; dapače on niti neoglasi toga opoziva, neka puk nepomisli možda, da se je opet razkrstio s papom; već je želio, da narod vidi i znade, kako on u liepoj slozi i prijateljstvu živi s apoštolskom stolicom. Nu zato su kardinali počutili njegovu srdjbu. On jim zabrani dogovarati s papom ob odnošajih crkvenih, a kardinala di Pietro, koga je smatrao početnikom i glavnim savjetnikom spomenutoga opoziva, progna iz Fontainebleau-a. Što je pako namjeravao Napoleon učiniti s papom, kad bi se za nj sretno svršila vojna proti udruženoj sili velevlastih, to znade samo sveznajući Bog. Svakako bi i papa i kardinali silno počutili njegovu srdjbu, koju je u prvi mah pritajio, i on bi sigurno bio nastavio progoniti crkvu. Nu Bog, koj poznaje vremena i ljudske namjere, i koj drži u svojih rukuh uzde, kojimi upravlja sviet, učini sada kraj silnomu gospodstvu ohologa cara, a tim takodjer i kraj patnjam zasužnjenoga pape i progonjene crkve. Mjera grieha Napoleonovih napuni se, i ruka nevidjena duha napisa mu jur rieči: „Mane, thekel, phares.“ S visokoga stupnja slave i sreće obori ga Svevišnji, u duboki jaz sramote i biede.

Početkom g. 1812. postigla je Napoleonova slava i moć svoj najviši vrhunac. On je bio neograničenim vladarom na kopnu. Kao car francezki vladao je on carstvom, koje se je daleko izvan granica stare Francezke prostiralo; i koje je pod njegovo gospodstvo zaokruživalo Belgiju, Hollandezku, njemačke kneževine s obijuh strana Rheine, Dalmaciju, države kraljevine Sardinije, vojvodine Parmu i Piacencu, Toskanu i crkvenu državu. On je bio kraljem Italije, i ako nije bio po imenu, a to je ipak bio u istinu kraljem Španije, gdje je učinio kraljem brata si Josipa; zatim kraljem Napulja i Westfalije, gdje su u njegovo ime upravljali šurjak mu Murat i brat Jerome. Kao pokrovitelj rheinskoga saveza, gospodovao je nad zapadnom, južnom i srednjom Njemačkom, te je knezove ovih zemalja učinio ondje kraljevi i velikimi vojvodami, koji su kao vazali bili o njem ovisni i morali su po njegovoj volji raditi i na svaki njegov mig paziti. Kao što su ovi dielovi Njemačke bili pod njegovim gospodstvom, tako je bila i Poljska. Oženiv se s Marijom Louisom, stupio je u najuži savez s austrijskom carskom kućom, i Austrija počivala je mirno u njegovu krilu. Tim, što mu se rodi sin jedva godinu dana kašnje, kako se oženi s Marijom Louisom, koga je još prije, nego-li se narodi, kako čusmo, prozvao „kraljem rimskim“ bilo mu je i nasljedstvo osigurano, te je tako njegovoj dinastiji gospodstvo za dalnja vremena bilo osigurano. I upravo u to vrieme njegove najveće moći, njegove najveće časti i slave, porodise u volji božjoj, „qui dissipat consilia principum“ odluka, koja je imala potamniti njegovu slavu, skršiti njegovu moć i njega sa najvišega vrhunca strovaliti u najdublji jaz. —

Dne 17. svibnja 1809. izdao je Napoleon u Schönbrunnu dekret: „države papinske sdružuju se s francezkim carstvom“; a dne 10. lipnja 1809. posla papa, koj nije imao na pomoć materijalne sile bulu u sviet, kojom izobćuje napadača na crkve, prepustiv višnjemu, da-li će ovo izobćenje još na ovom svietu pokazati svoj uspjeh. U ovoj buli, kojom je Napoleona izobćio, reče papa: „Koji proti crkvi opakost izmišlja, kako-li će ovaj moći ruci božjoj uzmaknuti? Jer Bog neće izuzeti niti jedne osobe, niti će paziti na veličinu bud kojega čovjeka; jer on je stvorio i velike baš tako, kao i malene; nu silnijega čeka još veća kazna.“

Napoleon, opojen srećom, izsmijao je papu i njegovu bulu, te je porugljivo rekao, pročitavši izobćenje: „Zar misli (papa), da će sbog toga mojim vojnikom popadati oružje iz rukuh?“ Nu izobćenje nije bilo bez uspjeha. Istina je, da to izobćenje nije svojom uništujućom silom odmah šinulo Napoleona po glavi; nu tim sigurnije ošinulo ga je kašnje; i na ledenih poljanah ruskih mogao je Napoleon na vlastite oči vidjeti, kakov li uspjeh imade izobćenje: „jer vojnikom izbilja popada oružje iz rukuh od velike studeni.“ Sila naravi uništi njegovu sjajnu i oholu vojsku, i od 500.000 ljudih vrati jih se jedva šaka kući.

Dne 22. lipnja 1812. — dakle dva dana kašnje, kako je papa stigao u Fontainebleau, predje Napoleon sa velikom svojom četom preko Nemena, da prodre u srce Rusije i da si i zadnjega protivnika na kopnu, cara Alexandra, uništi.

Ova dva, vremenom tako si bliza, mjestom pako tako medjusobom udaljena dogodjaja, putovanje naime zasužnjenoga pape iz Savone u Fontainebleau i vojna Napoleonova na Rusku, čini se, da nisu medjusobom u nikakovom savezu, nu ipak je medju njimi neki nutrnji,

providencionalni vez. Uslied drugoga nasrtaja Napoleonova na osobu sv. otca udario je sat, da primi plaću od Boga. Bog prepusti, da je Napoleon pošao u Rusku, da se ovdje prvi put potrese njegova svjetska moć. Ova vojna od svoga zametka i početka, pak sve do svoga svršetka biljeg je božje pravednosti i svemogućtva, koje se je jasno i očevidno, tečajem njezinim svemu svietu očitovalo. Bilo je providnošću božjom tako udešeno, da je Napoleon morao, premda nije još sa Španijom, koja se je poslje svakoga poraza na novo podigla i s neopisivom se hrabrošću borila za sv. stvar svoje otačbine, bio gotov, iznenada zapodjenuti rat na drugoj granici Evrope, i to rat, za koj se je moglo predvidjeti, da će biti mnogo strašnijim, i da će mnogo više žrtava tražiti, i da će bez dvojbe mnogo pogibeljnije se svršiti, nego-li rat sa Španijom. Što ga je sklonulo na to, da zapodjene taj rat i to u ono godišnje doba, u koje se je morao s nepogodami naravi, s neprijateljnimi elementi boriti? Njegova neograničena preuzetnost i oholost, njegova neobuzdana težnja za gospodstvom, koja ga je zasliepljivala i trgnula na ovaj pogubni korak, bila je tomu uzrokom tako, da su se na njem skroz izpunile rieči: „Quem Deus perdere vult, dementat.“ Kad je prolazio Poljskom i Ruskom u to kasno godišnje doba, zašto nije imao na umu, kako-li će natrag? Zašto se nije poskrbio, kako-li će mu biti zaštićena ledja? Zašto se nije poskrbio za hranu vojsci? Zašto je proletio u mahnitoj brzini i žrtvovavši polovicu vojske, i neproračunavši gdje i kako da mu se čete sdruže, kroz sela, koja su Rusi već prije opustošili; i zašto nije imao na umu što-li bi bilo, kad bi ga u sredini Rusije potukli? Zašto nije kroz zimu ostao na granicah Ruske, da u proljeću, kad je povoljnije godišnje doba, započme rat, a onda da provali u srce Rusije? Povjestnik odgovoriti će nam na ta pitanja: „Jer je mislio, da će brzo stići rusku vojsku i jednim ju udarcem uništiti, kao što ju je već dvaputa g. 1805. kod Austerlitza i 1807. kod Friedlanda potukao; te se je nadao, da će kao pobjeditelj umah diktirati mir; ili jer je mislio, da će u Moskvi moći prezimiti i onda na proljeće u sredini Ruske zapodjenuti rat.“

Nu mi pitamo dalje: Kako-li je to, da je inače oprezni i genialni vojnik, ovaj put zaboravio na najobičnije propise opreznosti, te mu je ohola vojska bila u 3 mjeseca hametom uništena? Zašto se je proti njegovoj nadi dogodilo, da je našao u Moskvi samo razvaline i pepelište, mjesto zimskih stanova? Kako je to, da je baš ove zime toli rano i tako strašna studen zavladala? Na ova i ovim slična pitanja odgovaramo: Jer je Bog zasliepio oholomu caru oči, jer ga je neumoljivi udes, angjeo božje osvete, pošto se je napunila mjera njegovih grieha, imao ošinuti. Nu da nepravimo nikakovih refleksija, neka kratka poviest ovoga rata sama govori. I ona nam naviešća pravednu kazan božju, moć božje pravednosti takovim sborom, koj jasno govori našemu duhu i silno našemu srcu, te nam veli, da je moskovsko garište i zapuhi sniega u Ruskoj, da su elementi naravi bili orudjem u ruci božjoj, koje uništi oholu vojsku, koja se je dosele samo pobjedami hvalisala, koje skrši moć muža, — koj je kroz toliko vremena prkosio cieloj Evropi, te si njezine knezove i narode podjarmio, — navješćuje nam sborom, koj nam objavljuje, da su, kako veli psalmista: „ignis, nix, glacies, spiritus procellarum faciunt verbum ejus“ — da su vatra, snieg, led i silne bure zapovjed božju izvršile i u svoj vojni glavnu ulogu igrale.

(Dalje će sliediti.)

Dopis.

J. M. Iz Berka. *(Upis u maticu krštenih takove djece, koja se radjaju u braku svojevoljno rastavljenom).* Prije godinu dana ubio je grom njekoga moga župljana St. O., koga je supruga prije više godina svojevoljno ostavila. St. O. nije imao nasljednika do malenu sestričnu jedva deset godina staru. Obćinsko poglavarstvo u Sottinu sastavi smrtovnicu St. O. navodom, da isti neima nasljednika do pomenute sestrične. Preostala supruga njegova, koja svoga života supruga si poznavati nije hotjela, s drugim u priležničtvu živila i troje djece rodila, prijavi se razpravnomu sudu, sa zahtjevom, da se smrtovnica izpraviti imade u pravcu, da se troje njezine djece označe kao djeca pokojnikova, da se ona postavi tutorom, a njen priležnik sututorom rečene troje djece. Uslied toga povrati sud smrtovnicu poglavarstvu, da ju izpravi. — Dočim je ipak notorno bilo, da je supruga pokojnikova sa priležnikom rodila djecu obrati se obćinsko poglavarstvo na župski ured u J. ištuć kršteni list djece — supruge pokojnikove. Tu se izpostavi, da su djeca uvedena na ime matere K. R. kao nezakonita, uslied toga nije bilo voljno poglavarstvo izpraviti smrtovnice, te je sada nastala parba izmedju K. R. i tutora ml. sestrične pokojnikove radi nasliedstva ostavine St. O. Neima sumnje, da je župski Ured u J. pogriešio uvadjajuć u zapisnik krštenih djecu K. R. kao nezakonitu. Kod matera, koje zakonitoga supruga imadu, moraju se djeca sva upisati kao zakonita na ime supruga roditeljke. Nalazi-li dotični suprug, da diete njegove supruge nije diete njegovo, dakle da nije zakonito — jer predmnieva vojuje za zakonitost — dužan je u roku od tri mjeseca, odkad je rodjenje djeteta doznao, u smislu §. 158. gr. z. zakonitost rodjenja djeteta pobijati kod nadležnoga suda, dokazati, da je diete na njegovo ime upisano u zapisnik krštenih, izvanbračno rodjeno, i to mora dokazati protiv kuratoru koji će se postaviti za obranu zakonitosti odnosno bračnosti rodjenja, da je uprav nemoguće, da je dotično diete od njega rodjeno. Pri tom nije dovoljno, da suprug dokaže, da je supruga njegova brakolomno živila, i sve kad bi rodiljka priznala, da je diete izvanbračno rodjeno, jošter time nije bračnost rodjenja pobijena. Da je dotični župski Ured

djecu K. R. kao zakonitu uveo u zapisnik krštenih, imao bi suprug prigode pobijati braćnost rodjenja djece K. R., ovako nije imao takove prigode; sad može mati K. R. naprosto zahtjevati izpravak zapisnika krštenih dokazujuć, da je ona kao zakonita supruga pok. St. O. djecu rodila, i da se takova, pogrješno kao nezakonita uvedena, uvedu kao zakonita na ime njenog supruga, i tada može na štetu sestrične pokojnikove zahtjevati, da se njenoj djeci kao zakonitim nasliednikom St. O. njegova ostavina uruči. Ovaj sam slučaj jedino zaoto naveo, da se upozore župnici osobito oni, koji običaju svu djecu kao nezakonitu uvesti u zapisnik krštenih, ako supruzi odvojeno žive.

Viestnik.

Zagreb. Otčinskomu pozivu nadpastira našega za dječačko sjemenište naše se je svećenstvo počelo odazivati liepo. Koliko znamo pristupiše već sada u „bratovštinu sv. Josipa“ kao *utemeljitelji* upisav svotu od 100 for. ova gospoda: dr. Iveković, Stj. Rihtarić, dr. Suk, M. Stepinac, Cvj. Rubetić, Gj. Šimončić, Stj. Niemčić, dr. Baron, dr. Jagatić, K. Murat; kao članovi *podupirajući* s godišnjim prinosom od 1 f.: gg. Seb. Koch, prijor, Gustav Dubnicki, duhovnik, Florijan Kiralović nadljekarnik, dr. Ivan Kulpert nadlječnik, a sa 52 novč. Simon Tellyesnýtzky, gospodar, svi u samostanu milosrdne braće. Čvrsto se uzdamo, da ćemo na skoro moći priobćiti i veći broj utemeljitelja i dobročinitelja. Učvršćuje nas u toj nadi ono oduševljenje, koje je sav, osobito naš viši kler pokazivao uviek, kad je bilo doprinesti štogod za dobro domovine. Prinesci ovimi najviše ćemo pokoristiti domovini, jer ćemo joj zajamčiti, da će u buduće dobiti dovoljan broj sinova, koji će joj svojim dubokim znanjem, svojim uzornim životom u neodvisnom položaju svomu što više koristiti, kako je i do sada naš stališ po mogućnosti il stvorio il bar stvarao sve što dobra imamo. Bilo bi pako neizmjerno žalostno, kad bi itko od nas sada, kad se radi o stvari, koja se nas ponajprije i ponajviše tiče, pokazivao ikoliko manje oduševlenja i manje požrtvovnosti. U toj požrtvovnosti pako ne oslanjajmo se jedino na sv. mise. Istina je, odbor će se pobrinuti, da ih se namakne što više, al će težko moći toliko ih dobiti, da bi svaki po želji svojoj mogao ih preuzeti. Po Italiji i po Njemačkoj uzdržavaju se ovako oni svećenici, kojim je država oduzela sve; po Tirolu i sami dižu ovakve zavode i plaćaju svoje učitelje. Odbor će ipak, kako rekosmo pokucati i ovamo, ter se je na tri ordinarijata već i obratio. Čim što stigne uzet će u obzir one, koji se već sada javiše, a ne može im uz svu dobru volju ništa poslati, jer ih baš sada nitko ne ima. A dok što stigne od drugud segnimo u džep, koliko možemo, ter i primjerom svojim i nagovorom upoznajmo s tim poduzećem i one plemenite duše, koje istinski ljube svoju domovinu i koje još ciene neprecjeniv zalog dičnih naših djedova, sv. vjeru katoličku.

— G. prof. dr. Josip Stadler obvezuje se, da će za dječačko sjemenište *svake godine* počam od 1879. doprinositi 100 for. U istu svrhu mjesto da ostavi u oporuci obećaje već sada, da će povrh onoga prinosa za vrieme od trijuh godina izplatiti 200 for. — G. prof. dr. Baron obeća osim utemeljiteljne svote doprinesti svake godine 14 for., a dr. Jagatić 10 for.

— Presvietli gospodin dr. Gjuro Posilović, biskup senjsko-modruški darovao je družtvu svetojeronimskomu za pokriće tekućih troškova 20 for.

— Dne 24. o. mj. umro je u Križevcih, naglom smrti od kapi, Marko Stanić, kanonik kantor stolnoga kaptola križevačkoga u 60 god. dobe svoje. Biskupija gubi u njem vrloga svećenika, domovina vatrenoga rodoljuba, a grad Križevac revnoga zastupnika. Lahka mu bila zemlja!

— G. Milan Strahinšćak, novomisnik ide za duh. pomoćnika u Vrbovec.

— Mirko Komadina, prije sljedbenik grčko-iztočne nesjedinjene vjeroizpovjesti prešao je, davši se podučiti u katoličkoj vjeri, dne 24. o. mj. u Bosiljevu na katolicizam. Istoga dana bio je u tamošnjoj župnoj crkvi sbor, te je u nazočnosti silnoga puka, poslje podnevne službe božje, položio u ruke tamošnjega kapelana g. Antuna Justica propisanu vjeroizpovjed. Mnogi od sabranoga puka videći ceremonije, koje su tom prigodom ovršivane, bio je duboko tronut.

— Čitamo u „Nar. Listu“: Na 11. rujna o. g. prikaza se Šaha, kćer Smaje Durakovića, Turkinja iz Blizanacâ, djevojka od 20 godinâ, župniku Gradnićkomu u Brotnju, izjavljujuć želju da bi se pokrstila. Župnik, premda strahom, nebuduć još tada razoružani Turci, primi Šahu da ju poduči. Ali se taj slučaj munjevnom hitrinom po svoj Hercegovini raznese, i Turci mal da ne pobiesniše od jeda, izmišljajuć sve načine kako bi se krstu osvetili. Lete u Mostar i tu se snuje i vieća: aman Turci nesta dina! Pridadoše tužbu kadiji, kako su vlasi udrili na kulu Durakovića, kćer mu odveli, kulu porobili. Ustravljena sirotinja raja prepade se, bojeć se turske osvete. Kadija odredi da se umah opreme 4 zaptije po Šahu, i da se zlikovci tobožnji pohvataju. Ali se u to hitro istina saznade, te konzul austro-ugarski odredi, da nije potrebe slati zaptije nego prosto pisat župniku da dodje Šaha, znajuć istinito da Šaha hode sa zaptijam do Mostara, morala bi se i razbolit i umrieti. Na 19. daklen rujna izidje Šaha na Saraje. Opisati nije moguće utisak kog učini njezina prisutnost na sviet, koji se u broju velikom sgrnu da vidi to čudo od 400 godinâ nevidjeno i nečuveno. Turci objesili glavu, kô da su maslo pokusali. Svi kršćani, i hrišćani i katolici kao da su se opet rodili, osobito hrišćani, javno veselje pokazaše: neki pozdravljaju župnika neki Šahu, tiskajuć joj u ruke kitice cvieća. Sud se otvori pod predsjedništvom konzula Strautza: Šaha stupi u nutra hrabro, pridade pismeno izjavu da

ona, uvidjajuć da izvan vjere katoličke spasenja nema, ovu je vjeru zagrlila služeć se slobodom od Boga joj datom. Na sve kadijine, turske i konzulove upite Šaha je vrlo dobro odgovarala, odbijajuć svaku drugu svrhu prelaza u vjeru katoličku, osim jedine želje da spasi svoju dušu. Videć Turci, da je sve izgubljeno, najzadnju izmisliše varku: da se Šaha prida njezinoj rodbini za nekoliko danâ, pak iza tog, neka je prosta; jer da je to po zakonu. Ali Šaha nehti na to pristat, izjavljujuć, da se Turcim nemore vjerovat, te da će ju oli ubit oli otrovat. Na to izjaviše o. Nikola Šimović i hrišćanski vladika kao članovi suda, da kad su turčili najposliendnju kršćanku nisu ju rodbini vraćali, nego ju odmah poturčili, te da oni nepristaju na to, da im se Šaha prida. Na što konzul izjavi, da je Šaha prosta, s obćim zadovoljstvom kršćanâ, a s neizrečenim poniženstvom Turakâ. Na 26. listopada, pod Čitlukom, u prisutnosti posade Čitlučke i velikog mložtva naroda, prije mise pučke, vrli rodoljub o. Augustin Zubac, župnik Gradnićki, krsti Šahu, koja primi ime Mara. Kum joj bi gospodin Josip Walliček c. kr. kapetan od 44 pješ. puk., koji potle službe božje s častnici bi od župnika pozvan na objed, gdje se je veselilo i napijalo oslobodjenju kršćanluka, Nj. Vel. caru i kralju Franji, hrabroj vojsci itd.

— Naši Planinci slaviše 18. o. m. veličanstvenu svetčanost. Njihov preporoditelj *oče Bleiweis* svetkovao je svoj sedamdeseti rodjendan. Njemu „dušnomu velikanu“ svomu, koj ih je i podigao iz mrtvila i branio svom snagom svojom proti silnoj bujici njemštine dodjoše čestitat u Ljubljanu na taj dan sa svih strana, kud se stere „slovenska dežela.“ Nu s njimi našla se je toga dana pri starini svetčaru i s drugih strana Hrvatske velika kita oduševljenih Hrvata, da pokažu braći, kako njihova otca drže i svojim, te koliko ciene i ljube tu i našu predstražu proti struji njemačkoj. Potanji opis te velebne svetčanosti ne ide u naš list; ne možemo ipak propustit, a da ne spomenemo, da se još nigdje nije onako glasno i onako jasno riznalo, kako je nuždno, da Hrvatska prikupi što prije sva odtrgnuta uda svoja, pak da tako ojačena primi u svoj naručaj i liepu Sloveniju. Nikad se još odlučnije nije izreklo, da se valja snažno opirati svakomu i nutarnjemu neprijatelju, koji bi sjedinjenju tomu bio na putu. Hrvati iz Dalmacije, Hrvatske, Istre i drugih pokrajina za taj se rad oduševiše tom prigodom. A koliko nas u dnu duše vesele te izjave, toliko nas u drugu ruku i to raduje, što smo u cieloj svetčanosti kršćanski duh opažali. Bogu se hvalilo, što je svetčara sebi na slavu, a narodu svomu na korist tako dugo u životu pridržao; Bogu u zaštitu preporučali su oduševljeni čestitari njega i domovinu; a u pobožne molitve harne djece svoje preporučio je starac sebe i djelovanje svoje. I posluhnut će dobri Bog te srdačne molitve, i uzdržat će Slovencem njihova otca, i ujedinit će nam našu Hrvatsku!

— Iz Gradca nam pišu: Njegova uzoritost kardinal i nadbiskup zagrebački gospodin Josip Mihalović izvolio je milostivo ovdješnjoj župnoj crkvi 300 for. pokloniti kao pripomoć, da se za istu crkvu nove orgulje nabave. Pošto je isti uzoriti gospodin već prije istoj crkvi poklonio za nabavu jedne nove slike 100 fr., za žljebove pod krov crkve 150 for., za bojadisanje crkve 200 for.: to se župljani gradečki uzoritomu blagotvoru za te znatne darove ovim najsmiernije zahvaljuju, moleći Višnjega, da milostivoga dobročinitelja na utjehu ubogoga čovječanstva mnogo godina uzdrži i obiljem svoje milosti obsiplje!

— I opet attentat na kralja! Napulj nije smio zaostait za Berlinom i Madridom. Ujedinjena Italija rodila je takodjer svoje Hödele i Nobilinge, kako i sestra njena ujedinjena Njemačka. Veliko slavje, kojim da dočekuju kralja Humberta po Italiji, smutio je u Napulju 29. god. star kuhar Passanante, fanatičan internacijonalista, koj je 17. o. mj. nožem ranio kralja u lievo rame, a ministra-predsjednika Cairolia u lievo bedro, i to s toga, jer mrzi načelno svakoga kralja. Naravno je, da obćenito mnienje osudjuje taj ružni čin. Nu hoće-li vladari uviditi, kamo vodi bezvjerje, komu su oni širom otvorili vrata?

— Uslied političkih promjena na istoku spremaju se promjene i na polju crkvenom. Kako je „Journal de Bruxelles“ javio, množina bug. hrišćana izjavila je exarchu svomu u Filipopolju, neka se stalno nastani u Carigradu, jer da će se oni inače obratit na Rim i na papu. Na taj korak da ih je prisilio strah pred prevelikim uplivom ruskim. Ne možemo naravno znati, koliko je u tom glasu istine, nu ako je istinit znamenit je u veliko. Još zanimiviji pako po nas jest glas, koj javi dopisnik „Nar. Nov.“ iz Sarajeva 31. pr. m. Po toj vjesti moli pravoslavni kler i pučanstva, „da se izluči onaj kraj iz hierarkičnoga saveza sa patrijarkom carigradskim i da se pripoji karlovačkomu metropoliti i srbskomu patrijarhu.“ Dopisnik se nada, da će to pitanje po tamošnje pravoslavne biti povoljno rješeno, a biskupska sinoda u Biogradu, koja je netom zaključena izreče, da je u tom pitanju nadležna oblast samo karlovačka sinoda. O položaju katolika govorilo se je već na kongresu, te je sv. otac i zahvalio francezkoj vladi, što se je za nje zauzimala. Ovih dana pako javio je „Bureau Reuter“, da je medju Austrijom i portom sklopljena konvencija radi organizacije katoličke crkve u Bosni i Hercegovini.“

Književstvo. Knjigoveža E. Mučnjak preporuča p. n. svećenstvu svoje ukusno vezane misale, rituale i svake vrsti molitvenike. Misali su izdanja regensburškoga, koje preporuča i uzoriti nadpastir naš u okružnici br. 2811., te stoje oni, koji su u četvrtini, vezani u kožu sa zlatorezom, signali i škatuljom 18 for. 80 n., a isto takvi in folio 25 for. Ovako vezan malen misal za crne mise stoji 4 for.; proprium Hungariae 1 f. 40; proprium Zagrabiense 1 f. 40. Veliki ritual tvrdo vezan u kožu 4 f. 50, a mali ritual 1 for.

Urednik Dr. Andrija Jagatić. Tiskom Dragutina Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 49. U Zagrebu, 5. prosinca 1878. **Tečaj XXIX.**

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Nješto o budućnosti Bosne i Hercegovine.

Puno je danas duhova zaokupljeno mišlju o budućnosti netom imenovanih zemalja. Netko se za nju boji a netko ju gleda liepu, kano što je liep osvitak zore, predhodnice liepû danu. Očevidno je svim, da si te zemlje same pomoći nemogu; a težko jim je i doskočivati mudrolijam svojih evropskih protivnika, kojih je mnogo i svake vrsti. Jedne diže proti raji politički probitak, druge njezino slavenstvo, treće njezine pretenzije u pogledu vjere; gdjekojim možda nije ni jedno, ni drugo, ni treće po ćudi. Ljudi, koji su uzeli na se, da raju oslobode, privadjajuć ju k eksistenciji dostojnoj čovjeka, mnogo su zadahnuti timi načeli protivničkimi, ako ćeš da izuzmemo politički probitak, koj jim je iztisnuo iz grudi kobnu rieč: treba umiriti i urediti Bosnu i Hercegovinu. Najizrazitiji protivnik rajin jest moderni liberalizam, koji izpoviedaju svi s reda protivnici njezini, on je pako ujedno milovanče i skupštinara berlinskih, koji su rekli rieč u prilog trpećemu narodu. O modernom liberalizmu možemo, nečineć sile nikakove osvjedočenju svojih čitatelja bez ikakove obrazložbe najblaže reći, da će sama neizvjestnost, u koju će spomenute zemlje uslied njega dospieti, tako težko pritiskivati jih, kako jim je težko bilo živuć do sada uz Turčina gospodara. Mi poznamo liberalizam kano popriště, na kom se sastaje neograničena sloboda nalika onoj, koju su Turci nad rajom uživali, sa težkim robstvom, težim gdjekada od robstva rajinoga.

Bosna s Hercegovinom pristala je uz te osloboditelje svoje; nu nije to zrelo i dugo promišljavano pouzdanje, već je to nužda, u kojoj se čovjek i slamke hvata, nebi-li se samo spasio. Bolji postadoše ipak izgledi, kada no Austrija bje pozvana na djelo uredjenja i oslobodjenja ovih zemalja; prem uvieke čudan ostaje pojam, što si ga o današnjoj našoj monarkiji stvoriti možemo; niti joj smijemo reći, da je sasvim pristala uz moderno liberalstvo, niti joj možemo reći, da je vjerna tradicijam imena svoga: katoličke velevlasti. Upravo radi toga mogu se ove zemlje od nje i dobru i zlu nadati, jer joj je na izboru dvogubi pravac: ili će urediti Bosnu i Hercegovinu po svom zvanju kano katolička velevlast, ili će ukloniti iz njih turski koran pa ga izmieniti sv. pismom, što ga sastaviše moderni liberalci. Sredine nemože izabrati, jer je nije; pa će ipak netko reći, da naša monarkija neobaziruć se na ovu ili onu bilo filozofsku bilo vjersku struju, neide u ovih zemljah za drugim čim, do-li za golom politikom ili trgovačkimi interesi. Unapried velimo, da su to opravdani ciljevi, ali takovi, koji ju nemogu ukloniti razpuću: ili će vjerna ostati svojim katoličkim tradicijam u okupiranih zemljah, ili neće, te u ovom slučaju promašiti istiniti i ponajglavniji cilj pa ni sebi nit svojim narodom a najmanje Bosni i Hercegovini pomoći. Kakav joj je moguć izgled u jednom i drugom slučaju, pokušat ćemo ovimi redci nacrtati.

1. Da si triezan sud o djelokrugu naše monarkije u Bosni i Hercegovini sačuvamo, mora nam svedjer na umu ostati, za čim je vapila raja i tko ju je tako nemilo pritiskivao.

Muhamedanski fanatizam poturčio je daleko preko polovine čisto kršćanskoga naroda. Dobiv većinu uzeo si je absolutno gospodstvo nad životom i imetkom nepoturčenih duša, nepošav za time, da poturči sve i svakoga, jer mu je trebalo r o b o v a. Robovom svojim, jadnoj raji, ostavilo je samo jednu slobodu: da smiju kršteni ostati, ali tako, da jih „krstom“ Turčin može zovnuti, kada će jim kano nedužnoj žrtvi azijatskoga krvoločtva iznad glave palom zazviždati. Da kršćanstvo po svojoj zadaći kano osloboditelj ljudskoga i vječnoga rob-

stva oživje — da znak vječnoga spasa nebu pod oblake iztakne, gdje Spasitelj sjedi ob desnu Otca Boga, — da mu slava jekne s visina pustimi brdi i polji bosanskimi i hercegovačkimi kano glas slobode svim ljudem od robstva grieha — toga Ture nije dopuštalo. Bojalo se je svoje propasti, saznade-li mu koji obrezani pravovjernik, da je „krstu" drugo i ljepše zvanje, nego robovati njegovim strastim Zato je jadna raja viknula, da se je i Evropa s nova podrmala: dajte mi slobode, da slobodno svoju krštenu vjeru izpoviedam, da dižem hramove svomu Spasitelju i da ga slavim, kako je zaslužio.

Bosni i Hercegovini trebalo je dakle slobode, ali slobode najsvetije: da svoju vjeru, svoje najsvetije blago izpoviedaju bez straha od smrti i krvoločtva. To jim je pako i obećao vodja okupacije, pa se u istinu svojoj slobodi obradova tužna raja. A kako i nebi? Od povojâ do pokoja bijaše rob. . . . Proklamaciju austrijsku bismo izpod svake kritike smjeli staviti, da nije spominjala kano glavno načelo slobodu vjerâ i narodnih svetinja itd.

Uz ovako dobro shvaćenu narav položaja, u kom dosada bijahu okupirane zemlje, lahko bijaše početak učiniti velikomu djelu pozdravom mira i slobode. Nu iza pozdrava sliedi tek težji posao, treba bo ostvariti želje, u kojih se susretaju pozdravljatelj i pozdravljenik. Podju-li zastupnici naše monarkije putem, kojim grede moderna prosvjeta, na zator svemu kršćanstvu, moći će doduše u tih zemljah podizati fabrike, izprerezati jih željezničkimi putevi, izrovati tlo pa izanj gotova srebra i zlata iznieti, moći će jih liepimi gradovi uljepšati, da se takme sa Francezkom i Njemačkom, ali pravoga cilja: da jadnomu Bošnjaku i Hercegovcu dade slobodu vjere njegove, koje do sada nije imao, za koju je krvcu prolievao poput svojih otaca i djedova, neće dostići.

Podizat će se škole male i velike, utvrdit će se svakovrstni zakonici, dat će se slobodna trgovina sa robom i novcem, uvesti će se disciplinirano vojničtvo, ponamjestit će se izpitani činovnici u svih strukah javne uprave i sudstva, porazdielit će se u ime uredjenja porezâ porezne knjižice, dat će jim se i parlamenat, — no u svem tom nebude onoga, za čim je Bosna s Hercegovinom vapila od pet vjekova: slobode „častnomu krstu i lijepom imenu Isusovom." U malih školah učit će se sve drugo više i prekoviše, samo premalo, kako će se Krstu svomu klanjati, a iz velikih škola izlazit će ljudi bez Boga. Svi zakonici bit će jim na drugom osnovani osnovu, no-li ga kršćanstvo daje. Trgovina će jim drugo pribaviti robstvo, u koje će ga baciti židovi i svi neobrezani ostali novčarski baruni. Steći će vojničtvo, koje će jim djecu od vjere otudjiti, a činovničtvo, koje će prezirati kršćanske dužnosti. U poreznih knjižicah imat će točno zabilježene sve poreze, ali veće, no jih mogu nositi. U parlamentu napokon morat će vladati duh skrozimice sprotan kršćanstvu. Nebi-li to grozna nepravda bila po nekadanju tursku raju, gdje ju na vjeri njezin izbavitelj prevari za onaj „častni krst i ono lijepo ime Isusovo", kada nije za drugo krvcu prolievala, nego da joj na bosanskom i hercegovačkom, njihovih otaca i djedova a i njihovom krvcom zaplakanom nebu jednom zasviete ta dva amaneta svjetlije od samoga sunca!

Sloboda vjere zajamčena je u ostalom i Turčinu; nu turska vjera sa svojimi težkimi predsudami proti svem, što nije tursko, naročito što je kršćansko, nemože se održati u zemljah, gdje je prava sloboda kršćanstvu, ona mora tuj izumrieti kano suha na drvetu grana. Sav civilizovani sviet izčekuje uslied toga prelaz muhamedanaca ka kršćanstvu. Europejski liberalizam, protivan kršćanstvu, ima na izbor: ili modernizovati tursku vjeru u svem, što je proti gradjanskoj zakonom zajamčenoj jednakosti, pa ju pustiti, da živje preobučena u novo ruho, ili silom priečiti prelaz muhamedanaca kršćanstvu. Može i ujedno oboje; nu obojim diže pećine, koje će lagumiti na glavu Bošnjaku i Hercegovcu. Obojim pokazat će se naprama Turčinu, dosadanjemu tlačitelju kršćanstva u pravoj slici, reći ćemo, upoznat će se Turčin s liberalcem, da su svojta, da su jednaki prijatelji kršćanstvu. Turčin zove Isusa Krista „pengaberom" — prorokom, ali manjim od Muhameda, liberalizam priznaje Krista velikim čovjekom, ali ne Bogom, koji je s neba na zemlju došao i pravi pokazao temelj čovječjemu družtvu. I kada podje liberalizam na djelo, vidjet će Turčin, da u istinu ni drugomu svietu netreba Krsta, da Krst ipak nije zaslužio mjesta, koje je zanj raja krvju svojom tražila! I doći će mu u glavu, kako je ženijalan bio, taruć lude kršćanske glave, pa tako razpoložen pobratit će se s liberalizmom i s njime uporedo s nova gaziti i ubijati sve, što je Krstovo ter s nova postati gospodarom raji — raji sada „oslobodjenoj" a on sada liberalno prosvetljeni Turčin! Evo istih uloga u istoj krvavoj drami! Bošnjak i Hrcegovac iz nova će se boriti proti svom sta-

rom tiranu za svoj častni krst i svoje liepo ime Isusovo.

(Konac će sliediti.)

Pio VII. i Napoleon I.

(Dalje.)

Kad je velika vojska prelazila preko Nemena, bilo je prekrasno vrieme, a sjaju i sievu u vanjskoj naravi odgovarala je nutarnja ćut ponosne vojske. Sve je bilo srčano i oduševljeno, sve je čeznulo za bitkom i za tim, da što dublje prodru u Rusku; Napoleon bo napuni maštu svojih vojnika kojekakovimi illuzijami i pobudi u njih one uspomene, što su jih sjećale na sjajnu vojnu u Egiptu i na njegove velike pobjede, što jih ovdje održa. Bila je upravo milina pogledati, kako oduševljeno velika ova i silna vojska stupa na rusko zemljište. Tako je nekoč prešao perzijski kralj Kserkses sa silnom vojskom preko Helesponta, da predobije Evropu; nu kao što je vojska ovoga kralja morala tužna, žalostna i poražena vratiti se kući, tako je doskora imala i Napoleonova vojska pustiti se u bieg i u malom broju vratiti se u Francezku. Za kratko vrieme, kako je prešla Napoleonova vojska preko Nemena, prevari se ona u svojih nadah. — Doskora nastupi vrieme kišovito, koje je dulje potrajalo. Budući je car vojsku neprestano silno napred gonio, samo da stigne Ruse, i da jih prisili na boj, to su morala kola, na kojih se je živež vozio, daleko za vojskom zaostajati i tako stane biesniti silan glad u vojsci. A nisu imali niti vode; jer su Rusi sve zdence zatrpali. Konjem podavali su većinom zelenu i mokru krmu i do 10.000 ih pogine. A i vojnici padali su ko snoplje na zemlju izmučeni stranom gladom, stranom žedjom ponajviše pako trudom. Kad je Napoleon stignuo u Witebsk poginula mu je i od preostale vojske skoro jedna trećina na putu od Nemena do Witebska, a to je bilo u kratko vrieme od jedva kakovih šest tjedana. Od 16.000 Würtemberžana, što su s Napoleonom pošli na vojnu, stigne jih u Witebsk samo 4500.

Bilo bi dakle najbolje i najsgodnije, da je Napoleon ostao sa preostatkom vojske u Witebsku i bližnjoj okolici, i da ju je ponamjestio u zimske stanove, da si ovdje čete odpočinu i da početkom proljeća, provalivši u nutrnjost Ruske, s novom silom i odvažnošću boj zapodjenu, kako su to maršali savjetovali Napoleonu; nu Napoleon nije mario za to, on je žurnom nogom srnuo u propast. U svojoj oholosti i preuzetnosti nije se on plašio nikakovih zaprjeka, niti je mario za život stotine hiljada ljudih, koje je nemilosrdno izvrgao gladu, iznemoglosti, oružju neprijateljskomu i elementom naravi. Neprestani i dugi ratovi ubili su u njem svaku čovjekoljubivost i svako plemenitije čuvstvo su u njem ugušili. On se je zanimao samo svojom slavom, a u neizrecivom preziranju drugih poznavao je samo svoju osobu — svoj *ego*.

Kod Smolenska, nekoga staroga ruskoga grada, stiže neprijatelja, za koga se je činilo, da ga ovdje čeka, da brani grad, i da je voljan zametnuti bitku. Nu na noć dne 16. kolovoza zapale Rusi grad i povuku se sa svim stanovničtvom u sredinu Ruske. Napoleon, u mjesto da nadje ovdje hrane i stana za svoju vojsku, kako se je nadao, nadje puste razvaline. Počam od Smolenska prihvatili su Rusi scitički system; jer su, povlačeć se u utrobu zemlje — srednju Rusku — sve pustošili i palili kudagod su prolazili, a stanovnike su sa sobom povlačili; neprijatelju pako ostavili su puste razvaline. Samo kod Volutino Gore dne 19. kolovoza i skoro za tim kod Borodina dne 4. rujna zaustave se, i zametnu s neprijateljem boj, koj se svrši silnim gubitkom na jednoj i na drugoj strani. Ruska vojska gorila je od želje za bojem, a oduševljivala ju je neka religiozna ideja. U Smolensku izbavili su Rusi iz vatre starinsku sliku majke božje koja je bila u velikom štovanju. General Kutusov dao je tu sliku svetčano nositi po vojsci i tom sgodom ovako progovori svojim vojnikom: „Vi vidite u ovoj slici zagovornicu našu kod Boga, da se on s nami sdruži proti tyranu zemlje. Nezadovoljan time, što uništuje milijune ljudih, stvorene na sliku i priliku božju, provaljuje ovaj nemirni duh, proti svakomu božjemu i ljudskomu zakonu i u naše hramove i svetišta, obara naše žrtvenike, te je hotio i ovu presv. sliku obezčastiti, i predati ju u bogoskvrne ruke. Kao što se mrav valja iz praška, tako se rodi i on, postao je velikim, a sada prieti našim žrtvenikom; nu Bog će nas zaštiti svojim oklopom i sv. Michael će ga ošinuti mačem.“ Sličnim načinom je dne 18. srpnja i car Alexander u nekoj proklamaciji oduševio vojsku; jer je doviknuo svim svojim Rusom: „Sdružite se, križem u srcih Vaših i željezom u rukuh Vaših.“ Ovakvomu sv. oduševljenju nije u francezkoj vojsci bilo niti traga. Ona se je borila, samo da pobjedom dodje do mira, a mirom do davno žudjenoga odpočinka. U tom smislu odisala je i proklamacija, što ju izda Napoleon prije bitke: „Vojnici“, govorio je on; „davno žudjena bitka će započeti. Pobjeda je u Vaših rukuh. Nje trebamo. Ona će nam pribaviti svega u izobilju, zimske stanove i skori povratak u domovinu.“ Na koncu nahrani on još gladne vojnike s izgledom na slavu, što jih čeka poslje pobjede, s koje će se veseliti i radovati, dok budu živi, kad će moći reći: „I ja sam bio u velikoj bitci pod razvalinami Moskve.“ Al' kad tamo, skroz drugčije se je sbilo. Niti jedan od njih nije za cieloga svoga života mogao s veseljem i s ponosom izgovoriti imena „Moskve.“

Istina je, da nisu Rusi, uzza sve svoje oduševljenje održali pobjede u toj bitci; oni su morali popustiti pretežnijoj sili francezkoj i uzmaknuti prema jugo-sjeveru na Kalugu, da odavle zapriete povratku Napoleonovu; nu oni su ipak nanieli neprijatelju znatnu štetu; jer izgubi do 20.000 momaka, što su stranom pali, stranom ranjeni. I sad je bio Napoleon u otvoren put u Moskvu, i on je neprekidno srnuo tim putem, neuznemirivan i ne-

napadnut od nikoga; te je jedva čekao da stigne u nju, nadajući se, da će ovdje naći dobro uredjenih stanova za svoje vojnike i dovoljno dobre hrane za svoju ogladnjelu i polusmrzlu vojsku, pak da će u Moskvi diktirati mir. Ali baš Moskva, u koju je stavljao toliko nade za svoju sreću i slavu, ona postade početkom njegova poniženja i propasti. Kao kakov čarobni grad, činila se je u svom sjaju francezkim vojnikom, glasovita sa svojih crkva i palača, Moskva; svi su se čudili divoti, što se je iz toga grada pružala; svi su mislili, da sanjaju ili da čitaju kakovu priču iz tisuću i jedne noći. Nu izbilja je bila istina, što su vidjeli; ali doskora je imalo postati istinom i ozbiljnošću, što je u onih pričah samo prividnost i mašta; grad je bio kao občaran, bez žive duše, mrtva tišina vladala je u njem.

Gouverneur Moskve Rostopčin i sve stanovničtvo ostavi grad, kad su se Francezi približavali. Samo nekolicina ljudih iz najnižje klase, bolestnici i ranjenici, kojih nisu u naglosti mogli sa sobom povesti, kao što i nekoliko palikuća osta u gradu. Francezi nisu vjerovali svomu oku, kad su unišli u pusti i mrtvi grad. Niti čovjeka nesusretoše na ulici, a vrata i prozori na svih kućah pozatvarani. Napoleon sâm nije se usudio prvoga dana u grad, jer se je bojao izdaje i zaledjice, već prenoči u predgradju. Vojnici pako obidjoše sve ulice, provališe u zatvorene kuće, tražeći hrane za svoje gladne želudce i odiela za svoje golo i polusmrzlo tielo, dočim je general Mortier prastari dvor Kreml, u kom su stanovali ruski carevi, obsjeo, te ga uredio tako, da je mogao Napoleon u njem stanovati.

Već prve noći, kako su Francezi stigli u Moskvu, porodi se vatra na raznih mjestih grada; te su Francezi mislili, da se je ta vatra porodila neopreznošću njihovih pijanih zemljaka. Htjeli su vatru gasiti, ali nisu imali niti štrcaljka, niti bačva niti drugih vatrogasnih sprema, a plamen je sve to više i više kuća hvatao i proždirao. Dne 15. unidje i car na konju u grad i nastani se u Kremlu. Odovuda izda stroge naredbe na vojsku, da se drži discipline i da gasi vatru. Kad su mu pako dojavili, da su sve vatrogasne spreme odpremljene iz grada, da su u mnogih kućah našli raketa za pospješivanje vatre, vienaca od smole, u Rostopčinovoj palači dapače nabitih petarda, kad su mu rekli da po ulicah zaudara sumporom i smolom, da se nekakovi crni dusi skiču od kuće do kuće, i kudagod prolaze, da za njima gori, tada više nije Napoleon podvojio o tom, da je vatra po cielom gradu podmetnuta i da je Rostopčin, ostavljajuć grad, naredio, da se ima popaliti. Nu Napoleon nadao se je, pošto se vatra nije bila još po svem gradu razširila, da će mu za rukom poći, ugasiti ju i grad spasiti — nu Bogu se svidje drugčije. Noćju od 15. na 16. rujna puhnu silni sjever, i gorio je uništujući plamen po svih dielovih grada tako, da je ciela Moskva naličila moru od plamena.

Napoleon spavao je u Kremlu sve do zore i nitko se neusudi, probuditi ga. Na posljedku prenu ga iz sna plamen, koj se je valjao k staromu carskomu dvoru, te je već lizao njegove prozore. Napoleon skoči s kreveta, dodje k prozoru, te je sdvojnim pogledom gledao požar, koj je pred njegovima očima uništivao Moskvu, a on je nemogao spasiti, te koj mu je grabio i otimao zimske stanove i potrebna sredstva za iznemoglu vojsku, usried neprijateljske zemlje, a time mu je izčezavala sva nada, da će moći posve pobjediti neprijatelja.

Pošto je dakle plamen zahvatio i dvor Kreml, morade se Napoleon odavle preseliti u Petrovskijev dvor. Vatra je i sljedećih dana sveudilj uništivala Moskvu sve do 19. rujna. Kao što je nekoć Izraelce, bježeće iz Egipta, tako je i preplašene Franceze u Moskvi, okruživao danju zagušujući gusti dim, što ga je vjetar gonio po svem gradu, a noćju bila je Moskva morem od plamena, što se je vijao nad porušenimi sgradami. Napoleon sâm opisuje taj strašni požar evo ovako: „Nikada se nesgodi, uz sve poetičko predstavljanje, uz sve izmišljotine o požaru u Troji, požar, s kojim bi se mogao požar Moskve prispodobiti. Užasnijega prizora nikakova mašta nemože predstaviti. Najužasnijom pako bila je noć od 18. na 19. rujna, kad je požar najljuće biesnio. Vrieme bilo je liepo i suho, a pirio je izmjenice iztočnjak ili zapadnjak. One noći, koje užasnu sliku neću nikada zaboraviti, bio je sav grad u plamenu. Debeli ognjeni sumpor u najrazličitijih bojah dizao se je sa svih strana prema nebu do oblaka, zakriljivao je cieli horizont te je najjasniju svjetlost i silnu vrućinu razprostranjivao na daleko i široko. Ovakove guste oblake od vatre, što jih je vjetar razgonio na sve strane pratila je strašna buka i tutnjava, koja je dolazila odtuda, što se je upalio barut, solitar, ulje, vinovica i druge slične tvari u dućanih i magazinih. Usijane opeke padale su na daleko iz zraka, a goruće klade razpršivale su se kojekuda. Strah, groza i užas spopade svačije srce."

Dne 20. rujna oglasi car svietu znameniti ovaj dogodjaj, sliedećim bulletinom: „Moskve, najbogatijega i najljepšega grada na svietu, ne ima više." Jest, Moskva je ležala, kao što nekoč i Troja, u prahu i pepelu; ona je razorena od samih Rusa, koji su svoj liepi glavni grad žrtvovali, samo da tudjinca osvojitelja na domaćem zemljištu poraze. Pak zaista, žrtva nije bila preskupa; jer je sjajno naplaćena. Napoleonova bo pobjeda i njegova nada, da će doskora i to sretno svršiti tu vojnu bi zakopana pod razvalinami razorenoga grada.

Pošto se je vatra slegla, preseli se Napoleon opet u Kreml, jer ovomu nenahudi vatra, bijaše bo čvrsto sagradjen; te je odavle razgledao strašno garište, na kom je ovdje ondje vidio koju kuću i ogorjele dimnjake iznad izgorjelih kuća. I sada mu već nije bilo obstanka u Moskvi. Što dakle da započme?

On se obrati ponajprije na cara Aleksandra i ponudi mu mir; nu ovaj mu niti neodgovori. I sada nije

preostalo drugo, nego da se oholi i inače na pobjede priučeni car, odluči povratiti se kući. Pošto mu se je vojska ponješto okrepila ostanci, što su jih nalazili po moskovskih pivnicah, pošto se je obskrbila odielom i živežom, vrati se Napoleon dne 19. listopada s njom kući.

Ali kakov je to bio povratak! Tako je nekoč bježao sa razbijenom si vojskom oholi persijski kralj Kserkses iz Evrope i Aziju. Progoneći jih Rusi svaki čas su jih progonili. Ono nješto živeža, što su ga iz Moskve bili za vojsku i marvu ponieli, potrošili su doskora, a već 6. studenoga nasta strašna zima tako, da se je mnogo vojnika smrznulo, a mnogim je oružje popadalo iz rukuh. I tako stignu ti nesretnici dne 10. studenoga u Smolensk. Nu niti ovdje nisu se mogli nastaniti; jer je grad, kako prije spomesnusmo, bio razoren, te nisu imali kamo se zatočiti, a neprijateljska vojska im je išla k Berezini na susret, da jim povratak zaprieči. U Smolensku nabrojio je Napoleon samo još 42.000 momaka. Na putu dakle od Moskve do Smolenska izgubio je Napoleon opet polovicu svoje vojske, koja je skapala stranom od zime, stranom od glada i napora.

Dne 14. studenoga krene sa svojom vojskom iz Smolenska dalje, da će kući. Nu neprestani nasrtaji Rusa pod generali Kutuzovom i Wittgensteinom i zima preko 20 stupnjeva jaka, pratila ga je do Berezine. I ovdje imala je vojska Napoleonova dobiti smrtni udarac. Došavši 24. studenoga do Berezine, valjalo je sagraditi mostove preko rieke; ali s kakovimi potežkoćami i pogibelju! Nisu imali pomostnica, pak je trebalo istom sjeći drvo u šumah i do vrata gaziti vodu. Uz neizrecive težkoće podje jim napokon za rukom, podići dva mosta. Trećega mosta nisu mogli dograditi; a i ova dva su po višeputa pod velikim teretom na više mjestih se slomila. Vojska predje ipak nekako na drugu stranu rieke, svaki čas u pogibelji, da će ju napasti progoneći ju Rusi. Nekoliko jih još zaostade sa tovarom na drugoj strani; kad al' strašna kanonada naviesti, da se neprijatelj primiče. Kad su to začuli oni, koji su zaostali, htjeli su svi na jedan mah preći preko mostova. Nasta metež i smetnja; mostovi popuste, sila momčadi i marve zaglavi u valovih. Što je preostalo u životu — njih do 10.000 padoše Rusom u ruke.

Glavna vojska, koja je sretno prešla preko rieke, nastavi svoj put, preko neprolaznih šuma i jaruga, svedj progonjena od Kozaka, koji su sa svijuh strana na svojih lahkih konjih obkolili Franceze i na hiljade jih sasjekli i postreljali. — Osim toga bila je zima sve to veća, tako da ja narasla do 26. stupnjeva; a pao je i duboki snieg. Bila je zima tako mrzla, da je niti najstariji ljudi nepamte. Čini se, da je Gospodar naravi sve elemente napustio na Napoleona, da bude uništena sva vojska; jer je i ona, kao što i Napoleon, u neprestanih ratovih počinila mnogo zloća, opačina i okrutnosti. Izuzam mali centrum od 1500 ljudih, razprši se sva ostala vojska. Poput krpica sniega padali su francezki vojnici, a njihove lješine pokrivale su put na daleko i široko. Kao što ljudi, tako su padali i konji. Gladni vojnici sabirali bi se okolo ovakovih palih konja; te su jih glodali do zadnje kosti. Komu nije oružje iz rukuh palo od zime, taj ga baci sâm; jer ga od truda i muke nije više mogao nositi. Ako su našli gdjegod drva, naložili su si vatru, da si ogriju smrznuta uda, i da si izpeku po koj komadić konjskoga mesa. Nu jedva da su se srgnuli oko vatre, već jih zaokupe Kozaci i proćeraju dalje. Mnogi si izgoriše uda; jer su jih preblizu vatri držali; a čestoputa se je dogodilo, da su u jutro našli hrpimice jih ležati mrtve oko vatre. Bila je nevolja, da joj neima para; strahoviti sud, što ga Svevišnji izreče nad oholom vojskom pobjeditelja naroda i progonitelja crkve.

Kad je Napoleon dne 5. prosinca prispio u Smorgoni, sakupi oko sebe svoje maršale, predade šurjaku Muratu vrhovno gospodstvo nad vojskom i pobježe na saonicah, samo da što prije stigne u Pariz i da novu vojsku organizira još prije, nego-li stiže glas o nesreći, koja ga je stigla u Rusiji u Francezku i Europu i, što se je najviše bojao, da preprieči ustanak u Francezkoj, koj bi se s njegova poraza mogao dogoditi, i da preprieči, da od njega neodpadnu vazali, koji bi se lahko bili mogli poslužiti njegovom nesrećom na svoju korist.

Murat prispije s preostatkom vojske dne 9. prosinca u Vilnu, gdje se je vojska nješto oporavila i obukla. Nu niti ovdje nisu imali za dugo mira; jer kratko vrieme iza njihova dolazka u grad, prispiju simo i Kozaci, i kad su Francezi samo dočuli, da se Kozaci približuju, pobjegli su, što su jih noge nosile iz grada. I sam Murat pobježe od straha i ostavi Rusom grad, a da nije niti mača iztegnuo. Dne 13. prosinca prispije na rusku granicu. S njim i s generali Macdonaldom i Schwarzenbergom vrati se još 58.000 momaka iz Ruske. Za 5 mjesecih dakle, što je trajala ta vojna, izgubi Napoleon uzalud .552.000 ljudih. Još u nijednom ratu nije Napoleon toliko ljudih bez svake koristi pogubio, kako evo ovom sgodom i u tako kratko vrieme. On je ostao bez vojske i njegova je slava potamnila. Nu nije je uništila ljudska ruka, niti neprijateljska sila, već ju je skršila ruka Boga i sila elemenata naravskih. U moskovskom moru od plamena potamnila je njegova zviezda, koja mu je kroz 15 godina sjajno svietlila, za kojom je smjelo išao, na koju je preuzetno računao, i od to doba sve je većma ginula, dok na posljedku neutrnu posve te se neizgubi. Na ledenih i snieżnih poljanah ruskih našao je novi Attila svoje katalaunske poljane, a u rieci Berezini novi Pharaon svoje crveno more. „Ignis, nix, glacies, spiritus procellarum faciunt verbum ejus.“ Vatra, snieg, led i bura izvršile su božju rieč nad njim.

Dne 19. prosinca prispije car u Pariz; nu nije ovaj put kao pobjeditelj došao sa slavnim triumfom, već posve tiho i od nikoga neopažen, vrati se pobjedjen u svoju palaču. Nekoliko dana iza toga javi on svoju ne-

sreću posebnim bulletinom Francezom. Zatim naloži senatu, da digne novu vojsku, te je neustrašivo i prkosno tvrdio, da će mačem u ruci sada, kako još nikada nije, razširiti granice svoga carstva, i izjavi, da neće dopustiti, da i jedno selo od sadanjega svoga posjeda izgubi. Spremao se je dakle što je samo silnije mogao, na novu vojnu. Nu u Franceza nestalo je prijašnjega oduševljenja za rat. Po svoj Francezkoj vladala je velika tuga i žalost, jer nije bilo skoro obitelji, koja nebi bila imala koga toga člana oplakivati, koj joj je u Ruskoj zaglavio, i sve je vikalo, da Napoleon kani sav narod svojimi vojnami pogubiti. Samo iz straha išli su pod zastavu oni, koje su polovili, a tko je mogao potajno pobjeći, taj je pobjegao. Fain pripovieda, da je do 160.000 vojničtvu podvrženih momaka pobjeglo i tako izmaklo oružju. Svi slojevi naroda bili su proti tomu, da se nova vojna zapodjene — a time je već mnogo gubila Napoleonova zviezda od svojega sjaja.

Da se s katolici izmiri, da jih za sebe predobije, nastojao je sada Napoleon, kako jur spomenusmo, izmiriti se s papom. Nu on se nepribliži papi kao pokajani sin crkve, nego kao stari nasilni i lukavi državnik; on nije došao k papi s tom namjerom, da se u istinu izmiri sa crkvom, i da papu u njegova prava uzpostavi, već je došao k njemu kao politički farizej. I sbog toga mu nije Bog oprostio, niti ga pomilovao, već je sudbina, što mu ju je Sevišnji dopitao, započela svoje djelovanje.

(Dalje će sliediti.)

Dopis.

Dubica. (*Obće pučke učione u Krajini.*) Od kako je novi školski zakon u krajini u život stupio, pozornim okom pratih njegove posljedice, pak se imadoh priliku osvjedočiti, da nuz svu budnost i pregnuće naše krajiške vlade oko razvitka školstva, ovaj stroj ipak zapinje. Medju inimi uzroci ponajviše se iztiče manjak učiteljskih sila, a to zbog slabe plaće. Od valjana učitelja traži se danas mnogo, pak je pravo, da mu se trud plati. Ravno doznajem, da sada visoka c. kr. krajiška vlada ozbiljno o tom radi, da se učiteljem plaća u krajini povisi, i da se učine ravni učiteljem u provincijalu, i to mi daje povod, da ovo njekoliko redaka napišem. Bivše obćinske i tako zvane erarijalne škole krajiške, pretvoriše se po novom zakonu u „obće pučke učione.“ U njih ista su djeca, isti učitelji, isti narod koj ih uzdržava, kako u prijašnjih. U nas živi samo jedan narod i to narod hrvatski, nu po vjeroizpovjedi različan. Prije kod starih obćinskih ili erarijalnih učiona namješteni učitelji bijahu kod katolikah ujedno organisti, a kod grčko-iztočne vjeroizpoviedi tako zvane „pjevčike.“ S toga obstoje kod nas katolika u krajini na mnogih mjestih zaklade za orguljanje (Organistenfond), a kod grčko-iztočnih obstoje još odprije školske zaklade, koje noseć na sebi vjerski značaj i prepativ krizu novoga školskoga zakona privriedile su im škole i učitelje konfesionalne, osobito od ono doba odkad nerazlikuju narodnosti od vjere, — već se zovu „Srbi i srbske škole.“ Akoprem smo mi katolici u tom pogledu zaostali, ipak mislim, da bi se iznimno makar u njekih mjestih i predjelih imao obzir uzeti kod nas u krajini prigodom namještenja učitelja na vjeroizpovjed one školske mladeži, koja je brojem pretežnija. Napokon ja izbilja neuvidjam nikakve zaprieke, da dotični učitelj nebi mogao biti kod katolikah organista, a kod grčko-iztočne vjeroizpovjedi „pjevčika“, — pak ako ne svagdje, a zašto ne u onih mjestih, gdje takove zaklade obstoje. Zar bi učitelju škodilo 100 for. više godišnje plaće, ili zašto onda u preparandiji vježbanja u orgulanju, — ako se na to obzir neuzima?! Ja ovo nepišem iz nikakva fanatizma, nego jer u krajini služim i poznajem sve okolnosti, a znam kao katolički svećenik i to, što no reć bi naše bogoslužje bez orgulanja kano pusto i prazno, — što nadalje učitelj ine vjeroizpovjedi ma i najbolji i najčestitiji neće u katoličkoj crkvi biti katolik, pak kao što mu je tudja crkva, tudji su mu obredi, tudja mu je i mladež! Ako učitelj samo usljed tiskana §. mora ići u crkvu, — može si misliti: kad već moram u crkvu ići, baš se neću Bogu moliti. — Zato sam ja u dnu duše svoje o tom uvjeren, da bi se njeki §§. krajiškoga školskoga zakona imali promjeniti, ili u zaporci iznimno nadopuniti, a k tomu upravo sad je sgodno vrieme, jer se radi o povišenju učiteljske plaće u krajini. Ja nedvojim, da se nebi štogodj u tom pogledu od višje vlade učinilo, kad bi naša preč. gg. diecezanski nadzornici, koji sjede u okružnih i zemaljskom vieću ovaj predmet iz gori navedenoga gledišta putem preč. ordinarijata krajiškoj vladi na uvaženje preporučili! Ja pozitivno znam, da bi se naš preč. nadbiskupski duhovni stol za stvar zauzeo, pak i krajiška vlada nebi se tomu opirala. Ovo je imao biti moj predlog na pastoralnoj konferenciji svećenstva kotara Petrinjskoga, nu pošto se ova zbog okolnostih nije mogla obdržavati, to nadajuć se najboljemu uspjehu, odlučio sam tu stvar putem našega glasila priobćiti.

Viestnik.

Zagreb. Jedva je deputacija Hercegovaca ostavila naš glavni grad, već se je počela u njem sakupljat deputacija, koja iz Bosne polazi pred nj. veličanstvo, da mu zahvali na previsokoj milosti, koju izkaza onoj tužnoj zemlji, i da mu izkaže posebne želje svoje. Prem se njeki članovi uklanjaju glavnomu gradu Hrvatske do sutra ipak, kako smo dočuli biti će ako ne svi, a ono ipak većina odaslanika ovdje, ne smete-li štogod silna poplava. Od katolika biti će u odaslanstvu uz druge presv. g. biskup P. Vuičić i glasoviti fra. Grga Martić, koji će bez dvojbe po svom dubokom uvjerenju otvoreno i iskreno orisati stanje tamošnje, neka se ne bi u samom početku udarilo pravcem, koji bi sve mogao pokvariti, i nevoljnoj raji mjesto poboljšica prinesti i novih tereta.

— Postali su župnici: g. Ivan Bolfan u Završju, gdje je bio upravitelj župe; g. Cvjetko Kutnjak, duhovni pomoćnik Pitomački u Ferdinandovcu i g. Antun Vörös kapelan Ludbrežki u Svibovcu.

— Iz Varaždina primismo dopis. O. Paulin Vutić, izsluženi državnik i predstojnik samostana OO. Franjevaca umre 26. studenoga. Pokojnik rodio se god. 1816. u Koprivnici. Poslje svršenih gimnazijskih nauka, posvetio se on svećeničkomu stališu, stupiv u red sv. Franje, provinciju sv. Ladislava kralja. Svršiv bogoslovne nauke, bude god. 1842. zaredjen u misnika. Kao takav bijaše imenovan učiteljem početnih škola; koju službu obnašao je do god. 1847. u Virovitici, a poslje te godine takodjer u Koprivnici sve do god. 1858., koje godine imenova ga definitorium predstojnikom samostana u Varaždinu. Postavši predstojnikom, znao si je svojom blagošću i ljubeznošću svih sebi povjerenih ljubav i privrženost steći. Videći više poglavarstvo njegove zasluge, koje si je radeći i nastojajući oko boljka provincije stekao, odlikova ga god. 1866. čašću definitora, koju čast je kroz 3 godine obnašao. Pošto si je pako kroz 7 godina vještim i uzornim odgojivanjem i rukovodjenjem duhovne mladeži religiozne opet novih zasluga bio stekao, bude g. 1872. od samoga generalnoga ministra u Rimu, najprije generalnim kommissarom i visitatorom provincije sv. Ivana od Kapistrana imenovan; a mjeseca srpnja iste godine, prigodom državnog u Vel. Kaniži kapitula, uz suglasje glasujućih otaca provincijalom provincije sv. Ladislava Kr. izabran. Kao provincijal pokazivaše se svakomu i u svako doba pravim otcem, te nakon 3 godine bude g. 1875. opet imenovan predstojnikom samostana Varaždinskoga; a tekuće godine, mjeseca srpnja, prigodom državnog u Čakovcu kapitula, uz predstojničtvo još po drugi put imenovan definitorom; nu žalibože nemogaše se opetovno te časti dugo uživati; buduć mu — pošto bi češće tečajem godine poboljevao — dne 22. kolovoza pala kap, koja ga za svaku službu u buduće nesposobnim učini. Ali on ipak žalostne posljedice te nezgode najvećom trpljivošću je podnašao; dok napokon dne 26. studenoga providjen prije svetotajstvi umirućih u prisutnosti obitelji religiozne, preporučujuće dušu njegovu g. Bogu, u 4 sata poslje podne, blago u Gospodinu preminu, te povrati dušu svoju Bogu Stvoritelju svomu. Koli bijaše pokojnik obće štovan i ljubljen, pokaza najbolje saučešće prigodom pogreba dne 28. studenoga; kod kojega učestvovaše školska mladež gymnazijska i ona početnih škola; zatim svećenstvo domaće i takodjer iz obližnje okolice, te napokon velik broj odličnoga i ostaloga gradjanstva; u kojih pratnji sprovedosmo mrtvo tielo pokojnikovo do hladnoga groba, gdje ga predadosmo crnoj materi zemlji, u kojoj neka sniva vječni san. Smrću pokojnikovom izgubi domovina iskrena domoljuba; sv. mati crkva u vinogradu Gospodnjem vjerna i revna poslanika; provincija odlična i uzorna člana; napose pako samostan Varaždinski vješta predstojnika; a obitelj religiozna preblagoga i predobroga otca. Bila mu zemlja, u kojoj počiva, lahka; medju znanci i prijatelji blaga uspomena; a dragi i dobri Bog, kojemu je kroz 36 god. kao svećenik vjerno služio, bio mu blag i milostivan sudac. O. Lavoslav Lončar.

— U bratovštinu sv. Josipa pristupio je kao utemeljitelj g. Petar Steinhauer, svećenik na vili milos. sestara kod sv. Duha u Zagrebu obećav da će 100 for. izplatiti u jednoj godini.

— Fzm. barun Filipović ostavio je 1. o. mj. Sarajevo, da se vrati opet na svoje prijašnje mjesto u Prag, gdje je bio zapovjedajući general. Oproštaj u Sarajevu bio je uznosit, a da je krenuo Hrvatskom bili bi takvi i premnogi dočeci. Ne upuštajuć se u političke nazore, koje je barun Filipović u Bosni zastupao, mi rado ovdje ističemo, da je njegovo bistro oko uvidjelo kako bi se ondje radit moralo uz pomoć katoličkoga najnaobraženijega elementa. Ljudi, koji su s njim o tom razgovarali hvale nam jako te njegove nazore. A i čini je pokazivao svoju sklonost prama katolikom, ne čineć naravno pri tom ni najmanje nepravde drugim vjeroizpovjestim. Za gradnju novoga biskupskoga dvora u Sarajevu darovao je 4000 for., kako je i drugud ovakve poduzetke svim uplivom svojim podupirao. Nu razni su putevi Gospodnji, pak se mi nadamo, da će katolici i pod vojvodom Würtemberžkim napredovati.

— Poznato je, kako je Josip II. stvorio vjerozakonsku zakladu. Sudeć on najme, da najbolje pozna potrebe kat. crkve, dosudi smrt mnogim samostanom, u kojih su stanovali redovnici, koji se prosjačenjem uzdržavaju. K njihovomu imetku pridometnu još koješta, o čem je mislio, da nije nuždno onim samostanom, koje je ostavio u miru kao vrtove itd., te iz svega toga stvori onu zakladu. Za one pako samostane, koje je ostavio opredieli, koliko osoba mogu imati, te im iz vjerozakonske zaklade doznači godišnju podporu. U raznih samostanih bila je razna počam od 200 sve niže; a uračunali bi u ovu svotu i one dohodke, koje bi samostan stalno dobivao, n. pr. od zakladnih misa. Kad je u kojem samostanu bilo manje redovnika, nego-li je Josip II. opredieljio onda je i državna podpora bila manja. Neznatnu ovu podporu, koja je u ostalom redovom prije nedopuštenim načinom oteta, dobivali su ipak sve do sada. Nu 26. rujna o. g. izda ministar za bogoštovje i nastavu dopis pod br. 15.108., po kom se ta podpora redovnikom i redovnicam sve malo po malo uzteže, tako da će se posve prestati davati, kad izumru oni članovi, koji ju sada uživaju. Izuzimlje se ona podpora, koja se daje uslied kakvih zaklada. Naredba ova naperena je proti samomu bivstvu redova, jer im je jako otežčano primati novake, koji već ne mogu one podpore dobivati. I tako se u Austriji potajno radi isto ono, o čem se drugud otvorenim licem bori.

— Da će sbog attentata na Humberta biti kojekakve pisarije po novinah moglo se je izčekivati. Nu da će se

naći ljudi, koji će se drznut okrivit s toga katoličko svećenstvo, toga nitko ni sanjao nije. Pa ipak našlo se pero, koje je u „Opinione“ napisalo, da je za taj zločin odgovorno svećenstvo, koje „uzkraćuje narodom domovinu, a potlačenim slobodu“, koje presiže u prava države, a gradjane uzdržava, da ne vrše svojih dužnosti. Na zlobnu tu potvoru odgovorio je „Osserv. rom.“ istinito i oštro: „Ubojica je izišao iz vaše škole. Ne! Nije kler uzgojio sadanji naraštaj, kamo valja djelomice segnut, da se nadju uzroci tako groznih čina. Vi ste svećenika iztjerali iz škola, iz zavoda, od pobožnih djela, vi ste učili mladiće i dječake, da se rugaju vjeri i njenim čistim izvorom; vi ste srca otrovali, duše sadanjega naraštaja pokvarili, koj se je od vas u zasadah vašega nauka naučio nijekat svako vjersko načelo, prezirati svaki moral uslied putenih predstava po vaših kazalištih, uslied prostota javne štampe, sramotnih pripovjedka po listovih, slobodnim širenjem knjiga, koje strast čine gospodaricom ljudi, a Propetoga nogama gaze, da podignu sotonu na žrtvenik. Pak vi, vi se usudjujete obtužiti kler sa zemaljskih požuda, vi koji ste mu oteli svu imovinu njegovu, vi koji ste prinuždeni svaki dan bilježiti požude svojih poreznika, svojih blagajnika, i braće, vi hoćete pozvati svećenika da tiho i mirno vrši dužnosti svoje, vi, koji ste ga neukomu puku orisali najcrnijimi bojami, koji ste ga klevetami svojimi vukli pred sudove i svaki dan činite ga pozorištem ruga i prezira. To je previše. Hvalite Boga, da protjerani, poniženi, progonjeni svećenici, sjecajuć se Bogom im povjerena poslanstva, čuvaju još nad njekim dielom puka svoj blagonosni upliv i prieče, da cieli sadanji naraštaj ne raste natrusen zasadami, koje vode u socijalno razsulo, hvalite mu što štampa „slobodnjaka“ nije još usavršena i ako još ima nade, da se i družtvo i obitelj nestrovali u ponor pokvarenosti i biede. I pošto ubojstvo proklinjete, potegnite se u se, udrite se u prsa i recite: naš grieh, naš grieh, naš preveliki grieh!“ — Kad se poslje i „Diritto“ drznu napisati, da je kler tomu kriv stoga, što je zapustio narod, komu je u savjesti nastala praznina, te po tom on lahko posta plienom najnižih zločinaca odvrati mu isti list vrlo sgodno: „Niste-li baš vi, koji sada toliko bučite radi atentata, najviše o tom radili, da se kler pred narodom ocrni i njemu sav upliv na njega oduzme? Niste-li baš vi u žurnalistici, u školah, u parlamentu te svagdje uzeli sgodu vikati na kler te narodu utuviti onu pogibeljnu misao, da je mućak i laž sve, što svećenik uči i da je pravi domoljub onaj, koj nesluša crkvu. Vi ste vječne božje zakone javno niekali, pojmove pravice i ćudorednosti zavrgli, nauku evangjelja prezrieli, a činili ste to samo za to, da postignete svoju svrhu. Vi ste htjeli, da kler jednako s vami radi i da bude vam za volju odpadnik i izdajica. Vi ste za volju svojih strasti, naslada i požuda htjeli potresti vjerom, nju iztriebiti, o nadravnih istinah ju izsmijati, te uzdrmati temeljem čovječjega družtva. A odakle su oni, koji sada narod kao sliepo sredstvo za najpodlije svrhe rabe? Zar nisu nikli iz sredine onih, koji ruže kler? Neima nijednoga, koj ne bi bio ujedno najveći protivnik crkve i vjere. Onaj duh, koj je sada mnogim otvorio oči, isti je onaj, s kojim drugovaste da udarate na crkvu i kler, a sada želite, neka vam ovi pomognu, da si ga otresete s glave i da si osigurate lagodno i mirno mjesto, što je uviek bio jedini cilj domoljubnomu nastojanju našemu. Crkva i kler osudjuju za stalno krvnike, buntovnike i nemirnjake; ali kaošto zabacuje ta djela, tako osudjuje i uzroke, od kojih to dolazi. A što je uzrok smetnjam, zločinom i opačinam, što sada toli silno podkapa i plaši Italiju, no djela, koja ste učinili; zakoni i kanoni, koji uništuju svaku vjeru i svaku pravicu, a vi ih učiniste prvom podlogom političkoga djelovanja svoga. Pak osim toga gdje da kler djeluje na narod, kada ga iztjeraste iz škole da namjestite učitelje fosfora i majmuna; kad očististe prostor oko propovjedalnica i protjeraste redovnike iz samostana, da ih zamienite bezbožnimi ustanovami i bezvjerskom čeljadi, kad na narodnoj zastavi utisnuste, kako je sve, što kler uči ludost, zloba, laž? Sada, kad vidite, da je u pogibelji vaše slavohlepje, vaš ugodan položaj tražite, u gorkoj nevolji pomoć i podporu klera, nu kako za vas može biti klera, kada ste ga jako oprezno tjerali i uviek se hvalili, da ste ga uništili. . . Suvišno bi bilo pred svietom očitovati, da crkva i kler neće nikada uzmicati niti zatajiti uzvišeno svoje zvanje, kada se god bude radilo, da se od pogibelji spasi čovječje družtvo. To je poslanstvo ostavio crkvi Bog, i ona će mu ostati uvjek vjerna. A da se to sbude, imati će najprije tvrdoglavi neprijatelji pustiti svoju zlobu, svoju krivnju priznati i okajati te maknuti sve ono, što prieči pravi i trajni socijalni razvitak. Dok se to nesbude, sve će osvade i prietnje biti uzaludne. Katolicizam neće nikada pustiti svoja nepromjenljiva načela, on nevara narode, niti ugovara s bludnjom; ovo i ništa drugo je dužnost klera!“ —

Dopisnica urednička.

G. F. D. u G. (Hercegovina). Novce smo primili još iz Mostara, te smo ih spremili dobro. I odgovorili smo odmah nakon drugoga pisma, pak se čudimo, da odgovor još stigao nije. Nego čudne su doista te pošte po Bosni i Hercegovini. Što nam se odanlje šalje dobijemo za koji tjedan, a što mi tamo pošaljemo dospije kada il nikada. Naši tamošnji predplatnici neka budu uvjereni, da im mi redovito odavlje pošiljamo list, pak u istinu ne znamo, gdje je uzrok onako silnim neredom. Pritužili smo se već i sl. ravnateljstvu pošta, te se uzdamo, da će ono svakomu neredu doskočiti. — G. o. J. V. u O. Zahvaljujemo vam na štatističkih podatcih. Početkom buduće godine čitat ćete ih. Intencija za sada ni sami ne imamo. — G. J. K. u B. Hvala na članku, nu do godine se uztrpite. — Gg. dopisnike molimo, neka počekaju uztrpljivo, jer uz najbolju volju ne možemo uvrstit dopisa, kad bi oni željeli. S vremenom obredat će svi. — Koja su nam gospoda javila, da primaju intencije, koje smo poslali, nek nam sada karticom jave, da su ih odčitali. Opetovano ih molimo to, jer mi moramo izvjestiti o tom one, koji ih nam poslaše. —

Urednik Dr. Andrija Jagatić. Tiskom Dragutina Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 50. U Zagrebu, 12. prosinca 1878. Tečaj XXIX.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Nješto o budućnosti Bosne i Hercegovine.

(Konac.)

Kako nigdje nevidi liberalizam plodova kršćanstva, neće jih lje zagledati htjeti ni u Bosni i u Hercegovini. Nije-li najveća nepravda i pristranost biti proti vjeri kršćanskoj u ovih zemljah, gdje je nečuvene muke njihov narod mogao podnositi pet vjekova bez ičijega smilovanja samo o svojoj svetoj vjeri? Nije-li najveća nepravda otimati narodu vjeru, koja ga je čestita i ćudoredna sačuvala uz sve neprilike i patnje njegove i njegovih svećenika uzprkos zlu izgledu i životu i sili Turaka kroz pet viekova?! (O tom liepom kršćanskom životu tamošnje braće priobćiti ćemo na skoro liep i poučan članak. Ured.)

Prezirnim posmjehom gleda nas ovako razžešćene liberalizam, pa nam odvraća, da netreba nikakove sile nit ičije pomoći: p r o s v j e t a r a z b i t ć e s v e t e t e ž k e o b l a k e vjerskih p r e d s u d a. Oh! željni smo prosvjete, želimo ju iz sve duše i tužnoj raji. Tužne-li bez kršćanstva prosvjete, tužne-li slike u Evropi, kuda danas moderne škole šire prosvjetu! Takove škole nedokazaše čestitim Bosancem i Hercegovcem, da njihova ljubav ka Krstu bijaše tlapnja!

Kršćanstvu nije ni danas ponestalo one božanske sile, kojom se ne samo od dana do dana čvrsti, nego i razširuje. To je glavni uzrok, zašto se nadamo i izčekujemo, da će ipak velika čest današnjih Turaka vratiti se u krilo sv. crkvi. *) A i ljudi će djelovati, da se nešto Turaka pokrsti; od tih će biti i takovih, koji će i onako jaku šizmatičku stranu nastojati novimi razširiti stečevinami, da se mimo liberalizma katolici i hrišćani jedni drugim tim silnije suprotstave. Kroza to nastaju liberalizmu samo zgodnije okolnosti, da po taj narod ništa dobra neučini. Iz te će si borbe unovačiti novih pristaša, nu zadovoljit neće ni katolika ni pravoslavnih upravo onako, kako danas u Njemačkoj i sam protestantizam tužno nanj gleda, kano i na svoga zatornika. Pa kad mu iztočna crkva voljeti nemože, zapadna će i manje moći dopustiti, da se ukidaju neodreciva prava njenih vjernika! Eto tada današnje borbe kršćanstva sa nevjerstvom u Europi, rodske rodjene sestre borbi rajinoj sa Muhamedanstvom!

2. Otvorena i dorasla protivnica liberalizmu samo je naša sv. crkva. U toj protimbi izključuju se oba protivnika posvema. Dosada razvijena načela o liberalizmu crkva i oštrije i točnije shvaća. Sigurnije propasti po cielo čovječansko družtvo neima od liberalizma, to je njezin nauk. Medju obima protivnicima neima posredujućega elementa; i ako bi koj bio, mora se danas ili sutra očitovati bilo za liberalizam, bilo za kršćanstvo, koje je u svoj svojoj čistoći samo u sv. rimo-katoličkoj crkvi zastupano. Zato je posve naravno, da u opetovano spomenutih zemljah missiju uzadovoljenja njihovih naroda

*) U 314. br. bečkoga „Vaterlanda" ima predmnjeva, da bi se mogli Muhamedanci i z s e l i t i. Dopisnik odbacuje to kano zgoljnu nesreću, jer zašto da se dopusti, da se izseli toliki dio pučanstva intelligentnoga i bogatoga, kojim su i djedovi i otci bili tuj urodjenici, jednom rieči braća s ostalim kršćanskim narodom u tih zemljah. Mi pako ne samo da odbijamo tu predmnjevu kano štetnu po dobro ovih zemalja, već i zato, što se sigurno takav slučaj n e ć e dogoditi. Bosanski Muhamedanci niesu nikad bili prijatelji Turkom Osmanlijam, kojim bi tada u goste morali doći; a ni Osmanlije niesu nikad bili dobri s Turci u Bosni i Hercegovini. Ono isto toplo čuvstvo k materi zemlji, koje nalazimo u drugih kršćanskih naroda, osjeća i Turčin u spominjanih zemljah, jer se ponosno zove Bosancem i Hercegovcem. — Dalje pripovieda dobro isti dopisnik, kako nebude izvanredno težko ovdašnje Turke privesti ka kršćanstvu. Glavne drugdje zaprieke pokrštenju Turaka — višeženstva — ovdje neima; nu podje-li l i b e r a l i z a m Turkom u susret i na zagrljaj, možemo reći, da i zanj leži tuj dobro i plodno tlo, jer su jim kršćani k a u r i t. j. nevjernici, da nespominjemo ostalioh ljubeznih epiteta. I. Š.

liberalizam ustupi njoj; jer ako je smjeti izčekivati tomu djelu uspjeha, to smo ga ovlašteni samo od nje izčekati. To je stanovište, koje naša monarkija može i mora zauzeti, da joj djelo okupacije i aneksije sretno za rukom podje, i s toga stanovišta prelazi opravdano djelo uredjenja i usrećenja Bosne i Hercegovine na nju, jer je katolička velevlast. To stanovište je dakako veliki kamen smutnje liberalcem; nu u istinu mi se nemožemo pohvaliti, da ima po družtvo dobra stvar, uvedena crkvom, a da se o nju nisu smutili. Bit će graje, da papu hoćemo za bosanskoga kralja; i Bog samo znade, što će nam sve predbaciti. To nas neprieči, a da neobrazložimo bar u nekoliko rieči svoga stanovišta.

Sviet se danas sve to više priučava ideji, da naša monarkija u istinu ima svoje interesse, pače missiju na iztoku. Ravnodušni za vjeru politici dolaze do toga uvjerenja sa sgoljno državnih i trgovačkih razloga. Nu ti interessi i missija opravdani su više s drugoga gledišta. Razsvietlit ćemo to neosvrčuć se na poviest prijašnjih viekova. Austrija je bila i jest katolička velevlast. Nasuprot tomu biesni u njoj bura, ne samo narodnostne nezadovoljnosti, već i vjerske nesnosljivosti. Kakogod su joj pogibeljni narodi koji jedan proti drugomu stoje u nepravednom odnošaju gospodara i sluge, isto tako prieti joj zla kob, uztraje-li u njoj ugnjetivanje katoličtva, ne s drugoga razloga osvojen toga, što premoćnici nad katoličtvom rade o nečem drugom, nego-li je jedini gubitak imena: katoličke velevlasti. Najbolji austrijski sinovi su katolici. Ove pako treba ojačati prirastom novih saveznika, čemu će joj uslugu prinieti novo zadobljene zemlje, u kojih treba ne samo obezbiediti sigurniji položaj dosadanjim katolikom, nego još i pripraviti puteve, po kojih će nekadanji renegati vratiti se u krilo svojoj majci crkvi. Takovomu uspjehu može se Austrija nadati samo od sáme crkve, kojoj će u tom poslu morati na ruku ići. Da crkva k tomu sredstva ni snage neima, tvrde oni, koji joj nieču njezin božanski izvor.

U ostalom mora crkva, ako Ausrija i nehtjedne, u ovih zemljah djelovati: nje nezove amo samo njezina poviest, već i sam njezin utemeljitelj i naš Spasitelj. Kada oslobadjaju Bosnu i Hercegovinu za žrtvu državnomu božanstvu, kuda-li više prava ima crkva progovoriti u ime jedinoga Boga, Tvorca svemirovoga. Ona će samo nastaviti time svoje dojakošnje djelovanje pa osigurati svoju djecu proti razsulu, koje je svagdje družtvo snašlo uslied liberalizma, nesdvajajući, da bi Svevišnji svaku milost uzkratiti htjeo inovjercem u Bosni i Hercegovini.

Zagovarajući djela crkve i njihov uspjeh, nesdvajamo bezutješni ni rad položaja, što će ga grčko-iztočna braća naprama njoj zauzeti. Raznovrstni su putevi Gospodnji, po kojih dovodi ljude k sebi; svi ti putevi dohodljivi su crkvi, kojoj neće ništa na put stati moći, da neupozna pravih odnošaja u ovih zemljah, koji postoje medju zapadnom i iztočnom braćom. Kroza to će i upoznati način, kojim bi mogla u jedanput ujediniti u vjeri: svu Bosnu i Hercegovinu. I nekada je crkva uspjela vratiti razkolnu djecu svojom materinskom i obzirnom popustljivosti; danas joj je tomu tim zgodnije polje, što će ona time izpuniti i želju ponosa Bosanskoga i Hercegovačkoga, jer će jih ona ujediniti, čega politici nit itko ikada ne dostigoše.

Nedvojimo, da će biti golema uztuka protiva sjedinjenju od onakovih crkvenih dostojanstvenika iztočne vjere, koji će se u discipliniranoj hierarhiji dostati kontrole nad izvori, odakle su vukli svoje mastne zalogaje, od gdje koga neukoga svećenika, od svih bezdušnih trgovaca, koji su nemilice skupa sa Turčinom gulili raju, i od gdjekojih fanatiziranih agitatora srbštine No s ovimi nije propao sav dobri elemenat u ovih zemljah!

Unatoč tim protivnikom nije dakle uspjeh crkvi tako nedogledan, kano što je liberalizmu. I štogod neuspije bilo kod muhamedanaca, bilo kod iztočne braće, bit će krivo današnje slobodnjačtvo, koje će se ovamo uvlačiti pod plaštem prosvjete. Predbacit će i nam slobodnjaci, da i mi isto tako i njim smetamo kod uzadovoljenja ovih zemalja; nu zato nepromieniše alternative: ili ćete upoznati, da su ove zemlje nesretne bile, što je ugnjetavano bilo u njih kršćanstvo te Krstu dosuditi u tih zemljah slobodu i razcvat na zator muhamedanstva i vjerske nesnosljivosti a na probit ljudskoga reda i bratinske ljubavi — ili ćete narodu oteti kršćanstvo, što mu ni Turčin oteti nije htjeo pa će robstvo tursko zamieniti robstvom svojih strastij. U prvom slučaju oddužit će te se vječnoj Pravdi za vaša nedjela unekle u Evropi, u drugom slučaju zadužit ćete si i Bosnu i Hercegovinu, da vas kunu. —

U Banjojluci.

Ivan Širmer.

Pio VII. i Napoleon I.

(Dalje.)

Istinabog, on je sa svijuh strana svoga carstva pozvao momčad na oružje i tako je na novo skupio veliku vojsku, kojom je dne 2. svibnja 1813. kod Lützena i dne 20. i. m. kod Bautzena, potukao rusku vojsku, kojoj se bila pridružila i vojska pruska, koja je poslje nesreće, što je Napoleona stigla u Ruskoj, od njega odpala; nu uz sve to nije mogao sklopiti mir, kako si ga je on gradio i snovao, pak je sbog toga pokušao sreću, nebi-li još jednu bitku održao. Nu sreća ga iznevjeri. U trodnevnoj bitci kod Lipskoga sruši se babilonski toranj njegovoga velikoga gospodstva; jer ga savezne čete do noguh potukoše. S Rusi naime i Prusi sdruže se sada takodjer i Austrijanci, Švedi i Bavarci i ostali knezovi Narheinskoga saveza, kojim je dodijalo pokroviteljstvo Napoleonovo i oni odpadoše od njega. Vojska dakle ovih sdruženih knezova i naroda potuče dne 16. 17. i 18. listopada kod Lipskoga vojsku Napoleonovu, i on morade po drugiput, neopraviv ništa pobjeći u Francezku. Da je poslje ovoga poraza Napoleon htio pristati na ponude saveznih knezova, koji su htjeli s njim sklopiti mir i koji su dopuštali da Francezka ostane u svojih naravskih granicah, t. j. do Rheine, to bi on bio ostao carem još sveudilj dosta velikoga carstva; nu preuzetnost, koja ga je zasliepljivala, nije mu dala na to pristati, i njegov demon silio ga je da nastavi rat, da tako sve to dublje u propast posrne. U mjesto da sklopi mir, kako je bilo za nj posve pametno, nuždno a i koristno, on nastavi rat takoreküć proti svim knezovom i narodom evropejskim, dok ga napokon posvema neshrvaše, te on izgubi sve, što je imao.

Poslje strašnoga poraza, što ga stiže kod Lipskoga, pusti Napoleon dne 14. siečnja 1814. papu iz sužanjstva, misleći si time pribaviti milost s neba i ljubav puka; nu sada je jur bilo prekasno, vrieme milosti za njega jur minulo. Što je papa oholomu caru, kad je bio na vršku svoje moći i slave rekao, kad je govorio: „Za volju božjega milosrdja, koj dopušta da sunce izlazi vrhu nas, opominjemo te, zaklinjemo te, prosimo te, caru i kralju Napoleone, promjeni se; sjeti se, da je Bog kralj svih kraljeva, da ljudska veličina pred njim ništa nevriedi, i da će se doskora u strašnoj spodobi pokazati, da mogućnikom sudi“ to se sada izbilja na njem izpuni: Bog se pokaza u strašnoj spodobi, da mu sudi. Savezne čete knezova provale sa svih strana u Francezku i predobe dne 31. ožujka 1814. Pariz.

Iz Fontainebleau-a, gdje je Napoleon držao u sužanjstvu papu i ovdje ga zlostavljao, htjede Napoleon zadnjiput nasrnuti na savezne čete u Parizu, nu maršali i generali odpadnu od njega prem ih je obsipao častmi i bogatstvom. I puku i senatu i zakonodavnomu tielu u Parizu, bilo je Napoleona preko vrata. Zakonodavno tielo proglasi Napoleona dne 1. travnja skinutim sa carske časti i svetčano ga svrgne. I tako morao je Napoleon podati se udesu i pristati i privoliti na to, što su od njega tražili i savezni knezovi i narodni zastupnici: da se u ime svoje i svojih potomaka bezuvjetno odreče carskoga prestolja u Francezkoj. Pak da nije udes nesmiljen ili bolje rekuć, da nije providnost božanske pravednosti čudnovata! U istom Fontainebleau-u, u istom dvoru, na istom stolu, gdje je Napoleon prije godinu dana papu varkom i silom na to prisilio, da se je morao odreći crkvene države, mora Napoleon vlastitom rukom podpisati dekret, kojim se za uviek odriće francezkoga prestolja. Izključen iz saveza evropskih knezova, od vlastitoga si puka zabačen, obtršen prokletstvom naroda, koje je tako dugo podjarmljvao i ugnjetavao, mora on sada ostaviti Francezku, gdje je tako dugo slavno vladao i mora u progonstvo na zabitni i tihi otok na sredozemnom moru.

Kad je skinuti i toli duboko poniženi car posve tajno južnom Francezkom putovao na otok Elbu, baš je tada i toli dugo progonjeni i zlostavljani papa Pijo VII. bio na putu u Rimu, da na novo primi gospodstvo u vječnom gradu, i da opet u svoje ruke uzme uzde nad cielom crkvenom državom i crkvom, koje mu je kroz tako dugo vrieme Napoleon iz rukuh iztrgnuo bio. Svoj put iz Fontainebleau-a morao je on odgadjati, kano da bi tako nebo dosudilo bilo, da u isto vrieme, nu na raznu stran putuje zajedno s Napoleonom. Svuda kudgod je prolazio, po gradovih i selih, ne samo u Italiji nego i u Francezkoj, dočekao ga je puk s najvećim oduševljenjem i pozdravio ga je s osobitim počitanjem, koje je svakomu u srce ulilo, toli njegovo visoko dostojanstvo, koli njegova staračka doba i višegodišnje mučeničtvo. Najveće pako oduševljenje za papom pokaza se u Ankoni kamo je dne 12. svibnja prispio. On bi dočekan neizrecivim veseljem i burnim klicanjem. Množtvo mornara odpregne konje sa kola, u kojih se je papa vozio, privezaše konopce od crvene i žute svile za kola, i vozili su ga uz neopisivo veselje i klicanje po svih ulicah grada, dočim su sa nasipa tvrdjave neprestano gruvali topovi, a sa tornjeva odjecalo milozvučno zvonjenje zvonova. Počam od Ankone pak do Rima bilo je putovanje papino neprekidno svetčano slavje. Dne 24. svibnja 1814. dvadeset dana pošto se je Napoleon izkrcao na otoku Elbi, prispije papa u Rim, te je svetčano unišao u svoju palaču, odkuda su ga prije 5 godina Francezi silom odvukli. S njim su se u kolih vozili kardinali Mattei i Pacca. Ovaj posljednji pratio ga je takodjer neko vrieme na putu, kad su ga vodili u Francezku u sužanjstvo.

K svetčanomu ovomu uvodu sgrnu se nepregledna množina rimskoga puka, koj je klicao bez prestanka i kraja, i koj se je neizmjerno radovao, da je poslje tolikih patuja, što jih je Pijo pretrpio i poslje dulje vremena, kako je bio odsutan, mogao opet vidjeti svoga gospodara. Kad je Pijo vidio ljubav svoga puka, koj je takodjer mnogo toga pretrpio za njegove odsutnosti, kad je za-

gledao častne svoje zidine, proplače od veselja. Neopisiva radost i milje obuze mu dušu, kad je u crkvi sv. Petra pao na koljena, da se zahvali Bogu, što ga je milostivo i čudnovatim načinom izbavio iz toli dugotrajnih i gorkih muka. I sada zaposjedne papa na novo sav svoj posjed, sva svoja prava, sav svoj ugled i podpuno svoje gospodstvo, te uzme upravljati crkvenom državom i crkvom božjom. Odmah iz početka svoga vladanja uzpostavi bullom od 7. kolovoza u svoj crkvi red isusovački, koga su čitavu pol vieka nesmiljeno i nepravedno progonili. I sve druge prognane i razpuštene religiozne redove uzpostavi na novo u sva njihova prava.

Dne 26. rujna sabere oko sebe razpršene po svih stranah kardinale, te jih pozdravi govorom, u kom očitova neizmjernu radost srca svoga, što je Bog i njega i nje i svu katoličku crkvu izbavio od toli dugotrajnih i gorkih jada i tjeskoba, u kojih su bili: „Častna braćo“! reče im. „Nadošao je ipak evo ovaj žudjeni dan, u kom smo srećni, te Vas možemo oko sebe sakupljene vidjeti. Prviput, gdje ste se Našemu pozivu odazvali, možemo se jedva, od ljubavi i veselja, što ga Naše srce ćuti uzdržati od suza. Prošli su dakle gorki dani naših tjeskoba i patnja! Vrativši se poslje toli strašnih dogodjaja na novo na apoštolsku stolicu, primili smo svom sigurnošću i dostojanstvom na novo u Naše ruke kormilo sv. crkve. Vi, koji ste bili amo tamo povlačeni, koji ste pretrpili kojekakvih jada i nevolja, eto Vas opet Nam o bok sakupljenih i spremnih, da Nam slobodno i neustrašivo, i savjetom i djelom, i sborom i tvorom, budete na pomoć, da popravimo u crkvi, što se u vrieme Našega odsuća pokvarilo. Neka nestane uspomene na nevolje, koje su Nas bile stigle, premda nemože i neće nikada u Nas nestati spominjanja na one tjeskobe, što jih je knez tmine svom svojom bjesnoćom napustio na crkvu.“

Pošto je papa izpripoviedio tolike dokaze ljubavi i počitanja, kojimi ga je narod talijanski i francezki obsipao, kad je putovao u sužanjstvo, nastavi: „Bog je dopustio, da smo bili svjedokom i vidokom tolikih kriepostih i vrlina. Što mislite, odkuda-li je onaj mir, još više, ona svježost snišla u Našu dušu, koju smo uživali usried patnja, u progonstvu i sužanjstvu, ako ne od milosrdja božjega, koje Nas je u svakoj tuzi sokolilo i tješilo? Tko je pobudio plemenita srca Španjolaca, da su se tako iznenada latili oružja, te navalili na neprijatelja, koj je već bio obsjeo njihove gradove i tvrdjave, te da su ga, poslje krvavih poboja, izrinuli iz svojih granica? Tko je prinjeo k tomu i pospješio to, da su mogući monarke sklopili medjusobom savez, i da su grozne stvari tako sretno priveli k svomu kraju, te najoholijega čovjeka rinuli u propast i sramotu, ako ne Bog, gospodar nebeskih četa?“ Na posljedku pako izusti rieči, koje si valja zapamtiti i koje naviešćuju pobjedu, koju crkva uviek održati mora, kad je rekao: „U tom je bitnost onoga svetoga instituta crkve, ka kojoj se i Mi priznajemo, da, čim ju više napadaju, tim većma ona svoju silu razvija, i čim ju većma potištuju, time se veća podiže.“

Pak zaista ove rieči Pija VII. izpunile su se na vlas, koli za 10godišnjega progonstva, što ga crkva pretrpi od francezke revolucije, toli za 10godišnjega potištenja, što ga crkva od 1804—1814. godine morade izkusiti od Napoleona. Crkva se rieši, kako iza onoga, tako i iza ovoga progonstva na novo okova, u koje su ju bili sapeli njezini neprijatelji; ona se podiže opet iz razvalina, za koje su mislili njezini neprijatelji, da su ju pokopale. Ona se na novo osovi na noge, mladenačkom snagom i svježošću, dà, hrabro i odvažno, naviešćujuć i šireć blagoslov, koraca ona kroz mutna vremena i zamršene puteve povjesti svjetske. A kamo su dospjeli oni, koji su ju ugnjetavali i progonili? Njezini neprijatelji svršili su svoj život sramotno i ružno u tamnicah i na stratištu za vrieme revolucije; a diete revolucije, koj je od njih baštinio način postupanja sa crkvom i njezinom vrhovnom glavom, oholi Napoleon, on se strovali, kao preko noći, iz najvišjega vrhunca svoje slave i moći, u najdublji jaz poruge i sramote.

Doduše pošlo je za rukom silnemu Napoleonu, da je poput lava iz zatvora uskočio s otoka Elbe, i da je dne 1. ožujka 1815. opet stupio na francezko zemljište. Stari njegovi vojnici radostno su ga i veselo na njegovom putu kroz južnu Francezku pozdravili i uz njega prionuli; otvorila su mu se vrata tvrdjava i gradova i njegovi orlovi pršili su od tornja do tornja sve do crkve Notredamske u Parizu. On je doduše opet za čudo sve Francezke, nu na strah svim evropejskim knezovom, što su se bili sakupili u Beču na kongres, unišao u glavni grad Francezke dne 20. ožujka; prigrabio je vladu u svoje ruke, te je sakupio silnu vojsku, da iznovice pokuša bojnu sreću, i da si prestolje, što ga je na novo nastupio, učvrsti i osigura, — nu sve to trajalo je samo kratko vrieme. Uz sav svoj genij i svukoliku silu nije se on mogao na svom uzklimanom prestolju održati, sreća mu nije bila na ruku, i Bog dopusti, da se je po drugiput uzpeo na prestolje, samo da ga, kao što je i njekoč cara Maksimijana Herculeus-a, po drugiput tim dublje sruši i u veću sramotu i propast baci. Dne 18. lipnja potuku ga hametom savezne čete kod Waterloo-a. On morade pobjeći što su ga noge nosile i težkom mukom stigne u Pariz, dočim mu je vojska od sdruženih Engleza i Prusa posve razpršena bila. I sada je za uviek odzvonilo njegovomu gospodstvu. Po drugiput morade se on odreći prestolja, i kao što je on dvaputa papu zasužnjio na raznih mjestih, u Savoni i Fontainebleau-u, tako morade i on sada po drugiput, i to na drugo mjesto, u progonstvo i sužanjstvo putovati.

Napoleon namjeravao je pobjeći u Ameriku; nu Englezi ga uhvate, i dogovoriv se sa saveznimi knezovi, pošalju ga pod sigurnom pratnjom na daleki otok St. Helenu u atlantičkom oceanu, kamo je dne 15. listopada prispio, gdje je udaljen od Evrope, u sredini veli-

koga mora, koje je njegovoj duši toli naličilo sa svoje nezasitljivosti i nemira, u družtvu nekolicine si privrženika, koji ga nisu htjeli zapustiti u nesreći, sveudilj mučen i grižen od stražara, koji su nad njim bdili, da neuteče, — sve do svoje smrti t. j. do 5. svibnja 1821., sprovodio samotan, žalostan i nesretan život, poput Prometeja prikovan na goli i kameniti ovaj otok.

Razmišljavajući ovdje često sudbinu svoju, što ga stiže, znao je uzdahnuti i reći: „Više mi je škodilo to, što sam se s papom zavadio, nego-li vojna, što sam ju vodio na Rusku", a time je dosta jasno priznao, da je svoj njegovoj nesreći uzrokom to, što je progonio vrhovnu glavu crkve. Čim je Napoleon po drugiput pao, pao je s prestolja napuljskoga i šurjak mu Murat, koga su savezni knezovi onom sgodom, kad je Napoleon prviput prognan iz Francezke, bili još pustili na miru. Čuvši najme Murat, da je Napoleon sretno uskočio i sretno se u Francezkoj izkrcao, provali on sa 40.000 momaka u papinsku državu, te je papa morao na novo ostaviti Rim i pobjeći u Genovu. Murat pošao je proti Austrijancem u gornjoj Italiji s namjerom, da jih odavle iztjera, te Italiju na novo podvrgne Napoleonu. Nu doskora ostavi ga sreća. Dne 2. svibnja potuku ga Austrijanci kod Tolentina i on morade pobjeći iz Italije, a na napuljsko prestolje zasjednu opet Bourbonci. I time padne i posliednji kraj u Evropi, koga je Napoleon takovim učinio, te se čini, da je Bog sbog toga dopustio, da se Napoleon po drugiput popne na prestolje, samo da onda, kad on po drugiput padne, i zadnje od njegovih kreatura ne stane na svjetskom pozorištu, i da se tako posve raztepe Napoleonovo djelo.

Papa pako vrati se opet na svoje prestolje, pošto je Napoleon i nerado otišao na otok St. Helenu, te bi oduševljeno pozdravljen od rimskoga puka; i vladao je nad svojim narodom mirno i zadovoljno preko godinu dana iza smrti Napoleonove, t. j. do dne 20. svibnja 1822., premda mu je Napoleon računao na smrt još dok je carem bio u Francezkoj, jer je već imao u pripremi sve za novi izbor pape. Prije nego-li je papa izpustio dušu, izgovarao je u vrućici, što ga je tresla, češće rieči: „Savona, Fontainebleau." Pijo VII. umre, star 81 godinu i 6 dana, pošto je 23 godine, 5 mjesecih i 6 dana slavno upravljao ladjicom Petrovom.

Pio VII. i Napoleon I. bili su zastupnici dvostrukih načela, koja su borbu započela već davno, a ni danas još posve ju dovršila nisu. Načelo ugleda i pravde, pak načelo revolucije. Svrnimo okom još jednoć na tu borbu, jer će to za nas bit vrlo utješno i poučno.

Zastupnikom principa, koj je zagovarao pravdu i auktoritet, bio je Pijo VII. od naravi umiljat, godinami star, nevoljami skršen starac; zastavnikom revolucionarnoga principa bio je Napoleon, muž genialnoga duha, neslomiv, energične volje, nezasitno častohlepiv, pred kim se je sve moralo pokloniti, i koj je mogao reći: „Što hoću, to već jest." Blagi Pijo borio se je bez kanona i bajoneta, bez vojske i saveznika; ona njegova moć i sila, što ju je izveo na bojište proti Napoleonu, bilo je jedino božansko pravo, od kojega nije mogao odstupiti, i koje je branio jedino riečmi „*non possumus*" i ekskomunikacijom, i to tako odvažno i hrabro, da je za nj bio spreman izgubiti sva dobra, slobodu, pače i isti život. Napoleon usuprot imao je neizbrojnih sredstva, kojimi je mogao voditi boj: nebrojenu vojsku, naoružanu od glave do pete, cielo jato vasalnih knezova, koji su o njem ovisili, njihovu vojsku, jednom riečju svukoliku naoružanu silu Evrope, silne tvrdjave i tamnice, Savonu i Fontainebleau. Pijo bio je mali David, koj je bez obrane i oružja išao proti silno naoružanomu i oklopom providjenomu Goliatu-Napoleonu. Pak ipak, premda su nerazmjerni bili borioci, premda nerazmjerno njihovo oružje, premda nerazmjerna oružana sila s obijuh strana, konačnu pobjedu održa ipak ulovljeni Pijo, koj je napokon, ulazeć u vječni grad, slavio neopisivo slavje nad Napoleonom, koj je bio iztisnut iz Francezke, te je s Pijom slavje slavio takodjer i princip pravde i auktoriteta nad principom nasilja i samovolje.

A što je bilo ono, što je slabomu papi dalo, te je održao pobjedu nad silnim carem? Bila je istina, koja je u principu, što ga je on zastupao, bila je pravednost stvari, koju je branio, koja, makar je i dulje vremena bila potištena, morala je ipak po naravskom, po moralnom, po ljudskom i medjunarodnom pravu održati pobjedu nad varkom i nasiljem. Bila je sila i moć Svevišnjega, koj se je napokon, pošto je već dulje vremena progonjena njegova crkva, podigao, te ju oslobodio iz ralja njezinoga progonitelja, tako, da se mora priznati, kad čovjek promisli, kako-li je naglo i posvemašno pala moć i slava Napoleonova, i reći: *A Domino factum est istud, et est mirabile in oculis nostris.*

Kad prispodobimo strašnu nesreću, koja je stigla Napoleona, s ljutimi duševnimi ranami, što ih je on zadao papi, tko je, koj nebi vidio, da je tu neposredno na čudnovat način djelovala neka višja moć i sila; da je tu bio prst božji. Ta to se jasno iztiče, kako smo mogli vidjeti tečajem nabrajanja dogodjaja. Dvaput je silni car povlačio nemoćna starca Pija iz tamnice u tamnicu; dvaput morao je i on kao ljuta zvier, bježati pred svojimi neprijatelji. Dvaputa je Napoleon papu iztrgnuo iz družtva kardinala; dvaputa morao je i on ostaviti drugovanje sa svojom obitelji i bježati u progonstvo. U Savoni u Fontainebleau-u čamio je papa zatvoren, te je trpio kao mučenik za crkvu; na otocih Elbi i St. Heleni zatočen je Napoleon, kao sužanj evropejskih knezova, te je morao činiti pokoru za svoje griehe, što jih je počinio crkvi i rodu ljudskomu.

U Fontainebleau-u prisilo je Napoleon papu, da se odreče crkvene države i da odustane od mnogih svojih prava; u Fontainebleau-u, u istom dvoru, za istim stolom na kom je izmamio kroz svoje kardinale od pape spomenuti ugovor, morao je Napoleon podpisati dekret,

u kom se odriče prestolja; morao je svetčano pristati na svoje svrgnuće s carske časti. A što je najčudnovatije: na ruskih sniežnih i ledenih poljanah pokazalo se je eklatantnim načinom djelovanje ekskomunikacije, kojom ga udari papa. Čemu se je Napoleon u svojoj objesti rugao, i za što je mislio, da je nemoguće, da se sbude, kad je smijući se sbog ekskomunikacije, kojom bi udaren rekao: „Sbog toga neće odpasti iz ruku oružje mojim vojnikom“, to se doslovce dogodi; jer oružje izpade od zime i zebnje njegovim vojnikom iz ruku. U istinu: *A Domino factum est istud, et est mirabile in oculis nostris.*

(Konac će sliediti.)

Novi poziv na rodoljubno svećenstvo.

Statistični dokaz, da narod naš brojem propada, ponukao je g. J. F. Paulića, te je u br. 14., ovogodišnjega biskupijskoga Glasnika pozvao svećenstvo, da u svojih koronah vieća o načinu, kako bi se ovomu zlu uztuk pružio. Na taj poziv sastali su se rodoljubivi svećenici u Privlaki, da o predloženom pitanju viećaju. Budući pako da je to pitanje prevažno i odviše zasieca u život cieloga naroda; niti je pomisliti, da bi ga sama crkva bez državne pripomoći riešiti mogla, to smo sliedeća zaključili:

1. Upraviti novi poziv na rodoljubno svećenstvo i zaprositi, da bi nam blagohotno na ova tri pitanja u zapečaćenom pismu odgovorili:

a) Koji su uzroci, da žene neradjaju?

b) Što bi po vašem mnienju morala učiniti crkva? a

c) što država, da se tomu zlu odmogne?

Polag raznih mjestnih okolnostih, razni su tomu i uzroci; tako se navadjaju kao uzroci zadruge, pohlepa za udobnim i razkošnim životom, gizda i prekomjerni luksus, oskudica i siromaštvo, izčeznuće svake ćudorednosti i t. d. Iskreni odgovor olahkotio bi nam posao, i mnogo bi doprineo sretnom riešenju prevažnoga toga pitanja.

2. Ustrojiti literarno družtvo i izdavati malene u katoličkom duhu pisane knjižice.

Mi smo se nakon svestranoga razmišljanja osvjedočili, da žene pravoga pojma nemaju, kako strašno proti dragomu Bogu i narodu svom grieše, kad djecu neradjaju. Mnoga žena drži, da je posve naravno i u redu, da prvih godina neradja, i nemisleći, da si tim mladi život truje, i da često puta kasnije, kad bi htjela i želila, radjati nemože. Ovo nesretno načelo, neradjati, razširilo se po svem tako zvanom civiliziranom svietu, te je žalibože okužilo i naš narod. U naših će se brošuricah to pitanje svestrano razglabati, mi ćemo pokazati posliedice i grdobu toga grieha, a ćudorednost, ponos i kriepost u našem narodu buditi; osobitu pako pozornost obratit ćemo na odhranjenje djece. A razumieva se po sebi, da će se svaki predmet poglavito s religioznoga i moralnoga gledišta razpravljati, te načinom što većma popularnim pisati.

S ponosom javljamo, da su nam dosad pomoć i rad svoj obećali: P. N. G. G. pukovnik Ivan vitez Trnski, Stjepan Srkulj, Dr. Julio Liebald, Hinko Hladaček, Dr. Mijat Kućera, Dr. Engelberto Voršak, Roberto Thurmayer, i dr.

3. Preporučiti braći, da nastoje medju pukom širiti „Glasnik sv. Josipa.“ Znamo da nespada na nas preporučivati svećenstvu koje javno glasilo; Glasnik sv. Josipa po svojoj vrlini sam se preporuča. Braća neka nam oproste; mi mislimo da neće nikomu neugodno biti, ako ga upozorimo na listić, koj tako koristno djeluje na naš puk, k tomu nestoji više nego 62 novč. na cielu godinu.

4. Konštituirao se je privremeni odbor iz p. n. gg. Filipa Molnara, opata i župnika Vinkovačkoga, Daniela Pachmanna zač. kanonika i župnika Ivankovačkoga, i Izidora Paulića župnika Privlačkoga, kojim je povjereno izdavanje brošurica, i koji imadu skupljati gradivo i priredjivati ga za budući proljetni sastanak.

Sviestni smo si da je naše poduzeće ogromno, da je posao teretan; nu nas nemami tašta slava niti koristoljubije, već jedino ljubav prama Bogu i narodu našemu, zaoto i velikim pouzdanjem očekujemo pomoć od svakoga rodoljuba, napose pako svećenika. Mi smo ponikli iz naroda, živimo medju narodom, poznamo njegove vrline, ali poznamo i njegove mahne; naše je što je dobro u narodu njegovati, a zlo zatirati, i rane mu vidati. Zaoto molimo opetovano častnu braću svećenike, da nas dobrohotno u našem poduzeću podupiru, osobito pako, da nam na stavljena pitanja odgovore. Pisma pako molimo, da izvole upraviti na podpisanoga.

U Vinkovci dne 20. stud. 1878,

U ime privrem. odbora.
Filip Molnar s. r.
opat podj. i župnik.

Viestnik.

Zagreb. Nadbiskupija naša izgubila je opet jednoga od velevriednih svojih svećenika. Matija Mesić, prisjednik duh. stola i zač. kanonik prvostolne crkve zagrebačke, bivši na našem sveučilištu prvi rektor te j. r. prof. povjesti hrvatske, predsjednik „Hrv. Matice“ i pravi član zagreb. akademije — neumorni taj radnik na polju hrvatske književnosti preminu 5. o. mj. u 10 i ½ sati noćju. O životu vrloga pokojnika donose „Nar. Nov.“ ove crtice:

„Rodio se god. 1826. u slav. Brodu. Gimnazijalne nauke svršio je stranom u Požegi, stranom u Zagrebu, gdje je filozofične nauke izučio. Kao vrla djaka poslaše ga u Beč, da uči bogoslovje, gdje je od god. 1842. do 1848. boravio, baveći se ujedno i povjesti i jezikom raznih slavenskih plemena. Za tim bude svećenik i kapelan u Božjakovini, nu kako ga je duša nukala na nauke, podje

g. 1851. za suplenta na zagrebačku gimnaziju, gdje je s veće strane predavao poviest. Tu odluči posve posvetit se znanosti. I podje prije svega slušat nauke na bečko sveučilište gdje je slušao povjestničara Jägera i Grauerta i jezikoslovca Miklošića, za tim priedje na pražki universitet, gdje je bio učenikom Tamka, Höflera i Čelakovskoga; tu je i svršio nauke, upoznavši se sa mnogo slavenskih učenjaka, najpače sa starinom Šafařikom. Mesić odabra si zvanje historika, navlastito izpitatelja domaće povjesti, nu uvidiv da hrvatskim srednjim školam neima učevnih knjiga, stupi u kolo hrvatskih književnika, da se zajednički izrade knjige za hrvatske gimnazije. Od g. 1853. do 1856. služio je kao profesor na gimnaziji zagrebačkoj, predavajući obću poviest i zemljopis. Iza toga bude imenovan profesorom austrijske povjesti i kanoničkoga prava na pravoslovnoj akademiji zagrebačkoj. U to doba vladala je u nas kruta njemština, uvedena absolutnom vladom, nu Mesićevi djaci, veli „Vienac" u životopisu pokojnikovu od g. 1874. — pamte i danas vrlo dobro, da je on kao učitelj zajedno s Adolfom Veberom, Antunom Mažuranićem i Vjekoslavom Babukićem i u to po nas težko doba budio u hrvatskoj mladeži duh i osjećanje hrvatsko. Od g. 1861. do 1863. bijaše Mesić i gimnazijalnim nadzornikom, a poslje i članom nastavnoga vieća. Mesićevo literarno djelovanje sliedilo je dva pravca, on je radio za školsku književnost, a ujedno je bio strogim izpitateljem domaće povjesti. Medju školske radnje one dobe spadaju: Obris zemljopisa i povjestnica za niže gimnazije. Početnica zemljopisna za 1. razred. Čitanka za gornje gimnazije. Povjestnica austrijske države (preradjena po Tomku) i Crkvena historija (izradjena po Fessleru). Radnje samostalnog izpitivanja jesu: Poljički statut u Arkivu, Hrvati koncem XV. i početkom XVI. vieka u „Književniku", ujedno je Mesić i suradnik bio Kukuljevićeva djela „Stari spomenici južnih Slavenah." Svjestno i neumorno djelovanje za domaću poviest bijahu povodom, da je Mesić g. 1867. bio izabran pravim članom jugoslavenske akademije znanostih i umjetnostih. G. 1871. bude M. imenovan ravnateljem pravoslovne akademije u Zagrebu i poslje prisjednikom duh. stola zagrebačkoga, a g. 1874. začastnim kanonikom crkve zagrebačke, dok ga iste godine, pred otvorenje hrvatskoga sveučilišta, neizabra profesorski sbor svojim **rektorom**. Noviji plodovi Mesićeva rada jesu: Nacrt povjesti za niže gimnazije. Život Nikole Zrinjskoga (1866.) prilikom tristogodišnjice Zrinjskove, djelo u svojoj vrsti temeljito i prekrasno; banovanje Petra Berislavića za Ljudevita II. (g. 1868. u Radu jugoslavenske akademije); pleme Berislavić (god. 1869. u Radu); Krsto Frankopan u tudjini (g. 1870. u Radu); Hrvati nakon bana Berislavića do mohačke bitke (u Radu 1873.) i „Gradja mojih razpravah" (Starine knjiga V.). Izim toga je M. Mesić bio revnim predsjednikom „Matice ilirske", koja je pod njim preustrojena za novu bolju radnju. Djela Mesićeva odlikuju se osobitom temeljitošću i sustavnošću. Uspjeh njegova iztraživanja je pouzdan, te se osniva na izvorih." — U nedjelju poslje podne sproveden je pokojnik na osrednje groblje uz toliko učešće svih striša, koliko ga Zagreb skorom vidio nije. Sprovod vodio je preč. g. dr. Franjo **Rački** uz podvorbu gg. sveučilištnih profesora dra. **Koharića** i dra. **Barona**. U liepu redu poredali se pred liesom svi učevni zavodi od najnižih, pa do sveučilištnih gradjana, kojih je 100 nosila goruće baklje, za njimi njeki silne viencе, koje na pokojnikov odar metnuše grad Brod, sveučilište i pojedini mu fakulteti, njegovi slušatelji, rodjaci, štovatelji i razna družtva, u kojih je djelovao. Za liesom bila je rodbina, sveučilištni profesori, svietli ban s predstojnici odsjeka, predsjednik sabora s njekimi zastupnici, članovi akademije. Uz skladan poj zagrebačkih koralista krenuo je sprovod ulicami punimi svieta. Na groblju nakon izpjevane žalostinke reče prof. dr. Kosto **Vojnović** sliedeće kratko, ganutljivo, kršćansko slovo: „Nećemo ti laskati, mili pokojniče, na ovom mjestu, gdje svaka slava izčezava, nego ćemo se s tobom oprostiti. Oprostit ćemo se sa prvim rektorom našega mladoga rano izkušana sveučilišta, na kojem si prvo zanosno slovo progovorio, i zviezda predhodnica, braći tvojoj, kolegam tvojim, naznačio stazu, koja će voditi naš zavod na oplemenjenje naroda; oprostit ćemo se sa prijateljem naše omladine, koja danas cvili nad tvojim grobom; jer joj nijesi nigda kratio ni otčinskog savjeta, ni obodrenja na dobro, ni ruke pomoćnice: oprostit ćemo se sa učenjakom, koji si nam uzkrisio slike naših velikih pokojnika, Nikole Zrinjskoga, Petra Berislavića, Krsta Frankopana: oprostit ćemo se sa rodoljubom, koji si dvadesetsedamgodišnjim marljivim i savjestnim radom posvjedočio tvoju nesebičnu ljubav za Hrvatsku. Bolan i tužan nam je razstanak s tobom, ali nije bez utjehe, jer plodovi tvoga neporočnoga pera sliedit će oplemeniti naraštaje: nije bez utjehe; jer vjerni sin i sveštenik crkve zaspao si pod zakriljem spasonosnog križa: nije bez utjehe, jer nad pustim prizorjem uništenja, koje nas ovdje okružuje, lebdi angjeo uzkrsnuća, te sa vjerom cieloga naroda možemo ti na kratkom razstanku opetovati: **vječni pokoj i nedospjetna svietlost u Isusu Krstu Gospodinu našemu plemenitoj duši Matije Mesića prvoga rektora hrvatskog sveučilišta.**"

— Uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup položio je obećanu za ovu godinu svotu (1000 for.) za *dječačko sjemenište*. Za isto plemenito poduzeće priposlao je presvietli gospodin biskup senjski dr. Juraj **Posilović** 100 for.

— Preuzvišeni gospodin biskup J. J. **Strossmayer** prije nego-li je pošao u Rim sv. otca „posjetiti i prikazati mu svoje i svega stada svoga štovanje, ljubav, privrženost" posla na svećenstvo svoje okružnicu, u kojoj mu na srce stavlja sakupljanje „Petrova novčića." U tu svrhu nalaže, da svećenici svakom sgodom potiču na sakupljanje puk, a sami da primjerom prednjače, da se u svakoj crkvi podigne škrinja s nadpisom „Petrov novčić",

neka svaki ima sgode prinesti dar, a sve da se koncem godine pošalje u diecezansku kancelariju.

— Preuzvišeni gospodin biskup Strossmajer bio je, kako brzojavljaju iz Rima, 10. o. mj. kod sv. otca u privatnoj audienciji.

— Dne 2. o. mj. primile su sakramenat sv. krsta izraelićanke: gospoja Ljubica Jungwirth i gospodična Albertina Grünhut u župnoj crkvi sv. Ane pod Loborom.

— Danas tjedan vratio se je car Wilhelm u Berlin, te je opet preuzeo vladavinu, koje se je sbog zadobljenih od Nobilinga rana za njeko vrieme odreći morao. Dolazak bio je s vana sjajan, pozdrav srdačan, ter se nikakva smutnja dogodila nije. Ali se po ljudsku sudeć ni dogodit nije mogla. Štogod ljudi učinit mogu, to je učinila berlinska policija, samo da osujeti svaku namisao o kakvoj smutnji. Ne spominjuć, koliko je broj policista umnožala, ona je izhodila, da je nad Berlinom proglašeno obsadno stanje; ona je zabranila iznajmljivat za ono vrieme sobe na ulice, kojimi je car imao unilaziti, a koji bi s njenom dozvolom iznajmili, morali su preuzeti odgovornost, da će jamčiti za mir; ona je izagnala iz Berlina i njegova okoliša sve one socijaliste, na koje je sumnjala, da bi štogod mutit mogli. Caru je čestitao i sv. otac, što je opet mogao poprimiti kormilo državno, a novinstvo misli, da će Vilhelm kraju dovesti dogovore sa sv. stolicom, koje je započeo njegov sin. Tomu nastojanju njegovu, ako je ozbiljno, dobro će doći najnoviji predlozi vodje katolika Windhorsta, koj je u ime centruma predložio, neka bi vlada uzpostavila članke prijašnjega ustava, kojimi je ujamčena bila sloboda katol. crkve, a koji su svibanjskimi zakoni dokinuti; pak za tim, neka bi do daljnih zakonskih ustanova obustavila §. 1. zakona o ukinuću katoličkih redova barem glede onih, koji se bave uzgojem i obukom mladeži, a nisu bili ukinuti do 1. prosinca o. g. Ovimi predlozi pokazalo je središte put, kojim može država doći do stalna i po sebe koristna mira s crkvom, te da je ono u tom smislu voljno podupirati vladu. A kako se razabire iz brzojavne viesti iz Berlina od 9. o. mj. ima vlada puno uzroka udarit putem, koji joj svjetuje središte. Jer ministar vanjskih posala reče u saboru, da je malo obsadno stanje u Berlinu uvedeno, jer je mnogo agitatora i jer ima znakova, da je ustrojena tajna propaganda, koja svim evropskim vladarom radi o glavi. I doista stižu takvi glasovi već od njeko doba iz Italije, a nedavno dodjoše i iz Portugalske. Tu uhvatiše tri osobe, kod kojih nadjoše spisa, nadošlih iz glavnoga siela internacijonale New-Yorka. Korenita lieka ne donese tomu nikakva policajna naredba, a najmanje ondje, gdje se svimi i nedopuštenimi sredstvi sustavlja djelovanje crkve. *Et nunc reges intelligite.*

— Kad su za francezke revolucije oduzeta crkvi njena dobra preuze vlada na sebe dužnost, da će plaćati sama svećenike. Nu plaća od 900 fran., koju je davala toliko dotiče za najpreče nužde, ter je pokojni Dupanloup mogao prigodom prošle razprave o proračunu javno izreći, da je država sav francezki kler osudila, neka gladuje, te mnogo svećenika baš od nužde prerano umre. Sadanji ministar bogoštovja Bardoux predložio je, neka bi se 2000 najstarijih i najoskudnijih selskih svećenika dao doplatak od 100 fran., dakle u svem 200.000. Nu republikanska većina zabacila je taj predlog u isto vrieme, kad je profesorom medicine povisila plaće na 15.000 fran.! Ali oni su profesori radikalci, što svećenici nisu; jednakost pako ona, koje su danas puna usta njekim ljudem, zahtjeva, da se u životu nejednako nagradjuju ljudi!

Poziv na predplatu.

Budućom godinom stupa „Katolički List" u XXX. tečaj. Kroz liepi ovaj niz godina proživio je razne sgode i nesgode, dobavio si prijatelja i neprijatelja, ugadjao je i neugadjao. Nu XXX. tečaj naći će okolnosti, kakvih do sada ni jedan njegovih predšastnika našao nije. Ne samo, da su se nutarnje okolnosti jako promienile, budué su nevjerstvu s visokoga mjesta širom otvorena vrata, nego je i u blizini puklo široko polje djelovanju svake ruke — dakle i djelovanju katoličtva Hrvatske. „Katol. List" znade doduše, da on ne može ni jedne konačne reći o katoličtvu u Bosni i Hercegovini, al će ipak izpitivat i sadanji život tamošnjih katolika, i historijski razvitak kat. crkve u ovih krajevih. I jer je uvjeren, da će naša sv. crkva najuspješnije po Hrvatskoj moći djelovati preko Une i Save, za to će budnim okom pratiti vjerski život kod kuće. On će gledat, da se svi oboružamo što većim znanjem, što neporočnijim životom, da laglje i odvažnije bijemo boj kod kuće. S toga će on svim žarom zagovarati svaku ustanovu, koja bi išto k tomu doprinieti mogla; s toga će pomno pratit, kako se drugud razvija katolički život, pak će na pobudu i pouku našu priobćivat sve, što se važnijega dogodi u katoličkom svietu. U svem će ga voditi žarka ljubav prema vječnim istinam naše sv. crkve i istinsko rodoljublje. Za to poziva u svoje kolo svakoga, u koga je ljubavi prema onim načelom, na kojih je stoljeća mirno počivalo ljudsko družtvo, a kojimi na nesreću cieloga čovječanstva, stadoše drmati prevratnici svake ruke. U to ime ne žali nitko truda, ni one male novčane žrtve. Uzvišen cilj, pak samosvjest, da se borimo za Boga i uz Boga neka nas u svem oduševljava. Utjehom nam budi, što ćemo ovako vršiti sladku dužnost svoju; što ćemo pridonesti mà i kamečak k srećnoj budućnosti naroda našega; što ćemo si steći neumrlih zasluga pri Bogu Gospodinu našem. Pod njegovo se svemoguće okrilje utičuć, od svih, koji ikoliko premažu, svakoj se podpori nada

Uredničtvo „Katoličkoga Lista."

Urednik Dr. Andrija Jagatić. Tiskom Dragutina Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 51. U Zagrebu, 19. prosinca 1878. Tečaj XXIX.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

O groblju i pokopu.

Svi narodi izobraženi časte ona mjesta, u kojih počivaju kosti njihovih predšastnika. U starih narodah, prije dobe Krista, a u njekojih i poslje, u koliko nam poviest svjedoči, nije bilo nikakva obćenita pravila, po kojih bi zakapali svoje mrtve, nego svatko bi po svojoj volji odabrao si mjesto, gdje bi želio, da ga ukopaju. Obično izabrali si mjesto mira u gaju, malenoj šumici, tik kuće, i ako je bilo moguće, nedaleko kakva vrela. Ako je bio muž slavan i hrabar, uzdignuli bi povrh veliki kup zemlje, ko što su radili stari Grci, ili bi navalili ogromni kamen, da svatko, tko bi prolazio, sjetio bi se, ovdje počiva znamenit muž, hrabar u boju. Rimljani za dobe cara a i prije sažgali bi mrtva, i u žarah čuvali pepeo, ko kakvu svetinju. Egipćani obično podizali su velike piramide, u kojih sahranjivaše tjelesa svojih milih. Izraelci već su se držali njekog reda. Najradje pokapali se ondje, gdje njim ležali njihovi mili, ili njihovu srcu dragi. Tako znamo, kad je umrla Sara, da je starina Abram, živući u zemlji Kanan, kupio komad zemlje od Efrona, i tu pokopao Saru. Do nje dao se pokopati on, a na istom zemljištu pokopan jest Izak, Rebeka i ista Lia (Gen. 49. 31.); ovdje takodjer zapovjedi patriarha Jakov, zahvalnomu sinu si Josipu da ga pokopa. Slično bilo u vrieme kraljeva, koji mal ne svi, dali se sahranit u gradu Davidovu. Tjelesa prije nego-li su pokopali, pomazali su dragocjenom i miomirisnom pomašću i obmotali u plahte. Znamo to za Lazara. Kad ga Spasitelj od mrtvih uzkrisio, da je bio omotan, a pripovjeda nam isto sv. Ivan i o samom Spasitelju i izrekom dodaje, da je takov običaj u Židova. (20. 40.)

U početku kršćanstva bje svakako. Poznato nam je samo, kako su prvi kršćani tjelesa sv. mučenika osobito častili, na njihovih grobovih sv. misu prikazivali, kriepili se i jačali za buduću borbu tielom Gospoda, molili se, i sahranjivali i sakrivali tjelesa njihova, u špiljah, izpod svakojakih nasipa, katakomba, i daleko od grada. Kad su nečovječna progonstva prestala, ne samo da je bilo slobodno pokapati u gradu, već su kršćani u grad nosili i one, koje su prije sakrili, pa su nje sahranili, izpod i oko crkva, i običaj ovaj zakapati oko crkva, vladao je do nedavna. Svjedoče nam to mnoge rakve i groblja, koja se i danas nalaze oko mnogih, osobito starijih hrama Gospodnjih. U novije doba navadno su groblja po dalje grada, izvan sela. Neka budu groblja izvan obitavajućih mjesta, pa i ne kažem, da nije ovo dobro, pače možebit i zdravlju povoljnije. Kako nam je milo pri duši, kada vidjamo groblje liepo, uredjeno, shodno učinjeno, nu kako nam srce žalost para, kada motrimo groblje, u koje svuda možeš, samo na vrata ne, ili koje neima nikakve ograde, pa se po njemu skita blago, blati tjelesa onih, kojih njekojih duše gledaju licem u lice Boga, kojih tjelesa bila hram Duha sv. i koja će jednom na novi i vječni život uzkrsnuti. Bio sam pri pogrebu vele zaslužna starca župnika u župi N., koji je ne davno ondje služio, pa su ga pokopali u ovakvo groblje medju ostale pučane, a koji je mal ne petdeset godina marljivo radio u vinogradu Gospoda. Rekoh: jadni brate, što si dočekao. Pa da te žalost ne obuzme, kada vidjaš ovakvo groblje. Našemu seljaku možemo i ne možemo zamjerit, nu moramo onim, kojim nalaže sv. dužnost brinut se za groblje. Ja mislim, da i groblje možemo uračunati u one zahtjeve, po kojih možemo prosuditi vriednost mjestnih poglavara, izobraženost, ćutljivost i zahvalnost kojega puka. Groblje jest sv. mjesto, i na njega samo crkva ima pravo. Nitko drugi. Bilo da crkva kupi

stanovito mjesto, budi da njoj se daruje, ona jedina ima pravo, da odluči, tko se ima pokopati u sv. mjestu, tko ne. Nu žalibože crkvi se u tom mnogo pravo suskraćuje. Jer po gradovih obćenita su groblja, u kojih svi ujedno bez razlike vjere, bivaju ukopani, i župnici prisiljeni su posebno posebne grobove blagoslivljat. Novovjeki liberalizam kročio je i tu zamašnim krokom, pa ko što misli, da je svaka vjera dobra, ili bolje nijedna ništa ne vriedi, pa stoga mora da bude i nauke tê dosljednost: i u groblju svih jednakost. Katol. crkva naredjuje uvjek posebno mjesto za inovjerce, ako dotičnici, gdje su preminuli, nisu imali vlastitoga groblja. Nikada nije bila crkva kat. nečovječna. I to mogu dokazivat, ali dokazat neće. Nu kad bih se ja brojio u vrst onih, koji vele, da Boga neima, ili da je puka sila, da Isukrst bio jedino čovjek, a o Duhu sv. neću nit da govorim, da duša prestane bitisat ujedno s tielom, tada ja sam nebi hćeo biti pokopanim medju onimi, koji sve ovo vjeruju, i koji su sasma protivne misli, nego ja. U poslednjoj mojoj želji, koju bih pismeno ostavio, strogo bi to zabranio, jer niti mrtav nebi hćeo biti s onimi, koje za života držah za ludjake. Tada barem bili bi dosljedni. Ako je kada kat. crkva i zabranila ili brani danas komu pokop u svom groblju, branila je to uprav radi toga, jer je slobodna, pa nikomu neće da silu nanaša, niti tada, kada je već mrtav. Današnji liberalizam, ako igdje, a ono baš u ovom krši slobodu, i sasma nepravo osudjuje crkvu kao intoleratnu, buduć je isti, vidimo samo iz ovoga, najnesnosljiviji i najneslobodniji. Nu to vidimo češće u povjesti, da baš oni, koji su bili Bogu mrzki, zvali se Bogu mili; nečisti, čisti; nepravi pravi, a baš tako je i s današnjim tim liberalismom. Crkva jest vidljivo družtvo, i kao takovo mora imat svoje zakone, po kojih da se vlada, a tko ne ovršuje tih zakona, sam se izbacuje iz družtva. Ako crkva kaže, buduć ima pravo, ovi i ovaki ne mogu bit pokopani u sv. groblju, tko će ju zato biedit nesnosljivošću. Crkva je to i od vajkada činila.

Što je sve potrebito pri sprovodu, jasno nam to opisuju obrednici, osobito točno ritual rimski na str. 171., gdje nam ujedno nabraja sve one, koje nije slobodno pokopati u blagoslovljeno groblje. Željeti bi bilo ovu točnost i našim obrednikom, te da se što više moguće po rimskom ustanove, jer valjda ne mislimo, da je ona preciznost u rimskom ritualu suvišna. Ne samo obrednici, već i razna izdanja crkvenoga prava i morala tumače nam, tko može, tko nesmje bit pokopan u crkvenom groblju. Župnik ipak u ovoj zabrani sprovoda i crkvenoga pokopa neće se prenaglit, da se ne bude kajao, jer kad bi jednom kazao, da se po crkvenomu zakonu ovaj ili onaj neima pokopati, a kašnje bi ga pokopao, možebit po istom nalogu biskupa, komu uteći mogu se rodjaci pokojnoga ili sama vlada, bilo bi mu tada neugodno i sramotno. Nigdar dakle po svojoj volji zabranit komu crkveni sprovod, makar uza se imao i koga juristu, a da o tom neobavjesti se biskup, izim da je takov javni slučaj, da kad bi se dotični pokopao u sv. mjesto, bila bi javna sablazan, oskvrnulo se sv. mjesto, a sam spao ipso facto sub excomunicationem. Vidi c. 1. Clem. (III. 7.) Nu i ovomu slučaju ako je moguće dobro je upitat za naputu, i biskupovoj odluci tada se pokorit, buduć je i na njegovu odgovornost.

Modernoga kova ljudi obično zlo živu, a još gorje umiraju, pa već tada zovu svećenika kad su na umoru, ili zovu rodjaci, kad je već umro, izpričavajuć se, da je baš ovaj čas umro. Istina, ovakvi ne bi se smjeli pokapati u sv. mjesta, nu što tada, ako je dotičnik bio kakov službenik n. pr. kotar. predstojnik, podžupan. Kolike neugodnosti proizvela bi zabrana crkvenoga pokopa u ovakih sgodah, a ipak pravi župnik mora bez obzira pravo vršit, kako na prosjaku, tako i na častniku. Ako rodjaci pokojnoga ili njemu bližnji, koji su bili oko njega, kad je umirao, tvrde, da se je želio izpoviediti, župnik dužan ga je pokopati, običnim po crkvi prepisanim načinom, u sv. groblje. Hoće se pri zabrani velika opreznost, jer protivno, moglo bi se zaći u veliku neugodnost.

Župniku pripada štolarina pri pokopu, i ovu će župnik tražit, a ne da bi puk naučio, hoće ili neće platit štolarine, jer tada puk misli, on mora pokopat ili mu platio ili ne, kao što i njekoji svojom neopreznošću sbilja nauče na to puk, pak i ima čime da plati, ali neće. Nu ne samo da župniku pripada štolarina tada, kada se mrtvac pokapa u župnomu groblju, već i tada, ako si je pokojnik za života jošte, izabrao svoje buduće počivalište u drugom selu, u drugoj kojoj plovaniji c. 1. 2. 4. 10. X. (III. 28.). Pokop je slobodan. Svatko može po svojoj miloj volji biti pokopan, gdjè samo želi, i u kojem mjestu hoće. Podaniku jedne župe, slobodan je izbor u drugoj plovaniji, samo mora svojoj župi, u kojoj je primao duhovnu korist, platiti štolarinu i ono, što župniku po običaju dotičnoga mjesta pripada c. 9. X. (III. 28.). Otac ima pravo izabrati mjesto pokopa za svoju djecu,

ako je u tom mjestu taj običaj, nu ako nije te navade, tada nije slobodno, već se djeca moraju zakapati ondje, gdje su njihovi stariji, ili u župnoj crkvi. C. 4. (III. 12.) in VI. Žena ima pravo sama si birati mjesto pokopa. (c. 7. X. de sepulturis) Ima već tomu davno, da se dogodio žalostan slučaj ubojstva na Trsatu, uprav radi pokopa. Živi su još i danas, koji se pravdali, dok nije Rim izrekao pravo onomu, komu je pripadalo. Podnipošto ne bi valjalo, da se tko sili zavećati, prisegnuti, rieč dati da će u ovoj ili onoj crkvi bit pokopan c. 1. (III. 12.) in VI. Koji ima dva domicilia, u kojih je jednako obitavao, pa izabrao si treće koje mjesto za pokop, tada svakomu onomu domiciliu, pripada polovica dohodaka c. 2. (III. 12.) in VI.

Pokop ne ima se obaviti prije naznačene zakonom dobe, jer je župnik za to odgovoran. Istina, težko je kućanom 48 sati držati u kući mrtvo tielo, osobito ljeti, u kući gdje je jedna soba, a tako je mal ne kod svakoga seljaka, u kojoj ima zdrave, bolestne i malahne djece, nu župnik nesmije se na to obazirati. Poglavarstvo mora naznačit dobu i sat smrti, vrieme pokopa, pa ako hoće i ranije, i po ovoj naznaki župnik mora se vladat, niti mu je prije slobodno pokapat. Stoga moralo bi se pobrinut, da u svakom groblju, ima za oto opredieljena kapelica, makar u siromašnoj župi i iz dasaka sabita, u kojoj bi se držali mrtvaci do opredieljenoga roka. Ako je državi stalo do dobra zdravlja podložnoga si naroda, i ako želi, da se poslje 48 sati ima svaki mrtvac ukopati, tada mora nastojati, da se rečene kapelice zidaju, gdje nisu, i ondje gdje su, da ne propadnu.

Kao što u svemu stupamo napred, hćelo se u najnovije doba i glede ukopa, bolji način izmisliti, najme onaj poput starih Rimljana. Mi natrag u poganstvo ne damo se, i valjda nije najnovijega vieka ta nakana, da nas u poganstvo sili. Ako sbilja toliko ti izobraženi ljudi boje se kužnoga zraka, zašto i u drugih jošte kužnijih stvarih ne nastoje pomoći. Tà tada morali bi nastojati, da se sva blata svedu u jednu ciev i odvedu dalje od grada, izvan sela. Zašto ne teže danas u tom izobraženom vieku, gdje ciela Europa, kao kakov tabor izgleda, da se ne mrcvare tolika tjelesa na bojnih poljih, da ne pogiba toliki narod, pa tim ne kuži zrak, već da svagdje odlučuje pravo, pa da se svakomu po pravici dieli ili oduzme. Ali uprav oni, koji najviše viču proti crkvi i njezinim ustanovam, oni su najveći prijatelji onih, koji su najveći neljudi. Pa tko bi mogao gledati, kako mu na lomači ili na plamenu gori njegov roditelj? Čast takvomu srcu, ali srce kršćansko, srce ćutljivo, to podnesti ne bi moglo. Ponajprije iztjerajte kršćanstvo iz Europe, a tada tek usadjujte nam vaše poganske misli, jer prije uspjeti ne ćete. Nu pustimo i zakopajmo tu najnoviju ideu, medju ostale njene neizvedive i neestetične družice, kakovih već kršćanstvo dosta čulo, a čini mi se, da je već ukopana, jer nigdje ne pojavljuje se želja za njom.

Nastojat nam valja, jer drugi neće, da budu groblja sbilja zaslužila ime sv. mjesta, da su utjeha naša a ne žalost, da se po njih ne skita blago, da su križi po grobovih nameśćeni, a ne kojekuda razbacani, pa ćemo tim pokazati, da počitujemo one, koji sada u hladnoj zemlji leže, nu koje jednom gledat ćemo u boljemu i sretnijemu životu. Pokop obavljajmo onako, kako nam naznačuje crkva, u haljinah onih, koje nam prepisuje. Napisana obće su poznata, a napisah za oto, a da i u ovih braćo moja ljubezna, budemo stalni i postojani, uvjek obilujući u djelu Gospoda, znajući da naš trud nije zaman pred Gospodom (I. K. 15. 58.). — *s.*

Pio VII. i Napoleon I.

(Konac.)

Kralj Nabukodonozor snivao je o nekoj čudnovatoj zvieri, koja je imala glavu od zlata, ramena i prsa od srebra itd. Razlažuć mu ga prorok Daniel proreče, da će se odvaliti s brda kamen, a da nebude niti blizu ljudske ruke, i da će tu neman od zlata, srebra itd. razoriti, to jest, da će razpasti se njegovo veliko kraljestvo. Ovo se isto dogodi i s Napoleonovim velikim carstvom. Kano što je ona neman, koju je u snu vidio Nabukodonozor, imala noge od željeza, tako je i carstvo Napoleonovo stalo na noguh od željeza t. j. bilo je podignuto „krvlju i željezom", te je počivalo na oštrici mačeva i bajoneta. I kao što je kod one nemani bila sa željezom pomiešana ilovača, tako je i kod carstva Napoleonovoga s mačevi i bajoneti bila pomiešana ilovača t. j. carstvo podignuto mačem u ruci, počivalo je na samovolji i sili, na nepravdi i na poganskom državnom absolutizmu. Podlogom mu nije bila *Justitia*, za koju se veli: *fundamentum regnorum est.* Pak kad je utemeljitelj ovoga carstva svojom rukom mahnuo na crkvu, segnuo za papom, te se zadjeo za Petrovu stienu, odvali se od ove stiene kamenčić, a da nije niti blizu bilo ljudske ruke, te se svale na neman, koja je imala željezne i zemljene noge, neman se sruši — veliko Napoleonovo carstvo se razori. I drugi san, što ga je imao kralj Nabukodonozor, i što mu ga je razložio isti prorok Daniel, te se je poslje na njem izpunio, izpunio se je i na Napoleonu. Kralj je naime,

po pripoviedanju sv. pisma, sanjao o visokom njekom drvetu, koje je svojim vrškom dopiralo do neba. Njegovo lišće i njegove grane bile su vrlo liepe i pune ploda, pitome i divlje zvieri stanovale su pod njim, a ptice nebeske dolietale su na njegove grane. Nu Bog zapovjedi, i drvo se je moralo posjeći; medjutim panj i korenje ostadoše u zemlji. Nijedan od kraljevih mudraca i gatalaca nije znao raztumačiti ovoga sna; i tada pozove kralj Daniela, koj mu taj san protumači evo ovako: Drvo, kralju, što si ga vidio, jako i visoko, koje je svojim vrškom ticalo se neba, to si ti. Ti ćeš biti iztisnut izmedju ljudih i stanovati ćeš medju divljom zvjeradi. Ti ćeš se hraniti travom poput vola, a nebeska će te rosica škropiti. Sedam vremena proteći će dok spoznaš, da Svevišnji upravlja kraljestvi ljudih i da jih podaje komu hoće. Sbog toga, kralju pristani na moj savjet i rieši se grieha milostinjom, i svojih zlih djela, milosrdjem prema siromakom, možda će ti Gospodin oprostiti griehe. Nu kralj nerieši se grieha, i neodusta od svojih zlih djela, on nije slušao glas Danijelov; pak što mu se sgodi? Srdjba božja sidje vrhu njega, i zla, što mu jih proreče Daniel, stignu ga. Dvanaest mjesecih iza toga, veli sv. pismo, kad je Nabukodonozor stupao gradom Babylonom, progovori i reče: „Nije-li to veliki Babylon, što sam ga svojom silom i sebi na slavu sagradio?“ I kralj još nije svršio, kad saču glas iz neba: „Kralju, tvoje će ti se kraljestvo oduzeti; ti ćeš biti iztisnut izmedju ljudih, i medju divljom zvjeradi ćeš stanovati.“ Pak izbilja još istoga dana izpune se ove rieči na Nabukodonozoru. On bi sbačen s prestolja i iz ljudskoga družtva iztisnut.

Što se je sbilo s kraljem Nabukodonozorom, to je stiglo Napoleona. Siedi papa opominjao ga je poput proroka, i zaklinjao, da se ostavi zlih djela; on neprestane progoniti crkvu i vladati samosilno. Pak što mu se sgodi? Kad je bio na najvišem vrhuncu svoje moći i slave, tada se podiže Gospodin, kako mu to proreče papa, u strašnoj spodobi i povuče ga na sud. Poput Nabukodonozora bi i Napoleon iztisnut iz ljudskoga družtva; i on svrši svoj život, osamljen i zapušten na pustom otoku, obkoljen divljom zvjeradi i u družtvu neprijateljnih si ljudih, koji su ga neprestano mučili i grizli. Veliko drvo, što ga je zasadio, i koje je svojim vrškom sizalo do neba, te su pod njim stanovale pitome i divlje zvieri, i na njegovih granah gniezdile se ptice nebeske, bi na zapovjed božju posječeno; t. j. Napoleonovo svjetsko kraljestvo, što se uzdiglo nad kraljestvo božje, nad crkvu, bi Bogom razoreno, uništeno. Samo panj i korenje osta u zemlji. Ovo potjera iznovice, i iz njega ponaraste drugo veliko drvo. Nu i ovo bude, pošto je neko vrieme obstojalo i cvalo, na zapovjed božju posječeno. Na temelju revolucijonarnih načela, na podlozi napoleonskih ideja podigne se drugo carstvo; nu i ovo se za kratko vrieme svoga obstanka sruši, te je utemeljitelj ovoga novoga carstva, poput svoga predšastnika, sbog svoje objesti i svojih grieha, što jih je počinio crkvi i njezinoj vrhovnoj glavi, sbačen s prestolja i iz svoga carstva prognan, te napokon u tudjini umro.

Ako nam bude sgode, progovoriti ćemo i o propasti ovoga drugoga carstva; a sada ćemo samo još u kratko navesti rieči glasovitoga pisca našega doba M. Louis V e u i l l o t a, što jih on napisa o griesih i propasti kneževskih loza koncem prošloga i početkom ovoga vieka; što jih napisa o žalostnom stanju, u kom je crkva u ono doba bila, i o pobjedi, koju napokon drža nad svimi tegobami i suprotivštinami; što jih napisa o providnosti i pravednosti božjoj, koja se je u svih nevoljah, u kojih je crkva u to doba bila, jasno svemu svietu pokazala.

„Sredinom zadnje polovice 18. vieka“, piše on, „sva Evropa ništa drugo nije bila, nego pozorište smutnja. Odkako kršćansko družtvo obstoji, nisu nikada kneževske obitelji toliku pozornost u zanemarivanju svojih dužnosti na se obratile, kako baš u to doba. Kad spomeneš imena kraljeva toga doba, već se sjećaš i nehotice na nepravde svake ruke, što su jih počinjali, na frivolnost, na nevjeru, na despotizam. Krinka filozofije i napredka krila je posvuda pod svojom koprenom preziranje Boga, i preziranje duše ljudske, i to preziranje nije imalo granica. U Francezkoj kraljevao je Ljudevit XV., u Njemačkoj atheista Fridrik Veliki, Josip II. i množtvo pokvarenih malih knezova, za koje se nije moglo reći, koji-li je od kojega gorji i razvraćeniji. Katharina Velika gospodovala je u Ruskoj; ličilo joj na licu, krv na rukuh. Gnjusni Josip smradio je portugalsko prestolje. Neki filozofički povjestnik predstavlja nam ga presitim Bogu najmržimi pohotami i strastmi i opojenim živinskom bjesnoćom; dočim je njegov ministar Pombal, plemstvo vodio na stratište, a svećenstvo na lomaće. Englezki kraljevi odlikovali su se francezkom finoćom i njemačkom pijanošću, a državnikom englezkoga parlamenta bio je Walpole. Karlo III. španjolski, nevjernik pod kršćanskom krinkom, koj se je posvemašno povjerio savjetom filozofa, začudi sviet najgroznijom nepravednošću, što se može počiniti i kojom se može čovjek ogriešiti. U Italiji jedva da još obstoji sjena kraljeva iz kuće bourbonske, koji su svojom malenkošću revolucionarne deklamacije muževa napredka autorizirali. Nu za to su znana imena njihovih ministara, koji su bili sudruzi enciklopedista i pravi pioniri, koji su jih oborili sa prestolja. Mletački patrijarkat, na tri četvrtine bezvjeran, skroz i skroz pokvaren, izniknu, a da niti ruševina iza sebe neostavi. Genua, koja je sigurno zaslužila bolju kob, nagrižena crvom krive filozofije, pomaljala se je samo još iz sjene nekadanje svoje moći i stare svoje slave.

Knezovi i aristokracija odciepili su se od crkve, prezirali su ju, potiskivali i radili njoj na propast. Jedni htjeli su se obogatiti njezinimi dobri, a druge je opadala omiljavica, koja se nazivlje: mržnjom i preziranjem Boga. Tečajem ovoga stoljeća razprostranilo se je preziranje Boga po cieloj Evropi, koja se je bila uzpela na vršak

svoje sreće, nu takodjer i na vršak svoje nezahvalnosti. Zavjera bijaše obćenita, a Voltaire je civilizovanomu svietu dao glas, u kom valja udarati. Od kako je triumfirao Arianizam, nije bila crkva nikada napadnuta tolikom himbenosti i tako obćenito, kao što u ovom vieku; nu i to se mora priznati, da njezini branioci i pobornici nisu nikada toli slabimi i nestašnimi se pokazali, kao što upravo u to doba. Pod katoličkom zastavom nije se dao vidjeti nikoj narod, nikoj knez, nikoj znamenitiji muž. Čovjeka oblije rumen po licu, kad čita većinu kršćanskih spisatelja ove dobe. Kakovim-li su načinom nastojali blagonaklonost knezova si pribaviti! U kakov-li jih je strah natjerao Voltaire! Koliko-li neznanja pokazuju, i kako-li su zazirali od istine! Nevjera kod naroda i knezova zamuljila je sve cievi znanja i poslušnosti, kojimi protiče božja milost tielom katolicizma, da nerečemo, da jih je posve zatvorila. Činilo se je, da su sve grane obumrle, makar još nisu od stabla odpale. Baš s one strane, gdje je odpor smatrao se dužnošću, dolazilo je višeputa odobravanje. Nitko; dapače niti sami oni, kojim se je o glavi radilo, nisu se podigli, da odvažno prosvjeduju za dobro rimske stolice i njezinoga primata. Rimski papa, kamo se je god okrenuo, vidio je samo neprijatelje.

Revolucija računala je samo na Bonapartu; a sada su monarkije na redu, da s njim računaju. Plamen i zveket oružja razlieva se kroz 15 godina čitavom Evropom. Svatko, tko imade zdrave oči mora uvidjeti u tom pravednu kazan božju što su tolika kraljestva pala, što je evropejska aristokracija tako duga na sramotni način ponižena bila, što su stare dinastije bile na uslugu kralju revolucije, koj je dapače samu revoluciju svladao.

Jest; to su žalostne stvari! Nikada još nije Bog, odkako se križ na krunah svietli, moć knezova tako skršio. Nu zašto je križ bio na tih krunah samo uresom? Zašto su knezovi dopustili i odobrili, da šaka črčkara ruglu izvrgne znak, koj je dvostrukim zalogom i narodom i knezovom, dočim ovim jamči za njihovu moć, onim pako za njihovo dostojanstvo. Ovi kraljevi, koji su se klanjali Napoleonu, koji nisu za drugo bili, nego da slušaju njegove naloge i zapovjedi, koji su daleko od njega, pred istimi njegovimi poslanici se tresli i drhtali, skupo su platili nepodobštine, što su jih imenu božjemu nanesli učenici Voltaire-ovi. Otci njihovi i oni sami uzkratili su papi ne samo poslušnost u duhovnih stvarih, nego takodjer i svaki obzir, koj su mu bili dužni izkazat kano souverenu. Njim papa nije bio drugo, do jednostavan svećenik, običnì čovjek, koj se je silom narinuo, da dostojanstvo svjetskih Veličanstva obezčašćuje! A vidite-li ga sada, kako-li su se poklonili pred vojnikom sreće, koj krune otimlje i podaje jih onomu, komu hoće. *Intelligite reges!* Vi ste sve tako izveli, da ste papu učinili dostojanstvenikom, koj tobože u svietu nije ništa osobita i znamenita; nu Bog u nebu još je uviek onaj isti, koj je i prije bio. *Intelligite*! pak se višeput sjetite te rieči i neumanjujte broj onih, koji za vas mole.

Nu ako Bog i pusti, da njegova osveta stigne one, koji su ju zaslužili, to je uz to ipak milostiv i milosrdan. Kamo bi bile monarkije zabludile, da jih nije po nalogu božjem Napoleon oružjem u ruci dozvao k pameti. Izgubljeni ovi knezovi, u kakovu-li su se kaljužinu zakopali! Ako su se imali očistiti, a to nije bilo drugčije moguće, nego da se očiste kupelju u krvi. Što se crkve tiče, čini se, da su svi ovi dogodjaji, koji su crkvu stigli, namjeravali ljudi njimi, što jih volja, njoj samo na korist bili. Odpadničtvo ju čisti, mučeničtvo ju pomladjuje, progoni i siromaštvo ju obogaćuju, a ratovi zadobiva ona slobodu. Koliko-li se veriga, u koje ju lukavo i malo po malo vladavine sapinju, razpruži, te odu u zaborav ujedno s onimi, koji su jih njoj nametnuli. Ovi potresi položili su temelj preporodu katolicizma u Englezkoj, Njemačkoj, Hollandiji i Genovi; a carski kanoni probušili su tako zid političke sgrade protestanta, da se ovaj neće više nikada moći popraviti, nego će pače sve to slabijim postajati.

Sve do neprijateljstva, koje se skoro izrodilo u obćenito progonstvo, u koje se je nesrećom i Napoleon dao zaplesti, sve to je milošću božjom samo prudilo stvari crkve. S jedne strane bile su osnove Napoleonove velikom nesrećom, s druge strane bilo je dobro, da je on bio dosljedan si u svojih načelih; jer se je mogla sva pogibelj, u koju su vodila, predvidjeti, te su uzbunjeni dusi mogli potražiti takovo tlo, na kom je svaki odpor nepredobiv.

Bilo je takodjer dobro, da je veliki svećenik rimski, kako je bio ponižen i zatočen u tudjinstvu, ipak pred cielim svietom pokazao se jedinim knezom, koga nije mogao Napoleon nikakovim načinom na to sklonuti, da popusti ma samo od ikojega svoga prava. U vrieme, kad je Englezka toliko laži izmišljala i toliko vjerolomstva plaćala, u vrieme, kad je Austrija dala ruku svoje nadvojvodkinje čovjeku, koj je nepravednim načinom odbio od sebe zakonitu si suprugu, dobro je došlo svietu za poduku, da je ovaj ulovljeni papa, ovaj prestolja lišeni vladar, ovaj siromašni svećenik, pogledavši na propelo, pošto je saznao za resolutne naloge Napoleonove, odgovorio: Ne, Mi neprodajemo naše savjesti za to, da natrag zadobijemo Našu krunu.

Bog neće, da se Napoleon, dostavši se takove sreće i moći, primiri, poput onih, od kojih naprasita sreća odbija svaku pomisao, da malo u dušu svoju zavire, i koji uslied toga svakim danom postaju sve to okorjelijimi; već ga on kazni. On ga obara.

Pak kakova kazna; kakav-li poraz! Svi knezovi ustali su proti njemu; proti njemu sročili se elementi naravi, ta zlokobna Ruska potamnila mu je moć i slavu. A poslje napornoga puta iz Ruske kakove ga stigoše neprilike? Grom za gromom ošinu ga iz ruke Onoga, koj može jednim udarcem uništiti čitavu vojsku. A napokon kamo je dospio? Na pust otok, gdje se je imao izgubiti, kao što se gubi zadnji trak sunčanoga svjetla

u valovih mora, gdje je imao umrieti kano uhvaćenik, zadnji čovjek na svietu. I tako su se izpunile rieči glasovitoga de Maistre, koje je izrekao, vidivši, da se je Napoleon stavio na papu, govoreći: „Bonaparte upušta se s papom u borbu; sad je njegov pad siguran." —

Preveo Gjuro Jušić.

Dopis.

Dubica. (*Franjevačka residencija u Kostajnici — vojnička bolnica.*) Kad sam nedavno čitao krasno potaknutu misao u „Kat. listu", kako bi vrlo dolikovalo gradu Zagrebu, da se tamo u mjesto sadanje crkvice milosrdne braće podigne nova, veličanstvenija crkva, koja bi mogla odgovarati potrebam dolnjega grada, pade mi — per associationem idearum — na um samostanska crkva u Kostajnici. Naša Kostajnica na dugo se otegla, te ju s jedne strane potiskuje „Djed" a s druge „Una." U dolnjem gradu, u „Madjarih" postoji residencija sa dosta velikom i liepom crkvom sv. Antuna, koja je do župne crkve sv. Nikole, reći ću naravnoga hoda po prilici pol sata udaljena. Kako sam doznao, doći će ovih dana onamo povjerenstvo, da previdi samostan, jer visoko c. k. glavno zapovjedničtvo namjerava tu podignuti vojničku bolnicu. Ova okolnost, pak uzme-li se još na um, što smo u broju 49. „Kat. Lista" čitali, kako je austrijski ministar bogoštovja i nastave izdao dopis, da će se tamo državna podpora redovnikom sve malo po malo uztezati, i da imade posve prestati, kad izumru oni članovi, koji ju sada uživaju, osim toga prilika, da bi se s vremenom i kod nas što takova dogoditi moglo, — prestao bi obstojati samostan i njegova dva člana u Kostajnici. Nu pretvori-li se izbilja samostan u vojničku bolnicu, — što ćemo onda s crkvom?! — Kostajnica je prilično velik gradić, nu svakako premalen za dvie župe u mjestu, al imade tu više uredâ, jest podpuna gradjanska učiona itd.; pomenuta dakle samostanska crkva sv. Antuna imala bi se spojiti sa župnom, i ovdje u dolnjem gradu ili u „Madjarih" namjestiti jedan svećenik, koj bi se zvao ili „catecheta" ili curator nosocomii spiritualis, ili capellanus, pak makar i subsidiarius, — za ime je lasno; nu svakako ovisan o župniku. Takovim načinom prestala bi ona razciepkanost, koja tu medju župljani vlada, jer bi se svaki osjećao, da spada u župu sv. Nikole. Ja znam, da samostanska crkva u Kostajnici nije župa, pak tu ipak postoje njeki običaji ili privilegija, koja samo župnoj crkvi pripadaju; te radjaju izmedj župnika i glavara samostana kadkad nesporazumljenje i neslogu, dočim pripojenjem ove crkve sa župnom to bi dakle sve prestalo. Ali ja se nadam, da će tom prigodom i sam g. Kasun, župnik Kostajnički tu stvar na kompetentnom mjestu razložiti, te svoju molbu i predlog u sgodno vreme doprinieti.

Viestnik.

Zagreb. Još nije bio posve otisnut „Utuk" dra. Ivekovića kad smo dobili od preč. g. dra. N. Voršaka iz Rima „Uztuk na Utuk." Buduć smo već unapried odlučili učinit kraj tim dugim razpravam nismo ga priobćiti htjeli, tim manje, što smo uvjeravani bili, da je i ono posve istinito, što je preč. g. dra. Voršaka moglo najviše boliti: o njegovu odnošaju prema englezkomu biblijskomu družtvu. Bojali smo se povrh toga, da bi daljnja razprava o tom po mnogoga mogla uroditi još neugodnijim posljedkom. Ali g. dr. Voršak misli, da mu je onim nanesena velika uvreda, da je sve ono, onako napisano neistinito, pak da bi i po tiskovnom zakonu morali ustupit mjesto stvarnomu izpravku. Ne želeći biti nikomu nepravedni, a po gotovo ne svećeniku na uglednu mjestu postavljenu, mi se evo odazivljemo želji preč. g. kanonika Voršaka, pak iz njegova „Uztuka na Utuk" priobćujemo doslovce ono, što je gledeć na „uvredu" „stvarni izpravak", izpustiv sve, štogod je rečeno bud o njegovu bud o Ivekovićevu evangjelistaru, jer to nikako ne može biti „stvarni izpravak." Evo kako piše o tom g. dr. Voršak: „Mjeseca listopada g. 1875. vraćajuć se ja u Rim, sastadoh se u Djakovu sa g. kanonikom dr. Račkim. Razgovarasmo se mnogo o našoj knjizi u obće, pak naposebice i o Vukovu prevodu sv. pisma. Tom prilikom rekao sam kanoniku, da sam voljan, bude-li mi lazni, izpraviti Vuka po Vulgati. U tom razgovoru nebijaše ni snivanja o kakvom bibličnom družtvu, niti sam ja ikada za svoga života poznavao i samo jednoga člana takova družtva. Koj tjedan za tim stigoh ja u Rim uz preuzv. djakov. biskupa, i tuj zatekoh list pisan 27. listopada po vriednom našem književniku dru. Šuleku, kojega ja dotada ni lično ni pismeno poznavao nisam. Evo što mi piše: „Preč. g. G. kanonik Rački kazao mi je, da ste voljni pohrvatiti Vukov prievod nov. zavjeta. Meni je poznato, da bi englezko bibliofilsko družtvo dragovoljno preštampalo tako popravljen novi zavjet sa psaltirom. Izvolite se dakle čim prije prihvatiti ovoga, po mojem mnienju za hrvatski narod vrlo važnoga i koristnoga posla, jer dosada neimasmo prava hrvatskoga prievoda. Radi se samo o tom, da se Vukov prievod samo toliko promieni, koliko potrebuje smisao i hrvatska knjiga. Izvolite zasada jedno 2 poglavja onako prirediti, pa meni poslati, a naznačiti, koliko ištete honorara za svoj trud. (Sliedi g. akademika kratak, uman i objektivan sud o Vukovu prevodu). Neznam, je-li Vam poznato, da se upravo sada štampa Ivekovićev prievod nedjeljnih evangjeljah i poslanicah. Željeć. . . Vaš. . ." — Laž je dakle i kleveta, da se je englezko družtvo na mene namjerilo, ili da sam ja bio u kakvu god doticaju s njime.

Što sam ja na to g. dru. Šuleku odgovorio? Ni prebijenoga slovca!*) Tomu je dokaz njegov kratki list

*) Tim ja samo golu istinu pričam, a nehvalim se; jerbo znam, i žao mi je, da sam proti uljudnosti sagriešio.

od 12. prosinca iste g. „P. g. Negdje na izmaku listopada ja sam Vas u ime bibliofilskoga englezkoga družtva ponudio, da pohrvatite Vukov Novi zavjet, pa sam i razložio svoje mnienje, kako bi se to imalo izvesti. Nedobiv sve do sada odgovora, neznam šta je, il Vam pismo ono nije prispjelo, ili neimate volje k tomu poslu; s toga Vas uljudno molim, da me u malo riečih obaviestiti izvolite, što je i kako je. S osobitim. . ."

A što sam ja na to? Secundum ignobilitatem dico, i opet sam mučao, i to sve do 9. siečnja 1876.; a to s toga, što sam dan na dan čekao na Ivekovićev evangjelistar, eda vidim, kojim da je ono pravcem prevadjajuć udario. I zbilja, na 26. prosinca stiže mi od njega pismo i evangjelistar na dar. Na to sam ja na brzu ruku preveo četiri perikope (Ad Hebr.; Act. Apost.; secund. Luc. i secund. Matth.) po rimskome Misalu, i taj svoj prevod in margine popratio Notami sravniv svoje sa Ivekovićevim i Vukovim (Daničićevim). — Ovo datumi potvrdjeno pripoviedanje neprevarljivim je dokazom: 1. da ja prije primljenoga Ivek. evangjelistara ni pera zamočio nisam za izpravak Vukova prevoda; 2. Da do toga nisam imao pripravne ni jedne glavizne iz nijednoga sv. pisca; jerbo da jesam, bio bih bio po Šulekovu savjetu priredio „jedno 2 poglavja", i to počam po navadnom redu, po sv. Mateju, a nebih bio odabrao iz evangjelistara četiri perikope, i to po 4 raznih sv. piscih; 3. kako je sveta istina, da je pomenutomu momu pokusu, mojoj kritici, i napokon mojemu evangjelistaru jedini i neposredni povod Ivekovićev evangjelistar.

Kako rekoh, stoprv 9. siečnja 1876. — primivši jurve Ivek. evangjelistar — odpisah ja slavnomu akademiku na njegova dva pomenuta lista. Pak jerbo se meni činjaše tada, kô i sada, da prevodu sv. pisma nije mnogo pomoženo, ako se (kako mi on svjetovaše) „Vukov prievod samo toliko promieni, koliko potrebuje smisao i hrvatska knjiga:" razložih mu u tom odgovoru, kako ja tu stvar shvaćam, i kako se po mome mnienju posao, što mi ga on toli toplo preporučavaše, neda ni početi ni dočeti brez ozbiljna truda i dugotrajna rada. Pak da njemu to svoje shvaćanje primjerom razjasnim, poslah mu uz list na poluarku spisane one 4 perikope, oprosiv ga, da mi ih povrati (jer si nisam bio pridržao odpisa, i jer su mi Note in margine rabiti imale za kritiku o Ivek. prevodu, tada jurve započetu), i da mi „svoj sud o môm pravcu pràvo i bez uztege dojavi."

U tom mojem odgovoru (jedinom) neima ni slovca, da sam ja odlučio bio latiti se onoga posla da poslužim britansko družtvo, kao što u njem neima ni sjene o honoraru, za koj me bijaše upitao g. akademik u svom prvom pismu; a da sam se bio dao u službu onomu družtvu bio bih jamačno udario plaću svojemu trudu. — Evo svemu tomu dokaza u akademikovu plemenitimi to religioznimi to rodoljubnimi čuvstvi nadahnutom odgovoru od 20. siečnja: „P. g. Kad me pitaš, pravo ću ti kazat! Gledeć na prevodjenje nov. zavjeta posve se s Vami sudaram; kako ste Vi stvar shvatili, naime, da bude prievod jasan, vjeran i prosto uzvisit, kao što je i original." Sliedi, kako se u ovom pogledu u nas koje gdje grieši; zatim prelazi na jezik, pak na tužbe proti Vukovu prevodu; spominje mi, kako ljudi zaziru i od najmanje promjene u pravopisu, ter za primjer navodi poviest o razglobu slova: *ě*, o: *h* u gen. mn., o: gj mjesto dj; napokon govori o gramat. formah: ijem, ima, ama onda nastavlja ovako: „Odavde ćete razabrati, da bi se i Vi morali kod toga posla okaniti svojih možebiti omiljelih filologičkih ideah, a pred očima držati samo interes vjere, naime, da se privabi što više štiocah sv. pismu, koje se osobito kod nas za čudo slabo poznaje, dočim n. p. u Njemačkoj i Českoj svaka kuća ima svoju bibliju. Akoprem nisam do sada sreće imao potanko Vas poznavati, opet supponujem kod Vas toliko svećeničke zataje samoga sebe, da ćete se, negledajuć na one formalnosti, posla primiti, ter učiniti sebi glas, a rodu dati korist. Ja nevidim prečega sredstva, koje bi doskočilo bujnomu širenju prostoga materializma, nego što je pomnjivo čitanje sv. pisma, naročito nov. Zavjeta. Ta je bolest razširenija nego što i sluti svećenstvo. Dakle ovdje valja u istinu „ad majorem gloriam Dei." To i jest uzrok, zašto se ja za tu stvar zauzimljem, pa bar nećete da Vas ja u tom nadmašujem. Dakle zamahni i odgovori čas prije, da mogu izviestiti moga komitenta, koj se nemože načuditi, kako se kod nas nemože naći čovjek za tako koristno djelo." Sliedi „njekoliko primjetbih na brzu ruku" o 4 perikopah po meni prevedenih — pak napokon ovako: „Evo malenkostih (o jeziku), koje primietih, ne da Vam se namećem za censora, nego da vidite, da sam pomnjivo Vaš pokus izpitao. Tu l' a voulu! Ja mislim, da ste Vi sav posao odviše na široko zasnovali. Svakako Vas liepo molim, da me čas prije obaviestite, što ste nakanili. . Vaš . . ."

Iz ovoga pisma crpsti će svaki čiste i uredne duše ove neoprovrgljive istine:

a) da ja do ovoga datuma (20. sieč.) nikomu i nikako izrazio nisam, da sam pripravan latiti se posla za biblično družtvo brezplatno ili za kakve dobre novce (Supponujem kod Vas, piše štovani akademik, toliko zataje, da *ćete* se posla primiti — Obaviestite me, što ste nakanili); a nisam ni kasnije, jer ja — priznajem, nije liepo po mene reći — na ovo krasno pismo sve do danas odgovorio nisam; da je indi laž i potvora ovo poštenoga popa profesora: „nu znam, da je taj Rimski kanonik bio odmah (!!) pripravan za dobre novce poslužiti družtvo;"

b) da ja osim dra. Šuleka nikomu o prevadjanju sv. pisma pisao nisam, nit sam do br. 42. Katoličkoga Lista znao, da u Zagrebu ima ovo družtvo svoje censore; — da je dakle ova: „i on — Voršak — pošlje prievod (kolik? koje knjige?) družtvenim censorom (čak u pluralu!)" i ova: „nu ovi, ponajbolji poznavači našega jezika, zabace mu rad kao ruglo na bibliju i na jezik

hrvatski" (dočim censor (?) dr. Šulek poslje „malenkostih" primiećenih o mojem jeziku, liepo me moli, da posao zasnujem na uže, i da *svakako* obaviestim što da sam nakanio), da je, velju, jedna i druga izrod užgane i neuzapćene strasti onoga svećenika;

c) da je dakle on — taj svećenik — pozvan da preuzme taj posao, ne što su nekakvi družtveni censori zabacili onaj kus moga rada (četiri perikope), nego što je dr. Šulek po mojem absolutnom mučanju razložno sudio, da ja, bilo s kakva god razloga, nisam voljan k tomu poslu.

Svetu sam dakle istinu tvrdio veleć, da je mojemu evangjelistaru jedini povod evangjelistar prof. Ivekovića, a njegove tlapnje da nisu nego pusto čavrljanje."

— Postali su župnici: Matej Drenik u Cerovcu; Petar Petrić u Divuši; Anton Pemec u Žumbergu.

— U bratovštinu sv. Josipa stupili su kao utemeljitelji g. Ivan Jakovina, upravitelj župe u Krapini i g. Franjo Babić tamošnji duh. pomoćnik, obvezav se obojica, da će svaki u dvie godine izplatiti utemeljiteljnu svotu od 100 for. — Čujemo, da su njeka gospoda krivo razumila dar uzoritoga gospodina kardinala za dječačko sjemenište. Uzoriti gospodin obećao je, da će *svake godine* doprinesti 1000 for., i to uračunav i g. 1878., za koju je, kako smo javili, već obećanu svotu i položio. Povrh toga obećao je i poveći prinos, čim mu to okolnosti dopustile budu.

— Sv. otac Leo XIII. slavi danas jubilej. Baš je danas 25 godina, što ga je grimizom zaodjeo pokojni Pio IX. 19. prosinca 1853. S mnogih strana stižu mu s toga ustmene i pismene čestitke.

— Meksikanci podigoše prvi pokojnomu Pii IX. spomenik. 1. rujna postaviše u Pueblu de los Angelos temelj spomeniku, koj će biti najljepša umjetnina u Meksiku, a za koji su sami katolici dobrovoljnimi prinesci već sakupili sav trošak.

— Francezka uzima u zaštitu katolike u inozemstvu, s tim je posve u opreci postupanje njene vlade s katolici kod kuće. Uz ono, što smo o tom već javili donose novine opet dalnji korak k zlu. Sve do sada bila je u državnom proračunu stavka od 137.000 fran. za vjerske slike, koje bi se poklanjale crkvam. Tim je mnogo pomoženo bilo i umjetnosti. Sada je odbor tu stavku izbrisao, ter je sirotinji uzeta sgoda, da barem po koju umjetničku sliku uzmogne vidjeti u svojoj crkvi. I dok odbor s jedne strane za volju njeke štednje uštipava od crkve, a ono je s druge strane uprav razsipan, gdje je bogatašem namaknuti kakvu zabavu. Tako su ostavili podporu od 800.000 fran. za veliku operu, 360.000 za komičnu operu, 200.000 za lirično kazalište, 240.000 za kazalište Français, 60.000 fran. za Odeon, 50.000 fran. za pučke koncerte itd. Uzimajuć ovako crkvam sgodu, da se čim valjanim urese, nastojat će samostane što prije izpraznit. Ovomu njihovomu tužnomu nastojanju kažu da je uzrok njihova skrb za dobro puka, prem se samostanci posve žrtvuju, da što više ublaže socijalnu nevolju i prem život svoj žrtvuju uzgajajuć, bolestne dvoreć i naučajuć. I tako ćemo valjda na skoro doživiti u Francezkoj, da će u progonstvo morati hiljade, koji se za domovinu žrtvovaše, dočim će se u isto vrieme, usljed obćega pomilovanja, vraćati slavodobitno ljudi, koji su g. 1871. krvlju napunili Pariz.

Poziv na predplatu.

Budućom godinom stupa „Katolički List" u XXX. tečaj. Kroz liepi ovaj niz godina proživio je razne sgode i nesgode, dobavio si prijatelja i neprijatelja, ugadjao je i neugadjao. Nu XXX. tečaj naći će okolnosti, kakvih do sada ni jedan njegovih predšastnika našao nije. Ne samo, da su se nutarnje okolnosti jako promienile, buduć su nevjerstvu s visokoga mjesta širom otvorena vrata, nego je i u blizini puklo široko polje djelovanju svake ruke — dakle i djelovanju katoličtva Hrvatske. „Katol. List" znade doduše, da on ne može ni jedne konačne reći o katoličtvu u Bosni i Hercegovini, al će ipak izpitivat i sadanji život tamošnjih katolika, i historijski razvitak kat. crkve u ovih krajevih. I jer je uvjeren, da će naša sv. crkva najuspješnije po Hrvatskoj moći djelovati preko Une i Save, za to će budnim okom pratiti vjerski život kod kuće. On će gledat, da se svi oboružamo što većim znanjem, što neporočnijim životom, da laglje i odvažnije bijemo boj kod kuće. S toga će on svim žarom zagovarati svaku ustanovu, koja bi išto k tomu doprinieti mogla; s toga će pomno pratit, kako se drugud razvija katolički život, pak će na pobudu i pouku našu priobćivat sve, što se važnijega dogodi u katoličkom svietu. U svem će ga voditi žarka ljubav prema vječnim istinam naše sv. crkve i istinsko rodoljublje. Za to poziva u svoje kolo svakoga, u koga je ljubavi prema onim načelom, na kojih je stoljeća mirno počivalo ljudsko družtvo, a kojimi na nesreću cieloga čovječanstva, stadoše drmati prevratnici svake ruke. U to ime ne žali nitko truda, ni one male novčane žrtve. Uzvišen cilj, pak samosvjest, da se borimo za Boga i uz Boga neka nas u svem oduševljava. Utjehom nam budi, što ćemo ovako vršiti sladku dužnost svoju; što ćemo pridonesti mà i kamečak k srećnoj budućnosti naroda našega; što ćemo si steći neumrlih zasluga pri Bogu Gospodinu našem. Pod njegovo se svemoguće okrilje utičuć, od svih, koji ikoliko premažu, svakoj se podpori nada

Uredničtvo „Katoličkoga Lista."

Urednik Dr. Andrija Jagatić.

Tiskom Dragutina Albrechta.

KATOLIČKI LIST.

Broj 52. U Zagrebu, 26. prosinca 1878. Tečaj XXIX.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielu arku. — Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. na cielu, a 3 stot. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake kr. pošte, a u Zagrebu kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. — Predplata prima se kroz svu godinu.

Na koncu godine 1878.

Zaključujuć današnjim brojem godinu 1878. i nehotice se sjećamo svakojakih i vrlo važnih dogodjaja, koje smo ove godine doživjeli.

Odmah s početka zavila je ona cieli katolički sviet u tugu, kad je preminuo od svih katolika srdačno ljubljeni, a i od neprijatelja štovani i cienjeni sv. otac papa Pio IX. Tuga je obuzela bila srca katolika tim više, što su neprijatelji crkve već davno prije toga tužnoga časa javno izjavljivali, kako će oni smrt papinu upotrebit, da uzmute u katoličkoj crkvi, dapače, kako će tada udariti na sam njezin temelj, ter svimi silami priečiti, da mu se bud ne izabere nasljednik, bud pako, da mu bude nasljednikom čovjek po njihovoj ćudi. Nu svi ovi *meditati sunt inania*, pak je onaj, koji je u dugom nizu godina vladanja Pijeva pokazao, da uviek bdije nad svojom crkvom — on je i sad prekrižio osnove njihove, ter je dao zaručnici svojoj namjestnika prije nego-li su se oni i nadati mogli, a takva, koji je svojim znanjem, svojom pobožnošću vriedan nasliednik najvećih svojih predšastnika, a u djelovanju svojem pravi namjestnik Kristov. Zato i jest katolički sviet vesela srca pozdravio Leona XIII. na Petrovoj stolici; a narod hrvatski pozdravio ga je tim radostnije, što je on tom sgodom prviput sudjelovao preko svoga nadpastira kod izbora vrhovne glave kat. crkve.

I dok je ovako kat. sviet imao sgode, da žalost svoju zamieni radošću, a ono su se baš one vlade morale zaviti u crninu, koje su htjele bol katolika još više umnožiti.

Nečuvenom i nenadanom srećom opojena Njemačka prva je kod sebe započela ljut i oštar boj proti crkvi katoličkoj. Ne pazeć ni na volju Božju, ni na volju naroda, ona je s Ljudevitom XIV. postavila samovolju njekolikih bezvjeraca najvišim državnim načelom, komu za volju imali su se žrtvovati i najsvetiji interesi crkve, pravo shvaćene države, obćine, obitelji i pojedinaca. Kroz osam godina žestoke kulturne borbe ona je najviše revnovala o tom, kako će protjerati što više biskupa, pozatvarati što više svećenika, oglobiti što više vjernih katolika, oteti im što više crkva, poukidati što više sjemeništa. U tom revnovanju nije ju stezalo ni izkustvo, da tim država premnogo trpi materijalno, al još više moralno. U sljepilu svojem nije vidjela, kako je kod katolika sve manje pouzdanja i štovanja prama onakvoj vlasti, koja im otimlje sve, što je njim sveto; nije vidjela, kako su se od godine do godine umnažali svakojaki zločini. Od god. 1871—1877. umnožali su se zločini, kojim je porota sudila za 100%; njeki medju njimi za još više: zločini proti ćudorednosti umnožali se za 294%, ubojstvo za 138%, smrtni udarac za 102%, grabež i otimačina za 146%, prevara u težkih slučajevih za 290%, prevare u stečajih za 146%, a zločini u službi za 375%! Svega toga vlada vidjela nije, nego je boj tjerala do skrajnosti. Ljudem, koji bi se u tom pokazali revni i njoj vjerni opraštala bi i poveće prekršaje i tako u samo svetište suda unesla ubitačnu izkvarenost, kako je neoborivimi činjenicami dokazao zastupnik Bachem u 13 sjednici pruskoga sabora od 9. o. mj. I za sve ovo djelovanje svoje ona je primila ljetos plaću. Ljetos je ona ubrala prvi plod onoga sjemena, što je kroz godine onako veselo sijala. Žalibože, što je te gorke plodove okusit morala sieda glava častnoga starca Wilhelma. I tužno je zaplakao ranjeni starac sbog nezahvalnosti onih, kojim je do sada sav svoj život žrtvovao. I bolna srca zavapio je po dvaputa: Vjeru, vjeru puku natrag dajte! U vjeri mi mladež uzgajajte! Radostno prihvatili su taj glas svi konservativni življi ne samo po Nje-

mačkoj, nego i po drugih zemljah; a njemački katolici podigoše na njih sladku nadu, da će sada biti valjda kraj njihovim mučeničkim patnjam. Nu varava im je nada bila. Jer katolici u Njemačkoj ni kao državljani neće niti od sada uživat one slobode, koju svaki državljanin u svakoj državi zahtievati mora, budué da ministar Eulenberg izriče nečuveno načelo, da se puk mora žrtvovati činovničtvu. Ni od sada neće oni uživati one vjerske slobode, za kojom im srce čezne, jer ministar Falk u sjednici pruskoga sabora od 11. o. m. odgovori na Windhorstove predloge, da država ni za vlas neće odstupiti od svojih zakona, budué da ona još nije „svezanih ruku i nogu“, dosljedno dakle sudi ministar, da crkva popustit mora, i da će se on boriti i na dalje sve dotlje, dok ona ne bude „svezanih ruku i nogu!“ Svi glasovi dakle o uspjehu dogovora zapredenih u Kisingenu — svi ti glasovi bili su tek željica nekolicine, a sve što se je o njih javljalo kan da je smieralo zavaditi stranku katoličku s njenimi zastupnici, ter središte na državnom i pruskom saboru osumnjičat kod sv. stolice. Nego je i to dobro, da katolici znadu, čemu se nadati mogu. Može-li u borbi ustrajati država, moći će i katolici, jer nje oduševljava onaj duh, koj je oduševljavao milijone kršćanskih mučenika kroz stoljeća. U tom oduševljenju započeti će oni boj i buduće godine bolno pogledajuć na prošlost, nu veselo izgledajuć srećnu budućnost.

Vjerna družica Njemačkoj u kulturnom boju bila je mlada ujedinjena Italija. Koliko veselje vladalo je i ljetos u toj zemlji. Ujedinjenoj stupilo je na čelo ministarstvo, kojega su se članovi do sada u prvih redovih borili za „slobodu“, za „puk!“ Pod njegovim zakriljem zanjihale se agitacije „Italije irredente“, zaželila se želja za Trientom i Trstom. Na njegovu rieč zasjala nada potlačenomu seljačtvu, da će mu odlahnut, ukine-li se mlinarina; da će slobodnije moći reći svoju preko pravih svojih zastupnika, kojim se je nadao usljed obećanoga novoga izbornoga reda, osnovanoga na obćem pravu glasovanja U veselju zaboravilo se i na smrt kralja Emanuela, prvoga kralja ujedinjene domovine. U veselju htjela se zatajit i bol rad smrti Pijine; htjelo se zaboraviti na tužaljke novoga sv. otca Leona XIII., koji se tuži, što mu se neda uplivat na uzgoj mladeži, kako od njega traži zakon božji; što se otima svećenstvu i ono malo dobra, čim je uzdržavalo sebe i sirotinju svoju. Na sve to valjalo je zaboravit — a novi kralj Humberto imao je zaredati Italijom, neka i sav sviet vidi, kako je srećna i zadovoljna Italija, pošto je i u posljednjem kutiću ne stalo vladavine popovske, a u drugih prije samostalnih državicah logitimnih njihovih vladara. Nu tužna je ta njihova sreća i zadovoljnost, kad svuda, kamo će kralj doći, policija ima prije pune ruke posla, da ne bude pri dolazku smutnje. Al uz svu pažnju dogodila se u Napulju Čitatelji ju znadu Mladi kuhar mahne nožem na kralja, rani njega i ministra Cairolia, koji ga je braniti hotio. Pa da je Passanante sam! Sluti se, a biti će istina, da je on izvršivao tek nalog drugih, koji mogu još naći njemu sličnih ljudi, kad njega i smaknu. Bombe u Fiorenciji i drugud, smutnje i tučnje po Pisi i drugud — sve je to tužan znak, kamo-li je je dospjela i ta mlada velevlast. Nije ovih dogodjaja mogao prepriečiti ni iznimni zakon, koji je tu već od prije bio — a neće ni zatvaranje Barsantijevih klubova. Drugdje, posve drugdje je tomu liek, nu sliepci ga ne vide uz oba oka svoja.

Ne vide ga ni u Španjolskoj, gdje je mladi kralj Alfonzo poslje boli, koju mu zada nagla smrt žene, morao osjetiti i bol s pomisli, da ni njemu nije život siguran, da se i medju njegovimi podložnici našao Moncasi, koji posred silnoga množtva naroda drznu se pucat na kralja.

Ne vidi ga žalibože ni u Francezkoj. Plemenita ova zemlja, nakvašena riekami krvi borilaca za slobodu sprema smrt najuzvišenoj slobodi, slobodi vjere i savjesti Vlada, koja je iztisnula konservativno ministarstvo Fourtou-ovo, oslonjena na radikalnu većinu zastupničke kuće sprema nov zakon školski, kojim želi uništit slobodne katoličke školske zavode, a iz svih škola izključit upliv vjere i svećenstva. U tom smjeru gleda već sada iz škola iztisnuti razne vjerske družbe, pak se ne boji upotrebit za to i agitacije medju samom mladežju. A kad vidi, da se za radikalnom mladežju povodi mladež konservativna, ter kako ona neće da sluša predavanja profesora, koji pokazuju još štogod vjere, tako ova i proti sili hrli u škole raznih vjerskih družba — onda mjeri dvojakom mjerom. Takvo se postupanje razabire i iz one namjere vladine, kojom želi iztjerati iz Francezke sve redove. Bolju mora se napuniti svačije srce, kad pomisli, da će se to učiniti sada u toj tužnoj zemlji, pošto se uz svu dialektiku Falkovu opažaju i materijalno vrlo štetne posljedice takova djelovanja u Njemačkoj; sada, kad ona otvara vrata svoja svim onim, koji su sbog svojih zločina za parižke komune morali iz Francezke uteći. Dakle svakomu je slobodno

živjeti na svetom ognjištu domovine, samo ne onomu, koji se za ljubav prama Bogu sav žrtvuje za najuzvišenije ideje; koji uz ljubav prama Bogu goji vruću i istinsku ljubav prama domovini, za koju je sve, i sav svoj život žrtvovao. A ove svoje namjere radikalci će i izvesti. Buduća godina donesti će im valjda većinu i u senat, gdje je do sada uspješno suzbijana radikalna bujica. Konačno pako uspjeti neće, jer proti vječnoj istini uspjeti ne mogu. A povrh toga naći će francezke katolike spremne na takove borbe. Vriednim trieznim životom; dubokim, svestranim znanjem, pa velikom požrtvovnošću oni će moći oduševljeni zaći u boj, svjestni si svetosti svrhe, za koju se bore i sigurni za pobjedu uz pomoć Božju.

Slično kolo zaigralo se i u Belgiji. Nehaj katolika u stvarih političkih i slabo cienjenje protivnika srušilo je konservativnu vladu, koju je zamienila posve radikalna. Da si osigura položaj ona sprema nov izborni zakon, na temelju kojega sigurna je uviek za većinu. Pak da ni Belgija ne bude „natražnjačka“ sprema i ona nov školski zakon, naravno u duhu radikalnom, kojim diše sama.

Svi ovi pojavi na obzoru evropskom tim su žalostniji, što se sgadjaju i poslije dogodjaja, o kojih bi mislio, da će vlastodržce opametiti. Pametno se to jedva može protumačiti nakon silnih nihilističnih agitacija u Ruskoj, gdje je ustrojena bi reći ciela potajna vlada, ter mnogi ne znadu, hoće-li poslušnuti petrogradsku il potajnu vladu; nakon govora cara ruskoga u Kremlu, gdje se tuži na poguban smjer, kojim je udarila mladež, a izriče nadu, da će se ona vratiti na pravi put. Razumjeti toga ne možemo poslije izjava ubojica: Hödela, Moncasija i Passanante-a. Prvi je izrično kazao, da ga je takvim učinio uzgoj, pak čitanje nevaljanih knjiga. Moncasija potaknuo je na zločin novinski izvještaj o attentatih Berlinskih, a Passanante-a uz to i socijalna nevolja. Ne bi-li dakle vlade morale nuždno nastojati o tom, da se uzgoj navrne na posve drugu stazu, nego-li udara već od njekoliko desetljeća; da se neograničena sloboda štampe suzi u pravedne granice; da se socijalnimi reformami umanji velika nevolja ogromnoga diela u pučanstvu? Po zdravom razumu to bi one činiti morale, tim više, što im u tom pomoćnicu ruku pruža ona vlast, kojoj su one zadale ljutih rana, a zadavaju joj ih još i sada. Sv. stolica mogla bi mirno gledat, kako se sve vlade dave u blatu, koje si spremiše same. Ona bi mogla pustit, da i Njemačku razruje socijalizam, i Rusku raztoči nihilizam, i Italiju sruši revolucija, i Švajcarsku shrva bezvjerski liberalizam. Mogla bi ona to sve pustit, jer ako bi pri tom ona i izgubila što exstensivno, dobila bi mnogo intensivno. Nu za osvetu ona ne zna. Ne zaboravlja ona nikada, zašto je osnovana. Uviek je ona spremna mirit, redat, dizat, oduševljavat. S toga i dogovara s Njemačkom, osniva dobre odnošaje s Ruskom, a nada im se i u Švajcarskoj nakon posljednjih izbora, povoljnih za konservativce u obće. A uz to gleda dizat duh Kristov u crkvi, nastojeć neumornim i obzirnim radom, ter uzornim životom svemu tomu podati zdrav pravac. To je glavni smjer djelovanju Leona XIII, koji povrh toga želi, da i talijanski katolici započmu na političkom polju djelovati, kako bi u rimskom parlamentu mogli stvoriti ako ne većinu, a ono dostojnu i valjanu opoziciju, kakva je na berlinskom saboru središte.

Duh, koj vlada cielom Evropom nije mogao poštediti ni našu monarkiju. Buduć je svagdje već „modernim“ postalo započimati „kulturni boj“ započeo ga je u Cislajtaniji ministar nastave, nu ne javno nego u potaji, daveć po malo katoličke redove. To nas plaši tim više, što će se s toga mjesta nastojati, da jednakim duhom zadojeno bude i ono, što će se raditi u novo osvojenih zemljah Bosni i Hercegovini. Pak se u obće i čini, da će se na crkvenom polju u tih pokrajinah skorom mnogo toga promieniti. Muhamedanci u svojoj „Izjavi“ na cara našega rekoše, da su „po ustanovah šerijata dužni islamitičkog kalifu priznati i štovati kao svoju obću vjersku glavu“, nu mole cara, neka bi izposlovao, da se odciepe od šeikul-islama i dobe iz svoje sredine dostojnu glavu i ravnatelja za svoje nutarnje i vanjske religiozne potrebe.“ Grčko iztočnjaci žele, da se pripoje karlovačkomu metropoliti i srbskomu patrijarku. Za ustroj crkve katoličke brini se sv. otac, koji je naložio, da se točno prouče sve tamošnje okolnosti. Novinstvo je do sada nagoviештalo o tom koješta. Jedni rekoše, da je o tom već sklopljen konkordat medju Austrijom i sv. stolicom; drugi niječuć to, tvrdili su da konkordata ni ne treba, nego neka se jurisdikcija biskupa djakovačkoga protegne i na one zemlje, na koje ima i historijsko pravo. Naravno je pako, da nije uzmanjkalo ni željice neka bi se podvrgla katol. crkva nadbiskupiji koločkoj, koja je takodjer njeko vrieme, za bogomilskih borba, imala tu jurisdikciju. Najnovija pako želja jest: da se u Bosni podignu tri biskupije, medju kojimi bi u Sarajevu bila nadbiskupija; u Hercegovini pako dvie biskupije.

*

Zagrebački nadbiskup da postane primas, komu bi podložni bili nadbiskup sarajevski i zadarski. Ali kako se ne bude a i ne smije raditi po ničijoj pukoj želji, van po pravoj potrebi crkve i vjernika, ne izričemo ni mi želje, van čvrstu nadu, da će odlučujući krugovi učiniti samo ono, što bude na slavu Božju i spasenje tamošnjih dobrih katolika.

Uz ovu nadu završujemo ovo naše bugarenje ipak veselo, buduć možemo radostni zabilježiti, da se je kod nas počelo ozbiljno nastojati o tom, kako će se doskočiti sve to većma pomanjkanju klera. I kod nas su se uvjerili svi, da nam sadašnji uzgoj a ni obuka ne može podati dovoljan broj mladića, koji bi drage volje htjeli posvetiti se stališu osnovanu poglavito na požrtvovnosti. S toga je uzoriti naš nadpastir pozvao, neka se revno uzradi ob osnutku dječačkoga sjemeništa, a svećenstvo naše odazvalo se liepo. Mi znamo, da ima ova zamisao i protivnika, ali ni jedan od njih bez dvojbe nije promislio, u kako smo žalostnih okolnostih, s druge pako strane nije razmislio pravo, što je dječačko sjemenište. Vrieme osvjedočit će i nje, pak se mi uzdamo, da će nas nova godina naći u tom jedne duše i jedne misli.

Kratki odziv na pouzdani „Poziv“ u 50. br. „Katol. Lista.“

Bog Vam platio, p. n. gospodo i braćo, što ste pokrenuli nastojanjem toli dostojnim svećenstva sv. crkve naše, a toli znamenitim i potrebitim po nesrećan narod naš: da se uduši bogumrski grieh, hotimice neradjati djecu, koji se je, žalibože, razgranio već širom ciele naše domovine!

Evo što ja odgovaram I) na pitanje *A*.

Uzroka može biti *neposrednih* više manje. Ja držim, da je skoro suvišno, razbijati si glavu za nje. Uzroci posredni (vrelo toga zla) i glavni jesu: 1) pomanjkanje vjere i znanja istina nebeskih, koje sv. crkva katolička nauča — odtuda pomanjkanje straha Božjega; 2) neporaba onih sredstva, koja ljudem podaje ista crkva, ili pako zloraba istih sredstva — odtuda nikakovih milostih Božjih za kreposti djevojaka i mladića, vjerenica i vjerenika, otaca i matera, — dapače propter multa sacrilegia multum „maledictum“ Dei (Jerem. 48. 10.).

II. Na pitanje *B*.

I. Redovita sredstva:

1) Revno podučavanje mladeži u kršćans. nauku u crkvi, u školi, i naročito u opetovnici;

2) ozbiljan izpit vjerenika u prisutnosti otaca napose, a vjerenica u prisutnosti matera napose uporavljajuć strogost, koju *paterne* vršiti pravo i dužnost župnikom podaje §. 74. ženitbenoga zakona od 8. listopada 1856. Prilog II. Evo, gospodo i braćo, osobito sgodne prilike žigosati upitni grieh directe naprama zaručenikom, indirecte naprama otcem i materam, koji su kod izpita prisutni: neka nas čuju začudjeni i zapanjeni jedni i drugi, i neka što su čuli pripovjedaju po svem selu u občini. —

3) Uvedimo u svakoj župi stališne zadruge za odrasle dječake, za odrasle djevojke, za oženjene mužkarce, za udate žene, za udovce i udovice. Krivci grieha, proti kojemu hoćemo da vojujemo, nisu samo žene . . .; imade jih i posredujućih.

4. Preporučajmo, opominjajmo, zahtievajmo iz razloga sv. vjere svakom prilikom u propovjedih javnih (sravni što je rečeno pod 3.) opportune importune: da žene prije poroda dolaze na sv. izpovied i pričest u crkvu, dozvolivši jim obzirom na njihov stalež to: da u izpovjednici mogu sjediti.

5. Crkveni blagoslov rodilja (Introductio puerperarum) proslavimo što veličajnije *a*) u propovjedi, n. pr. Festo Purificationis B. V. Mariae; *b*) zakonitim rodiljam taj blagoslov udieljivajmo samo neposredno prije sv. mise, podavši jim viencem nakićenu voštenicu u ruku, te vodeći jih svečano ne u sakristiju, nego iz sakristije, gdje se počima blagosivanje, upravo u crkvu pred oltar, neka svi vide, kako crkva štuje i blagosivlje dobre kršć. matere; *c*) nezakonitim rodiljam takov blagoslov absolute uzkratimo.

6) Nesreću „involuntarii abortus“ naproti zločinu „voluntarie procurati abortus“ milujmo i javno u propovjedih, pak i strogom odredbom: *a*) da se svaki „abortus“ imade poput svakoga mrtvaca župniku prijaviti, *b*) da na svakom groblju bude „pro foetibus abortivis sine baptismo mortuis“ „secundum Ecclesiae canones“ posebice izlučeno mjesto: dakle da „zakonite“ rodilje netreba da se boje dati uredovno t. j. sa znanjem župnika pokopati čedo svoje, kano što to valjda čine one žene, koje zatajuju „foetum peccaminose abortivum“, te ga dadu baciti ili zakopati koje kamo.

7) Ustrojimo Bratovštinu prečistoga srca Bl. Dj. Marije u svakoj župi te ju rukovodimo prama statutom iste bratovštine.

8) Pozivajmo vjernike na češću sv. izpovjed i pričest, označivši jim napose stalne ure za to n. pr. svake subote poslje večernice, pak i sat prije ili poslje nedjeljne i blagdane službe božje, ili prije kršćanskoga nauka; dolazimo u izpovjednicu točno i vršimo ondje „munus Doctoris, Judicis ac Patris“ naročito obzirom na upitni grieh, ali ne tako kano da je izpovied šala; za druge pako razgovore sa župljani odredimo vrieme ili na drugi koj dan, ili poslje službe božje.

1) Držimo se propisa crkvenoga, te slušajući sv. izpovjed sjedimo ne na prostom stolcu, nego „in sede patente in ecclesia loco exposita, et cratibus provisa.“

Nitko bo nekmo-li žene peccato „voluntario procurati abortus" reae, biti će spremne otaj veliki grieh svoj izpoviediti: dok vide, da jih iza ledja slušaju i posve lasno čuti mogu taj jezičljivi N. N. i ona zubata N. N.

2) Profecto haud satis ingemisci potest, inveniri tam multos Confessarios, qui sigillum confessionale — etiam ratione sedis confessionalis tam parvi habeant! A tužba je obćenita s toga, što sviet, osobito odličniji nerado dolazi na sv. izpovied! . . . .

9) Molimo sami, a na molitvu pobudjujmo i župljane svoje. Bez pomoći Božje svaki je naš trud uzaludan: „nisi Dominus aedificaverit domum in vanum laboraverunt, qui aedificant eam" (Ps. 126, 1.); bez nje ni na sebe paziti dovoljno ne možemo: „nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilant, qui custodiunt eam." U molitvah preporučajmo Bogu sebe, da nam blagoslovi trud; preporučajmo mu i takve nesretnice, da ih gane trakom milosti svoje, i okrene napravi put. A sebe i nje preporučajmo u molitve svih župljana naših.

II. Nuzgredna sredstva:

1. Duhovne vježbe za puk (S. Missiones). Uspjehu ovakovih vježba nemože — poslje tako očitih, obćenito i javno priznanih uspieha nitko zdrave pameti prigovoriti, — najmanje za ovaj grieh, o kom je ovdje razgovor; svaki bo donekle praktičan župnik mora priznati to: da treba ponajprije „vetus fermentum depurgare", pak istom onda na temelju „novi hominis" dalje nastojati. Tko to priznaje, nemože pristati na obične, netemeljite prigovore proti ovakovim pučkim duh. vježbam, — nego pristaje samo onaj župnik, koj nezna ili neće da se okoristi spasonosnim pokretom ovakovih duh. vježba.

Ja ovdje javno i svečano tvrdim: mi ćemo narod naš jedva riešiti otoga grieha, o kom govorimo: ako nebudemo *a*) prizivali u pomoć vješte pučkim misijam misionare, *b*) nastojali djelo takovih misija nastavljati.

2. Exercitia spiritualia pro Clero dioecesano asservanda. Za takov, i tako velik požrtvovni trud, što ga svećenstvo treba da uloži proti nemani upitnoga grieha, mogu donekle oduševiti naše svećenstvo i druge rodoljube razlozi statistike o brojnom propadanju naroda; s otih razloga moći će se izdavati poučne u katoličkom duhu pisane knjižice; u tu svrhu preporučujem i ja neka se medju pukom što revnije širi „Glasnik sv. Josipa", i neka se konstituiraju posebni odbori u svih biskupijah, dapače i u svih crkvenih kotarih: ali — po mom mnienju — jedino svećenstvo, i to opetovanimi duhovnimi vježbami za taj trud oduševljeno, te koje po riečih sv. Pavla (Tit. 2, 7.) uzornim uredjenjem vlastite kuće i svećeničkoga života svoga narodu prednjači, moći će narod od toga neman-grieha onimi sredstvi izliečiti, koja nam sv. crkva katolička podaje. — One sv. istine nebeske, one zapovjedi i prepovjedi, oni sv. sakramenti i sakramentalia, ono bogoslužje, što je Spasitelj svieta u svojoj crkvi ostavio te kojimi je židovstvo i poganstvo, u još i veće griehe ugreznulo, do visine onih krepostih i savršenostih podigao, kojim se u životu svetaca sv. crkve iz svih striliša divimo — nisu jošte, niti neće do svršetka svieta zastarjeti; — ovimi, te jedino ovimi nikada zastarjelimi sredstvi može se i naš narod od upitne nesreće, pak i od drugih grieha izliečiti.

U ovom ne samo na povjestnici svete crkve naše, nego i na povjestnici svieta i našega vrloga naroda osnovanom osvjedočenju izraženo je ujedno i mnienje moje

III. na pitanje *C.*

Od države, kako je reprezentirana saborom zemaljskim, zem. vladom, sudovi, podžupanijami, c. kr. okružnimi oblastmi, obć. uredi — neočekujmo ništa. Ne, kano da nebi otu državu interesiralo oto pitanje, nego: što je država naprama tomu pitanju u istom odnošaju, kako i onaj, o kom velimo: „Nemo dat, quod non habet" — država naime neima drugoga sredstva, nego svoje §§. 144—148. Kaz. zak. Dio I. I sve do sada bijahu i jesu u kreposti oti §§., i ota država sa svojimi sabori, vladami, sudovi, statističkimi uredi, podžupanijami, c. kr. okružnimi oblastmi, obć. uredi: pak što su pomogli? . . . Naše tužavke, Vaš „Poziv" itd. zar nije dokazom, da je država i u tom pitanju nemoćna? Čemu dakle prizivati nemoć u pomoć?! — Pak je s toga i u tom pitanju jedan i to važni dokaz: da država svrhe svoje najglavnije, uzdržanje i narast naroda, bez crkve i njenoga svećenstva polučiti nemože, — i da ako mi trebamo države, treba ona nas još i više. *J. L—r.*

Dan proti ljetu i vjekovom.

Od Ivana Prevendara, kanonika zagreb. opat. advokata pod kraj god. 1818.

S latinskog preneo *Andrija Palmović.*

Talia luduntur fumoso mense Decembri.
Ovid.

Visoki vi prvaci, birani, recite, otci:
— Takovu nekoč rieč tužan progòvori dan —
Zašto ne pòželi novi tko dan, već vjekove, lieta?
Kad je od lieta svih jaći jedincati dan;
Nevjerno prèleti ljeto; dočim on donese život,
Što ga ne tisuć liet, jedan već dade nam dan.
Sve, što priroda nosi, što sazda početnik bića,
Nije vjekovâ slied, jedan već sazdao dan.
Jaći je po tom dan, nego tisuć tisuće lietâ.
Lietâ što porodi množ — jedan uništuje dan.
Sve, što jest; što bje; što će bit bez kraja vremênâ —
Sve vjekovit to jedan će držati dan.
Dugi viek, što stotinu punih godina broji,
Viekom nije već, jedan uzmanjka li dan.
Pridaj dan samo, što ti manjka godini stotoj,
Vieka nedòstatatak taj — jedan će pokriti dan.
Sâm Svemogući da uzhtjedne svoja vremènâ kazat,
U taj pomanjko bi čas, jedan da nèrekne dan.
Tminu izmienja svjetlost; svjetlost noć opet škura.
Svjetlost i tmina skup jedan su napokon dan,
Jedna pristizajuć drugu, obe se opet razidju,
Niti jih vidje kad — jedan sadruženo dan,

U jednacih razno u vrieme caruju kruzih,
Ipak tako da vlast jedan razdieljuje dan.
Ovo dvoje ni bozi ne mogoše salit u jedno;
Ma se i dielê; itako jedan su dan.
Svjetlu jedan pripada dio, a noći pak drugi,
Oboja diela kroz jedan tek prelazi dan.
Tekom tim golemo raste i bezbrojno vrieme,
Ipak taj golemi broj — jedan će sbrisati dan.
Kraljestva, prestolja, rod gledji, štogod srce ti voli —
Ili će — il je već jedan zatomio dan.
Sve, što se skupilo mnogimi brigami, trudom,
Tvrdi što zàtvara grad — jedan će iznesti dan.
Što su pradjedovi i što unučad pozna
Mnogi stavila viek — jedan će odnesti dan.
Godinâ, prijatelji što nam bez konca jih žele,
Brzo će nestat — i njih jedan dokònčat će dan.
Voljom boga ko Nestor broji li godinâ tkogod,
Godine duge i tê — jedan prikratit će dan.
K čemu tašto i zaman obećivat si ono,
Nitko čeg nemoš si dat, jedan što ugrabi dan.
Bolestnim, ako uzželiš o novom ljetu dug život,
Ne bi voljeli zar ljeto da budne jim — dan?
Smrt bo kasna tegòbe tužna nosi živòta.
To — čim kasna je smrt — jedan dovršuje dan.
Kolko bi kraljeva radje, da nisu nà zemlji bili,
Kojim no žezla str — jedan bez milosti dan!
Sada nà u tami, u trulu pepelu leže
Svietodržci! — vlast jedan što dade jim dan!
Reć mi je — o da sam moguć glasom groma zaorit —
Jao! u zemlju svih nas — jedan će spratiti dan.
Pomisli svatko: kralj i Satrapa, bogat i ubog
Da će i pepel naš jedan razpršiti dan.
Kad će se sud siromahu krojiti kao i Croesu.
Ono će isto se zvat jedan Gospodinov dan.
Bože, ufanje moje! o Spase Isuse Kristu!
Smiluj se ù nebu Ti! — smiluj se jedan mi dan!
Dugih poslie tminâ dodji svjetlo bez noći!
Smiren što moli te duh jedan naklòni mi dan!
Onaj vjekoviti dan, koj noći, ni zapada neima,
Pošto ostalo sve — jedan popleše jur dan.
Živio indi kratko; bud živio vjekove mnoge,
Biljeg i žića kraj — jedan ti biti će dan.
Često s toga, putniče, svojom premêći pamêću!
Konaka sjećaj se, dat što će ti jedan ga dan.
Da te k sebi podièlitelj neba primi i pakla,
Imaj na umu smrt — jedan ju pošalje dan.
Mnogo tog òstavljam, nit mi je treba kazati svega,
Sve, kad bi hotio reć — jedan ne dòstaje dan.
Tako dalèki sud i svieta smione želje,
Godinâ minulih red — jedan zaključit će dan.
Vam pak prvaci, s menom jedne koji ste misli,
Ugodan bio svak; — težak ni jedan vam dan!

Viestnik.

Zagreb. Preč. prvostolni kaptol zagrebski zaključio je u sjednici od 21. o. mj., da će na korist *dječačkoga sjemeništa* doprinositi *svake godine* 500 for. U istu svrhu poslao je g. Juraj Švelić, župnik Hlebinski 50 fr. kao dobročinitelj; g. M. St. predao je dalnji prinos 3 fr., a sliedeća gg. preuzela su sv. misa: A. Friš 50, A. Starec 28, F. Körbler 20, O. Kumpf 20, J. Kolenković 20, Fr. B. 20, R. Vučevac 12. — Dok ovako svećenstvo nastoji, da prema silam svojim promakne to poduzeće, drago nam je, što ovom sgodom priobćiti možemo, da su i svjetovnjaci njeki pravo shvatili tu zamisao. Politički list „Branislav" prati pozorno ovo naše nastojanje, ter ga je u br. 72. podupro ovimi liepimi riečmi: „Po cielom katoličkom svietu, iz svih krajeva i kutova diže se glas, da svećenički stalež izgiba, jer mu malo prirašćuje novih sila. Te jadikovke čuju se iz svih strana naše domovine. Netom oživotvorena misao gospodina zagrebačkoga kardinala o dječačkom sjemeništu u Zagrebu, smjera onamo, da se i količinom i kakvoćom doskoči toj potrebi. Misao je pala na plodnu zemlju, za sada samo u svećeničkih krugovih, a ti će biti poput apoštola dužni, da ju prenose i u druge slojeve pučanstva, koje ju za sada susreta vrlo slabim zanosom. Bila su vremena, kad je crkva, stojeć na visini svoje moći, obuhvaćala u svojem krilu najveće umove svieta, pa svećenik, koji je sav proniknut svojim plemenitim zvanjem, mora proplakati, kad vidi, kako to danas drugčije biva. Ta moć crkve bila je za ono vrieme odlučno blagotvorna za čovječanstvo, pa ako je i propala, ima za sebe svjedočanstvo povjesti, da je svoju misiju dostojno vršila. U hrvatskom narodu svatko, koji nije bez srca i pameti, priznati će, da narod i vlada moraju svu skrb poklanjati svećenstvu, dok ono vrši poslanstvo prosvjetitelja puka i navjestnika vječnih istina. Nikoga stoga nemože razveseliti okolnost, da u nas svećenstvo sve više izgiba, jer se slabo mladež posvećuje tomu staležu. Neka ovako uzsliedi napried, vrlo je opravdana bojazan, da će se u religioznom životu naroda još više osjetiti posljedice te oskudice svećenstva, a posljedice biti će zamašne i u cielom životu naroda. Na koliko svećenstvo neodgovara svojoj religioznoj zadaći, što mi nipošto netvrdimo, na toliko su višji crkveni dostojanstvenici u domovini i drugi gorljivi i umniji stariji svećenici dužni, da tomu doskoče. Dječačko dakle sjemenište u Zagrebu ima više tu zadaću, da odgaja svećenike ne po broju, već po vrstnoći, po plemenitih svojstvih uma i duše, kako budu, dolazeć medju narod, mogli dostojno vršiti svoju zadaću.... Mi puno govorimo o prosvjeti, al pazimo, neka se ona za boga neizvadja na račun i štetu religijoznoga i moralnoga odgoja, jer bi onda medju prostim narodom dobili samo prosvjetljenije i prefriganije zlikovce."

— „Gospojinsko družtvo" priredilo je u nedjelju poslije podne siromašnoj djeci liepu božićnu zabavu. U učioni milosrdnih sestara podiglo je božićno drvo, oko kojega postavljeno bijaše mnogo odiela za djecu. Preč. g. Lehpamer razloži vrlo shodnim za djecu načinom, kako im je one darove namaknula ljubav malenoga Isusa, pak ljubav dobročiniteljica i dobročinitelja, koji iz ljubavi prema Isusu ljube i nju. Po tom nadareno je 105 djece čitavim odielom. Presv. gdja. Tomekovićka kao predstojnica, milosrdne sestre, dr. Bauer i drugi zaslužiše za neumorno svoje nastojanje oko boljka ovoga

družtva svako priznanje, a obćinstvo bi moglo još i bolje podupirati plemenit njihov rad.

— Uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup imenovao je preč. g. Franjo **Gašparića** svojim provikarom in spiritualibus.

— O pokojnom biskupu Dupanloup-u pisalo se, da je ostavio velik imetak, a u crkvene svrhe da je jako malo zapisao. Parižki „Figaro“ dobio je vjerodostojne podatke o njegovoj oporuci, koji pokazuju, da su sve viesti neistinite. Dupanloup nije nikakva imetka ostavio. Znatan dio ostavštine sačinjava pravo vlastničtva na njegove spise, koji se mnogi, osobito oni ob uzgoju, tiskaju godimice u veliku broju. To pravo ostavio je svomu sjemeništu kao zapis, da tako doprinese štogod za uzgoj i naobrazbu mladih svećenika. Daljnji znatan dio ostavštine jest njegova knjižnica puna historijskih, filosofičkih i polemičkih spisa. Nju je podielio medju biskupski dvor, sjemenište za svećenike i dječačko sjemenište. Vrlo dragocjen dio ostavštine sačinjavaju njegovi papiri, medju kojimi je i dogotovljeno djelo ob uzgoju djevojaka. Svi spisi predani su njegovu prijatelju i generalnomu vikaru Lagrange-u, koji je kroz 20 godina s njim zajedno radio, a sada će opisati njegov život. Druge manje stvari, kao slike itd. poklonio je raznim osobam na uspomenu. Orleanski siromasi dobili su onih 6628 fran., koje bi pokojnik dobivao kao član francezke akademije, a kojih nije uzimao, odkad je sam iztupio iz nje.

— Podporu starijim svećenikom u Francezkoj, na koju nije zastupnička kuća pristala, dopitao je po predlogu Bardauxovu senat. Znamenito je, što je taj predlog primljen većinom od 47 glasova, medju kojimi je dakle bilo i više radikalnih senatora. Sva je prilika, da se i oni boje za svoja mjesta, kad bi kršćanski puk uvriedili zabaciv ovaj predlog.

— Pruski sabor viećao je 11. o. m. o predlogu Windhorstovu, neka bi se obustavio do daljnjih zakonskih ustanova §. 1. zakona o samostanih barem glede onih vjerozakonskih družba, koje do 1. prosinca o. g. ukinute nisu. Predlog je vrlo sgodno obrazložio zastupnik Bachem, dokazav statističkimi podatci, koliku je i materijalnu štetu nanio narodu ovaj zakon. Proti predlogu govorio je ministar bogoštovja dr. **Falk** ne upuštajuć se u ocjenjivanje Bachemovih dokaza, već sa svoga stanovišta kaza, da država, ako i vidi nemile posljedice kulturnoga boja, neće ipak sklopit mir, van na temelju svibanjskih zakona, jer da se ona ne smatra još pobiedjenom i oslabljenom u tom boju. Windhorst je u liepom svojem govoru dokazao, da na tom temelju do mira nikada neće doći, a sjetio je vladu na vrlo ubitačne posljedice, koje bi nastat mogle, nastavi-li se bezobzirno taj boj, kako se je vodio do sada. Katolici mogli bi izgubit uztrpljivost, pak nedopustit, da ih nepravedno i na dalje šibaju. — Sabor je naravno predlog zabacio. Taj njihov čin razbistrit će kojekakove glasove o miroljubivosti njemačke vlade. Poslje Falkova govora o miru medju crkvom i državom ne može se ni misliti. Vidi se to još jasnije iz brzojavne viesti iz Rima od 14. o. mj. Dva najuglednija lista u Italiji „Osserv. rom.“ i „Voce della verita“ izrekoše, da su predlozi njemač. središta posve zadovoljili katolike. pak da je nade, da će oni pospješiti mir medju crkvom i državom. Ministar Falk badava je dakle mislio, da njegovoj miroljubivosti može biti granica, dočim je na crkvenoj strani ne bi smjelo biti.

Gospodine uredniče! Kad ste exposé Voršakov u pošljednjem broju saobćili suprot izjavi Svojoj u br. 44. ovoga Lista, nadamo se, da ćete još i ovo nekoliko rieči primiti, ako se i ne pozovem na brachium saeculare.

Premda se je Sveto Pismo izdano Britanskim i inostranim biblijskim družtvom u našem narodu mnogo razpačalo, družtvo ne bijaše još ni tiem zadovoljno, jer mu je bilo doglašeno, da bi se i više razširilo, naročito u katoličkom dielu naroda našega, da niesu u njemu 1. vlastita imena pisana po staroslovienskom ili, volite reći, po grčkom izgovoru, n. pr. Isus sin Navia (Josue filius Nun), Vitlejem (Bethlehem), Voz (Booz), Ovid (Obed), Juj (Jehu), Kifa (Cephas) i t. d.; i 2. oblici govora hercegovačkoga (n. pr. učenicima svojijem i t. d.), kojih jošte niesu svikli ljudi naši imenito Čakavci i Kajkavci. S toga se družtvo uteče g. dr. Šuleku, ne bi-li on sâm prenaredio Sveto Pismo za katolički diel našega naroda, ili našao koga, tko bi se hotio mašiti toga posla. Gosp. dr. Šulek s veoma pohvalne obzirnosti na katolike, medju kojimi živi, mišljaše, da će biti prikladnije, ako taj posao za Hrvate katolike obavi svećenik katolički nego-li on, protestanat; pa kako se kao tajnik Akademije gotovo svaki dan nadje s predsjednikom njezinim, izreče misao svoju njemu. G. predsjednik sastavši se po tom s Rimskim kanonikom Voršakom, pripovjedi ovomu, što Britansko biblijsko družtvo ište preko g. dr. Šuleka. Rimski kanonik odmah izjavi, da je pripravan učiniti, što družtvo hoće. Gosp. predsjednik Akademijski javi g. dr. Šuleku pripravnost Rimskoga kanonika, a g. Šulek pisa tada (27. listopada 1878.) Rimskomu kanoniku Voršaku: „Preč. g. kanonik Rački kazao mi je, da ste voljni pohrvatiti Vukov prievod novoga zavjeta. Meni je poznato, da bi englezko bibliofilsko družtvo dragovoljno preštampalo tako popravljen novi zavjet sa psaltirom. Izvolite se dakle čim prije prihvatiti ovoga, po mojem mnienju za hrvatski narod vrlo važnoga i koristnoga posla.“ Na ovo pismo Rimski kanonik Voršak ne odgovori da kako ništa, jer nije ni trebalo, nego se odmah svojski lati posla t. j. prenaredjivanja ili prevodjenja, pa kad je već dobrano toga svršio, pošlje g dr. Šuleku nekoliko perikopa na ogled. Britansko družtvo, disponujuć milionima, ne ište ni od koga ništa badava, pače plaća radnike svoje sjajno. Pomislimo, da je Voršak najnesamoživiji stvor ovoga svieta, opet ne će nitko moći vjerovati, da je on, Rimski kanonik, već unapred iz-

javio, da će za ono prebogato protestantsko družtvo raditi badava; zato mu i pisa g. dr. Šulek: „Naznačite, koliko ištete honorara za Svoj trud.“ Kad je ogled Voršakov bio odbačen, onda se da kako honorar nije ugovorio. — Poslie toga bijah ja pozvan, ne bih li se prihvatio onoga posla; zašto niesam mogao to učiniti, rekoh u Utuku.

Ovo je gola istina; ona se prosjanje i kroz sàmu tmušu exposéa Voršakova. Što je u njemu osim ovoga, prosta je šljeparija (schwindel).

Fr. Ivković.

Knjižtvo. *Katolički propovjednik.* Gosp. Hladaček poziva na predplatu na III. tečaj, koji da će „nadkrilit božjom pomoćju oba prva, jer se je i broj suradnika pomnožao i to suradnika, koji u vrstnoći ne zaostaju za dosadašnjimi.“ Imajuć vlastitu tiskaru biti će izdavanje urednije, a korektura točnija, jer će ju „voditi jedan svećenik, učen i izvrstan, vješt hrvatskomu jeziku.“ Korizmene propovjedi uredili su gg. K. Božić i Gjuro Šimončić. Mi ćemo buduće godine nješto reći ob ovom dosadašnjem radu, preporučamo ipak već sada njekoj gospodi piscem, koji su do sada pisali neka paze na sadržinu svojih propovjedi, jer se i uz poveću pazku može čovjek ogriešit proti istim dogmam katol. crkve. Makar bilo štogod i manje, budi samo ono rieč božja, koju propoviedati moramo.

— *Sriemski Hrvat* izlazit će i buduće godine, a u vlastitoj tiskari. Ciena mu je na godinu 5 for.; na pol godine 2 for. 50 nč.; na četvrt godine 1 for. 25 novč.

Družtvo sv. Jeronima.

U člane II. reda stupio: Poljanić Marko, vrhovni upravitelj desetina hrcegovačkih u Mostaru. Pomako se iz III. u II. red: pop Luka Gabrić, župnik u Slivnu- Stupiše u člane III. reda: Vlah S. Miho Kišić, iz župe kod Dubrovnika. Tempesta Antun, vikar na tršćanskomu groblju u Trstu. Butignani Ivan, duh. pomoćnik u Škednju. Dukić Vinko Josipov, djak u Kostvu. Vindiš Petar, upravitelj župe Ivanec. Stimac Ivan, bogoslov u Senju. Učiona Vrtlinska. Jarc Marija u Ljubljani. Čavkić Janko fr. župnik u Cvrljevu u Dalmaciji. Učiona u Farkaševcih. Učiona u Bolču. Učiona u V. Kapili. Učiona u Fuki. Petrić Juraj pop, župnik u Bogomolju. Skrivanić Nikola, iz Kostanje u Dalmaciji. Župić Jozo, u Medjurači. Starčić Milka kod Petrečića u Mostih. Niemčević Tomo, u Mostih. Lukica Štef, učenik u Marija Gorici. Tursan Gjuro, učenik u Marija Gorici. Lukinac Eva, iz Otoka. Sremac Marica, učenica u Brekovljanih. Breković Antonija, učiteljka u Peterancih. Obad Katica u Samoboru. Perec Imbro u Oborovu. Šandor Mato, u Oborovu. Skubić Gjuro, u Oborovu. Politička občina u Pitomači. Nikolić Nikola, u Trstu. Botterini Ml. pomorski kapetan Lloydov u Trstu. Golub Ivan, župnik u Vidovcu. Šuperina Josip, nadzidar na Rieci. Pučka učiona u Slivnu. Kovačić Blagorod, občinski liečnik u Grubišnopolju. Simić Marija, kći posjednika u Medjurači. Učiona u Velikoj Kopanici. Učiona gradjanska u Ogulinu. Učiona pučka u Tounju. Učiona pučka u Dubravi. Kraljević Angjel, biskup u Mostaru. Zelinka Blaž, trgovac u Mostaru. Orešković Nikola, u Zagrebu. Pezelj Marija pok. Frane i Marinčić Marija Matova, učenice u Kostreni kod sv. Barbare. Kvaternik Vinko, posjednik u Praputniku. O. Gjirlić Dane, o. Maretić Krste, o. Kuzmić Vicko, o. Pavlić Frane, Franjevci. Ivanović Nikola, profesor, svi iz Sinja u Dalmaciji. Sjemenište učeće mladeži u Sinju. Antoljak Stjepan u Virovitici. Križanec Stjepan, kr. pošte odpravnik i brzojavnik u Glini. Plemić Nikola de Giaxa, c. kr. bilježnik na Visu. Fabris Niko Nikolin, gimnazijalac na Visu. Vuković Pavao, župnik u Gali kod Sinja. Don Putiza Stjepan, župnik u Dubravi u Trebinjskoj diecezi. Fr. Naletilić Stjepan, župnik u Gabeli.

Poziv na predplatu.

Budućom godinom stupa „Katolički List“ u XXX. tečaj. Kroz liepi ovaj niz godina proživio je razne sgode i nesgode, dobavio si prijatelja i neprijatelja, ugadjao je i neugadjao. Nu XXX. tečaj naći će okolnosti, kakvih do sada ni jedan njegovih predšastnika našao nije. Ne samo, da su se nutarnje okolnosti jako promienile, buduć su nevjerstvu s visokoga mjesta širom otvorena vrata, nego je i u blizini puklo široko polje djelovanju svake ruke — dakle i djelovanju katoličtva Hrvatske. „Katol. List“ znade doduše, da on ne može ni jedne konačne reći o katoličtvu u Bosni i Hercegovini, al će ipak izpitivat i sadanji život tamošnjih katolika, i historijski razvitak kat. crkve u ovih krajevih. I jer je uvjeren, da će naša sv. crkva najuspješnije po Hrvatskoj moći djelovati preko Une i Save, za to će budnim okom pratiti vjerski život kod kuće. On će gledat, da se svi oboružamo što većim znanjem, što neporočnijim životom, da laglje i odvažnije bijemo boj kod kuće. S toga će on svim žarom zagovarati svaku ustanovu, koja bi išto k tomu doprinieti mogla; s toga će pomno pratit, kako se drugud razvija katolički život, pak će na pobudu i pouku našu priobćivat sve, što se važnijega dogodi u katoličkom svietu. U svem će ga voditi žarka ljubav prema vječnim istinam naše sv. crkve i istinsko rodoljublje. Za to poziva u svoje kolo svakoga, u koga je ljubavi prema onim načelom, na kojih je stoljeća mirno počivalo ljudsko družtvo, a kojimi na nesreću cieloga čovječanstva, stadoše drmati prevratnici svake ruke. U to ime ne žali nitko truda, ni one male novčane žrtve. Uzvišen cilj, pak samosvjest, da se borimo za Boga i uz Boga neka nas u svem oduševljava. Utjehom nam budi, što ćemo ovako vršiti sladku dužnost svoju; što ćemo pridonesti mà i kamečak k srećnoj budućnosti naroda našega; što ćemo si steći neumrlih zasluga pri Bogu Gospodinu našem. Pod njegovo se svemoguće okrilje utičuć, od svih, koji ikoliko premažu, svakoj se podpori nada

Uredničtvo „Katoličkoga Lista.“

Urednik Dr. Andrija Jagatić. Tiskom Dragutina Albrechta.